Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Passionael mitten Martirologio Dat Winter stuck. : Beghint opte[n] Jares dach met figure[n].

https://hdl.handle.net/1874/461274

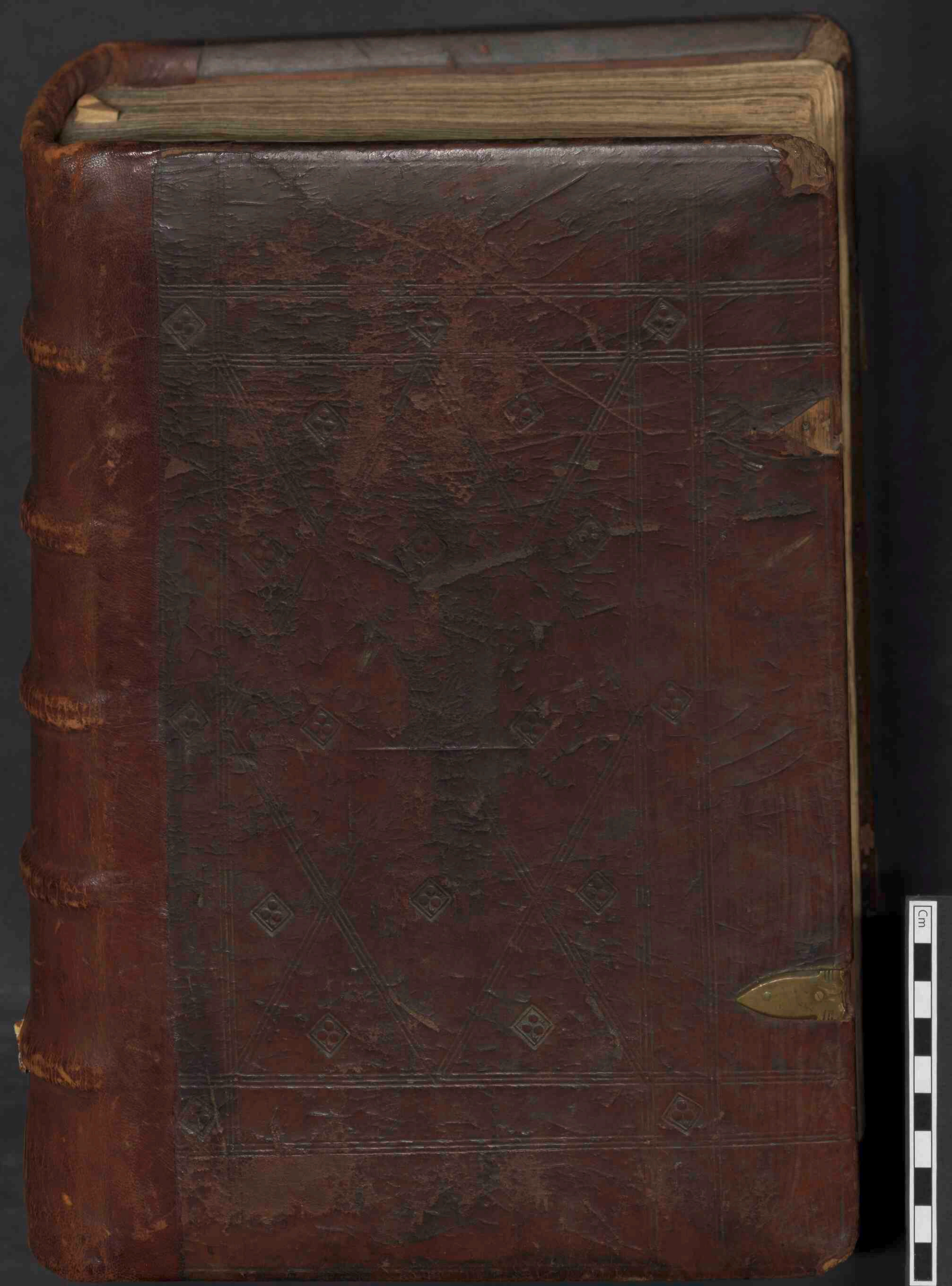

Dit boek is gescand in het kader van het Incunabelen project.

Een incunabel of wiegendruk is een boek of geschrift dat gedrukt is vóór 1 januari 1501. Gezien de bijzondere aard van deze vroege gedrukte werken is besloten deze uitgebreid te beschrijven en te digitaliseren.

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:
https://repertorium.library.uu.nl/collectie/incunabelen/

Bij deze boeken wordt ook de volledige buitenkant gescand en een scan gemaakt van het geopende boek. De hierna volgende scans zijn (in volgorde waarop ze getoond worden):

- het midden van het geopende boek*
- de rug van het boek
- de kopsnede
- de frontsnede
- de staartsnede
- het achterplat

*Een deel van de banden in deze collectie bevatten meerdere titels, het is dus mogelijk dat de pagina's in deze overzichtsscan horen bij een andere titel.

This book has been digitized as part of the Incunabula project.

An incunable or incunabulum is a book, pamphlet, or broadside that was printed before January 1st 1501. Due to their special nature a project has been started to better describe and then digitize these early printed works in our collection.

More information on this collection is available here:
https://repertorium.library.uu.nl/collectie/incunabelen/

The digitized version of these books includes scans of the outside of the book and a scan of the open book. The scans after this notice are (in the order in which they are shown):

- the open book (opened approximately in the middle)*
- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

*Some of the bindings in this collection contain multiple titles, therefore it is possible that this scan shows pages which belong to a different title.

verdzenckē soldē . mer mit godes hulpe so quamē si te lestē an marcellien . ende dose daer nemāt en vundē de se herberghē wol de . so woendē si vnd een portael dat voz dat volck van den lande tepel stont . mer dō maria magdalena sach dz volk in den tempel vergaderē dz se den afgodē solden offerē . do stont se vp mit blidē anghesich te eū mpt wiser vndschepdelpker tunghē eū woldē se bekerē vā den afgodē . eū ulle de ludē verwōderdē sik vā oer schoenheit eū vā oer zotē sprake Des en was gheen wondē dat de munt de so zote cullene had de ghegheuē op vns herē votē meer van goeds roke wt gheuē solde . Hier na ghe. uielt dat de prince van dē lande quā mpt sinē wyue den afgoedē te offerē ūme een kint te crighē Eū maria magdalena ont. retet em de offerhāde te doen eū predicte em vā cristo . Hier na doet een tēpt vozle. dē was do apēbaerde maria magdalena den wouwen in een visioen eū seyde waer ōme latestu de hilighē des herē verghaen vā hunger eū vā kolde . alstu doch ouer. ulodich rike bilde vā gude Eū se droudē. se sere ten ware dat si oz mānē riede dat hi d hilighē armode verlichtede eū te hul pe quame . si solde vergaen . mer de wou we ontlach dit ozē mānē te seggen Ende des anderē nachtes do openbaerde se oer echter eū seede dit selue . mer noch verro. keloslede zeet ozem mānē te segghen . mer opte dozde nacht do opēbaerde si em bey. dē seer toernich eū gram mit enē bernēde angesichte oft al dz huus vul uuers were eū sede aldus . du tirānē slapestu een lit des duuels mitter slanghe dīn wpft de di niet wolde seggē de vision eū mine wor den . rustestu o viant des cruces cristi du bist verwullet mit mēnigher hande spisen eū du latest de godes hilighen vā hunger verderuē Du ligghest in dē pallase gheder ket eū ghecledet mit laken eū mit clederen vā siden Eū du sietste d hilighē sundō her. berghe eū laet se alzo zīn Quade minsche du en sallst alzo niet ontgaen dat en sal nit bliuē vngherwrokē dattu dus lange ghe. beidet hebst dit gued te doen . si sprack al dus eū ghinck ewech Do de wouwe ont spranck doe verluchtede si eū beuede ende seide dat hozen heren die om die selue sake oeck suchtede Eū si sprac Here saechstu dē droem wel die ick sach Hi seyde . ic hebt ge sien eū mi verwōdert eū ic onturuchte al te seer mer wat sullen wi daer om doen eū dat wijf seyde hem Dat is beter dat wij daen dat si wil dan dat hoer here god op ons toornich wort Eū daer ōme so namē si se ter herberghe eū gauen hoer notzotte Op enen dach doe maria magdalena pre. dicte so seyde die voerseyde prince meenstu datstu soltste moghen beschermē dat ghe. loue dat du predikes Hi seyde des bin ick berept also als du daghelix sietste in minē miraculen die ick doe Ende oeck soe mach ick dit vast maken mit sinte peters predi. cacien ons mepsters die te romen sit Endō de prince seyde haer mit sine wou . siet wi sullē doen al dz du segst ist dz du ōs een kint verweruē willte vā dinē god die du predi kes Maria seyde daer om en salt niet ach. ter bluē Doe badt maria magdalena on. sen heren dz hi hē een kint wolde gheuē eū die wouwe ōtinck een kint Doe wolde haer mā to sinte peter te romē varē om te onderuinden dz maria magdalena vā cri.

stus predicte Eū zīn wijf seyde hem . Heer wat ilt meyndi sondō an heen te varē . neen ghi niet . wāt als ghi vaert dā wil ic met varen . eū alstu comes soe sal ic comē . eū daer du rustes sal ick mede rusten . Die man seyde hoer Vrouwe ten sal alsoe nyet zīn omme die vresen wille der zee . Si viel wenēde voer zīn voetē eū bat soe langhe tot hijt cōsenterde . Maria magdalena die set haer een cruce op hoer scolderē dat hoer die duuel met hunderen en solde inden we ghe . Eū si laden een schip alte grotelijck vā alle dat hem noot was eū si lietē alle hoer ander ghoedē in magdalenē hoedē eū si to ghen voert .

Doe si enen dach eū nacht in dier zee gheweest hadden beghōlte die zee te hettē eū die wint to wapen dat si alle crāc woz. den wāt die storm alsoe groet was dz dye wouwe in arbeyde wort van pinē also oz si inder pinen des lichaemes eū aurt eneu soen ghebaerde eū si stark to hāt . Doe dat kint ghebozē was roerdet hem eū weē dzeū soech des moeders boslē .

Och seyder dat kint wort ghebozē le uedich . eū was moederlacht ghewordē eū hem behoerde to stozuen omme datter upemāt en was diet soghen mochte . Wat sal die pellegryn doen die zīn wijf doot siet . Hi weende zeer eū seyde . Ami ay mi wat saltu mā nu doen . du begher des een kint to ghebben eū du hebbelte den moeder mitten kinde verlozen .

Die scipluden riepen eū seyden . oyen wozpe den lichaem in die zee eer wi allen daer mede bedereuen wāt alsoe lāghe alst mit ōs is soe en sal dat onweder nit ons niet opholden Eū doe si den lichaem be greyen hadden omme in die zee te wozpen soe seyde die pellegrym Spaert spaert eū en wildi die moeder niet sparen ōtfermt v doch des menēden kindes . Laetse een lut tel thouen eū ōtbeyt of die vrouwe yet in onmachte is vāder pinen oltre si noch yet mochte to liue comen . eū si en saghen nz verre vāden scepe enen berch .

Doe die pellegrym den berch sach soe dochtet hem beter dat hi den lichaem endi dat kint daer op voerde dan dat hijt indē zee solde wozpen omme die visschē te eten Eū nauwe en conste hijt mit bede eū mit ghelde vanden scipluden vercrighē Eū omme dat si vā die harthept der steynen ghеen graft maken en conden soe leydē si den lichaem in die heymelicste stat vāden berch . eū hi seyde dat kint aen hoer bozst ē eū hi seyde aldus . O maria magdalena waer omme quaemstu aen marcelline tot mijnre ōsalichept eū sondlinghe oock me. de tot mijnre vderuenis Onsalighe man waer omme aenghinck ic desen zwaren v droefden wech eū reyse by dinen rade . Waer omme eyschstu dat mijn lyeue hu selvrouwe ontanghen solde omme dat si den bitteren doot daer van stozuen sou de . want sie si heuet inder waerhedē ont tanghen mer int ghebaren is si den bitte. ren doot ghestozuen . ende dat kindekijn datter ghebozen is sal oeck mede moetē v smachten eū stozuen . omme datter niemēt en is diet voedet . siet wat mi ghelichet is omme dijn bede dz beuele ic di eū god den ic al mijn ghoet beuolen hebbe Is hi moe ghende eū machtich soe moet hi gedēcken des moeders siele . eū mit dinē ghebede so moet dat kindeken beschermt wesen dat.

Rariora
H. fol.
380
Cm

Cm

Cm

Cm

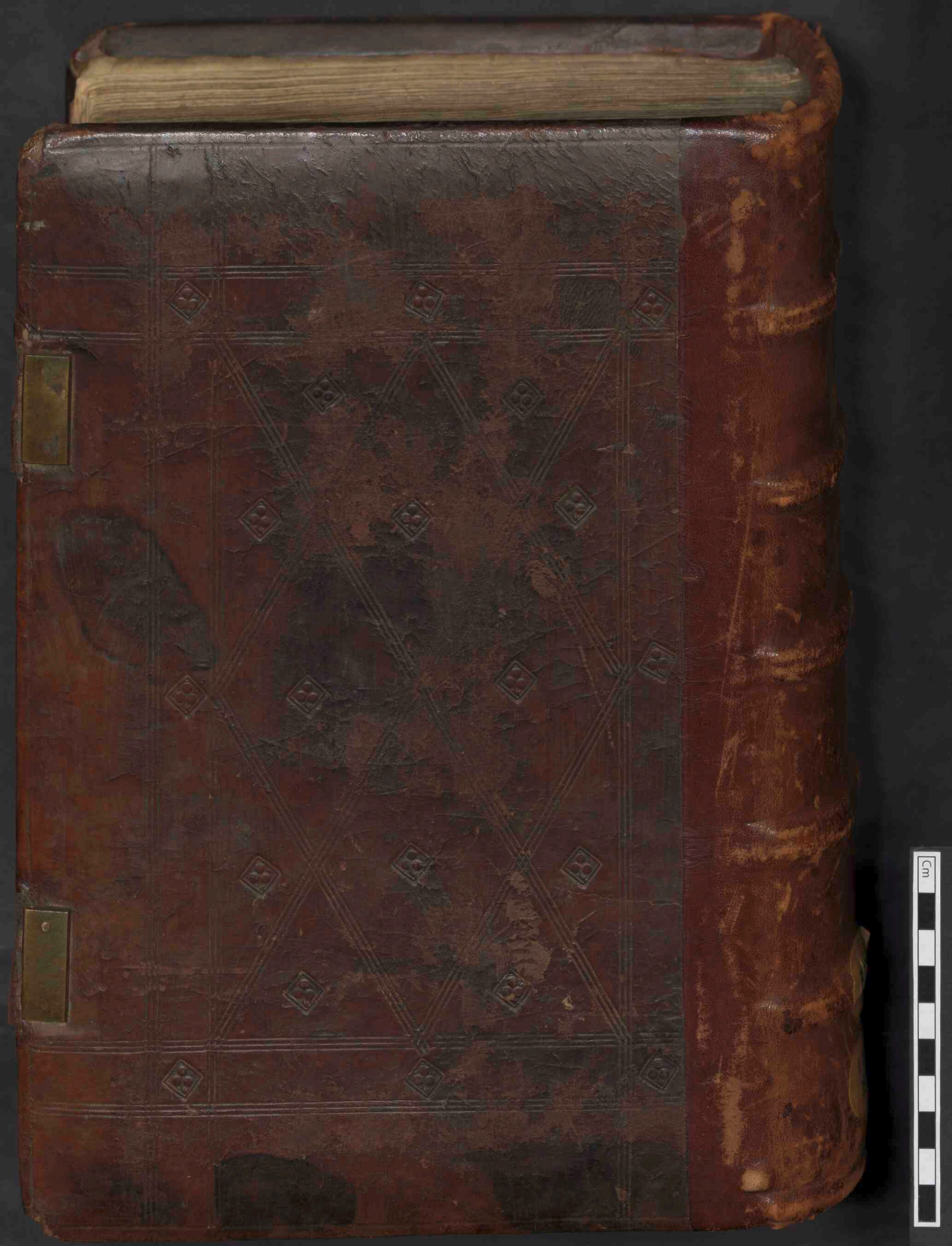

Historia Eccleſiastica.
Folio nº. 380.

Rariora

H. fol.
380

351. **Jacobus** de Voragine (Viraggio), Passionaal. Zwolle, Pt. van Os 1 Sept., 18 Nov. 1490. 2 dln. (1 bd.) 2º. H. 2º. 380

Typen 5, 6. — HMT 90 (82) a; 94 (85) a 1. — Init. a. — 2 houtsneden (Conway p. 105, 106). — Drukkersmerk I, III. — HMT 90 (82) a 1; 92 (83) b. — CA* 1766. — C II 6519. — MMW II 237. — Pr. 9136, 9137.

Op de laatste blz. van dl. I: „Evert Hermansoen Van de Poll". Zie over hem de aanteek. bij nr. 49. — In XVIe-eeuwschen herstelden led. stempelband, waaraan de sloten ontbreken. — In den catalogus van 1835.

Campbell 1766

Conway p. 337.
Holtrop N° 428.

n° 268. c

N°
74

Passionael mitten Martirologio Dat Winter stuck. Beghint opte Jares Dach met figure

Alle heyligbe Martelaren ende Confessoren Bid voer Ons

RLV Januarius heeft xxxi dagē
Die maen xxx.

			A	Die besnidenis ōs heren ihesu cristi iij
viij	viij	xlij	b	Octaua van sinte stephanus die eerste martelaer.
xvi	xxi	xxiij	c	Octaue van sinte iohannes ewangelista
			d	Octaua van allen die onnoselen kinderkens
v	x	iiij	e	Simeon monick
			f	Dorthien eñ den heylighen drien coñingen vi
xiij	vi	xiij	g	Isidorus een heylich martelaer
ij	xviij	liiij	A	Lucianus een eerwaerdich priester
			b	Eucharius een sonderlinghe deuoet bischop
x	xv	ij	c	Paulus heremijt ix
			d	Johannes een paeus van strenghen leuen
xviij	iij	xliiij	e	Paulinus patriarch Aquarius
vij	xvi	xxiiij	f	Hilarius x Remigius xi
xv	xij	xxxiij	g	Ponciaen xi Felix xiij
			A	Macharius een heylich mā vā goedē leuē xiiij
iiij	i	xv	b	Marcellus een heylich deuote paeus
xij	xxi	xxv	c	Anthonius een heylich confessoer xv
			d	Prischa ioncvrouwe eñ martelaer xxvi
i	x	vi	e	Mari ende marte twee martelaren
			f	Fabianus martelaer xxvi Sebastian⁹ xxvij
ix	vi	xiiij	g	Agnete een suuer reyne maghet martelars xxix
xvij	xviij	xlviij	A	Vincentius een groetdadich martelar xxx
			b	Emerenciaen een deuote ioncvrouwe
vi	vij	xxxvi	c	Thimotheus een eerwaerdirh heylich apostel
			d	Sinte paulus bekeringhe een apostel xxxij
xiiij	iij	xlv	e	Policarpus een eerwaerdich bisschop
iij	xvi	xxvi	f	Sinte iohannes ghuldemont xxxiij
xi	xij	xxxiiij	g	Die grote karolus coninck ende keyser xxxvij
			A	Valerianus een sonderlinghe heylich bisschop
xix	i	xvi	b	Aldegundis een heylich ioncvrouwe
viij	xxi	xxvi	c	Ignacius een eerwaerdich heylich bisschop
gulden	ghetal	vren.	minutē	

ACADEMIA RHENO TRAIECTINA

BLI Februarius heeft xxviij. daghen.
Die maen xxix.

			d	Ignacius martelaer xliij Brigitta	xliiij.
xvi	x	vij	e	Onser lieuer vrouwen lichtmisse	xlvi
v	xxij	xlviij	f	Blasius biscop ende martelaer	xlix
			g	Eulalia ionfrouwe ende martelaer	
xiij	xviij	lvij	A	Agatha ioncfrouwe ende martelaerster.	l
			b	Dorothea lij Vedast⁹ eñ amãdus	liij
ij	vij	xxxviij	c	Augulas bisschop Theopilus	lv
			d	Dyonisius biscop ende martelaer	
x	iij	xlviij	e	Appollonie ioncfrouwe eñ martelaerster	lvi
xviij	xvi	xxviij	f	Scholastica ioncfrouwe Willem	lvij
			g	Desiderius bisscop	
vij	v	viij	A	Dorothea ioncfrouwe eñ martelaerster	
xv	i	xvij	b	Stephanus confessoer,	
iiij	xiiij	o	c	Valentijn een heylich bisscop ende martelaer.	lx
			d	Craton martelaer	
xij	x	ix	e	Juliane ioncfrouwe ende martelaerster.	lx
i	xxij	l	f	Policronius een glorioes martelaer	
			g	Symon bischop	
ix	xviij	lviij	A	Sabinus paeus ende martelaer	
			b	Eucharius bischop een mã vã groter penitencien.	
xvij	vij	xxxij	c	Lxxix heylisher marteiaren.	
vi	xx	xx	d	Sinte Peter ghecrooent ad cathedram	lxi.
			e	Vigila.	
xiiij	xv	xxix	f	Siñte Mathias een van den twalef apostolẽ	lxiij
			g	Victor een heylich glorioes martelaer.	
iij	v	xij	A	Alexander bisschop ende martelaer	
xi	i	xviij	b	Leandrus biscop ende martelaer.	
xix	xiiij	o	c	Romanus een heylich abt van strengher penitencien	

ghetal gulden . vren . minute

KL Maerte heeft xxxi daghen.
Die maen xxx.

			d	Albinus een heylich martelaer	M
viij	x	x	e	Lucius een voerbarich heylich bisschop	
xvi	xxij	xli	f	Celidonius een martelaer	
			g	Lucius een eerwaerdich paeus	
v	xi	xxxij	A	Focas een martelaer	
			b	Victor een martelaer	
xiij	vij	xli	c	Perpetua eñ Felicitas	lxvi
ij	xx	xxij	d	Philomon een heylich eñ deuoet martelaer.	
x	xvi	xxx	e	Viertich heylighe martelaren	
			f	Candidus een heylich martelaer	
xviij	v	xij	g	Gregorius een groetdadich martelaer	
vij	xvij	lij	A	Sinte gregorius paeus Aries	lxvij
			b	Leo paeus die strenghe was van leuen	
xv	xiiij	i	c	Cyriacus martelaer.	
			d	Sinte longinus een martelaer	lxxij
iiij	ij	xliiij	e	Herebertus een deuoet eñ eerwaerdich bisschop	
xij	xxij	liij	f	Gheertruut iōcvrou lxxiiij Patrici⁹	lxxiij
			g	Alexander een sonderlinghe heylich bisschop	
i	xi	xxxiiij	A	Joseph marien eñ ōs heren behoeder	
			b	Ghunbertus een eerwaerdich deuoet bisschop	
ix	vij	xlij	c	Benedictus abt vā eenre heyliger oerdē	lxxx
xvij	xx	xvi	d	Sinte paulus een glorioes martelaer	
			e	Sinte victoriaen een glorioes martelaer	
vi	ix	iiij	f	Pigmenius een eerwaerdich prister.	
xiiij	v	xiij	g	Onser lieuer vrouwen ānūciatio of botscap	lxxxv.
iij	xvij	liiij	A	Sinte ludgerus bisschop van monster	
			b	Ons heren verrisenis inden paescdach	xciij
xi	xiij	ij	c	Guntrannus een confessoer.	
			d	Eulalia een deuote heylighe ioncvrou	
xix	ij	xliiij	e		
viii	xxii	liiii	f	Sinte sabina een heylighe ioncvrouwe.	
gulden	ghetal	vren.	minute.		

KL

Aprille heuet xxx. daghen.
Die maen xxx.

			g	Theodore der heiligher ioncfrouwen.	xcvij
xv	xi	xxv	A	Marie van egipten der heiligher vrouwen	xcix
			b	Theodosia die heilighe ioncfrouwe	
v	o	xvi	c	Ambrosius een biscop ende een heilich lerar	C
xiij	xx	xxv	d	Claudianus een heylich confessoer	
			e	Celestinus paeus ende martelaer	
ij	ix	vi	f	Pelusius priester	
x	v	xvi	g	Macharius abt ende een heylich heremijte	
xviij	xvij	lvi	A		
			b	Appollinaris een glorioes martelaer ende priester	
vij	v	xxxvi	c	Leo die anderde paeus en heylich mar.	Taurus
			d		
xv	ij	xlv.	e		
iiij	xv	xxviij	f	Tiburcius ende Valerianus martelaren	
			g	Helena die eerwaerdighe coninginne	
xij	xi	xxxviij	A	Calixtus paeus ende martelaer	
			b	Petrus confessoer een mā strengher penitencien	
i	o	xviij	c	Eleutherius paeus een mā heilighen leuē	
xi	xx	xxvi	d	Anthonius een heylich martelaer	
			e	Victor paeus ende een glorioes mar.	
xvij	ix	o	f	Symeom bisschop	
vi	xxi	xlviij	g	Gayus paeus ende martelaer	
xiiij	xvij	lvij	A	Joris eeñ vroem ridder ende martelaer	C v
			b	Die drie kinderen	
iij	vi	xxxviij	c	Marcus euangelista	C vij
			d	Cletus paeus ende martelaer.	
xi	ij	xlvi	e	Anastasius paeus ende martelaer.	
xix	xv	xxviij	f	Vitalis een vutuercorē heilich martelaer.	C viij
			g	Peter die nyeuwe martelaer vāde pridikers	C ix
viij	xi	xxxviij	A	Karinus eeñ glorioes heilich martelaer	

ghetal gulden , vren . minutē

MEI

Meye heeft xxxi daghen.
Die maen xxx.

			b	Philippus eñ iacobus apostolen	Cxxiiij Cxxv
xvi	o	ix	c	Sinte saturnijn eñ neopolus	
v	xiij	d	d	Des heyligben cruces vndinghe	Cxxix
			e	Floziaen een zeer innich eñ deuoet martelaer.	
xiij	ix	ix	f	Sinte godeuaert een ghetrouwe billchop	
ij	xvi	l	g	Johañ voer die latinse poert	cxxxij
x	xvij	lviij	A	Juuenalis eeen eerwaerdich confessoer	
			b	Sinte wiro billchop eñ cõfessoer.	
xviij	vi	xl	c	Nycholaus verheffinghe.	
vij	xix	xx	d	Gozdianus een sonderlinghebillchop	cxxxiij
			e	Manertinus billchop eñ confessoer	cxxxiij
xv	xv	xxix	f	Pancraes Nereus eñ achilleus.	Cxxxiij
			g	Seruaes een billchop vã tongeren	Cxxxv.
iij	iij	xij	A	Theodozus een eerwaerdiech paus	
			b	Jsidozus een glozioes martelaer	
xij	o	xxix	c	Perigrinus een deuoet billchop	
i	xiij	ij	d	Augustijn een eerwaerdich heylich billchop	
			e	Marcus een eerwaerdich martelaer	
ix	ix	x	f	Potenciana een heylige deuote iõcvzouwe.	
xvij	xvi	xliij	g	Thimotheus polius ende euthicius.	
			A	Valerius een heylich eerwaerdich billchop	
vi	x	xxvij	b	Castus een groet onuerwinnelick martelaer.	
xiij	vi	xli	c	Desiderius een billchop eñ een confessoer	
ij	xix	xvij	d	Donaciaen een barich martelaer	
			e	Vrbanus een glozioes heylich paeus	cxli
xi	xv	xxx	f	Felicissimus Eraclias eñ paulinus martelaren	
			g	Beda een eerwaerdich priester	cxlij
xix	iij	xij	A	Johannes een groetdadich deuoet paeus	
			b	Marimijn een sonderlighe deuoet billchop	
viij	o	xxij	c	Hubertus een deuoet eerwaerdich billchop	cxlv
xvi	xij	lij	d	Petronelle een iõcfer ende maghet.	cxlvij

Gulden getal. Sonne merck. Maen.

BLV Junius heeft xxx. daghen.
Die maen xxix.

			e	Nycomedis een glorioes verwinre der martelien	
v	i	xliiij	f	Marcellinus c xlviij Petrus exorcist	c xlix
xiij	xxi	liij	g	Erasmus biscop eñ een volstãdich mar.	c xlix
			A	Quirinus biscop ende martelaer	
ij	x	xxxiiij	b	Bonifacius biscop vã Vtrecht eñ mart.	lij
x	vi	xlij	c	Vincencius een glorioes martelaer.	
xviij	xix	xxiiij	d	Paulus een heylich bischop	
			e	Medardus een erwaerdich bischop	
vij	viij	iiij	f	Primus ende Felicianus martelaren	c lv
			g	Rogatus een heilich volstandich martelaer.	
xv	iiij	xiij	A	Barnabas apostel eñ discipel õs herẽ	c lv
iiij	xvi	lvi	b	Odulppus c lvij Kunera iõcfrou	c lx
			c	Felicula ioncfrouwe eñ martelaersce	
xij	xiij	xv	d	Valerius ende Rufus martelaren.	
			e	Vitus end̃ Modestus martelarẽ	c lxij
i	i	xlvi	f	Aua ioncfrouwe ende martelaersce	
ix	xxi	liiij	g	Alexius een heylich confessoer.	
			A	Marina ioncfrouwe.	c lxij
xvij	x	xxviij	b	Geruasius eñ prothasius martelarẽ	c lxiij
vi	xxiij	xvi	c	Regina ioncfrouwen eñ martelaersce.	
xiiij	xix	xxv	d	Quiriacus een vroem heylich martelaer	c lxiiij
			e	Thien dusent heiligher martelaren.	c lxv
iij	viij	vi	f	Edeltrude ioncfrouwe. Vigilia	
			g	Sinte Johans baptisten gheboorte	c lxvi
xi	iiij	xiiij	A	Sint lebuinus confessor	c lxx
xix	xvi	lvi	b	Johannes ende paulus martelaren	c lxxij
			c	Sinte crescens sinte paulus discipel.	
viij	xiij	vi	d	Leo paeus	c lxxiij
			e	Passie vã sinte peter eñ sinte paulus	c lxxiiij.
xvi	i	xxxvij	f	Sint paul9 gehoechnisse c lxxviij. secũd9.	c lxxxv

gulden ghetal vren minutẽ.

Item om te vinden vã die quadragesima eñ vã die quatertemper soect int eynde vã februario dat xl. blat

Eñ vã die verrisenisse vã ons herẽ hemeluaert. eñ vã die hoechtijt vã pinxterẽ die soecke in dat laetste vã den merte. lxxxviij. wãt mẽ dit inde calendier niet en vint

Jer beghint dat eerſten ſtuck vā deſen boeck dat gheuomē is wt een boec datmen hiet dat paſſionael dat welcke in latijn is gheheten aurea legen da dat beduet in duytſche die gulde legende oft dat paſſionael.

¶ Eñ dat martirologiū is oock mede mitten paſſionael in een ghetogen veruolghende vā dagen tot daghen alle dat iaer doer alsoemē holdēde is inder hepliger kerckē na ordinancie vanden kalen dier.

¶ Deſe teeſte eñ eerwaerdichept der hepligē is ingheſet omme te verhalen datmen verſumet heeft. Wāt wij hebben vele hepligē ghelaten die wij niet gheeert en hebben mit enighen teeſten. omme dat wij allen ſancten dachen niet vieren en moghen omme datter ſoe vele is. eñ oock mede omme onſer crancheden. want wij zijn cranck eñ en moeghen niet doen omme cortheden der tijt. omme dat os tijt ghebreken ſolde. Want ſinte iheronimus ſcriuet inder epiſtolen voer zijn kalēdier dat gheen dach binnē den iaer en is behalue des iaers dach. daer en zijn wel vijf duſent martelaren in ghedodet of meer.

¶ Daer om iſt gheordineert inder hepligher kercken. wāt wi alle ſanctē een yegēlikē biſonder niet vieren of eren en moghē dat wiſe doch eēs alle te ſamen eeren eñ vierē.

¶ Waer om dattet gheordineert is dat wij die heiligen vieren daer ſeggher wilhelm van antiſidiozen ſes reden of.

¶ Die eerſte is die eer die wi gode doen. want wi hem eren in sinē hepligheu. want die den heiligē eert eert dē gheen die heilich maket. ¶ Die and redē is om hulpe onſes crāchedes wāt bi os ſelues en moghē wi gheē ſalichept vcrighē. Eñ daer om is os noot dat die hepligha voer os biddē ¶ Die dorde redē is op dat os ſalicheit vmeert worde. want worden ſteruelicke mēſchē soe verheuē ſoe moghē wi oeck verheuē wordē.

¶ Die vierde reden is om hoer exempel nae te volghē. wāt alsmē hoer leuē leeſt wordē

wi verwect hē te voldoen Die vijfte rede-
ne is om die scult die wi die ene dē andere
sculdich zijn wāt die heilighen hebben vā
ons teeste inden hemel wāt si hebben bli-
scape op enē sundaer die penitencie doet.
Die seste redene is om te vercrighen onse
re soe doen wi onse saken eñ vorderen on
se ere Wāt als wij onse broeds eren so erē
wi ons seluē om dat godlijcke dinghē alle
dinghē gheneen maect. ertsce dinghe he-
melsce dinghen eñ ewighe dinghen.

Hier beghint die prologus op dz mar
tirologiū die die ersame priester Beda to
gescreuen is eñ zōmige ander seggē dat si
wt sinte augustijn boeckē ghenomē is.

De hoechtijden der heili
ghē apostolē eñ der mar
telarē hebbē ōse voerva-
ders in bewisinghe der
eren ingheset te vierē op
dat wij in hare vdienstē
verstellet worde eñ mit hare ghebedē gehol
pen. also dz wi nochtā niemāt vādē mar-
telarē sacrifici en bewisen al sichten wi al
taren in hoer ghehoechnisse wāt nyemāt
vāden biscopen als hi staet in die stede der
heiliger lichamē totte altare niet en plege
te seggē. wi offerē di sint peter of sint pau
lus of sinte cipriaen. mer dz daer wort ge
offert dz wort gode gheoffert die die mar
telarē ghecroent heft mit glorie eñ ere i die
stedē daer hoer memorie gheleghē is.
Wi eren dā die martelaers mit alsulc
ke oefenighe der liefte allmen pleget te erē
heilige mēsen welcker herten wi gheloe
ben voer de waerheit der heiliger euāgelie
berept te wesen tot sulcke pine der marte-
lien Mer die martelarē eren wi so vele te i
nichlijcker als wi se sekerlijcker moghē erē
na dien dat si alle ōseker dinghē vwōnen
hebben die wi oec mit ene betrouwelijke
loue prisen om dat si in een saligher leuen
zijn vwinres dan die noch hier zijn inden
stride Mer mit dzier eren die in griere ta-
le latria hiet eñ men mit ene woorde npet
vutspreken en cā om dz daer properlic een
diestaftighe waerdicheit is die alleine der
godheit toebehoort so en eren wi niemāt
noch en leren oec yemāt āders te oefenen
dan enen god. Eñ want tot dese eer-
waerdighe oefeninghe behoort offerhan
de der sacrificien. het worden oec ydola-
trie dat is afgodiers gheheten die dat den
afgoden bewijsen In der wijsen en offerē
wi in gheenre maniere of en ghebieden dz
gheoffert wort enige martelaers of enige
heilige sielen of enighen engel Eñ wie i de
ser dwalinghe beualt die wort berilpt mit
kerstenre lerige dat hij daer vā vbetert of
veroordelt wort Wāt die heilighe mensē
ofte enghelen en willen niet dat men hem
bewijse dat si kennen dat gode alleen toe-
behoort Ende dat scheen claerlic an sin
te paulus eñ an sinte barnabas want doe
die van liaonien om vwonderinge di mi-
raculen die geschieden ouermits die apostо
len hē wolden oferhāde doen als gode do
scoerdē si hare cleder eñ beliden dat si sterf
like menschen waren eñ niet goden eñ ver-
bodē hem dat te doen mit grote naerstе.
Dit scheen wel iden engelen als wij lesen
in Apocal. daer hē die engel verboot te an
beden ende seyde tot sinen aenbeder. Siet
dat du dat npet en doerste want ick ben

dijn mede knecht eñ dijnre broederē God saltu aenbeden Hier om zijn die martelarē te eren ouermits den nauolghinghe. Sy zijn te eren mit caritaten mer niet mit dēst aftegher waerdicheyt die gode den heren alleen toe behoert.

¶ Hier eyndet die voerspraeck.

¶ Dits die epistel die vsuard⁹ de monic sende coninc kaerl op dat martirilogium Dats der martelaren boeck.

Die snoede eñ cleynewardighe prister vsuardus ōtbiedet kaerl den alre goddienstighen heer coninck eñ keyser die ewighe croen in cristo Alre wijste prīce uwer hoecheyt en is niet verborgē hoe wi v̄maēt worden te v̄uolghē ōse voeruad's aernstighe vlitichеyt. Eñ soe wat indē gesten der heyliger karcken min volcomelick geuōden wort dz solden wijnae ōsen v̄moghē enter v̄uollē of doch begheren datter v̄uolt wordē. desen sake ist dat ghi des gehoget hebt mi ouermits uwē ghebode al was ic des ōwaerdich daer toe ghedreuē dat ic mit goddienstigher sorchuoldicheyt der heyliger iaerliker ghehoechnis eñ hoechtidē wt sommighē voeruaders scriftē eñ martirilogiū in een v̄gaderē soldē. Ick gedachte oec mijnre menichfoldiger v̄sumenis die ick inden hoechtidē der heyligen beghaē heb. eñ begeerde die mit dustanighen dienst te v̄beteren.

¶ Voertmeer wort ick hier toe v̄weckt vā zommigen scriften der eersamiger priesteren als iheronimus eñ beda. vā welckē die eeeste die bequaem cortheyt gheuolcht heeft eñ dāder heeft veel heylighē vādē kellēdier ouergeslagē. Eñ ald⁹ zijn veel noet truftighe dingen vā desen werck afterghelaten. nochtā heb ic mi ghepijnt haer na te volghē eñ oeck florus in sinē anderē boke. Wāt hi daer veel dingen heft v̄betert die hi inden eersten boeck ouer gheslagen hadde.

¶ Voertmeer alre ghoedertirenste prince soe wolde ic dit voerspraeck mijnre snoedicheyt desen wercken voerscreuē op dat men weten mochte dat ick hier niet in en hebbe ghearbeyt wt lichtuaerdicheit mer oeck omme ghehoersamich toe wesen alst betaemde uwen gheboden die mi beuaelt omme nutticheyt der kersten ¶ Eñ hier omme begheer ic van v dat v toe behoert Ist dattet waerdich gheuōden worde dz dat mitten ancker uwer bescermenisse geuestighet worde Alsoe dattet den teghenwoerdighen mit moghētheyt des coninc liken ōdersokens eñ den naecomelinghen dat ondersoecken alsulcker moghētheden gheuestighet bliue.

¶ Die hoecheyt uwer groetdadicheyt ghewaerdige heer die conic der coningen si mit zijnder moghētheit te behoedē uwē loep veel iaren. Amen.

¶ Die erste dach van Januario.

A

Octaua der geboorten ōs heren Jesu christi ende sine besnidenisse

In capadocia eñ in cesarien sinte Basilius biscops dach Dese was in des keysers Valents tijdē in leringhe ende in wijsheyt seer blinckende ende in allen doechden seer wonderlijcke gheuelticht eñ verciert.

¶ Te romē sinte Martina der heyliger ionctrouwē dach die onder Alexander dē keyser mit menigherhande manieren van tormenten ghecruust wort Eñ ten laetstē mitten swaerde den seghe haerre martelien ontfinc In hare passie gheschiede grote aertbeuinghe Eñ in den daghe gheloefdē in christo twe dusent eñ .ccc. menschen

¶ Item te romen sinte Almachij martelaers dach Dese om dat hi sepde Juden is die octaue der geboorten ons herē laet of uwe dwalinghe der afgodien. so wort hi doer ghebode des richters vander stadt van dē satrianten ghedodet.

¶ Te romen toten weghe tot appia der cronen vā dertich ridderen die onder dyocletiaen den keyser gemarteliet wordē

¶ Te spoleto sinte Concordus priester ende martelaers dach. Dese wort onder anthonijn den keyser eerste met stocken ghellaghen ende in die recgalghan ghehā ghe eñ mit hongher daer nae in den karcker vermaghert eñ mit enghelscher vandi ghe ghetroest. Ende wort ten laetstē mit ten swaerde onthoeft.

¶ In affriken sinte Fulgēcius biscops dach. Dese wort voer dat kersten ghelo ue ende ōme sine ouer hoghe leringhen in ellenden ghesant Eñ ten laetsten weder to zijnre kercken quam eñ ruste mit enen sa ligher eynde claer in leuen eñ in woorden ende wercken.

¶ In die meperie van lyoen opten roon sinte Eugendus abts dach. welcs leuē le re mit doechden ende wonderlijcke mira culen verciert was

¶ Te alexandriē sinte Eutrobius der hei ligher ionctrouwen dach. ¶ Ende noch vele meer ander heyligher martela ren ende confessoren ende heyligher ionc trouwen dach.

Vander beſnidenille ōs herē ihū criſti die opten iaerdach gheſciede.

Die beſnidenille ōs herē ihesu criſti is teeſtlic om vier ſaken Die eerſte is octaue zȳre gheboertē Die onder is omme den nuwē naem diemē hem ghaf Die dorde is om dz hi zȳn bloet ſtorte Die vierde om dat tepkē der beſnidige. Die eerſte is om die octaue zȳre geboerten wāt of daer ander ſanten octaue teeſtelic zȳn hoe veel meer is dā teeſtelic to zȳn die octaue vā gode. Oyet het ſcȳnt dz criſtus gheboerte gheen octaue hebben en ſolde wāt zȳn gheboerte tide ter doot toe eñ die ſterfdaghē der heyligē hebbē daer om octaue wāt ſi worde dā gheborē myt geboerten die ten ewelickē ieuē waert is dat ſi naemaels verriſen ſullen in glorioſen lichaem. Hier bi ſcȳntet dar ōſer vrouwē geboerte eñ iohānis baptiſten niet en ſouden hebben octaue. noch oer paeſchdach wāt criſtus was verreſen. mer als prepoſitiuus ſecht ſoe zȳn octaue vā voldoē als die octaue vā kerſtdaghe om datmē dan voldoen ſal datmē indē daghe niet voldoē en mocht Oeck ſoe zȳnt octauen van waerdicheden als van paeſchen eñ van pīxteren ende onſer vrouwen ende ſinte iohānes baptiſten gheboerten Oeck ſo zȳn dat octauen van deuocien. alſoemen vā elcken ſanten octaue holden mach. Oeck

so zijnt octauen vā beteikeninghe als dye
octauē die gheset zijn vāden heylighē Eñ
dese beteykenē die achste verrisenisse
¶ Dat ander dat desen dach festelic ma
ket is vāden heylighē nyeuwen name die
ons heren mont noemde Eñ gheen naem
en is ōder den hemel sonder den daer wij
in moghē beholden wordē Sinte bernar
dus secht Dese naem iesus cristus is indē
mont honich . inden oren melodie . in dat
herte vroechde . Sinte Bernaert . Desen
name ghepredict luchtet als olie Eñ alsmē
daer om penset soe voedet hi . hi sachtet eñ
saluet alsmē hem aenroepet Also dat hey
lighe euāgelie secht so hadde hi drie namē
godes sone cristus eñ iesus Hi hete godes
sone in den dat hi god vut gode is Cristꝰ
in dien dat hi mēsce is ghewordē van den
persone gods totter mēsceliker naturē Je
sus in den dat hi gode is verenicht mz die
mēscelicheit . ¶ Van dese drie namē secht
bernardus Ghi die in die ghemulle zijt v̄
schuddet v eñ louet want siet die here coe
met mit salicheidē . hi comet mit saluē . hi
comet mit glorie wāt iesus en comet nyet
zonder salicheyt noch cristus sonder saluē
noch die godes sone en comet zōder glorie
wāt hi is salicheit hi is glorie hi is salue .
Mer voer sine passie en was hi niet volco
melick bekent bi dese drie namē wāt som
mighe die bekenden dē godes sone bi wa
ninghe als die duuelen die hem seidē chri
stū deu godes sone te wesen Bi den an
deren name dat hi cristus was soe beken
den hem luttel ludē Mer bi den dordē na
me iesus so bekentmē hem ghemeenlic al
en bekenden mē hē niet nae beteykenighe
des names Want iesus bedudet salicheyt
ofte beholder . mer nae sine verrisenisse soe
worden dese drie namē verclaert Die eer
ste name die wort verclaert in der waer
heit . die ander in breetheiden . dye dorde i
sine beteikeninghe Die eerste name is go
des sone . Sinte hilarius die secht dat hem
dese naem wel betaemt dat onse here iesꝰ
cristus is die waerachtighe gods sone dz
bekentmē in vele manierē om dat die vad
vā hē oerconscap gheeft eñ hij vā hem sel
uen belijdet . om dat die apostolen van hē
predicken . om dat die religiosen ghelouen
om dat hem de duuelen belijdē om dat hē
die ioden lochendē . om dat hē die heidenē
in die passie bekenden . ¶ Efter secht hi
Onsen here ihesum cristum den bekennē
bi nature bi gheboorte bi die machte end
bi belijden . ¶ Die an
der name is cristus eñ bedudet ghesaluet
mit olie der blijscapen voer sine ghesellen
Bi den datmē secht ghesaluet so toontmē
dat hi was prophete kempe priester ende
conic wāt dese vyer personē plachmē wel
eer te saluen . wāt hi was prophete in si
ne leringhe . een kempe om dat hi den du
uel verwan . een priester om dat hi mittē
vader inder ewicheit vrede maecte . conic
om dat hi dat ewighe loen gheeft . Van
desen anderden name christus so hietē wi
kersten menschen te wesen . Ende hier of
so secht die heilighe leraer sinte Augustijn
Kersten dat is een name der gherechtich
heit der goetheyt der ghedochsaemheit eñ
der suuerheit der reynicheit der menschelic
heyt ende der onnoselheit ende oeck mede
der goedertierenheit . End hoe so moghes
te segghen dat du kersten biste wanneer
du van alsoe veel doechden also luttel heb

ste. Dats een kersten die mitter daet is. eñ niet alleen mitten naem ¶ Die dorde naem die ihesus is Bernardus secht Dese naem is spise fonteyne medicine eñ licht wāt die spise maeket starck eñ vet stijf eñ stolt. ¶ Hier vā secht beruardus Dese naem ihesus is spise eñ du wordest soe dic wijl ghestarct alstu hem dēckest. wat maket eēs dēckens herte soe vet wat oefēt de sinne alsoe zeer eñ maect die doechdē alsoe stijf eñ die ghoeden alsoe wel onderset eñ wat voedet soe zeer die begheerten.

¶ Ten anderen wort hi gheheten fōteyne Hier vā secht bernardus Jhesus is een fonteyne des leuēs die wtuloyet in de straten in vier fonteynē Wāt hi ōs ghemaect heeft wijscheyt gherechticheyt heylicheyt eñ v̇lossinghe. wijscheyt in sine predicacien. gherechticheyt in die sondē te verlatē. heylicheyt in wādelinghe v̇lossinghe ind̄ passien.

¶ Efter secht hi aldus Drie riuieren ōs vloyedē wt ihesum. dats dat woert des rouwē als biecht. besprenthentheyt van bloede dats penitēcie. water vā suueringhe dats rouwe.

¶ Ten dorden is ihūs medicine Daer bi secht augustinus Dese naem ihesus is medicijn wāt niet en is dat so wel die grā scip bedwinghet eñ die houerdie mindert eñ bedwinghet oncuyscheyt. eñ lesschet die vlamme der begheerten eñ soe wel nederlecht die ghiericheyt eñ die vuyle ledichheyt v̇laghet.

¶ Ten vierden is ihesus licht Daer bij secht augustinus Waen quam in alle die warelt soe haestelick licht vā ghelouē anders dan vā predicarien des naem ihesus Dits die ñaem die paulus droech voer dē heydenen eñ coninghen.

Dese naem ihūs is oeck mede vol van soeticheden Daer by secht bernard⁹ scrijften ten smaect mi niet ick en lese daer ihesum disputeerste of vertelste of ic en hore daer ihesum. Richardus vā sinte victore secht Jhūs is een soete naem een ghenoghelijck naem een naem die den sondaren starck maect.

¶ Ten anderden is ihesus naem vā groter craft Daer bi secht petrus vā rauannē Jhesus is een naem die den blinden sien ghaf. den douē horen. den crepelen ghāc den stommen sprake. den doden tleuen. die craft vā desen naem v̇dreef den duuelē wt den beseten menschen.

¶ Ten derden is ihūs naem vorrbarich vā hoecheden. Daet bi secht bernardus. Die naem mijns v̇lossers mijns broeders mijns bloets mijns vleisches is een naem vā beghin verborghen mer int eynde opē baer. ¶ Hets een wōderlick naem ontsprakelick eñ ōbegripelick. eñ soe vele to verwōderen als hi ōbegripelic is. eñ soe vele meer bequame als hi dāckelick is. Dese naem was hem ghegeuē aen den beghinne vanden enghel eñ ioseph wāt ihesus beholder bedudet.

In dryen saken is ihūs beholder ghehiete. vander macht. vanden habijt eñ dander daet. Vander macht te verlossē soe heeft hi desen naem van beghinne. eñ alsoe seytmē dat hi hem van beghinne ge had heuet bi dien dat hi ihesus was gheheten. ¶ By den habite te verlossen soe

was hem die name ghegeuē vāden engel mer bi dien dat hi also vander daet hietet te beholden so was hē den name ghegeuē van Joseph Ēn dat betepkēde sine toecomende pallie. wel te rechte viertmē alsoe ons heren besnidenisse opten eersten dach vāden iare nae den dat die vā romen ghe ordiniert haddē die dat hoeft vāder werlt warē welcke dach oec beteikent is mz de eerste letter vāden a b c Ēn wel te recht so wort hem zijn name op dien dach ghegeuen eē die octaue vā sine gheboerte gheuiret. Die derde sake is cristus bloetstortighe wāt hudē so begōde hi erst zijn bloet te storten om ons daer hi hier na zijn bloet om storten wolde. Wāt vijfwerf storten hi zijn heilige bloet voer ons Erste in dye besnidighe Ēn dit was dat beghinsel onser verlostinghe. Anderwerue doe hi in sine ghebede bloet stozte in dat swete ende dat was die begheerte onser verlostinghe Die derde werue doe hi ghegheysselt wasd Ēn dat was die ōdienste onser verlostinghe wāt mit sinē rouwe wordē wi gegēset. Vierdewerf doe hij gecrucet was eē dit is die coop vā onse verlostinghe want hi maste gheldē dat hi niet gedaen en hadde. Vijfte werf doe hi in sine side ghestaken was Ēn dit is dat sacramēt onser verlostinghe wāt daer ghinck water eē bloet vut Ēn dit was ghefiguriert dat wi bi dē water des doopsels soldē wordē ghesuuert welcke doepsel die craft nā van dē bloede cristi Die vierde sake is dz tepkē der besnidinghe dz cristi huden ōtfanghē heeft.

¶ Cristus wolde zijn besnedē om vele saken Erste om sinē wille om dat hij tonen wolde dat hi waerachtich vleysch anghenomē hadde. wāt hi wilde dat die onghelouighe soldē comen eē segghē dat hi een gheuepalt lichaem ōtfanghē haddeē om dat hi haer ongheloue veriaghē wolde so wolde hi wordē besneden ende zijn bloet storten wāt een gheuepalt lichaem en heft gheen bloet. Die āder sake om ōse wille om dat hi tonen wolde dat wi gheskelick solden wordē besneden Wāt bernardus secht dat twe besnidighe zijn die wi doen sullē. dat is butē indē vleisce eē binnen in dē herte. Dese besnidinghe indē vleysche is in dzien. dats in habite dattet upet hauerdich en si indē wercke dat dat niet te begripen en si Ēn in dē woordē dat si niet te versmadē en zijn. Dat besnidē int herte is oec in dzien. indē ghedachte dattet heylich si. in begheerte dattet suuer si. in der menighe dattet gherechtich si. ¶ Ester wort hi besnedē dat hij ōs gheneesen solde alsomē zōtijt een dzaghēde ghat maect in een litop dat dz alle dat lichaem gheneesen sal vander cranckheit.

¶ Aldus so wolde christos ihesus onse ghebenedide salichmaecker in sinen heylighen lichame dzaghen dat vutwendighe tepken der besnidinghe op dat alsoe onse gheestelijcke lichaem dat is onse inwendighe siele daer christus onse here dat hoeft of is mede solde worden gheneesen ende gesuuert vā alle vlecke der sunden Ende dat vi soe secht die heylighe apostel Paulus. Ghij zijt alle besneden niet mit die besnidighe ghemaect mitter hāt dat vleysche of te snidē mer mit cristus besnidinghe

¶ Ten dorden male so wort hi besnedē omme die ioden om dat si hem upet ontschuldighen en mochten Wāt en hadde hi

niet beſneden gheweeſt ſoe hadden hē die ioden moghen ōtſculdighen. daer omme ōtſinghen wi di niet mer du bilt ongelijc den vaders.

¶ Ten vierden om die duuelen dat ſi criſtus gheboerte nier en ſolden bekennē om datmen die beſnidinghe dede reghēs dye eerſte ſonde ſoe meende die duuele dat hy oeck een ſandaer was wāt men beſneet Omme deſer ſaken wolde hi oeck marien zijn moeder in echtſcap hebbē mit ioſeph

¶ Ten viften omme dat hi alle gherechticheyt wolde voldoen. wāt ghelijc dat hi wolde worden ghedoept omme dat hi volmaecte gherechticheyt oetmoedicheyt voldoen wolde omme dat hi onderdanich was enen minderen dan hi. ſoe toende hy ōs die oetmoedicheyt in die beſnidinghe. doe hi een heer vāder wet was eñ nochtā onder die wet ſette.

¶ Ten leſten omme dat hi moyſes wet priſen wolde eñ voldoen ōme dat ſi ghoet was eñ heilich. wāt hi en quam niet om die wet te breken mer te voldoen Als paulus ſecht Wāt ic ſegghe dat iheſus was een knecht der beſnidinge omme d waer rachtheyt godes.

HEt was bi veel redene dat deſe beſnydinghe ghelciede opten achſten dach Wat rabbimoyſes ſecht dz een groot philoſoeph was eñ iode dat een kint is in die eerſte ſeuen daghē alſoe teder als ofte ind moeder lichaem waer. mer indē achſtē daghe wortet ſtarcker eñ ſtiuer. Eñ hi ſecht Doe en wolde god niet datmē beſneden voer den achſten dach omme die tederheit vandē kinderē.

¶ Hien wolde oeck die beſnidighe apet vlāghen ouer die achtē dach omme dzien ſakē. Ten eerſten om datmē die vreſe ſcuwen ſal beydemē lāgher. Die ander ſake is omme dat die kinder te min pine ghedoghen wāt omme dat in die beſnidinghen grote pine is ſoe wolde onſe heer datmen ſe beſnedē als ſi noch cleyne zijn dat ſi toe minder pine ghedoghē ¶ Die dorde ſake is omme des vaders eñ des moeds zerichheyt wāt om dat vele kinder ſtoruē vād beſnidinghe waett datmēſe beſnede als ſi groet waren eñ ſi dā ſtoruē ſoe ſoldē de olders meer rouwe hebbē dā ſi ſtoruē als ſi acht daghē olt warē.

¶ Die ander ſake machmē nemē bi hemelſche vſtandenille daer by beſneetmen optē achſtē dach datmē vſtaen ſolde dye ghemeenre verriſenille die menſche ſolden werden beſneden van alre pinen ende iam merheden. ¶ Ende nae dit ſoe ſullen die achte daghen weſen die achte outheden.

¶ Die eerſte vā adam tot noe Die andē vā noe tot abraham. Die dorde vā abraham tot moyſes Die vierde van moyſes tot dauid Die vijfte vā dauid tot criſtum Die ſelte vā criſtum totten eynde d werlt Die ſeuende als alle die luden ſtaruē Dye achſte als ſi weder omme verriſen totten oerdel godes.

¶ Ofte die achte daghēn die ſullen weſen die achte vroechden eñ bliſchappen de wij inden rijcke der hemelen beſitten ſullen die ſinte auguſtinus ſeggbet aldus. Wat ilt anders Ick ſal hoer god zijn dan ſal ic hem zijn daer ſi vā verſaet ſullē worden. ende ſal hem oeck weſen alles dat ſi eerſamelijck begheren ſullen. dat. leuen.

salicheit lijftocht oneruloedicheit glori ere
eñ vrede eñ alle goet Oft anders verstaet
mē bi die seuen daghē den mēsche die ghe
maect is vā den lichame eñ vander fielen.
wāt die vier dagen zijn die vyer elementē
daer dat lichaem of ghemaect is Eñ drye
craften zijn in der fielen. dat is begheerte
toorne eñ redene Die mēsce die dā nu seuē
daghe heft als hi der ewigher enicheyt on
uerwādelt sal wordē gheuoecht dā so sal
hi acht dage hebben eñ indē achstē daghe
so sal hi wordē besneden vā alle pyne end
vā alle sundē Die derde sake machmē ne-
men bi sedelijcke v̄stantnisse eñ also mach
men in menigherhāde maniere die achte
dagen nemē Die erste mach zijn beteyke-
nisse der sundē Dauid secht wāt ic beken
ne mijn ongherechticheit end mine sunde
is altoes teghē mi. Die ander is die wille
die sunden te laten eñ wel te doen Eñ dat
merctmē indē sone die seide Ic sal opstaen
eñ gaen tot minē vader eñ segghē. Vader
ic heb gesundicht in den hemel eñ voer di
Die derde is scaemte der sundē. als pau-
lus secht. wat vruchte had ghi in dē daer
ghi v nu in scamet Die vierde is die vrese
vā die toecomēde sundē. Job Als vloedē
die ouer mi rijsen so ōtsach ic god. Jeroni
mus secht Waer ic ete of drincke of wat ic
doe altoes dūcket mi dat ic die stēme hore
Staet op ghi dodē eñ comet ten ordel De
vijfte is rouwe Jeremias Maecke di ghe
ween als oer een eengeborē sone Die seste
is biechte Dauid Ic seide ic sal biechtē dē
here mine ongherechticheit eñ du v̄lietes
die booscheit mijnre sundē Die seuende
is hope vā ghenaden. want al belide Ju-
das fine sunden hi en hadde nochtan ghe-
ne hope van ghenaden. eñ daer om so en
vant hi ghene ontfarmherticheit Die ach
ste is ghenoech te doen Eñ in desen daghe
so wort die mensce ghestelic besnedē nyet
allene vā sundē mer oeck vā alle pynen.
Of die eerste twe daghen zijn rouwe van
sunden die mē gedaen heeft eñ die begher
te te beteren. Die ander twe zijn biechte
der sunden die wij ghedaen hebben. ende
dat goet dat wi ghelaten hebben. Die
ander vier zijn bedighe vutstortinghe vā
tranen. penitencie eñ aelmissen.

¶ Of dese achte daghen moghē bedudē
achte pūcten willen wi se wel mercken. si
besniden vā ons alle sunden Eñ soe wie se
des dages eens wel mercket die doet ene
grote dechuaert Hier of so scrijft finte ber-
nardus. Seuen dinghen zijn inden men-
sche mercte hi se wel an hi en dede nūmer-
meer sunde Dat is die vuyle materie daer
hi of is. dat vuyle werck daer dz hij mede
de wort. dar screyelike vutcomē. eñ sinē
onghestadighen staet. die doot die mē nz
ontulen en mach. die iamerlike onbesmit
heit ende die onwaeedighe verdoemenis-
se. ende dic achste dat mach wesen dz ghe
dencken vā die ewighe glorie ¶ Die vier
redenen van desen daghe neemt men nae
gheestelike verstandenisse Eñ alsoe zijn de
vijf daghen vijf moyses boecken daer dye
euwe in is. die twe zijn die propheten eñ
die psalter ende die achtenste is de lerighe
der heiligher euāgelien Mer in dese seuen
eerste daghen en is die besnidinghe nz vol
maect Mer in den achsten daghe so wort
die besnidinghe volmaect van allen sundē
nu in dese tijt in hope der ghenaden ende
hier nae inder doot.

Exempel.

MEn secht vanden vleysche der besnidi
ghe ōs heren dattet die enghel brocht
karolo den keyser eñ dat hijt leyde tot akē
in ōser vrouwē karck. mer namaels voer
de hijt tot carosien eñ nu sechtmen dattet
tot ātworpen is iñ onser vrouwen karck
Is dat waer soe ist groet wōder dattet nz
weder en keerde tot zijnder stat doe ctist9
verrees wāt hets vāder mēscheliker natu
ren cristi eñ die is nu glorificeert. Mer zō
mighe segghen dat god dit alleen laten
wolden vā zijnder mēschelicker naturē de
hi van adam ontfinck tot een litteykē.
¶ Glosa. ¶ Dat vleysch der besnidin
ghe is dat ouerliescken vā eens knechtkēs
manneliichede dat pleghen die ioden te be
sniden nae der wet.

MEn sal hier weten dat die heyden op
desen dach pleghen vele ouerdaden of
ōgheloue te doen die de kersten eñ die hey
lighen nauwe consten of legghen. Dye
noemt augustinus in een sermoen wāt so
hi secht meyndē si dat ianus was eē god
eñ si eerden zeer op desen dach eñ maecten
hem twee aensichten. een after eñ voer.
wāt het was dat eynde vāden iaer dat ge
leden was eñ tbeginvādē iaer datter quā
¶ Efter pleghē si hem op desen dach ōt
likeuē. zommighe cledē hem mit hudē vā
coyen Ander die namē hudē vā beesten eñ
daer bi ghauē si te kēnen dat si beesten ha
bijt eñ sin haddē. Sommighe ander cledē
hem mit wijfs cleder eñ en scaemdē hē niet
hoer redelicke ledē te cleden mit wijfs roc
ken Sommighe and' luden alsoe die touer
nie dat si niemāt en lieteu draghē wt ha
ren huyse vuyr noch wat hi eyschede. Eñ
zommighe ghauen ende namen vā ander
duuelic aensichte Eñ zommighe and' berei
den alle die macht oueruledighe werscap
pen eñ werscapten alle die nacht eñ geloef
den dat hem al dat iaer doer die wersap
alsoe ghedueren solde. Eñ hier nae segget
augustinus Wie vā desen sakē yet holdē
die de heydenen aldus vōden hets te ōtsiē
dat die kersten naem hem niet helpē en sal

B

OCtaua van sint stephanus des eerstē
martelaer.
N thebayden sinte macharius abts dach
Dese was van alexandrien gheboren.
¶ Eñ noch vele meer.

C

OCtaua sinte iohānes apostels eñ eu
angelisten.
¶ Te rome sinte antheros paeus dach
die xviij. paeus nae sinte peter.
¶ Item sinte peters dach die inder stat
aulana mitter martilien eñ pinen bes cru
ces ghedoot wordt.
¶ Ter helles in ponthen der heyligher
martelaren dach cyricus primus ende oec
mede dyogenes.
¶ Te parijs der heiliger iōcvrouwē sin
te genofeuē dach die vā iōghes op inden
dienste cristi beoude.
¶ Eñ noch vele meer ander.

D

OCtaue der heyligher onnoseler kider
kens eñ martelaren.
Sinte tytus dach die vā sinte paulus een
bisschop van creten gheordineert ende ge
wyet was.

¶ Te romen der heylighē dach priscus priester eñ priscilliaen clerc die onder iuliano den keyser hare martelie mitten swaerde veruolden.

¶ Item te romen sinte drafosa sinte fabiaen martelaers wijf die vāden seluē prīce mitten swaerde ghemarteliet wort

E

TE romen sinte thelesphorus paeus dach die nae sinte peter die neghende paeus was eñ wort onder adriaen den prince ghemarteliet.

¶ Te anthiochien sinte simeon monicx dach wes leuen seer te verwōderē is. Eñ noch meer. ꝛc

F

VErtien dach ende der heilighen drie coninghen dach

IN die meyerie vā ryemen passie der heiligher iōcfrouwe sinte matra die ōder rictionarius dē richter mit menigher hāde tormenten ghemarteliet wort

¶ Vā die historie der heiligher eerwaerdighe hoechtijt vā dertien dach

DErtiendach is festelick om vier miraculen die op dien dach gheschiedē. want huden so anbeden die coninghen cristū Eñ cristus verwandelde water in wijn Eñ sinte iohan dopede cristū Eñ hi spijsede vijf dusent mēschen mit vijf brode. Doe cristus xiij daghe olt was so quamē die conighē tot hē mit ene sterre gheleyt. welcke stere dz wijsede dat christꝰ die waerachtighe god ware. Opten seluen dach ouer xxx. iaer doe cristus in zijn dertichste iaer was wāt hij hadde xxix. iaer eñ xiij daghē. wāt als lucas secht so was hi beghinende omtrent vā xxx. iaren Of als beda secht so hab hi xxx iaer vol Eñ dat wil die kercke van romen holden Eñ doe wort iesus ghedopet van sinte iohā in die iordane Eñ daer opē baerde die drieuoldicheit Die vader in der stemme seyde Dit is mijn gheminde sone daer ic mi wel in ghenoeghe eñ die sone in den vleysce eñ die heilighe gheest in een gedaente vā eenre duue die op hem quā Eñ daer nae weder ouer een iaer optē seluen daghe so verwādelde cristus ter brulofte water in wijn Daer nae weder ouer een iaer opten seluen dach so spisede hi vijf dusent mēscen mit vijf broden nochtā of dat doe gheschiede dat en weetmē niet want dat euāgelie dat dit mirakel secht dz secht dat dat bi paeschē gheschiede.

¶ Die festen vā desen daghē holtmē vā die coninghen wāt doe cristus gheboren was so quamē drie coninghē te iherusalez Eñ hare namē die zijn in hebreesche. Appellius Amerius Damascus In griexe so hieten si Galgalath Sarathi Magalath Eñ in latijn hietē si Jasper Baltasar end melchior Eñ dese coninghē hieten magi in latijne. Magꝰ bedudet drie dinghē. wāt magus hiet een schermer. een touenaer eñ wijs. wāt zōmighe segghē dat dese conighen om die daet worden ghehieten magi dat is schermers ofte bespotters om dz si herodem bespottē om dat si niet weder en kerden tot hem. Ende daer bi so is ghesecht Doe coninck herodes sach dat hij bespot was van den drien coninghen. Magus hiet oec een thouenaer Eñ daer bi so

secht iohānes guldemōt dat dese hietē ma
gi. wāt si waren touenaren mer si wor-
den bekeert eñ hem wolde ōs heer zijn ge
boerte toenē omme dat hi by sondarē ge-
nadicheyt gheuē solde

¶ Efter hiet magus eē wise Daer om
me quamen dan dese drye wijse coningē
mit groten gheselscap te iherusalem. Mer
waer by dat die coninghen te iherusalem
quamen als die heer daer niet gheborē en
was Daer secht remigius vier reden toe.

¶ Die eerste reden is wāt die coningen
wisten den tijt vā cristus geboerte mer si
en wisten die stat niet Eñ omme dat iheru
salem die coninlike stat was eñ omme dat
die meeste bisschop was so meenden si dz
dit hoghe gheboren kint in die hoechsten
stat gheboren waer. ¶ Die ander sake
is dat si te bet die stede solden vinden ōme
dat daer die wise eñ die scriben woēden.

¶ Die dorde reden is dat de iodē niet on
sculdich en soldē zijn wāt si haddē mogē
segghē Wij weten dat die stat van crist9
gheboerte mer die tijt en weten wij niet.
eñ daer bi en gheloefden wi niet. Aldus
toenden die coninghen den tijt dien ioden
eñ die ioden wiseden hem die stadc.

¶ Die vierde reden is dat der ioden ver
sumē eñ traecheit solde worden verdoemt
mit ter coninghen naernsticheyt wāt die
coninghen gheloefden enen propheet mer
die ioden en wolden niet gelouen veel pro
pheten. Die coninghen sochten enē vrem
den coninck mer die ioden en sochten ha-
reu coninck niet.

¶ Dese coninghen quamen vā verre eñ
die ioden woenden bi cristum eñ litē hem
onbesocht Eñ die coninghen waren bala
ams naeuolghers eñ quamen mitter ster-
ren omme balaams haers vaders prophe
cie die seyde aldus. Een sterre sal verrisen
wt iacob eñ een mensche sal op staen van
israel eñ hi sal breken alle die leydtsmannē
der vreemder.

¶ Guldemōt secht een ander sake daer
omme dat dese coninghen quamen. Som
mighe secht hi die de heymelicheden ond-
sokende waren coren van hem seluen xij.
mannen eñ als yemant van hem sterf soe
volghede hem zijn zoen oft een van sinen
naesten in zijn stede. ¶ Nae den oesten
soe pleghen dese alle iaren te ghaen opten
seghelicken berghe eñ si bleuen daer drye
daghen lanck eñ si dwoeghen hem eñ ba
den gode dat hi die sterre thoenen wolde
die balaam voersecht hadde.

Op eeñ tijt dat was in kerstdage
soe quam tot hem opten berghe
een sterre die een forme hadde vā
enen schonen kinde eñ op zijn hoeft stont
een cruce eñ si sprack den coninghen thoe
eñ seyde. Ghaet haestelijcken in iudea eñ
ghij sult den conick daer viden geborē dē
ghi soecket. ¶ Augustinus die secht een
ander sake waer bi dat si quamē doe si de
sierre saghen wāt het mochte wesen dat
hem die enghel opēbaerde eñ seyde. Een
sterre die ghi siet is ihesus ghaet aenbedet
hem. ¶ Leo die paeus seyt eē and sake.
omme dat die sterre claerder was dan die
and sterren so leerde die waerheit hoer her
tē. Doe begōdē die coninghen te handt
te comen mer hoe mochten si in dertien da
ghē van orienten comen totter stat iheru
salem dat int midden der werlt is. Daer

toe secht remigius dat dit hoghe ghebozē kint daer si toe tijden machtich was in al soe cozter tijdt soe vele weghes hem ouer te brēghen tot hē. Of als ieronim⁹ secht soe quamen si op dromedarijen eñ dat zijn alte snelle beesten eñ si lopen alsoe verre in enen daghe als een peert in drien daghen Eñ doe si aldus te ierusalen quamē alsoe vraghden si eñ seiden Waer is hi die ghebozen is coninck der ioden Hi en vraghden niet of hi ghebozen was. ¶ Ende of of hem yemant gheuraghet hadde Waer bi weet ghi dat dese coninc ghebozē is soe antwoorden si Wij hebben sine sterre ghesien in oziēte eñ wi comen hē an te beden Dat is. wi hebben zijn sterre ghesien boven iudea daer wi waren in oziente in onsen lande Remigius secht. dat si hem in die woozdē belijdē waerachtich menschē te wesen doe si seyden. waer is hi die ghebozen is Eñ waerachtich coninck doe si seiden. der ioden coninc Ende ghewarich god doe si seidē Eñ wi comen hē an te beden. wāt dat was ghebodē dat men ypemant anbeden en solde dan god Johānes guldemōt secht dat si hem belijdē god te wesen met woozden mit werckē mz ghiften ¶ Doe dit herodes hoozde soe wort hi veruaert eñ alle die ludē mit hē om drie saken. Die eerste sake om dat die iodē dē coninc die ghebozē waer ōtfanghē solden als harē coninc eñ hem verdriuē als enen vreemden Daer bi secht iohan guldemōt Ghelijc dat een cleyn wint doet waghen een telghe vā enen bome dye hoghe staet Alsoe veruaert oeck een cleyne ypeumare grote heren die in groter moghētheit zijn Die ander sake was dat hem die van Romen mildaet oplegghē solden waert dat datmen daer yemāt coninc hiete dē die keiser niet en hadde ghemaect. wāt die van romen hadden gheozdiniert datmen ypemant god noch conic en solde hetē zōder des keisers wille. Die derde sake was soals sinte Gregozius secht Doe die hemelsche coninc wozt ghebozē so wozt de aertsche bisschop veruaert. wāt dat en is ghene wonder dat die aertsche hoecheit wozt confuys als die hemelsche hoechept wozt ontdaen. ¶ Alle ierusalem wozt mit herodes veruaert om drie saken. Die eerste sake is want die quade en moghē niet verbliden vā des gherechtighē toecomst Die ander is om dat si beueynstheit tonē soldē den coninc die veruaert was om dat si hē oec veynsdē veruaert. Die derde wāt alle die wijnde cōtrarie zijn so wozt dz water te gader ghellaghē Eñ aldus als die conighen onderlinghe contrarie zijn soe wozt dat volc onderlinghe verstoort Eñ daer bi ontsaghē si dat herodes eñ die conic die ghebozen was stridē soldē eñ dat si in dyen stridinghe soldē wozdē ghewōdet. Doe vergaderden herodes alle die scriben ende pharizeen eñ hi vraechden hem waer dat cristus solde wozdē gheboren. Eñ doe si hem ghesecht hadden i betelehem iude so riep coninc herodes dese drie coninghen al heymelic tot hē ende vraghden ende ondersocht nersticlick die tijt van hem dat hē die sterre in haren lande hē eerst opēbaerde. om dat hi weten solde wat dat hi solde doen al en quamē die coninghen ypet weder tot hem Ende herodes seyde hem als si dat kint gheuonden haddē dat si hē dat dan boetschapen solden eñ hi veinsde

de veynsede hem dat hijt aēbedē solde dat hi begeerde to doden

¶ Exempel.

MEn sal hier wetē dat die conigen doe si in iherusalem quamē so vlorē si dye sterre eñ dat omme drie sakē Die eerste sake is omme dat si soudē moetē vraghē om die stat vā cristus ghehoerte ¶ Die and sake is die der mēschen hulpe soecket myt rechte soe verkiest hi gods hulpe ¶ Dye dorde sake is wāt als paulus segt De teikenē zijn ghegeuē den ōghelouigen eñ dē ghelouigen die prophecie Eñ daer omme was desen coningen doe si noch ōghelouige waren ghegeuē een teykē dat teykē en was hem niet sculdich te opēbarē do si ōd die gelouige iodē warē

¶ Doe die coninghē buyten iherusalem quamē so ghinc die sterre voer hem to dat si quamē eñ stont daer bouē daer tkint geborē was. ¶ Remigius ¶ In dryen manierē suldi verstaen dat die sterre was Sommighe segghen dat si die heylighen gheest was dat hi hier nae bouen ōs heer als hi gedoept was opēbaerde ind gelikenis eēder duuē dz hi dē coningē openbaerde in eenre sterren.

¶ Ghuldemōt segt dattet was een enghel die den harden opēbaerde opēbaerde den coninghē oock mede. mer den harden die ioden waren opēbaerde hi in gheliken vā reden als die reden bruuctē mer dē heyden die sonder reden leefdē opēbaerde hi in ōredelicke ghelikenis. ¶ And segghen dattet was een sterre vā nuwes gemaect eñ doe si haer dienst ghedaen hadde keerd si weder omme in hoer eerste materie.

¶ Fulgentius ¶ Dese sterre was den anderē ōgelijck in dryen. als vā hoer stat wāt si en stōt int firmamēt niet mer si gic int der lucht bi der aerdē. Eñ oec in claerheit dan die ander wāt die zōne en mocht hoer claerheyt niet verdōckeren. wāt si te middaghe zeer claer lichtēde was. Int beweghē wāt si ghic voer den coningen als een wegeghāger eñ niet ront omme mer recht voert.

NOch zijnd dryе ōdersceydē vand sterren Wāt die ander sterrē zijn ghemaect indē beghinsel der warelt eñ dese nu. ¶ Ten anderē in dienste wāt die and sterren zijn ghemaect dat si sullen zijn in teykenē eñ in tiden in daghen cñ in iaren. mer dese is ghemaect dat si d coninghen den wech wisen solde. ¶ Tē dorden in duringhe wāt de and durē ewelick mer als dese horen dienst ghedaē hadde soe keerde si weder omme in haereder eerster naturen.

¶ Doe die coninghen die sterre saghen worden si verblijt mit harden groeten blyscappen eñ vroechden.

HEts te weten dat die sterre die dese coninghen saghen vijfterhāde is. Als een materiael sterre. een redelic sterre. een verstandelic sterre. een gheestelic sterre. eē substancialic sterre. In orienten saghen si die materialike sterre Eñ die gheesteliken sterre wast gheloue die sagen si int herte. want en hadde dat gheloue daer te voren niet gheschenen inder coninghen herte si en hadden gheensins ter eerster sterren comen toe sien. wāt si hadden geloue zijnre menscelicheyt als si seyden waer is hy dye

gheboren is . eñ vā sine coninclike waer-
dicheit doe si seiden . der ioden conic Ende
van zijnre godheit doe si seidē . wi comen
om hē an te bidden . ¶ Die dorde was
een verstandelike sterre . eñ dat was die en
ghel den si saghen indē slape eñ die hē riet
dat si niet wederōme en keerdē tot herods
¶ Die vierde was ene redelike sterre eñ
dat was onse lieue vrouwe die si saghen
in die woeste schure . ¶ Die vijfte was
een substacialike sterre eñ dat was iesus
cristus die si in di cribbe saghen ligghē .
¶ Om die eerste eñ die anderde sterre so
wordē si verblijt . eñ om dat ansien vā dē
dorden so worden si verblijt mit blijscapē
Eñ om dat ansien vāden vierden so verbli
den si mit groter blijscapē Eñ om die vijf-
te v̄bliden si mit harde groter blijscapen .
Men secht oeck anderswaer Die verblidz
mit blijscapen die vā gode verblijt die dat
die waerachtighe blijscap is Eñ daer bi so
secht dat euāgeliū harde groot . want vā
grotēr blijscap so mach die een meec ende
die āder min verbliden Ofte bi den woor-
de soe gheeft hi te verstaen dat die ludē me
re verbliden vā gode dat si hē verlorē had
den eñ weder gheuōden hebben dā ofte si
hē altoes ghehadt haddē .
¶ Doe die conighen in dat arme husekē
quamen eñ si dat kint vonden mit maria
sine moeder so offerden hē elc al knyelende
dese ghiften . Golt Mirre end̄ Wyeroeck
Hier op secht augustin⁹ O kintscheit den
die sterren ōderdaen zijn . van wat groot-
heit eñ glorie is dese tot wes doeckelkijns
die enghelen warē eñ die sterren dienē end̄
die coninghen v̄bliden eñ die naeuolghers
der gherechticheit versoecken . O salighe
hutte o ander setel godes . Jeronim⁹ secht
hemel daer gheen licht en is . mer een ster
re O hemelsche pallaes daer du in woen-
ste . niet coninclike verciert mit ghesteen
ten mer god die in die menscheit . du had-
des voer een safte bedde die harde cribbe .
Voer gulden pellen onduerē doeckelkens
mer si was varciert mitten dienste der ster
ren Mi v̄wōdert als ic doeckē sie eñ dē he
mel aenscouwe Ic v̄barne als ic i die crib
be sie die medicijn die claer is bouē die ster
ren Sint bernaer seit O conighē wat ma
ket ghi dz ghi aenbedet een suykende kint
in een arm hus in snodē doeckē . is dit dā
god . wat doet ghi dz ghi offert golt Is
hi conic . waer is dā die coniclike sale Eñ
waer is dā die crone . waer is dā zijn ghe
sinde Is niet die stalle de sale eñ die cribbe
die crone eñ die ghesinde iosephē maria .
Dese conighen wordē dwaes om dz si sol
den wijs wordē Hier of seit Hilari⁹ Een
maghet ghebaert mer die dracht is vā go-
de Dit kindekijn weent mer mē hoort die
enghelē louen . Die doeckē zijn snode mer
mē anbedet daer god in . Aldus en wort
sine macht nz v̄lorē mer die oetmoedicheit
zijns vleisces wort dar bi gepredict Siet
ho i cristo niet alleen en warē die neder sa-
ken mer oec die hoghe saekē der godheit .
Jeronimus Sietstu cristus wieghe so be-
siet oec dē hemel . mercstu dat wenē in der
cribben so hoort die engelē louē Herodes
v̄uolchdē hē mer die conighē anbedē hem
Die pharizeen bekendē he mer mē die ster
ren wijsdē hē . Hi wort ghedopet vā sinē
knecht indē water mer mē hordē diestēme
des vaders bouen hē eñ den gheest quā op
hē in ghelijckenisse vā ene duue Waer om

dat die coninghen aldustanighe ghiftē of ferden daer toe zijn veel redenē. ¶ Dye eerste is als remigius secht wāt die olden hadden beuolen dat nyemāt tot gode oft tot een coninc comē solde sonder ghiften Eñ die vā persen eñ caldeen pleghē sulcke ghiften te offerē wāt mē leest i scolastica historia dat dese conigen quamen vtē eyn de vā persen. ¶ Die ander redē is wāt si brochten maria golt om haer armoedē eñ wiroeck teghen dē stāck vāden stal. eñ mirre omme des kindes ledē te starcken. ¶ Die dorde sake is wāt gholt behoert ten tynse eñ wyroeck tē offerhāde eñ mir re totter begrauighe.

¶ By desen dryē v̄staetmē dat in cristo was coninclike macht godlike mogētheit eñ mēscelike sterflicheyt. ¶ Tē vierden wāt golt bedudet minne wiroeck bedige eñ mirre penitēcie. ¶ Ten vijfsten wāt bi desen dryen ghiften v̄staetmē drie digē die in cristo waren. dats die preciose god heyt die deuote siele eñ zijn reyne vleysch. ¶ Dese drye worden oec beteykēt dider drien die ind̄ archen des testamētes warē wāt dat dat die roede bloeyde beteykent dat cristus lichaem v̄rees. Die stenē tafe len daer godes ghebodē in ghescreue wa ren beduut die siel daer die wijschedē in v̄ borghen warē Dat hemelsche broet bedu det die godheyt in allē smaeck. Bidē gol de dat duyrbaer is daer bi v̄staetmen dye godheyt. biden wyroec die deuote siele.

DEn coninghen wordt vermaent indē slaep dat si ymmers niet weder ōme keren en solden te iherusalem tot herodes eñ si keerden alle enen anderen wech in ha ren landen. ¶ Besiet nu hoe alle die co ninghen voldeden Wāt si quamen geley det bi eender sterrē die mit eens menschen prophecie gheleert waren eñ si keerdē we der mitten enghel diese gheleyde Eñ to dē lesten storuen si in cristo. Eñ si rusten nu i die stat van colen.

G

DOe dat lieue kint ihesus weder wt egipten ghebrocht werdt.

Opten seluē dach sinte luciaen priester eñ martelaer der karcken āthiochien.

¶ Inder stat eraclia der heylighen felix ende ianuarius martelaren dach. Ende noch vele meer.

A

IN greken sinte thimotheus dach een discipel van sinte paulus apostel.

Opten seluen dach sint eugniaen een glo rioes groetdadich martelaer.

¶ Te brusel in brabant sinte gudulen d̄ heyligher iōcfrouwen dach. Eñ noch vele meer ander heylighen.

B

IN mauritanien in cesarien sinte mar ciana ioncfruwe eñ een groetdadige heylighe martelarsen dach.

¶ Te smyrnam der heiligē vitalis reuo catus eñ fortunatus dach. Eñ.

C

IN thebayden sinte paulus des eerstē heremiten dach die lxxxvij. iaer alley ne bleef inder woestinē.

¶ In barri sinte willem bisschop eñ con fessoers dach die in leuen eñ oeck mede in miraculen wonderlijcke zeer ghorioes eñ menichuoldich was. ¶ Eñ noch meer ander heylighen santen. ꝛc.

¶ Die legende vā sinte paulus der erstē heremite.

Paulus die erste heremite als sinte ieronimus secht de zijn leuē bescriuet. Doe decius die keiser die veruolghinghe der kerstenē dede so ghinc hi in alte woeste wildernisse Eñ daer soe woende hi xl iaer in een spelūke dat dz nie māt en wiste. Men secht dat dese deci⁹ was gallius eñ dat hi twe namen hadde Eñ hi regnierde indē iare ōs herē. cc. ende lvi. Wāt doe paulus sach datmē die kersten pynichde so vloech hi in die wostenie In den tijdē so wordē die kersten iōghelighen geuāghen eñ des eens licham besal uede mē mit honich eñ leidē hem in die zōne dat hē die vlieghē eñ die bijen stekē solden Eñ den andarē leidemē in ene lustige stede daer ene soete luchte was eñ een gheloep vā riuierē eñ sanc vā voghelen eñ roke vā bloemen op een safte bedde ghedect mit behagheliken clederē. eñ men bant dē iōghelinc so dat hi hē niet ghehelpē en cōde noch mit hāden noch mit voetē end̄ bi hē een scoen wijf eñ onscamel Eñ desen iōghelinc begōde si onscamelic te handelen Eñ doe dese iongheline gheuoeldē in hē rijsen becorighe zijns vleisces teghē die redene om dat hi gheen āder wapen en hadde daer hi hē mede verweren mochte so beet hi doe sine tonghe ontween mit sine tanden eñ spoech dat stuck in des onschamel wijfs ansichte eñ dese pyne v̄iaechde hem die becorighe eñ des behielt hi die victori Eñ sinte paulus wort seer veruaert vā aldusdanighe tormēten eñ ghinc in die wostenie. ¶ Tot dien tijden doe sinte anthonius peynsde dat hi die eerste eñ ouerste heremite was diemē vāt so wort hem indē slape ghesecht dat noch een āder was in die woestenie die vele beter was dā hij Eñ doe anthonius deser olde woestenijen dorsochste also ghemoete hem een ypocen styer. dat is een beeste half mēsche eñ half paert eñ hi wijsede hē den rechten wech. ¶ Daer nae quam hem te ghemoete een beeste die dattelen droech Eñ dat was bouen een mēsce eñ benedē een forme vā eenre gheyten Eñ hi beswoer dat beste bi dē here dattet hē segghē solde. wie hij waer Eñ hi ātworde eñ seyde dat hi waer Saturus die god vāden bossche nae der heyden dwalinghe ¶ Eñ ten laetsten quam hem een wolf te ghemoete eñ die leiden hē voer sinte paulus celle Mer als paulus dz ghewaer wort dat anthoni⁹ to hē quā so sloet hi die dore Eñ anthonius badt hem dat hi die dore opdede. eñ seide dat hi nūmermere vā daer gaen en solde mer dat hi daer lieuer steruē wolde Doe wort paul⁹ verwonnen ende dede die dore op Ende si omhelseden die ene den anderen. End̄ do die maeltijt was doe brachte die enghel dubbelde prouen van brode Eñ doe antoni⁹ hier of v̄wōderde so seide paul⁹ dat hē god alle daghe also diende end̄ dat hi die prouen om den gaste dubbelde Eñ onder hē wort enē soetē strijt wye waerdigher waer dat broot te delen Paul⁹ wolde dē gaste ere doen eñ antonius paulo. Ten laetsten deden si beyde hare handen daer an ende si deylden dat broot euen ghelijc Ende paulus die hiete hem dat hi hem halen solde den mantel den hem athanasius die biscop ghaf Doe Antonius dat hoor.

de soe vrwōderde hem hoe hi dat wilde.
Eñ doe āthonius weder keerde eñ hi hem halen solde eñ bi zÿnder cellen quam so sa ghe die enghelen paulus siele voeren indē hemel. eñ hi keerde naerstelÿck wedom eñ sach paulus lichaem liggen als oft hy ghebeden hadde ouer zūn knyen eñ doe hi hem door vnam seyde hi. O heylige siele dattu pleges te doen in dinē leuē dat hebstu ghetoōt in dÿnre doot Eñ om dat āthonius niet en hadde daer hi een graft mede maken solde quamēder twee libaerdē eñ si maectē een graft Doe si ghegrauē haddē vielen si ouer haer knyen eñ āthonius die ghaf hem die benedictie eñ si liepē weder ten bossche waert in. ¶ Anthoni? nam paulus rock die vā palmē gheweuē was voer sinen mantel daer hi hem in begrauē hadde. ¶ Doe hi weder in zÿnē cellen quam seyde hi sine broeders dit. Paulus starf Int iaer ōs herē twee hondert eñ. lxxxviij.

D

IN alexandrien der heyligher cōfessorē dach peter seuerus eñ leoncius
Te romen sinte ignius paeus eñ martelaren dach. ¶ Eñ noch.

E

IN egipten der heyligen dach petrus quentinus eñ castolus
Eñ noch vele meer.

F

OCtaua van den heyligen eerwaerdigen coninghen.
Te peuthiers sinte hilarius
¶ In die bisschoppelike stat vā riemen sinte remigius bisschops dach.
¶ Te verfiato vicētius cōfessoer.

¶ Opten seluē dach sinte lōgisus Eñ noch vele meer ander.

¶ Die legende des eerwaerdighen heyligher mās sinte hilarius.

HIlarius was bisschop van puthiers. eñ omme dat hilarius nz alleen zÿn stede mer al wāckerÿc vā ongheloef beschreuen wort mit eusebio bisschop vā vercellēs ghebānē biden rade vā twee bisschoppen die ōghelouich waren die dat vāden keyser vercregen die mit den ōghelouighen was Eñ om dat die ō gheloue van arrius gropde al omme ende die keyser oerlof ghegeuē hadde dat al die bisscoppē verghaderē solden die waerheit vāden gheloue. ¶ Als hilarius daer gecomē was omme die bede vanden tween voerseyden bisschoppē die sine tale niet ō stōden soe dwācmen hem weder te keren te putiers Doe hi bi een eylāt ghecomen was dat gallicaria hiet eñ vol serpenten was. Eñ doe hi in dat eylant ghecomen was soe verjaghede hi alle die serpenten mit sinen aensien. Eñ hi stack int midden des eilādes een stake eñ hi en mocht vordē niet comē dan daer.
¶ Doe hi te putiers was verwecte hy een kint dat sonder doepsel doot was. wāt hi lach so langhe int ghemul in bedi ghe thent dat kint op stōt vander doot. Doe epra hilarius dochter een man woude nemen soe predicte hi hoer soe dat hÿse vast maecte inden wille van suuerheden. Enoe omme dat hilarius sach dat si zeer cranck was ende omme dat hi ōtsach dat si andes waer neygē mochte. soe badt hy

gode nerstelic dat hi se halen wolde eñ nz
laten leuen Eñ dat ghesciede also wāt nae
luttel daghen so starf si eñ hi begroef se sel
ue. Doe dit apras moed sach so badt si
den bisschop dat hi haer verbede als hij si-
ne dochter verbeden hadde. eñ hi dede dat
eñ hi sanden se voer totten hemel mit sine
ghebede. ¶ Tot dien tijdē so was die
paeus leo mit onghelouicheyt beuāghen
eñ hij vergaderde dē raet vā alle biscopen
Eñ doe si vergadert warē so quā daer Hi-
larius den dat niet ontboden en was Eñ
doe dat die paeus hoorde soe beual hi dat
niemāt teghē hem op en solde staen noch
hem ene stede rumē Eñ doe hi in quā soe
seide die paeus tot hem Bistu Hilari⁹ die
wale Eñ hi ātwoorde Ic en bin gheeñ wa
le. mer vten walsche lande een biscop Eñ
leo die paeus seide hē. Bistu hilarius dye
bisscop vten walsce lande so bin ic leo dye
paeus vā romen eñ een richter vā der apo
stolen stede Eñ hilarius seide hē Al sidi leo
ghi en zijt niet vāden gheslachte van iuda
eñ al bistu richter nochtās niet indē setele
der moghentheit. Doe stōt die paeus mz
onwaerdicheide op eñ seyde Ontbeide een
luttel tot dat ic weder come ende dat ic di
gheue dat du verdient hebste Eñ hilarius
seide Oftu niet wed en comes wie sal dā
mi ātwoordē Eñ hi seyde Ick sal haestelic
weder comē ende dine houaerdie voetmo
dighen Eñ doe die paeus ter stillen ghaen
solde so scoorde hi zijn fundamēt eñ alle si-
ne darmen ghinghen vut eñ hi starf daer
onsalichlic ¶ Hier en binnē doe hylarius
sach dat nyemāt teghen hē op en stont so
was hi vduldich eñ sat op die eerde eñ sey
de Ons herē is die eerde Eñ altehāt rees
die eerde daer hi sat mit die hulpe gods al
so hoghe als die ander biscopē saten.
¶ Doe die bootscap quā dat die paeus
onsalichlic ghestoruē was so stōt Hilari⁹
op eñ maecte alle die bisscopē vast indē ge-
loue mit sine predicacie eñ sande se also tot
harē lāde waert. Vā desen mirakel als
vā leo des paeus doot is twijfelinge wāt
der kersten historiē en spreken hier nyet of
Eñ die croniken en seggē niet dat tot dese
tijdē enich paeus was die also hete Ende
oeck secht ieronim⁹ dat die heylige karcke
altoes was onbesmit eñ sal oec onbesmet
bliuē tot in dat eynde zōder enich vwijtē
van dē onghelouighē al heeft si hare ver-
uolghighe gheledē. Men mach oeck seg-
ghē dat doe bi auōture enich paeus moch
te wesen die also hiete al en was hi nz mit
rechte ghecorē mer mz ghewelt inghesto-
ten Of dz liberi⁹ die paeus de wel mit cō-
stātino stōt oeck leo hieten.
¶ Ten laetsten als sinte hilari⁹ vele mi
raculē gedaen hadd eñ hi siec was eñ sach
dattet sinē dode naecte so riep hi tot hem
leonciū sinē priester dē hi seer lief had. Eñ
doe die nacht an quā soe hiete hi hē dat hi
vutghighe eñ ofte hi yet hoorde dat hi hē
dat quame segghē Eñ hi dede dat hi hē he
te eñ quā weder eñ seide dz hi noch hoerde
dat gherufte vāder stede Eñ om dat hi hē
waecte eñ vbeide dz hi steruē solde so hete
hi hē te middnacht wed vutgaen eñ hoor
de hi yet dat hi hē dat seide. soe seide hi dz
hi niet ghehoort en hadde Eñ altehāt soe
quā daer alte groten claerheyt dē die prie-
ster nyet beschouwen en mochte end dat
lichte ghinc allencken ewech ende hij voer
daer mede tot gode waert.

¶ Hi starf inden iaer ōs heren drie hon dert ende veertich . onder den keyser con stantino .

¶ Exempel .

Twee coepmānen hadden te gad̄ een wassen kaerse eñ die een ghinck tegē der ander wille eñ offerdese op sinte hyla rius oltaer mer daer brack si middens in tween eñ dat een deel bleef daer opten ol taer eñ dat ander quam weder om tot dē ghenen diese niet offeren en wolde dē hey lighen hilarius .

¶ Die legende vā sinte remigius eñ is een groet leraer .

Remigius die grote leraer eñ con fessoer wort voersien vā een he remite dat hi solde wordē gheboren . Doe die van wādalien alle vrāckerij ke bynae hadden ghewoest soe was eē he remijt die zijn oghen v̄loren had eñ badt eenpaerlijckē omme den paeys dyer heyli gher karcken . Hem opēbaerde in een visi oen die engel godes Du salt wetē dattet wijf ghehieten alina een kint baren sal ge hieten remigius die sal vrāckrijck v̄lossen Doe hi ōtwaecte ghinc hi daer alina wo nede eñ seyde hoer wat hi gehoert hadde . Als si des niet en gheloefde seyde hi . We te als du dat kint ghesoghet hebste salstu mijn oghen mittē melck bestrikē eñ ic sal dan weder omme siende worden .

¶ Doe dit al ghesciet was vloet remigi us die werlt eñ ghinck in een cluse Eñ om dat die nyeumaer wyes van hem doen hy xxij . iaer olt was soe worde hy vercoren van alle den volke aertsche bisschop vā rye men . Hi was soe saftmoedich dat de mos schen quamen tot zijnder tafelen eñ aten broet wt zijnte hant .

¶ Exempel .

Op een tijt doe remigius gheberghet was in eēs wijfs huys eñ si weynich wijns hadde ghinck hi in die kelre eñ ma kede op dat vat een cruce Eñ doe hi ghebe det hadde quam wijn bouē wt eñ liep in die kelre .

¶ Eempel .

Doe clondoneus conick van vrāck rijck die noch heyden was eñ sine vrouwe kersten sach dat een ontallic heer op hem vāden almaennen quam soe belo uede hi gode den zijn vrouwe diende wa ret dat hi hem verwinninghen ghaue hy solde cristums gheloue ōtfanghen . Doe zijn wille daer vā ghesciet was ghic hi tot remigium eñ bat dat hi hem dopen wolde . ¶ Eñ doe hi totter fonteynen des doepsels quam eñ si daer gheen cresem en hadden brochte een duue in haren mondt een ampulle mit cresem eñ daer mede salf de remigius den coninck . ¶ Dese am pulle holtmen noch te riemē eñ daer mede soe salftmen noch die coninghen vā vrāck rijck tot desen daghen thoe .

¶ Exempel .

Nae veel tides doe genebaldus eē wijs man remigius nifte te wiue hadde eñ si die een den anderen quijr ghescouwen hadden omme suuerheyden te holden . soe wiede remigius hem in enen bischop . Eñ omme dat hi zijn wijf tot hem liet comen om te lerē eñ dicwijl te ghader sprakē wor de hi becoert mit vleyschelikē begeerte eñ bekende hoer ende si ontfinck ende si ghe

baerde enē sone eñ ontboot dat dē biscop
eñ hi scaemde hem Eñ ontboot haer wed̄
eñ seide Om dat dz kint mit mordade ge
wōnen is so wil ic dattet mordenaer hie
te om datmē gheen suspicie hebben en sol
de so liet hi zijn wijf tot hē comen als hi te
voren dede. mer nae dē eersten soe viel hij
wed̄ in sundē mit haer Eñ doe si een doch
ter ghebaert hadde eñ si dz dē biscop ont-
boden hadde so hiete hi datmē die dochter
hietē solde vossinnē. Ten laetsten quā hi
tot hē seluē eñ ghinc tot remigius eñ vyel
to sine voetē eñ wolde dē stole vā sinē hal
se doen. Eñ doe hē remigiꝰ verboot dat te
doen eñ hi hoorde wat hi gedaen hadd̄ so
troeste hi hē goedertierlick eñ hi besloet hē
seuē iaer in ene cleyne celle eñ hier en binnē
so berechte hi sine kercke. Tn seuēden ia-
re doe genebaldus op enē witten dōreda
ghe in sine ghebeden was so stōt gods en-
ghel voer hē eñ seide dat hē sine sunden ver
gheuē waren eñ hi hiete hē dat hi vut sol-
de gaen Eñ doe genebaldꝰ ātworde Ic en
mach wāt mijn heer remigiꝰ heft dese do-
re ghesloten eñ beseghelt mit sine seghele
Doe seide die enghel Siet om dat du we-
ten sultste dz di die hemel open is so sal ick
di die dore ontdoen eñ dz seghel sal ghehele
bliuē Eñ tehāt ontdede hi die dore also hi
seide Doe viel genebaldꝰ int middel vā de
dore als een cruce eñ seide. Al quame hier
mijn here iesus cristꝰ ic en sal hier niet vut
gaen ten si dz mi vut hete gaen mijn here
remigius die mi hier in besloet Do beual
die enghel sinte remigio dat hij te lodoue
ghinc eñ hi genebaldū weder in sine stede
sette Eñ hi dede alsoe eñ genebaldus bleef
in goede wercken totter doot Eñ morde-

naer zijn sone volghede hē int bisdom en-
de was oec een heilich mā Eñ remigiꝰ die
starf vol doechdē eñ goede werckē Inden
iare ons herē vijf hōdert.

G

TE spoleto sinte Ponciaen martelaer
dach. ¶ Te romē ten weghe por-
ttuensi in ene stede die pincis hite sinte Fe-
lix martelaers dach.
¶ In sampaengen ter stadt nola sint fe-
lix biscop eñ confessoers dach.
Eñ noch vele meer ander. ⁊c

Die legende vā sinte ponciaen

INden tijdē des keisers anthoniꝰ
doe die verwoetheit der v̄uolghi
ghe doer alle die werelt ouer die
kerstē seer regnierde so heft die heilige rid-
der sinte ponciaen bi spoleten een heylich
dienre gods eñ een profitelic prediker ghe-
weest des heilighē kersten gheloues nyet
vresende die veruaerlijcke tormenten ende
pynen der wreder onghenadigher vleisch
houwers. die welcke hi lieuer doer dē na
me cristi begheert heft te lidē dan vanden
gheloue te scheidē Als dit v̄hoort had dye
richter Fabianus soe heft hi sine dienaers
ghebodē datmē den heilighē man voer hē
brēgen solde Eñ als sinte ponciaen dit v̄-
hoort hadde so heeft hi hē ghewapēt mit
godlijcke wapene ghelijc een ridder gods
op dat hi die welcke gaen solde tottē stri-
de des heilighen gheloues niet en solde on
gheloont weder kerē. wāt ghelijc een hō
gherich mēsce tot goeder spijsen ghenodet
is. also blidelic is hi toeghegaen mit vue
righer beghertē die hongher end̄ dorste
der marrtelien hadde om daer mede versa

det te worden Nu nochtās voersmaeckē-
de inden welcken hi langhe tijt nae dē be-
gheerten verdient heft te volbrēghen Eñ
als hi aldus onbeureest stōt voer dē rich-
ter fabiano so heeft hi hē soetelic eñ smekē
de eerstwerf toghesprokē mit soete woor-
den Hoe bistu bi name ghehietē So heeft
hē finte ponciaen gheātwoert seggēde al-
dus Du praghes minē name Poncianus
hiete ic. also bin ic vā mine olders ghenoe
met. mer dat mijn hoechste eñ mijn meste
name is en lochen ic niet. wāt ick bin een
kerstē mēsce Vut welcken antworde alte-
hant die richter mit tornicheit beroert als
een dyenaer des duuels bi welcs ingheuē
hi verwect wort eñ heeft dē heilighē man
finte ponciaen doen ōtcledē eñ gheboden
datmē hē al naect mit roedē slaen solde so
langhe dat hi dē name cristi solde versakē
ofte bi den perikel des doots solde ōtgaen
Welcke hi seer lieflick horende so heuet hi
hē seluē ouerghegeuē eñ gheoffert dē vleis
houwers niet enige mistroeste ofte onlijd
saemheic hebbende in die langhe duerīge
der pinē. niet alleine oeck slaghen te ont-
fanghen doer cristo mer oec lieuer hebben
te steruen dan dat gheloue te v̄saecken Eñ
altehāt hebben die pinighers niet anders
dā hem beuolen was dē heilighē man sere
gheslaghē eñ hebben ghearbeidet mit alle
hare vermoghē die starcheit zijn ghemoe-
des te verwinen. also langhe dat mē doer
fine wonden fine heylige bloet sach vloei-
en neder op die eerde.

¶ Als die wrede veruolgher christi ende
zijnre vutuercoren kersten mēscen hem sel
uen aldus verwōnen sach also dat hij den
heylighen vromē ridder cristi niet verwi-
nen en mochte mit alle fine onmēscelike tor
menten so heeft hi gheboden finē dienarē
dat si barnende colen solden halen ende dz
si den heilighen mā mit blote voeten daer
doer solden laten gaen. Ende die heilige
martelaer ende onuerwinlike ridder cristi
finte ponciaen ontsteeken mitten godlijc-
ken vuere des geloues eñ der lieftē des hei-
ligen gheestes heuet totten wreden rich-
ter fabiano ghesproken aldus Ick en vre
se niet doer den name ōs heren iesu christi
dese glimende colen mit blote voeten te be
tredē Mer du die een spise des onuergāc-
kelikē vuers en dorfstu niet dit v̄ganckeli
ke vuer mit een vigher antastē Eñ hebstu
nu enich betrouwē in dinē afgod so wilt
niet twijfelē in desen vuere dine hāt te ste
ken Eñ als hi dese woerdē ghesprokē had
so heft hi hē gestarct mittē teikē des hey-
lighē crucis eñ is gegaen ouer de hete bar
nende colen eñ is ten laetsten onghescadet
eñ onghequetst wedd̄ vut gegaen Want
die vlāme des vuers en mochte die vlam-
me des geloues gheen hette andoen. Hier
of so heft die richter soe vele te meer v̄woe
det opten ridder cristi om dat hi hē sach on
uerwinlick. mer aftreekende die wreethei
de zijns fellen ghemoedes Ende fabianus
die richter heeft terstōt doen maecken een
recke ende dede daer bereyden grote ysere
crauwelen mit welcken crauwelen dat si
hem daer hi gehāghen was an den cruce
zijn vleisce solden oftreckē wredelijke als
wrede beesten ghelijck of hij dat mit fine
eyghen bloedighen tanden hem dat ver-
scoren solde Ende die heilighe stantaftige
ridder godes finte Ponciaen ghehāghen
indē recke heft bespot die sotheit der vleis-

houwers hoe wel dat hi indē vleysce ghe
scoort was nochtā was hij starck in siuē
moede Eñ doe die pinighers hē die tormē
ten andeden so heeft hi doer vermoethey-
de ghebroken mer die ridder godes als hij
die tormēten lidende was so is hi in den li
den ghestarct gheweest Eñ daer heft toor
ne den ridder ghequelt ouer alle sine leden
eñ heft hē weder doen leggē in dē karcker
also langhe tot dat hi wat wreders ouer-
dochte hē an te doen Oyer dese heilige mar
telaer heeft vāden enghel indē karcker ge-
starct gheweest totte stride eñ is bereider
ghewordē tot die toecomēde tormēten na
achtēde die voerledē tormēten. ¶ Niet lan
ghe daer nae wort een dach ghestelt ende
die richter fabianus gheboot dat mē hem
vut dē karcker solde halen eñ voer hem in
teghenwordicheit des volcs solde presen
tieren Eñ hi heeft ghebodē dat mē twe le
wen tot hem solde brēghen wāneer hi sol
de vutcomē Altehāt so wordē die leuwen
na sine ghebode daer tot hem ghebracht
welcke leuwen hebben vergheten hare in
ghebozen wreetheit eñ hebben verwādelt
hare tornicheit in smekinghe eñ waren bi
godes crafte bedwōghen dat si hem nyet
en dorsten ghenaecken. ¶ Als die luden
dit ghesien hadden so quam daer enē ludē
roep onder den volcke seggēde Waerach-
telic seer groot is der kerstenē god welcke
woorden si also dicwijle vhoort hebbē al-
soe dat daer grote bloetstortinghe ōder dē
volcke gheschiede.

¶ Doe heeft dese wrede richter eñ tyrā
fabianus anderwerue gheboden dat men
den heilighē ridder godes wedē in dē karc-
ker solde sluten Eñ datmē hem dat etē al-
soe langhe solde ontholden tot dat hi daer
van hōgher ghestorue waer. nyet te min
wreetheit hē tonende an sine menschelic-
hept dē die wrede leeuwē wreeden te ghe
naecken. Eñ als die heilige martelaer pō
cianus weder tusschen die handē der wre
der vleischouwers was ghelecht so heuet
hi gode seer gheloeft eñ ghedanct als dat
hi doer sinē heyligben ghebenedidē name
bespottinge eñ sware pynē verdient hadd
te te liden Eñ altehant als hi aldus in den
karcker ghebōden was so wort hi sere v-
blidet wāt hi die gracie gods bi hē gheuō
den heeft die welcke tot gheenre tijt ach-
ter en laet den ghenen die in hem hope set
ten Ende hi en heeft nyet ghehenghet dat
zijn knechte een wre lanck smerte des vley
sches liden solde want hi vanden enghelē
twalef daghe gestarct eñ ghetroest wort
eñ mit hem sprake gheholden heeft eñ es
mit hemelscher spisen gheuoedet gheweest
Oyer doe die twalef daghen omme ghesco
men waren soe heeft dese bose tyran fabi-
anus als een dyener des viāts vander hel
len nyet twijfelende dan dat nu die heyli
ghe martelaer ende ridder christi sint pon
ciaen van groten honger in den douncke-
ren karcker ghestoruen ware soe heeft hij
daer gheboden sine dyenars als dat si dat
dode lichaem vten karcker nemē soldē en
de solden dat buten die stadt slepen. Die
welcke dienaers als si den karcker opghe
daen hebben so hebben si gheuonden den
groten heilighē martelaer singhende endē
gode louende mit enē wolijckē anghesich
te den welcken si vermoeden langhe doet
te wesen Ende si hebben hem sere verwō
dert endē hebben den richter ghesecht wat

dat daer gheschiet waer Mer als die rich-
ter verhoert hadde dz hi noch leuēdich wa
re so wort hi in hē seluē mit toornicheit ōt
steken eñ mit nydicheit verteert eñ scaem-
de hē seluē te leuen om dat hi die volstādic
heyt des mās niet en cōde verminen ende
den name cristi niet te volle en cōde quel-
len eñ dē ridder sinē hals niet en cōde doen
bughen tot die oefeninghe der afgodijen
Eñ hi heft haestelick ghebodē dat mē een
yseren bedde solde voertbrenghē. Eñ dese
manieri vā tormēten was voer dē heiligē
martelaer vāden wreden vleyschouwers
onmenscelic versiert Eñ als dit bedde vor
hem ghebrocht was so heft hi derdewerf
dē ridder vten karcken doen halen eñ strec
ken hē vut op desen bedde eñ dede hē daer
ghesmolten loet in sinē rugge ghietē. Eñ
in deser pynē en heft die onuerwinlike rid
der niet verwōnen gheweest mer hi wort
so vele te blider vā so menigherhāde mani
re van pynen als hi nu seker was nae die
victorie vāder beloften cristi wāt zijn her-
te bleef onuerwōnen zijn geloue heel ende
zijn hope niet twijfelachtich des toecomē
de leuens niet vresende dē brant des heten
loets Hier vut so wort die droefenisse des
hertē vermeerdert indē wredē richter Fa-
biano wāt hi dē heilighē martelaer niet v̄
winnē en mochte Eñ dat sine pyne der ni
dicheit meerder was in zijnre hertē dā die
onmenscelicheit der pynē in dē heylighen
martelaer sinte Ponciaen want hi in alle
maniere der pynen ende der tormenten in
den richter bleef verwinre.

¶ Ten laetsten so wort die richter hier
sere in bescaemt dz wel scaemte waerdich
was ende heuet vut beuele des duuels die
een vyāt is der menscelijcker naturē hem
zijn heylighe hoeft of doen slaen Eñ die hei
lighe gloriose martelaer sinte ponciaen he
uet gode ghedanct eñ gheloeft dat hi doer
sinē heilighē name alsoe vele eñ menigher
handr pyne verdient hadde te lijden. ende
ten laetsten mit enē gloriosen doet to hem
gheseynt wort nyet achtende nu ter tijdt
die ouerleden dinghē als hi hem verblide
tot die toecomēde dinghen Niet en warē
die dreighinghe des richters niet die pyne
des karckers. niet die harde slaghen. niet
die brāden der colen. niet die pyne des rec
raems. niet die onghenadighe crauwelē
der vleyschouwers. niet die wreetheit d̄
leuwen. niet die ghebreke der spijsen Eñ
ten laetsten niet dat yseren bedde. die on-
ghehoorde maniere vā tormēten. Eñ dye
scarpheyt des heten ghesmoltē loets en he
uet niet verwōnen den heilighē martelaer
Och so groet is die liefte cristi doer welc-
ke die starcke ridder cristi sinte ponciaen
ghewapēt was teghēs sinen viāt mit on
winlike wapene. men mochte hē pine an
doen mer hi en wort niet v̄wonnē zijn ho
uet wort hē ofgheslaghē ende mit die cro
ne der victorien ghecroont. wāt der hey-
ligher martelaren is steruende den viāt te
verwinnen.

¶ Dese martelie des heyligē vromen rid-
ders sinte ponciaen is volbrocht geweest
opten neghentiensten dach van februario
Ende zijn heilighe lichaem dat wort van
den kerstenen hem luden onthaelt. Ende
daer nae opten vijf ende twintichstē dach
in de selue maent so wort hi ter eerden ge
brocht Inden iare ons heren neghenhon-
ende ses ende tsestich. Mer indē iare van

xrri. des keyserrijcs ottonis die vierde so
Ēn dit selue lichaem vāden heyligē marte
laer sinte ponciaen wort van den voorghe-
noemden otto als hi te romen keyser ghe-
maect was eñ van ytalien tot germanien
verwinre des landes weder gecomē wa
re ghebracht tot vtricht doer goedertierē
begheertē des bisscops baldricus de welc
ke zijn begherte doer gods wille tot profi
te voert ghebracht heeft. Tehant als sine
begheerte mede machtich was so heeft hi
alsulcke costelike trisoer te samē mit sinen
canoniken mit groter blijscapē eñ ere ont-
fanghen ende hi heeft dat ghelet in dē sale
des bisscops stoel daer dat nu vā den ker-
sten mēsen gheeert eñ anghebeden wort
Daer om die zijn pallie ouerdencken endē
sine hoechtijt vierē moghē doer sine gebe
de vercrighē sullē hulpe ons leuēs Ēn mo
ghen oetmoedelick cristo seggē dat voer
ons altijt moet biddē zijn heyligē ridder
sinte ponciaen Ēn wāt wi sinē heiligen
dach vierē so moeten wi oec verdienē zijn
hulpe te hebben Ēn wi en sullē niet twife
len doer die glorie des heiligē ridders cri
sti te verdienē die gracie des ouerstē coni-
ghes iesu cristi Over dese martelaer christi
sinte ponciaen also hi niet op en holt voer
ons te bidden so biddē wi di christe dat si-
ne waerdighe martelie ōs mach zijn ver-
ghiffenisse vā alle onse sundē eñ ons moe-
ten wedē verworuē heilige verdientē. mer
nu opter eerden wilt ōs verlenē doer dinē
heiligē martelaer victorie teghē onse vi-
den. medicijn teghē onse sunden eñ salic-
heit onser sielen Ēn nae dese tijdt dat wi
ghe leuen doer Jesum christū onsen heren
die regniert mitten vader leuēdich eñ mit-

ten heyligen gheest ewelijcke eñ altijt zō
der eynde. Amen.

¶ Die legende vanden heyligen mar-
tetlaer sinte Felix

Felix die men voernoemt in pincē
hi hiete alsoe vāder stadt daer hi
begrauen is Okte vāden elsenen
daer hij mede ghedodet was alsoe men
secht Want pinca hiet een elsen. want zō
mighe seggen dat hi die kinderē plach te
leren eñ dat hi seer plach te slaen Ēn do hi
hi va den heidenē was gheuanghē endē hi
cristē openbaer belijde soe wort hij in der
kinderē handen gheleuert die hij gheleert
hadde eñ si doden hem mit griffelen ende
mit elsenen. Over die kercke schijnt bet te
holden dz hi gheen martelaer en was mer
dat hi was een confessoer Tot wat afgo-
den mē hē leide dz hi offerhāde solde doen
so blues hi op eñ altehāt viel die afgod.

Men leest in een legēde als sinte max
imus van valencien vloech om die veruol
ghinghe eñ hi vā onmachticheidē vā hon
ger eñ van colde ter erdē viel so wort sin
te felix vāden enghel tot hē ghesant Ende
om dat hi niet en hadde so sach hi daer en
wijndruue an een doorne hāghen eñ daer
vut so druckte hi dē wijn in sinen mōt eñ hi
leide hē op sinē hals eñ droech hem mit hē
Ende doe hi doot was so wort felix bisco
pe ghecoren Ende doe hi predicte ende die
tyran hem begonde te veruolghen soe het
hi hem vallen doer een gat tusschen tween
wanden ende daer verberch hi hem Ende
mit godes wille alsoe wort ouer hem een
spinne webbe tusschē die wāden. Eñ doe
die tyrannen dat spinneweb sagē so meen

den si dat daer nyemāt en was eñ ghingē
weth. Eñ sinte felix ghinck van daer to eē
der ander stat eñ een weduwe ghaf hem
drye maenden teten nochtans en sach hy
hoer aensicht niet

¶ Ten laetsten alst paeys was so quā
hi weder tot zijnre karcken eñ daer starf
hi. Eñ hi is begrauē bi die poert ind̄ stat
ghehieten prins

DEse had een broeder die oeck felix hie
te Doemē hem dwanck die afgoden
aen te beden soe seyde hi. Ghij zijt uwer
goden vianden ist dat ghi mi tot hem ley-
det soe sal ic op hem blasen als mijn broed̄
dede eñ si sullen vallen. Eñ felix plach een
hof te winnen eñ zommighe quamen om
een koel te stelen Eñ als hem dochte dat si
koel lasen soe wieden si wel sinen hof.
Des morghēs quam felix eñ gruetese eñ si
beleden hem sine miscdaet eñ ghigen van
daer. ¶ Doe die heyden quamen om fe
lix te vanghen soe quam in haren handen
alte groten wee eñ als si riepē seyde hi hē.
Segghet dat cristus god is eñ die weedō
sal verghaen Doe si dat seyden worden si
ghenesen. Die bisschop der afgoden quā
tot hem eñ seyde Siet here doe mijn god
dij comen sach doe vloet hi Eñ doe ic seyde
Waer omme vlietst u seyde hi my Ick en
mach niet ghedoghē die craft vā desen fe
lix Of mijn god di ōtfiet soe moet ick dy
meer ōtfien. Eñ felix leerde hem int ghelo
ue eñ hi dede hem dopē.

¶ Doe die luden appollinē aenbedē soe
seyde felix Is appollo god so laet hem seg
ghē wat ic in mijn hāt ghesloten holde hy
hadde een briefkē in zijn hant daert pater
noster in bescreuē was Doe appollo nyet
en ātwoerde bekeerde hi dat volck tot on
sen heer. ¶ Hier nae doe hi misse ghedaē
hadde eñ dē volcke paeys ghegeuē viel hi
in bedinge opten pauimēt ende voer alsoe
tot gode.

A

IN egipten sinte macharius dach abt
sinte anthonius discipel.
Opten seluen dach sinte ysidorus
¶ Inder stat auernis sinte bonitus bis-
schops eñ confessoers dach.
¶ In die meyere vā angiers sinte mau-
rus abts dach.
Eñ noch vele meer ander.

¶ Die legende van die heylighe mā sin
te macharius.

MAcharius quam wt der woesti
nen eñ hi ghinck slapen in eend̄
graft daer begrauē waren hey
dene luden eñ hi toech ond̄ zijn hoeft een
vāden lichaem voer een oercussen. mer de
duuelen die hem veruaren wolden ryepen
als tot enen wine eñ seydē. Stāt op end̄
coem mit ōs tē bade. eē and̄ sprac vtē lich
aem Ic en cā. Machari⁹ v̄uaerde hē niet
eñ sprac Stāt op ofstu mogest. Doe vlo
dē de duuelē ropēde Du hebst ōs v̄wōnē
¶ Tot eenre tijt doe die abt machari-
us vanden broecke tot zijnder cellen wert
ghinck soe quam hem die duuel te gemoet
mit eender seysenen. ende doe hy hem ma
charium daer mede slaen wolde so en con-
de hi niet. mer hy seyde hem. Machari ic
moet ghedoghē grote ouerdaet van dy eñ
ick en mach dy niet verwinnen. sich noch

tan wattu doets dat doe ic oec Du vastel
eñ ic en ete npet . du wakes eñ ick en slape
niet mer alleen ist een daer du mij in houe
ghaetste . Ende die abt seide . wat is dat
Eñ hi seide . dine oetmoedicheit endi daer
bi en mach ic niet teghē di ¶ Do macha-
rius seer verladen was vā berozinghe soe
nam hi enē groten sack vol saats eñ leyde
hē op sine scolderē eñ alsoe wāderde hi ve
le daghē doer die woestenie . Eñ doe hem
tholebius aldus vant so seide hi heer abt
waer om draechtu so swarē last Eñ hi sei
de ic quelle dē ghenē die mi quellet .

¶ Macharius sach dē duuel gaen i gelike
nisse vā enen mēsce eñ hi hadde een ghesco
ret hemde an eñ doer alle de gaten hinghē
ampullē Eñ hi seide hem werwaert ghae-
stu Eñ hi seide Ick ga den bruederē drāck
te brenghē Eñ macharius vraehde Waer
om draeghestu so vele ampullen Doe āt-
wozde hi Ic draghe den bruederē swaer
eñ als dat ene den enē apet en ghenoeghet
so sal ic hem dat ander of dat derde gheuē
eñ also van allen tot dat hē een ghenoghē
sal Eñ doe die duuel weder quā soe seyde
macharius . wat hebstu gedaen Doe āt-
wozde hi Si zijn alle heilich eñ niemāt en
ontsinc vā mi sonder een die theozilus he
te Eñ macharius stont op eñ ghinck der-
waert eñ hi vant den brueder becoozt endi
mit sine woozden so bekeerde hi hē .

¶ Hier nae so vāt macharius den duuel
weder eñ hi seide . werwaert gaestu Endi
hi seide Ic ga totten bruederen Eñ doe hi
weder quā so seide hi hem Wat doen dye
brueders Eñ die duuel seide . qualic Ende
hi seide . waer bi Doe seide die duuel wāt
si zijn alle heilich endi dat is mi alre quaet-

ste . want een dye ick daer hadde hebbe ic
verloren eñ hi is heyligher ghewordē dan
die ander . eñ doe doe dit macharius hoz-
de soe dancte hi des gode .

¶ Op enen dach so vant macharius in
in dē weghe eens doots menschen hoeft eñ
als hi ghebedet haddde soe vraechde hi hē
welcs hoeft dat dat was Eñ dat seyde dz
dat eens heidens hoeft was . Eñ macha
rius seide Waer is dijn siele Endi dat ant-
wozde dat si in die helle waer Do vraech
de hem macharius of hi daer oec diep wa-
re in gheseten Doe ātwozde dat hoeft dz
si daer soe diepe daer in ware als die aerde
van den hemel Eñ macharius seide Sijn
daer oec enighe sielen dieper dā ghi Doe
seide dat Ja die ioden Doe seide machari-
us Sijn daer oec enighe dieper dā de iodē
eñ het seide Die valsce kersten zijn dieper
dan enighe ander die verlost zijn mit chri
stus bloede eñ den groten coop versmaet
hebben . ¶ Doe macharius doer alte
diepe woestenie ghinc so sette hi tot elke
mile een riet op dz hi al daer bi den wech
weder solde vinden moghen Ende doe hij
lx . dachuaerden hadde ghegaen eñ hij op
ene stede lach ende sliep so toech die duuel
alle die rieden op eñ leide se tot sinē hoefdē
ende daer bi hadde hi grote pyne int we-
derkeren . ¶ Een broeder was sere ghe
moeyet van sine ghedachten eñ hē docht
dar hi sonder profite in die celle was mer
waert dat hi onder de luden waer dochte
hem dat hi vele luden profitelic solde we-
sen Do hi dese ghedachten macario ghe
secht so seide hi hem Sone du sukkelste hem
aldus antworden . Dit doe ic om christo
want om cristo verware ic die wādē vā

der cellen. ¶ Doe macharius ghedoet had een vloe die hem stack eñ wt haer vele bloets quam soe begreep hi hem seluē dz hi hem ghewrokē hadde mit zijn hant eñ hi ghinck daer om ses maendē naect doer die woestine eñ die vlieghē eñ die weuels staken hem.

¶ Hier nae starf macharius in vredē vā doechden alles vol.

B

TE arelanen sinte honoratus dach eē eerwaerdich bisschop die in siuen leuē zeer edel was.

¶ Opten seluen dach te romen sint bresillen dach.

¶ Inden cloester parona sinte furseus abts eñ cōfessoers dach.

Eñ noch vele meer ander.

C

IN egiten bi thebayden sinte anthonius monickes dach.

Inder stat van barri sinte sulpici⁹ biscop eñ cōfessoers dach.

Eñ noch vele meer ander.

¶ Die legende van sinte anthonius abt ende monick.

ANthonius was geborē wt egipten van gheestelijckē olders die beyde reckelijc ende godvruchtich waren i allen gheboden godes die oec nae der werlt eersamich eñ gheboertich waren rijck eñ vernaemt waren bouen hoer naeburen. Eñ als āthonius nae den loep vā iaren v̄staē mochte soe hielden si hem tot aller doghet eñ tot alle sedicheyt sturen de eñ lerēde tot allen tiden in die vrese eñ dienst godes

¶ Aldus wies anthonius op in alle volmaectheyt tot dat hi beroeft wort vā vader eñ moed̄ nae den wille des heren. Eñ wāt si rijck waren van aertsche hauē pensede anthonius in hem seluen hoe hi beste soe grote rijcdom alre salichste eñ nuttelicste in die ere godes bestaen solde. Eñ als hi ghenakede zijn twintich iaren soe quā hi op een tijt onuersiens inder karckeu eñ hi hoerde lesen dat euāgeliñ. Wilstu volmaect wesen ghanck eñ vercoep alle dijn ghoet eñ ghift den armen.

¶ Doe ghinck anthonius eñ v̄cofte als zijns vaders erue eñ ghaft den armē myldelijck sonder opholden tot dat hijt al gegheuen hadde dat hi op aertriken beseten hadde Daer toe ghaf hi hem seluen to gode eñ hy wort een monic inder stat patras daer hi menich iaren heylichlick leuede in groter hardicheyt ende in groeter strenghicheyt van penitencien. In welckē cloester daer nae hi abt is ghecoren eñ gemaket wordt. Eñ want hi soe veel toeuals ende versoecks hadde van waerlicken iuden die hoerden segghen van sinen heylighen leuen soe peynsede hi. hoe hi best die waerlicke eer scuwen mocht eñ sprack tot sommighen van sinen broederen die oeck gode naernstelick dienden. Broeders seyde hi wij zijn monecken daer omme laete ōs sien dat wij niet onnuttelicken den name eñ thabijt en draghen. wij en mogen al hier gode niet dyenen. wāt dese stede al niet bequaem en is. Laet ōs soecken een and̄ stat daer wi god deuotelic dienē moegē. Die broed̄ āt woerdē. Vad̄ wi zijn bereyt te volghē waer du wilste ¶ Inder

nacht sprac die enghel godes tot ãthonio Stant op anthoni ic sal di wisen een stede daer du eñ dine bruders gode dyenē maghes Ick sal di leiden eñ behoeden in allen dine weghē. ic sal di eñ dine bruderē voeden in die woestenie Eñ in die wildernisse leide hi se menighe mile eñ menighē dachuaert tot dz si quamē daer se die engel bliuen hiete. Daer sloech hē anthonius neder mit sine bruders eñ loefde eñ danckten gode dat hi se mit sine ghenade vā die valsce werelt verlost hadde. ¶ Eñ alst quā opten vierdē dach dat si vut gegaen waren eñ noch niet ghegheten en hadden so begōden si te murmurierē teghes anthonio eñ seiden Waer om hebstu ons vutgheleidet in dese wildernisse daer wi vā hōgher steruen moetē Eñ antonius troeste se endē hiete alle beden Eñ die engel beual een coninc in ene stat vā palestina dz hi dē knechten godes in die woestenien spijsen soudē solde de alle den menscen notruftich ware ofte die wrake godes solde op hē vallen. Doe was die coninch veruaert eñ dede la deu twalef camelen mit spisen eñ allle dat den mēscen behoeftich was eñ dede se vut gaen zōder enighe leydtsmā wāt nyemāt en wiste die stede. mer die enghel leide die beesten dē rechtē wech tot antonio eñ sine bruders. Eñ des vierdē daghes hoorde anthonius die belle clinckē den die voerste camele droech eñ sprack tot sine bruders Weset alle ūblidet indē here wāt hi heeft ghehoort ōse carmen Eñ altehāt saghē si die camelen comē gheladen mit altehāde spijsen die si behoeftich waren Daer sō ōt loeden si die moede beesten eñ wielchē hē hare voeten eñ haelde hē gras eñ danckten eñ loefden gode vāder groter ghenaden. Des anderen daghes lietē si se wederōme gaen eñ gauē hem weder mede eñ screuen enē brief daer si in settē alle dat si behoefdē Eñ als si weder quamē totten conick soe wort hi sere verblijt eñ danckte gode. wāt hi meende dat si verlorē hadde gheweest Eñ als hi dē brief ghelesen hadde so loefde hi gode Eñ voert alle iaer sande hi hē des ghelijcs hare notorfte also dat hi ten laetsten om dat grote wonder dat hij sach dz god wrachte in die wilde dyerē so gaf hij zijn coninckrijck ouer eñ wāderde tot dye stede daer sinte anthonius eñ sine bruderē waren endē bleef daer alle sine daghen ende dyenden gode seer nersteliicke. ¶ Des ghelijcks soe deden vele ander werelsliike machtighe ludē daer omtrēt. Dit mirakel vā dese camelen so leestmē oec in den vader boeck vā enen heilighen vader die franconius hiete Eñ daer om so heb ic dat te lichteliker ouerghelaghē wāt rechte als daer staet van Franconio alsoe lesetmen oec vā antonio den heyligē vader.

¶ Alds so lesetmē vā sinte anthonio dat hi een cloester maecte dat zijns ghelijck te vorens nyet gesien en hadde ghewest eñ daer in waren. ccc. eñ xxv. monickē daer dat ghetal nūmermeer of vmindert en sal wordē. mer altoes als daer een starft soe comt daer een wedē in doer die voersichtic heit godes ¶ Als dā dit cloester volmaect was so vblide hē anthonius op ene tijt endē creech een inual vā ydelre glorien Endē peynsde dat niemāt zijns ghelijc op eertrike en was die also inder enicheit zijn leuē leide als hi Eñ die engel quā tot hē eñ berispte hē dz hi hē selue vheuē had eñ sprac

Ghanck eñ soecket paulū den simpelē he-
remijte die daghelix gheuoedet worc van
hemelscer spisen die nye wijf mit oghē ghe
sien en heeft die sal di wijsen hoe du eerlic
leuē sultste Antonius wort veruaert ende
stōt op eñ viel in sine ghebede eñ badt mz
oueruloedighe tranē dat hē dat god wol-
de vergheuē eñ wijsen wolde die stede al
daer paulus die simpel heremite woenden
Eñ altehant so quamē twe woluē lopen
eñ leiden haer hoefdē in sinē scoot eñ si lic-
ten sine voeten eñ bewijsdē hē gode vrient
scap mit alle hare ghelate also dat sint an-
thonius v̄stont datse hē god ghesant had
de te leiden tot paulū Eñ hi stōt op in die
middernacht eñ ghinc vut zijn cloester en-
de volchde die woluē ¶ Eñ als dz ghena-
kede der dagheraet so quā hi tot ene fonte
ne eñ daer sach hi staen een mēsce eñ hadd̄
twe hoornē op zijn hoeft als een herte eñ
sine naghelen waren als claeuwen end̄ si
ne lendene neghede neder op sine voeten.
Doe wort anthonius veruaert eñ v̄maen
de hem biden almachtighē god dat hi hē
segghen solde wat dat hi waer Doe ant-
worde die mēsce Ick hete agathon eñ bin
een mēsche eñ om mijnre sundē wille so is
mi dit teiken geschyet wāt doe ic in deser
enicheit was so quā die viāt eñ becoorden
mi dat ic misdede mit een hijnde end̄ daer
om bin ick verwandelt in deser ghelijcke
nisse als een herte mer ic hope an gode dz
ick ouermits dijn ghebet verlost sal wor-
den Eñ doe badt āthonius mit innige tra-
nen voer hē eñ vraechde ofte hij yet wiste
waer dat paulus die heremite woenden.
Eñ hi wijsde hē den rechten wech tot die
speloncke daer paulus in was

¶ Ende als anthonius quā tot dye spe-
loncke so clopte hi driewerf daer voer Eñ
paulus en antworde niet wāt hij meende
dattet die vyāt vā der hellen had geweest
die hem te becoren plach eñ gheen mēsche
wāt dat butē alre mēschen wanderinghe
was eñ hem ghene mēscen en pleghē te v̄
soecken Eñ hij grūdelde sine doze eñ vyel
in sine ghebede. Doe riep anthonius Vad̄
paule laet mi in ic bin anthonius dijn knech
te Doe sprac paulus Bistu dat anthonius
abt vāden groten cloester die hē verhief in
hem seluē dat hem dochte dat hi beter wa
re dā die āder monickē. bid dē here dz hi di
dine sundē wil vergheuē Eñ mittien dede
hi die doze op eñ liet hem in. Eñ si grueten
malcāder eñ custen malcāder mit tranen
vā blijscapen eñ seydē Vrede si mit v ende
mit alle kerstē mēscen Amē.

¶ Eñ als si te samen gheseten waren so
vraechde paulus antonio menighe vrage
de ic alle op dese tijt staen late om die cort-
heit. wāt dit staet claerlijcke gescreuē in
der vaderē boeck hoe dat hi paulū v̄socht
eñ hoe hē paulus vraechde eñ anthonius
hē ātworde Eñ als gheeyndet was alle
hare collacie so sprac paulus aldus Anto-
ni brueder het is nu tije dat wi spise nemē
Eñ altehāt quam een rauen als hi alle da
ghe ghewoen was te comē eñ te brenghē
een half broot Eñ die brachte nu een ghe-
le broet Doe sprac paulus Anthoni brue-
der siet die here heeft di dijn dele gheseynt
laet ōs gaen eten Eñ si ghinghē sitten op
die fotneyne eñ dancten eñ loefden gode.
eñ saghen die ene dē anderē an mit lieften
also dat si hē seluē vergatē alle dē dach al
totten auōt toe Doe sprac paulus Antho

ñi broeder. huden hebstu mit mi ghegheten vā de hemelsche spise mer niet meer en sultstu mit mi eten opter eerdē. gaet weder tot dinē cloester eñ troeste dine bruederen wāt si bedroeft zijn om di end̄ niet en weten waer du biste Ic sal in dē goedē vridaghe vā deser werelt scheidē Eñ du sultste weder comē eñ begrauē mijn lichame eñ nemen minē mantel eñ besitten minen stoele Mer weset sorchfoldich in alle tijdē wāt die vyāt en rustet niet hi cloppet hier an tot alre stont Eñ mittien custen si malcander Eñ paulus sprac Antoni bidt vor mi Eñ anthonius seide des ghelijcs Eñ hi scheide vā daer mit screyenden oghen mit groten rouwe dē seluē wech die hi ghecomē was. Eñ als hi quā tot die stede daer hi te vorēs den mēsce ghesien hadde die de hoornē hadde so vāt hi he al ghenesen des hi god grotelic loefden Eñ dese mēsce agathon viel anthonio te voeten eñ dancte hē wāt hi ouermits sine ghebed̄ gesont ghewordē was eñ sprac Te vorēs was ick ghelijc een beeste mer nu bin ic ghelijc een mēsce vāder ghenadē gods ende doer dijn ghebeth. heilighe vader ic en wil vā di nz scheidē mer mit di gaen waer dat du gaetste Eñ si wāderdē te samē totten closter.

¶ Eñ doe die brueders haren abt wed̄ saghen so warē si seer blide Eñ anvhoni⁹ v̄telde hē alle dz hē gheschiet was eñ alle dz hi ghesien hadde eñ sprack Och mi arme sundaer wāt ic eens valscen monics habi te draghe Ic hebbe enē rechten monic gesien eñ ic heb paulū ghesien in dē paradise Dit sprac anthoni⁹ mit suchtē eñ m z wenen Eñ als die dach ten auōt quā so nam hi mit sine bruederē en weynich spise Eñ des anderē dages soe riep hi alle sine bruederē te samen eñ seide Ghedenct mijnre al toes in uwe ghebedē des bidde ick v Ick moet vā v scheidē eñ soecken een ander stede daer mi ghene mēscen en sien Doe worden die bruederē alle bedroeft ende seyden Waer ōme vader so doetstu dat. wien so wiltstu ōs beuelen waer toe so laetste ōs Anthoni⁹ troeste eñ sprac En ontsiet v nz mer kieset ōder v enē die v stuert eñ lere op dattu niet te vergheefs v tijt ouer en brenghes. mi is noot dat ic mi verneder in deser werelt op dat ic niet en sterue inder euwicheit Doe sprakē die brueders. Vader du weetste best wie ons alre nutste is Eñ doe sette hi hē Agathon dat was die mensche die hi voer hē brachte. Eñ sprac hē to Siet dat du alsoe doetste dat du vā gods weghe goet loen ontfangē moghes wāt huden so beuele ick v vā godes weghe dese lieue vergaderinghe Doe custe hi alle sine brueders bisonderlinghe eñ si hem weder eñ si weenden bitter tranen eñ sprakē Waer om soe laetstu ons aldus ellendich ende wien beueelste ons arme wesen.

¶ Opten vierden dach scheyden anthonius vā sine bruederen eñ van sine monicken eñ ghinc tot die spelūca daer paulus die heremite in woende Ende als hij quā voer die doze so clopte hi daer aen eñ nyemant en antworde hem Doe sach hij inwaert eñ sach paulū knylende of hi hadde ghebedet Eñ anthoni⁹ ghinc in eñ knyelde bi hē neder eñ meende dat hij ghebedet hadde End̄ als hi vernā dat hi doot was so sloech hi sine oghen op indē hemel ende sach die siele pauli ōder der enghelē scaren blinckēde als die zōne Do sprac āthonius

mit screyenden oghē. O paule heilige va
der hoe heb ic di aldus late bekent eñ hoe
hebstu mi alldus vroech begheuen eñ mit
den custe hi hem menichwerf eñ besloech
hem in sinen mātel eñ droech hē vut ende
sanck eñ was droeuich want hi niemant
en hadde die hē dat waerde licham mocht
helpen draghen eñ begrauen Eñ altehāt
quamē vten walde ghelopen twee leuwē
eñ maecten mit hare claeuwen een schone
graf Eñ anthoni9 droech dat licham op si
nen hals eñ begroef dat mit waerdicheyt
in dat hoechste vāden berghe vā Cedron
die gheleghē is bi dē berghe vā sinay Eñ
antonius gheboot die leuwen dat si we-
der keerden Eñ si neychdē hare hoefdē op
dat lichame en op antoniñ eñ keerden we
der saftmoedich of si rouwich haddē ghe-
weest. ¶ Doe sinte anthonius aldus
begrauē hadde dat licham soe ghinc hi in
sinte paulus celle sitten mit groter oetmo
dicheit gode dienende nacht eñ dach eñ al
le tijt sonder opholdē Eñ hi toech an pau
lus rock die ghemaect was van clare pal-
men Eñ daer wort anthonius becoort vā
den bosen vianden dach eñ nacht in meni-
gher manieren als hier een deel in bescre-
uen staet eñ vten passionael ghenomen is
Mer alle die becoringhē te scriuen behoef-
den te vele arbeyts Daer ōme wil ic hier
een dele scriuē om der cortheit wille want
ic die tijt op dit pas niet en heb. ¶ Mē le-
set dat hē die enghelē pleghē te voerē in de
luchte indē gheeste Eñ als hi bede so qua-
men die vyāden eñ sprakē dat hi des nyet
waerdich en waer. wāt hi ware een sun-
dare eñ vertelden alle dz hi in sine kintheit
bedreuē hadde eñ si wolden hem weder ne
der werpen Doe spraken die enghelen go
des Neen alle dat hi gedaeu heft in sine iō
ghe kintscheit dat heft hē god altemale v̄-
gheuē wāt hi dat in onwetenschape dede
Mer weet ghi yet dat hi gedaen heft sint
dat hi een monick gheweest is dat segt eñ
doe scheidē die vyāden mit cōfuys.
¶ Op ene tijdt wort hi becoort mit on-
cuyscheit eñ hi viel in bedinghe eñ bad go
de dat hi hē tonē wolde den duuel dē ghe
ste der ōcuyscheit Eñ tehāt sach hij hē vor
hem ligghen verwōnen in een ghedaente
eens swarten lelikē kindes als een moria
ne Doe sprac anthonius Niet meer soe en
moghes du in mij becoren als ick dencke
dat du aldus lelic biste.
¶ Op ene tijt als sinte anthonius wā-
derde doer die wostenie so vāt hi enē gro
ten siluerē nap. Eñ doe ghedachte hi Hoe
comet hier dit iuweel wāt dit hier buten
alre mē schen weghe is. haddē hier oeck
cooplupdē vut egipten ghewādert dit en
mochte niemāt ontuallen hebbē hi en had
de dat wel gehuoelt om dat dz alsoe groet
is Voerwaer peynsde hi dit heeft die vyāt
ghedaen Eñ rechteuoert ghinc die nap te
nyet recht of dat een rooc had gheweest.
Des ghelijc becoorde hē die duuel op een
andee tijt mit een grote clōpelgolts Eñ al
so gheringhe als hi dochte dat dat des vi
ants becorighe was so verghinc dat end̄
smelte als snee. Aldus so becoorde hē die
duuel menichwerf mit spise eñ mit dranc
mit siluer eñ mit golt mit cyerheit mit iu
welen mit personen vā mānen mit wijuē
mit gruwelike dyerē eñ wonderlijcke be-
sten op dat si hē van sine heilighe leuē brē
ghen mochten Mer anthonius street vro-

melike eñ verwan se allegader mit die hul-
pe gods . ¶ Op eue tijt wort anthoni?
inden gheeste gheuoert eñ ghetoghē ende
sach alle die werelt mit stricken ouergh-
toghen eñ sprack Wie sal alle dese stricken
moghen ontgaen Eñ hem antwoorde een
stemme . Die recht oetmoedich is sal alle
dese stricken moghen ontgaen . ¶ Anto
nius vertelde sine bruederē dat hi somtijt
den duuel sach seer wōderlike groot van
lichame eñ dat hi tot hem seide dat hij die
moghentheit ende die wijsheit gods wa
re eñ dat hi seide bidt vā mi anthoni wat
du wiltste Endē anthonius spoech hem in
zijn anschijn ende spoech teghen hem indē
name ons heren ende altehāt so verghinc
hi te npet . Anderwerue wort hi so groet
dat hi mittē hoefde an den hemel scheen te
repcken Ende anthonius die vraechde hē
wie hi waer Ende hi sprack Ic bin satha-
nas waer om vermaledijden mi die kerstē
aldus sere ende waer ōme moepen mi die
monicken aldus vele Ende antwoorde hē
want si altoes vā di becoort eñ gemoeyet
worden Doe sprack die vyant Ick bin te
npete ghewoorden in alle die hoecken der
werelt daer cristus regniert .

¶ Op ene tijt als anthonis in die woe
stenie was so began hem rechc te verdrie
ten ende sprack Lieue here ick solde gherne
enich wordē en behinderden mi niet mine
ghedachten eñ mittien soe stont hi op endē
ghinck vut die celle ende sach daer enē sit-
ten wercken ende opstaen ende beden also
dat hi nu dat ene eñ dat ander dede Ende
die enghel leerde daer mede den heilighen
vader anthonijñ hoe dat hi sine tijdt ouer
brenghen solde .

¶ Op een tijt quā een scutter in die wo
stenie ende sach anthonijñ mit sine monic
ken een wepnich wolick eñ blide eñ doch-
te in hē seluen Dijn dit de gheestelike ludē
die so ledich gaen Eñ anthonius verstōt
dit indē gheeste eñ ghinc tot hē endē sprac
Vrient spānet dijn boghe eñ schiet en de hi
dede dat Eñ anderwerf eñ derdewerf hie-
te hi hem spānen Doe sprack die mā Ick
mochte so veel spānen dat hi slap mochte
worden eñ breken Jae sprack anthonius
so ist oeck indē dienste godes wāt maectē
wi nūmermere recreari so solden wi alte-
hant ghebreken Aldus soe wort die mēsce
gheleert dattet bi wilen noot is datmē de
strenghicheit lichtet .

¶ Op ene tijt als sinte anthonius ruste
in een hol vā een speloncke ofte van eenre
steenroedsen so quā tot hem ene grote sca
re vā duuelen in ghelijckenisse vā wilde be
sten die menigherhāde ware eñ sloeghē eñ
wonden hem iamerlike dat hij voer doot
bleef legghē soe dat hē die bruederen voer
doot vut droeghē ende meenden dz hi doot
waer Eñ als si alle sliepē ontspranc hi we
der eñ liet hē weder vā een sinen dienre in
die cule legghē Eñ die vyāden quamē we
der eñ scoorden hē mit hare tāden eñ stietē
mit hare hoornē eñ sloeghen mit hare cla-
wen . si worpen hē weder neder also dat si
hem bi nae ter door ghebracht haddē Eñ
mittien quā daer een claerheit vten hemel
die hem al ōme beuinck eñ alle sine won-
den heelden eñ sine vyanden verlaechden
als stof vliet voer dē wijnde Tehāt so vi-
stont anthonius dat die here teghen woz-
dich was eñ sprac Goede ihesu waer heb
stu aldus langhe gheweest dat du vā den

eersten niet bi my en waerst eñ mi gehol-
pen haddest teghēs mijn viāden Ons he
re ātwoerde hem Anthoni ic heb altijt by
di gheweest mee ic wolde sien hoestu stry
den conste. Eñ wāt du vromelick ghestre
den hebbest daer omme sal ick dy v̄maert
makē ouer al die werlt. eñ dijn naem sal
gheeert eñ ōtsien worden aen allen eyndē
der aerdē.

¶ Doe stōt āthonius op eñ ghick tot si
nen broederē wāt hi maecte daer inden lā
den deerste closter doe hi lange alleen gese-
ten hadde in paulus celle.

¶ Exempel.

MEn leest oeck vā sinte anthonius doe
hi noch in die werlt was eñ men den
kersten ter doot plach te leydē voer dē ghe
loue voer den keyser maximianus die vele
martelaren maecte dat āthonius die ker-
sten nae plach te lopen eñ begheerde mar-
relaer te worden. soe vuerich was hi indē
gheloue eñ bedroefde hem dat hi voer den
gheloue niet storuē en mocht.

¶ Exempel.

EEn heylich mā vraghe eēs anthonio
wat hi best doen solde omme god to
behagen Anthonius sprack waerstu sittē
hebbe altoes god voer oghē. wattu does
te volge der scrifte in al dine werckē. waer
du zijtste en ghāck niet haestelijc va daer
mer wes stadich.

¶ Exempel.

EEn abt vraghede eēs āthonio watti
nuttelicst doen solde omme salich toe
worden. Anthonius antwoerde hem En
verlaet di niet noch en betrouwe di niets
op dine rechtuaerdicheyt noch op dijn do
ghet. eñ sette mate op dine tonghe eñ op
dinen buycke. Niet en bedrone dy van ver
loren dinghen anders niet dan op dine zō
den.

¶ Voert sprack anthonius Ghelijc dat
die visschen die op dat droeghe ghetoghē
wordē staphans storuen si recht also zijn
die monicken die wt hare cellen bliuē ofte
die hem mit waerlickē dinghen bewindē
of mit waerlicke luden ommeghaen eñ co
men haeste tot hoerre ghoeder meninghē
eñ wordē al verstroyt vā haerre ghoeder
meninghe.

¶ Voert sprack āthonius. Soe wye in
enicheyt zijnre cellen blijft die is al rede vā
dryen strijden versekert. als vā horen vā
sien eñ vā spreken ¶ Eñ en heuet niet dan
eenrehande strijdt als teghens zijn selues
ghedachten.

¶ Exempel.

EEn broeder was mit sinte anthonius
die hadde de werlt ouer ghegheuē eñ
was monick ghewordē mer hi en hadde
niet volcomelick alle dinck ghelaten wāt
hi haddē noch wat gheldes gheholdē Eñ
anthonius sprack tot hem ghāck eñ coep
ōs spise eñ hi dede alsoe. Eñ als hi weder
quam quamen der honden die hem schoer
den eñ hadden hem binae doot ghebeten
Doe sprack die heilighe man sinte antho
nius Alsoe sullen alle die ghene vandē hel
schen honden ghebetē eñ ghescoert wordē
die niet volcomelicken alle dinck ouer en
gheuen. mer wat after holden eñ monikē
willen wesen.

¶ Exempel.

HEt quamen op een tijt broeders myt
enen oldē vader tot anthonium Ende

Anthonius sprac den brueders toe. Ghij hebt enen goedē leytsmā an desen oldē gehadt Daer nae sprac hi dē oldē toe eñ sede Du hebste goede brueders gehadt mit di goede vader Jc sprac die olde Si zijn goed brueders mer hare woenighe en heft ghene doze. wie wil die gaet in die stalle ende ontbint dē esel eñ leit hē wech Dat sprack hi in ghelijckenisse want wat dat si inder herten haddē dat was terstōt in dē mont Doe sprac anthoni⁹. Het is noot te mercken dat drierhāde becorighen der mēschē zijn Ene vā becoringe des duuels. een vā uaturē vten vleisce eñ een vten bloede end een vut oueruloedicheit vā spise ende van drāck. Jn desen so gaf hi ōderscheit der becorighen eñ des mēscen inualle.

¶ Op ene tijt vraechdē die bruederē vā die stede der fielen Eñ des nachtes sprack anthonio een stemme toe eñ seide Anthoni staet op eñ gaet vut eñ fiet End hi sach enē veruaerliken duuel die mitten hoefde totten hemel reycte Eñ sommighe vā den fielen keerde hi mit votghereycten armen Sōmighe die ōtuloghē hē snellike ende hi en cōde se niet gheholdē Daer was grote blijscap ghemēghet mit groter droefheide Eñ daer verstōt āthoni⁹ dat dz was van die vrage die hē sine brueders vrachdē Eñ dat hē god toon de hoe die duuele den sundaren den wech des hemels ōderghinghē Eñ die salighe eñ rechtuaerdighe doer dē hemel zōder enighe hinder vloghē daer hē alle dat hemelsce heer in verblide eñ die vianden sere in bedroefden.

¶ Op ene tijt vraechdē de bruederē om raet eñ om salicheit haerre fielen Do sprac antonius Hoort ghi niet dat onse here iesus cristus inden evāgelio secht. Slaet di yemāt bi dine wāghe so biedet hē die ander Doe ātworden si Dat en cōnen wi nz doen Doe seyde antonius En cōdi dat nz doen so lijdet doch gherne vā die ene. Si spraken Noch en cōnen wi dat niet doen Voert so sprac antonius So wilt doch lieuer liden datmē v slaet dā dz ghi een āder slaet Doe sprakē si Noch en cōnen wij dz niet doen Doe sprack antonius sinē discipel toe Maect desen bruederē een papkijn wāt si zijnte mael teder.

¶ Op ene tijt arbeide sinte anthonius in die woestenie mit sine brueders end hij sloech sine oghē op indē hemel eñ sach een rouwelick vistoen als hē god vtoonde eñ hi viel neder op sine knyen eñ badt god dz hi die grote sundē so iamerlick in die werelt niet en liet ghescien Doe vraechdē dye bruederē wat dat visioen waer Eñ anthonius seide hē dat een iamerlike plaghe ende ene grote wonderlijcke scade in die heilighe kercke naeckende was Eñ seide hoe dat hi ghesien hadde dat altaer des heren mit voeten betreden eñ vernyelt eñ hoe dz kersten geloue mit grotē storme solde angheuochten eñ verkeert wordē Eñ de mēschen solden onredelick wordē als beesten eñ der heyligher kercken sacramēten blasphemiren ende besmitten. wāt hi seide dz hi een stemme sprekende hoorde tot hem. Mijn altaer sal onmenschelijcke ende sere iamerlijcke inder eerden verscoort ende vtreden worden. Ende twee iaer daer nae dat die heilighe vader ende heremite antonius dit visioene ghesien hadde soe quam ene grote onghehoorde ongheloue in dye heilighe kercke vā eenrehande ongheloui

uighe ketters eñ valsce meisters die ghehe
ten zijn arrianē daer een hoeftheer of ghe
heten was arri⁹ Dese dedē wōderlike gro
te scade in die heilighe kercke mit hare on-
gheloue Si destruierden die godes husen
eñ si blasphemierden die sacramēten eñ be
smitten die fonte . Si verkeerden die arti
culē des geloues Eñ alle die niet en warē
van hare secte die veruolchden si eñ als be
sten eñ scapen so vleischedē si se opten alta
re godes . ¶ Eñ in egipten was do een
hertoghe ghehietē balacius die mede van
deser secten was Dese veruolchde die heili
ghe kercke also seer onghenadichlic so dat
hi monicken eñ ioncfrouwē naect te samē
openbaer plach doen te gheysselen eñ dan
te doden Eñ sinte anthonius screef hē enē
brief dāt hi hē haestelic beteren eñ bekeren
solde ofte die wrake eñ toorne gods solde
cortelic op hē vallen wāt dat waer corte-
lic toecomēde dat hem die machtighe hāt
godes slaen solde Dese onsalighe las den
brief eñ hielt zijn spotte daer mede ende hij
werp hē neder mit onwaerdicheit op dye
aerde eñ ontboot sinte anthonis dese ant-
worde Wāt du de allene di mit dijn moni
ken becōmers eñ onser niet en ōtfietste so
sullen wi doen dat tot di come onse lere eñ
du ghewaer wordes onse macht Eñ vijf
daghe daer nae so solde die hertoghe sittē
op zijn paert dat seer mack ende saftmoe-
dich was Eñ ouermits die wrake godes
so worp hem dat paert neder ter eerde eñ
trat hē alle sine benē ontwe eñ scoorde hē
vā lede to lede Eñ dat sach sinte anthoni⁹
alle te vorē in dē gheest . eñ menich ander
wōder dinc als inden vaderboeck ghescre
uen staet dat ic alle ouer gae om der cort-
heit wille . ¶ Als die heylighe vad
anthonius menich iaer in die wildernisse
in strengher penitenciē gheleeft hadde eñ
die tijt ghenaecte dat hē god die almachti
ghe here lonē wolde sinē arbeyt soe wiste
hi dat langhe te vorens end riep sine brue
deren te samen eñ sprack Mijn lieue kīder
ic gae den wech daer alle mēschen toe co-
men moeten . wāt die here heft mi gheno-
det tot sinē auōtmael Ende ic beghere al-
tehant te sien eñ te bescouwen die hemel-
sche dinghen Ick vermane v lieue bruede-
ren dat ghi desen groten arbeyt die ick in
v gewracht heb niet en verlieset ouermits
menigherhāde laghen des boesen vyants
kendi wel eñ hebt ghi ondersocht hoe ver-
uaerlike eñ hoe gruwelike die vertonighe
haerder becoringhen zijn die wel dusent-
uoldich zijn . mer settet v herte in gode eñ
si sullen alle van v vlien ende verwordē als
schadelick fenijn ende hatet se als ick ghe-
daen hebbe want si zijn godes vianden .
Mer weset altoes sorchuoldich te staen in
die gheboden godes op dat v alle die hey
lighen des almachtighen godes als ghij
steruet ende van deser bedriechliker werlt
scheyden moet ontfanghen in hare ewige
tabernaculen als hare vutuercoren beken
de vrienden . Hier omme soe dencket lieue
brueders nacht eñ dach ende ouertrect in
v seluē hoe dat die heilighe vaders hier ge
leeft hebben . Voert so beuele ic v dat mijn
lichame nyemāt en voer in egipten op dat
hem ghene ere noch waerdicheit van den
volcke ghedaen en worde . mer begrauet
dat heymelick in ene clippe also dz niemāt
mijn graf en wete . Eñ als sine woorden
gheeyndet warē so cussede hi sine discipu

len eñ bruederen allegader eñ reckede een luttel sine voetē eñ sach die dodē blidelick an also datmē van vrolicheit zijns ansichtes mochte bekennē dat die choren der enghelē daer teghēwordich warē die sine fiele wachtē ende in die choren der enghelen voerē solden Eñ daer quā alte soeten roke als ofte dat al balseme eñ aromathen ghe weest gadden eñ duerbare crudē bouē naturen Eñ die heilighe fiele voer totten hemel als si verdient hadde in hare leuē . In den iare ōs heren . ccc . eñ xl . opten twintichsten dach vā Januario . Eñ was olt hondert iaer eñ vijf doe hi starf alsoe dat hi vā sine kintsche daghen tot in dat eynd zijns leuens sine cleder niet en verwandel de noch sine voeten niet en wiesch noch sine spise veranderde op de ene tijt beter dā op die āder des gdd gheloeft si .

¶ Die bruederen dedē als hij hē beuolē hadde eñ begroeuē hē heymelic also dz alle mēscen verborghē bleef zijn graf menich iaer totter tijt dac cōstantinus die keyser den biscop vā constācinopolim die teophilus hiete mit vele āder prelaten eñ clerckē in egipten sande om zijn heilige lichaeme te soecken eñ te veruoerē wāt sine dochter beseten was eñ die vyāden doer haer ryepen dat si daer nūmer vutcomē soldē dan ouermits sinte anthoni⁹ vut egipten daer vele wonders of te spreken waer als in sini trāslacie bescreuē staet dat een zōderlinghe schone historie is .

¶ Hoe dat heilige licham gesocht wort

In dien tijdē doe constantinus keiser was so lestmen dz hi gheen kint en hadd dat daer zijn rijcke besitten solde nae hem des hi hē seer bedroefden eñ badt godt nacht eñ dach dat hi hem verleenden een kint dat nae zijnre doot zijn rijc mochte besitten Aldus vaste hi eñ bede eñ was stadelic inder kerckē die ghetimert was i den name ons herē die ghehieten was sophier In deser kercken gaf hi menighe ornamentē eñ costelike iuwelen den tempel mede te verc ieren Alsoe dat god ansach sine oetmoedige begheerte eñ verleende hē een dochter Eñ als die dochter olt was ij iaer so ontboot hi dē biscop vā constantinopolen die theophilus hiete eñ dede zijne dochter dopen eñ hietē sophia om die kercke die sophier hiete Eñ doe dit kint was olt tien iaer so was dat seer schone eñ seer vroet eñ wijs vā sinnē eñ sedich vā ghelate soe dat si alle v̄wonderden die dat kint kendē . Eñ het gheuiel dz dat kint op enre tijt mit andere iōcfrouwē wāderden in zijn vaders bomgaert om enighe vruchte te eten eñ dranck vut ene fonteyne die dore den boemgaert liep Ende altehant als dese dochter vut die fonteyne dranc so ghighen mitten water in haer neghen boose gheesten Ende die dochter began te grimmen ende gruwelick te ghebaren als leuwen eñ ander wilde betsten . Die maechden die mit haer warē de wordē veruaert ende ryepen mit luder stemmen an dē keyser dat hi sine enighe dochter te hulpe wolde comen Ende die keyser ghinc altehant mit sine ghesinne in den boemgaert tot sine dochter roepende mit luder stemmen . O schepper hemelrijckes ende eertrijckes verlosser des ghantzen menscheliken gheslachtes onferme di ende comt te hupe mine dochter . Ende hij ghinck mittien tot

die dochter die so yselic ghebaerde eñ wō-
derlic ghelupt ghaf dat si alle mit ouxt be-
uanghē waren die dat hoorden eñ laghen
Eñ doe die gheesten yet rusten so leiden se
die keiser int pallaes Eñ altehāt soe woxt
si weder grimmende eñ begōde te biten endē
te scoren datmē se mit ghene bāden en cō-
de gheholdē Die keiser was vol bitter rou
wes eñ liet maken een yseren ghyoel daer
hi sine dochter in besloet. Eñ daer was si
vijf iaer in beslotē eñ schoorde alle dz haer
ghenaecte eñ wat si crighē mochte. Cyer
die goedertierē here die niemā verlozen en
laet de in hē betrouwē. die wolde dese iōc
frouwe vā dese bose gheesten vlossen endē
dede dat si riepē doer harē mōt Anthonis
die heremijte vut egipten sal ons hier vut
drijuē wāt hi ons dagelics verbāt mit si-
ne salicheit Aldus so riepē si een iaer lanck
eñ anders niet Die keiser dede sine boden
varen in alle lāden vā egipten te soeckē eñ
te waghē waer hi vindē mochte dat licha
mes des heilighē vaders sinte anthonis Eñ
niemāt en cōde hem daer of berichtē Doe
vergaderde hi dē biscop vā constantinopo
lim Theophilū eñ alle die wijsheit van si
ne lande eñ waghede oft yemāt wiste emi-
ghe scrifte vāden heilighen vadē sinte anto
nius waer dat zijn lichaem begrauē wa
re. wāt die bose gheestē die mine dochter
beseten hebbē en ruckē nūmermeer te roe-
pen Anthonius heremijte vut egipten sal
ons hier vut verdriuē. Theophilus de bis
cop mit alle sine clercken dede comē al dye
boecken die si in grieken vindē condē vā-
den heiligē vaderen eñ der heremitē leuen
eñ wondē gescreuē vāden heiligē vader an
thonio hoe dat hi vā sine iōghe ioghet tot
in zijn eynde den herezijn lichaem gheof
fert hadde Eñ dat doe hi starf sinen broe-
deren beual dz si hem begrauē soldē in ene
verborghē stede daer dz niemāt en wist dā
god eñ si op dz zijn licham tot gheenre tij
de en solde gheuōden worden

¶ Als si aldus vut die heilige scrifte vā
sinte anthonius lichaem niet sekers en cō
de vinden so stont theophilus op eñ sprac
Kinder wāt dat also ghenoechde dē hey-
lighen vader anthonio dat zijn graf ver-
borghen solde wesen als wi beschreuen vin
den so en mach niemāt kennē die stede dar
en si dat god doer sine barmhertichēit dz
ons wil openbaren. Daer omme mijne
vutuercozen bruederen bidde ick endē ghe
biede v dat ghi v veroetmoedicht in peni-
tencie Eñ vast neghen dage lanck mit be-
dinghe ende mit waken Eñ laet ons bid-
den den here mit eenre stēme dz hi wil ge-
waerdighen onse onnutten knechten den
duerbaren scat dat heilighe lichaeme des
eerwaerdighen vaders ende heremijte te
openbaren ouermits welcher heilighe ver
diensten sine arme deerne sophia des key-
sers dochter vā den bosen vpāden vander
hellen verlost mach worden.

¶ Doe dese neghen daghen omme ge-
comen waren ende si langhe gheuast eñ
ghebeden hadden mit alre oetmoedicheyt
ende inmicheit tot gode soe en wolde dyc
here den duerbaren scat niet lāgher vbor-
ghen latē mer alle die werelt dar mede v-
lichten eñ sinen name verheffen ouer al de
werelt totten iōcsten dage toe. Ende die
here die sande enen engel te middernachte
totten keyser van romen daer hi lach endē
sliep ende hi sprack tot hem aldus. Con-

stantijn ic bin gabriel die enghel een bode des almachtighē coninckx tot di ghesant om dij te wijsen eñ te leren hoe du vinden moghes dat lichaem vāden heilighē here mite sinte anthonius eñ dat brenghē i dine stadt te hulpe eñ tot trooste dijnre doch ter wāt dijn ghebet is verhoort endē dijne tranē zijn voer gode ghecomē Doe rechte hem die keiser haestelic op eñ wolde dē en ghel talken mit sine hāden mer die enghel en wolde dat niet ghehenghen eñ alle dat pallas wort verlicht vā teghen wordichei de des enghels recht of die zōne daer hadē ghescheně Doe sprac die enghel Morghē als du opstaetste so roepet tot di theophilū den bisscop eñ sende hē mit twalef ghestelijcke clercken die god ontfien indē lan de vā egipten Ic sal mit hem wesen in al le hare weghen endē si en sullen niet vresen storme noch onweder in die zee anxt noch vrese des weghes Des ghelijcs so vertel de die enghel eñ openbaerde theophilo dē bisscop Eñ altehāt soe schepde die enghele vā hem Constātinus stōt op des morgēs vroe eñ sande bodē om theophilū dē bisco pe mit sine gheestelike clerckē Eñ daer opē baerde hi alle de dinghen die hē die enghe le toe ghesmoken hadde des nachtes in si ne visioen Eñ theophilus die bisscop sepde dat hi oeck in alle manieren vermanighe des heilighen enghels hadde in sinē slape ghehadt. ¶ Des anderen daghes so ghindie bisscop mit twalef gheestelijcke clercken te scepe eñ dancte eñ louede dē he re blidelick segghende aldus. Die here is die bescherminghe ons leuens daer dz wij voer vresen eñ beuen Die here is onse ver lichtinghe eñ onse hepl dē wi ontfien sullē

¶ Aldus scheiden si vā daer eñ seghelde mit staende seple tot ierusalem voer wijn de eñ voer waghe so dat hē niemāt cōtra rie en was ofte dat yemāt noot was dye hant an dat sepl te slaen Eñ doe si hadden seuen daghe gheseylt so ghinc die wint ne der ligghen eñ si arbeyden in dē schepe tot dat si moede waren Eñ theophilꝰ die bis scop troeste sine bruaders eñ sprac Bue ders en ontfiet v niet die here is onse hul per Die here is onse schip die here is onse stuermā Eñ altehāt creghē si goedē wint eñ seylden achte daghē lanc eñ quamē tot ierusalem Eñ si ghinghē op eñ verlochten die heyligheleden daer onse here ghepas siet eñ ghecrucet wort. daer hi begrauen wort daer hi verrees. Daer nae ghinghē si te bethlehem om te verloecken die cribbe ons heren Eñ si tepkendē hē mit de mach te des heilighē cruces eñ toghē vast voert tot dat si quamen tot die stadt vā alexan drien. ¶ Daer nae wanderden si voert mit coepluden vut die stat vā alexandrien tot dat si quamē tot tybies. Eñ daer na ouer xxi. daghē so quamē si op een reuier die Nylus hiete bi ene stadt gheheté ephe sis eñ lecht indē lande vā egipten Eñ daer vraechdē si waer sinte anthonius gode te dyenen plach mit sine bruederē Doe ant worden si hem In ene wonderlijcke woe stenie woende hi langhe tijdt eñ daer zijn noch toe xxxv. dachuaerden Eñ onderwe ghen so en suldi niet vindē stedē noch dor pen noch gheenrehāde woeninghen mer vremde beesten eñ wonderlijcke dyerē son der ghetal. ¶ Des anderē daghes soe tepkendē si hem mitten heilighen cruce eñ sloeghenopten wech eñ sprāken Die here

moet opstaen in onse hulpe eñ zijn viãden moeten worden verstroyt. eñ verre moeten si vlien vã sinẽ aensichte die hem gehatet hebben.

¶ Aldus wãderden si doer wildernissen eñ doer onweghen eñ ouer hoghe clippen der berghen xxi dachwaerden eñ vòdẽ wõderlicke wildernissen vã bosschen eñ bramen. ¶ Daer waren leeuwẽ libaerden tigris baren eenhorẽ eñ menigerhãde wõderlicke vreemde beesten die si niet en kenden eñ si riepen aen sinte anthonis die leyde hem voerbi onghequetst.

¶ Exempel.

Een laetsken quamen si totter woestinen daer sinte ãthonius mit sine broederen was Eñ als si twiuelden des wegel die si noch ghaen solden quam daer eẽ olt vader mit een claer aensichte eñ custe den bisschop. eñ hi nam hem bider hant eñ hy ghinck mit hem totter poerten vãder stat eñ der kercken der woestinen. Doe vraghede theophilus die bisschop den ouden wye dat stedekẽ ghesticht eñ gheordinert hadde. eñ wie dattet nu toe behoerde

¶ Des ghelijck vraghede die bisschop dẽ olden menighe vraghe. mer hi en ghaf hẽ gheen ãtwoerde eñ wees mitter hãt dat si zwigẽ solden. Te hãt verstòt theophilus dattet die regel der woestinẽ hilde eñ bewaerde die broeders dat si zwighẽ souden op dat die broeder vãder woestinẽ nyt ghehindert en worden eñ mittien was de olde wt harẽ oghen.

¶ Die bisschop vliòt daer na doer openbaringhe des enghels dattet sinte anthonius waer gheweest.

¶ Exempel.

Daer quamen doe xij. broeder wt dier woestinen in wollen cappen mit cruen eñ mit vanen mit keersen eñ torsen. wãt god hadde hem gheopẽbaert die coẽste des bisschops mit sinen clercken eñ songhen mit vroechden eñ spraken wtuercoren broeders coemt te ghemoet der waerhept veruroghet eñ verblidet in godẽ ölen heylgheuer. Eñ mittien quam die prior dẽ woestinen eñ custe den bisschop theophilus eñ sine clercken elck bisonder eñ leyde se mit hem inder kercken der woestinen. Die broeders vãden cloester wiesschen dẽ bisschop eñ den clercken hoer voeten eñ zõghen Een nieu ghebot hebbe ick v ghegeven. ¶ Als dit ghedaen was leydese dye prior mit groter reuerẽtien inden reuenter eñ dedese sitten. Eñ die broeders rechten broet van wonderlijcken claerhept Eñ eẽ rehande voghelkens mit wortelen vã spetien die vã onspreckelijckẽ smaeck waren die waren daer plantept.

¶ Aldus satẽ die monickẽ mittẽ bisscop eñ elck had een half broedekẽ mit water te dzincken. Eñ als elck ghedzõckẽ had dzye werk stòt die prior op nae der ghewoẽten mit sine broeds eñ ghinghẽ inder kerckẽ lesende gracias. Eñ theophilus mit sinen clerckẽ nae lesende Miserere mei deus

¶ Doe die prior mit sinen monicken alle haren godlicken dienst ghedaen haddẽ alsoe als si pleghen nae dat si ghegheten hadden soe spraeck hi tot theophilum den bisschop. Dat water dat ghi hier gedzõcken hebt is wt een fonteyn die õs god gemaket heeft eñ hi heuet in hem alle smakẽ des dzanckes.

Ende daer bi staet een fonteyne mit claren water Ēn dien hadde god verleent den heiligen vader anthonio eñ daer wt o waschen die broeders eñ die gastē hare voeten eñ die is altoes warm Dat broot dat ghi nu ghegheten hebt en weten wij niet waer dat ghebacken wort . Oyer dit weten wi eñ sien dat alle daghe twe leeuwen comen eñ brenghē dit in onsen kelnare Ēn dat zijn die selue leuwen die mit onsen vader anthonio waren dye hē holpen begrauē dat lichaem pauli des eersten heremijts Ēn so menich broot als wi behoeblen eñ onse gasten wāneer si ōs ouercomē suenghē ons die leuwen . wāt onse heylighe vader antonius vā die ōhenghemisse gods heeft dat so gheordiniert eñ erst mit mit sine heilighe leuen verdient Ēn heeft edit cloester in deser woestenien ghetimert bū ghewijet Aldus so heeft hij hier gheset eñ gheordiniert xxiij . broeders die dagelics elc een half broot hebbē Oyer des sonnendages eñ te hoechtidē so brenghen die twe leeuwen een ytlic een gheheel broot i deser maniere als ghi nu ghehoort hebt . Aldus so heft die goedertierē here ōs ghevoedet vāder tijt dat die heilige vad antonius dit cloester maecten tot desen daghe toe Ēn als wi comen eñ misse doen sullen eñ die ander ghetidē in der kercken soe zijn onse lampen ōtsteken eñ bliuen alle die tijt onuerwandert Ēn mitten so ghinghen si te vesper Ēn theophilus belach die kercke dat si mit wonderlike ghetimert verciert was want si was van claren stenen daer gheen holt toe en was Ende bi der muren vander kercken stont dat cloester Endē in deser kercken waren so waren vijf lampen . die voer den altare dat in dz middel vāder kercken stōt ende twe lampen voer die ander altaren Ēn alle die vaten die to der missen behoorden die waren cristal eñ voer die altaren waren ghemaect xxiiij . stoelen . Ende die stoel daer die prior in sit die is hoghe bouen die ander van costelijcke ghesteenten ende ontallike margaritē seer costelijcke ende mysterlike gewracht tet Ende noch in die kercke noch indē cloester noch oeck in der woestenien en was gheen gheruchte noch men en hoorde daer ene stēme niet noch oeck nyemāt en sprac daer sonder des priors oorlof . mer als daer yement sonderlinghe te doen hadde soe quā een voer den prior ende vyel op sine knyen ende neyghden op sine voeten mit reuerencie ende mit oetmoedicheit ende brochte een griffel eñ screef daer in dat hem noot was Ēn dan dede die prior als een goet heilich vad na exēpel zijns heiligē vads anthonij eñ gaf een ytlic na hi behoende . Doe sprack theophilꝰ die biscop tot den prior Hoe moch soe groote swighinghe ōder leuende luden wesen als ick sie onder v bruedets Die prior ātwoorde Vader theophile dat kenne god het is viertich iaer geleden dat ōse vader anthoniꝰ vā ons scheide ende hi liet ons hier dat wi nye menschē stemmen en hoorden dan vā v anders dā wi singhen onse ghetijden . Doe sprach theophilus die biscop tot hem . Laet ons bliuē al hier mit v ofte dat die wille gods is Die prior ātwoorde Waer om vraghe ghi mi dat ghi wel weet wat v god heeft gheopēbaert wat ghi doen sult eñ waerō dat ghi hier ghecomen zijt want ghi weder kerē moet mit uwe clerckē to lande .

¶ Als ſi dus te ſamen ſprake quam een voghel wit eñ vloech tot een vepalker in eñ ōtſtack alle die lampen voer den oſtaer daer ſi dat allegader laghen.

¶ Doe theophilus die biſchop dit merckede ſoe vraghede hi den prioz wat des waer. Hi ātwoerde dat tot alle hoechtidē ōſer vrouwen daghe alle die apoſtelen daghen eñ op ōs heylighes vaders ſinte anthonius dach ſoe geſchiet dit.

Hier nae beghan theophilus die biſchop die ſake toe vtellen waer omme dat hi daer ghecomē was eñ bat hem of hi yet wiſte van dat heylighelichaem ſinte ātonius wāt dat dye ſake waer waer omme ſi ghecomē warē. Die prioz ātwoerde wtuercoren vader eñ broeders ōs vader ātonius die ſette indē lande cipers oeſtwaert inden grote wildē niſſe vā egipten eñ woēde daer. Daer ſoe maecte hi een cluyſe eñ veel cellen daer hy mit ſinen broders ſonder opholden nacht eñ dach gode diende.

¶ Nae langhe tijt alſt naecte dē daghe dat hem die heer loenen wolde eñ van der werlt ſcepden ſolde. alſoe leſen wij dat hy den tween broeders beual dat ſi zijn lichaem heymelick begrauē ſoldē op dat des gheen menſche vinden en mocht.

¶ Aldus leſen wi voert dat namals die woeſtine ghedeſtrueert wort vā mordenaren ſoe dat wij niet en weten vā zijn graften waer dattet god doer ſine ghoedertierē hept ōs wolde openbaren. Hier omme ſolaet ōs vaſten eñ beden drye daghen ende drye nachten eñ roepen oetmoedelic to gode dat hi hem ghewaerdighen wil ōs toe wiſen die ſtat daer begrauen ligghet dye duyrbaer ſchat.

¶ Doe omme ghecomen waren de drie daghen quam die enghel gabriel ōder der miſſen mit een grote claerhept alle de kercke vlichtende eñ hi hadde in zijn hāt enen brief ende den brief die leyde hi optē altaer van onſer vrouwen voer den prioz. Eñ alle die broeders die inder kercken warē vielē vā weeſen ter aerden of ſi doot waren ghe weeſt. Eñ die enghel ſprack tottē prioz. Neem deſen brief eñ leſen eñ doet ſo daer gheſcreuē ſtaet wāt v ghebet is verhoert Doe die prioz omme ſach eñ ſach zijn broders ter aerden ligghen ſprack hi tot hem ſtaet op eñ vaert v niet. ſi ſtōden op eñ en laghen nyemāt.

¶ Die prioz ſprack Broeders eñ vads deſe viſioen die ghij nu gheſien hebt was die enghel gabriel een bode des ouerſtē comincs die ōs verclaert heft hoe ghi ſult wādaren inden rechten wech wāt hi ſal v geleyden eñ god ſal bi v weſen in allen uwē weghen. eñ hi ſal allen uwen begheerten veruollen.

¶ Exempel.

Wi leſen dat in deſen brief oeck ſtaet geſcreuē hoe v opēbaren ſal in uwē weghe een wonderlijcke zeer ſchoen blinckē de ſterre die ſal v voerghaen eñ den langē eñ wilden ofte woeſten wech wyſen. eñ deſe ſchone ſterre ſal ſtaende blyuen oeuer die wōderlicke zeer heylighe ſtede daer dzeerwaerdighe heylighe lichaem antonij begrauen ligget. Daer ſuldi grauen mit oetmoedelijcken bedinghe eñ mit groeter innicheden eñ daer ſuldi vinden den duyrbaren ſchat. ¶ Hinen naem ſal verha

uen worden eñ vernieuwet in alle tijdē o
uer alle die werelt wāt god heeft hem die
graci gegheuē Ho wie yet vā hē gherech
telic in sine doot biddet dat sal hē tehāt vā
gode gegeuē worden. Die ander gracie
de hē god gegeuē heeft is ouer alle stom
me beestē te ghenesen vā wat crāchede
dat si zijn besmet ofte becōmert.

¶ Als sinte theophilus mit sine clerckē
desen brief aldus ghehoort hadde endē die
mille ghedaen was vāden prior soe nam
hi die benedictie mit alle sine clercken Endē
die prior druckte voer haer hoeft dat teiken
des heilighē crucis eñ si ghesondē de drue
deren vā die woestenie eñ si scheyden van
daer Aldus so ghinghē si vut die woeste-
nie eñ hem openbaerde ene scone blanckē
de sterre claer als die zōne eñ ghinck voer
hem als hem die brief ghesecht hadde Eñ
ene stemme sprack tot hē aldus volghet
der sterren Eñ aldus volghedē si die sterre
mit groten loue eñ blischape eñ quamē dor
menighe wildernissen eñ onweghen ouer
menighe harde clippen tot dat si quamen
in een dal dat gheheten is Josen Eñ daer
vondē si crupt eñ appelen vā oulyrekelikē
rokē eñ smakē Eñ daer namē si of eñ eten
eñ dācten eñ loefden gode Doe wāderdē
si valle voert tot dat si quamē tot berghē
die veruaerlic waren eñ hoghe schenē als
die hemel daer zōne noch mane nūmerme
re en lichtet noch lof noch gras noch boe-
men noch crupt nye en wyesch. mer daer
so warē vele serpentē slanghē draken leu-
wen eñ lupaerden vollen eenhoornē ende
alrehande wilde dyeren sonder ghetal die
si niet en kenden noch nye ghesien en had
den mer vander hulpen gods so ghinghē
si alle dese dieren doer onghescadet. want
die sterre en scheyde nūmermere van hem
Aldus so wanderden si neghentien dagen
tot dat si uuamen tot enen pallayse ende
daer so roken si enen quadeñ rokē die ou-
uerdraghlick was van groten veruaerlijc
ken stanckē alsoe dat si daer neder vielen i
der aerden eñ si warē volnae doot eñ si be
ualē gode haer siele mer ouermits de hul-
pe gods so stonden si weder op eñ saghen
ene grote stede vol sielen die al ōme eñ om
me beset waren mit vuerighen serpenten
ende mit helsche draken Eñ vut deser ste-
den so hoorden si een ghelupt vā iamerli-
ken huylen ende screyen ende carmen Eñ
ene stemme sprac hem toe aldus Dese ste-
de is een stede der pynen ende des oerdels
daer gheppnicht worden alle die sielen de
god versworen hebben eñ hare ghelofte
niet gheholdē en hebben eñ die ghebode
godes niet veruollet en hebbē hier of wa
ren si veruaert endē wanderden voert doer
die woestenie viertich dachuaerden lanck
eñ quamē tot ene stede vol vā wonderlijc
ker ghenoechten daer alrehāde bomen eñ
crudē stōden mit zōderlinghen rokē ende
vruchten Eñ daer stont die sterre stille bo
uen Eñ ene stēme sprac tot hē aldō Graeft
hier eñ ghi sult vindē den duerbaren schat
mer si en wisten nz op wat stede dz si gra
uen soldē Doe quā een voghel also witte
als die snee mit enē grotē becke eñ stōt op
enē groten bome daer onder ene scone fon
teyne van alre claerheit Ende dese voghel
die began doe sine vederen eñ vloghelen
te slaen recht of hi segghen wolde eñ wij-
sen Graeft al hier. Ende die biscop theo
philus ende alle sine clercken vyelē alle in

ghebede. eñ si hoerden die enghelsche sañ
ghen eñ die hemelsce melodie. Doe sloech
die bisschop zijn oghen op inden hemel eñ
sach den heylighen vader ãthonium staen
onder die enghelen dẽ heer biddende voer
allen sondaren.

¶ Doe sprack theophilus god almach-
tich scepper alre dinphen den gheen dingẽ
v̇borghẽ en zijn du weetste die sake onser
reysen. Ick bidde dy oetmoedelic opẽba-
re õs arme sondaers doer dijn grote ont-
fermhertichept den scat die verborghẽ he
uet gheweest Eñ seynde õs yemãt die õs
mach helpen grauen want wij vermoyt
zijn vãden weghe.

¶ Doe quamen daer ghelopẽ vter wil-
dernissen twee libaerden daer si alle vã v̇-
uaert waren Mer die libaerden bewesen
hem vriẽtscap soe dat si sonder anxt by hẽ
quamẽ. Eñ een roke vã duyrbaren crude
sloech op vã der stedẽ daer dat lichaem in
lach hoghe tottẽ hemel. Eñ die libaerden
ghingen legghen voer des bisschops voe-
ten ropẽde eñ huylẽde recht of si seggẽ wil
den Wijst õs waer wij grauẽ sullen ende
hi wees hem die stede mitter hant. Doe
grouen si mitten clauwen tot si der tum-
ben ghenaecten. eñ doe en dorsten si niet
meer grauen omme dat si dat heylige lich
aem niet roeren en dorsten.

¶ Exempel.

¶ Theophilus ghinck doe mit sinẽ cler
ken inden graue eñ hi vãt een steyne
daer in ghehouwẽ was mit griexen ende
hebreusen letterẽ hoe die heylige anthoni
us daer begrauen lach. ¶ Doe si desen
titel ghelesen hadden worden si zeer v̇blijt
eñ hoerden den enghelschen sanck singen
bouen hem. eñ mittien boerden si op den
steen vãden graue Eñ daer quam wt een
roke vtermaten soet dat hem allen dochte
dat si inden paradise waren.

¶ Aldus namen si dat lichaem wt eñ si
voerdent al gheheel ghecleet mit enen ha
ren clede Eñ daer ouer een cleet mit palmẽ
ghemaect dat hi vã paulum hadde dẽ eer-
sten heremite Eñ doe si op boerden dz hey
lighe lichaem soe wort alle die prouincien
eñ dat lãtscap mit ontallike soeten roecke
ontsteken.

¶ Exempel.

Aldus keerde sinte theophilus mit
sinen clercken den wech die hi ge
comen was mit loue eñ mit san-
ghe draghende dat heylige lichaem eñ die
sterre ghinck voer hem eñ die twee libaer
den by hem tot dat si quamen tottet woe
stinen daer si te voren hadden gheweest.
Eñ die prior vãder woestinen ghinck hem
te ghemoete mit sinen broeders mit crucẽ
eñ mit vanẽ eñ mit wiroeck mit ghewiet
water mit sanghe eñ mit loue mit alre re-
uerẽtien eñ mit alre waerdicheyt den hey
lighen lichaem ter eren eñ ter waerdicheit

¶ Eñ mittien quamẽder vijf melaetsche
menschen eñ riepen den heylighen sinte an
thonium aen. Eñ alsoe vroech als si roer-
den die baer soe worden si ghesont.

¶ Daer lietẽ si inder woestinẽ zijn ouer
sten rock die vã palmen was ghemaeckt.
Eñ si naemen oerlof vãden prior eñ van si
nen broders eñ keerden weder omme den
wech die si ghecomen waren. Ende twee
broeders wt den cloester die ghinghẽ doe
mit hem luyden. Ende wanneer si gewã
dert waren thyen daghen soe vondẽ si in

den weghe ligghen drie dode lichamē de
vāden wilden dyeren ghedodet waren eñ.
daer setten si die bare op mit dat heylighe
lichaem eñ si stonden altehāt op vādē do,
de eñ si vielen op hare knyen voer dat hei
lighe lichaem eñ danctē ende loefden gode
eñ den heilighē vader sinte anthonius Eñ
si seiden hoe dat hare sielen vāden duuelē
gheleidet wordē totter hellē mer ouermits
ghebede eñ verdiente des heilighē vaders
antonij so worden si verlost. ¶ Doe vra,
ghede theophilus die biscop in wat stede
dat si gheleydet warē Doe seidē si in enen
alte iamerlijcken stanck ende in een groot
vuer daer daer vuerighe serpenten eñ drae,
ken waren Also dat theophilus v̄stōt dat
dat die stede was die si ghesien haddē Eñ
hi sprac Wee den ghenē dye die gheboden
gods niet en holdē want in dier steden sul
len si ghepinicht worden.
¶ Aldus so wanderden si voert mit die
twe lupaerden eñ mit die drie mēscen dye
sinte anthonius verwect hadde ouer ber,
ghe eñ ouer dal doer menighe wildernisse
voer bi menich gruwelick dyer twintich
dachuaerden lanck Eñ quamen weder op
die ryuiere uylus bi die stede ephesius Eñ
daer was een rijck man eñ machtich van
conicliken ghesslachte gheborē die Daniel
hiete eñ was vāden viāden beseten so dat
hi in yseren heldē ghespānen sat eñ al sine
leden ghebonden Eñ als hi hoorde vā die
toecoemste des heylighē vaders anthonij
so brack hi vten bāden eñ liep op die riuie
re Eñ die duuelen riepen vut sinen monde
Anthoni waer ōme so quelleste ons aldus
Ende daniel riep O heylighe vader anto,
ni verlosse mi arme gheuāghen Eñ aldus
so ryep alle dat volck vut enen monde eñ
liepen teghen desen heylighen licham des
eerwaerdighen vaders anthonij Eñ alte,
hant soe wort hij verlost daer si dat alle
saghen also gheringhe als hi die bare d̄s
heilighen vaders roerde. Ende daniel die
liet after alle dat hi hadde ende volchde dz
heilighe lichaem nae Ende alle zijn leuen
lanck bleef hi daer bi te dyenen eñ te louē
den heilighē vader anthoniū.
¶ Doe quamen si voert bi een casteel dat
Fraus hiete ende die vianden riepen in die
luchte. Hier gaet hi die ons altoes quellet
eñ gheysselt Eñ dat volck vāden castele dz
wort veruaert eñ en wisten niet wat dat
bedudē mochte eñ quamē vut eñ saghē dē
biscop eñ twe liebaerdē eñ vraechhē wat
dat ware Die biscop ātworde wi zijn bo
den des keysers cōstantini eñ wi hebbē de
werelt volnae al ōme ghewādert om dat
heilighe lichaem dat wi gheuōden hebbē
eñ hebbē dat al heer bi ōs Doe sprac daer
een vāden borch. comet ōs te hulpe want
hier hebben tien woluen gheweest eñ heb
ben al ōse beestē gedodet eñ vijf kinderen
hebbē si mit hē gedraghē Eñ als si sint an
tonis an riepē so quamē die woluē weder
eñ brochtē die kinder voer die bare ende si
knyelden als redelicke creaturē gheweest
Ende die beesten worden alle ghesont end̄
die kinderē waren onghequetst.
¶ Doe ghinghen si te scepe end̄ quamē
mit groten arbeide in die hauene van der
stadt van alexandrien Ende mittien so ge
schiede daer in den lande ene grote eertbe,
uinghe Ende die bose vyanden die ryepen
in die luchte Anthoni waer omme so quel
ste ōs also dat alle dz ghemene volc vā der

stede wt liepen op die hauen tegē dar hey ligher lichaem. ¶ Eñ alle die siecken van wat siecten dat si besmit waren worden ghesont die roeren mochten die baer. die blinde worden siende. die douen worden horende die crepelen ghaende die stommē sprekende. Aldus ghinck theophilus vtē stepe mitten heyligher lichaem eñ die ma re ghinck ouer alle alexandrien.

¶ Exempel.

DAer was een ionghelinck ghehie ten effron eens ridders zoen in a lexandrien die ghewroget word voer den richter madian omme een scaede die hi ghedaen solde hebben. eñ wt haete wort hi veroerdelt ter ghalgen. Eñ alsoe men hem wt leyde screyden zijn oldes eñ si ne vrienden. Eñ alle die vāder stat riepen heyligher vader anthoni coem te hulpe di uen knecht effron eñ vlost hem vandē hā den des tyrans des rechters madyan. Doe knyelde die iōghelinck voer die baer eñ bat innichlijck den heyligher vadē sinte anthonius mer die rechter gheboet dat si hem hanghen solden an enen hogē boem Effron mit sinen vrienden riepen sondē op holden betrouwende in sancto anthonio. Die dienaers hinghen hem eñ ghingē vā daer mit groter droefheyt.

¶ Achte daghen daer nae quamē si we der omme daer eñ solden hem bescreyden. wāt si meynden dat hi vāden voghelē ge geten waer. Eñ als si ghenaecten die stat soe riep effron mit luder stemmen tot sinē vader dat hi hem daer ofōtbinden solde. Doe vielen si allegader vā groter bliscap pen in onmachte eñ quamē vā hem selue Die vader sprack leeftu noch mijn wtuer coren soen. Hi ātwoerde iaeck want sinte anthonius heeft mi gheholden biden haer eñ een ander zijn ghesellē heeft mit sine vlo ghelen mijn hādē gheholden eñ si hebbē mi ghespiset mit haren soeten vriendelikē woerden eñ anders droghe noch nat ghe smaket noch ghesoeft en hebbe in achten daghen.

¶ Doe quamen si mitter haest eñ si sne den den bast ontween mit groter bliscap pen eñ reuerentien. eñ si brochten hem vo re dat eerwaerdighe heylighe lichaem sin te anthonius danckende eñ louende gode eñ den lieuen heiligher vader anthonius die hem verlost had.

DJt wort ghebotscat den richtere eñ hi quam haestelick daer hy ef fron sach eñ waerhdem wie hem vlost hadde eñ wie soe stolt waer. Doe vtelde hem effron ootmoedelijck alle dinc soe alst hem ghesciet was eñ als hier voer ghescreuen staet. ¶ Als dat die rechter hoerde eñ die bisschop van alexandrien soe quam hi mit alle den volcke baruoet optē hauen op dat hi dat eerwaerdighe heilige lichaem van sinte anthonius brengen sol de inder stat eñ hi riep tot hem viertich be gheuen ghesstelijcke luden. Eñ als si dye bare ghenakeden eñ wolden op bozen dz lieue heylighe lichaem van sinte anthoni? doe vielen si ter aerden voer doot bleuē so seuen wen lanck. Eñ als dit die rechter an sach soe worde hi mit anxte noch meer be uanghen ende hi nam die baer ende setten se op die dode luden ende si stōden op. Ende nyemant en dorsten voert aen dat

heilighe lichaem voert ghenaeckē Mer die richter badt den bisscop theophilū dat hij hē gaue vā sinte antonius cleder Ende hi gaf hē enen haluē rock den si ōtfinghē mit groter waerdicheit eñ kerden weder i hare stadt eñ deden enē tempel timmerē van costelike wercke in die ere des heilighē vaders sinte antonius eñ daer deden si in dē haluē rock daer zijn name in gheeert ende verheuē is inder ewicheit.

¶ Hier nae bereyde hem theophilus mz sine clercken mit effron eñ mit zijn ander ghesinne te varen tot ierusalem mer hi en wolde te ierusalem nyet binnen om anxte die hi hadde voer dat heilighe lichaem Eñ die viandē riepen noch in die luchte als si pleghen Anthoni ōtferme di onser wāt di ne teghenwordicheit verbrant ons Aldꝰ quamē si bi nachte te ierusalem eñ ghingē voert eñ vonden enē armen mēsce die cropel eñ blint was Eñ als hi hoorden dz die viandē in die luchte riepen Anthoni ōtferme di onser so riep hi oec anthoniñ an end̄ en liet niet of Eñ die biscop leide hē bi dye bare eñ bestreec sine oghē eñ hi wort sien, de eñ gaende als hi ye te vorens dede End̄ liep in die stadt vā ierusalem eñ bootscap te dat sinte anthonius daer voerbi ghinc eñ hadde hem gesont ghemaect End̄ si liepen hē alle na vter stadt mer si eñ vonden hem niet des warē si droeuich eñ keerden weder ōme. ¶ Theophilꝰ mit sine ghesinne wāderde voert menighen nacht eñ hem ghic voer alle weghe een legioen der enghelen hemelsche sanck singhende ende soe soeten roock brenghende also dat hem allen dochte dat si waren inden paradijse Ende alle siecken die si vonden onder weghen die worden ghenesen van wat siectē dat si waren besmit. Eñ aldus quamē si op die zee eñ vonden scepen die te constantinopelen varen woldē eñ wonnen se, van hem om hōdert eñ xxviij. gulden pēnighē want theophilus seide dat hi hadde enen scat te voeren die duerbaer ware. Eñ als si te scepe ghinghē soe begonden die bose gheesten te roepen Anthoni laet ons vri van di scheiden Eñ als die schippers dit v̄ hoorden so spraken si den biscop toe ende seyden Waer om hebt ghi dit ōs niet ghesecht wāt wi zijn dijn knechten eñ wi pleghen hē dicwyle an te roepen Eñ hi heeft ons gheopēbaert op dat voerste vā onsen scepe daer wi dat alle saghen eñ heeft ons gheholpen vut onser noot Mittien gauē si den biscop dat ghelt wed̄ eñ ontstaken grote keersen voer dat heylighe lichaeme Mer die viāden riepen altoes eñ si huyldē in die lucht waer si hene voerē. Eñ doe si alle te scepe waren so ghinc dat scip vāden oeuer bi hem seluen sonder arbeit Ende si voeren die grote zee ouer Eñ daer so stack een groot onweder op soe dat si alle vrese haers lichaems haddē ende riepen god an eñ den heilighē vader anthoniñ End̄ altehant toonde hē sinte antonius op dz voer casteel eñ hadde enen stock in sine hāt dar hi op leenden ende troeste se aldus spreken de En ontsiet v niet Ende altehant so v̄ ghinck dat onweder ende die ze wort weder saft ende slecht ende si creghen goedē voerspoedighen wint ende seghelde drye dagen ende drie nachten. Ende die wint die stack daer nae weder an ende iaghede dat schip voert ende seylden ende verstaestaken wel viertich daghen lāc teghen ha

rē wil altoes noortwaert zeylēde veer vā
constātinopelen.

¶ Doe woert theophilus die billcop be
droeft eñ viel voer den lichaem biddēde dz
hi hem indē rechtē wech stuerē wolde eñ i
haren noot ymmers niet en lietē. mer toe
hulpē quaem.

¶ Exempel.

Als si aldus verseylt hadden gheweelt
viertich daghē eñ viertich nachtē soe
saghē si vā verre een eylāt dat groot ende
yselick was eñ claer scheen eñ wepnich bo
me saghē si daer Eñ alle dat eylant was
vol vā aenbeelden eñ smedehamers eñ an
der reescappē dat tottē smedē behoerden.
Eñ hem sprack een stemme toe vanden he
mel. Ontfiet v niet eñ en ghenaket dē ey
lādē niet. Eñ doē si ghenakedē dē lande so
nae alsmē wozpē solde soe hoerdē si āders
niet dā oft al dōder eñ bluxom waer ghe
weelt. Eñ doe hem docht dattet eylāt ge
beeft hadde vā die slagē der hamerē eñ vā
dē ghelude der aēbeeldē Eñ theophilus eñ
zijn broeders riepē āthonium hertelijckē
zeer nē eñ oetmoedelickē.

¶ Eñ doe quame daer twalf dierē wt
den eylande op dat ouer eñ waren groet
thien voeten lanck. swart als peck. bar
nende als vupr. Eñ doe si die knechten go
des saghen beghōden si te grimmen eñ to
hulen. eñ yselic te ghebaren eñ si keerden
weder omme te lande. To handes quā
men daer hōdert eñ viertich mānen eñ op
haren hals hadden si yseren glauien ende
grepen mit vuerighen hātscoen. Eñ theo
philus mit sine ghesellē worden veruaert
eñ cropen onder die baer met die en gel go
des quam hem te hulpe eñ sloechse al nedē
in die zee eñ dat water ōtstac eñ brādē tot
den gronde. ¶ Aldus voeren si dē dach
eñ hoerden vuaerlick ghelupt eñ huplē ō
viāden.

¶ Exempel.

Zer nae creghen si ghoeden wint
eñ seylden viertich daghen eñ xl.
nachtē eñ quamen in die hauen
vā calcedoniē eñ die viāden riepē efter ind
lucht Anthonius ōtsteket ōs Doelypen
die vāder stat eñ roerdē die baer. Eñ alle
die besiect waren vā enigen siecten worde
ghesont crepelen eñ blinden stommē eñ do
uen verlaumde eñ vergichten. eñ die vādē
viāden beseten waren die de baer roerden
worden alle ghesont. Eñ als si daer ghe
merret haddē een wijl tides repsedē si alle
voert tot si quamē eēre stat die hiet solaes
daer dede anthonius een mirakel.

¶ Exempel.

Een machtich mā binnē solaes hadd
een kint mittē aensichte misnaket.
Dese quam mit sinē zoen voer tlicham an
thonij biddēde eñ roepēde om hulpe. To
hāt woert dat kint ghesont.

¶ Daer nae seylde theophilus vā daer.
eñ quam ter stede die staurum hiet bi con
stantinopolen Eñ twolc liep hem teghens
mit groter waerdichept eñ die bose ghestē
die des keysers dochter sophia hadden be
seten huplden eñ grymmeden ende riepen
lupde doer haren monde. Wee ons wāt
hi ghenaect die ous hier wt verdriuen endē
veriaghen sal. O anthoni hoe hebstu al
dus zeer ghehaelt eñ hoe bistu aldus woe
ghecomen ons ludē van onser woningen
te verdriuen daer wij seuen iaer vredelijck
hebbē gewoēt mer haelde dijnre wech nu

voert eñ en wilt ons niet meer so iamerli-
ke quellen Doe constātinus die keiser dit
hoorde so wort hi vtermaten seer vblidet
eñ dede schepen bereiden daer in warē al-
rehande meisters Eñ nam mit hē alle dye
ecclesie vāder stadt mit hare religie ghecle-
det mit crucen mit vanen endē mit sanghe
eñ voerē dat lichaem vā sinte anthoni9 te
ghemoete Eñ als si ghenaecten dē schepe
daer theophilus in was mitten heilighē li
chame eñ si dat vā verre saghē so hieffen si
hare hāden op totten hemel louēde eñ dāc
kende gode eñ auroepēde den heilighē na-
me vā sinte anthonius Ende spraken ont
ferme here onser onferme ōser doer die ver
dienslen des heilighē vaders sinte antho
nius toont dine ontfermhertigheit als wi
ghewachtet hebbē Eñ als si te samē qua-
men so custen si malcāder vā groter buisca
pen Eñ theophilus die biscop sprac dē kei
ser toe Te goeder tijt ontfinc di dijn moe
der wāt du verdpent hebste te vindē eñ te
besitten aldus duerbarē scat Gedenct hoe
grote weldaet di god verleent heeft hier in
de werlt bācke eñ loue hē want dijn doch
ter is verlost Eñ die keiser viel neder bloetf
voets langhe tijt biddende voer dat hepli
ghe licham sinte anthonius . Aldus ghin
ghen si mit groter weerdicheit mit alrehā
de instrumēten vā musiken eñ droeghē dz
licham in die stadt Eñ die keiser eñ alle de
herē vander stadt ghinghē voer draghen
de grote tooritzen in hore hāden voer dat
heilighe lichaem Eñ si leydē dat lichaeme
op enē waghen eñ sloeghē daer in onghe
temdē ossen eñ stuerdense se tot eenre kerc
ken eñ die olde beesten en woldē dē wech
niet gaen Eñ hoe menich ossen dat mē dar

in sloech soe en mochtē si dat nyet van der
stede trecken Doe sprack die biscop theo-
philus laet die ossen bi hem seluen ghaen
eñ waer dat erwaerdighe lichaem des hei-
ligheñ vaders anthonij rusten wil daer so
sal se die enghel godes wel stueren . Ende
doe lietmen se sonder yemāt leyden gaen
ende si quamen anenē wech die haer deyl-
den in vier straten Ende daer ghinghen si
den rechten wech die sophier hiete daer dz
des keisers dochter in ghedopet was als
inden beghine ghesecht is . Doe quam so
phia des keisers dochter die beseten was
mit die bose gheesten ghebōden mit swa-
ren pijne hāden eñ wort ghelept voer dat
lichaem des heilighē vaders sinte antoni-
us Eñ die duuelen huylden eñ riepen gru
welic Eñ theophil9 eñ die keiser mit all dē
volcke nielē neder in hare ghebede ōwach
tēde die ghenade godes Eñ die eerde beef-
de eñ doure eñ blixem wordē gehoort eñ
die bose viandē scheiden vten lichame met
vreselikē ghelupde eñ mit grotē stācke soe
dat sophia bleef liggēde voer doot . mer te
ophilus nam se bi die hāt eñ boerden se op
vāder eerden eñ si riep mit luder stēme . nū
mer mete en wil ic scheidē vā dese lichaem
wāt ic heb gesien minē heer anthoniū ge
cledet als een heremite die die bose viāden
vut mi verdreef die mi iamerlijcke gheissel
den . Eñ dit ghesciede recht optē dach
doe dat iaer ōme gheromen was eñ si dat
lichame vonden in egipten . Die keyser
constantinus dede maecken een graf van
duerbaren ghesteenten ende costelijcken
gēmen van golde ende van siluer seer wō
derlijcke ghewracht ende verciert daer hi
dat heilighe lichame mit seer groter waer

dicheyt in leyde. Eñ hi dedet sluyten met twaelf sloten. ¶ Op dat graft dede hy scriuē mit ghulden letteren in griexe eñ in hebreuscke. Hier leyt dat heylighe licham des waerden vaders eñ heremijt sinte anthonis ghetrāstigureert vter wilder woestinen vā egipten vā theophilus bisschop vā cōstantinopel

Die twee libaerden die theophilꝰ mit hem ghebrocht had bleuen biden graue all hoer leuen lanck omme dat te bewaren. ¶ Soe wat mēsche die besiect was vā enigerhāde siecten eñ totten graue quam wort ghenesen. Eñ vten graue quam altoes soeten roeke oft alle crudē eñ speciē vā aromaten versament hadden gheweest.

¶ Voert heeft god vleent sinte anthonius dese gracie eñ ghenade dat hi marscalc is vā allē stommē beesten te behoeden dye men hem beueelt.

Noch een ander gracie eñ ghenade die god sinte āthonio gheghe uē heeft is dese Soe wat mēsche die in enighe noden is beuāghē eñ aenroepet mit groter begheerten den heyligē vader sinte anthonius dat hi voerwaer hoepen mach aen gode te vercrighen in wat noeden dat hi is.

¶ Dits dan die legende vā sinte āthonis eñ hoe zijn lichaem gheuōdē eñ ouerghebrocht is Laet ōs hem hier omme bidden dat hi ōs bescermē wil vā allē plagen eñ brenghe in dat ewighe leuē Welck ōs luden wil ghōnen die vader die zoen ende die heylighe gheest. Amen.

D

Passie der heyligher ioncvrouwē prisca.

Doe sinte peter eerst weruen to romen verhauen wordt.

¶ Eñ noch vele meer.

¶ Die legende der heyligher ioncvrouwen sinte prisca.

Die heylighe maget sinte prisca eeñ porterse van romen. gheboren van edeleu olders soe heeft si gheuāghen gheweest tot haren olde vā xiij. iaren vanden dienres des keysers claudij eñ wordt voer den keyser ghepresenteert die haer ghebeden heeft te ghaen indē tempel der afgoddinnen appollo om sacrificie te doen. Eñ als si inden tempel ghebeden hadde quam daer een aertbeuinghe eñ die stat die is to samen gheslaghen gheweest eñ die afgoddinne appollo is neder ter aerden gheuallen ende alle te samen vernielt eñ bedoruen Ende dat vierde deel des tempels is gheuallen ende heuet verdrucket eñ ghedodet een grote menichte der paganen of heydē mit den priesteren der afgoden. ¶ Doe worde si ontcledet ende mit groten roedē eñ gheyselen gheslaghen ende in enen karker ghesloten wordt ende alle die nachte soe sancg si enen alte wonderlijcken sancg die zeer soet was ende si louede gode daer si vanden enghelen gheuisiteert worden ende hertelijcken zeer verstarcket worden Mer des morghens vroe soe wort si daer weder omme wt gheleydet ende die keyser dye heuet doe gheboden als datmen

se mit heten barnende sinolte solde beset
ren dat welcke haer niet ghedeert en heeft
Eñ si wort anderwerue ghebodē dat men
se brenghē solde indē tempel om offerhan
de te doen Eñ als si biddēde was eñ voer
haer een teiken des heilighē cruces hadde
so heeftet daer seer ghedouret Eñ daer is
gheuallen een groot vuer vten hemel dat
alle dat volc verbrādde dat daer ōme stont
eñ dat purperē cleet des keysers an de rech
ter side eñ die afgod is verwādelt indē vue
re Doe heft die keyser ghebodē sinen pra-
uoest als dat hi mit ysere crauwelen hare
lichame doergrauē solde eñ dat vleysce vā
een doen trecken mer die richter heft ghe
boden datmē haer leden mit een houmes
solde doer sniden Eñ dat si daer nae dē al-
re wreetsten beesten solden worden ghe-
brocht die haer doer alle hare leden crupē
soldē oyer doer bede der heiligher maghet
sinte prisca so zyn si tot saftmoedicheit be
keert. Eñ doe hadden die vleischouwers
alsoe langhe haer vleische of ghecrauwelt
eñ gheuillet tot dat si toe die benē quamē
mer si heeft god nersteliic ghebedē eñ hare
armen wee ghedaen eñ also hebben si op
gheholdē vāden tormēten eñ afghelaten
Doe wort die keyser mit verwoetheit ōt-
steken teghē die maghet eñ gheboot dat
men se in een vuer solde werpen welc vuer
ouermits reghen vutghic die vten hemele
quā oyer die keyser hier bi verstoort heft
hoer hare vāden hoefde doen scherē inden
welcken hi meedde dat thouernie verbor
borghen was hier nae dede hi haer bessu
ten indē tempal op dat si vā hōgher solde
steruen oyer ten derden dage so is hi indē
tempel ghegaen eñ heeft die maghet ende
die dienstboda iesu christi ghesien dye mit
enghelsce solaes verlichtet was eñ den af
god daer neder gheworpen eñ verdoruen
Doe wort die richter seer vertoornt ende
heeft hoer dat hoeft of doen slaen. Ende
in die selue stede daer si onthoeft was soe
is si heymelick vāden kersten mēsceu eerli
ke begrauen Eñ niet langhe daer nae soe
wort daer een kercke tot haerder eren op
die stede ghetimert.

E

TE romen ten weghe tot cornelia sin
marius eñ martha mit hare sonē audifax
eñ abbacuck edelinghē vten lāde van per
sen Dese warē in claudij des princē tiden
te romē bedeuaert ghecomē Eñ wordē na
menigherhāde martelīē die si ledē ōthoef
det eñ hare lichamē verbrāt. Eñ martha
wort verdroncken.

Indē dorp dorcasino sinte lāmonaer
abts dach. Eñ noch.

F

TE romen sinte fabianus martelaer
dach Dese was die xix paeus nae sinte pe
ter eñ regierde die kercke xiij. iaer

Opten selven dach ter stede die hete
cathacūbas sinte sebastianus martelaers
dach die in dyocletiaen des keysers tijden
ghemarteliet was Ende noch

Die legende van sinte fabianus

FAbianus was een burgher van
romen Ende doe die paeus door
was als dat volck vergaderde
om enen anderen paeus te kiesen so quam
hi oeck mede ōme te besien waer dat dye
verkiesinge op gaen solde Eñ siet een wit
te duue quā op zyn hoeft Ende doe si dat

alle v̇wōderden soe koren si hem tot enen paeus Damasins die paeus secht dz desen fabiaen seynde alle lantscappen doer seuē dyaconē mit seuen subdyaconen dat si allen martelaren wercken vergaderē solden eñ bescriuense.

¶ Alsoe haymo secht soe v̇boet fabiaen philippo den keyser die in die vigili vā paeschen zijn wolde eñ godes lichaem ōtfanghē. dat hi des niet en dede hi en hadde sine sonden ghebiecht. eñ ghestaen had onder die ander die penitencie ghedaen hadden. ¶ Ten letsten gheboet decius dat men hem onthoefde.

¶ Hi was ghemartiliet inden iaer ons heren cc. eñ. liij.

¶ Die legende eñ passie van sinte sebastianus.

Sebastiaen was een alte groten kersten eñ een burger vā melanē eñ dyoclesiaē eñ maximiaen hadden hem soe lyef dat si hem ouer ghauen dat heerscap vāder eerster scharen eñ altoes bi hem waer. Hi droech alleen een ridd̄s mātel daer omme dat hi dē kerstē starc makē solde ¶ Doe marcellijn eñ marcus twie ghebroeders om cristus gheloue soldē ōthoeft worden quamē haer vader eñ moeder tot hem dat sise vā hoer opset v̇keren solden. Die moed̄ ōtbāt hoer hoeft eñ scorede haer cleder eñ toende hoer borsten eñ seyde. O lieue kinderen mij hebben beuāghen ōtallicke veel onsalicheden eñ onuerdrachelijck gheween. Och mi onsalighe ick verliese mijn kinder die willēs steruen waert datse mine viāden mi ōtuoerdē ic solde hem nae volgen doer midden dē strijde des rouers of leydense in gheuāgenisse machtighen heren al solde ick daer omme steruen ick braeke den karcker op. Dit is een nieuwe maniere van v̇uaren dat si dē boedel biddē dat hi slae eñ begheren dyen doot Dits een nyeuwe gheween eñ onsalicheyt datmē verliest die ionghe ioghet d̄ kinder eñ dat vad̄ eñ moed̄ outheyt moet bliuē leuēdich.

¶ Doe brochten die knechten gheleyet haren olden vader die hadde ghemul ghe worpē op zijn houet eñ riep. Ick ben gecomē omme oerlof te nemen an mijn sonē die aldus willēs totter doot ghaen om dz ick sal moeten beseghelen tot mijnre kind̄ begrauighe dat ick bereyt hadde mi daer mede te begrauen. O mijn sonen een staf mijnre oltheyt eñ licht vā beyde mine ogē waer omme bemindi dus den doot. Ghij iōghelinghen coemt hier eñ beweēt desen iōghelinghen die aldus willichlijck steruē Coemt hier ghij olders eñ weent op myne kinder mit mij. Ghij vaders coemt eñ wacht dat ghijs niet en ghedoghet. myne oghen moeten ghebreken al weenende dat si niet en sien mijn kinder mittē zweerde verslaen.

¶ Doe quamen haer wiuen eñ si brochten daer hoer kinderen die hem god toe samen inder echtscap verleent eñ ghegheuen hadde voer der vadeten oghen al ropende al suchtende daer dese twee broeders hare vader omme cristum den bitteren doot willichlijcken smaekē woldē eñ seyden. Wyen laet ghi ōs wye sal heer zijn vā desen kinderē. wie sal v grote besittige deelē

Och wat herten hebdi die vader eñ moed̄ versmaet eñ veronwaerdet uwe vrienden eñ uwe wiuē verwerpet eñ uwe kinderen niet en acht eñ leeuert v seluē al willēs den bodel. Mit dese woordē begonden deser mānen herten te vermorwen. Do quam sinte sebastiaen voert die daer mede was eñ seide O ghi starcke ridderē gods en v̄lieset die ewighe crone niet mit aldusdanighe katiuinghe smekinghe Eñ hi sede oec den vader eñ der moeder En ontsiet v niet wāt si en wordē vā v niet verscheydē mer si gaen v te bereydē die ewighe woenige wāt van beghinne der werelt heft dit leuen bedroghē die ghene dē hier op verlatē hebben Eñ die hier nae beyden die hoont si. die hē hier op verlatē die bespot si End̄ si en deden niemāt seker noch verholē zijn op datmē proeuē sal dat si alle mēscen geloghē heft. wāt dit leuē vermaent een dief dat hi steelt. enē tornighen dat hi wreet si den loghenachtighē dat hi hone Dit leuē beueelt sundē te doen eñ raet alle onghe-rechticheit Mer die veruolghighe die wij hier lidē hudē so schijnt si eñ morghē so is si te niet. hudē is si heet morghē is si colt In eenre vre so lijdetmē pyne eñ in ene vre so verdrijftmē die ewighe pyne. die ewighe pyne wort vernieuwet om dat si felre sal zijn Si wort ghemeerdert om dat si v̄ barnen sal. si wort ontsteken ōme dat si quellē sal. Daer om laet ons onse begherten verwecken totter lieften vā martelien wāt die duuel meent daer te verwinnen mer als hi vanghet so wort hi gheuāghē als hi quellet so wort hi ghequellet als hi dodet soe wort hi ghedodet. als hi v̄wijt so wort hi bespot. ¶ Eñ doe sint sebastiaen dese woorden predicte so viel nycostratus wijf de stom was in wes huse mē dese gheuāghen hielt tot sebastiaens voeten eñ badt ghenade al winckende. Doe seide sebastianus Bin ic cristus knecht eñ ist al waer dat dit wijf vut minē mōde heuet ghehoort ende gheloeft so moet haren mōt ontdoen die ghene die zacharias des propheten mōt ontdede. Na dese woorden riep dat wijf Ghebenedijt si die reden dijns mōts eñ ghebenedijt moetē zijn alle die ghene die ghelouē dattu ghesecht hebste. Doe dit haer man hoerde soe viel hij voer sinte sebastiaens voeten eñ badt dat mēt hem vergaue Eñ altehāt ontspanden hi die martelaers eñ badt hē dat si ewech ghinghē Eñ si seiden dat si gheen sins latē en woldē die verwinninghe die si begonnen haddē. ¶ Onse heer gaf sinte sebastiaens woordē also grote gracie eñ rcafte dat hi niet alleen starc en maecte marcelliaen eñ marcus die martelie te ōtfanghen mer haer vad̄ die tarquilin⁹ hiete eñ haer moeder mit vele ander wiuē bekeerde hij totten geloue Eñ policarpus die biscop de doopte se alle Eñ tarquilinus die seer quellede vā enen groten euel die ghenas do hi ghedopet was Eñ die richter vā romē die oec quellede vā enē groten euel die bat tarquilinū dz hi hē brachte tottē ghenē de hē ghenesen hadd̄ Eñ doe policarp⁹ eñ sebastian⁹ tot hē gecomē waren eñ hij hē badt dat si hē ghenesen soldē so seide hē sebastiaen dat hi eerst die afgodē verlochenē sol eñ dat hi hē macht gaue dat hij se breken mochte eñ dan solde hi ghenesen Ende do hem cromacius die richter vā romen antworde dat hi dz sine knechte dede doen en

de hi des selue niet en dade soe ātwoerde sebastianus Si solden hem ontsien horen goden te brekē eñ quetste die duuel yemāt vā hem omme dese sake soe solden die ōge louighe segghen. dat si daer omme ghe, quetst warē omme dat si die goden brakē ¶ Aldus braken policarpus eñ sebastia nus meer dan tweehōdert afgodē.

Hier nae seydē si tot cromacium. Omme datstu soldest hebbē ghe nesen als wij die afgodē braken alsoe ist seker dattu noch ōghelouich biste of du hebste noch enighe afgoden beholdē Doe seyde hi dat hi hadde enen saele daer alle die dispoficien vāden sterren in waren dat zijn vad̄ wel hadde ghecost meer dan twee hondert pont goldes. eñ daer in ver sach hi alle dat toecomende was. Eñ se, bastianus seyde Alsoe langhe alstu dz ghe heel hebste soe en saltu di seluē niet di seluē niet gheheel hebben. Doe hi hiet datmēt breken solde soe seyde een schoen iōgelinc tyburtius sinen zoen Ic en sal niet ghedo ghen datmen dit schone werck breket mer dat nyemāt dencken en sal dat ic teghēs mijns vaders ghesontheyt ben men heete hier twee ouenen eñ gheneest minē vader niet alst werck ghebrokē is datmē v dan beyde daer in verbrāde. Sebastianus sey de Men doet alstu ghesecht hebste Eñ doe ment brack soe openbaerde hem ōs heren enghel eñ seyde dat ōse ihesus cristus hem sine ghesontheyt weder omme ghegheuē hadde. Eñ te hāt wort hi ghenesen eñ hi wolde zijn voetē cussen mer hi en woldes niet ghehenghen

Aldus worde hi eñ tiburcius zijn zoen ghedoept mit dusent eñ cccc vā sinē ghesinde. zoe zijn vrou, we wort gheuāghen vādē ōgelouigē eñ wort ghepijnt tot si storf. ¶ Als dz tar quilinus hoerde quā hi voert eñ seyde. Die wiuē ghaen voer ōs wat beleuē wij Eñ in corten daghen wort hi ghesteent. ¶ Men dwāck tiburcium den afgoden te offeren of dat hi mit bloeten voetē op heeten kolen ghaen solde. Hi seghēde hem mitten cruce eñ ghincker op eñ seyde. Mi dūct dat ic op rosen ghae indē naem ihesu cristi. Die rechter seyde Wie twiuelt cri, stus en heeft di gheleert touerme. Tibur cius seyde Swighe ōsalighe du en bist nz waerdich sinen naem te nomen. Die rech ter worde doe thoernich eñ liet hem ōtho ueden.

¶ Marcelliaen eñ marcus worden ghe, naghelt aen een stake eñ doe si vast warē seyden si Siet hoe ghoet eñ vrolick ist bro ders in een te wonen. Die rechter seyde. Ghij ōsalighe legget of uwe verwoethey de eñ verlost v seluen. Sij seyden Wij en hadden nye aldustanighē soeten werscap Doe gheboet die rechter datmēse doer ha re siden steken solde mit speren eñ ald9 ble uen si martelaers

Hier nae riet die rechter dye key, ser dyoclesiaen vā sebastianen eñ riepē tot hem eñ seyde. Ic heb al toes ghehadt onder die vorsten eñ vreome heren van minen houe eñ pallayse di ende du hebbeste tot nu thoe al heymelijcken verborghen gheweest teghens mijnder salicheden ende mijnder goden onrechte.

Eñ sebastiaen seide hē Om dine salicheyt heb ic cristū altos gedient eñ ic heb god de i den hemel is om den staet vāden rike ge beden Doe gheboot dyocletiaen dat men hem midden op een velt bindē solde eñ dat hem die ridderen schieten soldē Eñ si scho ten hem also vol dat hi scheen een eghel te wesen Eñ si meendē dat hi doot was eñ ghinghē ewech Eñ sebastiaen wort i cor ten daghē ghenesen eñ hi quā eñ stont op die trappe vāden pallayse eñ berispte den keiser daer si quamē van den quade dat si den kerstenē deden Eñ die keiser seide Is dit sebastiaen dē ick had gheboden doot te schieten Eñ sebastiaen seide Daer ōme heeft mi god verwecket dat ic comē solde eñ v berispen vādeu quade dat ghi de ker sten cristus knechtē doet Doe dede hē dye keyser soe langhe mit cluppelē slaen tot dz hi zijn gheest gaf Eñ hi dede zijn lichaem werpen in een eplāt om dat hē die kersten niet oefenē en solden voer een martelaer. Eñ op enen nacht daer nae so opēbaerden sinte sebastiaen sinte lucie eñ wijsde haer zijn lichaem eñ hiete hē haer begrauē neuē der apostolen lichamē eñ si dede dat.

¶ Hi was ghepasliet onder dyocletiaen eñ maximiaen Jndē iare onss herē .cc. endē lxxvij.

¶ Exempel

Gregorius secht in dyalogo dat een wijf in tusken die nyeulic ghehilict was vā āderē genodet te kercwijnge te comen tot sinte sebastiaens kereke Eñ do si des daghes gaen solde so en cōde si haer niet ghehoeden vā haren mā Eñ des mor ghēs scaemde si hoer meer voer die dā vor gode eñ ghinc dewaert Eñ altehāt quam si in die capelle daer sinte sebastiaens hey lichdom in waren so ghinc die duuel i hae eñ begōde voer alle die ludē haer te quellē Doe greep dye priester vā der kerckē enen mātel mātel vā den altare eñ ouerdecte se daer mede Eñ altehāt ghinc die duuel oec indē prieter Eñ die vrienden leydē se oeck tot beleseers dat si den duuel vinghē soldē mit hare belesen Eñ doe mē haer belas so ghinc in haer mit gods vōnisse een legion dat is vi dusent ses hōdert eñ lxvi. duuelē eñ si begōden se te quellē. Oyer een heilich mā die fortunatus hiete ghenas se uit si ne bedinghe.

¶ Men leset oec in die gesten vā lombar dien dat in ghisebrechts des conicks dagē in ytaliē so grote sterfte was soe dat nau die ene den anderē begrauē mochte Ende dese sterfte was te romē eñ te papien alte groot Eñ doe opēbaerde godes engel vele ludē die den duuel beual dat hi sterfte ma ken solde die dat tenijn droech eñ dat volc sloech Eñ so menichwerf als hi een huus sloech also vele ludē storuē daer in. Do v toende god enē goedē menisce dat dese sterf niet opholdē en solde voer dat mē te papiē sinte sebastiaen een altaer solde hebbē ghe maect Eñ dz maectmē in sinte peters ker ke die mē hiete sinte peters ten bandē Eñ als dat altaer ghemaect was so hielt dye sterfte op Ende daer soe droechmen vā ro men des heilighen martelaers sinte sebas tiaens heilichdomme in.

¶ Van desen sancten so secht sinte Am brosius. Here dat waerdighe bloet dijns marteiaers sinte sebastiaen dat om dinen name vutghestort is eñ oec dine wōderli ke vertoninghen dat du volmae. kes craf.

te vā crācheden Eñ het gheuet oec profijt onser naerstichept Eñ oeck mede voer dy soe verleentet onser sielen hulpe ende groeten troest.

G

Te romen sinte agneten der heyligher ioncfrouwen dach die nu rustende is in die ghoede stat vā vtricht.

¶ Opten seluen dach te creten sinte patroculus maertelaers dach.

¶ Eñ noch vele meer.

¶ Die legende der heiligher iōcfrouwē sinte agniete.

Agniete als ambrosius secht die was een alte wisen maghet hi bescreef hoer passye eñ secht Doe si xiij. iaer olt was v̇loes si den doot eñ vant dat leuen. Men rekende hoer kintscheyt inden iaren mer die oltheyt was groet vā herten. Si was iōck vā lichaem mer olt van herten. Si was scoen vā aensichte mer schonder vā gheloue. Doe si vāder scholen quam warde si bemint van des rechters zoen eñ hi brochte hoer duyrbaer steynen ende hy beloefde hoer vele rijcheden wolde si hem in hilicken nemen. Agnete antwoerdem Ghanck van my voetsel der sonden eñ ḋ miscdaet ende spise der doot. want mi heuet een ander minnaer ofte vrier voer dy beminnet. Ende si beghonste ihesum haren minnaer in vijf dinghen to prisen welke dinghen die bruden an den brudeghom sonderlinghe versoeckē. Si prees hem vā edelheden zijns gheslachtes vā minnelickheden zijder scoenheyt van oueruloediche den zijnder rijcdommen. van craften ende moghētheden eñ van zijnre groter eñ lieften seggende aldus.

¶ Hi is veel edelre dan ghi van geslachten eñ vā weerdicheden. wies moeder een maghet is eñ zijn vader en heft gheē wijf hem dienen die enghelen. die zonne eñ die mane v̇wōderen van zijnre scoenheyt. sine rijcdommen eñ verminderen niet ende mit sinen soeten roeke werden die doeden weder omme leuendich. eñ mit sine tastē worden die cranckestarcker. zijn minne is suuerheyt. zijn tasten is heylicheit. zijn verenicheyt is heylicheyt eñ reynicheyt. Dese vijf pūten sette si tot eenre leren dus eñ seyde Wes gheslachte hogher is eñ zijn macht starcker. zijn aenscouwē scoender zijn minne sueter. ende hi is in alre graciē eñ genaden bequamer

¶ Daer nae seyde si vijf weldadē die si vā haren brudeghom ōtfanghen hadde. eñ die hi alle sine bruden gheuet. wāt hy teykētse mitten vingherlinghe des gheloues. eñ hi cleydetse eñ verciertse mit menigerhande doechden eñ weldaden. eñ teykentse mitten bloede zijnre ghebenedider passien. eñ hi vergaderse mit hem mitten bande zijnder minnen eñ lieften. eñ hi maketse rijck mitten scatte zijnder hemelscer glorien eñ bliscappen. wāt hi aldus secht hi heuet mi beteykēt mittē vingerlinghe zijns gheloues hi heft mijn rechterhāt eñ mijn hals ghegort mit costelen steynē. hy heef mi ghecleet enē scarcote dat geweuē is vā golde. eñ hi heft mi v̇ciert mit voerspannen. hi heeft mi een teyken int aēsichte gheset omme dat ic ghenen anderē vryent ontfaen en sal dan hem. eñ zijn bloet

heeft mijn wanghē verciert Ic bin nu om
helset mit sine suuere omhelsen mijn licha
me is anden sinē gheuoedet hi heft mi on
begripelike scattē ghetoont die hi mi be-
louet hadde te gheuē op dat ick hē ghesta
dich bliue Doe dit die dwase iōghelic hor
de so ghinc hi legghē te bedde eñ die mey
sters worden gheware bi sine grote such-
ten dat hi vā lieften ghequelt was Ende
doe des iōghelincs vader agnieten beloef
den oeck dat voersecht is Eñ si seide dat si
niet breken mochte haer eerste brudegōs
belofte so begā die richter te vragē wie dz
die brudegō ware vā wies machte agnie
ta haer so sere beroemde Eñ doe hem een
seide dat si cristū harē brudegō hiete so be
gōde hi eerste mit haer te smeken eñ daer
nae te dreighen . Doe seide agneta Doet
dattu wiltste wāt wat du versoeckes en
mogheste niet vercrighen eñ si bespotte se
also wel smekende als dreighende Doe sei
de die richter tot haer Kieset wat du wilt
ste . offer die godinne der iōcfrouwen mit
ten auderē iōcfrouwen of du maghet bli-
uen wiltste ofte du sultste mittē lichte wi-
uen tottē bordele gaeñ Eñ om dat agnie-
ten vader eñ moeder seer edel waren so en
mochte hi haer gheen ghewelt doen mer
hi leide op haer den tijtel der kerstenheit .
Eñ agnieta seyde Ic en sal dine godē nyet
offerē moch mit vreemde onreinicheidē nz
wordē besmit wāt mit mi so is die enghel
gods die behoeder mijns lichaems . Doe
dede se die richter ōtcleden eñ totten borde
le leidē eñ eeraut die riep voer haer Dit is
die vermeensaemde agniete die die goden
heeft gheblasphemiert eñ si is ghegeuē tot
enen lichten wijue in dz bordeel Eñ doe si
ontcledet was do wort hoer hare also dic
ke dat mē haer naecte lichaem niet bescou-
wen en mocht Do si in de ōreyne stede ge
comē was so vant si gods engel bereyt eñ
v̇lichte die stede mit groter claerheit eñ hi
brochte haer een wit cleeet Eñ ald⁹ wort
dat bordele een stede vā bedinghe dz alsoe
wie daer in quā daer suuerre vut ghic dā
hi daer in quā Eñ des richters sone quam
mit anderē iongelinghē tottē bordele end̄
hi dede se erste tot haer gaen Eñ do si daer
in quamē so wordē si veruaert om de gro
te miraculē eñ quamē mit rouwe vut Eñ
hi hete se onsalighē ende hi ghinc tot haer
al verwoet eñ liep int lichte ende wolde se
gripen Eñ om dat hij den lichte ghene ere
en dede so brack die duuel sinē hals end̄ hi
bleef doot Doe dat die richter hoorden so
quā hi daer mit grote ghescrey eñ vraech
de hoe dat hi doot ghebleuē was Eñ ag-
neta seide hē Die ghene wes wille dat hi
doen wolde die had macht ouer hē eñ do-
de hē want do sine ghesellē dit wōder sa-
ghen doe keerdē si alle wed̄ onghequetst
Eñ die richter seide Hier in so salt opēbarē
dat du hē nyet ghedodet en hebste mit to-
uernie ist dattu cōste doen dat hi weder v̇
rise Doe bede agnieta eñ de iōghelinc ver
rees Eñ seide opēbaer dat cristus der ker-
stenē god die waerachtighe god waer .
Hier om soe maectē die biscopen vandē af
godē gherufte indē volcke eñ riepē Doet
ewech die touerster doet wech dit quade
wijf die die herten verwādelt eñ die ghe-
dachtē v̇ureemt . ¶ Doe die richter dese
grote miraculen sach so wolde hi sinte ag
nieta verlossen mer hi ontsach sine belofte
eñ liet zijn vicarius in sine stede Eñ om dz

hise niet vlossen en conde soe ghinck hi dro
uich wech.

¶ Doe beual aspasius datmense worp
in een groet vuer eñ dat vuer wort i tweē
ghesceyden eñ verbrāde den heyden en ten
hinderde hoer niet. Doe liet hi hoer de ke
le doersteken mittē zweerde. Eñ aldus soe
ōtsinck die witte brudeghom den roetblic
kende bruyt zijn martelarse.

¶ Si was ghepassijt inden iaer ōs herē
ccc. ende neghen.

¶ Exempel.

DOe agnetē vader eñ moeder mit
ten ghoedē kersten dat lichaem
begrauē solden soe en mochten si
naeuwe ōtghaen den heyden die nae hem
mit stenen worpen. Mer emerenciana de
heylighe maghet al was si noch mer ca-
thecumina die mit agneten op gheuoedet
was doe si stōt neuen hoer graft eñ dē on
ghelouighē versprac wort si ghesteent.
Te hāt wort daer een aertbeuinghe en de
dōder eñ blixom dat vele heydē vdoruen.
Doe en dedē si gheen quaet meer den ker
sten die tot agnetē graue quamē eñ emerē
tiana wort begrauē neuē agnetē.

DOe agneten vad eñ moeder optē ach
sten dach wakedē neuē den graue sa-
ghen si enen dans vā maechdē blinckēde
mit guldē clederē daer ōder was agneta
eñ an hoer rechter side was eē lam witter
dan die snee Eñ agneta seyde hem En be-
weent mi niet voer doot mer verblidet v
mit my wāt mit alle desen heylighen eer-
waerdighen maechden hebbe ick ontfan
ghen die ouerste schoene eñ wonderlicken
clare woninghe.

¶ Omme desen visioen so viertmē octa
ua van sinte agneten.

¶ Exempel.

DOe constantia constantin⁹ doch
ter die lazarus was hoerde desen
visioen ghinck si totten graue eñ
doe si daer in bedinghe was soe wordt si
slapende eñ hoerde dat sinte agnes tot ha
er seyde. Constācia wiltu in cristo ghelo
uen du salt worden ghenesen ¶ Hier me
de ontsprāck cōstantia eñ vant hoer gās
ghenesen eñ dede haer dopen eñ si dede bo
uen sinte agneten graft een karcke makē.
Eñ si bleef daer wonēde in armoeden eñ i
suuerheden. eñ mit hoer exempel vergha-
derde si noch mit hoer veel eerbeer maech
den eñ ioncfrouwen.

¶ Exempel.

EEn paep die toebehoerde sinte agnie
ten karc die wort alte zeer becoert vā
begheerten zijns vleysches mer omme dat
hi gode niet verthoernē en wolde soe bat
hi oerlof vā dē paeus om te huwelicken
Die paeus mercte zijn simpelheyt eñ gaf
hem een vingerlinc mit een steen smarag-
dus eñ hi hiet hem dat hi den beelde agne-
tis dat in zijnd karcken stōt gebiedē solde
van zijnre weghē dat si hem liet hilicken
Doe die paep dit den beelde ghebodē had
de soe stack hi den vingher voert mittē rin
ge. Eñ doe si die vingerlinc daer aen had
de soe loeck zijn vingher toe eñ veriagede
van hem alle becoringhen. Eñ noch so is
dz vīgerlinc an hoer vinger

¶ Men leest anders waer doe sinte ag-
neten karcke viel doe seyde die paeus tot
enen paep dat hy hem enen bruyt wolde
gheuen te hoeden ende te voeden. dz was

hi wolde hē sinte agnieten kercke beuelen
eñ hi gaf hem enē vingerlinc eñ beual hem
dat hi dat beelde trouwen solde eñ hi sey-
de dat dē beelde eñ si stac dē vinger voert
eñ ontfinck hē eñ si loeck hem weder toe.
¶ Van deser maget secht sinte ambrosi
us Dese maget louen die olden eñ die ion-
ghelinghen eñ die kinder Niemant en is
meer te prisen dan die vanden mēscen ghe
presen worden. Verwondert ghij alle
dat dese Agniete der godheit orcōde was
eer si noch haer selues vri was van olthei
de want si dede dat haer van godes moste
worden geloeft diemē noch niet geloefdē
vanden menscen. want wat bouen natu
ren is dat is vanden maecker der naturen
Haer pine was nyeuwe want eer dz si olt
ghenoech was pyne te lidē so was si starc
ghenoech te verwinen. stridē was swa-
re mer si was abel ghenoech ghecroent te
wordē Si vollede die misterie vā doechdē
die dat vonnisse vā oltheide voerdē Si en
solden haer alsoe sere niet haesten tot den
slaepcameren die ghehilict waren als har
dese maghet blidelike haesten tottē tormē
ten. Efter secht ambrosius in die prefaci
vā sinte agnieten Sinte agnes die vsma-
de die ghenoechten haerre edelheit darom
verdienden si die hemelsche waerdicheit.

A

IN valencie der stadt sinte vincenti-
us leuita eñ martelaers dach de on
der daciaen den richter vā spaengen ghe-
marteliet was.
¶ Te romē sinte anastasius monick eñ
martelaers dach. ¶ Eñ noch
¶ Opten sestiendē dach vā ianuario sin
te marcellus paeus dach.

MArcellus die paeus te romē om dat
hi maximiaen dē keiser berispte soe
wort hi vā hem gheset dat hi de beestē sol-
de wachtē in eenre vrouwē huus Eñ rus
te daer nae in vreden doe mē screef hōdert
eñ lxxvij.

¶ Die legende vā sinte vincencius

VIncencius was seer edel vā ghe-
slacht mer noch edelre vā geloue
eñ hi was valerij des bischops
dyake Ende die biscop hadde hem in allen
sine machte gheghenē om dat hi selue se-
re traech vā sprake was ende hi hielt hem
in sine ghebede ende in godlijcker contem
placien Eñ daciaen gheboot dat mē se bei
de te valencia brenghen solde end in enen
karcker legghē Eñ als daciaen meende dz
si bi nae amachtich waren vā hongher so
dede hi se voer hē brenghen End doe hi se
sach ghesont eñ blide so wort hi toornich
eñ riep aldus. Wat segstu valeriaen dye
onder den gheestelijcken name doetste te
ghens der princen gheboden Ende om dz
valerius die biscop saftelick sprack so sey-
de vincencius Eerwaerdighe vader en ve
sele niet als of du di ontsaghes mer spreke
mit vromer stemmen Eñ ghebiedestu va
der soe sal ick den richter daciano voer v
antwoorden Valerius die biscop seide to
hem lieue sone ick hadde di hier te vorens
beuolen te voeren die sprake te voeren eñ
ick beuele di nu te antworden voer dat ge
loue daer wi hier nu om staen Doe kerdē
hē vincēcius tot daciaen eñ seide Dine re-
dene heeft tot nu toe gheweest eñ gebedē
dz gheloue te missaeckē mer weet dat dat
kdeern sten seer quaet is gods dienst of te

gaen eñ hem blasphemie te doen Doe soe
wort daciaen tornich eñ dede dē biscop bā
nen vten lande Eñ vincencius als een ho-
uaerdich iōghelinck om dat die āder bi hē
veruaert solden wordē so dede hi hem lan
ghes binden eñ alle sine leden deylen End̄
doemē zijn lichaem sneet so seide daciaen.
Vincent segt nu waer sietstu nu dijn onsa
lighe lichaem Eñ vincentius bespotten hē
eñ sede Dit ist dat ick alletijt beghert heb
Doe wort daciaen tornich eñ begōde hē
te dreighē mit alle maniere van tormēten
ten warr dat hi sinē wille dede Eñ vincēt
seide hē O hoe vele bin ic te saligher so ghi
meer tornich wort op mi so beghint ghij
meer ontfermen Daer om onsalighe staet
op eñ ōtsteke di mit alle dine quade ghee-
sten. wāt du sultste sien dat ic meer v̄mo
ghen sal als ic worde ghepinicht mit go-
des craft dā du mi sultste moghē quellen.
Doe begōde daciaen te roepē eñ die hanc
man mit roedē eñ mit stocken te slaen Eñ
vincentius seide hē Daciaen wat segstu
siet du wreecste mi selue vā mine pinegers
Doe wort daciaen al verwoet eñ seide dē
hancmā Onsalighe ghi en doet niet war
bi wordē v hāden vermoeyt ghi hebt ver
wōnen putiers eñ vaderslachters dat si nz
helen en mochten in hare tormēten end̄ nu
sal vincent alle uwe tormēten verwinen
Doe staken die pynighers yserē tandē in
zijn lijf tot binneu den ribben so dat ouer
alle sine lichame dat bloet vut liep End̄ si
stakē die vergaderinghe vāden ribben on
twe so datme sine aderen sach Eñ daciaen
seide Vincenti ontferme dijns selues op dz
du dine scone iōcheit wed̄ crighes end̄ de
tormēten ōtgaes die du noch lidē sultste.

Eñ vincencius seide O ghefenijnde tou-
ghe des duuels ic en ontsie dine tormēten
niet mer allene ontsie ick dat herte seer dz
du di veynses dz du mijns sultste ōtfermē
wāt soe ick di tornigher sie soe ick meer v̄
blide wāt ick en wil niet dat du yet v̄mi-
ders vā dine tormenten dattu segghē mo
ghes dattu in allen v̄wonnē biste. Doe
ontbantmē hem vander tafelen eñ droech
hem totten vuere waert Ende hi verweet
den hācman dat si so traech warē. Ende
hi ghinck seer blijdelick op enen roester lig
ghen daer mē hem op briet, ende branden
Ende men stack hem doe in alle leden yse-
ren haecken ende gloeyende platen Ende
doe dat vuer wort besprenghet mit sinen
bloede so stackmen noch wōden in sine ge
quetste wōden ende men werp salt in dat
vuer om dat dat van die hetten des vuers
springhen solde in sine wōden. Ende om
dat sine tormenten eñ sine pynen te meer-
der solden zijn Ende dat niet alleen an die
leden vā buten torment mer oeck mede bi
nen want zijn binnenste vyelen doer zijn
lichaem inden vuere. Ende in deser pynen
hadde hi sine oghen opwaert eñ bad gode
ende hi bleef vaste eñ stantaftich inden ge
loue Doe de knechten dit daciano dē rich
seiden so seide hij. Ay mi wi worden ver
wonnen in desen nensce mer leuet hi noch
om dat hi te langher in pynen leuen sal so
beslutet hem in enen alte donckeren came
re ofte kercker ende legt ōder hē scerpe scer
uen ende besluyt sine voeten in enen stock
ende latet hem segghen sonder enich troe
ste ofte solaes op dat hi dan sterue. Ende
als hi nyet meer en mach soe segt dat mi.
Dese felle knechten deden seer haestelijcke

dat hem haer heer hiete de noch kelre wal
mer siet dese coninck om leet verwãdelde
dese pyne in glorie wãt die dõckerheit des
karckers wort verdreuẽ vã grote claerhei
de Eñ die scarpheit vãden sceruẽ wort ũ.
wandelt mit soeticheit vã bloemẽ eñ sine
voetẽ worden õtboudẽ eñ hi hadde solaes
eñ gheselscap der enghelẽ Eñ doe hi sanck
al gaẽde optẽ bloede mittẽ engelẽ so hoor
de mẽ verrebutẽ die soete melodie Eñ dye
wachters waré veruaert eñ sagẽ doer die
spleten dat daer binnẽ was eñ si worden
bekeert . Doe dit daciaen hoorde so wort
hi verwoet eñ seide Wat sullẽ wij hẽ meer
doen want siet wi zijn verwõnen mẽ bzẽ
ghe hẽ op een bedde eñ men legghe hẽ op
saft stroe dat hi hẽ upet meer so glories en
maecke oft hi mach bi auõturẽ ghecrancr
wesen in tormeuten dat hi daer na mach
vercomen eñ mit nieuwen tormẽten wor
den gheppnicht Doe hi aldus op een saft
bedde was ghedraghen eñ hij daer luttel
op was gherustet so gat hi sinẽ gheselt .
Jndẽ iare ons heren .cc. eñ lxxvij. onder
dyocleciaen eñ maximiaen . Doe dat da.
ciaen hoorde dat hi aldus verwõnen wal
so was hi seer droeuich eñ seyde Al mocht
ick hẽ niet leuende verwinnen ick sal doch
hem doot verwinnen ic sal ghesadet wor
den mit zijnre pynẽ al en mach mi die ver.
winninghe niet comen . Eñ doe gheboot
daciaen datmẽ zijn lichaem worpẽ solde
opt velt dat hẽ die voghelen eñ beesten sol
den eten mer altehãt wort dat lichaem be
hoedet vãdan enghelen ende dat bleef on
ghequetst vãden beesten wãt een rauẽ ũ.
raghede die ãder voghelẽ die meerre waré
dan hi mit slaghẽ van sine voghelen ende
mit steken vã sinen becke eñ mit roepẽ soe
veriaechde hi daer of een wolk Eñ de rauẽ
sat altoes eñ sach op dat lichaem want hi
sach daer wesen die hoede vãden enghelẽ
Doe dit daciaen hoorde so seide hi Jck me
ne dat ick hẽ doot oeck niet en sal moghẽ
verwinnen Eñ daer om gheboot hij dz mẽ
an dat lichaem een steen solde binden ende
in die se werpen op dat hi die vãden beestẽ
niet en mochte wordẽ gheghetẽ dat hẽ de
beesten vãder zee verterẽ soldẽ . Aldus soe
namẽ scipludẽ dat lichame eñ worpẽ dat
in die ze mer dat licham quã eer te lãde dã
die scipludẽ Eñ cristus openbaerde dat li.
chame eenre vrouwẽ eñ ander goede ludẽ
eñ si begroeuẽ dat eerlick .

¶ Van desen martelaer so secht augusti
nus Vincent verwã in woordẽ . hij ũwã
inder pynen hi verwan in belijden in tri.
bulacien hi verwan verbrãt . hi verwã ũ.
droncken hi verwã ghellaghen hi verwã
doot . Sinte Augustinus secht Vincentij
wort ghequelt om dat hi solden wordẽ ge
proeft . hi was ghegheyllelt om dat hi sol
de wordẽ gheleert . hi wort gellaghẽ dat
hi solde wordẽ gheheel . hi wort ghebrãt
om dat hi solde worden geliuert Ambro
sius secht in sine prefacie Vincẽcius wort
gellaghen gegheyllelt verbrant . mer zijn
herte bliuet onuerwõnen om dẽ heilighẽ
name . wãt hi brande meer mitten vuer
des hemels dã des ysers eñ meer wort hij
ghelaeght mit die liefte gods dã mit dye
werelt Hi wolde dat gode ghenoeghẽ dã
die merct . lieuer soe hadde hi te sterue dẽ
werelt dã gode Augustijn Voer õse oghẽ
is een felle anschouwẽ ghelet . dz is een ghe
recht richter een bebloedet pijnre een on.

uerwonnen martelaer ende een strijdt der goedertierenheit ende der felheit.

¶ Prudencius die secht dat sinte vincentius den richter daciano aldus antwoorde Crauwels ende drie tanden vorcken eñ springhende vlammen ende gloeiende platen ende dat leste van der pynen dat is die doot. is den kerstenen een spel. Doe ghe boot die richter daciaen dat men hem achterwaert omme ouer den rugghe mitten armen crommen solde alsoe langhe tot dz hi sine leden bi stucke scoren solde ende tot dat doer die clouelen sine leuer vut puylde Die heylighe martelaer sinte vincentius lachede hier om ende versprack die bebloedighe hãden der gheenre die hem dese wrede tormenten aen deden ende hi hiete hem dat si die crauwelen dieper inden leden solden steken.

¶ Doe die heylighe martelaer vincentius inden karcker was so quam die heylighe enghel tot hem ende sprack tot hem. Staet op vrome martelaer cristi stant op ende weset dyns seker stant op ende wort onse gheselle in onse gloriose gheselschap. O onuerwõnnen ridder die starcker biste dan die alre starcste nu so ontsien di alle de wrede ende menigherhande tormẽten die du mit dijnre vaste gheloue verwonnen hebste.

B

Sinte Emerenciane der heyligher iõc frouwen ende mattelaersters dach Dese doe si bede op sinte agnieten graf eñ si beschermde die ghene die mit haer bedẽ van der heyden moeynisse so wort si alte hant vã hem gheesteent.

¶ In die stadt philippus sinte permenẽ dach Dese was en vã den seuen dyakẽ eñ wort der gracien godes beuolen van den bruederen eñ volbrochte dat benolẽ werc zijnre predicacien ende vercreech die glori der martelien.

¶ In mauritanien in die stadt vã geneocesarien sinte seueriaens dach ende zijns wijfs aquila dien inden vuere vãden heydenen verbrãt worden.

¶ Bi der stat anthoniũ sinte ascle martelaers dach die onder arriaen den richter eerst bitterlick mit hanghen gheppynicht wort. daer nae mit vlãmen an sine side v̄brant eñ daer nae indẽ vloet gheworpen so gaf hi sinẽ gheest op

C

In ephesien sinte Thimotheus sinte paulus discipel Dese was vãden seluen apostel in ephesien biscop geordiniert eñ wort nae vele stridẽ die hi voer õsen here ghedoechde mit die martelie ghecroent wort.

¶ Opten seluen dach te anthiochie sinte babile biscops dach die in decius veruolghinge nae dat hi mit sine pyue gode ghe glorificiert hadde so sterf hi in die gheuanghenisse. Eñ.

D

Sinte paulus bekerighe die gheschiede int anderde iaer nae ons heren hemeluaert.

¶ Te damasco sinte ananyas dach dyeden seluẽ apostel doopte. Eñ

¶ Die legẽde vã sinte paulus bekeringhe

Sint paulus bekeringe was binnẽ dẽ seluẽ iare dz cristꝰ gepassiet was eñ sint steffẽ gestent Cristꝰ

was ghepassiet opten vijf eñ twintichstē dach vā maerte. Eñ binnē den seluē iare opten dorden dach vā oeste soe was sinte steffen ghesteent eñ sinte paulus bekeert opten vijf eñ twintichsten dach vā ianuario Waerōme datmē sine bekerighe viert voer dē anderē heilighē dat is om drie redenen. Die eerste redene is om exēpel dat niemāt wanhopē en sal vā ghenaden hoe groten sundaer dat hi oeck is als hi siet dz dese paulus die groot in misdadē was namaels so groot in gracien wort. Ten anderden om die blijscape wāt ghelijck dat die kercke groete droefheit hadde in sinte paulus veruolghinghe also hadde si oeck grote blijscap in sine bekerighe. Ten dorden om die miraculen die onse here in hem toonden doe hi vā so wreden tyrā maecte een ghetrouwe prediker.

¶ Sine bekeringhe was wōderlic om den ghenē die se dede eñ ordinierde eñ om hem die se ghedoechden. Die ghene die se dede was cristus Eñ hi toonde daer sine wōdersijcke machte in dien dat hi seyde. Di is te hart teghē en prekel te steken Eñ in dien dat hi hē so haestelic v̄wādelt hadde Wāt paulus ātworde hem. Here wat wiltstu dat ick doe Augustin⁹ secht Dat lam dat ghedodet is maect van woluen lāmeren Paulus bereyde hē hier ghehoorsaem te zijn die ten eersten v̄woede eñ doden wolde. Hier in vertoont cristus oeck sine wōderlike grote wijscheit. want dat was wonderlijcke wijscheit dat hij hē vā sine houaerdie nederwerp eñ in dien dat hi hē voertbrachte die crācheit zijnre oetmodicheit eñ niet die hoecheit zijnre moghētheit wāt hi seide Ic bin iesus vā nazareth hi en seyde niet dat hi god of die godes sone was Als of hi segghē wolde Ontfanghet die crācheit mijnre oetmoedicheit eñ legt neder die houaerdie ¶ Ten dordē so vertoonde daer iesus sine wōderlike goedertierenheit dat hi hē bekeerde want hij was in dē weghe eñ inden wille te veruolghen wāt hi hadde snode begheerten van dreyghinghe inden iōgheren. Hi hadde oeck een verkeert begrijp wāt hij ghinck totten princen der priesteren eñ nam brieuen vā hem dat hij se gheuāghē brenghē solde in iherusalem. Ten anderden was sine bekreighe wōderlick om den daer si mede ghedaen was Eñ dat was dz licht dat hē bereyde totter beteringhe want dz licht quā haestelic eñ dat was groot ende hemelsche. wāt haestelic ōme scheen hem een licht vāden hemel.

¶ Paulus hadde drie sunden in hem. Die eerste was stoltheit. eñ dat merctmē in dat gescreuen is Hi ghinc tottē princen der priesterē. men en riep hē daer niet mer hi ghinck daer mit sinē wille. Die ander was houerdije Eñ dat merctmē in den dz hi hadde begheerte vā dreyghinge inden iongheren. Dat derde was vleiscelike v̄stantnisse die hi in die wet hadde Eñ daer bi secht die glose daer op Ick bin iesus vā nazareth den du doot rekenste nae dijn iodesche verstant ¶ Dat godlijcke lichte was oeck haestelick om dattet die stolten veruaren solde eñ dattet die houaerdighē neder in die eerde slaen solde Het was oec hemelsche om dartz zijn vleiscelike v̄stant in gheesteliken verwādelen solde. Ten dorden was dese beteringe seer wonderlike om den ghenē die daer ghedoghede eñ

dat was paulus die daer bekeertwordt. wāt vā buten waren wōderlijcke drie dī ghen in hem ghedaen. dat was zijn ned̄ uallen. zijn blintheyt. eñ dat hi drye dagē vaste. wāt hi wort neder gheslaghen om me dat hi verrisen solde in hogher begher ten. ¶ Augustinus ¶ Paulus wort neder gheslaghē dat hi blint wordē solde hi wort blint dat hi verwādelt solde wer den. hi wort verwādelt omme ghesendet te worden. hi wort ghesent omme te lidē voer die waerheyt ¶ Efter secht Augustinus ¶ Die wrede viel neder eñ wordt ghelouende. hi viel een wolf eñ wort een lam. hi viel een veruolgher eñ wordt een predicaer. hi viel een kint des verlies eñ hi stōt op een wtuercoren vat. hi wort blint omme verlicht te worden in zijn duystere verstandenissen.

Men leest vā sinte paulus dat hi dz euangelium eñ voert die heylige scrifte leerde binnen drien daghē doe hi blint lach. Wāt hi secht Ick en ōt finck dat euāgeliū vā ghenē mēschen mer vā cristus v̄toninge. ¶ Aug⁹. ¶ Ic segghe dat paulus vā cristo gheleert was eñ vā hem ghesaluet. mit hem ghecruyst. eñ in hem glorioes. hi wort v̄magert in den vleysche omme te voldoen goede wer ken. wāt hi cōste hogher hebbē eñ ouer uloedich zijn. eñ hi was in allen gheleert eñ alle wederspoet verdroech hi ghaerne. Guldemōt secht. Paulus achte die fellen tyrānen ghelijck als vloen. eñ hi rekende den doot voer spel. die pinen ende dusent martilien voer kinder spel. Dit ontfinck hi ghaerne eñ hi was bet verciert dochte hem als hi in yseren ghespānen stont dan mit eender cronen ghecroent. hi ōtfinck lieuer wonden dan ander luden ghiften. ¶ Men mach oeck mede segghen dat de se drie in hem waren teghēs die drye die ī adam waren. wāt adam verhief hem te ghens gode. eñ paulus was ter aerden ge uelt. Adam worden die oghen ontdaen eñ paulus worde blint. Adam at die v̄bo den spijse mer paulus vaste.

E

Te smirnam sinte policarpus biscops dach eñ martelaer. mit hem worden noch ander twaelf die wt philadelphyen ghecomen waren.

¶ Opten seluen dach sinte theogenis. eñ noch ander xxx vi.

¶ Eñ noch meer ander.

F

Sinte iohānes dach bisschop eñ cōfes soer vā constantinopolen die men ple ghet te hieten guldemōt.

¶ Sinte maurus dach abt

Eñ noch vele meer ander.

¶ Die historie ende legende van sinte io hānes guldemōt.

Iohannes guldemōt was vā anthiochien secūdus sone eñ authuten die edele luden waren Eñ zijn leuē eñ zijn gheslachte end̄ zijn wanderinghe eñ zijn veruolghinghe zijn ghescreuē in historia tripertita. Ende doe hi alle zijn naerste ghelegghet hadde aen die consten vander philosophien soe liet hi dat to den laetsten eñ hi ofende hem seluen inder heyligher scrifturen.

Doe hi prelter ghewordē was om sine su
uerheit so was hi wreder in die gherech-
ticheit eñ gaf hē meer to scarpheit der cor
rexien dā totter saftmoedicheit Ende om
die gherechticheit zyns leuēs soe was hij
onbehendich in dat te ghelchien eñ de ghe
ne de hē niet en kendē hieldē hem voer ho
uaerdich in sine redenē Hi was vruchtba-
re in leringhe eñ in te bedudē wel beset eñ
alte groot om die seden te bedwinghē.

¶ In dien tijdē doe archadius eñ hono-
rius die keysers regnierdē soe wort hi bis
scop gheordiniert vā damasio den paeus
Eñ om dat dese iohannes der clercken le-
uen wolde corrigieren so worden sī hē al-
le hatēde eñ sī vloghen alle vā hem als vā
enen verwoeden eñ sī spraken ouer alle ve-
le quaets vā hem Eñ om dz hi nūmerme-
re pemāt ten eten nōde so en wolde hi oec
vā niemāt ghenodet wesen Eñ si seidē dz
hi dit daer om dede om dz hi dorperlijcke
at Eñ die ander seidē dat hi dz dede om sī-
ne voerbarighe spise mer voerwaer hi de-
de dat vā groter abstinēcie wāt hi hadde
dicwijle die maghe eñ dat hoeft quaet eñ
daer ōme scuwede hi vele spisen ouer mael
tijt. mer dat volc hadde hē seer lief om die
sermonē die hi dede in die kercke Eñ hi ver
onwaerde dat sine benijders vā hem seidē
Joānes plach oec zōmighe ouerdadighe
te spreken eñ daer om hate mē hē te meer
Hi dede oec een āder daer alle die ludē seer
mede wordē beroert Eutropius de proest
de baeliu was ghemaect vāden keiser dye
wolde wrake doen in zōmighe misdaden
die in die kercke warē gheuloghen Daer
om verreech hi vanden keyser dat hi een
wet settē solde dz ape māt in die kercke en

solde vlien eñ die daer in vloghe dat men se
daer vut nemē solde. Nae een luttel tijts
so gheuielt dat eutropios teghē den keiser
misdaen hadde eñ dat hi in die kercke liep
Doe dit die biscop hoorde so ghic hi to hē
daer hi hē verborghen hadde ōder dē alta
re Eñ hi maecte teghēs hē een berispende
sermoen totten volcke daer hi hē alte sere i
begreep eñ daer mede vwrochte hi vele lu
den om dz hi dē onsalighē man ghene ōt-
fermenisse doen en wolde mer dat hi hem
oec scarpelic berispte Eñ die keiser nam eu
tropiū vut die kercke eñ sloech hē dz hoeft
of Eñ om menigerhāde saken so berispte
hi vele ludē eñ daer om haten hē vele ludē
Eñ theophilus die biscop vā alexādriē die
wolde iohānem ofdoen eñ hij pijnde hem
daer in te stekē een prielter de pīdors hete
Endē daer ōme sochte hi saken om hē of te
doen mer dat volc bescutte hē merstelic om
dz sī vā sine wōderlike lerighe so wel ghe
uoedet wordē Eñ iohānes dwāc de prie-
steren te leuē also die kercke dz gheordini-
ret hadde Endē seide dat sī niet sculdich en
waren te hebben die ere vā die prielterlca
pe die der prielteren leuē niet volghē wol
den. ¶ Niet allene en regierde hi die stat
vā constātinopolen mer vā die macht die
hi vāder kercken hadde so ordinierde hi ve
le prouicien daer omtrēt mit voesichtighe
wetten Eñ doe hi bekenden dat noch vele
luden dē duuel offerden soe sanden hi vele
clercken eñ prielterē eñ dede hem allen
af goden tempelen breken.

¶ Tot dien tijden soe was een genuas
die ghebozen was vā cecilien ende in trā
een barbaryn ende oeck een tyrā van alle
ghepensle eñ hi was zōderlighe houerdich

nochtās was hi gemaect een meester vā den ridders eñ hi was arriaen. Dese had de den keyser ghebeden dat hi hem eñ den sinen een karcke gheuen wolde binnē der stadt. ¶ Doe hem die keyser dat ghelo uet hadde bat hi iohannes dat hi hem een karcke ghaue omme dat hi daer mede si ne wreetheyt solde moghē bedwinghen. Mer iohannes die starck was vā craft eñ al ōtsteken van godlijcken thoerne seyde O keyser en beloue dat niet en gheue dat heylighe den hōden niet eñ en ōtfiet desen barbarijn niet mer doet ōs beydē ropē hei melijcken eñ dat wij onderlinghe seggen sullen moechdi horen wāt ic sal zijn tōghe alsoe breydelen dat hi niet en sal doruē ey schen. Doe die keyser dat hoerde wort hi zeer verblijt.

¶ Des anderen daghes riep hise beyde. Eñ doe genuas een karcke tot zijnre beho ue eyscede seyde hem iohannes guldemōt allefins eñ ouer al is di dat godes huys o pen eñ nyemāt en verbiedet di daer in toe beden Genuas seyde Ic ben vā eenre an der wet eñ eysche enen tempel voer mi eñ tot mijnre ghesellen behoef wāt ic hebbe veel pinen aen ghenomē omme die gemei ne dinghen vā romen. Eñ daer omme en is men my niet sculdich te ōtsegghen. Johannes seyde Du hebbest vele loens ōt faen de ghaen bouen den stride diestu heb beste ghedaē. Du bist ghemaect meester vāden ridders eñ gheeert als een proest. Nu mercke watstu wel eer waerste ende wye du nu scinest ñ welck dijn eerste ar moede was eñ nu dijn goet is eñ wat clei der du te voren droechste datstu nu v̄ciert biste. Eñ omme dat dit die cleyne pine de se grote eer ghegeuen heuet daer omme en wes niet ontdancbaer teghēs hem die dy gheeert heeft.

¶ Mit dese reden soe dede hi genua swi ghen.

¶ Exempel.

Hier nae doe iohānes die stat vā cōstā tinopelen soe eerlick eñ so voerbarich regierde Eñ die voerghenoemde genuas dat keyserijck omme voer omme dat hijs daghelics niet doen en mochte soe seynde hi barbarinen dat si des nachtes dat pal lays ōtsteken solden eñ al verbranden toe poluer. Doe wortet openbaer vertoghet hoe iohannes die stat behoede wāt dyen barbarinen openbaerde een grote menich te vā enghelen ghewapēt die groete van lichamen waren eñ si veriaechdense alle. Doe si dit horen heer ghesecht haddē had de hi des groet wōder omme dat hi wist dattet heer vanden ridderen was in de an der stat. ¶ Doe hi des and̄ nachs wed̄ ghesendt hadde worden si weder om van den enghelen veriaghet.

¶ Ten laetsten ghinck genua selue wt eñ sach dit wōder eñ keerde oeck mede ver iaghet te rugghe. Doe meende hi dat dye ridders des nachtes daer hielden eñ hi keer de ten lande waert eñ maectet al woest. Alle die luden ōtsaghen dyen barbarinen wāt die keyser hadde iohānem macht ge gheuen van die wtsendinghe. Eñ omme dat hi die viantscap vergeten hadde tegē genuam soe toech hi vromelic vter stat eñ genuas sach sinte iohānes betrouwē dye hi omme die gherechticheyt hadd̄ eñ voer hem te ghemoet Eñ hi custe zijn oghen eñ zijn rechter hāt eñ dede zijn kindere cussen

sine voetē wāt iohānes hadde dese doech de dat hi die gheue die harde onsienlic wa ren voetmoedichde endē dede se hē ontsien

¶ Tot dien tyden so rees een questie of god een lichaem hadde Ēn hier of so verre sen strydē eñ onrusten wāt die ene seide dat ene eñ die āder dat ander Ēn zōderlin ghe wordē hier in bedroghē simpele mo nicken die seidē dat god vā lichamelycker ghedaentē waer Ēn theophilꝰ die biscop van alexandrien predicte in die kercke te ghen die ghene die seidē dat god vā mēsce liker formē was eñ hi seide dat god zōder lichame was . Doe dit hoordē die monic ken vā egipten so lieten si haer woenighe eñ ghinghen te alexādrien eñ roerden een gheruchte teghē theophilū also dat si hem pynden doot te slaen Doe hi dat vernam so ōtsach hi hē eñ seide Ic ansie v als godt anschte Ēn si seidē Ostu segste dat gods anschte is als du ōs sietste so ōtheyghe die boecken die onse verdoemenissen con trarie zyn Ēn doetste dat niet so sulste vā ōs ontfanghē dat die keysers belet hebbē teghē die rebellen Doe seide hi Ēn doet mi ghene wzeetheit wāt ic doe dat ghy wilt Ēn aldus so keerde hi die monikē van hē hier in en warē die heilige goede monickē niet verlept mer zōmighe simpelen die om die liefte vāden gheloue hem setten teghē hare bruederē die dese ongheloue hielden staende die wordē van hē ghedodet .

¶ Doemē dit in egipten dede so was io hānes seer lerēde vermaert te constātino polen Ēn alle ludē haddē hē in grote won der Oer om dat die arrianē seer groeyden eñ si kerckē butē die steden haddē Ēn dōs zōnendages eñ saterdages so vgaderden si in poortē eñ portalen eñ songhē alle den nacht ymmen eñ antiffenē eñ inder dage raet so ghinghē si midden doer die stat in hare kercken Ēn dit deden si om dē laster vā die goede kersten Ēn dicwil so songhē si waer zyn si waer zyn si die segghē dat dzie een zyn . Ēn om dat iohānes ōtsach dat si die simpelē mit desen sanghe aen hē solden treckē so ordinierde hi dz die gelou ghe oeck des nachtis wesen soldē in alduf danighē loue om dat si oec daer mede ver donckerē soldē der ongelouigher werckē Ēn dat die gelouighe te starcker bliuē sol den Ēn hi maecte siluerē crucē die mit tor tysen dzoech . Doe wordē die arrianen ōtsteken also dat si naer sinē doot stōdē

¶ Op enē nacht so wort bryson der kei serine ghelubde camerlinck ghewarpē mz enē steen den welckē iohānes gheord ni ret hadde om ymmē te singhē Ēn hier me de so wort die keiser alsoe vstoort dat hy den arrianē verboot dat si opēbaer ghene ymmē en soldē singhen . ¶ Tot dien ti den quā te cōstantinopolē seueriaen de bis cop vā gabelen dē welckē die ludē in gro ter waerdicheit hadden Ēn die keiser end keiserinne haddē harde liet Ēn sinte iohā ontfinck hē seer wiendelic Ēn doe iohānes in asien gheuarē was so benal hi hem sine kercke mer hi en wāderde niet ghetroulic mer ōder dat volck prees hi hē seluē Ēn se raphion iohannes clerc ontboot dit iohā nes Ēn daer seueriaen lecht so en stont se raphion niet op . Ende doe hadde hi des onwaerde eñ riep Ēn is serapion de clerc nyet so en is oeck christus nyet gheboren in mensceliker naturen . Doe iohānes dz hoorde soe quam hy weder ende verdreef

seueriaen wt der stat als een blasphemeer der Eñ dit was den kersten leet eñ si dedē hem weder comē eñ badē iohannem dat si mit hem vrede maectē. Eñ hi en woldes niet doen voer dat die keyserinne theodosium haren zoen sette op sine knien eñ bat dat hi vrede makē wolde mit seueriaen.

¶ Exempel.

Tot dien tiden soe v̄hief theophilus den bisschop van alexandrien in dye stat dyoscorum enen heylighen man eñ si quamē tot constantinopolen om dat si iohannes eñ die princen vertellen soldē wat hem ghedaen was. eñ si wouden mit hē deelaccich wesen eer si die saken bekennen solden nochtan was theophilus gecomē een valsche mare dat iohannes mit hem v̄ eniget was eñ hem raet gaf. Hier omme soe wort theophilus zeer ghestoert dz hijt niet alleen wreken en wolde mer hi wapende hem starckeliken omme iohannes of te doen eñ hi heelde sine meningen. Hy seynde tot elcken bisscops steden eñ seyde dat hi verdoemen solden origenes boeken Ende aldus verleyden hi epiphanius den bisscop vā cipers dat alte heylighen man was eñ maecten sinen vrient. hi bat hem dat hi origenes boecken verdomen wolde mer epiphanius omme sine grote heylichheyt en mercte hi sine bedrieghenis niet. Eñ hi verghaderde hier omme sine bisscopen vā cipers eñ v̄boet origenes lessen Eñ dat hi beuestighen wolde datter gheordineert was mer iohannes hadde dit in onwaerden. eñ pijnde in kerckelicke leringe eñ daer in nam hi aen. eñ en achte niet vā dyen datmen hem sochte.

¶ Hier nae openbaerde theophilus dye haet die hi langhe verholen hadde eñ seyde dat hi iohānes of doen wolde. Eñ vele baroenē eñ clercken vāden pallayse die iohannes viāden waren sochten een tamelike tijt eñ si pijnden hem datmē tot cōstantinopolen enen raet verghaderē solde

¶ Hier nae quam epiphanius tot cōstātinopolē eñ brocht mit hem de v̄domenis vā origenes boeckē niet dat hi daer mede origenes bande mer alleen lasterde daer sine boeckē. Eñ hi ghic seuen milen wt der stat tot sinte iohānes karcke. Eñ als hi sine ghebet daer had ghedaen eñ ghewyet een dyaken soe ghinc hi weder omme ind̄ stat eñ scuwede mit iohānes te ghaen ouermits theophilus wille eñ vercoes meer in een sonderlinghe herberghe te wesen eñ hi ōtboet doe den bisscoppē die daer tegē, woerdich waren eñ hi las hem die verdoemenisse vā origenes boecken. Eñ om dye waerdicheyt die sommighen hadden tot epiphanius so screuen si hoer consent ond̄ origenes boeckē te v̄domen. Daer waren der oock veel die des niet doen en wolden Eñ vā desen wasser een ghehieten theoci⁹ die bisschop was vā sichien die aldus antwoerde O epiphani. ic en doe gheen ou recht die voermaels ghestoruen is noch ic en vermeet mi niet dinghen te prouē van blasphemie alsoe dat ick die dinghen doeme die onse voeruaders niet versmaet en hebben noch en wolden ¶ Eñ oeck mede soe en sie ick sonderlinghe gheen quade leringhe in origenes boeken.

¶ Doe brochten hy voert sine boecken ende las ende thoende daer scriften die de karcke holdet. Ende daer nae seyde hi die dese boecken lastert si en kennē hem seluen

niet Dit secht men dat theotimus die seer
vernoemt was vā rechtheit des leuēs āt-
worde epiphanio Eñ athanasius dye be-
schermer vāden gheloue teghē die arria-
nen hete indē rade vā Nycea origenes een
orconde vā sine geloue eñ hi leide origenes
boecken mitten sinen ende seide. Dese is
wōderlike eñ pijnde alte seer eñ hij gheeft
ons vandē soon gods orconde eñ hi secht
dat hij ewelic mitten vader is ende was
Ende iohānes en hadde des ghene onwar
de dat epiphanius zōder regule in sine ker
ke ordinierde eñ ordinieringe maecte mer
iohānes die badt hem ofte hi bi hē bliuen
wolde ōder die biscopen Mer hi ātworde
dat hi bi hē niet bliuē en wolde ten ware
dat hi dyoscorū verdreue Endˀ dat hi zijn
consente screef ōder die verdoemenisse vā
origenes boecken Eñ om dat dat iohānes
niet doen en wolde so quamē iohānes viā
den ende beroerden ephiphaniū teghens
iohānem Eñ daer om verdoemde epipha-
nius origenes boeckē Eñ dyoscorū oec eñ
begōde quaet vā iohāne te spreken als de
se bescuddet Eñ iohānes ontboot hē aldꝰ
Du hebste vele ghedaen teghē die statutē
epiphani Eerst dattu ordinē maecste ī mi-
ne kercke teghē minē wille. eñ dattu daer
nae in mine kercke vā dine eyghē machte
gods ambocht hebste gedaen Eñ efter dz
du di daer of onsculdichste ende nu weder
ōme dat du in di seluē betrouweste Ende
hier om heb ick mi bedwōghen om dz on
der den volcke gheen gherufte risen en sol-
de ende dz du hier of niet gheureset en sol-
des worden. Doe epiphanius dit hoordˀ
soe voer hi ewech Ende doe hi weder te ci
pres varen solde so ontboot hij iohānnes

Ick hope dat du nyet bisschop steruen en
sultste Ende doe antwoorde hi hem wedˀ
Ende du en sultste niet weder comen in di
nen lande Ende dat gheschiede also want
epiphanius sterf inden weghe. Ende nae
een luttel tijts so wort iohānes ghesant ī
ellende eñ daer soe sterf hi. ¶ To deses
epiphanius graue die soe heylich was soe
worden die duuelen verdreuē wāt hi was
een een man seer liberael teghen dye armē
Doe hi op enē dach al zijn ghelt ghedeylt
hadde so quā een haestelic eñ brachte enen
grotē scat eñ ghinc wech. ¶ Sōmige ar-
men warē die epiphanius bedrieghē wol
den om dat hi hē yet gheuen solde eñ die e
ne ghinck op die aerde neder legghē Ende
die ander stōt en weende op hem als of hi
doot gheweest hadde eñ hi beclaechde hē
sere dat hi niet en had daer hi hē mede be-
grauen mochte Eñ epiphaniꝰ quā daer to
gaende eñ badt dat hi in rustē slapē moch
te eñ hi gaf hē daer hi hem mede begrauē
mochte eñ hi troesten den man eñ ghinck
wech Eñ dese mā stiet zijn gheselle aen eñ
seide Stant op eñ laet ons hudē wertsca
pen mit dijnre pynē Ende doe hi dicwijle
stiet eñ hi ghewaer wort dat hi doot was
soe liep hi tot epiphaniñ ende seide hem so
wat hem gheschiet was eñ hij badt hem
dat hi hem verwecken solde Endˀ epipha
nius vertroeste hem vriendelick nochtans
so en wolde hi hem nyet vewecken om dz
men niet lichtelick gods knechten bespot-
ten en solde ¶ Ende do epiphanius wech
gheuaren was soe seidemen Johannes dz
dat eudoxia die keyserrinne epiphanium
teghens hem beroert eñ gheporret hadde
eñ hij wort ontsteken mit toorne alsoe hij

plach eñ dede eeñ sermoen totten volck eñ daer in lasterde hi allen vrouwē eñ tvolck wiste wel dat hi dit sermoen dede teghēs die keyserinne.

¶ Doe dit die keyserinne v̄hoerde becla ghede si hem teghē den keyser eñ seyde dat die laster die hoer ghedaē was viel alle op den keyser Hier omme soe wort die keyser teghēs iohānem ghestoert eñ liet een raet holden. ¶ Doe v̄ghaderde theophilus die bisschoppen eñ alle iohānes viādē quamē vromelijck daer eñ hieten hem houaer dich eñ quaet. Eñ die bisschoppē die to cōstantinopolen v̄ghadert waren si en spraken vā origenes boeckē niet mer si hieuen hem openbaerlic teghēs iohānes eñ daechden hem mer hi scuwedese als zijn opēbare viāden. Eñ si riepē datmen een ghemeē raet doen solde eñ si daechden aldus vierweruē ¶ Eñ doe hise scuwede eñ riep om enen ghemeynē raet to holden so v̄wesen si hem nerghēt anders omme dan dat hij niet comen en wolde doe hi vā hem luden ghedaghet was.

Doe dit dat volck hoerde worden si zeer verwoest eñ en lieten iohannem vter karckē niet nemē mer datmē dit legghē solde optē meestē raet Mer des keysers ghebot dwāck datmen haestelick in ellenden voeren solde. Eñ omme dat iohānes ōtsach indē volcke gheuecht te comen soe leuerde hi hem seluē. Doe tvolc dit vernam maectet groet gherufte. iae soe groet dat zommige vā iohānes viāden ter barmhertichept worden beroert eñ seyden dat hi mit onrechte leet. Mer seueriaen daer die eerste sake of was daer hi predicte ind̄ karcken die seyde quaet vā iohannes ald9 Al en hadde hi and̄s gheen miscdaet zijn houerdie is genoech omme hem of te doē Doe omme dese sake een groet gherufte gheworden was vāden volke die aen dē keyser riepē soe bat die keyserinne datmen hem vter ellenden dede.

¶ Exempel.

Daer gesciede inder stat een grote eertbeuinghe omme dat iohānes mit onrechte verdreuen was Doe sendemē bode tot iohanues dat hi haestelic weder keren solde eñ voer die stat bade dat si niet en v̄dorue eñ stillen dat ghescal dat ond̄ dē volke was. Nae die eerste seyndemē noch ander boden al totten dorden boden toe omme dat si hem dwinghen solden haestelicken weder omme te kereren. Eñ aldus soe brochten si hem weder omme tot zijnder ondanckes willen in zijnder karcken.

¶ Doe quam hem alle dat volck te ghemoete mit tortsen eñ lampen. mer hy en wolde niet sitten in des bisschops setele. eñ hi seyde dattet biden ghemeynē raede oerdel ghesciede eñ dat si die hem verdoēt hadden mit valschen ende mit ongherechtelijcken rade hoer quade eñ ongerechtige sentencie weder roepen solden.

¶ Dat volck begheerde wōderlike zeer hem te sien sitten in des bisschoppes setele ende zijn ouer ghoede leringhe te horen. Eñ dat volck quams to bouen eñ hi worde ghedwōghen dat hi hem prediken moeste eñ oeck mede in sinen setel sitten. Eñ theophilus die vloet doe van daer eñ doe hi tot iherapolim ghecomen was so starf die bisschop van dyer stat. Ende malameron die heylighe monick wortter gecoren

mer doe dat malameron ontseide eñ theo
philus hē riet dat hi cōsent gaue tot sinen
verkiesen so beloefde hi dat eñ seide Mor-
ghen so sal voldaen worden dat onsen he-
re ghenoeghet Eñ des anderē dages qua
mē si tot zijnre cellē eñ baden hē oetmoede
lick dat hijt ōtfinghe Eñ hi seide laet ons
eerste ōsen here biddē Eñ doe hij bede gaf
hi sinē gheest Joānes was stadelijc lerede
¶ Tot dē tijdē was neuēs sinte sophien
kercke gheset een siluerē belde mit enē mā
tel ōme hāghen in eudoxia der keyserinnē
ere Eñ daer pleghē die ridders eñ baronē
haer opēbaer spul te doen Dit was iohā-
nes harde leet om dat hi sach dat dit wat
was teghēs dye rechtē der heiligher kerc-
ken Eñ efter so wapende hi sine tōghe als
hi plach Eñ als hi dē prince ghebedē solde
hebben dat si hē van alsulckē spele wach-
ten solden so en dede hi des niet mer hi las-
terde mit sine felle sprake die ghene die dit
lieten doen Eñ die keiserinne nam dit oeck
in hare laster eñ pijnde efter datmē teghē
iohānem enē raet holdē solde Doe dat io-
hānes ghewaer wort so predicte hi teghē
haer alte lasterlike omelie die aldus beghi
net Rursus herodias vesanit rursusqz tur
batur . Eñ hier mede so wort die keyserin
ne noch tornigher eñ een die iohānes do-
den wolde wort vāden volcke gheuāghē
eñ men leuerde hē ten ordel mer die proest
verloste hē datmē hē niet en dode . Ende
eens priesters knecht liep tot iohānes Eñ
doe hē een hielt so sloech hi dē ghenē die hē
hielt eñ enen anderē die bi hē stōt Doe so
wort daer een gheroep eñ daer quamē ve
le ludē toeghelopē eñ doe dodē hi daer ve-
le Eñ van die tijt so wachte dat volc iohā
nem eñ besette dat huus des dages eñ ds
nachtes . Eñ bi der keyserinen rade so v-
gaderden die biscopē te constātenopolen
eñ iohānes verraders begōden starckelic
te wroeghē Eñ do die kersdach quā so ge
boot die keyser iohānem En dede hij sine
misdadē vā hem niet soe en wolde hi ghe
ne ghemeenscap mit hē hebben Eñ die bis
scopē en vōden anders teghē niet dan dat
hi was gaen sitten in des biscops setel zō
der dz ordel vāden raet na dien dz hij was
weder ghekeert vut die ellende Eñ aldus
so verwijsdē si hē efter .
¶ Daer nae doe dat paesschen naecte so
ontboot hē die keyser wederōme dz hi mit
hē in die kercke niet wesen en mochte om
dat hē twe radē verwijst haddē Hierōme
bleef iohānes ledich eñ en ghinc in die kerc
ke niet Eñ die ghene die mit iohāne warē
die hietmē iohāniten . Hier nae dede hem
die keiser vut die stadt verdriuē eñ hi dede
hem in ellende voerē in een cleyn stedekijn
daer dz ende vāden roemscē rike vut ghic
Eñ dat was biden fellen barbarinē lande
Mer onse heer iesus cristus en liet zijn ghe
trouwe knecht niet langhe in dat lāt woe
nen . ¶ Doe dit innocencius dye paeus
vā romen hoorde so verdroech hi dat seer
swaerlick Eñ om dat hi wolde enē gheme
nen raet holdē so screef hi die clerckē vā cō
stantinopolen dat si niemant nae iohan-
nes ordinierē soldē Eñ als ioānes ald9 ge-
moeyt was vā langhē wege eñ hi seer ge-
tormēt was vāden hoeftswere eñ hi lijden
moste die onuerdrachlike hetten vāder zō
nen so voer hi te gode waert te Conmāne
op den viertienden dach vāder maent dye
september hyete . Ende doe hi doot was

doe viel tot conſtantinopelen eñ daer om trent alte groten haghel Die luden ſeyden dattet god vā gramſchappen dede omme dat iohannes mit onrechte verdoerdelt wa re. ¶ Dit was gheloeflic ghepoeft mit des keyſerinnen doot wāt opten vierden dach nae den hagel ſoe ſtorf ſi.

¶ Doe iohānes doot was en wolde die biſſcop vā oeſten gheenſins meenſcap heb bē mittē biſſchop vā weſten voer dat zijn heyligbe naem gheſcreuē was mittē biſ ſcoppen die voer hem hadden gheweeſt. Oyer theodoſius des voerſeyden archadij zoen welcke theodoſius een ghoet kerſtē was eñ zijns olden vaders naem hadden in doechden hi dede iohannes reliquien o uer brenghen in die coninclijcke ſtat inden maent ianuarius. Eñ dat goede volc dat ghinck hem tegens mit toortſen eñ lampē Eñ theodoſius aenbeden oetmoedelijc ſi ne reliquien eñ bat hem voer archadio eñ eudoxia dien gewonnen hadde dat hi dat hem vergheuē wolde dat ſi miſdaen had dē aen hem. ¶ Deſe theodoſius was alte goedertiren wāt hi en verdoemde nie māt ter doot wat ſi tegens hem deden. Sijn hof ſteen een cloeſter te weſen. Hy dede mettē eñ laudes eñ hi las heylige bo ken. Hi hadde een wijf gehieten eudochia die eraclio veel verſen inder poetrien ma keden Eñ ſi had een dochter vā hem ghe hieten eudoxia die hi te wiue ghaf valenti aen den hi keyſer hadde ghemaect.

¶ Dit is al ghetoghen wt hiſtoria tri pertita.

¶ Karolus die ſtarf it iaer ōs heren ccc. eñ lxxx.

G

Octaue vā ſinte agnieten
Te alexandrien in griekē ſinte cirillus biſ ſchops dach een ſtarc voeruechter des ker ſten gheloues.
¶ Tot aken ſinte karolus
Opten ſeluen dach ſinte iohannes prieſter dach.
¶ Eñ noch vele meer ander.

¶ Die legende vā karolus magnus co nick eñ keyſer.

Karolus puppinus des coniges zoen die omme groethei den der ſalicheyt ghenoēt is karolus die grote. Doe hy mit ſinen broeder karolomāno trijck ghe deelt had eñ na dz zijn broed ſtorf regneer de hi xxvij. iaer hi ōtſinc die croen tot aui onen. ¶ Nae dyen dat hi dē franſen re geert had xxxij. iaer ſoe was hi deerſten conic vā vrācrijc die keyſer to romē wort daer hi oeck mede dat roemſche rijcke reg neerde dertien iaren. ¶ Hy beghan int eerſte te regneren Jnden iaer ōs herē ſeuē hōdert eñ ſes. Eñ doe ſoe was tulpinus biſſchop in die aertſchbiſſchoppelicke ſtat van ryemen. ¶ Deſe coninc eñ keyſer karolus was ſchoen van lichaem mer hy was zeer wreet vā ghelichten. Die lanc heyt zijns lichaems die was acht zijnder voeten lanc die zeer lanc waren. Jn ſinen nederliue was hi zeer breet eñ zijn bupcke die was to palle bequaem. Hi was groet vā armen eñ vā beenen Ende hi was die alderdoeckſte ende ſondlinge beſochſte rid der. die alder ſtarckſte inden hernas eñ wa

penen Sijn ansichte was lāc een palm eñ
een halue Sijn baert was lanc enen voet
Sijn nase was lanc enē haluē voet Ende
zijn voerhoeft enē voet Eñ sine oghen als
der leuwen vōcken eñ als een carbonckel
steen Sine wijnbrawen warē lāc enē hal
uen palm Eñ so wie hi mit opgheslaghen
oghen ansach die wort van hem v̄uaert
¶ Sijn gordel daer hi mede ōme gegor
det was dat was lāck achte voetē behal
uen dat daer of neder hinc . Luttel broets
plach hi te eten mer zijn suuel ofte toespise
was een vierdel vā een weer ofte twe hen
nep ofte een gans of een spouweel vā een
varcken ofte een pawe ofte een craen ofte
een hase die hi al heet at Eñ hi drāc sober
like luttel wijns mit water ghemenghet
Hi was van so groter starcheit dat hi een
ghewapent ridder op zijn paert sittende
tot enē slaghe mit sinē swaerde vā dē hoef
de tottē voete mitten paerde doersloech eñ
vier hoefysers der paerdē mochte hi lichte
like mit sine hāden ouerreycken Enē ghe
wapenden mā die op sine palm stont dye
mochte hi mit ene hāt vā die eerde boreñ
mit groter haeste tot sinē hoefde toe . Hij
was seer milde in gauē Hi was seer recht
uaerdich in sine ordelen Hi was seer claer
eñ verstandel in sine woorden .
¶ Doe die parriarche vā ierusalē v̄dreuē
was soe schreef hi den keyser constantino
enen brief in welcken hi hem doe verclaer
de alle dinghen die hē warē gheschiet Eñ
doe constantinus desen brief ōtfangē had
de so was hi besorghet dat hi niet mach
tich wesen solde den patriarche weder te
brenghen te ihernsalē in sinē stoel om dye
veelheit eñ om die grote machte der heyde
nen die si daer hadden die hem verdreuen
hadden Eñ doe was hi op enē nacht denc
kende hoe dat hi die heiden best solde mo
ghen verwinnē eñ badt hulpe van gode .
Doe wort hi van hem seluen ghetoghen
eñ hi hoorde enestemme die hem al heyme
lic riep mit sinē name Constātine du heb
ste god ghebedē om hulpe Siet neemet te
hulpe karolū den coninck vā francrike de
een beschermer is des vreden der heyliger
kercken Ende hi sach daer enē ghewapen
den ridder die hem toesprack in deser mani
ren ende seyde Emanuel geman iesu End
dat is alsoe veel te segghen in onser spra
ke Verblijdet inden here eñ ghedenct zijn
re eñ ghebruycke zijn lof Christus ihesus
onser alre here eñ verlosser die sal dine len
dene gorden mitten gordel der rechtuaer
dicheit eñ dijn hooft cronē mit die ewige
crone eñ vercieren mit groter ere Daer en
is niet datmē twifelē sal daer des herē ge
bot opēbaer is wilt daer om di regierē na
dat ghebot ōs herē Hier na so sende cōstā
tinus brieuē tottē here carolo conick van
franckrike Eñ do hi die brieuē ōtfanghen
hadde so leide hi die materie al swighēde
ouer in hē seluē eñ verstōt daer vut dat hi
vā gode daer toe vutuercorē was Eñ hij
was seer blijde daer of dat zijn fame ghe
comē was in dat heilige lant Mer hi had
de groot medelijden ende schreyde omme
dat ierusalem van den heydenen ghewon
nen was Ende des so hadden alle sine he
ren groten twijfel onder malcander wat
dat die brieuē inholden mochten daer dye
coninck alsoe grote droefnisse om ontfan
ghen hadde . Doe dede die conic turpiañ
den ertsce biscop van riemen to[illegible]ē c[illegible]mē

eñ hi gheboet hem dat hi die scriften des heylighen brieues beduden solde inder gemeender tale voer hem eñ oeck voer al den anderen die daer bi stōden. ¶ Doe dat al wel verstaē eñ ouergeleyt was dat inden brief ghescreuē stōt Doe gaf die conic mit cōsente alle finē heren een ghebot alle vranckerijcke doer dat haestelijc volbroht wordt dat alle mānen ionck eñ olt hem rede makē solden omme mit hem te vechten teghens die heyden. eñ wye dat niet doen en wolden dat die alle die daghē haers leuēs als eyghē luden mit haer kinetē elcke maēt gheuen soldē twee pēnigen voer elc hoeft. Also dat dat volck vā allen sidē mz grotē scaren bi hem v̄gadert wordt dat hi in corter tyt meer volcs bi een verghadert hadde dan hi ye ghehad hadde.

¶ Mit desen grotē heer vā volck begā hij to reysen dat hi ten laetstē wt langhe weghē vermoyt tot cōstātinopolē quam Eñ cortelijck gheseyt hoe dat die heydē v̄iaget wordē eñ hoe dat toe ghick ouergeslagē soe wordt die patriarch eñ al dē kersten volck mitter gracie gods eñ hulp der conighen weder ghebrocht int heylige lāt Eñ doe dit alle ghesciet was eyscede conic kaerle oerlof van cōstantino den keysere van constantinopelen omme weder omme tot sinen landen waert to reysen. Eñ cōstantinus bat hem vriendelijcken dat hi bliuen wolde des anderen daghes thoe. Eñ karolus antworde hem mit blider eñ mit vrolijcker herten dat hi des wōderlijcke ghaerne doen wolde wāt hi hem daer omme ghebeden hadde. Eñ noch oec mede dat hi noch wel dryen daghen bij hem wel bliuen wolde waert sake dat hi hem daer lieflijck aen doen mochte eñ hij dyes van hem begherende was. want hij vermoede hem dat hi noch ten strijden oft to vechten hadde noch mit enigerhande andere vianden.

DEs anderen daghes daer nae soe bat die keyser karolus noch omme oerlof dat hi doe blijdelijcken mit dancbaerheyt vercreech Mer die keyser cōstancinus die haddet voersichtelijck eñ eerlijcken te voer doen bescicken dat op een pleyn schoen velt daer karolus voerbiliden solde ghebrocht eñ gheordineert waren alle dinghen die den oghen ghenoechlijck wesen mochten. eñ menigherleyden groten costelheden begherende dat karolus die mit hem solde laten soe vele daer af als hi wolde. ¶ Eñ als dese maer voer hem quam soe gheboet hi alle die sinen dz daer niemāt wt enighe begheerlicheit der costelijcker dinghen die daer bereyt warē of solen roeren. of oeck wt begheerten to siene daer nae.

¶ Doe sprack cōstātinus O mijn alderliefste heer keyser karolus Alle dese dingē zijn dijnre waerdicheyt bereyt omme toe kiesen daer wt wes dij ghenoecht eñ wilt du des alle te samē hebben het belieft mi. Doe seyde karolus. Ick hebbe dese groete zware lasten aen ghenomen niet ome tijtlijcke rijcdommen te verworuen. mer mit blider herten hebbe die grote perikelē ghedraghen omme die barmherticheden godes te v̄crighen. Doe seyde cōstantinꝰ O of daer enigerhande dinghen in mijnre machten waren die den begeerten dijns herten veruollen mochten. ¶ Doe ant-

worde hem karolus eñ openbaerden dat
hi inder herten hadde õder die puerheit eñ
waerachtigher deuocien des heiligẽ ghe
loues eñ seyde Wilt dã o goedertierẽ key-
ser wat gheuẽ vãden pynẽ dye onse here
hem ghewaerdicht heeft te liden voer on-
se sundighe mẽschen Op dat daer bi onse
ondersaten salichlike ghedencken moghẽ
onser verlossinghe eñ hare herten totter
grooter ende saligher penitencien bemor-
wet moghẽ wordẽ eñ weder geroepẽ mo-
ghen worden totten hemelscen ierusalem
die ghehieten is een ghesichte des vreden
Doe dit constantinus die keyser ghecon-
sentiert hadde so en wiste hi nochtã nyet
te recht waer dat Helena den gheuonden
schat gheset hadde Eñ als hi zijn volc dar
nae vraechde so wort hẽ gheantwort dat
dat niet gheorloeft en waer tot dier stedẽ
te gaen daermẽ meent dz si is Do die key-
ser dit ghehoort hadde so wort hi seer ver
blijt Eñ daer wordẽ doe gheschicket twa
lef mãnen die waerdich mochtẽ wesen al-
sulcke heilighe dinghẽ te hantieren Eñ de-
se twalef ordinierden onderlinghen dat si
drie daghen vasten solden end penitencie
doen op dat si also waerdich mochtẽ wor
den te comen om die stede der heiliger scat
ten te openen Eñ doe dit aldus gheschiet
eñ volbrocht was soe quamen daer beide
die keesers mit hare deputatẽ mit oetmo
digher eñ deuoter hertẽ Eñ also begõnen
die clerckẽ te singhẽ psalmen eñ letanyen
vãden heilighẽ om te vercrighẽ hulpe eñ
bistãt vã gode doer hare gebedẽ ¶ Daer
nae was daer een man van griecken ghe-
noemet was daniel eñ was biscop vã ne
apoli die een eerbaer mã was eñ priselick
van leuen eñ van seden Dese vutstortede
vut sine oghen die fonteyne vã vele tranẽ
Eñ hi nam dat coffer daer die doornẽ cro-
ne is eñ ontsloet dat daer zonderlighe seer
soeten roke vutghinc die alle der gheenre
nosen veruollede die daer bi stõden.
¶ Als dit karolus de coninc sach so viel
hi oetmoedelic ter eerden op sine knyen eñ
vutstorte zijn ghebet totten here Eñ do hi
zijn ghebeth volbrocht hadde so gheschie-
de daer een wõderlic dinck dat waerdich
is vertelt te worden. wãt terstõt quã dar
een hemelsche douwe op dat dorre holt eñ
maecte dat vochtich eñ dede die doornẽ se
re scone bloeyen mit scone bloemẽ dye enẽ
soeten roke vã hem gauen dẽ si alle roken
die daer bi stõden Die coninc kaerl seer v̄
licht wesende vã die gracien des grotẽ mi
rakels eñ seer verblijt so begã hi te segghẽ
Ghi hebt verhoert o here mijn gebet daer
ick di mede anghebeden hebbe. onfermet
mijnre eñ verhoort mi Eñ alle die prieste-
ren eñ clercken die songhen mit luder stẽ-
men Te deum laudamus te dominñ ꝛc al
tottẽ ende toe vut. ¶ Doe was karolus
vã vertoninghe des groten mirakels seer
beweghen ende hij hadde anxte dat dese
bloemen opter eerden soldẽ moghẽ vallen
Eñ hi gheboot datmẽ sinẽ mantel ontwe
solde sniden op dat daer die bloemẽ op val
len mochten. Eñ die biscop vergaderden
die bloemẽ in die rechter hantschoe des co
nincks caroli eñ hij gaf die trouwelick te
bewaren enẽ anderen biscop die ghenoe-
met was Ebronius ¶ Eñ daer nae doe si
wech toghen doe was die biscop becom
mert in sine ghebede also dat hi wech trec
kende die hãtscoe inder stede vergat Ende

onlanghe daer nae eyscede die keyser karo
lus vā hem die hātscoen mitten bloemen
Die bisscop wort v̄stoert eñ sprac al such-
tēde dat hi dē hātscoen ind̄ stat ghelaten
hadde vā daer hi quaem Als dit die keyser
hoerde bedroefde hi hem bitterlijck wenē
de omme dat verlies.

¶ Niet lange hier nae sachmēse hāgen i
der lucht eñ die keyser ōtfinck dē hātscoen
eñ begheerde die blomē te sien eñ si wordē
verwādelt in hemels broet dat noch is to
sinte dionisius karc butē parijs Eñ al die
and̄ reliquien brocht hi tot aken.

¶ Exempel.

Hier nae sach karolus in een visioen eē
wech mit sterrē verciert beghinende
vā die vriessche zee eñ ghic al tot hispanien
Eñ als hi dit vele nachtē ghesien hadd̄ be
gan hi in hem seluē te pensen wat dit we
sen mochte. Doe opēbaerde hem eē man
vā groter scoenheden die tot hem seyde.
O kaerle zoen wat doestu Karolus ant-
woerde hem. Wye bistu heer. Hi sprack
Ick ben iacobus een apostel cristi wyes
lichaem in galissien vā den sarracenē ghe
holden wort daer ick voermaels twoerdt
cristi ghepredict hebbe eñ vā daer weder
ghecomē ben tot iherusalem eñ van hero-
des ghedoet eñ weder oā minē discipulen
in galissien ouer die zee ghebrocht ben eñ
waer vā mi verwōdert dattu mijn lichaē
niet v̄lost en hebbest vādē sarracenē dye
alsoe veel steden eñ lādē tottē gheloue ghe
brocht hebbest. Hier omme gheue ict di te
kennē dat alsoe god die heer di ghemaect
heuet dē meesten vā allen coninghē opter
aerdē dat hi di oeck mede vercoren heuet
bouen allen princen datstu den wech dier
ghelouigher mēschen tot mi te comē berei
den saltste eñ heylich maken eñ verlossen
dat lant daer ick in gheholden worde vā
den hāden vā moabs kinder eñ daer met
verdyenen salte die hoghe croen der ewi-
gher salicheyt.

¶ Soe du den wech saghest verciert mz
sterren bedudet dattu mit enen here volc-
kes den wech open maken saltste. Ende
ick sal dijn hulpe wesen.

Doe karolus die keyser aldus vro
melijck gheleert eñ vermaēt was
soe verghaderde hi alte groeten
volck eñ reyseden derwaerts omme te be-
uechten eñ te verwinnen die onghelouich
heyt des spaensen volckes Die eerste stat
die hi mit volcke beleyde was pampilona
daer hi drye maenden voer lach eñ conden
se niet ghewinnē want si hadde ommega
ende onuerwinnelijcke zeer starcke muerē
Hier omme soe storte hi zijn ghebet tot go
de den here eñ tot sinte iacob den heyligē
apostel cristi segghende aldus. O heer
ihesu criste omme wies lieften eñ ghelouē
willen ick desen wech aen ghenomen heb
be gheef mi hulpe eñ gracie dat ic die stat
verwinnen mach. Alle to handes als dye
keyser zijn ghebet ghesproken hadde byd̄
gracien eñ ghenaden des heren eñ ghebe-
den des eerwaerdighen heylighen apos-
tels sinte iacobus alsoe vielen die muerē al
omme neder ende worden te broken eñ hi
wan die stat.

¶ Eñ alle die sarrasinen die hem woldē
laten dopen die liet hi dat leuen eñ die dat
niet doen en wolden versloech hy mitten
zweerde. eñ doe dit die ander stedē hoerdē

ander steden verhoordē so gauē si hem on
der dē onuerwinliken keyser carolo in tri
bute Eñ hi dede alle dat lāt doer dat ghe-
loue cristi te predicken eñ leren so dat hi se
cortelic alle dede dopen in dat heilighe ker
sten geloue eñ hi dede te nyete alle de afgo
den vā alle die lāden . ¶ Hier na als ca-
rolus weder in zijn lāt ghecomē was end̄
alle dinghē totē gheloue wel bescict hadd̄
so was een conick vā affrikē ghenoemt al
golaudus Dese die toech in hispanien mit
een heer tottē volcke ende sloech daer vele
doot eñ v̄iaechde die āder oec butē alle ste
den eñ plaetsen vāden volcke dat karolus
daer ghelatē hadde om dat lāt te bewarē
Eñ doe dit die heilighe mā karol⁹ v̄hoor-
de so toech wed̄ mit enē groten heer in his
panien Eñ do carolus volc ghenaecte an
hispaniien so ontboot die coninc algolan-
dus dē heilighē man carolo dat hi hē daer
to bereidē solde hi wolde morghē teghen
hē te stride comē . Des auōts waren dar
zōmighe vāden kersten mannen die hē be
reidē totten stride die hare glauiē in de er-
de staken voer hare tentē opten riuier mz
basten eñ mit bloemē becleet dz der gheen
re glauien warē die in den erstē stride om
dat gheloue cristi ōtfanghē solden de pal
me der martelien . Des anderē daghes
doe wort daer strijt gheleuert daer doe v̄-
slaghē wordē die ghene welcker glauiē al
soe ghesecht is ghebloeyt hadden Doe soe
wort die keiser stantaftigher in gode mit
twe dusent kersten mēschen eñ hi v̄sloech
dat meeste deel van den sarrasinē die daer
ghebleuē waren Eñ doe dat auōt gewor
den was so keerden die kerstē ende die sar
rasinē elc in hare tenten Eñ des anderē da
ghes so vloech de conic agolandus vā dar
eñ hi en keerde niet weder Eñ karolus de
grote verwinre die ordinierde anderwerf
alle dinghē totten besten in hispaniē ende
si keerden weder mit vreden eñ mit groter
eren in zijn rijck . ¶ Hier nae soe woen-
de hi te aken daer hi lāghe tijt leefde end̄
een heilich leuē leide eñ bescicte mit groter
onderscheidenheit alle die vutwēdighe di
ghen zijnre landen in dat heylige gheloue
eñ oec alle dinghē de der ewigher salichei-
dēn toebehoorden Eñ doe hi olt was ghe
wordē lxviij . iaer eñ alle steden eñ landen
vā sinē rijcke in vreden hadde ghestelt eñ
sinen sone lodowicus bi sinē wille ghecro
net was end̄ hi hē beuolen hadde die regi
mentē vāden rijcke doe so en dede carolus
anders niet dā hi stadelic in sine ghebede
was gheuēde mildelick almissen om gode
eñ corrigierde die boeckē der heiliger scrift
Hier nae doe hi olt was lxxij . iaer indē ia
re ōs heren doe mē screef acht hōdert optē
vijftē dach voer die kalende vā februario
te drie vren indē daghe eñ die heilege man
carol⁹ wiste dat die vre daer bi was dat
die here hē vut die werelt roepē wolde to
ten hemel so reycten hi vut sine rechterhāt
alsoe als hi alrebeste conde ende maecten
een teycken des eerwaerdighen heeylighē
cruces ons heren in zijn voerhoeft eñ oeck
op sine borste ende seghende alsoe daer me
zijn lichame Ende mit onueruaerden end̄
seer vrolijcken anghesichte soe sach hi op
alle die ghene die daer bi hem stonden en-
de sine laetste vutuaert verwachten ende
hi beual se alle gode onsen here ende hi be
sloet sine oghen ende sanck saftelic dit vers
O here in dynen handen soe beuele ic mi-

nen̄ gheest. en̄ soe sliep hi indē heer en̄ hy wort mit groter eren begrauē tot aken in ōser lieuer vrouwen karcke die hi ghetimmert hadde. ¶ Daer waren tegē woer dich die heylighe paus leo mitten romeinē prinschē aertschbisscoppē hartoghen grauen en̄ veel and̄ prelatē ende oock ander herē sonder ghetal.

A

TE romen sinte papius en̄ maurus eidders dach die onder laodicius dē rechter ghemartilijt worden.

¶ To trier sinte valerius bisscops dach die sinte peters discipel was

¶ En̄ noch meer ander.

B

IN anthiochien sinte ipolitus martelaren dach.

Te iherusalem sinte mathijs bisschoppes dach die veel voer christum doechde en̄ soe ruste hi in vreden.

¶ Opten seluen dach sinte flauianus eē groet martelaers dach.

¶ En̄ noch vele meer ander.

C

DEr heyligher martelaren dach cyrus en̄ iohānes die mitten zwerde die crone der martilien ōtfanghen hebben onder maximiaen den keyser.

¶ In alexandrien der heyligher martelaren dach saturninus tirsus en̄ victor die hoer bloet doer cristo ghestort hebben en̄ die ewighe glori v̄creghē hebbē.

¶ Te alexandrien sinte mitranus martelaers dach. wiens gheest die inden liue ghebleuen was nae veel martilien worpē si mit steynen.

¶ En̄ noch vele meer ander.

¶ Dits een voer reden.

OMme dat wij ghesegghet hebben van den feesten die comen bynnen der tijt die sommighe behoren tot der tijt der versoeningbe Eude sommighe onder die tijt der pellegrimmagien. welcke tijt die karcke holdet vā kerstdaghen tot septuagesima toe. Soe sullen wij nu segghen vāden feesten die comen bynnen der tijt der dwalinghe. Welcke tijt begā van adam ende gheduerde tot moysen. En̄ die tijt holdet die heylighe karcke van septuagesima tot paesschē toe.

¶ Wat septuagesima beduut.

SEptuagesima beteykēt den tijt d̄ dwalinghe En̄ sexagesima den tijt der verwinige Quiquagesima d̄ verlossinghe en̄ quadragesima der ghesteliker penitēcien. Septuagesima begit drie weken voer vastenauōt en̄ ghaet wt opten sater dach nae paesschen. Johānes beleth segt dat de septuagesima was geordineert om drie sakē Deerste om ōse v̄lossinge want die vaders ordinerdē om die eer vā cristꝰ hemeluaert om dat die mēschelicke nature bouē dē engelē gheuoert wort. datmē den donredach altoes vieren solde en̄ datmen dan niet vasten en solde. wāt doe de karcke mitter apostolē predikē eerst begā soe vierdemē dē donredach als die zōdach En̄ mē dede processien om te beteykenē d̄ apostolen processien dat si ghingē tē berghe vā oliuetē doe cristus opuoer en̄ qu-mē vā daer te iherusalem weder. of om dz

die enghelen cristo te ghemoete quamen
doe hi op voer mer nu zijn so vele heilighē
daghē gheordiniert vā den heilighē ende
so vele feesten te vyerē was te swaer daer
bi en viertmē den donredach nyet om dat
men den donredach quitē solde die mē niet
en plach te vasten also ordinerdē die vads
tot die quadragesima een weke te meer te
vasten eñ hetē se septuagesima. ¶ Die
ander redene is om hare beteykenisse wāt
septuagesima beteykent die dwalighe eñ
ellende eñ dat misualle der mēscen die ghe
weest hebben vā adam tot dat eynde der
werelt. Eñ die ellende begaetmē alle mit
seuen daghen eñ si sal voleynden in seuen
dusent iaren wāt biden lxx daghē so ver-
staetmen tseuentich hōdert iaren mer vā
anbeghine der werelt tot cristus opuaert
rekenen wij ses dusent iaer. mer alle dye
tijt die daer nae volghē sal tottē eynde der
werelt dat rekenē wi onder dz seuen dusen
tichste. mer dat ende daer of weet god on
se here allene. In die seuende oltheit deser
werelt so heeft ons cristus verlost vander
ellende in hope des ewighē leuēs eñ heeft
ons weder ghegeuē die stole der onnosel-
heit inden doopsel mer als die tijt onser el-
lenden sal gheledē zijn so sal hi ons volco-
melic vercieren mit twe stolen Daer ōme
laet die kercke in desen tijden den sanc vā
blijscapen Gloria in excelsis deo Et in ter
ra pax. ꝛc. eñ alleluya mer in paschauont
so singhetmē een alleluya als of wi v̄blidē
inden hope der toecomēder gloriē end̄ dat
wi in dese oltheit weder ghecreghē hebbē
die stoelen der onnoselheit. Ende daer na
sechtmen een tractatus ende daer bi betei
kentmen die pyne die wij noch hebbē om
godes gheboden te voldoen. Opten sa
terdach na paeschē daer die septuagesima
eyndet dā singhetmē twee alleluya in die
misse Eñ dat beteykent dat wi twe stoelē
ontfanghē sullen nae dat eynde van deser
werelt. dat is des lichames mitter sielen
in die ewighe glorie.

¶ Die derde redene der septuagesime is
verdenckenisse. wāt die septuagesima is
een ghehuechnisse vā tseuentich iarē dat
die kinder vā ysrahel in die gheuāghenis-
se vā babilonien waren Eñ ghelijc dat si
doe haer blijscap lieten eñ seiydē Hoe sullē
wi den here sanck singhē in een vreemt lāt
Also laet die kercke dā oec harē blijdē sanc
Daer naeindē tsestichsten iare doe Cirus
die conick van persen die kinder van ysra
hel oerlof hadde ghegeuē weder i hver lāt
te varen so begōden si te verblidē Eñ dar
bi singhet die heylighe kercke indē paesch
auont inder missen alluya om die gheho-
ghenisse van dier blijscapen Mer eer dz de
kinderen vā ysrahel cōden vergaderē we
der te lande varen eñ eer dat si haer goet v̄
gaderen mochten so hadden si grote pine
eñ daer bi singet de kerc een tractatꝰ eñ dz
beteikēt de pine Mer optē saterdach dz de
septuagesima eyndet so singhet die kerck
twe alleluya om te beteikenē die volle blij
scape die si haddē doe si te lande quamen
Die tijt vā der gheuꝰghenisse eñ der ellen
de der kinderē vā ysrahel is oec een gheho
ghenisse des tijts onser pelgrimagie wāt
alsoe als die kinder van ysrahel indē seuen
tich iarē worden verlost also worden wij
oeck verlost in die seuende oltheit Ende al
so die ioden pyne hadden eñ deden om ha
re goet te v̄gaderē also moetē wi noch py

nen inden gheboden godes mer als wi te lande comen sullē so sal alle pine wech zijn eñ sullen volmaecte glorie hebben eñ singē twee alleluya inden lichaem eñ inder zielē Omme dat die karcke inden tide deser ellenden bedruckt is mit vele vernoys ende volmae in wāhopē gheuallen soe vlucht si vā hoghen eñ roept int beghinsel der missen. Die bedroeuenissen der doot hebben mi beuaen. Eñ daer toe thoent die karke menich vernoy dat si ghedoecht omme d onsalichept die si verdient heeft. Eñ ōme dese twee pinen daer si mede ghelleghē is eñ omme d misdaet die de and misdaen hebben. mer omme dat si niet wāhopen en sal soe zijn dpe raden daer of ghesept in den euāgelium der missen.

¶ Deerste raet is. die volcomelick wil worden verlost dat hi indē wijngert zijn der zielen arbepde eñ snide die sonden of. Eñ daer nae soe die epistel secht so hope hi indē weghe des leuēs in werckē der penitēcien. Daer nae moet hi womelic strideu teghēs die duuelsche becoringhē. Eñ doet hi dit dan sal hi dpe remedie hebbē Wāt den arbept salmē den penninck gheuē. eñ die koept den prijs. eñ den verwinder dpe croone.

¶ Wat sexagesima beduet.

SExagesima begint acht daghen nae septuagesima. eñ si eyndet optē woēdach nae paeschen. Dese sexagesima was gheset omme die vlosslinghe. eñ om die betekenisse eñ ghedēckenis Si was gheset omme vlosslinghe wāt melchiades eñ siluester ordinerdē tsaterdages te valtē Eñ om die saterdach te quitē dedē si eē weke totter valtē eñ hietēse sexagesima. Die ander redē is omme hoer betekens wāt sexagesima betekēt d karckē doethept. om dat hoer de bruydegom ōtuarē is Om die karcke te vertroestē dat haer bruydegō ōtuaren is indē hemel soe zijn hoer ghegue twee vloghelē dat zijn die seste werckē der ōtfermhertichept eñ oefeninghe d ghebodē wāt sexagesima beduet seswerken thien. Die derde reden is omme gheden kenisse. wāt sexagesima bedēctmen d misterien of heymelicheden ōser vlosslinghen wāt bi thienē verstaetmē den mēsche dpe den thienste dragma was omme dat si gemaect zijn omme een nuwe oerden te maken daer die enghelen vielen. Of bi thienen verstaetmen den mēsche die gemaket is nae den lichaem vāden vier elementen. eñ hi heeft die crakten inder zielen. dz is ghedēckenisse vōstādenisse eñ wille dpe daer toe ghemaect zijn dat si die druechtichept dienen sullen dat wi daer ghetrouwelick in ghelouen sullen eñ beminnē. eñ altoes in ghedēckenis hebbē. Bi dpen sessen betekēt men die ses misterie daer de mensche mede verlost wort. dats dat god mēsche is ghebozen gepassijt ter helē voer vrees eñ ten hemel voer

¶ Sexagesima duert tottē woensdach nae paeschē allmen ind missen singet Co met mijn ghebenedide des vads wāt dpe de wercken der ōtfermhertichept doet die sullen die woerdē hozen als crists zijn bruede die doze op doen sal eñ ōtfaensе in sinen armen in sinen rijcke. Men vermaent der karcken inden epistolen dat si goedertier

like verdraghe als een kint dat haer brude
gom wech is Eñ inden euãgelio dz si goe
de wercken sayen Eñ si die te vorẽ ryepen
inder missen Die droefnissen des doots de
hebben mi õme beuãghen . nu is si tot ha
re seluẽ ghecomẽ eñ roepet in die misse He
re staet op eñ helpet mi Ende si secht drye
werue staet op here wãt zõmighe ludẽ de
zijn in die kercke die wederstoet hebbẽ mẽ
si en wordẽ niet vut verdreuẽ Eñ zõmige
zijn die wederstoet hebbẽ eñ wordẽ v̇dre,
Eñ zõmighe zijn die gheen wederstoet en
hebben noch en wordẽ verdreuen Eñ om
dat si gheen wederstoet en ghedoghen soe
is te ontsien dat hẽ hare voerspoedicheyt
hinderen mach Die kerck roept Here stãt
op om die eerste eñ maect se starc eñ als si
traghe schinẽ so verlost si se Si roepet oec
stãt op om die ãder dat hi se bekere eñ dat
hi se dwinghe weder te kerẽ tot dien daer
si dat ansichte of ghekeert hebben Si roe,
pet oec staet op om die derde dat hi hẽ hel,
pe eñ hem verlosse in voerspoedighen enḋ
gheluckinghẽ dinghẽ .

¶ Wat quinquagesima bedudet

Quinquagesima begint optẽ zon,
nendach voer grote vastelauont
eñ gaet vut in paeschedage Si is
gheset om te voldoen eñ om ghedẽckenisse
Om te voldoen is si gheset om dz wi scul,
dichlzijn te vasten xl . daghẽ als crist⁹ dede
Enḋ in die quadragesima en zijn niet dan
xxxvi . daghẽ die men vast om datmẽ den
zõnendach niet en vastet om die ere vã cri
stus verrisenisse Eñ oeck om cristus exem
pel te volghẽ die twewerue at als hi verre

sen was . dat was doe hij mit beslotenre
dore tot sine iõgheren quã eñ doe si hẽ ga,
uen een stuck vãden ghebradẽ vissche enḋ
honic rote Eñ efter mittẽ discipulẽ daer hi
mede ghinc in emaus .

¶ Also die zõmige segghẽ so zijn vier da
ghe to die quadragesima gedaen om dye
zõnendage te voldoen Eñ oec om dat die
clerckẽ vor dẽ volcke gaen sullẽ in heilichei
de als si doen in ordene ald⁹ beghinnen si
twe dage voer die leke luden te vastẽ .

¶ Die ander redene is om hare beteike
nisse wãt die quiquagesima beteykẽt een
tijt ḋ v̇latenisse . wãt in de olde wet was
dat vijftichste iaer iubile⁹ dz was een iaer
va v̇latenisse wãt dã wordẽ die sculdẽ v̇,
laten eñ alle ludẽ comẽ weḋ to hare besit,
tighe . Dar bi wort beteikẽt dat bi peni,
tẽcie die sundẽ wordẽ verlaten eñ die sun,
darẽ wordẽ v̇lost eñ kerẽ weḋ tot die besit
tinghe vã hemelrijc .

¶ Die derde reden is gedẽcdenisse wãt
optẽ vijftichstẽ dach dat die ioden dz paes
lam aten so wort hẽ die euwe ghegeuẽ eñ
optẽ vijftichstẽ dach na paeschẽ was dye
heilige gheest ghesant Eñ hier bi doet die
quiquagesima ghedẽcken die salicheit dye
daer wesen sal die begherte der vriheyt eñ
kennisse der waerheit eñ volmaectheyt ḋ
caritaten want drie dinghen zijn ons no,
torftich die inder epistolen ende inden euã
gelio vã huydẽ bescreuẽ zijn dz is caritate
daer die epistole of spreeket ende ghedenc,
kenisse van ons heren passie Ende dz ghe,
loue datmẽ verstaet biden blindẽ die sien,
de wort als dz euãgeli secht wãt dz ghelo
doet die wercken bequaem zijn want son
der dat gheloue ist onmoghelic gode te be

haghen Ons heren passie bedēckenis ma ket alle werckē licht. Als gregorius secht op datmen cristus passie bedēct so en is nz soe zwaer mē en draechtet wel. Die caritate doet alle wercken wel vuolghē Gregorius. Gods minne en mach niet ledich zijn Jst gods minne soe werct si vele mer verrokeloest si te wercken soe en ist gheen minne Die karcke die int eerste als si van wāhopen riep. Die rouwe der doot hebben mi ombeuaen Eñ si daer nae tot haer seluen quam eñ bat god om hulp om dat si nu hope ōtfaen heeft om der penitēcien bid nu eñ segt indē beghinsel der missen. Wes mi in gode beschermer Eñ si biddet vier dinghē. dats to vlucht. beschermnis vasthept eñ ghelepde. wāt al der karcken kinderen die zijn i gracien of in misdadē of in wederstoet of in voerspoet. Der karken kinder die in gracien zijn epsiet si vastichept dat si vaste moeten werden inder gracien. Der karcken kinder die in misdaden zijn bid si toevlucht dat god hoer toevlucht moet zijn. Den ghenē die in wedspoet zijn bid si bescermenis dat si moetē worden bescermt in hozen wederstoet. Den ghenen die in voerspoet zijn die bidt si ghelepde datse god sonder sonden moet ghelepden.

¶ Die quinquagesima endet in paesch daghe wāt die penitēcie doet verrisen tot ter nuhept vā leuen.

¶ Wat quadragesima bedupt.

Quadragesima beghint in groten vastenauōt Jnt beghinsel vāder missen vtoēt die karck dat si god ōhoert heeft in al hozen vnop eñ secht hi aenriep mi eñ ic sal hem vhozē. ¶ Men sal merken dat die quadragesima holt xlij dagen alle die sonnēdaghen mede gherekēt. mer alsmen ses sonnēdaghen of doet so bliuen daer xxxvi daghen diemē vast. eñ die daghē zijn die thiēden vā alle den iaer want een iaer heeft ccc eñ lxv daghē. eñ daer vā zijn lxxxvi die thiende. mer die vier dagen die voer zijn doetmen daer toe omme dat die viertich daghen voldaen solden worden die god heplichden mit vasten.

¶ Eñ waer omme dat wij dese viertich daghen vasten daer zijn veel reden toe

Augustinus secht een reden so matheus vtelt xl ghelachtē vā dye toecomelt cristi tot ōs mittē viertichltē ghetal sullen wij tot hem opghaen mit xl int ghetale. ¶ Die and reden die secht hi oec. willen wij comē tottē getale vā vijftighen soe moetē wi op viertich tiē doen. wāt willen wij tottē ewighē leuē comē soe moetē wij alle dese tijt arbeydē wāt nae dat ihesus cristus ōse verloser vrelen eñ opghestaen was soe bleef hi oec mede bp hem xl daghen. Eñ opten thiēdē dach daer nae ghaf hi hem luden sinē heplighen gheest vā bouen neder.

¶ Die dorde reden secht prepositiuus. Die werlt is ghedeelt in vier deplen ende die olthept in vier tiden eñ die menschē is vā vier elemēten eñ vā vier cōplexien ghemaket. Eñ omme dat wij te broken hebben die nuwe ewe die de vier euangelisten beschriuen ende die olde ewe die de thien gheboden holdet.

¶ Daer omme moeten wij die thien

vieruoldighē ēn also wordēt viertich. dat is te verstaen dat wi alle die tijt des leuēs die npeuwe euwe ēn die olde voldoen sullē Onse lichame is ghemaect vā vier elemē ten ēn die hebbē mer steden in ōs want dz vuer is in den oghē die luchte in die tonge ēn in den ozen. dat water in die mālicheyt ēn die eerde indē hāden ēn in dē anderen le den Jn die oghen is die begheerlicheit Jn die tonghe ēn ozē loddernie. ēn in die man licheit die weelde der ghenoechtē Jn dye hāden ēn in die ander leden die wzeetheyt

¶ Gregorius secht oec dzie saken van die quadragesima Waer om verstaen wi de viertich daghē sondar dat die tien ghebo den voldaen wordē mit der vier euāgelis ten boecken Onse sterflike lichaem is oec ghemaect vā vier elemēten ēn mittē wille ons lichames doen wi teghē gods ghebo de Ēn daer om ist recht dat wi ōse vleyse castijen dziewerf tien. Vā desen dage tot paeschē toe zijn ses weken dat zijn viertich daghē ēn alsmē daer of doet ses zōnēdagē so blijuē daer xxxvi daghē te vasten Ēn om dat een iaer ccc. ēn lxxv. daghē heeft so be talen wi gode dē tiende vāden iare Waer om dat wi ōse vasten niet en holdē op die tijdē die cristus vaste die na sine apostel te hāt vaste mer dat wi holdē tot bi paeschē daer toe zijn vier redenē de iohānes beleth secht. Die eerste is willen wi mit cristo ū risen die om ons ghepasliet was so sullen wi oeck mit hē lijden. Die ander redene is dat wi hier in den kinderē van ysrahel volghen Ēn daer na quamē si tot dier tijt vut babilonie. wāt altehant doe si vut e, gipten ghegaen warē so deden si paeschē Aldus so volghen wi hem na te vasten in

desen tijden op dat wi vut babilonien dat is vut deser werelt comē mogten in de ewi ghe erfnisse. Die derde redene is wāt die hetten des vleysces pleghet ons meeste te ontsteken in die lenten Ēn om dat wi be dwinghē dan sullen die grote hetten des lichaems so vasten wi zōderlinghe in dese tijdē Die vierde redene is. want nae die vasten ontfanghē wi altehāt ons herē li, chame Alsoe deden die kinderē van ysrael eer si dat lam aten so pynde si hē ende atē suere latuwe ēn bitter Alsoe moetē wi ōs oeck quellen mit penitencie dat wij waer, delike moghē eten dat lam des leuēs

¶ Van die quatertemper

Alixtus die paeus ordinier, de die vier quatertemper vā den iare. Dese vasten doet men vierwerf in dē iare nae die vier tijdē vāden iare Die somer is he, te ēn droghe Die herfste is colt ēn droghe die winter is colt ēn nat Die lenten is he, te ēn vocht. Wi vasten in die lenten dz wi bedwinghē sullē die quade humozē dat is die oncuyscheit. Wi vasten indē somer om dz wi castijen sullē in ōs die quade het ten dat is ghierichevt Jn dē herfste dz wij droecheit vā houerdie castidē sullen Jn den winter dat wi castidē sullē in ons de colt, heit ōser quaetheit. ¶ Die ander reden die is dat wi vierweruen binnen den iare vasten want die eerste quatertemper dye vastetmen in die eerste weke van dē vastē om dat de sunden in ons verdroghē sullen ende goede doechdelike wercken groeyen sullen. ¶ Die ander quatertemper vas tet men inden somer in die weke van pinx

teren. wāt doe quam die heylighe gheest eñ wij sullen oeck heet zijn inden heyligē gheest. ¶ Die dorde vastmen in septem ber voer sinte michiels dach wāt dan zijn die vruchten v̄gadert eñ so sullē wij gode gheuen die vrucht vā ghoeden wercken. Die vierde doetmē voer kestenauōt. wāt die cruden zijn dan ghestoruen eñ soe sullē wij der werlt storuē.

¶ Die dorde reden is dat wij die ioden volghen sullen wāt die ioden vasten vier- woruen binnē den iaer voer paesscen voer pinxteren voer die cenofegie dan pleghen si in hutten te woenen in septēber eñ voer die wijnghe.

¶ Die vierde reden is Die mēsche is vā vier elemēten nae den lichaem eñ heft drie craften inder sielen. dats reden begheren eñ moyen. Om dese dinghē i ōs te manie ren soe vastē wij vierworuē binnē dē iaer Dat ghetal vā vier wort ghemict aen dē lichaem eñ tghetal vā drien daghē aen d̄ sielē soe iobānes beleth segt.

¶ Die vijfste reden is. Inder lentē vast dat bloet Inden somer die colera Inden herft melācolie Inden winter fleugma.

Wi vastan inder lenten om dat in ōs vercrācken solde tbloet d̄ be- gheerten eñ vā ydelre bliscappen wāt die sanguineus is blide vol ōcuysche den Wij vasten inden somer op dat in ōs ghecrāct salwordē die colora vā gramscip eñ bedrieghenisse. wāt die colerius is van naturē v̄woet eñ scalc. Wij vastē inden herft dat in ōs ghecrāct sal worden die me lācolie van begheertē eñ serichedē wāt eē melācolicus is drouich eñ ghier. wi vastē inden winter omme in ōs ghecrāct te wer den fleugma vā plōpheydē eñ vā plōphey den eñ traecheden wāt eeñ fleugmaet is natuerlikē plomp eñ traghe.

¶ Die seste reden is wāt die lente is ghe rekēt teghēs die lucht die somer teghē dat vuyr die herfst teghē die aerde eñ die win ter teghen den water. wij vasten indē len ten dat in ōs ghetemmet sal worden die lucht van houaerdien Inden zomer vastē wij dat in ōs ghetemmet sal worden dat vuer der begheerten. Inden herfst vasten wij dat in ōs ghelesschet sal wordē de aer der coltheyt eñ der dōcker ōwetenheyt. Inden winter vasten wij dat in ōs sceydē sal dat water van lichtheden eñ van onste dicheden.

¶ Die seuende reden is wāt die lente be kentmen teghens die kinschtijt die somer teghens die iocheyt. Den herfst teghens die volwassenheyt die winter teghēs dye oltheyt. Inder lenten vasten wi dat wij kinder moeten bliuen in onnoselheden In den somer dat wij iōghelinghen worden moeten vol vā vromicheden. Indē herfst omme rijp te worden in ghestadicheden. Inden winter omme olt te worden i vroe scap eñ in eerbaer leuen.

Men mach oeck mede segghen datmen daer omme vast in desen vier tiden omme dat wij gode ghenoech te doen van allen dien daer wij hem in verthoernt sul- len hebben in onsen vier oltheden. Dese achtenste reden segghet meyster wilhelm van antisioder. wij luden vasten indē vier tiden vanden iaer dat wij beteren sullen dat wij in dien tiden mischdaen hebbē Eñ

wi vasten dā drie dagē om dat wi in enē daghe dā beterē sullē dat wij binnen eure maent misdoen Eñ men vast optē woens dach om dat cristus doe vā iudas vercoft wort Eñ opten vridach om dat crist⁹ doe gepassiet was Eñ opten saterdach om dz cristus doe indē graue lach eñ om dat dye apostolē doe alle te samē seer droeuich waren vā haers heren doot.

¶ Den eersten dach van der maent februario.

D

Sinte Ignacius bischop ende martelaers dach Dese was die derde dye die kercke vā antiochien nae sinte peter regierden.

¶ In scotlāt sinte brigitta iōcfrouwen dach. ¶ Eñ noch. ꝛc

Ignacius bedudet vuer doghēde dat was dat vuer vā der lieften gods. Ignacius was ioānes discipel ende biscop vā antiochien. Men leset dat dese ignacius onser lieuer vrouwē enē brief sande in deser manierē Maria die god droech haer knechte ignacius du soldes mi hebbē vertroest eñ vaster ghemaect die nyeuwelic bekeert bin eñ dijns iohās iōgher wāt du vā dine iesu hebste v̄nomē in woordē eñ ic bi verwōdert in horē. mer vā dien dat ic hebbe ghehoort so beghere ic vā hertē noch sere te weten vā di die altoes vriendelic mz hē wares eñ die sine heymelicheit wistes weset mit gode eñ die nyeuwelic bekeert zijn eñ die mit mi zijn die moeten wordē vele vaster ghemaect vā di eñ om di eñ in di.

Eñ maria onse vrouwe ātworde hē in dese woordē Ignacius dē waerden discipel die oetmoedighe deerne iesu. dat du hebste ghehoort vā iesu eñ dat di iohā gesecht heeft dat is waer dat gheloue eñ gheduer in dien eñ holde starckelic die kerstē belofte wāt ic sal mit iohānes comē tot di ende di eñ die mit di zijn sien staende eñ do mālic int gheloue eñ die wreetheit der veruolghinghe eñ kere di niet of mer dijn gheesten zijn vrome eñ verblijdē in dē here i gode minen heylgheuer. ¶ Sinte ignaci⁹ was so sere volmaect in leuē dat sinte dionisius die sinte paulus iongher was de alsoe groot in der prophecien was eñ inder godlijcker cōste so volmaect dat hi sint ignacius woordē plach te alligierē om sinene redene daer mede vast te maecken wāt als dese dyonisius secht ōme dat zōmighe bestraften dat mē in gheestelike scrifturē sette dit woort liefte om dat dyonisius tonen wolde datmēt sculdich waer te scriuē in die scrifture so secht hi dat ignacius bescrijft Mijn liefte is gecrucet. ¶ Men leset in tripartita historia dz ignaci⁹ hoorde op enē berch die enghelē antiffenē singhē Eñ vā der tijt horde hi ātiffenē in de kerc singhē eñ nae dē toon vāden antiffenē de psalmē te beghinnē. Als ignaci⁹ langhe ghebedē hadde om der kerckē vrede ōme dz hi der crācker kersten vrese ōtsach eñ nz zijns selues so ghinc hi trayano dē keyser te ghemoet die wed̄ keerde van den stride den hi verwōnen hadde om dat hi alle die kersten dreighede te doden so seide hē ignacius dat hi kersten waer Ende die keyser trayaen die leuerde hem tien ridderē dat si hen gheuāghen te romē soldē brenghē eñ

hi dreychde hem dat hem die beesten eten solden.

¶ Doemen hem aldus te romen brocht te ghevaghen sende hi tot allen kerstē brieuen eñ maectese vast in cristus gheloue. Eñ sondlinghe sende hi enen brief aen die kerck vā romen biddēde dat si zijn martelie niet belettē en solden. Inden brief sept hi aldus Ic ben ghebrocht van syrien te romen eñ vechte dach eñ nacht te lāde ende ter zee mit beesten. eñ ic ben ghebōden eñ gheknocht eñ in hoede ghegeuē thien ridders libaerdē die altoes vā ōser doget quader worden eñ ic worde vā hoer quaethede to bet gheleert. O die beesten die mi bepept zijn die mi beholden sullen welcke tijt sullen si comē wāneer salmēse wt latē wāneer salmēse oerlof gheuē mijn vleysch to ghebruken. ic salse noedu mi te vlinden. eñ ic sal hem bidden dat si hem niet en ōtsien mijn vleysch te begripē als si zommighen ōtsien hebben. Eñ oeck ist dat si hē vertraghen soe sal ickse dwinghen eñ op hem lopen mer ic bidde vgeeft my ghenade wāt ic weet wat mi nutte is. o hē doe mi alleen alle die tormēten die de duuel geuōden heeft. vuer cruces beesten eñ men stropе mijn beenre eñ scuere mijn leden. eñ men doe mi alle pinen als ic hope eñ ic sal daer moghē mede verwinnen mijn heer ihesus cristus

Doe ignacius aldus te romē ghecomē was brochtmen hem voer trayaen die hem seyde. Ignaci waer omme doestu āthiochien teghē ōsvechten eñ bekeerste mijn luydē ten kerstē gheloue. Ignaci? seyde Ghaue god dz ic dy bekeren mochte dattu altoes mochtes beholden dat starcke heerscap. Trayaen seyde Offer ōsen goden eñ du saltste prin te zijn vā allen papen. Ignacius seyde hē Ic en sal dinē god niet offerē noch ic en begheer dijn waerdichept niet doet mit my al datstu willest du en doest mi niet vwā delen Trayaen seyde. Slaet zijn scolderē mit loden cluppelen eñ mit yseren haken. scoert zijn side eñ crouwet dan zijn wōdē mit scarpen sceruē.

¶ Doemen dit ghedaen hadde eñ hy al toes vast bleef seyde trayaen Brēct hier barnēde colen eñ doet hem daer op mitten bloeten voeten staen. Ignatius seyde hē noch barnēde vuyr noch siende water en mach cristus caritate in mi niet leschen. Trayaen seyde hem. Wat thouerien zijn dit datstu soe vele ghedoghest. Ignacius seyde Wijkersten en zijn gheen touenaers eñ wi vbiedē in ōser wet datmē touenarē niet en laet leuē. Trayaen seyde scuert si. nen rugghe mit haken eñ besprenckt zijn wōden mit solt. Ignacius seyde hem die passie deser tijt en zijn niet waerdich tegēs die ewighe glorie. Trayaen seyde Neemten eñ spant hem in yseren eñ legten in een stock inden diepsten karcker. eñ laet hem daer sondē spise eñ sonder dranck. eñ ouer dryen daghen gheesten den beesten te verslinden. ¶ Opten dorden dach quam die keyser eñ senatoers eñ alt volck dat si sien solden den bisschop vā āthiochiē vechten teghen die beesten eñ trayaen seyde. Omme dat ignatius houerdich eñ hoech moedich is so bintē eñ laet twe libaerden op hem wt dat si niet vā hem en latē Doe seyde ignacius totten volck dat daer stor

Ghi mānen vā romen die desen strijt aen
siet weet dat ic zōder loen niet en hebbe ge
arbeidet. want dit en doghe ick niet om
quaetheit mer om godertierenheit. Daer
nae seide hi Ick bin cristus coern ic sal ghe
malen wordē mit der beesten tāden op dz
ick suuer broot worden sal. Doe dat die
keyser hoorde so seyde hi Der kerstenē v̄-
draghen is groot wie vāden griecken sol-
de dit verdraghē om sinē god Sinte igna
cius antworde Ic en verdraghe dit nz mz
mijnre craft mer mit cristus ctafte. Doe
anriep sinte ignacius op die liebaerdē dat
si hē quamē daer te verslindē Ald9 quamē
daer twe wilde liebaerden toe ghelopē eñ
doden hē mer si en aten zijn vleische nyet.
Doe dit trayaen sach do hadde hi altegro
ten wōder eñ ghinc wech eñ beual. waer
yemāt die zijn lichaem nemē wolde dz mē
dat niet en verboot. Daer om namen die
kersten zijn lichame eñ begroeuē dat eerlic
Doe ontfinc trayaen brieuē in welckē die
ander mā die nae hē was beuolē hadde.
datmen alle die kersten dodē solde Eñ hij
prees seer vele dat van dien dz trayaen Ig
nacio ghedaen hadde Mer trayaen beual
datmē ghene kersten soeckē solde mer qua
me eñich kersten voert datmē den castidē
solde. ¶ Men leset oeck dat ignacius in
alle sine tormēten altoes anriep zōder op-
holden iesus cristus name Eñ doe hē sine
pinighers vraechdē waer bi dat hij desen
name so dicke anriep soe seide hi Den na-
me heb ick bescreuē in mijn herte eñ daer
om moet ick he noemē zōder opholdē Eñ
doe hi doot was so wolden si dat proeuē
eñ toghen zijn herte vut eñ sneden dat op
eñ si vonden dat al volle ghescreuē mitten
name iesus eñ des soe hadden vele luyden
seer groot wōder

¶ Hi was ghepassiet inden iare ons he-
ren doemē screef. c. eñ vi.

Die legende van sinte brigitta

DEse heyligge brigitta een bruyt
christi vāden ouersten vā swedē
gheboren. Van die heilighe kerc
ke wort si ghecanonisiert In dē iare ons
heren dusent. ccc. eñ xcvi. binnē romē in
een nōne cloester vā sinte laurens in pali-
perno Eñ die een helfte vā hare reliquien
wort ghebrocht inden cloester van onser
vrouwē in vasteno in dat stichte vā liuico
pensis dat si selue ghesticht heeft in dat co
ninckrijck vā sweden Eñ daer heft si ghe-
set haer ghestelike nōnen als vāder regu-
le sinte saluatoers Eñ daer wort si ghebo
ren vā de alre heilichstē olders Eñ daer na
wort haer ghegeuē een prince tot enē mā
eñ hare kinder eu voede si niet totter wer-
elt mer gode alre nutste Nae den doot vā
harē man eñ van hare kinder soe liet god
haer een dochter beholdē eñ al dat si hadd̄
dat deylde si om gode dē armē cloesterē eñ
weduwen eñ pelgrims Eñ si voer vut in-
gheuē gods oeck pelegrimaedse ouer alle
die werelt end̄ ouer alle kerstenrijc als een
vreemt pelegrim om dat rijcke gods te v̄-
crighen Ende eerst so ghinc si tot die hey
lighe martelaers in noerweghen in deen-
mercñen eñ oeck te colen eñ tot sinte anto
nius eñ tot sinte dyonijs in franckrijc eñ
daer nae voer si in spaengen tot sinte vin-
cent eñ daer sinte maria magdalena lach
In lombaerdijen daer sint augustijn leit
eñ tot sinte ambrosius Ende daer nae tot

sinte franciscus . eñ daer nae quam si toe romen totter reliquien der apostelen eñ d̄ martelaren eñ bleef daer een wijl . Si vas te stadelic biddēde eñ wakēde . eñ v̄diēde vā gode v̄licht te wordē vāden heylighen gheest . eñ haer wordē wōderlicke dingē gheopēbaert .

¶ Daer nae opēbaerde hoer die heylige maghet maria . eñ leerder ihesum mit bar nēder herten beminnē . Onse lieue heer o penbaerde hoer eñ seyde dat si wt romen ghaen solde tot iherusalem eñ daer solde si v̄nemen die openbaringhe zijnder passien eñ pinen .

Hi toech vā romē tot sinte ādries thomas eñ matheus in cecilien . eñ in apulien ouer der berch sinte michaels . eñ den berch garganus . eñ to sinte michael ten baerne . eñ daer tot iheru salem op dē berch caluarien eñ in tgrafte ōs heren eñ to bethleem totter cribbē ōs heren .

¶ Doe wort hoer bewesen ouermits o penbaringhe ōs heren die manieren zijnd̄ gheboerten zijnder passien eñ v̄risenissen . zijnder opuaert eñ toecoemst des heyligen gheestes eñ noch veel heymelijcke dingen vāder karcken godes eñ reformeringhen des heylighen gheloefs . Eñ doe si weder omme tot romen quam eñ veel boeckē die si ghemaect hadde beualse die heylighen karcke hoer eñ den gheestelijcken mēschē

Doe screef si noch een ghoet boec dat ghedeelt wort in acht boecken eñ dz wort ghehieten tboeck der opēbaringhen godes . Eñ in den boeck staet al dat hoer gheopenbaert wort vā gode eñ vā dē sta te der heyligher karcken . eñ vā die refor meringhe der werlt van dier tijt ōs heren tot antekerst comen sal . Eñ si is brukēde een wōderlicke manier eñ lichte redene ge meenlick in hozen eersten capittel seggen de aldus ¶ Cristus sprack to sine bruyt Eñ si screef noch een ander boeck van me nich ghoet ghebet die hoer vā god geopē baert waren . Eñ si screef noch een boeck van dat wesen alleen te wesen eñ van dat wesen vāden ghemeynen volck te wesen eñ veel ander nutte dingen .

¶ Doe si dat ghasthuys der armer men schen binnē romen hadde doen tymmeren doe sacte si al hoer dinck eñ nam benedic tie vāden paeus eñ ghinck wt roemē eñ si dochte dat si in zweden in hoer eygen lāt wolde ghaen omme euwelijcken daer toe bliuen inden cloester dat si daer ghetīmert hadde Eñ si had oec begheerte te ghaē ter seyne omme te visiteren katherina vā der seynrn der heyligher iōcfrouwē

¶ Doe si drye daghem ghewādert had de opēbaerde hoer ōs heer eñ seyde Mijne wtuercozen bruyt keert weder omme eñ ghaet tot romen dats minen wille dz ghi daer blijft in minen groenen houe daer de straet is ghemaect van gholden eñ si zijn roet vanden heylighen bloede der eerwar digher eñ heylighen martelaren eñ marte larsen . want daer is een bequaeme stede omme totten ewighen leuen to comen . Ende si keerde doe weder omme to hant ende si ghinck in die heylighe vermaerden stat van romen ende hoer lieue gheestelijc ke aenschijn dat was doe weder omme al claer scinende als die zonne . Eñ alsoe die

romeynē leidē dattet ghelieden is dat haer lichaem vāden enghel dicwijl is opgheboren hoech vāder eerdē Ēn luttel daer nae woende hi in haer eyghē gasthuus Ēn onse lieue here opēbaerde haer hē selue mit hine lieue moeder Ēn sine bruut brigitta ōtfinck dat sacramente eñ haer siele voer op totte hemel. Haer lichaem wort seer erbaerlic begrauē vandē paeus in dat nōne cloester vā sinte laurēs in pauesperno Ēn bi nae twalef iaer daer nae so wort hi ouergheuoert eñ verheuē Ēn die paeus die gaf daer mildelic toe sine gracie als een maent lanc duerēde in die selue stede verghiffenisse vā alle sunden.

E

Onser vrouwen purificacie endē ypapanti ons heren.

Te romen ten weghe tot sallaria sinte abzonians martelaers dach Dese do hi mit sinnio den dyake doe hi noch heydē was een stēme vāden hemel hozde Comet ghi ghebenedide mijns vaders ōtfanghē dat rijc dat v berept is vā beghine d wereld so gheloefde hi eñ wort ghedoopt ende Ēn also ontfinc hi daer nae in der behidinghe ōs heren die crone der martelien ende wort mittē swaerde onthoeft

Te romen der heilighē dach fortunatus felicianus firmus cādidus.

Te orliens sinte fulcols biscops ende confessors dach.

Ende noch meer ander heylighē martelarē eñ confessoren .rc.

Van onser lieuer vrouwen dach purificatio dats lichtmisse.

Onser lieuer vrouwen suueringhe wort ghedaē opten viertichsten dach nae cristus gheboerte. Men plach dese feeste mit drien namen to noemen. dat was suueringhe. presentacie eñ lichtmisse. Men hietse suueringhe om dat onse vrouwe opten xl. dach nae crists gheboerte ten tempel quam dat si ghesuuert solde worden nae der eewe al en was si niet verboden onder die eewe. wāt die eewe gheboet dat een wijf die ōtfaen had de eñ enen zoen gebaerde dat si ōsuuer solde zijn seuen daghen. dat is dat si mitten luden niet wesen en wolde noch indē tempel comen. mer nae seuen daghen was si suuer als mitten luden omme te gaē noch tan was si ōsuuer als inden tempel to comē tot xxxiij. daghē.

Ten laetsten als xl. dagē voldaē waren soe quam si indē tempel eñ offerde haren zoē mit ghiftē. mer baerde een wijf een maechdeken so dubbelden si die dagē beyde int ghesellscap vā die luden eñ inden tempel te comen. Waer omme dz ōse heer gheboet datmē indē xl. daghe tkint offeren solde inden tempel daer toe so zijn drie redenen.

Die eerste reden is ghelijck datment kint opten viertichsten dach presenteert in den tempel soe wort alre dickste optē xl. dach nae dattet ghewōnen is hem de siel inden lichaem ghesent als in haren tempele. Soe mē leest in scolastica historia al seghen die philosophen dattet lichaem indē moedē bupten xxxvi. dach volmaect werdet sonder twiuel.

Dander redē is als die siel indē kinde ghesent wort optē xl dach vāden lichaem wort belimt. soe wort si weder gesuuert als si ten tempel coemt optē xl. dach mpt offerhāde.

Die derde reden is datmen daer by ū staen sal dat si inden hemelschen tempel ū dienen sullen te comē eñ inden tiē gebodē voldoen mittē gheloue ū euāgelisten

Een vrouwe die een maechdekē baer de hoer worden die daghen ghedubbelt in den tempel in te comen eñ int volmaken vāden lichaem. wāt ghelijck dat in dyer moeder bupck een knechtkēs lichaem binnen xl daghtn wort volmaect. eñ dz hem opten xl dach die siel in coemt also wordet eēs maechdekēs lichaem volmaect op den lxxx dach. eñ dan coemt hoer die siele in.

Waer by dat eēs mās lichaem eerste volmaect wort dan eēs wijfs daer vā soe zijn drie redenen. Deerste wāt crists wolde mās figuer ōtfanghen. daer ōme wolde hi die mālichept eer doen eñ meerze gracien gheuē dat die man volmaecter sol de worden eñ die moeder eer gheseuert.

Dander reden is wāt wijf sondichde meer dan die man. eñ als bupten in der werlt hoer pine ghedubbelt zijn soe zijn si hoer ghedubbelt inden lichaem.

Die derde reden is datmen hier by verstaen sal dattet een wijf in eenre manieren gode meer moyde dan die man. om dz si meerre sonde dede want god wort ghemoyt in eēre manier mit ōsē sondē so hi seit Ghi hebt mi doen dienē i nwer quaetheit

Onse vrouwe en was nyet gheholden in
die wet der suueringhe wāt si en ghebaer
de niet vā mans sade mer vāden heylighē
gheest Eñ daer om seide moyses Een wijf
die saet ōtfanget eñ enē sone ghebaert om
dat hij ghene blasphemie op ōser vrouwe
spreken en solde Bernardus secht . Onse
vrouwe wolde haer in desen saeken onder
doen om vier saken . Die eerste is Dat si
exēpel vā oetmoedicheit gheuē solde End
daer bi secht sinte bernardus Waerlic sali
ghe maghet ghi en hebt gheen noot van
deser suueringhe . also en hadde v sone oec
vāder besnidinghe . weest ōder den wiuē
als een vā hem ludē wāt dijn sone is also
in dat middel der kinderē Dese otmoedic
heit en was allene vāder moeder niet mer
oeck vā haren sone die hē oec ōder die eu-
we doen wolde . wāt in sine gheborte so
hadde hi hē als een arm mēsce mer huden
als en arm sundich mēsce eñ als en knecht
Hi hadde hē als een arm mēsce om dat hij
vercoes der armer ludē offerhāde Als een
sundich mēsche om dat hi ghesuuert wol-
de wordē mit die moed als een knechte in
dien dz hi wolde wordē verlost . also wol
de hi oec naemaels worden ghedopet niet
om die sundē te suuerē mer om sine grote
oetmoedicheit te tonē . wāt cristus wold
ontfanghē alle die boete die teghē die eer-
ste sundē waren . niet dat hi se yet te doen
hadde mer om dat hi ons tonē wolde sine
grote oetmoedicheit eñ om dat hi toenen
wolde dat die boeten goet warē in hare ti
de . wāt teghen die erste sunde so voer so
nae zijn vijf boeten gheser . dat warē dye
offerhandē . tienden eñ sacrificien daer zō-
derlinghe mede beteykēt was dat werck

onser verlossinghe . wāt die manier onser
verlossinghe was beteikēt bi die orferhan
de wāt inden bloede datmē offerde was
cristus passie beteikent . eñ indē tiende die
mēsche die verlost wort wāt die mēsche is
beteikēt bi die tiende dragmā . Die erste
boete teghen die eerste sunde was de offer
hande . daer om offerde caym gode van si
ne vruchten eñ Abel vā sine beesten . Die
ander boete was tiende eñ daer om gaf a-
brahā melchisedech dē prester tiende wāt
agustinus secht . men vertiende al des mē
achtet . Die derde boete was dat sacrafi-
cie . wāt gregorius secht dat dese sacrafici
waren teghen die eerste sunde . nochtā so
moste wesen ten minsten dat die ene wa-
re vader of moeder die ghelouich was eñ
want somwijle mochte beide vader ende
moeder wel onghelouich zijn Eñ daer bij
quā die vierde boete dat was besnidighe
die vader ende moeder halp die ghelouich
ende onghelouich warē mer om dat dese
boete niemāt en betaemde dā den mānen
allene eñ om dattet die poorte van den pa
radise niet ondoen en mochte daer ō quā
daer nae dat doepsel dz alle mēscen gheme
ne is eñ het ondoet die dorē vāden paradi
se . Het schijnt dat cristus die eerste boete
aen nam wāt hi was gheoffert indē tem-
pel Die ander boete nam hi doe hi xl . da-
ghe eñ xl . nachten vastede . wāt om dz hi
niet en hadde goet daer hi tiende of gheldē
mochte so offefde hi gode tiende vādē da-
ghen . Die derde boete ontfinck hi doe si
ne moeder voer hē offerden een paer tortel
duuen of twe ionghe duuen dat men daer
mede sacrificie ende offerhāde doen solde .
Die vierde die ontfinck hij doe hi hem liet

besniden. Die vijfte boet ontfinck hi doe hem iohānes doepte.

¶ Die ander reden dat hi inden tempel solde worden geoffert dats dat hi die ewe voldoen wolde. want god en quam niet om die wet to brekē mer te voldoen. wāt hadde hi hier in die wet ghebrokē soe had dē hem die iodē moghen ōtsculdighen eñ legghē wij en ōtlaen dijn leringhe niet. omme dattu den vaders ōghelijc bist ende die ewe niet en holdes

CRistus eñ maria deden hem hudē onder dzierhāde ewe. Tē eerstē onder die ewe der suueringhe en een beteykender doghet dat wij moghen legghen dat wij ōnutte knechten zijn als wij alle dinck wel ghedaen hebben

¶ Ten anderē onder de ewe der vlostin ghe omme een exempel der oetmoedicheyt

¶ Ten dordē ōder die ewe der offerhan de omme een exempel der armoeden

¶ Die dorde reden dat hi inden tempele wolde worden gheoffert is. omme dat hi die ewe der suueringhe enden wolde wāt ghelijc dat die dōckerheyt wech gaet als licht coemt soe vghic oeck die wettelicke suueringhe doe die ghewarighe suuerige quam. wāt daer quam ōse ghewarighe suueringhe dat was cristus. wāt hi ons suuerde mitten gheloue als inder apostolē werck ghescreuē is mit gheloue hoer her ten suuerende ¶ Hier bi ist dat die vaders niet meer en zijn ghebōden tot gheuoech doen noch die moeders ter suueringhe. of men lost die kinder niet.

¶ Ten vierden quam hi inden tempele omme dat hi ōs leerde dat wij ghesuuert moestē worden Wāt in vijf manieren soe doetmen suueringhe. als vander quaeder ypemaze eñ daer vā sullē wij worden ghe suuert dat is by den ede eñ betekēt vlos singhe vāden sonden ¶ Eñ mitten water dat betekēt ofdwaen des doepsels. ende mittē vuyr dat betekēt instortinghe ghe estelicker gracien eñ mit oercōde of tugers die betekenen die menicht vā werckē. eñ met stride die betēkēt becoringhe.

¶ Doe ōse vrouwe aldas inden tempel quam soe offerde si haren zoen eñ si vlostē weder omme vijf penninghē.

HEt is te weten datmē in die ewe zommighe eerstgheboren plach te vlossen. als deerste ghebozen der elf ghestachten vā israel die plachmen te verlossen omme vijf penninghen. Sommighe en vlostmen niet als der leuitē eerst ghebozen diemen nymmermeer en vlostē mer doe si tot hoer oltheden quamē diēdē si altoes den heer inden tempel.

¶ Oec en vlostmē niet die eerste ghebo ren vā suueren beesten mer men offerdese den heer. Sommighe verbutemēse als vā den ezel datmē buyte omme een scaep. zō mighe dodemē al vāden hōden.

¶ Omme dat cristus was vāden ghe slachte vā iuda dat een vādē eluē was soe verlostemē Si offerden den heer oeck voer hem een paer tozteldunē welck was d ar men ludē offerhāde eñ een lam der riker.

¶ Daer en staet niet ghescreuen tweeñ ionghen tozteldunen mer daer staet vā tweeñ ionghen dunen. wāt men vindet altoes veel ionghe dunen mer niet iongen tozteldunē. Hi en segghet oec niet eē paer

duuē als hi secht een paer torteldunē wāt die duue is een oncuysch voghel endē daer ōme en wolde god niet datmē se offerē sol de in sine offerhāde ¶yer die tortel duue is een suuer vogel. ¶yer en hadde onse lieue vrouwe hier te voren niet veel goets ontfanghen vā den conighen. hier bi so schijnet dat maria wel een lam hadde moghē copen. Daer toe machmē segghen als sinte bernardus secht dat dese coninghen dit kint veel goets brochtē wāt dz en schijnet niet dat alsulcke conighen alsulckē kinde cleynē ghiften gheuē soldē ¶yer als zōmighe seggē so en behielt ōse vrouwe dz golt niet mer si gaf dat altehāt den armē Ofte si behielt dat mit voerlichticheit om dat si dat verteren solde in egipten daer si vlijt. naer vluchtich wesen solde Ofte die coninghē en brochtēs niet vele dē kunde om dat si hē dat offerdē in gheelteliker vōlāt nisse. ¶yen leset vā drie offerhāden die vāden here gedaen warē Die erste dede zijn moeder eū ioseph vā hem in dē tempel. Die ander was dat si duuen voer hē offerden. Die derde dede hi selue voer ōs indē cruce. Die eerste toont sine oetmoedicheit wāt die here vāder wet dede hem seluē onder die wet. Die ander toont armoede wāt hi vercoos der armer offerhāde. Die derde toont sine caritate wāt hi hi offerde hem seluē indē cruce om die sunden alre menschē.

¶Ten anderden soe hiet dese feeste presentacie om dat cristus doe in den tempel wort ghepresentiert Ofte si mach oec heten obuiacio dat is ghemoeten. want simeon eū anna quamē cristo te ghemoete indē tempel doe mē hē inden tēpel brachte

eū doe ōtfinc hē simeon in sine armē.

¶yen sal mercken dz dese bedēckinghe ofte vōminderinghe vā onsen here in dryen manieren wort gedaen. wāt die eerste dz was vōminderinghe der waerheit wāt hi die die waerheit is bi hē seluē die die wech is leydet eū brenghet alle mēsceu in hē seluen. die dat leuē is dat hij hē liet vā anderen draghen. Wāt het is gescreuē Doe si dat kint iesum inbrochtē ¶Die āder vōminderighe is sine grootheit. want hij die alleen groot eū heylich is hi wolde mz die moeder wordē gheseuert als een onsuuer. ¶Die derde vōminderige is die moghentheit. wāt hi de alle dinc draget mit die woordē zijnre craft hij liet hē draghen in een olts mās armen nochtā droech hij den ghenen die hē droech als ghesecht is Die olde man droech dit kint mer dit kint regierde dē den olde mā Eū simeon benedide doe god eū seyde Nu laetste dinē knecht te here na dijne wordē in vrede. ¶Eū simeon noemde hē mit drie namē dz is heilgheuer. licht. eū glorie des volcs vā ysrahel Die redene vā dese namē machmen in vier manierē vōrtaen Erste dz hi ōs gerechtich maect so wort hi ghehietē heilgheuer wāt ielus bedupt heilgeuer om dz hij zijn volc ghesont maect vā hare sundē Hi heet licht om dz hi graci gheeft eū glorie om dz si glorie gheeft. Ten anderde bi dē dz wi vōrē warē wāt erst so beleset mē een kint eū dopet eū dā wort dat gheseuert vāden erflīken sunden ōses eersten olders eū dat bi den eersten ¶Ten anderden male soe gheestmen dan den kinde een barnēde kerse in die hant Eū dz bi den anderen Ende ten dorden offertmē hē anden altare eū dz

biden derden. Teñ vierden dat hi hē gaf in drye namen verstaetmen bider processi-en vā huden. wāt eerst soe wietmē die ka ersen eñ deelse. ¶ Ten anderē mael ōtste ketmēse eñ draechtse inden hēden Tē dor den soe coemtmen al singende inder karc ken. Ten vierden v̄staetmen biden dryen namen vā deser feesten. wāt men hietsen suueringhe.

¶ Men hietse lichtmisse omme v̄lichte-nissen van gracien. eñ daer bi hiet hi oeck licht. ¶ Men hietse oeck presentacie om verlichten vā glorien eñ daer bi hiet hi hē glorie zijns volcks van israel.

Men mach segghen dat ōs heer in den seluē sanghe wort ghelouet. als vrede als salicheyt als lof eñ glorie Hi is vrede wāt hi is middelaer tus schen ōs eñ sinen vader. Hi is salicheyt. wāt hi is ōs verlosser. Hi is licht wāt hy is een leraer. Hi is glorie want hi gheuet loue.

¶ Ten vierden hiet dese feeste lichtmisse datmen dan barnende kaersen in die han-den draghet.

Waer omme dat die karck gheordi neert heeft datmē op desen dach barnēde kaersen draghet zijn vier reden. Die eerste is om of te legghen ōge louighe ghewoēten Wāt die vā romē ple ghen opten eerstē dach vā februatio ōme die ere vā februe die mars moeder was. welcke maers god vāden stride hiet al dē nacht mit keersen eñ mit fackelen omme te ghaen omme dat hoer zoen hem gheuē solde seghe vā allen hoer vianden. omme dat si zijnre moeder alsoedanighen groten ere aen dede.

¶ Die vā romen pleghen oeck mede in februario offerhāde te doen februe eñ oec mede ander goden vander hellen voer die sielen van horen voeruaders dat si hem lu den ymmers ghoedertiren solden wesen. Ende daer omme soe offerden si hem groe te offerhanden eñ alle die nacht soe loefdē sise eñ waecten mit wassen kaersen eñ oec mede mit barnēden fackelen. ¶ Die wi uen pleghen oeck te doen in desen daghe een feeste van lichte eñ dat hadden si ghe-uōden wt eender poeten fabulen Wāt de poeten segghen dat proserpina was alsoe schoen datse pluto die god vander hellē be gheerde eñ hi namse eñ maectele goddine vander hellen. eñ hoer vader eñ moeder de sochtense langhe mit fackelen eñ mit licht

¶ Ende omme dattet wel zwaer is ou de ghewoencen te laten soe verkeerde sar-gius die paeus dese ghewoente to dē best dat alle die werlt doer de kersten op desen dach omme die eer van onser lieuer vrou-wen allen iaren draghen solden barnēden ghewide keersen omme dat aldus die feest te bliuen solde staende mer datmēse in een and̄ meninghe doen solde.

¶ Die ander reden datmen in desen eer-waerdighen eñ heylighen daghe kaersen draghet is omme te toghen onser lyeuer vrouwen suuerheyt. want zommighe die horen mochten die bewisinghe van onser lieuer vrouwen suueringhe die mochten deucken ende meynen dat sise toe doē had de. ¶ Omme datmē toenē wil dat si su uer ende claer was soe heeft die karck ghe ordineert dat wij barnende wassen kaer-

sen barnen sullen eñ draghē als of die kerc
ke daer bi leide Waerde vrou du en hebst
ghene suuetinghe te doen wāt du bilte al
suuer eñ claer wāt waerlic si en hadde der
suueringhe gheen doen die vā ghenē sade
ontfanghē hadde Eñ si was volcomelick
ghesuuert eñ gheheylicht in haer moeders
lichaem wāt si was in haers moeders li-
chaem mitten heilighen gheest die bouen
haer in quā doe si harē sone ontfinck alsoe
volcomelic geheilicht eñ ghesuuert so dz
voertmeer in haer ghene saetse noch wille
in haer en bleef sunde te doen wāt de craf
te haerder heilicheit spreide haer vut op al
le mēschen also dat si in alle mēschen lesse-
de alle bezoighen vā vleysceliker begheer-
ten wāt die ioden segghen dat maria alte
schone was nochtās so en hadde nye mā
begheerte tot haer vā vleysceliker lesten.
Eñ dat was om dese redene want alle de
ghene die se saghē die wordē doerghoten
mit die crafte haerre suuerheit also dat alle
vleyscelike begheertē in hē ghelesset wor-
den. Hier om es onse vrouwe gheliȝt dē
cedar wāt die cedar dodet mit sinē roke de
serpenten Aldus scheen haer heylicheit op
die ander eñ dode in haer vleisce alle vuyle
begheertē. Hi wort oeck gheliȝt der mi-
ren want alsoe die mirre dē wozme dodet
also dodet haer heilicheit vleyscheliche be-
gheerten Eñ dese sonderlinghe gracie vañ
heilicheidē hadde onse vrou bouē āder ma
gheden want der ander maechdē suuerhe
de eñ heilicheit en spreide haer niet ōder de
ander ludē noch en dode in hē die vleysche-
like begheerte niet oȝer onser vrouwen su
uerheit ghinc doer der oncuysceer ludē her
ten also dat si tot haer ghene oncuysce ge
dachte hebbē en mochtē Ten dozdē so
draghet mē kaersen om te ghedēcken dye
processie van huden want onse vrou ende
ioseph eñ anna eñ simeon deden hudē een
eersame processie eñ brochtē dat kint iesuz
inden tempel. Aldus doen wi een proces
sie eñ draghen een barnende kaerse in dye
hant daer iesus mede betekēt is. Want
inden walle zȳn drie dingē. dat is dz wal
se eñ lemȳt eñ dat vuer Eñ bi desen so zȳn
drie dinghē betekēt die in christo waren
want dat walle betekēt cristus vleysche
dat van onser vrouwē ghebozē was son-
der smitte als die bȳen dat was zōder dō
anders mēghelinghe. Dat lemit dat in
den walle verborghen es beteikent cristus
duerbaer siele die inden vleisce verborghē
is Eñ dat vuer betekent die goheit wāt
onse god is een verterende vuer.

Ten vierden so draghet men die bar
nende kaersen om ons te leren want wȳ
worden hier in gheleert. Willen wi voer
gode suuer zȳn so sullen wi ōs in drie din-
ghen hebben Dat is waerachtich geloue
goede wercken eñ rechte meninghe want
die kaersen die wi in die hant draghen be
tekent dat geloue mit goede werckē Eñ
alsoe men secht dat die keerse doot is als si
niet en luchtet. eñ alsoe dat lichte zōder de
keerse niet en luchtet mer doot schȳnet te
wesen Alsoe sechtmen dz doot is dat werc
sonder gheloue eñ gheloue sonder wercke
oȝer dat leenmȳt dat in den walle vbor-
borghen is dat is die rechte menēghe Eñ
daer bi so secht gregozius oȝen sal dz werc
alsoe van buyten doen dat nochtans dye
meninghe sal bliuē int heimelic.

wa sal int heymelic.

¶ Exempel

Het was een vrouwe die grote de uocie hadde to ōser vrouwē eñ si hadde bi hoer huys een capelle ghemaect eñ hadde ene capellaen omme daghelics misse vā ōser vrouwē te horen. Doet ōs vrouwē dach lichmis naecte was hoer capellaen verde ghegaen omme een oerbaer soe dat die vrouwe optē dach gheen misse hebben en mocht

¶ Men lest anders waer dat dese vrouwe hoer cleder eñ al dat si hadde plach den armen te gheuē doer ōs vrouwe. Eñ omme dat si harē mātel ghegeuē hadde eñ si van scaemten niet en dorsten ter karckē ghaen dat si optē dach gheen misse hebbē en conde. Doe si des rouwe hadde ghinck si in haer capelle voer den oltaer eñ to hāt worde si opghenomē inden gheest eñ docht dz si in een scoen karcke was eñ daer quamē vele meechdē eñ voer ghic een zeer schoene maghet mit eender cronē ghecroēt. Doe si alle gheseten warē quam daer een andere scaer vā iōghelinghen eñ saten oeck

¶ Men brochte doe daer een groten hope vā keersen eñ ghaf die eerste kaers der scoender vrouwen eñ daer nae dē anderē maechdē eñ iōghelinghē elc een kaerse. eñ der vrouwē wort doe mede een kaers gegheuē die si ghaerne ōtfinck.

¶ Doe sach si comē een diaken eñ eē subdyaken mit tortsen eñ een priester al ghecledet mit missen ghewade en si ghinghē totten oltaer omme misse te doen. Dese vrouwe meende eñ docht dat die twe ionghen accoliten die voer die priesters ghinghen waren sinte laurēcius eñ vincētius die diaken eñ subdiaken waren twe engelen eñ die priester cristus

Als cōfiteor ghelesen was eñ dye misse beghōnen was soe ghingē die twee schone iōghelinghen int midden vanden choer eñ beghonnē mit luder stemmen deuotelic die misse eñ die andē die inden choer waren die songhē voert. Doemen ter offerhāde ghecomen was de coninghinne eñ alle die maechdē eñ die ander die inden choer waren offerden dē priester haer kaersen al knielende alsmen pleghet Doe die priester stont eñ wachte nae der vrouwen dat si hoer kaerse offerē soude eñ si niet comen en wolde soe sende dye coninghinne vāden maechden tot hoer eē bode eñ seyde dat si dorpheyt dade dat si den priester soe langhe liet beyden. mer de vrouwe ātwoerde dat hi voert ghinghe ī der missen wāt si en wolde hoer keerse nz offeren.

¶ Doe sende hoer die coninghinne enē anderen bode eñ si ātwoerde hem oeck dz si die keerse die haer daer van doechdē ghegeuen was nyemāt gheuen en wolde mer dat sise van deuocien selue beholden woude. ¶ Doe beual die schoene eerwaerdighe coninghinne den bode eñ seyde Gaet ende biddet hoer nu derdeworuen dat si de keerse offere ende ist sake dat si dyes nyet doen en wil soe trectse haer wt die handē Doe die bode tot hoer ghecomen was eñ si des niet doen en wolde dat hi hoer badt soe seyde hi dat hem beuolen was dat hise nemen solde. Eñ hi greep die was keerse mit groeter craften ende pijnde hem hoer

te benemen mer si hielt se vaste eñ weerde haer vromelick Eñ doe si aldus langhe toghē die ene herwaert eñ de āder derwaert so brack die kaerse eñ die ene helft bleef dē bode eñ die āder helfte der vrouwē Eñ mz desen groten ghetrecke quam die vrouwe tot haer seluē eñ si vant haer biden altare daer si gheleghen was eñ si hadde in hare hant die stuckē van die kaerse eñ si daucte onser vrouwē seer eñ hadde des groot wōder die haer op den dach niet en liet wesen zōder misse mer dat si se llet wesen tot also groter festen Eñ si leyde haer was kaerse op Eñ so wat siecken waer of dat si sieck zijn op datmen die kaerse op hem leyde so worden si altehāt ghenesen.

¶ Exempel

EEn vrouwe doe si swaer was mit kinde sach op eenre nacht in hare slape dat si droech een bannier mit bloedigē verwen gheuerwet Eñ doe si altehāt ontwaecte so verloes si haer ghesichte Eñ die duuel bespeelde dit wijf so dat haer docht dat si den kersten geloue die si tot dye tijt ghehadt hadde tusschē hare borstē droech eñ dattet tehāt vutgaen solde van daer. Eñ doe mē se niet ghenesen en mochte soe benachte si in onser lieuer vrouwē kercke in die feste vā onser lieuer vrouwē te licht misse Eñ daer wort si ghenesen.

F

IN sebasten der stadt sinte blasius bisscops ende martelaers dach.

Te lyon sinte lupicinus des biscops dach felix ende colorijn.

¶ Te ebremen sinte anscharius die eerste biscop inder seluer stadt. ¶ Eñ

¶ Die legende van sinte blasius.

OM dat blasiꝰ in saftmoedicheidē eñ in heylicheyden sere groeyden so coren hem die kersten tot enen biscop in die stadt vā capadocien Eñ doe hi biscop ghewordē was om dyoclesiaen veruolghinghe so vloech hi in een hol end leefde daer als een heremite eñ die voghelen brachtē hē teten eñ die wilde beestē de quamē eenpaerlic tot hē ende si en woldē niet wech gaen voer dat hij die hāt op hē leide eñ gaf hem die benedixie. Eñ als enighe ludē siec waren eñ si tot hem quamen so wordē si alle ghenesen. Doe die tichter van dien lande sine ridders sande om te iaghē eñ si om niet arbeyden so qnamē si bi auōture tot sinte blasius holle eñ vonden daer voer hem staen ene grote menichten vā beesten Eñ om dat si dz in ghenre maniere vanghē en mochtē so seidē si dz ottoniton haren here Eñ hi sande altehāt vele ridderē eñ hi hete hem dat si blasiū brochtan mit alle die kersten tot hē Ende binnē der seluer nacht opēbaerde cristus blasio eñ seide Staet op eñ offer mi sacrificie Eñ siet die ridders quamē daer eñ seidē Comt vut wāt die ridders roepē di Eñ blasiꝰ seide hem Willecome kinderē wāt nu sie ick dat god mijns niet verghetē heeft end hij ghinc mit hē eñ en hielt niet op vā predicken eñ dede vele miraculē voer hem. Doe brachte een wijf een kint dat sterf vā enē graet vā enen visce die vkeert lach in sine kele eñ si badt hē al wenēde dz hi dz ghenase Eñ blasiꝰ leide die hāt op dz kint end wort altehāt ghenesen

¶ Een arme vrouwe was in dien lande die niet dan een varcken en hadde eñ een

wolf nam haer dat mit crafte Ende si badt sinte blasius dat hi haer varckē dede wedē gheuē Ende hi seide haer Wijf en weest niet hoeuich dijn varcken sal di wordē wedergheuē Ende altehāt quā die wolf ende hi brachte der vrouwē dz varckē weder.

¶ Ende doe blasius in die stat quā so brachte mē hem in enē karcker Ende des anderen daghes dede hē die richter voer hē brēghē ende seide Verblide blasius der goden vrient Ende blasius seide Her richter verblide v oec mer en segt niet dat si godē zijn mer duvelen wāt si sullen wordē gheleuert totten ewighen vuere mitten ghenē die se eren. Doe wort die richter toornich ende dede hē mit cluppelen slaen ende weder indē karcker legghē Ende blasius seide Hoet waenstu mz pynē vā mi te veriaghē die liefte gods die in mi is ende mi sterck maect.

¶ Doe dit dat wijf hoorde dien hi haer varcken dede weder gheuē so sloech si dat varcken ende brachte sinte blasio dat hoeft ende die voeten ende een kaerse ende broot ende dranck Ende sinte blasius dancten haer seer ende hi at ende dranc ende hi seide haer Du sullste alle iaer in mijnre ere in die karcke een kerse offeren ende di ende alle die ghene die dat sullen doen den sal wel wesen Ende si dede dat altoes ende hadde vele voerspoeds daer mede. ¶ Hier nae dede hem die richter vutē karcker brenghen ende als hij hē daer toe nz brenghen en cōden dat hi dē afgodē anbeden wolde so dede hi hē an ene balcke hanghen ende zijn vleysce dede hi scrōē mit yserē haecken ende dede hem weder also indē karcker draghen.

¶ Doe quamen daer seuen wijuen ende vergaderden daer die droppelen bloets ende si worden altehāt gheuāghen ende men dwāc se den goden te offerē Ende si seyden Wiltstu dat wi mit waerdichent dine goden anbeden soe seynder se ten vuere op dat wi daer ōse anrichten wallighē moghē ende suuerlic anbeden Ende doe wort die richter blide ende men dede haestelic dat si seydē Doe namen die wijuen die afgoden ende worpen se in dat middel vāden vuere endē seydē. wi sullen sien of dit godē zijn Ende doe dat die richter sach doe wort hi al vervoet ende sloech hem seluē ende seide totten knechten. waer ōme ende hebdi se niet ghehouden dat sise niet gheworpen en hadden inden diepen vuere Doe seidē si Die wiuē spraken di bedriechlicke toe om dat si se in den vuere werpen soldē Doe sprakē de wiuen cyen en mach dē waerachtighen god niet bedrieghē want hadden dit godē gheweest si soldē voer geweten hebben wat dat wi hem woldē doen. Ende do wort die richter seer toornich ende hi dede ghesmoloet mit yseren haecken ende seuen gloepende panniers brenghē ouer die ene side ende in die ander side seuen hemden Ende hi hete hem dat si kyesen solden van desen welck dat si woldē ¶ Ende een vā dien die twe clepne kinder hadde liep nae die lijnē hemden ende werp se in dat vuer Ende de kinderen seiden tot hare moeder. Lieue moeder en wilt ons doch niet after laten mer alsoe als du ons veruollet hebste van dijnre soeter melck alsoe veruollet ons oec mede mit die honichsoedighe soetichept vā der hemelscher glorien. Doe dede se dye richter hanghen ende hij dede haer vleysche schoren mit ysere crauwelen Ende alle hare vleysche was also wit als sne ende daer

liep melc voer bloet vut Eñ om dat si zo melic die tozmēten doechden so quā daer godes enghel tot hem eñ verstolte se ende seide En ontliet v niet wāt dit is een goet werckaer die wel beghinnet eñ wel volbzē ghet so dat hi vā sine weder partie ōdient benedixie allt werck voldaen is Eñ dz hij dā loen ontfanghe voer die pine eñ blijsca pe voer den loen . Doe dede se die richter in en puer werpen eñ godlesschede dz puer eñ quamen vut onghequetst Endō die richter seide hē legt nu neder v to uerie eñ aen bedet onse godē Si antwoorde Voldoet dz du begōnen hebste wāt wi zijn gheroepe totten hemelrike Doe dede hi se ōthoefdē Eñ doe men se onthoefdē solde so daden si al knyelende eñ seiden God die ōs gheschei den hebste vāder duysternisse eñ brochtes in die soete luchte dye ōs ghemaect hebste dine offerhande ontfanghe onse sielen Eñ aldus sloethmē hem dat hoeft of eñ si voe ten tot gode waert .

Thier nae dede de richter blasium voer hem brenghen eñ seide . Anbedes du ōsen goden of en doetstu des niet Blasius sey de hem Onghenadighe ick en ontlie dijne dreighinghe niet doet wat du willste wāt ick leuer v allen mijn lichaem Endō doe de de hem die richter in een water werpē Eñ blasius seghende dat water eñ altehāt so wort dat water al droghe eñ hi seide Of uwe goden waerachtich zijn soe toont v crafte eñ gaet hier in . Doe ghinghē daer lxv . mānen in eñ si verdrōken alle Eñ on ses heren enghel seide tot hem Blasius co me vut eñ ontfanghet die crone die v van gode berept is Eñ doe hi vutgegaen was so seide hem die richter Sistu niet mit al

len beraden die goden te anbede Blasius seide hem Weetet katijf dat ick cristē bin eñ dat ic den duuel niet an en bede . Eñ doe dede hem die richter altehāt ōthoe den Eñ blasius badt gode so wie dat hem aenriep om die crācheit olte sieete vander sielen ofte om ander siecheidē dat hi hē sol de verhozen Eñ altehāt so quam een stem me vāden hemel eñ seyde dattet geschien solde als hi ghebedē hadde Eñ aldus was hi onthoeft mit twe kinderē . In dē iaer ons heren . cc . eñ lxxxvij .

G

Sinte gwilbertus cōfessoers dach

Te romen in simphozonius plaetse der heyligher martelaren aquilinus gemi nius gelasius magnus eñ donatus

Te troeys in sampaengen sinte auē tijn biscop eñ confessoers dach Eñ

A

In cecilien te cathenen sinte agatha ionctrouwen dach .

Te vyēnen sinte Anitus biscops dach doer welckes verdicheit des des ghelouel eñ wōderlike lere alle franckrijc bi coninc gudebald9 tidē alle krācrijc bescermt was vā die arriaense onghloue . Eñ

Die legende vā sinte agatha

Agatha was edel vā herten eñ se re schone vā lichame eñ in die stedē van cathenen oefende gode vā al heylicheit Oer quinciaen die ouerste vā ce cilien om dat hi onedel was eñ oncuysche eñ wreet eñ om dat hi die afgodē oefende so wolde hi sinte agatha nemē Wāt hi de onedel was hadde hi een edel iōctrou ghe nomen also solde mē hem te meer ontlien

hebben daer omme dat hy zeer oncuysch was soe wolde hi hoer scoenheyt bruken eñ omme dat hi ghierich was wolde hise nemen omme haers ghoedes wille eñ om dat hise solde mit hem den afgoden solden doen aenbedē. eñ hi dede sinte agatha to hem comen.

¶ Doe si to hem ghecomen was eñ hi sach dat mēse niet wcken en mochte soe le uerde hise enen lichten wiue die effrodisa hiet eñ neghē hoer dochteren die oeck me, de luchte wiuen waren dat si agaten byn nen dortien daghen raden solden eñ hoer wille verwōdelen. Eñ als nu beloefden si hoer groet goet eñ als nu dzeychdē si haer mit pinen eñ meendese alsoe te verkeren. mer agatha seyde hem mijn herte is op eē steen gefondeert o woerden zijn wint eñ o belotten zijn reghen eñ o dzeyghen zijn blixem. Eñ al ist dat dese teghen vechten nochtan en sullen si niet moghē verdozuē dat fundamēt vā minen huyse Eñ agata woende alle den dach eñ badt eñ hoer ver langhede nae die martilie.

¶ Doe effrodisia sach dat si aldus dus onbeweghelic was seyde si tot quinciaen oyen solde bet stenen moghen vermzwen eñ pser mozu maken als loet dā deser ionc frouwen herte verkeren van kerstelijcker meninghe

¶ Quinctianus dedese tot hem brēgen eñ seyde hoer. Dā wat wesen biscu. eñ si seyde Ic en ben niet alleen edel mer ic ben oeck vā hoghen ghebozen ghesiachte als mijn maechscap tughet. Quinciaen seyde hoer. Ofstu edel biste waer omme toēstu in leuen een dyenstmaghet te wesen. Hy ātwoerde Omme dat ic cristus deerne bē daer omme toen ic mi een dienstelic persoē te zijn. Quinciaen seyde. Als du edel bist waer omme segstu dattu een dienstmaget biste. Eñ si seyde Dats die hoechste edel, heyt daermen cristus dīest in proeft. Qui cianus seyde Dienst wattu willest den go, den te offeren. of te doghē veel pinē Aga, tha seyde hem. Dijn wijf moet soedanich wesen als venus dijn goddinne was end du moetes alsoe daen zijn als iupiter dijn god was

¶ Doe dedese quinciaen mit stenen slaē eñ seyde teghens eens rechters ere. soe en spreke mit houaerdighē monde niet Aga tha ātwoerde Ick verwōder mi dat ghy die een wijs man zijt in sulcken ghechept gheuallen zijt datstu die voer dijne goden holdes Nae welckē leuen du niet en wilst dat dijn wijf eñ du volghes. eñ segste dat ic di scāde doe als ic bidde datstu nae hoer exempel leuest. wāt zijn si dijn goden soe hebbe ick dy wel ghewēscht. mer veron waerstu hoer ghesellscap soe consenteerstu teerstē dijn goden quaet te zijn Doe seyd quinciaen. Waer omme clapstu mi vele. offer mijn goden of ic sal dy verdozuē mit veel tozmēten. Agatha ātwoerde Bzen ghestu my voer wilde beesten als si cristy naem hozen sullen si saft wordē. Wiltstu mi verbzāden soe sullē mi die engelen salp gen douwe brēgen vādē hemel. Doetstu mi tozmēten soe hebbe ick den heyligheu gheest daer bi dat icse versmade.

¶ Doe hiet hise ten karcker waert sle, pen wāt si beschaemde hem openbaerlijckē Agatha die heylighe ioncxouwe ghinck ghaerne eñ blidelijcken totten karker als of si ghegaen hadde daer si ghenoet waer

ten eten ēn si beual onsen here haren strijt
Des anderē dages so seide haer quiciaen
Verslake cristē ēn anbede die godē Doe si
dat vonwaerde so dede hi se an enē balck
hanghē Ēn agatha seide Jc heb in dese pi
ne alsoe grote ghenoechten als een die ene
goede bootscap hoort of als een die siet dē
hi in langhe niet en sach en begheert heeft
te sien . of als een die vele scats gheōden
heeft . wāt mē mach die tarwe nz opleg
ghen voer dat hi wal ghedorschet si ende
vten caue ghescheidē . also en mach mijne
siele indē paradise niet comē ten si dat du
sere nerstelic mijn lichaem doeste pinighen
Doe wort quincian? tornich ēn dede haze
borsten oklindē Ēn sint agatha sede to hē
Onsalige wrede tyran du en scames di nz
enē wijue oft te snidē dat du an dijn moed
soghes mer ic heb binnē in mijnre sielē ge
hele mānen daer ic alle mine sinnen mede
voede die ic vā minre iōcheit ōsen here ghe
offert heb . ¶ Doe dede hij se weder in
den karcker legghen ēn hi verboot datmē
gheen meisters tot haer en liet comē noch
hi en liet haer broot noch water geuē Ēn
omtrent den middernacht soe quā een olt
mā tot haer ēn voer hē ghinc een kint dat
een licht droech ēn hi brochte vele medici
nen mit hem ēn seide Al heft di die dwase
richter mit tormēten ghepinicht nochtan
so hebstu hē meer ghepinicht mit woordē
Ēn heeft hi dine mānen ofgheslaen sine
drachticheit sal in bitterheit ōkeren Ende
want ic was daer ghi dit ghedoechde soe
heb ic gesien dat dijne mānen sullē moghē
ghenesen Do seide Agatha tot hē Jck en
dede nye in mijnen lichame vleyschelijcke
medicinen ende het waer lelick dat ick nu
verloze dat ick alsoe langhe gheholdē heb
be Ēn die olde man seide tot haer . Doch
ter ick bin een kerstken en scame di niet Ēn
de agatha seyde tot hem Waer of mach it
mi scamen als du een olt man bilte endic
seer sellic ghequelst bin alsoe dat nyemāt
van mi solde moghen nemen enighe weel
de . mer here vader ick danche di dat du di
ne goedertierenheit mi ghewaerdichte te
doen Ende hi seide tot haer . Waer bi soe
en laetstu mi di nyet ghenesen Agatha de
antwoorde Want ick heb minē here ieshz
cristē die mitten woorde cā ghenesen wil
hi so mach hij mi ghēesen Ende die olde
man seide Jck bin zijn apostel ende hi heft
mi tot di gesant ēn weet dat du in sinē na
me ghenesen bilte Ēn altehāt voer sint pe
ter die apostel wech Ēn agatha viel nedez
ēn danete gode ēn vāt haer al ghenesen ēn
hare borsten warē haer weder angheset
Doe die wachters vā den karcker van dz
grote licht wech gheloghē warē ēn si dē
karcker op lieten so badt een agatha dat
si wech ghinghe Ēn si seide Oes en sal ick
nyet doen qnde dat ick alsoe verliesen solde
die gloriose crone der verduldicheit ende
der lydsaemheit ende latē mine wachters
in verdriete ende in wesen .

¶ Nae vier daghē so seide haer quiciaen
dat si dē afgoden anbeden solde op dat si
gheen meerre tormēten en lede Doe seyde
agatha Dijn woordē zijn alsoe ydel ende
also ongherechtdat si die luchte belimtē
ēn outreynighen . siet katryt zōder sinnen
ende sonder verstantnisse hae wiltstu dat
ick stenen anbeden sal ende laten god van
den hemel die mi ghenesen heft Doe seyde
quinciaen tot haer . wie heft di ghenesen

Sy seyde cristus die gods zoen. Eñ quin ciaen seyde dorfstu noch cristum noemen. Si seyde Alsoe langhe als ick leuen sal soe sal ic cristum mitter herten eñ mittē mōde aenropen. Quincianus seyde. Ic sal sien of cristus v nu genesen sal. eñ hi dede scar pe scaruen stroyen eñ daer op barnēde co len eñ hi lietse daer op al naect wentelen.

Exempel.

MEn leest datter doe wort een groeten eertbeuinghe soe dat alle die stat ver stoten wort eñ een deel viel neder eñ dode twee mānen van quincianus raet. eñ dz volck quam tot hem ghelopen al ropende dat si dat ghedoechdē omme der passiē vā agatha. Omme dat quinciaen ōtsach in die een side die aertbeuinghe eñ inder and̄ side des volckes gramscap. soe dede hy a gatha weder omme inden karcker liggen daer bat si aldus

Here ihesu criste die mi ghescapē heb best eñ hebste beholden mijn lichaem van besmitte eñ der werlt minne vā mi gheno men eñ die tormēten hebstu my doen ver winnen eñ ghedoechsaemheyt daer in ge gheuen ōtfanghe mijn gheest eñ ghebiet my te comen tot zijnre glorien. Doe si dit ghebeden hadde ghaf haren gheest. eñ si ruste in vreden.

INt iaer ōs heren cc eñ xxiij onder den keyser decio doemē harē lich aem balsemen solde eñ ment iden graue leyde soe quam tottē lichaem eē ion ghelinck mit siden ghecleet mit veel heerli ker mannen die mit witte ghecleet warē eñ daer inden lande nye ghesien en warē Eñ hi leyde tot haren hoefde een marmor tafel eñ to hant voer hi wt haren ogen eñ die ander mannen mit hem.

In deser tafelen stont ghescreuen dus Een heylighe ghedācke wil ic eren godes eñ v̄lossinge des lantscappes. Dit v̄staet men aldus Si hadde een heylighe gedāc ke willich offerdē si hoer seluen si gaf go de eer eñ si dede oeck mede v̄lossinghe des lantschappes.

DOe dese miraculen v̄maert wae ren soe beghonsten die heydē en de ioden hoer graft to eren. Eēs doe quinciaen varen solde omme agathē ghoet te ōdersoecken soe worden twee pa ghen vechcēde eñ deen peert beet hem end̄ dander sloech hem mitten voeten eñ wor pen hem inden vloet. eñ nye en wistemen waerhi heen voer.

Exempel.

OVer een iaer daer nae bi sinte agathē dach scoerde bi die stat eē groet berch eñ daer quam een vuyr wt wentelenden vāden berch ter stat waert eñ v̄brāde aer de eñ steen. Daer quam een menichte der heydenen lopen vāden berghe eñ vlodē op sinte agathē graft eñ grepē dē mātel daer hoer oltaer mede ghedect was eñ settē te ghen dat vuyr. eñ tvuyr bleef staende op sinte agathē dach.

Vā deser maget secht ābrosius O sa lighe edele maghet die waerdich was ō sen heer te v̄claren zijn bloet om den lof d̄ martelien O wat glorioser gemmē claer vā vorwē die waerdich was te ghenesen bi des apostels vādinghe. eñ nae vele tor mēten bouen allen myraculen was ende verblijcter van gheesteliker hulpen.

Aldus namē die hemelē cristus bruyt Al-
dus blijcte die gloriose dienste vā die men
scelike leden daer een choer der enghelē be
wijset die heilicheit der ghedachtē eñ ver-
lossinghe des lātscaps.

B

TE cesarien in capadocien sinte doro
thea der heyligher ioncfrouwē ende
martelaerster dach. In hare belidinghe
so wort een scolaster bekeert die theophi-
lus hiete die na vele tormēten mittē swer-
de verslaghē wort

¶ Opten den seluen dach sinte vedast⁹
eñ amandus der heyligē biscopē dach

¶ Opten seluen dach der heilighen satur
nijn theophil⁹ eñ renocata. Eñ

¶ Die legende van sinte dorothea

IN die prouincie vā capadociē
inder stat cesarien so was een
iōcfrouwe die dorothea hyete
Dese dede gode stadelikē dien
ste alle hare daghē in suuerheide eñ in so-
berheit eñ in reynicheit eñ oefende haer in
oetmoedicheit in vasten eñ in beden wāt
si was also seer wijs dat haer die mānen
niet verwādelen en mochtē want alle die
ghene die se ken dē loefdē den name ōs he-
ren iesu cristi die alsulcke dienstaer hadde
wes ansien bequaem was. eñ haer leuen
en was teghē nyemāt te ghelijcken Ende
om dat si aldus was in cristus lieften vol
maect ende om dat si tot zijnre salen comē
solde so dubbelde hi die seghe haers strides
dz si die een crone behielt vā hare maechdō
dat si oec die āder vā martelie hebbē solde
eñ daer mede tot cristñ comē. ¶ Doe die
nyeuwe mare in der mēscen mont liep soe
hoorde dat die veruolgher christi in persi-
den Ende hi quā in die stat vā cesariē dye
seer vernoemt was vā den kerstē gheloue
Eñ hi dede gods dienstmaghet dorotheā
vanghen Eñ do si voer hē ghebrocht was
so stont si mitten hoefde nederwaert sien-
de eñ bede tot cristū. Doe vraechde haer
die richter die sapirici⁹ hyete eñ seide Segt
hoe hietstu Eñ si antworde Mijn naeme
is dorothea Sapiricius seide Ic heb di hier
om doen halen dat du offeren sultste den
onsterfliken goden also die princen eñ on-
se keysers beuolen hebben Dorothea sede
God die inden hemel keiser is heeft mi be-
uolen dat ick hē allene dienē sal Wāt daer
is aldus ghescreuē Du sultste dinen heren
dinē god anbeden eñ hem allene dyenen.
Eñ efter. Die goden die hemel eñ eerde nz
ghemaect en hebben die moeten vergaen
vāder werelt Hier ōme soe staet ons te be
sien welcken keyser wi sculdich zijn onder
danich te wesen. den ertschen ofte den he
melschen gode of enē mēsche. wāt so zijn
die keysers anders dā sterflike mēschen al
soe oec die goden waren welcker beelden
ghi anbedet. Sapiricius seide. wilstu ōt
gaen eñ weder kerē ghesont eñ onbesmit
ende oeck onghequetst also legt dā of dijn
ghedachten eñ offer den goden Eñ doet-
stu dat niet so sultstu mit bitter pynē ghe-
pynicht worden eñ gheuen allen anderen
mēschen een exempel der vresen Doe seyde
dorothea Ick sal allen menscen gheuē een
exempel der vresen gods dat si den god ōt
sien sullen den die verwoede mēschen niet
en ontsien want si doen dat v̄woede hon
den doen. wāt si doden onnosel menschē
Eñ om dat in hem ghene redē en is so zijn

ſi gheeck eñ verwoet eñ worde gram eñ ſi
baſten eñ mit haren biten ſoe woden ſi dē
gheuē die bi hem heen ghaen. Sapricius
ſeyde In ſoe vele als ic tien mach ſoe meen
ſtu te ghedueren in deſen onnuttē dingen
eñ wille eñ willeſt mittē anderen ſtozuen.
hoer mi. offer op dattu ontgaen moghes
die pine der eculien. ¶ Gloſa. ¶ Ecu
lius eñ caſtata dats een gherecht boem mit
enen dwars balcke als een cruys boeuen
daermen die martelaers aen bāt mit den
handen eñ bleuen hanghen nederwaert.
Dozothea ſeyde Dijns eculien pijn zijn i
enen tide mer der hellen pijn zijn ewelijckē
Omme dat ick dan den ewighen pinē ſal
moghen ōtgaen ſoe en ſal ic deſe tijtliken
pinen niet ōtſien. wāt ic ouerdēcke dat ō
ſe heer gheſecht heeft. En wilt niet ōtſien
den gheuen die dat lichaem doden mer bet
ōtſiet dien die de ſiel eñ dat lichaem mach
verdozuen mitten helſchen brāde.

¶ Eñ doe ſprack ſapricius du ſalſt daer
omme den goden ōtſien dat ſi dijn ſiele eñ
lichaem niet en verdozuē. Dozothea ſeide
Ick hebbe dy nu gheſeyt datſtu mi in geē
gheu dat ic den duuelen offeren ſal die i de
ſe edele mēſchen waren mer ſi leefden alſo
dattet te ōcupſch eñ to ielickē te ſeggē wa
re eñ ſtozuen als beeſten. wāt doe ſi leue.
den en bekenden ſi gode niet die den hemel
eñ aerde ghemaect heeft eñ ſonderlinghen
oeck mede alles dat daer binnen is. Hier
omme ſoe baruen der beelden fielen inden
vuyr die ghij aenbedet in menigerhāden
metael in ſilueren eñ in golde of in anderē
coſtelijcken ghecleenten eñ ſacrificien dat
zijn offerhanden.

¶ Dat ſal oeck noet weſen dat ſi mit hē
oeck mede int ewighe vuyr worden ghe.
worpen ſoe wye hozen ſcepper laten ende
deſe afgoden aenbeden willen. Eñ doe ſa
pricius dit al ghehoert hadde ſoe worde
hi zeer aurtelijcken gram eñ hy keerden
hem totten pijnres waert eñ ſeyde. Han.
ghetſe aen die catalke dat ſi tien ſal haeren
weſen in pinen dat ſi doch alſoe conſente.
ren eñ minen goden offeren ſal.

¶ Deſe godes deerne doen ſi hoer ſach
hanghen aen die catalke doe ſeyde ſi vroe.
melijcken al onueruaert eñ alles ongeura
ghet totten rechter. Wat ſoe dzepgheſtu
my ¶ Doe datſtu doen ſalſt dat ick dyen
mach tien omme wes minne ic mi niet en
ōtſie toe liden noch en vreeſe ghepinighet
te worden.

¶ Sapricius vragede wie dat waer dē
ſi begheerde Dozothea ſeide criſtus dē go
des zoen Sapricius ſeide Waer is criſtus
Dozothea ſeide alſoe zijn aelmachticheyt
toe behoert ſoe is hi ouer al ſo dat die men
ſchelicheit beuaet wāt die ſin vāder menſe
lijcker broeſcheit holt voer idelheit dat hij
niet en bekent in enighē ſtat te weſen Eñ
hier omme belidē wij dat die godes zoen
op gheuaren is indē hemel eñ dat hi ſitten
ter richter hāt zijns vaders almachtich de
een eēheyt der godheit beholdet mittē va.
der eñ mittē hilighē gheeſt. eñ hi noot ōs
tē paradiſe zijnd weeldichedē daer die boe
mē tot allē tidē mit appelē vciert zijn. eñ
daer die liliē tot allē tidē blopē eñ die veldē
groen zijn. eñ dē berghē vblidē. eñ dē ho
uelē vciert zijn. eñ daer die heilige ſielen v
blidē. O ſapricius wiltu dit ghelouen ſoe
ſaltſtu verloſt worden eñ in godes para.

dise varen Sapricius die seide Du moetste dese ydelheit laten eñ den afgodē offerē eñ enen mā nemen eñ verbliden in dine leuē op dat du aldus niet en sterues eñ ghedoet wortste also si zyn de di ghelyc waren om hare dwaelscheit Dorothea seide Ick en sal den duuele niet offerē want ick bin een kersten wyf. noch gheen man nemen wāt ic bin cristus bruut eñ dit is myn geloue dat hi mi in zyn paradys leidē sal eñ dat hi mi tot zynre salen sal doen comen. Doe beual se Sapricius te leyden tot twe ghesusteren crista ende alista die corlic vā den kersten geloue ghescheidē warē eñ hi beual se den susteren eñ sede Ghelyck dat ghi ghelatē hebt die ydelheit eñ die ouerdaet vāden kersten gheloue eñ hebt gheoffert den onuerwinlicken goden eñ dat heb ic v doen gheldē eñ ic sal v noch mit meerre eren doen eren op dat ghi dese ionctrou moghet bekerē Eñ doe si se ōtfanghē hadden in hare husen so seiden si haer. consenteere desen richter eñ vlosse di vāder vresen der pinē als wi gedaen hebbē het is beter dat du also doetste op dat du dit lichte nz en verlieses inder pinē eñ voer dynē tyt nz en sterues Doe seide hē dorothea Och oft ghi mynē raet horē wilt eñ laet v leet wesen dat ghi dē goden gheoffert hebt wāt god de is goet eñ oueruloepēde in ōtfermhertichеidē den ghenē die to hē bekerē vā alle haerder hertē Eñ crista eñ calista sedē haer Wi zyn nu eenwerf gheketet van crista. hoe mach dat ghelchien dat wy wedkeren moghen Dorothea seide haer Het is ene quader sunde te wāhopen van ōs heren ontfermhertichеit dan den afgoden te offeren. Hier om en wilt nyet wanhopē

van den goeden wel geleerdē meister wāt hi is machtich uwe wonden te gheneselen wāt gheen wōde en is hi en mach se gheneselen Hier om so hietmē hē beholder wāt hi beholdet Eñ hier om heet hi vlosser om dat hi niet op en holt te verlosten Alleen so bekeert v vā herten tot berouwe eñ sonder twyfel ghi sult comē tot ghenade Eñ doe vielen si voer hare voetē al wenēde eñ baden haer dat si voer hē bede op dat si hare berouwe voer haren god offerē mochte Eñ si dede mit tranē wenēde een ghebeth tot gode eñ seide God die seides ic en wil den doot der sundarē niet mer ick wil dat hi bekeert wort eñ leue. Here Jesu christe die seides datmen meer blyscapen heeft in den hemel van enen sundighē menische die penitenci doet dan op xcix. rechtuaerdige mēschen die penitencie doen. Tone dyne goedertirēheyt in desen wyuē die hem die duuel ghepynt heft te benemen. doet wender dyne scapen tot dynē cudde op dat si hare exempel tot tot di weder keren maghē die di afghegaen zyn Doe si dit eñ aldulganighe woordē seide so sande die richter tot haren huus eñ dede se mit mit sinte dorothea comen Eñ doe hi se ouer die side ghelept hadde so begōde hi hē te vraghen of si dorothea wel bekeert haddē Eñ si ātworden beide vut enē mōde ende seyden. wi hebben lere gedwaelt ende ongherechtelick ghenoech ghedaen om dat wi de pinen ende tormenten ontsaghen die vgaue kelick zyn. want wi hebben ydelen afgoden gheoffert Ende hier om so baden wi haer ende si heeft ons penitencie ende berouwemisse vā onse sundē ghegeuē dz wy sullen moghen comen tot cristo ōsen here

ghenade. Doe scoerde sapricius sine clede
ren eñ in groten gramscip beual hi waert
dat si te hãt die goden niet en wolde offe-
ren datmẽse rugghe aen rugghe in eẽ put
worpe Eñ si riepẽ. Here ihesu criste õtfan
ghe dese penitencie eñ gheeft õs ghenade
Eñ in desen woerdẽ eñ belidẽ gheduerẽde
worptemẽse inder cupen. eñ daer in v̇brã
dese voer sinte dorotheen oghen.

¶ Dorothea verblide in die vre haers v̇
scheydẽs eñ riep op hem eñ seyde. Vaert
voer my eñ hebt sekerlijck verlatenis van
allen uwen sondẽ. Eñ ghij sult wetẽ dat
ghij by den seghe van marteliẽ weder ge
uõden hebbet dat ghi verloren haddet. eñ
die vaḋ sal v ommehelsen te ghemoete toe
comen die verblidet indẽ verloren zoẽ als
hi hem weder omme gheuõden heuet nae
sine verloren heyt.

¶ Doe beual sapricius dorotheam we-
der omme op to hãghẽ Als si hinck was
si verblijt datmẽ prouẽ mocht dat si geco
mẽ was tot begheerder vrucht hoerre yn
nicheyt. Sapricius seyde Hoor wat ist dz
du thoenest dijn loghenachtich aensichte
in gheuẽscder blischap datstu i tormenten
sietste eñ vensedes dy blyschap hebbende.
Dorothea seyde. In alle mijn leuen so en
hadde ick nye aldus groten blyschap als
ick huden hebbe. ¶ Die eerste bouen al
is vã die sielẽ die de duuelen gode õttogen
hadden datse cristus weḋ bi mi õtfaen he
uet. Huden is grote feeste vã dien indẽ he
mel hem v̇blidẽ die enghelen eñ oec mede
verbliden hem die apostolen eñ martelarẽ
eñ die propheten O sapricius hier omme
haeste dy eñ doe dat ic comẽ mach tot dier
blischap der heylighen. eñ dat ic oeck me-
de mit hem verbliden mach inden hemel.
mitten ic weende inḋ aerdẽ.

¶ Doe beual sapricius aen haer side toe
legghen barnẽde branden. Eñ dorothea
thoende meer eñ meer haer blyde aẽsichte
den rechter hem v̇witende eñ segghende
O onsalighe du bist te niet ghewordẽ mit
dinen afgoden. Doe dede hise af doen eñ
lietse mit palmen slaen in hoer aensicht eñ
seyde Men slae dat aensicht dat mi verwi
tet.

Als dorothea aldus lange eñ vele
gheslaghẽ was eñ si noch v̇blide
eñ diese sloeghẽ waren amachti
ghe vã moethedẽ soe ghaf sapricius dyen
sentencie in deser manieren. Dorothea de
alrehouaerdichste deerne de niet offerẽ en
wolde den õtsterfelickẽ godẽ mer si wolḋ
ymmers steruẽ omme enẽ die ic niet en kẽ
ne ghehietẽ cristus die hebben wij beuolẽ
mitten zweerde te õthoefden.

¶ Hier toe seyde dorothea mit gheroepe
Ic dãckes di der sielen minnaer dattu my
tot dinẽ paradijs gheropẽ hebbes eñ noe
des tot dijnre salen.

Doe si wt der vierscarẽ ghic sprac
tot hoet theophilus eẽ taelman.
Cristus bruyt seyde my vtẽ para
dise appelẽ of rosen. Dorothea sprack Ic
salt doen. ¶ Eñ doe si quã tot des ghe
nes slaeghe diese slaen solde bat si om een
weynich to beden. Eñ doe si haer bedige
voldaen hadde soe sach si voer hoer eẽ kin
deken staen eñ het brochte in eenre dwae
len drye ghoede appelen eñ drye rosen.
Eñ si seyde hem Ick bidde di dattuse theo

philo brenghes eñ legt hem. Siet dat du eyschste is hier dat ic di sendē solde vā mines bruegōs paradise. Eñ si wort ōtha uet mittē swaerde eñ voer mit victorie tot cristū in die ewige vroechde.

Dit legēde vā sinte Vadastus

Edastus was biscop tot atricht ghemaect vā sinte remigius Do hi tot die poorte vāder stadt quā eñ hi daer vāt twe arme luden. enē cropel eñ enē blinde die almisse badē so seide hi hē Siluer noch golt en is mit mi niet mer dz ick hebbe gheue ic v eñ hi dede een ghebet eñ ghenas se beide. Doe in een kercke die ghelatē was vādē ludē eñ bewallen wal mit doorne een wolf woende so beual hij hē dat hi van daer vloghe endē dat hi daer nūmermeer weder en quame eñ hi dede dz Doe hi mit woordē eñ mit werckē vele luden bekeert hadde In den viertichstē iare na dat hi biscop ghewordē was so sach hi vāden hemel neder comē to sinē huysse een vuerighe calūme eñ hij verstōt daer bi dat hi cortelic sterven solde als hi dede Eñ do mē zijn lichā ten graue brachte soe had oudmaer de biscop de vā oltheit blit was rouwe dat hi zijn heilige lichaem niet sien en mochte eñ hi wort altehāt siende Eñ daer nae bad hi. waert sine salicheit niet dz hij weder blint wort als hi dede.

Die legende vā sinte Amandus

Amandus was ghebozē vā edelē ludē eñ hi ghinc in en cloester Eñ do hi bi dē cloester wanderde soe vāt hi een serpēte eñ hi dwāc se wedē to haren hole te gaen eñ nūmermere wedē vut te comē mit sine ghebede Eñ daer na quam hi tot sint martijns graue eñ bleef daer l. iaer eñ leefde mit water eñ mit garstē brode. Hier na ghinc hi te romē eñ doe hi in sinte peters kerck des nachtes bliuē wolde soe iaghede hē die colter vāder kercken oneerlick vut Eñ hi bleef slapende voz die doze vāder kercken Eñ sinte peter opēbaerde hē eñ hete hem gaen in franckrijck dat hi den conic van sine misdaet berispen solde Eñ doe hi dit ghedaen hadde so vōzeet hem die coninc vut zijn rijc. Daer na om dat die coninck gheen kint en hadde ende hi god ghebedē hadde dat hi hē enē sone vōlenen solde so begōde hij te dēcken wie dat hi zijn sone mochte doen dopen Aldus soquā hē in sine ghedachte dat hi wolde dat hē amandus doepte Eñ men sochte amādum eñ men brachte hē totten conic Endē die coninc viel voer sine voetē eñ badt hē dat hi dz hem vgheuē solde eñ sinē sone dopen wolde die hē god ghegeuē hadde Amādus dede sine erste bede mer hi ōtsach hem te comē an waerdelikē dienst ende en wolde die āder bede niet doen eñ hi ghinc wech Ten laetsten so wort hi vbedē dz hi dat dede Ende doe hi dat doepte eñ si alle sweghē so ātwoorde dz kint amē Hier naemaecte hē die conic bischop vā toers Eñ do hi sach dz vele dat vele ludē sine predicatie vsmadē so quā hi tot valconien Eñ do enspeelmā zijn woort bespotte so wort hi vāden duuel beseten eñ hi scoerde hē selue mitten tāden eñ seide dat hi dē goedē man onrecht hadde gedaen eñ hi sterf alsoe onsalichlick. Op ene tijt doe amandus sine handen dwoech soe dede hem een bischop zijn hantwater houwen eñ cort daer nae

was een blinde daer mede doe siende ghe maket.

¶ Exempel.

Doe amandus eens in eenre stat bi des conincs oetlof een cloester stichten solde en woldes niet hen ghen die bisschop vāder naester stat mer hi sende sinen knechte dat si hem daer vā driuen solden of doot slaen Sij quamē to hem eñ seyden in boescheden wolde hi mz hem ghaen so wolden si hem een ghoeden stat wisen omme een cloester te maken Hi bekende hoer quaetheyt nochtā ghinc hi mit hem bouē optē berch daer si hem do den wolden. Doe worder soe groten rae ghen eñ onweder dat die een den anderen niet ghesien en konde. Eñ doe ōtsaghē si vā anxte den doot eñ baden omme v̄ghef fenissen eñ dat hise wolde leuēdich vā daer leyden.

¶ Doe dede hi zijn ghebet eñ het wort schoen weder. Eñ dese ghingē wedom te haren heer eñ amādus ontghinck van ha ren handen leuēdich.

¶ Hi starf int iaer ōs heren ccccc. eñ lxxx in eraclius des keysers tiden.

¶ Die legēde vā theophilus.

Theophilus des rechters ad uocaet hi bespotte aldus do rothea beloften eñ seyde zijn ghesellen Huden doe die slae ghers dorotheam leyden omme te ōthoef den die seyde dat si cristus bruyt was end dat si tot sinen paradijs voer. soe seyde ic hoer dat si ghinc O du cristus bruut alstu coemst tot dyns brudeghommes parady se soe sende my vāder rosen eñ appelen. Doe hi dit in spot v̄telde op die belofte soe stōt daer een kint voer hem mitter dwalē daert in brochte drye appelē eñ drye rosen eñ seyde hem. Sich soe du vā dorothea ey scedes soe beloefde si des soe seyndet si dyt di wt hoers brudeghōs paradijs

¶ Doe ōtficse theophilus eñ riep mit lu der stemmen Cristus is ghewarich gods zoen eñ in hem en is gheen gheuēsthede. Doe seydē zijn ghesellen Theophile bistu gheck of boertestu Theophilus seyde. Ic en ghedoghe immer gheen sotheit noch ic en neem niet te boerten mer in mi is ghere dent eñ ghewarich gheloue. Si seydē hē. Wat reden heeft di dus vluchts tot desen gheroep v̄wrect. eñ hi seyde hem. Segt mi wat maent ist. si seyden hem Sporkel maent. eñ theophilus seyde hem. Als nu alle tvolck vā campadocien ouergedect is mit colden vā vorste eñ gheen boemē myt bladeren zijn waen soe meendi dat dese ro sen eñ appelen ghecomen zijn mit hoer lo ueren Sij seyden Dit en hebbē wi nye ge sien in ōsen tiden Hi seyde hem. In dyen dat ghij siet al boertēde dorothea daer si ghinck omme die sentēcie te ōtfanghē vā haerder ōthoefdinghe eñ martilien. ende ic seide doe ter tijt tot hoer omme dat icse hielt voer sot gheck of dwaes omme dat si cristum seide horē heer eñ oeck mede ha ren brudegomme te wesen. Eñ ic seide toe hoer spottende als een sottinne omme dat si seyde dat si tot sinē paradise comē solde Alstu ghecomē biste tot dijns brudeghōs paradise sende mi vā daer rosen eñ appelē Eñ si seide waerlijcken ic salt doen. Siet toe handes als si omme cristus wille ghe

palliet was so quā tot mi een alte schone kint harde cort dat nyet meer dā vier iaer olt en scheen eñ ic meende dat dat nyet en en hadde moghē spreken vā groter iōcheit Dit kint sciet mi an die side Eñ doe ick dz sach soe toech mi dat ouer die ene side endē begōde mi volcomelic toe te spreken so dz ick mi seluē achte voer dozper teghē dz kēdek mi te rekenē eñ brochte mi dese dwale mit rosen eñ mit appelen eñ seide tot mi Die heilige maghet dorothea also si di belaefde doe ghi haer bedes si sandet di dese ghiften vut haers brudeghoms paradijs Eñ alsoe als ic se ontinghe eñ ick riep soe was mi dat kint vten oghen ontuarē endē ick en twijfel niet dat en was een enghele Eñ dit segghende so riep ic Die zijn salich die in cristo geloue eñ die om sinen name ghepinicht wordē. wāt hi is de waerachtighe god eñ elc die in sine gelouē hē beuelet die is seker wijs. Eñ doe hi dit eñ dese ghelijc seide so ghinghē zōmighe ludē tot den richter eñ seiden. Theophilꝰ dijn raet die tottē daghe vā huden gheeyscet heeft teghēs die kersten eñ die vuolghet heft tot der doot. dese roepet nu voer die doze endē louet eñ benedijet cristus name die mē ihesus hietet eñ vele lupdē louē in sine predicatie Doe dede de richter hē in halē Ende doe hi inghebrocht was so seide hi. Wat ilt dat du daer butē spraakes Theophilus seide Ic louede salichlic cristū den ic tot nu toe onsalichlic ghelochent heb Die richter seide hē Ic vwonder dat du die een wijs man bilte desen name woldes noemen dē du tot nu elc die hē noemde vuolghet hebste Theophilus seide Hier in is openbaer dat hi een waerachtich god is om da hit mi vander dwalinghe ghekeert heeft tot den rechten weghe ende dat hi mi heft bekennen doen dat hij een waerachtich god is Doe seyde die richter tot hem Alle menschen wallen inden smaeck der wijsheidē dat si van wijsheyden noch wijser worden mer du bilte halselick vā enen wijsen man ghewordē een dwaes Du segste den god te wesen dē du ghehoort hebste van den kerstenē dat hi vāden ioden ghecrucet was Doe seyde theophilus weder to hem Ic heb oeck ghehoert dat hi gecrucet was eñ ouermits mijnre dwalighe soe en hielt ick hem niet voer god ende ic blasphemier de alle daghe sinē name Eñ om dat ick nu bero uwe hebbe vā mine bose sundē ende blasphemien dat ick ghedaen hebbe so belijde ick dat hi die waeracheighe god is. Doe seide die richter hē Ende waer ende in welckē tijt biltu kersten ghewordē dye tot huden toe die goden gheofent hebste. Theophilus seide In dier tzen dat ick cristum belijde so wort ic gheware dz ic kersten was Eñ hier om wort ic ghedwonghen vā alle mijnre herten desen cristū dē godes sone te gheloue ende ick predicte sinen waerachtighen name. sinē heyligē name sine onbesmitten name. sinē name daer gheen gheuepsltheit noch bedriechnisse in en is die in den afgoden regniert. Doe seyde die richter tot hem So regniert dan bedriechnisse in onse gode Ende thsophilus seyde Eñ regniert niet bedriechnisse in desen afgoden eñ in beelden die een man ghemaeckt heeft van holte ende ghegoten van metale ende gheuijlet i yse re ende vaste ghelet heeft in lode daer vieder mupsen in wooenen ende die spinnen

beweuen. welcke volheyt vol mesien ende vule wormen zijn. Eñ owme dat ict niet en lieghe soe ist recht datstu bi der waerheden bliuest eñ dijn ghedachtē keerst vand valscheyt. wāt tis tamelic dattu die den ander oerdelst te lieghen di seluē keers vā loeghē totter waerheyt die in cristo is. Die rechter seyde soe en zijn die godē dan niet leuendich Theophilus seyde wij sien hier die beelden sonder sin. mer godes sin is ōsienlick. Dese afgodē hoetmē mer god behoet allen mēschen. Eñ ist datmen van machte spreect soe ist openbaer datstu verwōnen bist mit reden.

¶ Die rechter seyde Onsalige theophile ic sie dattu begheers enen quaden doot te steruen. Theophilus seyde Ic begheer een ghoet leuen te vinden. Die rechter seyde Weet ist dattu in dese ghecheyt bliues soe sal ic dy eerst doen vele pinen eñ dā dy fellijcken daer nae doen doden. Theophilus seyde Dat hebbe ick nu beghōnē te begheren. Die rechter seyde Hebbe raet vā di dats di noet eñ vā dine vriēden eñ vā dinen buyse eñ vaderlikē ghoede eñ vā dijn kinderen eñ maghen. Eñ dy en behoerdt niet toe dy seluen aldus haestelijckē toe leueren inden gruwelijcken eñ openbaeren doot. want men tormentet eñ pinighet eñ castidet den ghecken eñ den quaden eñ sonderlinghe oeck mede den onbehoeden. Theopilus seyde. Dit is die hoechsten wijscheyt dat ick die wijsscheyt beholde van alle mijn begheerlicheden eñ dat ic tomaele niet en ontsie van allen pinen eñ tormenten diestu bedencken eñ versieren cōnest eñ minen lichaem aendoen moghest. wāt aen der sielen en hebstu nyets.

Eñ dat ic hebbe desen wille anghenomen niet by ongheredender ouerdaet mer by wijsen wercken prise ick omme dat ic dat ewelijcke ghoet ouer al dat tijtlijcke goet sette. eñ holde dat ghedurende ghoet vore dat verghāclijck ghoet. Die rechter seyde Du kiest meer tormēten eñ pine dan de ruste. eñ du begheerste meer den doot dā dat leuen.

Doe sprack theophilus tot dē richter aldus. Ic en ontsie alle dyne tormēten noch pinen vāder doot niet mer ic ontsie die tormēten die sonder eynde zijn eñ den doot die ewighe dōckerheyt heeft Mer dese pijn diestu doen moeghest sullen in corten tiden eynden. mer die tormēten diemen doet den ghenen dye den afgoden oefenen die worden altoes felre eñ si en hebben gheen eynde.

¶ Doe seyde die rechter aldus

¶ Men hange den wijsen man theophilus an den cruce dat hi sine edel woerden laet varen mit fellen slaghē.

¶ Doe hi aen den ctuce ghehāghē was sprac hi. Nu ben ic een kersten man. wāt ic aen den cruce hanghe. ¶ Noch seyde hi aldus. Criste ick dancke di zeer bouen maten dattu mi hebbes laten op richtē in dinen teyken. De rechter seyde hem ōsalighe man spaer dijn vleysch. Theophilus seyde onsalighe man spaer dijn siele. wāt ic en spaer mijn vleysch niet in deser tijt so dat mijn siel ewelsic ghespaert sal wordē. Doe wort die richter al verwoet eñ hyete sine side scoren mit yseren clauwen eñ dan barnen mit heyten barnenden colen. eñ i deser pinen soe en riep theophilus anders

niet dā dit Cristus gods sone ic loue di v̄gadere mi indē ghetale vā dijne knechten want hi was onueruaert int ansichte ende vrome in sine woordē so datmē meend̄ dat hi niet gheppynicht en was Eñ do die pinighers indie tormēten die si hem dedē moede wordē so gaf die onsalighe richter die sentencie. Theophil9 die tot nu toe de die onsterflike godē ghedient heeft eñ hare oefenaer gheweest also dat hi vā dē ghescheidē is eñ kersten ghewordē is beuelen wi zijn hoeft of te slaen Theophilus seide Criste lof eñ danc moet du des hebbē end̄ hi ghinc verblidende tot deser cronē vā de hoechste bliscap die ter elfter vre vāden da ghe ghehoort was eñ verdiende mit den ghelijc loen te ōtfanghē die vā der eerster vreñ ghewracht haddē bi der graciē die sine heiligē ter gloriē brenget wien dz eer eñ lof eñ macht si mitten vader eñ den heylighen gheest ouer alle die werelt d̄ wereldē

C

IN britanien inder stadt augusta sint augulius biscop eñ martelaer dach. Ende noch meer ander ꝛc

D

¶ Te alexandrien sinte conita der hyligher iōcfrouwē dach Dese grepen die heidene eñ brochten se totten afgod eñ wolden se dwinghē te anbedē Eñ doe si dz v̄onwaerde so vōden si repen an hare voetē eñ toghen se alle die stat doer mit v̄uaerliker pynen.

¶ In die stadt corduba sinte Salomon martelaers dach. Eñ

E

TE alexandrien passie der heyligher iontfrouwē sinte appolonia dach.

¶ Te zweno in cypers der heylighē ammonij eñ alexanders dach

¶ Opten seluen dach inden cloester fontinelle sinte ansbert biscop eñ martelaers dach vā ruwaen. Eñ

¶ Die legende van die heylighe iōcfrou sinte Appollonia.

DIe heylighe maghet Appollonia was ghepinicht vā enen mā dye ghenoemet was alexander ende hi wolde se dwinghen den afgoden te offeren eñ haer gheloue after te laten Ende doe si dat niet doen en wolde doe gheboet alexādriam datmē se sere mit roeden solde slaen eñ datmē alle hare tāden vut treckē solde Esi doe hi se onberoerlick sach staen eñ leet die grote pine verduldichlic om cristum iesum harē brudegom so wort daer ghemaect een groot vuer Eñ als appolonia dit vuer sach so vyel si op hare knyen eñ sloech hare oghen op inden hemel end̄ badt god nerstelick dat so wie haer passie ghedochte mit een pater noster dat sold̄ v̄lost wordē vāden tātsweer Eñ altehāt so quam daer een stēme vā bouen vuten hemele eñ sprac haer aldus toe. O appollonia heylighe maghet gods. onse here ihesus cristus v brudegom heeft uwe bede v̄hoort eñ het sal v gheschien Als sinte appolonia dit hoorde so sprāck si inden vuer vandē handen der pyniggers eñ veruolle de die martelie blidelick eñ voer tot haren brudegom die si hadde vercorē in den ewighen leuen

F

INden burch cassijn sinte scholastica iōcfrouwen dach dese was sinte be-

nedictus suster.

¶ Te romen ten weghe lanicana thien dusent ridders dach.

¶ Te ruwaen sinte austrobergia ioffer ren dach.

¶ Optē selue dach sinte wilhelmus een hartoech eñ cōfessoer.

¶ Eñ noch veel meer andē.

¶ Van sinte scolastica.

Sinte scolastica was sinte benedictus suster eñ was een nōne vā een graeu cloester ōder dyen oerden vā sinte benedictus eñ diende god trouwelijcken in haren iōghen daghē. eñ si plach bi wilen tot haren broedē te comen eñ hi tot hoer omme malcāder te besoekē eñ die leer cristi malcāder te leren.

¶ Op een tijt solde si trecken tot haeren broeder eñ doe quam hi hoer te ghemoete eñ wolde tot hoer comen eñ ghinghen to samen tot haren cloester waert eñ bleuen sitten buytē der cellen in ghoeder callinge vā gode eñ bleuē daer sitten ethen eñ dzinken totter vren des auōtmaels Eñ die heilighe maget wilt wel dat hoer doot nakē de was eñ si bat haren broeder of hi bi hare bliuē wolde wāttet auōt waer Doe seide benedictus Neen ic lieue suster wāt in dy cloester en moghen gheen mās ynachtē Doe wort scolastica bedroeft eñ bat gode dat hi wolde hinderen die vaert vā haren lieuen broeder.

¶ Exempel.

Doer quam doe groet onweder dat benedictus vā daer niet reysen en kōde eñ seyde Myn lieue suster god vgheeft dy wat ist dattu ghedaen hebste Scolastica ātwoerde doe eñ seyde. lieue broeder doe ic dy bat en woldestu mi niet horen. doen bat ic den heer dat hi dijn vaert wolde hi derē eñ die ghoede heer verhoerde mijnen ghebet wāt ic hem hertelicken bat mit beghеerten eñ liefden.

¶ Aldus bleuen si te samē eñ spraken vā godlijcken dingen Eñ des anderen dagel als benedictus solde sceyden vā zijn suster liet hise in haer celle in haer ghebet.

¶ Exempel.

Als benedictus quam in zijnre cellen i zijn eyghē cloester eñ zijn oghē op sloghe totte hemel sach hi zijnre suster siel in een ghelikenis der duuē onder die engelē mit groter claerheyt opclimmen inden hemel Eñ hi was blide vā allsulcker glorien eñ dācte eñ loefde gode van allsulcker sakē eñ beweest zijn broeders zijns suster doot eñ hi haelde hoer lichaem in zijnre cloester eñ groeft in zijn graft. ¶ Ghelijc haere herten altoes toe samen waren inden ael machtighen heer alsoe bleuen hoer lichaē tsamen inder aerden.

¶ Die legende vāden heyligē cōfessor sinte wilhelmus

Die heylighe eerwaerdighen man sinte wilhelmus was gebozen tot der prouincien vā pictauien vāden edelē geslachte der graeffelicheyt dyer prouncien voerscreuē Doe hi te mānē ghedegē was keerde hi hem tot quaethеyt eñ gheender doghet. hy was groet van lichaem als eē groet gigant ende vroem ende manlic in

fine wesen Eñ oeck was hi so seer tot die
gulficheit gheneyghet dat hi tot enē mael
alsoe vele spijsen at daer men acht vrome
mānen mede solde hebbē versadet Oec so
was hi seer onsuuer vā leuen also dat hi si-
nen brueder zijn wijf ōtnomē had eñ daer
bi in ongheorloefden leuen was drie iaer
eñ meer Bouē dit so was hi altoes in oer-
loghe eñ in stride becōmert eñ hatede vre-
de bouē alle dinc also dat so werwaert hij
hē toe keerde dat hi boescheit plegheden.
Dese quade maniere vā leuen quā voer dē
heylighē abt sint bernardus die daer seer
droeuich om was eñ begheerde vā goder
hertē dat hi tot een beter leuen mochte be-
keert wordē Eñ omtrēt dese tijt soe was
een grote twiste in die heilighe kercke om
dat die paeus honorius ghestoruen was
eñ die cardenalen enē anderē paeus kiesen
soldē so worden si onderlinghe twistende
also dat die zōmighe coren innocenciū end
die ander petrū leonis Eñ de heilighe abt
bernardus stōt mitten meestē eñ rechtuer
dichsten dele der gheenre die innocencium
gecorē haddē Eñ graef willem hielt daer
teghen mittē anderen die petrū leonis ge
coren haddē Also dat hi alle biscopē prie-
steren eñ clercken vut hare kerckē wrede-
like verdreef die mit hē niet holdē en wol-
den Hier om vermaende hem die heilighe
abt eñ berispte hē dicwijle vā sine wrede
hartneckicheit mer dat was te v̄gheefs
wāt hi niet vermorwet en mochte wordē
Ten laetsten doe hē dit nyemāt onderwi-
sen en mochte so gheschiede dat sinte ber-
nardus in die misse stont eñ nae dat pays
ghegeuē was so nam hi dat heylige sacra
mente des lichaems ons herē iesu cristi op

die patene gheleyt eñ ghinc also butē dye
kercke daer die graef willem mit sinē volc
ke stont eñ sprac hem toe mit barnendē o-
ghen eñ ontsteken ansichte eñ mit vrucht-
baerlike scarpe woordē eñ seide Wi hebbē
di ghebeden die dinghē die totter vredē sol
den dyenē ende du hebste se versmaaet me
nichfoldicheit eñ veelheit der knechten go-
des voer di vergadert eñ te voete neder ge
uallen voer di hebben si oeck ghebeden eñ
du en woltste se niet horen Siet hier nae
comt die here vā allen om di te biddē Siet
hier die sone der maghet marie Dat hoeft
der heiliger kercken den du veruolchste is
tot di ghecomen nae die bede zijnre leden.
Siet dijn richter is hier in wes hāden di-
ne siele comē sal. sultstu hem oec v̄smaden
als du ons gedaen hebtste eñ sultste hem
oec verwerpen eñ sultstu hē oeck v̄iaghen
vā di Alle die ghene die daer bi waren die
screidē eñ spraken hare bedinge verbeiden
de dat hier nae volghē solde eñ hooptē dz
daer ymmer wat godlics wōder solde ge
schien ¶ Als dese graue den heilighē abt
bernardū aldus voer hem staende eñ dat
heilighe sacramente in sine hāt holdende
ansach ende dese woordē hoorde so wort
hi in alle sine leden seer stijf vā vresen ende
alsoe sere veruaert dat hi neder ter aerden
vyel ende hi beswijmde Ende als hem si-
ne ridderen weder opghebuert hadden so
viel hij weder neder ter eerden sonder spre
ken ofte op ymant te te sien Doe ghinck
die heilighe abt sinte bernardus tot desen
voerseyden graue eñ sprack Stant op en-
de staet op dyne voeten ende hoore nu dye
godlijcke sentencie. Ghanck seide hi tot
den biscop vā der stadt pictauien die hier

teghenwoerdich is den du v̇dreuē hebste mit ghewelt wt zijnre karcken eñ soenen mit hem in een cussen des vreden die gheestelike vader is Eñ weest oeck mede ondda nich den paeus innocentio die vā god gecoren is ghelijc alle die heylighe karc doet in onderdanicheit.

¶ Doe hi dese woerden ghehoert hadd̄ wort hi vā tegenwoerdicheyt des heiligē sacramētes verwōnen eñ veroetmoedicht Eñ volbrocht al dat hem die heylige man beuolen hadde.

¶ Exempel.

Nae dien dat hi dit al volbrocht hadde eñ hem keerde vā quaden werckē soe woende daer omtrint een heremijt daer hi sinen toeghāck bi maecte bi wes raden hi toech tot een ander heremijt die oec in der seluer woestinen woende omme raet mit hem to nemen. ¶ Dese heylige mā nae dat hi des grauē willems oetmoedicheyt ghehoert hadde seyde hi tot hem. keer wed̄ omme in dijn huys alsoe datter niemāt dijn opset en weet eñ trecke an al dine ridderlike wapē daerstu di voermaeles mede miscbruyct hebbest Eñ sit op dyne beste peert eñ coem soe alleen tot my. eñ dan sal ic dy bider ghenadē godes raet gheuē tot dijnre salicheyt.

¶ Als hi dit hoerde dancty gode eñ den heremijt eñ toech haestelicken weder ōme to huys omme te volbrēghen dat hem beuolen was eñ als hi hem al toeghemaect hadde sat hi op zijn paert eñ reet alleen eñ sonder yemants wetenschap tot desen eerwaerdighen eñ heylighen heremijt dyes hem dit gheraden hadde eñ ghehieten tot hem aldus te comen.

¶ Hier en binnē eer wilhelmus tot den heylighen man ghecomen was ōtboet dese heylighe man een smit heymelic to hem die zeer subtijl was in sinen cōsten. eñ hi bereyden op die thoecoemst des grauē vele yseren ringhen thien veteren eñ daer toe banden omme hem daer mede to sluyten Doe die graue ghecomē was in alsulckē schijn als hi hem beuolen hadde soe wort die heylighe man zeer verblijt Eñ nae dat hi hem vele salighe v̇maninghe ghegeuen hadde eñ die graue wt ingheuē des heylighē gheestes vuerich ghewordē is ende vlitich tot alle penitēcien to ōtfangen eñ ghenoech te doen voer sine sonden die hy ghedaen hadde. Doe seyde hi den graue. Hebstu berou eñ v̇laten willest wordē vā allen sonden eñ vā allen pinen omme ewighe glorie te v̇crighē soe sette ic dy vā godes weghen dese penitencie.

Du salt vercoepē al dattu hebbest eñ gheuēt den armē datstu dyen naecten cristum alsoe vā dynen tijtlicken dinghen gheblotet volghen moghest. daer nae salstu dit pāser aen dinen bloten liue dragē alle dijn leuē. eñ baruotes ghaen te romen oft daerstu dē paeus vindes omme vā hem geabsolueert te werden vanden ban. Eñ nae zijn ghoetdūckē penitēcie doen ¶ In deser manierē wort die graue zeer tot penitēcie ōtstekē Eñ hy aentoech dat panser mit thien yseren veteren alsoe beringhet eñ besloten alsoe vast datmēt hier naemaels gheenfins van zijn bloete lijf crighen en solde moghen.

Ende noch oeck mede wort op zijnen hoefde gheset eñ gheordineert sinen yserē helm

oeck alsoe subtijlic ghesloten dat si in ghe ne maniere daer of en mochte Eñ hier vo uen so wort hē aenghetoghē een harē cleet dat seer scarp was Eñ alsus ghecledet so toech hi weder te huus eñ vercoffte al zijn goet eñ deylde dat dē armen Eñ sine heer like goedē liet hi eñ ōsmadese mit alre her ten Eñ ghinc hene op sine blote voetē tot dat hij dē paeus eugeniū vāt die hē voert sande totten patriarche van iheruslalē dat hi hē voert gheuē solde penitencie te doen Eñ die patriarche sette hē in een hutkē dz nauwe so lanck was als hi daer zijn bed stede was een cupl. zijn kulck die eerde eñ zijn hoeftpolu een keghel steen. zijn de kē dat dack vā dat hutken daer hi in lach eñ zijn dranck was water. zijn spise dz was swart broot In dit hutkē was hi ald⁹ ir. iaer lāc nacht eñ dach sine sundē beschrepē de. ¶ Daer na so verlochtē hē sine vrie den eñ si becoorden hē so sere alsoe dat hij ten laetsten die clusc liet eñ voer van daer eñ quā int lant vā ludick daer hi aen nam een calkeel te winnen daer si voer laghen eñ niet winen en mochtē daer ōse lieue he re hē calkijde eñ maecte hē blint waer vut hi tot bekennisse quā eñ badt onsen lieuē here dat hi hē zijn licht der oghē wedō ga ue. also dat hi hē al gheheel weder inwaert keerde tot zijn kerstken leuen der penitēcie eñ hi toech weder in die woestenie dat hi hē nederloech in in enicheit des leuēs daz hem oeck sine vrenden vlochtē om mit hē te smeken eñ oeck om hē wedō in die werlt te kerē ¶ Als hi hi dit lach so toech hi tot sinte iacob in galilsien eñ vlocht den hey ligē apostel gods mit sine inighe ghebe de Eñ hi toech ten laetsten totte berch vā primo in een bolche daer hem die bose viā den ter doot toe sloeghen mer die moeder godes vande hem ende maecten hem ghe sont. ¶ Daer nae om dat hi onbekent solde bliuē so quā hi in een eplāt ghehietē die stalle vā rodis daer hē die goede men schen timerden een clepn hutken daer hij anderhalf iaer leefde in groter strēgecheit vclaert mit grote miraculen eñ tepkene de hi dede Eñ daer wort hi mitten sacramen ten der heiligher kercken bewaert Eñ doe die tijt quā dat hi vā der werelt scheidē sol de so began hi selue zijn epndel verle te sin ghen eñ ghaf sinē gheeste in die hāden dez heilighē enghelen Int iaer ons heren du sent hondert eñ lvi. opten tienden dach i febzuario. Eñ hi wort daer eerlick begra uen wes graf seer geglorificiert wort mit vele grote miraculen.

Item die gheboorte vā sinte willem.

¶ Coninc kaerl die grote wan lodewijc den eerstē lodewic die eerste wā kaerl die cale Kaerl die kale wā lodewic die stame rende lodewick die stamerende wā kaerl dē simpelē Die simpel kaerl wā lodewic vā affrid Affrid wan armetrupdt Arme trup. wā agnies Agnies wā graef wil lem eñ agnies zijn sulker die keilerine was

Van sommige miraculē die na sinte willems doot gheschiedē.

In den tijden nae dat sinte willez gheborē was soe ist gheschiet dat albert⁹ zijn discipel vut moe derlike liefte vā sine moeder seer begherlick ghelocht wort beide te water ende te lande Ende want si niet vernemē en conde vā haren sone na dē wille haers

herten begheerten soe ist bi gheualle ghe
schiet dat si ghecomen is torten bedehuys
daer sinte wilhelmus in begrauē lach.
Eñ wāt si haren lieuen zoen daer vant soe
bleef si daer een wilen bi hem omme haer
to rusten vander moyenis die si hoer selue
aenghedaen hadde inden weghe. eñ oeck
mede omme hoer to verbliden eñ to verni
wen mit haren zoen.

¶ Exempel.

Ic ghelike dicwil alleen bi nachte totten
graue des heyligheñ mās in harē ge
bedē Eñ si heeft beledē dat si wilhelmū ge
sien heeft in mēschelickē habiten ombeset
mit hemelschen chozen die daer dach endē
nacht mit soeter stemmē songhē. Hi blēc
te oeck mede mittē hemelschē eñ engelen
gheesten in alsoe groter claerheyt dat si in
dat licht niet sien en mocht ouermits dat
haer wōyēlic ghesichte daer in ghehindert
wort alsoe dat si nauwe sien en mocht dē
singhende enghellen chozen.

¶ Dat noch alremeest is Daer was so
grote claerheyt dat wāneer si licht behoe
uede plach zyt te ōtfanghē eñ si ōtstackt
sen die radien des lichtes.

¶ Exempel.

Ic hebbē ghehoert eñ inder waerheit
beuōden dattet dal daer wilhelmus
lichaem begrauē lach eer hi daer in quam
soe duysterr eñ vuaerlic was dat noch mage
re noch harder in comen en dorste Eñ alle
daer quam daer alsoe vuylen eñ stinckende
neuel wt dattet noch saet noch wyn was
sen en mochte. mer van der tyt voert dat
wilhelmus daer in woēde so en quā dē ne
uel daer niet meer. eñ dat lāt wort doe su
uer eñ vruchtbaer.

¶ Exempel.

In desen gheboerten eñ landen voer
screuen waren twee vrouwen mittē
boden gheest beseten eñ ter stont als si tot
den graue sinte wilhelmus ghebrochter
worden soe worden si verlost vanden vy
ant vāder hellen.

¶ Exempel.

Een andē voukē hadde een ander gro
te siecte gheheten dat vallende euel eñ
ter stōt als si tot des heyligheñ mās graue
quam wort si weder omme gheneselen vā
der siecten.

¶ Exempel.

Een andē voukē was vā haer gelichte
berooft eñ soe si vten lande vā tullen
gherepst was bedeuaert te romen totten
apostolen peter eñ paulus eñ wedē quaem
sach si inden slaep een visioen als dat si tot
den graue wilhelmi trecken solde eñ daer so
solde si gheneselen. Doe si daer ghecomen
was wpes si haer oghen mitten wōywa
ter dat daer was eñ als si voer dat graft
ghecomen was soe worde si ouermiddes
der godlicker gracien verlichtet ende si is
siende ghewoorden.

¶ Exempel.

In der stat vā cantuarico was een wi
uekē die haren enigen zoen vele iaren
alsoe verlaemt bewaert hadde dat hy hem
seluen vāder eēre lidē op die andē niet wen
dē en en mocht noch spile mittē hāden ne
mē Doe si vā sint willems miraculē hoer
de loefde si hem haren zoen eñ hi wort vā
stōden aen gheseat ouermits der godlic
ker crachten.

¶ Oeck was een harder gheheten do
minicus die oeck in alle sine leden verlaemt

was dese liet hē brenghē totten graue des heilighē mans Eñ als si daer nae sine begheerte ghebracht was soe wort si terstōt ghenesen eñ vut vuericheit der liefte ouermits dat hi sach dat si soe haestelic gesont ghemaect wort so nam hi dat monicklijc ke habite an eñ bleef daer mitten anderen bruederen gode te dienē. ¶ Daer was oeck een ander man van florens peter gheheten die vā dat vallende ouel seer gequelet wort also dat wāneer hi die siecte ghehadt hadde so was hi daer nae wel achte daghen lanck sonder spreken eñ sinneloes Dese nam vut deuocien een stuc vā sinte willems pandier eñ terstōt wort hi van sine crācheit ghesuuert Eñ altehāt so wort hi mede mit alsulckē vuer der godliker liefden ontsteken also dat hi alle zijn tijtlijcke haue vercoft eñ deylde se den armen ende volchde den here nae in willigher armoedē eñ ghinc also volmaectelic voert in allē doghēden daer hi nae oeck openbaerlic vele wōderlijcke miraculen dede.

¶ Exempel

Nder stadt vā grossana so was een maghet die van den bosen gheesten seer ghequellet wort alsoe dat si tot allen kercken liep ende begheerde seer nersteliek ende seer deuotelic hulpe ende verlossinge an gode Ende want si aldus niet en vorderde so ghinc si totten biscop vā dier stat ende begheerden raet an hem welcke biscop haer riet dat si totten bedehuus daer sinte willem in lach begrauē haestelic solde varē Eñ si ghinc haestelic daer ende sat bi den graue seer deuotelic eñ stortten haer ghebeth vut mit grote suchtē Eñ terstōt so vloghen vut haren monde twe vuaerlike gheesten Eñ alle die daer bi waren gauen lof den here eñ sinē knecht daer hi dye miraculen doer dede.

¶ Exempel

We menschen warē oeck bouē mate seer vergicht alsoe dat hare monden dicke ghetoghen wordē totten coppe vāden hoefde toe Dese nae dat si vele goedes vermeilkert hadden eñ vele crudē ghebesicht eñ bitteren dranck gedrōcken hadden eñ hem niet en batede eñ si vā de macht sint willems hoorden so beloefden si hē selven gode eñ sinē knechte sinte willems mit groter oetmoedicheit eñ also worden si beyde ghesont.

G

¶ E alexandrien sinte eufrasia der heiligher ionctrouwen dach. Dese de was in eeen cloester alsoe als haer legende tughet eñ vutwijset mit wōderlijcke doghēden ende miraculen vā gode seer claerlick verciert.

¶ Te lyon sinte desiderius biscops endē confessoers dach. Eñ noch

A

¶ E romē die anderde gregorius paeus dach. Dese was die .xxij. nae sinte peter ende was vut siriē ghebozen Ende regierde die kercke vā romen tien iaer ende drie maendē eñ xiiij. daghē in leo ende cōstantijn der keyserē tijdē.

¶ Te alexandrien der heyligher martelaren modestus eñ amandus onspreken de kinderkens.

¶ Opten selven dach der heyligher martelarē confessorē eñ ionctrouwē dach

B

¶ Tot angiers sinte lucinius bisschoppes dach.

¶ Te lyōs sinte stephanus bisscop

Inder meyerie vā trier sinte castors dach een heylich confessoer.

¶ Eñ noch vele meer ander.

C

¶ Eromen sinte valentijn priester.

Sinte cipriaen priester

Dyonisius eñ ammonius

¶ In alexandrien der heyligher martelaren bassus anthonius eñ protolicus die vdrenct worden.

¶ Die legende van den heylighē mā sinte valentinus priester.

Valentinus was een eersam priester eñ claudius die deden halē eñ seyde. Valentijn wat ist. waer omme en ghebrukestu ōs vriētscap nyet. eñ aenbedest ōs goden. Valentijn seyden hem Wiltu gods gracie soe en soldestu so niet segghen. du soldes den afgodē varen laten eñ aenbeden god die indē hemel is. Doe seyde een vā dien die by den keysers stōt Valentijn wat wilstu seggē vā ōsen goden heylicheyt Valētijn seyde Het waren ōsalighe mēschen vol vā ōsuuerheden Claudius seyde. Of cristus god is waer omme en segstuys mi niet. Valentijn seyde. Waerlick cristus is alleen god eñ willestu in hem ghelouē dijn fiel sal beholden zijn eñ dat rijck vā romen sal wasschen. Claudius sprack totten ghenē die daer by stōden. Ghij mānen vā romē hoert hoe wiselic dat dese man spreect. Doe seydē sine prouoest. Die keyser is verleyt hoe souden wij moghen laten dat wij in onsen kintscheden gheholden hebben.

¶ Doe wort claudius hertē verwādelt eñ valentinus worde enen prince geleuert omme to bewaren eñ doemē indē huys brocht doe seyde hi. Heer ihesu criste dye ghewarich licht bist verlichte dit huys dz het dy bekenne Die prouoest seyde hem. Ick hebbe wōder datstu segghest cristum ghewarich licht te wesen. Ist dat mijnre dochter die langhe blint is gheweest van hem verlicht worde ic sal dijn wille doen eñ dijn begheerten.

¶ Exempel.

Doe beghan valentinus to beden ende maecte die blinde dochter siende. Eñ doe worden si alle bekeert die indē huse waren. ¶ Doe liet die keyser valentinum ōthoefden Inden iaer ons heren. cc. eñ tachtentich.

D

¶ In brictien in ytalien sinte fanstinus dach ende iobita een eerwaerdige heylige ionc vrouwe.

¶ Inder stat mitrannis sinte agapis eē heylighen iōcvrouwen dach.

¶ Eñ noch vele meer ander.

E

Inder stat thunis sinte iuliana der heiligher iōcvrouwen dach.

In egipten sint iulianus martelaers dach mit noch ander vijf dusent.

¶ Inder stat van mets sinte simeon cōfessoer ende bisschoppes dach.

¶ Eñ noch vele meer ander heylighē cōfessoren ende oeck martelaren.

Die legende van sinte Juliana

Iuliana was eligio de prouoe-
ste vā nycomedien ōdee trou-
we ghedaen mer si en wolde
in gheen sins mit hem verga-
deren hi en hadde cristus gheloue ontfaen
Daer om dede se haer vader ontcleden eñ
eñ langhe slaen eñ daer na den proest leue-
ren Eñ die proest seide haer Mijn lieue iu-
liana waer om hebstu mi aldus bespot dz
du mi niet nemē en wiltste Doe seide si hē
Wiltstu minē god anbedē so sal ick doen
dat du wiltste anders so en sultstu in ghe
ne maniere mijn here zijn. Doe seide haer
die prouoest lieue vrouwe dat en mach ic
niet doen want die keiser solde mijn hoeft
of doen slaen Juliana seide hē Of du ont-
fietste enē sterfliken conick hoe wilstu dat
ic niet en ontfie den ōtsterfliken here Do
dat du wiltste du en sulste mi niet moghē
bedrieghē Doe dede se die prouoest lāghe
slaen eñ dede se hāghen enen haluē dach bi
den hare eñ ghesmolten loet op haer hoeft
ghieten Eñ doe haer dit niet en deerde so
dede hi se slutē in enen karcker Eñ een du-
uel quā tot haer in ghelijckenisse vā enen
engdel eñ seide Juliana ic bin die engel go
des die mi tot di ghesant heeft eñ ghehetē
dat ic di segghen solde dat du dē godē of-
fers op dat du so swaerlick nz en wordes
gheppynicht Doe weende iuliana eñ badt
eñ seide Here god en laet mi nyet vergaen
mer tone mi wie dese is die mi aldus aen-
spreket Eñ een stemme quā tot haer eñ sei
de dat si hem begreep eñ dede hē segghen
wie hi waer Eñ doe si hem begrepen had
eñ si vraechde wie dat hi waer so seide hij
Ick bin die duuel end mijn vader heeft mi
hier ghesant om di te bedrieghen Eñ iulia
na seide Wie is dijn vader Hi antwoorde
Beezebub die ons seyndet tot alle quadē
Eñ hi doet ons seer slaen also dicke als die
kersten ons verwinnen Ende hier om soe
weet ick wel dat ick hier qualic ghecomē
bin om dat ick di niet en mochte verwin-
nen Onder ander dinghē die hi beliede so
seide hi dat hij sonderlinghe v̄uaert wort
vāden kersten doe mē gods lichaem cōsa-
crierde eñ doe mē bedinghe eñ predicacien
dede Eñ iuliana werp hē neder ter aerden
eñ si sloech hem harde sere mitten ketenen
daer si mede ghebōden End die duuel riep
ende badt haer end seide Vrouwe iuliana
ontferme di mijns. Ende die prouoest he
te iulianā vten karcker brenghen Eñ doe
si vut ghinc so sleeptē si den duuel na haer
ghebōden Eñ die duuel badt haer eñ seide
Mijn vrouwe iuliana en maeke mijnre nz
langher spot wāt voert meer en mach ick
teghēs niemāt machte hebben Men secht
dat de kersten ontfermhertich zijn mer du
en hebste op mi ghene ōtfermenisse Ende
aldus sleepten si den duuel alle de mercte
doer Ende daer nae so werp si hem in een
heymelicheit Eñ doe si totten prouoest ge
comen was soe dede hi se oprecken op een
rat also dat alle hare beenre bloot worden
eñ dat dat morch daer vut liep mer die en-
ghel gods brac dz rat eñ ghenas se. Doe
dat saghē die daer warē so gheloefdē si al
le eñ altehāt wordē daer vijfhōdert men-
schē onthoeft eñ .c. eñ xxx. wijuē. Ende
doe iuliana gedaen was i enē pot dye vol
ghesmoltē loets was so wort dz loet also
soet als een badt Doe vloecte de prouoest
die godē dz si een iōcfrouwe niet v̄winnen

konde noch en mochten die hem soe grotē laster ghedaē hadde. ¶ Doe lietse de pro woest lepden omme te ōthoefden.

DOemense ōthoefden solde riep die duuel die si ghesaghē hadde eē opēbaer de hem in eēs ioghelincs ghelike. Spaertse niet wāt si heeft ōsen godē gelastert eē mi ghesagen. Doe iuliana op sach vloet hi eē sepde. Ay my noch duchten ic dat si my vāghen wil eē bindē. ¶ Doe iuliaen ōthoeft was voer die prouoest i die zee eē op hem rees een groet storm eē hi vōr sack mit xxxiij man. Eē die zee worp haeren lichamen wt eē die beesten eē voghelen die aten se eē scoerdese.

F

INder stat concordia pallie der heiligē secundianus ende donatus mit noch ander lxxxvi. martelaren.
¶ Opten seluen dach siluinꝰ biscop.
¶ Eē noch vele meer andē.

G

GIute simeō billschops eē eē martelarē dach die kennelycken ōs heren maech was nae dē vleysche eē cleophas soen dye iosephs ōs here voeds broeds was.
¶ Opten seluen dach in affriken dyer heyligen rutilus siluanus eē maximꝰ
¶ Eē noch vele meer ander.

A

TE romen sinte gabinus priester ende martelaers dach sinte lusannen vadē. eē gaius die paeus broeder die vā dyocle tiaen langhe in banden ghepinighet wort de eē mit sinē costelycke doot dat ryck d hemelen verwonnen heeft.

¶ In affriken der heilighen publius iulianus ende marcellus
¶ Te trier sinte leguntius billschop endē confessoers dach. ¶ Eē noch veel meer ander heyligher.

B

INder stat tirus der heyligher martelaren dach welcken ghetal gode bekē net is die ouermits ghebodē diocletiaēs des keysers mit menigerhāde manierē gepiniget worden Eē ten laetstē mit sweert hept des dodes vuoldē si haer martelie
¶ Te romen sinte gaius victor eē oeck mede panthonius dachs.
¶ Inden eylande van cipers sinte pontanius ende nemesius dach.
¶ Ende noch vele meer ander.

C

IN cecilien der heyligher martelarens dach lxxix die onder diocletianus tidē persecucie ouermits menigerhande tormē ten die croen haerder belidinghe die hem van cristo berept quas verdiende te ontfāghen eē rulke soe voert in vreden
¶ In affriken ter stat adrimeto der heyligher dach verolus secundinus seruulus eē noch ander twintich martelarē.
¶ Eē noch oock vele meer ander.

D

TE anthiochien sinte peters dach dyen men hiet ad cathedram doe hem dye vā anthiochien setten inden billschoppen otte paeus stoel ō heyliger karckē.
¶ Te vyennen sinte paschasius billcoppes dach eē confessoer een man van wonderlycker groter heylicheden. ¶ Ende noch vele meer ander heyligher..

¶ Die legēde vā sint peter ad cathedrā

Die heylighe kercke viert fee-
stelic sinte peters dach apos
tels setelinghe. ¶ Men sal
weten dat drierhāde setelin-
ghe zijn Die eerste is coninclick Die and̄
prelatelic eñ die dorde meistelic. Sinte pe
ter sat in een coniclike setel want hi was
prince bouen alle coninghē Hi sat in enen
prelatelikē setel wāt hij was alre clercken
prelate Hi sat oeck op enē meisterlikē sete-
le wāt hi was een leraer vā alle meisteren
eñ van alle kerstenē Die feste viertmē om
dat sinte peter verheuē was eerlic eñ geset
tot anthiochiē in enē setel.

¶ Drie saken zijn daer dese feste om ge-
ordiniert is. Die eerste sake is. doe sinte
peter te anthiochiē predicte soe seide theo-
philus die prīce vāder stadt tot sinte peter
Peter waer om verkeertste mijn volc Eñ
doe hē sinte peter dat geloue cristi predicte
so dede hi hē vanghē eñ en dede hem teten
noch drincken gheuē mer do sinte peter bi
nae vā honger doot was so ōtfinc hi we-
der crafte eñ sach op tottē hemel ende sey-
de Here iesu christe v̄hore der onsaligher
helpt mi die sterue in dese vernoy Eñ onse
here ātworde hem Peter meenstu dat ic
di ghelaten hebbe. wiltstu aldusdanighe
woerdē spreken so lasterstu mine goetheit
Hi is bereyt die dine iāmer ōtfermeñ sal.
Doe sinte paulus hoorden dat sinte peter
ghecarckert was so quā hi tot theophilū
eñ seide dz hi een meister was vā vele cōste
eñ seide dat hi cōde bemalen holten tafelen
Eñ hi seide oec dat hi beeldē cōde besnidē
eñ vele ander dinghē wel maecken Eñ teo
philus badt hē sere dz hi mit hē in zijn hof
bleue Eñ ouer luttel daghē ghinc paulus
heymelic indē karcker Eñ doe hi sinte pe-
ter volnae doot vāt so weende hi bitterlic
eñ hi omhelsde hē ende seide aldus. O pe-
ter mijn brueder. mijn glorie eñ mijn blij-
scape begheerte mijnre sielen en moechstu
ghene machte ontfaen Doe dede sinte pe
ter sine oghē op eñ doe hi paulū sach so be
gōde hi te wenen mer hi nn cōde niet spre
ken Eñ sinte paulus riep eñ en cōde nau-
welic sinē mont opdoen eñ stac daer spise
in eñ laefde hem weder Eñ doe sinte peter
vander spisen ghestarct was so liep hi te-
ghens paulū eñ omhelsde hē eñ custe hem
eñ si weenden beide Eñ paulus ghinc doe
heymelic wech eñ seide tot theophilū. O
theophile dine glori is groet eñ dine hoech
heit is vriendinne der eersaemheit. een clei
ne quoet is di seer oneerlic dat du gedaen
hebste dē heilighen man sinte peter als of
hi een groot misdader waer Hi is qualick
ghecledet eñ vermaghert ende in allen din
ghen is hi v̄onwaerdet. alleen is hi scho-
ne in talen eñ di en betaemt alsulcken mā
niet in enen karcker te holden. wāt waer
hi in sine vriheit ghebrukich hij solde di in
enighen dinghē oerbaerlic moghē wesen
Wāt als zōmighe luden segghen vā hem
so gheneset hi die siecken ende v̄wrect die
doden ¶ Doe seyde Theophilus tot hem
Paule dit zijn saghen dat du segste want
mochte hi die dodē verwecken soe solde hi
hem seluen van den karcker wel verlossen
Paulus seide hē Ghelijck dat zijn cristus
als de ludē seggen vāder doot v̄rees de vā
den cruce wel had mogē comen eñ niet en
wolde alsoe segghē si dat om dit exēpel hē
peter nyet en vlosset eñ hi en ontsiet hem

niet omme cristus wille dat te ghedoghē Theophilus seide Doet dat hi mijn zoen v̄wecke die xiiij iaer doot is ic sal hem vry laten ghaen.

¶ Exempel.

Men leest doe theophilus begeerde vā paulum die v̄weckinghe zijns zoens Doe ghinck pauls tot petrum eñ seyden hem dit. Petrus seyde hebstu der groter saken belouet mer ten is god niet ōmogelijck. Men haelde petrum wt den karcker eñ dat graft wort op ghedaen.

¶ Alsoe balde als petrus bat v̄rees dye iōghelinck.

¶ Het schijnt dat dit niet wel te gheloeuen en is dat paulus vā scalchedē versiert solde hebben dat hi soe vele dinghē cōste maken of dat hi die beloften vāden iōghelinck solde ghedaen hebben. ¶ Doe geloefde theophilus in ōsen heer eñ alle dat vol vā āthiochien eñ si stichtē een schoene karcke eñ int midden der karcken setten sienen hoghē setel eñ si deden daer sinte peter op setten dat si hem allen mochtē horē eñ sien Daer sat hi seuen iaer in. mer daer nae quam hi tot romen eñ hi sat indē stoele vā romen xxv. iaer.

Vander eerster vren viert die heylighe karcke wāt doe beghonsten prelaten vāder karcken eerst werden verbeuē in steden in machte eñ in naemen. Eñ tis te mercken dat drye karcken zijn daer petrus in was verheuē. dats in dyer gheenre karcken die striden die quaet zijn eñ die verwinnen. In desen dryē was hi verheuē eñ daer omme viert die karcke dryeworuē zijn feeste wāt hi is verheuen inden vechten der karckē omme dat hi bouen hoer gheset was eñ regeerdese in geloue eñ in wercken.

¶ Eñ inder ghedēckenis viertmē d̄ feesten vā hudē wāt petrus ōtfinck die eerste setel eñ heerscappie ouer die karc vā āthiochien. ¶ Ten āderē wort hi verheuē in der quader karcken. wāt hi verstoerdese eñ bekeerdese tottē gheloue. eñ hier ōme viertmen zijn ander feest diemē hiet sint peter ten bande. wāt doe verstoerde hy der quader karcken eñ bekeerder vele ten geloue. ¶ Ten dorden wort hi verheuē ind̄ verwinend̄ karckē wāt hi ghīc in die ewighe karcke eñ hier bi viertmē die feest zijn re passien.

¶ Oeck ist te weten datmē omme vele and̄ sakē driewort binnē den iaer petrus feesten viert. om zijn preuilegien. om zijn officie. om zijn scolt eñ exēpelen. ¶ Omme zijn preuilegien viertmense. Wāt sint petrus paeus eñ apostel hadde drierhāde preuilegien eñ voerdelen bouen allen anderen eerwaerdighen heylighē apostolen eñ daer by soe doet hem die heylighe karcke dryeworuen eer bynnen den iaer wāt hi was bouen allen den anderen apostelē in machten. want h. was eē prince der apostolen gheset. Eñ hi ōtfinck van onsen lieuen heer den stoel vā hemelrijck. eñ hy was sonderlinghe vele heter in minven eñ barnende in lieften Want hi beminde ihesum cristum in barnender minnen eñ lyeften meer dan die ander als die euangelistē in vele steden segghen. Eñ hi was machtiger in miraculen wāt die sieken ghenaesen van zijn scheme

¶ Tē and̄ viertmē zijn feest om sine of-

ticiē want hi was prelate bouen alle dye kercke die in dzien delen der werelt ghele ghen is . dat is in affrica eñ in asia endē in europa Ende daer om so viertmē dziewerf binnē den iare sine feste. ¶ Ten dorden viertmen sine beneficien om weldadē wāt hi ōtlinck vā onsen here te binden ende te ōtbinden Eñ hier bi so verlost hi oas van dzie manieren van sundē . dat is van ghe dachten van sprake ende vā wercken Of om dat wi teghen gode ende teghen sinen euen kerlten menschе eñ teghen ous selue ghesundicht hebben . Of die kercke viert dese dzie festen om dzie weldadē daer si vā sinte peter mede ontsaet die slotelen vā dē sunden Die eerste weldaet is dat ōtonen der absolucien vāder misdaet . Die ander beneficie is als dat si ōwādelt die ppnen des veghenuers in tijtlike pine Die eerste weldaet is dat si een dele vlaten mach vā die tijtlike penitēcie . Eñ om dese dzie wel daden is men sculdich sinte peter te vieren dziewerf des iaers .

¶ Ten vierden soe viertmen dese feeste om sine scult . wāt sinte peter in dzie ma nieren mitten woerdē mit exēpelen eñ mit tijtlike hulpe voer ous bidt Eñ daer ōme soe moeten wi hē dziewerue eren .

¶ Ten vijften soe viertmē dese feste om sine exempel . om dat niemāt wanhopē en sal al hadde hij gode dziewerf ghelochent als sinte peter dede op dat hi bekerē wol de als sint peter mitten herte mittē woer den eñ mitten wercken .

¶ Die ander sake waer om dat dese fe ste gheordiniert was is ghecomē vut cle mens boecken Wāt doe sinte peter al pre dickende ghecomē was bi anthiochiē soe ghinck hem alle dat volc vāder stadt baer uoets te ghemoete eñ wacē mit hare ghe clede eñ woapen allche eñ stof op hare ho ueden eñ deden penitencie om dat si mit si mon magus den thouenaer teghēs hē cō sentierden Eñ doe sinte peter haer peniten cie sach so dancte hi hi gode Doe brochtē si hem alle haer siecken eñ die mitten duue le beseten warē Eñ sinte peter dede se voer hem legghē eñ aanriep bouē hem ons herē name Eñ daer quā altehāt een groot lich te eñ si worden alle gheneseñ eñ si liepē eñ culten sint peters voetstappē Binnē seuē daghen so worden daer tien dusent men schen gedopet also dat theophilus de pri re vāder stadt zijn huus dede wijen in ene kercke Eñ hi dede daer sinte peter enē ha ghen setel setten dat si hem alle solden sien ende horen . Dit en is niet cōtrarie dien dat voerseght is . Oec so mochte wel we sen dat om sint pauwels werc dat sint pe ter van theophilo eñ vanden volcke eerlic wort ōttanghen mer als sinte peter wech was so quā simon een thouenaer ende vā stoorde dat volc sere teghen sint peter mer daer nae so hadden si des berouwe eñ out fanghen hem eerlick . Dese feste vā sinte peters setele plachmē te hieten vā sinte pe ters werscape Eñ hier bi so neemtmen die derde sake vā dese feste Wāt die heydē die pleghen weleer als Johānes beteth secht alle iaer op enē sekeren dach spijse te setten op hare voeruaders grauen endē des nach tes eten se die duuelen Eñ dit gheschieden in februario mer si meendē dar se die sielen eten die omtrēt den graue dwaeldē Wāt wel eer plachmē te legghen dat die sielen als si inden lichame waren sielen hyetē eñ

als si inder hellen waren soe hietes si ma
nes mer dā hieten si eerst gheesten als si
ten hemel voeren. eñ si hietē schemē als si
niewelinck begrauen zijn. eñ als si dwael
den omtrēt den graue. wāt dese ghewoē
ten vā dese spisen cōsten die kersten naeu
welycken of legghen.

¶ Doe dit die vaders saghē eñ om dat
si dese ghewoēte of legghen wolden so or
dineerden si opten seluē dach datmē plach
die feeste vā sinte peters setelen beyde hoe
hi v̄heuē was te anthiochien eñ te romen
eñ vā der spise soe hieten zommighe luden
die feest sinte peters werscap.

¶ Die dorde sake daer dese feest om
me gheset was is omme diet waerdicheyt
vāder clerckē crunen. Want mē sal weten
dat sommighe luden segghen dat der cler
ken crunen hier eerst beghōsten. wāt doe
petrus tot anthiochien predicte ter scande
vā cristus ōs heren naem schoeren si hem
dat haer vāden top. Eñ dit ghafmē daer
nae alle der clergien in eren omme dat dye
prince der apostolen daer mede bespotten
was.

¶ Drye dinghen salmen marcken an d̄
clercken crune. dats datmense scheert. eñ
datmen dat haer cort. eñ dat si rot is.

MEn sceert den clerckē dat haer vā
den toppe omme drye sakē. van
den tween segt dyonisius. Dat
ofscheren des haers beteykēt een suuer le
uen sonder behaghelicheyt Wāt alsmens
af scheert soe volghē daer drye dinghē. dz
is die suuer stede eñ sceppenisse eñ bloethei
de. Daer volghet een suuer stede. wāt dz
ghemul v̄gadert mittē haer opten hoefde
Die sceppenis volghet oeck wāt dat haer
is omme to vercieren dat hoeft. Daer om
me beteykēt dat scheren een suuer leuē son
der behaghelicheyt.

¶ Hier bi is dus beteykēt dat die clerckē
suuerheyt vā herten bynnē sullen hebben
eñ gheen behaghelicheyt vā buten. Dat
bloete vāden haer beteykēt dat si tusschē
hem eñ gode gheen middel sullen hebben.
mer si sullen alles mit gode zijn. eñ mit ōt
decten aensichte zijn glorie aenscouwen.
Daer by scheertmen thaer of omme dat
men daer by verstaen sal dat die clerckē al
le oueruloedighe ghepensen wt haer hert
worpen sullen eñ omme dat si altoes haer
oren bereyt hebben sullen omme gods ōs
heren woert toe horen. eñ omme dat si al
le tijtlijcken dinghen van hem doen sullē
sonder alleen hoer noetdruft.

¶ Dat die crune ront is daer zijn vele re
denen thoe. ¶ Ten eersten wāt diē figu
re en heeft beghin noch eynde. eñ daer by
v̄staetmē dat die clercken zijn gods diena
ren die noch beghinsel noch oeck mede en
de en heuet. ¶ Ten anderē wāt die cru
ne en heeft gheen hoecken dat beteykēt dz
die clercken niet hebben en sullen smetten ī
hoer lenen. wāt als sinte bernardus secht
Daer hoeken zijn daer zijn smettē. ¶ Eñ
die clercken sullen hebbē waerheyt in ha
re leringhe wāt die waerheyt en heft ghe
ne hoecken als iheronimus segt.

¶ Ten dorden wāt die crunen form sco
ender is dan enighe forme wāt god maec
te die hemelsche creatuer in ronder formē
Daer by is beteykēt dat die clercken scoē
heyt inder herten sullen hebben. eñ eensae
micheyt van buten in wandelinghe.

¶ Ten vierden die ronde forme is simpelre dā enighe forme wāt sinte augustinus secht So en is ghene figure die vā eenre linien is zōder die ronde figure die besloten is in eenre linien Eñ daer bi so is beteikent dat die clercken simpel sullen zijn als die duue als ghescreuē is Sijt simpel als di duue.

E

TE firmiū sinte firenus monics ende martelaers dach. dese wort onder maximiaen dē keyser ōthoeft

¶ Opten seluen dach sinte policarpus priester eñ confessoers dach. die mit sinte sebastiaen vele volcks bekeerden eñ starcte totter martelien. Eñ

F

SInte mathias apostels dach die na ons heren hemeluaert in iudas sted vāden apostolen ghecorē wort

¶ Opten seluē dach doe sint iohās baptisten hoeft gheuōden wort.

¶ Te trier sinte modestus bischop ende confessoers dach. Eñ

¶ Die legende vā sinte mathijs apostel eñ van iudas scarioths leuē.

MAthias die apostel was voer iudas ghecorē mer wi sullen eerste segghen hoe dat iudas die verrader gheboze was. ¶ Men leset in ene historien dat een man te ierusalē was dye ruben hiete die oeck anders hieten simeon vā iudas geslachte Mer ieronim⁹ secht dz hi was vā ysachars gheslachte eñ hi hadde een wijf die siboria hiete ¶ Eñ op eenre nacht do si malcāder vleyschelic bekent haddē so wort siboria slapende ende sach enen droem eñ si seide dz harē man vā anxte al suchtende. wāt mi dochte seide si dat ic ghebaerde enē alte vreselikē sone die die sake wesen solde vā onser gheslachten verderfnisse Eñ ruben seide haer. du spreecste een quaet dinck dat niet waert en is te v̄tellen eñ du biste mit een fantasie beuaen Eñ si seide. wort ic ontwaer dat ic dragēde worde eñ ghebare ic enē sone soe en is dit niet bi enige fantasie gheopēbaert mer het is dā een seker pēbarighe ¶ Daer nae doe si een sone ghebaert hadde soe ōtsagē si hē beide seer eñ begōden te dēcken wat si mitten kinde doen solden Eñ om dz si hē ontsaghē haer kint te doden eñ om dat si dat niet opuoedē en wolden die haer ghe slacht v̄deruē solde so leidē si hē in een screne eñ setten hē in die zee Eñ die vloet van der zee dreef hē an een eylant dat scarioth hiete eñ vā dien lāde hiet hi iudas scarioth Die conigine vā desen lāde ghinc mit hare camerere bi die zee om haer te v̄wāderē eñ doe si dat screen driuē sach soe gheboot si datmē dat screen opdoen solde Ende doe si daer een scoen kint in vant so v̄suchte si eñ seide O ofte ick tot minē solaes aldus schonē kint hadde eñ dat ick nyet en worde bedroeft vā enighē erfghename mijns rijcks Aldus so dede si dat kint heymelick opuoedē ende veynsde haer dz si een kijnt droech Eñ daer nae soe lach si eñ seide dat si enē sone ghebaert hadde Eñ dese nyeu mare dede mē alle dz rijc doer opēbarē De conic wort seer blide dat hi een kint hadd eñ alle dz volc v̄blide seer Eñ hi dede hem eerlick opuoedē als een coninc toebehoort Ende niet langhe daer na so wort de vorseide coniginne draghende vā den coninc

eñ ſi ghebarde etten zoen.

¶ Doe deſe kinder weynich ghewallen waren ſpeelden ſi dicwijl to ſamen eñ iudas dede den anderen kinde altoes quaet Dit mocht die coninghinne qualic ghedoghen wāt ſi wiſte dat hoer iudas niet en beſtōt eñ ſloech hem dicwijl daer omme. eñ nochtās en liet hijs niet hi en dede den kinde altoes quaet. ¶ Ten laetſten ſo vernam dat kint dat iudas des coninges zoen niet en was eñ verweet hem dat hy een vonghelinck was.

DEs ſcaemde hem iudas zeer eñ hi ſloech des coninghes zoen heimelick doot diemē voer ſinen broedē hielt eñ hi ōtſach hem datmen hem weder omme doden ſolde eñ hi liep van daer tot iheruſalem eñ hi dede hem aen pilatus die daer een prouoeſt was. Eñ ſoe elck man zijns ghelijck begheert ſoe vant pilatꝰ dat iudas wel zijns ghelijcke was in ſeden eñ hi beghōſte hem zeer lief toe ghecrighen. Hier omme maecte pilatꝰ iudas zijn droſaet vā alle ſinen hupſe eñ hi dede daer als hi hem beual.

¶ Eremijel.

OP een dach lach pilatus wt en ſach al doer een venſter in enen boemghaert eñ hi hadde luſt tot appelen die hi daer hāghen ſach. eñ die boemgaert was ruben iudas vader. mer iudas en wiſtes niet. noch ruben ſinen iudas. wāt iudas de en wiſt niets vā waen hi was. Pilatus de de iudas tot hem comen eñ ſeyde Jc hebbe ſoe groten luſt tot ghenē appelen dat my dūcket dat ick vā luſte ſtorue ſal.

¶ Judas clam inden boemghaert van ſtonden aen eñ plockede vanden appelen. Hier en binnen quam ruben eñ vant iudā appelen plockende Hij worden zeer kiuē de eñ nae vechtēde eñ ſi ſloeghen die een den anderen. Ten laetſten nam iudas eē ſteen eñ ſloech ſinen vader inden knoepen van ſinen halſe eñ hi ſloech hem al doot. Hi droech aldus die appelen tot pilatum eñ hi ſeyde hem hoe dat hi ghewaren hadde. ¶ Doet auōt gheworden was vāt men ruben doot ligghen eñ men meynde dat hi haeſtelijcken gheſtoruen was.

¶ Doe ghaf pilatus alle rubens ghoet iudas eñ oeck mede rubens wijf. Op een dach doe ſiboria haer zwaerlijcken was vā ſuchtēde eñ iudas haer vraghede wat dat bedude. ſpraeck ſi aldus. ¶ Och my ic ben dat ōſalichſte wijf die ye ghebozē is. wāt ick verdrāck mijn kindeken ind zeen eñ ick vant minen man doot inden boemghaert eñ nu op mijn rouwe heeft my pilatus noch meer bedroeft dat hi mi v tot enen mā ghegheuē heeft.

¶ Doe ſi hem vertelt hadde vāden kinde ſeyde hi hoer vā ruben ſoe vernam hi al vaſt dat hi zijn moedꝰ to wiue hadde ende dat hi ſinē vadꝰ ghedoot hadde. Hier ōme hadde hi rouwe eñ bi ſiboxien rade ghinc hi tot ōſen heer iheſum criſtū eñ vercreech vlatenis vā ſine ſonden. Eñ ōſe heer maecte een van ſinē iōgherē zijn apoſtel. Eñ ōs barmhertighe lieue heer die hadde hem alſoe lief dat hi hem maecte ſinen budel dragher. nochtans ſo was hi daer na zijn verrader eñ vercoper die hem vercoftē om xxx penninghen. eñ hi hadde die burſe eñ hi ſtalt datmen criſto iheſu ghaf want

doe het hi cristꝰ passie was eñ maria mag
dalena cristū saluede mit duerbaer salven
so hadde hi des nijt dat die salue drie hon-
dert pēninghē waert was eñ dat mē se nz
en vercofte dat hi zijn deele daer of hadde
moghē stelen Eñ om sine scade daer of te
verhalen soe vercofte hi cristū om dertich
pēninghen eñ elc penninc was tien gaen-
de penninghē waert. wāt als zōmige leg
ghen soe stal hi vā alle datmē cristo gaf dē
tiendē penninck. Eñ daer bi om dat tien-
de deel dat hi verloes in die salue so vcofte
hi cristū om dertich pēninghen nochtans
so hadde hi des naemaels berouwe eñ hij
brochte die xxx. pēninghē weder eñ ghic
vā wanhope eñ verhinck hē selue Eñ doe
hi verhāghen was so barste hi int middel
ontwe eñ alle sine binnensten vielen vut.
Hier so was sinē mont ere gedaen alsoe dz
sine siele ten mōde niet vut en barste. wāt
dat en hadde upet tamelick gheweest dat
zijn mōt belmit solde wordē die ons herē
glorioseu mōt gheculf hadde Oec waren
sine binensten wel waert te barstē die ge-
dacht haddē die verradenisse Eñ sine siele
daer die woordē der vradenisse doer ghin
ghē was wel weert dat si vhanghē wort
Hi vhinc hē oec in die lucht wāt hi die en
ghelē indē hemel eñ die mēschen inder eerdē
vertoont hadde so wort hi vāden enghe-
len eñ vāden mēschen ghescheidē eñ wort
mittē duuelē in die luchte ghesellet.

DOe tusschē ons herē hemeluaert
eñ pinxteren die apostolē te gad
waren in die sale vā spon eñ sinte
peter sach dattet ghetal vāden xij. aposte
len vermindert was die ōse here indē ghe
tale vercorē hadde dat gheloue der heyli-
gher drieuoldicheit in die vier hoecken der
werelt predicken solden. so stōt hi op in dz
middel der bruederen eñ seide. Mannen
ghi bruedis wi moetē enē setten in iudas
stede die mit ons tughet cristꝰ vertrisenisse
wāt hi seide ons Ghi sult mijn tughers
zijn in ierusalem eñ in alle dē ioedsken lan-
de eñ in samaria eñ totten eynde der wer-
elt Eñ om dat gheen tugher ocrōde gheuē
mach dā die dat ghesien heeft soe moeten
wi kiesen een vā desen mānen die mit ons
gheweest hebbē eñ ons herē miraculē ghe
sien hebben eñ sine leringhe ghehoort heb
ben Eñ si setten twee vāden lxxij. ionghe
ren. dat was ioseph die gherechtich ghe-
hieten was om sine heilicheit. eñ hi was
sinte iacobs alpheus bruder. eñ mathiā
Hem en prijset mē niet wāt voer dē prijs
wast hē ghenoech dat hij tot een apostel
wort ghecorē Eñ al biddende soe seyden si
Here du die alle hertē bekenste vertone soe
wie du vā desen tween vercorē hebste dat
hi ontfanghe die stede des dienstes eñ der
apostelscap die iudas verloren heeft Eñ si
gauē hem lotheu eñ dat lot vel op mathiā
eñ hi wort ghetelt mitten elf apostolē
Men sal weten datmē om dit exēpel
als ieronimꝰ secht niet werckē en sal mz lo
ten wāt luttel luden ghewoente en maert
gheen ghemeen euwe Efter so seyde beda
Tot dat die waerheit quā so mochtmē die
gelijckenisse holdē wāt cristꝰ hostie was
waerlic gheoffert in die passie mer si was
voldaen een pinxter daghe Eñ daer ōme
wrochtē die apostolen mit loten in mathi
as te kyesen om dat si niet onghelouich en
wolden zijn vāder euwe wāt mē plach in

den euwe die meeste papē te soeckē mit lo
the. mer nae pinxterēdaghe omme dz dye
waerheyt doe verclaert was soe koren die
iōger die seuen dyakē niet mittē lothe mer
die apostolen als si ghecorē waten leyden
die handē op hem eñ ordineerdēse mit be-
dinghē.

¶ Wat lothen dit waren daer zijn vele
sentēcien eñ sinnē of. Jheronimus secht.
Dese lothen waren diemen inder ewē toe
besighē plach tot allē sakē. Mer dyonisi⁹
die paulus iōger was seyde dattet ōtame
lick waer dattet yemant meynē solde mer
hi secht dattet loth ands niet en was dan
een godlijcke claerheyt die op mathiam ne
der quam eñ dat daer bi vertoent was dz
mē hem nemē solde tot enen apostel.

Doe mathias aldus gecorē was
bleef hi inden ioetschē landē pre-
kende eñ hi dede daer vele miracu
len eñ starf in vreden nochtās leestmen in
sommighē boecken dat hi ghecruyst was
eñ dat hi alsoe ten hemel voer.

¶ Sijn lichaem is begrauē in ōser vrou
wen meeste karck to romen ond porphrys
steen eñ daer toechtmē zijn hoeft.

¶ Exempel.

Men leest vā mathiam aldus in een an
der legende die to trier is. Mathyas
gheboren vā iudas gheslachte wt der ste-
de vā bethleem vā edelen gheslahte. Doe
hi ter scholen gheset was leerde hi in cortē
tiden alle die wet eñ die propheten eñ hy
scuwede alle die kintscheden eñ vwā zijn
iōcheyt mit ripen seden. In voerspoeden
en was hi niet houaerdich. hi was in we
derspoede ghestadich eñ onueruaert. Hy
pijnde hem mitten mōde te voldoen dz hy
mit sinnen begreep. eñ hi thoēde mit zijn
hanwerck dat hi mittē mōde leerde.

¶ Doe hi in iudea predicte suuerde hi dē
laseren eñ vdreef die duuelē. hi dede doeuē
horen crepelen ghaen eñ doden op staen.
Doe hi voer dē hoghen bisschop vander
wet vā vele sakē wort ghewroecht ant-
woerde hi vā dyen eñ seyde. Dat ghi my
miscdadich segghet daer toe en wil ic niet
vele segghē wāt kerstē te zijn en is gheen
miscdaet. mer hets eer. Die bisschop seid
hem ¶ Ofmen die vorste ghaef wilstuys
ofstaen. Mathias seyde Dat en moet mi
niet ghescien dat ic bi apostasien vā dyer
waerheyt dwael die ic een worue gheuon
den hebbe.

¶ Mathias was zeer wel gheleert end
suuer van lichaem vroet vā sinnen scarp i
te ōtbinden die vraghē der heyliger scriftē
voersienich vā rade eñ in reden wel belet.
Doe hi twoert godes doer iudeen predic-
te bekeerde hi vele luden mit sinen teykenē
Des benidē die iodē eñ brochtē hem tot-
ten oerdel.

¶ Exempel.

Doe twee valsche ghetughen den
eersten steen op hem worpē solde
die steen bat hi datmen mit hem
grauē solde in oercōtscap Eñ mē sloech hē
doe mit een bile nae die ghewoēten vā ro
men. eñ hi hief zijn hāden ten hemel ende
hi ghaf god sinē gheest. Eñ zijn lichaem
wort to romen gheuoert.

¶ Noch leestmen een ander legēde Doe
mathias in machedonien ghecomē was
eñ hi daer cristus gheloue was prediceren
de ghauē si hem drickē een maectē dranck

die alle den ludē haer sien benam Ende hi
dranck dē in ons herē name eñ dat en hin-
derde hē niet Eñ mit den drācke so wordē
blint .cc. eñ vijftich mēscen Eñ hi leide de
hāt op hē eñ maecte se weder siende. Mer
die duuel opēbaerde hē in een kints gheli-
kenisse eñ riet hē dat si mathias dodē soldē
die so vernielde hare oefenighe Eñ hi was
int middel vā hem staende nochtā so soch-
ten si hē drie daghē eñ mochtēs niet vindē
Eñ opten dordē dach v̇toonde hi hē eñ sey
de Ic bint Eñ si bōden hē die hāden op si-
nen rugge eñ dedē hem een sele om dē hals
eñ toghē hē wredelic eñ also slotē si hem in
enē karcker Eñ daer opēbaerdē hē die du-
uelen eñ cryseldē mit hare tāden op hē mē
si en mochtē hem niet ghenaeckē Mer on
se here quā tot hē mit groten lichte eñ hief
op vāder erden eñ hi dede hē die bāden of
eñ troeste hē soetelic eñ ontdede hē die dore
eñ hi ghinc vut predickēde dat woort go-
des mer om dz zōmige v̇hardet waren soe
seidē si hē Ic segghe v dat ghi leuende i die
helle vallen sult Eñ altehāt ontdede de er
de eñ si versoncken al leuende eñ dye āder
bekeerdē hem tot gode.

G

IN egipten der heilighē dach victori-
nus victor nicoforus claudianus di
oscor⁹ die ōder numeraen dē keiser om ha
volstādicheit menigherhāde tormēten le-
den eñ claudian⁹ eñ dioscor⁹ wordē it vuer
ijbrāt eñ seraphion eñ papias wordē mit
den swaerde v̇slaghē. Eñ

A

TE parghē in pampilien sinte nestor
biscops dach die in decius v̇uolghi-
ghe na dz hi menigherhāde tormēten ge-
leden hadde indē cruce ghehanghen wort
eñ v̇uolde alsoe sine martelie.

¶ Te alexādrien sinte alexāders biscop
dach Dese v̇wan arriū sinē priester vā de
onghelouighe ketterie eñ verworp hē vut
die kercke eñ verordelde hē daer nae indē
raet vā nycea daer ccc. eñ xviij. heylighe
vaders v̇gadert warē.

¶ Ende noch vele ander. ꝛc.

B

TE alexandrien sinte iuliaen martela
ren dach. Dese doe hi mit die vrese
d̄s doots becōmert was dz hi gaen noch
staen en mochte so wort hi mit enno sinen
meister in enē setel dē richter ghebrocht eñ
die richter op camelē alle die stat doer voe-
ren eñ mit gheyssellen voer alle den volcke
v̇scorē tot dz si haren gheest opghauen.

¶ In spaengen der stadt hispalis sinte
leander bischops eñ cōfessoers dach ouer-
mits wies predicacie alle dz volc vā gothē
bi rycaredū mit harē conic vā die arriaen
sche ketterie bekeert wort

¶ Eñ noch vele. ꝛc

C

IN die meyerie van lyon sinte roma
nus abts Vā desen gheloeft mē dat
sinte benedictus eerste dat monics habijt
ontfinc eñ brachte hem sine notorft in ene
sspelūcke daer hi lach.

¶ Opten seluē dach machari⁹ rufinus
iustus eñ theophilus

¶ Opten seluen dach sinte augustijnus
biscop eñ confessoers translatie dat hij vā
ypponen tot sardinien ghebrocht wort.

¶ Eñ noch vele. ꝛc

Den eersten dach van den maerte.

D

Sinte donatus martelaers dach. dye onder den rechter vlacius eñ marcellijn den tribuyn tot cartagen ghemartelijt waren eñ ghepalliet.

¶ Te lengers sinte albinus confessoer dach een man van claren leuen.

E

¶ Te romen ten weghe tot latina dyer heyligher martelaren dach ionius eñ basileus de ghepallijt waren onder galienus eñ valerianus tiden.

F

¶ Te celarien der heyligher martelarē marinus ridder eñ allirius senatoer onder valerianus persecucie.

¶ Opten seluen dach der heyliger enucherius eñ celidonius martelarē.

¶ Eñ noch vele meer ander.

G

¶ To romen ten weghe tot appia sinte lucius paeus eñ martelaers dach. Dese was nae sinte peter die xxiij. Eñ onder galienus eñ valerius tiden wort hi ghecroēt mitter martelien.

¶ Te romen ten weghe tot appia negēhondert martelaren dach die ghelept worden opten karchof to sinte cecilien.

¶ Opten seluen dach sinte gayus martelaer die in de zee vdröcken wort eñ noch ander xxvij. martelaren.

¶ Eñ noch vele meer ander.

A

¶ To anthiochien sinte focas martelaren dach.

¶ Opten seluen dach sinte eusebius eñ noch ander neghen.

¶ Eñ noch vele meer ander.

B

¶ Te nycomedien der heyliger martelaren dach victor eñ victorijn die dyre iaren mit claudiano eñ balsa sinen wiue mit vele tormēten ghepinicht worden eñ weder inden karcker ghesloteñ dē loep haer leuēs daer inwolden.

¶ Eñ noch vele meer ander.

C

¶ In mauritanien der stat sinte perpetua eñ felicitas martelaren.

¶ Opten seluen dach sinte thomas confessoer ende een gheleert doctoer.

¶ Eñ noch vele meer ander.

Die legende vā sinte perpetua eñ vā sinte felicitas.

Et was een mā indē landen vā affrikē ghehietē saturnus die satirus broeder was die mit hem eñ reuocato eñ felicitate zijnre sulker eñ mit perpetuen de vā edelen ghesachtē waren eñ warē te samē ghepallijt. ¶ Doe hem die rechter seyde dat si den afgoden offeren solden eñ si des niet doen en wolden soe leydemense i enen karcker. ¶ Doe dat perpetua vā hoerde liep hi al weyuende totte karcker eñ seyde. Dochter wat hebstu ghedaen. want du hebbelt alle dijn edel ghesachte ghescandalizeert. wāt nye en was yemāt van allen onsen luyden ghesachte oft vrē den ende maghen inden karcker gheleyt. Ende doe hi hoerde dat si kerstē was soe

sliet hi mit sine vinghere op haer oghen om dat hi se vutsteken wolde eñ hi lep al roepēde vut Eñ sinte perpetua sach een al dus vanighē vilioen eñ dat seide si des morghens hare gesellen Ic sach een guldē leder gaen ten hemel die so nauwe was dz daer niet dā een mēsce op gaen en mochte Eñ ter rechter siden eñ ter luchter sidē waren daer mellen eñ sweerdē inghesteke die seer scarp waren also dat die ghene de daer op ghinc nederwaert noch teghē hem sien en mochte mer hi moeste altoes ten hemele Eñ daer onder lach een vreselick draeke eñ van vresen ontsach hem elck daer op te gaen Eñ si sach dat saturnijn daer op ghi ghe tot bouen eñ hij sach op ons eñ sepde Eu ontsiet desen drake niet mer comet sekerlic op dat ghi mit mi moghet zijn Doe si dit hoorden so dācten si gode eñ si vlton den dat si ghemarteliet soldē worde Ende doe si voer dē richter gebracht waren eñ si niet offeren en wolde so dede hi saturnijn mitte anderē mānen vā den wijuen scheidē Eñ hi seide to felicitatē hebstu enē man Si seide iae ick mer ic verssmade hem Doe seide hi Jōckrouwe ōtferme dijns dz du leuen moghes eñ sonderlinghe om dat du kint draghes Doe seide si doet dat du wiltste want du en sultste mi nūmermere to dinē wille moghē trecken Eñ perpetuē olders quamē daer ghelopē mit harē mānen eñ brochtē daer een clein kindekijn dz noch soech Eñ doe se die vader staen sach voer dē richter so vpel hi op zijn anschijne eñ seide Mijn lieue dochter ōtferme di mines eñ dijn droenige moeds eñ dijns onsalighen mās wāt hi en sal na dit niet mogē leuen Mer perpetua bleef vromelic staend

Doe werp die vad haer kint opten hals eñ hi eñ haer moder eñ mā hieldē hare hāden eñ weenden eñ custen se eñ seidē. Dochter ontferme di onser eñ leue mit ons Endē perpetua werp dat kint vā haer eñ sceet se vā hoer eñ seide Gaet vā mi gods vrauden wāt ick en kenne v niet Eñ do de richter sach hare ghestadicheit doe liet hi se lāghe tijt staen eñ leide se in enē karcker Eñ die heilighen warē sere droenich om felicitaten wille. wāt si hadde doe acht maenden een kint gedraghen ende si baden voer haer wāt den arbeyt quā haer an eñ si gebaerden enē leuendighē sone Eñ zōmighe vanden wachters seiden hoer Wat suldse doen als du voer dē richter comē sultste of du nu so sere ghepinicht bistе Felicitas seide hem Hier lyde ic voer mi seluē mer daer sal god voer mi lijden Eñ doe wort si vtē karcker ghetoghen eñ si bōden hare handen opten rugghe eñ men ondecte hare benen eñ leide se alsoe doer die straten Ende men liet beesten teghē hē vut eñ die liebaerden aten saturnijn eñ perpetua Eñ reuocata eñ felicitas worde vāden leeuwē ghedodet mer die liebaerdē eten se Ende saturnijn die wort onthoeft. Jndē iare ons heren. cc. eñ lvij. onder den keyseren valeriano ende galieno.

D

Jnder stadt anthoniū der heilighen appollonius eñ philemon dach Dese worden om stātastricheit des gheloues hare hielē doerstekē eñ wredelick doer dye straten ghesleept ende ten laetstē mit den sweerde onthoeft.

C Optē seluē dach sinte adriaen theotimus eñ drie āder martelarē. Eñ

E

¶ Inder stat bartinona sinte pacianus bisschops dach.

¶ Te sebastien int minre armenien der heylighen xl ridders martelaers dach

¶ Eñ noch vele meer ander.

F

¶ Te appamiam der heyligher martelaren dach gayus eñ alexander.

¶ In persiden der heyligēn xlij martelaren dach.

¶ Opten seluen dach gorgonius eñ firmius dach.

¶ Eñ noch vele meer ander.

G

¶ To carthagien der heyliger dach eraclius zosimus alexander candidus piperiō eñ noch twintich.

¶ Te cartagen cōstātijn cōfessoer.

Te alexandrien der heylighen dach philomus bisschop eñ valerius ende oeck mede noch xxi. ander.

¶ Eñ noch vele meer ander.

A

¶ Te romen sinte gregorius paus dach een vādē vier leraers.

¶ In nycomedien sinte peter martelers dach. die mit gheesselen gheslaghē wordt eñ mit solte ouergoten wordt eñ soe voert op enen roester ghebraden wort ōder dyoclesianus des princen tiden wiens camerlinck hi gheweest hadde.

¶ Te nycomedien egduni⁹ prister dach eñ noch vij. die v̄smoert wordē.

¶ Eñ noch vele meer ander.

Die legende vā sinte gregorius

Gregorius was gheborē vā gheslachte der senatoren vā romen. zijn vader was ghehietē gordiaen eñ zijn moed̄ siline. ¶ Als hi alle philosophie gheleert hadde eñ hi veel ghoets had eñ iōck was soe pensede hij dit al to laten eñ in een cloester te ghaen. Mer omme dat hy langhe beide eer dat hi bekeerde omme dat hi meēde dat hi des te sekerliker solde gode dyenen wart dat hi onder waerlijcker habijt eersamelick der werlt vā buten diende soe begōsten hem groete lasten vāder warelt aen te comē alsoe dat hi daer mit gedachten in wort gheholdē.

¶ Ten laetsten doē zijn vad̄ doot was stichte hi ses cloesteren in cecilien eñ een to romen in sinte andries eer nae zijns selfs ghedēcken. ¶ In desen cloester ghinc hi omme god te dyenē in armē habijt eñ liet alle siden cleder eñ costele steenten. Eñ in den cloester quam hi tot soe groeten volmaectheyt datmē hem int beghinsel zijnd̄ bekeringhē mocht rekenē onder den volmaecten luden. Sijn volmaectheyt mach men eēs deels ōtwaer worden inden prologo. hi screef op dyalogo daer hi segt

¶ Mijn ōsalighe ghedacht dat bestoetē is mittē wōdē hoerre ōledicheyt bedēcket hoe daen si te voren was inden cloester. wāt alle verghāckelicke dinghē warē onder hoer. so dat si bouen allen dingē was die hier zijn. want si en plach anders niet to pensen dan hemelschen dinghen. eñ al was si inden vleyssche nochtans soe clam si hoghe daer bouen ouermits contemplacien. ¶ Ende oock mede bonen den doot den alle menschen vlien eñ gruwelen end̄

die pine alre pyne wāt si minden dien als
loen zijns leues eñ zijns arbeyts Also sere
dede hi zijn lichaem onder dat hi naeuwe
mochte leuen vā de crācheit zijnre maghē
eñ vā sine ghebzec int ghemachte so had-
de hi altoes soe grote pyne dattet scheen
dat hi sterf.

¶ Op ene tij doe hi in zijn cloester sat eñ
screef so quā die enghel godes tot hē in een
scipmans ghelijckenisse wes scip dat ver-
dozuen was eñ hi badt al wenēde dat hij
zijns ōtfermen wolde Eñ doe hē sinte gre
gorius ses siluerē penninghē hadde doen
gheuē eñ hi wech gegaen was so quā hij
opten seluē dach weder eñ seide dat hi vele
verlozē hadde eñ luttel ghewōnen Eñ doe
hi noch soe vele siluerē penninghē ontfan-
ghen hadde soe quā hi des anderē daghes
weder eñ rpep seer datmen hē ontfermen
wolde Eñ doe seide die procurator van dē
cloester dat daer niet en waer te gheuē zō-
der een siluueren scotel die hem zijn moeder
plach te sanden mit crude Eñ sinte grego
ri9 geboot datmē hem die gaue eñ hi nam
se gherne eñ ghinc blidelick wech mer dit
was die enghel godes als hi namaels opē
baerde. ¶ Openē dach als sinte gre-
gorius te romē ouer die merct ghinck soe
sach hi daer te cope alte scone kinderē min
lic vā anschijne eñ claer Eñ hi waghede dē
coepmā wat wat lāde dat hi se ghebzocht
hadde Eñ hi ātwozde. wt britānia ende
daer zijn die ludē alsoe schone Doe waech
de hi ofte si kerstē waren Die coopmā sei-
de neen mer si zijn in die dwalinge der hei
denen Doe vluchte gregorius ende seide.
Ocharme hoe scone anschijnen besitten de
princen der duysternissen Eñ hi waechdē
efter hoe die ludē hieten Die coopmā seide
die enghelscen Doe seide gregorius Si he
ten wel enghelschen wāt si hebbē enghel-
sche anschijnen Doe waechden hi efter hoe
dat haer prouincie hyete Die coopmā sey
de. dene Gregorius seide Si heten wel de
ni woant men moet se lossen vāden toozne
Efter waechden hi hoe dat haer coninck
hete Eñ die coopman seide Elle Gregori9
seid. wel hset hi elle wātmen moet in dien
lande singhen allelupa Eñ altehāt ghinck
sinte gregorius totten paeus eñ mit groe-
ter bede so vercreech hi dat hi hem sanden
om dat volc te bekeren Eñ do sinte grego
rius wech was so wozdē die vā romen se-
re ghestoort dat hi wech was eñ quamē
totten paeus ende spraken hem aldus an
Du hebste peter verbolghē eñ romen ver-
dozuen eñ gregorius wech doen gaen Eñ
hier bi wozt die paeus veruaert ende san-
de haestelic boden ōme gregoziū weder te
doen comen Eñ doe gregori9 dze dachuer
den wech was eñ in een stat daer hi was
sat eñ las doe die die ander sliepen soe quā
een loculste op hē eñ dwanck hem te rusten
vā sine leden eñ biden naime vā den loculste
soe verstont hi dat hi daer beiden solde in
die stadt Do dit grogorius verstōt in den
gheeste soe riet hi altehant sinen ghesellen
dat si haestelic voert reysen soldē mer des
paeus boden quamē eñ dwonghen hem
weder te keren des hi seer dzoeuich was.
Doe toech hem die paeus vten cloester eñ
maecte hē cardinael dyaeck.

¶ Op ene tijt so wyesch die tybur also
sere dat hi vloeyden op de mueren van ro-
men eñ dat si vele husen ofdzeef Doe quā
in die tibur ene grote menichte vā serpētē

eñ een draeck eñ vloyde in die zee mer si v̇
drēcten in die vloet eñ die zee worpse weḋ
op dat lant.

¶ Doe besmitten si die lucht soe seer vā
stancke datter een plaghe nae quam ghe-
heten die ghadoot. datmē comen saghen
straelen vter lucht die den luden doden.
eñ doden pelagium den paeus eerst

¶ Daer nae wort die plaghe soe groete
in dat ander volck datter vā storuen dyer
luden veel huysen ydel worden bynnen ḋ
stat van romen.

Doe wort daer raet geholdē om
me dat die karck sonḋ paeus nz
wesen en mocht eñ gregorius de
wort ghecoren. ¶ Doemē hem wyden
solde eñ die plaghe dat volck zeer sloech so
dede hi dē volcke een sermoen eñ ordineer-
de een processie eñ die letanien eñ beual dē
volcke dat si gode naernstelick bidden sou
den. Doe dat volck bat storuēder lxxx. in
een vre tides. Nochtās beual hi hem ludē
niet op te holden vā beden voer die barm-
hertichеyt godes die plaghe verdreuen sol
de hebben.

¶ Doe die processie ghedaen was wol
de hi vlyen mer en mocht niet wāt men v̇
waerde die poerten omme sinen wil dach
eñ nacht. ¶ Ten laetsten v̇wādelde hy
zijn habijt eñ huerde coepludē die hem vā
daer voeren solden in een wijn vat.

¶ Exempel.

Doe gregorius buten quam liep hi to
bussche waert eñ socht een hol omme
hem to berghen. eñ berchde hem daer in
drye daghen. ¶ Doemen hem naernste
lick sochte opēbaerde ouer den hol een ca-
lumne vā eñen claren wolcke. Eñ een clu
senaer sach die enghelen op climmen ende
neder comen doer den wolcken. To han
des wort hi gheuōden eñ gheordineert to
enen paeus.

¶ Dat hi zijns ōtdanckes paeus wort
machmen mercken in zijn woerden wāt
hi scrijft tot narsum patricium aldus i een
re epistolen.

¶ Epistel.

Als ghij my die hoghe sake vā cōtem-
placien scriuet v̇nieut i mi dat v̇such-
tē mijns vals wāt ic hoer mi vā binnē ver
liesen als ic vā buten op clam sonḋ verdiē
te der hoecheyt vā state. weet dat ic so be
stoten ben mit droefhedē dat ic nauwe cā
ghesprekē daer omme hiet mi niet noamy
dats schoen mer amara dats bitter wāt
ic ben vol bitterheden.

¶ Efter scrijft hi ¶ Dat ghi weet dat
ic tot desen hogben statt ghecomen ben.
bemindi mi soe weenter omme māt ic be
weens my altoes. eñ ic bid v dat ghij on
sen heer voer mij biddet.

¶ Efter seit hi opt dialogo ¶ Mijn ge
dachtē moetē lide der waerlicke luden on
leden omme die sake ḋ officiē. eñ nae dyer
schoenre gedaēten hoerre rusten die si had
so worde ic ghewaer dat si bestoruet mit
ter waerliker ōledicheyt. Aldus worden
ick gheware dat ic verdraghe eñ wat ick
verloren hebbe. Eñ als ic dit mercke so ist
mi to zwaer dat ic draghe. wāt siet besto
ten worde ic mitten vloede deser grotē zee
ende ic worde ghehortet mit staeckelijckē
stormen des groten onweders an dz schip
mijnder ghedachten. eñ als ick dā minē
staet mijns eersten leuens ouerdencke en

de ick mijn oghē afterwaert kere end dat
ouersie so versuchte ick Eñ om dz die vor
seide plaghe noch niet opgheholden was
te romen so ordinerde gregorius noch een
processie mit die letanien in die paeschetij-
de Eñ hi dede voer die voerseide processie
waerdelike draghē een beelde vā onser lie
uer vrouwen dat sinte lucas ghemaecket
hadde Eñ men secht dat dat oser vrouwē
alte ghelijck was Eñ dat beelt is noch te
romen. Eñ siet alle die quade luchte dye
vloech vāden beelde als ofte dat onse lie-
ue vrouwe selue gheweest hadde Eñ aldꝰ
bleef after dat beelde wōderlike claerheyt
der lucht eñ suuerheit Eñ doe hoorde men
biden beelde in de luchte de enghelē singhē
Coninginne des hemels verblide alleluya
Wāt die du verdiendes te draghē alleluia
Hi is verresen als hi seyde alleluya ¶ Eñ
dat daer nae volghet dede gregorius daer
toe Bidt voer ons alleluya. Eñ altehāt
sach gregorius ons heren enghel staen eñ
hi droech een bloedich sweert eñ stack dat
in die schey de Eñ gregorius verstont dat
die plaghe opgheholdē was Eñ daer om
hietmē dat casteel vā dier tijt des enghels
casteel ofte der enghelē borch.

¶ Hier na sande gregorius augustinum
eñ iohānem mit āder gheselscap in enghe
lant als hi begheerde eñ mit sine ghebede
eñ verdienste so bekeerde hi se tot gode.
¶ Gregorius was alsoe oetmoedich dat
hi niet ghedoghen en wolde datmen hem
prees wāt hi screef sint steffen aldus Ghi
hebt mi v̄toont in uwē brief v gōste meer
dā ick sculdich was te horen Nochtan is
ghescreuē En priset dē mensche niet in si-
neeuen Mer nochtās al bin ick onwaer-
dich alsulcken prijs te horen ick bidde dat
ick des waerdich moet worden mit uwer
bedinghe al hebdi die doechden gheset in
mi die ick niet en hebbe soe moeten si i mij
comen om dat ghi dat ghesecht hebt. Eñ
des ghelijc als voersecht is so screef hij tot
Narsiū patriciū in een epistole ¶ Efter so
screef hi tot anastasiū den patriarche vā
anthiochien Dat ghi mi segt of hiet ons
herē mont eñ lanterne om dat ghi segt dz
ick vele luden bate doen mach mit sprekē
ende vele luden lichten Ick seg dat ghi mi
ne wanē ghebrocht hebt in twijfelinghe
wāt ick marcke wie ick bin ende ick en be
gripe gheen teyken van gode eñ ick merc-
ke oec wie dat ghij zijt eñ ick en wane nz
dat ghi lieghen moghet. mer als ick ghe-
louen wil dat ghi segt soe wedersecht mij
mine crācheit Ende als ick disputiere soe
wat ghi in mijnē prijs hebt gesecht so we-
dersecht mi uwe heylcheyt. mer ick bid-
de v heylighe man dat ons yet van desen
uwen strijde betame al en ist niet alsoe als
ghe segt dattet alsoe zijn moet om dat ghi
segt. ¶ Grehorius veronwaerde oeck
hoghe draghende namen Eñ daer bi scref
hi eulodio den patriarche vā alexandrien
de hete hem paeus bouen al Ghi screeft in
der epistolen die ghi mi sande enē houaer
dighen name ende hietet mi paeus bouen
alle Ick bidde dat uwe heylicheyt dz nyet
meer en doe want men ontnemet v dz mē
enē anderē bouen reden gheuet. wāt ick
en soecke gheen vordel in woorden mer in
seden. Ende ick bekenne dattet gheen ere
en si daer die ander brueders haer ere in te
verliesen schinen Daer ōme soe moetē ver
gaen die woorden die houaerdie in bren-

ghen eñ die caritate wōden.

¶ Doe iohānes die bisschop vā cōstantinopolen desen naem der ydelheyt aen hē toech eñ hi mit scalcheden vercreghen had vāden ghemeynē sede datmē noemen soude paeus bouen al. soe sceeef gregorius aldus vā hem. Wye is dese die teghē tghebot des euangelijs eñ teghēs die heylighe rechten desen nyeuwen naem aen nemen derf. mer ghaue god dat hi sonder minderinghe een waer die altemael wille zijn hy en wolde oeck niet dat yemāt seyde dat hi ouer hem ghebode.

¶ Hier omme screef hi eulogio den bisschop van alexandrien. v caritate spreket my aldus. ¶ Als ghi gheboet vad̄. Dat woert vā gebode en mil ic niet meer horen. wāt ic weet wel wie ic ben eñ wie ghij zijt wāt in die staet fidi my broed̄s. mer in heylichedē mijn vad̄s.

¶ Vā groter oetmoedicheyt en woldy niet ghedoghen dat die vrouwē seydē dz fi zijn deernē warē. waer bi dat hi tot eend̄ edeler vrouwē ghehietē rusticana aldus i een epistel screef.

¶ Epistel.

EEn woert dat in uwen brief was nā ic qualick. Wāt datty eēs had mogē segghen seydi dicwijl. v deerne. v deerne wāt bi den biscdomme dat ic ōtfaen heb alsoe ben ick alre mēschē knecht geworde Hier omme bid ic dy omme den almachtighen god dat ic des in dinē brief niet meer en vinde.

¶ Ootmoedicheyt

GRegorius was die eerste paeus die in sinen bullen screef knecht der knechtē godes Hi en wolde sine boekē niet opēbaren so lāghe als hi leefde vā groter oetmodicheyt. Daer bi screef hi innocētium den prouoest aldus ¶ Dat ghi wolt datmē v sentēcie die expositie vā iob des zijn wijblide vā uwer naernsticheit. mer begheerdi vet te worden mit weeldiger spisen soe leest augustinus wercken die vā uwē lande is eñ teghēs zijn boeckē en soect niets die semelen vā ōsen rogghē werckē want soe langhe als ic leue al hebbe ic yet geseit ick en wille niet lichtelijckē dattet alle dye luden weten.

¶ Exempel.

MEn leest in een boeck dat een heylich abt ghehieten iohan doe hi to romen was ghecomen omme to visiteren dyer apostelen karckē eñ doe hem gregori9 doer dien stat sach ghaen wolde hi hem inden moete lopen eñ bewisen hem eerwaerdicheyt. ¶ Doe gregorius sach dat hi ter aerden vallen wolde soe staecste hi hem eñ viel seluen eerst voer hem. eñ hi en wolde niet opstaen voer die abt op ghestaē was eñ dat was vā oetmoedicheyt.

¶ Exempel.

HI was oeck mede soe milde vā aelmissen to gheuē dat hi niet alleen die monicke die bi hem warē mer oeck die verde waren tot opten berch vā sinay voersach hi hem hoer nootdruft. wāt hi hadde alle der armen naem ghescreuen eñ v̄sach hem mildelijck. ¶ Hi maecte to iherusalē eē cloester eñ sende dē monickē horē noot.

¶ Drye dusent nōnen ghaf hi iaerlicks lxxx pōt golts ¶ Daghelics dedy voedē tot zijnre tafelen vreemde pelgrims

¶ Op een dach quam daer een ōder hē

eñ om dat hē gregorius hantwater ghe-
uen wolde van oet moedicheide eñ hi hem
ōme keerde nae dat hantwat eñ doe hij hē
dat water meende te gheuē so en vant hij
hē niet Eñ doe hij hier of ẏwōderde in hē
seluē so sepde hem onse here binen die selue
nacht. op ander dagē hebstu mi ōtfaen
in mine ledē mer ghilteren hebstu mi ont-
faen in̄ mine persoen. ¶ Op een ander
tijt beual hi sinē cācellier dat hi ten etē sol-
de nodē xij pelegrims eñ hi dede also Endō
doe si te gader aten so mercte die paeus eñ
teldē daer xiij. eñ hi dede comē sinē cancel-
lier eñ vraechde hē waer om dat hi xiij ge-
nodet hadde teghē zijn gebot Eñ die cācel
lier telde se weder eñ en vant daer mer xij.
eñ seide. Vadē geloeft mi daer en isser xij.
Doe marcte gregorius dē man die hē nae
ste sat eñ at dat zijn aensichte dicke wort
verwādelt eñ dat hi als nu iōc scheen endō
als nu olt sic, ee a Doe die die maeltijt ghe
daen was doe leide hi desen in die camere
eñ beswoer hē dz hi hē sinē name seggheu
solde Eñ hi ātwoorde eñ seide Eñ waerom
vraechste nae minē name die wōderlic is
mer weet dat ic die scipmā bin den du dye
siluerē scuttel gaues die di dinē mōedē mit
crude sande Eñ dit sultu wetē voerware
dat vā dien dage dat ghi mi die scuttel ga
ues so ordinierde di god paeus te worden
van sine kercke eñ nauolgher sinte peters
Eñ gregoriꝰ seide Hoe weetstu dz mi god
ordinierde paeus te worden Endō hi seide
wāt ic bin zijn enghel eñ onse here heft mi
nu gheseut dat ic di altoes beschermen sal
eñ alle dat du wiltste dat du dz ouermits
mi vā hem vōrighē sultste Eñ tehāt voer
die enghele wech. ¶ Tot dien tijden

was een heremite die alle dinc om godē g:
laten hadde ende hi en hadde npet dā ene
carte eñ die plach hi dicwijle te strikē eñ
te holdē in sinē scote Dese badt god dat hi
hē vertonē wolde mit wien dz hij geloent
solde wordē nae dit leuē dne om sinē wille
niet goets vā eertrijcke gheholdē hadde.
Eñ op eenre nacht wort hē ghesecht dz hi
mit gregorio dē paeus vā romē gheloent
solde wordē Doe versuchte hi swaerlic eñ
seide dat hem luttel gheuordert hadde die
willighe armoede op dat hij miten ghemē
gheloont worde die so vele rijcheidē besat
Doe dese heremite nacht eñ dach sint gre
gorius rijcheit prees bouē sine armoeden
so hoorde hi op enē anderē nacht ene stem
me hē seggheude Als den rijckē man npet
en maect die beūttinghe des goets mē de
begheerten hoe dorftu dijne armoede te,
ghen sine rijcheit ghelijcken die lieuer heb
ste dine carte die du daghelix strikes dan
hi doet alle sine rijcheit die hi niet en mint
mer hi verstmadet se eñ deplt se allen luden
mildelic Aldus so daucte die heremite god
die waende dz zijn loen ghemindert was
als hi mit gregorio solde gheloent wordē
eñ hi begōde god te bidden dat hi mit hē
gheloent molte wordē. ¶ Doe sinte
gregorius ghewroecht wort voer dē kep
ser mauricio eñ sinē sone. vā eens biscops
doot so screef gregorius aldꝰ in enen brief
totten drostaet Een dinck segt minē here
had ic hoer knecht mi willē menghē in ha
re schade in dier doot vā lombaerdien soe
en solde hudē dat volc vā lombardien co,
ninck noch hartoghe noch graue hebben
mer ā solden in hare schande zijn mer ōme
die vrese ons herē ontsie ic mi in enich mē,

schen doot to menghen.

¶ Siet hoe oetmoedich dat gregorius was al was hi paeus hi hiet hem seluen des keysers knecht eñ hi hiet den keyser here. Siet hoe onnosel hi was wāt hi wou de niet cōsenterē in zijnre viādē doot.

¶ Exempel.

DOe mauricius die keyser gregoriū eñ der karckē vuolchde onder ander din ghen screef hem gregorius aldus Wāt ic bin een sondē ende gheloue dat ghi dē gro ten heer god so vele meer mit v gheuredet soe ghi mi die hem qualic dient meer quel let. ¶ Op een tijt scōt voer den keysere een ghecleet mit monickē habijt eñ hielt i die rechter hāt een blote speer eñ waech det op den keyser eñ seyde dat hi mittē spe re of zweerde sterue solde. Doe wort die keyser vuaert eñ hi en veruolchde gregori um niet meer. mer hi bat hem dat hi voer hem bidden wolde.

¶ Exempel.

MAuricius die keiser sach eēs dat hi stō de voer den rechter eñ hoerde den rich ter ropen gheeft mauricius Eñ die dieure namen hem eñ brochten voer dē rechter. Die rechter seyde hem Wiltu loen dijnre werckē ontfaen. Hi ātwoerde Heer gheltet mi in deser werlt eñ niet in die ander. To hāt beual die rechter dātmen mauriciū eñ zijn wijf eñ kinder leuerē solde te dodē foco sinen rechter. eñ tgheschiede soe. eñ focus wort selue keyser.

¶ Doe gregorius opten paeschdach een misse dede in ōs vrouwē meeste karck tot romen eñ hi seyde. Pax domini sit semper vobiscum Doe ātwoerde hem godes en ghel mit luder stemmen Et cum spū tuo. Eñ daer bi so maecte die eerwaerdighe eñ heyligh paeus gregorius opten paesche dach daer stacie. Eñ als hi seyde Pax do mini sit semper vobiscum Doe en ātwoer de hem niemant omme des mirakels wil datter gheschiet was

OP een tijt haeste hem die trapa nen die keyser zeer tot enen stride waert. eñ hem qam een wedue te ghemoete al wenēde eñ seyde. Ic biddi heer datstu wrekē wilste mijns kindens bloet dat ōschuldich ghedoot is. Trapaē seyde hoer dat hijs noch wel wrekē wou de. quaem hi ghesont weder omme Dye weduwe seyde hem wye salt doen ofstu i den stride doot blines Trapaen seyde die nae mi regneren sal. Si seyde. wat sal dy dat baten of my een ander gherechticheit dort. Trapanus seyde niet mit allen. Sy seyde. En ist di niet beter datstu my ghe rechtichept doeste eñ dat loen daer of ont faeste dan datstu mi tot enen anderen sen des Doe wort trapaen mit ghoedtirēheit beroert eñ ghick vādē peerde eñ wreecten selue hoers zoens bloet

¶ Oyen secht oeck mede dat trapanus zoen op een tijt doer die stat reet eñ hi de de zijn peert onmanierlic lopen soe dat hi eēs weduwē zoen dode. Doe die wedue dat den keyser al wenēde claghede so gaf hi der weduwē sinē zoen to māne voer ha ren zoen. eñ veel ghoedes daer mede of hy solde zijn zoen ghedoot hebbē.

DOe trapanus doot was eñ sinte gre gorius op een tijt ouer die marckt sol de ghaen eñ hem beghōst to vrōderē pā

traiaens grote goedertierēheit eñ hi to sin
te peters kercke gecomē was eñ daer bit-
terlike weende om trayaens dwalinghe.
doe wort hē vā gode gheātwort Siet ick
heb dine bede gedaen eñ hebbe ghespaert
trayaen vāder ewiger pynē mer hoede di
voert meer dat du voer ghene v̄doemden
meer en bidste. Johānes damascenus die
secht Doe gregorius ouer tryaen badt so
hoorde hi ene godlike stemme die hē seide
Ic heb dine stēme ghehoort ic gheue tra-
iano ghenade Hier of so zijn oerconde alle
oest eñ west Hier op so segghē zommighe
dat trayaen weder leuendich wort eñ ver
diende bi gracien ghenade eñ also quā hij
totter glorien Hi en wort ter hellē niet ge-
daen noch hi en was mit volre sentencien
niet verdoemt Die āder seggē dz trayaēs
fiele niet en wort ōtbōden vā die misdaet
der ewigher pynē mer dat hē die pine ver
laten is totten doemsdage. Die āder seg
ghen als iohānes die dyake die dese legen
de screef. dat sinte gregorius niet en badt
mer dat hi weende. eñ dicwijle gheft god
vā ontfarmherticheydē al en darf hi uyet
biddē dat hi begheert Eñ daer bi segghen
si dat trayaens fiele niet en is verlost van
der hellen noch indē paradise gheset mē si
is vā die pynē der hellen vri. wāt alsoe hi
secht so is trayaens fiele inder hellē mer bi
godes ōtfermherticheit soe en doghet hij
ghene pyne vāder hellen. Sōmige ander
seggē dat die ewige pyne der hellē in twe
dinghen staet. dat is in die pyne des ghe-
uoelens eñ in die pyne des scades. dat is
gods anfichte te der uen Aldus wort hem
die eerste verlatē mer die āder pine is hem
noch gheholdē. Men secht oec dat die en-
ghel to gregorio seide Om dat du om enē
verdoemdē ghebedē hebste so gheeftmē di
die core vā tween Of du twe dage inden
vegevuer gepinicht sultste wordē ofte du
sultste alle dijn leuē fieck zijn Eñ gregori⁹
coes dat hi alle zijn leuen lieuer fieck solde
zijn dā twe dage indē veghevuer te staen
Eñ daer bi so gheschiede dat hi altoes die
cortze hadde ofte dat voeteuel ofte ander
grote crācheit of dat hi alte seer wort ghe
pinicht vāder quader maghe wāt hi secht
in enre epistolen Ic worde so seer van den
voeteuel eñ vā anderen ghebrekē bedruct
alsoe dat mi mijn leuē grote pyne is wāt
daghelix ghebreke ic in pynē eñ ontbeidē-
de so beghere ic die boete des doots Efter
so secht hi Mijn salicheit is mi sulcke tijdt
safte eñ somtijt alte groot mer si en is mij
niet so safte dat si wech gaet noch so grote
dat si yet dodet Eñ aldus wort ic v̄stoten
vāder doot die alle dē dach inden dode bi
wāt vā quadē humorē bin ic so seer ghepi
nicht dat mijn leuē pyne is eñ mit begher
te ōtbeide ic dē doot eñ mine suchtighe soe
wane ic dat si alleen remedie of boete we-
sen mach. ¶ Een vrouwe plach alle son-
nendage sinte gregori⁹ hostiē te brenghē
Eñ do haer gregori⁹ haer na die misse go-
des lichaem geuē wolde eñ seide Ons he-
ten iesu cristi licham behoede di in dz ewi
ghe leuen. so lachte dat wijf Eñ grogori
us kerde sine hāt mit gods lichaem vā ha
ren monde eñ leide gods lichaem optē al-
tare Eñ dar nae vraechde hi dē wijue vor
alle dat volc dat si segghē solde om wat sa
ke dat si alsoe lachte eñ si seide om dat du
dat broet dat ick mit minē handen hebbe
ghemaect godes lichaem hetes te wesen

¶ Doe viel sinte gregorius in bedinge omme die ōghelouicheyt des wiues eñ hy stot op eñ vāt optē oltaer dat dele van go des lichaem verwādelt in vleysch in die ge likenis eēs vinghers eñ doe gheloefte dat wijf eñ hi ghaft hoer.

¶ Sommige princē baden sinte grego rium omme enich duyrbaer heylichdō. eñ hi ghaf hem een weynich vā sinte iohās euangelistē mātel.

¶ Doe si dat ōtfaen haddē soe ghauen si dat hem ōwaerdelijck weder eñ hieldēt onduyrbaer to wesen. Doe dede gregori us een ghebet eñ nam dat lakē eñ stacker cleyne ghaetkēs in mit eē mes eñ daer ran bloet wt.

¶ Aldus vtoēde ōs heer hoe duyre dat die heylichdom zijn.

¶ Exempel.

Een rijck man vā rome die zijn wijf ge laten hadde was vā gregorium daer omme ghebānen eñ hi mochtes qualicke vdraghen. mer omme dat hi des paeus macht niet en mocht wederstaen so sochte hi hulpe aen touenaers eñ de beloedē hem dat si in des paeus peert als hi daer op re de enen duuel souden doen ghaen die dat peert soe langhe quellen solde dat de paus in vreesen wesen solden

¶ Op een tijt als die paus daer op ridē solde wert dat peert zeer ghequelt vā den duuel Doe vstōt gregorius inden gheeste datter die duuel in ghesent was eñ maec te een cruce eñ hi verloste dat peert vādē duuel. mer die touenaers wordē blint eñ beleden hoer sondē.

¶ Exempel

Men leest oeck in een boeck dat een abt was in gregorius cloester die mitten broeders voer was eñ botscapte gregori um dat een monick doot was die drie pē ninghen bi hem hadde die hem sinte gre gorius omme die ander veruaernisse inden banne dede. Eñ daer nae starf hi dattet gregorius niēt en wisten. eñ gregorius was thoernich dat hi sonder absolucie ge storuē was. eñ hi screef enen brief dat hy hem absolueerde vten ban eñ gaf enē dya ken den brief eñ hietē lesen bouē den dodē monick Eñ hi dede dat hi hem hiet.

¶ Des nachtes daer nae opēbaerde die dode monick sinen abt eñ seyde dat hi soe langhe in vāghenis was eñ des daghes to voren absolueert eñ verlost was.

Gregorius ordineerde der heyligē dienst eñ den sanck eñ die scholen hi maecte twee scolen daermē dē kinder leerdeu. die een bi sinte peters kar ke dander to latranē. Daer toenmē noch tot eerwaerdicheyt eñ holdet zijn ātiffen. eñ die gheessel daer hi die kinder mede slo ghe eñ zijn bedde.

¶ Ten laetsten doe gregorius die karck hadde gheregeerrt dertien iaer eñ ses maē den eñ thien daghē vol heylicheyden voer hi tot gode Inden iaer ōs heren ses hon dert ende ses.

¶ Exempel.

Nae gregorius doot wort daer duyrti den waer bi dat die arme die gregori us plach to deylen quamē totten anderen paeus eñ seydē Vad en laet ōs niet vgaen van hongher die gregorius ōs vader mil

delic plach te voeden Eñ die paeus hadde
dese woordē in onwaerde eñ antworde al
dus Al wolde gregori⁹ alle mēscen ōtfaen
om sinē prijs te vermarē wij en moghē v
alsoe niet voeden eñ also liet hi se ydel van
hē gaen Hier ōme opēbaerde hē gregori⁹
driewerf eñ berispte hē goedertierlic vā si
ne vracheit eñ van sine aftersprake mer hi
en wolde hē in gheen sins beteren Eñ dar
om opēbaerde hē gregori⁹ ten vierdē ma-
le eñ sloech hem int hoeft Eñ die paeus de
wort doe siec eñ sterf cortelic ¶ Doe die
hongher noch duerde so begōden zōmige
quade mēscen sinte gregorius te beclappē
eñ seiden dat hi als een ouerdadich mā al-
le den scat der heiligher kercke v̄teert had
de Eñ om die wrake hier of soe beroerdē si
dat āder volc datmē gregorius boecken v̄
barnen solde Eñ doe si zōmighe boeckē v̄-
brant haddē eñ si die ander verbarnē wol
den so wederstōt alteseer peter die sint gre-
gorius diake was daer hi mede disputier-
de die vier boeckē vā dyalogo Eñ hi seide
dat si daer mede sinte gregorius boecken
niet solden moghē doen verghetē wāt hij
seide datmē in vele landē exemplarē hadde
Eñ hi seyde dattet oec grotelick sacrilegie
ware datmen so heilighen vaders boeckē
verbarnen solde op wies hoeft dat hij dic-
ke ghesien hadde den heilighē gheest i ge
lijckenisse vā ene duue Eñ ten laetsten soe
brachte hi se tot deser sentencie. wolde hi
dat sweren dat hi seide eñ storue hi dā niet
mer dat hi leuende bleef nae dz hi gheswo
ten hadde so solde hij hē die boecken laten
verbarnen. wāt hi seide dat dat sinte gre
gorius hadde ghesecht So wāneer dat hi
egghen solde dat hi die duue bouē hē sach
dat hi daer nae nyet en solde moghen leuē
Eñ doe dese goede peter sinte gregorius
dyake dat dyalogū brochte in teghēwor-
dicheit der euāgelien eñ doe hi altehāt die
litterē vāden euāgelie ghenaecte mittē hā
den eñ hi daer op swoer dat oerconschap
van sinte gregorius heylicheyden soe gaf
hi sinen gheest zonder wee inden woordē
zijnre oerconscap.

¶ Exempel.

HEt was een monick vā sinte grego-
rius cloester die had een luttel ghel-
des v̄gadert Eñ sinte gregorius die open
baerde enē anderen monic eñ seide dat hij
desen monic segghē solde dat hi dz gelt vā
hem solde doen eñ penitencie dede wāt hij
solde indē dordē dage moetē steruē. Doe
die monic dat hoorde soe ōtsach hi hē sere
eñ dede penitencie eñ gaf dat ghelt op Eñ
altehāt quā hem also grote cortse an dz hi
totten dordē dage in die dagheraet lach eñ
vā groter hettē so stac hi sine tōghe vut eñ
scheen dz hi sinē gheest ghaf Eñ doe lasen
die monickē die omtrent hē stōden eñ si lie
ten dat lesen staen eñ beghonden den mo-
nick afterclap te doen Ende altehant soe
wort hi weder leuende ende hi sloech zijn
oghen om ende seide Brueders onse here
die moet v dat vergheuen waerōme wolt
ghi mi afterclap doen want ghi hebt mij
groot letsel ghedaen want op ene tijt soe
was ic vā v eñ vandē duuel ghewroeghet
eñ ic en wiste niet wien ic erste antwordē
solde. mer als ghi yemāt siet steruē soe en
achterclapt hē niet mer hebt medelidē op
hem als op een die vaert mit sinen vyant
tot soe strenghen richter. want ick stont
voer dat ordel teghens dē vyant ende mit

sinte gregorius hulpe soe ātwoerde ic hē wel vā alle dyen dat hi op my leyde. mer vā een dinck dat hi my voerworp worde ick soe v̄wōnen. eñ soe ghi saget daer om me soe gequelt dat ic mi daer vā niet verlossen en mochte.

¶ Doe hem die broeders vrageden wat daer waer so seyde hy. Ick en derfs nz segghen wāt doe my gregorius beual tot v te comen soe beclagede hem des die duuele zeer eñ meynde dat hi my ghesent hadden omme penitēciē to doē vāder sakē eñ ick liet gregorium to borghe dat ict nyemant seggen en solden. Doe riep hi to hant eñ seyde. O andries andries binnē desen iaer moestu storuen die my mit dinē quadē rade totter groter vresen ghebrocht hebste. Eñ to hāt loeck hi weder omme zijn ogen eñ ghaf sinen gheest.

¶ Exempel.

Het was een man ghehieten andreas die te seluer vren dat hem dese storuende monic dies bat in soe starcker doot viel dat hem zijn vleysch alsoe ōtgic dat hi hadde moghē v̄teert zijn. mer hi en mocht nz storuē Doe vraghede hi gregorius monicken eñ seyde dat hi mitten monick de doot was hadde ghenomē zommighe brieuen vāden cloester eñ hadse vremde luden vercoft eñ ghegheuē. ¶ To hāt doe di des ghebiecht hadde ghaf hi dē gheest die eer niet storuen en cōde.

¶ Exempel

Tot den tiden alsmē in sinte eugenius legende leest. Doemē noch meer sinte ambrosius officie vāder missen dā gregorius dede. soe v̄gader de adriaen die paeus een ghemeyn raet eñ daer wort gheordineert datmen alle gregorius officie holden solde.

¶ Van deser saken was karolus keyser wtdragher eñ hi sende eñ toech alle dē landen doer eñ dwanck den clercken mit dreyghen soe dat si alle ambrosius boeckē vā d̄ diensten der missen v̄brāden eñ leyde veele clercken inden karcker die hem ōghehoersaem waren.

¶ Eugenius voer totten raet eñ hi vāt den raet drye daghen ghesceydē eñ mit sine wijsscheyt brocht hi dē paeus daer toe dat hi wederriep alle dē prelaten die tē rade ghēweest hadden.

¶ Exempel.

Als die raet vergadert was droeghē si ouer een datmē ambrosius eñ gregorius missael beyde legghen solde besloten op sinte peters oltaer eñ alle die doren van der karcken sluyten eñ naernstelijckē beseghelen mit vele bisschoppen seghelen ende dat si alle die nacht in bedinghe soldē zijn eñ bidden gode dat hy by enighe teykenē openbaren wolde welcke officien dye hy lieuer hadde vanden tween dat de heylige karck hielde. ¶ Eñ alsoe si ouer een ghedraghē hadden soe deden si.

¶ Des morghens deden si die doerē vp eñ si vonden beide die missalen op gedaē.

¶ Sommighe ander seggen dat gregorius missael otbōden was eñ hier eñ daer ghestroyt. mer ambrosius missael vōden si liggen op die selue stat des oltaers daer si dat ghelecht hadden. mer het was oec mede op ghedaen.

¶ Mit desen teyken verstōden si inden heilighen gheest datmen sinte gregorius officium alle die werlt doer holden solde.

ende ambrosius officie solde mē allene hol
den in sine kerc te meylanē. ¶ Joānes die
schrijft doe hi sinte gregorius lenē vgaderē
sol de so dochte hē in sinē slape dz hi bi een
re lāterne sat eñ screef eñ dat bi hē stont en
priester die een alte cleyne eñ dunne ouer
slope an hadde so dat hi daer doer sach si
ne swarte cleet dat hi daer ōder hadde Eñ
hi quā bet naerre eñ en mochte hē niet ōt
holden vāllachen Doe vraechde Johānes
waer om dat hi die so ghestelic scheen also
onmanierlic lachte Eñ hi ātwoorde. om
dat du vāden doden scriues den du nie le
uendich ghesien en hebste Johānes seyde
hem Al en kende ic hem niet vā aenschijn
nochtā so scriue ic vā hem dat ic ghelesen
hebbe Eñ hi seide Du hebste gedaen als
du wiltste eñ dat ic oeck doen mach en sal
ick niet laten Eñ altehāt dede die man die
lanterne vut eñ veruaerdē iohānem so dat
hi riep eñ waende dat hi hē ghedoder had
de mit enē sweerde Eñ altehāt so quā daer
sinte gregorius eñ ter rechter side quā mz
hem sinte nycolaus eñ tot sine luchter sid
sinte peter zijn diake eñ hi seyde hē Cleyne
vā gheloue waerōme twijfelste Eñ doe hē
die vyāt verborghē hadde achter die gar
dine vāden bedde so nam sinte gregorius
vut peters hant ene grote sackel die dz hij
scheue te draghē eñ verbrande des vyants
mont eñ zijn aensichte mit die sackel eñ hij
maecte hē ghelijc een moriaen Eñ ene cley
ne voncke viel in sine witte dunne ouersla
pe eñ verbrande dat alle Eñ so scheen hi al
te swart Eñ petrus seide tot sinte gregori
us. Wi hebben hē swart ghenoech ghe
maect Eñ sinte gregorius seide hē. wij en
hebben hem niet swart ghemaect mē wij
hebben hem ghetoont dat hi swart was
Eñ aldus soe voeren si te samen wech mit
groten lichte

¶ Den vijfsten dach der martelarē dach
macedonij priester patricius eñ mo
delta.

¶ In thebayden sinte aufralia der hei
ligher iōfrouwē dach. Eñ

¶ In affriken sinte peter des heyligher
martelaers dach.

¶ Item sinte eutrosius dach. Ende
noch vele meer ꝛc.

¶ In celicien te capadocien passie des
heyligē martelaers sinte longinus
die ons here sīde mit een spere opdede Hi
was vāden apostolē gedoopet eñ wort on
der octauiano dē richter ōthoeft.

¶ In tessalonien der stat sinte matrona
martelaers dach. Die wort vele pij
nen mit stocken doot ghesla ghē.

¶ Eñ noch vele ander. ꝛc

¶ Die legende van sinte longinus

LOnginus was een martelaer eñ
een ridder die mitte anderē ridde
ren tneuen dat cruce stōt daer onse
ghebenedide here christus iesus an ghehā
ghen was Ende hi stack onsen here in si
ne heilighe side Ende doe hi dat grote wo
wōderen sach dat daer gheschiede als dat
die sonne verdonckerde eñ die eerde beve
de so gheloefde hi in onsen here Ende zon
derlinghe om ene saeke die die sommighe
seggha. want sine oghen waren vgaen
van groter crancheide ofte vā olthepden

¶ Exempel

Doe lōginus zijn oghē hadde bi auon
turen getast mitrē bloede dat an d̄ spe
ren ned̄ quam wt cristus fide soe wort hy
weder fiende. Daer om liet hi zijn ridder
scap. Eñ doe hem die apostolen gheleert
hadden soe leefde hi in cesarien vā capado
cien in eenlick leuē xxviij. iaer eñ bekeerde
veel luden tottē gheloue mit woerden eñ
mit exempelen.

¶ Doe hem die prouoest gheuāgē had
de eñ hi den afgodē niet offeren wolde so
liet hem die prouoest al zijn tāden wt ste-
kē. eñ zijn tōghe wt sniden. Mer lōgin⁹
en verloes daer om zijn sprake niet mer hi
nam een bijl eñ sloech dē afgodē ōtween
eñ seyde. Wij willen fien oft oock goden
zijn. Eñ die duuelen ghinghen wt den af
goden eñ ghinghen inden prouoest eñ i fi
nen ghesellen. eñ si vielen tot lōgin⁹ voe-
ten. lōginus seyde totten duuelen. waer
omme woendi inden afgoden Si ātwoer
den Daermen cristum niet en noemt end̄
daer zijn teykē niet en is gheset dats ons
woninghe.

¶ Doe die prouest aldus v̄woet was
eñ zijn oghē v̄lorē had. doe seyde lōgin⁹.
Du en moghest nz fiende worden dā als
du mi hebbest doen doden. wāt dā sal ick
v v̄woruen ghesontheyt an lijf eñ an fiele
Eñ to hant wordt hi ōthoeft.

¶ Daer na quam hi tot longin⁹ licham
eñ hi viel neder eñ bat ghenade al wenēde
Eñ to hāt wort hi fiende eñ al ghenesen.
eñ eynde in ghoedē werckē zijn leuē.

E

¶ In aquilegien finte hilarius bisscop
pes dach eñ tacianus dyakē

¶ In armenien finte patricius biscops
dach eñ cōfessoer

¶ To colen finte heribertus bisschops
dach eñ cōfessoer. eñ hi was een bischop
vā colen.

¶ Eñ noch vele meer and̄.

F

¶ In scotlant finte patricius bisschops
eñ cōfessoers dach.

¶ Opten seluen dach to nyuelen d̄ heyli
gher iōcvrouwen finte gheertruyt herto-
ghe puppinus dochter.

¶ To talons finte agricolas bisscop eñ
cōfessoers dach.

¶ Eñ noch vele meer and̄

¶ Die legende des eerwaerdighen bis-
scops finte patricius.

Patricius doe hi den coninck
van scotlant cristus ōs herē
passie predicte soe leende hy
of ruste op een stauekē dz hy
plach to draghen eñ dat hadbe een penne
ken voer. Eñ dat pēnekē sette hi onwetē
de op des conics voet eñ doerstackes Mer
die coninck waende dattet dese heylighen
bisschop alle willens hadde ghedaen om-
me dat hi meende ofte waende dat hi tot
den gheloue niet comen en solde moghen
hi en ghedoghede oeck mede pine om ihe-
sus wille. eñ daer omme ghedoechde hijs
ghoedertierlyck.

¶ Ten laetsten wort dat patricius ghe
waer eñ ghenas dē coninck mit zijnre be-
dinghe. Eñ hi verbat des gode dat in alle
scotlant gheen fenijn comen en mach oft
leuen. Jae soe verbat hi dattet holt ende

pleder vā dien lāde zijn teghen dz tenijn.

¶ Een man hadde zijn ghebuer een scape gheſtolen eñ ghegheten Ende doe dese ghoede man patricio dicke bevolen hadde den dief ghenoech te doen wie hi ware eñ niemaut ghenoech en dede. Doe al dz volc in die kercke vgadert was so beual patricius in die craftre iesu cristi dattet scaer blaten ſolde in des gheens buyc die dat hadd̄ geghetē Eñ dat ghesciede also Eñ die mildadighe dede penitencie eñ die ander hoeden hē van diefte ¶ Dese goede mā plach alle die crucen die hij sach aen te bedē maer eens ghinc hi voer een scoen cruce dz hij nz en sach zōder anbeden Eñ doe hem sine gesselle vraechden waer bi dat hi dat nyet en sach soe begheerde hi van gode waerōme dat hi dat niet en sach Doe hoorde hi ene stemme ōder die eerde Daer om en saechste dat cruce niet want ic bin een heyden hier begrauen die onwaerdich bin dit cruce Eñ daer ōme so dede hi dit cruce ewech doen. ¶ Doe patricius in perlant predicte eñ hi daer seer luttel profyts dede soe badt hi dz god enige teikene vertonē wolde daer hem dat volc mede veruaerde ende alsoe totten geloue mochten comen Endē doe apenbaerde hem onse here eñ hiete hē dat hi enen groten ringhe scriuen ſolde mz sinen stock Eñ bnnen den ringhe ontdede haer die eerde eñ daer wort een alte diepen putte Eñ patricio wort gheopēbaert dat daer waer een stede des veghevuers Endē so wie dat daer in gaen wolde hij en ſolde anders ghene penitencie doen noch ghene ander veghevuer doghē vā sine sundē op dat hi daer in waer enē dach eñ dan wedē vut quame Aldus so ghinghē vele ludē in dat veghevuer die niet weder en quamen om dat si hē vandē duuel lieten bedrieghē

¶ Na langhē tijt doe patricius doot wal so ghinc daer een edel mā in die nycolaus hiete die vele sundē ghedaen had ōme den rouwe vā sine sunden so wolde hi ghedoghen patricius veghevuer Eñ doe hi achte daghen te vozen gheuastet hadde als si alle pleghē doe ghinc hi in dē putte eñ vāt ene doze an die side vāden putte Eñ do hij daer doer ghegaen was soe vant hi daer ene scone sale eñ hi ghinc daer in Eñ daer quamē tot hē in monicken mit witte ghekledet eñ si seiden nycolao dz hi vrome ſolde wesen wāt hi ſolde vele vāder duuelē bezinghē moetē ouerlijden Eñ doe hē nycolaus vraechde wat hulpe dat hi daer to ſolde moghē nemen so seidē si hē. Als du gheuoelste dat du ghepinicht wortste soe roepet eñ segt Jesus cristus die leuēdighe godes sone ōtferme di ouer mi arme sundaer Doe die monickē wech warē so quamē die duuelē eñ riedē hē dat hi doen ſolde dat si hē segghē ſoldē Eñ si beloefden hem dz si hē beholdē ſoldē eñ wedē tot die doze vāden putte leidē Doe hi ds niet doen en wolde so hoorde hi altehāt ghecrijsche vā vele wilde beestē Eñ doe nicolaus bi nae in onmachte was vā aarte doe riep hi Jesus cristus leuendighe gods sone ōtferme mijnre Eñ altehāt vghinc dat gheluut vāden beestē. Doe ghinck hij voert tot een ander stede eñ daer quamē een hoop duuele eñ seidē Waenstu dat du ōse hāden ōtvlien sultste neenstu niet wāt nu sullen wi di beghinnen te quellen Eñ siet daer wort een groot vuer eñ die duuelē seidē hem Eñ doetstu niet dat wi di segghē so sullen wi

v daer in worpen eñ verbrãden. Doe hise veronwaerde worpen si hem int vuyr. Doe hi daer in ghepinighet wort riep hy heer ihesu criste des leuẽden gods zoen ont ferme di mij arme sondaer. eñ doe wordet vuyr ghelest.

¶ Doe ghinck hi voert tot een and̃ stat daer sach hi zommighe luden leuẽde inden vuyr worpen eñ die duuelen sloghẽse myt gloyende yseren gheyselen tot binnẽ i hoer lijf. Hi sach oeck and̃ die laghen mittẽ buke opter aerden die riepẽ vã pinen. spaert spaert. eñ dan sloghẽse die duuelen meest. Hi sach oeck and̃ die de slanghen eñ serpẽten aten. eñ eenrehãde padden mit gloyẽden becken toghen hem die inaderẽ wten lichaem. ¶ Doe nycolaus dyer duuelen wille niet en wolde doen worpẽ si hem in dat vuyr eñ gheyselden oec mit sulcke gheiselen. mer doe hi riep alsoe hi plach wort hi verlost.

¶ Daer nae leyden die duuelen noch to een ander stat daermen die luden in pãnẽ briet. Eñ daer was een groet rat dat alle voll gloyende haken was eñ daer hingen luden aen. die een mittẽ enen lede eñ dãd̃ mitten anderẽ lede. eñ dat rat drayede soe vreselijcken dattet een hoep vuyrs scheen

¶ Daer nae sach hi een groot huys eñ daer vele puttẽ in waren eñ daer was menigerhãde manier vã ghesmoltẽ metaele In desen putte stõt sulck mit enẽ voete eñ ander mit beydẽ voeten. eñ ander mit den knyen. eñ and̃ tottẽ buke eñ and̃ tot den borste. ander ten halse. ander ten oghen.

¶ Eñ als hi in alle deser pinen was ghe worpen soe riep hi altoes õs heren naem aen eñ wort verlost.

¶ Vã daer ghinck hi noch tot een ander put daer zeer groten roeck eñ stancke wt quam Eñ daer quamen menschen vliegen wt al gloyenbe als voncken vuyrs. mer die duuelen worpense weder omme indẽ putte. Die duuelen seiden hem Dese stat diestu sietste is die helle hier in woent dye heer belsebub. Eñ du salt in desen putten ghaen moeten ist datstu õsen willen nyet en doeste. wãt alstu daer in gheworpen biste soe en moghestu daer nymmermeer weder wt comen.

¶ Doe hyse niet horen en wolde worpẽ si hem inden putte dat hi daer soe groeten tormẽten eñ pinen ghedoghede dat hi by nae õs heren naem v̉gheten hadde. Mer doe hi tot hem seluen ghecomen was ende õs heren naem aen gheropen hadde alsoe hi best mochte soe quam hi daer õgequest wt. eñ alle die menichte der duuelen vloeghen vã hem als roeck

Doe hi meende weder omme toekeren sach hi een brugge daer hy ouer ghaen moeste die alste naeuwe was eñ zeer slijckich eñ so glat als ijs eñ daer onder soe vloide een groet vloet de alles vol duuelen was eñ serpẽten eñ sweuelen vuyr. Eñ doe hi wãhoepte dat hy daer niet ouer en solde moghen ghaen so ghedochte hi õs heren naem die hem ouer al eñ al omme verlost hadde. en hi settede sinen enen voet op de brugghe ende noemde den ghebenediden eerwaerdighen naeme godes õs heren ende sette den anderen voet oock mede daer op. Eñ tot ygeliken voetstappen seyde hi godes naem. Ende aldus ghinck hi sonder sorghen ouer. mer

nochtās deden hē die duuels alsoe groten anxte die daer onder waren mit harē gheroepe dat hi nauwe mochte gaen Doe hi ouer die brugghe gheomē was so quam hi in een wyde scone marct eñ daer was alte soetē roese vā menigherhāde bloemē Eñ siet doe quamē tot hē twe iongheliughen eñ si leidē hē tot een alte scone stadt die seer wōderlic ghestelicht was vā golde eñ van duerbaer stenen Eñ vut die poorte vā deser so quā alte soetē rokke die desen mā alsoe vermaerte dat hij vā ghenē stanc en wiste Eñ si leidē hē dat die stede dat paradijs was Eñ doe daer nycolaus in wolde gaen so seidē hē die iongheliughē dz hi eerste tot sine miendē wed kerē moeste Eñ dat hi solde moetē kerē van daer hi gheco men was mer die duuelen en soldē hē niet moghē doen mer als si hē saghē soe soldē si vā wesen vlien Eñ si seidē hē dat hij nae dertich daghe sterue solde in vreden eñ dā soe solde hi comē in die voerseide stede Do keerde nycolaus weder tot die purte daer hi in ghegaen was eñ seide dē lupdē wat hem gheschiet was Eñ na xxx. daghen so sterf hi salichlic in gode.

Hier beghint die prologus dat is die voersprake vā dat leuen der heiligher iōcfrouwen sinte gheertruut.

Dat leuen eñ verdienstē der heiligher maghet sinte gheertrudt en moghen wi niet te volle vtellē eñ oec en zijn wi niet wijs ghenoech te beschriuē met na onse vermoghen ende alsoe als wi ghesien hebben ofte vā waerachtighen tughē ghehoort hebben so nemē wi voer oūs enighe dinghē te beschriuē bi hulpe ons heren ihesu cristi eñ doer bede der erwaerdigher iōfrouwen der abdissen van den cloester inder historie ghehietē duyntauia Eñ uden een eerstē bi wat ordinancie si die grade des edelheits vtreghē heeft vā den gheslachte des houaerdeghen bloedes hoe wel dat dat ghehele lāt vā europē dat wel bekennet is nochtā en salt niet onprofitelic wesen voer enighe menschen dit te openbaren.

Hier beghinnet die historie eñ dz leuē vā die heilige iōcfrou sinte Gheertrupt.

Onnic puppijn in voerledē tiden dpe sone des alre edelsten keerlemāui die welcke mittē heilighen mā arnulphus ōder den conighen bi name ghehetē lotharijs eñ dagobertus tusschē den colenbusschē ende den vloeden der male eñ moesele eñ tot den palen des lādes der vriesen mit goedē rechtuerdighē wettē gheregiert heeft soe was die vader der heiligher maghet sinte gheertrupt Eñ haer moeder was ghehetē ytaberta Eñ si hadde enen brueder ghehetē grymoaldus die welcke doer hulpe vā sinte cunibertus biscop vā colen heft na sine vaders doot onder conic sigebertus an den coninckrijc ghecomē Een sulker heft si ghehadt die ghehieten was beggha ende hadde ghetrouwet dē alre vroemsten hertoghe den sone vā arnulphus welcke sone puppijn die prince was. Voert hebbē haer seer na gemaecht de heilige maechdē bi name gheheten aldegundes eñ waldetrudis Eñ oeck mede vele mānen eñ vrouwen in harre tijt niet allene vā die maech-

scappe. mer mede ghelijc inden propoest eñ in gheestelichedē. Die welcken omme dat wij ōs haesten hier omme to bescriuē dat leuēs vā sinte gheertruyt ic voerbi set te to segghen.

Aldus dan wanneer dese heylighe iōcvrouwe een cleyn teder ionck maechdeken was in hoers vad's hof wort si bi daghe eñ bi nacht gheleert vā haer moeder ytaberta inden wet ōs he ren ihesu cristi. Eñ si heeft bouen ghegaē alle maechdekēs vā ghelijckē olde i woer den eñ wijscheyt vā gode zeer ghemit eñ liefghetal allen mēschen.

¶ Op een tijt als daghebertus doer den conicrijck zijn wech ghemaect heeft wort hi vā sinen vader coninck puppijn eerlijck ōntfanghen daer hi een costelijck maeltijt mit alle sinen heren gheordineert heeft. on der welcken mede gheweest heeft een zeer edel man des hertoghē zoen vā oestrijcke die inder lieften des heylighen magets ge uallen is mit alle sinē moede. eñ heeft vā den coninc eñ vāden olders beloftē begert mer die coninck heeft hoer ghewesen seg ghēde hoe dat hi eerstworuē den willen d' moed's eñ den sinne des maghets solde on deruraghen. Eñ doer beden des conincs eñ and' edelinghen heeft hoer vader gebo den als dat si voer die tafel comē solde

¶ Daer die heylighe maghet gheuragz worde vā wat sinne dat si waer als van den hilicke voerscreuē of si dē iōghelinc mz golde zeer blinckende eñ mit costelen steen ten eñ siden cleder zeer verciert. mit edel heden eñ rijcdomme zeer beghift tot eynē man hebbben wolde.

¶ Hier op heeft si gheātwoert aldus Ick en wil noch ick en begheer desen iōge linck niet noch gheen ander sterueliké mā mer alleen den ōtsterfelijcken ihesum cris tum begheer ick tot minen brudegom. Eñ op alsulckē ātwoerde heeft hem v'wō dert die coninc mit sinen edelen gasten. Doe ghinck die iōghelinc van daer eñ hy was bescaemt.

Dese heylighe magoet ghinck mit hoer moeder daermen wel v'staē heeft hoe dat si vā sinne gewest is. mer nae dat si tot viertien iarē gheco men is soe wort hver vader coninck pup pijn sieck eñ is v'sceyden vā aertrijcke. Doe heeft si hoer moed' die welcke wedu we bleef totallen diensten by ghebleuen onderholdende die gheboden der apostelē bi den welckē hi ghebiet den kinderen ge hoersaem te wesen hoer olders.

¶ Die apostel is segghēde aldus. O ghi kinder weest ōderdanich v olderen in allen dinghen.

¶ Aldus dese maghet dese dinghē ouer dēckende eñ wel merckende heeft beghon nen sonder opholden horen moed' to dyen ste eñ to stade te comen eñ horen moet vā cleyuen iaren in hoer moed' willen nae toe volghen. wāt si ghestudeert eñ arbeit he uet niet kintschelijckē toe willen noch toe dencken. Eñ vā allen spelen der maechdē die hoer ghelijcke olt waren te ōtholdē eñ te abstineren. Die heylighe karcke te visi teren. den armen menschen nae allen hae ren vermoghen eñ weten to dyenen. Eñ tot allen gheboden ōs heren haer horē der herten willicliijcken aen to setten.

¶ Als aldus in menigherhāde gauē der doechden dese dienstbode ons heren profi cierde eñ voertghinc Eñ haer lieue eñ ert waendighe moeder grote neersticheit de de hoe dat si te wercke solde brenghē dat si indē sinne ghedocht hadde so ist ghebo ret als dat een waerdich biscop ghehieten amādus tot harē houe ghecomē was die inden dinghē ons herē seer groot gheacht was Doe heft dese wardige ytaberta ghe bedē dat vā hem solde haer opgheset wor den dz heilige decsel der nōnen na dē duyt sche ghehietē een wijdel eñ van harē huse solde een cloester cōsacrierē dat welcke hij ghedaen heefe wāt si niet alleen haer seluē mer alle goedē die si hebben mochte dē he re heeft beloeft mer als die aduersant ende vyant benydende alle goededinghen ghe sien hadde hoe dat die liefhebbers ons he ren soldē salichlic gheraken tot dat ghene dat si sere begheert haddē heft hi beureset gheweest eñ ghesorghet bi den willighen dienste gods vāden seluen dienstmaechdē hem grote verliesinghe so dat gheboort is gheschien solde als gode winninghen an quamen. heuet hi hem alte seer grote ny dicheit verwect ende ondersteken als dat van allen menschen kiuinghe ende twiste teghens hem gheweest is. want hoe ve le onedelheiden ende wat grooter teghen spoeden dat si leden dat waer alte lāghe te vertellen. want daer vele menschē qua men verstoert in horen moede om enighe goeden die welcke si arbeiden te besprekē den scepper alre dinghen. want si ōtstekē waren mitten brande der gherechticheyt Aldus soe hebben si hare goede begherte ende oeck mede so hebben si afteruolghin ghe vā vele princen gheleden doer die ede le maghet wille want si haer ontscaeken wolden Aldus die eerwaerdighe vrouwe haers moeders vrede begherende op dat dat niet en gheboerde dat si vreesde so he uet si meer begheert dat haer dochter lelic eñ mismaect solde wordē dan dat si nz en solde volbrenghen hare belofte Daerom heeft si ghenomē een sceermesse eñ heft of ghesnedē dat hare vā den hoefde eñ alsoe heuet si die eerwaerdighe maghet lelic ge maect voer die werelt mer suuerlic eñ sco ne voer gode. ¶ Nu machmē mercken van wat sinne haer eerwaerdige moeder gheweest heeft die die mismaectheet ende lelicheit haers dochters also sere ghecōsen tiert heeft als dat si mit haer eighen han den niet ontsien en heeft haer te mismaec ken mer oeck mede haer sere vblidet heeft Eñ oeck mede soe is seer te verwōderē vā den moede der heiligher maghet die welc ke doer de liefte ons herē iesu cristi versma det heeft die vercieringhe vā haren hoefde op dat si van christo iesu hareñ onsterflijc ken ewighen brudegom beterre ende oeck behaghelijcker ornamenten ende cierhey den vercrighen solde Mer hier nae soe heb ben doersien die ghene die haer onrechteli ke persequeert ende achtergeuolghet heb ben als dat si hem in horen dinghen nyet en solden in enighe maniere onderwindē want si mit der godlijcker lieften beyde se re barnende waren. Aenmerckende oeck mede dat si mitten schilde der godlijker be schermenisse bescut ende beschermet wa ren soe hebben si nerstelick ghestudiert eñ ghearbeydet omme haer beiden te vrede te schicken ende hare goede wercken te prij

sen die daghelixe deden die welcke si te vo
ren gheleect hadden wt den welckē ghe
sciet is als si ten ende die discorde eñ twis
te neder gheleyt hebbē eñ hebbē hoer be
mint.

¶ Voert die gheen die begheert hadden
hoer te ōtscakē anmercten dat zijs nz vol
brighē en mochtē hebbē of ghelatē lagen
to legghen. wāt si der lieften cristi i hoer
zeer barnēde saghen.

¶ Aldus die edelen ytaberta heeft hoer
dochter ghenomen eñ gheoffert dē prieste
ren omme te ōtfanghē die heylighe wide
le der nonnen. Eñ die priester heeft hoer
ghenomen te setten ouer die heel v̄ghade
ringhe des cloesters vā nyuele.

OOck mede so was in hoer conty
nēcie vā ghoedē manieren. sober
heyt vā herten eñ vā lichaem endē
manierlicheyt vā woerdē. Voert was si i
aelmissen milde in vastē zeer willich eñ in
ghebedē zeer vuyrich eñ deuoet. ¶ Bo
uē alle dese doechdē heeft si mit blinckēdē
caritatē gheschenē eñ heft dē armē eñ alre
meest den pellegrime sorghe ghehadt. Al
tyt heft si ghestudeert eñ ghearbeyt ōme
ghoede exempelē to gheuē dē ghenē dyen
si bouē was Eñ also een yghelijck bequa
me eñ ghelijck te wesen als oetmoediger
den iōcgsten ryper dā die oltste. ghoederti
ren meer dan die saftmoedichste eñ rijcker
dan die machtighe ghescreuen heuet.

¶ Ende si heeft verghadert inder voer
ghenoemder steden eñ verghaderinghen
costelijcken boecken der eerwaerdigher eñ
heyligher lippen eñ oeck mede sonderlin
ghe die alre beste hulpen der heylighen.

Ende sonderlinghe dat niet alleen wt ghe
brukinghen steden dorpen eñ landen. mer
oeck mede wt den verren landen van ouer
die zee. ¶ Eñ wt den landen van schot
lant heeft si ghesorghet ende ghearbeydt
by horen bode mit ghoeden voerspoet toe
volbrenghen eñ to veruollen mer als dye
moeder daghelixs mit hoet ghemider eñ
lieue dochter aldus in wercken der doech
den vernoemt ende dyer ghelijcken wond
lijcke zeer gheblenct heeft. soe ist geboert
dat die dach hoers steruens omme gheco
men is Eñ die eerwaerdighe vrouwe yta
berta is verscheyden.

¶ Dese eerwaerdighe vrouwe ytaber
ta sinte gheertruden moeder die heeft ver
uolt in dit teghenwoerdighe leuen tsesti
ghe iaren eñ si is ghestoruē inden voerge
noemden cloester van nyuele eñ si hadden
gheleeft nae der doot vā coninck puppijn
wies huysvrou si bekent was twee ende
twintich iaren.

¶ Si wort inden seluen cloester zeer eer
liken begrauen in sinte peters karcke als
hoer wel betaemde.

Aldus si die voerghenoemde heyli
ghe maghet sinte gheertruyt.
als si aenghesien heeft nae hoers
vrouwe moeders doot dat alle die lasten
des regimentes haren ionghen maechdeli
ken persoen aenstaende was heuet oeuer
gheleyt eñ sonderlinghe oeck mede aenge
mercket in wat manieren si dit alrelichste
lijcken solde dat moghen doen ende vol
brenghen op dat si to bet mochte nemen
die vruchten des bescouwelijcken leuens
soe heeft si wōderlike zeer ghearbeyt om

te kiesen nerstighe gheleerde mānen ende
gheestelike moeders mittē welckē si ghe-
deilt heeft die laetsten vāder cudde Eñ als
si dese dinghen mittē wercken volbrochte
de si mittē moede begrepen had so begōde
Also sere die leringhe der heyligher scriftē
te oefenē als haer vermoghen was eñ die
menscelijcke broeschelicheyt v̄mocht te la-
ten bi nae hadde si hare gehele libarie mit
gedachtenisse ōtholdē Eñ nu timerden si
kercken der heilighē eñ stichte seer costeli-
ke timeringhe Voert voer weduwen end̄
wesen gheuāghen eñ pelegrims heft si so
grote sorghe ghedraghen als dat si mit al
le caritate eñ liefte hē allen mildelic ghege
uen heeft haer dagelixe spise eñ dranc.

¶ Voert so ist oeck wel waerdich te ver
tellen dat onse here iesus cristus tot een ge
tuychnisse des geloues vā hoer hem ghe-
waerdicht heeft te toenē ende te openbarē
haer ende meer ander mēschen wāt als si
op enen dach om te spreken haer ghebet in
gegaen was die capelle des heiligen mar-
telaers sinte sixtus so heeft si haestelic ge-
sien bouē haer een vuerighe clote schinen
de mit so groter claerheit also dat die ghe
hele timeringhe der kercken v̄lichtet wort
mit also groter claerheit als ofte die sonne
des middages gheschenen hadde welcke
claerheit als si ene halue vre die kercke ver
lichtet hadde so is dat weder bi radien vā
daer ghegaen mit weynich scijnsels alsoe
dat ten laetsten daer niet en bleef van der
claerheit. Voer waer god heeft wel voer
gheweten sine woordē die hi tot sinē apo
stelen ghesproken heert segghende aldus
Ghi zijt dat lichte der werelt. want hi de
se heilighe maghet niet niet alleen mit enē
gheestelijcken ende onsienlijcken lichte ge
waerdicht heuet te verlichten mer oec me
de so heeft hi ghewilt mit enen sienlijcken
licht doer die crafte zijnre groter moghēt
heyt te verlichten ende doer te schijnen op
dat alle die menschen die daer in die voer-
seyde kercke teghenwordich waren End̄
die hier nae noch comen sullen moghē we
ten mit wat groter claerheyt eñ godlijckē
lichte dat si gheschenen heeft die welc tot
een getuychnisse enen vuerigen clote vut
den hemel gesonden was Ende daer nye-
mant en si. die welcke dit ongelouich me-
net te wesen. want si dit selue vā haer ge
secht heeft End̄ oeck mede so zijn daer vele
getuychnissen geweest van vele menschen
die welcke dit ghestarct hebben ende con-
firmiert segghende dat si dit selue ghesien
hebben Ende dit moghen alle nēschen ge-
louen ten ware dat yemant so snode ofte
van sulcker boescheit ware dat hi die heyli
ghe maget loghene seide vā haer seluen.

¶ Daer na op een ander tijt so gheboer
de als si hare bodē tottē lande han ouer se
ghesant hadde om peofite des cloesters eñ
doe si in die ze lange tijt mit goedē wijnde
geseylt hadden soe worden si seer onuoer-
sienlick veruaert mit groten swaren peri-
culen ende vresen mer altehant mit meerd̄
hulpe van die grondelose ontfarmhertic-
heit godes so worden si daer of v̄losset en
de dat doer verdiensten ende bede van dye
heilige ioncfrouwe sinte gheertruut wāt
als si mit enen goeden doerganck stillijc-
ke eñ faftelic doer die weghen des meers
doerseylden soe saghen si onuoersienlic een
gelijckenisse vā enen scepe van wonderli-
ker grootheit hem aen die side comen mer

als hem luden die groethept des scepes al naerder bi was soe beghā die zee groeten golven to vlopen eñ op te hetten.

¶ Doe vnamen si haestelijcken als dat voerseyde visioen dat si ghemeynt hadde dat een groot schip gheweest hadde een verwaerlic zeebeest vāde welcken die schippers hem verwaerden. Eñ wāt si heydē waren eñ den heydenschen wet dienden soe riepē si aen horen godē eñ begeerden hulp vā hoer.

¶ Die boden die vāder heyligher maget gheseut waren eñ die in cristum gheloef. den hebben den naem ōs heren aen gheropen eñ hulpe begheert

¶ Exempel.

DOe was daer een wt hem luden dye welcke mit luder stemmen haestelijc gheropen heeft aldus. O heyligha magz sūte gheertrupt coemt ōs to hulpē so ghi ōs gheloeft hebt. ¶ Als hi dese woerden dorderwerf gheropē had to hāt worden si verlost eñ si vercreghen weder omme zeer ghoet weder soe dat si vāder seluer nachte hoer hauen ōcregen.

EEn deel iaren daer nae als si ghemaect haddē hoe si zeer ōmoyet was doer magerheden des valtens eñ wakēs Eñ als si bider godlijcker opēbaringhen bekēt haddē hoe dat hoere ommeghāck des tegēwoerdighen leuens bivoelen solde so heeft si dē last hoers regimētes by rade eñ cōsent des ghehelen vergaderinghes dat hoer bevolen was ouer ghegeuē eñ vā hoer gheset.

¶ Als si aldus vāder sorgen eñ laste des regimētes vry eñ ōghelleghē was heft si den last der sorghen vāder abdien opgeset eñ ghegeuē eenre wiser maghet eñ eerbar hoer nichte die bi hoer gheuoedet was eñ ghecledet. welckes naem was vulpentru dis eñ ōmaende hoer als dat si naernstelijken eñ hertelijcken solde sorghe draeghen tot horen onderlaten. Doer den armen soe solde si mildelijck deylen eñ ōbeuensceden vriētscap solde si holden mit horen naesten dat welcken al to samen dese heyligha maghet al volbrocht heuet. mer daer nae dat dese eerwaerdighe maghet den last des regimētes vā haren hals ghelept hadde. so heeft si den anderen tijt welck si daer nae gheleeft heeft ghebruyct eñ ghebesicht. welcke alle to samē een spacie vā druē maēden was totter oefeninghen eñ aendēcknissen der heyligher scriften. wāt si alsoe totter alrelaetster wen wt bede recht of si vāden karcker totten coninckrijck vander doot totten leuen. vāder duysternissen to dē lichte. eñ vā armoeden totte coninclijcken rijcdomme ghaen solde ghelijckerwise als si dede.

DEn leest vā sūte gheertruyt dat si gheen woelden noch soetichept en heeft willē hebben in desen leuen. noch gheen ruste en heuet si hoer lijf aengedaen. mer in vasten eñ oeck in quelingen. In waken eñ in beden. in scarphe dedes haren cledes heeft si die godlijcken hulp aeropē. eñ tē laetstē heeft si hoer onderlaten geboden dat si gheen cleder na dē doot an hebbē en wolde dā dat harē hemde dat si gewoenlickē was to dragen. eñ datmen hoer hoeft mit den alre snoedesten wydele solden decken dat hoer een vreem

denōnen ghegeuē hadde ouer menighen tijt Ēn tot desen tween derselen heeft hi ge boden dat dorde hoer wordē toeghenoe ghet dat welcke was een saode olt lijne la ken daer mede dat harē cleet ghedect sal de wordē wāt hi seide dat oueruloedighe dinghē den dodē mēschen gheen profijte doen en moghē dat welcke alle mēschē seer wel ghetughet waer te wesen Oer als hi ghemaect heeft eñ te vozen gewetē dē tijt vā hare verscheidinghe soe heeft hi hulpe der heilighē begheert eñ ghebedē Ēn hi uet gheerbeidet te sepndē an enē heplighē man vā groter verdienslen gehietē vulca nus eñ was een vreemt mā. op dat hi als hi ontfanghē hadde sine vertroestinge sol de te blidelijcker vā deser werelt scheyden wāt hi enē vten ghetale der bruedere tot hē gheroepen heeft den welcken hi aldus toegelprokē heeft Gauck tottē vreemden mā vulcanū dē welckē men verdreuē ken net indē cloester ghehetē sollas eñ segt to hem dese woordē. Gheertruds die doch ter cristi heeft mi ghesant tot uwer salic heit als dat ghij haer voerseggē solt ha ren starkdach ist dattet di vāden here ver leent is te seggē. Als dese brueder tot den voernomden heilighē man aldus ge comen was eñ die woorden der heiligher maget gheboetscapt hadde so heeft hi al sulcke antwoort ōntfanghē Ghauck sepde hi lieue brueder eñ segt der heiliger maget dese woorden. Opten dach vā morghen als opten seslienden dach vā apzille eñ ond die hoechmisse sal hi gode offeren harē liet sten gheest. Dese bode wort weder ōme ghesant om te beuraghen of hi dit bi hem selue ofte bi godlijcker reuelacie hadd ghe leert Ēn als hem dit gheuraghet was soe heeft dese voerghenoemde heplighe man desen bode dye weder ōme ghesant was aldus gheantwordet. Wat vraghet ghi meer van desen dinghen Ghauck seer ha stelijcken weder tot haer ende bootschapt ende voerkundighe als dat hi morghen o uerlijden sal Ende segt oeck mede der hep liger iōcfrouwen dat hi ghene sorge noch enighe vrese noch anxte en hebbe wāt mē den heilighen vutuercorē vriendē godes ende oeck mede mit alle heplighe enghelē ende archangelen soe sal haer mede te ghe moete comen die heilighe vader ende vut uercozen vrient gods sinte patricius wes bozgheren ende onderlaten hi seer liet ghe hadt heeft

Ende als dese bode die daer ghesant was dese woorden der heiligher maghet gheboetscapt hadde so wort hi daer sere i vblidet eñ dancte god sere wāt hi haer bi sinē dienaer ghewaerdicht heeft te vtroe sten Ēn daer nae bleef hi seer verblijt van die beloftē des heilighē mans alsoe dat hi den helen nacht ouer brachte sonder slapē mitten anderē monerkens in psalmē endē in pinnē gode looēde Ende als hi die leste vre verbeidet heeft des morghens onder die vierlicheiden der missen soe heeft hi out fanghē dat heilighe sacramēte des lichae mes eñ des bloedes ons herē ihesu christi in dat driendertichste iare haere olthepde opten seslienden dach vā apzille Ende hi heft harē heiligen gheest ghelijcker wijs als haer gheboetscapt was gode gheof fert mit godlijckē loue. Daer waren op die selue tijt twe bruedis gheroepē om die sulterē te vertroesten. Ende doe sprack

die een broeder vā hem beyden die ghehie ten was rychin us beuoelende in hem den godlijcken rokē. Eñ seyde in deser manie ren tot sinen medebroeder.

¶ En gheuoelstu niet wat.

¶ Wat dinghen soldic voelen dan alleē screyden eñ claghinghe vāden susterē. eñ grote benauwinghe anders en can ic niet beuoelen mer recht als si dese dinghē to sa men tot malcāder spraken quam daer een soeten roke vā wōderlijcker soetichedē die doerghinck hoer noesen eñ herten. Welke roke alsoe langhe alsmen hoer lichaem be grauen solde in hoer verwōdernissen vol maectelick bleef. mer si wort begrauē in sinte peters karcke. in een plaetse die si self gheordineert hadde.

¶ Daer worden daghelixs groten wel daden ghegeuē totten loue eñ naem ons heren ihesu cristi wen toebehoert lof ind̄ eenicheden.

.A. .M. .E. .N.

Want wij vele menschē sien le uēde hier ind̄ werlt die engel schen leuē leydē welcke and̄s niet ghescieden en mach dan hoe wel dat si inden lichaem by anderen menschen leuē eñ ommegaen. ¶ Noch hoer herte eñ cōsciētie alsoe langhe als si i den lichaem zijn in ewicheyt gheuestiget worden Eñ hoer herte is onledich ende dz wort gheoccupeert inder bescouwinghe godlicheden.. ¶ Soe heeft dese eerwer dighe heylighe dienstmaghet gheertruyt ghedaen wiens heylighe leuen conuersa cie eñ ommeghāck hi vanden eersten tijt haers iōcheydes bescreuen heeft hoel dz si op der aerden by den sterffelijcken mēschē ghewādelde. eñ een regeerster ghewest is ouer knechten eñ dienstmaechden die ond̄ hoer besorghen leuen moesten. nochtens en heeft si dat inwendighe leuen eñ oeck mede dat ewighe leuen niet vergheten. Noch si en heuet oeck niet vergheten ofte after ghelaten den staet hoers gerechtichei des noch die zwaecheyt der manieren eñ die discipline.

¶ Hier omme ist allen mēschen wel opē baer dat si voer god v̄dient heeft al dz nae hoer doot doer hoer gheen cleyne virtutē eñ miraculen ghesciedē solden soe alle men schen wel bekent mach wesen die hoer le uē oft abstinēcie hoers lichaems bekennet hebben. eñ hoe vele dat si voer den heer v̄ mach mit horen ghebeden. eñ wat groter miraculen diē heer ghewaerdighet heuet toe thoenen doee dat gheloue der mēschen tot haren graue. soe willen wi daer vā eē deel bescriuen.

¶ Exempel.

Het was een grote abdisse indē closter vā trier ghehieten modesta. Eñ dese selue was van kinschen daghen gode den heer gheoffert eñ was in godlijcker lieftē thoegheuoecht die heylighe maghet sinte gheertruyt by gheselscappe. Eñ hoe wel dat si verre gheset ende verscheyden warē lichamelijcken inden leuen. ende oeck me de omme dat daer tusschen vele milen end̄ spacien der lantschappen veer vā hem luy den beyde laghen. soe en mochten si mit den oghen malcander niet beschouwen.

nochtan mitter sielen eñ mit die liefte des herten warē si alle tijt mit malcāder tegē woordich wāt si ghelijck ridderscap des godlijcken dienstes gedraghē hebbē End in ghelijcker manierē hebbē si den here in suuerheit des herten gedient zōder enich bedroch. ¶ Daer nae ouer eñe langhe tijt so is gheboert welc ic nu tot uwer memorien vertellen wil Als op enē dach dye voerghenoemde maghet modesta in hare cloester gheset. om te spreken hare ghebeden in die kercke gegaen was eñ haer seluen voer dat altare der heiligher maghet marie ghestrect hadde so heft si gesien als si vut hare ghebede opstont sinte gheertruut staende an die rechter side vā den altare in den seluen habijte eñ in ghelijcker ghedaente als si ghemaect was eñ heft al dus tot haer ghesprokē O mijn lieue suster modesta ōtholt dit visioen seker te wesen zōder enighe twijfelinghe. ende weet dat ic hudē op dese selue vre vā den habite der werelt verlost bin Ic bin gheertrudis die ghi seer lief ghehadt hebt Eñ als si dese woordē ghesproken hadde soe is si altehant vā hare ghesichte ghetoghē Eñ doe heeft dese heilige maghet ghertrudis heymelic in haer seluē ghedocht wat dit visione beteykenē mochte eñ si en heft van dien dage vā desen visione niemāt te kennē gegeuē mer als den anderē dach vā morghē omme ghecomen was soe is de biscop vā der stede ghehieten bi name ghehetē chol dolphus totten cloester der voerseider maghet modeste ghecomē Eñ doe heeft dese maghet godes onder ander woordē die si sprack ghevraghet na die heilighe maget sinte gheertruut In welcke habite dat si ware eñ al daer heeft hi bi ordinācien die statute eñ maecsel haers lichaems end die ghedaenten haerder schoenheyt ghesecht Doe verstont die heilighe maghet modesta vten teyckenē die si van hem ghehoort hadde dat dat alle waerachtich was dat si vā haer gesien hadde Eñ si seydē totten biscop Ick belijde ende verkundige di nu dat selue dat ick te vorens verborghē hielde want mi gheopenbaert was optē daghe van ghisteren ter sester vren als dat si vut desen lichte van deser vergāclijcker werelt ter seluer vre ende in dat selue ogēblic tot cristū ghereyst was Ende daer na heeft si alle dinghē dē biscop gheopēbaert Eñ doe ghinck die biscop teikenē den dach ende die vre eñ hi heeft dat daer nae alsoe beuonden als die voernoemde abdisse vertellet hadde.

¶ Voert nae dat tienden iaer des doots vā sinte gheertruut so is een groot brant gecomē indē cloester vā nyuele daer si self mitten liue voer gheweest is wāt alsoe si mi ghesecht hebben so was die brant dar alsoe groot dat nyemāt van monickē maghede ofte mānen die daer quamē enighe hope haddē om dat cloester vten brāde te vlossen Mer die iōcfrouwen die daer indē cloester warē ghinghen buten der muerē vāden cloester eñ vloeghē in die naeste stede doer vrese des brants Eñ doe was dar een man den welcken dat die laste end die sorghe vanden voerseyden cloester beuolē was Ende dese goede man heft sine oghē opgheboert totten hemel ende do sach hij die heilige mauhet sinte gheertruut staende in dat alre ouerste van den clooester in dz selue habijt eñ in die selue gedaente als

si opter aerden ghemaect was eñ mit den wydel daer si mede ghehult was soe wer pe si altijt die vlamme vāden huyse Mer dese man en wort vā desen visioen niets vuaert mer bouē matē mit bliscappē ver- uolt. eñ hi heeft zijn gheselscap vermaent dat si volstandelijck arbeyden solden. eñ hi is mit haestelickē lopē bouē gheclōmen omme dat eynde to sien.

¶ Doe hebbē si in wōderlicke manierē dē cloester sien bescermē vādē brāt

¶ Exempel.

OP een ander tijt zijn vermaent die sus ters dat si inden seluē bedde daer geer trudis op to rusten plach gheenrehauden menschen voert aen oerloeft en was daer in to rusten. ¶ Doe was die voeeseyde maghet godes abdisse een nichte vā sinte gheertruyt die by haer voeten gheuoedet was mit ōtsprekelijcker blyscap veruollet als dat die heer by alsoe veel teykenen ge- waerdicht hoer te thonen eñ opēbaren. soe heeft si to samen gheropē die vghade- ringhe eñ si hebben dat bedde ghenomen eñ ghedraghen mit groter eren eñ louē go des eñ hebbent gheleyt in sinte paul⁹ kar ke daer die heer nu vele teykenē eñ virtutē openbaert.

¶ Exempel.

HEt was een ionghe maghet inden sel uen lande bi niuelen die een zwaer siec te verdruct hadde een zeer langhe tijt endē gheenderhande medicijn meyster en wist noch en mochte hoer niet helpen in meyni ghen eñ in vele iaren. soe dat si to den laet sten hoer oghen verloren heeft ende si wor de blint.

¶ Doe hebben die olders van desen ma ghedeken hoer ghenomen ende ghebrocht tot nyuelen inden cloester. of si by enighe auōture daer enigerhande meysters hud- den moghen beuinden die hoer dochter e- gerhande hulpe of bate hadden moghen verworuen ofte verlenen. ¶ Doe heeft hoer gheopenbaert inder seluer nacht dye eerwaerdighe eñ heylighe iocvrouwe sint gheertruyt in een visioen eñ seyde tot hoer O ghi maechdeken en wilt niet twiuelen mer ghelouet inden heer ihesum christum eñ ghaet inder karcken vā sint pauwels totten bedde opten welcken bedde die eer waerdighe heylighe maghet sinte gheer- trudis op to rusten plach. Daer soe suldy ōtfanghen ghesontheden vā allen uwen tribulacien siecten eñ crācheden die welke ghy mit uwen lichaem lidet mit groeten smarten. mer die maghet doer die zwaer heyt der crācheden en conden voer dē dor den dach daer niet gheraken.

¶ Eñ als die gheheel verghaderinghen vāden susteren inder dorde vren tottē god lijcken wercken onledich waren. doer dē welcken dat volbrocht was is hem oeuer ghecomen die crancke maghet. Ende dye ghoede susteren hebbense ghedraghen eñ thoe ghelecht aen den bedde daer hoer ge boden was to ghaen omme hulpe eñ oec mede troest eñ ghesontheden to verwor- uen.

¶ Ende als si hoer tot ynnicheden endē ghebeden ghestelt hadde eñ hoer hoeft he uet aen den bedde gheneyghet soe wordē to handes hoer oghen gheopent eñ oec me de hoer gheheel lichaem dat welcke to vo- ren alles doer ghewont eñ gequetst was worden ter stont ghenesen. recht of si nie

ghebreken ghehadt hadde Daer heeft die heilige maghet gode ghedanct eñ si wort mit groter blijscap v̄uollet eñ mit vroliche de is si wederōme ghetogē tot hare olds Mer als dese teykenē aldus gheschiet waren so heeft die voerseide abdisse eñ nichte der heiligher maghet gods sinte ghertrut vā desen lichte verscheidē die welc na haer regierster gheweest hadde in dē cloester te nyuele Doe hebben alle die iōcfrouwē gecoren een iōcfrouwe gheborē van edele geslachte tot een abdisse die welcke oec ghe uoedet was ōder die heilige maghet sinte gheertruut Eō si heeft daer na ghetimert een kercke in die ere der heiligger maghet sinte gheertruut Eñ opten seluē dach dat die kercke voltimert was so hebben si dat beelde daer eerlic in gheleit Eñ optē seluen nacht so warē alle die susterē mit grote reuerencie eñ eerwaerdicheit onledich om te singhē seer festelic die vigilien Eñ als dye mettene vut warē eñ die dienste ōs heren volbrocht was so hebbē si die kersen ende lanternē vut ghedaen die welck indē seluē gods huse te barnē plagē Mer als de morghēstont an quā eñ die susterē in die selue kercke gaen soldē om te beden so vōden si alle die keersen eñ lampē barnēde die te voren vutgedaen waren. waer ōme dz gheboorde dat dit mirakel doer alle dat lāt v̄bredet wort Eñ die fame is vut ghegaen vā die machte der dienstmaghet cristi also dat alle mēschen van verre ende vā naer bi quamen totten graue der heiligher maghet sinte gheertruut eñ si begheerdē hulpe des lichaems ende ouermits die hulpe gods alle die ghene die troeste ende hulpe an haer sochten die hebben mit groter gesontheit cloeckelick weder omme tot hare woenighen ghekeert.

Exempel

HEt was daer bi een man in ene stedie sine huusvrouwe blint ghewor den was. Ende haer man die heeft haer ghebrocht ende gheleydet totten voerghenoemden cloester te nyuelle al daer die heilighe meghet sinte gheertruut gherustet heeft Ende als si doe in die kercke gegaen was ende si stont onder ene lampe so was daer haestelick ghesien dat die lampe altemale vut ghestortet was op hare hoeftcle de eñ op hare falye welcke si om haer hadde. Ende alle die ghene die dit grote mirakel ansaghen die hebben dese voerseyde vrouwe gheholden ende mit die dropelen hebben si hare oghen bestreeken ende besmeert ende altehāt so wordē si verlichtet Ende inden morghenstont wordē si ghestarct indē geloue eñ inden hope. In den miraculen der heiligher maget sinte ghertruudt is si ghesont mit groter blijschapē weder ghekeert in haer huus.

Exempel

OP een ander tijt so warē daer moordenarē ende hadden een kint omme beuāghen eñ vaste ghebōden Eñ als dat aldus in dē bāden ghestaen hadde eñ si hē vten lande in een prisoen vercopē wolden Dit kint haestelick ouerdēckende mit betrouwen den name der heiligher maghet sinte ghertruut so heft dz gebedē dat si hē helpē wolde Eñ tehāt zijn die boeyen van sine hāden gheuallē eñ hi begōde te lopen om hem seluen te verlossen Ende die mordenaren die welcke hem gheuāghen ende ghebonden hielden begonden hastelic me

de nae hem loepen op dat si hem vanghē solden mer si en mochtē niet. eñ so wordt dat kint v̄lost vāden hāden zijnre viāden bi hulpen sinte gheertruyt.

¶ Exempel.

Voert inden driendertichsten iaer nae gheertrudis doot is ghecomē een maghet ghehetē begga eñ begheerde datmē hoer een cloester tymmerde. Eñ als si i al dustanighen deuocien ghestelt was. soe is si ghecomen totten voerseyden cloester vā nyuel biddēde der abdissen agnes gheheten mitten ghehelen vergaderinghe dat si hoer enighe hulpe gheuē wolde vā ghesteliken saken omme dat si grotelijck van dē node hadde den beghinsel haerre deuocien.

¶ Daer heeft die gheheele cōgregacie v̄ hoert hoer beden eñ hebbē hoer ghegheuē schone reliquien eñ boecken der heyligher scriften. eñ olde gheestelike susters die den cloester leren mochten leringhe eñ disciplyne des ghoeden leuēs Eñ si ghauē hoer eē deel vāden bedde daer gheertrudis op gherust hadde.

¶ Doe heeft dese ghoede vriendinne cristi alle dinghen die totten gheestelicken leuen toebehoerde gheuoert tot haren cloester. eñ mit groter bliscappē deuotelic daer gheset. Ende als si biden cloester quamen daer si behoerden hebbē si mit crucē eñ vanen eñ mit soeten sanghe hoer reliquien inghebrocht Eñ dē bedde hebbē si geleyt byden oltaer des heylighen maghets genoteue. Al daer nu vele menschē vāden duuel ghereynighet worden daghelixs eñ so vele siecken ghenesen die daer omme hulpen comen dat gheen mensche dat to volle wt spreken en mach. Mer inden anderdē iaer als alle dinghē wel bescict waren soe is dese ghoede vriendinne ghereyst tot ons here ihesum cristum.

G

Sinte alexander bisschops dach. die wt zijns selues stat capadocien ouermits innicheyt tot iherusalem quam eñ wort regeerder. eñ wortte cesarien ghebrocht in zijnre oltheyt end onder decius ghemartelijt.

¶ Eñ noch vele meer.

A

¶ Sinte iohānes dach wt sirien een op vā een cloester mit veel knechtē eñ rusten in vreden.

¶ To brixien sinte calocerius martelarē dach.

¶ Opten seluē dach to bethleem sint iosephs dach ōs herē voed.

B

¶ In sirien der heylighen dach paulus tyrullus eugenius eñ oeck mede noch ander vier.

¶ Inden cloester fontinelle sinte vulfrāmi bisschop eñ cōfessoer dach.

¶ Eñ noch vele meer ander.

C

¶ Inden berch cassijn sinte benedictus abts dach.

¶ To alexandrien sinte serapion heremijts dach.

¶ Inder meyerien vā lyon sint lupicinꝰ abts dach. wes leuen vol heylicheden eñ miraculen was.

¶ Eñ noch vele meer ander.

Die legende van sinte benedictus

Benedictus was vten lande van
mursia gheborē doe hē sine olds
te romē gheseynt haddē om scrif
telike cōsten te leren in sine kintscheyt soe
liet hi die litterē varē eñ meende in de wo
stenie te trecken Eñ sine voetster die hem
lief hadde die volghede hē tot ene stede die
Eeffide hiete. eñ daer leende hi ene seue om
tarwe te suuerē Eñ si liet dat onbehēdelic
op een tafel staen so dattet viel eñ si vāt dz
ontwe Ende doe se benedictus wenē sach
doe nam hi die stuckē vā die seue eñ do hi
ghebedē hadde eñ wed op stont so vant hi
se al ghehele. ¶ Daer na ōtliep hi heime
lic sine voetster eñ quā tot ene stadt dar hi
drie iaer was dattet niemāt en wiste son-
der een monic die romanus hiete die sinte
benedictus gaf monics haÿte an eñ hi gaf
hē dagelix teten Eñ om datmen vā roma
nus cloester niet en mochte gaen tottē ho
le daer benedictus lach want dat cloester
stōt op ene steenroedse eñ sinte benedictus
lach neder indē dale Eñ daer om plach ro
manus an een lanc sele broot te bindē en-
de dan neder te laten Eñ hi hadde oec aen
dat seel een bellekÿn ghebōden op dat sin-
te benedictus wetē solde bi dat clinckē vā
der bellen als hē romanus broot brochte
eñ dat hi dā vut comē solde eñ nemen dat
mer die duuelē hadden des nÿt van roma
nus caritate eñ van sinte benedictus voe-
dinghe eñ worpē op een tÿt een steen ende
brakē dat bellekÿn mer daer om en liet ro-
nus niet hē te dyenen. Hier nae openbaer
de onse here enē priester in een visioen dye
tot zÿnre behoef in dē paesche daghe spÿse
bereide eñ seide Du bereydes die weeldic-
heit eñ mÿn knecht wort ghepinicht van
hōgher in dier stede Eñ die priester stont te
hant op eñ sochte hē mit groten arbeyde
Eñ doe hi hē gheuōden hadde so seyde hÿ
Staet op eñ laet ous eten wāt het is huy
den paeschdach Eñ benedictus ātwoorde
hem Ick wete dattet huyden paeschen is
wāt ic hebbe di ghesien want om dat hÿ
verre vāden luden was so en wiste hi niet
dattet paeschē was Doe seide die priester
Voerwaer het is hudē paeschē eñ di en be-
tamet niet te vasten wāt ick bin hier ōme
tot di ghesant Aldus so dancten si god eñ
namen spise. ¶ Een voghel die men
een meerle hiet vloech onrustich omtrent
sinte benedictus ansichte also dat hi se lich
telic mit die hāt hadde moghē vanghē eñ
doe hi hem seghenden soe vloech die duuel
weth Eñ altehāt so bracht die duuel in si
ne gedachtē een wÿf die hi in voertÿt wel
gesien hadde Eñ hi ontstac zÿn herte also
sere vā haer dat hi bi nae wolde laten die
woestenie om die begheerte zÿns vleisces
mer altehāt so quā hi bi gods genade we
der tot hē seluē ende ghinck naect vut sine
celle eñ wentelde in die doorne also lange
tot dat alle zÿn lichaem doerwōdet wort
mitten doorne Eñ alsoe v̄iaechden hÿ die
wōden zÿnre herten mit die wōden zÿns
vleysches Aldus v̄wan hi die sunde want
hi verwandelde dē brant Eñ van dier tÿt
voert so en quā hem nye vleyscelike beco-
ringhe an. ¶ Ende doe aldus sine heili-
ghe fame wiesch eñ een abt van enen cloe
ster doot was so quā alle die v̄gaderighe
vāden cloester tot hem eñ baden hem dat
hi haer abt wesen wolde Ende hi ontseide
dat langhe eñ en wolde daer in niet cōsen-

ten wāt hi seyde hem dat zijn seden hoere seden niet en genoechden. mer ten laetsten wort hi verwōnen eñ cōsenteerdet.

¶ Doe hem benedictus die regule naeu welijcken holden wolde bestraftē si hem dat hi hem gheeyschet hadde tot een abt.

DOe si saghen dat si haren willen niet ghebruken en mochten mer dat hem sint benedictus die regule gherechtelic holden dede. soe pijnden si hem to doden mit fenijn ghemēget mittē wijn. mer benedictus maecte bouen dat glas een cruce eñ het brack. Doe verstōt sinte benedictus datter dranc des dodes in was die dat teyken vāden cruys nz ghedoghē en mochte.

¶ Doe seyde benedictus mit bliden aen sichte. ¶ Broeders die almachtige god moet v v̄gheuen en seyde ic v niet dz mijn seden v niet ghenoeghen en solden.

¶ Doe ghic hi weder ter woestinen eñ dede vele miraculen.

¶ Exempel.

DAer quamen doe monicken tot benedictum eñ hi stichte daer twaelf cloesteren In een vā den twaelf cloesters was een monick die niet langhe in bedinhe wesen en mochte mer als die ander monickē baden ghic hi daer buten eñ dede tijtlicke dinghen.

¶ Doe die abt vāden cloester dit bendictum ghesecht hadde soe quam hi daer end̄ sach dat een swart kint den monick nam biden cleder eñ leyden daer butē. eñ benedictus seyde tottē abt eñ maurum den coninck. En mercty niet wie hem trecket. Si ātwoerden neen wij. Doe seyde hi to hem Biddet op dat dat ghi oeck mede sy en moghet. Doe si beden sacht maurus mer die abt en sachs niet. Opten anderē dach doe die bedinghe gheeyndet was. soe vant sinte benedictus die monick wed̄ omme daer buten eñ hi sloech hem omme sine rokelosicheyt Eñ vā der tijt bleef hi ī bedinghe stadich.

¶ Aldus en dorsten die viant niet meer wt leyden als of hi selue gheslaghen hadde gheweest.

¶ Exempel.

VAn desen cloesteren warender drye de bouen op een steenrot seberch stōden. eñ mit groter pinē moesten si hoer watere beneden halen. Die broeders baden benedictum dicwijl dat hi de cloesters anders waer stichten dede. soe ghinck hi op enen nacht mit een kint opten berch eñ hi bede daer langhe Eñ tot een teyken leydy daer drye steynen.

¶ Doe hi weder omme to huys ghecomen was eñ hem die broeders vragedeu. seyde hi. ¶ Ghaet eñ holet die roedsen daer ghi die drye steynē vindeñ salt want ōs heer sal daer wt water moghē brēgen Si ghinghen eñ vōden die steyne zweten eñ si hoeldēse een luttel eñ si wordē vol vā water. eñ dat water vloyt tot noch van den berch neder waert.

¶ Exempel.

OP eender tijt omtrent sinte benedict9 cloester was een die mit eender crommer sichten doerne of houwede soe vyele dat yser wt der sichten inden water ende sanck. Daer hi omme alte drouich was soe worp sinte benedictus dat heft inden water eñ dat yser quam daer vloten

¶ Exempel.

EEn kint dat placidus hiete ghinck vut om water te puttē eñ viel inden vloet Eñ altehāt begreep hē dat water eñ eñ toech hē volnae een boech scote weges vāden lande Eñ sinte benedictus die in sine celle was sach dit in dē gheeste eñ ryep maurñ end̄ seide wat den kinde gheschiet was eñ hete hē dat kint weder halen Eñ doe maurus die benedixie vā hem ōtfanghen hadde so liep hi haestelick derwaert eñ hi waende dat he opt lant gegaen hadde mer hi liep tottē kinde op dat water eñ hi greep dat bi die hant eñ toech dat vut Eñ doe hi tot benedictus weder quam so seide hi wat hē gheuallē was mer sint benedict⁹ en toech hē dat niet an mer hi seydattet god om maur⁹ gehoorsaemheit gedaen hadde.

¶ Exempel

HEt was een priester die florenci⁹ hiete die so grotē nijt hadde op sinte benedict⁹ so dat hi fenijn int broot biec om dat hi sinte benedict⁹ v̄gheuē solde Eñ hij sande hē dat broot voer een benedixie Eñ benedictus ōtfinck dat eñ werp dat voer een rauē die hi plach tetē te gheuē eñ seyde neemt dit broot indē name ōs heren eñ werpt dat in ene stede daer dat gheen mēsce vindē mach Doe ōtdede die rauē sinen beck eñ ontdede sine vloghelē eñ begonde omtrēt dat broot te lopen eñ te crayen als of hi gesecht hadde dat hi hē gherne ghehoorsaem gheweest hadde mer dat hi des niet doen en cōde Eñ benedictus beual hē efter eñ seide. Heffet dat op eñ werpet dat wech sonder vrese als ick di ghesecht heb. Ten laetsten so droech dat die rauē ewech ende quam weder ouer drie daghē Eñ benedictus gaf hē teten als hi plach.

¶ Doe florencius dat sach dat hi dz niet doen en mochte so pijnde hi om die sielen vā sinte benedictus monicken te wonden eñ dede seuen maechden al naect spelen in der monicken houe eñ dede se singhen om dat die monicken tot oncuyscheit Eñ doe dat benedictus vā sine celle sach eñ hi vreesden dat die monicken daer mede mochten vallen so wijcte hi des mans nijt eñ nam zōmighe monicken mit hē eñ verwādelde die stede eñ ghinck mit sine monickē woenen op een ander stede. ¶ Eñ doe florencius op sine solre stont eñ benedictus wech sach gaen eñ hi seer blide was soe viel dye solre altehant eñ hi bleef daer onder doot. Doe liep maurus nae benedictus eñ seide Keer weder want die ghene die di veruolghede is doot. Eñ doe hi dat hoorde soe versuchten hi seer om dat zijn vyant doot was End̄ dat zijn discipel des blide was Ende hi gaf mauro ene ghoede penitencie dat hi die bootschap alsoe blidelic brochte van zijns vyants doot.

¶ Ende sinte benedictus voer voert tot ene ander stadt ende en scuwede den bosen vyant nyet mer hi quā totten berghe van cassijn ende hi heylichden daer den tempel vā den afgod appollo in sinte iohās baptisten bedehuus Eñ dat volc dat daer omtrent woende bekeerde vāder afgodie Eñ Eñ die duuel verdroech dat swaerlic ende opēbaerde hē seer swart Eñ hi knarste op hem mit sine tanden eñ seide. benedictus benedictus. Ende doe hi hem niet en antwoorde soe seide hi weder maledictus end̄ niet benedictus waeromme so quelstu mi

Op een dach wolden die monicken eē steē draghen ten ghescichte wert. mer si en cō den noch en mochten.

¶ Doe si een menichte vā mannen had den eñ den steen niet verworpen en mochten doe ghaf benedictus een benedictie eñ si hieuen hem doe lichtelic op. Daer bi soe worden si ghewaer dat die duuel op dyen steen sat.

¶ Exempel.

Doe die monicken vāden cloester enē wandt een weynich hoger makē sol den opēbaerdem die duuel benedictum eñ hiet hem ghaen totten monickē die daer arbeyden. Eñ hi ōtboet die monicken dz dat die duuel tot hem comende was Doe die bode dit den monicken ghesecht hadde quaem die duuel eñ hi worp doe al die wandt omme eñ daer onder viel enen ionghen monick doot mer benedictus liet dat kint dat doot eñ ghewōt was in een sack tot hem brenghen. eñ verwecten mit sine bedinghe eñ liet hem ghaen wercken nae die v̄weckinghe.

¶ Exempel

Een leecke mā vā ghoedē leuen plach alle iaer al vastēde te comē omme benedictum te visiteren. Op een dach doen hi daer ghaen solde ghincker een mit hem eñ droech spise omme ōder weghe to eten Doet opten dach was seyde hi. Broeder laet ōs eten op dat wij niet moede wordē inden weghe. Hi seyde dat hi indē weghe vasten solde soe zweech hi noch een wyle. eñ daer nae noede hi hem to eten mer hy ēn woldes niet. Alst noch een vre gheledē was eñ si zeer ghemoyt waren vonden si een camp mit eenre fonteynē. eñ dz was daer ghenoechlijck omme rusten.

¶ Doe thoende hem dit zijn ghesellе eñ bat hem dat hi daer een weynich rustē sol de eñ eten. Eñ omme dattet daer lustich was soe dede hijt. eñ doe si ghecomē waren tot sinte benedictus seyde hi hem Syet broeder die duuel en mochte v niet eens gheraden noch anderworuē noch dorden woruen. mer nochtās v̄wan hi v. Doe viel hi voer benedictus voetē eñ bat genade.

¶ Exempel.

Gothilia die conick vāden gothē wolde prouen of benedictus den gheest d̄ prophecien hadde. Hi ghaf een van sinen knechten zijn cleder aen eñ hi senden myt alle des conincks ghesinde totten cloester Doe benedictus teghēs hem wt ghegaē was seyde hi hem. Lieue kint doe dit vā di wāt ten behoert di niet. eñ ter stōt vyel hi ter aerden ōtsiēde hem dat hy alsulcken man bespottet hadde.

¶ Exempel.

Een clerck was beseten mittē duuel eñ mē brochtē tot benedictum omme to ghenesen Doe hi die duuel wt den clerc v̄dreuē hadde seyde hi hem. Ghāck eñ hoede di voert datstu gheen vleysch en etes eñ ōtfanghe gheen heylige oerdē. wāt wāneer du heylige oerdē ōtfanges saltu des duuels eyghē zijn. ¶ Doe hi dit een langhe wijl gheholdē hadde eñ hi sach dē ghenē die minre waren dā hi voer hem in die oerdē ghingen so liet hi benedictus woerden als of hise verghetē hadde vā lāghe tidē eñ hi ōtfinck heylighe ordene eñ te hāt soe quam die duuel weder omme in hem die hem langhe tiden ghelaten hadde. eñ

quelden tot dat hi starf.

Exempel

EEn man seinde benedicto mit finen kinde twe vlesschen wijns mer dat kint berchde die ene vlesche in dē wege eñ die ander brachte hi hem Eñ benedictus nam die ene mit grotē dancke Eñ hi seide tottē kinde Lieue kint en dricke vā de vlessce niet die du v̄borghē hebste mer ghietse behēdelic vut indē wege eñ befiet wat dz daer in is Eñ dat kint ghinc bescaemt vā daer Eñ doe hi die vlessche wolde neyghē so quā een slange daer vut.

Exmpel

OP ene tijt als benedictus zijn auōt mael at so was een monic bi hē een edel mās sone eñ hielt de kerse Eñ hi begō de vut houardie te dēcken. wie is dit daer ic bi sta. hi sit eñ et eñ ic holde hē dic kerse eñ diene hē. wie bī ic dat ic dat ic dese mā dienen solde Eñ benedictus seide hē Lieue kint seghene dijne herte Brueder wat seg stu Eñ benedictus riep die brueders ende liet hē die keerse nemē eñ hiet hē in dē cloester gaen rustelic sittē. zala dic vā goten coninc was onghelouich mittē arrianen eñ hi was alte vreselic wreet teghens ghestelike ludē vāder heyliger kerckē end̄ also seer was hi daer teghē ōtsteken dz soe wat clerc of monic dat voer hē quā niet leuendich wed̄ en keerde Eñ op ene tijt doe hi gherne vut ghiericheit enē groten roef hadde ghehaelt so gheuielt dz hi een dorp man iamerlike pynichde eñ wōde hē mit menigherhāde pynē so dat die mā soe verwōnen mit pynen seide dat hijfinte benedicto zijn goet beuolē hadde te holdē End̄ mē gleloefde hē eñ men dede hē nyet meer pynē om dat hi meende dat goet te crighē Eñ zala de coninck dede desen mā binden mit twe yseren ringhen omtrēt den armē eñ hi dede hē op een peert settē eñ hi dwāc hem eñ voerde hē mit hē dat hi hem wisen solde wie dese benedict⁹ waer die al zijn goet onder hadde Eñ die man voer voer hē ghebōden eñ leide hē tot benedict⁹ cloester Eñ hi vant hē allene sittē lesen vor die dore vā sine celle sine ghetijdē Eñ doe dye dorpmā seide tottē wreden conic die hem volghede Siet dit is die mā daer ic of ghesecht hebbe die vad̄ finte benedict⁹ Ende doe hē die conic anghesien hadde mit enen fellen vetwermden ghemoede eñ hi meendat hi hē doen solde alsulcke vreselickheytheit als hi plach so begōde hi seer te roepē eñ seide Stant op stant op ende gheeft mi des dorpmās goet dat du hebste Eñ finte benedictus hief mit desen gheroepe sine oghen vut sinē boecke Eñ tehant doe hi op die dorp mā sach dye men daer ghebondē hielt Ende doe hi sine oghen op sine armē sloech so ōtbonden wōderlic sine armē die mittē ringhē ghebōden warē so haestelic dat se gheen mēsce so gherighe ontbinden mochte Eñ doe dese man so haestelic ōtbōden wort die bi hē stōt so wort die coninc die so wreet was veruaert vā die machte eñ viel voer finte benedictus voeten ende liet alle sine wreetheit Eñ hi neigheden sinen wreden hals voer finte benedictus eñ badt den heilighē vader benedictus dat hi voer hē wolde biddē mer finte benedictus en stont niet op vā den boecke mer hi riep die bruederen ende hete hem dat si hem in leyden soldē ende datmē hem die benedixi ghaue. Ende doe zala die coninck weder

tot hem ghebzocht was so badt hi dat hi hem wachten solde vā sine vreetheit ende van sine dwaelscheit Eñ die coninck voer woech eñ en epscede npet vā den dozpman die sinte benedictus mitten wille gods allene mit anden zonder ghenaecken verlost hadde.

¶ Exempel

OOp ene tijt doe int lant vā campanien groten hōgher eñ duertijt ghewozdē was so dat den ludē gebzac daer si bi leuē solden Eñ doe oec in sinte benedictus closter coozne ghebzac so dat si to ene maeltijt npet meer dan vijf brodē en hadden teten. Doe dit sinte benedictus sach dat sine monicken besorghet waren so berispten hi se seer swaerlick van hare sorchvoldicheit eñ sepde hem dat si hare herten totter ouerster beloften hebben soldē ende seide Waer ō me is v herte also sere bedroe wet om ghebzeke des broots Hier is hudē luttel mer ghij sult des morghē oueruloedich hebben Ende des anderen daghes so vant mē voer sinte benedictꝰ celle. cc. hondert mudde meels in sackē staende mer bij wien dattet daer god sepnde dat en weet men niet Doe dat die bzueders saghē doe dācten si alle god sere eñ si haddē do mere vrese dat si des te vele haddē dā te luttel.

¶ Oyen leest oec dat een mā een sone hadde de also stomt was so dat hem alzijn hate vut vpel so dat hi begōde te swellē soe dat hi die ettere niet langher brenghen en mochte Eñ die vader sande hē tot sinte benedictus dat hij hē gheneesen solde als hij dede Eñ hi dancte ōsen here seer hier of. Ende dat kint bleef in goeden werckē ende sterk salichlick in gode.

¶ Exempel.

OOp een tijt sende benedictus enige bzoders op eenre stat omme een cloester daer to stichten. eñ hi sepde dat hi to einē daghe tot hem comē solde eñ soldem wise hoe hi dat tymmeren solde. Op die nacht die voer den dach was dat hi hem belouet hadde daer to comen openbaerde hi hem den prouest in sinen slaep eñ wisedem hem subtilicke waermē elcke stat stichtē soude Eñ omme dat die monick dit vijoen niet en gheloefde eñ si noch benedictum ōtbeyden. ¶ Ten laetsten keerden si wedom tot hem eñ seyden Vadet wij ōtbeydē dy datstu comen soldest also du seydest eñ en quaemste niet. Broeds sprack hi. Waer omme segdi dit en opēbaerde ic v niet endē wijsede elcke stat ghaet eñ ordineertet na den vijoen die ghij saget.

¶ Exempel.

NJet verre vā benedictus cloester woren twee nōuen vā edele ghesiachten mer si en dwōghen hoer tōghē niet eñ maeden dicwijl gram mit ōbehendige sprekē dē ghenen die bouē was ¶ Doe hi dit benedictum ghesecht had ōtboet hise. Bedwinghet v tōghe of ic doe v to bāne mer die sentēcie des bans en sepde hi hem niet omme dat hise to bānē dede. mer hi woldese daer mede castiden mit dzepghen ende die nonnen en beterden hem npets eñ si stozuen in corten daghru eñ worden in die kerke begranē.

¶ Eñ almē daer misse dede eñ die papen sepde alsmē pleghet die indē banne is die ghaet daer buyten. soe sach der nonnen voester die altoes ouer hem offerde dat si vten graue quamē eñ ghinghen vter kerc

ken Doe sinte benedicto dit gesecht was so gaf hi mit sinē hāde een offerhāde ende seide Gaet eñ offert dese offerhāde ouer hē eñ si en sullen npet meer te bannezijn Do si dat gedaen hadden eñ die priester noch riep als hi plach soe en sach men se nz mere vut die kercke gaen.

¶ Exempel

Doe een bzueder sonder benedixie gegaen was om zijn vad̄ end̄ moeder te vanden eñ hi opten seluē dach sterf doe hi tot hē ghecomē was eñ men hē grauē solde so ōtwozp hi eenwozt eñ anderwerf eñ dozdewerf die eerde weder van hē End̄ zijn vader eñ moeder quamē tot benedictus eñ baden hem dat hi haer kint die benedixie gaue Eñ hi nam ons heren lichame eñ seide Gaet eñ legt dat op sine bozst eñ graeft hem alsoe. Doe si dat ghedaen hadden soe bleef die eerde op dat lichame legghende eñ hi en wozp se doe npet meer van hem.

¶ Exempel

Ket was een monick de ymmer vut den cloester gaen wolde Eñ hi dede benedictus soe grote moeynisse tot dat hi hē vā roznicheit wech liet gaen Eñ do hij vten cloester quā so vant hi een draeke in sinē wech al gapende staen Eñ doe hi den monic vōlinden wolde so riep hij eñ seyde lopet lopet wāt dese drake wil mi verslinden. Eñ die bzueders liepen mit hē mer si en saghen den drake niet mer si en brochtē den monic tottē cloester al beuende end̄ al suchtende eñ hi loefde tehāt dat hi nūmermere weder vten cloester gaen solde.

¶ Op ene tijt doe groten hōgher in den lande was Eñ sinte benedictus dē armen ghegeuē hadde al dat hi crighē cōde so dat binnē den cloester niet ghebleuē was dan een luttel olijs so beual hi dē kelnaer dz hij die olie om gods wille gheuē solde mer de kelnaer versmade dat te doen om dat den bzuederē gheen olie bliuē solde Doe dz sinte benedictus vernam so hete hiete hi dat vaetken mit die olie te veynsten vut werpen op dat indē cloester niet teghens ghehoorsaemheit bliuen en solde Eñ doe dat vaetken aldus vutghewozpen was ende gheuallē was opten steen eñ niet ghebzoken noch die olie niet ghestort so hete sinte benedictus dat mēt al ghehele op boorde eñ datmēt gheuē solde den eerstē die biddē solde Eñ hi berispte dē kelnaer vā sine ongehoorsaemheit eñ hi gaf hē in bedinghe Eñ altehant was daer ene grote tōne vol olijs daer lach eñ die olie wies soe sere dat si vutuloepde op die eerde.

¶ Op ene tijt ghinc benedictꝰ tot scholastica sine suster te visiterē Eñ do si ter tafelen satē so badt si hē dat hi mit haer bliuen wolde dē nacht Eñ do hi dz niet doen en wolde so liet scolastica haer hoeft vallē tusscen hare hāden om ōsen here te bidden Eñ doe si haer hoeft opgheheuē hadde soe wozt so groot onweder eñ reghen dz nyemāt sine voetē had moghē vōsetten nochtans so was te vozē so schoen weder wāt scolastica mit die tranē die si liet so dede si dat weder verkerē. Eñ benedictus wart bedzoeft eñ seide tot haer Suster scholastica god onse here moet v dat vergheuen. wat hebtu ghedaen Si seyde hem Ic bidi eñ du en wiltse mi niet hozē eñ nu hebbe ick onsen here ghebeden ende hi heft mi ghehoort ende gaet wech of du moghes

eñ aldus gesciedet dat si alle dē nacht wa kedē eñ satē eñ sprakē onderlinghe vā hey lighē dingen. Eñ nae dryē dagē dat bene dictus ten cloester was ghecomē hief hi si ne ogen op eñ sach zijn suster siel in gelike nisse eenre duuē in hemelrijc varē. eñ hiet datmē hoer lichaem tottē cloester brengen solde eñ groefse eerlikē.

¶ Exempel.

OP een nacht doe benedictus doer een vēster sach soe sach hi van bouē comē een licht dat die dōckerheyt des nachtes veriagede. eñ hi sach alle die werlt voer hē vergadert als ōder een raye der zōnē Daer sach hi germanñ dē bisscop vā campuaēs opēbaerlic tottē hemel varē. eñ naemals ōderuant hi datti doe starf.

¶ Exempel.

OP dat iaer dat benedictus storuē sou de so voerseyde hi sinē broeds zijn ster ue dach. Optē sesten dach eer hi starf lyet hi zijn graft op grauē eñ hem aenquam dē febres Doe die siecte dagelix wyes liet hi hem dragen int bedehuys eñ ōtsinc gods lichaem voer sine doot. Eñ zijn ledē leen den op zijn discipulen handē eñ so staende ghaf hi sinen gheest.

¶ Exempel.

OP den seluen dach was daer een reue lacie gedaen twe monicken den enen daer hi sat in zijn celle. eñ die ander daer hi verre was wāt si sagen enen wech mit cleder ghespreyt. eñ verciert mit veel ōtalli ke duyrbaer stenen die ghic vā sinte bene dictus celle oestwaert ten hemel. Eñ optē wech stōt een mā mit eersaem habijt end claer eñ vraghede wiens dese wech waer den si saghen. Eñ doe si seyden dat si des niet en wisten seyde hi ¶ Dits die wech daer benedictus gods vrient in tē hemele gheuaren is ¶ Benedictus is begrauē in iohānes baptisten bedehuys dat hi ma kede doe hi appollen oltaer verdoruē ende vernielt hadda.

¶ Hi starf int iaer ōs heren ccccc eñ xviij in des oldē serin⁹ keysers tiden.

D

¶ In afriken sinte saturninus dach end noch ander neghen.

¶ Eñ noch vele.

E

¶ In affriken passie der heyligher mar telaren vectorianus frumentius eñ noch een ander frumentius eñ twee ghebroeds die ghecruyst worden eñ ghecroent mit e delre martilien.

¶ Eñ noch vele meer and.

F

¶ In sirien silencius dach

¶ In frigien des heylighen sinte agapy tus dach.

¶ Eñ noch vele meer and.

G

¶ Tot nazareth in galileen onser vrou wen daeh annūciatio.

¶ Opten seluen dach worde ōse heer ge cruyst eñ ysaac gheoffert.

¶ Te nycomedien sinte dula.

¶ Eñ noch vele meer ander.

¶ Van onser lieuer vrouwen dach annunciatio.

Onser vrouwen boetscap eñ dat si hoer kint ontfinck soe hiet dese feeste. Wāt op desen dach boetscapte die enghel ōser lieuer vrouwē dat si dē sone godes ōtfanghen solde. wāt het was wel betamelic by dryen redenen dat eē enghel cristus thoecoemst botscappē solde.

¶ Die eerste was omme die ordināciente verghaderen omme dat die ordināciender wederropinghe tot gode ouerdraghē solde mitter ordinācie der miscdaet. wāt ghelijck dat die duuel dat wijf becoerde. omme dat hise treckē solde ter twiuelinge eñ bi der twiuelinghe tot cōsent. eñ biden cōsente ter sonden. ¶ Aldus oock boetscapte die engel godes ōser vrouwē om dz hise bider boetscap v̄weckē solde tottē geloue Eñ bi den gheloue tot cōsent. eñ by den cōsente des godes zoen to ōtfanghen

¶ Die anderde reden is die sake vā des engels dienste. wāt die enghel godes is als een dienre eñ een knecht. Onse vrouwe was vercoren dat si godes moed̄ solde zijn. Het was betamelijc dat ōs heer zijn knecht dienen solde. eñ oec wast wel betamelic dattet ōser vrouwen gheboetscapt solde worden by enen enghel.

¶ Die dorde reden is. omme den val d̄ enghelen to vermakē. wāt ōs heer de en wort niet alleen mensche omme der mēscē wille mer oock omme den val te v̄maken Eñ daer bi en was men oock niet sculdich die enghel daer buten te laten. wāt ghelike dat die wiuē niet en waren wt ghesloten te weten die v̄borghēthede godes mēschelicheyt eñ zijn verrisenis alsoe botscapt die engel oft god selue by dē enghel dē wyue zijn menschelicheyt dat is der maghet marien. eñ zijn verrisenisse maria magdalena.

¶ Doe die maget maria van der tijt dat si drye iaer olt was tot xiiij iaren mit ten anderen maechdē inden tempel gheweest hadde. eñ si belouet hadde suuerheyt om holden ten waer dattet god anders mit hoer ordineren wolde soe was si ioseph te eenre bruyt ghegeuē biden heyligē gheest die dat vertoende mit eenre bloyēder roeden als ghescreuē is in ōser vrouwen gheboerte. Eñ ioseph ghinck tot bethlehem daer hi gheboren was omme to voersien datter bruloften noot was. Maria keerde hoer tot hoers vader huys to nazareth Nazareth beduyt die blome. ¶ Bernardus ¶ Die bloem wolde worden geboren in een blome eñ van eenre blomen.

In nazareth opēbaerde die enghel onser lieuer vrouwen eñ grutese segghēde aldus. Ghegruet bistu vol vā gracien die heer is mit dy. ¶ Bernardus. Gabriels exempel noedet ons marien toe grueten Eñ sinte iohānes baptista verblide hem ende die bate vander grueten. Hier is eerstmael to besien waer omme dz ōs heer wolde dat zijn ghebenedide moed̄ maria in ondertrouwe worde ioseph. Daer op segghet bernardus veel redenen Omme noot saken wille soe was maria ioseph tot enen brudeghom ghegheuen. want daer by was enen duuel verborgen

die miſterie vā gods menſcelicheit Eñ ma rie maechdō was onder proeuet vā haren brudegom Eñ de maghet wort behoedet vā ſcādelike vpeumarē.

¶ Die vierde ſake was dat die ſchande ſolde worden afghenomen vā alle manie re vā vrouwen ¶ Die vijfte ſake was dz ioſeph vā onſer lieuer vrouwō dienē ſolde ¶ Die ſeſte ſaeke was om dat godt daer mede die echtſcap groot prees ¶ Die ſeuē de ſake was. datmen bi den name criſts ghellachte vertellen ſolde wāt maria endi ioſeph warē beide vā ene ghellachte.

¶ Die en ghel ſeyde tot mariā ¶ God gruet di die vol gracien biſte die here die ſi mit di ¶ Sinte bernardus ſecht ¶ In ha re lichame was die gracie der godheyt In haer herte die gracie vā caritate In haren mont gracie van ſoeter talen In hare han den was gracie vā ontfermhertigheit eñ der goedertierenheit. Efter ſecht hi. Si was waerachtelic vol wāt alle creaturen ontfanghen vā haer volheit Dat is de ge uanghen verloſſene die droeuige troeſte. den ſundarē ghenade. eñ den goeden ludē gracie. eñ den enghelē blijſcap eñ alle dye dzieuoldicheit glorie. Eñ die godes ſone die ōtfanget vā haer waerachtich vleyſce Die here ſi mit di die wint dinē ſone die ſo ne die du draghende worden Eñ die here dijn ſone dē du ōtfancſte indē vleiſce Eñ dē here den heilighē gheeſt daer du den ſone gods bi ontfancſte ¶ Bernardus ſecht. Ghebenedijt biſtu ōder die wijuen. dz is bouen alle ander wijuen. wāt du ſuſtſte weſen moeder ende maghet eñ die moedi godes. ¶ Die wiuē warē onder drie maledixien. dat was onder die maledixie der ſcāden eñ maledixie der ſunden eñ der pinē Si warē onder die maledixie der ſcā den die ghene kinder en brochten ¶ Daer bi ſecht rachel God dye heft mine ſcande wech gedaen Die kinder die die vrouwē droeghen waren om harē wille onder die maledixie der ſunden ¶ Als dauid ſecht. Siet ick worde in ſundē ghewōnen ende in ſunden ſo ontfinck mi mijn moeder. Die vrouwen waren oeck onder die male dixie der pynē als ſi ghebarē Daer bij ſoe ſecht die here totten wijue in geneſi In pi nen ſultſtu dine kinderē ghebarē. Alleue ſoe was maria ghebenedijt indē wijuen. wāt hare maechdō was drachtigheit ghe gheuē. eñ haer drachtigheit doe ſi den ſone gods ontfinc was heilicheit ghegeuē Eñ hare heilicheit in die drachte blijſcap.

¶ Aldus ſecht bernardus. ¶ Wen he tet maria vol gracien om vier ſaken die in haer herte waren Dat was deuocie van oetmoedichedē. waerdicheit vā ſcamelhe den. grootheit haers geloues eñ martelie haerre ſielē. Wē ſecht dz de here is mit di om vier redenē die op haer ſchenē. dz was marie heilighighe die gruete vā den engel eñ die heilige gheeſt die op haer quā eñ dz ſi dē heilighē gheeſt ōtfinc mittē ſone godes ¶ Eñ mē hietſe gebenedijt indē wijuē om vier ſakē die in haer vleiſce warē Dat ſimaget was eñ kint droech ſonder ſmit te drachtich was ende ſonder ſwaerheide ſwaer mit kinde was Ende dat ſi ſonder enighe pyne den ſone godes ghebaerde. Doe maria die moeder ons heren des en ghels gruete hoorde ſo wort ſi vwaert in ſine redene ende ouerdachte hoedanich dat die gruete ware ¶ Hier in ſoe openbaer.

den̄ marirn prijs in dat horen in begherte
en̄ in hoer ghepens . wāt int horen was
si ghestadich omme dat si hoerde en̄ zwe-
ghe . Inden ghepēs opēbaerde hoer wijs
heyt Inder begheerten hoer scamelheyt
Wāt si wort v̄ueert niet omme dat si dē
enghel sach wāt si dicwijl ēgelen had ghe
sien mer nye horē also sprekē .

¶ Peter vā rauenna secht .

¶ Die enghel quam tot maria soetelijc
int aensien mer v̄ueerlic in talen . wāt doe
hier saftmoedelicken gruetede in dz sien .
hi veruaerde zeer in dat horen .

¶ Bernardus secht ¶ Maria was v̄
uaert dat was vā scamelheyt . en̄ niet ver
uaert dat was vā starcheden . dat si hoer
de en̄ pensede dat was vā wijscheiden

¶ Doe troeste hoer die engel en̄ seyde .
Maria en ōtsich di niet wāt du hebbest bi
den heer gracie gheuōden . ¶ Bernar-
dus . ¶ Si vant gods gracie en̄ der mē
schen vrede . en̄ die v̄dorninghe der doot .
en̄ v̄makinghe des leuēs

¶ Die enghel seyde Sich du salt ōtfan
ghen en̄ baren enen zoen . sinem naem sal
zijn ihesum Hi sal groot zijn en̄ hi sal wor
den ghehieten des alremeesten zoen .

Bernardus ¶ Dit sal de gtote god zijn
Hi sal wesen een groot man en̄ een groot
leraer en̄ een groot propheet .

¶ Doe seyde maria totten enghel .
Hoe sal dit ghescieden wāt ick en bekenne
gheynen man . dats Ic opsette gheyn mā
vleyschelijck te bekennē . En̄ aldus was
si maghet vā vleysche en̄ vā herten .

¶ Siet nu . ¶ Maria vraghet en̄ daer
si vraghet twijffelt si Waer omme wordt
zacharias alleen stom omme zyn twiuelē

¶ Peter vā rauenna . ¶ Onse heer be
kennet die herten daer omme besiet hy de
woerden niet mer die herten . en̄ hi en oer
delt niet die woerden mer hoer meninghe
Wāt maria vraghe en̄ zacharias vraghen
waren onghelijck . wāt maria ghelouede
teghens der naturen mer zacharias twijf
felde inder naturen . maria vraghede de or
dinācie daer si by draghēde wordē soude
mer zacharias twiuelden in dien dat god
wolde dattet ghescieden wolde . En̄ bi ex
empelen die gheleden waren soe en wolde
hi niet ghelouen mer maria ōtfinck dz ge
loue sond̄ exempel . Maria verwōderden
dat een rryne maghet onbeulect een kinde
ken draghen en̄ baren solde . mer zachari-
as twiuelde vāder dracht inder echtschap
Hier omme en twiuelde maria niet vand̄
dracht mer si vraghede hoe dat ghescieden
solde . wāt omme datter drie manierē zijn
vā ōtfanghen . als natuerlijck gheystelijc
en̄ wōderlijck . Daer omme vraghede si i
wat manieren vā desen dryē dat si gods
zoen ōtfanghen solde .

¶ Die enghel ātwoerde haer en̄ seyde .
Die heylighe gheest sal bouen di in comen
ende des alre hoechste cracht sal dinen eer
waerdighen en̄ heylighen maechdelijcken
persoen beschinen . ende hi sal oock mede
dinen ontfanck vol maken .

Datmen secht dat die zoen godes vādē
heylighen gheest ontfanghen is dat
is omme vier saken . ¶ Die eerste is ōme
godes groete caritate en̄ liefte to toghen .
omme datmen weten sal dat die ōtspreke
lijcke godes caritate dat woerdt godes
vleysch gheworden is . Sinte iohā int int

euangelie Alsoe heft god die werelt lief ge
hadt dat hi zijn eengheborē sone gaf De
se redene secht die meister vā sentencie De
ander redene is ōme te vertoghen godes
gracie zōder uwe verdienslen Datmē ver
ltaen sal bi dien . hi is ōtfanghē vā dē hey
ligheu gheeft dat is alleen bi godes graci
zōder enige verdienslen der mēscen Sinte
augustinus secht dese redene . Die derde
redene is om die craft vāden wercke wāt
die sone gods wort ōtfaen mitter craften
eū werckinge des heilighē gheeltes . Dit
secht sinte ambrosius . Die vierde redene
is dat bezoeren vāden ontfaen eū dat sept
hugo de sctō victore . wāt hi secht dat be
roerē vanden natuerlikē ontfanghē is die
liefte des mans totten wijue eū die liefte
des wijues totten mā Aldus so was dat
in onser vrouwē wāt in haer herte brāde
sonderlinghe die liefte des heiligē gheeltes
Eū daer bi so dede die liefte vāden heiligē
gheelt wōder in haer vleisce . Eū die craft
vāden heilighē gheelte sal di beschinē Dit
beduet die glose aldus Een sceme pleget
te comē van een dinc dat teghēs dat licht
staet Eū om dat maria als een mēsce nyet
en mochte beuaen die volle godheit Daer
bi so bescheen se die crafte des gheeltes do
dat lichte der godheit dat zōder scepnillen
was in hare mēschelicheit ōtfinck soe dat
si god gedoghen mochte Hier op seit sinte
bernardus aldus Wāt om dat god gheelt
is so heeft hi hē vernedert tot ons als den
scheme eens lichames Op dat wi bi dien
beschermenisse zijns leuēden vleisces sien
sullen dat woort indē vleysche Alsoe men
siet in die sonne den wolcke ende een kerse
in die lanterne . Etter secht sinte bernar

dus aldus Die maniere maria daer du me
de ontfanghen sullte vāden heilighē ghee
ste heft gods crafte cristus in sinē heyme
lijcken rade also verborghē dat hijt allene
niet en weet Als ofte die engel wolde segh
ghen . wat waechstu mi dat du tehāt in
di ghewaer wordē sullte Du sullte dat
weten eū salichlick weten mer bi den ghe
nen die dat doet wāt ick bin gheseynt dij
te bootscapen dat du ontfaen sullte ende
niet dine drachte te scheppen . ¶ Siet eli
zabet dijn nichte heeft enē sone ōtfanghē
¶ Om vier saken so bootscapte die engel
marie dat sinte elizabet een kint droech al
soe sinte bernardus Die eerste is om de bli
scape te vermeerderen Die ander is om de
volmaectheit der conscien . Die derde om
die volmaectheit der leringhe ¶ Die vier
de om dienst ende ontfermhertichеyden .
want hi secht aldus Daer ōme bootscap
te die enghel marie dat elizabeth haer nif
te een kint droech om dat die ene blijscha
pe op die andere wassen solde als dat ene
mirakel op dat ander quame Oft om dat
dat wel tamelic was dattet maria eerste
weten solde vāden enghel dā den mensce
Dat wonder dat altehant ouer alle solde
worden vermaert dat die moeder godes
van haers kints rade niet en worde of ge
daen waert dat si niet te voren ghewerē
en hadde datmē inder eerden gedaen had
de van gode Ofte om die sake die sake die
als si horde dz dit olt wijf drachtich was
dat si dencken solde haer te dienen om dat
si ionc was . om dat den clepnē prophete
sinte iohā solde worden ghegeuē exempel
den here onderdanich te zijn ende om dat
dat ene merakel op dat ander te wonder

lĳcker solde zĳn .

¶ Bernaerdus . ¶ Vrouwe ghe hae stelick ātwoerde O vrouwe ātwoert een woert eñ ōtfanghe een woert . Segge eē woert dat dĳn is eñ ōtfanghe den here . laet wt een lidende woert eñ omhelle dat ewighe woert Stāt op loep eñ ōtdoe . stā de op biden gheloue loep bi dewoncien . eñ doe op bi den wille .

¶ Doe hiet maria op hoer hāden eñ ha re oghē totte hemel eñ seyde Siet die deer ne godes nae dinē woerdē moet mi gesche den . ¶ Bernardus ¶ Dat woert go des wort ghemaect den zommighē inden ozen . die ander inder hertē die andē inden mōt eñ dāder indē handen . ¶ Oyer ma ria was dat woert godes ghemaect indē ozen bi die gruetinghe des hemels . eñ int hert bi den gheloue . indē mōt bi dē belien Indē hāden bi die handelinghe . inden bu ke doe twoert mēschelichept ōtfinck aen hoer . inden schoet daer si hem in hielt . in den armen doe si hem offerde .

¶ Oyi ghesche nae dinē woerdē .

Bernaerdus ¶ Ic en wil niet dattz my ghesciede mit gherope . ghepredict oft by ymaginerunge dromet . mer ic wil dat mi die gods zoen heymelike in come eñ persoē like menschē worde eñ lichaemliken in my ghescepen wort . ¶ Doe to hāt ōtfanc si den zoen godes in haren lichaem in eē vol maecten menschē den volmaecten god

¶ Eñ opten eersten dach dat si hem ont fanck was hi in hoer lichaem alsoe wijs eñ alsoe machtich als hi was tot sinē xxx iaren . Hoe wel dat hi nae der mēscheliche dē was in hozē lichaem nochtā bleef hi in dē hemel nae der godlichept .

Visitacie .

DOe stōt maria op eñ ghinck gru eten elizabeth . Doe elizabeth die gruete hoerde vblide hem iohan nes en haren lichaem . eñ bekende daer si nen god . ¶ Glosa ¶ Omme dat iohā nes mitter tonghen niet gruetē en mocht sinen heer sinē god daer omme dedijt myt bliscappen . eñ daer began hi die officie si nes voercomēs . ¶ Maria dienede eliza beth drie maenden tot dat iohānes ghebo ren was eñ si hiet hem eerst vāder aerden doe hi ghebozen was .

¶ Doe men leest so zĳn vele groter wer ken ghesciet in desen dach Wāt gabriel de was tot maria ghesent . cristus was ghe crupst . Adam wort ghemaect . hi viel op desen dach . Cayn dode abel . Melchise dech offerde broet eñ wijn . Abzaham of ferde ysaac sinen zoen . Johānes baptista wort ōthoeft . Jacobus ghedoot . Petr9 gheusāghen eñ vlost . Eñ dē moerdenaer i den cruce zĳn sonden vgheuē .

¶ Exempel .

EEn edel mā een ridder liet die werlt eñ ghinck in die graeuwe oerden . Ende omme dat hi niet gheleert en was eñ om dat hem die monicken schaemden soe ede len man onder den conuersen te doen so ga uen si hem enen meyster ofte hi wat ghe leren conde . eñ omme dat hi alsoe onder dē monickē bliuen mochte . Oyer doe si lāghe mit sinen meister gheweest hadde soe cōst hi niet meer leren dan tween woerden . Aue maria . Die onthielt hi zeer naernste lic dat soe waer hi ghinck of wat hi dede soe sprack hi die twee woerden .

Ten laetsten stark hi eñ men groet hē mit den anderen monicken Eñ liet vut sinen graue so quā ene scone lelie ghewassen ende op elcke blat stōt gheschreuē Aue maria mit gulde litterē Alle die monickē quamē ghelopen tot dese grote wōder eñ groeuē dat graft op eñ vonden dat die wortel vā die lelie vut des ridders mont quā Eñ doe verstōden si mit wat groter deuocien dat hi twe woordē seide die onse vrouwe soe grote ere dede

¶ Exempel

HEt was een ridder die in den ghene ne weghe een calteel hadde eñ hij be roefde alle die ghene die daer voer bi ghin ghen zōder enighe ontfermhertichеit mer nochtans gruete hi dagelix ōse lieue vrou we Eñ omgheen dinc dat hē toe quā soe en liet hi des niet Eñ het ghesciede dz daez een gheestelic heilich mā voerbi ghinc Eñ die ridder beual altehāt datmē hē beroue solde Doe badt die heilighe mā dē rouers dat si hem leidē woldē tot harē here wāt hi hadde hē wat heimelic te segghē Ende doe hi voer den here gebzocht was so bad hi hē dat hi alle sine ghesinde vāden calte le vgaderē wolde dat hi hē dat woozt go des predicken solde Eñ doe si alle vgadez waren doe seide hi . Ghi en zijt hier noch niet alle wāt hier ghebzeket noch een Endē doe si seyden dat si daer alle warē so seyde hi Bediet nerstelic eñ ghij sult vinden dat hier noch een ghebzeket Doe seide een van hem luden dat die camerlinc daer ghebzac Doe seide die mā Seynet daer om ende mzenghet hē haestelic hier Doe hi ghero hijn was eñ hi dē godē man sach so sloech hi vreselic sine oghē om eñ scudde mitten tten hoefde ghelijc een sot eñ hij en dozste hē niet naerre comē Eñ hij en dozste hem niet naerder comē Eñ dye goede mā seyde Ick beswere di bi onsen here iesus cristus name dat du ons segste wie du bilte ende waerom dat du hier ghecomē bilte Eñ hi antwoorde Ic moet seggghē mijns ōdancs om dat ic beswoze bin Ic en bin gheen mē schemer een duuel die eens mēscen ghelijc kenisse anghenomē hebbe eñ heb hier rijf iaer bi desen ridder geweest wāt onse prie re seynde mi hier dat ic nerstelic wachtē sol de enen dach dat dese ridder marīē gruete niet en seide wāt dañ solde ic machte ouer hē ghehadt hebbē ende hebbē hem dā ghe dodet dat hi dā ons ghewest solde hebbē om dz hi in quaetheit zijn leuē gheeynder hadde wāt op dē dach dat hi marīē grue te seide so en mochte ic ghene machte ouer hē hebben wāt ic hebbe dach nae dach ge wachtet Eñ hi en liet niet enen dach hi en gruete se ¶ Doe dit die ridder hoorde soe ontsach hi hē eñ viel voer des goede mās voeten eñ badt ghenade eñ beterde voert zijn leuen Eñ die goede mā seide totte du uel Duuel ic beuele di indē name ons herē iesu cristi dat du nu vā hier vares eñ dat du voert meer in alsulcke stede gaetste daz du niemāt scaden en moghes die der moe der godes dienstatrich is Doe hij dit ghe serht hadde so voer die duuel wech.

A

QEromē ten weghe tot lauicana sin castulus martelaers dach daer men van leest in sinte sebastiaens leg ende dz hi vāden sarriāten dziewerf opghehanghen wozt eñ dziewerf weder vmaghert eñ ten laetstē ondē dz sant ghedēmet wozt.

¶ Opten seluen dach sinte lindegeris bisscop eñ cõfessoer.
¶ Eñ noch vele meer ander.

B

¶ In egipten sinte iohannes dach eẽ eer waerdich heremijt.
¶ In pannonien sinte alexander martelaers dach.
¶ Eñ noch vele meer ander.

C

¶ Te tharsen in cecilien sinte castor ende dorotheus dach.
¶ To calõs gontranus eens coninges dach die zijn scat dẽ armẽ deelde
¶ Eñ noch vele meer and̃.

D

¶ Sinte eustachius abts dach indẽ cloester luxonio Dese was sinte columbaẽs discipel eñ een vader bynae vã cc monickẽ eñ hi was blinckende in heylicheden eñ in miraculen.
¶ Eñ noch vele meer and̃.

E

¶ To romen sinte quirijn eñ tribuius martelaers dach.
¶ In thessalonien sinte dominius ende victoers dach.
¶ To oerliens sinte pastors dach confessoer eñ bischops dach.
¶ Eñ noch vele meer and̃.

F

¶ Amos propheten dach dẽ osias die coninck vã israel mit een grendel an dẽ slaep zyns hoefdes slaen dede eñ nae binae doot voerde tot sinen lande.
¶ To romen sinte labijns dach die sint quirinus martelaers dochter was eñ is begrauẽ by horen vader.
¶ To colen passie des heylighen agilolphus bisschop to der stat van colen eñ een heylich cõfessoer.
¶ Eñ noch vele meer.

¶ Die passie onses lieues genadigen heren ihesu christi.

CRistus passie was bitter vã pinen v̇smaet vã bespotheden eñ vol van vruchtẽ omme veel sakẽ Die pine quam vã viue saken. ¶ Ten eersten omme dat die passie scandelijck was. Eñ omme die scandelicke stede daer cristus gepassiet was Dat was op caluarien daermen die miscdadighen pijnde. Oec mede omme die scandelicke doot Wãt hy was verdoemt tot altelastelicken doot wãt dz cruce was der mordenaren tormẽt. Ende soe alst cruce doe scãdelic was so ist nu vã groter glorien. Augustinus secht. Dat cruce dat der mordenarẽ tormẽt was draghet men nu voer die keysers. ¶ Oeck was si scãdelic omme zijn scandelicke ghe selscap Wãt hi was mittẽ mordenarẽ verdaẽ mer die een bekeerde dat was dismas die tot zijnder rechter hant hinck. eñ dye ander was verdoemt dat was gesmas. eñ hi hinghe aen der lufcer oft slincker syden. ¶ Aldus ghaf ihesus den enen dat leuen eñ den anderen dat torment ende pinen. ¶ Sinte ambrosius secht daer die heer der ghoedertirenheyt aen den crucen hinck soe deylde hi die wercken der ghoed̃ tirenheyt in waerlicken dinghen. Dats hi deylde die apostolen veruolghinghe si.

ne iongheren pays . sine lichaem den iodē
den vader sinē gheest . marie een behoeder
eñ den mordenaer dat paradijs . den sun
dighē mēscen die helle Eñ hi beual dē ker-
sten zijn cruce . ¶ Ten anderen om dat
cristus passie sonder verdienste was wāt
in sine mōt en was gheen quaet gheuon-
den eñ om dat hi onsculdich starf so was
sine pyne droeflic wāt de ioden besculdich
den cristñ onrechtelic in drien dinghē dat
was hi verboot dē thins te gheuē Eñ dat
hi seide dat hi conic was Eñ om dat hij hē
den sone godes maecten ¶ Teghēs dese
drie besculdinghe so singhet mē inden goe
den vridaghe in die persone cristi de ōtscul
dinghe Popule meus . dat is te segghen
Mij volck Eñ daer in verwijte cristus dē
ioden drie weldaden die hi hem dede Dat
was dat hi se vut egipten leide eñ verloste
eñ in die woestenie regierde . Eñ dat hij se
ghelijc enē wijngaert in dē goedē lāde plā
te Als ofte christus seyde Ghi besculdicht
mi om dat ic segghe dat ick die godes sone
bin ghi waert mi sculdich te dācken dat ic
v in enē wijngaert vercorē hebbe eñ in ene
goede stede gheplantet . ¶ Ten dorden
om dat hij vā sine vrienden gepassiet was
wāt het waer verdrachlijcker gheweest
hadde hi ghepassiet gheweest vāden ghe-
nen die sine vyāden warē Of vā vreemde
luden ofte vāden ghenē die hi ye haer on
wille hadde gedaen . mer nu was hi ghe-
passiet vāden ghenē dye sine vriendē soldē
wesen Eñ oec vā sine naesten wāt hi was
vā hare gheslachte gheboren . Van desen
so secht dauid Mijne vrienden eñ mine na
sten quamē ende stonden teghen mi Job
secht Die mi kenden ghinghen vā mi ghe
lijc vreemden . ¶ Oec was hi ghepassiet
vāden ghenē die hi vele goets gedaen had
de Sinte ioānes inden euāgelio Vele goe
de wercken heb ic v gedaen . Bernardus
O soete iesu soe soetelic wāders du mittē
luden . hoe grote oueruloedicheidē gafste
hem Eñ hoe hardelic eñ hoe wredelick soe
wortstu vā hem ghepassiet . harde woor
den harde slaeghen eñ die alre hartste tor-
menten des cruces .
¶ Ten vierden om die tederheit zijns li-
chames Bernardus . O ioden ghi zijt
stenen . mer ghi slaet enē morwen steen .
daer clincket vut gheluyt der goedertierē
heit eñ daer comet vut olie der caritaten .
Jhesus die was gheleuert den ridderen te
slaen Ende die gheyssellen sloeghen die hei
lighe ghebenedide borste ende dat teder li-
chame christi dat die gloriose ewighe god
heit beuāghen hadde .
¶ Ten vijfsten om dat sine bitter passie
was in alle sine lichaemelike leden ende in
sine sinnē Want eerst soe was sine passie
in sine oghen wāt hi weende seer bitterli
ke alsmē secht Bernard⁹ Hi clam op andē
cruce om dz mē hē te vorder horē solde Hij
riep seer om dz hē nyemant ōtsculdigē sold
Hi weende oec al roepende om dz die men-
scen medelijdē hebbē soldē Daer te vorens
weende hi noch twewerf Do hi lazarū v̄
weckē solde eñ op die stat vā ierusalē De
eerste tranē warē vā liefe eñ die āder wa-
rtn vā medelidē mer dye leste warē vā py-
nen Die āder pyne was vā hē in dē oren
Dat was do hē de ioden blasphemierden
eñ bespottē Cristus had zōderlinge vier
dinghen in hem daer hi blasphemie eñ be-
spotinghen in leet want hij was die alre-

edelste ouermits die godlike natuer want hi was dyes ewighen conincks zoen. Eñ nae sine mēschelicheyt was hi van coninckliken gheslachte gheborē.

¶ Aldus was hi conick der coninghen eñ heer der heren.

Onse heer hadde in hem oec onbedriechlike waerheyt. wāt hy is die wech die waerheyt eñ dat leuen. Daer by secht hi Mijn reden is dye waerheyt wāt die zoen is des vaders reden eñ twoert. ¶ Hi hadde oeck in hem ōuerwinnelicke macht wāt alle dinghen waren ouermits hem ghemaect eñ sonder hem en is niet gemaect. ¶ Hi had oeck in hem sonderlinge goetheyt. want nyemāt is god sonder god alleen. ¶ In alle desen hoerde god blasphemie eñ laster. Eerst tegen zijn edelheyt als mathe⁹ seyt En is dit niet des smeets zoen eñ zijn moeder is maria. Eñ anderworuē tegēs sine macht als matheus oeck secht. Dese werpet den duuel wt in belsebub een prīce der duuelen. ¶ Efter seyt hi Die and̄ heeft hi gesont gemaket mer hem seluen en can hi niet gesont makē. Siet si hieten hem ō machtich die nochtā soe machtich was dat die gheen die quamē omme hem to vāgen neder sloech mit enen woerde. Want doe hi vragede wen soecti eñ si ātwoerden ihesum vā nazarenē vielen si neder.

¶ Augustinus ¶ Een stemme v̄sloech eñ verstac eñ worp daer neder sond̄ enich gescutte mitter godliker cracht een schaere die fellic gewapēt was eñ veruaerlick.

¶ Wat sal dese doen als hi sal comē doemen die dit deden doemē hem v̄domē soude. wat sal hi v̄moghē regnerēde die dit v̄mochte doe hi storuē moeste.

¶ Ten dorden hoerde hi blasphemie tegen sine waerheyt ¶ Johānes ¶ Du gheuest oercōtscap vā di seluē. eñ dijn oercōtscap en is niet waer. Siet si seydē dat hi loghenachtich was nochtā was hi die wech die waerheyt eñ dat leuen ¶ Dese waerheyt en v̄diende pylatus niet te weten die cristum niet en oerdelde naer dyer waerheyt. nochtā beghōste hi dat oerdel nae der waetheyt mer hi en bleef ind̄ waerheyt niet. Daer omme was hy waerdich die vraghe te doen vāder waerheyt mer hi en was niet waert die ōtbīdinghe daer of te horē.

¶ Augustinus secht een and̄ reden dat hi die ōtbindinghe vāder waerheyt vrage niet en hoerde. wāt doe hi die questie van der waerheyt gheuraget hadde bedochte hi hem haestelic dat hi tot elckē paesschen den ioden enen gheuāghē plach quijt te laten eñ daer omme ghīc hi wt eñ en ōtbeyde die ōtbindinghe niet. ¶ Guldemōt secht die dorde redenst Want pylatus dye wiste wel dat alsoe zwaren vraghe vele tides hebbē moeste omme te ōtbinden. eñ hi haeste hem omme cristum te verlossen eñ daer omme ghinck hi to handes wt.

¶ Men leest in nicodemus euangelium Doe pylatus gheuraghet hadde wats de waerheyt dat ihesus ātwoerde die waerheyt is vāden hemel. Eñ pylatus seyde. En is dan hier beneden inder aerden gheine waerheyt Ihesus antwoerde hem aldus Hoe is die waerheyt inder aerden die gheoerdelt wort vā dien die macht hebbē inder aerden.

Ten vierdē blasphemierdē si sine moghēt
heit wāt si seydē dat hi een sundaer was
als iohānes secht Wi weten dat dese mā
een sundaer is eñ een bedrieger i sine woz
den Also lucas secht hi beroert dat volck
lerende al iudea doer beghinnēde vā gali.
leen tot hier toe Hi seidē oec dat hi een ouer
treder der euwē was Johānes in zīn eu.
angelie Dese mā eñ is vā gode nyet die dē
sabboth niet en viert Ten dozdē was
hi ghepasciet indē roke wāt hi leet groetē
stanc indē berch vā caluarie daer die stinc
kende dode lichamē warē wāt also als in
scolastica historia staet soe is caluaria een
bloot hoeft. eñ om datmē die misdadighē
daer pleget te ōthoefden so laghē daer ve.
le blote hoefden Eñ daer om hiet die stadt
caluaria . Ten vierden so hadde hi pyn.
ne indē smake wāt doe hi riep ic heb doz.
ste so gauē si hē drincken edic mit mirre eñ
mit galle ghemēghet om dz hi vāden edic
te eer steruē solde Eñ om dat die wachterl
te eer onledich soldē wozdē wāt mē secht
dat die ghecruusdē te eer sterue als si edick
drincken Eñ om dat si vā die mirre ghepi
nicht soldē wozden ende van die galle den
smake Augustijn secht Die suuerheit dye
wozt veruollet mit edick voer wijn . Dye
soeticheit drinctmē mit galle Die onnosel
heit wozt gheozdelt voer dē misdadighen
Dat leuē sterf voer den doot Die vijfte pyn
ne was in tasten wāt in alle sine lichame
vā die palme zīnre voetē totten top vā si
nen hoefde so en was ghene ghesonthept
in hē . Hoe hij in allen sine sinnē pyne
hadde daer of secht bernardus Dat hoeft
dat die enghelē anbedē dat wozt doorste.
ken mit dicke doozne Dat anschichte dz bo.
uen alle mēschen schone is wozt lelick vāder
voden spekele Die oghē die claerre zīn dā
die zōne wozdē verdonckert in sinē doot .
Die ozen die der engelen sanc hozen hoor.
den dat verwijt vāden sundarē Die mont
die den enghelē leert wozt ghesclient mit
edic eñ mit galle . Die voeten diemen haer
voetschemel anbedet want dat heilich is
nagheltmē an dat cruce Die hāden die dē
hemel maecten wozdē vutgherect aen dē
cruce eñ daer an ghenaghelt . men slaet dz
licham mē doersteket de side mit ene spere
nyet en bleef in hē zōder de tonghe om dz
hi den vader voer sine vpāden biddē solde
Eñ sine moedē dē iongher beuelē .

Ten anderdē was cristus passie ver.
smadet vā spotte . wāt hi was vierwerf
bespot Eerste in Annas huus daer si hem
sine oghē bedecten eñ bespoghē eñ sloeghē
Bernardus secht Here iesu dijn waerdige
anschichte dat die enghelē begheerdē te scou
wen dat si besmittē mit hare spekele ende
sloeghē dat mit hāden eñ ouerdecten dat
in spotte eñ si en spaerden uwe bitter won
den niet . Die āder betpottinghe was in
herodes huus die hem bespotte ende hem
hielt voer een dwaes ende voer een onsin
nich menschе om dat hi hē ghene antwoz
de en gaf Ende van spotte so dede hi hem
een wit cleet an . Bernardus secht aldus
in cristus persone O mēschе du hebste een
hoedekijn vā bloemen eñ ick bin god endē
heb een doornē crone Du hebste hantsco
ne aen dijnen handen ende ick bin aen den
cruce doernaghelt in mijne handeu Du he
ues dijne weelden in scone witte clederen
eñ ic was om dinē wille bespot vā coninc
herodes in enen witten clede . Du spijn.

ghes mitten voeten eñ ic en mochte nyet ghaen Du stekest dijn hāt wt an dē dās in een manier des cruces vā bliscappē Eñ ic hadde mijn armen wt gherect in laster. Ic hadde pine inden cruce eñ du v̄blidest i den dās Du hebbest dijn borst wt gheste ken omme ydelheyt eñ omme dinē willen is mijn fide gheopent mit eenre speren.

¶ Nochtā wiltu di tot mi keren ic sal di ōtfanghen.

Men sal weten waer omme dz ōs heer in zijnre passien zweech voer herodem eñ pylatum eñ dē ioden dat was eerst omme dat si niet waerdich en waren zijn ātwoert te horen. Ten an der omme dat eua dede die sonde mit hoer clappen daer omme wolde cristus zwigē. Ten dorden wāt wat hi seyde berusptē si ¶ Dordeworuen wort hi bespot in py latus huus daer si hem enen rodē mantel omme hinghē. eñ ghauē hem een riet in si nen hāden. eñ si settē hem opt hoeft enen doernen crone eñ si knielden voer hem eñ seyden. Wes ghegruet der ioden coninck ¶ Men secht dat dese croen was vā bye sen der zee die soe scarp waren eñ stakē als doernen wāt si deden hem dat bloet vten hoefde lopen. ¶ Bernardus ¶ Dat godlicke hoeft was menichuoldelic tottē hersen doer ghesteken mitten doernen.

Daer de fiel principalic is daer zijn drie woninghē. sulck meynē dat si i thert is om dat woert. vter hertē comen quade ghepensen. Sommighe segghē int bloet om dat woert dat daer in leuitico staet. Die fiele vā allen vleyssche is indē bloede. Sommighe seggē int hoeft om dz woert Eñ dat hoeft ned neyghēde ghaf hi sinen gheest. ¶ Inden iodē werckē scheen dat si dit wisten. wāt om dat si cristus fiel v̄ iaghē woldē sochtē sise in dryen steden In therte sonderlinghe doe si zijn fide doersta ken. ¶ Omme dese drie bespottinge sin ghet die karc dryeworuē agyos. Eñ wij aenbeden dryeworuē die omme ōsen wil dryeworuē bespot was.

¶ Ten vierden bespotten die princē van den papen inden cruce eñ seyden. Is hi co ninck vā israel hi come vāden cruce op dat wij hem ghelouen mogen. ¶ Bernar dus ¶ Hier bi doet hi meerre penitencie eñ prijst die oetmoedicheyt. eñ voldoet de ghehoersaemheyt. eñ veruolt die caritate Wāt mit dese vier duyrbaer stenen zijn v̄ ciert die vier hoken vāden cruce. Die bo uēste is caritate. Die rechter hāt ghehoer saemheyt. Die lufter hāt v̄duldicheyt Eñ die wortel vā allen is oetmoedicheyt de is onder.

¶ Alle dat cristus ghedoghede bedenct sinte bernardus die honichuloedighe doc toer eñ secht aldus. ¶ Bernardus. Alsoe langhe als ick hier inder aerden leuē sal soe sal ick ymmers ghedēcken dijn pijn diestu haddest in prediken. in moetheit vā om te lopē. zijn wakē in bedinghe zijn be corige in vastē zijn tranē vā medelidē zijn scaemte. Eñ ten laetsten die versmedenis eñ dat bespuwen. eñ die hantslaghen end̄ onwaerdicheden eñ oeck mede grote ver witinghe. ende die stompe naghelen dye hi ghedoghede.

¶ Totten dorden was ōs lienes heren passie by zeer veel redenen oerbaerlick. En

de sonderlinghe in dien wāt si ōs vgheft die sundē eñ brenghet ōs tot gracien endē gheeft ōs glorie Eñ dit merctmē opten titel die op dat cruce stōt wāt ihesus verghenet die sundē. vā nazareth brenghet gracie toe. eñ der ioden conic brenghet de glorie wāt in hemelrijc sullē wi alle conighē zijn Hier of secht augustijn. Cristus dede of die sundē die wi doen eñ ghedaen hebben eñ doen sullē. want hi verliet die sunden die wi gedaen haddē eñ doen om dz hi ons daer of trect Eñ die toecomende sunden in dien dat hi ons gracie gheeft die te sceuwen. Efter secht augustijn van die orbaerlicheit van deser passien. laet ōs verbliden eñ verwonderen minnē ende louen want wi zijn gheroepē bi cristus doot vā die douckerheit ten lichte. van dē doot ten leuen. vāden sunden ter weldaet. vā ellē. de int lantscap. vā screyen ter blijscap.

¶ Hoe orbeerlick dat die maniere onser verlosinghe was dat weet mē bi vier redenen. wāt si was also bequame gode te versoenē eñ soe betamelic die crancheit te ghenesen Eñ seer werckende om dat menschelike ghemacht an te trecken Eñ si was alte wijs om den duuel te verwinen.

¶ Ten eersten soe was dye passie alte bequame god te versoenē. wāt als anselm9 secht Een mēsce en mach niet swaerre ofte pet harders lijden dā zijns danes enē ontsculdighē doot Eñ hier om sede sinte paulus Hi leuerde hē seluen gode een offerhande eñ een holtie indē roke der soetichepts Hoe dat hi is ene offerhāde die onse vrede maect mit gode ¶ Augustinus seit. wat mach also bequomelic worden ōtfanghē is dat vleisce vā onse sacrificie ghewordē ons priesters lichame. ¶ In alle offerhāden merctmē vier dinghē. wie men offert eñ watmē offert. eñ wie offert. ende ouer wien datmē offert. Hi is ihesus cristus hij is een mensce tusschē beyden middelaer. eñ maect onse soene mit gode bi die sacrificie zijns vredes nochtan was hi mit gode dien hi offerden ¶ Hoe ons god versoent is bi cristo dat secht augustijn. dat christus is die priester. offerhāde god eñ tempel Hi is die priester daer wi bi vsoent zijn Hi is die offerhande daer wi mede vsoent zijn Hi is god daer wi mede vsoent zijn. hi is die tempel daer wi in versoent zijn Waer bi verwijtet augustinus in cristus persone den zōmighen dye desen sone versmaden eñ hi seit O mensce als du vpant wares so maecte ic dijnē pays teghēs minen vader mit mi seluē. Als du verre was so quā ick dat ic di verlosen wolde eñ als du dwaeldes indē berghen soe sochte ic di eñ ic vant di onder holt eñ stene Ende op dat du niet soltste wordē ghescozet vā den woluen eñ van den beesten soe nam ic di op mine scolderē ende ghat di minē vadē weder Ic arbeyde Ic swete Ic hielt mijn hoeft teghen die dooznen Eñ ic leide mijn hāden ōder die naghelē Eñ ic liet mijne si de openē mit ene spere Ic wozt mit ōrecht te eñ mit wreetheit ghewōdet Eñ ic stoorte mijn bloet. eñ ic sette mine siele om dat ick mi an di voeghē solde eñ du woxtst gescheidē van mi.

¶ Ten anderdē was die maniere vā cristus passie alte betamelic om te ghenesen Die tamelicheit merctmē bi die tijt bi dye stede eñ bi die maniere Bi den tijdē wāt si tamelick wāt adam was doe ghemaect

Eñ hi sondichde indē maerte eñ opten vry dach. Daer omme wolde cristus gepassi et zyn inder marten optē vridach.

¶ Ten dorden was die stat zÿnre passiē betamelic in dryen. Dat was in een ghemeen stat of een sonderlinghe of in een enighe stat. Die ghemeē stat was dat landt vā beloften. Die sonderlighe was caluarien. Die enighe was dat cruce.

In die ghemeen stat was adam gemaect wāt hi was ghemaect by damascum i eē acker In een sondlinghe stat was adam begrauen. wāt mē secht dat adam begrauen was daer cristus ghepassÿt was mer dat eñ is niet gheloeflic. Iheronimus eñ Josue segghen dat hi in ebron begrauē is In een enighe stat was adam bedroghen Wāt hier by seitmē dat cristus inden holte ghepassÿt worc omme dat adam inden holte miscdede eñ gheestelick starf.

Men leest dat cristus indē seluē holte starf Cristus passie was tamelic ind manieren vā ghenesen. eñ die manier was bi ghelikē eñ bi cōtrarien Bi ghelikē ¶ Augustinus ¶ Ghelÿc dat die mēsche bedroghē was bidē wiue alsoe vloste een mēsche die vā enē wiue geborē was bi zÿnre doot die sterffelicke mēschen die doot maren ¶ Ambrosius Adam was ghemaect vāder aerden dye maget was eñ cristꝰ gheborē vāder magz marien. Adam was godes ghelikenisse. Cristus godes beelde. Adam eñ cristus waren beyde naect. ¶ Die doot quam by den boem eñ dat leuen by cruce. Adā was inder woestinē eñ cristus inder woestinen. ¶ Bi cōtrarie soe gregoriꝰ seyt.

¶ Die eerste mensche dede sonden in houerdien in ōgehoersaemheden eñ in ghulsicheden. wāt hi wolde ghelÿck gode wesen in hoecheden eñ in subtÿlheden eñ oec mede in consten. wāt hi wolde bouen die hoecheyt vā godes gheboden ghaen end smaken die soeticheyt vāden appel. Ende omme datmen ghenesen moet mit cōtrarie daer omme was dese manier vā genoeghe doen alte tamelic. wāt si was gedaē by oetmoedichedē eñ bidē voldoē godes wille eñ ghedoghen. ¶ Paulus ¶ hi voetmoedichde hem eñ wort gehoersaem totter doot des cruces

¶ Ten dorden was cristus passiē wonderlicke zeer werckende omme ōs aen toe trecken. want beholden elcs vrien willen soe en hadde hi dat menschelÿcke gheslachte nymmermeer bet moghen tot zÿnre lieften trecken. ¶ Bernardus ¶ O goede ihesu bouen allen dinghen soe doet my dine minne ende liefte. Den kelck den du drinckest. dat werck onser verlossinghen Want dit trecket lichtelÿcken al onse lieften eñ minnen aen dy. want dit is dat onse deuocie toe iaghet saftelÿcken ende gherechtelÿck verheft eñ oeck mede vele eer bedwinghet ende heettelÿcken ōtsteket. want daerstu dy vernederste daer du wt dedest die natuerlicke rayen des leuens. Daer scheen meest dÿn ghoedertirēheyt daer luchtet die claerheyt meest eñ daer scinen die gracie wider.

¶ Hoe ōs cristus passie tot betrouwen trecket seyt Paulus. Die oeck zÿn enigē zoen niet en spaerde mer hy leuerden voer ōs allen hoe en heuet hi ons dan niet myt hem alle dinck ghegheuen. Bernardus

seit Wie en sal niet hopen van ghenade te
crighē die cristus lichaem [illegible] an dē cru
ce Sijn hoeft neder gh[illegible] om te cus-
sen. zijn armen vutgherect om ons te hel-
sen. sine hāden doerboert om te gheuē. si
ne side doersteken om te mijnen. zijn voe-
ten doer naghelt om mit ons te bliuē end
zijn lichaem gherect om dat hi ons allē hē
seluen gheuē wolde.

¶ Ten vierden was si alte vroet om dē
duuel te verwinnē Job secht Sijn wijshe
de sloech dē houaetdigē eñ hij en sal voert
meer niet vanghē leuiathan mittē anghel
wāt cristus ōse here hadde dē anghel zijn
re godheit verborghē in die spise der men-
schelicheit Eñ doe die duuel vāghen wol-
de die spise des broets so wort hi gheuan
ghen mittē anghel der godheit. Vā dese
wijsen vanghē secht sinte augustijn Doe
die verlosser quam eñ die begriegher wort
verwōnen. Eñ wat dede die verlosser. eñ
hi leide nae den vāgher een stric dat was
zijn cruce eñ daer dede hi spijse an dz was
zijn bloet Eñ hi wolde daer stortē zijn on-
sculdighe bloet eñ daer om wordē de scul-
dighē vri Dese scult hiet sinte paulus cy-
rographū dat is een hātueste die nam cri-
stus onse here eñ hinck hē an een cruce Eñ
hier of secht sinte augustijn Eua ōtleende
de sundē vāden duuel. si screef dz cyrogra
phū eñ si gaf borghe eñ die woeker wies
op haer nacomelinghē. wāt doe ōtleende
si die sundē vāden duuel doe si teghēs go-
des ghebot sinē quadē raet dede Si screef
dat cyrographū doe si die hāt andē verbo
den appel stack Si gaf borghe doe si adā
die sunde dede consentierē. Eñ aldus soe
wyesch die woeker der sundē op hare na
comelinghen ¶ Teghens die ghene dye
versmaden die versmaeden die vlossinghe
daer wi bi verlost zijn vā ds duuels mach
te so spreket sinte bernardus in cristus per
sone Mijn volc sprac onse here wat moch
te ic di doen dat ic nyet ghedaen en hebbe
Wat is die die sake dat du minē vyant lie
uer diens eñ lieuer hebste dā mi want hij
en schiep di niet noch en voedet. wāt ic en
heb di niet verlost mit vgāckelike goeden
mit golt noch mit siluer noch mit zōne of-
te mit mane noch oec mit ghenē engel mē
mit eyhhē bloede. ¶ Bi vele redenē mach
ic vā v eyscen sculdighē dienste mer ic late
dit al varen. comt doch mit mi om deu da
ghelixen penninc Eñ om dat cristus to de
passie quā ouermits iudas ghiericheyt eñ
die ioden bi hate eñ pdlatus vā vrese Hier
om soldē wi mit rechte segghē die pyne de
si hier om gheledē hebbē Mer iudas pyne
eñ hoe hi gheborē was salmē vindē in sint
matijs legēde Eñ vāder ioden pine in sint
iacobs legēde Mer vā pylatꝰ geboorte eñ
pijne leestmē in een legēde aldꝰ

¶ Hoe pylatꝰ gheborē wort eñ hoe dat
hi zijn leuē eynde

HEt was een conic die tyrus hiete
eñ hi lach bi een molenaers doch
ter die pyla hiete Eñ haer vad die
molenaer hiete atus eñ si baerde enē sone
eñ pila maecten een name nae haer name
eñ na hoer vads name die atꝰ hete eñ hiete
haer kint pylatꝰ Eñ do pylatꝰ drie iaer olt
was so sande si hē den conic Eñ die conic
hadde enē sone vā die coninginne die wel
also olt scheen als pylatus Ende doe si olt
gheworden waren also dat si haer beschei

denheyt haddē soe speelden si dicwijl ond̄ linghe mit worstelen eñ mit slingheren. mer des conics ghetrouwde zoen soe hi edelre was vā gheslachte soe was hi vromer eñ bequamer in allen manierē vā spelē eñ ghenoechten. Des hadde pylatus so groten nijt dat hi al heymelijck sinen broeder doot sloech.

¶ Doe dat die coninck hoerde haddijs groten rouwe eñ v̄ghaderde al sinen raet eñ vragede watmen doen solde mit desen die aldus sinen broeder ghedoet hadde. Sij seyden dat hi den doot verdiēt hudde mer doe die coninck tot hem seluen quam en wolde hi gheen quaetheyt op quaethe den legghen mer hi sende pylatum tot roemen voer die tynse die hi daer iaerlix was schuldich omme dat hi ōsculdich was om dat hi ōsculdich bliuē woude omme zijns zoens doot. eñ quijt bliuē vāden tynse vā romen

¶ Exempel.

Doe ter tijt was oec to romen des coninghes zoen vā vrāckerijck die oock ghesent was omme tyns Hier nae seghelde pylatus mit desen mer doe hi sach dat hi hem bouē ghinck in seden eñ in manirē soe dode hi hem oock vā nide. Mer doe de romeinē vraghedē watmē mit hem doen solde seyden si Bliuet dese leuendich die sinē broeder vermoert heeft eñ zijn ghesel v̄ worcht hi sal dē roemschē rijck oerbaerlijc zijn mit sine felheyt. hi sal die viāden wel bedwinghen. daer omme seyden si om dz hi der doot sculdich is soe maectē rechter i dat lāt poncio die luden die gheen rechter hebben en willen of hi hoer houerdie myt scalcheit mach bedwinghē.

¶ Doe pylatus aldus ghesent was tot den luden die hoer rechters pleghē to doeden soe wiste hi wel tot wat luden datmē hem sende eñ oeck omme die sentencie des leuens Eñ hi pensede al heymelickē dat hy zijn lijf beholdē wolde. Eñ hi dede al dat volck ōder mit dreyghen of beloftē eñ mit pine eñ mit ghoede. ¶ Omme dat hijt quade volck aldus v̄wōnen hadde so werde hi nae dat eylāt ghehietē pōcius pylatus.

¶ Doe herodes zijn vromicheyt v̄hoerde soe was hi die scalck was blide omme pylacus scalcheden. eñ mit ghiften eñ mit boden dede hi hem tot hem comen eñ hi leuerde hem sinen macht bouen iudeen end̄ iherusalem. ¶ Doe pylatus ontailijcke veel gheldes gheladen eñ v̄gadert hadde soe toech hi tot romen dattet herodes niet en wiste eñ hi ghaf dat ghelt tyberium dē keyser eñ verwerf vāden keyser dat ghene vry dat hi vā herodes to leen hadde. Om deser saken wordē pylatus eñ herodes vyanden totter tijt toe vā ōs heren passie eñ doe wordē si weder vriendē.

¶ Exempel.

Scolastica historia segghet een ander sake der vriētschap. Een mā was die seyde dat hi die godes zoen was ende hy hadde vele luden van galilea verleydet. eñ hi leyde die luden opten berch vā gharisin ende seyde dat hi van daer inden hemelen varen solde. ¶ Doe quam pylatus mit sinen volcke ende hi sloech hem doot eñ oeck mede alle die ghenen die daer myt hem ghecomen waren. Wāt hi ontsach dat hi den ioden ymmers oeck mede solde bedrieghen.

ghen solde Eñ hier bi worden si vyanden
wāt herodes was here vā galileen want
beide dese redenen mochten wel waer zijn
Doe pylatus den ioden iesum hadde ghe
leuert te crucen om dat hi ontsach die ver-
bolghentheit tiberij des keisers om dz hij
dat onnosel bloet verdoemt hadde so san-
de hi enē lieuen vrient totten keiser om si-
ne onscult te doen ¶ Hier en binnē soe de
de die keyser alte swarē euel Eñ een seyde
dat tot iherusalem een meister was die al
le menschen ghenas mit woordē Eñ hi en
wiste niet dat hē pylatus eñ die iodē ghe-
dodet haddē Eñ die keiser seide tot volusi
ano sinē vrient Ghanck eñ vaert ouer die
zee eñ segt pylato dat hi mi dē meister sen-
de dat hi mi ghenesen mach Eñ doe volu
ciaen tot pylato ghecomē was eñ des kei
sers ghebot ghesecht hadde so wort pyla-
tus veruaert eñ hi badt vier daghē vorste
¶ Binnē dese tijt soe quā volusiaen een
wijf te ghemoete die veronica hiete die ie-
sus vriendinne was Eñ hi vraechden haer
waer datmē cristū solde moghē vindē Eñ
si seide Ay mi dat was mijn here eñ mijn
god die pylatus om dat hi hem bi hate ge
leuert was dede crucen Doe wort volusi-
aen droeuich ende seide Ic bin al droeuich
wāt ic niet ghedoen en mach dat mi mijn
here beuolen heft Veronica seide hem Doe
mijn here al ōme predickē ghinc eñ syns
alte node derfde so wolde ic mi zijn beelde
doen bescriuen op dat ick als hi vā mi wa
re solaes solde nemē an den beelde vā sine
ghelijckenisse Eñ doe ick een maler een cle
de brachte daer hi dat in ōtwerpen solde
soe quā mi mijn here te ghemoete eñ vrae
ghede mi waer ick ghinghe Eñ doe ick hē
minen wille ghesecht hadde so eyscede hij
vā mi dat cleet Eñ hi gaf mi dat wed' ghe
teykent mit zijn waerdighe ansichte. Ist
dat dijn here dit belde des ansichtes deuo-
telic ansiet so sal hi altehāt ghenesen wor
den ¶ Volusiaen seide En machmen dit
beelde niet crighen om siluer ofte om golt
Veronica seide Neen mer mit begherte eñ
mit groter deuocien Hierōme so sal ic mit
di varen eñ breughen den keiser dat beelde
te sien eñ keren dan weder.
¶ Aldus quā volusiaen mit veronica te
romen eñ seide Tyberio den keyser Ihe-
sum den du langhe begheert hebste te sien
den hebben die ioden eñ pylatus gedodet
ongherechtelic eñ bi hate an een cruce ghe
hanghen Mer mit mi is ghecomē en wijf
die iesus beelde brenghet Eñ ansietstu dz
ynnichlic so sultstu altehāt ghenesen Doe
dede die keyser den wech spreydē mit sidē
lakene eñ dede hē dat beelde brenghē End'
doe hi dat ghesien hadde soe wort tehant
ghenesen Doe gheboet die keiser datmen
pylatū vanghen solde eñ te romē brenghē
solde Eñ doe die keiser horde dat pylatꝰ
ghecomē was so was hi alte verwoet op
hem eñ gheboot datmē hem voer hem sol-
de brenghen Mer pylatus hadde ons he-
ren onghenayden rock voer hē ghebracht
eñ hi brochte hem voer den keyser End' al
tehant doe hem die keyser sach soe liet hi al
le sine toornicheit ende stont teghen hem
op eñ en mochte niet hartelick toesprekē.
Eñ daer te vorens eer hi hem sach so vrese
lick ende verwoet Eñ als hi den rock sach
so was hi soe wel saftmoedich Eñ doe hi
pylatus oerlof hadde ghegeue eñ hij wed'
ewech was ghegaen soe wort die keyser

efter soe v̄woet teghē hem eñ hiet hem sel
uē ōsalich om dz hi pylatū sine felheit niet
v̄toēt en had. hi dedē wed̄ halē eñ zwoer
dat hi een kint des doots waer.
¶ Doe hem de keyser sach was die grā
scap al ghedaen.

Toe nam die keyser raet vā eynen
kersten eñ toech pylatum dē rock
wt eñ doe wort hi gram teghen
hem voer zijn oghen. ¶ Doet die key,
ser wōder hadde vā den rocke soe wort hē
ghesecht dattet ōs herē rock was.
Pylatus wort doe in een karcker gheleyt
v̄wachtēde sentēcie zijns dodes. Als py
latus vernam dat hi zeer scandelickē stor,
uen solde dode hi hem seluen eñ nam alsoe
zijn ende. Doe bantmen hem enen groten
steen aen eñ worpen hem inden vloet ty,
berrim. Eñ die bose gheesten waren bly,
de mitten vuylen lichaem die voeren daer
mede inder lucht eñ maecten groten vloyt
inden water eñ beroerden blixom eñ don,
der eñ vreselic haghel inder lucht so dat al
le die luden in groten anxt waren.
¶ Doe namen hem die romeynen wed̄
omme wt den vloet eñ vā spotte senden si
hem to vyenne eñ sencten in die roeue eñ
waermē dat quaden lichaem droech daer
deden die duuelen dat selue quaet. Ende
omme dat die luden daer omtrent dit ont
stuer weder der duuelen niet liden en cōdē
noch en mochten soe deden si dat v̄male,
dide lichaem van hem eñ beualent toe be,
grauen int lātscap vā losanien.
¶ Doe si daer of waren zeer ghemoyt
soe deden si den lichaem vā hem eñ worp,
pent in enen put daer al omme groete ber,
ghen stonden. Eñ als zommighe seggen
daer sechtmen noch der duuelen wercken
ghescieden.

Men sal weten dat scolastica histo
ria secht dat die ioden pylatum
wroechden voer tyberium dē key
ser dat hi mit ōrechte onnosel luden gedo
det hadde eñ dat hi teghē der ioden wille
heydensche afgoden inden tempel sette.
Eñ dat hi tot zijnre behoef tghelt nam dz
inden blockist quam. eñ daer mede maec,
te hi in zijn huys enen waterghāck.
¶ Omme dese sake was hi versent in eē
eylant te leoens vā daen dat hi gheboren
was omme dat hi storuen solde tot scāde
van sinen vrienden.
¶ Dit mochte beyde wel hebben ghe
weest wāt by auōturen hi was inden ey
lande ghesent te leons eer voluciaen wed̄
omme quam tot tyberium den keyser.
Mer doe dat tyberius hoerde dat hi cristū
ihesum onsen ghesontmaker ghedoet had
de soe dede hi hem weder omme halen vā
leons tot romen. eñ daer starf hi alst voer
seyt is ¶ Eusebius secht in zijnre croni,
ken eñ beda oeck dat pylatus in armoedē
ghesent was eñ daer hem seluen dode

Die hiſtorie vā die verrriſenisse ons heren ieſu chriſti optē paeſchdach.

CRistus verrees opten dorden dach nae ſine paſſie Heuē dinghen mach merckē in chriſtus vriſenisse. Ten eerſtē hoe dattet wa re is dz criſtꝰ drie dage eñ drie nachte idē graue lach eñ opten dordē dach vrees Tē anderdē waer om doe hi doot was nz al. tehāt en vrees mer dat hi beide totte dor. den dach Ten dordē hoe dz hi vrees Ten veerdē waer om dz hi vrees voer dē domſ dach als die ghemene vriſenisse weſen ſal Ten vijftē waerom dz hi vrees Ten ſeſtē hoe menichwerf hi hē opēbaerde doe hi vreſen was Eñ ten ſeuenden hoe dat hi die vaders die in dat voerboꝛch der hellē wa. ren vā daer leyde Eñ wat dat hi daer de. de. Ten eerſten ſoe ſechtmē dat chri. ſtus drie daghe eñ drie nachte in dē graue lach Eñ dat bider figurē Jonodochē als auguſtinus ſecht Alſoe datmē den eerſten dach neemt na dat eynde vāden dage Eñ den anderdē dach al ghehele Eñ den derdē dach nae zijn beghinne Eñ aldus ſo ſullen dat drie dage zijn Eñ elc vā deſen daghen had ſinē nacht voer Wāt als Beda ſecht ſo was doe die ordinācie vwandelt want daer te vozen pleghē die daghē voer te gā ne eñ die nachten nae te volghē Oyer nae criſtus paſſie verwādelde die ordinācie al.

soe dat doe die nachtē voer die daghen be ghōsten . eñ die daghen volghedē nae eñ dat is tamelic bi ghersteliken betepkenis sen wāt die eerste mensche viel eerst vāde daghe der gracien in die nacht der doot eñ der sondē . mer bi cristus pasie eñ verrisen keerde hi weder .

¶ Opt ander datter tamelick was dat hi ter stōt niet en verrees doe hi doot was mer dat hi bepde totte dzden dach daer toe zijn vijf reden ¶ Deerste is omme betepkenisse om dat hi daer by betepkēt den worden solde dattet licht zijns dodes ghenas ōsen tween doden . eñ daer omme soe lach hi enen ghehelen dach eñ twe nachtē inden graue omme datmen verstaen sal biden daghe dat licht zijnre doot . eñ bidē tween nachten ōsen tween doden .

¶ Ten anderen omme die prouinghen . wāt als in tween of in dzien mōden staen alle woert . alsoe machmē ōderwindē alle werck in dzyen daghen . Eñ omme dz hy prouen wolde eñ gheuen to kennen dz hy waerlick doot was soe wolde hi dzie daghen inden graue ligghen .

¶ Ten dzden omme sine moghēthept toe thoenen . wāt hadde hi to hant verresen . soe soldet gheschenen hebben dat hy gheen macht en hadde zijn siel to setten eñ weder te nemen als to verrisen . ¶ Ten vierden omme die voer betekeninghe der gheenre die beholden solden zijn . ¶ Peter vā rauenna ¶ Ons heer wolde dzye daghen begrauen zijn . to betepkenē dz hi voldoen solde die inden hemel zijn . eñ wederwaken die inder aerden zijn . eñ verlossen die inder hellen zijn . ¶ Ten vijfsten omme to verdencken die dzye staten ō gerechtichept . ¶ Gregorius ¶ Opten vridach was god ghepasijt Judē saterdaghe lach hi inden graue . Eñ opten zōnendach dzees hi .

¶ Dit leuen is ōs noch vridach . want wij worden hier ghepijnt in vernoy endē in verdriet . mer inden saterdach liggē wi inden graue als vā ōsen arbeyt rustende . wāt nae der doot vinden wij ō sielen rustinghe . mer inden zōnendach dats in dye achste olthept nae dat die werlt ghemaect was sullen wij dzisen vāder doot . eñ wij sullen dan ōtfanghē glozie inden lichaem eñ inder sielen . want opten seuenden ruste . eñ opten achsten glozie .

¶ Dat dzde is hoe crist? dzees

Dets eerst te wetē dat hi machtich verrees ¶ Johānes Ick heb macht mijn siel te setten eñ wedē te nemē . Efter Dzeket dē tempel eñ ic sallen in dzyen daghen wedē maken . ¶ Ten andē dzees hi salichlijck . ¶ Johānes ¶ Als ic verresen bē sal ic v voerghaē in galileen . Galilea beduut ouerghāc .

¶ Doe cristus verresen was ghic hy in galileen wat hi ghic vāder ōsalichept to ō glozien . ¶ Leo . ¶ Nae cristus verrisenis worden die bāden des doots ghebzoken eñ die crāchept verwādelde in starchēden . eñ steruelichept in ōsteruelichept endē die scande in glozien . ¶ Ten dzdē verrees hi oerbaerlic wāt hi vinc den roef .

¶ Jheremias ¶ Die leuwe stōt vp wt zijn slaepcamer eñ die rouer der luden heft hem verheuen . ¶ Johannes ¶ Als ic verheuen sal worden vander aerden . dat

is als ic die siele vut dat voerbozch der hel len bzenghe eñ ic verresen bin vten graue so sal ic alle dinc nae mi trecke.

¶ Ten vierden so verrees hi wōderlick wāt zōder craft te ontsluten. wāt gheli ke dat hi ghebozen was zōder zyns moe ders buuck te ontdoen Eñ oec als hi tot si ne discipulen inghinc mit beslotenre dozen alsoe mochte hi oeck vten graue ghaen al was dat ghesloten. Wātmen leest i sco lastica histozia dat int iaer ōs herē dusent hōdert eñ elf dat een monic te romē vā sin te laurens butē muerē zyn gozdel daer hi mede ghegozt was al gheheel zōder ont binden voer hē ghewozpē was Eñ do hi des verwōderde so hoozde hi een stēme de seide. also mochte cristus vten besloté gra ue gaen. ¶ Ten vyftien so vzeees hi warachtelic wāt hi vrees in zyn waerach tighe lichame. wāt in ses maniere so pro uetmē dz cristus waerachtelic vresen was Eerst bi den enghel die niet en liecht Ten anderdē om dat hi dicwyle opēbaerde hy desen tween so vtoende hi dat hi warach telic vresen was Ten dozdē bi eten. daer bi proeftmē dz hi bi touerie nz vresen was Ten vienden bi talken. daer bi proeftmen dat hi in zyn waerachtige lichaem vresen was. Ten vyften bi dat hi sine wonden toonde Eñ daer bi proeft hi dat hi hi indē lichaem verresen was daer hi in hi in sterf Ten sesten bi dien dat hi mit beslotene do re in quam. eñ daer bi vertoonde hi dz hy in een glozificiert lichaem vresen was Al le dese twyfelinghē schenē te wesen in cri stus discipulē vā sine vrisenisse.

¶ Ten sesten verrees hi oec ontsterflick om dat hi nūmermeer sterué en solde Hin te paulus secht Cristus die vresen is van der doot en sterft nu niet noch die doot en sal nūmermeer macht ouer hē hebbē Dio nisius secht in ene epistole tot demophilū dat christus nae sine opuaert enē heyligē man seide die carpus hiete Waert moghe lick dat hi noch bereit waer om die mēsc̄ē te sterven. wāt die voerseide carpus seyde tot dponisio doe een ongelouich mā enen ghelouighē verkeert hadde so cōde carpꝰ dat so qualic verzaghē dat hi daer om se re sieck wozt Dese carpus was so heilich dat hi node mille ghedaen solde hebbē hy en hadde een hemelsce visioen ghesien mer doe hi voer deser twe ludē bekeringhe bid den solde so bydt hi god alle daghe dat hy haerre beyden leuē scheidē moste mit enen grotē brāde Eñ op ene tyt te middernach te doe carpus in dese bedighe lach so wozt dat huus daer hi in lach haestelic ontwee ghedeylt eñ hi sach daer enē groeten ouen eñ hi sach opwaert eñ sach dē hemel open eñ hi sach daer iesum staen eñ daer omtrēt so stōt een grote menichte vā enghelē. Eñ hier na sach hi bi dē ouē staen die twe mā nen al beuēde Eñ die serpēten de vten ouē vloghē toghē se mit cracte totte ouen ende ander mānen stierē se daer in Doe dit car pus sach so hadde hi hier in so grote ghe noechte dat hi dat bouēste visioen niet en wolde sien mē hi bleef al siende op dē wa ke van desen tween mānen ende dat ghic hē alte nae datmen se in den ouen upet en wozp Ende ten laetsten sach hi mit ppnen opwaert inden hemel ende iesus hadde ōt fermenisse op dese twe mānen ende hi stōt op sinen throne ende hy quam neder tot hem mit ene grote menichte vāden enghe

len eñ hi stack zijn hant voert eñ verlosten
Eñ ihesus seyde tot carpus . voert aen en
slaet niet op mi mit wtgherecten armen .
wāt ic ben noch bereyt omme des menscē
beholdenis te ghedoghen .

¶ Dit visioen seyt dionisius

¶ Ten vierden vraechtmē waer omme
dat cristus niet en beyde ter verrisenis mit
ten anderen . dats ten doemscdaghe .
Omme drye saken en wolde hi niet beydē
¶ Die eerste is omme die waerdicheyde
zijns lichaems . omme dat zijn lichaem so
waerdich was vāder godheyt daer hi me
de verenighet was so en haddet niet tame
lick gheweest dat hi soe langhe inder aer-
den solde hebben gheleghē ¶ Dauid
Du en saltste dinē heyligē niet gheuē toe
sien enighe corruptie . dats dinē heyligen
lichaem ¶ Dauid ¶ Here stāt op in dy
ne ruste du eñ die arche dijnre heylicheyt .
die arche of kist der heylicheyt hietmen si
nen lichaem .

¶ Die ander reden is omme vasticheyt
des gheloues Wāt en hadde doe crist⁹ nz
verresen soe solde dat gheloue niet op ghe-
staen hebbē . eñ niemāt en solde in hem ge
louet hebbē . Eñ dat scijnt in alle sinē vriē
den sonder alleen ind maget marien wāt
si vloren den gheloue ond die passie . mer
nae die verrisenis worden si wederomme
ghelouich . ¶ Paulus ¶ En is crist⁹
niet verresen soe is ōs gheloue ydel .

¶ Ten dorden omme exempel van ōsen
verrisen . wāt men solde selden yemāt vin
den die de verrisenis ghelouen solde tē wa
re dat hi wiste bi exempelen dat si voerle-
den waer ¶ Paulus ¶ Is cristus ihe
sus verresen . soe sullen wij oeck mede ver
risen want zijn verrisenis is een exempel
vā ōser verrisenissen . ¶ Gregorius
Cristus ōs heer heeft bi exempelen getoēt
dat hi ten loene belouet heeft wāt als dye
ghoede mēschen bekennē dat hi verresen
is dat si dan oeck in hem hopen sullen int
eynde der werlt die verrisenisse . ¶ Gre-
gorius ¶ Daer omme en wolde hi mer
drye daghen doot zijn eñ niet langher bey
den ter verrisenisse dat wij niet wāhopen
en sullen die verrisenis in ōs luden want
wij hebben hope ōser verrisenissen als wi
ōs houets glorie merckē .

¶ Ten vyfsten waer omme dat hi ver-
rees dat was omme vier oorbaerlike sakē
wāt sine verrisenis werct gherechticheyt
vā sonden eñ leert nywicheyt vā seden eñ
gheeft hope vā verrisenis to loen . eñ si v̄-
wecket onser alre verrisenis . ¶ Vāden
eersten segghet paulus . ¶ Paulus
Hi wort gheleuert omme ōse sonden . hi v̄
rees omme ōs gherechticheyt ¶ Vāden
anderen secht hi oeck ¶ Paulus ¶ Al
soe cristus verresen is vāder doot by dyes
vaders glorie alsoe sullen wij oeck leuen in
nywichedeu van leuē . ¶ Vaden dorden
secht petrus ¶ Petrus ¶ Die omme
sine grote ōtfermhertichеyt ōs verweckt
heuet in hopē des leuēs bi ōs heer ihesum
cristum zijn verrisenisse vāder doot .

¶ Vāden vierden secht paulus Cristus
is verresen vander doot int beghinsel d̄ sla
pēder wāt biden mēsche quam die doot .
eñ bidē mēsche die verrisen .

¶ Dats te merckē dat cristus in zijn ver
risen vier dinghē hadde . Dat eerste is ōs
verrisenis sal zijn int eynde eñ gescheyden
opten dorden dach . Dat and is wāt wij

sullen bi sine machte verrisen eñ hi verreet bi hem seluē Ambrosius . waer om solde hi hulpe soecken zijn lichaem te verwecken die die ander verwect . Dat derde is dat wi rotten mer zijn lichaem en mocht niet verrotten . Dat vierde is dat sine verrisenisse is die sake die onse verrisenisse vwet ket gheestelic eñ lichamelic . dat is der sielen nu eñ des lichames hier na .

¶ Ten seste hoe menichwerf hi opēbaerde als hi verresen was . Men sal weten dat hi opten dach doe hi verres vijfwerf openbaerde Eñ daer na oec vijfwerf Eerste so openbaerde hi marie magdalene eñ bi haer verstaetmē die in penitencie zijn .

¶ Want om vijf saecken wolde hi marie magdalene eerst openbarē Eerste om dz si hē alremeest lief had . Lucas indē euāgelio Haer zijn vele sundē verlaten want si vele lief hadde Ten anderē om dat hi tonen wolde dat hi ghestorue was om die sundarē . Mattheus in den euāgelio Ic en bin niet ghecomē om die gherechtighe te roepen mer die sundarē . Ten derdē om dat zōnighe lichte wijuē voer zōnighe woeden int rijcke gods comē sullē Mattheus i den euāgelio Voerwaer seg ick v die lichte wijuē sullen voer v in hemelrijc comē Eñ ten vierden om ghelijckenisse . wāt gheliike dat een wijf was bode des doots dat also een wijf solde wesen bode des leuens Ten vijten om dat die gracie oueruloepē solde daer die mis daet oueruloepēde was

¶ Anderwerf opēbaerde hi den vrouwen die weder quamē vandē graue doe hi hem seide God gruet v Eñ si ghinghen tot hē eñ hielden sine voetru ¶ Derdewerf opēbaerde hi Simonpeter . mer waer dz was

ofte op wat tijt dat een weetmen niet dat hadde gheweest bi auonturen doe hi mit iohānes weder quam vāden graue do so mocht peter wel anderswaer gekeert hebben vā iohānes eñ daer mocht hem die here gheopenbaert hebben . Peter bedudet ghehoorsaemheit . eñ daer om verstaetmē bi hem die ghehoorsamighe eñ dien openbaerde onse here ¶ Ten vierdē opēbaerde hi den ionghere die tot Emaus ghinghen . dat bedudet begheerte vā rade Ende hier bi verstaetmē die armen die dē raet voldoen willen . ganc eñ vercope al dz du hebste eñ gheefst dz den armen . Ten vijftē mael so openbaerde hi dē ionghērē daer si alle vgadert waren Eñ daer bi so verstaet men die religioesen ofte die begheuē gheestelike luden in oorden die die doze vā dyen vijf sinnen ghestaten hebben ¶ Dese vijf openbaringhē die warē gheschiet optē selue dach dat christus iesus onse here verresen was Eñ dit bedudet dat hem die prelaten vijfwerf omme keert in die misse totē volcke . mer derdewerf keert hi hē omme al swighende wāt dat betekent die doze opēbaringhe die christus peter dede dyen men nyet en weet waer of op welcke tijt dattet was . Ten sestenmael opēbaerde hi ouer achte daghe daer zijn discipulē vgadert warē mit thomas die gelecht had dat hi christus verrisenisse niet en gheloefde hi en saghe eñ hi en talte sine wonden Bi hem verstaetmen die die twijfelen int ghelouē . Ten seuenden mael daer sine discipulen villicheden hier bi so verstaet mē die predikers die villichers der mēschen zijn . Ten vijf opēbaerde hi sinen iōgherē optē berch thabor . Hier bi vlstaetmen den ghe-

den ghenē die in cōtemplacien leuen. wāt opten berch was cristus ghetrāscfigurert

¶ Ten neghēden mael op die camer idē berch vā syon daer hi hoer ōghelouicheyt eñ hoer hartheyt beruspte. Eÿ daer bi verstaen wÿ die sondaers die ōs heer int eynde hoers leuēs dicwÿl vādet doer ontfermhertichеyt.

¶ Ten tienden mael opēbaerde hi sinen discipulen opten berghe vā oliueten. Bi desen vstaetmen die ōtfermhertichеyt die den oly vā ōtfarmhertichеyt beminnē

¶ Van deser stat voer cristus totten hemel wāt die barmhertichеyt heeft beloftē des leues eñ tot allen dinghen soe is si sonderlinghe ghoet.

Noch zÿnder drye opēbaringe die cristus inden paescdach dede mer die euangelisten en scriuense niet De eerste is dat hi sinte iacop alpheus zoē openbaerde als ghi vinden sult in zÿn legēde Die and̄ is dat hi ioseph vā aromatia openbaerde doe hi verresen was als nicodemus bescrÿft. wāt doe die iodē v̄nomē haddē dat ioseph vā pilatus cristꝰ licham gheeyschet hadoe soe namen si hem eñ sloeten vaste in een camer eñ besegheldēse om hem nae den sabboth to doden.

¶ Eñ op die nacht dat ihesus verrees soe worde dat huys omme ghehāgen mitten vier horniken eñ ihesus ghinc in tot ioseph eñ droechde zÿn aensicht eñ custen. eñ hi brochtē in zÿn huys in die stat vā aromathien. Die dorde opēbaringe was doe hi maria zÿn moed̄ voer alle die ander opēbaerde al en scriuen dat die euangelist niet. Eñ dit holdet die karck vā romē dye inden paeschdaghe tot ōser vrouwē stacie doet. mer wilmen des niet gelouē omme dattet gheen euangelist en secht soe scÿnttet dat hi zÿn moed̄ niet en opēbaerde nae sine verrisenis. nochtā mathmē dencken dat alsuck zoen sulcken moed̄ niet en solde verrokeloesen. daet bi en scriuens die euāgelisten niet. Eñ daer omme en betaemde dat niet datmen die moeder tot oerconden scriuen solde. wantmen vreemden wiuen woerden voer dwaescheden holdet hoe en solden si oeck mede dan zÿns eyghen moeders woerde ghespot eñ niet gheloeft hebben hadde si selue oercōtscap vā hoer zoen ghegeuen. Eñ hier bi en woldens die euāgelisten niet scriuē. mer si lietens indē goeden gheloue. Wāt ihesus was sculdich sine moeder to verbliden die hi wiste dz omme hem die alremeesten rouwe hadde.

¶ Ambrosius ¶ Maria die sach ons heren verrisenis. si sachse eerst eñ si ghelonede des.

¶ Dat seuende hoe cristus ihesus ons verlosser die heylighe vaders wt den voerborch vāder hellen leyde. eñ wat hi daer dede daer en segghet dat euangelium niet van. mer augustinus segtet in een sermoē eñ nycodemus bescrÿft dat oeck mede.

¶ Augustinus. ¶ Doe cristus sinen heylighen eerwaerdighen ghebenedi den gheest ghegeuen hadde. zÿn siele dye verlichtet was mitter godlicheden ghinc doe to handes neder inder hellen.

¶ Ende doe ons heer ihesus cristus ōs verlosser bynnen den terminen der dōckerheden ghecomen was als een schoen ouer claer rouer ende vreselÿcken. doe hem die menichte vāden dnuels saghen soe begon

sten te vraghen Waen is dese aldus starc
aldus vreselic en dus scone. die werelt dye
ons altoes onderdanich heft gheweest. si
en sande ons nye aldusdanighen dode. al
dusdanighē ghifte en sande si nye ter hellē
Wie is dā dese de aldus onuersaechdelick
comet binnē onse terminen comet en onse
tormēten niet en ōtfiet mer hi verlost oec
die ander vut onse handen. fiet die ghene
die onder onse tormēten pleghen te zijn si
verwijten ons dat si salicheit ōtffanghen
hebben en si en ontfien ons niet meer. mer
si dreighē ons. aldus en warē die doden
nye also houerdich noch die gheuāghē en
mochtē hem nye aldus verblidē waer om
wilt ghi desen hier brenghē O prīce dijn
bhscap is altemael vergaen. dijn vroechd
is al verwādelt in screyen Doe du christū
hanghē dedes an den cruce en wist ghij nz
wat scade ghi daer of lijdē soldes in de hel
le. ¶ Doe dese duuelen dese roepinghe
ghedaen hadden so wordē mit des heren
ghebot in die helle ghebroken die yseren a-
meyden en grundelen En fiet alle die heili
ghe vaders vielen op hare knyen voer on
sen here en seyden al wenēde Du bist hier
ghecomē verlosser der werelt die wi langē
begherende dagelix ontbeydet hebbē. du
biste om ons neder ghecomē ter hellen en
en wilt ons niet after laten als du op sult
ste gaen totten hemel Here iesu criste ganc
op en roeft de helle en die wreker der doot
die binden mit dijne bāden en ghif weder
blijscap der werelt Helpe ons nu en lessce
die felle pynēen bi ontfermenisse ontbinde
die die gheuāghenisse als du hier biste ver
losse die misdadich zijn om dz du neder ge-
comē biste om te bescermē die dijne zijn.

¶ Dit voerste pūcte secht sinte augusti-
nus Ende men leest in nycodemus histori
dat Carinus en Lencius ds olden simeōs
sonen mit cristo verresen En Annas ende
Cayphas en Nycodemus en Joseph ende
gamaliel die beswoeren se dz si segghē sol-
den wat dat cristus in die helle dede Ende
doe seiden si aldus. ¶ Doe wij warē mit
alle onse vaderen in dat voerborch der hel
len ende der duysternissen so wort en sche-
ne daer op ōs een godlijcke verwe der zō-
nen en een root coninclick lichte Ende alte
hant wort adam die vader van alle vā al-
le menschen verblijdet en seyde Dit lichte
is des maeckers des ewighen lichtes dye
ons beloeft heeft te senden zijn ewige licht
En yzayas riep Dit is des vaders ds go-
des sone als ic voerseide doe ic in eertrijcke
was Dat volc dat in dōckerheide wāder-
de sach een groot lichte. Doe quā simeon
onse vader tot ons verblidende ende seide
Dancket god wāt ic ontfinc hem in minē
armen inden tempel cristū een cleyne kint
en ic worde beroert vā den heyligē gheest
en seyde Here nu laet dinē knechte nae di-
nen woorden in vreden. En hier nae soe
quā een ander ghelijc een heremite en doe
wi hē vraechdē wie hi was so seide hi Ick
bin Johānes die cristū doopten en ghinck
voer zijn aensichte sine weghē te bereyden
En ick wijsden hem mitten vingher ende
seide. Siet dat lam godes. siet die ofdoet
die sunden der werelt En ick bin neder ge-
comen v te bootscapen dat hij ons tehant
vanden sal. Doe seyde Seth Doe ic ghe
gaen was ter poortē vandē paradise ōme
dat ic onsen here biddē solde dat hi mi sinē
engel senden solde en gheuē mi vā die olie

der ōtfermhertichept op dat ick adam my
nen vad̄ daer mede besaluen solde doe hy
sieck was soe opēbaerde mi die engel mi-
chael eñ seyde. en wil di niet pinē mit tra
nen vāden holte der ōtfermhertichept.
wāt du en saltste gheēsins daer vā crigē
mogen sond̄ alst vijf dusent eñ vijf hōdert
iaren gheleden is.
¶ Doe dit alle die patriarchen eñ pro-
pheten hoerden soe v̄blidē si hem mit gro-
ter blischappen. ¶ Doe quam sathā de
prince eñ leytsman totter doot die seyde to
der hellen. Bereyt v te ōtfanghen ihesum
die hem beroemt die zoen godes te wesen
eñ hi is een mēsche die den doot ōtfiet. eñ
hi seide Mijn siel is drouich al totter doot
¶ Die hell ātwoerde. Ofstu machtich
biste wat mā is die ihesus die dē doot ōtfi
et eñ teghēs dinen macht is. wāt omme
dat hi seyt dat hi den doot ōtfiet daer me-
de wil hi dy vaen eñ dy sal ewelic wee we
sen. Sathan seyde. Ick hebbē becoert.
Ic hebbe dat volck teghens hem beroert
eñ ick hebbe nu die spere ghescarpt eñ gal
le eñ edick ghemēget eñ een cruce bereyet
eñ tis bi finē doot dat ic hem di brēge sal.
Die helle seyde Is hijt die lazarum v̄wect
heeft Sathā seyde. Die selue ist.
¶ Doe seyde die helle. Ick bezweer dy
by mijnre machten ende by dijnre macht
datstu den hier tot my niet en brengheste
Want doe ick dat grote eñ oeck mede son
derlinghe craftighe woert zijns ghebots
hoerde soe worde ick alsoe wonderlijcken
zeer beuende eñ alle mijn gheselschap me-
de dat wij lazarum onsen gheuanghē niet
beholden en dorsten noch en mochten.
Mer hi verscudde hem eñ voer wōderlicke
zeer snellijcken wt als een vroem arent en
de hi ontspranck ōs wt ōsen handen ende
vanghenissen.

Doe hi dit seyde worde daer doen
een stemme ghehoert als een don
derslach die aldus sprac. ¶ Ghij
princen doet op uwe poerten. eñ ghi ewe
like poerten wort op verheuē eñ die conic
der glorien sal daer in ghaen.
¶ Doe dit die helle hoerde verdreef si sa
than eñ si hiet hem vechten ghaen teghēs
den coninck der glorien. ¶ Die duuels
liepen alleghader mit sathan eñ si sloeten
die coperen doren toe mit starcke yserē ke-
thenen. ¶ Doe seyde dauid. ¶ Dauid
En propheteerde ic niet ōse heer moet zijn
barmhertichept beliden eñ sine wōderē d̄
menschen kinder. Wāt hi schoerde die co
peren poerten eñ hi brack die yseren gren-
dels ¶ Efter wordt een grote stemme al
dus sprekende ¶ Ghij princen doet op v
poerten als v voerseyt is.
¶ Doe die helle sach dat hi tweworuē
gheropen hadde als of zijs niet ghewetē
en hadden soe seyden si. Wye is die conic
der glorien. ¶ Doe brack die coninck d̄
glorien die coperen poorten eñ quam i eñ
hi verlichte die ewighe dōckerheyt.
¶ Ihesus nam adās hāt eñ seyde. Vre-
de si mit di eñ gherechtigen kinderē.
Onse heer ginc vter hellen mit allē heiligē
¶ Eñ ōse heer nam adams rechter hāt
eñ ghaf hem michael den archāgel eñ dye
leyde hem allen int paradijs eñ hem quae
men twee ghedaechde minnelijcke mānē
te ghemoete voert paradijs. die heylighe
vraechdē wie si di die noch nz mit ōs doot

wares eñ zijt ghecomen int paradijs mit
dinē lichame Eñ die ene ātwoerde Ick bin
enoch die hier ouer gheuoert bin Eñ dit is
helyas die hier ghebrocht was mit eneñ
vuerighē waghen eñ noch en zijn wi niet
ghestoruē mer wi zijn gheholdē teghē an
tecrist toecoemste eñ wij sullen teghēs hē
vechten eñ hi sal ons dodē eñ dan so sullen
wi nae drie daghe eñ enen haluē op wor-
den gheuoert in die luchte Eñ doe hi dit se
de so quā een ander mā eñ brachte een cru
ce op sine scolderē Eñ doe si hē vraechden
wie hi waer so ātwoorde hi Ick was een
moordenaer eñ ick wort mit cristo ghecru
cet eñ ic gheloefde dat hi scepper was alre
dinghē ende ick badt hē eñ seide Here ghe
dencket mijnre als du comes in dijn rijck
Eñ hi seyde mi Voer waer seg ic di du sul-
ste hudē mz mi int paradijs zijn Eñ hi gaf
mi dat teikē des crucis eñ seide . Draecht
dit eñ gaet int paradijs eñ en wil di de en
ghel die wachter vāden den paradise niet
in laten gaen so sultstu hē dit cruce thonē
eñ segghen Cristus die nu ghecrucet is he
uett mi hier gheseynt Eñ doe ic dit hadde
ghesecht so dede mi die enghel dat paradi-
se op eñ leide mi daer in . Eñ doe Carinus
end Lencius dit ghesecht haddē so wordē
si haestelic ghetrāsfiguriert eñ men sachse
niet meer . ¶ Gregorius vā nausentē ofte
augustinꝰ segghē aldus hier of Doe chri-
stus neder clam ter hellen so verlichte hae
stelic die ewighe nacht vāder hellē Eñ alte
dant so seiden die yseren doerwachters hei
melic vā vrese al murmurierende ōder mal
cāder aldusdanighe woordē . Wie is dese
die aldus vreselick eñ claer is onse helle en
ontfinc nye aldusdanighē . die werelt dye
en sande nye aldusdanighē in onse cuyle .
dit is een ondergaenre eñ een sculdighe hij
is een breker eñ verderuer eñ gheen sunda
re mer hi is een rouer . wij sien enē richter
eñ gheen onderdaner . Hi is ghecomen te
vechten eñ niet v̄wonnen te zijn Eñ te ver
lossen sine vrienden eñ nz laten te bliuē .

¶ Den eersten dach van den Aprille .

G

TE romen passie der heyligher iōc
frouwe theodora sinte hermes
des edelē martelaers suster Dese
wort ōder aureliaen den prince ghemarte
liet Ende wort begrauē bi harē broeder
totten weghe sallaria nyet verre van dye
stadt vā romē .

¶ Opten seluen dach sinte venancius
biscop eñ martelairs dach . Eñ

¶ Die legende vā sinte theodora

THeodora was een edel wijf ende
eñ hadde te alexādriē een rijc mā
in senonis des keysers tijdē . mer
die duuel benijde hare heilicheit eñ beroer
de een rijc mā in hare liefte Eñ hi moeyde
se mit bodē eñ mit ghiften eñ si v̄smade dz
alle eñ en wolde hē niet cōsentietē Eñ ten
laetsten sande hi to haer een thouenaer die
haer riet dat si hē cōsentierē solde Eñ theo
dora seide dat si voer godes oghen num-
mermere so groot quaet doen en mochte
Doe seide die touenaerster tot haer . wat
men des dages doet dat weet god eñ siet
mer so wat men doet als die zōne ōder is
ende het uacht wort dat en siet god nyet .

Eñ theodora seide segstu waer Eñ si seide ia ic ic seg di waer Eñ theodora wort bedroghē van die thouenaersters woorden eñ seide dat si dē mā dede comē als die sonne ōder ghinck eñ si solde sinē wille doen Doe si dat dē man ghesecht had soe wort hi blide eñ quā tot haer in die vre die si seide eñ hi lach bi haer eñ ghinc wech Ende theodora bedochte haer eñ began bitterlike te screyen eñ sloech haer ansicht ende si seyde Wee mi ick hebbe nu mijn siele verloren. Ick hebbe ghebroken dat anschouwen mijn scoenheyt Eñ doe hoer man to huys quam eñ sach zijn wijf drouich ende mismoedich pijnde hise to troesten al wist hi de sake niet eñ si en wolde gheen troest ōtfanghen.

¶ Doet dach ghewordē was ghinc si tot een nōnen cloester eñ vraghede der abdissen of god weten mochte een sonde dye des nachtes ghesciet. Si seyde hoer. men mach god niet verborghē wāt god weet eñ siet al datmē doet eñ oeck in wat vren dattet ghesciet. Doe screyde si bitterlic eñ seyde Gheeft mi een boeck vāder euāgeliē dat ic my seluen doemē mach. Doe si dat op dede soe vant si. Dat ic screef dat screef ick. ¶ Doe si to huys ghecomē was so sneet si of hoer vlechtē eñ eēs als hoer mā vā huys was toech si mās cled aen eñ si ghinck in een monickē cloester acht milen van daer. eñ si bat daer omme ōtfaen to worden eñ tghesciede. Eñ. hiet haer seluen broeder theodorus. Eñ si dede haren dienst eñ officium oetmoedelijck dattet dē anderen ghenoechde.

¶ Nae een tijt vā iaren riep die abt broder theodorus eñ beual hem dac hi de ossen in spannen solde eñ halen oly wter stat Eñ hoer man screyde zeer eñ hi hadde āxt dat si mit eē and mā wech waer. mer dye enghel godes opēbaerde hem eñ seyde. Stāt op vroe eñ staet inden wech vā sint perers des apostels martelie eñ daer sal dy dijn wijf ghemoeten.

¶ Als dit ghedaen was quam theodorus mit sinen ossen eñ doe si horen mā ansach seyde si in hoer seluen. Wach myne ghoede man hoe zeer arbeyde ic dat ic verlost mach worden vander sonden die ic in dy ghedaen hebbe. Doe si hem naecte so gruete si hem eñ seyde Here mijn v̄bliden moetstu. mer hi en kendese niet. Mer doe hi langhe ghewacht hadde eñ seyde dz hy hi bedroghen was sprack tot hem eē stemme. Die ghene die dy ghister morgē vroe gruete dat was dijn wijf.

¶ Exempel.

Theodora was heilich eñ dede veel miraculen wāt si verloste enen man die vā enen beeste ghescoert was eñ si v̄wecten mit bedinghe. eñ doe si dat beeste vervielt ter stōt doot. Mer die duuel die hoer heylicheyt niet en cōde verdraghē opēbarde hoer eñ seyde Hoere bouē allen wiuē eñ ouerspeelster du hebste dinē man ghelatē eñ hier bistu ghecomē om mi to v̄smadē. Si minē veruaetlicstē crafte sal ic dy enen strick v̄weckē eñ doe ic di dinē gecruysten god niet versaken soe segge dat ic nz en bē mer si maecte een cruce eñ hi vloet

¶ Exempel.

Op een tijt doe broeder theodorus van der stat weder omme keerde mittē camelen ende si ghebrocht was in een stat soe quam tot hoer des nachtes een scoē iō

ghe deerne eñ seide slaept bi mi Eñ doe si
dat niet doen en wolde so ghinc si tot een
ander ouerspeelre die in die herberge lach
Eñ doe haer die buuc begā te heffen ende
men haer vraechde bi wien dat si dz kint
droech so seide si Theodorus die monic de
lach bi mi Eñ doe dat kint gheborē was
so sandē men dat totten abt vāden closter
Eñ doe hi theodorū berispte eñ hi badt dz
men hem dat vergheuē solde so leide hij hē
dat kint op sine scolderē ende verdreef hem
vten cloester Eñ theodorus bleef in correc
tien seuē iaer buten den cloester eñ voeden
dat kīt mit melc vā beestē. ¶ Mer die du-
uel hadde des groot nijt vā hare lijdsam
heit eñ openbaerde haer in haers mās ge
lijkenisse eñ seide haer Vrouwe wijn wat
doet ghi hier. siet ic quelle om dinen wille
eñ en mach ghene troest ontfaen daer om
comt tot mi mijn lichte wāt al had ghi bi
enē anderen mā gheleghē dat vergheue ic
v Eñ si meende dattet haer mā hadd ghe
weest eñ si seide Nūmermere en sal ick mit
di woenē wāt iohā die ridders sone heeft
bi mi gheleghē ende ic wil penitenci doen
in dien dat ic teghens di ghesundicht heb-
be Eñ doe si dat ghesecht hadde so voer de
duuel wech Eñ si bekenden dattet die du-
uel was.

¶ Op een ander tijt so wolde die duuel
haer veruarē Eñ doe die duuelen tot haer
quamē in ghelijckenisse vā wilde beesten
eñ een mā seyde Etet dese hoere Eñ si bad
eñ die duuelen voeren wech. ¶ Op een
ander tijt quā een grote menichte vā rid-
deren eñ daer voer een prince voer eñ si an
beden die alle Eñ de ridders seidē tot theo
dorū Staet op eñ anbede onsen prince Si
antworde Ic anbede onsen here god Do
dat den prince gheboetscapt was so beual
hi dat mē se voer hem brenghen solde ende
datmē se also pynighē solde dat mē menē
solde dat si doot waer Eñ daer nae voerē
alle die scaren wech. ¶ Op een āder tijt
sach si daer vele golts eñ doe seghenden si
haer eñ doe voer dat golt weder wech eñ
vloech daer of eñ beual haer gode. ¶ Op
een ander tijt so sach si oec draghē een corf
die vol was vā alrehāde spise eñ hij seyde
haer Onse prince de di sloech seide Neemt
hier of eñ etet wāt hi dede dat onwetende
mer si seghende haer eñ altehant soe voer
die duuel weder wech.

¶ Doe die seuen iarē gheledē warē ende
dye abt mercte eñ sach die penitencie ende
lijdsaemheit vā theodoro so versoende hij
hē eñ leide hē mit sine kinde in zijn cloester
Eñ als si daer noch twe iaer in ghewest so
riep si dat kint eñ besloet dat mit haer i de
celle Eñ doe mē dit den abt seyde so sande
hi zōmighe monicken dat si nerstelic horē
solden wat dz si mitten kinde sprake Ende
theodora omhelsden dat eñ custe dat ende
sede hē Mijn kint de tijt mijns leuēs comt
Ick late di gode datstu hē hebste voer di-
nen vader eñ hulper. mijn lieue kint voe-
ghe di mit vasten eñ mit ghebede eñ diene
den bruederē deuotelic. Eñ doe si dit ghe
secht hadde so gaf si haren gheest eñ sliep
salichlic in den here Int iaer ons herē cccc
eñ lxx. Doe dit dat kint sach soe begonde
dat seer te screyen Eñ binen der seluer nach
te so wort die abt een visioen vertoent in
deser manieren. Hem dochte datmen een
grotr brulofte bereyde eñ daer quamē die
ordenē der prophetē ende van den enghelē

eñ vanden martelarē eñ alle heilighē. Eñ int middel van hem was een wijf omme ghehāghen mit glorie eñ quam ter brulof Daer seyde een stemme Dits theodorus die ōrechtelic ghewroecht is eñ op hoer so wordē seuen riden ghewandelt.

¶ Doe die abt ōtspranc ghinc hi mittē broeders to hoer eñ vantse doot Eñ beuōde dat si eeu wijf was.

Doe sende die abt omme der deernē vader diese beruft hadde eñ seyde. Dijn dochter man is doot mer sich hi is eē wijf Alle die dit hoerdē verwōderdē hem. Die engel seyde tottē abt sit op dijn peert eñ ride nae der stat eñ die dy moetet dyen brenghe mit dy Eñ doe hi reet quam hem een man te ghemoet ghelopen. doe hem die abt vraghe werwaert dat hi liep so āt, woerde hi mijn wijf is doot eñ ic wil hare ghaen besien.

¶ Doe quamē si to samen inden cloester eñ wenēde bitterlijck begrouē sise.

Theodoren mā nam zijn wijfs celle eñ woēder in eñ ten laetsten ruste hi in ōsen heer mer theodorē kint dat volchde zijnre voester in allen eer samen seden soe dat die broeders hem tot enen abt koren na des abts doot.

A

Sinte nycasius dach bisschop vā lyon wes leuen mit miraculen blencte eñ zijnre costelijcker doot mit vele schone teykenen ghepresen wort.

¶ In palestinen sinte maria van egypten dach.

¶ Eñ noch vele meer ander heyligē santen eñ sanctinnen.

¶ Die historie van sinte maria egipciaca een sondersche.

Maria egipciaca diemē eē sondersche hiet die leefde in groter penitēcien xlviij iaer Een abt ghehietē zosima doe hi ouer die iordaen ghegaen was eñ een groet deel vāden woestinen omme te besien ofte hi daer enighe heylighe vads vindē mochte soe sach hi daer een mensche ghaen myt enen naecten eñ zwarten lichaem. die verbrāt was vander hetten der zōne Eñ dyt was maria vā egipten eñ si beghōste toe vlieden. eñ die abt beghan starckelic hoer nae te lopen. ¶ Doe seide si zosima heer abt wat ōuolghestu my vergheeftet my. ic en mach tot di waert mijn aensicht niet keren omme dat ick een naect wijf ben Mer worp my dinen mantel toe dattu mi sien moghest sond schaemte.

¶ Doe hi hoerde dat si hem noemde so vwōdertet hem eñ hi ghaf hoer sinē mantel eñ hi viel voer hoer op die aerde eñ bat hoer dat si hem benedien solde. Si seyde hem. o vader di behoert die benedixie bat toe mi te gheuen wāt du een eerwaerdich priester biste. Ende doe hi dat hoeerde dz si sinen naem eñ oec mede zijn officium eñ dienst eñ priesterscap wiste soe hadde hijs noch vele meer wōder eñ hi bat hoer daer zeer naernstelijcken eñ ynnichlijcken dat si hem ymmers sonder weigheren ghebenediden wolde. Ghebenedijt sidi god onser sielen sprack si doe. Ende doe si haer handen op stack eñ si bede soe sach zosima dat

si een ellenboech verheuē wort vā der eer-
den Doe begōde zosima te dencken oft dz
enich gheelt wesen mochte die hē veinsde
te beden Doe seide si hem . God moet di
ghenoech doen dat du meenste dat ic een
sundarinne eñ een vuyl gheelt bin Do be-
swoer se zosima bi onsen here dat si hē ha-
re leuen segghē wolde Eñ si seide hem Ver
late mi vader begonde ick v mijn staet te
segghen du soldes vā mi vlien als vā eue
serpente . dijn ozen soldē wozdē belimt vā
mine redenen ende die luchte solde daer of
ontreynighen Eñ doe hi haer dat niet ver
laten wolde so seide si Bzueder ic was in
egipten ghebozē Eñ do ic xij . iaer olt was
so quā ick tot alexandzien eñ daer leefde ic
in oncuyscheit xvij . iaer lanc so dat ic mi-
ne lichame ghenē man en ontseide Eñ doe
die luden vā dien lande te ierusalem voerē
om dat heilige cruce an te bidden so badt
ick oeck die scipluden dat si mi mede mit hē
lieten varen Eñ doe si om mine veerschat
vraechden so seide ic Bzueders ic en hebbe
anders ghene verscat mer ghebzube mijn
lichame voer dat veerscat Eñ doe ic te ihe
rusalem ghecomē was mitten anderē tot
die doze vāder kercken om dat heilige cru-
ce aen te bedē so wozt ic haestelic eñ onuoz
sienlick achterwaert ghetoghē eñ men en
liet mi niet in gaen Ende eftee eñ efter soe
ghinc ic tottē dozpel vāder dozen so wozt
ic haestelic afterwaert ghetoghen nochtā
dat alle die ander zōder hinder in ghinghē
Doe quā ic weder tot mi selue eñ begōde
te dencken dat mi dit gheschieden om dye
grootheit vā mine sunden ende ick begon
de mijn herte te slaen mit mine hāden endē
ick begonde mildelick mine tranen vut te
storten ende van alle mijnre herten swaer
lick te versuchten Ende ick sach in waer tez
dozen van der kercken ende sach daer een
beelde van onser lieuer vrouwen . ende do
begonde ick al wenende haer te biddē dz
si mi ghenade vā mine sunden verweruen
wolde ende dat si mi oeck mede liet ghaen
in die kercke om dat heylighe cruce aen te
beden Ende ick beloefden haer doe dat ick
die weeelt laten solde ende voert meere in
suuerheit ende in reynicheit leuē solde Eñ
doe ick dit ghebeden hadde ende ick hope
ontfanghen hadde in onser vrouwen nae-
me so ghinck ick weder tot die kerck doze
ende ick ghinck sonder commer in de kerc
Ende doe ick dat heylighe cruce aenghebe
den hadde soe ghat mi een mēsce drie pen-
ninghen ende daer mede cofte ick drie bzo
den ende ick ghinck in sinte iohanes bap-
tisten kerck ende daer ontfinc ick ons herē
lichame Ende doe hoozde ick een stēme de
mi seide Gaet ouer die iozdane soe sultstu
beholden bliuen Aldus ghinck ic ouer die
iozdane eñ quam in dese woestenie eñ hier
heb ick xlvij . iaer gheweelt dat ick gheen
mensche en sach Eñ die drie bzoden die ick
mit mi brochte in de woestenie die wozdē
alsoe hart als stenen ende ick leefde xvij ia-
re daer mede also dat ic des ghenoech had
de Ende mijne cleder dye zijn ouer langhe
tijt verscleten ende veruult Ende ick was
seuentien iaer alsoe seer becoozt van mijn
vleyscelike begheertē mer nu heb ic dz also
vwōnen bi die gracie gods . Siet vadē nu
heb ick di alle mijn leuē vertelt eñ ic bidde
di dat du onsen here voer mi biddes Endē
doe viel zosima neder op die eerde ende hij
danete god om haer Eñ doe seide si tot hē

Ick bidde dy vad̄ dattu en groten vasten auōt niet mit dinē monickē wt dinē cloe-ster en ghaest. Eñ woltu daer wt ghaen du en saltste niet moghē. Het was inden cloester een ghewoēte dat alle die monyc-ken sond̄ zommighe de dat cloester waer den ghingē alle die vastē doer ind̄ woesty nen eñ omtrent paesschen quamē si wed̄. omme.

¶ Si bat hem dat hi en witten donder daghe to hoer quame eñ gods licham mit hem brochte. ¶ Sosima ghick wed̄ to sinen cloester. eñ doe dat iaer geledē was eñ alle die monickē ter woestinē wert ghi ghen doe wort zosima sieck alsoe dat hi te huys bliuē moest als si hem voerseyt had de. mer doet den wittē dōredach naecte. soe nam hi godes lichaem eñ ghic tot der iordanē eñ si stōt ouer twater mer si maec te een cruce eñ quam tot hem. Doe viel hi voer hoer voetē oetmoedelic. Si seyde en doet des niet wāt du hebste godes licham eñ du bist een priester. Doe ghaf hi hoer godes lichaem eñ si bat hem des anderen iaers wed̄ to comen mit ōs heren licham Eñ si maecte een cruce eñ ghick ouer d̄ ior danen ter woestinen waert. Eñ zosimas ghic in zijn cloester.

DEs anderen iaers soe quam hi weder totter stat daer hi mit hoer gesprokē hadde eñ hi vātse daer doot ligghen eñ hy weende eñ en dorst hoer niet ghenaken Eñ hi seyde tot hem seluē Ic wolde ghaer ne dit heylighe lichaem begrauē wist ic dz het hoer beliefte. ¶ Doe hi dit pensede vāt hi bouē haer hoeft ghescreuē int sant aldus. zosima begraue den lichaem eñ bid de gode voer my doer wiēs wille ic desen werlt liet opten and̄den dach des maendē van aprille.

¶ Doe v̄stōt zosimas voerwaer dat si doe si godes lichaem hadde ōtfaen eñ we der ter woestinen quam dat si doe starf. Die woestine die zosima in xxx daghē ge ghaen hadde ghic si in enen daghe daer na starf si eñ voer tot gode.

¶ Exempel.

DOe zosima die aerde niet op grauē en conde quam daer een leeu tot hem eñ hi seyde hem Dit heylighe wijf begeert be grauē te zijn eñ ic en hebs niet wel macht sond̄ spade te doen of and̄ reescap daerom coem du eñ graue mit dinē clauwē. Doe beghan die leeuwe te grauē eñ maecte een graft ende hi ghinc doe weder om vā daer als een saftmoedich man. Sosimas groef doe dat heyligbe lichaem oetmoedelijcken eñ keerde weder omme tot sinē cloester eñ hi dācte gode.

B

¶ Inder stat anthonus in sithia sinte euagarius ende oeck mede sinte benign⁹ dach.

¶ In cecilien by tauromenien sinte pan cratius dach.

¶ Eñ noch vele meer and̄.

C

¶ To melanen sinte ambrosius biscop eñ confessoers dach.

¶ To hyspalis sinte ysidorus bisschops dach een man voerbarich inden ghelouen eñ inder leringhen.

¶ Ende noch vele meer ander heylighē martelaren eñ confessoren. sancten eñ oec sanctinnen.

¶ Die legende vā deñ heilighē bischop sinte Ambrosius.

Ambrosius was ambrosius so ne des proestes van romen die mit sine wieghe gheset was i een vrijthof vā ds keysers pal lays Eñ doe hi sliep soe quā daer onuoer, siens een zwerm byen ende dye v̄gaderdē alle an zijn ansichte eñ an sinē mont alsoe dattet scheen dat si in sinē buuc cropen eñ daer weder vut quamē Eñ daer na so vlo ghen si wech eñ vloghen also hoghe i dye lucht datmē se niet sien en mochte Do dit ghedaen was soe wort zijn vader v̄uaert eñ seide. Bliuet dit kint leuendich het sal een groot man worden. Daer na doe hij een ionghelinck was eñ hi sach dz zijn mo der eñ zijn suster die een heylighe maghet was der priesterē hāden custen so gheboet hi sine suster zijn rechterhāt te cussen ende seide dat si hem dat oeck doen solde mer si verschoef hē als een ionghelinc eñ die nyet en wiste wat hi seide. Hij wort te romē gheleert in die scrifture eñ om dat hi die sa ke vāden houe wel hantierde soe sande hē valenciaen die keiser om te regieren dz lāt, scap vā ludgerien omilien Eñ doe hi te me lanen ghecomē was eñ daer gheen biscop en was so vergaderde dat volc om enē bis scop te kyesen. Eñ om dat onder dē onge, louighen eñ den arrianē also grote twiste was so voer ambrosius derwaert om dē twiste te scheiden Eñ altehāt hoorde men een kints stēme die seide aldus Kieset am brosiū tot enē biscop Eñ alle die daer wa, ren hielden hē anden roepen eñ si riepen al le ambrosius biscop. Doe hi dat hoorde om dat hi se mit vrese vā hem iaghen wol, de soe ghinc hi vut de kercke eñ ghinck op des richter stoel Eñ teghē sine ghewoen, te so dede hi daer zōmighe omstaen Ende doe hi dit dede soe riep dat volc Dijn sun, den zijn op ons Doe wort hi verstoert eñ ghinck weder te huus eñ wolde weder in zijn philosophie profijt doen Eñ hij wort weder gheroepen dat hij des niet en dede mer hi dede openbaer tot hem comen ghe, mene wijuen om dat hem dat volc mz vre den solde laten als si dat saghen Eñ doe hi daer alsoe niet of comen en mochte end̄ hi hoorde dattet volc altijt riep. zijn sunden zijn op ons so ontuloech hi te middernach te Eñ doe hem dochte dat hi voer bi cicin, nen voer so wort hi ds morghēs bi meyla nen gheuōden voer een poorte diemē hete die poorte vā romen Eñ doe mē hē gheuō den hadde eñ van den volcke v̄uaert was soe ontboetmē dese nyeumare dē keiser va lenciaen eñ hi wort alte blide dat men dye richters die men vut seynde vā romen tot bisscopen vercoes Die goede prouoest die wort oeck verblijt dat zijn woort in am, brosium voldaen wort. wāt hi seide Am brosio doe hij ewech voer dese woorden. Gaet eñ doet nyet als een richter mer als een bisscop. Binnen die tijdt datmē die bootscap te romen brochte soe berchde hē ambrosius weder mer hi wort al wed̄ ge uōden Eñ om dat hi noch cathecuminus was so doopte mē hem eñ opten achsten dach so wort hi gheset in des biscops stoel En daer nae ouer vier iaer ghinck hi te ro men eñ zijn suster de een maget was custe sine rechterhāt Eñ hi seide al lachēde Siet als ic di plach te segghen so cusses du eens priesters hāt Eñ doe ambrosi⁹ s gheuarē

was in̄ een stede om een biscop te kyesen
en̄ iustina die keyserinne en̄ ander onghelo
uighe teghen die kiesinghe vā̄den bischop
seidē om dat si woldē dat daer yemāt bis-
cop wort vā̄ hare wette. so was daer een
vā̄ den arriaensce maechdē die onbehēder
was dā̄ die ander en̄ si ghinc op en̄ greep
ambrosiū bi den clede om dat si hē in haer
gheselscap treckē wolde onder die wijuen
op dat si hē slaen solde en̄ dat hi alsoe mit
scāde die kercke rumen solde En̄ ambrosiꝰ
seide haer Al bin ic onwaerdich aldꝰ gro-
ten priesterscap di en betamet nochtā̄ niet
in ghenē priester dijne hā̄den te slaen ende
daer om soltstu gods ordel ontsien hebbē
dat di gheen quaet en gheschiede En̄ sine
redene wort tehāt waer wāt des anderē
dages so ghinc hi mede daer mē se te gra-
ue droech en̄ dede haer ere voer dye scande
die si hem dede En̄ hier bi soe worden alle
die auder seer veruaert.

¶ Hier nae doe hi te meylanē ghecomen
was so ghedoechde hi vele v̄radenisse van
Jmstina die keyserinne en̄ mit ghifte end̄
mit belofte so verwecte si dat volc teghēs
hem En̄ doe vele luden arbeyden om Am-
brosiū in ellende te seynden soe was daer
een onder den anderē in in also groter ver
bolghentheit v̄wect dat hi bi die kerc een
huns vercreech en̄ daer in had hi een wa-
ghen bereyt daer hi hē mede bi iustinē hul
pe solde vanghē ende voerē in een eylant
mer als god wolde optē dach dat hi Am-
brosiū vanghē solde so wort hi selue op si-
ne selues waghe in een eylant ghesant.

¶ Sinte ambrosius ordinierde eerste te
meylanē den sanc en̄ den dienst in die kerc-
ke En̄ doe ter tijt warē te meylanē vele lu
den mitten duuel beseten En̄ riepē mit lu-
der stē men dat si van ābrosio ghepinicht
wordē Justina die keyserine en̄ vele ander
vā̄den arrianē doe si te gader warē do sei-
den si dat ambrosius die ludē huerde mit
ghelde die segghē soldē dat si gequelt wor
den vā̄den duuelen En̄ dat si dā̄ roepē sol-
den dat si ghequelt wordē vam ambrosio
Doe spranc voert int middel van hem een
vā̄den arrianen die daer stonden en̄ wort
beseten vā̄ den duuel en̄ begōde te roepen
Vergaue god dat si alle aldus wordē ghe-
pinicht als ic doe die ambrosio niet en ge-
louen En̄ si wordē alle contuus en̄ v̄drōc
ken die mā̄ in een graft

¶ Exempel.

HEt was een ongelouich mā̄ die alte
behēdich disputierende was die niet
bekeert en mochte wordē tottē geloue die
sach dat een enghel in sine oren seyde dye
woordē die hi dē volcke predicte En̄ do hi
dat sach so begōde hi dat geloue te bescut
ten dat hi tē vorēs lasterde.

¶ Een gokelaer aenriep dē duuel en̄ hij
sende se dat si ābrosio deren soldē mer dye
duuelen seidē dat si niet allene to hē comen
en mochte mer oeck en mochtē si niet ghe-
naecken die doze vā̄ sinen huse om dat een
groot vuer ōtrent zijn huus was alsoe dz
si vā̄ verre daer of verbrāt worden En̄ do
dese thouenaer ghepinicht wort vā̄dē rich
ter om zōmighe misdaet so seide hi dat hij
meer ghepinicht wort vā̄ ambrosio

¶ Een man die beseten was altoes als
hi in meylanē quam so voer die duuel vut
ende als hi weder vut melanen ghinck soe
voer die duuel wed̄ in hem Ende doe men
die duuel daer om vraechde soe seyde hi dz

hi ambrosiū ontsach.

¶ Een ander ghinc tot ambrosiꝰ bedde des nachtes dat hi hē dootslaen solde Eñ iustina die keiserinne hadde hem daer toe ghehuert mer doe hi dat sweert opghehe-uen hadde mit sine hāden so wort hij stijf

¶ Een mēsche wort vā den duuel besetē eñ hi begonde te roepen dat hi vā ambro-sio ghepynicht wort Endꝰ ambrosiꝰ seyde hem Duuel swighet want ambrosius en quellet di niet mer dijn nijt om dat du die mēscen fietste varen daer du scādelike vut gheuallē biste wāt ambrosius en is nyet houerdich Eñ altehāt so sweech die duuel

¶ Op ene tijdt doe ambrosius doer die stat ghinc so viel daer een bi auōturen op die eerde Eñ doe dat een ander sach soe be gōde hi te lachen eñ ābrosius seyde hē Du die staetste fiet dat du niet en valleste Eñ doe viel hi altehāt die om dē anderē lachte

¶ Op een tijt quā ambrosius tot mace-donijs pallayse eñ hi was een meyster vā officien om dat hi voer enē biddē solde mer doe hi die doze gheslotē vant eñ hi niet in comen en mochte soe seide hi Eñ du sultste oec ter kercken noch comē mer als die do-ren open sullen zijn eñ niet gheslotē soe en sultste daer niet in comen moghē Eñ ouer eene tijt so wort macedonijs gheiaecht vā vā sine vyāden eñ liep ter kercken ncohtā dat die dozen open waren so en cōde hij se niet vindē. ¶ Ambrosius was een mā van alte grote abstinencie so dat hi alle da ghe vaste zōder den saterdach eñ den son-nendach ofte sonderlinghe feste Hi was so milde dat hi alle dat hij hadde den kerc-ken eñ den armen luden gaf eñ hi en hyelt niet tot zijnre behoef Hi was van so gro-te medelidē dat als hem yemant biechten hi so bitterlic screyde so dat hi die āder me-de dede screyen Hi was so oetmoedich en-de pynde so seer dat hi die boeckē de hi ma kede selue screef ten waer dat hi fiec haddꝰ gheweest Eñ hi was soe goedertieren als men hem enich priesters eñ biscops doot botscapte so weende hi bitterlic dz hi nau-we ghetrostē en mochte. Eñ doe mē hem vraechde waer om dat hi also sere screyde om heilighe ludē die doch tot gode voerē so seide hi En waent niet dat ic wene om dat si wech zijn mer mē sal nauwe yemāt vinden die waerdidh sal zijn sine officie te holden. Hi was oeck so vrome eñ so starc dat hi des keysers eñ des princen misdaet openbaerlic eñ vromelic berispte. Doe een man een misdaet hadde gedaen eñ do hi voer ambrosio besculdicht wort so sey-de hi Men moet hem leueren in die vderf nisse sine vleisce sathanā dat hi voertmeer sulc dinc niet en do Eñ do ambrosius dese woorden seide so begōden hē die duuelē te quellen.

¶ Exempel

Op ene tijt doe ambrosius te Romen voer eñ hi te tustaniē in een dorp bij bi enē rijcke man gheherberghet was soe vraechde hi nerstelic den rijckē man nae si ne state Eñ hi antworde Here mijn staete hietet altoes salich eñ heeft altoes gloroes ghe weest. want fiet ic oueruloeye vā gro ten goede eñ hebbe vele knapen eñ maech den eñ ic besitte een groot hope vā kinde-ren eñ van neuen eñ alle dinghe zijn mi te wille altoes gheschiet eñ nye en gheschye-de mi teghē minē wille noch nye en quam mi toe dat mi bedroefde. Doe dz ābrosius

hoorde so verwōderde hi hē seer eñ hij sep-
de tot sine ghesellen Staet op eñ vlien wij
haestelic vā hene wāt die here en is in dese
stede nyet. kinder haestu haestu eñ en ma
ket gheene merren te vlien op dat ons dye
godes wrake hier niet en begripe eñ dz wi
oer niet in hare sunden en bliuē Eñ doe si
aldus vloghen eñ een lutten vā daer warē
soe ontdede haer die eerde eñ verslynde dē
man mit alle dat hē toebehoorde also dat
gheen lyctepkē van hem en bleef Doe dat
ambrosius sach so sepde hi Siet brueders
hoe goedertierlic dat god spaert als hi hiez
wederspoet gheuet Eñ hoe wredelic dz hi
vertoornt als hi altoes gheluc gheeft. ofē
secht dat in die selue stadt een grote putte
bleef die tot noch is daer in oercōscap.

¶ Doe ambrosius sach dat die ghierie-
heit die een woztel vā alle quaden is meer
eñ meer wassende was onder die ludē Eñ
sonderlinghe ōder die ghene die in machte
waren gheset. daer mē alle dinc cofte mit
loen eñ sonderlinge ōder die ghene de ghe
set waren in heyligē dienste. so versuch-
te hi seer eñ badt god sere dat hi hem halē
wolde vā die onsalicheit deser werelt Endē
doe hi hē verblide dat zyn ghebet vhoort
was so sprac hi tot sine brueders dat si mz
hem wesen solden totten paesche dage toe
luttel voer dē tyt dat hi sieck was Doe hi
mit sine notario dichte den psalm Ructa
uit so sach zyn notarius dat op zyn hoeft
in gelyckenisse eens cozte schildes een vuer
quā eñ dat ghinc allenckē in sinē mōt Eñ
doe wozt zyn aensicht so wit als snee mer
daer nae so quā dat weder tot sine ghelyc
kenisse Endē op den dach maecte hi dz epu
de vā sine ghedicte eñ van screuē ende den
psalme en mocht te hi niet vut dichten En-
de nae luttel daghen soe wozt hi sieck Eñ
die graue van ytalien die doe te meylanen
was vgaderde hi die edele luden eñ sepde
Waert dat ambrosius stozue dattet aurt
waer dat alle ytalien daer om in vderuil
se comen solde. eñ hi badt se dat si tot am-
brosio gaen solden eñ bidden hem dat hij
vā gode verweruen solde dat hi noch leuē
dich bleef Doe ambrosius dit hoorde doe
sepde hi Ic en hebbe also onder v niet ghe
leeft dat ic mi scame onder v te bliuē. noch
ic en ontsie mi nyet te steruen om dat wij
enē goeden here hebben.

¶ Op die selue tyt so vergaderden vier
dyaken eñ dzoeghen ouer een wie dat nae
sinē doot weerdich mochte wesen bisscop
te zyn Eñ als si also verre vā daer waren
daer ambrosius lach eñ soe heymelic dat si
dat nauwe hoorden simpliciaen noemden
Ambrosij die verre van hem was die riep
dziewerf Die is groot mer hi is olt Do si
dat hoordē doe vloghē si alle vuaert eñ si
en cozen anders gheen dan hē na ambrosi
us doot. ¶ Honozaert die bischop vā
vercellis ontbeide ambrosius doet endē do
hi een luttel tyts sliep so hoorde hi een ste-
me dziewerf aen hem roepende. Staet op
wāt hi sal wech varen. Ende stont hi op
eñ quam te meylanē ende hi ghaf Ambro
sio onsen here. Ende doe recte ambrosius
vut sine handen cruyswijs ende in sine be
dinghe soe ghaf hi op sinen gheest In den
iare ons heren dziehondert ende tneghen-
tich. ¶ Doe mē in die paeschnachte zyn
lichaem in die kerc hadde ghedzaghē so sa
ghē vele gedoopte kinder so dz zomige sei
den dat si hem saghen sitten in een setel eñ

op een richter stoel Eñ die ander wijsden
hem mit vingherē haer vader eñ haer moe
der dat hi opten setel ghinc sitten . eñ āder
wijsden bouen zijn hoeft een sterre .
¶ Een priester was op ene tijt mit vele
ander luden in een werscap ende hi begōde
ambrosiū te lasteren Eñ altehāt soe wort
hi gheplaghet eñ men leide hē vā die wer
scape te bedde eñ daer sterf hi .
¶ Te cartaginen saten drie biscopē tot
enre maeltijt eñ do die ene ābrosiū begon
de te lasteren so seide mē hem wat den prie
ster gheschiet was die hē ghelastert hadd̄
Eñ doe dat die priester veronwaerde so ōt
finck hi altehāt een doot wonde eñ bleef
daer altehant doot . .

MEn sal weten dat ambrosius in vele
dinghen te prijsen is Eerste in mil-
dicheit . wāt al dat hi hadde gaf hi dē ar
men . waer bi dat hi vā hem seluē secht dz
hi den keyser die vā hem een kercke eysche
de antworde als in decreto ghescreuē staet
Eyscede hi vā mi dat mijn waer als mijn
erue eñ mijn siluer eñ des ghelijc ic en solde
hem des niet ontsegghē mer al mijn goet
is dē armen . ¶ Die ander is in reyniche
den wāt Jeronim⁹ secht Jc draghe dē ma
ghedom in den hemel ¶ Dat dorde is in
vastheit des geloues . waer bi dz hij seyde
doe hē de keiser om een kercke badt Beter
is dat hi mi dat leuē neme dā dat gheloue
¶ Dat vierde is in die begheerte der mar
telien Wāt mē leest in sine historie vā dat
hi die kerck niet ouer gheuē wolde dat va-
lencius prouoest tot ambrosiū seide . Du
veronwaerdes valenciaen . dijn hoeft ne-
me ick di Eñ ambrosius seide hē God laet
di voldoen dat du dreighes eñ ghaue god
dat hi se vāder kerckē keerde dat si alle ha
ren quadē wille op mi keren mochtē . dat
si haren dorste stoppē mochtē mit mijnen
bloede . ¶ Dat vijfte was in nersticheyt
vā beden . Wāt men lest vā hē in ecclesias
tica historia Ambrosi⁹ en bescermde hē nz
teghēs der keyserinnē verbolghētheit mit
sine hāt ofte mit ghescutte mer in vastē of
in wakē so sach hij ōder dē altaer eñ badt
god dat hi hē eñ sine kercke bescermē wol
de . ¶ Dat seste in oueruloedicheit van
tranen . wāt hij had drie manierē vā tra-
nen . dat warē tranē vā medelidē voer an
der luden sunden Daer bi secht paulinus
van hē in die legēde . als yemāt ābrosio si-
ne sundē biechte dat hi so bitterlic screyde
dat hi hē oec dede screyē Hi had tranē van
deuocien om dat ewige leuen Eñ daer om
als voersecht is doe hē paulinus vraechde
waer om dat hi weende . om die heylighē
te hemelrijc te voeren soe ātworde hi En
waent nyet dz ic wene om dz si wech varē
mer om dz si voer mi ter gloriē varen End̄
hi had oec tranē vā medelidē vā onrechte
datmē de anderē dede . wāt hi seide teghē
den ridders vā goten Mine tranē die zijn
mine wapenē wāt dat zijn der priesterē v̄
weringhen . wāt ick en bin nyet sculdich
noch ic en mach āders niet wederstaen .
¶ Dat seuēde is sine starcke volhardichei
de eñ die was in drien dinghē Eerst in die
bescermenisse des gheloues wāt men leset
in der kercken historien dat Justina des
keisers valenciaens moed̄ die een voetster
was d̄ arrianē ongeloue die begonde dye
state der kercken te verstorē eñ die prieste-
ren eñ die biscopen te dreighen te doen bā-

nen tē waer dat si wedriepē die decretē d̄ radeu vā armeniē.

¶ In dese strijt was ambrosius d̄ karcke eē muer eñ eē starck thoern.

MEn singhet vā ambrosium aldus Du makest ambrosium vast in gheduerē eñ v̄cierst hem mit grote hemelsche ghiftē dat die duuelen bi hem wordē ghepijnt. eñ dat die ōghenādichet vāden armenianen wort verdreuē in scanden eñ ōder dat dijn iucke der werltliker pricē halsen hem oetmoedelic ōder dadē. ¶ Ten anderdē was hi gheduerich īder karckē vriheyt to bescermen. wāt doe die keyser een karcke nemē wolde so was daer ambrosius tegē als hi indē decreet ghescreuē heeft. Doe die graue an mi quamē dat ic wel by rechte eē karcke mochte leuerē. eñ si seydē dat dit die keyser vā sinen rechte beuolē hadd̄ soe ātwoerde hi Eyschet hi mijn vaderlike ghoet soe neemtet. wil hi minē licham soe sal ic hem te ghemoet ghaen. wildi mi vā ghē of dodē hets mi lief. wāt ic en sal my niet verweren mit luden noch den oltaer beholden omme mijn lichaem to beholdē mer ick sal ghaern storuen omme des altares wille. ¶ Hi ōtboet datmē hem dye karcke leuerde. wij wordē ghedwōghen mitter coninghē gheboden mer wij worden vastghemaect mitter heyliger scriften

¶ Aldus ātwoerdy den keyser.

¶ Du hebbest ghesprokē als een vandē mallen wiuē. heer keyser en wil di niet bezwaren datstu meynest te hebbē enich gebot van rechten indē godlikē sakē. want die keysers horen die palaysen meer thoe. mer die karckē horen den papen thoe. De ghoede naboth bescermde sinē wijngaert mit sinē bloede. wolde hi sinē wijnghaert niet ouer leueren. wij en sullen oec crist9 karcke niet ouer leueren. Die tyns is des keysers die en salmen hem niet ōtsegghen mer godes is die karc die en salmē den keyser niet gheuen. woldemen ands yet van mi hebben erue huys golt of siluer dat solde ic ghaern gheuē. mer vā godes tempel en mach ic niet breken noch gheuē omme dat si my beuolen is te bewaren.

VTen dorden was ambrosius gheduerich in te begripen alle mischdaet van quaetheden. Wāt soemen leest in die cronicke dat te thessalonica een kiuinge worde soe dat zommighe rechters vā roemen ghesteent worden. ¶ Theodosius dye keyser wort doe zeer thoernich eñ beual te doden sond̄ ōderscept die ōtsculdighe vander daet. eñ daer wordē wel vijf dusent luden ghedoot.

¶ Doe toech die keyser to mylanē ende als hi inder karcken ghaen wolde soe quā ambrosius hem te ghemoet eñ v̄boet hem in to ghaen eñ seyde. O keyser waer om en bekenstu niet dijn zwaer ouerdaet naedeu saken aldus grote gramscappen. mer bi auōturen die macht dijns heerscappien eñ laet di dijn sondē niet bekennē. di beramet dat dijn redē v̄winnen dijn macht.

¶ O keyser du biste een prince mit dynen knechten mit wat oghen saltu dā mogen aensien godes tempel. eñ mit wat voeten saltstu dat heylighe eerwaerdighe pauiment treden. hoe salstu dyn hāden opsteken daer dat onnosel bloet noch of drupet Mit wat monde saltstu ons heren bloet

drincken als mit dijne woorden alsoe vele onsculdichs bloets ghestort is daer ōme gaet allle wech ende vermeerdert dijn sunden mitten anderen niet. ontfanghet dye banden daer onse here di mede ghebōden heeft wāt het is ene grote medicine vā gesontheiden Die keiser wort dese woorden onderdanich eñ al suchtende eñ al wenende so keerde hi weder Eñ doe hi aldus in droefnissen gheweest hadde so vraechden hem rufinus die meister vā den riddes dye sake vā deser droefnissen. Die keiser seide hem Du en gheuoeldes mijne quaetheyt niet wāt die tempelen zijn open dē knechten ende den broetbidders mer ic en mach daer niet in comen Eñ doe hi dit seide soe versuchte hi tot elcken woorde Rufinus seide hem. wil ick lopen of du wiltste tot ambrosiū dat hi di dye bant ontbinde dar hi di mede ghebōden heeft. Die keiser seyde Du en sultste ambrosiū niet moghē raden wāt hi en sal onse macht nyet ontsien dat hi solde moghē breken godes wet Eñ doe rufinus hem beloefde dat hi hē beweken solde doe hiete hē die keiser to hē gaen eñ nae een luttel so volghede hi hē Eñ doe ambrosius rufinū sach so seide hij Du volghes der hōden onscamelheit. O rufine die aldus grooten dootslach een wercker biste eñ nu vegheste de scaemte daer of vā dinē ansichte eñ en onsietste niet te bassen teghens die godlijcke moghentheit Ende doe hē rufinus voer dē keyser gebedē hadde eñ seide dat hi quā gheuolcht soe wort ambrosius mit godes toorne verwermet eñ seide Ic seg di dat ic hē verbiede binnen die heilige kercke te comen ende wil hi sine machte in toornicheit verwādelen soe wil ic den doot gherne ōtfaen. Doe rufinus dit den keyser ghesecht hadde eñ hi hē bat dat hi hē absoluierē solde so seide hi Ic sal selue tot hem gaen op dat ic selue ōtfangē mach int aensichte die scāde de ic verdient hebbe Doe die keiser tot hē quā eñ hi hem selue badt dat hi hē absoluierē wolde soe quā ambrosius teghē hem eñ verboot hē in te comen eñ seide Wat penitencie hebdi noch ghetoent voer alsoe grotē misdaet. Eñ die keyser seide Di behoort toe die penitencie te setten eñ mi te doen Eñ die keyser allegierde dat dauid māslachtich ende dootslachtich hadde gheweest Doe antwoorde ambrosius Of du hem hebste geuolghet dwalende soe volghet hem oec in ghenoech te doen Eñ die keiser badt alsoe vriendelic dat hi gheen opēbaer penitencien ontfinc te doen Eñ doe hi gheabsoluieret was eñ in die kercke ghecomen was eñ in dat choer was so vraechde ambrosius wat hi daer dede eñ ontbeyde. Eñ doe hi seide dat hi daer ontbeide den heilighen dienst so seide ambrosius O keiser dz chore behoert allene dē priesteren toe daer om gaet vut eñ ontbeide dē dienst daer buten mitten anderen wāt die purpure maecket keyseren eñ niet priesteren Ende die keyser was hē onderdanich. ¶ Eñ doe die keiser te constantinopolen weder quam ende hi daer buten stōt buten den chore so ōtboet hem die biscop dat hi indē chore quā. Eñ die keyser seide Ick en mochte onderscheyden dat onderscheit vāden priesteren ende van den keyser. wāt nauwe heb ic gheuōden enē meister der waerheit wāt ic en kēne niet meer gherechte biscopen dan alleen den waerdighē biscop Ambrosiū.

¶ Ten achsten was hi gheduerich i soe ter leringhe. wāt sine leringhe heeft grote diepheyt eñ v̄stant. Jheronimus secht dat ambrosius leringhe dieper is dā enige vādē xij leraers. ¶ Jheronimus Ambrosius sententie is een calumpne des gheloues eñ der karckrn eñ d̄ doechden. ¶ Augustinus ¶ In ambrosius boekē is v̄claert dat gheloue vā romen. eñ hi was een bloem ond̄ den scriuers ¶ Augustinus ¶ Sijn geloue eñ zijn suueren sinnen ind̄ scriften en dorsten zijn vianden niet berispen. ¶ Die olde leraer als augustinus was die nemen ambrosi⁹ woerden voer grote auctoritheyt. ¶ Augustinus ¶ Doe zijn moed̄ wōder had dat mē optē saterdach niet en vasten soe seyde ambrosius Als ic to rome come vaste ick des saterdaghes Alsoe doet oeck. tot wat karckē du comest holde die seden. op dat du niemāt scande en biste. ¶ Augustinus ¶ Ic hebbe soe dicwijl dese woerdē ouer ghebrocht eñ geholden als of icse vā gode ōtfaen hadde.

¶ Hier omme sullen alle kerstē menschē leuen waer dat si zijn alsoe alsmen daer leuet daer si zijn alsoe verre als si oec kecsten zijn. Wāt wi zijn sculdich comē wij to romen alsoe to leuē als si daer leuē want ōs heylighe vad̄ die paeus daer ghemeenlick teghē woerdich is welcke thoeft is d̄ karcken. Eñ alle ander karcken mede.

¶ Eñ soe ist oeck mede in anderen stedē lañden eñ biscdommen waer men coemt salmen leuen soemen daer castumelijck eñ ghewoenlicken is. wāt si alle ond̄ die heilighe karck vā romen staen.

D

In egipten der heyligher iōcfrouwen marciana nycanor eñ appollonius dach. die doer cristum martilijt waren

¶ Inder stat van cesarien in licien sinte amphianus dach.

¶ Eñ noch vele meer and̄.

E

¶ To romen sixtus die eerste paeus end̄ martelaer. dese was nae sinte peter de seste paeus eñ storf doer cristum onder adrianum den keyser.

¶ Eñ noch vele meer and̄.

F

¶ In affriken der heyligher martelaren dach epyphanius bisschop donatus ende noch ander xiiij.

¶ Eñ noch vele meer ander.

G

¶ To corinthen dyonisius bisschoppen dach.

¶ To thoers sinte peter bisschop eñ confessoers dach.

¶ Eñ noch vele meer ander.

A

¶ In sirinio seuen iōcferen dach die alle to samen voer dat loen hoers bloedes coften dat ewighe leuen.

¶ Eñ noch vele meet ander.

B

¶ To romen veel martelaren dach dye alexander paeus doe hi gheuāghen was doepte. eñ aurelianus die prince dedese to in die zee verdrincken

¶ In alexandriēn des heilighen martelaren dach appollonius priester eñ oeck mede noch ander viue.

¶ Eñ noch vele meer and̄.

C

¶ Te romen des eerstē leo paeus dach. in wies tijden was die vierde synodus te calcedoniē van de heilighe ghelouige kercke ghecelebriert.

¶ In cretha te gortina der stat sint philippus biscops dach. ¶ Eñ

D

¶ Te romen in sinte calepodis kerchof sinte iulius paeus dach.

¶ Opten seluē dach zenon biscops dach die in die tijt der veruolghinghe in de stat verona wōderlic regierde. eñ wort in galienus des keysers tiden ghemarteliet.

¶ Eñ noch vele. ꝛc

E

¶ In asien in die stadt pargamus sinte carpus biscops dach eñ papirus een diaer eñ agathonica eens edelen wijfs dach die alle voer dat kerstē gheloue mit die martelie ghecroent wordē.

¶ Ende noch vele ander ꝛc

F

¶ Te romē in sinte peteratus kerchof der heliger martelarē dach tiburcis valerian eñ maximus die ōder almachio dē richter ghemarteliet wordē.

¶ Eñ noch vele ander heilighē.

G

¶ Te corduba der stad in persen der heilighē dach olympias eñ maximus edelinghen die onder decio den keyser nae menighērhāde pinē ghedoodet wordē.

¶ Ende noch vele meer. ꝛc

A

¶ Te cozinthien sinte calixtus ende carifius martelarē dach die mit noch vij ander in die zee ōdrōcken wordē Eñ

B

¶ Te romen sinte anicetus paeus dach dese was die tiende nae sinte peter Eñ do hi xi. iaer die kercke gheregiert hadde soe wort hi ōder marcus eñ seuerus der keysere tijdē ghemarteliet.

¶ Te anthiochien sinte peter dyakē ende hermogenes martelarē dach ¶ Eñ

C

¶ Te Romen sinte Appollonius senatoers dach Dese wort onder cōmodio dē prince mitter bijlē onthoeft.

¶ In ampulien te messanen sinte eleuterius eñ anthia zijnre moeder martelaren dach die ōder adriaen dē prince na vele tormēten mittē swoerde ghedoodet wordē.

¶ Eñ noch vele ander ꝛc

E

¶ Te cozinthien sinte thimonis martelaers dach Dese wort vāden ioden in een vuer vuer gheworpē Eñ do hi daer onghequetst weder vut quā so wort hi ten laetstē ghecruuist eñ veruolde also sine martelie.

¶ In hispanien te cantholiberri sint vicentius martelaers dach. ¶ Eñ

E

¶ Te romen sinte victor paeus dach dese was die xv. na sinte peter eñ regierdē de kercke tien iaer eñ wort ōder seuerus den prince ghemarteliet.

¶ Te antihiodozen sint marciaen priester eñ confessoers dach ¶ Eñ

F

¶ In alexandrien der heiligē dach arator priester fortunat felix filius eñ vitalis die alle indē karcker storuē.

¶ Te ludici sint laurēs kerc sint woalbodons biscop ende cō. dach. Eñ

die lucht mit finen adem datter vele luden vā storuen. Eñ doe hem die scapen ōtbraken sondlinghe omme datter niet veel int lant eñ was soe hadden si raet dat si hem ghauen een scaep mit een mēsche.

¶ Doemen dat lot aldus worp opter luden kinderr soe dattes nyemāt ōtgaen en mochte soe ghesciedet op een tijt dattz lot op des coninghes dochter viel datmense den draeck gheuen solde tot eenre spisen.

¶ Doe wort die coninck vtermatē zeer bedroeft eñ seyde. Neemt golt eñ siluer eñ halftrijck op dat mijn dochter aldustanighen doot niet en storue. Dat volc ātwoerde hem in thoernicheden Heer coninc du ghauest self dit oordel. eñ nu ōs kinderen doot zijn wilstu dijn dochter beholdē. en doestu niet dijn dochter datstu vāden āderen hebbest gheoerdelt soe willē wij dijn huys eñ dy v̄barnē. ¶ Doe dat dye conic sach soe beghōste hi fine dochter to beweynē eñ seyde. Och mijn lieue dochter wat sal ic mit di doē ofte wat sal ic segghē wāneer sal ic dine vrulofte sien. Hi keerde hem tottē volcke waert eñ hi seyde. Ic bidde v luden dat ghi my wilt vorst geuē achte daghen om mijn dochter te beweynē. eñ dat worde hem ghegōt.

¶ Doe quamē si weder ouer achte daghē mit gramscippen eñ seydē. Waerom v̄liestu dine volc doer dines dochter willē sich wi storuē alle vāder draken adō.

¶ Doe die conic sach dat hi fine dochter niet verlossen en cōst clede hise mit coniclicken ghewade eñ weynēde sprac hi. Och lieue dochter ic waend kind vā di te voedē indē coniclickē scoet nu ghaestu als eē spyse voer enen draec. Ay lieue ic hadde ghe

G

¶ Te romen gayus paens dach de xxix paeus nae sinte peter die ōder dyoclesiaen ghemartelijt was

¶ To lyons sinte epodius martelaers dach.

¶ To senon sinte leo een heylich waerdich bisschops dach.

¶ Eñ noch vele meer and̄.

A

¶ Te dyospolim in persen passie des heilighen martelaers een vroem ridder sinte georgius of sint ioris

¶ To valenceen der heyliger martelarē dach felix priester fortunatus ende achilleus dyaken.

¶ Opten seluen dach inden landen vā bemen sinte adelbertus bischops dach eñ een vroem martelaer.

¶ Eñ noch vele meer and̄.

¶ Die legende des eerwaerdighen vroemen ridders sint iorgen.

IOrijs was een edel man eñ quam to capadocien. Eñ op een tijt was indē lande vā libiē een groet poel ghelijc die zee neuē een stat silina ghenoemt Daer so was een draeck in die tvolck v̄iaechde mit sinen adem. Eñ hi quam op die muer vā der stat gheuloghē eñ besmette die luden.

¶ Ende hier omme soe waren alle dye burghers alsoe zeer bedwonghen dat syden vreeselijcken draecke alle daghen ghauen twee scapē omme dat si hem daer mede beureden solden. wāt anders quam hyter mueren vander stadt ende venijndem

waent die princeñ te nodē tot dine bruloft re eñ mijn pallaes mit precioslen stenē te v cieren eñ orgheln eñ tamburen hier doen comē eñ nu gaelte dat di die draeke etē lal eñ hi culte haer eñ liet se gaen eñ seide Lie dochter of ic voer v doot waer eer ick v al dus verloren hadde. Doe viel si voer haer vaders voeten eñ epscede die benedixie vā hem Eñ doe se die vader omghehelset had de so ghinc si ter poel waert Eñ sinte joris quā daer rijden eñ doe hi se wenē sach soe vraechden hi haer wat si hadde Eñ si seide Goede iōghelinc sit haestelic op dijn pert eñ vlie op oz du mit mi niet en sterues Eñ joris seide haer Dochter en wilt niet ōtsien mer segt mi wat du hier ōtbepdes daer al le dat volck nae lept eñ wacht Eñ si seide Ic sie wel goede iōghelinc dat ghi vā goe der herten zijt mer waer om so begheerste mit mi te sterven vlye haestelic Doe lepde joris seide haer Dan hier en wil ic niet niet scheidē tot dat du mi openbarē sulste wat du hebste Doe si hem dat alle vertellt had do seide joris En wilt di niet ōtsien doch ter wāt ic sal di helpē in cristus name Do seide si Goede ridder en verderue di mz mi niet wāt het is ghenoech dat ic allene ver derue wāt du en soldes mi niet moghē los sen mer du soldes alle mit mi vergaen.

Doe si aldus sprakē soe quā die draec vten poele eñ doe beetde die iōcfrouwe eñ seide Olie goede here vliet haestelic Doe so sprane joris op zijn peert eñ seghende hem eñ voer vromelic teghē den wreden drake Eñ hi weptde sterckelic zijn spere eñ beual hē selue gode eñ wonde den drake swaer lic eñ worp hem ter eerden Eñ hi seide der iongfrouwen Werp dijn gordel om dē dra ke sinē hals dochter en ontsie di niet Doe si dat ghedaen hadde soe volchden hi haer als een goedertieren hont Eñ doe si hem i die stede leide eñ dat volc dit sach so vlogē si alle ten berghe eñ totter woestinē eñ sei den Wee ons want wi sullen alle sterven Doe venck hem sinte joris eñ seide Wilt v niet ontsien wāt ōse here hest mi daerom tot v gheseynt om dat ic v verlossen solde vā die pyne eñ vese des draecs. alleen ge louet in cristo eñ doet v alle dopen en de ick sal desen drake doden. Doe dede hem de coninc eñ alle dat volc dopen eñ sint joris toech vut zijn swaert eñ dode dē drake eñ hiete datmē hem butē die stadt voerde Eñ doe toghen hē vier paer ossen buten op dz welt. Eñ op den dach so worden ghedo net xx. dusent mānen sonder die wijuē en de kinderē Eñ die coninck stichte een scho ne kerc in onser vrouwē ende sinte Joris ere Eñ vut dat altare vloept een leuēde fō teyne die alle die siecken ghenelet die daer vut dzincken Eñ die coninc boot joris ve le ghelts mer hi en wolde dat niet nemen eñ hi hete hem dat dē armē gheuē.

Doe leerde sinte joris dē coninck vier pūcten. dat hi godes kercke besorghē sol. eñ die prelters eren. eñ dat hi gods dienst nerstelic horē solde. eñ dat hi altoes dē ar men ghedencken solde Eñ aldus culte hij den coninck eñ ghinck vā daer.

Men leest nochtās in zōmighe boec ken dat doe die draeke quam om die ioncfrouwe te verslinden so seghende hē io ris eñ dode den drake. Eñ tot dien tijden soe reguierden dyocletiaen eñ maximiaen eñ dacsaen was prouoest. ende men dede den kersten alte grote vuolghinghe so dat

binnen eenre maent tweentwintich dulē ghedoot worden. ¶ Eñ bi desen tormēt worden veel kersten overwonnen eñ offerden den afgoden.

¶ Doe dit siet iorgius sach hadde hijs rouwe in zijn herte eñ al dat hi hadt ghaf hi den armē eñ hi leide zijn ridderlic habijt of eñ dede kersten cleder aen eñ quam int middel eñ seyde ¶ Alle v afgodē zijn duvelen mer ōs heer maecte den hemel. ende die prouoest wort gram eñ seyde. Hoe soe bistu alsoe stolt te seggē dat ōs godē duvels zijn. wye bistu. Iorgis seyde Ick hiet georgius eñ ben gheborē vā edele ludē tot capadocien. eñ die palestinē overwan ic myt cristus hulpe.

Doe die prouoest georgium nyet overwinnē en mocht liet hi hem op hanghē eñ dede zijn lichaem van leden tot ledē mit yserē hamers breken eñ grote brāden liet hi aen zijn side legghen Eñ doemen zijn aderen sach dede hise wisschē mit solte. mer ōs heer opēbaerde hem i die nacht eñ overdroesten. Eñ iorgis wort soe starck mit sine soete sprake eñ aenbien dat hi die tormēten niet en achte.

¶ Doe daciaen sach dat hi hem mit pinē niet overwinnē en mochte soe dede hi comē een touenaer eñ seyde hem Die kersten bespotten mit hoer touernien ōs tormēten. eñ verssmaden ōs goden te offeren. Doe spraek diē thouenaer En mach ic sine consten niet vervinnen ic wil mijn hoeft verliesen. ¶ Aldus worp die thouenaer sine thouernie in hem eñ hi aenriep sinen goden ende menghede fenijn in fenijn. ende dat ghaf hi iorgium. Georgius maecten daer ouer een cruys eñ hi draect sonder mes quaem. ¶ Doe dit die touenaer sach so viel hi voer sint iorgis voeten eñ hi bat hem al weynende ghenaden eñ wolde kersten worden. eñ die prouoest dede hem to hau des ōthoefden.

¶ Opten anderden dach dede hi georgium legghen op een rat dat al omme beslekē was mit scarpe swaerden mer dat rat brack eñ iorgis wort daer of verlost onghequetst. ¶ Doe wort die rechter gram eñ deden worpen in een bat vol ghesmolte loedes eñ iorgis maecter een cruce ouer endē hi ghinck daer in eñ mitter godes crachte soe waelt hem solaselick als een bat.

¶ Doe dat daciaen sach peinsede hi dz hi hem beswiken solde den hi niet vervinnē eñ mochte mit tormēten. eñ hi seyde hem Siestu lieue kint iorgis hoe saftmodich dz ōs goden zijn. eñ ghoedtiren die di soe godertirenlic ghedoget blasphamerēde. eñ si zijn oeck berept v dat te vergheuē wiltstu noch beteren. Hier omme lieue kint doen dat ick dy rade ende laet dijn ōgelouicheit eñ offer ōsen goden datstu vā hem eñ van ōs groot eer moghest ontfaen. Iorgis seide hem al spottēde. Waer omme en hebstu niet vā beghinne beswect mit sachtē worden sonder pinen siet ic ben berept te doē al datstu my radest. Daciaen was blide omme dese belofte ai wast ghedaen ōme hem te schimpen. eñ hi dede roepen dat alle die luden van dier stat tot hem comen souden eñ aenschouwen den vromen ridder iorgis die langhe tiden wederspannich hadde gheweest omme hozen afgoden to offerē eñ oock mede te aenbeden.

¶ Doen vercierde de stedē vā blisscap als

den afgoden te offeren Eñ doe si alle daer omtrent hē stonden so knyelde hi eñ badt god dat hi dē tempel mitten afgodē also ū deruē wolde dat daer niet af en bleue om sine ere eñ om die scande des volcs Eñ al. tehaat quā daer een vuer vāden hemel eñ verbrande den tempel eñ den afgod mittē priesteren Eñ die eerde ontdede eñ vlinde alle dat daer bleef . Ambrosius secht Die gheerouwe cristus ridder ioris dat hy dat belyden cristi al heymelic bedecte so belide hi alleue onder den kerstē die godes sone Eñ gods gracie gat hē so grote ghedueric heit indē gheloue dat hi vlinade de ghebo de des tyrans also dat hi ontallike tormē ten niet en ontsach . O salige eñ edel vech ter gods die des tijtlijcke coninx soue soete beloften niet en mochte beradē mer hi be. spotte den tyran eñ dede alle sine afgoden verslincken in die eerde . Doe dit daciaen hoorde doe dede hi ioris tot hē brenghē eñ seide Segt quade mēsce wat touerie zyn dit daer du alde grote quaet mede gedaen hebste Joris seide hē Coninc en gheloues niet dattet alsoe is mer comet mit mi endē siet mi efter offeren Die coninc seide hē ic verstae wel dine scalcheit wāt du wiltste mi doen verslincken mittē tempel alsoe du minē god hebste doen verslincken Doe sey. de hem ioris Segt mi . hoe sullē di dyn go den helpen die hē seluen niet helpen en mo ghen Eñ de coninc wort alte tornich endē seide tot alexandriā sinē wyue Ick sal ter uen vā rouwe wāt ic sie dat ic vā dese mā verwōnen bin Doe seide si Segt tyranne en heb ic vdicke niet wel ghesecht dat ghi dē kerstē gheen quaet doen en soldes wāt haer god die vecht voer hem eñ weet oec nu dat ic kersten wordē wil Do wort die coninck veruaert eñ seide Ay mi wortstu oec bedroghen eñ hi dede se hanghē mittē hare eñ alte seer slaen mit ghheisselē Eñ do men se sloech so seide si tot ioris Joris sich te der waerheit waer meenstu dat ic varē sal die noch niet ghedopet en bin Joris sei de tot haer Dochter en twyfelt nyet wāt dyn bloet dat du stortes sal di gherekent wordē voer een doopsel . Ende doe dede si hare ghebeth tot ōsen here eñ gaf op hare gheest . Hier of secht ambrosius om dit so verdiende die conninne vā persen hi haers sels mans sentencie eer si noch ge dopet was die palme der marteilen . ende wi en moghē des nyet twyfelen dat haer ouermits dat ouerlopē des rodē waters eñ des bloets die dozen dē hemels ōtdaen ontdaen wordē eñ dat si dat hemelryc be sittet . Opten āderden dach daer na ontsinc ioris die sentencie datmē hem alle die stadt doer slepen solde eñ datmen hem daer nae dat hoeft of solde slaen . Ende hi badt god . soe wie zyn hulpe aenriep dat hem zyn begherte gheschien mochte Endē tot hem quam ene stemme vā gode vuren hemel die seide dat hem gheschien solde al. soe als hi ghebedē hadde Ende doe hy de. se bedinghe ghedaen hadde soe sloechmē hem zyn hoeft of . In den iare ons heren twe hondert ende seuen eñ tachtich

Eñ doe daciaen keerde tot sine pallase vā de stede daer ioris ōthoeft was so quā een vuer vāden hemel eñ vbrādē hē mit si. ne knechtē . Gregorius vā toers secht dz zō mighe luden op een tyt voerē eñ si gheber. ghet waren op een tyt in een stadt soe en mochten si daer des morghens nyet vi.

porren dat vat vāden heylichdom te voer dat si daer een luttel lieten.

¶ Exempel.

MEn leest ind' historiē vā ātiochien doe die kersten voeren omme iherusalem te belegghen soe opēbaerde een iōghelinck enē pape eñ seyde dat hi georgius was. eñ hiet hem dat hi zijn heylichdom mit hē draghē solde hi solde altijt mit hem zijn.

¶ Eñ doe si voer iherusalem lagen ende op die mueren niet clymmē en dorstē myt ledderē omme dat die ōgelouighe vā bynnen hem zeer wederstōden soe opēbaerde hem sint ioris ind' lucht mit witte gecleet eñ gheteykēt mit een roet cruce eñ wēcten dat si stoltelijck stormen solden si soldē de stat winnen. Eñ si wōnen stoltelijck dye stat eñ sloghē die heydē doot.

B

¶ To lyon sinte alexander martelaers dach die onder anthonius verus mit gheselinghe ghescoert wort eñ daer aen dyer ghalgen des cruces gode vā hemelrijck sinen gheest offerde.

¶ To lengiers sydrack mysack ende abdenagos dach.

¶ Eñ noch vele meer and'.

C

¶ In alexādrien sinte marcus euāgelisten dach Dese wart zwaerlic ghepijnt eñ wedomme vādē enghel ghestarcket eñ vā gode gheropen tottē rijcke d' hemelen ond' den keyser nero.

¶ Optē seluē dach draechtmē processie eñ singhet letanien die sinte gregorius instituerde doe bynae die haestighe doot eñ die pestilēcie starc was.

Eñ noch vele meer.

¶ Die legende des heyligen euāgelisten sinte marcus.

MArcus was een paep wt den gheslachte leui Eñ indē doepsel was hi sinte peters zoen. Eñ inden woerde godes soe was hi zijn iōger. eñ hi toech mit petrum to romen. Doe petrus daer dat euāgeliū predicte soe baden die ghelouighe martū dat hi dat euāgelium bescreue op dattes die ghelouighe ewelijckē bedēcken mochtē Marcus screef doe die euangelien ghetruwelijck als hi vā petrum hoerde. ¶ Petrus corrigeerde dat hi screef naernstelick eñ omme dat hijt vol waerhedē sach ordineerde hise dat si alle ghelouighe luden ōtfanghen solden. ¶ Doe petrus sach dz marcus starck was indē gheloue soe seynde hi hem to aquileyē eñ daer predicte hy twoert godes. eñ bekeerde vele heydē totten gheloue. Hi screef daer oec mede zijn euangeliū datmē noch daer thoēt inder karcken eñ holdet in waerdigher deuocien tot zijnre ghehoechnis.

¶ Tot den tiden leyde marcus hermogorem een borgher vāder stat aquileyen den hi bekeert hadde tot sinte peter to romen omme hem bisschop to maken van aquileyen. ¶ Doe hermogoras de officie ōtfaen hadde eñ hi die karcke vā aquileie wel gheregeert hadde. doe vinghen hem die ōghelouighē eñ dodem hem mit grote martelien.

¶ Petrus sende marcum in alexandriē daer hi eerst twoert godes predicte eñ verghaderde grote menichte vanden ioden in deuocien des gheloues in suuerheyt to

holden. Pappas die biscop vā ierusalem
bescrijft sonderlinghe sinte maccus prijs
Mer petrus damiani scrijft ald9 van hem
Onse here gaf marcus also grote graci te
alexādrien dat alle dye doe tottē gheloue
quamē dat si tehāt tot alre volmaectheyt
vā ofghescheidē leuen quamē in suuerhey
den eñ in heilighe wāderinghe Ende daer
toe en brachte hi se niet allene mit miracu-
len eñ mit predicacien mer oec mit exēpelē
van leuen Eñ het ghesciede dat hij na sinē
doot in ytalien quā eñ daer nae keerde hij
weder int lant daer hi zijn euāgeliū screef
eñ die luden ōtfinghē zijn heylichdō. Sa
lich bistu alexādria die gheuerwet bist mz
sinē duerbarē bloede Salich bistu oec yta
lien die rijc gewordē biste mittē scat zijns
lichaems. Men leset dat hi so otmoedich
was dat hi sinē dume ofsloech om dat hij
niet en solde priester wordē mer nochtās
so ghinc hi bouē gods insettinghe eñ sinte
peters macht de hē sande een biscop te we
sen in alexādrien Eñ altehāt doe hi in alex
drien quā so scoorde hi sinē schoe eñ hi ver-
stont indē gheest wat dat bedude eñ seide
Waerlic onse here heeft minē wech voer-
spoedich ghemaecht eñ die duuel en sal mi
niet mogen beletten wāt ōse here heft mi
ōtbonden vāder doder wercken Eñ mar-
cus sach een die olde scoene naydē ende hij
ghaf hem sinē scoe te nayen eñ te voersien
Eñ doe hi se nayde so stac hi hē swaerlic in
sine luchterhāt Eñ hi begōde te roepē een
god Doe dat marcus hoorde soe seide hij
Werlic god heft minē wech voerspoedich
ghemaect Eñ hi maecte slijck mit sinē spe
kel eñ salfde zijn hār eñ hi ghenas Doe de
man sach sine grote crafte so leide hi hem
in zijn huus eñ vraechde hem wie hi waer
eñ van waen hi quame Eñ hi seide dat hij
cristi iesu ons herē knecht was Eñ hi seid
hem Ic solde hē gherne sien Eñ mare9 die
seide Ic sal hē di tonen Eñ marcus begōde
hē cristū te predicken ende hij doopte hem
mit alle zijn huusghesinne.

¶ Doe de mānen vāder stat hoorden dz
daer een vā galileen gecomen was die die
afgoden versmaden an te bidden so spogē
si nae hē Doe marcus dat vernam so ordi-
nierde hi dē man die hi ghenesen hadd die
eupaen hete biscop vā dier stadt eñ hi ghic
te pentapolim Eñ do hi daer twe iaer ghe
weest hadde so keerde hi weder tot alexā-
drien ende hij vant die ghelouighen ghe-
meerdert eñ verbreydet mer die biscopē vā
den afgoden die arbeyden ende pijnden
hem sere om hem te vanghen. Ende doe
die gloriose ende heylighe euangelist sint
marcus in den paesche daghe misse dede
soe vergaderden daer alle die luden vā der
stadt ende si deden den heilighen euāgelist
sinte Marcus een seel om den hals ende si
sleepten hem doer die stadt ende si seiden.
Trecken wi den buffel tot de stede der buf
felen. ¶ Glosa. ¶ Buffel is en wiit die
re als een wilt stier ofte enen bodel. Ende
sine heylighe vleisce dat bleef an die stenē
op die straten ligghen ende die weghē die
wordē bloedich van sinen bloede.

¶ Hier nae soe leyden si hem in een karc
ker ende die enghelē gods visitierden hem
in den karcker Ende oec soe visitierden hē
ōse here cristus iesus eñ starcte hē eñ seide
Marc9 mijn euāgeliste vrede si mit v eñ en
wilt di niet ontsien want ick bin hier mit
di om dat ic di beschermen sal.

¶ Des anderen dages deden si hē weder een seel omme sinen hals eñ slepten hier eñ daer eñ seydē. sleept den buffel totter stat der buffelen Eñ doemē sleepten dācte hy gode eñ ghaf sinē gheest op Int iaer ōs heren lvij. ōder nero dē keyser.

¶ Exempel.

DOe hem die heyden verbarnē wolde soe wort die lucht verstoert mit hagel eñ donder soe zeer dat si hem pijndē to ont ulien eñ si lieten zijn lichaem ōgheruert. Eñ die kersten namen zijn lichaem eñ begrouent mit alre eērwaerdicheden in dye karck.

Aldustanich was die sceppenissen vā sinte marcus hi hadde een langhe nose eñ dyepe wintbrauwen schoen oghen after kael een langhē baert wel ghescapē van leden. middelbaer van oltheden eñ een deel graeu haer.

¶ Int iaer ōs heren driehōdert eñ seuen eñ tsestich so brochten die vā venegien sinte marcus lichaem tot venegien vā alexādrien eñ daer wort een karc gemaect i sint marcus eer.

¶ Exempel.

EEnreleye coepluden vā venegien quamen tot alexādrien eñ voeren soe myt bede eñ mit ghelde teghēs twee papē dye sinte marcus lichaem bewaerden. dat si al heymelic zijn lichaem lieten nemen end tot venegien waert voeren. Eñ doemen sinen lichaem vten graue hief soe worde eē soet roke ouer alle alexādrien soe dat allen luden v̄wōderden van waen dat so soeten roke quam.

¶ Exempel.

DOe sint marcus licham voer ouer zee in een scip eñ quam bi een and scip eñ die lude vraechden den scipper wat hi ghe laden hadde. eñ doe ātwoerde die scipper dat hi marcus lichaem hadde. Doe seyde een vten anderē scepe het mocht oeck wel een and lichaem zijn. Doer keerden hem sinte marcus scip om eñ voer dat and op die een side soe dattet schoerde eñ ten wolder niet vā sceydē voer si alle beledē datter sinte marcus in was.

¶ Exempel.

OP een tijt doe die scepen zeer voerē eñ si niet en wisten werwaert dat si voeren omme ōwed soe opēbaerde sinte marcus een monic die hem bewaerde eñ seyde Laet seyl dalen wāt ghi zijt bidē lande. eñ doet dach ghewordē was vonden si hem bi een eylant. Doe si biden ouer voerē eñ hoer scat verborchdē qnaemē die ludē van den eylande eñ riepen. Hoe salich sidi dye sinte marcus brēct laet hem ōs vriēdeli kē aēbedē. Eñ een vāden scipludē dies noch niet en gheloefde wort besetē vādē duuel. eñ hi wort soe lāghe ghequelt totmē tottē lichaem brocht. doe wort hi ghelouich eñ hi wort verlost eñ hi dancte gode eñ sinte marcus.

¶ Exempel.

OMtrent den iaer ons lyeues heren dusent tweehondert ende enenviertich soe was tot papien inden conuenten dyer broederen vander prediker oerden een zeer notabel wijs verstandich ende rechtuaerdich broeder ghehieten iulianus. Dese iulianus was heylich van leuen eñ vā ghoeder wanderinghen. ende oec iōck vā leuē

eñ vañ lichaem mer olt vā herten Doe hÿ in sine leste heilicheit lach so vraechde hÿ si nen prioz hoe hi hē behaechde Eñ doe hÿ seide dat hem die doot an quā soe wort hi verblÿt vā anlichte eñ mit zÿn anlicht eñ mit sine hāden eñ mit alle zÿn lichaem soe vblide hi eñ begōde te roepē Bruedꝛ ghe uet mi stat māt mÿn siele sal vutuarē van groter blÿscap om dat ic niemāt soe blide ghesien en hebbe Eñ hi hiet op sine hāden ten hemel eñ seide O here wilt mÿn siel lei den vten kercker op dat si dinē name beli de Onsalige mēsce wie sal mi vlossen van den lichame deser doot . Hier en binnē soe begōde hi een luttel te slapē eñ hÿ sach tot hem comē sint marcus eñ dꝛ hi bi zÿn bed de quā sitten Eñ een stemme seide to hem Marcꝰ wat doestu daer Marcus seide Ic bin ghecomē to desen siecke māt zÿn dien ste is gode bequaem Eñ die stemme sepde waer om comste tot hē sondlinge butē die ander sanctē Eñ hi seide Om dat hi son derlinge in mi deuocie in mi hadde . eñ oec om dat hi dicke visitierde die stede daer mi ne lichaem rustet eñ daer om bin ic ghecо men hē te vāden in sinē doot Eñ die perso nen die mit witte ghecleet waren quamē alle dat huus vol Eñ marcꝰ seide hē Waer om sidi hier ghecomē Si seidē Om dꝛ wi dese siele tot gode voeren sullen . Doe dese bruedꝛ ontwaecte so sende hi om sinē prio ꝛ eñ hi seide hē alle dꝛ hi ghesien had eñ hi gaf op salichlic sinē gheest .

O

C Te romē sinte cletꝰ paeus dach Dese regierde die kercke vÿ . iaer eñ wort daer na ghemartelict . Eñ

E

C Te romē sinte anastasius paes dach Te therslen in cicilien sinte castoꝛ eñ stepha nus martelarē dach . Eñ

F

C Te rauenna sinte vitalis martelaers dach .

C Te alexādzien sinte theodoza iōcfrou wen dach Dese om dꝛ si dē godē niet offe ren en wolde so wort si in een bozdele ge bꝛacht eñ doe si vā een die didimꝰ hete daz vut vlost was so ōtsinck si altehāt die cro ne der martelie . Eñ

J Die legende vā sinte vitalis

Vitalis was een ridder eñ hi wan vā valeriana zÿn wÿf geruasiuz eñ prothasiū Dese ghinc mit pau lino dē richter vā rauenna Eñ doe hÿ daer sach enē kerstē medicÿn meister die vsia nus hiete die mē onthoefdē solde nae vele tozmēten die hē gedaen warē Eñ vitalis sach dꝛ hi hē sere ōtsach eñ riep hē eñ seide Bruedꝛ vsiane die āder ludē pleges te ghe nesen en wil di seluē niet dodē mittē ewigē doot Eñ du de ter palmē martelie gecomē bist mit vele pallie en wilt niet vliesen die crone die vā onsen here bereit is Doe dat vsiaen hoozde so wort hi starcker int ghe loue eñ ontsinc gherne die martelie Eñ sin te vitael begroef hē eerlick eñ hi en wolde hier na nz wedꝛ comē tot paulinū sinē here Do wort paulinꝰ toznich om dꝛ hi nz me re to hē comē en wolde eñ om dat hi toon de dꝛ hi kersten was . eñ om dꝛ hÿ vsiaen die dē afgodē offerē wolde daer afkeerden so dede hi hē opwert hanghen Eñ vitalis seide Du bilste alte sot dat du bedzieghen waenste die altoes dē anderē heeft verlost

¶ Paulinus seyde Iept hem ten palmē en wil hi niet offeren soe begraef ham leuē dich in eenre kuplen eñ si deden soe eñ begrouē vitalis .

¶ Exempel .

INden iaer ōs heren loij ōder den keyser nero was die paep beseten vā den duuel die den raet ghaf eñ was seuē dagē dwoet eñ hi riep aldus Vitalis du vbernste mi Eñ optē seuēden dach dedem die duuel in een vloet springhen eñ vdzanck onsalichlic .

¶ Sinte vitalis wijf keerde weder om to melanen eñ vāt zommighe dē afgoden offerende eñ men hoer rade dat si ethē sou de vāden dat den afgodē gheoffert was . soe ātwoerde si . Ick ben kersten mi en is niet gheoorloeft vā dine offerhāde te ethen Doese dat hoerden sloghē sise zeer Eñ dye luden die mit hoer warē leydēse halt doot to melanē . eñ bynnen den dozden daghe voer si tot gode waert .

G

¶ Jn nimidia der heyligher martelaren dach agapitus eñ secūdinus bisschoppen die oūd valeriaen den keyser persecucien gheleden hebben .

¶ Jnden gheberchte vā lengiers te mol upn sinte robbrecht cōfessoer .

¶ Optē seluē dach to melanē sinte peter dach martelaer ō prediker oozdē .

¶ Eñ noch vele meer anō .

¶ Die legēde vā sinte peter vāder prediker oozden .

PEter die nyewe martelaer is ghebozen vāder stat veroen hi wozt gheborē als een claer licht vtē roke eñ als een lelie vten haghe wāt hi is vā ōgelouigen oldis gheborē een predicaer . Eñ omme dat hi wt quam een suuer maghet vāden ghenen die vupl vā hertē waren eñ ōsuuer vā lichaem Eñ omme dat hy een deel martelaer quam wt den doernen dat was vāden ghenen die den ewighen tozmēten ghewijst waren . wāt hi hadde ōghelouighe olders mer hi hoede hem vā hoer dwalinge . ¶ Doe hi noch mer vij iaer olt was eñ hi vander scolen quam soe vraghede hem zijn oem die ōghelouighen was wat hi gheleert hadde . Hi seyde dit Jck gheloue in gode den almachtigen va der scepper des hemels eñ der aerden . wāt hi en schiep niet die dinghē diemē siet mer die duuel schiep alle dinck datmen siet . Daer omme segghe niet scepper des hemels eñ der aerden seyde zijn oem . mer dz kint seyde dattet bet gheloefde dattet gheleert hadde .

¶ Doe beghan hem zijn oem dit to out raden mit alle die reden die hi vinden con de mer tkit vol vāden heyligē gheest verwan hem mit zijn selfs redē . Eñ doe hijtō dzoech ōwaerdelick dattet kit hem ōwonnē hadde eñ hi seydet dē vad eñ hi riet hē al dat hi mochte dat hi petrum vander scolen holden solde . want ick hebbe aart seyde hi als petrus dzoen wel geleert sal zijn dat hi hem totten wiue maria eñ tot haren zoen der kerstenen god gheuen sal . eñ alsoe sal hi onsen gheloue verstoeten ende breken ¶ Hi seyde sekerlijcken inō waer heden al waer mer hi en wiste dies seluen niet . Want doen hi seyde eñ sprack als dz sinte peter der onghelouighen wetten verstoeten solde . alsoe prophetteerden hy als

een ander capphes cyer om dat onse here dit dinc dede so en dede dat die vader nyet dat hem zijn bzueder hete wāt hij hoopte dat hi hem bi enē onghelouighē man tot sine wette wel trecken solde als hi in gramarie gheleert waer Doe dit heilighe kint sach dattet nyet seker en was mit scorpionen te woenē so verlmade hi die werelt eñ sine olders eñ ghinc in der predicker oordē Eñ hoe wel dat hi daer leefde dat tughet innocencius in sine epistole eñ secht ¶ Doe sinte peter in sine iōghe dagē keren wolde vā die boosheit deser werelt so ghinck hi in der predicker orden eñ die orde leefde hi xiij. iaer in vele doechdelike werckē so vol stont hi in caritate om beschermenisse dēs gheloues dat hi al ōme vbzande so had hi altoes strijdt mit onuersaechder herten teghens die onghelouighē Eñ ten laetstē so wort zijn lāge ppne voldaen mz martelie Eñ hij die dus vaste was in die stene des geloues de wort ten laetsten mit ppnē gedodet eñ voer op tot cristū om ghecroont te wordē Hi behielt oeck altoes suuerheyt vā lichame eñ van herten Eñ nye en ghaf hi cōsente tot dootsundē als waerachtige ludē seidē de sine biechtuaders waren Eñ om dat een knecht die weeldelic opgeuoedet is hem set teghēs sinē here so dwāc hij zijn vleysce eenpaerlic mit spaerlike sppsen dat hi sinē vyant ghene sake gheuē solde mit tragher ledicheit. Hi oefende hem altoes in godes gherechticheit eñ hi verondichde hem so mit gheorloefde dinghen dat gheorloefde dinghē in hē ghene stede en vōden Eñ alsoe bleef hi vri vā die gheestelike scalcheit. des nachtes allinē pleget te rusten als hi een luttel ghelapē had soe liep hi studieren in die heilige scriftur̄e Eñ den tijt des slapens veronledichde hi hem in der luden salicheit wāt altoes soe predicte hi ofte hi pijnde hem te verduue̅ der ou ghelouigher quade leringhen mit starcke redenē daer hi in sonderlinghe gracie sonderlinghe seghe toe hadde Hier bouen soe was hi bequame in deuocien eñ sach ioet moedichedē eñ ghenoechlic in onderdanic heiden. seer soete in goeder tierēheyt ende medelidende ghedueric̄h in ghedoechsam heide. berept in caritate eñ wel beset in rijpheiden vā alle goede seden Eñ om die grote doechde die hi in hem hadde so toech hi alle luden tot doechden Hi was vuerlichlike god minnēde eñ een hoghe oefenaer dēs gheloues eñ hi was een heet strider dēs geloues Hi hadde dat gheloue alsoe vaste in zijn herte ghepint so dat hi hem seluen al te mael in den dienst des gheloues soe dat alle sine woorden ende alle sine wercken toonden ende bewesen die doghet vā zijn gheloue. Eñde dat hi om dat gheloue begheerde te sterue̅ eñ sterue̅ solde dat prouet men wel dat hi mit stadigher bedinge van gode onsen here verbadt dat hi vā errijcke nyet scheyder en solde sonder de crone der martelien. Hi dede oeck vele miracule̅n in sine leuen wāt hi op een tijt do te meplanē de goede kerken een vāden ongelouighen biscopen gheuāghen haddē ende daer vele biscopen eñ gheestelikē ludē vergadert waren ende vele volcs vāder stadt daer sinte peter den bischop verhozen solde van sine gheloue en de doe dz ouermits die predickinghe ende verhozinghe verre optē dach was ende dat alle die daer waren sere gheppnicht waren vā die grote herten

soe seyde een vāden ōghelouighen voer hē allen tot petrum. O verkeerde peter bistu alsoe heylich als dy dit sotte volck holdet. waer omme laetstu dan dit volck storuen vā hetten eñ en biddes dinē god niet dz hi tusschen die hette eñ twolc een wolcke sette op dat si niet allē en v̄gaen.

¶ Petrus ātwoerde hier op wiltu gheuen te laten dine ōghelouicheit eñ ōtfangē dat rechte gheloue. ic sal ōs heee biddē eñ hi sal doen datstu seydest ¶ Die ōghelouighe riepē doe totten man beloue. want si meyndē dat hijs niet en solde kōnē ghedoen. Eñ die ghoede kersten waren droeuich omme dattet petrus gheloeft hadde eñ dat die heylighe karcke enighe schande beghaen mochte. Eñ omme dat hem dese ōghelouighe man niet en wolde v̄binden soe seyde sinte peter mit groten betrouwē

¶ Exempel.

Om dattet opēbaer worden moet dat god scepper eñ maker is vā al datmē siet eñ niet en siet eñ omme der kerstenen troest eñ der sondaren scande. soe didde ic gode dat enighe wolcke comē moet ende staen bouē den volcke teghēs die zōne. Eñ to hāt als hi ern cruce teghēs die zōne ghemaect hadde soe quam een wolcke teghen die zōne bouē dat volck als een paeu welgoen eñ gheduerde een langhe vre.

¶ Exempel.

Een mā ghehietē acerbius die vijf iaer lanch lam gheweest hadde in alle zijn leden so datmen moeste trecken eñ cruden daermen hebben wolde. hi quam te melanen tot sinte peter. eñ doe hem petrus geseghēt hadde mitten teyken des heylighē cruces wort hi ghenesen.

¶ Sōmighe miraculen die petrus ī sinē leuē dede bescriuet Innocencius aldus segghende.

¶ Exempel.

Een edel mās kint dat so zeer ghezwollen was in die kele dattet sprekē noch ademē mocht dat seghende hi eñ hi leyde sine cappe op des sieken stat eñ te handes werdet ghenesen. ¶ Daer nae hadde dit selue kint zeer dz torsioen dat hi ōtsach te storuē mer doe hi de cappe op zijn borst gheholdē had soe speech hi een worm mit twee hoefden doe ghenas hi

¶ Exempel.

Daer quam oeck mede een stomme tot sinte peter omme ghenade ende doen hi oeck mede die vingher inden mōt stack eñ ōtbat die tonghe ende de stomme begā te spreken.

¶ Dese miraculē eñ noch meer and̄ dede god om sinē wille doē hi leefde.

Om dat die paeus die quaetheit d̄ ōghelouigē wolde te niet makē sende hi veel ond̄sokers wt d̄ prediker oerdē in vele stedē vā lomberdien. mer omme dat to melanen alte vele ōghelouiger die groot eñ machtich warē ende vol duuelster cōstē. eñ omme dat de paus petrus vroemheyt wiste vā hertē so dz by die menichte vñden viāden niet ōtsien en en soude. Eñ sonderlinghe oeck mede omme dat hi verstont dat hi also ghednerich was dat hi zijn wed̄sake niet wiken en solde. ende omme dat hi zijn sprake bekende soe dat hi der onghelouigher bedrieghenisse mede verdriuen solde.

¶ Eñ oec om dat hi wel wist dat hi also

vol was der godlycker cōste so dat hi dar mede haer valsche proeuen ouwinnē solde moghē Daer om sette hi desen vromen cē proeuē te meplanen eñ daer ōtrent Eñ ordi nierde een ondersoecker vā dese quaethey dē ende gaf hē daer of die volle craft Hierō dede sinte peter merkelic dat hē was beuo len eñ sochte merkelic ouer al die onghelo uicheit eñ hij en gaf hē seluen ghene ruste mer hi verwan se ouer alle eñ verdreefse al le machtelick alsoe dat si nyet wederstaen en mochten die wijsheit eñ den gheest die doer hem sprac Doe dit die onghelouighe saghen so warē si droeuich eñ begōden a uer een te draghen om peter te doden endē dachten dat si dā redelike leuen soldē Eñ waert dat dese peter die se so grotelick ver uolghede ghedodet waer . ¶ Als sinte peter dese onuerwaerde prediker eñ marte laer cortelic worden solde . vā zijn cloester te meplanen ghinc om die ongelouighe te soecken so wort hi in dē weghe doot ghe slaghen als innocencius secht i dese woor den . Doe sinte peter dese predicker ghinc vāder stadt Cumana daer hij prior was vāder prediker oorden tot meplanen om te ondersoecken die onghelouighē als hē bevolen was vāden paeus so hadden die onghelouighen een vā hare ghesellcap ge huert mit bede eñ mit ghelde eñ dese dodē sinte peter inden weghe eñ doerwōden hē dat hoeft mit enē swoerde . mer hi en ont uloech hem niet mer hi ontfinck vriendeli ke sine slaghen eñ bevael gode sinē gheeste eñ seide Here in dinē handen bevele ick mi nen gheest ¶ Hi begōde oec dat ghelouē te te segghen eñ daer in so sterk hi . als die moordenaer die hem dode selue seide do hi gheuāghen was vā den goedē kerstenen Eñ oec alsoe als sinte peters gheselle seyde die daer bi was Endē dat die moordenaer die hem sloech cortelic daer nae sterf Ende sinte peter hem noch een luttel verroerde so stack dese selle moordenaer een swoert doer zijn lichaem .

¶ Optē dach dat hi ghemartelit was so verdiende hi te wesen cōfessoer prophe te martelaer eñ leraer . Hi was confessoer om dat hi cristus gheloue wonelic belijde binnē sine passie eñ op dat hi op dien dach sinen biechter ghebiechtet had als hi ghe woenlic was eñ gode offerde hi een offer hande des loues . Hi was martelaer om dat hi voer dat gheloue ghedodet was eñ zijn bloet storte . Hi was een prophet om dat hi in dier tijt opten vierdē dach die te bis ofte die cortze hadde eñ als sine ghesel len seiden dat hi te meplanē niet comen en solde moghen so antwoorde hi Eñ en mo ghen wi tot onses bruoders huus niet co men so sullen wi moghē herberghē tot sin re simpliciaen eñ het gheschiede also Wāt doe men zijn lichaem dzoech so en mochtē hem die bruoderē niet brenghen tot haren huse om die grote menichte des volcks op den dach mer si settē dat op sinte simplicia nen eñ daer bleef dat lichaem dē dach en de dien nacht . Hi was oeck een leraer in dien dat hi openbaerlic dat waerachtige gheloue leerde om dat hi in sinen doot dat gheloue seide . Sijn passie is seer ghelijc ons heren passie in vele saken . wāt cristus was ghepasiet om die waerheit des ghe loues die hi predicte Eñ peter om de waer heit des gheloues die hi beschermde Chri stus was ghepasiet vā den onghelouwē

der ioden volck. mer peter was ghedodet
vāden onghelouighen kerstenē. Cristus
was omtrēt paeschē ghecrucet eñ peter de
was op die selue tijt ghemarteliet Crist9
seide in sinē doot Vader in dine hāden be,
uele ic minē gheest. Eñ peter riep die selue
woorden doe mē hem dootsloech Chust9
was gheleuert tottē cruce om xxx pēnin,
ghen Eñ petrū vercoft pappasche om xxx
pont datmē hem slaen solde Cristus bekez
de vele ludē mit sinē doot eñ peter bekeer,
de vele onghelouighē mit sinē. wāt al ver
nielde dese peter seer vinē zijn leuē der qua,
der kerstenē onghelouicheit nochtās nae
sinē doot woordē si so sere te niet gebracht
met sine verdienten eñ mit sine miraculen
die hi dede so dat vele vāden quadē kerste,
nen lieten hare dwalinghe eñ gauē hem i
die wille der heiligher kerckē also dat alle
die te melanē waren eñ in dat graefschap
daer omtrent daer so vele ongelouige ker,
sten waren dat si daer doe woordē ghesu,
uert daer bi dat die zōmige verdreuē woz,
den eñ die āder bekeert woordē alsoe dat hē
ghene ongelouighē en dorsten vtonē Endē
vele vā die onghelouighē kerstenē de gro,
te eñ vermaert warē ghinghē in der predi
ker oordē die die quade kerstē eñ hare hul,
pers seer veruolchdē Ghelijc dat samplen
meer philisteen dode al steruēde dā leuēde
als een grepn coerns dat in die eerde ghe,
uallen is eñ ghebrokē mitter ongelouigez
hāden eñ ghedodet daer nae wallen in een
schoen aer. Eñ als een druue die gheper,
set is in een wijnperse veel nats gheeft eñ
also cruden volcomētliker ruken als si ge,
puluert zijn Eñ als een moskertsaet als dz
ghebrokē is menichfoldelick sine crafte to

ret Na sinte peters doot soe dede god onse
here vele miraculen om sinē wille. daer dz
die paeus of screijft na sinē doot so ōtstakē
dicwijle sine lampē de bouē sinē graue hi
ghen bi hē seluē. Wāt het is wel recht dz
hi die dat licht des gheloues soe hoechlick
gheholdē heeft dat hem een sonderlinc mi
rakel gheschiede vāden lichte

Exempel

Eñ die in werschap sat mit anderē lu
den doe hi sine miraculē lasterde en,
de hi dat seide doe hi een bete broets in dē
mōt stac. dat hi den bete niet en mocht in
brenghen waert dat hi daer sunde an dedē
Ende altehant soe bleef die bete also vaste
in sine kele so dat hi se in noch vut en moch
te brenghen Ende altehant soe hadde hij
des berouwe in hem seluen soe dat hi alte
male ontuarwet wort also dat hi waendē
ghestozuen te hebben of er hi beloefde dat
hi des niet meer doen en solde. ende alsoe
keerde dat altehant weder vut eñ hi wort
ghehelen.

Exempel

Eñ wijf die watersuchtich was die
quam ouermits huple tot die stede
daer hi ghepalliet was eñ si viel daer i ha,
re ghebede eñ si wort daer altehāt ghene,
sen. Dese martelaer vlokte vele wijuē
die beseten warē vāden duuel eñ vdzeef ve
le āder reñ heidē. Hi ghenas oec een sinen
mingher die ghegetē was vādē siktel.
Een kint dat oec mit ene grote siectē
alle sine crafte vlozē had soe dz mē meende
dattet doot was Eñ alsmē op sine bozste
eerdeleide daer sint peters bloet op gherō,
nen was so skōt hi ghesont weder op.
Een mēsche die oec in sinē vleische den

kancker droech dat hi die gaten mit die er de bestreet so wort hi alle ghenesen.

¶ Vele ãder ludẽ die tot sinẽ graue quamẽ mit waghenẽ eñ mit peerdẽ eñ menigherhãde siecten haddẽ die wordẽ daer alle volcomẽtlic ghenesen. ¶ Eñ doe innocẽtius die paeus sint peter had bescreuẽ in dat ghetale der martelarẽ so quamẽ de predicker brueders te meylanẽ te capittel eñd woldẽ zijn licham tot ene hoghe stede voren mer doe en hadde hi mer een iaer õder die eerde gheleghen nochtans so wort hij gheuõden alsoe hele sonder stanc als of hi opten seluẽ dach begrauẽ had gheweest. Eñ die brueds droeghẽ hẽ hier om op een tafel voer die strate mit groter waerdichede eñ daer toondẽ si hem alle volcke noch ghehele eñ die luden anbedẽ hẽ otmoedelike. ¶ Sonder die miraculen die de pawes va hẽ scrijft so vintmẽ noch vele andẽ wãt die predicarẽ tughẽ dat si dicwile saghen neder comẽ licht vãden hemel op die stede daer hi ghepassiet was eñ van daer wed ten hemel varen.

¶ Exmpel

Een iongheling die goedert hiete dye had i zijn hãt een luttel vã sinte peters roc Doe seide tot hẽ een onghelouich kersten al bespottende. waert dz hi petrũ voer een heilich hielt dat hi dat lakẽ it vuere werpẽ solde eñ waert dz dz niet en vbrãde so waer hi zõder twijfel een sanct eñ hi solde dã zijn geloue õtfaen Eñ dye iõgelic worp dat lakẽ tehãt op gloeyẽde colen eñ het sprãc verre vten vuere eñ daer na vyel dat wed op dz vuer eñ lesscede dz altemale Do seide die ongelouige. also sal ick oeck doen dat laken vã minẽ roc Eñ doe haeldẽ si barnẽde colẽ eñ d ongelouige leide dz laken an die ene side eñ die iõghelinc sint peters lakẽ an die ãder side mer die ongelouighe mãs lalen vbrande altehãt eñ sinte peters laken lesscede dat vuer nochtãs en wort daer niet een haer of vbrãt Do dat die ongelouige sach so õtfinc hi dẽ wech d waerheit eñ openbaerde dit mirakel.

¶ Exempel.

Te florens in der predicker kerc stõt een iõgelinc de ongelouich was mz ãder iogheligheu voer een tafel daer sinte peters martelie in ghemaelt was eñ do hi dẽ mordenaer sach staen mittẽ swerde soe seide hi Of ic daer gheweest had so sode ic sere ghesslaghẽ hebbẽ Eñ do hi dat had gesecht so wort hi tehãt stom Eñ doe hẽ sine ghesellẽ vraechdẽ wat hi had eñ hi hem niet en mocht antwordẽ so leiden si hẽ tot sinẽ huse Mer do hi in dẽ wege een vã sint peters kerc sach so ghinc hi vã sine gesellen in die kercke ende hi knyelde eñ badt sinte peter mitter hertẽ dat hi hẽ dz vgeuẽ wolde eñ hi beloefde al dat hi mocht. wort hij wed sprekende dat hi sine sundẽ biechten solde eñ alle sine ongheloue ofgaen Do so wort hi altehãt sprekende eñ quã totẽ predickers huus eñ biechte sine sundẽ eñ verswoer alle sine ongheloue.

¶ Exempel.

Doe een scip in die zee verderuẽ wolwolde mit vreselijcker storme op enen donckeren nacht ende dat alle die scip luden van anxte riepen an hulpe van menighen heylighen. ende doe si ghene hulpe en vnamen eñ si alle meendẽ te vdrencken so was daer een mã van genua. Ende hij seyde hem allen. Ghi mãnen eñ ghi brue-

ders . en hebdi niet ghehoert hoe een bro der vāder predicker oerden peter ghehietē ghemarteliet was eñ hoe dat ōs heer veie tepkenē nu doer hem doet . Daer omme laet ōs deuotelic hem aenbeden eñ aenroe pen wāt ic hope dat hi ōs vhozen sal .

¶ Eñ si aenriepē deuotelick aen sinte pe ter .

¶ Doe si beden sagē si den reep daermē dat sepl aen bindet al vol toztijtsen staen . soe dat die dōckerheyt des nachtes verdze uē wozt . Eñ si saghen opt sepl staen eē in predikers abijt eñ dat was sinte perer eñ doe ruste die zee eñ doe die scipludē te ienu en quamen ghinghen si ten predickers eñ dācten gode eñ sinte peter . eñ si vertelden dat mirakel .

¶ Exempel .

Een wijf in vlanderē doe si dzye doden kinderen ghebaert hadde eñ daer om me bā hozen man ghehaet wozt . soe bat si sinte peter dat hi hoer helpē wolde . Eñ doe si dat vierde kint hadde ghebaert vāt ment oeck doot . Die moedˉ nam dat kint eñ ghat hoer in beden in groter deuocien tot sinte peter . eñ si bat hem vriēdelijcken dat hi hoer kint weder leuēdich makē sou de . Eñ dat kint wozt leuēdich . Doement dopen solde eñ zijt iohannes hietē woldē eñ doe die paep sinen naem segghen soude spack hi peter . eñ het bleef doe hetenden petrus .

¶ Exempel .

Doe sommighe wiuen tot timenciaen saghen te predikaer karc in sinte petez eer veel volcs tomen Doe si saten eñ spon nen op die strate soe seyden si tottē ghenē die bi hem stōdē . siet dese predicarē weten wel alle manieren vā ghewinne eñ omme dat si veel ghelts verghaderen willen eñ grote pallapse maken soe hebben si epnen nuwen martelaer gheuōden . Doe si dat seyden soe wozden haer ghaern vadem of dzaet die si spōnen al vol bloedes

¶ Doe si dat saghē vwōderden si hem eñ si repnichden naernstelick hoer vinger eñ si belaghen naernstelijck of si yet gesne den waren . mer doe si hoer vingherē gās vōden eñ die draden bebloet saghen had den si rouwe eñ ōtlaghen hem eñ begōstē te segghen . Waerlijck omme dat wij dat preciose martelaers bloet ghelaskert hebbē soe is ōs dat wōderlijcke mirakel vanden bloede ghesciet . Hier omme liepen si tottē predikers eñ seyden dit den prioz eñ gauen hem den dzaet die bebloet was Doe dede die prioz verghaderen een grote predicaci eñ hi seydet dat den volck wat den wiuen ghesciet was eñ hi toende hem den beblo den dzaet .

¶ Exempel .

Daer was een meyster in grammarien in die predicacie eñ hi beghonste daer den bzoeder zeer te bespotten eñ tottē ghe nen die bi hem stōden te segghen . Siet hoe dese bzoedˉ dit simpel volck bedzieget . wāt si hebben enighe wiuen vā haer vrie dinnen ghehuert dat si enen vadem in bla de netten solden eñ dan segghen solden dz des by enighen mirakel ghesciet waer . Doe dese voerghenoemde meyster vāder grammarien daer stont eñ aldus tot dyen luden spack eñ seyde soe wzaecte dat god alte handes ouer hem doer des heyligben martelaers eer te verbzeyden eñ hem aen ghinck daer alsoe groten sebzes okte rede

daer zijt alle saghen dat sinte wiendē hem vut die predicacie te huus leidē moestē mer doe die rede leer wies eñ hē vreesde vā den doot die hē an quam so dede hi dē voerslei den prior halen eñ hij biechte sine misdaet eñ hi beloefde voer dē prior gode eñ sint peter . waert dat hi ghenase dz hi sint peter i sondlinge deuocti hebbē solde eñ nūmermere alsulcke woordē spreken Eñ doe hij dit ghesecht had so was hi al ghenesen .

¶ Exempel

OPene tijt doe die ōderprior vā deser stat vele grote stenē voerē solde i een schip so voer dat schip onuoersienlic so diepe int sant so datmē dat in ghene maniere of brenghē en mochte Eñ alle die schipludē de ghinghē vut eñ roedē dat schip eñ si mochtē dat niet verroerē Eñ doe si meendē dat dz niet en solde mogē varē do dedese die voerseide prior alle ofgaen Eñ hi stac selue zijn hāt an dat schip eñ seide Ju sinte peter des martelaers name in wies ere wi dese stenen voerē so gaue of Eñ altehant so voer dat schip ghehele vten sande Eñ alle de schipluden ghinghē daer in eñ quamē ghesont weder te huus .

¶ Exempel

IN een stat in fraūcrijc was een maghet int watet gheualle eñ ōdzonc kin eñ men toech se doot vut dz water Eñ bi vier saken proefde mē dat si doot was wāt si hadde seer lange int water ghelegē eñ si was stijf colt eñ swart Eñ do droegē se zōmighe ludē totte predickers Eñ doe si se sint peter beloeft haddē soe wort si wedē leuende . ¶ Broedē iohan vā beloniē do hi te beloengē optē vierdē dach die cortze hadde eñ hi op sint peters dach dē clerckē predicken solde eñ opten seluen nachte die cortze wachtende was als hij te hebben plach Ende hi ontsach hem sere dat hij dat sermoen niet en solde voldoen moghen eñ hier om soe ghinc hi tot sinte peters altaer om sine hulpe te verweruen dat hi hē helpen wolde wies glorie hi begheerde te predicken Endē aldus soe gheschiede dat hi binnen die selue nacht ghene cortze en had .

¶ Een vrou die Gereladia hiet die xiij. iare beseten was vāden duuelen de quam tot enen priester ende seyde Ic bin beseten eñ die duuelen quelleu mi . Eñ die priester ghinc heimelic vā haer in die gherecamere eñ hi brachte een stole onder sine cappe eñ een boec daer die besweringhen vāden duuel in stōden eñ hi quā weder mit goedē gesellscap totten wijue Eñ doe si hem sach so seide si Quade mordenaer waer gaestu wat hebstu ōder die cappe gebrocht Oer doe die priester sine besweringe las eñ sanz en ghenas doe quā si tot sinte peter doe hi noch leefde eñ badt hem dat hi haer helpē wolde Eñ hi antwoorde haer mit prophecien Dochter gheloue eñ en twijfel upet wāt al en mach ick v niet doen dat du begheres de tijt sal nochtā comen dz ghi volcomentlic sult verrighē Eñ dat ghesciede alsoe wāt nae sine passie ghinc si tot sinen graue eñ wort altehant vlolt .

¶ Exempel .

EEn wijf die eufemia hiete eñ vut dz bisdom vā meplanen was die was seuen iaer beseten mitten duuelen mer . doe men se tot sint peters graue brachte so begōde se de duuel seer te quellē eñ daer dz alle die luden hoorden so begonde si vut haren mout lude te roepen Mariola mariola

paterna . paterna . mer doe voeren die du-
uelen wt eñ lietēse of si doot gheweest had
de mer daer nae stōt si op volcomelijcke al
ghenesen . wāt si seyde datse die duuelē ple
ghen meest te quellen des sonnēdaghes eñ
op die heylighe daghen . eñ sondlinge als
men misse dede .

Exempel .

EEn wijf ghehietē vetbena in bertaen
gen was ses iaer vāden duuel beseten
Eñ doemēse brochte tot sinte peters graft
soe en cōstense naenwe veel mānē holden
Eñ daer omme was een onghelouich ker
sten man mede die conraet hiet die daer ge
comē was omme petrus miraculen to be
spotten . eñ doe hi mittē anderen dit wijf
hielde soe seydē hem die duuelē . waer om
me holdestu ōs en bistu ōs niet . drogē wi
di niet totter stat daerstu māslacht dedes
Eñ doe si hem sondē seydē die nyemāt en
wist dan hi alleyn soe ōtsach hi hem . mer
die duuels vildē dyes wijfs hooft eñ haer
borstē eñ si ghinghē wt eñ lietēse half doet
Eñ na so stont si op al genesen . eñ doe con
raet dit sach v̄wōderde hi hem eñ hi wort
bekeert .

Exempel .

EEn mā ghehieten oppyso quam vā no
etsake vā een vā sine nichte die ōghe
louich was ten predicaren . Eñ doe hi op
sinte peters graft sach twee pēninghē soe
nam hise eñ seyde Hets ghoet dat wise v̄
drincken . mer to hāt begōst hi to beuē eñ
en mocht hem niet verrueren vāder stadt
daer hi was Doe wort hi verueert eñ ley-
de die pēninghē weder daer hise vāt eñ hy
ghinck doe vā daer . Eñ doe bekeerde hy
tottē gheloue .

Exempel .

EEn nōne was in een cloester in almaē
gen ghehetē aldach vā sinte sixt⁹ oor
den die lāgher dan een iaer ghedragē had
de een lopende knye soe dat zijs nerghens
mede ghenesen en mochte Omme dat de-
se nōne tot sinte peters graft niet comē en
mochte omme dat si ōder ghehoersaemhe
den was . eñ dat de siecte soe groet was
soe peynsede si dat si doch tot sinē graeuen
ghaen solde mit groter deuocien des hertē
eñ si seyde dat si tot daer solde mogē gaen
in viertien dagen dat was vā daer si woē
den tot melanen . Eñ tot elcken dachuaer
de seyde si daghelics tot sinte peters eren
cc pater noster . Eñ doe si desen thoeghāc
van hertē aldus beghan to doen soe begō
ste si allēcken hoer te bet to hebbē . Eñ doe
si den laetstē dachuaert dede eñ si tot zijnd̄
tombē mitter hertē toe ghegaen was soe
las si ouer hoer knien als of si gheleghen
hadde voer sinte pettrs tombe mit groter
deuocien enen solter . Doe si ghelesen had
de soe voelde si ghesontheyt d̄ siectē . Ald⁹
ghinck si voert daghelics mit twee hōdert
pater noster eñ eer si alle die daghē voldaē
hadde soe was si volcomelijcken al ghene
sen eñ ghesont .

Exempel .

EEn man ghehieten rufijn die wt dyer
stede nazarijs gheboren was . hem
was een zeer grote zwaer siecte aencomen
de want hem was bynnen den lichaeme
een ader ghebroken alsoe dat hem wōder
lijcke vele bloedes wt den liue liep dat hem
gheen meester ghenesen en mochte . Ende
doe hem ses daghen ende oeck mede sond̄
linghe ses nachten dat bloet wtghelopen

was so anriep hi sint peter dat hi hem hel-
pen wolde eñ hi wort altehāt ghenesen.
Eñ doe h lach eñ sliep soe sach hi in predic-
kers habijte enē brueder die een breet cort
ansichte hadde eñ hi hielt dē voer sinte pe-
ters gheselle want hi was soedanich van
maecsel Eñ hi ontdede sine palmen die vol
bloets waren eñ gaf hem mit ene soete sal-
ue eñ seide Noch is dit bloet versch eñ dar
om ghanc ten verschē bloede eñ doe belo-
uede hi tot sint peters graue te gaen.

Exempel.

EEn graue die sonderlinghe deuoci tō
sinte peter had eñ zijn auōt plach te
vasten. doe hi ghecomē was tot sine kerc
om vesper te horen so sette hi voer sinte pe-
ters altare een keerse te barnen Eñ doe hij
te huus was soe blies die priester vā ghie
richeit die keerse vut mer die mā quam we
der eñ ontstac se weder. Aldꝰ soe wort die
priester vermoeyt eñ ghinc indē chore endē
vant voer dat hoghe altare een āder kerse
die daer een clerc gheset hadde in sinte pe-
ters ere die altoes sinē auōt plach te vastē
Eñ die priester wolde se twewerf vut bla-
sen mer hi en mochte niet Doe dz die clerc
sach so wort hi tornich eñ sede Duuel ghi
en siet niet opēbaer dit mirakel dat sint pe
ter niet en wil dat ghi sine kerse vut doet
Eñ van wonder eñ van vrese ghinghē de
se knape eñ die priester optē borch ende sei
den alle luden dit mirakel.

Exmpel.

EEn man die roba hiete doe hi ī spele
hadde verloren alle dat hi hadde tot
sine clederen Eñ des auōts als hi te huus
quam eñ hi mit een keerse te bedde gaen sol
de. ende doe hi sach dat hi alsoe quade sla
pelakens hadde eñ hi marcten dat hi alsoe
vele verloren hadd̄ soe begonde hi vā gro-
ter wanhope den duuel an te roepen ende
hem seluen den duuel te beuelen Ende al-
hant soe quamen drie duuelen ende bliesen
die keerse vut eñ worpen se opten solre eñ
si grepen hem bi den halse ende duweden
hem soe sere dat hi niet en conde spreken.
Ende doe si hem sere herwaert ende der-
waert scudden ende toghen also dat die be
neden in dat huus waren ghinghē bouē
ende seiden Roba wat maecstu Doe ant-
woorden die duuele Gaet in vrede te bed-
de Eñ si waendē roba ghehoort te hebbē
ende si keerden weder. Ende doe si wech
waren so begonden die duuelē starcker te
scuddē dā si te vorēs deden Doe dat die lu
den wisten soe haelden si den priester ende
doe hij die duuelen beswoer bi des heiligē
marrtelaers sinte peters name so ghingē
daer twe vut Eñ des anderē dages bracht
mē hē tot sinte peters graf eñ een broeder
quā tot hē eñ begonde dē duuel te v̄sprekē
eñ die duuel seide to hē Brued̄ willem om
di en sal ic nūmermeer vutgaen. want de
se is ōse eñ heeft onse werckē gedaen. En-
de doe hi dē duuel vraechdē hoe hi hete so
seide hi Ic hete Bezofas Mer do hi hē bij
sint peter besworē had so ghic hi vut end̄
roba bleef ghesont eñ ōtsinc penitencie.

Exempel.

OP een tijt doe sinte peter noch lefde
eñ een ongelouich kersten die seer be
hende in disputieren eñ seer welsprekende
was sine redene subtilic voergeset had soe
dat hi sinte peter seer nerstelijcke anghinc
dat hi op dese subtile questien antworden
solde Ende doe eyschede hi een luttel vorst

eñ hi ghinck in zijn bedehuys dat niet ver re en was eñ hi bat gode al wenēde dz hy beschermen wolde die sake zijns ghelouus eñ dat hi den houaerdighen spreker tē ge loue bekeren wolde of dat hi hem zijn spra ke ōtname. dat hi hem niet teghē d̄ waer heyt meer v̄heffē en mochte. Eñ hi quam weder omme tottē ghelouē eñ seyde voer hem allen dat hi noch sine reden voersette mer hi was stom ghewordē. Doe ghin ghen die ōghelouighe vā scande wech eñ die kerstē dācten gode.

Exempel.

IN pallemdaghe doe petrus noch leue de eñ den volck predicte so was daer een grote menichte vā mannē eñ wiuen. Hi sprac opēbaer aldus Ic weet wel dz de ōghelouige kersten ouer een draghē mi to dodē eñ si hebbē ghelt daer toe wtgheleyt mer si doen hoer beste ic salse meer v̄uolgē doot dan leuendich. eñ dat wort warach tich gheproeft.

Exempel.

TE florencen in een cloester van rypels was een nonne in bedinghe op sinte peters starfdach eñ si sach ōs vrou sittē op een hogen throen ind̄ glorien eñ twe broe ders vāder prediker oerdē voerē idē hemel eñ si sachse ghaen sittē neuē ōs vrouwen side Doe si vraechde wye si warē hoerde si een stemme segghē Dits broed̄ peter die gheuarē is in ōs heren aēscijn als een roe ke van ccuden. ¶ Doe dit visioen de nō ne sach eñ hier by omme dat si langhe een siecte ghehad hadde soe bat si mit alre de uocien petro omme ghesontheyt eñ si wor de doe ghans ghenesen.

Exempel.

EEn scolier doe hi keerde tot mompeli ers vā magolam schoerde hi zijn ghe machte mit enen sprōghe dat hi vā pynen niet ghaen en mochte. Dese hadde horen predicken dat een wijf ghenomen hadde vāder aerden die mit petrus bloede besprē ghet was eñ haddese ghelegt op een kanc ker eñ dat si daer mede ghenas Eñ hi bat gode eñ seyde Heer ic en heb vand̄ aerden niet mer die de aerde doer petrum dē craft ghaf du moghest dese aerde oec de craft ge uē. eñ hi nam daer aerde eñ maecter eē cru ce op eñ hi aenriep sinte peter eñ leytse opt ghemacht eñ ghenas

Exempel.

INt iaer ōs herē m cc eñ lx was eē mā to compostellijns ghehetē benedictꝰ die ghezwollē beynē hadde eñ een buyck als een tōne eñ een vreselic aensicht eñ alle zijn lichaem was soe ghezwollē dat hy v̄ uarlicken aen te sien was. Doe dese leen de eñ aelmis bat wort hem ghesecht ghae ten prediker eñ aenroep pettum du salt ge nesen. eñ dat ghesciede.

A

¶ Santonas sinte eutropius martela ren dach Dese doe sinte clemēs mit gracie bischoppeliker oerden ghewiet ond̄ dyen walen ghesendet hadde soe wort hi na dz zijn predicacie volbrocht was inden hoef de gheslaghē eñ starf.

¶ In deser tijt holtmen oeck ghehoech ghenis vāden cruceldaghen om bescemin ghe der vruchten eñ oock omme vele meer ander redenen.

¶ Eñ noch vele meer ander.

Die hiſtorie vā den drie cruus daghe voz ons heren hemeluaert.

Ouerwerue binnen den iare doet men letanien dat is in ſinte marcus dach eñ dat hietet die meeſte letanie Ende drie daghe voer ons heren hemeluaert eñ dat hiet die minſte letanien. Letanie is alſoe vele te ſeggē als bedinghe

Die eerſte letanie hietmē die meſte om drie ſaken Eñ ten anderdē hietmēt ſeuenuoldighe proceſſie Eñ te dozdē hietmē dat ſwarte crucen Si hiet de eerſte letenie om drie ſaken. om des gheens wille die ſe ozdinierde. dat was die grote gregozius de paeus vā romen was Oec om der ſteden wille daer ſi geozdiniert was eñ dat was te romen wāt daer is des princē der apoſtolen zijn lichaem Eñ der apoſtolē ſtoele. Ende daer om is romē dat hoeft van der werelt Eñ oec die ſake waer om dat ſi gheozdiniert was. wāt dat was om de meeſte plage wāt doe die vā romen ſoberlick eñ heilichlic gheleeft haddē eñ ſi in de hoeh tijt vā paeſchē gods lichaem ōtfangē hadden ſo begōden ſi wedē daer nae te werſcapen eñ te ſpelen eñ tot oncuyſcheidē hē ſeluen te gheuē. Eñ hier om wozt onſe here toznich eñ ſande hem alte ſware plaghē demen die peſtilencie heet die in die macht comet Eñ die plaghe was ſo fel dat die ludē haeſtelic ſtozuē optē weghe Eñ als ſi aen haer tafel ſaten eñ aten ende als ſi mz mal tander ſaten eñ ſpraken ſoe was die plage alſo groot alſoe dat als daer ymant upeſde dat hem dicwile de ſiele mit dat ſi pruiſten vutuoer Eñ daer om als iemāt die luden hoozden pruyſten ſoe liepen ſi daer to eñ riepen. god help di. Eñ van die tijt ſoe

plechmē dat noch te doen. wāt als wi yemant hozē pruyſtē ſo legghē wi noch god help di Eñ oec mede als daer yemāt gheude daer pleghē die luden dicwile dē gheeft te gheuē Eñ daer om als yemāt gheuwede ſoe maecte hi haeſtelic een cruce voer ſinen mont Eñ deſe ghewoenten holt men noch Eñ hoe dat deſe plaghe begōde is geſcreuen in ſinte gregozius leuen.

Ten anderden hiet mē die proceſſie ſeuenuoldich om dat ſint gregozius de proceſſie doe dede. Die proceſſie ozdinierde hi bi ſine ozdinācien. want in die erſte ozdinācie was alle die clergien. In die āder ozdinācie alle monicken eñ begheuē luden In dozde alle die nōnen. In die vierde alle die kinderen In die vijfſte proceſſie alle die leke luden In die ſeſte alle die weduwē ende alle die hē ontholdende zijn in repniche de van leuen Eñ in die ſeuende waren alle die ghehilicte luden Oer dat wij nu nyet en moghen doen in ghetale vā perſonē dz voldoen wi in ghetale vāder letanien wāt men is ſe ſculdich ſeū werk te ſeggē eer dz men die crucen eñ die vanē neder ſetten ſal

Ten dozden ſoe hiet ment die ſwarte crucen. Want die luden te romen waren mit ſwarte ghecledet in een tepkē vā droe fenillen ouermits die grote ſware plaghe Ende om die ſelue ſake ſoe ouerdectmē de crucen. want tot deſen tijden ſoe ſullen alle goede luden penitencie doen.

Die ander proceſſie hietmē die mine letanie. die men in drien daghen doet voz ons heren hemeluaerts dach. wāt mamertus die eerwaerdighe biſſchop van vyenen die inſette ende ozdinierde ſe erſte. Eñ men hietſe die minſte letanie eñ bedinge eñ

processie.

¶ Dese hiet die minre letanie ōme ōder-
sceit vā die eerste letanien. wāt si was ge
ordineert van eenre minre bischop eñ i een
minre stat eñ om een minre plaghe.

¶ Exempel.

OP een tijt ghesciede to vyennen velen
groten eertbeuinghen die karckē ōme
worpen eñ husen. Eñ dicwijl hoerdemen
des nachtes groot gherufte eñ ghelupt.
Eñ daer nae soe viel dat vuyr vā bouē end̄
verbrāde des conincs pallaes.

¶ Exempel.

EFter ghesciede daer noch een vreselijc
wōder wāt ghelijck die duuelen wel
eer in die varcken ghinghē eñ in dē beestē
eñ ōtsaghen nyemant. mer si quamē indē
weghen eñ in die steden opēbaer eñ doden
kinder wiuen eñ mānen ¶ Doe dese pla
ghen alle daghen wiesschen so gheboet de
bisschop op drie daghen to vasten eñ ordi-
neerde letanien eñ aldus v̄ghinck die plae
ghe eñ veruaernis.

HIer omme wortet vander heyli-
lighet karcker gheset dat men die
letanien ghemeenlic holdē solde.
Men hietse oeck bedinghe wāt wij aenro
pen dan alle der heyligen hulpe. Oeck so
is men schulbich dese drie daghen to hou-
den eñ den heyligen aen te ropē eñ te vastē
omme veel redenen.

¶ Eerstmael omme dat god die strijden
vreden eñ paysen moet die dicwijlste indē
lente worden beroert ¶ Ten anderē dat
die teder vruchten vanden landen moetē
worden gheholden eñ ghemenichuoldet
¶ Ten dorden dat een yghelic mēsce to
bet doden sal zijn vleyschelicke becoringhe
die ind̄ lenten meest groyen. want indē lē
te ist bloet meest heet ¶ Ten vierdē ōme
dē heylighē gheest ootmoedelickē to ont-
fanghen.

¶ Noch twee ander reden secht meester
willem vā antiochien. Die eerste is ōme
dat de heylige karc to bet biddē sal wāt so
cristus segt Bid eñ ghi sult ōtfaen.
Die ander reden is wāt die karc vast om
weynich vleysches te hebbē Wāt bi dyen
dat si dat vleysch dodet soe criget si tween
vloghelen bi gebede. wāt rghebet is dyer
sielen enen vloghel om indē hemel te vlye-
ghē. om cristum nae to volghen die voer
gheuaren is Hi is voer ōs gheuarē eñ he-
uet den wech voer ōs bereyt.

¶ Dit hiet oeck processie want die karc
doet dan ghemeyn processie. ¶ In dese
processien draechtmē crucen eñ vanē ende
men ludet die clocken In zommighe karc
ken draechtmē enen groten draeck mit eē
groten start eñ men aenroept alle der hey-
lighen hulpe. Wāt hier omme draechtmē
crucen eñ oeck mede vanen eñ men ludet
oeck sonderlinghe mede die clocken omme
dat hem die bose gheesten die duuels ver-
uaren sullen ende verre van ons vlyeden.
Ghelycke dat een heerlic coninck in sinen
heer heuet zijn coninclijcke teykenen dats
trompetten eñ bannieren. alsoe doet oock
mede cristus ihesus ōs ghesontmaker dye
ewighe coninck. Hi heuet in die karc cloc
ken voer sine trompetten eñ de crucē voer
sinen bannieren. ¶ Ende ghelijc dat een
wreet tyran hem zeer ontsien solde waert
sake dat hi hoerde eēs machtigē edelen co
nincs trompetten die zijn viāt waer ende

saghe hi sine bānieren Alsoe ōtsien hē oec die duuelē seer die in dye dōcker lucht zijn als si cristus basunē horen. dat is alsmen die clocken ludet eñ als si sine bāniere sien eñ dat zijn die crucen eñ die vanē Eñ dit is die redene alsmē secht waerom dat de clocken in de kercke pleghē te luden alst onweder is op dat die duuels die dat doen wanneer si horē des ewighē conincs trōpettē dat si dā van vresen vlien sullē. Noch is een ander redene dat die clockē v̇manē dā den luden die si bidden sullē gode voer dat anstaende onweder. ¶ Die ander bannier gods is dat cruce wāt die bānier ōtsien die duuels harde seer Als iohānes crisostimus secht Soe waer dat die duuelen ons heren cruce sien daer vlien si eñ ōtsien den stoc daer si mede gheslagē zijn Eñ dat is die sake datmē in zōmighe kerckē als dz onweder riset datmē die crucē vut die kerc draghet eñ settense teghens dat onweder om dat die duuels des alrehoechstē conicx bannier sien sullen eñ dat si hē ontsien sullen eñ vlien. Eñ daer om draechtmen die crucen in die processie eñ ludet die clocken om dat die duuelen die in die lucht zijn vā vrese vlien sullen eñ van ōse moeynisse oflaten. Men draghet oec in die processi vanen om te beteykenē die v̇winninghe van cristus v̇risenisse eñ van sine opuaert wāt hi voer mit enē grotē roue ten hemel wāt die vane die in die lucht vlieghet beteykēt cristū ten hemel varende Eñ als ene grote menichte der kerstenē volghet den vanen die mē in die processie draget also voer oec cristus ten hemel mit ene grote menichte van heylighen. Die sanck die mē in dye processie singhet die bedudet der enghelen sanck ende haer lof die cristo onsen here in sine opuaert te ghemoete quamen mz groten loue tottē hemel. ¶ In sommighe kercken so ist een ghewoente datmen in de eerste twe daghen voer die crucē draget een draec mit een langhe steerte die gheuolt is mit caf ofte mit ander alsulcke dinghē Eñ opten dorden dach so draechtmē den after dat cruce mit enē ydelen steerte. Eñ daer bi is beteykent dat die duuel regnierde in die werelt in die eerste daghen voer dz die euwe quā Ende onder die euwe inden anderen daghe Mer in den dorden dage van gracien so wort hi vut zijn rijcke verdreuē mit cristus passie. ¶ In die processie soe anroepen wi een ytlic heylichs hulpe waer om dat wi bisonderlinghe dā die heyligē anroepen eñ daer of zijn vele redenē voersecht Mer noch so zijn vele āder saeckē dat die paeus om gheordiniert heeft dat wij die heilighen anbeden. dat is om ōnse armoede eñ hare glorie eñ om gods waerdicheit wāt die heilighē moghen wetē dz bidden der begheerten want si verstaen se in dat ewighe spieghel eñ also vele als hē toe behoort eñ ons te hulpe ¶ Die eerste redene is om onse armoede de wi hebbē in wel te doen of te verdienen ofte als onse v̇diensten worden gheholpen Ofte om armoede die wi hebbē in lief te hebbē. want vele meer heeft een volcomen mensce deuoci an enen heiligen dā an vele Ofte om ghebreken die wi hebben in contemplacien. om dat wi die dat hoechste licht niet sien noch bescouwen en moghen in hem seluen dat wi dat doch anscouwen moghen in sine heylighen ¶ Die ander saeke dat wi die heilighen anbeden is om hare glorie wāt

god wil dat wij die heylighē oeck aenroe pen op dat wij v̄crighē bi hoer bedē alles dat wij biddē op dat wise te meer louē eñ v̄helfen sullen.

¶ Die dorde redē is omme godes waer dicheyt omme dat die sondaer die god ver bolghē heeft dat hi selue vā ootmoediche, de selue aen gode niet soecken en derf mer dat hijt pijnt te vercrighē wat hi begeert mit godes vriēdē hulpe.

MEn sal in deser letanien dicwijlen singhē dat die enghelen godes pleghē to segghen eñ to singhen. Dats dese sanck. Heylighe god. heylighe starck. heylighe ōtsteruelijck god ōtfarm dy ōs. Wāt iohānes damasceen segghet doemē tot cōstantinopolē op een tijt dyer processien dede mitter letanien omme eyne nootsake die si haddē. soe wortter eē kint wt den volcke opgheuoert indē hemel end̄ leerde daer dē sanck Eñ doe dit kint wed̄ omme ōder dat volck ghebrocht was soe sanck dit hint dese hemelschē sanck onder dat volck eñ to handes hielt op alle hoerē tribulaciē.

¶ Exempel.

INdē bischdom van calcedoniē wordt dē sanck gheapprobeert Heylige god Heylighe starc ꝛc. Dē craft eñ dē prijs vā desen sanghē marctmē in vier dinghē. Tē eerstē want die engelen leerdent. tē ande, ren want te hant doemen desen sanck sey de doe ophilt hoer tribulaciē. tē dordē om dattet die bisschop vā calcedoniē wtgaf. ten vierdē mael omme dattet die duuelen ontfien eñ vresen.

¶ Die historie van ōs lieues heren he, meluaerts dach.

IHesus cristus voer op ten hemel xl daghē nae sine v̄ risenis. Op zijn opuaert salmē vij dinghē mercken Ten eerstē vā waen dz hi opuoer Tē anderē waerom dat hi niet to hādes nae sine v̄risenis op en voer Tē der den hoe hi opuoer Tē vierdē mit wien hy opuoer Tē vijfstē mit wat verdiētē hi op voer Tē sesten tot waer hi voer Tē seuen den waer om hi opuoer. ¶ Tē eersten is to weten dat hi vāden berge van oliue tē te betaniē opuoer. De berch hiet dē ber ghe vā drie lichtē wāt bi nachte wort hy vā westē verlicht vādē vuer des tempels tsmorgēs vā oestē vāder zōnē Optē berch wast oeck oli daermēt vuer mede voedet. eñ hier om hiet hi den berch van drie lichtē ¶ Op desen berch hiet cristus zijn iōger ghaen want op zijn hemeluaerts dach so openbaerde hi hem tweworuen ¶ Eerst, mael zijn elf iōgher daer si saten eñ athen inder camer. wāt alle zijn apostolen eñ iō ger eñ die wiuen die daer woenden in dye stat van iherusalem diemen hiet tebanello opten berch van syon daer dauid tot zijn, re behoef een pallaes ghemaect hadde dat men plach to hieten dauids stat. eñ daer soe was dat ouer costelijcke eñ grote cena kel daer cristus ihesus mit sine iongheren dat paeschlam at. ende inden cenakele soe woenden die heylighe apostolen christi. mer alle die ghoede ander iongheren ende vrouwen die woenden daer omtr in ande ren eerbaren huysen.

¶ Doe die apostolen saten eñ eten in dē so openbarde hem onse here eñ v̄wecte hare onghelouicheit. eñ doe hi mit hē geghe ten had soe beual hi hē dat si tot betanien gaen solde optē berch vā oliueten Eñ hij openbaerde hē daer. eñ doe si hē daer onbescheydelicke vraechdē vā dat eynde der werelt so seide hi hē dattet hem nyet to en behoorde te weten die tijt eñ die vre die dz die vader in sine moghētheyt gheset heeft Eñ hi hief sine hāden op eñ ghebenedidese eñ voer hem soe voer hi inden hemel.

¶ Van dese stede dat cristus op voer soe secht sulpicius die biscop vā ierulalē dz op den berghe vā oliueten daer nae een kerck ghemaect wort. eñ men en mocht de voet stappen daer cristus stōt doe hi ten hemele voer nyet bedecken mit enighe stenē wāt alsmē dat beuloerē solde so spronghē de stenen in der gheenre ansichtē diese leidē Eñ hier bi soe weetmē dat daer stōt onse here doe hi tottē hemel voer ōme dat sine voetstappen daer gheteikent staen Eñ dat die eerde noch bewaerde die ghelijckenisse vā sine voetstappen.

¶ Ten anderden vraechtmē waer ōme dat hi tehāt niet op en voer als hi verresen was mer dat hi viertich dage beide. Ende dat dede hi om vier redenen. Die eerste was om dat hi wel seker wolde doen weten dat hi verresen was wāt swaer wast te proeuē die passie vāden eerstē dage totē dordē dage toe. mer om waerachtelick te proeuē daer behoorden meer redenē to Eñ daer om behoorden meer daghen eñ meer tijts tezijn tusschen cristus v̄rrisenisse end̄ sine opuaert dan tusscen sine passie ende sine verrisenisse. Hier op so secht leo in een sermoen vā die opueert ons herē Hudē is voldaen dat ghetal vā xl dagē die mit heiligher ordrnācien gheset was eñ tot orbare van onse leringhe is ghegeuē Om dat als onse here in deser tijt mit sine lichaeme langhe duerde ōder die sine dat dat ghelouе daer bi solde wordē ghestarct mz waerachtighe leringhen. eñ dat wi der godlicker ordinācien dācken soldē eñ die notruftighe traecheit der heilighē vaderē. want si hadden twijfel om dz si niet twijfelē en soldē. Die ander redene was om der apostelen troest wāt ons herē vertroestinghe gaen bouē die tribulacie. wāt dye tijt vā ons heren passie was der apostolē tribulacie eñ daer om soldē dese dagē meer zijn dan die daghen. Die dorde redene is om gheestelijcke beteikenisse wātmen daer bi verstaen solde dat die godlijcke v̄troestinghe die gherekent wort teghēs d.e tribulacie deser werelt als die dach teghens die vre eñ als een iaer teghēs enē dach Eñ dit merctmen in yzayas woort die secht Predict den here een bequaem iaer eñ een dach der wraken onsen gode. siet vor enē dach lidens soe gheeft hi een iaer troest Eñ dat men oec godes troest als die dach teghens een vre Eñ dat merctmē daer bi wāt onse here was xl. vren doot eñ in dese tijt waren die apostolen in liden Eñ doe hi v̄resen was doe opēbaerde hi sine iongerē xl. daghen eñ die tijt was vā troste Eñ daer bi so secht die glose Onse here die xl vrē doot was hi gaf daer nae te kennē bi xl. dagen dat hi leefde.

¶ Ten dorden do hi opuoer salmē merckē dz hi machtelic op voer mit zijns selues craft als yzayas die prophete secht Wie is

dese die coemt vā edon ghaēde in menich foldicheyt zijnre craft. ¶ Johānes euangelista ¶ Niemāt en vaert indē hemel dz is mit zijns selfs craft sonder die ned' gecomen is vandē hemel des mēschē zoen de is indē hemel. wāt al voer cristus op als een cleet vā eenre wolcken nochtās en dede hi dat niet om dat hi der wolkē dienst te doē hadde. mer daer mede wolde hi openbaer maken dat alle creaturē bereyt zijn haren scepper to dyenē. wāt hi voer op mit sine macht der godheyt. ¶ Scolastica historia ¶ Men mercket hier dat onderseeyt vā helias eñ enoch want enoch was ouer gheuoert eñ helias opgheuoert Mer cristꝰ voer op mit zijn eyghē craft. ¶ Gregorius ¶ Enoch wort ghewōnē natuerlic eñ hi wan oec natuerlic kinder. mer cristꝰ en is niet natuerlic ghewōnē noch hi wā natuerlick gheen kinder

¶ Ten andereē voer hi op opēbaer voer sinen discipulen oghē wāt daer zijs sagen wort hi opghenomen. ¶ Johā. ¶ Ic ghae tottē ghenē die mi ghesent heeft eñ niemant van v vraaghet mi waer ghaeste ¶ Glosa ¶ Hi voer op opēbaer dat niemant en vraghede dat si mittē ogen sagen Daer om wolde hi opuarē dat zijt saghen om dat si tughers solde zijn van zijnre opuaert. eñ dat si v̄blidē solden als si die mēschelicke natuer saghen ten hemel varen. eñ begherē soldē hem to volghē.

¶ Ten dorden voer hi blidelic op wāt die enghelen maectē bliscap ¶ Dauid God voer op in vroechdē ¶ Augustinꝰ Doe cristus op voer soe ōtsach hem allen den hemel. die sterren v̄wōderdē. die scharen der enghelē verblidē. eñ die trompettē luyden. eñ die scharen vāden hemelschen choer songben soete melodie.

¶ Ten vierden voer hi haestelic op Dauid ¶ Hi v̄blide als een gighant om den wech to lopen. want hi voer harden snellicken op als hi in alsoe corten tiden soe veel spacies eñ soe hoghe op voer ¶ Wāt rabbimoyses die een alte zeer groten phylosophus was die segghet datter seuē planeten zijn. als Saturnus Jupiter Mars Sonne Venus Marcuriꝰ Eñ die Maen. ¶ Een yeghelick van desen seuen planeten heeft sinen sonderlingē loep eñ sinen sonderlinghen hemel.

¶ Ende een yeghelicke planete is alsoe breet van elcken loep der hemelen. als een mensche in slechten weghe solde moeghen ghaen in vijfhōdert iaer. Ende die spacie tusschen elcke twe hemelen of circulen der planeten is alsoe wijt alsmen in vijfhondt iaer solde moghen ghaen.

¶ Eñ als hi segt om dat seuen lopen der planeten der hemelen zijn soe ist van beneden op die aerde datmen centrum of punt hiet totten hoghen hemel van saturno dat die hoechste planete is also verre al een mēsche in slechten weghe ghaen solde in seuē dusent iaren eñ seuen hōdert. waert dat hi alsoe langhe leuen mochte ende een yeghelick iaer solde hebben dryehōdert ende vijf eñ tsestich daghen eñ in enen yeghelicken dach solde hi moeten ghaen viertich milen eñ een yeghelicke mile solde twe dusent treden hebben. eñ een yeghelicke trede solde drye voeten wijt wesen.

¶ Dit segghet die meyster rabbymoyses mer waer dit waer is ofte en is. dat weet god alleen die alle dinck heuet ghe-

maect in ghewichte eñ in talen eñ in ma-
te Dat was een groot sprōc die cristus de
de vāder eerden indē hemel Eñ van desen
spronc eñ van anderē spronghē die cristus
dede secht Ambrosius aldus Crist⁹ quam
in deser werelt doe hi mittē vader was als
mit enē spronghe. hi quā in die magz ma
ria eñ hi sprāc vut die maget in die cribbe
Daer nae in die iordane. hi clam op in dē
cruce. hi clā neder iden graue. hi verrees
vten graue eñ sit weder tot de rechterhāt
zijns vads. ¶ Dat vierde als mit wien
hi voer. Hi voer mit enē groten roue vā lu
den Als dauid secht Du voerste op int ho-
ghe eñ du vinghes die gheuāghenisse Eñ
hi voer op mit ene grote menichte vā en-
ghelen eñ dat weetmē bi den vraghen dat
die cleyne enghelen den groten vraechden
Also yzayas bescrijft Wie is dese de comt
vā edom mit gheuerwede cleder vā bosra
Hier op secht die glosa Dat zōmige enghe
len waren die nyet volcomētlic en v̇stondē
die misterie ofte v̇holentheit vā crist⁹ men
schelicheit eñ sine passie eñ sine v̇risenissen
Eñ doe si cristū op saghē comen mit eenre
groter menichte vā engelen eñ vā mēscen
so v̇wonderdē si hē vā de misterie vā chri-
stus mēscelicheit eñ sine passie Eñ si seiden
tottē enghelen die mit hē quamen. wie is
dese die comt vā edom ꝛc. Eñ dauid. wie
is die conic der gloriē ¶ Dyonisi⁹ secht in
een boec der hemelscer ierarchien Doe cri-
stus opuoer dat die engelen drie vraghē de
den. Die erste dedē die meeste engelē ōder
hem seluē Die āder dedē die meeste engelē
an cristū. Die dorde dedē die minre enge
eln tottē meesten. Ald⁹ vraechdē die mee
ste ōder hē seluē. wie is dese die comt van
edom mit gheuerwede clederē vā bosra.
Edom bedudet bloettaftich eñ bosra ghe
starcket als of die engelē seiden. wie is de
se die coemt vur die bloedighe werelt ouer
mits die sundē eñ ghestarct mit scalche dē
teghens gode. Oft wie is dese die comet
vāder bloedigher eñ vander starcker hellē
Onse here antwoorde Ic bin die gherech
ticheit spreke eñ voeruechter om te behol-
den. Dyonisius secht aldus Ic bin de ghe
rechticheit ondersoecke eñ ordele der salic-
heit. want do cristus den mensche v̇loste
so was hi gherechticheit. dat was te ver-
staen in alsoe vele als hij scepper was van
den creaturē dat hi se v̇loste vā enen ande
ren here Eñ hi was oec ordelaer in dien dz
hi machtelic den duuel v̇dreef vādem men
scen die hi besat eñ valscelic ōder ghedaen
had mit valschen rechte. ¶ Dyonisi⁹ die
doet hier om een vraghe. waer om dz die
hoechste enghelen gode naeste zijn. ende
die van gode terstont worden verlithtet.
waer bi dat si onder malcander vraechden
als ofte si die ene den anderē wolden leren
mer hi ontbindet die vraghe eñ die cōmen
tator die bedudet se. Om dat si ōderlighe
vraechdē. daer in ghauē si te kennē dat si
gherne leren soldē. eñ in den dat si eerst on
derlinghe vraechdē daer in soe ghauē si te
kennen ende vertoonden dat si hem nyet
en dorstē voer die godlike voertgāc teghē
comē Eñ daerō warē si erst sculdich om hē
te vraghē dz si bi gheualle dat v̇lichtē dat
hē van gode gegeuē was mit alte haesti-
ghen vraghen nyet en solden voersetten.
¶ Die ander vraghe deden die groote en-
ghelen tot christum eñ seyden. waer ōme
soe is dijn cleet so root ende uwe clederen

ghelijck den ghenen die dē wijnpersen tre den. daer bi seyden si dat ōs heer een cleet hadde dat was zijn lichaem roet dats be bloet om dat hi noch die tepkē hadde doe hi opuoer.

¶ Omme vijf saken woude hi houden die tepkenē in zijn aēsicht. ¶ Beda Ons heer behielt dē tepkenē vādē wōdē eñ hi salse hebbē totte doemsdaghe om dz hi dat gheloue vā zijnre vrīsenis prouē eñ bewisen wil. eñ omme dat hise sinē vad troenē sal eñ biddē voer dē mēschen eñ ōme dat die ghoede sien sullen mit wat ōtferm nis dat si verlost zijn. eñ die quade hoe go dertierlick dat si verdoemt sullen wesen. eñ dat si bekēnen sullē ewelickē die gewa righe seghe zijnre verwinighe.

¶ Tot deset vraghē ātwoert cristus al dus Ick hebbe die pers alleen ghetredē eñ vāden ludē en was gheen mā mit mi. Dese perse mach wesen dat cruce daer hi i gheparst was soe dattet bloet wt hem rā Of dese pars machmen hietē die duuel die al dat mēschelike ghelachte soe vast gebō den hadde dat hijt al wtparste dat gheest telic was in hem soe dat indē mensche niet en bleef dan dat hem scadelic was. mer ōs voeruechter die vertrat die parse eñ hy brack die bāden eñ hi voer op inden hemel eñ daer ōtdede hi die tauerne des hemels. eñ storte neder dē wijn des heyligē gheest tes indē pinxter daghe

¶ Die derde vraghe deden die minsten engelen totte meesten eñ seyden. Wye is dese coninck der glorien. Eñ si ātwoerdē hem. Die heer der doghedē. hi is coninck der glorien. ¶ Van desen minsten enge len vraghe totten meestē engelē segt augu stinus aldus. Die lucht worde ghehepli get mitter godlicker ghesellcap. Eñ doe cristus opuoer soe vloech die scare den du uelen vander lucht Eñ die enghelen quae men hem to ghemoeten eñ seyden. wie is dese coninck der glorien. Eñ die ander āt woerden hem eñ seyden. Dese is blinkē de eñ rosende Dit is hi die gheen ghedaen te noch scoenhept en hadde crāc indē lichā ghewapēt inden stride. onrepn indē doot. scoen inder verrisenis. blēckende van der maget maria. rodende indē cruce. bleeck inder verlmadenis. claer inden hemel.

¶ Dat vijfte is als mit wat verdienten dat hi opuoer.

Hier is to weten dat cristus ōme die vdientē opuoer. ¶ Jhero nimus ¶ Du bilde heer opghe uaren omme die waerhept Wāt dattu be loues mitten propheten dat hebstu gedaē eñ voldaen. eñ omme saktmoedichept. wāt du wordes gheoffert als een schaep omme des menschē leuen eñ omme gerech tichept. want du verloste dyen menschen mit gherechticheden eñ niet mit machte. eñ die sal di voeren indē hemel mit crafte.

¶ Dat selste als weerwaert hi opuoer. Doe is te weten dat cristus ielus opuoer bouē alle die hemelen. Alsoe die apostele Paulus beschriuet ad ephesios Die neder clam is hi. eñ die opclam bouen alle die he melen op dat hi alle dinc volbrēghen solde hi segt bouen alle hemelen / omme datter vele hemelen zijn daer hi hoge bouen voer Want daer is een materiael hemel eñ oec mede een redelijck hemel eñ oeck een ver standelijck ende een onbegripelick hemel.

daer zijn vele materiael hemelē als de lucht
hemel die vlieghende hemel die drayeghe
hemel eñ die vuerighe hemel eñ die sterred̄
hemel die cristallinē hemel eñ die opperste
hemel. Mer die redelike hemel is die ghe-
rechtighe mēsche. die mē hemele heet om
dat daer godlike redene in woent Eñ wāt
die hemel gods woenighe is eñ een stoele
Als Izayas secht Die hemel is mi een setel
eñ die eerde een voetschemel mijnre voetē
Also die wijse mā secht So is eens gerech
tighē mēsches fiele een setel der wijscheyt
om redenē der heyligher wāderinge wāt
bi die wāderinghe eñ bi begherte so woe-
net si altoes indē hemel Als paul⁹ seit On
se wāderinghe is altoes indē hemel Ghe-
lijc dat die hemele altoes beroert wort al-
so wordē die goede mēscen altoes beroert
in goede wercken. Die v̄standelike he-
mel zijn die enghelē wāt mē hiet die enge-
len dē hemel. wāt si zijn hoghe ghelijc dē
alrehoechstē bi redeē der waerheit eñ hoec
heit Dyonisius secht ald⁹ Die godlike her
ten zijn hoghe bouē alle dat leeft eñ v̄staet
eñ weten bouē reden eñ sinne Eñ si beghe
reñ meer dā alle. dat is dat scone end̄ dat
goede eñ si zijnre deelaftich aen. Ten an
deren zijn die enghelē scone vā naturē end̄
vā glorie. Vā hare schoenheit seit Dyoni
sius aldus Die engelē zijn opēbaer d̄s hei
meliken lichtes eñ suuer eñ alte claren spie-
ghel onbesmit eñ onbeulect. eñ ontfinc in
hē selnē mochtment segghen die scoenheit
vā goeder formē eñ gods scepnisse. Ten
dordē zijn die enghelē alte starc vā craften
eñ van machte. Vā hare macht secht io
hānes damascenus Die enghelē zijn starc
eñ bereyt om te voldoen gods wille eñ si

zijntehant daer godes wille ghebiedet.
¶ Die onbegripelijcke hemel is die gheli-
ke der godlijcker hoecheyt is daer vā dat
cristus quā hier benedē eñ naemaels wed̄
opuoer. Hier of so seeht Dauid Vādē ho-
ghesten hemel soe was zijn vutcomē ende
sine wederloep was dat hoechste vā den
hemel. ¶ Bouen alle dye hemelen dye
voersecht zijn so voer cristus op totten on
begripelijken hemel Cristus en voer nz op
als helyas op uoer in enē vuerigē waghē
tottē opperste vā desen eertrijcke eñ daer
bouen niet Mer hi wort opgheuoert i dat
ertsche paradijs dat alsoe hoghe staet bo-
uen dat hoechste deser werelt. wāt cristus
voer opten hoecsten onbegripelickē hemel
eñ dat is sine zōderlinghe woenighe ende
zijnre enghelen eñ zijnre heilighē. Eñ dese
woeninghe die betaemt hem. want desen
hemel gaet bouē alle die hemelē in waerdic
heide Eñ om dat hi eerst was eñ in omset
heden ende in ghesticht Eñ daer om is dz
een betamelicke woenighe cristi want die
die woeninghe die gaet bouen alle redeli-
ke ende verstandelike hemelen Hi gaet bo
uen in waerdicheiden van ewicheyden in
ghestichte van onwaerdicheyden. in om-
setheden van machte. Het is oeck mede
ene betamelike woeninghe der heylighen
wāt die hemel is eenformich eñ onberoer
lick mit volmaecten lichte Eñ mit onghe-
maectelike v̄standenisse Eñ daer om beta-
met dese hemel wel te rechte den enghelen
die eendrachtich waren in wercken. onbe
roerlic in liefte. verlicht in gheloue mit v̄-
stādenisse ōtfanclic idē heiligē gheest te ōt
faen. Dat crist⁹ bouen alle redelike hemel
voer dat is bouē alle heyligen dz merctmē

in dien dat die bruut secht in canticis Sy
et hi coemt springhēde in die berghen bo-
uē alle die houelen. wāt die berghē zijn de
engelen. eñ die houelen die heylighē.
¶ Dat cristus bouē alle verstādelicken
hemelen voer dat is opēbaer ¶ Dauid.
Du settes die wolcken dijn opclimmen.
eñ du wāders bouen die pennen d̄ widen
¶ Eñ dat hi bouē die ōbegripelicke he-
melen en voer tot die ghelijcheden godes
dat weetmen bi dat euāgelium marcus.
¶ Marcus ¶ Eñ de heer ihesus na dē
dat hi ghesproken hadde wort hi opgeno
men inden hemelen eñ sittet totter rechter
hāt godes. wāt godes rechterhāt is dat
ghelijcke met gode. ¶ Bernardus
Mijn heer was sondlige gesendet vāden
here eñ te geuen eñ te sitten ter rechterhāt
zijnre glorien in gheliker glorien eñ in een
wesen nae den gheboerte eñ in gelike mo
gentheyt eñ in ewicheden. ¶ Ofte men
mach spreken dat cristus in sinen opuaert
hoghe was in vier hoecheden. dat was i
sinen sitten eñ indē loen to gheuē. eñ in be
kennelichede. eñ in machtigen. ¶ Van
dē eersten seyt ¶ Paulus ¶ Eñ ōs here
die ned̄ quam hi is die opgeuarē is bouen
alle hemelen ¶ Vāden anderē segget hy
Oeck is hi ghewordē ōderdanich totter
doot. Daer op secht augustin⁹. Die oet
moedicheyt is der caritaten loen eñ die ca
ritate is der oetmoedicheyt loen. ¶ Vā
den dorden secht dauid hi voer bouen che
rubin dats bouē die volheyt den const.
¶ Vāden vierdē seyt paul⁹ Ghi sult we
ten die hoecheit vā crist⁹ caritate
¶ Dat seuēde eñ dat laeste pūt als waer
om dat crist⁹ opuoer salmē merckē dat ne
ghē vruchtē zijn vā sinen opuaert. Dye
eerste vrucht is abel makinghe der minnē
¶ Johānes ¶ En ghae ic niet wech so
en sal die troester niet comē tot v. eñ ghae
ic wech soe sal ic hem sendē tot v. ¶ Au
gustinus ¶ Hāge di vleyschelic an mi so
en sal di niet ōtfanckelic wesen des gheest-
tes. ¶ Die and̄ vrucht is die kennis go
des ¶ Johānes ¶ Waert datti mi be
minden ghi solt v̄blidē wāt ic ghae tot mi
nē vad̄ ¶ Augustin⁹ ¶ Daer om ōtne
me ic v die ghelikenis dyes knechtes daer
die vad̄ meerre is dan ic nae die mēscheyt
om dat ghi god gheestelic sult mogē sien.
¶ Die dorde vrucht is die v̄diente vādē
gheloue ¶ Leo paus ¶ Doe began die
wel gheleerde gheloue mittē ghange dyes
herten te ghaen totten zoen die dē vad̄ ge-
lijck is en derfde niet in cristo zijns licha-
melics wesen te gheren daer hi minre i is
dan die vad̄. wāt dats eē grote vastheyt
der groter ghedanckē vast to gheloue dat
si mittē ogē niet en sien. ¶ Augusti⁹
Hi v̄blide als een gigant dē wech to lopē
wāt crist⁹ die en merrede niet mer hi lyep
al ropēde mit woerdē eñ ooc wercken der
doot. inden leuē neder comēde. opuarēde
omme dat wi weder omme tot hem comē
Eñ hi is wech gheghaen van ōsen ogen
dat wij weder totter herten keren sullē eñ
hem vinden.
¶ Die vierde vrucht is ōse sekerheyden
want daer omme soe is hi opgheuarē om
me dat hi ōse voersprake solde zijn voer dē
vad̄. want si moghen harde seker wesen
die alsulcken voerspraeck hebben voer den
vader ¶ Johannes ¶ Wi hebbē enen
aduocaet voer den vader den gherechten

iesum cristū . end̄ hi is dat ghenoech doep
voer onse sundē . Van dese sekerheit seyt
sinte bernardus O mensche du hebst een
seker toeghanc tot gode daer du die moed̄
hebste voer dē sone eñ den soen voer dē va-
der . wāt die moeder toont den sone hare
borsten Eñ die soen toent dē vader sine si-
de eñ sine wōden . Daer om en machmen
niet ontsegghen daer so vele teikenen zijn
so vele teikene vā lieften Die vrucht is on-
se waerdicheit wāt onse waerdicheit is al
soe groot so dat onse nature verheuē is tot
die rechterhāt gods Dese waerdicheit die
mercken die mēschen inden enghelen wel .
wāt si en lieten na cristus opuaert dē men
schen niet meer anbeden Alsoe sinte iohan
secht in dat boeck zijnre v̄holētheit Ic viel
voer des engels voetē dat ic hē anbedē sol-
de . eñ hi seide mi Siet dat du dat nyet en
doetste wāt ic bin een knecht mit di . Dye
glosa secht daer of In die olde wet soe lietē
hē die engelē anbeden vā den mēscen . mer
nae cristus opuaert doe si saghē dat de mē
schelijcke nature bouē hē v̄heuē was so ōt
saghen si hē vāden mēscen wordē anghe-
beden Leo die naeus secht in een sermoen
vā cristus opuaert . Die nature onser oet
moedicheit is gheuarē bouē die hoechheit
vā allen engelē bi gode dē vader sittende .
om dat gods gracie wōderlic wordē sold̄
mitten ghenē die verre waren inder men-
schen anscouwen die bi verdientē gheuoel
den te ghebiedē die werdicheit zijns leuēs
dat haer gheloue dā niet ghebrekē en sold̄
noch haer hope niet wāckelen eñ die cari-
tate niet en solde v̄traghen . ¶ Die seste
vrucht is die vasticheit das geloues Hier
of secht paulus Wi hebben dā enē groten
biscop die ten hemel gheuarē is iesum chri
stū den̄ godes sone . Nu laet ons holdē de
vasticheit vā onse gheloue . Efter secht hij
Wie die betrouwen die hope die ōs voer-
gheset is die wi hebbē als enē vasten anc-
ker der sielen eñ seker toegaende tottē bin
nensten vāden tabernakel daer die voerlo
per cristus inghegaen is Hier op secht Leo
Cristus opuaert is onse opuarē ten hoech
sten . wāt derwaert dat die glorie d̄s hoef
des gegaen is derwaert volcht oec de ho-
pe des lichaems . ¶ Die seuēde vruchte
is dat wijsen vāden weghe . Micheas die
prophete secht Hi voer op eñ wijsden den
wech voer hē Augustinꝰ Jesus cristus is
di ghewordē een wech . stant op eñ wan-
der . du hebste enē wech werwaert dat du
gaen sultste en wilt niet traghe zijn .
¶ Die achtste vrucht is dat opdoen vā
die hemelsce doze Wāt also die eerste adā
die dozen vāder hellen opdede Alsoe dede
cristus dat paradijs op . Daerō singet die
kercke Als du die scarpheit des doot v̄wō
nen haddes so ontdedes den ghelouighen
dat hemelrijc . ¶ Die ix . vruchte is dat
bereidē der steden Sinte Johā indē euan
gelio Ic gae v te bereidē een stede Here be
reyde dat du bereytste want du bereytste
tot onser behoef . als du die staet i ons be
reydeste eñ di seluē in ons .

.A. .M. .E. .N.

¶ Die historie des eerwaerdigen hoech tydes vā pinxsteren

OPtē dach vā huden als der apostolen werck tuget soe wort die heylige gheest in den apostolen ghesent in vueriger tonghē. ¶ Op des heiligē gheestes thoecoemst sullen wij achte dynghen mercken. Eerst vā wien hi ghesend was Ten anderen in hoe menich manirē hi ghesent was Ten dorden in wat tiden dat hi ghesent was Ten vierdē hoe meynichworuen hi ghesent was Ten vijfsten hoe hi ghesent was Ten sesten waer in hi ghesent was Ten seuenden waer omme hi ghesent was Ten achsten waer toe hy ghesent was ¶ Men sal wetē dat hi gesent was vādē vad' eñ vādē zoē. eñ hi gaf hem seluē. ¶ Johānes op eerste ¶ Die heilige gheest die de vad' sendē sal in minē naem hi sal v alle dinck lerē. ¶ Opt anderde. ¶ Ghae ic niet wech soe en sal icken v uiet sendē. Wāt die sendinghe hyer beneden heeft ghelikenis tottē ghenē die sendet onder drie manieren als dat hi heuet wesen die gheuet. Ende alsoe oec mede worpt die zonne hoer radien van hoer Ende dat hi heuet die macht gheuet hy. Eñ alsoe oeck mede wordet een ghescutte ghescoten vā enen scutter. Eñ dat heuet ghebot die hi sendet. Alsoe wordet ooc eē bode vā sinen heer ghesendt.

¶ Nae dese drie manieren soe machmen die sendinghe des heilighē gheestes toeleg ghen wāt hi wort ghesent vā den vad̄ eñ van den sone als vanden hebbende wesen macht eñ ghebot in te wercken Eñ oec so gaf eñ sende die heilige gheest hē seluen als sinte iohā int euāgelio secht Wāt als co men sal die gheest der waerheit ¶ Leo die paeus secht in een sermoen vā den pinxter dage Der waerdigher drieuoldicdeit end̄ de onuerwādelbaer godheit is een substā cie onuerscheidē in wercke. eendrachtich in wille. effen in almachticheide. ghelijc i glorien. wāt die ōtfermherticheit vā dye drieuoldicheit heeft ghedeelt in hē seluē dz wercke onser v̄lossinghe Dat mē dē vad̄ versoenē sal Eñ dat die sone versoenē ende die heilighe gheest v̄wermē. wāt om dat men seit dat die heilige gheest god is daer daerom sechtmē dat hi hē seluē gheft wāt die heilige gheest god is om dat hi sonder sunde is. eñ om dat hi die sundē verlaet. eñ om dat hi gheen creatuer en is mer scep per. eñ om dat hi niet en anbedet mer mē aenbedet hem Eñ hier in ist opēbaer ho dz die heilighe drieuoldicheit hoer altemaele ōs ghegeuē heft. wāt die vad̄ heft ōs ghe geuē al dat hi hadde. wāt als Augustin⁹ secht so sande hi ons sinē sone lone ōser v̄ lossinghe Eñ den heilighē gheest in vrihe de dat hi ōs verkiesen sal Eñ dye hē v̄corē wordē die holt hi hē seluen al in erfnissen. Oec so heft die sone hē seluen al ōs ghege uen Wāt als Benardus seit so is hi onse hierde. eñ hi is ōse weyde eñ onse v̄lossin ghe. wāt hi gaf ons ōse fiele i cope eñ zijn bloet in drancke eñ zijn vleische in spijse. Oeck heeft die heilige gheest al sine ghif ten ghegeuē eñ gheft als paul⁹ secht Een die wort bidē heiligē gheest ghegeuē rede ne van wijscheyden Een āder redene van consten bidē seluē gheest Eñ een āder ghe loue indē seluē gheest. Leo die paeus seeht Die heilighe gheest is een gheuer des ghe loues. een leraer der cōsten. fonteyne der lieften. teiken der suuerheyt. eñ een saeke van alle salicheyt.

¶ Ten anderden in hoe menich manie ren die heilige gheest geseynt was. Men sal weten dat die heilige gheest in twe ma nierē gheseynt was. dat is sienlick eñ on sienlick Onsienlic als hi comt in suuer her ten Sienlic als hi wort gesien i enich sien lick teiken. ¶ Van die seyndinghe d̄s hei lighē gheestes onsienlic daer seit sint iohā Die gheest ghestet waer hi wil mer du en wetes niet vā waen hi comt of werwert hi gaet Dat en is gheen wonder wāt ber nardus seit dat onsienlic woort en quam in die oghen nyet want dat en is nyet ge uerwet. noch oeck inden oren wāt dat en luyt nyet. noch in die noesgaten wāt dat en mēghet hē in die lucht niet mer het vol maect dat herte. noch dat en comet doer die wāghen nyet. men en mach dat oeck nyet swelghen. noch dat lichaem vā den onsienlijcken woorde en machmē nz tastē want dat en is nyet tastelic ¶ Hier bi so mocht yemāt vraghē om dat sine weghe aldus onbegripelic zijn. hoe dz mē weten mach als hi bi ons is Bernard⁹ seit Sijn teghenwordicheyt verstont ic bi dē beroe ren der herten eñ ic mercke die crafte van sine doechde om dat hi de sundē verieghet ende bi dat ondersoecken ende oeck mede bi den berispen mijnre heymelijcke sundē

soe verwōderde mi die diepthept zijnder wijscheit eñ omme dat ic mi een weynich ghebetert hebbe vā mijn sonden so ben ic ghewaer worden die doghet zijnre ghoedettirēheyt eñ biden vermaken eñ bi dyen vernuwen mijnre herten soe hebbe ic vernomen die ghedaentē zijnre scoenheit Eñ al dit te besien soe ōtsie ic die menichuoldicheyt zijnre grootheit. ¶ Bernard⁹ Een sienlick senden vāden heilgē gheest is als hi ghesent wort in een sienlic teykē eñ ghelikenis.

Men sal weten dat die heilige gheest vertoent heeft in vijf sienlicke sakē eñ ghedaēten. Eerst in eenre duuen gedaēte bouē cristum doe hi ghedoept was ¶ Lucas ¶ Die heylige gheest quam neder in lichameliken ghedaēte als eē duue. Anderworue in een ghedaente eender wolckē bouē cristum doe hi ghetrāscfigureert was. ¶ Matheus ¶ Doen hy sprack bescheen hem een claer wolcke. Glosa ¶ Ghelijc dat ōs heer gedoot is soe vertoende hi in zijn trāscfiguracie dye misterie der drieuoldicheit. wāt daer hi gedoept was quam die heylige gheest als eē duue hier als een wolcke. ¶ Dordemale wort hi ghegeuē in een ghedaente eens blasens ¶ Johānes ¶ Hi blies in hem eñ seyde ontfāget den heilighē gheest ¶ Ten vierden wort hi ghetoēt ind' gedaeutē des vuyrs. ¶ Ten vijfsten wort hi ghetoēt in een ghedaēte der tōghē. Eñ in dese twee manierē soe opēbaerde hi huden ¶ Jheronim⁹ ¶ In deser tweē manierē wort hi v̄toēt om te verstaē dat dese twee proper wordē ghegeuē eñ wercken ind' herten daer hi coemt. Die duue sucht voer singhen si en heeft gheen ghalle eñ si woēt in steinē ghaten. Aldus doet de heilighe gheest eñ hi veruolt suchtē voer hoer sonden ¶ Isayas ¶ Wij sullen bryesschen als berē eñ suchtē als duuē. ¶ Paulus ¶ Die heylighe gheest eyscet voer ōs mit ōtsprekelickē suchtē. Dats. Hi doet ōs eysen eñ suchtē.

¶ Ten anderen is die heilighe gheest al sond' ghalle der bitterheyt. ¶ Dz boeck der whscheyt secht. O here hoe ghoet eñ hoe soet is die gheest i ōs. ¶ Hi hiet oec ghoed'tiren mēschelic omme dat hi soeten luden maketeñ ghoed'tiren eñ mēschelic in den wercke. ¶ Ten dorden doet hi wonē in stenē ghaten dats in cristus wōden ¶ Canticorum ¶ Stāt op mijn vrien dinne mijn bruyt mijn duue in die gaten des steens ¶ Glosa ¶ Coemt bruede mine kueken mittē instortinghe des heylighen gheestes ¶ Jheremias ¶ Mittē gheeste ōs mōdes is cristus die heer geuāghen in ōsen sonden den wi seyden. Wij sullen leuen ōder die heyden in dine scheme ¶ Dits te verstaen aldus. ¶ Omme dat die gheest ōs mōdes dats cristus dye heer die onse mōt is wāt ōs been eñ ons vleysch doet ōs tot cristum segghē. In dyne scheme dat is in die passie daer cristus in was dōcker eñ versmaet daer in sullen wij leuen ewelick eñ daer omme te pensen eñ te ghedencken.

¶ Anderwof wort die gheest ghetoent in een ghedaente eēre wolkē Die wolken heft hoer vāder aerden eñ si maket reghē eñ si vercoelt. ¶ Aldus verheft die heylighe gheest vander aerden die gheen die hi

verdollet eñ doet hē alle aertsce dinghē v. smaden Ezechiel. Die gheest vhief mi tus. scen hemel eñ erde Etter secht hi So waer die gheest ghinc eñ mittien als die gheest ghinc so ghingen oec te gader derwaert die rade ende die wordē mede opgheuen dye naeuolghende want indē raderē soe was die gheest des leuens Gregorius Allmen den gheest ghesmaect heeft so bluet al dz vleisce onder.

¶ Ten anderdē so gheeft die gheest ver coelen teghēs die hette vāden sundē Endē daer bi seide die engel tot mariā Die heili. ghe gheest sal bouē in di comen eñ des al. rehoechstē craft sal di ombeschinen Ende hier om hiet die gheest water wāt dz wa. ter te vcoelen Joānes indē euāgelio Vloe. den des leuende waters sullē vloeyē vut si. nen buycke wāt dit seide iohānes vā den gheest dē ontanghen solden de in hem ge loefden. ¶ Ten dozden soe gheeft die gheest reden der tranen. Dauid secht Sijn gheest sal blasen eñ die wateren sul. len vloyen. dat zijn die tranē. Ten vier den so wort die gheest ghetoont in een ge. daente vā blasen Die ademe is licht ende werm eñ saft eñ notruftich om te vademē Dus is die heilige gheest. hi is licht dz is snel om hem te spreiden wāt die graci des heilighē gheestes en cā niet vtraghē Ten anderden so is die gheest werm om te ver. wermen Lucas indē euāgelio Ic bin ghe. comē om een vuer te sendē inder eerdē endē wat wil ic sonder dat dat barne Eñ daer om gheliicket mē den wint vā suydē. In cantico Staet op noordē eñ coem suyden eñ doerwaye mijn hof eñ zijn ghecrude sel len bloeyen. Ten dozden so is die gheest

salte om te vsoeten wāt om datmē sine so ticheit tonē sal so hietmē salue Joānes Si ne salue leert ons vā allen. Eñ men heet den gheest oec een teder licht Helyas seide Na den vuere quā een blasen eenre terder luchte eñ daer was die here Ten vierdē is hi notorftich om te vademē wāt ghebra. ke een mēsce een vre zijn adem hi solde te. hant sterven Also ist te vstaen vāden hey lighē gheest Dauid. Du sultste harē ghe ste ofnemē eñ si sullē ghebrekē Seynt vut dinē gheest eñ si sullē wordē vbozē Joānes die gheest is die leuēde maect.

¶ Ten vierdē so wort die gheest stoent in die ghedaente des vuers eñ ten vijftē i ghedaente der tonghē eñ waer om dz hij in dese twe ghedaentē opēbaerde dz sal mē hier nae segghen ¶ Ten dozdē to wat tyden die heilighe gheest geseynt wort. Men sal weten dat hi gheseynt was optē vijftē dach nae paeschē want daerō was hi op dien dach gheseynt datmē vstaen sol de dat vāden heilighē gheest is volmaect heit der wet eñ ewichloen eñ vlatenis der sundē Hi is volmaectheit der wet wāt all die gloia secht. Doe die kinder vā ysrahel ōtfinghē die wet vā gode in vuer nae den vijftichstē dach na dz si dat lam offerden Ende inden nyeuwen testament so quam oeck die heilighe gheest neder in vuere op den vijftichsten dach na christi vrijenisse Die wet opten berch van synay Die ghe. ste opten berch vā syon. Die wet de wal ontanghen op die hoecheit des berghes ende den heilighen gheest in den cenakel. Hier bi is betekent dat die heilige gheeste is volmaectheit der werelt wet wāt de vol maectheit der wet is caritate. Die gloia

¶ Ghelijck dat die xl daghē die cristus mit sine iōgheren was na zijnre v̄risenis beteykent die teghē woerdighe karcke. Alsoe beduyt oeck die vijftichsten dach in wen die heylighe gheest ghegeuē was dē penninck des ewighen loens

¶ Ten dorden is die heylige gheest v̄latenis der sunden. ¶ Glosa ¶ Die heilighe gheest is ghesent opten vijfsten dach wāt men wort doe verlaten vāden bandē eñ biden gheest wordē die sundē v̄gheuē. ¶ Glosa ¶ Inden gheesteliken iubilo of ghulden iaer worden die miscdadigen vri eñ die schulden worden verlaten. dye ghebanne keren weder omme ten landen eñ ofghenomē erfnis wordē weder ghegeuē. Die knechtē dat zijn de mēscen de mitten sonden v̄coft zijn worden v̄lost vāden dienste. Die miscdadighe des doots worden vri eñ verlost. ¶ Paulus ¶ Dye ewe des gheestes heft mi verlost in cristo vāder ewen der sunden eñ des doots

¶ Die sculden worden ooc verlaten om dat die caritate ouerdect die menichte van den sonden ¶ Die ghebanne keren wed̄ omme in hoor lantschap ¶ Dauid In dat rechte lant sal mi leyden dijn ghoede gheest. ¶ Erf dat verloren is dz gheuet men weder om ¶ Paulus ¶ Die gheest gheeft oorcōscap os gheest dz wij godes kinder zijn. Eñ zijn wi kinder soe zijn wi ooc erfghenamē ¶ Die knechten den wordē verlost ¶ Paul⁹ ¶ Waer die gheest is daer is vriheyt

¶ Ten vierdē hoe menichworuē dat hi die apostolen ghesent was ¶ Men weten sal dat hi hem drieworuē gegeuē was nae der glosen. Dat was voer crist⁹ passi nae sine verrisenis eñ nae zijn opuaert. Die eerste was omme miraculen te doen eñ te prediken eñ die duuelē te v̄driuē eñ den siekē te ghenesen. wāt dese miraculē ghesciedrn doer den heylighē gheest.

¶ Matheus ¶ Verdriue ic in de vīger godes den duuel soe is waerlic dat rijcke godes v ghecomē. mer nochtās en doen si alle geen miraculen die dē heyligē gheest hebbē. ¶ Gregorius ¶ Dese miraculen en maken de mēsche niet heylich noch alle die ghene die miraculen doē en hebben den heylighē gheest niet. wāt die quaden sullen oeck segghen ten doemscdaghe dz si miraculen deden. Heer en propheteerden wij niet in dinen naem eñ deden teykenē Wāt god doet die miraculē mit zijnre eyghenre macht eñ die enghelen mit godes macht. eñ heylighe ludē bi oetmoedicheyt eñ bi ōtfermhertichеyt. eñ die duuelen by natuerlike craftē die indē dinghē zijn. Eñ die touenaren mit heymelike dinghē ende mittē duuel. eñ die ghoede kerstē om hoer openbaer gherechticheden. Eñ die quade kersten doer teykenē opēbare ghereehtichheyt in gheuēstheden.

Anderworuē ghaf cristus sinē apostolen den heiligen gheest doe hi in hem blies eñ seyde Ontfaet den heyligē gheest soe wie ghi die sondē verlaet die sullē v̄laten zijn. Nochtā en mach niemāt die sunden verlaten nae die smerte die ind̄ sielē is ofte oock mede nae der miscdaet dats dye bant der ewigher pinen. Ofte daer nae datmen gode verbolghen heuet. want de sunden worden alleen verlaten bi instortinghen der gracien. ende mit craften der

berouwenisse Nochtās sechtmē dat de pre
ster ontbindet ofte absoluiert. wāt hi ghe
uet te kennen datmē ontbonden is vā der
misdaet Of om dat hi die pynē vandē ve
ghevuer verwandelt in tijtlicke pyne dat
is penitencie ofte om dat hi wat verlatet
van tijlijcke penitencie. ¶ Ten dorden
so ghaf hi den heilighen gheest als opten
dach vā hudē doe haer hertē also vast wor
den dat si gheen tormenten en ontsaghen
Dauid secht Mitten gheest des mondes
is al haer craft Augustinus Die graci ds
gheestes is alsoe ghedaen vindet si droef,
heit si scheydet seende quade begheertē v,
teert si. vindet hi vrese hi verdrijft se. Leo
die paeus secht Die apostolen hooptē nae
dē heilighen gheest. niet dat hi do eerst be
gonde te woenen inden heylighē mer om
dat hi die herten die gheheylicht warē he,
telike ontsteken solde eñ mildeliker doen o
uerlopen wāt hi vermeerderde sine gauen
eñ hi en begonde doe niet Eñ daer om soe
en was hi niet nyeuwe in wercken om dz
hij rijc was in mildicheydē.
¶ Ten vijfsten hoe dat hi gheseynt was
dat was mit gheluut in vuerighe tōghen
Eñ die tonghē openbaerden sittende mer
dat gheluut was haestich veruaerlic end
veruollende. Haestich wāt die heylighe
gheest en can ghene traecheit. Hemelsche
want hij maecte den mensche hemelsche.
Veruaerlick want hi brachte kinderlijcke
vrese in Of om dat hi ewich wee ofdede.
want hi veruaert dat herte vā alre vleys,
schelijcker lieften. Dat gheluut was oec
veruollende. wāt die heylighe gheest ver,
uollede alle de iongheren. want si wordē
alle veruollet vāden heylighē gheestst

¶ Drie teykenē zijn vā veruoltheidē die i
den apostolen waren. Die eerste is nyet
verluden alsmē proeuē mach als eeñ tōne
eñ si is vol soe en gheeft si gheen gheluut
Job. Sal een osse loeyen als hi voer een
volle cribbe is Ofte hi seggen wolde Als
die cribbe des herten heeft volheit vā gra,
cien soe en heeft dat loeyen der onlijdsaem
heit ghene stede Dit teikē haddē die apos
tolen die in tribulacie mit lijdsaemheyt nz
en verluyden mer si ghinghē vten rade al
verblidēde dar si waerdich waren om cri,
stus name laster te draghē. Dat āder tey
ken is dat daer niet meer in en mach. wāt
als een vat vā enich nat vol is so en mach
daer niet meer in wāt een mēsce die sat is
die en begheert niet meer. also zijn die hei
lighen die volheit vā gracien hebben wāt
si en moghen gheen nat ōtfanghē vā eert
sche liefte Izayas secht Ic bin vol eñ daer
om zijn mi dine offerhāden swaer ¶ Ende
der ghelijc die apostolen die die hemelsche
soetirheit ghesmaect hebben die en begheren
ghene eertsche wellusten Augustinus
secht Die drincket vā die vloet des paradi
ses daer een dropel meer of is dā alle die ze
eñ in dien wort die dorst der werelt te niet
Dit teiken hadden dye apostolen want si
en wolden niet eyghēs hebbeñ mer si deyl
den dat alle int ghemeen. Dat dorde tey
ken is oueruloeyen alsmen siet in eer ryui,
re die oueruloeyt Die wijse mā secht Die
veruolt die wijscheit als fison Dese vloet
die pleghet sonderlinhhe ouer te vloeyen
eñ alle dat lant dat daer omtrent lecht dz
wort bedect. Alsoe vloeyden die apostolē
ouer wāt si begōden te spreken mit meni,
gherhāde tonghen. Daer secht die glosa

of. ¶ Siet een teykē van volhedē eē vat loept ouer men mach dat vuyr indē scoete niet bergen. Hier omme begōsten si to v̇ uerscen die omtrent hem waren. want petrus begōste to handes te predicken ende bekeerde drie dusent luden.

¶ Ten anderē was hi ghesent in vuerighe tonghen. ¶ Daer omme salmē oec drie dinghē meecken Tē eersten waer omme dat hi ghesent was in vuerige tongen Ten andetden waer omme meer in vuyr dan in een ander elemēt. Ten dordē waer omme meer in die tōge dan in een anderē leden.

¶ Eerst salmen seggen dat hi omme dryen saken openbaerde in vuerigen tōgen. Ten andrren omme dat si een vuerighen wet prediken solden. dats een ewe d̄ minen. ¶ Bernardus ¶ Die heylighen gheest quam in vuerigher tōghen omme dat die apostolen spreken solden mit alder luden tōgen vuerige woerden. eñ om dat die vuerige tonge een vnerige ewe predikē solden. Ten dorden omme dat die apostolen bekennen solden dat die heylige gheest die een vuyr is by hem luden spraeck. eñ dat si niet gebreken en soldrn. eñ dat zys niet aen hem dragen en solden al bekeerdē si die ander. eñ omme dat alle luden hoer woerdē als gods woerdē horen soldē

¶ Ten anderen salmē weten dat hi ōme veel saken in een ghedaente des vuyrs gesent was Eerst omme zijn seuēuoldigher gracien. wāt die gheest v̇oetmoedichden biden ghauē des aartes dē hogen. Hi vermorwet die harden biden ghauē der goed̄ tirēheyt. hi v̇claert die dōcker bi cōsten. hi bedwinct die vloyende bi rade. hi voe opwaert bider ghauē der wijscheyt.

¶ Ten āderen neemtmen bi sine eerwaerdicheit eñ hoecheyt. wāt dat vuer gaet bouē allen elemētē in ghedaēte eñ ordinancie eñ crafte. ¶ In ghedaēte om dattet alsoe schoen is int lichte. ¶ In ordinancien omme dattet soe hoghe gheset is In crafte omme dattet alsoe wel wercket Eñ in allen desen ghaet die heylige gheest bouen al.

¶ Ten dorden soe neemtmēt omme dat alsoe vele craften heeft in werckinghe.

¶ Rabanus ¶ Dat vuyr heeft vier naturen. het barnt. het suuert. het v̇wermt eñ het v̇lichtet. ¶ Die heylighe gheest verbarnt die sonden eñ suuert die hertē eñ verdriuet die traecheyt eñ verlichtet dyen twiuelinghē. Si verbarnt die sundē

¶ Sacharias ¶ Biden vuyr verbrāt si ghelikemen siluer brāt. ¶ Dauid Si verbartnt oeck mijn leudē eñ mijn herte. ¶ Hi suuert die herten ¶ Isayas Ofdwaet hi dat bloet vā iherusalem van midden hoer inden gheeste des oordels

¶ Hi verdrijft die traecheyt ¶ Paul⁹ Weest heet vā gheeste ¶ Gregori⁹ Die gheest opēbaerde indē vuyr Wāt wt alle herten dat hi veruolt soe verdrijft hy die traecheyt. ¶ Hi verlicht die twiuelinghe ¶ Die wise ¶ Dinen sin wye salse weten ten si datstu die wijscheden wtgheues eñ sendes van bouen neder den heylighen gheest ¶ Paulus ¶ God heuet ōs verthoent mit sinen heylighen gheest. eñ is ōs een vertroester

¶ Dat vierde neemtmen bider naturen zijnder minnen. want die minne wordet beteykent bidē vuyr bi vier redē ¶ Eerst

om dat dat vuer is altoes in roerighe van goede wercken. Sinte gregorius secht. Gods liefte en is nūmermeer ledich. wāt ist liefte so werct si grote dinghē mer v̄rokeloset si te wercken soe en ist gheen liefte ¶ Ten anderdē om dattet vuer onder alle ander tormēten seer formelic is ende dat gheeft luttel vā materien eñ vele vā forme Aldus doet die liefte des heilighē gheestes luttel hebbende vā die liefte deser eertscher dinghen eñ vele vā gheestelijcker lieften al so dat si niet vleischelike dīghē en begheert mer gheestelic gheestelike dinghē ¶ Bernardus onderscheidet vier manierē vā liefhebbē. dat vleisce lief te hebbē vleyscelic eñ den gheest vleiscelic. het vleysch gheestelic eñ den gheest gheestelick. ¶ Ten dordē om dattet vuer heeft macht die hoecheyt te dalen eñ opwaert te risen eñ die vlieten de dinghen doen te vergaderē Eñ bi desen drien so verstaetmē die craften der lieften. Want also Dyonysius secht so heft die liefte drie craften. dat is dalende eñ hoghēde eñ vergaderende. Dalende om dat si dat hoghe neder waert doet dalen Hoghende om dat si neder dinghē opwert heffet Vergaderende om dattet die ghelijcke tot ghelycke tot ghelijcke voecht. Dese drie craften der lieften maect die heilighe gheest in dien die hi veruollet. wāt hi doet se dalen bi oetmoedicheit tot versmaetheyt haers selues. Hi heffet se op die begheertē vā bouen eñ hi v̄gadert se te samen in endrachticheit der seden.

¶ Ten dorden. waer om dz die heylige gheest meer in tōghen dā in anderē leden quā ¶ Daer toe machmē seggē drie redenen. wāt die tōghe is een lit dat ōtsteken is mitten helschen vuere eñ si is pijnlick te regieren. eñ si is orbaerlic als si gheregieret wort Eñ om dat die tōge ōtstekē was mitten helscen vuere daer om behoefden si dat vuec vāden heilighē gheest Jacobus Onse tōghe is goet vuer Om datmē dye tonghe qualic regierē mach daer ō behoefde si te meer die graci vāden heiligē gheest dā die āder leden. Jacobus. Alle beesten machmē tēmen mer die tōgge en machmē niet tēmen Eñ om dat si seer orbaerlick is alsmen se wel regiert daer ō wast noot dz si dē heilighē gheest tot een regierer hadd Hi opēbaerde oeck in tōghen om te beteykenen dat hi dē predickers seer notruftich was om dat hij se doet vuerichlic spreken zōder traecheit. eñ daer om soe was hi in ghelijcken isse ds vuers gheseynt Bernardus secht Die heilighe gheest quā in de iōgherē in vuerighe tōghen. om dz si vuerighe woordē spreken solden stoltelick sonder vresen. In der apostolē werck is ghescreuen Si worden alle veruollet mitten heylighē gheest eñ spraken gods woort sere vromelike Si sprakē menichfoldelic op dz die ghene die dz hoordē in menigerhande maniere v̄stondē wāt si begōdē te spreken mit vuerige tōghen Si sprakē oeck orbaerlic om gheesticheit eñ nutticheit Izayas Des heren gheeste is op mi om dat hi mi ghesaluet heeft. ¶ Ten dordē openbaerde hi in tōgen sittende om te bereykenen dz die heilige gheest notruftich was dē prelaten wāt hi heft macht die sunden te v̄latē Johānes Ontfanct dē heilighen gheest eñ die ghi haer sundē v̄latē sult die wordē hē verlatē Hi ghift hē oec wijsheit te ordlen ¶ Izayas secht Ick sal mijnen

gheest setten op hem eñ hi sal voertbrēgē
oordelen der luden. Hi gheeft hem ooc me
de sasmoedicheyt omme te v̄draghē.
¶ Moyses ¶ Ic sal hem gheuē vā dy
nē gheest dat si mitti draghē sullen dē last
vāden volcke. wāt moyses was die sacht
moedichste. Hi gheeft hem oeck besetheit
in heilicheden om te leren ¶ Job ¶ Go
des gheest verciert die hemelen.
¶ Dat seste als tot wien die gheest ge
sent wort Soe is te merckē dat hi sent is i
den discipulē die suuer waren eñ oetmoe
dich om hem te ōtfanghē. Eñ dat omme
seuen saken die sonderlinghe in hem warē
want ten eerstē waren si rustelic vā hertē
dat merctmē in dyen datter ghescreuē is
Doe voldaen waren de daghē vā pinxter
dat waren die daghen vā rusten. wāt die
feeste was to rusten gheset ¶ Isaias
Op wien sal minen gheest rusten dā optē
ootmoedighē eñ den rustighen.
¶ Ten anderen warē si verenighet i mi
nen Dat merctmen in dat ghescreuen is
Sij waren allegader in eenre stat want si
warē een vā herten eñ vā siele wāt gheli
ke dat eēs menschen gheest niet en maket
leuēde die leden des lichaems si en zijn aen
hem. alsoe en doet ooc die geest die gheest
telike leden niet eñ ghelijc een vuyr dz wt
ghaet alsmen dat holt sceydet. alsoe doet
die heilige gheest mit onurede ōder den lu
den Eñ daer omme singhetmen vanden a
postolen. Hi vantse eendrachtich in carita
ten. eñ die godheyt v̄lichtese.
¶ Ten dorden waren si in een stat end
dat merctmen daer in Sij waren in die sel
ue stat dat was indē cenakel vā syon.
¶ Iheremias ¶ Ic salse leyden inder
woestinē eñ sprekē tot hoer herten.
¶ Ten vierden omme hoer gheduerich
heyt. Daer omme is ghescreue Sij warē
te ghader geduerich in beden. Eñ daer om
singhet men vā hem. Doe die apostolē be
den soe boetscapten si dat god ghecomen
was wāt dat die bedinghe noetruftich is
omme dē heylighē gheest te ōtfangē.
¶ Salomō ¶ Ic aenroep eñ de gheest
der wijscheyt quam in my. ¶ Johā
Ic sal den vader bidden eñ hi sal v een an
der troestet gheuē.
¶ Ten vijftē warē si gheset in oetmoe
dicheyt dat merctmē omme dat si saten.
¶ Dauid ¶ Die den fonteyne indē da
le wtsendes dats die gracie des heylighē
gheestes gheeft god den ootmoedighen.
eñ op wien sal rustē minē gheest sond optē
ootmoedighē.
¶ Ten sestē warē si gheuoghet in vredē
dat merctmen in dyen dat si warē in iheru
salem dat beduut sien des vredes ¶ Dz
die vrede nootdruftich is omme dē heiligē
gheest to ōtfanghē ¶ Johānes ¶ Vre
de die si mit v. ¶ Daer nae blies hi op
hem eñ seyde. Ontfanghet den heilighen
gheest.
¶ Ten seuēden warē si op gheheuē in cō
templacien. dat merctmē dat si dē heyligē
gheest ōtfinghē indē bouēsten cenakel.
¶ Glosa ¶ Die dē enghelen heuet be
gheert hi v̄tredet bi cōtēplacien opuarēde
die begheerte zijns vleysches eñ die woni
ghe zijnre herten. ¶ Ten seuēden waer
omme dat die eerwaerdige heylige gheest
ghesendet was Men sal weten dat hi om
ses saken ofte sonderlinghe manieren ghe
seyndet was diemen hier in merckende is

want die troester die heilige gheest den die vader in mijnē naem sendē sal. die sal v leleren eñ raden al dat ic v segghe. Erst om die droeuighen te troestē. Datmē merct dat hi een troester is. Izayas. Des heren gheest is op mi om dat hij mi ghesalft heeft op dat ic sitten sal troestēde den screiende Die troester hiet die gheest wāt hi bereyt hope der ghenadē den ghenē die wenen om hare sundē die si gedaen hebbē Eñ hi verheffet die hertē vā hare droefheit. Ten anderē om die dodē leuēdich te makē wāt dat merctmē in die gheest want dye gheest is die leuende maect. Ezechiel secht Droghe beenre hoort gods woort eñ ick sal den gheest in v sendē eñ ghi sult leuen. Ten dordē om die onsuuer te reinighē eñ te heilighē. Dat merctmē daermē seyt hei heilich. wāt also mē seit dat die gheest is die leuede maect also seitmē heilich om dat hi heilich maect eñ suuert die onsuuer wāt heilich bedudet suuer. Dit bedruysch van die vloet die oueruloeyt des heiligē gheest v̄blidet gods stede. dats gods kercke Eñ bi dese vloet so heilichde die alrehoecste zijn tabernakel. Ten vierdē om die liefte vaster te maken ōder die twedrachtige Ende dat merctmē in dat woort Vader. wāt hi heet vad̄ om dat hi ōs natuerlic lief heeft Johānes Wāt die vad̄ heft v lief Is hi vader so zijn wi kinderē. eñ soe zijn wi oeck broed̄s te gad̄ eñ ōder den bruederē duert vrientscap. Ten vijften om die gherechtighen te beholdē. eñ dat merctmē In minē name. dat is iesus die bedudet salicheyt. wāt die vad̄ seyndet in ihesus crist⁹ name dē gheest. om dat hi tonē wil dat hi quam om die heidene te beholdē. Ten sestē om die oñwetene te lerē. eñ dz merctmē hier in Hi sal v alle dinghe leren. Ten achtsten waer toe dat die heilighe gheest gheseynt was in die erste kercke Dat was eerst bij bedinghe. Lucas. Do iesus bede do quā die heilighe gheest ned̄. Ten anderdē om datmē nerstelic gods woort hoort In der apostolē werck. Doe peter noch sprac soe viel die heilige gheest op alle die dz woort hoordē. Ten dordē bi stadige werckighe eñ dat merctmē in dien dat mē die hāt op dat hoeft leyt In dat werc der apostolen. Doe leidē si de hāt op hē eñ si ontfinghen den heilighē gheest Of datmē die hāt opt hoeft leit dat bedudet absoluierē van sunden in die biechte.

Den eersten dach van die Meye

B

Item der heyligher tween apostolē dach Sinte Philippus ende sint Jacob die minre die ons herē brueder ghehe ten was.

Opten seluen dach sinte walburch d̄ heiligher iōcfrouwē. Eñ

Die legende vā sinte Philippus

Philipp⁹ die apostel do hi xx. iaer in sichien gepredict had so vighē hē die heiden eñ dwōghen hē dz hi maers dē afgod anbedē solde Eñ do soe quamvut die eerde een draeck eñ dode d̄s biscops sone die hē diende toter offerhāde Eñ hi dode oec twe pricen welcker knechten phelippū gheuāghen hielden Ende alle die āder begade hi alsoe mit sinen adem

dat si alle sieck waren. Eñ philippus sey de ghelouet mi eñ breert die beelden eñ aē bedet hier ōsen heer aen den cruce op dat v siecken gheneſen moghen worden eñ uwe doden verwecket. C Doe riepē die siec waren. Doet alleen op dat wij gheneſen moeghen worden. eñ wij sullen dese afgo den breken eñ verbarnen.

C Philippus beual doe den drake dz hy in een woeste stat varen solde op dat hi nie mār hinderen en mochte. eñ hi vloech doe to handes wech eñ men sachs niet meer. Doe ghenas philippus alle die sieckē ende die dze dodē ōwecte hi. C Aldus ghelo uedē si alle eñ hi predicte daer noch ee iaer eñ hi ordineerde daer papen subdyakenen eñ clercken.

Philippus toech vā daer in azien in een stat gheheten ieropelim Eñ daer vāt hi die ōgelouhept vāden luden die seyden dat ihesus een valsch lichaem an ghenomē hadde Eñ die ōgheloue dede hi wt.

C Daer waren twee heylige meechden daer god vele luden mede bekeert hadden eñ philippus vergaderde seuen dagen voer zijn doot alle die bisschoppē eñ die papen eñ seyde hem. Dese seuen dagen heeft my god verleent omme v te vermanen. want hi was lxxxvij iaer olt. C Hier nae soe vingen hem die ōgelouige eñ sloegen hem nen een cruce eñ aldus voer hi tot gode eñ eynde salichlic zijn leuen.

C Neuen hem zijn begrauen beyde sine dochteren. die een ter rechter siden eñ dan der ter luchter siden C Isidorus C Phi lippus predicte den walen cristum eñ den wilden heiden die daer omtrent waren de brochte hi ten lichte d wetenheit eñ ter ha uen der salichept. C Oyer vā den philip pus die een was vanden seuen dyaken so segget Jheronimus in die martirelogie dz hi stoet opten seuenden dach vā hoymaēt te celarien zeer ōmeert van wōder eñ mira culen Eñ neuē hem zijn sine drie dochters begrauē.

C Die eerste philippus screef vāden ādē ren wāt die eerste was een apostel gods eñ dander een dyaken. C Ecclesiastica historia secht dat philippus die apostel vi er dochters hadde tot propheteren. mer iheronimus is bet te ghelouē

Die legende vā sinte iacobus die min re apostel.

Iacobus die apostel is gheheten iacobus alpheus zoen. eñ iacob ōs herē broeder. eñ die minre iacob. eñ iacob de gherechtighe. Hi en hiet niet iacob alphey nae den vleysche mer nae die beduidinghe des naems Wāt alpheus beduidet geleert of leringhe of vliende of die duisentichste. wāt hi is gheheten iacob alpheus om dat hi gheleert was bi ingheuē d cōstē eñ leri ghe omme dat hi die andē leerde Eñ vlien de omme dat hi bi vlmaetheden die werlt vloet. Eñ die duisentichste omme die ghis linghe zijneer groter oetmoedichept.

C Oyen hieten oock mede ōs lieues herē broeder omme dat hi hem alre ghelyckest was onder allen den anderen apostolen. Want hi was hem alsoe ghelijck dat vele luden gheen onderscheyt tusschen hem bei den gheuen en mochten.

Eñ daer om namen die ioden een teikē vā iudas doe si ghinghē om iesum te vāghen dat hi cristū cussen solde op dat si wetē sol de welc dat hi waer. Dit screef Ignaci⁹ in een brief tot sinte Johā euāgelist eñ sey de Mach ic so wil ic te ierusalē varen dat ic die waerdighe iacob sien mach diemē ge rechtich hiet eñ die mē oec seit dat iesus al re ghelijcste was int ansichte eñ int le uen eñ in die maniere vā wāderinghe also ofte hi zijn lichamelic brueder hadd̄ gheweest wāt sie ic hē soe sie ic iesum na alle maecsel des lichaems. Ofte men heet hē ons he ren brueder. wāt ghelijc dat cristus eñ ia cob vā twe susterē quamē also quā ioseph eñ cleophas vā tween broederē alsmē leset wāt hi en hete ōs herē broeder niet want hi iosephs sone was vā sinē erste wijue al soe die zōmighe segghē willen welcke Jo seph ōser lieuer vrouwen brudegom was mer hi was mariē sone die cleophas doch ter was welcke cleophas was iosephs va der die marien brudegō was als zōmighe segghē. mer dit en is niet gheloeflic. Die iodē pleghē die ghene brueders te hetē die die ene den anderē bestont an beidē siden. Ofte men hiete hē oec ōs herē brueder om sine zōderlinghe heylicheit Eñ daer om so was hi voer dē anderē apostolē biscop in Jerusalē gheordiniert. Hi is oec ghehetē die minre iacob om die onderscheit vā Ja cob zebedeus sone al was hi eer gheboren dā die āder iacob. nochtā Jacob zebede⁹ sone die was eer apostel. Wāt noch holt men die ghewoente in vele cloesterē dz die ghene die daer eerst in coemt die meeste he tet eñ die after comt die minste hiet al is hi older vā iaren eñ meerder vā heylichyde.

Want Jeronimus secht dat hi also heilich onder den volcke scheen eñ was soe dat si streden om te tasten die zomē van sine cle dere. ¶ Hier of secht Egesipp⁹ Jacob ōs heren brueder die ōtfinc die kerc die vā al len luden gheheten is gherechtich ende hi duerde vā ons heren tijden tot onse tijden Hi was gheheilicht in zijn moeds licham Hi en drāc nye wijn noch ghemaectē drāc Hij en at nye vleysch. nye en quā yser op zijn hoeft. nye en was hi mit olie besaluet eñ nye en bade hi in baden Hi was altoes ghecledet mit enē lijnē clede. Hij plach soe dicke in sine ghebede te knielē so dat hi an sine knyen swelle scheen te hebben als aen die versen Om dese grote duerbare heylic heit so wort hi gherechtich ghehetē. On der alle die apostolen so lietmē hem alleen gaen indē binnesten tēpel. niet dat hi dar in offeren solde mer om te bidden. ¶ Dit secht Egesippus. ¶ Men leest oec dat Jacob die eerste misse dede ōder den a postolen wāt om sine grote heilicheyt soe deden hē die apostolen die ere dat hi eerste nae ons heren hemeluaert te ierusalē ond̄ hem allen misse dede Eñ oec eer dat hij bis scop gheordiniert was Want men leset in dat werck der apostolen. dat die iongheren ons heren warē duerende ende volhar dende in der apostolen leringhen end̄ i die moninghe des broots te breken. dat was vā die misse te doen. Ofte bi auonturē daer om sechtmen dat hi die eerste misse de de in des bisschops ghewade. Alsoe dede sinte Peter oeck naemaels te anthiochien eñ Marcus in aleyandrien. Dese iacob was oeck een maghet alsoe als Jeronim⁹ bescrijft. ¶ In den goeden vridaghe als

iosephus eñ iheronimus seggheñ. doe ons se heer doot was soe belouede desen iacop dat hi niet en solde eten voer dat hi saghe god verresen vāder doot.

¶ Doe iacobus aldus gheuast hadden tot inden paeschdach dat cristus verresen was soe opēbaerde ōs heer hem eñ dē genen die mit hem warē eñ seyde. Settet eē tafel eñ brēghet broet. Doe nam cristus dat broet eñ ghebenedidet eñ ghaft iacop seggheñde. Broeð stāt op ende eet want cristus is verresen.

INdē seuēden iaer doe hi billchop was eñ die apostolen tottē paesc feest ghecomē warē eñ iacop vā gheð wat ōs heer mit hem luden gedaen hadde soe seydent zyt voer tvolck. Eñ doe iacobus seuē daghen mittē apostolen ghe predict hadde voer cayphas eñ dē ioden. eñ het daer bi was dat si ghedoept woldē werden soe quamer haestich een indē tempel eñ riep.

¶ O ghy mānen vā israhel wat wildy doen waer omme laet ghy v bedriegē vā desen touenaers Dese maecte soe groeten gherustе onder tvolck dat si die apostolen stepnen wolden Eñ die man ghinck optē trappen eñ hi worp iacobum neder. Eñ nae die tyt soe hincte hi zeer.

¶ Exempel.

INden dertichsten iaer vā sinen bisch, domme doen die ioden saghen dat si paulum niet en mochten doden omme dz hi den keyser appelleert hadde eñ hi te roe men ghesent was soe woldē si hoer moet roelen ouer iacop eñ sochtē saken als ege, sippus seyt die indē apostolen dagē was. Eñ soemē in scolastica hiltoria lest so quamen die ioden tot iacobum eñ seydē Wy bidden di datstu dat volck weder roepelt wāt het dwaelt nae iheſum eñ meynē dz hi cristus is Daer omme biddē wi di dat tu alle den ghenen die to paesschе vghaderen sullen rades vā iheſum. wāt wy sullē alle dine woerden volghen. eñ wy eñ alle dat volck sullen vā di oorcōtscap gheuē dz du gherechtich bisse. Eñ si setten hem boven optē pynappel vāden tempel eñ riepen mit luder stemmē eñ seyden. Gherechtige bouē allen mānen den wy schuldich zyn ge hoorsaem te wesen. omme dat alle volck dwaelt nae iheſum die ghecruust is so seg ghet ōs wat v dūcket.

¶ Doe seyde iacobus ouer lude. Wat vraghet ghy my van des menschen zoen. siet hi sittet inden hemel al totter hoechstē moghētheden eñ hi sal weder omme comē omme to oordelen ouer leuenden eñ ouer doden. ¶ Doe dat die kerstен hoorden soe worden si wōderlycken zeer verbidet eñ si hoordent ghaerne. mer die scribē eñ pharizeē seidē. wy hebbē quaet ghedaen dat wy hem aldultanighen oercōtscap den gheuē vā iheſum laet ōs opghaen eñ worpen hem neder op dat hem die ander vuaren eñ in hem niet ghelouen en deruē eñ si riepen ōderlinghe eñ seydē O die gerechtighe olde eerbaer man de dwaelt nu oeck mede. ¶ Doe ghinghen si op den tempel eñ si worpen hem nederwaert.

¶ Ende doe si den apostel neder geworpen hadden soe worpen si hem noch wonderlycke zeer mit stepnen ende si seyden. laet ōs stepnen dē gherechtē iacob.

¶ Eñ doe hi neder ghewerpē was soe

en starf hi niet mer hi viel op sine knyē en-
de badt Here ick bidde di verlate hē want
si en weten niet wat si doen. Doe riep een
vāden priesteren vā rachabs sonē Ic bidd̄
v spaert hē. wat doet ghi desen gherechti-
ghen hi bidt voer v die welcke ghi steent.
Doe greep een vā dien een volres stock eñ
sloech hem mit enen groten slaghe in zijn
hoeft ende sloech hem die hersene in. Dit
secht Egesippus.

¶ Ende mit dese martelie soe voer hi tot
gode in Neronis des keysers daghē die be
gonde te regnieren Indē iare ons herē lvij
Eñ hi wort begrauen neuen den tempel.
Eñ doe dat ghemene volc sinē doot wol-
de wreken eñ den recht sculdigē wolde vā
ghē so vloghen si. ¶ Josephus secht Om
des gherechtighen Jacobs doot soe wort
ierusalem verdestruiert eñ die ioden v̄dre-
uen. mer dat en was alleen om sinen doet
niet mer sonderlinghe ghesciede die v̄derf
nisse om ons heren doot als ōse here voer
seide in den euāgelio Si en sullen in di niet
laten die ene steen opten anderen wāt du
niet en bekenste dē tijt dijnre vandinghe
Mer om dat ōse here nyet en wil den doot
des sundaers eñ om dat die iodē ghene on
schult en soldē hebben so beyde hi xl. iaer
na haer penitēci Eñ hi hadse gherne tot pe
nitencie ghekeert mit der apostolē predica
cie Eñ sonderlinghe mit desen Jacob ōs
heren brueder Mer doe onse here die iodē
mit predicacie niet en mocht bekerē so wol
de hi se mit teikenē veruarē. wāt in desen
xl. iaren die god den ioden gaf penitencie
te doen so gheschiedē vele teikene als iose-
phus secht. Wāt men sach een claer ster-
re die ghelijc een swaert was bouē de stat
staen Eñ een heel iaer doer so brāde si mit
vreselijcker vlāmen. ¶ In een āder fest
vā paeschē in die neghēde vre vāder nacht
so quā also groten blixom ōme eñ om den
tempel so dat alle die luden meendē dat dat
schoen dach gheweest hadd̄. ¶ Op die
selue feste so wort daer geoffert een vaerse
eñ onder des priesters hāden soe baerden si
een lam. ¶ Nae luttel daghen so sachmē
daer i de lucht vlieghen waghenē mz paer
den ghereden eñ ghewapent volc mit gro
ten scaren eñ men sach oec dat si die stat al
ōme beleyden. ¶ Noch in een āder feeste
die mē pinxteren hiet des nachtes doe die
presterē indē tempel ghingē om harē dien
ste te doen so beuoeldē si beroringhe ende
gheroep. eñ stēmen hordē si die seidē Gae
wi van hier. ¶ Int vierde iaer voer den
strijde soe was daer een mā die iesus hiete
ende hi was Añanyas sone die begōde te
roepen indē feeste vāden tabernaculē ende
seyde Gheluyt vā oesten. gheluut vā wes
ten. gheluyt vādē vier wijndē d̄s hemels
op iherusalem eñ optē tempel. gheluyt op
die bruut eñ opten brudegō. gheluut op
alle dat volc. Dese Jesus wort gheuan-
ghen eñ men leide hē tot ten richter eñ mē
dede hē vele tormēten an mer hi en bad nz
noch en weende niet. mer mit luder stem-
me so riep hi dese woorden tot elckē slage
Eñ dese woordē seide hi daer toe We we
op ierusalem. Dit secht Josephus.

¶ Mer als die iodē hem niet bekeeen en
wolden mit predicacie. noch hē en v̄uaer-
den vā die woordē so bracht onse here na
xl. iaer Vespasiaen eñ tyt9 tot ierusalē die
alle die stat v̄nyeldē Dit was de sake daer
si daer om quamē alsmē i een histori leset.

¶ Doe pylatus sach dat hi den ōtsculdi ghen ihesum v̄doemt hadde omme dat hi tyberium ōtsach soe sende hi tot hem enē bode die albanus hiet omme hem to ont-sculdighen.

TOt dien tiden was vespasianus prince in galacien eñ pylat⁹ bode wort mittē wide ghestotē an ga-licien eñ men brochtē tot vespasianum. wāt het was daer een ghewoēte soe wye ghedoghede dat zijn scip brack dat hi ewe lijck dē prince dienē moeste Eñ vespasiaen die vraghede hem wye hi waer. eñ vā wa ne hi quaem eñ werwaert dat hi woude Die bode seyde hem. Ic ben vā iherusalē eñ vā daer was mijn wech to romēwert Vespasiaen seyde hem. Du comes wt wi ser ludē landen du bist een meyster end̄ du moetes mi ghenesen. Wāt hi droech in si ne nosegatē eenrehādr wormē die hi ghe dragen hadde vā zijnre kintscheyt ende so daer bi hiet hi vespasiaen. Albanus ant-woerde Heer ic en can gheē cōsten vā mey sterien daer omme en sal ic dy niet mogen ghenesen. Vespasiaen seyde. En genestu my niet soe saltu storueñ. Hi antwoerde Die ghene die den blinden sienden maket eñ den doden verwecte hi weet dat ic nyet en can vā enighe meysterie. Vespasianus seyde wie is dat daerstu dese dinghen van segghest. Hi seyde dat was ihesus vā na-zareth die de iodē vā nide doden wildi an hem ghelouen hi sal v ghenesen.

DOe wort vespasianus ghelouich end̄ die wormen vielen wt sinen noseghaten eñ hi wort al ghenesen eñ hi wort zeer verblijt eñ seyde. Ic ben seker dat my dye godes zoen ghenesen heeft. hier omme so sal ic vāden keyser verwornē dat icse alle verderuen sal die hem verrieden eñ ghedo det hebben. Doe seyde hi tot albanum. Keer weder omme toe huus ick gheue dy oorlof eñ cōsent.

¶ Doe toech vespasianus to romen eñ hy verwort aen tiberium den keyser datty iudeen eñ iherusalem destrueren mocht eñ verderuen.

¶ Exempel.

VEspasianus vergaderde menich iaren zijn heer eñ in nero des keysers tiden doe die ioden teghens romen staken voer hi derwaert Wāt als die croniken seggen soe en dede dit niet alleen vespasianus om cristus wille mer omme dat sivāden roem schen rijck ghesceyden waren.

¶ Aldus quam hi to iherusalem mit enē groten heer opten paeschdach eñ beleydet al omme. eñ alle dat volck datter ghecoe-men was totten feestdaghe wt allen lan-den besloet hi oeck mede daer binnen.

¶ Exempel.

DIe ketsten die binē iherusalem warē die warē gewaerscuyt vādē heylighē gheest eñ warē al wt ghereyst eer vespasi-anus daer voer quam in een stedeken ouer die iordaen ghehietē pelle.

¶ Exempel.

AIre eerst toech vespasianus voer een stedeken gehietē ionaparam daer io-sephus prince eñ leytsmā in was mer iose phus wed̄stōt hem mālic mit sinē volcke. Doe iosephus dat sach datmē die stede v̄ winnē solde nam hi mit hem xij iodē ende ghinck in een huus onder die aerde.

¶ Daer vasten si vier daghen mer die io-
den die daer waren mit Josephus die had
den lieuer daer te steruen vā hōgher dā hē
te gheuen onder vespasianus dienst Ēn si
wolden die ene dē anderē doden eñ also ha
re bloet gode in sacrifici offeren Ende om
dat Josephus de eerbaerste was so woldē
si hē erste dodē om dat si te eer soldē wor
den ghepayst ouermits sinē bloede cyer
die cronikē segghen dat si hem ōderlinghe
doden woldē om dat si ōder der romeynē
hāden niet comē en wolden cyer iosephꝰ
die een wijs mā was eñ niet sterue wolde
hi maecte hē seluen richter vāder doot endē
vā der sacrificien eñ hi ghaf een vōnis wt
datmē loten solde twee eñ twe wie dz ster
uen solde eñ wie dat hē dodē solde Ēn doe
si dat lot worpē so storuē si nu die ene endē
nu die āder tot dattet quā tottē lesten daz
iosephus mede loten solde Ēn do nam Jo
sephus dpe vrome eñ stare was desen ghe
selle zijn swaert Ēn hi vraechde hē ofte hij
lieuer hadde te leuen dā te sterue Endē hi
hete hē dat hi dat oec kiesen solden sonder
beiden Ēn hi was vnaert eñ antwoorde
hē Jc heb lieuer te leuē op dat ghi mi wilt
laten leuen Doe sprac Josephꝰ enē man die
vespasianus zōderlighe vrint was Ende
dese man badt vespasiaen dat mē iosephꝰ
zijn lijf gheuen wolde eñ dat wort hē ghe-
geuen Ēn doe Josephus voer vespasiano
ghebracht was so seide vespasiaen . Du
hadste den doot vdient en had di dese mā
niet verbeden . Ēn iosephus seide Js hier
pet mis daen men mach dat alle beteren .
Ēn vespasiaen seide . Die ghene die daer
gheuāghen is wat mach hi doen Ēn iose
phus seide Jc sal pet moghen doen wāt ic
sal dine ozen verstoeten mit mine woorden
okt vdat ghelieft dat ic spreke Vespasiaꝰ
seide cyen gheeft di oerlof op dat du di an
dine woordē holdes eñ al dat du segghen
wiltste salmen goedertierlic hozen Ēn Jo
sephus seide hē . Die keyser vā romen is
doot eñ die senatozē hebben di keyser ghe-
ghemaect Ēn vespasiaen seyde hē . Of du
een prophete biste waer om en prophetier
ste dese stede niet dat si ōder mijne machte
solde moeten comen Josephꝰ seyde Jc heb
hem dat wel voer ghesecht ouer xl . daghe
Ēn hier en binnen quamē die boden vā ro
men eñ seiden dat vespasianus keiser was
eñ si voerden hē te romen waert ¶ Eusē
bius secht in zijn cronike dat iosephꝰ Ves-
pasiaen voerseide dat die keiser doot was
eñ dat hi keyser was Ēn doe vespasianus
te romen voer so liet hi Titū sinē sone voz
ierusalem ligghen . Ēn doe Titus hoorde
dat zijn vadē keyser was so wort hij alsoe
sere verblidet vā herten so dat sine senē die
crōpen vā colde eñ dat hi lam wort . Doe
sephus hoorde dat Tytus siec was so on
derstocht hi naerstelick den tijt eñ die saeke
vāder siecten . mer die sake en wist mē niet
noch wat euel dattet was mer men seyde
dattet vā die tijt ghesciede dat hi hoorden
segghen dat zijn vader keyser was gewor
den . Ēn Josephus die mercte datmē con
trarie mit cōtrarie moste verdriuē ende hi
wiste wel datmē mit rouwe winen moet
datmen mit liefte verlaghet Hier ōme soe
vraechde iosephus of daer oec yemāt wa-
re die Tytū vertoornt hadde . Ende daer
was een man die Thytū alsoe sere verto-
net hadde ende die hem oeck mede alsoe se-
moeplick ende alsoe hatich was dat hij hē

gheensins aensien en mochtē sonder grote gramscap noch oeck niet horen noemē Eñ iosephus seide tot titus wildi ghenesen so moet ghise al vry holdē die mit mi comen sullē. Titus cōsenteerdet.

Doe dede iosephus haestelic een mael tijt bereyden eñ die tafel setten eñ hi dede die knaep aen zijn side sittē. Doe hem Titus aensach wort hi soe zeer ghestoert eñ die tē eerstē vercolt was ghewordē mit bliscappē die wort nu vā hettē d' gramschap v̄warmt. Eñ men reycte sine zenen eñ hy wort al ghenesen. Hier nae wort titus op den knaep ghesoēt eñ ōtfinck iosephus in enen vriēt.

Aldus lach titus voer iherusalem twie iaren Eñ sond' dat and' quaet dat die vā binnē haddē soe was daer alsoe grotē hōger dat die vad' den kinde eñ dat kit zijn der moed' eñ die man twijf eñ twijf haren man die spise ōtnamē vtē hāde eñ vtē monde. Eñ starcke iōgelingen en vrome ghinghē zwindelen afterwaert vā hōger eñ si vielen doot. Eñ omme dat si dē stanc vādē dodē ludē niet ghedoghē en mochtē so huerdē si knechtē vand' ghemeynd' renten diese begrouē mer die doden worden so vele dat sise worpē ouer die muerē. Eñ doe titus ōme voer eñ hi die graftē vol doden sach legghē eñ hi sach dat alle dat lāt besmet was vā stancke soe stack hi sinen hant ten hemel waert eñ seyde al wenēde God du sieste dat ic di niet eñ doe. Wāt si hadden binnē alsoe grotē hōgher dat si hoer schoen eñ hoer ryemē aten.

Exempel.

Men vindet ooc mede lesende dat daer binnen was een seer edel vrouwe eñ rijke eñ die rouers die quamen in haer huys eñ ōtnamen hoer alle dat si hadde to eten eñ to drincken. eñ si en lieten hoer niet. ende si hadde een sughēde kint in haren hāden eñ seyde Ongheuallighe kint eenre onsaligher moeder wye sal di holden inden strijde inden hōgher eñ indē roue daer omme coem to mi eñ ick sal di eten eñ wes dynre moeder een spise. eñ een gramscip den rouers eñ alle de werlt een fabule eñ eē exempel. Eñ doe si dit ghesecht hadde soe dode si dat kint eñ coectet eñ si at die een helft eñ die and' helft hielt si. Die touers roken to hāt den roke vādē ghecoctē vleische eñ brakē in dat huys eñ si dreychdē dat wijf toe doden of si en haelde dat vleysch voert. Doe ōtdecte si des kindes leden eñ seydem Siet ic hebbe v dat beste deel gheholden. eñ die rouers wordē v̄saecht dat si nz sprekē en mochten. eñ twijf seyde. Dat kint was mijn die sonde is mijn eet vromelijc wāt ic hebbe eerst ghegetē die ic wan. en zijt niet heyliger dan die moed' noch weecker dan die wiuē. mer v̄winnet v uwen ghoedertirēheyt eñ ōtsiet ghij v soe sal ick dat selue eten die de ander helft ghegheten hebbe. Die rouers zweghē stille ende ghīghē al beuēde wech.

Inden anderden iaer vā vespasianus rijcke of keyserlijcker croninghen soe wan Titus die heerlijcke ende schone stat van iherusalem. ende hi destruerde ende v̄derf alle die steden ende hi worp den tempel omme Ende alsoe die ioden cristū ōme xxx penninghen coften alsoe ghaf Titus xxx iodē om enen penninck Ende soe iose-

phus secht soe waer daer xcvij. dusent io-
den verdoft. en xi. hondert Mz stozuen daer
en mitten swaerde verslaghen die al ouer
die muere gewozpen wozde wat si vocht-
ten binnen so sere dat si die ene den anderen
mit groten hopen offloeghen. Want Jose
phus secht dat daer twe partijen van bin
nen waren die niet ouer een dzaghen en cō-
den en elcke partije had sinen hoetmā Die
een hoetman hieten simon en sine partije
was die machtichste. En die ander hoett
man hete iohan Dese simons partije had
die stede beneden en alle die tooznē En io-
hans partije hadde den tempel en dat daer
toe behoozde mer int leste wā hem dat si-
mon alle of.

Men leest doe Thytus in iherusalem
quam soe vant hi daer een dicke muer en
do hi dye dede breken so vant hi daer een
olt man die eersame was int aensien End
doe men hem vraechde wie hi was so sep
de hi dat hi was Joseph vā aromathien
vut ene stede vā iudeen En hi sepde dat hē
die ioden daer in bemuert hadden om dat
hi cristū begrauen hadde. Nochtās so le-
sen men in Nycodemus boec. dat doe dye
ioden hem bellooten hadden dat hē do cri-
stus verloste doe hi verresen was en leiden
hem in aromathijen. mer bi gheualle doe
hi weder cristū predicte en hi dat niet latē
en wolde so bemuerdē hem die ioden wed

Doe Vespasianus doot was soe vol-
ghede nae hem Thytus zijn sone int rijcke
En Titus was een alte ghoedertieri man
ende milde. Eusebius die biscop vā cesa-
rien secht dat hij des auōts bedochte wat
hi inden daghe ghedaen hadd En vant hi
dat hi noch niet ghegeue en hadde so sep-

de hi Ay mi lieue vrienden ick hebbe desen
dach verlozen.

Nae vele tijts so quamen zomighe io-
den en wolden ierusalem weder oprichten
ende opten ersten mozghenstont dat si vut
quamen so vonden si vele crucen van dou
we ghemaect. en do wozden si daer of u
uaert en vloghen van daer Opten an-
deren mozghenstōt doe si weder vut qua-
men so vant een ytlic an sine cleder een cru
ce van bloede ghemaect En doe wozden si
noch meer veruaert dan si te vozens waren
ende vloghen van daer En do si noch voz
dewerf weder quamen soe quam daer ha-
stelic een vuer vut die eerden en daer mede
so wozden si alle die daer quamen seer on-
uoerdienlic verbrant.

C.

Te alexandrien sinte Athanasius bis
cops en confessoers dach. In deses
heyligha mās vuolghinghe had bi nae te
samē ghelwozē alle die werelt en alle dye
princē en dat volc vā alle lāden wozdē be-
roert en quamē teghens hem en hi ghedo
ghe vele laghē vā die ongelouighe Arria-
ne En hi sterf in dat xlvi iaer zyns prester-
scaps in valencias en valens der keyseren
tyden. En.

D

Te iherusalem dach en hoechtijt dat
dat heilighe cruce gheuonden wort
vā helena die coninginne

Opten seluen dach sinte iuuenalis bis
scops en confessoers dach.

Te romen passie der heiligheu alexā-
der paeus euenci⁹ en theodol⁹ priesterē die
ōder aurelian dē prince gemartelict wor-
den. En noch vele. ꝛc.

¶ Die historie vā des heylighen cruces vindinghe.

Ons heren cruce wort gheuō den op desen dach Wāt voer dese tijt vādet seth inden aert scen paradise alsmē leest. eñ salomō vātet inden libano. eñ die conigine vā saba vātet indē tempel eñ die iodē in den piscine. mer huden wortet vā helenen gheuōden inden berch vā caluarien cc iaer nae ōs heren doot. ¶ Men leest in nicodemus historie doe adam sieck was doen ghinck seth zijn zoen ter poerten vādē paradise eñ hi eyschede olie der barmhertiche den daer hi zijns vad's lichaem mede saluē solde op dat hi solde moghē genesen worden Eñ michael de enghel opēbaerde hem eñ seyde. en wilt niet arbeydē noch wenē omme te ghecrighen olie der ōtfermhertic heyt wāt du en salste dat niet moghē cryghen voer dat gheledē zijn vijf dusent iaer eñl. ¶ Nochtās gheloeftmē dat adās tiden tot cristus passie waren vijf dusent iaren gheleden twee hōdert eñ xxx.

¶ Men leest oec anōs waer dat hem die enghel ghaf een telch eñ hi hieten potē op ten berch libano.

¶ Men lest oock mede in een ander historie die niet wel to ghelouē is Dat die ēgel seth ghaf vādē holte daer adam aen sondighede eñ seyde. wāneer die boem vrucht brochte soe solde zijn vader ghenesen zijn. Eñ doe seth weder ghecomē was vāt hy sinen vad' doot. eñ hi plante die telgen op zijns vaders graft eñ het wort een groten boem eñ die boem duerde tot salomōs tidē of dit al waer is dat laetmē staen int dūcken des lesers.

¶ Doe salomō desen schonen boem aen sach soe dede hi hem ophouwē ēñ dedē vertimmerē indē huys des tempels ¶ Johānes beleth ¶ Men mochtē nergēt leghen noch hi en was tot gheenre stat bequamelick wāt hi was altoes to cort ofte to lanck. Hier omme worden die timerluden toornich eñ si verstietent. eñ mē worpet ouer een graft tot eenre brugghen op datmen daer ouer ghaen solde.

¶ Daer nae doe die coninginne vā saba quam to iherusalem omme te horen salomōs wijscheyt. eñ als si ouer die graft solde ghaen sach si indē gheest dat indē houte solde worden ghehangen die beholder der werelt. Eñ daer omme en wolde si ouer dat holt niet ghaen mer si aenbedet te hant. ¶ Scolastica historia ¶ Die coninghinne vā saba vāt dat holt int huys by den tempel die salomō ghemaect hadde. ¶ Doe si to huys ghecomē was soe ōtboet zijt salomō dat in dyen holte solde een mensche ghegangen worden omme wes doot dat die ioden rijck v̄ghaen solde Hier omme nam salomō dat holt eñ lietet dyep onder die aerde grauē.

¶ Daer nae soe ordineerde salomon mit zijnder wijscheyt datmen daer aen dē tempel maken solde die probatica piscine daer die dienres vanden tempel die offerhāde des vleysches te dwaen eñ te reynighē of te wasschen pleghen. Eñ daer wast oock mede daermen die siecken eñ crācken pleghe to brenghen eñ daer wordē si ghenesen soe wye daer eerst in quam als die enghel dat water roerde eñ oec omme dyer crafte vā desen holte datter in lach.

¶ Doet bi cristus passie was quam dz holt op driuē Eñ die iodē namēt eñ maecten ōs herē cruce daer vā.

MEn leest dattet cruce vā vierehanden holt was. vā palmen vā cipressen vā oliuē eñ vā cedren. ¶ Int cruce warē die vier holten wāt dat eerste was die stake. eñ dat and' dat dwars lach daer die hāden aen ghenaghelt warē Eñ die tafel daer pylatus die titel aen screef. eñ een dwars tafel ōder cristus voetē. Elck stuck was sonderlinghe holt. ¶ Dese ōderlceyt van den holte scrijft Pauls ald9 Dat ghij moghet begripē mit allen heylighen die breetheyt die lācheyt die hoecheyt eñ die diephede ¶ Augustinus ¶ Indē cruce is die breetheyt dats dat dwers holt daer dyen hāden aen ghenaghelt warē Die lācheyt is vāder aerdē hēt die breetheyt beghint. an dese lācheyt hinck dat lichaem Eñ dye hoecheit is vāder breetheit opwaert daer dat hoeft aen hinck. eñ die diepheit dat in die aerde stōt v̄borghē

¶ Dit duerbaer cruce was meer dan cc iaren in die aerde v̄borghē Mer helena die vant soe hier nae volghet.

IN den tiden was ōtallijcke meynichte vā barbarē volck v̄gadert neuē een vloet ghehietē danubijs Eñ si wolden ouer die vloet comē eñ wouden alle de landē tottē oestē ōder hoer heerscappie trecken. ¶ Doe cōstantin9 dye keyser dit vernam soe quam hi mit sinen heer neuē die vloet legghen. Eñ doen die menichte vāden barbaren vast wiesch eñ si beghōsten ouer die danubie te comē doe wort cōstātinus v̄uaert omme dat hi ont sach dat si des anderen daghes teghē hem striden soldē.

¶ Exempel.

BInnē der nacht wrecte die enghel constātinum eñ seyde dat hi opwaert siē solde. eñ doe sach hi een cruce vā clarē lichte. eñ daer stōt aen ghescreuē mit gulden letteren. In desen teykē saltu v̄winnē Eñ cōstātinus wort doe vromer omme des hemelschē visioen eñ hi dede een cruce maken eñ voer zijn heer draghē eñ hi viel in sine viāden eñ si vloden eñ hi doder eē groete schare.

¶ Doe vergaderde cōstātinus alle dye bisschoppē vāden afgodē eñ vraghede hē of dit godes teykē waer mer si en wistēs niet. eñ daer quamē toe sommighe kerstē eñ seidē hem die beteikenis vādē cruys eñ dat gheloue der drieuoldicheit. ¶ Doe gheloefde cōstantinus in cristum eñ lieten dopē van siluester dē paeus

DEn vint in deser historien vele dingen beschreuē den tripertita historia eñ ecclesiastica eñ vita siluestri wederseghen als zommighe willen segghē soe en' was dese constantinus niet den siluester doepte eñ totten gheloue bekeerde. mer het was cōstantinus die dese constantinus vader was. Want die constantinus als in siluesters leuen staet die was ghedoept van den paeus siluester eñ niet van eusebio dē bisschop. Mer doe die constantinus doot was soe ghedoechde cōstantinus zijn zoē mitter groter eerwaerdigher victorien eñ verwinninghe die sinen vad' hadde mittē teyken des cruces. Eñ hi seynde helenam

sine moeder tot iherusalem omme dat cruce to soecken.

¶ Ecclesiastica historia seyt aldus.

DOe maxēcius wolde trijck vā romē ondgaen so quam cōstantijn die keyser teghē hem te bruggen abinen dat hi daer teghēs maxētium vechten solde. Eñ doe hem cōstantinus ōtsach eñ hi altoes zijn ogen ten hemelwaert hielde omme hulpe vā gode te v̄crighen. soe sach hi in een slumeringhe opwaert eē cruce inden hemel blēckende als vuyr. eñ hy sach daer enghelen bi staen die seyden. Cōstantijn mit desen teikē saltu v̄winnen Doe dit cōstantijn v̄wōderde wat dit ware soe opēbaerde hem crist⁹ binnē der selue nacht mittē teykē dat hi indē hemel sach. Eñ cristus hiet hem dat hi daer vā zijn teiken maecte eñ daer mede solde hi v̄winnē alle sine vianden.

¶ Doe wort cōstantinus blide eñ ōme dat hi seker was vā v̄winninghe so beteikende hi voer zijn voerhoeft dat teykē dat hi indē hemel sach Eñ hi dede alle sine bannieren teykenē mittē teyken des heyligen cruces eñ hy voerde i zijn rechter hant een cruce. ¶ Hier nae bat hi onsen lieuen here dat hi hem verwinninghe gheuē wold̄ vāden tyran sonder bloetstortinghe dyer van romen op dat zijn hāden niet besmeten worden die hi mitten teyken des crucē gheteykēt hadde.

MAxentius gheboet doe scepen in dyer vloet te legghen omme bedrieghenis eñ datmense effenen solde mit brugghē die men daer ouer legghen solde. ¶ Doe cōstantinus den vloet naecte voer hem maxencius te ghemoete mit luttel luden eñ hy beual dat hem die and̄ volghen solden. eñ hi hadde v̄ghetē zijn werck dat hi hadde doen maken. eñ hi ghinck mit luttel ludē op die brugghe eñ die scepē sceyden hem eñ hi wort ghehoent selue daer hi cōstātinū mede hoenen wolde. eñ hi verdrāck indē vloet. eñ doe wort constantinus vā hem allen ōtfanghen.

¶ Alsoemē leest in een cronicke soe en gelouede doe noch cōstātinus niet volcomelijcken noch hi en dede hem doe noch niet dopen.

¶ Exempel.

COnstātinus wort een visioen geopēbaert vā sinte peter eñ paulus Eñ hy liet hem doe dopen vā siluester eñ to hant wort hi ghesuuert vā sine lazarie. eñ doe gheloefde hi volcomelijcken in cristum. Eñ doe sende hy helena zijn moed̄ om ōs heren cruce te soecken ¶ Ambrosius Cōstantinus beyde mit zijn dopen in dat eynde zijns leuēs wāt hi hadde ghaerne ghedoept gheweest in die iordone. Ende dit selue segghet oock iheronimus mer dz is seker dat hi kersten wort ōder siluester eñ of hoe langhe dat hi mittē dopē beyden dats twiuelachtich.

¶ Hier omme is bet te ghelouē der historien ecclesiastica van der vindinghen des cruces dan den historien diemen ind̄ karcken leest. Want dats openbaer datter vele in is dat niet waer wesen en mochte ten waer ofmen segghen mochte als voerghesecht is dattet dese constantinus niets en was den siluester die paeus doepten. mer

dattet was cōstantinus zijn vad̄ dat niet wel te ghelouen en is.

Doe helena tot iherusalem ghecomen was v̄ghaderde si alle die wise ioden die si vāt. Dese helena was een stalvrouwe mer omme hoer schoenheyt soe namse die keiser to wiue. ¶ Ambrosius. Men segt dat helena een stalvrou was eñ cōstātinus namse to wiue die namals keiser wort ¶ Dit was een groet stalwijf die den stalmā wel wiste die de wōdē ghenas die vāden mordenaren ghewōt was alsmen leest in een euāgelie. ¶ Dit was oec een ghoede stalvrou die ōs herē cribbe naernstelic sochte. ¶ Dit was noch een groot stalvrou die alle dinghen achte als slijck omme dat si cristum winnē solde ¶ Ambrosius ¶ Eñ daer omme v̄hieue hoer cristus vādē slijc ten rijcke.

Men leest in een and̄ cronike die wel te gelouē is dat helena was des conics ceolis vā britanien enighe dochter eñ daer omme nam hise to wiue. eñ nae hoer vad̄ doot quam hoer dat rijcke vā britaniē an ¶ Dit segghen die vā britanien.

¶ Doe helena die ioden ōtboden hadde soe ōtsaghen si hem zeer eñ seyden ond̄linghe Waer omme meendi dat ōs die coninghinne doet v̄ghaderē Een vā hem luden ghehietē iudas seyde Ic rade dat si weten wil waer ihesus cruce is. daer omme besiet dattet hoor niemāt en segghe wāt seydemēt hoer so weet voerwaer dat ōs wette niet ghaen sal. eñ alle ōs vad̄s ewē sullen wordē verdoruet. wāt zacheus mine olde vader seydet simeon mijn vad̄ eñ myne vader seydet my doe hi storuē solde. eñ sprack aldus Sone besie alsmen vā di vraghet eñ men soecket cristus cruce so wijs dat eer du ghepinighet wordes. wāt vā dier tyt soe en sullen die iodē nymmermeer moghē regnerē wāt hi was die zoen godes Eñ ic seyde hem Vad̄ mijn. offet ouse vad̄s wistē dat hi die zoen godes was eñ waer omme cruusten si hem Hi ātwoerde God die weer dat wel dat ic nye tot horē raet en was mer ic wed̄seydet dic wijl. eñ omme dat hi die pharizeen hoer sonden bestrafte daer omme deden si hem cruces. eñ hi verrees ten dorden daghe eñ voer tottē hemel daert sine iōgheren saghen. eñ steuē dijn broeder die gheloefde in hem eñ die ioden steenden. daer omme hoede di datstu hem noch sine iōgeren niet en blasphameres noch en bespottes.

¶ Doe seyden die ioden Des soe en hebben wij nye ghehoert mer ist dat di die coninghinne hier van vraget soe siet ymmer datstuus niet en segghelte.

¶ Eñ doe die ioden voer die coningine stōden soe vraghede si hem waer dat ihesus ghecruust was mer si en woldēs hoer niet segghen. Doe gheboet helena datmēse alle vbrāden solde. Doe leuerden si dyer coninginnē iudas eñ seyden. Vrouwe dit is een gherechte propheten zoen eñ hi wetes wel eñ wat ghij hem vraghet dat sal hi v wel segghen. Doe liet sise alle ghaen eñ behielt iudas alleen eñ seyde hem. Dye doot eñ dat leuen is voer dy. kyes wattu willest wijs mi die heylighe eerwaerdige stat die golgatha gheheten is daer ihesus onse lieue heer ghecruust was op dat ick sinen cruce vinden mach. ¶ Iudas die

antwoerde Hoe mach ic die stat wetē als dat meer dan cc iaer gheledē is eñ ic doen niet gheborē en was Eñ helena seide hem Biden ghecruusten soe sweer ic dy ick sal di verdoruen van hōgher ten si datstu my die waerheyt segste. eñ si deden setten i eē droghen putte eñ liet hem daer v̄hōgeren ¶ Doe hi daer seuē daghē in gheweest hadde sonder eten soe bat hi datmen hem wt toghe eñ hi solde ōs heren cruce wisen daer begrauen lach.

¶ Exempel.

DOe iudas wtghetoghē was eñ hi ter steden quam soe beroerde die stat haestelic eñ men roeck daer enen soetē roke vā ghecrude alsoe dat iudas beide zijn hāden toe ghader sloech eñ seyde Inder waerhei den cristus is die beholder der werlt ¶ Historia scolastica. ¶ Tot dese stede was ghemaect venus tempel dats der minnē goddinne Dese tempel hadde adrianus die keyser doē makē op dat als wāneer enich kersten aēbedē solde datti sceen dan venus aen te beden. eñ hier omme en plachmen die stat niet te oefenē. mer bina was si al verghetē. Helena dede dē tempele brekē eñ die stat eren.

¶ Doe scorte hem iudas op eñ beghōste mannelic te grauen eñ hy groef xx treden diep eñ vāt die crucen. eñ brochtse d̄ coninghinnē.

¶ Exempel.

ENde doe si cristus cruce niet ōderscheyden en consten omme d̄ mordanaren crucen eñ doe wort daer een doden iōghelinck ghedraghē eñ iudas hielt die bare eñ leyde dat eerste cruce op die doden iōgelic mer hi en stōt niet op. mer doe hi dat dorde cruce daer op leyde soe stōt die dode ion ghelinck op.

¶ Exempel.

MEn leest dat die vorste vrouwe vand̄ stat cranck lach eñ macharius die bisschop vā iherusalem leyde dat eerste cruce eñ dat anderde op hoor mer ten bate hem niet. mer doe hi dat dorde cruce op hoor leyde soe wort si al ghenesen. ¶ Ambrosius ¶ Helena ōdersceyde cristus crucen vāden mordenaren crucen bi den titel die pylatus daer aen ghehāghē hadde.

¶ Die duuel riep inder lucht. O iudas wat hebstu ghedaen du hebste minē iudas cōttarie ghedaē den ic cristum dede verraden eñ vercopen. eñ du hebste dat cruus gheuōden. bi den iudas wan ic vele fielen mer by di verliese ic dat ic ghewōnē had. bi hem regneerde ic inden volck mer bi dy worde ic wt die ordinācie ghestotē. noch tās sal ict dy v̄gheldē eñ ic sal teghēs di eē and̄ conick verweckē die des ghecruysten gheloue laten sal. eñ hi sal di mit tormētē doen lochenē den ghecruusten.

¶ Dit seyde hi vā iuliaen apostaet dye dese iudas doe hi in iherusalem bisschop was tormēten eñ maecten martelaer. eñ doe iudas den duuel hoerde ropē soe en ōt sach hi hem niet mer hi vloecten vromelijc eñ seyde. Cristus moet di vermalediden ende oeck mede sonderlinge versmoren eñ verdoemen inden afgronde des ewighen vuyrs.

¶ Hier nae worde dese selue eerwaerdighe iudas ghedoept ende hi worde quiriacus ghenoemt eñ ghehieten. Eñ doe dye bisschop van iherusalem ghestoruē was soe worde hy daer nae bisschop gheordy,

neert. Mer doe helena ōs herē nagelē niet en hadde soe bat si den bisschop quiriacū dat hi ter stat ghinghe daer hi tcrute vāt eñ sochte die naghelen.

¶ Exempel.

DOe quiriacus daer quam eñ ōs heer bat vāt hi die nagelen in die aerde bli kende als golt eñ hi brochte der coningin nen eñ si knielde op die aerde eñ aenbatse mit groter deuocien.

ALdus voerde helena een deel vāde cruce tot hozen zoen eñ een deel liet si tot iherusalem belleghē in siluer. eñ die nagelen voerde si tot hozen zoen. ¶ Eusebi9 Si maecte vāden tween een brepdel daer die keyser hoer zoen mede to stride varen solde Eñ vāden āderē wapēde si sinē helm ¶ Gregorius vā toers ¶ helena maekede twee vā delen naghelen aen des keysers cōstātijn breidel eñ een sette si an des keisers beelde dat bouē romē stōt. eñ den vierden worp si in die leuer zee daer to die tiden alle die scepen to bederuē pleghē ¶ Doe gheboet helena datmē dese keelt vā die vindinghe des crucen iaerlicx vierē solde. ¶ Ambrosius ¶ helena sochte ōs heren nagelē eñ vātse eñ vādē enen dede si den brepdel makē eñ die and setten si aen des keisers croen omme dat die sinnen bouē bliuē sullē eñ dat gheloue blenckē eñ dat die macht regeren sal.

IUlianus apostota wolde quiriacum dē bischop vā iherusalem afgoden doen aenbedē Eñ dat hijt niet doen en wolde liet hi hem zijn rechter hāt of slaen eñ seyde myt die hāt screet hy

vele brieuē daer hi die ludē mede keerde al vāden afgoden. Quiriacus seyde. ¶ Du hōt nu hebstu mi veel profijts ghedaen. wāt eer ic in cristo gheloefde soe screet ick dicwijl veel brieuē totter sinagogen dē iodē dat niemāt in cristo ghelouē en solde eñ nu hebstu of ghellaghen die scāde mijns lichaems Doe dede iulianus doet smelten eñ dedet ghietē in sinē mōt Eñ daer na de de hi brēghen een yseren bedde eñ liet hem daer op legghē eñ indē glopēde colen dye onder hem laghē liet hi solt eñ smeer worpē eñ doe quiriacus vast bleef in gode seyde iulianus Oftu dē afgodē niet offerē en willest soe segge doch datstu gheen kerstē en bist. Eñ doe dat quiriacus vonwaerde liet iulianus makē een groet graft endē daer dede hi in worpē tenijnde serpēten eñ daer dede hi quiriacum in worpē mer die serpēten stozuē al Doe worp hi quiriacū i een ketel vol siender oli Eñ doe leghendem quiriacus eñ bat ōsen heer dat hi hem weder dopē wolde inder martelien. Doe soe worde iulianus thoernich eñ liet hem zijn hērte doersteken mit enen zwaerde eñ aldus stozf hi in ōsen heer.

¶ Exempel.

NOe groet die craft vādē heplighē cruce is dat machmē weten aen een notarius die een thouenaer bedzoech eñ leydem tot eenre stat daer hi die duuelē ōghadert hadde eñ hi beloefde hem dat hy hem veel ghoedes gheuē solde eñ hi sach daer enen groten moerman op enen hogen setel sittē Ende hi sach oec mede bi hem staen veelre hande mozianen. Die duuel vraghede dē touenaer eñ seyde. Wat kint is dit Die touenaer seide Heer hi is v knaep. Eñ dye

duuel seyde tottē kinde Wiltu mi aēbedē eñ mijn knaep wesen eñ cristum v̄sakē so saltu sitten tot mijnre rechter hāt. Eñ de se notarius maecte te hāt een cruce eñ seyde dat hi cristum ihesum niet v̄saken wolde Eñ doe die duuelē dat cruce sagē vloden si alle to samen.

¶ Exempel.

Hier nae op een tijt ghinck dese notarius mit sine heer in sinte sophien karcke Eñ doe si stōden bi den crucifixe so sach die heer dat cristus beelde altoes op dē notarium sach Dit v̄wōderde hem eñ liet dē iōghelinc aen die and̄ side staen. Eñ noch soe keerde dat beelde zijn ogē daerwarts eñ sach op hem. Doe beswoer die ridd̄ dē notarium dat hi hem seyde wat weldadē hi gode ghedaen hadde Hi seyde dat hi vā gheen doghet en wiste sonder dat hy hem niet en v̄sakede voer dē duuel.

E

¶ Tot iherusalem sinte quiriacus biscopes dach.

¶ Opten seluen dach xl martelarē passi die alle ōthoutt warē.

¶ Eñ noch vele meer and̄.

F

¶ To alexādrien sinte euthimius dyakenen dach die inden karcker ruste.

¶ In thessalonien sinte hirenus peregrinus ende hyrenus dach. die inden vuyr v̄brant worden.

¶ Te vyennen sinte nicetius een heilich eerwaerdich bisschops dach een mā van groter heylicheden.

¶ To ātisiodore sinte ioninianus martelaers dach.

¶ Eñ noch vele meer and̄.

G

Sinte iohannes euangelisten dach vore die latijnsche poerte.

¶ Tot āthiosien sinte euodius dach die vāden apostelen biscop gheordineert is so ignatius scrijft vāder seluer stat. eñ eynde zijn leuen mit eenre glorioser martelien in dese selue stat.

¶ Item sinte lucius dach vā sirenen die vāden apostolen to sirenen eerst in een bisschop gheordineert was wē lucas v̄maende int werck d̄ apostolen.

¶ In affriken der heyligher martelaren dach helidorus venust⁹ eñ ooc mede noch ander lxxv.

¶ Eñ noch vele meer and̄.

¶ Die legende van sinte iohannes ante portam latinam.

Doe sinte iohānes die apostel eñ euangelist tot ephesien was predickende soe vinghe hem die bael iou of rechters eñ hi wolde hem dwighē dat hi die afgoden aenbeden solde. Ende doe hi des niet doen en wolde soe leidemē hem in een karcker eñ men sende tot domicianum den keyser enen brief daermen in ouer hem claghede als een thouenaer ende men v̄meensaemden de den goden versmaden eñ den ghecruusten god aenbede. ¶ Doe beual domicianus datmen hem te romen brenghen solde Eñ doe hi daer quam in die stat van romen voer den keyser eñ voer den romeynē doe dede hi van spotte zijn haer van sinen hoefde scheren. Ende hy dede voer een poerte van romen die gehieten was latina een vat vol barnēde osy

bouen dat vuer setten eñ hi dede daer sint iohā in setten mer sint iohā en ghedoechd̄ daer ghene pyne mer hij quā daer vut onghequetst Do deden die kersten op die stede een kercke stichten eñ daer viert mē desen dach als sine martelie. ¶ Doe sinte Johā noch niet op en hielt vā predicken so dede hem domiciaen v̄seynden in een eylāt dat pathmos gheheten is.

¶ Men sal weten dat die keysers vā romen die apostolen niet en v̄uolchden alsoe sere om dat si cristū predicten mer om dat die senatoren seiden dat hi godlic geworden was zōder hare oerlof. eñ dat hadden si v̄boden te doen. Wāt men leest in scholastica historia Dat pylatus sende tot Tiberiū den keyser brieuen vā cristo Eñ dat tyberius gaf oerlof dat die vā romen solden moghen ōtfanghen zijn gheloue mer die senatoren en wolden des niet ghedogē om dat hi zōd̄ orlof god gehetē was. Mē leset oec een āder sake in die cronike waer om dat de senatorē de apostolē veruolchdē was daer om dat cristus erst die vā romē niet en openbaerde. Een āder sake was om dat si alle die godē te niet maecten dye die vā romen diendē. Een āder saeke die was om dat cristus predicte die werelt te versmaden. eñ die romeynē warē gyerich eñ houaerdich Eñ cristus en liet dat nyet ghescien datmē dit der mēscen machr solde toescriuen. Johānes beleth secht een and̄ sake waer om dat die keiser eñ senenatorē cristū eñ sine apostolen v̄uolchdē wāt hē dochte dat cristus alte nydighē eñ houaerdighen god was om dat hij gheen lijc en wolde hebben Orosi⁹ secht een āder saeke wāt de senatorē haddē onwaerde dat pilatus tot Tiberio brieuē seynde eñ niet tot hem en sende vā cristus miraculen eñ daer om en wolden si hē niet verheffen ōder de ander goden Eñ hier om wort Tiberius tornich eñ doden vele vāden senatorē ende zōmighe seynde hi in ellende Sint iohās moeder vā grote medelidē dat si tot harē sone ghehadt hadde so quā si te romē om te sien mer doe si tot romen quam ende si hoorde dat hi ghesent was in pathmos soe keerde si weder mit groten rouwe eñ si storf in campaenge in een stede ghehietē murulana. Eñ hoer lichaem was daer in een graft begrauē eñ langhe verborghen mer sinte iacob hoer soen opēbaerdet daer nae. eñ hoer lichaem was gheuōden sond̄ linghe wel rukende.

¶ Eñ bi vele miraculen die biden lichā ghescieden wort si gheuoert totter voerseyder stat mit groter eren.

A

¶ Sinte iuuenalis martelaer een man vā ghoedē leueuen.

¶ Eñ noch vele meer.

B

¶ Te melanen sinte victoer martelaers dach die onder maximiniaen den keyser sine martelie gheleden heeft eñ hi wort zijn hooet af ghesaghen.

¶ Inden cloester beuallis ghehietē sint peter bisschop eñ cōfessoers dach.

¶ Opten seluen dach sinte wiro biscop eñ cōfessoers dach. een grootdadich man in heylighen wercken.

¶ Eñ noch vele meer and̄.

C

¶ In persen der heyligher martelaren. driehōdert eñ thien.

C Optē selue dach trāllacie des heiligē lichaems nicholay aertbillchop van myrrea in licien.
C Opten selue dach to nazanti sinte gregorius dach ghehietē theologus een ghesselle van sinte basilius een eerwardich bilschop van celarien.
C Eū noch vele meer ander.

D

C Job propheten dach.
C To romen sinte gordianus eū epimachus dach.
C Te romen sinte quartus eū sinte quitus dach.
C Eū noch vele meer andē.

¶ Die legende des heyligheu manns sinte gordiaen.

GOrdiaen was des keysers vicarius iuliaen. Eū doe hi een kerstenen ghehietē ianuarius dwanck omme te offeren die afgoden. soe wort hi eū maent zijn wijf eū xxij mānen bekeert mitē prædikē vā ianuario. C Doe dit iulianus die keyser hoerde beual hi ianuarium i armoeden to senden eū gordianum teōthoeden omme dat hi den afgoden niet offeren en wolde. C Aldus wort gordianus ōthoeft eū zijn lichaem worpmen voer dien honden seuen daghē lanck mer doe si den lichaem niet en deden soe naemt zijn ghesīde eū grofent omtrent een mile vander steden mit epimacho die iulianus die keysere oock mede hadde doen ōthoefden eū ghemaertelijt. C Inden iaer ons heren dzyehondert eū t'seslich.

E

C To vienne sinte mamertus billchop eū cōfessoers dach.
C To lengiers sinte gengulphus martelaers dach.
C Opten selue dach sinte maiolus een heylich abts dach.
C Eū noch vele meer andē.

¶ Die legende des eerwaerdigen sante mamertinus.

MAmertinus was een pagaen. eū doe hi op een tijt afgodē anbede soe verloes hi een oghe. Eū zijn een hat wort verstijft eū hi meēde dat hi die afgoden vthoernt hadde. Doe hi wedē ten tempel ghinc omme de afgodē te aēbedē soe quam hem een gheestelic mā te ghemoet ghehieten sauinus die vraech de hem waen hem de sieeten ghecomē waren Hi seyde Ic hebbe mijn godē vtoernt eū nv ghae ic omme hem te bedē dat si mi weder gheuē willē ghoedtierlic dat si my vā gramscip ghenomē hebbē. C Hi seyde hem Broedē du dwaelste omme datstu den duuel voer god houdest mer ghāt tot germanum billchop vā antisiodoze eū doestu sinē raet du salt gheneseu.
C Ende hi ghinck to handes derwaert ende hi quam doe oock mede tot sint amatoers graft eū noch tot vele ander heyligē grauen Ende omme den reghen te scuwē soe ghinck hi den nacht in eenre siden tot een clusse die op sinte concordijs graue ghemaect was eū hi viel in slaep. Ende doe hi ontslapen ghewozden was opēbaerde hem een groet visioen dat wonderlijcken

was . Dat was een mā die quā to die do
re vā zijnre cluse eñ hi riep sinte cōcordiaen
dat hi ter festen quame die sint pellegrinus
eñ sinte amator mittē anderē biscopē dedē
Eñ hi ātworde hē vten graue Ic en mach
daer niet comen wāt ic moet wachtē enē
gast dat hi niet ghedodet en wort vāden
serpēten die hier woenē Eñ die ghīc wech
eñ seide wat hi ghehoort hadde Eñ hi ker
de weder eñ seide cōcordiaen Stāt op end̄
brenghe mit di minianus dē subdyaec eñ
minianus dē accoleyt dat si haren dyenste
doen moghē want alexander sal dijn dien
ste v̄wachten Eñ mamertijn dochte dz hē
sinte concordiaen bi die hāt nam eñ leiden
mit hem Eñ doe hij tot hē ghecomē was
so seide hē sint Amator Wie is die mit di
comet Eñ hi seide Het is mijn gast Do sei
de hi wed̄ Stotet hē vut wāt hi is besmit
eñ hi en mach mit ons niet wesen Eñ doe
men hē vutstotē solde so viel hi voer hē ne
der eñ vercreech sinte amatoers gracie en
de hi hete hē dat hi ghinghe tot sinte ger
maen . Eñ doe hi ontwacke was doe soe
ghinc hi tot sinte germaen eñ hij viel voer
hē eñ badt ghenade Eñ do hi hē v̄telt had
wat hē ghesciet was so ghinghen si beide
tot sinte cōcordiaens tumbe eñ deden den
steen of eñ vōden daer vele serpēten die lā
gher dā tien voetē lanc warē Eñ doe si al
le wech vloghē so beual hē sinte germanꝰ
dat si to ene stede voerē daer si nūmermer
yemāt scaden en mochtē Eñ aldꝰ so wort
mamertinꝰ ghedopt eñ ghenesen eñ wort
een monic in sinte germaens cloester ende
hi wort daer abt nae sinte allodius .

¶ Binnē des mās tijden soe was in zijn
cloester Martinus Eñ om dat Mamerti
nus sine ghehoorsaemheyt proeuē wolde
so beual hi hē dat onnutste ambocht van
den cloester eñ maecte hē een hierde vāden
ossen Eñ om dat hi gherne die coeyen end̄
die ossen in enē bosche wachte so wort hij
so heilich dat die voghelen tot hē quamen
eñ hi voede se . wāt hij v̄loste oec een euer
den die hōden gheiaecht brochtē tot zijne
cluse . eñ hi dede se alle wech gaen .

¶ Op een tijt doe die rouers hē beroeft
haddē ende si alle sine cleder mit hem droe
ghen eñ si hē allene een mātel lieten so riep
hi after nae eñ seide Ghi heren comet wed̄
siet ic heb gheuōden gebōden in mijn mā
tel enē penninc hi sal v bi auōture notruf
tich wesen Eñ si keerdē altehāt weder eñ
droeghē dē mantel mirten penninc wech
eñ si lieten hem al naect Mer do si haesteli
ke tot hare spelūcke keerden end̄ si alle den
nacht ghedwaelt haddē so vōden si hē wr
der in die celle in die dagheraet Eñ hi gru
te se eñ ontfinc se blidelic in sine celle eñ hij
wiesch hē hare voeten eñ nae sine machte
so ghaf hi hē alle dat hi hadde Eñ hē had
de des wōder eñ si hadden berou voer dat
ghene dat si gedaen hadden eñ hi bekeerd̄
se alle vā hare misdaden .

¶ Op een tijt doe die iōghe monickē de
mit mamertinus woendē strickē gheleyt
hadden nae die baren die die scapē laghen
pleghen te legghen eñ hij des nachtes den
stric om den hals beninck . mamertinus
die dit eerst wiste stōt op van sinen bedde
Ende doe hij hem vant soe seyde hi . Wat
doetstu onsalighe vlie haestelic vā hier dz
du niet geuāghen en wortste eñ hi ōtbant
hem . ¶ Doe mamertinus doot was
ende men zijn lichaem te Anthisiodoren

voerde soe si in een stat waren so en mochten zijt gheēsins zijn lichaem vāder steden worpen voer dat een gheuāgen die in een karcker lach zijn hāden ofsprōgen eñ vrylic tot daer quam eñ droech sinen lichaem mitten anderē totter voerseyder stat ende daer wort hi eerlicken begrauē in sint germanus karcke.

F

¶ To romen sinte pācratius martelaer dach Dese doe hi xiiij iaren olt was so veruolde hi onder dioclesiaen zijn marteli mit ōthoefdinghe.

¶ Opten seluen dach sinte dyonisius des voernoēden pācratius oem

¶ Tot cipers sinte epiphanius een heylich bischops dach.

¶ Eñ noch vele meer andē.

¶ Die legende des heylighen mans sinte pancratius.

Pancratius was vā edelen luden Eñ doe in vrieslāt zijn oldē doot waren soe wordt hi ghelatē ondē dyonisius zijns oems hoede. Doe keerdē si beyde to romē daer si grote patrimoniē hadden eñ in hoer strate was heymelickē verborghē cornelius die paeus mit velen kersten. eñ si wordē beyde vādē paeus gedoept.

¶ Daer nae storf dionisius in vredē eñ men brochte pancratius gheuāghen voer den keyser. eñ pācratius was ontrēt vier tien iaren olt ¶ Dioclesianus die keyser seyde hem Kint ic rade dy datstu gheynen quaden doot en storuest. wāt om datstu een kint biste soe wordestu haest bedrogē eñ omme datstu edel biste eñ omme dattu mijns lieues vriēt kint biste soe bidde ic dy dattu di keers vā deser dwaescheyt op dz ic di holdē mach als mijn kint. Pācratiꝰ seyde hem. Al ben ick een kint vā lichaem nochtans draghe ic een olt herte eñ ouermits die craft ōs herē ihesu cristi soe is v vrese alsoe cleyne mit ōs als dese picturen die wij hier sien wāt die goden diestu myrades aen to bedē die zijn v̄radē eñ v̄crafters vā hoer susters eñ si en sparen vader noch moeder eñ haddestu soedanige knechten die alsulcke v̄radē waren du soldeste die to hādes doen doden. daer omme verwōdert mi dattu dy niet en schames sulke goden aen to bidden.

¶ Doe die keiser sach dat hi vā enen kinde solde verwōnē worde soe gheboet hij datmen pācratium solde ōthoefdē. Indē ioer ōs heren cc eñ lxxx. Eñ octauilla een edel vrouwe die begroef pancratius lichā Als gregorius thuroen segt Soe wye op zijn graft logentale zweert eñ eer dat hij aen die tralie coemt soe wort hi v̄woet of beseten eñ hi valt doot.

¶ Exempel.

Daer was een grote twiste ghescheel ofte ghekijf tusschen tween menscen Ende die heren vander stat ende oock mede die rechter wisten wel wie mischdadighe was eñ groten schult hadde. Aldus soe worde die rechter ende sondlinge oock mede die heren vander stat daer toe ghedwonghen mitter gherechtiger rechtuaer dicheyt ende hi leydese doen alle beyden te samen tot sinte peters oltaer ende doe soe dwanck die rechter daer den miscdadigen te zwerē of hi recht hadoe ende hi bat sin

Mepe

te peter daer hi mit enighen teykenen dye waerheit vertonē wolde Ende doe hi ghe swozen hadde eñ hi niet quaets en gheuoel de. die richter die zijn quaetheit wel wiste die hadde des toozne eñ riep Dese olde pe. ter die is alte ontfermhertich. ofte hi bi a. uonturen enē iongheren die ere wil gheuē daer om laet ons gaen toten iōghelinc pā cratio op dat wij dat vā hem waghē mo ghen Eñ doe si daer ghecomē waren ende die mildadighe loghen op zijn graf hadde ghesworē so en cōde hi sine hāt vāden gra ue niet brenghen eñ nae een luttel tijts soe staet hi bi dē graue Eñ daer om so hotlinē noch tot hudē vā desen dage to datmē op sinte pancratius graf sweert om naeuwe saken om die rechte waerheyt daer of te weten.

¶ Die legende vāden heyligē martela. laren Nereus eñ Achilleus.

NEreus ende Achilleus warē camerlinghen der iōcfrouwē Flauie des keysers domicia. nus nichte Eñ sinte peter die apostel doopte se. Eñ doe dese iōcfrouwe te wijue ghegeuē was Aureliaen die des keysers prouoosten sone was Eñ si gheele det was mit cleder vā purpuren ende vā duerbare stenen so predicte Nereus end a chille? haer dat gheloue. Eñ si presen haer die suuerheit menichfoldelic eñ bewijsden haer dat die suuerheit gode naeste was eñ der enghelen suster eñ dat si mitrē mēscen ghebozen wort Eñ si seidē haer dat de wi uen onder haerre mānen vnsten eñ voeten leg ghē mosten Eñ dat si dickelike drach ten wōnen eñ brochten Eñ si seyden dz die nauwe mochten doghen haerre moedē soe te vermanighe eñ dat si solden moetē ghe doghē groot vrijte vā harē man. Doe seide si ōder ander woordē Ick weet wel dat mijn vader wantrouwe was eñ dat mijn moeder vele verwijts vā hē hoorde sal mijn mā dan alsoe woordē Eñ si seyden haer Alsoe langhe als si bzudegōs zijn soe schinē si goedertierē mer als si mānen ghe worden zijn so wordē si wreet. eñ somtijt so trecken si hare maechdē bouē die vrou wen Want alle heilicheit die mē verlozen heeft die machmē in penitencie weder cri. ghen. mer die suuerheit machmē verliesen eñ nūmermeer en machmē die reynicheyt toter eerster staet weder crighē Die iont. frouwe Flauia die gheloefde doe eñ belo. uede suuerheit Eñ sinte clement gat haer die wijel. ¶ Doe dat haer bzudegō hoo. de soe creech hi oerlof vā domiciaen eñ sen de Flauiō ende Nereus eñ Achilleus int ey lande ponthieñ peynsde dat hi also der iōc frouwen wille vwandelen solde Nae een tijt so voer hi in dat eylant eñ hi beloefden Nereo eñ achilleo groet goet dat si sine iōc frouwe ter echtscap raden soldē mer si ver onwaerden dat eñ maecten se meer valster in ōsen here. Om dese saken dede hise dwi ghen dat si dē afgodē offerē solden Mer si seyden dat si vā sinte peter dē apostel ghe. dopet warē ende dat si in ghene maniere dē afgoden offerē woldē. Eñ doe dede hij se onthoefdē Int iaer ōs herē lxxx. Eñ ha. re lichamē wordē begrauē neuē sinte pe. tronellen graf. Mer hier nae om dat haer die iōcfrouwe Flauia hielt aen die godes knechten Euticius Victorin? eñ macrou? so dede se Aureliaen alle dē dach arbeyden

in zijn hof als zijn knechtē eñ des auōdes ghaf hi hem seluē to eten. Daer nae dede hi eutice slaen tot dat hi finē gheest ghaf. eñ victorijn dede hi in een stinckēdeu poel versmoren. eñ macrone dede hi verpersen onder enen groten steen

¶ Exempel.

DOe si desen groten steen op hem ghe worpen hadden die soe zwaer was dat hem nauwe vijftich mā verporren en mochten. soe nam macrone den steen op zijn scolderē eñ droech hem twee milen ver re als of hi licht stroe ghedraghē hadde. Eñ omme datter vele luden gheloefdē soe dede die rechter hem doden.

¶ Hier na dede iulianus die iōcvrouwē weder omme wt dē eylāde halen Eñ sende tot hoer twee iōc vrouwē die mit hoer op gheuoet warē eufrosine eñ theodorē ōme dat si hoer raden soldē ter echtscap mer fla uia bekeerdese ten gheloue. ¶ Doe quā aureliaen mittē tween iōcfrouwē als bru deghom eñ mit twee speelmās tot flauiē omme bruloft mit hoer te doen eñ omme to vercraftē mer flauia bekeerde die twee iōghen Eñ aureliaen leydese in een camere eñ hi liet daer finghē eñ dansen Eñ doe de speelludē moede waren eñ oec die andˀ vā springen soe sprāck aureliaen noch tween daghen soe dat hi storf. Doe vercreech lux urius zijn broedˀ oerlof eñ dodese al de ghe louich waren eñ verbrāde die camer mittē maechden Eñ finte cesarius vāt des mor ghens hoer lichamen al gheheel eñ hi be groefse mit groter solemnitheit eñ eerwer dicheden.

¶ Sij saten in bedinghen eñ ghaeuen gode dē gheest op.

G

TOt romen ōs vrouwen kermisse ten martelaren doe bonifacius eē karck wiede in die eer der maget mariē eñ alle martelaren.

¶ Item finte nūcius priester eñ martela ren dach.

¶ Opten seluē dach finte seruacius een bischop vā tongheren ende een confessoer eñ ōs heren neue.

¶ Eñ noch vele meer.

¶ Die legende des eerwaerdigē biscop finte seruacius

IN octauianus des keysers ti den waren twee ghesusters die een hiet anna eñ die andˀ esmaria. welcke āna als ōs Welcke āna als ōs bekēt is voert brochte die maghet maria. Eñ vā esmaria wordt gheborē die heylighe vrouwe elizabeth. eñ eliud hoer broedˀ. Hier op vraghet dye meester vāder historien Wie is daer die ni et en weet dat die een vā desen als dat ma ria voertbrochte ihesum cristum. Eñ dye meyster vraghet noch voert. Wye is die niet en weet dat wt die andˀ als wt eliza beth gecomē is een zoen als iohānes bap tista die gheen meerder is gheboren onder alle de sonen der wiuen voer hem noch na hem in alle deser werlt. Ghelikerwijs of hi segghen wolde nyemant en is die daer aen twiuelt ende het is alle die werlt kun dich eñ opēbaer. ¶ Daer nae heeft eliud tot finen tiden voert ghebrocht enen zoen gheheten emin die welcke daer nae byden heilighen vrouwē nemelia wā seruacium

¶ Aldus wāneer dese alreliefste knecht des heren sinte seruaes in sine kintsche daghen solde voetsel nemen van die borsten zijnre moeder so heft hi vā so grote sober heit gheweest also dat hi nauwelick twewerf binnē enen daghe heeft willen suken die borsten zijnre moeder mer menichwerue heeft hi ōder die borsten sine oghē totē hemel gheboort Eñ wāneer hij tot starcker oltheit was ghecomē so heeft hi gherne eñ dicwijl die heilige kercken eñ die heilighe steden gheuisitiert Eñ van sine ionc heit heeft hi nerstelic ghestudiert om te v̇staen die heilige scrift Als dit die prelaten der heiligher kercken angesien eñ gemercket hebbē die eerbaerheit des iōghē kints eñ die scamelheit zijns ansichts doer die sedicheit zijnre manieren so hebbē si hē onderwesen die officie eñ den dienst d̄s priesterliken staets. Aldus heeft die heylighe biscop sinte seruaes ghedient dē heilighen altaer gods Eñ aldus bliuēde volstādich in zijn goede opsette een cleine tijt soe heeft hē die engel gods gheopēbaert eñ heeft bi hem gheweest in sine ghebede. Dese heilighe dyenre gods sinte seruaes gheboren vut edelen bloede vā dien lāde heft eerst v̇ciert die bloemkēs zijnre iōcheit mit alsoe groter abstinēcie dat hi nauwelic meer dā eens binnē den dage en heeft willen nemē natuerlike spise Dese scone iōgelinc is mz ene willighe pellegrimmaedse geuarē tot die stadt van iherusalem mit alsoe groter deuocien eñ innicheyt als hi doen mochte aenmerckende die heilige plaetsen des bitterre passien ende duerbaer lidens ons heren iesu cristi waer dat hi vāden iodē ghepinicht was ende oeck mede waer dat hij begrauē was ende waer dat hi op voer vā desen iamer dale des bedriechlikē werelts totten hemel bi die rechterhāt zijns vad̄s inder ewicheit Ende oeck die stede daer sine alreheilichste ghebenedide voeten ghestaen hadden. Voerwaer als die here op die sone der mēscen vā den hoghen hemele neder ghesien hadde op dat hi solde moeghen sien ende aenmercken wie alsoe wijslycke ende verstandelike gode diendē alsoe dat hi waerdich solde wesen verheuen te worden tot enen biscop in die kercke des groten keysers octauiani. die alrebequaemeste des ghehelen werlt is gheuōden geweest dese heilige dyenaer godes sinte seruacius wāt die alre eerste biscop die erste octauianus kercke regierden dat was een vutuercoren mā ghehietē sinte maternus Mer die heilighe biscop sint valentijn dye een voerghangher was vā den heilighen biscop sinte seruaes do hij totten vtersten daghen zijns leuēs ghecomen was so heft hi gheset een stock opten altaer van onser vrouwen v̇biedende op een sware peyne dat hē niemāt dwaeslic ofnemē solde so lāghe tot dat si v̇corē haddē bi godliker opēbaringhe enē bequamē biscop Eñ als sint valentijn v̇scheidē was so heft octauian⁹ kerc vij. iaer zōder biscop geweest die dese heilige vad̄ seruacius seer wijslic gheregiret heft eñ hi was die x. biscop na mamertus ¶ Do dese heilighe vrient godes sinte seruaci⁹ op een tijt in bedighe was als hij dicwile plach te doen heft hē een engel geopenbaert die als een ghetrouwe hierder ghegeuē heeft sorghe ende last des alremesten deels van der werelt dat daer ghehieten is octauia nae der historien. Ende hij

heeft hem beuolen haestelick to ghaen tot octauien daer hi dē wech geleert heeft. Dese heylige vad̄ seruacius heeft toe ghegaen die ōbekende weghē eñ mit hem draghēde een gracie des claerheyts ghelijc die zōne vā orienten tot occidenten. eñ hi heuet hem v̄heuē den wech to lopē als eē rose. eñ hi heeften ghegaen mit groter bliscapen eñ die enghel gheleyde hem ghesonde inden lande vā octauien welck gheleghen is opten ouer des roden meers.

¶ Exempel.

OP den dach waren daer v̄gadert omme toe kyesen enen bisschop lxxij v̄gaderinghen in ōs vrouwē karcke. Die ēgel godes heeft haestelijc hem allen gheopenbaert eñ heeft alle horen wille bescaemt. wāt hi den oetmoedighē seruaes die in sinen ghebet lach op gherecht heeft eñ heeft hem des bisschops stat in die hāt ghegeuēden hi vāden altaer nam. Eñ bi groeten wōder der ghenen die dit saghen heeft hy hem gheset in des bisschops stoel.

¶ Hier wt soe verrees vreese eñ wōderlike bliscap. Een roep wort v̄heuē totten hemel toe. eñ doer alle die stat was cōsent eñ wtsprake. als datmē hem bisschop maken solde. ¶ Als aldus dese heylige mā tot een bisschop gheordineert was soe heuet die gracie des heyligen gheestes doer hem ghescreuē als dat zijn stemme alle luden verstōden ghelikerwijs si doer den apostolen ghescenē heeft hier voertides ind̄ stat vā iherusalem. wanneer dat hi predickende was dat eerwaerdighe woert ons lieues heren ihesu cristi. Hoe wel dat dye luden onghelijcke van spraken waren een yeghelijck heuet nochtās soetelick v̄staen zijn eyghen tale eñ sprake. Alsoe dat een yeghelick volmaectelick sine leringhe v̄nomen heeft.

¶ Wanneer dat dese heylighe man een sonderlinghe werck volbringhē solde soe heeft hi ghedaen bi rade vandē middelaer op dat sine godlicke ghaue niet en souden v̄mindert worden bi aertscher saken. Alle daghen heeft hi ghewoenlic ghecelebreert dats misse ghedaen eñ ghecōsacreret dat heylighe eerwaerdighe sacrament godes lichaem inder missen. Eñ binae soe en heeft hi begheert tot enighen daghen ander spise te nutten.

¶ Volstādich was pancratius in sinen ghebede. milde in aelmissen te gheue. barnende in zijnre predicatien. Een vertroester der drouigher mēschen Een minnacre der armen. Een vader der weesen. Een scuwer der sunden. Een vercieringhe dyer manieren. Een versmader der tijttelicker ghoeden Een bescouwer der ewiger vroegheden.

¶ Ghoedertiren heeft hi gheweest den armen sondaren Starck omme te behouden die ghebodē godes. ¶ Oock mede heeft hi gheweest ghelijck enen gheest eñ een siel eñ recht of hi ōlichamelicken waere Die crumen vā zijnre spisen die ouer ghebleuē waren van alsulcker craften waren dat si den lazarighen menschen eñ dē gichtighen mēscen haestelick ghesontheyden verleenden.

¶ Wat crācke die hādē of voetē seruacij mochtē ghenakē wordē ghenesen. eñ als hi selue mit sinē hādē taste v̄wecte hi doeden. droefheyt eñ blintheit veriaechde hy waer heeft yemāt meerd̄ wōder gehoert.

Die dropelen die vāden ghewassen hāden des heilighen mās sintē seruacius offvielē hebben die crācke ludē haestelic ghesont-heit verleent Eñ wāneer aldus de heilige mā seruacius gedaen heft ontallike werc ken vā caritaten eñ vele gloriose stridinge der wercken Eñ vele wōderlike miraculē der heilicheit so quā die duuel dye welcke den heilighē iob geslaghen had vāden ho-uede totten voetē mit die alre lelicste lazari Eñ hi heeft dat volc vā octauia verwrect teghens dē heilighē man sinte seruaes als dat si seidē mit ghemene stēmen Wat leit ons an den vreemden biscop wat doen wi mit desen lātloper seruaes O blinde hertē der sterfliker mēsen en hebt ghi nyet ghe-sien dat dese mā van den heilighē enghele hier ghebrocht is eñ van gode v ghesant is eñ oeck vā alle mēscen ghedanct eñ ghe presen is . eñ alsulcke eñ so groten mā ver drijft ghi eñ werpet hem vut des biscops stoel . Eñ doe aldus die heilighe vad ser-uacius verdreuen was soe is hi vut ghe-gaen mit enē heilighē canonick vā der ste-de vā octauia . prediken doer dorpē eñ cas-telen dat heilighe euāgeliñ eñ hebbē doer alle dat lant dat volc ondewesen end ghe leert also langhe tot dat si quamē tot dye stat vā maestrichte Eñ in dese stat hebbē si gheuōden ene kerc welc die heilighe bis-co maternus voer ghenoemt gheconsacri ret ende ghewijet heeft in die ere van onse gesontmaker sinte saluator eñ den heyligē prince der aposten sinte peter . In die selue kercke hebben ghestaen sine heilighe ghe-benedide voeten Ende in dese kercke so is ghestelt gheweest zijn bisscops stoel ende hier heeft hi gheweest ende hier so heeft hi in zijn leuen seer louelick ende prijselic ghe wandert ende dat ghemene volc dē wech der salicheit ghepresen ende gheleert .

¶ Op ene tijt doe die heilighe bisschop seruacius i sine ghebede lach so sach hi in den hemel den scepper hemelrijcs eñ ertri-kes verstoort eñ vertornt op vele creaturē Ende hi heeft den volcke gheseit dinghen die op hem comen soldē doer hare groten sunden Eñ hi heeft hem voerseit als dz een grote scare van volcke thoecomende was opten volcke van francrijck Eñ sonderlin ghe om te verderuen dat lant vā octauia doer die grote sunden van haren volcke . Dit rumoer eñ dese mare is ghecomē mit groter vrese voer dē volcke eñ si zijn te rad ghegaen eñ hebbē hulpe ghesocht Eñ sin te seruacius is ghesant te romē om gracie te v̄weruē Eñ hi heft hē seluē mit grooter abstinēcie alsoe vutgheteert also dz hi wel twe of drie dage bleef gaende zōder enige spise ofte drāc te proeuē noch tot ghene ti den en vāt men hē ledich zōder sine ghebe de te sprekē Eñ als hi te romē gecomē was so heeft eerstwerue ghegaen tot des heyli ghen apostels sinte peters kercke deuoteli ke god biddēde om sine godlijke hulpe en de gracie Ende die heilighe vrient godes is doer die grote vermoeytheit d̄s langhe weghes in slape gheuallen daer hi doer dē gheest hemelsce dinghen heft bescouwet . wāt voer den altaer sach hi een ghelijcke nisse des hemelscē troens eñ opten throne sach hi dē here iesum sittēde eñ an zijn rech terhant dye gloriose maghet Maria sine lieue moeder Ende inden ōmeghanc sach hi meer dan dusentich dusent der heyligen daer hi bisonderlinc bekent heeft sinte Pe

ter in dat voztste sittende eñ paulum i dat middel van hem allen. welcke twee sach hi naernstelick bidden voer den volcke vā wāckrijc eñ vā octauien oyer als hē doch te soe beden si to vergheefs eñ en vwozuē niet.

¶ Doe seruatius dit aensach heeft hi in groter wesen gheweest eñ heeft oetmoedelijcken aen gheropē den heyligē prince der apostolen petrum dat hi ouer zijn kercke wolde ōtfermē Eñ hi heuet hem aldus geātwoert O heylighe seruati waer omme moyst u mi aldus zeer die ropē vāden tongerschen volcke is ghecomen totte hemel Eñ die stat vā tōgherē en sal dijn graft wesen. mer in die stat vā maestricht is eē plaetse diestu kennest eñ het is een conincklike stede laet daer dijn graft wesen eñ dijn woethde.

¶ Exempel.

DEse heyligē seruaes nam doe vāden hemelschen stoteldragher den stoetele vāden hemelscher woninghen die hem gesegt heeft Ghaet in ghesonthept eñ coemt wedōmme alsoetste. du saltste mit graten loue gheeert wordē bi den eynde dyer werlt.

HIs dese ghetrouwe dienre godes aldus mit beuele vādē apostel peter wtghegaen was vā romē soe is hi gheualle ōder den hōgersten volcken diem gheuāghen hebben ghetoghen ende oock mede in banden gebonden. mer als hem onse heer wolde verlossen soe heeft hi hozen raet eñ ydelen opset ōtbonden.

¶ Eñ gheliker wijs dattet aensijn des alreersten martelaers sinte stephanus geschreuen heeft als een gesichte des engels inden aencoemste der ioden. Alsoe heuet oock mede gheschenen dat aenghesichten des heyligen vaders sinte seruacius indē oplope der hunē gheluc die claer zonne. eñ als een morghen sterre.

¶ Exempel.

DOe sendemē bode omme den heyligē seruatium eñ dat hi voer hem allen comen solde Die bode is wedōmme gekeert eñ heeft hem ludē een wōderlic tepkē ghelegt wāt hi hadde desen heyligē mā seruacium inden velde sien ligghen slapen ende bi hem stōt een groot aren die hem mitten enen vloghel decte eñ mitten anderē als een waper ofte een wederhaen de wint reghen eñ douwe of ghescut heeft.

¶ Als die barbaerscē eñ die hunē dit gehoert haddē soe hebber si toe samen daer ghelopen mit groter begeerten omme to besien dat ghene dat si ghehoort hadden vandē bode. Doe wort die heyligh man ōtwaken vāden gheruchte des volckes. Doe hebben si hem doen sitten int middel van hem allen eñ hebbē hem geuraget nae sinen ghelachte eñ nae sinē lande nae sinē huysle eñ nae zijn wet.

¶ Die heyligh mā heeft hem gheant, woert seggende aldus. Ick eer eñ ooke ne gode vā hemelrijck ende hem alleen soe aenbede ick eñ sonderlinghe bouen al soe bemin ne ick hem. ¶ Als die barbaerschen eñ die hunen dit ghehoert hebben. doer die wonderlijcke grote wesen godes vanden hoghen hemel soe zijn si bekeert to een verwonderinghe eñ si hebben wesenlijc mit luder stemmen gheropen aldus. God vanden hemel die is bouen allen go

den eñ ghelijc dat die sonne is een schoen heit eñ een vercieringhe des dages ende de mane een vercieringhe des nachtes soe is hi oec ene scoenheit ouer alle die ghene die hē volghen Eñ also die historie vutwijst so heft die prince vāden hunē sprake gehol den mit desen heilighē mā sinte seruaes eñ heeft vā hem ōtfanghē dat sacrament des gheloues Eñ hi heeft hē wiheit ghegeuē eñ onghequelt ghelepdet vut zijnre vpan den hāden Dat al ghesciet is om dat ver uollet solde wordē dat woort vāden apos telen ghesprokē Du sultste menichfoldelic ghegloxificiert eñ gheeert wordē onder hē luden Eñ aldus heft hi gegaen doer dē na sten weghe vādē lande na der historiē ghe hetē wangionen Ju welck hi seer moede wort eñ seer dorstich heeft gheweest end daer en was nerghēs water omtrēt End daer heeft hi zijn herte ghekeert tot iesum vut wes side hier voermaels heft geuloep et dat water ōser verlossinge eñ heft op ge boort sine rechterhāt eñ heeft die erde voz hem ghetepkēt mittē heilighē cruce eñ ter stont so is voer sine voetē ōtspronghē een fonteyne mit soeten watere die sinē dorste ghesleschet heeft Eñ cortelic daer na meni ghen siecken ghesontheit vleent heft On der welcke siecke een weduwe daer was die lan ghe tijt mit die cortze ghequelt had ghweest eñ als si vā dese fonteyne hadde gedrōcken so wort si terstōt gheneſen end daer heeft si sinte seruaes haer landen be sproken Oer dese heilighe vader seruacius heeft afterghelatē dat lāt vā ytalien ende die hoghe berghē in der historie gheheten alpen eñ heeft hē seer ghehaestet om te co men tot sinē lande om hem te verkundigē ende te openbaren de verborghen dinghē die hem vuten hemel inden gheeste gheo penbaert eñ voorcondicht waren Ende als die edelsten ende die meeste vā ghebor te eñ van ghelachte des lants van Octa uia die wēlcke dat nu ter tijt alsoe alsmen secht dat ludicker lant hiet . verhoort had den die toecoemste des eerwaerdighē hey ligheu vaders sinte seruacius so zijn si alle mit onsprekelijcker vresen beuāghen ghe weest ende si zijn gheuallen voer dat an sichte haers biscops den si seer grotelic ō tooznt eñ verbolghen hadden segghende oetmoedelijcke . O goede heylige vader hoe hebstu aldus lanck ghelaten dijne ar me ellendighe scaepkens die welcken dat di beuolen waren van den heiligen engele te regieren ende die geboden godes ende den wech der waerheit te leren O heilige vader wi belijdē eñ bekennē onse dwalin ghe ende wi hebben berouwe eñ droefenis se om dat wi v vertooznt eñ swaerlick be droeft hebbē mer die suuerheit der heiliger maechdē eñ nonen begherē di Die droef heit der armer monikē noden v . weduwē eñ wesen beschreuen v Eñ wi hebben alle v toecomst mit groeter begheerten ōwacht Mit dese bedinge heeft hē die erwaerdige vader seruacius laten bemozwen eñ verwi nen ende is mit hem luden ingheleidet in die stat van octauia mit vele tranē Eñ die goedertierē hierde heft soetelic alds gespro ken Die ōtfermhertige god spreket een dic eens mer anderwerf en vhaelt hi dat nyet wāt hi en is nz ghelijc de mēsce die vā sine oplet vandert mach wordē Eñ als hi dit ghesecht hadde soe heeft hi hem allen ghe toont enē silueren slotel vā hemelsce cōste.

naers ghewrocht die hem voer een wōd-
like ghifte die apostel petrus ghegheuen
hadde.

C Doe heeft hi ghesept cottē tōgerschē
aldus. Ghij sult alle te samen weten als
dat doer desen sloetel die mi nāden sloetel-
dragher des hemels ghegeuē is my mach
ten ghegeue zijn te sluyten die hemelschen
poorten teghen alle die ghene die ick nv en
hebbe moghen bekeren vā haren sondelijc
keu wercken.

IN den tiden dat die engel godes
mi den last eū die sorghe des bys
doms ghegeuē heeft Item soe is
mi nu wedomme macht ghegeuē die poz
te te ōtsluten voer den ghenē die noch my
ne gheboden aen nemē te leren eū te holdē
Oer nu voer alle dinghen vmaen eū waer
schuwe ic v naernstelic. als dat ghij wilt
wel toe sien datmē alle uwe heylichdom
men mit uwen steden to samen vā v niets
en ōthaelt eū worden. tot welcken stem
me si alle to samen mit trauen gheliic ghe-
ātwoert hebben aldus O heylige vader
wilt voert aen al doen dat uwen wille is
Doe nam hi die waerdighe reliquien dier
heyligher bisschoppen vāder stede ghehpe
ten. sinte valentijn sinte mamertus sinte
marcelis sinte metropolus sinte seuerijn.
sinte florijs sinte martinus eū sinte maxi-
mus. Eū mit deser vghaderinghen d̄ hey
lighē heeft hi ooc mede ghenomē alle dpen
paten eū crucen die totte dienst godes no
druttich waren. eū hi is wt ghegaen dpe
stede vā tongheren wt die poort aen dyer
oest siden reysende op sinen voeten to der
stat vā maestricht.

C Doe hebben si alleghader mit groten
screpden eū suchtē buten der stede hem na
gheuolcht zeer drouelijcken ropende aldō
mit luder stemmen. eū hebben hem ghebe
den mit ootmoedigher beden aldus.
En wilt ōs niet after laten heylighe vad.
en wilt ōs niet vlozen laten ghoede vad.
wāt wij v eyghē volck zijn. eū scaepkēs
vā uwer kudden. eū wilt ōs niet after la
ten tot een spise der hellē. C Eū die mo
niken eū die maechden wtghaende vā ha
ren cloesters hebbē voer hoer bozst ghella
ghen cullende zijn eerwaerdighe voetsta-
pen eū si hebbē oeck lude gheropē seggen
de. O heylighe vader waer omme beget
stu ōs aldus wroech. eū waer ghaestu nu
mer doer hoer screpden soe en mochten sy
hem niet wederomme roepen Oer si ont
fanghen die benedictie eū keerden wedom
me tot hoer stat.

HIer nae wort hi ōtfanghen to maes-
tricht mit groter blisscap eū is ghegaē
in een schoen karcke eū int middel d̄ karc-
ken heeft hi doen maken een croft daer hy
alle den costelijken sceat vā octauien in ghe-
set heeft. eū daer in heeft hi mede doē ma
ken zijn eyghen gratt. C Daer nae soe
langhe als hi leefde soe en heeft hi niet of
ghelaten te leren den volcke eū den pelle-
grims van tongheren tot dyen seluen da-
ghen toe dat hi ghereyst was tot ōsen he
re ōsen god. Eū voer den daghe soe was
hi gheroert mittē febres van drie daghen
Eū als aldus die vre des dodes aenstaēde
was heuet dese heylighe vader sinte serua
tius neder waert gheneyghet zijn hoeft le
sende volcomelijcken dit veers. C Ju ma

nus tuas . Dat aldus vele te segghen is Here in dine hāden beuele ic minen gheest du hebste mi verlost here god der waerheit Eñ een schijnsel vāden hemel heeft wōder like ghelchenē op hē eñ dat onnosel leuen mittē schijnsel is ghelijc opgheuarē totten vader des lichtes Enō zijn lichaem is seer eerlic begrauen vāden kersten mēschen in die stat vā maestricht als hē vāden enghel beuolen was .

Iheſus cristus onse here heeft hier op eertijt ghesant vele gheestelike lāternē om te vlichten dat mē schelike ghestachte vut welcke so heeft die godlijcke goedertierēheit verleent der stedē vā maestricht den heiligē vrient gods sinte Seruaes . In dien tidē dat dese heilige seruacius regerēde was des biscops stoel der kercken vā oser lieuer vrouwē binnen die stat vā tongheren so hebbē teghens hē opghestaen grote ketterien eñ onghelouē eñ teghē die heilige kercke . mer haestelick is daer die wrake godes vā bouen gheco, men . want op die selue tijt was daer een coninck der gothen nae vutwisinghe der der historien ghehetē Athanaritus die dē kersten grote tormēten aen dede Eñ daer nae mitten swaerde dede othoefden so is ghelschiet als dat die wrake gods op hem gheualle is so dat voer die vutstortinghe des kersten bloets wort hi rechtuaerdelic verdreuē vā zijn rijck eñ hi wort ballinck vā sinen lande wāt teghēs die heilige ker ke eñ teghen dat gheloue cristi soe heft hij hem in wapene ghestelt Coyer laet ons weder keren tot die eerste marerie wāt bij den volcke vā tongherē was een mā van oaspreksliker heilicheit ghehetē seruacius die hē seluen seer gaf tot groter strenghic, heit van vasten ende van beden eñ dit wi, le ouerghoten was mitten douwe zijnre tranen so heeft hi angheroepē die onspre, kelike ōtfermhertichelt gods als dat hi nz en solde ghehēghen dat dat onghelouige volc der hunē solde comē binnen sinen lan de mer doer dē heilighē gheest is hē gheo, penbaert als dat hi dat niet en mocht ver weruen om die grote sunden van zijn volc Aldus heeft hij enē raet ghenomē als dat hi solde trecken tot die stat van romē Eñ dat om dese sake op dat hi doer die teghē wordicheit des machtes der apostolen te bet solde moghē vercrighen die ōtfermhez tichelt godes die hi oetmoedelic begheert heeft Ende hi is aldus toeghegaen totten graue des heiligen apostels sinte peter an roepende ende begherende hulpe van zijn re goetheit Eñ hi heft hem seluen in grote abstinencie ende in swaerder armoeden ū teert alsoe dat hi wel twee ofte drie daghe gaende bleef sonder natuerlike spijse ende dranck in te neman . Noch tot ghene tij, den en heeft hij ofghelaten sine bedinge te spreken . Ende als hi aldus menighen da, ghen in allulcke strenghicheit gheweest is so heeft hi vanden heiligen apostel sinte pe, ter in deser manierē antwoort ōtfanghen Waer om o alre heylichste man beroerste mi aldus . aenziet bi den here is mit vollē berade gheuestichi als dat die hunē moetē comen in uwen lande om doot te slaen de sundighe menschen die daer so vele zijn al, soe dat dat al daer seer luttel menschen te liue sullen bliuen Ende daer om annemet mijnen raet ende gaet haestelic weder om

bescicke dijn huys maeck dijn graft eñ cri
ghe linde clederē wāt du salt storuē eñ dy
ne ogē en sullē niet sien dat grote quaet dz
die hunē bedriuē sullen in dinē lāden. Al
soe mi die conick d̄ gloriē gesecht heuet so
en sal indē walschē lāde niet bliuē enigher
stat ōghequetst sond̄ een bedehuys inden
welckē beslotē liggen die reliquien des eer
sten martelaers sinte stephanus eñ is ind̄
stat vā mets.

¶ Als dese heylighe bisschop seruacius
dese ātwoort ōtfāghen hadde soe heeft hi
haestelic den wech an ghenomē tottē wal
schē lāde eñ hi is ghecomē totter stat van
tōgherē eñ hi heft mit hem ghenomē alles
dat hem vā noedē was Daer heft hi den
priesterē gode beuolē mitten dyaconē end̄
and̄ clerckē hem allen soenēde mit heyten
tranen. Daer heft hy hem gheleert eñ ge
predict den wech der salicheyt hem luden
v̄manēde in allē dighen. hoe si hem soudē
bereyden tot salicheyt hoerre sielen.

¶ Oock heft hi alle die stat eñ dat volck
daer v̄ghad̄t was ghelleert eñ ghepredict
als dat si ymmers souden perseuereren eñ
volstādich bliuen omme to houden die ge
boden godes sond̄ oflaten.

DOe beghā seruacius mit groeter
screydinghe eñ claghighe to bot
schappen segghende aldus. Ick
en mach niet lāgher helen dat ghene dat
ick v nu segghen sal. Wāt lieue kinder vā
desen daghe voert so en suldi mijn aensich
te niet meer beschouwen. Noch voort so
en suldi mi niet leuendich beschouwen in
deser stat. wāt ic nu ouerghāck sal doen
des ghehelen aertrycks weghe. Eñ nym
mermeer weder omme comen sal tot deser
stat. wāt ick nu gheweest hebbe tot dyen
heylighen graue des princen der apostelē
sinte petrus Eñ ick hebbe hem wōderlikē
zeer ootmoedelicken ghebeden dat hi doer
sine grote heylicheyt mi wille to bate co,
men eñ to hulpen eñ mit mi biddē den he,
re voer v eñ alle dese prouincien eñ landen
Eñ omme dat ick to bat van gode verdie
nen mochte te vercrighen soe hebbe ic vas
tende eñ screydēde omme gheghaen om d̄
heylighen lichamē eñ op mijn knien ghe,
uallen dat graft des heyligen apostels sin
te peter daer ick ghehoert hebbe dat hi to
my sprack aldus.

¶ O alre heylichste man waer omme
soe beroerstu mi aldus seer wāt vāden he
re sentencie ghegheuē is dat alle dat wael
sche lant sal verdestrueert worden eñ indē
handen ghegheuē wordeu omme to v̄nie
len. Eñ alle die stedē vā europen castelen
eñ heylighe plaetsen sullen v̄brāt worden
sonder dat altaer des martelaers sinte ste
phanus in die stat vā mets daer zijn heyli
ghe bloet altijt vloyt ¶ Eñ hier omme en
moghen wij niet to zeer god aenbedē als
dat hi ōser beyder ghebet v̄horen sal. mer
doe heeft hi mi gheraden als dat ic haeste
weder omme reysen solde tot minē volcke
eñ laten mijn graft bereyden Eñ dat ic v̄,
ghaderen solde lynnen gewaet omme mi
nen lichaem daer mede to decken wāt ick
gheringhe verscheydē solde vā aertrijcken
mit luttel pinen. ende mijn oghen en sou
den niet sien wat quaethede dat die hunē
in onsen prouincien ende landen sullen mo
ghen doen eñ oock mede bedriuē also hem
god ōs heer ghesegghet heeft.

Hier omme alsoe gheringhe als ic van ro
men ghecomē ben omme v te voersegghē
alle dat in desen lande toecomēde is Eñ hi
er omme laet ick v alle weten al ist dat ic
nu leuēde indē vleysche gheen salicheyden
voer v verworuē en can soe hope ic eñ ghe
loue dat wāneer ic nu ghestoruē bin sal ic
inden gheest voer uwe sielen bidden doer
den ouersten coninck die mi gheset heuet ō
te wesen een harde eñ een regeerder van v
sielen. Voert soe wie doer vermaninghen
vā mi zijn ghebodē holt dē beloue ic dat
ewighe leuen.

¶ Een weinich daer nae sloech hi zijn o
gen īdē hemel eñ O heer aēsich dijn scapē
diestu v̄loste nu gheue icse di to bewaren
eñ mi seluē mede eñ ic bidde di screyēde eñ
wil mi doch horē. als waertsake dat dye
woluen dinen kudde diestu mi aldus lāge
beuolen haddest omme to bewaren verdre
uen eñ v̄scoerden eñ verslinden hoer vleis
soe bidde ic v alre liefste heer ihesu criste.
wāt du dijn siel voer allen mēschen gheset
hebbest datstu hoer sielen dats mijnre sca
pen behoeden eñ verlossen willest voer die
mont des vermaledide eñ gruwelijckē hel
schen leeuwes des viandes vander hellen
op dat ick mach van hem luden voer dy
mit mi brenghen hantuollen ende ooc me
de ymmers sonderlinghe op dat si mit dy
hem verbliden moghen ende zeer vrolickē
moghen zijn mit dy in dijnre scaepcoyen ī
dat ewighe rijcke alsoe alstu belouet heb
best. Waer dat ick ben daer sal oeck mede
mijn dienre mit mi zijn. ¶ Ende als die
heylige vader dit alle to samen aldꝰ gesegt
hadde soe is ter stont groet gheruchte eñ
zwaer versuchtinghen onder gheuallen
inden scare der volcken daer vut ghewas
sen is ene grote v̄suchtinghe ōder die mā
nen eñ grote screyenghe ōder die wiuē en
de si hebben alle seer droeflic geroepē slaen
de voer haer borst mer die heilighe vader
sinte seruaes is vutgegaen vā die stede vā
tongheren buten die poorte an die oest si
de gaende op sine voetē den wech de strec
kende is toten volcke vā maestricht End
si hebben hē alle nae gheuolcht buten dye
poorte mit grote v̄suchten eñ baden hem
mit oetmoedighen stēmen segghende En
wilt ons niet after laten heilige vader end
en wilt ōs niet verghetē goede vader wāt
wi dijn eyghen volc zijn eñ die scaepkens
vā dine cudde En wilt ōs niet latē in den
mōt der gripender woluē. Ander heilige
monicken eñ maechden sloeghē voer hare
borsten eñ quamē vut hare cloesterē hem
nae gheuolcht eñ custen sine heilighe voet
stappen segghēde Waer om vader laetste
ons aldus gheringhe ofte werwaerts soe
gaet ghi nu. leidet ons mit di wāt wi nu
ghecomen zijn totti seer verblidet als dat
du weder ghecomen biste vā also verre be
deuaert. eñ wi hoopten als dat du nu bij
ons bliuen soldes eñ du en wilste niet drie
daghe bi ōs bliuen. segt ōs arme kinderē
wat sullen wi beghinnē wat sal vā ons
worden wāt zōder di wi niet leuen en mo
ghen mer in die alre snoorste noot sullē wi
gheleuert wordē. wij bidden di oetmoe
delic wilt doch een maent ofte een weke
iae desen nacht bi ons bliuen. Voert dye
luden cropelen eñ blinden eñ voert alle an
der arme crācke mēscen stōden op die mu
ren roepende after hem. wie sal ons nu
clederē gheuen wāneer dat wij naect zijn

Eñ die weesen eñ weduwē riepē oock me de nae hem segghende Wye sal nu ōs vertroester wesen. eñ wāt si hem mit roepen noch mit screyden en mochtē wedercrigē soe hebben si die benedictie ōtfanghē en si zijn weder ghekeert tot hoer stedē Eñ hy is totter stat vā maestrichten gheghaen. daer hi mit eenre cleynre febres gheroerdt is gheweest. eñ hi is vā aertrijck v̄sceydē eñ ruste in gode.

¶ Hi is ghenomē vāden kerstē eñ begrauē bi dē ghemeynē dijck eñ zijn heylige siele is opgeuoert bouē inder engelē choer Sijn heylige lichaem is gheleyt in een costelicke tombe ghedect mit een marmoren steen. Dese seruatius en heeft niet geureeset die quade woerdē der boser mēschen. wāt hi ghefondeert was op enen vasten steen. eñ is waerdich gheweest te regerē des bisschops stoel.

¶ Exempel.

DEse man heeft die gracie godes mittē wōderlicken ghauē zeer verciert eñ sine siel heeft hoghē loen ōtfanghē ¶ Een groet man eñ die hoechste priester is hi geweest die in sinen daghē gode behaget heuet eñ hi is rechtuaerdich gheuōdē. Hyer rusten nu opter aerden die heylighe leden des claren doctoers wiens siele voer gode mit rechte verciert is mit enghelschen suffragien onder dat gheselschap der heyligē eñ hi gheuoert is totter hememelscher salen. op dat hi inder ewicheyt solde mogē ghebruken die ewighe blischappen dyes heylighen gheselschaps.

DOe seruacius die bisscop aldus ouerleden was soe zijn die hunen comen. eñ hebben bedoruen die stat vā tōgheren. Eñ si zijn van daen comen opten paeschauont totter stede van mets welcke heerlicke stat hebben si aen brande steken. End̄ den priester staken doer mitten zwaerden voer den altaer. Ende binnen alle die heele stede en bleef niet een plaetse onbescenden ofte onberoeft. sonder alleen die sacristie daer al die reliquien eñ heylichdommē vā des alreeersten martelaers sinte stephan9 in waren. vandē welcken ic zeer wōderlike dinghen ghehoert hebbe vāden ghenē diet verdient hebbē to sien. wāt si seyden dat eer die vianden van tongherē tottē stede van mets quamen dat si ghesien haddē den vromen vrient ende martelaer sint steuen sprekende mittē apostolen sinte peter eñ paulus aldus.

¶ Ick bidde v mijn lieue heren eñ oock mede princen der apostolen als datti niet thoe en laet mit uwer hulpen eñ bistande dat die stede vā mets vanden viāden niet verdoruet en worde wāt in deser stede een plaetse is in welcken een deel vā minen leden zijn. Eñ daer wt soe moghen die mēschen hier inder aerden end̄ in deseu armen dale der tranē opēbaerlijcken weten dat ic vā dē alreopperstē heer scepper des hemelen eñ der aerden wat v̄woruē mach. Ende ist dat sake dat die lelicke zwaer zōden van desen quaden menschen ymmers alsoe lastich eñ zwaer zijn als datmense nz verlaten en kan nochte en mach ten si ymmers sake dat die rijcke eñ heerlijcke stede van mets verbrāt eñ verdoruen moet wordē soe bidde ic v vriendelic dat dit bedehuseken daer mijn reliquien in zijn vādē brande beschermet mach bliuen.

¶ Doe hebben si ghesegt tot hem O al reliefste broed̄ ghāck in vreden vā dese stede en moghē wij voer gode niet ōtholden wāt dat oordel godes is ouer hoer gegaē doer hoer grote sundē. Aldus is dese statten brāde ghegeuē mer v bedehuys salmē sparen.

¶ Aldus hier vā is ghenoech eñ wi willen tot ōs eerste materie ghaen.

DEse bischop seruatius is mit hogher eren begrauē to maestricht Eñ bi sinē heyligen graue en mach den marmor steē niet vucht wordē vā enighē snee of regen Eñ wāneer die steden doer colde beuroren zijn nochtā en coemter ijs noch snee opter spacie vā drie of vier voetē omtrēt sinē heligen graue. ¶ Wij moghen sekerlic verstaen dat hi is eē warachtich hismahelijt in wien gheen bedroch en was wens ogē sullē bescouwē dē conic ind̄ v̄ciertheyt

¶ Daer wort dicwijl grote eer gheopē baert bi sinē graue.

¶ Exempel.

MEn siet dicwijl datter sneeberghē op ghetoghē wordē mer si en mogē niet ghenaken sinē graue. Voert soe wort dicwijl wt deuocien ghetimmert een capelle ouer dit graft mer haestelic wort si bedoruē vanden winde eñ valt ter aerdē Eñ god verhoedet daer omme alsoe lāge datter gecomē is een ghesondē vā gode die een karcke ghesticht heeft in zijnre eren in die stede vā tricht eñ hi was een heilich bischop eñ hiet arnulphus. In welcker karckē ghetrāslateert is dat heylighe lichaem seruatius eñ blēct mit grote miraculen.

¶ Besiet hoe die pellegrims wt een stat in die ander mit grote scaren to samen loepen biddende mit oetmoediger hertē hulp eñ ghesōtheyt vā den heylighen bisschop

¶ Dese is voerwaer die int middē vāder karcken sinē mōt opghedaen heeft eñ dye heer heuet hem veruolt mittē gheeste des wijscheden.

¶ Alreliefste broed̄s wij hebben groten hope tot hem als ōs broescheit niet v̄werven en mach dat wi begherē. daer omme soe laet ōs doer die bede des heylighen bisschops ōs bequaem makē te beschouwen mit hem die claerheyt d̄ ewigher glorien.

A. M. E. N.

A

¶ In sirien sint victoers eñ coronē dach martelaren onder āthonium den keyser. Corona was eens riddders wijf. eñ worde voer den gheloue cristi tusschen twe bomen gescoert eñ victor ōthoeft.

¶ Eñ noch vele meer and̄.

B

¶ To lamosaken sinte peter andries eñ paulus eñ dionisia iōferē dach.

¶ Eñ noch vele meer and̄.

C

¶ Item sinte maxima der heyliger iōc vrouwen dach. Dese blencte mit veel dogheden eñ ruste in vreden.

¶ Eñ noch vele meer and̄.

D

¶ Inder stadt niueduno sinte eraclius paulus eñ oock mede aquilinus dach dye mannen zijn gheweest van sonderlinhen ghoeden eñ heylighen leuen. Eñ oock mede noch twee ander eerwaerdighe heyligē

¶ Eñ noch vele meer ander heylige sancten ende sanctinnen.

E

Item sinte felix bisschops dach die in die stede spellatens onder maximiaen den keyser den heerlijcken zeghe zijnre martili en v̇woruen heuet.

Eñ noch vele meer anḋ.

F

Te romen potēciana iōcferen dach de alle hoer tijtlicke hauē dē armē deelde en de daer nae voer tē ewighen leuen mitter cronē der martelien.

Optē seluē dach sinte prudens die eē discipel was sinte paulus

Optē seluen dach sinte vrbanus

Eñ noch vele meer anḋ.

Die legende van den eerwaerdighen paeus sinte vrbanus.

Die paeus vrbanus in calixtus tydē v̇uolchde hi die kerste Tē laet stē wort elexāder keyser eñ origenes bekeerde zijn moeḋ hamena eñ omme die bede vā zijnre moeḋ soe en v̇uolchden die keyser gheen kersten. Mer almachius die prouoest v̇uolchde de kersten eñ hi had de cecilien doen ōthoefdē. Almacius vant oec vrbanum v̇borghē in een hol mit driē papē eñ dyakē eñ leyden in karcker.

Hier nae eyschede hi vā vrbanum cecilien schat. Vrbanus seyde Mi dūct dat dy die begeerte vā ghoede meer doet v̇uolgē die kersten dan omme die liefte vā dinē godē ceciliē scat hebbē ḋ armer hādē inden hemal ghebrocht. Doe liet hi vrbanū eñ sine gesellē slaen mit lodē wappers. Doese almachius nz v̇winnē en mochte dede hyse weder in een karker sluten eñ daer doeptē vrbanus den rechters eñ auolinꝰ dē wachter vāden karcker Doe liet almacius anolinus ōthoefden Eñ hi leyde vrbanum mit sinē ghesellen totē afgoden om dat si offeren solden.

Doe bede vrbanus eñ die afgodē vyelen eñ doden xxij papen ḋ afgodē Doe solden si vrbanum mit sinē ghesellē dwingē omme te offeren mer si speghē opte godē eñ maecten een cruce voer hoer hoeft eñ si custen malcāden eñ si worden alle ōthoeft in alexāder des keysers tiden Int iaer ōs heren cc eñ twintich.

Exempel.

Doe wort almachius besetē mittē duuel eñ blasphameerde zijn godē eñ die duuel brack hem den hals Eñ marmenia zijn wijf ghinck mit hoer dochter lucinen eñ al hoer ghesinde totten prister fortunatus eñ lieten hoer dopen Eñ si begroef eerlicken sinte vrbanus lichaem eñ oeck mede alle sine ghesellen.

F

To athenē sinte quadratus dach eē discipel der heyligher apostolen.

In britanien sinte augustijn bischop eñ cōfessoers dach die van gregorium eersten ghesendet was in enghelant om dat euangelium to predicken.

Eñ noch vele meer ander.

G

Tot atricht inden waelschen landen sinte ragulfi bisschops eñ een heylich martelaers dach.

Item sterfdach des eersamen vaders eñ priesters beda Dese was een leraer der mēschen in enghelant.

Eñ noch vele meer anḋ.

Van die eersame priester Beda.

Inden iare ons heren ses hondert
eñ lxxxvij. soe was Beda in en-
ghelant ende al noemt men hem
in die rekeninghe der heilighē nochtās soe
en hietmen hē gheen sanct mer hij heet een
een eersaem priester Ende dat is om twee
saken. wāt om dat hi vā groter oltheyde
blint ghewordē was so hadde hi een ley-
der doer steden eñ borghen end' ouer al soe
prediete hi dat woort gods. ¶ Op ene
tijt doe si ghinghen doer een dale die vol
stenen lach soe seide hē zijn leider in spotte
dat daer een groot volc was v̄gadert dat
sine predicacie al heimelic ontbeide Do be
gōde hi starckelic te predickē Eñ doe hij i
dat eynde ghesecht had ewelic sonder eyn
de so riepen alle die stene lude bi mirakele
Amen eersame vader Eñ om dat hē die ste
nen eersaem bi mirakel heten daer om soe
hietmen hem eersaem. ¶ Ofte als zōmige
ander segghē Die engel antworde hē eer-
same vader du hebste wel gesecht. ¶ Die
ander sake is. wāt een clerc die in hē deuo
ci hadde wolde een verse maken dz hi wol
doen houwen bouē zijn graf Eñ dat begō
de aldus int latine Hac sunt in fossa. Dat
is. hier zijn in desen graue Op dat hi dat
verse eyndē wolde Bede sancti ossa Dat
is Des heilighē bede beenre Mer om dat
hi dat verse so niet eynden en mocht eñ hi
dat dic wijle ouerseide ende hi sach dat dat
gheen goet eynde wesen en mochte eñ hij
op enē nacht hier vele op ghedocht hadde
eñ hi des morgēs tottē graue quā soe vāt
hi daer aldus vāden engel vut ghehouwē
Hac sunt in fossa bede venerabilis ossa Dz
is. Hier zijn in desen graue des eersamen
bede beenre. Sijn lichaem eertmē te Ja-
nuen Int iaer ōs heren vij. hōdert doe mē
radbodus dē coninc dopen solde eñ hi den
enē voet int water hadde eñ den anderen
buten soe vraechde hi Weder sine broeds
meer in die helle waren dā inden paradise
Eñ doe hi hoorde datter meer inder hellen
warē soe toech hi sinē voet vut Eñ hi seide
Het is heiligher dē meestē hope te volghē
dā den minsten hoep Eñ ald9 wort hi be-
droghen so dat hē die duuelē beloefden dz
si hē des anderē dages vele goets gheuen
solden. mer opten vierdē dach soe sterf hij
vāden haestighē doot ¶ Itē men seit dat
in campaniē vā ytalien coern eñ garste en
de freuyt viel vāden hemel ¶ Int iaer ōs
heren vij. hōdert eñ xl. doe sinte benedic-
tus lichaem vāden berghe cassino totē clo
ster floriacens. eñ scholastica zijnre suster
lichame te coromā warē gheuoert. Doe
kaerelemannus die een monick was van
cassumens wolde dat lichaem des heyligē
vaders sinte benedicti totten burghe van
cassino voeren. mer hi en mochte niet om
die grote miraculen de god onse here doer
hem dede. ende om dat die fransoysen soe
starckelick daer teghens waren ¶ Int ia-
re ons heren vij. hondert end' xl. soe was
daer een grote eertbeuinghe ende vele ste-
den eñ burghen vielen daer mede neder eñ
vele steden vielen op die berghē in campa-
nien zōder breken eñ zōder de ludē te dodē
also ghinghē si staen ses milen vā hare ste
de. Do wort sinte petronella sint peters
dochter ouergheuoert eñ op haer graf soe
vātmē bescreuē mit sint peters hāt. mijn
gulden dochter Petronella ¶ Ende in dē
tijdē so verdestruierdē die vā tyrē armeniē

Eñ wāneer die sterfte inden landen was bi den kerstenen raet soe scoeren si die hoef den in gelikenisse vā crucen. Eñ ommē dz die sterfte opholden solde in desen teyken soe bleef onder den ludē dese manier van sceeren.

Nae vele verwinninge soe storf to laetsten puppinus eñ karolus de grote zijn zoen regneerde daer na Eñ in sinen tiden was adrianus eñ sende tot karolum boden eñ eyscede bistant van karolum tegen desiderium den conick vā lomberdien. die der karckē veel v̄drietes dede als zijn vader hadde gedaen. Eñ karolus dede zijn bede eñ v̄ghaderde eē groten heer eñ toech ouer tgheberchte in ytalien. eñ hi ommeleyde malchtelijc pappen die coninclike stat. Eñ hi vinck desideriū eñ zijn wijf mit sinen princen eñ sendese in armoeden in gallien. eñ ghaf der karckē wederomme al hoer rechtē die de lombarden ghenomē hadden.

¶ Doē waren in karolus heer twe ridders amicus eñ amilius daermē vele wonders vā leest eñ si bleuē doot voer mortacien daer karolus die lombaerden verwan. Eñ hier eynde der lombaerden rycke wāt voert aen soe hadden si den coninc die hem die keyser sende.

¶ Exempel.

Doe karolus to romē voer v̄ghaderde die paeus enen zeent vā c eñ lxxx busscoppen In die zeent die paeus karolū gaf recht to kiesen den paeus eñ to ordineren sinen stoel. Eñ hi ghaf wr die aertsche busschop eñ bisschoppē in allen prouiciē haer reghel vā hem te ōtfanghen eermēse cōsacreerde. Eñ karolus zonē wordē to romē in coninghē ghewiet. puppinus bouē italien. lodewicus bouē aquiteynē. Alcuinꝰ karolus meyster leuede doe puppinus karolus zoen wort v̄wōnē dat hi teghē zijn vader ghezworē hadde eñ doe moest hi eē monick worden.

¶ Exempel.

Int iaer ōs herē seuēhōdt eñ lxxx. in hireneus eñ patricius tidē soe groef een mā in die lāghe muer vā trazee eñ vāt een stenē scrijn daer i een mā lach mit eē brief ludende aldus. Cristus sal wordē gheboren vāder maghet maria eñ ic gheloue in hem ond cōstantinum eñ hirenum keiser suldi mi weder sien.

Doe adrianus doot was worde leo paeus Eñ adrianus vriēdē de mochtēs qualic v̄draghē dat hy aldus v̄heuē was eñ si stormdē t volc tegē hem eñ stakē zijn oghen wt eñ snedē hem sine tōghe of. Mer god ghaf hem weder bi miraculen zijn tōghe eñ zijn oghē.

¶ Eñ doe hi tot karolum gecomē was soe sette hem karolus in sinen stoel eñ dode den mischdadighen.

¶ Exempel.

Int iaer ōs heren seuēhōdert eñ lxxxiij lieten die vā romē bi des paeus raden cōstātine des keyser eñ riepē alle op karolum eñ maectē keyser bi des paeus leo hāden. Nae groten cōstātinus was des keysers stat te cōstantinopolen omme dat cōstātijn dē stoel vā romē wolde d̄ karcken laten. eñ zijn stoel setty to cōstātinopolen mer van waerdicheden zijn si ghehetē des keysers vā romen tot dyer tijt toe dattet

keiserrijcke quā op die coniĝhen vā franc
rijc Mer daer nae wordē die gheheten die
keisers vā griecken of vā constātinopolen
Eñ dese keysers vā romen. wāt dit was
herde wōderlic vā aldus grotē keiser wāt
alsoe lāghe als hi lefde so en wolde hi ghe
ne vā sine doehterē ter echtscap geuē wāt
hi seide dat hi haer gheselscap niet ōtberen
en mocht Eñ als alcuinus zijn meister vā
hem scriuet Al was hi in anderē dinghen
salich nochtā soe ghedoechde hi hier i dye
quaetheit vā wederspoedigher auōturen
Eñ hier in so wast claer ghenoech wat hi
hier mede meende nochtā vensde hi hē hier
of als of daer ghene vermoedē of en hadd
gheweest al wast datmē daer vele of seide
wāt so waer hij voer dede hi se mede varē
In desen kaerls tidē was ambrosius mis
sael after ghelatē. eñ sinte gregorius dienst
wort alte hoechlic gemenichfoldicht wāt
hi halp daer alte seer toe Wāt als sinte au
gustijn secht in dat boeck der biechtē Doe
ambrosius vele veruolghinghe doechden
vā iustina die keyserinne die ongheloui ch
was mitten arrianē. eñ si ar beide om hē
te verraden binen der kerckē mittē onghe
louighē luden. so ordinierde hi psalmē en
de ymnen te singhen also die van oest ple
ghen te doen om dattet volc nyet en solde
wordē vermoeyt mit rouwe Mer daer na
so quā gregorius eñ v̄wandeldē daer ve
le eñ dede daer of eñ toe. wāt die heilighe
vaders en mochtē alsoe haestelic nyet sien
wat den dienste toebehoorde mer elc ordi
nierde dat zijn Want dat beghine der mis
sen hadde drierhande verscheidenheit wāt
slycke die begōnen an een lesse alsmen indē
uaeschauont beghint Ende celestinus die
paeus ordinierde datmē in dat beghin vā
der missen die psalmē singen solde Eñ gre
gorius ordinerde datmē introitus vander
missen singhen solde ende een verse vanden
psalmen Ende wel eer so pleghen die clerc
ken te staen singhen te circule omtrent dē
altare. ende daer om soe hietmēt noch dz
chore. mer flamma ende theodorus ordi
nierden datmen op twe siden mit boecken
singhen solde Eñ dat haddē si van ignacio
die dit gheestelic v̄toont was Ende ihero
nimus die ordinierde die epistolē ende eu
angelien eñ een groot deel vanden dienste
des nachtes eñ des dages Eñ ambrosius
gelasius eñ gregorius dedē dat ander daer
toe als die collecten eñ den sanck ende nae
die epistolen eñ voert die euangelien ende
si ordinierdē die gradael die tractus eñ dat
alleluya ¶ Ende hilarius oft simachus als
die sommighe segghen ofte theophilus de
den daer toe Gloria in excelsis deo. ende si
volmaecten dat. laudamus te eñ voert die
ander. Notherius ordinierde die sequenci
nae den alleluya. mer nycolaus die paeus
die dede se ter missen singhen. Hermānus
Contractus Tortoritus die maecten Rex
omnipotens Ende Sancti spiritus assit.
ende oeck aue maria ende voert alle die an
tiffenen Alma redemptores mater Ende
Symon baryona Mer petrus van cōpos
telle die biscop die maecten Salue regina
Ende Sighebrecht die coninck van franc
rijck die maecten die sequencie Sancti spi
ritus assit nobis gracia Als turpinus seit
so was kaerl scone van licham mer wreet
vā ansien. Hi was acht voete lanck. zijn
aensicht was anderhalf spanne lanck zijn
voerhoeft was een voet breet Enen ghe

wapende ridder die op een peert sat doer-
sloech hi mitten zweerde mit enē slaeghe.
Vier hoefyseren wtrecte hi lichtelick mit-
ten handen Hi hief mit eenre hāt op tot si
nen hoefde vāder aerden enen ghewapen
den ridder. Hi stack wel in sinen mōt enē
ghehelen hase of twee hennē. Drieworuē
drāck hi des daghes. Hi stichte vele cloes-
teren eñ hi starf heylichlickē Eñ in sinē ein
de maecti cristum erfghenaem vā sinē goe
de. Eñ nae hem volchde int keyserijc lode
wijck zijn zoen.

Exempel.

Int iaer ōs heren achthōdert eñ xv soe
leyden die bischoppen of alle ghulden
ghesmide eñ duerbaer cleder Theophilus
die bisschop vā oorliēs was valschelijc ge-
wroeghet voer den keyser eñ hi deden toe
andeghauen holden. Eñ alsmen in eē cro
nike leest doe en palmdaghe die processien
leet voer dat huys daer die bisschop in ge-
bōden was soe ōtdede hi een venster ende
hi maecte een ghestille ōder tvolck eñ sanc
voer den keyser dese veersen die hi gemaect
hadde. Gloria laus. Eñ die keyser hadd̄
soe groten ghenoechte in dat hi hem te hā
des vāder vāghenissen verloste eñ sette hē
weder omme in zijn karcke.

Exempel.

Michael des keysers zoen vā cōstanti
nopolen brochte lodewijck karolus
zoen ōder and̄ ghiften sinte dyonisius bo
ken vāder yerarchien ghetoghē wt dē gre
ken in latijn. eñ hi ōtfincse mit bliscappen
Eñ opten seluen nacht worden in zijn kar
ke ghenesen ix siecken.

Exempel.

Doe lodewijck doot was wort lotha
rius zijn zoen keyser eñ kaerle eñ lodewijc
zijn broed̄s woldē hem bestryden eñ indē
stride wort soe vele volcs v̄slaghē dat wō
der was. Eñ ten laetstē maec ten si vrede
soe dat kaerle regneerde in vrācrijck eñ lo
dewijc in germanien. eñ lotharius in yta
lien. eñ een deel vā vrācriken dat nae hem
lotharinghe ghehietē is Daer nae soe lyet
hi lodewijck zijn zoen dat keyserike eñ hy
wort een monick.

Exempel.

In deser tijt was sergius paeus die eē
romeyn was die eerst hiet verkenbeē
eñ mē v̄wādelde den naem in sergius Vā
dier tiden voert v̄wādeldemē alle dē paeu
sen hoer namē wāt god v̄wādelde horen
namen die hi tot sinen apostolē coes End̄
soe als si hoer namē v̄wandelen soe sullen
si oec hoer leuē verwādelen tot volmaect
heyt. eñ omme dat gheen and̄ des paeus
naem hebben en solden

Exempel.

Bij des lodewicus tiden Int iaer ōs he
rē achthōd̄t eñ lvi. quelde die duuele
inder kerspel magūtine den ludē zeer slaen
de mit hamerē op die wanden vanden hu
sen eñ stekende eñ oeck mede opēbaerlickē
sprekende eñ sonderlinghe wōderlike gro
te onruste makende. dat soe waer dat hy
in enighen huyse quam dattet huys v̄brā
de. Doe die priesters hier omme gode be
den eñ letanien deden alsoe worp die du-
uel steynen eñ hi maecte daer mede vele lu
den bloedende eñ hy questese zeer eñ vele.
Ende totten laetsten soe beghan hy ym-
mers een weinich te schoenen eñ op te hol
den Eñ hi seyde aldus. Doemen dat ghe
wide water beghan te worpē was hi ver

borghen ōder priesters cappe als ōder zijn
vrient eñ hi wroechdē dat hi oncuyschept
had ghedaen mit der procuratoers doch-
ter. ¶ Tot dien tijdē so wort die conic van
bulgaten totten gheloue bekeert mit sinē
volcke Eñ hi wort alsoe volmaect dat hij
sinē oltsten sone dat rijc op ghaf eñ wort
selue een monick Eñ doe zijn sone iongh
linc eñ kintselic hē weder gheuē wolde to
der heidenscher wet so nam hi wed zijn co
nincrijc an eñ iaechdē sinen sone eñ vinck
hem eñ hi stac hē sine oghen vut eñ leiden
hē in een karcker Eñ hi sette in zijn rijck si
nen iōcsten sone eñ hij wort weder monic
¶ Men leset dat in ytalien te birrien drie
daghe eñ drie nachte bloet reghende
¶ Tot dien seluē tijdē so quamē ontallike
vele locusten eñ sprinchamē in gallien dye
ses voeten eñ ses vloghelē haddē ende twe
tandē die harder warē dan stenē eñ si vlo-
ghen als scaren vā volcke een spaci vā een
dachuaert vier of ses milen vā hē spreyden
Eñ si nernpelden alle groenende dinghen
in cruden eñ in bomen eñ si woerē tot dye
zee vā britānien eñ ten laetsten wordē si i
die zee mit enē stormēden wint mer die zee
werp se op dat oeuer eñ vā haren stāck soe
besmittē si alle die lucht Ende hier of quā
alte grote sterfte eñ hōgher alsoe groot dz
vol nae dat derde deele vāden volcke starf
¶ In den iare ons herē neghen hōdert eñ
xxviij. soe regnierde die eerste otto Ende
doe dese otto te paeschē zijn princē ofhielt
eer si gheseten warē soe nam eens princen
kint als kinderē pleghē die spise vā der ta-
felen eñ die spijs draegher sloech hē mit enē
stoc Doe dat des kints camerlinck sach soe
sloech hi den spijs dragher doot Eñ doe hē
die keiser daer om verdoemē wolde zōder
verhoren so werp hi dē keiser ter eerdē en-
de wolde hē versworen Ende doe nauwe
vten hāden ghenomē was so dede hē dye
keiser holden eñ seide dz hi mildadich was
dat hi indē sesten niet en vedroech. eñ daer
om liet hi hē vri wech gaen ¶ Nae dē er-
sten otto so quā die ander otto Eñ do de-
se die wijl brac die vrede vā ytalien so quā
hi te romen eñ maecte een grote werslap
alle sine baronē eñ sine princen eñ den bis-
scop der karcken vā grādier Eñ do si satē
eñ werscaptē so dede hi se al heymelic om-
me gaen mit ghewapende luden Eñ daer
nae beclaechde hi hē van die ghebroeken
vrede Eñ hi beual datmen se lesen solde die
hier in mildadich warē. eñ die dede hi alte
hāt ōthoefdē mer die āder riep hi ter wer-
scap ¶ Nae dese soe volchde die derde ot
to Dat iaer ōs herē ix. hōdert eñ xxviij.
Dese was toeghenoemt der werelt won
derlicheit Alsoe mē in die cronike leset soe
had dese een wijf die hi een graue leggheu
wolde. mer om dz die graue so grote mis
daet niet doen en wolde so had si dz so on-
waert dat si desen graue voer dē keiser be
rukte so dz hē die keiser zōder audiencie de
de onthoefden Eñ hi badt eermē onthoef
den solde sinē wijue dat si als hi doot wa
re proeuen solde mit enē gloependen ysere
dz hi onsculdich waer Eñ do quā een dach
dat hē die keiser vermat dat hi vōnisse sol-
de doen den weduwen eñ wesen Do quā
daer des grauen weduwe eñ brachte i ha
re armen haers mās hoeft Ende si praech
den den keyser wat doot dat hij verdient
hadde die enen onsculdigen mēsce ghedo-
det had Ende doe die keiser haer seide dat

hy waert ware datmen hem zijn hoeft af sloeghe soe seyde dese weduwe. Du biste die mā die mijn man sond̄ schult bi dijns wijfs raet doden dedes. eñ omme datstu prouen salt dat ic waer segghe soe sal ickt prouē mit enen gloyēden yser. Doe de keyser sach soe v̄wōderde hi hem seluē. eñ hi leuerde hem in harē hāden mer doer beden der bisschoppē eñ d̄ baronē ghaf si hem x daghē vorste.

¶ Daer nae soe creech hi vrede teghē die weduwe eñ doe ōdersochte die keyser dye sakē eñ doe hi die waerheyt bekende dede hi zijn wijf leuēdich branden. eñ omme sine verlossingbe soe ghaf hi der weduwen vier borghen inden bischdom vā luneren onder zijn rijcke.

Inden iaer ōs heren m eñ ij wort hartoghe henric vā beyerē keiser eñ hi ghaf steuen dē conick van hōgheren die noch heydē was gellyam sine suster to wiue. eñ si bekeerde den conic Eñ dese steuē was soe ynnich dat god vele miraculen doer hem dede.

¶ Exempel.

Dese henric keyser eñ radegundis zijn wijf bleuen magheden eñ leyden een heylich leuē eñ storuē heylichlick.

¶ Nae desen volchde coenraert een hartoghe wt vrāckerijck die sinte heynricus nichte to wiue nam In des mās daghē so sachmen een vuerighe balcke inden hemel bouē der zōnen die groot was eñ viele ter aerden.

¶ Exempel.

Dese keyser leyde in vāgenissen sommyghe bisschoppen vā ytalien Eñ omme dat die bisschop vā milanen wt der vāgenissen ōtlopē was soe v̄brāde hi dat buten milanē stōt. Mer opten pinxter dach doe die keyser in een cleyne karcke ghecroent ōder een misse wort. soe sloghē soe groeten donder slaghen eñ blixom dat zommighe wt haren sinnen worden eñ zommige ander storuen. Mer bruno die bisschop dye de misse dede eñ des keysers rade seydē al mitten anderē dat si inder missen ghesien hadden dat sinte ambrosius den keiser eñ zijn hulpe dreyghede

¶ In des conraets tidē indē iaer ōs herē m eñ xxv. soe mē in een cronike leest so ōtsach lupoldus die graue des conics grāscap eñ hi vloet mit sinē wiue in een bosch eñ was daer v̄borghē in een hutte. Ende doe die keyser in dat bosch iaghede omme dat hem die nacht an quam soe moeste hi in die hutte bliuen. eñ zijn waerdinne die swaer mit kinde was si leyden hem als si eerlicste mochte eñ ghauen hem des hy to doen hadde Eñ op die selue nacht gebaerde dat wijf een zoen.

¶ Exempel.

¶ Die keyser hoerde een stemme aldus segghēde Coenraet dit nieugheboren kint sal dijnre dochter mā worden ¶ Doe seyde hi tot twee scaltknechtē Ghaet ende neemt dat kindeken mit craften van zynd̄ moeder eñ slaet tet ouermiddes in tween eñ brenghet my hier zijn herte wt sinen lyue. ¶ Doe soe ghenghen si haestelijckē thoe ende si namen dat kint wt zijns moeders schoet. Ende doen si saghen dattet so vrumelijcken kint was soe hadden si daer ontfermenissen op ende si leyden tkint op enen boem dattem die beesten niet eten en

solden Eñ si sloeghen eneñ hase ōtwe end̄
brochten den keiser dat herte. Op den sel
uen daeh so voer een hertoge daer voer bi
eñ doe hi dat kint hoorde wenen soe dede
hi dat tot hem halen Eñ om dat hi gheen
kint en hadd̄ so brocht hi dat zijn wijf en
de dede dat opuoeden end̄ seide dattet zijn
kint was ende hi hete dat henric End̄ dne
dit kint opwiesch soe was dat scone vā li-
chame welsprekēde ende voer alle mēscen
gracioes Ende do die keiser sach dat hi al-
so schoen ende wijs was so eyschede hi hē
vā sinē vader Eñ doe hi sach dat dat kint
voer alle die luden gracioes was eñ dz hē
alle die luden presen so begōde hi te twijfe
len of hi nae hē regnierē solde Eñ of hij dit
was dē hi had beuolē te doden Eñ om dz
hi des seker wolde wesen so screef hi mit si
ne hāt enen brief eñ sande dē bi sine iōghe
linghē sinē wijue eñ seide Alsoe lief als du
dijn lijf hebste so vroech als du desen brief
ghesien hebste so doet dit kint dodē Ende
doe dese iōgelinc voer soe wort hi gheher-
berghet in een kercke eñ hi lach vā moeyt
heide eñ sliep op zijn borst Ende die budel
daer dese brief in was hinc buten Eñ een
priester die dit sach wort ghierich te wetē
wat daer in was eñ dede dē budel op En-
de doe hi sach dat die brief mit des keisers
seghel beseghelt was so dede hi hē op dat
dat seghel nochtās heel bleef Eñ do hi dat
las soe ōtsach hi hē vā deser misdaet ende
dede subtijlic dit of. desen sultste dodē. eñ
screef daer in. ghif dese ōse dochter te wij-
ue Eñ do die keyserine sach desen brief mz
des keisers seghel beseghelt eñ si oec wel be
kende dz hē die keiser selue ghescreuē had-
de soe v̄gaderden si hare princē eñ maecte
die brulost eñ gaf hē haer dochter te wiue
Eñ dese bruloft was to aken gheholdē en
de do mē den keiser seide hoe hoechlic dat
zijn dochter ghebruloft was so had hi d̄s
groot wōder eñ hi ōderuāt die waerheyt
vā die twe sciltknechten eñ van dē herto-
ghe eñ van den priester. eñ hi sach wel dz
hi gods wille niet wederstaen en mochte
eñ daer ōme sende hi om dat kint eñ maec
te hem vaste sinē behilicten sone Eñ hi or-
dinierde dat hi nae hē regnierē solde. ende
in die stede daer die henric gheborē was
daer dede hi stichten een cloester eñ dz hiet
noch vrsania Dese henric dede alle speel lu
den vut sinē houe eñ datmen hē ludē plach
te gheuē dat dede hi den armē geuē ¶ In
des keisers tiden so was die kerc also ghe
deylt dat daer drie paeusen warē ghecorē
Mer ten laetsten so gaf een priester die gra
cianus hete vele ghelts eñ daer mede lietē
si hē die paeuscap Eñ do henrick te romen
voer om die twisten te scheidē soe voer hē
gracianus te ghemoete eñ gaf hē een gul
den crone om dat hi hē goedertierē wesen
solde. mer henric die veynsde dit al eñ ver
gaderde een zeent eñ hij verwā Graciaen
vā simonien eñ hi sette daer een ander vor
hem Nochtā lesetmē in ponici boecken die
hi sande totter grauinnen Matadam dat
dese voerseide prester van simpelheide ghe
coft hadde mit ghelt. om dat hi wolde dē
twiste scheidē. mer daer nae soe bekenden
hi sine misdaet ende bi des keisers rade so
dede hi hem seluen weder of. ¶ Na desen
henric so regnierde die dorde henric Ende
in des keysers tijden so wort Brānio tot
een paeus ghecoren ende hi wort leo ghe-
heten Ende doe hij te Romen waert voer

omme den setel to ōtfaughē soe hoerde hy den engel singhen God dēct ghepēsen des vreden. Dese ordineerde eñ insette vā vele heylighē schonē sanch.

Exempel.

IN den tiden wort die karcke gestoert bi bereganū Wāt hi seyde dat crist⁹ lichaem eñ bloet niet en waer indē sacramēte des altaers mer dattet in was ghefigureert. Eñ laufracus prior vā brētensen screef vromelic teghen hem. dese was ācelmus meyster vā cātelberch.

Daer nae regneerde die vietde heinric indē iaer m eñ lvij. In deses mās tydē so was laufracus v̄maert eñ omme sine lerīghe quam tot hem ancelmus wt burgondien eñ hi wort daer nae alsoe v̄heuē van soe vele dogheden eñ leringhe dat hi na hē prior wort.

Exempel.

TOt den tiden wōnē die kersten iherusalem Eñ si brochten ouer sinte nicholaus beenre totter stat vā barene. eñ men leest dit daer ōder die ander. Doemē in een karcke die men hiet ōder cruce onser vrouwē vā caritate noch niet en had ghesonghē die nuwe historie vā sinte nicholaus soe badē die brod̄s dē prior of sise singē moestē mer hi en woldes niet ghedoghen eñ seyde dattet ōtamelijckē waer nuwen ghewoēten op to bringhē. Eñ doet hem die broeders noch baden wort hi gram eñ seyde. Ghij broeders ghaet wech nymmermeer en gheue ic v oerlof datmē i mijn karcke speelliedekēs singhē sal.

Doe sinte nycholaus dach quam soe voldedē die broed̄s mit zerichedē die vigilien vāder metten eñ ghinghē slapē. Doe opēbaerde hem nycholaus den prior eysce licken eñ toech hem mittē haer vādē bedde op die aerde vāden dormēter eñ hi begā die ātiffen van sinte nycholaus te singhen O pastor eterne. eñ tot elcken note sloech hi hem op sinen naecten rugghe mit eend̄ roeden die hi in sine handen hadde. eñ alsoe sanck hi die antiffen mit ghemake wt al totten eynde toe. Eñ doe hi alle die monickē ghewect hadde mit sinen ropen soe droechmen hem half doot weder omme te sinen bedde. Eñ doe hi tot hem seluē gecomen was soe seyde hi. Ghaet eñ singhet nu voert meer die nuwe historien vā sinte nycholaus.

Exempel.

TOt desen seluē tiden soe ghinc die abt eñ xxi monickē wt den cloester nobilineus eñ gingen dieper inder woestinē omme dat si naeuwe reghel holden wolden. eñ si maecten een nuwe regel vā die olde. eñ dienden gode.

Exempel.

DOe wort hillebrāt prior van clungipaus eñ ghenoemt gregorius Doen dese noch mīrebroeder was eñ als legaet ghesent was tottē biscop vā lyōs v̄wan hi by miraculē dē bisscop vā ebroni vā symonie. wāt doe die bisschop niet en mochte v̄winnen sine wroghers soe beual de legaet hem to segghen Gloria si den vad̄ dē zoen eñ den heylighen gheest. Doen seyde hi wel lichtelijcken aldus. Gloria si den vader ende oeck mede den zoen. men dyen heylighen gheest en mochte hi niet seggē. omme dat hi inden heylighen gheest ghesondighet hadde. Ende doen hy zijn sonden ghebiecht hadde eñ ofgedaen had

de alſo ſeide hi wel volcomelic eñ den heli
ghen gheeſt Nae deſen vierden heinric ſoe
volchde die vijfte henric Dat iaer ons herē
M. C. eñ vij. eñ hi wan papien mit dye
cardinalen eñ hi liet ſe varē mit biſcopelijc
ken ghewade In deſe tijdē gh.nc bernar.
dus eñ zijn broeder in die grawe orde Na
henric quā Iotharius ¶ Tot deſen tijdē
ſoe ghebaerde een wijf in albina een won
derlike drachte mit twe lichamē die de ene
vāden anderē ghekeert ſtōden. wāt voer
ſo was dat een mēſce mittē hoefde eñ mit.
ten anāchte eñ voert mit allen leden eñ af.
ter was dat een hōt mitten hoefde eñ mit
allen leden. Nae deſe regnierde coenraet i
den iare ōs heren. m. c. eñ xxxviij. Tot
deſe tijden ſtarf hugo de ſctō victore een ſe
re groot leraer in alle cōſten Eñ men ſecht
dat hi ſiec lach eñ ghene ſpijſe ōtholden en
mochte ſo bad hi harde nerſtelic dat mē hē
ons herē lichaem ſolde geuē Doe wolden
die broeders zijn begherte vuollen ende ſi
brochtē hē een onghewijde holtie voer on
ſes herē lichaem Eñ deſe goede mā beken.
de dit wel indē gheeſt eñ ſeide. Broeders
onſe here moet v dat vergheuē waer ōme
wolt ghi mi dus beſpottē wāt dit dz ghij
hier brenct en is mijn here niet Eñ tehant
wordē ſi veruaert eñ liepen eñ brochtē hē
ons herē lichaem. mer do hi ſach dat hi dz
niet ōtſaen en mochte ſo hiet hi ſine hāden
toten hemel eñ badt aldus Die ſoen vaert
op tot ſinē vader eñ mijn gheeſt tot dē die
hē ſchiep Eñ mit deſe woordē gaf hij ſinē
gheeſt eñ ons heren lichaem ontuder van
daer. Eugenius die abt vā ſinte anaſtaſi
us wort paeus Eñ hi wort vut die ſtadt
gheiaecht ōme dat die ſenatorē een ander
ghemaect hadden Eñ hi quā in gallien en
de landen voer hē bernardū die ons heren
wech predicte eñ hi dede vele miraculen.
Gilbrecht vā poirctepnē was in deſen ti
den Fredricus conraets neue regnierden.
Dat iaer ons heren. m. c. eñ. liij. ¶ Tot
deſe tijden was meiſter peter die lombaer
den biſcop te parijs. eñ hij maecten dat
boeck vā ſentencien eñ die gloſa vādē pſal
ter eñ op ſinte pauwels epiſtolen ¶ Tot
deſe tijdē ſach mē drie manen eñ in dz mid
del ſtont een cruce Eñ nyet lange daer na
ſachmē drie ſonnen. Doe wort alexāder
der ghecoren tot een paeus Eñ teghen hē
ſoe worden ghecoren drie paeuſen die ene
na dē anderen Octauiaen endē iohannes
vā tremens die canonick was tot ſinte ca
lixtus eñ Johānes vā ſtrumens. ende die
keyſer hielt mit hem luden. Dit ſciſma en
de deſe ſcelinghe duerde xiij. iaer Alſo do
die duytſce die te tuſculana warē om des
keyſers wille ten berghe van portays dye
romeynē ſloeghen eñ op hem oerloechden
eñ ſloeghen ſe vā die noentijt totten auōt
alſo dat nye vāden romeynē ſo menich du
ſent verſlaghen waren al waſt dat daer i
hanibals tijden ſo vele vſlaghen warē ſoe
datmē drie couen vol vingherlinghē ver.
gaderdē van der gheeure vingheren die al
daer verſlaghen waren. Eñ deſe hanibal
ſande deſe vingherlinge te cartaginē Endē
van deſen doden ſo warē daer vele begra.
uen tot ſinte laurēcius ende tot ſinte Ste
fens kercke. Doe fredericus die keyſer dz
lant ōme voer ende hi baden ſolde in een ri
uiere ſoe verdranck hi daer in. mer als die
zōmige ſeggē ſo worp hē zijn paert in dz
water daer dz ſneueſde eñ daer verdrāc hij

alsoe. ¶ Nae desen volchde heynric zijn zoen Int iaer ōs herē m.c. eñ xc.

¶ Exempel.

TOt dien tiden was soe groeten regen donre eñ blixom dattet nye meerre gesien en was wāt het viel hagel als eyeren eñ verdorf bomē eñ wijngaerdē eñ coern eñ dode vele ludē. Men sach oec vlieghē in die lucht rauē eñ veel and̄ voghelē mit barnēde colen in horē bec. eñ ōtstaken die husen. ¶ Dese heynricus was altoes fel eñ wreet teghē die karcke vā romē Ende daer omme als hi doot was soe sette hem die dorde innocētius hem daer teghen omme dat philippus zijn broeder gheen keyser worden en solde. Eñ hi dede otten zoē tot aken reysen eñ daer dede hi hem conic cronē vā almaengen omme dat hi d̄ karckē altoes mede was. ¶ Tot dē tidē warēder vele baroenē vā vrācrike gheuarē omme dat heylighe lāt toe winnē eñ si wōnē doe cōstantinopolen.

¶ In desen tiden begōstē die minrebroeders eñ prediker oordē Eñ die dorde inocētius bat philippum dē conic vā vrancrike dat hi dwighē wolde dat lant van albien Eñ hi croende otte tot eē keyser eñ hi dede hem zweren die rechtē der karcken to holden mer hi dede optē seluen dach teghens sinē eet. eñ daer omme verbande hem die paeus eñ worp hem vandē rijc.

¶ Exempel.

TOt dier tiit was sinte elizabeth eens coniges dochter van ōgherē die ōder and̄ miraculen die si dede verwecten vele doden. eñ si verlichte een die blint was geboren. eñ tot noch toe vloeyt olye wt haren graue.

¶ Doe otro of ghedaen was soe wordt frederijc henricus zoen ghecoren eñ honorius de paeus croendē eñ hi gaf dē paeus grote vriheyt omme der karckē te beschermen. ¶ Dese was rijck eñ eerlic. mer hi miscbruycte hem ooc in houerdien teghē die karcke. hi vinc tween cardinalen ende ander prelaten die de negende gregorius verghadert hadde. eñ daer omme dede hi hem inden ban. eñ gregorius starf.

¶ Innocētius die vierde die vā ianuen was v̄gaderde den raet to lyons eñ setten den keyser of. eñ vā dyer tijt voert so bleef die stoel vāden keyserijcke ydel tot nu huyden des daghes thoe.

A

¶ To romen sinte iohānes paeus dach die voer den kersten gheloue gheuāghen wort eñ mit anderē ghedoot.

¶ Tot parijs sinte germanus dach een bisschop vā parijs

¶ Eñ noch vele meer and̄.

B

¶ To trier sinte maximijn bisschop eñ cōfessoers dach.

¶ To romen ten weghe tottē tiberburghe der heyligher eerwaerdigher seuē broderen dach.

¶ Eñ noch vele mrer and̄.

C

¶ To romen des eersten felix paeus daghe eñ martelaer die onder claudium den prince ghemaetilijt wort.

¶ Opten seluen dach sinte hubertus een bisschop ende een heylich cōfessoer toe der stat van ludick.

¶ Eñ noch vele meer ander.

¶ Die legende vāden heilighē biscop eñ confessoer sinte Hubrecht.

IN den tijden doe die boscheit ds wreden ebronij francrijc belastet had so was een edel iōghelinc vā den gheslachte vā equitanien ghenoemet hubertus eñ was graue des pallaes gheleert in die ridderlike wapene Dese want hi wijs was vā verstāt merckēde dz ebronius tot alre boescheit gheneyghet was eñ sonderlinghe den gheestelicken personē een hardt viant te wesen plach so toech hi vut frācrijc eñ quā in ostenrijc totten hertoghe puppinū wes iusticie alle boescheit die omtrēt hem wesen mochte hadde ghedwōghen Onder desen so gaf hi hē te dienen den here. Bi dese tijdē als in de perrochie vā tongheren die voerseide hubertus een vol wijl tijts bi dē voernoemden prince puppinū conuersierde so vernam hi die fame eñ dat godlijcke leuē eñ lere des heilighen biscops lambertus den hi seer begheerde te sien eñ te horen waer om dz hi toech tot maestricht Eñ als hi daer quam so ontfinc hē die heilighe biscop seer vriendelic eñ hielt hē vele daghen bi hē also dat hi vut dat heilighe gheselscap eñ exempele des heilighē biscops eñ sine dagelixe vermaninghe dat herte des edelen huberti al ōtbonden wort in die begheerte des ewighen leuēs so dat hi ofleide dat gordel der ridderscap mit v̄smadenisse alre tijtlijcker moghentheit eñ wereltliker eren begherēde indē gheestelijcken habite ōder die dienre godes inghescreuē te worden Eñ hi solde dat mit alle sine macht nae gheuolcht hebbē en hadd̄ hi niet in die echtscape mit sine husurouwe ghebōden geweest. Op die tijt soe wrocht die heilighe gheest heymelic in hē bi leringhe des heiligē priesters lamberti dat naemaels tot salicheyt van vele mēscen vertoont wort Doe hi bi vermaninghe des heilighen engels na dē heilighen biscop sinē meister biscop gheordiniert wort der kercken vā maestricht end̄ naemaels die kerckē van ludic fundierden welc hi oec naemaels verhief inden principael stoel des bisdoms. Hier na vut rade des heilighen biscops soe toech hubert⁹ te romen om te versoecken die heilige aposto petrū eñ paulū op dat hi vercrighē solde vuericheit des gheestelickē leuēs eñ v̄smadenisse der werelt bi hare v̄diensten eñ gebeden eñ dat hi hē beuelen solde dē gebode des paeus vā romen dat hē alle lambert⁹ gheraden hadde eñ gheleert. ¶ Op dye tijt was die heilighe paeus sergius seer v̄moeyt vā waeken eñ van bidden eñ gheuallen in enē lichten slape als des morgēs bi die dagheraet In welcke tijt die heilige biscop lambertus bi den hāden des bosen mēsces die Dodo ghehetē was omme die waerheit eñ beschermenisse der suuerheyt ghemarteliet was. Eñ siet die enghel ds heren mit groter claerheit stōt bi dē paeus eñ seide tot hem Wiltstu nerstelic anmercken dat v vā gode bi mi ōtboden wort eñ gelouet mine woorden eñ veruolcht vlitelic dat ic di ghebiedē sal ¶ Lambertus dye biscop vā tongherē is tot deser vren in die kercke vā den bosen om die liefte gods gemarteliet eñ heeft vercreghen dat loen der martelaren inden hemel. siet hier sine biscops staf die ick brenghe vā die stede daer hi ghemarteliet is eñ den sult ghi ōtfangē

Eñ hem dochte in ẽnen slaep dat hy hem
open ghat eñ seyde. In deses bisschops ste
de suldi setten totten regimẽte des bisdõ
mes vã tongherẽ lamberus discipel de vã
gode nu verkozen is totte ẽre des bisdõ
mes voerseit den edelen man hubertũ dye
huden comẽ sal binnẽ romen om die apos
tolen te versoecken den ghi oec bekennen
sult bi sekere teikene die ic nu gheue. Als
die paeus ontwaect ghewordẽ was ende
vãden visioen dochte soe sach hi bi hẽ leg
ẽnte lambertus biscocs staf den hi vandẽ
enghel õtfanghẽ had Doe nam hi mit ãx
te eñ mit groten twyfel deñ staf eñ besach
hem wel endõ vant dattet gheen fantasãe
en was mer bi godlycke vtoninghe bekẽ
de hi dat visioen waer te wese eñ hi liet to
hem comẽ gheestelycke mãnen die hi in ẽ
nen dienste hadde eñ hi ghaf hẽ te kennen
alle dat daer gheschiet was Daer na als
die paeus zyñ ghebet ghesproken eñ misse
ghedaen had soe sette hi hẽ bi den heilighẽ
apostolen om des enghels ghebot te vol
brenghen Eñ hi beual te vernemẽ die na
men der pellegrims die daer quamẽ. Doe
hubertus aldus vãden paeus gheuonden
eñ bekent was so brochte hi hem om te be
den voer die heilighe apostolen eñ sende hẽ
doe vãden doot zyñs lieuẽ meesters waer
om hi seer screyende wort Hier nae ver
maende hẽ die paeus vã aen te nemen dat
regimẽt des bisdõs van tongherẽ daer ẽn
te hubrecht gheen cõsente toe gheuẽ wol
de Eñ seide dat hy waer een groot sunda
te eñ onwaerdich tot alsulcker eren. Ende
ten laetsten wort hi vãden paeus vwon
nen eñ was ghehoorsaem annemende dẽ
bisscopelicken state Eñ alsmẽ hem andoen
solde die prieesterlike ornamenten ghelyck
men den bisscopen antrect so õtbrac daer
de stole die hẽ terstõt bi den heilighẽ engel
ghesepnt wort vã onser lieuer vrouwẽ die
doe was patronille der kerckẽ vã tonghe
ren. eñ naemaels oec der kerckẽ vã ludick
welcke stole ghemaect was vã witte syde
inghewracht mit golde die men noch alle
dage toont in die abdye vã ẽnte hubrecht
in ardennen. doer welcke onse lieue here
tot bewys der verdiensten des heiligẽ bis
cops vele miraculen dagelix laet ghescien
Doe die heilige mã hubertus van den
paeus bisscop ghewyet was soe gheupelt
op ene tyt als hi misse dede eer hi vã romẽ
scheide dat hẽ ẽnte peter die heilighe apo
stel openbaerde eñ gaf hẽ enẽ flotel vã me
tale ghemaect ofte dat gout had geweest
in een teiken dat die gheestelike flotelẽ der
kercken vã tongherẽ als wyscheit onder
scheit eñ macht te bindẽ eñ te õtbindẽ ẽn
te hubrecht ghegheuẽ waren eñ van gode
bevolen. die noch is in ẽnte peters kerc bi
nen ludick daer ẽnt hubrechts lichaem eer
ste begrauen was Daer nae so nam hy
oerlof vã den paeus eñ die benedirie wedẽ
te huus te repsen bisscop ghewordẽ die als
een pellegrim daer ghecomẽ was. eer hy
te huus ghecomẽ was ter wylen dat men
die vutuaert des heilighẽ bisscops eñ mar
telaers in õser vrouwẽ kerc te maestrichte
dede so wort daer vã bouen een stẽme ghe
hoort dat die paeus vãder kerkẽ vercozen
hadde enẽ eerwaerdighẽ pastoer een disci
pel des heiligẽ bisscops lamberti die huber
tus ghenoemet was. Als dã huber
tus ghecomẽ was vã romen brenghende
mit hẽ den bisscops staf eñ die bisscopelyke

ornamēten vā sinte llambert brenghende
oec die slotel die hi vā sinte peter ōtfanghē
had so wort hi vā gheestelijckē eñ werelt
ken volcke der stat vā maestricht waerde-
like ōtfanghen Eñ dese hubertus was die
dertichste eñ die leste biscop van tongherē
eñ van mastricht eñ die erste te ludic In dz
xiij. iaer des bisdōs so brochte hij sinte lā-
bertus heilighe lichaem dat te maestricht
in sinte peters kerck in zijn olders graf be
grauen was mit groeter eren in dat dorp
dat nu ludic is te vorēs wesende een one-
del dorp eñ naemaels mittē bloede ds hey
lighē bisscops gheheilicht eñ sette daer si-
nen biscops stoel die te vorēs te maestrich
te eñ te tongheren had gheweest eñ maec
te daer die hoeftstadt vā alle dat bisdōme
eñ sette hem rechtuaerdige wetten eñ rech
ten eñ ghaf hē den name dat si heten sold
leodiū dat is ludick die te vorēs legia te he
ten plach Eñ ordinierden daer alle maten
vā wijn eñ van coern eñ rechtuaerdich ge
wichte Oec so maecte hi daer een munte
daer die pēninc of had opgheset eñ maecte
oec dat seghel vāder stadt daer hi sinte lā-
berts beelt in dede setten.

Exempel.

OP ene tijt doe sinte hubrecht predic-
te nae ghewoente zijnre kerckē welc
die boese vyāt benydende voer in een wijf
die alsoe groot gherufte maecte dattz volc
dat woort gods niet horen en mocht Eñ
als die vrient gods dat gherufte hoorden
eñ dat wijf tot hē quā lopen so gaf hi haer
een kinnebacslach eñ gheboot haer te swi
ghē Eñ terstōt viel dat wijf ter eerden en-
de lach langhe voer doot. mer doe si lāge
geleghē had so liep daer onreynicheit vut
harē mont eñ vlusch daer nae was si van
den duuel verlost.

Daer nae als hi visschede in zijn lant
dat nyuel gheheten is eñ hi stōt eñ had si-
ne hāt gheleit om te rusten op een tuynsta
ke die mē in die eerde slaen solde so gheuiel
dat een vā sine dienres den hamer op ghe-
boort had eñ en cōde den slach niet weder
halen so dat hi dē biscop op zijn hāt sloech
eñ sloech hē sinen vingher ontwe Eñ dat
leet hi verduldelic eñ ghinc te huus eñ hij
leet daer so grote pine an dat hij niet slapē
en mocht. drie maent lāc wort hi mit gro
ter pinen ghequelt Eñ op eenre nacht als
hi vut groter pynē een weinich te rustē ge
stelt hadde so stont bi hē een hemelsche bo
de eñ seide aldus In uwe tribulacie hebt
ghi mi aengheroepen eñ ic heb di verlost.
Eñ hi toonde hē ene scone sale eñ seyde do
aldus tot hem Mijns vaders huus blinc-
ket mit vele costele woninghen vut welc-
ken dit huus vercoren is tot uwer woeni
ghe Ende hi voerseyde den eerwaerdighē
heylighen biscop sinte hubrecht sinē sterf-
dach ende seyde aldus tot hem Nae dit
teghenwoordighe iaer sal ic ontbindē dē
bant uwertribulacien ende dan so sal ick
v verlossen van alle tribulacien end onghe
uallicheiden deser bedriechlijcker werelt.
ende ghi sult mi weder glorificieren Doe
hi doe wiste den tijt zijns steruens soe visi
tierden hi die heilige sted ende quam voer
des heilighē biscops sint lamberts graf in
die kercke die hi selue ghetimert had ende
die heilighe duerbare ghebeentē van sinte
lambert daer begrauen hadde. ende was
daer langhe in sine deuote eñ oetmoedige
ghebed Eñ vā daer ghic hi i die kercke die

die hi ghewiet hadde in sinte peters eer. Voert ghinck hi voer den oltaer die hi ghewiet hadde in sinte albinus eer daer hi lāghe mit gheboghē knyen biddēde was. Daer nae keerde hi hem ter wāt weert eñ recte wt sine armen eñ mat die stede van sinen grauen eñ seyde. Hier begheer ic dat mijn graft wesen sal wāt ic hebbe gheordineert dat dit ōgheuallige lichaem hier gheleyt sal worden. eñ mijn siel dat oorde le godes horen sal.

¶ Op dese tijt doe hi wiste die tijt zijns storuēs wort hi gheleydet vā edele mānē te tersen in brabāt omme een karke te wieden Eñ doe hi mit vrolicheyde ghecomen was ter stede daer hi ghebedē was eñ die karck wiedē solde soe vraghede die proest sinē discipulen omme te weten of hi noch starck ghenoech was dat officium perfecte eñ vlāghe te doen. eñ seyde. Hoe wilt ghi dat officium verlanghe doen of corteliken of haestelikē. Doe ātwoerde hi wāt zijn herte volcomēheyt begeerde eñ seyde En wilt niet after laten datter thoe hoort alsoe vele als ghij moghet mer laet alle dinghen satelickē eñ mit alre volcomēheyt gescieden. ¶ Aldus beghā hi dat officium mit priesters dyaconē eñ and̄ gracien der heyligher karckē eñ volbrochtet mit alre eren eñ reuerēcien eñ wyede dat huys tot eenre karckē.

¶ Doe quam hem aen die corts ofte febres mit colde eñ optē dertichsten dach na dat hi in sinte peters karcke zijn graft ghemetē hadde soe ruste hi in vreden. Inden iaer ōs heren seuē hōdert op die derde kalēde in iunio. hoe wel dat zijn hoechtijt gheholdē wort op die dorde nonas in decēber doe karolomānus zijn lichaem vāder aer den v̄heuen wordt.

D

¶ Te romen sinte petronelle der heyliger iōcvrouwen dach sinte peters dochter die ruste in vreden.

¶ Inder stat aquilegia der heiliger martelaren dach cantius cantianus eñ cancianillus ghebroederē.

¶ Opten seluen dach sinte crescētianus martelaer.

¶ Eñ noch vele meer and̄.

¶ Die legende van der heiligher iōferen sinte petronella.

Petronelle leuen bescreef sint marcelis Si was sinte peter des apostels dochter Eñ omme dat si scone was eñ omme dat si bi hoer vader wille alte zeer die coerts hadde Op een tijt so als die and̄ mit hem aten soe seyde tytus tot hem. Waer omme laetst u petronellen ligghen ende du alle ander sieken gheneeste Sinte petrus ātwoerde hem omme dat tet hoer aldus noot is. Mer nochtās om dat ghi niet meynē noch vermoeden sullet dat ic dit segghe omme dat icse niet ghenesen en mach Daer omme seyde hy te haer Petronelle stant op haestelijcken eñ dyene ōs ludeu. Ende doen to handes doer dat gebiedē hoers vad̄s princen der apostolē sinte peter soe stont si op eñ si was ghanselijcken eñ gheheel ghenesen vāder siecten die si hadde eñ was wel bereyt omme hē hem ootmoedelicken te dyenen nae zijnre toe behorē. Eñ doe si alle haren dienst geghedaē eñ volbrocht hadde soe se petrus

tot petronella . gāc weder tot dijnē bedde eā tehāt ghinc si derwaert eñ begōde weder die cortze te crighen als si te vozens te hebbē plach . mer doe si volmaect was in die liefte gods so ghenas hi se . Flactꝰ die graue quā tot haer om dz hij se ōme hare scoenheit te wijue wolde nemen Eñ si āt worde hē Wiltu mi te wijue nemen soe doet tot mi iōckrouwen comē die mit mij comen moghen tot dinē hase Eñ binnē de tijt dat flactꝰ dese maechdē berēdē dede so gaf haer petronella in ghebede eñ ōtfinc gods licham eñ ghinc te bedde legghē . eñ nae drie daghe so starf si eñ gaf harē ghees te Doe flactus sach dat hi bespot was so worp hi hē an feliculi petronellen ghelelineeñ beual haer dat si zijn wijf solde worden ofte dat si dē afgoden offerē solde Eñ doe si dit niet doen en wolde so dede hij se zōder eten eñ sonder drincken in een karcker holden Eñ daer nae dede hi haer lichaeme in enē putte werpen . mer nycodemus die doech se daer vut eñ begroef se . Hier ōme de de flactus nycodemus tot hē brenghen Eñ doe hi den afgoden niet offeren en wolde soe dede hi hē mit wappers slaen ende ki worp hem in den tyber . mer iustus zijn clerc doech hem daer vut eñ begroef hē eerlijcke .

¶ Den eersten dach vā die maent Junius .

E

TEcelariꝰ in palestina sinte pāphilꝰ prester eñ martelars dach wes leuē sinte eusebius bisscop vā cesarien in drie boecken beschreuē heeft .

¶ Te trier sinte simon monicks ende cōfessoers dach .

¶ Te romē sinte vincēcius dach . Eñ

F

TEromen der heyligher martelaren dach marcellijn priester eñ petrus exorcista . die ōder sereen den richter na vele martelien ōthoeft wordē . Eñ

¶ Die legende vā sinte Marcellijn

MArcellijn die regierde die kerc vā romen neghē iaer eñ vier maendē Diocletiaen eñ maximiaen dedē hē vanghē eñ men leide hē dat hi die afgoden aubedē solde Eñ do hi dz niet doen en wolde eñ men hē daer om wolde martelien so leide hi vā vrese der pynē twe stuckē wieroecks in die offerhāde Doe vbliden die onghelouighē seer eñ die kerstē wordē mit droefheit ghellaghē Mer al was dat hoeft ghecrauct dye ander leden stōden te starcker op eñ veronwaerden der princen dreighinghe Doe quamē die goedē totte paeus eñ berispten hē sere Eñ hi vluchten sere eñ had rouwe eñ sette hē seluen of Eñ alle dat volc coes hē weder Doe dit die keisers hoorden so dedē si hē weder vanghen eñ doe hi in ghene maniere offeren wolde so dede hi hē outhoefden . Eñ der vyandē tornichept wies soe sere dat binnen eenre maent xvij . dusent mēschen ghemartelier wordē Eñ do mē marcellijn othoefdē solde so seide hi dz hi onwaerdich was dz mē hē grauē solde eñ daer om dede hi se alle te bānē die hē begrauē soldē Eñ hier ō bleef zijn licham xxxv . daghe onbegrauē . Hier nae openbaerden sinte peter marcellijn die nae hem paeus was ende seyde . Broeder

marcelis waer omme en begraefstu mi nz
eñ hi seyde heer en bistu niet begrauē lāge
wyle. Sinte petrus seyde Ic beholde my
seluē ōbegrauē soe lange als ic sie marcelli
ne onbegrauē. eñ hi seyde Heer en weetstu
niet dat hise alle v̇bandē die hem grauē sol
den Sinte petrus seyde En ist niet gescre-
uē Die hem v̇ootmoediget die sal v̇heuen
wordē. Daer omme en soldestu dat nyet
aenghesien hebbē Hier omme ghanc ende
begraue hem tot minē voetē eñ hi dede toe
ant datti hem beual.

¶ Die legende vā sinte peter die gehietē
is exorciste.

PEtrus exorcista doe hem archeni
us in een karker gelegt hadde eñ
arcenius dochter doe ter tyt bese
ten was mitten duuel. eñ hoer vad̄ dicwi
le daer omme weende so seyde peter to hē
Wilstu in cristum ghelouē so sal dijn doch
ter te hāt ghenesen eñ ghesont worden.
Archenius dye seyde hem. Mi v̇wōdert
hoe dat dijn god mijn dochtere ghenesen
solde moghē die di niet en v̇lost die alsoe
veel omme sinē wille ghedoghes ¶ Pe
trus seyde hem. mijn god is machtich mi
te v̇lossen mer hi wil dat ic ouermits tijtli
ke pine come ter ewiger glorien. Archeni
us seyde hem Ic sal dijn kethenē eñ dijn ise
ren banden v̇dubbelē eñ ist dan dat dyne
god di v̇lost eñ mijn dochter gheneest soe
sal ic to hādes in hem ghelouen. Doe hy
dat ghedaē hadde soe hielt sinte peter in si
ne hāt een cruce eñ opēbaerde archenius i
witten clederen ghecleet. Eñ archenius
iel hem te voete eñ zijn docht er wort ghe-
nesen. ¶ Doe dede hi hem eñ alle zijn
huys dopen. eñ hi liet wt comen alle die i
sinen karcker gheuāghen waren de ghelo
uich werden wolden Eñ daer toe gheloef
den noch vele meer and̄ luden eñ lietē hem
vā marcelline den priester dopē.
¶ Doe die prouoest dit hoerde dede hise
alle voer hem bringē de inden karcker wa
ren. Archenius die riepse alle tot hem ende
custe hoer handen eñ seyde. Soe wie dat
ōueruaerlickē comē wil omme martelie te
doghē dat hi quame eñ wie des niet en da
de dat hi wech ghinghe. ¶ Doe de rech
ter vernam datse marcellinus eñ peter ge
doept haddē also dede hise comē eñ dedese
verscheydē leggen in enē karcker. Marcelli
num dede hi naect leggen op ghebroeken
glas eñ verboet datmen hem water noch
licht gheuen en solde. Petrum leydemē in
enen karcker in een nauwē stock besloten
eñ ōs herē engel clede marcellinum eñ ont
bant hem. eñ hi leydē mit petro in arche-
nius huys eñ hiet hem dat si tvolck seuen
daghē v̇gaderē soldē eñ vast makē inden
gheloue. eñ dat si daer nae voer dē rechter
ghaen soldē. Mer doese die rechter in den
karcker niet en vāt doe dede hi archenius
comē Eñ doe hi dē afgodē niet offeren en
wolde dede hi hem wed̄ mit sinē wiue in
een karcker leggen.
¶ Doe dat petrus eñ marcellinus hoer-
den quamē si daer Eñ indē karcker deden
marcellinus misse eñ die heyligē seydē tot
dē ōgelouigen Siet wij haddē moghē ar-
menium verlossen eñ ōs berghē mer gheē
van beyden en willen wi doen eñ ooc me
de en betaemtet ons niet wāt dē doot ont
sien wij niet. ¶ Doe worden die heyden

tornich eñ sloeghen archeniũ mittẽ, swaer de doot Eñ zijn wijf mit haerdochter die steenden si Eñ sinte marcellijn eñ sinte Peter sloeghen si dat hoeft of in een doncker wolt datmẽ nu dat lichtẽde walt biet om hare martelie Indẽ tijdẽ van dyoclesiaens rijcke dat was Int iaer ons herẽ cc. eñ seuen eñ tachtich Eñ die stocker de dorothe us hete die sach hare sielen ghecledet mit witten clederẽ eñ mit dierbare stenẽ op varen vãden enghelẽ indẽ hemel Eñ daerom wort hi kersten eñ sterf daer na i vrede.

G

IN sampaengen sinte Erasmus bisscop eñ martelaers dach die õder dioclesiaen mit vele eñ menigherhãde martelien ghepynicht wort.

¶ Bi orliens sinte lifardus priester end confessoers dach. Eñ

Die legende vã sinte Erasmus

DIe heilige mã herasmus de was vã enen edelen ghesachte mer vele edelre vã alle doechdẽ Int iaer doe die keiser dyoclesianus regnierde ende die was een swaer veruolgher ouer allen kersten menschen. In des keisers tijden soe quam die heilighe biscop herasmus in dat lant van campanien. welcke lant gheleghen was onder den voerscreuen keyser dyoclesianus Ende daer so ghinck hi predicken den volcke dat woort gods eñ leerde hem dat heilighe kersten gheloue Ende hi doopte se daer in den name des vaders des soens eñ des heilighẽ gheestes. Ende daer wort die heilighe man tot een biscop ghecoren ouer alle dat lant vã campanien Eñ hi predicte ende leerde daer den volcke hoe dat si god soldẽ ontsien eñ liefhebben eñ versmaden die sunden. Doe gheschiede dat dit voer den keyser quam end hem wort te weten ghedaen hoe dat sint erasmus hadde bekeert alle dat lant van campanien tot sinen gheloue end tot sinẽ god den hi hete iesus cristus die gheborẽ was van ene reyne maghet die hete maria Do wort die keyser seer toornich eñ seynde sine ridders vut nae desen heilighen mã sinte erasmus eñ beual hem luden dat si hem soldẽ dwinghen. so dat hi lochenẽ solde sinen god die hete iesus cristus Eñ en wold hi dat nyet doen dat hi hẽ dan plaghẽ solde mit die alremeeste pynen die mẽ in dye werelt bedencken mochte Doe gheboorde dat si den heilighen mã vonden end si vinghen hem eñ si bõden hem als ofte hij een mordenaer had gheweest ofte een dief ende also brochten si hem voer den richter mit enen fellen quadẽ moede ende seyden. Du bose ende onghelouighe waer om soe doetstu dit dat du mit dijne duuelie bekereste alle dat ghemene volck van hare gheloue tot dine gheloue ende tot dijnẽ gode Waer õme soe en gheloefstu nyet aen den seluen god daer onse moghende here ende keyser dyoclesianus ende wi allegader an ghelouen. ick seg di voer waer ist dat du dijns godes den ghi noemet iesus cristus niet lochenen en wiltste ende anbeden dẽ den wijsen god soe willen wij di soe laten pynighen ende oeck also wredelic laten hãghen ende vutrecken alsoe dat alle die aderen sullen schoren ende borsten die aen dijne lichame zijn. Doe antwoorde hem die heilighe biscop sinte erasmus oetmoedelike ende saftmoedelijcke ende seyde aldus.

Die almachtighe god diet al ghescapē eñ ghemaect heeft hemel eñ aerde eñ alle dat daer binnē beslotē is die en wil ick niet of ghaen omme ghene sakē diemē mi doē cā wāt zijn godlicke geacie die heeft mi sulcke gracie ghegheuē eñ alle zijn wtuercorē vrienden als dat hi mensche is ghewordē eñ heuet dē bitterē doot gheledē omme mi eñ omme allen mēschē.

¶ Als die rechter dit v̄hoerde wort hy zeer op hem v̄bolghē eñ hy dedem slaē mit vuystē an zijn ghebenedide hoeft eñ lyet hem bespuwē in zijn heylighe aenscijn. eñ mit vuylicheyt beworpē soe dat hi scheen een melaetsch mensche. Doe die bose rechter dat sach dat herasmus dit saftmoedelickē leet eñ altoes ihesum cristum dancte vā al. doe ghinck hi vā groter boescheyt eñ dede den heylighē mā soe iammerlijck doer slaen mit groten loden coluē eñ allen zijn aderen moesten schoren eñ bersten. eñ daer en ghaf hi niet omme wāt hi leettes ghedoechsaemlijcke omme cristus willen Doe soe hiet die quade rechter eñ beual dz men den heylighē mā worpē solde in een alte diepen put die vol was vā slanghen aderen paddē eñ ander wormē.

¶ Daer nae dede die rechter nemen zwevel eñ olie eñ dedet siedē eñ dede den heilgē mā daer in worpē. eñ daer lach hi in als in een coel water gode dāckēde eñ louēde Doe die valsche quade eñ onghenadighe rechter dat sach dat hem alle dese tormenten niet en hindden doe soe wort hi noch vele quader eñ v̄bolghender ende hi dede vā groter tirannicheden ander siedenden peck eñ olie nemen ende hi dede dat tot sinen eerwaerdigen heylighē mōde in ghieten daer hi in die ketel sat altoes gode dāckende eñ louende.

¶ Exempel.

Doe v̄rees daer een zwaer tempeest vā grotē donre eñ blixom eñ v̄brāde den ketel daer herasmus in sat sonder hem to hinderen. mer alle die and̄ bose eñ quaden luden die daer bi waren v̄brāden alle toesamen vāden fellen onweder.

¶ Doe die keyser dit v̄nam doe worde hi alsoe thoernich dat hi vā quaethedē dede smeden een groete zwaer kethene van yser eñ and̄ sloten eñ dede doe den ghoedē herasmum winden eñ slaen aen den heylighen hals eñ beynen eñ hi dede hem alsoe worpen weder omme inden voergenoemden diepē putte die vol slanghen eñ paddē was eñ vol ander wormē omme dat si etē solden den heylighen man sinte herasmus

¶ Exempel.

Doe quam daer die heylige enghel vā gode eñ verlichte den put eñ doede alle die wormē. Eñ soe wort die heylige mā verlicht eñ ghesont eñ hi wordt al veruolt mitter ghenaden godes Eñ te ontdācke der quader menschen alsoe quam hi wten put eñ hi ghinc wed̄ omme predicken den kersten gheloue alsoe lāge dat die keyser dyoclesianus qualic voer eñ starf. Ende daer quam een and̄ keyser ghehietē maximianus die noch quader was dan dyoclesianus gheweest hadde.

¶ Doe die keyser maximianus dat leuē vernam vanden ghoeden man sinte herasmus doe dede hi hem vanghen eñ woude den ghoeden man doen ofstaen van gode eñ oock mede van sinen geloue Eñ omme dat hi des niet doen en wolde soe dede hy

den heilighē man beide sieden eñ bradē in
een pāne daer in was harse pec sweuel eñ
loot eñ loot eñ olie eñ hi dede dat ghietē in
sinē mont daer hi niet of en verscricte Do
die keiser sach dattet hem nyet eñ deerden
doe dede hi een clocke ghieten ende hi dede
den gloeyen eñ hi wolde die gloeyēde cloc
ouer sine heilighe lichaem doen stolpē Eñ
rechteuoert doe die cloc zijn heilige licham
roerde doe verbrāde die cloc eñ alle die bo-
se mēscen die daer bi waren bi welcke mi-
rakel vele volcs bekeerdē totten kersten ge
loue Doe opēbaerde hē die enghel vā den
hemel die hē troeste in sine sware liden en-
de die hē starck ende ghesont maecte eñ hē
vā daer voerde eñ seide tot hē Erasme vut
uercoren vrient godes weest volstādich in
dine liden. wāt ouermits dine sware mar
telie so sullen noch vele mēschen comen ten
ewighen leuen eñ wilt betrouwē in gode
eñ en wilt niet vertsaghē. Doe sinte eras-
mus dat hoorde so ghinc hi blidelic predi-
ken eñ bekeerde vele mēscen tottē kerstē ge
loue meer dā hij te voeren ye gedaen hadō
Doe die keyser dit vernam soe dede hi dē
heilighen mā veruolghē ende hi had doen
maken enē yserē rock eñ hi beual dat men
die gloeyen solde eñ datmen den roc alsoe
gloeyende den heilighē man ouer zijn na-
kede lijf aentrecken solde Doe vōden si dē
goedē Erasmus predickēde eñ si vinghen
hem eñ deden daer harnas gloeyen eñ sey
den tot hem Siet wlltstu dijnē god nyet
lochenen eñ dijn quade gheloue niet ofga
ne eñ onsen god anbeden so sullē wi desen
rock ouer dijn naecte lichaem treckē Doe
antworde die goede Erasmus eñ seide Mi
ne here mijn god die heeft soe vele voer mi

gheleden des ic niet waerdich en bin ofte
niet verdient en hebbe. ic wil doer hē lijdē
alle dat mi te liden staet wāt hi dat so ho-
ghelic teghēs mi eñ teghens alle sundarē
verdient heeft Daer om so seg ick di voer-
waer dat ic hē nūmermeer ofgaen en wil
om alle dat te liden dat ick doer sinen soe-
ten name liden mach eñ sine godlijcke ge-
nade beuele ick mi Do ghinghē si mz gro
ter wreetheit eñ toghen hē dat gloeyēde
harnas ouer zijn ghebenedide naecte lijf.
Doe knyelde hi neder eñ aenriep god ot-
moedelic eñ seide O almachtige god ont-
ferme di mijnre. eñ terstōt soe bersten dat
gloeyende harnas vā sine ghebenedide li-
chaem eñ verbrande alle de ghene die hem
soe wredelic tormenten woldē Bi welcke
gracie vele mēscen bekeert worden eñ lie-
ten hem haestelic dopen vā sinte erasmus
Doe openbaerde hem weder die engel go
des eñ sprac tot hem aldus O erasme vro-
me voerstrider godes du sultste wed trec-
ken in campanien eñ daer sultstu lidē ouer
grote pyne eñ god die ōtbiet di dattu daer
sultste bekerē vele volcks eñ so wat du god
bidste tot dijnre salicheit dat sal di vā go-
de gheschien Doe vyel erasmus oetmoede
lic ouer sine knyen eñ seide O almachtige
god hemelsche vader dinen wille moet mi
ghescien. Ende doe trat die heilghe marte
laer ende gloriose bisscop sinte Erasmus
weder seer biidelijcke in dat lant van cam
panien Ende daer so ghinck hi weder pre-
dicken dat woort gods ende dat heylighe
euangeliū ende hi bekeerden daer vele mē
schen totten heilighen keersten gheloue.
Doe dede die keyser maximianus den hei
lighen man vanghen ende voer hem bren

ghen Eñ hi dede hem leyden tottē afgod omme to aenbeden.

¶ Als dese heylige man voer den afgod quam soe en mochten die afgoden niet lā-gher bliuen staende eñ vielē an stucken. Doe dit die bose keyser v̇nam wort hi zeer v̇bolghē eñ hi liet een groet vat vollē myt yseren naghelen eñ daer sloet hi drsen hey ligen mā naect in eñ deden soe vā enen ho ghen berch neder worpē. Doe quam we der die heylige engel eñ v̇troeste hem eñ hi hulp hem wt den vate eñ maecten gesont eñ seyde tot hem. O herasme wtuercoren knecht godes en wil niet aflatē du en pre-dikest wed̄ eñ en wil gheen pijn ōtsien eñ hi dedet ootmoedelijck

¶ Doe dede hem die keyser wed̄ nemen eñ liet hem wthalen zijn tanden mit yserē beytelen. Eñ daer nae bonden si hem nae ket aen eenre calumpnē eñ doertoghē hem zijn heylighe vel mit yserē coerden. eñ doe ghinghen si hem braden op enen roester. Daer lach hi op eñ sprack totten pijnres mit enen bliden aenscijn eñ seyde

¶ Ic ligghe hier bet dan ic waerdich bē wāt ic ligghe op een bedde wel ghestroyt mit rosen. eñ ick sie dat licht der ewicheyt die zoen godes sittē de to der rechter hant zijns vaders. Doe sprack die keyser. Dit is een thouenaer eñ hi spot mit ōs eñ myt ōsen goden. eñ hi verdient aen ōs ludē eñ oock mede sonderlinghe aen onsen goden dat wij hem doden moghen mit allen re-denē eñ rechten mitten wreetsten eñ felstē dode die wij versieren eñ oock mede bedēc ken moghen sonder enighe barmhertiche den aen hem to bewisen.

Doe namē si weder omme den heiligē mā eñ si worpē hem in enē dyepē put die zeer vol stanckes was Eñ doe ghinck die felle eñ bose keyser te rade wat martely eñ pine hi den heylighē man solde mogen aendoen omme hem to quellen eñ totten dode te brenghen. Doe vōden si in haren raet als dat si den heylighen man tot dier doot bringhen solden al solden si hem mar telien een iaer lanck dat si soe dedē voer eñ nae alle sonnēdaghē mit een nuwe pine. ymmers die zwaerste die si mochtē ghepē sen. ¶ Doe si aldus te rade gewest had dē die quade maximianus mit sinen qua den raden Doe namē si den heyligē heras mum wt den vuylen put eñ sloeghē hem scarpe yserē naghelen in zijn vingherē Eñ daer nae boerden si hem zijn heylige ogen wt mit hoer vingherē wt sinen hoefde. Eñ daer nae leyden si den heylighen bus-schop opter aerden end̄ si toghen hem wt mit starckē coerdē aen paerdē ghebōden aen sinen heylighē hals armen eñ beenen soe dat alle die zenē eñ aderē scoerden.

¶ Doe lietē si hem inden velde ligghen half voer doot omme dat hem die beesten eñ onghedierte schoren eñ ethen solden. Doe quam daer een clare eñ zeer schoene stemme vanden hemel doer die lucht ende riep lude segghende aldus. O mijn ghoe de ghetrouwe vrient herasme slach op dy ne oghen op die crone des ewighē leuens die dy eerlicken omme dynen verdiensten bereyt is. ¶ Mit dyen soe sloech die hey lighe martelaer zijn oghen op ten hemele waert eñ hi sach doe daer die ewighe he-melsche glorie ontdaen eñ seyde aldus. O here waer hebstu geweest ghebenedy

et is dinē name Doe wort die heilige bis-
scop ghesont eñ een enghel brochte hē een
purpur cleet vut dē hemel eñ beual hē dat
hi weder om solde gaen predicken Dat hi
veel starckelijcker dede dā hi te vorēs had-
de ghedaen Als dit die keyser mit sinē val-
schen rade vernam so wolde hi ōtsinnē eñ
riep mit luder stēmen als een verwoet mē-
sche eñ seide Is dit die duuel eñ en sullē wi
desen catijf nyet ter doot cōnen brenghen
Daer nae vant hi enē raet als dat hi dede
een windaes maecken eñ dat was opten
lesten sonnendach vāden iare eñ daer ded
hi dē heilighē martelaer ōder legghē moe-
dernaect op een tafel eñ dede hē opsniden
sinē nauel eñ dede hē vutwinden sine dar-
men vt sine heilighe lichaem mer als dese
wrede keiser sach datmē desen heilegē mā
mit alle dese pinē eñ tormēten niet brengē
en conde ter doot soe dede hi hē sluten mit
yseren sloten an hāden eñ an voeten eñ hij
dede hē werpen mit groter verwoetheyt
in enē vuylen stinckēden put eñ liet dē put
te toesluten mit swarē laste vā ysere slotē
op dat hi hē nūmermeer sien en solde Doe
openbaerde hē een enghel mit groter claer
heit eñ seide O erasme stāt op Eñ terstont
vielen alle die bāden vā sine heilighe licha
me eñ hi wort gheuoert in een stat die hie
te fremiana . Daer nae dede hij vrrisen eē
kint eens edelē mans vāder doot die ghe-
heten was anastasius so dat vā dese mi-
rakel menich dusent mensce bekeert wort
totten kersten gheloue In welcke stat die
heilighe mā sinte herasmus bleef seuen da
ghe predicken dat woort gods eñ starcten
dat volcke inden kersten gheloue ¶ Ende
als die vre naeckende was dat dese voer-

seide biscop ende dese heilighe martelaer
godes verscheiden solde van deser werelt
doe hoorde men een lude stemme verstan
delick ende besceidelick vāden hemele roe-
pen O eersame ghetrouwe knecht want
du hebste mi ghetrouwelic ghedient daer
ōme comet met mi eñ ghanc in die blisca-
pe dijns heren Ende ick versekere di ende
alle menschen die dine sware pyne dēcken
eñ dinen heilighē name anroepen . dyenē
ende eren des sonnendaghes soe wat dat
si mi bidden op dattet salich si doer dijnen
naeme het sal hem gheschien . Nu comet
mijn vutuercoren ende mijn ghetrouwe
vrient ende weest verblijt mit mijn vheffe
nisse . ic wil dat du mit mi verrises ende co
met sitten tot die rechterhāt mijns vaders
Doe wort die heilighe bisschop ende mar-
telaer sinte erasmus also sere verblijdet en
de hi sloeoh sine oghen op totten hemelen
mit vutgherecten handen Ende daer sach
hi een claer blinckende crone vuten hemel
comen bouen zijn ghebenedide hoeft Do
ghebenedide hi gode louende eñ dancken-
de mit gheboghen knyen ende mit enē ge
boechdē hoefde ende hi boot sine hāde ten
hemel ende sprac oetmoedelic eñ seyde O
here in dine handen beuele ick minē gheest
ende ontfanghe huden op desen sonnendu
ghe mijn siele in dijnen vrede Ende mitten
seleen woorden soe gaf hi sinen gheest die
gesien wort vander menscen oghen blinc
kende claerder dan die sonne ¶ Ende hoe
dat si ontfanghen wort vāden heilighen
engel ende wort gheuoert doer die hoech-
heit der hemelen in die woeninge der ouer
ster salicheit daer hi staet bi god mit allen
godes heiligen Ende is daer een trouwe

hulper eñ verbidder voer alle den ghenen die sinte herasmus ghetronwelijckē diēde eñ aenropē omme hoer salicheyt. welcke bliscap eñ salicheyt ōs allen vā gode ons heer v̄woruē moet.

A

¶ Te illiricum der stat ficia sinte quirinus bisschops dach die voer dē ghelouen mit een molēsteen aen sinen hals ghewor pen wort in den vloet.

¶ Opten seluen dach sinte aretius ende damianus.

¶ Eñ noch vele meer and̄.

B

¶ Sinte bonifacius dach een bisschop vā mens.

¶ In egipten der heyligher martelaren dach mercianus nycandus eñ appollonius wes gestē mē bescreuē vint.

¶ Optē seluē dach to romē sinte bonifacius martelaers dach.

¶ Eñ noch vele meer and̄.

¶ Die legēde des heyligē bisschops end̄ martelars sinte bonifacius mit allē sinen lieuē ghesellen.

NA die tijt dat dat deuote volck vā enghelāt bi ōderwisinghe dyes heylighē vaders sinte gregorius dat geloue aengenomē hadde. dat welck nochtās lāge tijt alle die werlt doer v̄brei det was. Doe waren daer vele menschen zeer ōtstekē mittē vuyr d̄ godliker minnen dat si v̄smadē die rijcheyt d̄ werlt mer oec mede after ghelatē hebbē hoer olders end̄ hoer lāden. wāt si hebbē nae gheuolghet die stemme der waerheyt segghēde in dat euangelium Waer dat sake dat enich mē sche after liet doer minē naem zijn huys. zijn broeds eñ susters of zijn vad eñ moed̄ zijn wijf eñ kinder. of zijn ackeren die sal hondertfolt weder nemen eñ besittē tewi ghe leuen.

¶ Vā desen ghetale heeft gheweest een man ghehieten winfrid vā sinen iōghen iaren zeer gheuoet tot godewaert eñ gebo ren vā edelen ghesslachte der engelsche vol ke doer die minne godes after ghelaten he uet alle sine ghoeden omme te vercrighen dat ewighe loen. nae twoert ōs here dat hi segghet Die niet en versaket alle tgheē dat hi besittēde is die en mach niet wesen mijn discipel. ¶ Aldus heft dese ghoede winfrid beyde mitten werckē eñ mittē ge loue nae gheuolcht den heer ihesum. wat hi versteken heuet die houerdie des tijtlijc ken eers afterlatende dat gheselscap zijnre olders eñ vercorē te wesen een arm pelle grim in deser werlt. op dat hi solde mogē verdienē erfghenaem eñ oock mede deelat tich to worden mitten heyliger inder toe comēder tijt.

¶ Als dese heylighe man dese dinghē in sinen ghedachten voer ghenomen heuet. niet ghelijck een doue hoerder des heyligē scriftes Die segghende is aldus Die ghe ne die hoert moet segghen coemt soe heuet hi ghenodet mit soeten vermaninghe tot ten propoest eñ opset van alsulcker saliche den allen den ghenen die hi mit alre nern sticheden tot den dinghen heeft moghen vermanen. ¶ To handes soe heuet hy bi cristus wille mit sinen broders een zeer ghoetwillighen bequamē wech aengeno men te ghaen. Ende als hi doergheghaen

heeft die eynden vā dien lande so is hi ge-
comen tot dat oeuer vāder zee daer hi mit
sine bruders in een scip gheclōmen is end
heft ouer gheseilt die wilde waterē vāder
zee eñ hi is ghecomē in een hauen aen den
rijn Eñ daer wort dese mā ghebroch doer
die scikinghe vāden heilighē gheest to een
casteel dat nu ghehieten is vtricht eñ hier
voertijts wiltenborch ghenaemt was dz
welcke die heilighe bischop willibrordus
vten voerseiden enghelscē volcke mālic ge
regiert heeft op die selue tijt Eñ daer heeft
hi zōder opholden den vrieschē volcke dat
woort gods ghepredict wāt si nyeuwelic
dat gheloue der kerstē menschē aengheno-
men haddē Mer als dese heilighe mā sinte
willibrord⁹ dē tocomst des heilighē mās
vernomen heeft so heeft hi hē seer verblijt
eñ oec mit blijscape eñ mit eren ōtfanghē
heeft Daer begōde hi met salighe verma-
ninghe hem te vermanen begherēde dz hi
hē solde wesen een hulpe in dē werckē der
predicacien op dat si doer haerder beidē ar
beyt eñ nersticheit mochtē trecken dz vries
ke volc vten dienst des olden viāts vā der
hellen eñ brenghen se ōder die ghebodē cri
sti. wāt dat volc noch nyeuwe was in dē
kerstē gheloue eñ dat meeste deel dē afgodē
mit blinder hertē diendē nyet wetende dē
wech der salicheit Eñ daer heeft dese heili
ghe mā doer sinē vaderliken rade eñ doer
die salighe vmanighe heestelic hē te vrede
ghescihict bi hē regierende xiii. iaer lanck
die maneeren der kerckē van tricht vor ge
noemt eñ heeft vutgherodet daer hi moch
te die dwalinghe der afgodie Mer die hei
lighe vrient gods sinte willibrordus aen-
merckende dese mā strenghe te wesen ider

stede vā desen dienste Eñ nae dat woort
des heren simpel ghelike die duue eñ wijs
ghelike die serpente heft begheert hē te ver
heffen mittē biscopeliken grade eñ te ma-
ken een regirer in die selue prouincie Daer
hi seer teghē ghearbeidet heeft eñ seide mz
oetmoedighē woordē als dat hi onwaer-
dich waer te ontfanghen die waerdicheit
vā alsoe groter eren Eñ dat hi niet olt ge-
noech en waer te ōtfanghen dē bisscopeli-
ken state. mer wāt sinte willibrord⁹ ghe
leert hadde doer ingheuē des heiligē ghee
stes dat hi verheuē solde wordē mit meere
eren so heft hi hē sinē wille gheuolghet eñ
heeft hē gheoerloeft nae sinē wille te varē
te romen totten heilighē apostel sint peter
eñ sinte paulus. Den welckē die heylige
paeus sinte gregorius die āderde eerlic ōt
fangher heeft. daer hi hē ghesecht heft bij
ordinācie alle manierē zijnre begheerten.
Als die heilighe paeus sinte gregori⁹ ald⁹
anghesien heeft die heilicheit zijnre menin
ghen eñ oec die eerbaerheit zijns vrstants
so heeft hi hē haestelic vut goeder lieftē ge
beden eñ oec vut die paeuselike macht ghe
boden als dat hi solde reysen ouer dat ghe
berchte daer die ketterie also seer regnierd
op dat hi bi sine salighe leringhe die dwa-
linghe al ghehele mochte verdriuen Eñ hi
heeft verhoort dye ghebodē des ouersten
biscops eñ hi is ghetoghen als een legate
bi den hongherschen eñ bi den hessen daer
hi doer die leringhe des heilighē euāgeliūs
eñ bi hulpe des heilighen gheestes die ma
nieren vā hem luden verandert heeft ende
die ketterie veriaecht heeft Eñ also heft hi
dat strenghe werc des herē volbrocht dat
hi begōnen hadde. Eñ als hi aldus dese

dingen volbroch heuet so is die fame des heylighen mãs doer vrãckeryck vbreidet wãt hi dat dwalende gheloue in den lãde wtgheworpẽ hẽeft. Te hãt heeft de gloriose coninck karolus mit alle sinẽ princẽ hem mit groter beden bedwõghẽ. als dz hi anderworuen solde te romẽ treckẽ ende begheren vandẽ oppersten bisschop benedixie omme to õtfangen een bischdom in vrãckerijc. mer dese heylighe mã heeftter teghẽs gheworstelt segghede dae hi nyet waerdich en waer tot soe groter eren verheuẽ to zijn. mer ten laetste doer bedẽ der prince vwõnẽ heeft hi andworuẽ te romẽ ghegaen.

¶ Die paeus gregorius heeit hem myt alle eerwaerdicheyt õtfanghẽ Eñ nae der begheerten karoli des conincs mittẽ anderẽ princen vã sinen rijcke heeft hi hem een aertscbisschop gheordineert. Eñ omme sine ghoede wercken heeft hi hem vnaemt eñ ghehetẽ bonifacius. wãt bonifacius is soe vele te segghe als een die ghoet doet hier indẽ leuẽ.

Als dese bonifacius aldus was vheuẽ soe heeft hem die paens andworuen ghelant omme to predickẽ twoert godes doer alle vrãckerijcke mer hi wedercomende tot karolum heeft hem god beuolẽ end hi heeft bi cõsente van dẽ keyser doer hongerien eñ hessen ghetrouwelijckẽ twoert godes ghepredicket.

¶ Cortelickẽ hier nae is karolus gestoruen eñ zijn sonen karolomãnus eñ puppynus zijn õderghegaen hoers vaders rijcke Daer hebben dese heren mittẽ bisschoppẽ eñ mitten ghehelen gheestelijckẽ staten vã deñ conincrijcke een gheestelijcke vgaderinghe ghemaect. eñ hebbẽ daer gheordineert desen hrylighẽ bonifacium toe wesen een aertscbisschop vã mens. ¶ Dese heylighe mã heeft aenghemerct dat by hẽ weynich ghoede mẽschen geweest waren die twoert godes nuchterẽ predicten soemen inden euangelio leest. Daer was eẽ groest oest often boutijt mer weynich arbeydes. ¶ Aldus heeft hi als een wijs medicus vergadert een hoep vã ghoeden cruden bi den welckẽ hi solde moghẽ ghenesen die wõden der crãcker menschen. soe keeft oeck mede die wise aertscebiscop vergadert vele medicijn meyster d fielen. enighe van sinen volcke. enige wt dẽ volcke vã vrãckerijck. eñ enighe vten landen vã hybernia. die welcke soldẽ wesen mede arbeyders inden wijngaerde des heren.

¶ Vã desen was daer een wt den lande van enghelant gheheten wigbertus ende oock mede sinte gregorius gheboren van edelen ghesiachte wt vranckerijck.

¶ Daer waren oock mede eerwaerdige mannen als sturim eñ lul. mẽgor eñ willibaldus. eñ noch vele meer ander welke namen to langhe solden werden omme te vertellen een yeghelijck bisonder. Mer in corten iaren daer nae soe heuet verhoert die sonderlinghe heylighe eñ eerwaerdige vader sinte bonifacius als dat die heylige man sinte willibrordus gereyst waer mit enen salighen sterfdaghe wt desen pelgrimagie totten hemelschen lande.

¶ To hant als hi dese dingen verhoert hadde soe heuet hi hem zeer bedroeft van alsulcken heylighen mans doot Ende tusschen die beclaghinghe des grotẽ bedroef-

nisse is hem in sinē monde ghecomē dz mē
cortelic vergaderighe solde holde eñ cōuo-
catie der gheestelijcker personē Eñ zōder
langhe toeuē zijn vōgaert vele biscopē mit
ten ghehele gheselscape des gheestelijcken
staets eñ hebben mit cōsente vā hem allen
eñ bi ordinācie dōs conincs puppijn vā frāc
rijc die welcke op die tijt nae dat zijn broe
der kaerlemānus vādē lichaem ōscheyden
was conic ghecorē was dē eerwaerdighē
man lul ghecoren om te wesen een biscop
van mens Eñ den heilighen man sluerin
tot een abt inden cloester te fulden. Daer
om coninc puppijn beuolē heeft sorghe te
draghē ouer die vgaderinghe der deuoter
monicken Eñ voert so heeft hi beuolen dē
heilighen mā willibaldo dat regimēt i die
plaetse gheherē heilkede Eñ in die selue ste
de heeft hi dē deuoten mā sinte burgaert
beuolē een prochiekercke gheherē wirebur
ga. mer den edelē man wighebaert heft hi
gheskelt een regier te sijn in een broeds clo
ster dat gheherē is hecleuelt. Dese dingē
heeft die heilighe vader bonifacius toeco-
mende martelaer als een wijs hoefmey-
ster gheordiniert. Daer nae heeft hi mit
hem ghenomen een deel broederē eñ sijn te
schepe gegaen eñ ū sijn geuarē tot de stat
vā vtrecht. daer hi waerdelic ōtfanghen
was eñ hi heeft daer toeghevoecht hē sel-
uen den bruoders vā sconen collegien dat
sinte clemens daer vergadert had Hier soe
bleef dese heilghe vader sinte bonifaci9 lā-
ghe tijt in den seluen bisdom prekende dē
wreden volcken der vriesen dat godlijcke
woort eñ dat heilighe gheloue ons herē ie
su ceristi sterckende dat volc indē seluen ge-
loue mit sine heilighe leringhe ende predi-
catie dat welcke sint clemēs begōnen had
de ende noch niet alle volbracht. Vāneer
dan dese heilighe biscop sinte bonifacius
thocomende martelaer doer ingheuē des
heilighen ghelkes gheopēbaert was wat
loen dat hi doer sine pelegrimagie ōtfan-
ghen solde op dat hi mit enen costelijcken
doot ouerlijden solde dese werelt. wāt cos
telic is in dat aenschijn des heren die doot
vā sinen heylighen sone. so is hem ghele-
ert doer den heilighen gheest als dat hi sol-
de ondergaen die victorie der saliger mar
telien. Oer wānt hi mit hem een bruloft
cleet ghehadt heeft so heeft hi tot die selue
victorie ghesellen ende mede broeders ghe
nodet enighe vāden ghenen die hij op dye
plaetse gheuōden hadde eñ zōmighe ād-
re vāden ghenē de hi mit hē gebracht had
die welke doer christus name willichlijck
woldē ontfanghē eñ aennemē den glorio-
sen doot der heylighen martelaren. mer de
heilighe bisschop sinte bonifacius die heft
als een vutuercoren wijs hoefmeister ge-
sorghet om voerhoedinghe vā sine schapē
den welcken god gheset heeft op zijn ghe-
sinde op dat na sinē doot bi ghebreke des
hierders die ghierighe gripēde wolueñ niet
en soldē moghē verstroepen in enighe ma-
niere die heilige vgaderinghe eñ die scaep
cope des heren Eñ daer om heeft hi gheor
diniert eñ gheskelt den heiligē man grego-
riū van den welcken wi in die voerscreuen
historie seer merckelick ghescreuen ende
ghetepckent hebben omme te wesen een
bisschop van der stadt van vtrecht. Eñ vā
desen heilighē mā zijn vele doech dē gescre
uen. als dz bi goede ordinācie wel beseict
was soe heeft hi mit sine vutuercoren me-

soe heeft hi mit sinē mede ghesellē to scepe ghegaen doer leydinghe des ouersten goedertirenheyts eñ is veruolt mit een saliger scaren der ridders eñ mit enen goedē winde ouergheseylt den vloede die ghehieten is almere. eñ hi is eer aen ghecomen tot den vriesschen steden bi namen ghehieten oestrocht eñ westrocht. daer hi gheuestyghet heeft die tenten d̄ mederidders ende sonder enich touen heeft hi daer genomen die kersten menschen die hi daer te voeren bi den heylighen vader sinte clemēs bekeret wiste. hem luden cōfirmerēde eñ v̄starkende inden gheloue mit sinen heylighen predicacien.

¶ Daer heeft hi den ruden mēschē by d̄ manieren der apostolen van aentastinge zijnre handen ghegeuen die ghauen dyes seuenuoldighen gheestes ¶ Eñ hi is van daer ghereyst gheestelickē ghewapēt met enen zwoerde aen beyden siden snidende. mit sinen mede bisschop cobaen eñ mit eēre saligher scaren der ridderen doer alle dē lande prekende eñ dopēde.

¶ Den dwalenden volcke vāder afgoddien was hi weder omme ropende eñ tot den dienst des ouersten conincs bekerēde.

Wat machmē scriuen meer doechdē.

DEse bode der euāgelien heeft gheludet ghelijck een salighe trompette doerch alle den landen van vrieslant. mer die oude serpenten allen ghoeden dinghen benydende. Eñ vā dat beghinsel des werlts dē menschelicken gheslachte hatēde eñ oock mede benidende. heuet inghegeuen sommighen vāden vriesen van wreder aert die welcke noch niet bekeert en waren. als dat si soldē beuechtē den heylighen mā mit sinē ridderen. Dit daden si wredelijcken eñ seydē dat si lieuer wolden sterue eer si after lieten die ghewoēten vā haren ouders. ¶ To hādes als die ridderen godes dese dinghen v̄stonden soe zijn si gheghaen mit haren pastoer tot bonifacium zeer blidelijcken in een strate ghehietē dockinga of dockom. Inden welckē si wisten die wreede vleyscholders mit een groeten schare v̄ghadert omme to verslaen dē dyenaren godes.

¶ Bonifacius v̄maende doe sinen ghesellen segghende. Mijn alreliefste broeds wilt doch mannelijck wed̄staen voer dat gheloue eendrachtelijck bliuēde in ghoedē hope. Eñ en ōtsiet noch en vreest niet den ghenen die den lichaem dootslaen eñ dyer sielen niet hinderen en mogen.

¶ Doe hebben si eendrachtelijck gheātwoert seggende aldus. Wij weten wel heylige vad̄ als dat ghi eñ willibrordus ōs gheleert hebt dat wij daer omme dat gheloue ōtfanghen hebben omme dz wij voer cristo ōs sielen setten souden. wāt hy omme ōs te v̄lossen ghestoruē is.

¶ Aldus hebbē die toecomēde heylighe martelaers hem seluē v̄maent eñ zijn ghegaen tot hoer passie louēde eñ benedidēde den heer die hem luden vercoren heeft to sinen ewighen leuen te comen. eñ daer thoe gheordineert hadde als dat si solden verdenē omme in te ghaen in dat hemelsce rike mit loue des zegheuechtinghe. eñ by den heyligen martelaren sond̄ eynde to v̄blidē

¶ Wanneer doe ter tijt aenstaēde was die eerwaerdighe dach des gloriosen strijdes soe heeft dese heylighe mā sinte tobaē

mede hulper eñ zijn mede bisscop te samē
gheſproken mitten ghesellen als mit prie-
sters monicken eñ dyaconē die welcke al-
dus bi namē geherē zijn wintrug malter
eñ adelhere eñ waren verheuē tot priester
liken state. hamont scierbalt eñ bozo. die
welcke dyaconē waren. waccar eñ gun-
dere hidere eñ batevult die welcke anghe-
nomē haddē een gheestelic monics leuen.
Dese zijn tesamē ghegaen totten heilighē
bisscop sinte bonifacius eñ si hebben hem
gheradē als dat hi niet oflaten en solde te
te predicken die heilige woordē gods mer
so vele te harteliker soldē predicken op dat
dat dwase volc meest vwoeden solde wāt
in hem altesamē was ene siele eñ een herte
eñ allegader goetwillich totter doot to nz
en hebbē gheacht hare sielen. Als aldus
sinte bonifacius doer hem luden vmaent
was so is hi mit onspreksliker blijscap ver-
vollet Eñ hi heeft haestelic in sine hāde ge
nomen daer die woordē gods in beschreuē
waren Eñ daer heeft hi hem beghinen te
predicken den wech der salicheit. Doe soe
quamē daer dye wrede tyrānen mit harē
leydsman dē ayāt vāder hellen die hē gro
te crafte eñ stoltheit verleent heeft eñ ghe-
wapent mit sweerden eñ mit bijlen zijn si
al vwoedende gheuallen teghēs den dye-
naer gods. niet āders dā als wrede wol-
uen teghēs dye onnosele saaepkens die hē
luden mit enē wreden doot pynichden en
de sonder enich wederseggheu neder totez
terden worpen Oer dese heilighe vutuee-
rozen martelaren zijn ghebleuen onbewe
ghelick vollstandich in harē goede opsette
goet voer quaet hem luden weder gheuen
de ende die saligheu benedirie voer die wze-
de veruolghinghe verandere de soe zijn si
leuende ter aerden ghewozpen ende steruē
de soe zijn si verwinres der martelien ghe
wozden der wzeder tyrānen ende si hebbē
hare heilighe lichamen gheoffert voer cri
sto onsen here ghewassen in dē bloede dō
onnosclen lams also dat si zōder enich ver
beiden voer haer lone ōtfanghen soldē die
blijscap der hemelen. Aldus hebben dese
heilighe martelaren mit haren eyghē pas-
toze volbzacht hare martelie Eñ die heili-
ghe martelaers wozden ghedodet opten
neghendē dach van wedemaent in dize tijt
doe regnātrende was onse here ihesus cri-
stus die welcken toebehoozt ere ende mo-
ghentheit in der ewicheit Ende dat ghe-
tale der heilighen martelaren die daer ghe
dodet wozden mittten vutuercozē bisscop
sinte bonifacius was daer lij. Oer alleen
dertien heilighe lichamen der vutuercozen
martelaren waren daer vā den deuote ker
sten menschen vergadert Die wel ke si mz
sinte bonifacius in een scip gheleit hebbē
eñ si zijn mit goeden winde tot die stat vā
vtrecht gheuaren Daer si mit pmnen endē
mit anderen soeten sanck deuotelic ōtfan-
ghen zijn ende begrauen zijn mit grooter
vresen eñ eerwaerdicheit in die kercke dye
in die ere der heiliger drieuoldicheit ghe-
consacriert is Eñ die lithamen van den an
deren heilighen vutuercozen martelarē de
hare namen hier doer traecheit ofte vghe
tenheit afterghelaten zijn mer die sonder e
nich twijfele in den boecke des leuens be-
screuen staen die zijn van deuoten kersten
menschen eerlick begrauen in die selue stedē
ende plaetse daer si hare bittere marteelle
gheleden hebben Ende hier om in die sin

ue plaetse daer nae. bi cristus wille eñ wt bieden des conincs vāden lande zijn doer die eer vāden heyligen martelarē karcken ghesticht.

¶ In deser plaetsen als tot vtricht tot fulge eñ tot dockinghe. Eñ doer die v̄diē te der heyligher martelaren wort in teyke nen eñ in doechden den kersten volcke ve le beneficien eñ weldadē vā gode gheghe uē voer ōsen heer ihesum cristum. die reg neert by god den vader eñ den heylighen gheest Amen.

C

¶ Sinte philippus dach. Dese was een vāden seuen dyaken.

¶ Inder stat niueduno sinte amancius eñ alexanders dach.

¶ Eñ noch vele meer and̄.

D

¶ Tot cōstantinopolen paulus dach. die onder cōstantius den keyser in een ste deken vā capadocien ghehetē tucusa om me dat kersten gheloue ghedreuē worden eñ vādē arrianē daer ghewor get. hi was bisschop va cōstātinopolen.

¶ Tot cordula sinte peter priester dach euencius eñ oock iheremias. Ende noch ander drye.

¶ Te cesarien sinte lucianus een marte laers dach.

¶ Eñ noch vele meer and̄.

E

¶ Sinte medardus bisschops dach van nouionien. Desen wort die hemel geopēt doen hi storf eñ een schoen licht dat ghinc voer hem doen hi opuoer.

¶ Sinte gildardus dach een busschop van ruwanen.

¶ In sardinen sinte salustian⁹ dach Eñ noch vele meer and̄.

F

¶ Te romen sinte primus eñ felicianus dach. die onder dioclesiatn eñ maximiaen keysers gemartelijt wordē.

¶ Inder stat aginno sinte vincentius le uijt eñ martelaers dach.

¶ Eñ noch vele meer and̄.

¶ Die legende van sinte primus eñ oec felicianus.

PRimus eñ oock mede felicia nus die worden ghewroe ghet voer den keysereen dyo clesianum eñ maximianum. Eñ dat deden die valsche bisschoppen vā den afgoden. Eñ si seyden aldus. waert datmense den afgoden niet en dede offerē eñ sacrificien eerwaerdelijcken gheuen dz si gheenrehande weldaden noch vriētscap pen vanden goden en solden moghen ver woruen noch vercrighen ¶ Doe beualē die keysers datmense in enen karcker leg ghen solde mer die enghel godes de v̄loste se. Doe worden si weder omme voer den keysers ghebrocht. Eñ omme dat si starc bleuē in dat gheloue so deden sise zeer iam merlijcke slaen eñ verscheyden van een.

¶ Doe seyde die rechter tot felicianum. Feliciaen aendencke eñ oock mede anmerc ke op dine oltheden. eñ daer omme offere eñ doe sacrificie reuerencie tñ eer onsen go den soe beholdestu haer ghunsten eñ onse vrientschappen eñ ghenaden des moghen den roemschen keysers. Felicianus die sei de hem aldus. sich ick hebbe nu tachtich

iaer Eñ xxx. iaer zijn gheledē vā die tijt dz ic die waerheit bekende eñ dat ic vercoes mit gode te leuen die mi v̄lossen mach vā dine hāden Do dede hē die richter binden eñ dede hē naghelē doer hāden eñ dor voeten slaen eñ seide hē aldus. Aldus sultstu bliuen tot dat ghi ōsen wille doet Eñ doe feliciaen mit blidē ansichte hier in bleef so dede hi hē quellen end̄ en liet hē niet gheuē Hier nae dede die richter primū in een kercker eñ gheboot datmē hē voer hē brenghē solde Eñ die richter seide. Siet dijn broed̄ heeft des keisers wille gedaen eñ hier ōme is hi in groter eren in den pallayse eñ daer om doet oeck also Primus seide hē Al bistu des duuels sone nochtā hebste waer gesecht in een dele wāt mijn broeder heft geconsentiert des keisers ghebot vā hemelrike Doe wort die richter toornich eñ dede sine side barnen eñ ghesmoltē loet in sinen mōt ghieten daer dat feliciaen ansach dat hi verscricken solde daer of. mer prim⁹ die drāc soetelic dat loot of dat colt water geweest hadde Doe wort de richter tornich eñ dede teghēs hem vutlatē twe leuwen mer si vielen altehāt voer sine voetē eñ stōden voer hē als saftmoedighe lāmeren.

¶ Efter so dede hi twee wrede baren vut comen eñ si wordē also goedertiere als die leuwen Daer dit ghesciede so warē meer dā twalef dusent mānen v̄gadert om dz te ansien Eñ daer of wordē vijf hōdert gelouich mer die richter dede primus eñ felianus onthoefden Eñ dede hare lichamen voer die hōden eñ voghelē worpē. mer si bleuē onghequetst eñ die kerstē begroeuense. ¶ Si waren ghepassiet int iaer ōs heren. cc. ende lxxxvij.

G

TE romen sinte getulus een gheleerden mans dach eñ zijnre ghesellen ecrealis amancius eñ primitiuus die onder adriaen den keiser nae vele tormēten verbrant wordē.

¶ Te colen sinte maurinus martelaers dach. ¶ Eñ noch vele.

A

SInte barnabas apostels dach wies reliquien bi des keysers zenonis tijden ouermits sine heilige opēbarighe geuonden worden.

¶ In aquilegien passie der heilighē felix ende fortunatus. Dese waren twee ghebroeders ende worden in dyoclesiaen ende marimiaen der keyseren tijdē nae vele tormēten mitter bijlē onthoeft. Eñ

Die legende vā sinte Barnabas

BArnabas was een leuijte gheboren vut cypren eñ hi was van den lxxij. dlscipulen ōs herē Eñ in vele sakē is hi gepresen in der apostolē werc wāt hij wel ghestelt was tot gode tot hē seluē eñ tot zijn euē mēsce. Tot hē seluen was hi wel gheset in drie craftē dz was i redene in begherte eñ in beroerlicke want hi had die redelike craft v̄licht mit dz licht der kennisse Daer bi is gescreuē in der apostolē werc In die kerc vā antiochiē warē propheten eñ leraers ōder welc warē barnabas eñ simō. Ten anderē hadd̄ hi sine begheerlijcke craft ghesuuert vā dye wereltlike begheertē Daer om seit der apostolen werck dat Joseph dye thoeghenaemt was barnabas vercofte enen acker die hij hadde ende brochte dat ghelt eñ leyde dat

voer die apostolesk voeten. C Glosa
Hier thoende hi datmen vsmaden souden
dat hi niet handelen en wolde. Eñ leerde
datmē dat ghoet ondē die voetē tredē sou-
de dat hi ōder den apostolen voetstappen
wozp.

C Ten dozden hadde hi zijn beroerlicke
craft vast ghemaect mit groter vromiche
den omme dat hi mannelick aenghic har-
de dinghen. of omme dat hi vromelijck v
dzoech wedspoet. C Doe hi mānelijckē
harde dinghen aen ghinck merctmen om
me dat hi āthiocien die grote stat an nam
to bekeren. C Hier vā sept der apostolē
werck C Doe paulus bekeert was eñ hi
ghecomē was to iherusalem eñ hi ghaern
ōder die iōgherē ghecomē hadde eñ si alle
vā hem vloden als lammerē vādē wolue
vlieden. soe greep hem barnabam coenlic
bider hāt eñ lepdē tottē apostolen waert.
Hi was oeck ghduerich starcke dinghen
was hi doende. wāt hi vmagherde sinen
lichaem eñ queldet mit vasten. Als dyer
apostolen werck vā hem secht. Doe si ou
den heer dienēde warē eñ vasten. Hi vdzoe
ghe oock vromelic wedspoet als hem dye
apostolen oozcōde gheuē. mit ons lieuen
broeders barnabam eñ paulus die hooz
sielen gheleuert hebbē omme den naem ō
ses herē ihesu cristi.

C Ten anderen was hi wel ghelet tot
gode Alle dinghen ōtbeydende ot ōderda
nich godes wille. Hi ōtbeyde oock mede
godes wille wāt hi en wolde niet predikē
voer dat hi dat ontfanghen soude by den
wille godes C Der apostolen werck leg
ghet C Die heylighe gheest secht.
Verscheydē in barnabam eñ in paulum i dz
werck daer icse in gheuōden hebbe eñ ont
fanghen.

C Ten anderen was hi ōderdanich go
des macht eñ moghentheden. wāt der a-
postolen werck sept. Doe zommighe luy
den hem toe gheuē woldē der moghēthey
den godes eñ si hem offerhande woldē of-
feren eñ si hem iupiter hieten als den ouer
sten. eñ paulum marcurium als een wyse
eñ wel sprekende. to handes soe scoerden
barnabam eñ paulus hooz rocken eñ sey-
den. O ghy mānē wat maect ghy want
wij zijn oock mede sterfflijcke menschen
ghelijck v luden. eñ wij boetschappen v
dat ghy sult vā desen ydelen woerdē woz
den bekeert tottē leuendē god.

C Ten dozdē was hi ōderdaen der goe
dertirēheyt godes Als d apostolen werck
secht. Wāt doe sommighe iodē die kerstē
waren wolden vermaderē eñ vnauwen
godes gracie daer wij alleen mede verlos-
set zijn sondē die ewe eñ si segghen wolden
dat dese ghoethept godes niets gheuoech
zijn en mochte sondē besnidinghe. eñ pau-
lus eñ barnabas dit wedstondē. eñ thoen
den dat alleen sondē die ewe ghenoech wa
ren die ghoethept vā godes gracie. Hier
bouē soe droghē si oock die vraghe d apos
tolen eñ verwozuē brieuē vādē apostolen
tegen der iodē dwalinghe.

C Ten dozdē soe was hi alte wel gesel
teghēs zijn euen mēsche wāt hi voede zijn
scapen mit woerden eñ mit exempelē ende
oock mede mit ghiften. C Mit woerdē
Want stadelijcken soe predicte hi twoozt
godes des heren. C Der apostolē werc
segghet. C Paulus ende barnabas ble
uen to anthiochien eñ leerdē daer. ende si

predicte gods woort mit vele anderē Dit
schijnt oec wel an die grote menichte dye
hij te anthiochien bekeerde alsoe datmen
die discipulen daer eerst die kersten hyete
Ten anderden soe voede hi se mit exempe
len wāt zijn leuen dat was in allen dingē
een spieghel der heilicheit eñ een exēpel der
gheestelicheit. wāt in alle sine werken so
was hi manlic eñ strenghe in alle goethei
de vā seden. goet aen te sien. in alle gracie
des heilighē gheestes vol. eñ oeck eerbaer
in alle doechdē eñ int gheloue. Van desen
vier so secht der apostelē werck Si sandē
bernabas te anthiochien eñ hi riet hem al
len dat si bleuē in hare opsette van herten
in god. wāt hi was een goet mā vol gra
cien eñ des heilighē gheestes eñ des ghelo
ues ¶ Ten dorden voede hi schapen mit
ghiften eñ dat in twe manierē. wāt ghif
te is tweerhāde vā tijtlijcke aelmissen te
doen om den armē hare notorfte te gheuē
Eñ die āder is gheestelic die men doet als
mē die misdaet vergheeft Die eerste ghif
te hadde barnabas doe hi die brueders de
in Jherusalem waren almissen brachte.
Men leest in der apostolen werck Do gro
ten hōgher ghecomē was ōder den keyser
Claudio als agabus gheprofetiert hadde
so versetten die discipulen nae dat elc had
te seynden den bruederē in iudeen eñ si de
dent eñ si seyndent bi den oltsten mit pau
lo eñ mit bernaba ¶ Die āder ghifte dye
had hi doe hi iohā die mē thoenaemt mar
cus verghaf sine misdaet. Want doe mar
cus paulū eñ barnabā ghelatē had doe hi
weder quam eñ hē dat leet was so v̄ghaf
hem dat barnabas eñ hi ontfinck hē wed̄
tot enē discipel. mer paul⁹ en wolde hem
niet weder ōtfanghē tot enen iongher Eñ
daer om scheiden si onderlinghe wāt bey
de soe was dat vā goedertierēheit eñ van
goeder meninghe loe deden si dat. want
bernabas ontfinc hē weder vā goedertie
renheit. mer dat hem Paulus nyet mede
nemen en wolde dat dede hi vā gherechtic
heit. Want op die stat van der apostolen
werck seit die glose Om dat hē iohā dz is
marcus hē seluen voertgheset had int vor
hoeft vāden ansichte dat was vāder pre
dicacien eñ om dat hi hē alte traechlic toe
dede daer om en wolde hē paulus niet ōt
fanghen op dat mit zijnre siecte der ander
ludē crafte nyet ghebrokē en solde wordē
want dese verscheidinghe en was niet ge
daen vā toornicheit mer mitten ingheuen
des heilighē gheestes Eñ daer om so scey
den si. om dat si meer luden predicken sol
den. ende alsoe gheschiede dat daer nae.
wāt doe barnabas in die stat van Iconio
was so openbaerde marcus sinē neue een
schoen man in een vlsioen eñ seide Johan
weset vrome wāt voertmeer en sultstu nz
worden gheheten iohan mer hoghe Doe
hi dit bernabe had ghesecht so antworde
hi hem Wacht di nerstelic dat du dit nye
mant en segt wat du ghesien hebste. wāt
te nacht soe openbaerde mi mede onse lie
ue here eñ seide. Barnaba weest vrome
wāt du sultste dat ewighe loen ontfangē
om dat du dine luden hebste ghelaten end̄
om dat du om mijnē nome dijne siele heb
ste gheauontuert.

¶ Doe barnabas ende paulus langhe
te anthiochien ghepredict hadden soe opē
baerden die enghel den heylighen apostel
sinte paul⁹ ende seide Haeste di te ierusaē

waert. wāt daer ōtbeyden dy sommige broeds mer omme dat barnabas woude to cipers varen eñ zijn ouds visiterē ende paulus hem haesten woude te iherusalem waert. daer omme sceyden si aldus bydē ingeuen des heyligen gheestes.

¶ Doe paulus barnabam seyde wats die engel beuolen hadde soe antwoerden hem barnabas. Ons heren willen moet gescieden. want nu ghaen ick tot ciperen waert ende daer sal ick mijn leuen eynden ende dy en sal ick nz meer sien. Eñ doen hi al weynendē voor paulus voeten wentel den. van medeliden seyden hem paulus. En weyn nz want dits ons heren willen aldus to zijn. want to nacht openbaerde my ons heer ende seydē En v̄biet barnabas nz to ciperen to gaen. want hi daer sal vele menscen verlichten eñ marteli ont fanghē. ¶ Doe voer barnabas tot cyperē mit malcus eñ si droghē mit hem sinte matheus euangelium eñ leydēt op die siecken eñ soe ghenas hi daer vele mēscen

¶ Exempel.

Doe hi in cipers ghecomē was vāt hi een thouenaer helimā die paulus beroeft hadde vā sinē oghen. eñ hi was contrari hem eñ en lietes indē tempel niet Op enē dach sach barnabam mannen eñ wiuē naect lopē eñ hoor feest doen waerō dat hi toornich wort eñ v̄maledide dyen tempēl. soe dat hi ned̄ viel eñ doder vele.

¶ Ten laetstē quamē si tot salaminam eñ een gokelaer roerde daer tegen hem een groet gherufte Eñ die ioden grepē barnabam eñ deden hem vele lelichedē eñ togen hem voer den rechter omme to dodē.

¶ Doe si v̄namē dat eusebius eē machtich mā vā neroens gheijachte was so ōt saghē si hem dat hi hem vā hoor handen v̄lossen solde. eñ dat hi hem solde vrij end̄ quijt gheuē eñ wt d̄ vāghenis latē ghaen Daer omme bōden si hem een zeel omme sinē hals eñ si togē hem daer mede wt der stat eñ v̄brāden hem.

¶ Hier mede en warē die wrede ioden nz v̄sadet mer si beslogē zijn ghebernte in een lodē vat eñ woldēse worpē in die zee. mer iohānes zijn iōger eñ noch twee mit hem die stōden des nachtes op eñ namē die gebeente eñ begroeuēse heymelijcken in een vat. Eñ als ghisbertus secht soe lagen si daer tot zenōs des keysers tiden toe eñ gelacius des paeus. Dats ccccc. iaer.

¶ Hier nae v̄toende hise seluen eñ alsoe worden si gheuōden.

¶ Barnabas predicte eerst cristum tot romen dat was dat heylige kersten gheloue Eñ hi was oeck mede die alre eerste bisschop van melanē.

B

Tot oorliens sinte basilides dach Desen opēbaerde god eñ geboet dat hi alle zijn ghoet vercopen soude ende gheuen dat den armen. Eñ doe hi dat ghedaen hadde wort hi ghecroēt mitter croenē d̄ martilien.

¶ Tot melanen d̄ martelarē dach nasarius eñ des kindes celsus Dese heylighen martelaren die worden gheuōden vāden eerwaerdighen leraer ambrosius. eñ dye heeftse verheuen.

¶ Opten seluen dach to vtricht sinte odulphus dach.

¶ Eñ noch vele meer and̄.

Die legende vā den heilighen cōfessore sinte Odulphus.

IN dien tijden doe regnierde lodowicus die goedertierē keyser soe was daer een eerwaerdich man gheborē vut edelen gheslachte vā frācrijc die ghehetē was bodgis vā dē welckē bi der gracien gods gheborē is een sone gheheten odulphus Die altehāt doe hi gedopet wort mitten hemelscē douwe ouergoten wort. wāt cortelic nae dat hi van dye borsten zijnre moeder ghespeent was soe worthi gheset om te lerē die heilighe scrifte eñ hi was daer beuolē in allen gheestelikē seden gheleert te wordē Eñ onse here heeft desen ionghelinc alsoe grote neerstichеit verleent ōme te leren eñ een vstant van alsoe groter cloecheit. als dat hi in leren bouē ghinc vele iōghelinghē die vā iaren vele older warē eñ lāgher ter scolen gegaen haddē dan hi ghedaen had Eñ sine oltheit die noch van iaren seer cleine was mit godlijcker leringhe niet traeclic vercierende. Dese iōghelinc die is opghewassen in oltgeit in wijscheit eñ in heilicheit alsoe grotelick als dat hij die ghene die welcke op die tijt arbeidē om gode deuotelicke te dienē dat een nyeuwe samuel geborē was wāt dese iōghelinc in teghēwordicheyt d̄ gheestelijcker mānen vten hemel so grote gracie ghegeuē was also dat hi eendrachtelic vā hem allen lief ghehadt wort ende mit groter eerwaerdicheit des eerbaren leuens seer grotelic gheachtet was Eñ in gelijcker manierē heeft hi weder ōme hē allē mit reynē herte lief ghehadt ende eerwaerdelick gheacht. Voert soe heeft dit iongekint in kintsche iaren voer hē ghenomen dat te doen mitten wille dat welcke hi gearbeidet heeft in toecomende tijden mittē wercken te volbrennhen. want hi op dye tijt voerghenomē heeft dat woort ons heren iesu cristi dat welcke hi tot sine iōgheren ghesproken heeft segghende aldus. Die ghene die zijn vader ofte zijn moeder lief heeft bouen mi die en is mi nyet waerdich Ende die nae mi comen wil dye moet hē seluen versaecken ende draghē dagelixe zijn cruce ende volghen mi nae. Dese priselijcke iongelinck heeft dicwijle ourrghedocht dat woort des heilighē euangeliūs ende hij heeft ouergheleit bi hem seluen in zijnre herten bi daghe eñ bi nachte also dz hi mit deuote manierē eñ ende mit vruchtbaerlijcke wercken belouet heeft cristo te dienen sonder opholden Ende sine gheestelijcke moeder die kersten kercke sonder ofterckеn bi te wesen dat also volbracht is. Aldus dese deuote iōghelinc odulphus heuet van cristo onsen here seer vutuercoren gheweest ende gheestelijken mannen seer bequame Mer allene was hi sorchuoldich om cristo onseñ here te dyenen. Ende aldus is hi opgheclōmen die trappē der doghētlijcker wercken alsoe lanck dat hi een volmaect man in allen doechdē geworde was Voert soe heeft hi tot allen tijden na die maniere der heiligher vutuercorē vrienden godes ghearbeydet, omme sine deuote gedachten op te boren tot die hemelsce dinghen Ende om die stinckende houaerghe verganckljcke dinghen manlicke te wederstaem alsoe men bescreuen vindet. Die heylighen sullen voertghaen van dye doechde totter doechden. Wat sal ick in desen langhe toeuen dese geilighe iōghelic

odulphus voertghaēde in allen doechden is opgheclommen bi trappē des gheestelykē oordēs soe dat hi als wel to gelouē is by die voersienicheyt godes gecomen is i die benedictie des priesterlijckē officium. eñ is gheworden doer gracie des heyligen gheestes die in hem werckende was enen priester des oppersten conincs.

¶ Als dit wettelijckē eñ betamelijcken volbrocht was soe heuet hem god inghegheuen als dat hi solde haesten mit willyghen arbeijde omme to ghaen in een cloester vā heylighen leuen daer hi wel toe genegen was mer zijn olders hebbē zeer gebeden als dat hi die wille soude after latē. eñ hoer wille doen welck was dat regerē soude een karcke gehietē orosschot mitten volcke.

¶ Daer was hi altemael v̄wōnē van sinen ouders eñ vriēden eñ heeft haren begheertē een cleyne tijt v̄hoert hoe wel dat tet tegen sinen wille geweest is. Mer cortelicken daer nae soe is hem in sinen sinne gecomen als dat hi soude trecken inder stede vā vtricht totter plaetsen vā grotē eerwaerdicheyt dat hier voertijts wiltēburge was ghehieten. op dat hi aldaer alsoe langhe als hi op deser aerden leuēde waer mittē anderen dienarē godes dye daer onder godes burgen leuēde souden cristo mogen dyenē

¶ Wat sal ic hier meer mogen bescriuē vā desen goedē man.

¶ Dese goede man vol godlijcken graci en heuet nu after geset sinen vad̄ ende sinē moed̄. vrienden landen end̄ alle sinen ghesinnen nae den lere des euangelium. Dye niet en versaket alle zijn ghoedē die hy besittende is die en mach mijn discipel nyete wesen. ¶ Hi heuet opghenomē omme te reysen. arme vā tijtlicke ghoedrn. mer rijck vā doechden totter plaetsen voerghenoemt. Wāt hi op deser aerden niet en heuet begheert. op dat hi hier nae inder toecomender tijt solde vāden heer nae zijnre beloften hōdertfolt ōtfangheu. eñ dzewyghe leuen besitten.

¶ Exempel.

Inden seluē stede daer was op eē tijt een bisschop vā groter heylicheyt gheheten frederijc. die den heylighen man sinte odulphus ōtfanghē heeft mit grotē blyscap eñ eerwaerdicheyt Eñ alle sine dienaren die daer v̄gadert waren hebben hem zeer verblidet omme dat hem luyden alsoe heylighen man eñ alsoe gheestelickē persone ouergecomē was. mer dese heylighen man die en heeft niet verborghen konnē holden dorr die menschelijcke verstādenis dat gheen dat daer vā binnē den opperstē mogētheyt niet verholen en was mer als hi weynich tides daer gheweest hadde so heeft hi hem to handes alleen gheschenen een barnende lantaerne des godlijckē lichtes. eñ wāt in waken heeft hi hem wackerlick gheholden. In vastē zeer starckelijcken. In bedinghen wōderlijcke zeer deuotelicken. In aelmmis omme to gheuen zeer milde. In sorghe den armen menscen wōderlijcke zeer vierlijcken. In harberge zeer barnende omme to deylen dē gheestelijcken ghoeden seer wijs. eñ alle den ghenen die hi nae den bisschop voerghinck. soe heuet hi ymmers inder waerheyt bouen die menscelijcke maniere hem allē bouen gheghaen. want hi niet anders van

hem allen eñ oec vāden bischop mede ghe-
acht en was als hi wel waerdich was eñ
van die pater des cloesters Eñ totten ghe
boden vā sinen mōde so hebbē si alle enen
raet gheordiniert wāt hi hē allen in allen
dingē ghemaect was Als die apostel seyt
Op dat du cristo hē allen soldes doen wi-
nen ¶ Item op die selue tijt soe ist ghebo-
ret dat die wrede vriesen warē tot ene gro
te dwalinghe ghecomē alsoe dat die heyli
ghe biscop noch doer hē seluen noch doer
sine archidyake en heeft dat volc moghen
wederōme brenghē totten wege d̄ waer-
heit Eñ altehāt so heeft hi bi enē trouwē
bode brieuē vut vtricht ghesant eñ hi heft
den heilighē dyenaer godes sinte odulph⁹
mit goeden wille begheert als dat hij also
gherighe als hi mochte solde ouer dz wa-
ter varen eñ tot hē comen. bi welckē bode
dese heilighe dyenaer gods sere wort ver-
blidet recht als of hi totten hemelschē ghe
selscap ghenodet had ghewest want hi be
gheerde mit zijn eyghen pastoer onder dē
seluē strijt hadde dat godes wille geweest
an te nemē die victorie der martelarē Mer
als dese godlijcke mā die zee ouer gheseylt
was eñ totten biscop ghecomē was so is
die biscop seer verblidet eñ hebbē malcan
der vertroest mitten solaes des ewighen
vredes so dat die bodē des ouersten conicx
mit enē hemelschē swaerde seer mālic ghe
wapent begōden haren wech te makē vā
die ene kercke tot die ander daer si zijn ge-
gaen eñ hebben den volcke ghepredict dat
heilighe euangeliū eñ bekeert totten we-
ghe der waerheit Als dit altesamē bi goe-
der ordinācie volbrocht was so heeft dese
biscop een raet gheholdē mittē clerckē en-
mit ene grote menichte vā leke luden vutē
lāde voerghenoemt daer hi dē heiligē mā
sinte odulphus vriendelic ghebeden heeft
als dat hi solde willen bliuē binen die pa-
len vā dien lāde dat cortelic tot hem was
bekeert. eñ doer sine lerighe solde genesen
eñ salichlic mochte v̄lossen van die kinne-
backen des oldē vyants. dat welcke dese
heilighe mā seer gheweyghert heeft seggē
de hoe dat hij te olt vā iaren waer ende te
cranc tot dien dienste. Mer die biscop dye
en heeft hē dat niet willen verdraghē mer
hi heeft ghearbeidet om hē mit sine ghebe
de te v̄winnen. Ten lesten is dese heilige
mā odulphus sinē pastoer eñ sine bisschop
onderdanich gheweest eñ die begheerten
des volcs cōsente ghegeuē op alsucke ma-
te eñ condicie als dat hi wāneer een tijt vā
iaren ōmeghecomē waer wed̄ tot vtrecht
trecken solde wāt hi daer indē dienst ons
heren beloeft had zijn leuen te eyndē Wat
machmē meer bescriuē Dese heilighe dye-
naer gods vol mittē heilighe gheest en he-
uet nyet ofghelaten te predicken eñ te lerē
den volcke gods eñ dat hemelsche rijc hae-
stelic mit sielen te veruollen Aldus heft hi
als een wijs hoeftmeister voetsel ghegheue-
uen der godlijcker sermonē. den starcken
mēschen starcker spijsen. eñ den crancken
nae den beuele des apostels heeft hi spijse
des melcs ghegeuē Eñ aldus bi goede ex-
empel zijnre heilicheyt soe zijn si allegader
eendrachtelic v̄uollet mit groter blijscapē
Eñ als hi aldus sine ghehoorsamheit vol
bracht heeft so is hi wederōme gheuaren
tot sine eyghen woenighe binnē die stadt
vā vtrecht louende eñ danckende god dat
hi doer sine hulpe verdient heeft hier opter

aerden alsoe vele fielē to winē.

¶ Hoe wel dat hi nu ouermits zijnder oltheyt zeer vermoyet was nochtās so en heuet finē moede niet tragher ghewordē dan hi to voren was in daghelixe vasten In wakinghe gode behaghelijckē In heylighe ghebedē In mildē aelmissen. Hi bleue hem seluē zeer sparich eñ strēghe. eñ allē mēschē doer dē naem ihesu cristi was hi milde. Niet en heeft hi ghesorghet omme enich tijtlic ghoet te v̄crighē. omme na de betalighe des vleysches te v̄dienē dat ewighe leuē.

¶ Ond̄ alle dese doechdē en meen ic niet to zwighē dat dese heilighe mā finte odulphus v̄uolt was mit enē profitelikē gheeste. wāt hi alsoe thoecomēde dinghē te vore plach to segghē. recht of hise tegēwoerdelijckē ghesciet saghe. Vādē welckē ōs behaghet een weynich to scriuē op dattet gheloue der gheēre die dat horē soldē doer dat verwōderē niet crāck en worde.

¶ Exempel.

Op een tijt doe dese heylighe mā hem bereyde omme to reysen vāder steden stauron soe ist gheboert dat daer een groete menichte vā vriesen vergadert is die begheert hebbē gestarct te worden doer zijn vermanighe. Den welcken hi god beuolē heeft eñ ghebenedijt. eñ zeer minnētlicke v̄maent heeft als dat si tot gheynē daghē den wech des warachticheydes soldē moghē ōtfanghē eñ oock mede sonderlinghe after laten. den welckē si anderworuē nyet en mochtē vetcrighen sonder groete eñ zware ghenaden godes. ¶ Mer ic weet wel seyde hi voerwaer als dat ghi dē weghe der waerheyt after setten sult. Ende daer omme soe voersegghe ick v als dz die paganē sullen v ouercomē eñ si sullen dese landen benaeuwen eñ v allen mit uwen ghoeden mit hem leyden gheuāghen dat alle to samē alsoe ghesciet is als hi hem geprophiteert hadde.

Dese heylighe mā verseyde noch desen seluē volcke thoecomēde dinghen dye hi doer den gheest wisten een teyken van groten v̄wōdernissen wisende hem luden enen zwaren steen ligghende voer zijn doere Daer heeft hi hem ghesecht vraghende aldus. Besiet ghij wel desen steen ghi sullet weten dat hi sonder menschē arbeyde ghebrocht sal worden inden vloyeden water dat ghenoemt is fle. daer hi soe lange onder den water v̄borghen sal ligghē als ghij sonder godlijcke vrede zijt. Eñ wanneer ghij den seluē steen sonder menschē arbeyde ghesien hebt weder op comen optē oeuer vā desen lande soe saldi voert weten dat mijn lichaem sond̄ enich twiuel nae d̄ doot des vleyssches sal weder comē visenteren dese landen eñ die vrede die welcke v v̄woruen is sal ick ōder die voeten treden alsoe lāghe als ghij mit houerdie. v̄zwerighe. dootslaghinghe. ouerspele eñ mit ādeten sonden gode den hemelscen heer verthoernt alsoe dat hi beneme die grote ghauen des vredes.

¶ Van deser groter eñ wōderlijcker prophecien eñ ouer zware wonderlicheden so zijnder alte vele menschen ouer ghebleuen die ghetughenisse gheuen mit desen vroemen eerwaerdighen eñ heylighen mā als dat si alle dese dinghen eñ noch vele meer ander mitten oghen ghesien hebben.

Eñ dese steen is noch inder kercken ewich
duerende eñ onberoerlic tot een waerach-
tich ghetuychnisse der ghelouigher mēscē
eñ tot confuse eñ scande der onghelouiger
mēscen ¶ Hier nae so is gheboort dat die
kercke vā vtrecht ledich was zōder pasto
re wāt hare heilighe biscop vā ertrijc ghe
scheiden was so heeft die gheestelicheit eñ
die clergie een v̄gaderighe ghemaect eñ si
zijn te rade gegaen mittē heilegē mā sinte
odulphus vā die kiesinghe des bisschops
Eñ als si lāghe tijt ghestredē hadden wie
dat si tot die sorghe des groten regiments
solden verheffen so hebben si te laetstē ghe
coren dē proest vāder kercken die ghemae
met was crast. Mer dese crast oueruloe
dich vā rijcdōme heeft seer houaerdelijcke
gheātwoort segghende Ic heb tot mi goe
des ghenoech waer ōme beswaert ghi mi
also mit die cure vā also groten laste.
¶ Als sinte odulphos dese antwort ge
hoort had so heeft hi dat onwaerdelic ge-
nomen segghende tot hem. Wat segtstu
onsalighe. du versmadeste hier openbaer
lick dat du niet eñ vendient en hebste te v̄
crighen. Al en hastu bi auōturen dese cu-
re niet en willē annemen nochtā waerstu
sculdich te seggen datstu onwaerdich bist
op te climmē tot die hoecheit vā also gro-
ter eren Mer wāt ghi nu om grote goedē
wille versmadet hebste die erwaerdicheit
des heilighē oorden der apostolē. also sult
ghi in dē seluē lede daer ghi so houaerdelic
mede ghesprokē hebt uu in dat laetste vā
uwe leuen voer een wrake die doot smaec
ken dat cortelic daer nae also dat ghesciet
is. ¶ Daer nae hebben die v̄gaderige
der clercken noch eens twist ghehad wye
also groten biscop kiesen wilde Eñ een yt
lic heeft vereoren die hē die alre bequaem-
ste dochte te wesen Mer die priester gods
sinte odulphus niet aenmerckende die per
sone mer die doechde eñ verdienste des per
soens seide ōder hē luden als dat men wel
bequamer biscop vindē solde dā si gheco-
ren hadden Eñ daer heeft hi hē ghewesen
eñen priester bi name ghehetē hungerus
die welcke hoe wel dat lelic eñ onghesien
van ansichte was Nochtās so heeft hi ge
schenē hoe wel heimelic voer dē menschen
mer openbaer voer gode mit grote teyke-
ne beide in verdiensten eñ in werckē Daer
wort hi tot enē biscop ghecoren. Eñ doe
een ytlic tot dese kiesinghe cōsente ghege-
uen hadde doe wort hij op ene tijt bi den
wille gods biscop ghemaect eñ heeft ont-
fanghen die benedixie van dye eerwaerdi
ghe bisschopelijcke officie Eñ al daer heeft
doer die gracie des heylighen gheestes v̄
uollet gheweest de prophecie des rechtuer
dighen mās sinte odulphus wāt nae dye
heilighe mannen sinte wiilibrordus ende
sinte bonifacius en waren niet gheuondē
enighe bisschopen van heilighen godlijckē
leuen in die stoel vā vtrecht die also godli-
ke tot sinē steruē ghecomē is als dese voer
seyde hungerus. ¶ Voert so en salmen
niet afterlaten als dat dese voerseide man
vol godliker graciē ouermits crācheit zijn
re oltheit en mocht niet te kercke gaen dā
onderscoret mit een stocskē in welc hi bo-
uen een besloeten tafele had daer hi in be-
screef ende teyckende dye namen der goe-
der ghecouigher vutuercoren kersten men
tot dat hi die voerseyde namen der gelouī
gher mēscē op een bequame tijt mocht be

scriuē indē boecke des leuēs

¶ Doe gheboerdet op een tijt dat desen heyligen mā odulphus starck vā moeden ōgestadich zijnder crācheyt haestelijcken solde ghaen tottē diēste godes eñ hi heeft after ghelaten sinen stock ind̄ cellē.

¶ Exempel.

EEn cleyn tijt daer nae ouerleden is dese celle by v̄laghinghe des duuels mit enen veruaerlickē brāde ōtsteken mit alle sinen huysrade eñ mit sinē stocke. Als dese heylige mā hier tusschē ōledich was mittē godlickē diēste eñ sach zijn celle mit starkē brāde ōtstekē soe heeft hi tottē bekenden hulpe ghelopē eñ hi heuet gode ghebeden dattet vuyr die plaetse der heyligen nz en solde hinderē. niet achtēde dat sine huyseken zijns woestende mitten brande vergāghen solde.

¶ Doe wort verhoert zijn ghebet ende die brāt is haestelicken ghelesschet ende en heuet niet verbrāt dā alleen die celle. ¶ Wāneer ald9 dā dat vuyr wtgedaē was vātmen dē stock al geheel ōgequetst alsoe dat naeuwelic dat was dat inder tafelen was weeck gewordē bidē welckē alle mēscen geopēbaert was vā wat groten verdiente dese heylige mā voer gode gheacht was. Eñ dese selue stock hebbē sine broeders nae zijn doot op sinē graft vast ghemaket. welcke indē seluē stede daer hi genaghelt was duerēde bleef totten tide der saliger ghedachtē des heylighē bisschops sinte radbodus. Mer wāneer die tijt ōme gecomē was dat dese heylige man soude trecken totten lande des hemelscen rijcke. dat welcke hi langhe begeert hadde. doe soe wort hi mit een cleyn coertse of febres gheroert. wt den welcken dat hi v̄staen heuet dat die tijt van sine betalinge ansta ende was. Eñ hi heuet gheropē dē broderen tot hem. daer hi hem luden ghewesen heeft dien dach eñ oock mede den tijt zijnre v̄sceydinghe.

¶ Doe hi den doot alre naest wiste soe heuet hi anderworue v̄maent sinen broeders dat si allegader tot hem comen soldē eñ mit hem lesen of singhē die psalmē tegē die verwachtinghe zijns wtghāghes Eñ wāneer dat alle die diensten vā sinen wtuaert nae zijn ghebodē betamelickē gedaē waren heeft hi oerlof ghenomē aen broederen hem allen vriendelicken zeer biddēde dat si voer hem den heer bidden willen. eñ hi heeft hem ludē wed̄ omme belouet dat hi ewēlicke den heer voer hem bidden solde. eñ voer die plaetse des cōuentes eñ voer die gheen diese bewonē solde. To hādes keerde hi hem to gode waert eñ en heeft niet gheureest to storuē wāt dat steruē heeft hem een winninghe gheweest eñ hi seyde mit blider hertē aldus

¶ Heer in dineu handen soe beuele ic dy minen gheest.

ONder dese woerden is zijn siel vanden lichaem v̄sceyden daer soe wōderlikē soetē roeke gheweest heuet dat alle de ghene die daer teghēwoerdich waren mit ōtsprekelijcker soeticheyt v̄uolt waren. Alsoe dat si opēbaerlicken daer bekennē konden dat die engelen eñ oock mede dye hemelsche burgeren der wtreysender sielē ōtfanghen hadden in haren lieuen eerwaerdigen gheselschap. Ende sine hoechtiden viertmen den eersten dach vā wedemaēt.

in die stadt vā vtrecht eñ oeck mede te sta-
ueren ouermits sine ghebedē ghesciedē on
tallike miraculē Doer die glorie eñ ere on
ses herē iesu cristi die mittē vad̄ eñ den hey
lighē hheest leeft ende regniert inder ewic
heit. Amen.

Van sinte kunera de heilighe iōcfrou
we eñ martelaerster

DOe vrsula mit hare gheselscap te
romē wolde varen om sinte peter
peter eñ sinte paul⁹ eñ ander hey
lighē te versoeckē so sende si bodē tot enre
stadt die archades hieten tot kunera haer
nichte eñ badt haer dat si mit haer wolde
varen Eñ kunera wolde dat gherne doen
eñ si badt vā hare olders oerlof eñ si reysō
gerighe tot sinte vrsula Hoer vader die he
te aurelius eñ haer moeder florencia die se
re droeuich warē om dat si vā haer doch-
ter scheidē Hier nae doe sinte vrsula mit ha
re gheselscap haddē ghedaen eñ int weder
keren te colen quamē so worden si daer te
samē mit anderē maechdē om gods wille
ghedodet als in die legende van die elf du
sent maechden ghescreuē staet Eñ doe die
scarē der maechdē ghedoot wordē so was
daer bi die coninc vāden rijn eñ sach de hei
lighē so onghenadelic dodē Eñ dat kune-
ra ghinc vten schepe eñ wolde gherne dye
martelie om cristus wille lidē. Doe wort
die coninc mit barmherticheit op haer be-
weghē eñ hi nam se eñ bedecte se onder si-
nē mātel eñ bracht se mit hē te renen daer
hi woende eñ bescermde se vā der doot.
Also dz kunera allene leuēde bleef vā dz ge
selscap der maechdē Eñ si woende i des co
nics hof eñ had altoes god voer oghē soe
dat si sine ghebodē niet en vergat mer zō-
der opholdē so was si altoes in bedige in
waken eñ in vastē eñ in āder goede werc-
ken zōder enich verdriet Eñ si ghinc voert
vā die ene doghet totter āder eñ v̄smaden
alle ere eñ cierheit deser werelt Den armē
quā si te hulpe in alle dat si v̄mochte Ende
wat ere eñ glorie oec dē zōmighē pleghz te
volghē die daer gherne of v̄draghē warē
Daer om do die conic kunera goede werc
ken sach doen so v̄hief hi se bouen alle zijn
ander ghesinne eñ hi beual haer die slotelē
vā alle dinghē Hier in so en verhief si haer
niet in enighe sakē mer si v̄oeemoedichdē
haer so vele te meer Eñ si wort vā alle dat
ghesinne seer lief ghehadt Eñ si was oec
vāden conic bouen alle die hē dyendē seer
lief ghehadt Eñ do die conicginne mercte
dz se die conic seer lief had eñ zōderlinge be
trouwede so creech si groote nydicheit op
haer eñ dahcte hoe dat si se solde moghē v̄
minderē Eñ als si mittē conic sat eñ at soe
plach si vele quaets vā kunera te seggē op
dz si dē conic van hare liefte mochte trec-
ken Mer wāt dē werckē bet is te ghelouē
dā den woordē soe wort die conic grā end̄
en gheloefde die conigine niet mer hi ghe-
boot dat si swighē solde wāt hi cunera in
allē dinghē waeraftich eñ trou vāt Hierō
so wort die hate noch meer i die conicinne
eñ si dochte ho si kunera best scāde mocht
andoen.

Exempel

OP ene tijt do kunera broet had om
dē armen te gheuen eñ die conicinne
sach dat si doer dat huus ghinc soe sprac
die coningiune den coninck aldus toe O
coninck end̄ mijn here siet hoe onspoedelic

kunera ōs ghoet v̇stroyet alstu nu seluen mit dinen ogē wel sien moghest ¶ Sinte kunera wort vādē conick gheropē eñ doe was si zeer v̇uaert eñ aēriep ihesum ōs here dat si vā ḋ aēstaeuḋ cōfusien verlost eñ vrij mocht wordē. Doe wort vā ḋ ghoe dertirēheyt godes dat broot i spaēder verwādelt. Eñ als dit die conick inḋ magets schoet sach soe beruspte hi ḋ coninghinnē eñ hiet hoer voert meer zwighē ¶ Eñ vā dier tijt aē so marcte si dat si kunera myt woordē niet en mocht hinderē eñ si docht hoe sise heymelijck solde moghē dodē eñ si begheerde vā hoor iōcvrouwē raet hoe si dat to werck brighē mocht.

¶ Exempel.

OP een tijt doe die conic omme hem te vermakē was wtgheredē iagē so namen si kunera eñ worchdēse mit eēḋ dwalen die vā wōderlicker maecsel was eñ de noch to renē inḋ karckē is. eñ doe grouen si dye heylige maghet inden paertstal. Doe dese miscdaet was ghedaen vā hem tween soe beloefdē si malcāder mit starckē eñ grote verbōdenisse dat nyemāt van hem tween dat wt brighē solden.

¶ Doe die conic to huys quam soe ghic hem die coninghinne to ghemoete mit eē bliden aensicht eñ gruete hem mit vrolijc heydē. ¶ Eñ doe die coninghinne ende hoor ghesinde hem to gemoten quam eñ om dat kunera daer niet en was soe nam hi dat qualickē eñ vragheden waer kunera was. Doe antwoorde zijn vrou scalckelickē mit eenḋ loghene O heer coninck doe ghij van hier waert quamē kunera olders tot ōs huys mit groter haesticheit eñ voerdēse mit hem.

¶ Exempel.

HIer en binnen soe worden des coninghes peerden totten stalle ghebrocht eñ gheleyt daer sinte kunera was begrauen diemen mit slaeghen noch oock mede mit sporen noch gheensins daer toe mocht bringen dat si inden stal wolden ghaen. Eñ si worden ghebrocht voer een anderē stal daer si lichtelijcken in ghinghē.

¶ Des auōdes doe die coninck sat ende at eñ die stalknecht op die stede vāden stal doer sinte kunera lach begrauē barnende keersen cruyswijs sach staende soe quam hi totten coninck eñ boetscapte hem dat.

¶ Doe die coninck dat hoorde wort hij vā groten wōder versaghet eñ beghāgen eñ gheboet datmē die waerheyt daer van v̇nemen solde.

¶ Doe liepen die knapen totten stal eñ saghen die keersen barnēde vā verre. mer als si daer bi quamē soe v̇loren sise wt haeren oghen. Eñ doe si inden stal quamē soe saghen si dat daer die versche aerde corts gheroert was eñ si grouen doe daer in eñ si vōdeu doe sinte kunera lichaem mitter dwalen daer si mede gheworcht was dat si wt den graue boerden.

DOe die coninck kunera sach aldus soe vernam hi wt warachtighen ghelijckenissen eñ oock mede vermoeden dat die coninghinne een sake hoorre doot was. Eñ doe worde hi vtermaten wōderlijcke tornich op hoor eñ pijndese so zeer dz si drie daghē als een ōsinnich wijf alt lāt omme liep eñ toech hoor haer eñ scoerde dē clederen eñ worde al rasende. Ende doen si aldus drye daghen al rasende hadde ghelo-

pen soe viel si vā ene hoecheit neder eñ do-
den haer seluē Eñ die dienstlīc trouwe die
in den quaden haer ghesellinne was voer
oec quelic eñ wort iamerlic ghedodet Do
die conic den troest vā kunera vlozē hadd̄
so gaf hi zijn pallaes in haerder erē tot een
kerc te timeren eñ begaefde dat eerlic mit
rentē als dat wel beraemde.

¶ Een deel iarē daer na do sint willibor
drus die erste biscop van vtrecht dē biscop
van colen vloecken solde so gheuielt dz hij
doer renē voer Eñ want hi daer een luttel
toefden so quamē daer die edelste mānen
eñ die wijste vā dier stat tot hē eñ vtelden
hē vele doechdelike miraculē van die heili-
ghe maghet sinte kunera Eñ si baden hē
drachtelic dat hi die heilige magz eñ mar-
te laetsker om wes wille dat god vele mi-
raculē dede. dat hi die wolde vheffen Do
die heilighe biscop der goeder ludē ghetu-
ghe had ghehoort soe wort hi daer seer of
verblidet oñer wāt hij op die tijt doe mit
anderē groten saeken becōmert was daer
hi niet mede toenē en mochte so beloefden
hi hem als hi weder quame haerē wille te
volbrenghē Eñ do hi die sakē daer hij om
vut was ghetoghē tot enē eynde had ghe
brocht so quā hi te scepē den rijn wedr ne-
der Eñ doe hi bi heyman berch quā soe v-
rees daer alsulckē storm opten water alsoe
dattet scip eñ alle die ghene die daer i wa-
ren volnae alle haddē verdoruen Doe soe
riep sinte williboert an die hulpe godes en
de badt oetmoedelic dattet onweder ver-
gaen moste Eñ do dat was gheschiet soe
wort hi dēckende dat hi beloeft hadd̄ in si
ne wedercoemste den burghers vā renen
als dat hi solde vheffen als hi weder qua-
me Eñ belide dat voer alle die daer satē dz
si alle daer om warē bevresen om dat hij
dat had verghetē Doe hi bi renen quā so
liet hi dat scip haestelic an dat lāt stueren
Eñ doe dat gedaen was eñ si alle vtē sche
pe waren so vmaende sinte willibrordus
alle dē ghenē die daer warē dat si oetmoe
delic tot die stat soldē gaen daer sinte kune
ra begrauē was Eñ si dedeu alle als hi hē
had vermaent ende ghinghē mit hem oet
moedelick tot haren graue endē baden de-
uotelick christum iesum onsen here dat si
ouermits hare verdienlken mochtē wor-
den gheholpē vā allen quade. Daer nae
do sinte willibrordus alsulckē dienst ghe-
daen hadde als daer to behoort so nam hi
dat heilighe lichaem der maghet eñ mar-
telaersker sinte kunera endē verhief dat mit
groter waerdicheit ende leide dat op eene
ander stede Eñ hier om so ist dat haer na-
me kunera doer alle dat stichte vā vtrecht
groot ghemaect is eñ seer wel bekent dar
die miraculē ghecondicht worde die die al
regoedertierēste here iesus cristus om ha-
ren wille pleghet te werckē aen dē ghenen
die hē aenroepē. ¶ Aldus laet ōs alle tijt
anroepē dese salighe maghz sinte kunera
dat si voer ōs wil biddē.

¶

TE padua sinte aūthonius cōfessors
dach. Dese was een van der minre
broeder oorde eñ seer wuchtbaer in mira-
culen ende in doechdelike werckē.

¶ Te romen sinte felicola der heyligher
iōcfrouwē dach Dese wort na pale tozmē
in een heimelic heit ghewozpen eñ verwol
de also hare martelie. ¶ Endē noch
vele meer ander heilighē. ꝛc

D

¶ Helizeus propheten dach. Dese is begrauen to samarien in palestinē als ihero nimus scriuet.

¶ To cesarien in capadocien sinte basilius bisschops dach die in leringhe eñ indē wijsscheyt edel was.

¶ Eñ noch vele meer ander.

E

¶ In cecilien sinte vitus eñ ooc sinte modestus dach.

¶ Tot mediam inder stat dyoscoro sinte eticius ridder die mit sinte iulius eerst ghevāghen wort eñ onder maxētius gecroēt mitten martelien.

¶ Opten seluē dach bi valeriāyn in sinte crispinus cloester sinte laudelmus abt eñ cōfessoers dach.

¶ Eñ noch vele meer ander.

¶ Die legende van sinte vitus eñ vā sinte modestus.

VItus was een kint vā twalf iaren Sijn vader plach hem dicwijl to claen omme dz hy die afgoden veronwaerden Doe dat valerianus die prouoest vernam soe dede hi dat kint vā hem brenghen Eñ doet die afgoden niet aenbeden en wolde soe dede hijt mit stocken slaen. ¶ Mer dyer gheenre armen dyet kint sloeghen eñ des prouoests handen worden to hant lam. Eñ die prouoest riep och my ic hebbe mijn handen verlozen. Ende vitus seyde hem. Doet comen dijn goden op dat si dy gheneesen of si moghen. ¶ Valerianus seyde moghestu dat doen. Vitus die seyde. Ja mijns heren godes naem soe mach ict doē eñ to hant doe hi bat gheuas hi hem Die prouoest seyde sinen vader Verspreke dijn kint op dattet hem niet qualicken en verghae. ¶ Doe seyde hem de vader to huse waert eñ hi pijnde hem zijns kindes op set eñ wille to vwādelen mit altehanden instrumēten van soeten gheiude. eñ mittē spele vā maechdekens eñ ooc mede mit anderweelden.

¶ Eñ doe hem die vader in een camer besloten hadde soe quam daer wt der camere een alte wōderlijckē soetē roeck dz dye vader mit alle dat gheſinde vwonderden vanden roeke. Eñ die vader sach doer die doze eñ hi sach omtrēt zijn kint seuē enghelen staen eñ seyde. Die goden zijn in mijn huys ghecomē eñ hi wort to hāt blint. eñ hi wort zeer ropēde dat alle die stadt van lucana beroert wort. ¶ Valerianꝰ dye quam selue tot hem gheloopen eñ hi vrage de hem wat hem gheschiet was. Ende hy seyde hem Ick sach vuerighe goden eñ ic en mochte hoor aenschijn niet aensien.

¶ Hier omme soe seydemē hem tot iupiters tempel. eñ hi beloefde enen stier mpt ghulden hooznen mothte hi hē gheneesen. mer doet hem niet en halpe soe bat hi zijn kint dat hi hem gheneesen soude Eñ mit sinen ghebede ghecreech hi zijn oghen wedēr Mer doe die vader aldus niet ghelouen en wolde mer hi pēsede altoes dat hi zijn kit doden wolde.

¶ Daer omme opēbaerde die engel modeste sinen camerlinc. eñ hiet hem dat hi i een schip ghinghe eñ voerde dat kint in een ander landt. Doen hi dat ghedaen hade soe brochte hem alle daghen een aerne

hoer spijse. eñ si deden vele miraculē. Hier en binnen wort dyocletianus sone mitten duuel beseten eñ hi seide dat hi nūmermeer daer vut gaen en solde dat en waer dat vitus vā lucana daer quame Hen sochte vitus eñ men vant hē ende men brochte hē totten keiser Dyocletianus seide hē. kint du moghes mijn sone gheneselen Eñ vitus seide hē Ic en mach hem niet gheneselen mē onse here Eñ altehāt so leide hi sine hāt op hē eñ die duuel vloech wech Eñ dyocletianus seide. kint hoer mīnē raet eñ offer den goden op dattu ghenē quadē doot en sterues Eñ doe hi des niet doen en wolde endē hi mit modesto in een karcker geleit was so viel of dē hoop yslers die hē anghedaen was eñ die karcker wort seer claer vā onbegripelijcken lichte Doe mē dit dē keisee seide so dede hi hē vuthalen eñ in enē barnendē ouē werpen eñ hi quā onghequetst daer weder vut Doe lietmē daer ene vrese lijcken liebaert comen om dat hij hē solde verslinden mer ouermits zijn geloue wort die wrede liebaert soe saftmoedich als een lam. Ten laetste dede mē hem eñ crescencia zijn voetster die hē altoes gheuolghet was eñ modestus te samē ophāghen mer altehāt soe wort die lucht verdōckert endē die eerde beefde eñ der afgoden tempelē die vielen eñ doden vele ludē. Hier die keyser die vloech vā aurte eñ sloech hē selue mz sine vuysten eñ hi seide Ach mi dat ic vā ene kinde verwōnen bin Hier die enghel godts ontbantse altehāt eñ si vōden hē neuē een ryuier eñ daer ruken si hem eñ al biddēde so ghauē si harē gheest Eñ die aern behode hare lichamē. Eñ sinte vitus opēbaerde florencie eenre edelre iōcfrouwen hare

lichamen eñ si nam se eñ begroef se eerlic.

F

TE mens der heilighen martelaren dach sinte aureus billchop in die selue stadt eñ Julitina zijn sulker.

TE lyon sinte aurelianen billchop ende confessoers dach. Eñ

G

TJn die wijheit van barri sinte gondolphus bilcop eñ confessoers dach.

TE orliens sinte Anitus priester ende confessoers dach.

TOpten seluen dach sinte volmer confessoer een man van groter heilicheit ende reliqien. Eñ noch ꝛc

A

TE alexandrien passie der heiliger iōcfrouwen sinte Hyarina.

TJn spaengen in der stadt malata sinte Cyriacus eñ paula der heilighen iōcfrouwen. die na vele tormēten mit stene doot gheworpē wordē. Eñ

TDie legende van marina der heyliger ioncfrouwen.

MArina was en enighe dochter eñ doe haer vader een monic in een cloester ghewoorden was soe dede hi zijnre dochter habijte verwādelen dz men vermoeden solde dat si een mā waer eñ gheen wijf Eñ hi badt den abt ende dē broeders dat si sinē enighen sone ōtsangē solde eñ si verhoorden sine sine bedinghe eñ ontfinghen hem in enē monick eñ si heten hē alle broeder marinus. Eñ broeder marinus begōde seer heilichlic te leuen en eñ sonderlinghe ghehoorsaem te zijn Do marinus xxvij iaer olt was eñ zijn vader

strouen wolde soe riep hi sine dochter tot hem eñ maectese valter in ghoedē willen. Eñ geboet hoor dat zijs niemāt en sepde.

¶ Marinus plach altoes to gaen mittē wagen vādē cloester eñ mittē ossen eñ hael de dat holt tottē cloester wart. eñ onder wilē benachte hi i eēs mās huus Eñ des mās dochter wort kint draghēde bi enen ridder. Doemē hoor vragede wes thynt waer sepde si dat broedē marinus hoor ver craft hadde ¶ Doemē marinum vrage de waer omme datty alsulckē grotē misch daet ghedaen hadde sepde hi tis mijn scult vgheefres mi omme gods willē.

¶ Doe worpē si hem wt dē cloester eñ hi bleef daer drye iaer wonēde voer d̄ por tē buptē dē cloester eñ si ghauē hem dage lics een stucke broedes

¶ Exempel.

HIer na wort dat kint ghebozē eñ mē leudet dē abt die ghaft marinum om dat hyt opuoedē solde eñ hi behelt daer ij iarē lanck. ¶ Marinus gedoerhde dit al v. duldelickē eñ dan cte gode.

¶ Tē laetstē hadden die broeds barm hertichept op hem omme zijn groten oot moedichepts willē. eñ ook omme sinen ghedoechsaemheyt eñ ontfingē hem wed omme indē cloester eñ lieten hem allen diē snoetsten wercken doen. Eñ hi dedes goe dtierlick. ¶ Eñ ten laetsten epade hi si nen leuē in ghoeden wercken eñ voor tot gode waert.

¶ Doe die broeds zijn lichaem dwaden solden eñ meynden hem to begrauen in ey ne oneerlijcken stat so saghen si dat hi een wijf was Eñ doe hadden si alle wōd eñ si worden alle veruaert. eñ si sepden ōderlin ghe dat si misdaen hadden tegēs godes deerne. Eñ si quamē alle ghelopen tot al dus groten wōder.

¶ Hier omme begrouen si hoer lichaem eerlicken in die karcke ¶ Eñ dat wijf dye godes deerne berupt hadde wort mit den duuel beseten eñ beleet hoer misdaet eñ si quam tot des maghets graft eñ wort ver lost. ¶ Tot hozen graue comē die ludē al omme eñ daer gheschieden vele miraculē ¶ Si sterf een dach voer sint iohannes baptisten dach.

B

¶ To romen der hepliger martelaren dach gerualius eñ prothalius

¶ To rauennen sinte vitijn martelaer die onder paulijn den rechter gecroēt woz de mit ōthoefdinge.

¶ Eñ noch vele meer and.

¶ Die legende van sinte gerualius eñ prothalius.

GErualius eñ prothalius waren twee ghebroeders. Ende waren sinte vitalis eñ valeriaens zonen. Dese twee eerwaerdighe heylige mānen die ghauen alle hoer ghoeden die si beūttē de waren den armen omme godes wille. Eñ si woenden mit sinte nazarise die tot e bredunen een celle ghemaect hadde. ende een kint celsus ghaf hem die steinen.

¶ Datmen hier segghet in deser eerwa erdigher eñ heyligher legenden ofte hysto rien als dat nazarijs hier celsum hadde. doe by auōturen dat dit is omme dattet aldus voergheslegghet eñ ook voersprokē is wāt alsmen in nazarijs legende vindet

so was hem celsus lãge hier na ghebracht
Eñ doe men se alle totten keyser uero had
ghebracht so volghede hẽ dat kint celsus
al wenende Eñ doe hẽ een vãden ridderen
sloech an sine wanghe so berispte hẽ naza
rius Doe worden die ridders toznich endẽ
sloeghen nazarius mit hare spozẽ eñ si lep
den hẽ mitten anderẽ inden karcker Endẽ
daer nae wozpen si hẽ in die zee Oyer Ger
uasiũ eñ prothasiũ voerden si te meplanen
Tot dien tyde quã een graue te meplanen
die Altosius hete die van den keyser was
ghesant te striden teghẽs dye vã almanie
Eñ die die afgodẽ oetende quamẽ hẽ te ge
moete eñ seiden dat die afgodẽ niet ãtwoz
den en woldẽ voer dat geruasi9 eñ protha
sius hẽ eerst offerdẽ Eier om so hieltmense
tehãt op eñ hietse offerẽ Oyer om dz Ger,
uasius seide dat alle die afgodẽ stom ende
doef warẽ eñ hi dẽ graue leerde dat hy vã
cristo ouwinnighe begherẽ sode soe wozt
hi toznich eñ dede hẽ so langhe mit loden
solue slaen tot hi sinẽ gheest gaf.

C Daer nae dede hi prothasiũ comẽ en,
de seide hẽ. katyf beholde du doch dyn lyf
eñ en steruet niet quader doot mit dynen
broeder Prothasius seide hẽ Welcke onser
is een katyf. weder ic die di niet en ontsie
okte du die schines dat du mi ãtsiekte Alta
sius seide hẽ. katiuighe mẽsche ho ontsie ic
di Protasi9 seide. het schynt dz du mi hier
in ontsietste eñ dat ick di hier mede quetse
dat ic dine afgodẽ ghene offerhãde en doe
wãt en dede ic di hier mede gheen seer soe
en soltste mi nũmermere dwighẽ dine go,
den offerhãde te doen Doe dede hẽ de gra
ue opwaert hãghen Eñ prothasi9 seide hẽ
Graue ic en wozt niet toznich op di wãt
ic sie dat die oghen dyne herten blit zyn
mer ic hebbe meer ãtsarmhertichеit op di
om dat du niet en weetste wat du doetste
daer om voldoet dz du begõnen hebste op
dat mi hudẽ die goedertierenheit gods te
ghemoete come Doe dede hẽ die graue ãt
hoefden Eñ philippus en gods knecht eñ
sine sonen namẽ heymelic hare lichamẽ eñ
begroeuen se in een huus in een stenen bat
Eñeen boec daer haer leuẽ ñ hare passi ñ
beschreuen was leide hi onder hare hoefdẽ
Si warẽ ghepasliet ãder Nero den keiser
int iaer ons heren lvij. Ende hare lidhae,
men die waren langhe verborghẽ. mer in
sinte Ambrosius tydẽ so worden si alsul
gheuonden.

C Op ene tyt doe ambrosius in de kerc
ke te meplanẽ was die in die ere Naboys
ende Feliciani ghesticht was alsoe dat hy
noch en sliep noch en waecte soe openbaer
den hem daer twe scone ionghelinghen eñ
waren mit witten clederen ghecleedet dat
was mit enen mãtel eñ hem dochte dat si
die hãden opstaken eñ mit hẽ beden Doe
bat sinte ambrosius waer dat niet vã go,
de dat si nyet meer openbaren en moesten
mer waert van god dat si noch eens hem
te vozens moesten comen Endẽ in die selue
maniere doe die hane crayde soe sach hi de
se ionghelinghen mit hem beden. Oyer op
den dozden nacht daer nae doe hi nuchte,
ren was endẽ van vasten seer vermoept en
de hem van desen dinghen te mael seer ver
wonderde daer hi sat ende waecten soe o,
penbaerden si hem weder mit enen dozdẽ
persone dat hem sinte Paulus dochte we
en nae ghedaenten dat hy hem ghemaelt
ghesien hadde Eñ dese voerseide ioghelin

gheswegen Eñ paulus seyde Dese tweeñ en begheerdē niet dan mijn leringhe nae to volghen. eñ hoor lichamē saltu vinden daerstu staetste alstu twaelf voeten dyep ghegrauē hebste. eñ ooc mede een boec in een kiste daer hoor legende in ghescreuen sal wesen.

¶ Doe v̄gaderde ambrosius die bisscop pen daer omtrēt eñ begā to grauē eñ vāt soe paulus gheseyt hadde. eñ twarē meer dā cc iaren gheledē. nochtā vātmē horen lichamen al versch eñ wt dē graue quam soeten roke.

¶ Exempel.

Daer quam een blinde eñ aentaste die casse eñ wort siende. Eñ daer wordē vele ander siekē ghenesen. ¶ Op desen martelaren dach wordet vrede tusschē den romeynē eñ den lomberdē. Eñ zommige dinghē die inden daghe scieden seyt Augustinus ¶ Doe hi eēs mittē keyser to melanē was soe wort daer een blinde siende. ¶ Efter Augustinu ¶ Doe hi eēs mit den keyser was in die stede virtoriana die ōtrent xxx milen vā yponē is. was eē iō ghelinck die een peert in een riuier dwaen solde eñ to hant voer die duuel in hem eñ worpen in die riuier of hi doot waer gheweest. Eñ doemē geruasium eñ prothasium hoer vesper sanck soe scheent dat de iō ghelinc wort gheslagen vādē gelude des sanghes eñ hi liep ropēde tottee karcken. eñ hielt hem anden oltaer. Doe beswoer men den duuel dat hi wtghinge soe seydy dat hi sine leden of sniden solde eñ hi toech hem een oghe wt soe dattet mit een cleyn aderken bleef hāgen op sine wāghen. mer si leyden dat oghe weder omme in sinen stat soe si best consten eñ mochten.

¶ Ouer een weynich daghen soe wort hi ghenesen mit sinte geruasius eñ prothasius hulpe.

Ambrosius scriuet aldus van desen eerwaerdighen heylighen martelaren. Dit zijn gheteykēt waren mittē hemelsen teyken eñ ōtfinghen die zeghelicke wapē vāden apostel. eñ si worden v̄ledicht vāden wercken der knapen. eñ si sloeghē neder vā den quaden viāts quaethedē d̄ scaren eñ si volchden nae cristum ōs heer vrij eñ ōbecommert. O wat saligher broederschap waest die hoer behielden aen de vrome woerden der eerbaerder salicheden eñ niet en wort besmet. Och wat glorioser sake vā stride daer si mede wordēn gecroenet die vā enen moeder gheboren eñ ghebaert waren.

C

¶ To romē sinte nouatus dach thimotheus des priesters broed̄ Haer suster waren potēciaen eñ praxedis

¶ Inder stat thonis sinte paulinus daghe ciriacus felix eñ feliciana

¶ Eñ noch vele meer and̄.

D

¶ Tot cesarien sinte eusebius bisscops dach eñ cōfessoer.

¶ In affrikeu sinte quiriacus eñ ooc mede appollinaris dach.

¶ To mens sinte albaen priesters dach eñ martelaer. die vāden gothen ōthouet wort eñ nam zijn hoeft eñ droecht rotten stede daer zijn eerwaerdige lichaem nu is rustende.

¶ Eñ noch vele meer ander.

¶ Die legende vā sinte Quiriacus

Quiriacus was enre edele vrouwē Julite van yconien kint Eñ ōme dat si begheerde die veruolghinghe te ontgaen so quā si in tharsis vā cecilien mit quiriacus narē sone dye drie iaer olt was mer nochtās wort si ghebroeht voer alexāder den richter eñ si bracht haren sone in hare armē Doe dat twe vā hare maechden saghen so lieten si se end̄ vloghen tehāt Die richter nam dat kint in sine armen eñ als die moeder dye afgoqē nz offerē en wolde so dede hi se gheysselē mit scorpionen. Eñ doe dat kint zijn moeder sach slaen so weende dat bitterlick eñ riep iamerlic Eñ die richter smeecte mit dat eñ sette dat op sinē scoot eñ hielt dat in sinen armē eñ custe dat Mer dat kint sach altos tot sine moederwaert eñ v̄onwaerde des richters cussen Eñ dat keerde zijn ansicht onwaerdelic vā hem eñ crabde mit nagelen eñ riep tot sine moeder als ofte dz ghesecht wolde hebbē Jc bin oec kersten End̄ ten laetstē spordelde dz sere eñ beet dē richter in sine scolderē. Doe wort die richter seer tornich eñ werp dat kint vā bouen alle die trappen neder also dat zijn teder harsenen daer aen bleuē Doe iulita sach dz hare kint voer ten hemel gheuarē was so v̄blijde si daer seer eñ dancten gode Doe dede hi iuliten villen eñ dede siedende pec op haer storten eñ daer na dede hi haer dz houet ofslaen. ¶ Men vindet in een legende dat quiriacus dē tyran v̄onwaerde beide mit smeken eñ mit dreighē eñ seide dz hi kersten was Mer nochtās was hi do nae sine tijt een kent dz niet wel spreken en cōde mer die heilige gheest sprac in hē Eñ do hem die richter vraechde wie hē gheleert hadde so seide hi. O richter mi v̄wondert dine dwaescheit dat du mi aldus seer iōc sietste. iae dat ick noch gheen drie iaer olt en bin ende dat du mi vraghes wie mi godes wijscheit gheleert heeft Ende doe mē hem sloech doe riep hi ick bin kersten Ende also dicke als hi dit riep so wort hi wed̄ starck teghēs die tormēten Ende die richter dede die moeder mittē kinde vā lede to lede ofsniden Eñ gheboot datmen hare leden spreiden solde om dat se die kerstē niet begrauē en solden. mer die enghel gods v̄gaderde se weder. eñ bi nachte so begroeuen se die kersten. ¶ Hare lichamen die waren vertoont een vā Juliten maechden die noch leefde in des groten cōstantinus daghen. die die heilighe kerck weder vrede ghegeuē was Ende alle dat volc had se in groter deuocien.

¶ Si waren ghepassiet in den iare ons heren. cc. ende. xxx. onder alexāder den keyser.

E

In die stat Nola in sampaengē sinte paulinus biscops dach wes leuē sinte gregori⁹ in dyalogo ghedenct

¶ In britanien sinte albinus martelaers dach Dese wort in dyoclesiaens tijden in die stat verolāno nae vele tormēten in dē hoefde gheslaghē eñ onsinc also sine martelie. Mit hē wort ghepassiet een vā den ridderen om dz hi den voerseidē martelaer niet slaen en wolde.

¶ Bi dē berch Ararath tien dusent heiligher martelarē dach.

¶ Opten seluen dach sint nyceas biscopis dach. ¶ Eñ noch.

¶ Die legende vāden thien dusent martelaren.

Daer was in tiden voerleden een prince ghehieten achasius die ge ordineert hadde to vechtē eynen strijdt teghen den keyser adrianum. Doe die dach des strides aenghenomen was soe heuet dese selue prince allen sinen ridde ren eñ knechten feestelijcken offerhanden omme victorien te v̄crighen den goden ge offert. mer nae der offerhandē is op hem luden gheuallen een ōuerdrachtelijckē āxt eñ vrese. wāt die prince gruwelde dattes keysers heer starcker eñ meerder was dā zijn heer was. ¶ Eñ daer is doe een iō ghelinck gheopēbaert nae der ghedaēten eñ heeft gheseyt aldus Omme dat ghi dē goden offerhāden ghedaen hebt dat duue len zijn so is op v allen dese vrese ghecomē Daer omme doet offerhāde ihesum cristū die door allen menschē salicheyt ghecruyst is hi sal v thoenen sine glorie eñ vittorie. Eñ hi sal v segghen wat v vā noeden is te doen. ¶ Dit hebben si alleghader belouet te doen.

¶ Daer waren v̄gadert int herte negē dusent die vā bliscappē haers herten ghe offert hebben onsen heer ihesu cristo. Eñ nae dyen offerhādē worden si allegader v̄ uolt mit grotē bliscap. eñ si ghinghē ten strijde sond̄ vresen eñ behieldē dat velt mit victorie. ¶ Daer nae zijn si ghegaen in den gheberchtē eñ loefden eñ danctē dyen naem ihesu. Daer zijn ond̄ hem gheopen baert seuen enghelen mit groten claerheyt Ende si hebben hem luden geinstrueert en de gheleert inden kersten gheloue eñ inden thien gheboden. Daer wordē si ghedoept vādē enghelē indē hemelschē douwe. dye wt den hemel ned̄ gheuallen is op hem al len daer si bi een waren

Doe v̄gaderde die keyser adrianus eē meerder heer mit grotē conighē ōme hem ludē wt to vechtē eñ hi is hem ouerco mē eñ heuet hem bodē ghesant vraghende of si hem luden wolden opgheuē sinē gro ten machte. Welcke bodē soe grotē glori daer ghesien hebbē soe dat si mede beloef dē in cristum iesum. ¶ Daer nae heuet die keyser vele meer strengher bodē wtge sant eñ si hebben mede in ghrlijcker mani eren beloeft cristum. Eñ aldus is v̄meert gheweest die edele veelheyt als dat daer in ghetale waren thien dusent.

¶ Dese heylige toecomende martelaren wāneer dat si vāden wreedē keyser adria no bedwōghē solden wesen omme to doē sacrificie eñ offerhāde den afgoden soe heb ben si alle to samen ghelijcke gheātwoert Een warachtige sacrificie eñ ōbesmetteu hebben wij gheoffert ōs seluē ōs heer ihe sum cristum die welcke omme to v̄lossene dat menscelijcke gheslachte v̄waerdighet heuet neder to dalen wt den oppersten he mel eñ oock mede gheboren to wordē van eender reynder eñ suuerder maghet dye by namen ghehieten is maria. eñ ghesprotē is wt coninclijcken geslachten dauid. Ende omme mit veel quaethedē eñ spijten ghequelt to sine. mer totten laetsten wou de hi ymmers oock mede ghecruyst wor den den welcken o du v̄maledide keyser nz en bekennest.

¶ Doe wort die keyser tornich op hem

luden eñ seide Ten waer sake dat ghi den iesum verlaecken wilt so sal ic v allen mit ghelijcke ppne doen cruce Daer hebben si alle ghelijcke ppne gheleden als ōse here re ielus cristus selue ghedē heft mit starc ken moede Eñ wāneer dese starcke toeco, mende martelarē gecrucet soldē worde so hebbē die wrede vleischouwers adriaens dienres een groot bosch ofghehouwē en, de hebbē een yghelick martelaer een cruce ghemaect cyer als si warē ghecomē totte alrelaetstē heilighē so heeft hē ghebroken een cruce Doe brachte die enghel gods vā dē hemel een cruce op dat hi niet minre dē anderē of onghelijcker vā eren wesen sol, de Eñ dese heilighe martelarē int ghetale x. dusent hebbē omtrēt der dorder wre dye martelien des cruces salichlick volbracht. mer omtrent der selter wen vā den daghe so is ene grote eertbeuinghe gheschiet endē die stenen zijn gheschoret eñ duysternissen zijn gheworde ouer alle eertrijc eñ die son ne is verdonckart Eñ alle die tepkene dye in die passie ons heren gheschiet warē dye waren oeck mede in ghelijcker maniere al daer ghesien ¶ Eñ omtrent die neghende wre hebben die heilighe martelarē vutghe stort hare ghebeden an ōsen here cristū ie, sum segghende aldus ¶ O lieue here god wilt ōs ghedēcken in dese galghe des cru, ces eñ ontfanghe onse ghebedē eñ so wat wi begheren vā di. wilt ons dat verleuen Verleent ons eerst werk dat alle die ghene die welcke deuotelick mit vasten ende mit ghebede der memozien eñ ghehoechnissen ūser passien vieren sullē dat si verdienē mo ghen te vercrighen een vruchtbaer loen. Voert dat ghi hem luden wilt gheuen ghe

southeit des lichaems ende medicinen der sielen. Voert dat ghi hem luden verleent in hoeren huysen vruchtbaerhept vañ alle goeden dinghen. Verleent hem oec mede waer dat sake dat si in enighen stride qua men dat hem hare vyanden niet hinderen noch scaden en moghen si zijn sienlic ofon sienlic bi dine beschermenisse Ende also dz di behaghet mit dine wapene wilt hē be, schermen. des bidden wi alle di o here on se god ¶ Voert so begheren wi lieue here dat een dach die si in ghedenckenisse onser passien holden moet hē verlaten en ghehe le iaer vuten veghevuer Eñ voert lieue he, re wilt hem dā ofhalen alle quade gheestē eñ alle siecheit eñ alle scadicheit. Voert in die vre des doots wilt hē verlenē lieue he, re goet verstant. suuer biechte te spreeken ende waerachtighe berouwe des herten vā hare sunden. Ende te ontfanghen dat waerdighe sacrament dijns vleysches en, de dijns bloedes tot salichept haerder sie, len. want vol glozien eñ louelick so is dij, nen name in der ewicheit. Ende daer is ene stemme vuten hemel ghecomen tot hē luden segghende aldus. O heylighe mar trlaren christi alle dat ghene dat ghi hebt begheert vā den onsterflijcken coninc dat weet dat ghi alletesamē verwozuen hebt ende v van gode ghegōnen is. Aldus ver blijdet v ende weest vrolick want uwe ge beden zijn waerachtelic voan cristo onsen here verhoozt. ¶ Endē als hem dit was ghesecht so hebben si alle in ene eñ die selue vre in die belidighe ons herē haren gheest opghegheuē Die welcke zonder alle twij fel in dat rijck der hemelen ōtfanghen zijn eñ daer hē verbliden in der ewicheit.

¶ Een ghebet.

O Almachtighe ewighe god wāt du te een exempel dijnre passien den thiē du sent martelarē hebste den ghalge des cruces doen ondergaen. v̄leent ōs ghoedtirē lijcken dat wij die hoer passie eren hier in der aerdē dat wij moghē die medecinē eñ hulpē dijnre passiē inden hemel v̄woru en Doer ihesum cristum dijn zoen die mit dy regneert in enicheden des heyligē ghestes inder ewicheyt. Amen

F

¶ Johannes priesters dach die iulian⁹ die keyser dede doden.

¶ Optē seluē dach sinte felix prister dyē die mōt mit steynen ghesla ghē wort to hi sinen gheest ghaf.

¶ Sinte edeltruyt der heyliger iōcvrouwen dach een coninghine.

¶ Eñ noch vele meer and̄.

G

¶ Sinte iohānes baptisten gheboerten dach een voerloper ōs lieues heren ihesu cristi ōs verlossers.

¶ To ansberch sinte simplicius biscop eñ cōfessoers dach.

¶ To romen sinte fiscus eñ luceyas mit noch ander xxij.

¶ To mechelen sinte rombolt biscop eñ martelaers dach.

¶ Eñ noch vele meer and̄.

¶ Die legende iohānis baptista.

Sinte iohānes baptisten gheboorte die was ghebotscapt vāden engel in deser manirē Soemē in historia scolastica vindet om dz dauid godes dienst v̄meerderē wolde soe sette hi xxiiij ouerste pupen. Eñ een vā dē was die meeste eñ men hiet hem prince d̄ priesters. Hi sette vijftien priesters vā ele azers gheslachte eñ acht vā ytamer. End̄ mittē lote ghaf hi elcken zijn weke omme to dyenē inden tempel nae zijn thoebehoeren. Eñ abyas hadde die achtende weke Eñ zacharias was van sinē gheslachten. Eñ hi eñ elizabeth die waren beye olt eñ si en haddē gheen kinder.

¶ Op een tijt als zacharias indē tēpele ghegaen was omme wiroec to leggen op den ghuldē altaer eñ die menichte vā dien volcke buytē ōtbe ydē soe opēbaerde hem die enghel gabriel inder rechter siden staē de bidē altaer. Eñ omme dat zacharias v̄uaert was omme dat hi hem sach soe seyde hi hem. Sacharias en ōtsich di niet. wāt dine hedinghe is verhoert. ¶ Glosa ¶ Die ghoede enghelen pleghē vriendelijcken to troesten den ghenen diese sien eñ die van hem v̄uaert worden. Mer weder omme soe pleghen die quaede eñ boese enghelen als si hem seluen verwandelen i enghelen des lichtes die ghene die vā hem veruaert worden noch meer daer toe to v̄uaren. ¶ Ghabriel die boetscapte zachariam dat hi enen zoen hebbē solde die iohānes hieten solde. die gheen wijn noch ghemaecte dranck drinckē en solde. eñ dat hy voer den heer ghaen solde inden gheest. eñ indet craft helyas. ¶ Johannes die wort ghehitten helyas omme zijnder woninghen willen. dat was inder woesterē eñ groeter woestinen. ende omme sine lijf neringhen. want si aten beyde weynich. eñ om sine ghewade. wāt hoor beydē cle

der waren ruych eñ om sine officie wāt si
zijn beide voergāgers Mer helias sal zijn
een voergāgher des doemers mer dese die
was een voergāgher des verlossers Ende
om sinē toorne want haerder beider woor
den die barnden als een fackele . Mer doe
zacharias mercte sine oltheit eñ zijns wij-
ues onuruchtbarheit so begōde hi te twi
felen Eñ also die iodē pleghē so eyschede hi
een teikē vāden enghel mer om dat hij ds
enghels woordē niet en gheloefde soe ma
kede hi hē stōme . Men sal weten dat dye
twijfelinghe alsulcke tijt gheeyschet heeft
dat si te ontsculdighē was om die groot-
heit der beloften Also mē leset vā abrahaz
wāt do onse here hē belouet hadde dz zijn
saet dat lāt van chanaan besitten solde so
seide abrahā tot hem Here mijn waer bij
so mach ic dat weten dat ic dit lāt besittē
sal Eñ onse here antwoorde hē eñ ghaf hē
een teiken eñ seide Neemt een coey van iij .
iaren Als genesis seit Sōmighe tijt so ple
ghet mē oec die twifelinghe te ōtsculdigē
alsmē mercket die eyghen broescheit Also
als ghescreuē is vā Gedeon eñ seide Here
waer mede sal ick yseahel verlossen want
siet mijn geslachte is die minste in manas
se eñ ic bin die minste in mijns vads huse
Daer om eyschede hi vā gode een teicken
Eñ hi gaf hē een teikē van den vliese als in
der rechterē boec staet ¶ Sōtijt plechtmē
oec te twijfelen eñ dat te ōtsculdighē ouer
mits die crācheit der naturē alsoe sara de-
de Wāt doe onse here tot abrahā had ge-
secht Ic sal totti comen tot dese tijdē ende
sara dijn wijf sal een sone hebbē Doe lach
te sara after die dore eñ seide Na dien dat
ic olt bin gheworden end mijn here olt is

so sal ic nersticheit gheuē totter vleischeli-
ker wellusten Waer om so wort dā zacha
rias alleen stom om de twijfelinghe alsmē
beloeft grote beloften eñ die onmoghelic
zijn in die werckē zijnre eyghenre broesch
heit Eñ alle die ander die voerseit zijn ghe-
ne plaghe en ōtfinghen om hare onghelo
uicheit waer om dz hij oec meende dat hij
onwaerdich was alsulckē kint te ōtfangē
als hē die enghel seide Eñ hi twifelde om
die onmoghelicheit der naturen . Eñ daer
om om vele saken so wort hi geslaghē mit
stomheide Eerst als ōs beda secht so wol-
de hi onderscheiden dat hē die enghel sey-
de ende daer om so wort hi stom dat hi al
swighende solde lerē ghelouē . Ten ander
den so wort hi stom om dat hi in zijns ki-
des gheboorte te meerre wōder ghescien
solde . wāt als iohā wort geborē so wort
hi sprekende . Eñ dat ene wonder wiesch
op dat ander . Ten dorden was dat beta-
melic dat hi sine stēme verloes als die stē-
wort gheboren eñ men der ewe gheboot
te swighen . Ten vierden wāt hi eyschedē
een teiken vā gode eñ hi ontfinc sine stom
heit tot een teikē . Doe zacharias vut dē
tempel quā totten volcke eñ si saghē dz hi
stōme was gheworden soe bekenden si bi
sine teikene dat hi inden tempel een visio-
ne ghesien hadde Ende doe sine weke vol
daen was so ghinck hi te huus ende eliza-
beth ontfinc ende si verberchden haer doe
vijf maenden Want als ambrosius secht
soe schaemde si haer dat si olt was end dz
si een kint droech om datmen vermoeden
mochte dat si in hare oltheit haer gheghe
uen hadde tot die vleyschelijcke ghenoech-
ten Nochtans soe was si blide dat si den

laster van ōdrachticheden deruen soude. want het is groet laster der vrouwē dat si dat loen der bruloften niet en mogē winnen daermen die echtscap omme doet. eñ die vleyschelicke sonde mede ōtsculdighet. eñ vantwoert.

¶ In die seste maēt doe ōs vrouwe ōs heer ōtfanghen hadde omme dat die maeghet blide was omme dat hoer nichte dreghende was eñ omme dat si medelidē hadde op hoer oltheyt soe quam si tot elizabet Eñ doe sise gruetede eñ sinte sinte iohannes die vol vanden heilighen gheest was gheuoelde dat die godes zoen to hem quame. eñ omme dat hi hem mitten mōde nyet grueten en mochte soe dede hijt al roerende. als of hi hem ghaerne ghegrueten hadde eñ teghen sinen heer opghestāden hadde. ¶ Maria bleef bi elyzabeth drye maenden eñ diende hoer.

¶ Doe iohannes gheboren was hieue si hem mit hoer handen vāder aerden. eñ si dede dat werck der voesteren. ¶ Scolastica historia. ¶ Johannes hadde hyer negen sonderlinge preuilegien daer hy ōs heer voerganger in sceen. Wāt die selfengel die gode boetscapte die boetscapten hem. Ons heren woeder hieffen van der aerden. Hi ontbant zijns vaders tonge. Hi ordineerde eerst dat doepsel. Hi wysende cristum mitten vinger. Eñ cristus prese hem bouen allen menschē. He boetschapte int voerburch der hellē dat cristus comē solde.

Omme dese neghē voerdelen eñ priuilegien hiet god iohānes een propheet. eñ oock mede meerder dan een propheet Waer ommē dat hi hem meerder hiet dā een propheet secht ¶ Guldemōt ¶ Eē propheet ōtfanghet weldaden van gode mer gheen propheet en mach gode geuen die weldaden des doepsels. Een prophete behoort van gode te propheteren. mer ten hoort een propheet niet toe dat gods zoen vā hem propheteren sal.

¶ Alle die propheten propheteerdē van gode. mer vā hem en is niet gheprophete, ret. Johannes en propheteerde niēt alleyne van cristo mer ander propheteerdē vā iohannem. wāt ñ waeren alle toe samen brenghers des woordes godes.

¶ Glosa.

¶ Dat woert staet hier voer den ghebenediden zoen godes diemen dat woert is noemende. Als inden beghin was dz woert. Eñ als een stemme dat woert naeste is eñ nochtās en is si dat woert niet.

¶ Ambrosius ¶ Johannes word in vijf dinggen ghepresen. Dacs van moeder eñ van vader. van sinen miraculen. van sine seden. van sine ghiften. eñ van sine predicaclen. ¶ Ambrosius ¶ Johānis vader eñ moeder wordt prijs gheopēbaert in vijf punten. wāt hi segghet d9. Dats een volle prisen daermē dat gheslachte begrijpt inden seden. eñ die seden in gherechticheden. den dienst inder priesterscap dat werck inder gheboden godes. eñ dat oordel inder gherechticheden.

¶ Die ander prijs inder miraculen van welcken zommighen ghesceyden eer hi in zijns lieuen moeders lichaem ontfangen wordt. dat is dat die boetscappen dyes heyligen engels eñ dat hem die engel sinē naem ghaf. eñ oock dat zijn vader stom

wort Sōmighe geschiedē doe hi ontfaen wort inden lichame dat was doe hi teghē die nature ōtfanghen wort eñ dat hi in sine moeders lichaem gheheilicht was endē veruolt mit die prophecie Sōmighe miraculen gheschieden doe hi ghebore was eñ dat was dat zijn vader eñ zijn moeder beide den gheest der prophecien creghē eñ ōtfanghen. wāt zijn moeder wilte sinen name. eñ zijn vader maecte enē sanck eñ zijn vader wort do sprekende eñ veruollet mit dē heilighē gheest Sinte ambrosius secht Oock iohānes hoe grote crafte dat in sinen name was wāt dat noemē van sinē name gat dē cōmen dat spreeken Eñ sinē vader goedertierenheit eñ den volcke enē pape wāt zijn vader was te vorēs swigēde inder tonghen onvruchtbaer van kinde eñ beroeft vā sinen dienste Oer doe iohannes geboren was soe wort zijn vader een prophete eñ hi begōde te spreken eñ hij ōtfinc een kint vā gode eñ sinē dienst bekende een pape.

¶ Ten dordē wort hi ghepreesen in sine seden wāt hi was alte heilich vā leuē. Vā sine heylicheit secht iohā guldemōt Sinte iohannes leuen dat doet alre mēschen leuē mildadich schinen. ghelijc ofte yemant saghe een wit cleet. dat hi segghē mocht dit cleet is wit ghenoech. mer secht hi dā dat cleet teghēs die snee soe schinet dat lelick al en ist niet lelick. Eñ teghē iohānes te reke nen so schinet alre menschen leuen onreyn Want sine heylicheit hadde drierhande oorconscap Die eerste was van den die bouē die hemelē zijn. dat was van die drievuoldicheit Eerst vanden vader dye hē een enghel hete als Malachias sept Siet ic sende minē enghel die dijn wech voer dijn aenlichte bereidē sal. want een enghel is een name van dienste eñ niet van naturē Endaer om hietmē dē een engdel na sinē dienste om dattet schijnt dat hi alle der enghelen dienst dede want hi hadde der seraphi dienste want seraphin beduet barnende om dz die enghelē meest barnē in die liefte gods Eñ van iohannes is ghescreuē in dz boeck der wijscheit Helyas is opghestaen als een vuer want hi quā indē gheest endē in die crafte helye Ten anderdē had hi de cherubin dienste want cherubin beduet veruoltheit der wetenheit ofte der conste Eñ ioannes was godes lichtdragher als in Job ghescreuē staet wāt hi was dz eyn de vander nacht der onwetenheit eñ dz beghinsel des lichtes van gracien Ten dorden had hi dē dienst vāden thronen want haer dienste is dat si oordelē eñ doemē Eñ van ioannes is ghescreuē dat hi herodem berispte eñ seide Di en is niet gheoorloeft dijn broeds wijf te hebben Ten vierdē so had hi dē dienst der dominacionē eñ dz beduet herscapie Eñ die leren hoe wi ons regieren sullē die onder ōs zijn Eñ in deser manierē had hē dat ghemene volck in heten Eñ die coninghen hadden hem in vresen Ten vijften had hi dē dienst der principaten Eñ die leren ons ho wi waerdicheit sullen doen onsen ouersten Eñ iohānes deide van hem selven Die van der eerdē is die spreket vander eerden mer die van den hemel comet is bouen alle Ende ick en bin npet waerdich te ontbinden die ryemē vā sine schoen Ten sesten had hi der potestatē dienst Ende bi desen enghelen soe wordē ghedwonghen die duvelen dat si npet en

moghen scadē alsoe vele als si ghaerne da
den. Eñ iohānes bedwāck dese vā ōs als
hi ōs tottē doepsel riep eñ wijsede.
¶ Tē seuēdeu soe hadde hi den dienste d̄
virtuten. ¶ Dese die doen miraculen.
wāt groet wōder wast dat hi velthoenē
eñ sprickhanē at. eñ dat hi ghecleet was
mit cameels haer.
¶ Tē achsten so hadde hi den archāge,
len diēst. als hi ōs die meeste sakē ōtdecte
als tot ōs verlossinge behoerde. doen hy
seyde tot ihesum. Siet dat lam godes dat
daer ofdoet die sonden der warelt.
¶ Ten negēden haddy der engelen diēst
wāt hi boetscapte die minre saekē als hoe
wij ōs regeren soldē doe hi seyde. Doet
penitēcie dat rijcke godes is nakende end̄
en doet niet ouer perse.
¶ Ten anderen hadde iohānes oorcōt
scap vāden zoen godes ¶ Matheus int
elfte capittel. ¶ Daer cristus hem mey
nichuoldelick eñ wōderlic prijst eñ seyde.
Onder der wiuen zonē soe en stōt gheyne
meerder op dan iohannes baptista.
¶ Ten dordē haddy oorcōtscap vā dyē
heyligē gheest. wāt hi seide bi zacharias
mōde. Du kint du salt gehetē wordē des
alremeesten propheten zoen. ¶ Ten an
deren haddy prijs vāden engēlen. ¶ Lu,
cas ¶ Daer hem die engel wōderlijcke
zeer prees eñ boetscapte vā hoe groter eer,
waeeden dat ioannes was voer god doe
hi seyde. want hi sal groet wesen voer dē
here. Eñ vā hoe groter waerdicheyt dat
hi was in hem selue doe hi seyde. Hy en
sal wijn noch gemaectē drāck drincken
eñ in zijnre moed̄ buuck sal hi worden v̄,
uolt vanden heyligen gheest.

¶ Eñ die enghel toēde zijn grote oorbae
relicheyt den enen kerstē doe hi seyde End̄
hi sal veel kinderē vā israel bekerē to horē
god waert.

IOhannes die hadde grotē oorcōtsca
pe vāden mēscen. als vā sinen vader
eñ vā sinen naebuerē. Doe hi seyde wyen
meendi dat dit kint sal zijn. ¶ Tē vier,
den soe begrijpt iohānes prijs vtē ghiftē
wāt hi hadde ghiftē doe hi ōtfaen worde
eñ doe hi geboren wort. eñ inden voertgā
ghe deser werlt. ¶ Indē lichaem hadde
hi drye wōd̄like ghiftē vā gracien. Dye
eerste was dat hi in zijns moed̄s lichaem
wort gheheylighet. ¶ Iheremias
Eer ic dy formeerde inden lichaem bekēde
ic dy. ¶ Die ander gracie was dat hi i
den lichaem propheteerde Als doe hi hem
v̄blide in zyns moed̄s buyc eñ bekende dz
die godes zoen bi hem was ¶ Ghulde,
mōt ¶ Die thonen wolde dat iohānes
meerre is dan een propheet mercke hier bi
Een propheet ōtfanghet de prophecie om
me die verdienten willeu van eersamē end̄
ghoeden leuen van rechtuaerdighen geloo
ue. Was enich propheet eer dan die men
sthe was.
¶ Ende aldus omme dattet een ghoede
ghewoente castume ofte een manier was
datmen die propheten godes des heren to
saluen plach soe saluede cristus ihesus sin
te iohannem in een propheet als maria eli
zabeth hoerder lieuer nichten grueten den
was die iohannis moeder was ¶ Gul
demont ¶ Daer omme soe dede cristus
ihesus onse gesontmaker maria haer nich
te elizabeth grueten omme dat woert dat

daer quā vter moeder buuc daer cristꝰ on-
se here in was gaen solde tot elizabethꝰ o-
ren tot iohānes eñ dat hij hē daer saluē sol
de in enen prophete. ¶ Die dorde gracie
was die iohānes hadde dat hij bi sine ver
dienstē sine moeder gaf dē gheest der pro-
phecien ¶ Joānes guldemōt. Die tonē
wil dat iohānes meerre was dā een pro-
phete Wie vāden prophetē mochten mae
ken een profete al was hi profete Helyas
salueden helizeū in een prophete mer hi en
gaf hē ghene gracie te profetierē. mer ioā
nes verblidende in zijn moeder buuc dede
haer te weten dat die godes sone tot haer
quame Eñ hi ōtdede haren mōt indē wor
den der kennissen soe dat si bekenden des
gheens waerheit wes persoens si niet en
sach eñ seide Waer bi gheschiet mi dat. dz
mijns herē moeder comet tot mi. Hi had
drie ghiften do hi gheborē was wāt zijn
gheboorte die was wōderlic heilich ende
blide Si was wōderlic wāt si en had nye
ghebrec vā onmachticheiden Si was hey
lich wāt si was zōder die misdaet der sun
den Si was oeck blide wāt si was zōder
gheween der onsalicheit. Wilhelmus an
thisiodorēsiis secht. dat Joānes gheboor
te viert om drie saken Eerst om dat hi ge-
heilicht was in zijns moeder lichaem. Tē
anderen om die waerdicheit des dienstes
wāt hi quā als een lichtdragher end boot
scapte ons dat ewighe licht. Ten dorden
om die vroechde die in sine geboorte was
wāt die enghel had ghesecht eñ vele sullen
hem in sine gheboorte verblidē.

¶ In den voerghāc der werelt had hij
oeck menighe ghiften eñ hier in is opēba
re menighe hoghe ghifte vā graciē die hij
hadde wāt hi hadde die volmaectheit van
allen heilighen wāt hi was een prophete
doe hi seide Die nae mi comen sal de was
voer mi ghemaect Hi was oec meerre dan
een prophete doe hi cristū mitten vingher
wijsde Hi was apostel wāt hi was vā go
de ghesant. wāt een mensche was vā go-
de gheseynt wes name iohānes was Hij
was oeck martelaer. wāt om die gherech
ticheit so starf hi. Hi was oeck confessoer
wāt hi belijde eñ en lochende niet. Ende
oeck om sine suuerheit soe is hi ghehieten
een enghel Malachias int āderde capittel
Siet ick sende minē enghel voer dijn aen-
sichte. ¶ Int vutgaen vā deser werelt
hadde hi drie ghiften. wāt hi was een on
uerwōnen martelaer. want doe nam hij
die palme vā martelien Hi is ghesecht een
duerbaer dode. want hi den ghenē die in
dat voerborch der hellen waren die broch
te hi een duerbaer bootscap. dat was van
die thoecomste ons heren eñ van hare ver-
lossinghe. Sijn vutghanc was gloriose
lic verheuen. want vanden ghenē die ter
hellen voerē so viertmē inder kerckē alleen
sine vutuaert. ¶ Ten vijftē heeft ioan
nes ghetughe van sine predicacie. Hi sal
vele kenderen van ysrahel bekeren totten
here haren god. Hi sal voer hem gaen in
den gheest eñ oeck in die crafte helye Dat
is hi sal nae volghen sine vrucht. sine orde
sine doghet also dat oec in die letter schij-
net. ¶ Men sal mercken dat iohannes
predicacie drierhande was. want hi pre-
dicte vuerichlic nerstelic eñ wijslic Vuerich
lic do hi seide Geslachte van serpentē wye
heeft v ghetoont te vlien van die toecomē
de toorne ¶ Sijn herte was ontstekē van

minnē wāt hi was een wōderlijcke oeuer schoen eñ claer barnēde licht. ¶ Iheremias ¶ Dese propheet iheremias secht i iohannes persoē aldus. Die heer almachtich ghebenedijt die heeft minē mōt gheset als een zeer scarp zweert.

¶ Ji was gheleert van der waerheyt. wāt hi was een schoē eñ claer lichtenden licht. ¶ Iohannes ¶ Euangelista de segghet inden euāgelio inden vijfsten capitel Ghij sendet mij iohannem. eñ hi ghaf ghetughe vāder waerheyt

¶ Hi was ghesent ter ōghesceydenheyt of der cōsten Wāt den scaren eñ den sondaren eñ die ridders ghaf hi een sonderlinghe ewe een yeghelijcken nae sinē staet.

¶ Hi was vast inden volstaen wāt hy predicte soe vromelijckē dat hi doer omme zijn lijf v̄loes.

¶ Barnardus

¶ Dese vier punten sal hebben die begerte der gherechticheyt ¶ Dijn begherte sal ōtstekē die minne. die waerheyt sal leren eñ die cōst salse regerē eñ die gheduericheit salse vast makē. ¶ Ten anderē predicte iohānes naernstelic wāt vele ludē bekerdē mit sine predicacien. wāt hi predicte mittē woerdē. mit stadicheyt der leringe eñ mz exempel bider heylicheit zijns leuēs Hi predicte eñ bekeerde dat volck mit sine v̄diēte eñ oock mede mit zijnder deuoter bedingē

¶ Ten dorden sve predicten iohannes vroedelijcken eñ wiselicken Eñ die wijschheden zijnder predicacien was in dryē punten. ¶ Ten eersten dat si den volck dreighende was. omme dat hi die quaden v̄uaren wolden. doe hi seyde Want die byle is to handes gheset aen dē wortel dyes boems ¶ Ten anderen beloefde hi dat hi die ghoede aen trecken solde doe hi seyde Doet doch ymmers penitencie. want dat rijcke godes des heren van hemelriick is ōs allen to samen naekēde die hier inder aerden penitencie doen willē eñ hoor leuē beterē willē eñ oock mede sonderlinghen die ymmers opholdē willen vā hoor stinckende eñ vuyle sundē eñ dyenē nae minen raet eñ leringhe den opperstē heer die allē dinghē vā niet ghemaect heeft. ¶ Ten dorden was hi manierlic in predicacien. omme dat hi die middelbaer ludē brenghē solde alleyncken tot volmaectheyt des eerbaren eñ ghoedē leuēs eñ regule Eñ hyer omme soe beual hi die scaren eñ sondlinge oock mede ymmers den sondaren lichten dinghen. op dat hise naemaels tot meerd̄ dinghen trecken eñ brēghē mochte daer si hoor leuē mede volmaectelicken beterē solden eñ mochtē. wāt hi beual der scharen dat si die wercken der ōtfermherticheden in allen tidē doen soldē. Den publicanen dat si hem hoedē soldē vā ōgherechtighē ghoede. Den ridders predicte hi dat si nie māt v̄stoetē en soldē noch nyemāe gewelde doē en soldē eñ hem latē ghenoegē myt hoor eygen ghoet.

¶ Men sal weten dat iohānes euāgelista op desen dach starf mer die karc heeft geordineert sinē dach to vierē des dordē kersdaghe wāt doe wort zijn karck ghewyet eñ iohānes baptisten feest bliuet inden daghe. Wāt mē en sal niet meynen dat euāgelista baptisten weeck als die mīste dyeñ meesten doen eñ ten is niet tamelickē daer omme to striden welcke die meeste of dye minste is alsoe alst in een exempel vā god

vertoont wort. ¶ Also men leest so wa
ren twe meisters vā theologie wā welckē
die ene prees meer baptista eñ die āder die
prees meer euāgelista Eñ op dit so beriepē
si een grote disputacie Eñ elc van hē bey-
den was nerstich te vindē saken daer hi si
nen iohā mede prisen mochte Eñ doe dye
dach der disputaciē quā so opēbaerde sint
iohan elc vā desen meisters eñ seide. Wij
zijn indē hemel wel eens. en disputiert nz
om ons inder eerdē Doe seidē die meisters
ōderlinghe haer visioen eñ oec alle dē volc
ke eñ si dācten alle gode.

¶ Exempel.

Paulus die der lombaerdē historien
screef die een dyake was der kerckē
vā romen eñ een graeu monick Do hi op
een tijt die tortijsen solde wijen so wort hi
haesch. mer om dz zijn stēme weder comē
solde so maecte hi in sinte iohās ere een im
men. Vt queāt laxis Eñ inden beghinsele
so badt hi dat hē zijn stēme wed wort ge
geu. als si zacharias wed gegeuē wort.
¶ Johānes beleth secht dat zōmighe lu
den vgaderē beenre vā dode beestē eñ ver-
barnēse op desen dach. Eñ dat is om twe
saken Die ene sake is om te holdē die ghe-
woente. wāt zōmighe beestē zijn die men
draken hiet die in die lucht vlieghē ende in
dat water zwēmen eñ in die aerde wande
ren. die sulcke tijt als si in die lucht wāde-
ren beroert warē tot oncuyscheit. eñ si fe-
nijn vāden oncuyscheit lietē vallen in put
ten eñ in ander vlietende wateren eñ daer
of quā een dootlic iaer Eñ daer om was
daer teghens gheuōden datmē vā beenre
der dyerē solde maken een vuer Om dz die
rooc hier of die fenynde beesten solde via-

ghen Ende om dat dit sonderlinghe to de
sen tijden gheuiel daer ōme soe holden dit
noch sommighe luden. ¶ Een ander sa-
ke is om te bekennen dat sinte iohannes
beenre verbrant waren vanden heydenen
in die stadt Sebaste. Men draghet oeck
barnende fackelen want ioannes de was
een barnende licht ende lichtēde. Hier om
trent so keert die throen want die zōne die
gaet van nederwaert na harea loep Om
te beteyckenen dat die nyeumare van ioā
nes die mē voer cristum hielt nederē solde
als hi selue ghetuychnisse ghaf doe hi sey-
de Ick moet worden vermindert ende hij
moet wassen. Alsoe als augustinus seyt
soe is dit oeck beteykent in hare gheboor-
te Want omtrent sinte iohansmisse soe be
ghinnen die daghen te corten ende dz om
trent kerstmisse te langhē. Efter oeck in
hoerre doot. want cristus lichame was
in den cruce verheuen ende iohānes licha-
me wort vmindert vāden hoefde.

¶ Exempel

Paulus der historien scriuer der lom-
daerden die secht dat rotharich dye
coninck van lombaerdien was ghegrauē
in groter eerwaerdicheit neuēs sint iohās
baptisten kercke. mer van ghiericheit soe
groef hē een mā op bi nachte ende nam al
dat goet Ende sinte iohan openbaerde hē
ende seyde Hoe waerstu alsoe coene te ghe
naecken den ghenē die mi beuolen was.
du en sultste nūmermeer in mijnre kerckē
moghen comen Ende dit gheschiede alsoe
want wanneer dat hi in die kercke wold
gaen soe wort hi ghesslaghen aen sine kele
als van enen starcken man End aldus so
moest hi achterwaert keren.

A

¶ Tot pirriberren sinte sosipater dach een heylich discipel des eerwaerdighen. apostel haulus.

¶ Sinte prospers dach die een voerbar leerder was.

¶ Optē seluen dach sinte lebuinus des cōfessoers trāslacie.

¶ Tot romen sinte lucia der heyligher iōcvrouwen dach.

¶ Eñ noch vele meer andˀ.

¶ Die legende eñ dat leuē des heylighē cōfessoers sinte lebuinns.

Een edel eylāt gheleghē aen die zu de zee ghehieten britānia eñ nu dˀ tijt hiet engelant wt welckē lant gheboren is die heylighe cōfessoer lebuinꝰ Dese heylige mā heeft in sinē iōgen iaren vā sinen olders ghegeuē gheweest omme to leren die heylighe scriften. Hi is zeer lerich gheweest van vˀstandenissen. sachte vā moede. eñ hi heuet in sinē kintschē iaeren den eerwaerdighē oltheit na geuolcht Eñ gheordineert den simpelheyt zijns onnosel leuēs. by ōderwisinghe des heyligē scriftes soe heeft hi door arbeyt der deuotē mānen een gheestelic habijt aengenomen Daer hi alsoe in doechdē op gewassen is eñ in olthedē eñ in eerbaerheyt dˀ maniren volwassen als dat hi een ōbegripelic clerc gheuōdē is Eñ hier wort gheordineert tot ten officie des priesterlicken staets wāner hi dan was wt sprekēde dē naem eñ dyen officie mit woerden eñ mittē werckē. soe heuet hi hem ghecoren mitten patriarch abraham te hebbē dat ghemeyn woert ōs heren daer hi secht. Ghāck wt den lande. eñ van dinē gheslacht eñ alsoe voert.

¶ Glosa.

¶ Aldus heeft after ghelatē dese heylige iōghelinck zijn eygen lant. eñ heeft in een scip gheclommen daer hi mede ouec geseylet is die wilde waterē vander zee. eñ is ghecomen bi godes gracie in een casteel. dat in voerleden tiden wiltenburch plach to hieten. eñ nu vtricht ghenaemt is. daer hi gheuōden heeft enen eerwaerdigē man ghehieten gregorius die welcke daer bisschop was. Den welcken hi gheexponeert heeft die sake eñ meninghe zijnd pellegrimmagie. mer wāneer die heylige bisschop vˀstaen hadde die meninghen zijns pellegrimmagien des eerwaerdighē ende heylighen confessoers sinte lebuinus ende sonderlinghe oock mede die warachtelikē saken eñ botscappen waer omme dat hy tot daer ghecomen was soe is hi wōdlijc zeer vˀblidet inden heer cristo ihesu eñ dāc te gode sinē scepper dat hi hem daer toe gewaerdichde tot hem asulcken eerbaren eñ heylighen man to senden.

¶ Doe heuet hi desen eerbaeen heyligen man lebuinum ghewesen een notabele eñ bequame plaetse die hem van gode den almachtighen heer geopenbaert eñ ooc mede vertoent was. hem daer leydende by dye vloet op die edele riuiere ghehieten de ijssele lopendende wt den rijn voerbi zutphaen deuenter eñ campen tot in dye zuer zee toe omme dat hi ymmers boetscappen solde den sassen ghelijcke den fransoeysen den heyligen eñ den vˀuaerlijcken naem ōses heren ihesu cristi mittē euangelio ende dē heyligen kerstē gheloue. ¶ Ende die

heylighe bisscop sinte gregorius heeft hē
mede ghegeuē enen eerwaerdighen man
vāden discipulen des heilighē mans sinte
willibrordus in eerbaerheit der manieren
eñ in suuerheit zijns leuēs seer ghepresen
die welcke ghehetē was marcellinus Eñ
als dese heilige mā des herē ghecomē was
tot die stede die hē van gode was vercon-
dicht soe is hi een wijltijts gheherbercht
in eenre weduwen huus die ghehetē was
aberharhilda Eñ niet vresende was vādē
fellen moede vā dien volcke so heeft hi da-
ghelix onledich gheweest om te predicken
die heilighe euāgelien eñ goede bescheide-
like redenē haerder dwalinge hoe dat si dē
waerachtighē god hebbē verghetē eñ dat
si mit ydelē end̄ ouervloedighe oefenighē
den afgodē hebben ghedient Aldus dā
ouermits sine salighe leringhe eñ verma-
ninghe so zijn daer vele mēschen gelouich
ghewordē die welcke vā gode totten ewi
ghen leuen gheroepen waren. die welcke
oec mit hare consten eñ mit haren arbeide
hem ene capelle ghetimmert hebbē in ene
plaetse ghehetē wilpa an die west side vā
der ysel Mer in corten tijdē daer nae do dz
heilighe kerstē gheloue begōde te wassen
ōder den volcke soe hebbē si an die oest side
vāden seluē vloede ene scone kercke gheti-
mert in die ere vā die suuer maghet maria
daer hi daghelix hem seluen mit wakē en-
de mit bedinghe ghequellet heeft ende da-
ghelixe in een offerhāde ghegeuē heeft dē
here iesu cristo Ende alle menschen dye tot
hem quamē versadet heeft seer soetelic mz
den brode der godlijcker eñ der hemelscer
woordē Hier en tusschen heeft die olde vy
ant der menscheliker naturen die welck al

le goetheit benijdende is. ghesien ende an
ghemerct als dat hem vele mēschen ofghe
haelt eñ ofghetoghen worden die doer dē
heilighen man sinte lebuinus gode toeghe
uoeghet waren. Aldus heeft hi ghearbei
det doer enighē quaden mēsche alsoe dat
daer ene grote murmuracie eñ v̄woetheit
opgheresen is teghen den heylighen man
sinte lebuinus ōder den volcke. wāt si al-
le ghemeenlic riepē mit luder stēmen wye
is dese thouenaer dye mit valsche leringhe
verandert die herten eñ verdwaset die sin-
nen eñ verandert oeck die manierē van on
sen volcke En siet ghi niet hoe dat hij van
onse luden vele dwasen ghemaect heeft.
Daer ōme eer hi ons allen verderft eñ ver
keert soe laet wi hem lieuer veruolghē en-
de veriaghē ofte leuēde in dē vuere worpē
Eñ si zijn altehāt te samen ghelopē eñ heb
ben die kercke verbrāt Eñ alle die kersten
die si daer vōden hebben si van die piaetse
ghestoten ende van daer veriaghet mē de
here heft behoedet eñ verwaert alle de ghe
ne die hem lief ghehadt hebbē Ende hi he-
uet sine dyenaers onghequetst gheholden
van hare toornicheit end̄ van hare v̄woet
heit Mer nochtā dese heilighe mā godes
en was daer om niet veruaert noch bevre
set vā hare verwoetheyt mer ghelijck als
een vrome ridder gods so heeft hi aen hem
ghenomen den scilt des onuerwinlikē ghe
loues ende den helm der salicheyt ende hē
also bereydēde totten strijde teghēs gods
viāden. wāt op die tijdt die sassen waren
noch heiden ende si en worden vā gheen-
rehanden sterfliken coninck gheregieert.
Mer bi haren ghemenen eyghen wille en-
de consente soe stelden si in alle iaers twa-

lef ouerste rechters in twaelf hoeckē vādē landē die eēs binnē den iaer v̄gaderdē by den vloede weseram in eē plaetse ghehietē marclo. generael cōfilium geholdē hebbē eñ daer si tracteerden eñ ouerleyden eñ ooc mede vestichden die oorbaerlicheyt des gemeynen ghoedes eñ generalē profijts

¶ Dese v̄gaderinghe eñ tsamen coemst heuet hi wel ghewetē dese heylige priester godes lebuinus Eñ als die dach d̄ v̄gaderinghen was omme comen so heuet hi vore hem genomen daer to gaen op dat hi sinen conick een grote menicht vā korsten menschen mocht v̄crigen. of dat hi weder omme brīgen mochte een gloriose victorie des heyligen martelie

¶ Doe hi aldus haestende was omme co trecken to rade soe heeft hem geboerde to touen in eens mogenden eñ edelē mās huys die ghehieten was volpertus eñ hy heeft hem mit groter bliscappen ōtfangē tot hem segghende aldus.

¶ Ic verblide my waerlic ghoede vriēt omme datstu aldus ōuersienlick tot mi gecomen bist Oec mede v̄lāghede mi na dy wāt du een soet bequaem biwesen biste. eñ ic bidde dy wil my ōtdecken werwart wiltstu heen ghaen. Eñ die heylighe man heeft hem aldus gheātwoort ¶ Ic hebbe den wille dat ic mitter hulpē gods wil ghaen treckē tottē v̄gaderinghe d̄ sassen. Toe hem heeft die rijcke edele man gheātwoert Hoe wel datstu doer dijn heylicheit vele menschen bequame eñ liefgetal biste nochtās zijnder noch wōderlijcke vele die dy beniden eñ op dijn lijf laghen leggen Aldus soe bidde ick dy vriēdelick als dattu wed̄omme tot dinē huyse keerst of dattu tot een ander plaetse v̄treckē willest of tot dinen lieuen gheselle dauo alsoe lange tot die consilium gheholden eñ ghesceydē is. op datstu alsoe te vrilicker tot ons comen moghest. Mer die heylighe eñ eerwaerdyghe priester gods lebuinus vermaēt doer den heyligen gheest heuet volstandelijckē gheātwoert eñ ghesproken bldus.

¶ In gheender wijs soe en wil ic ouergaē dat ghebot ōs lieues heren ihesu cristi Die heer sal mijn hulper wesen. ick en sal niet ōtsien of vresen den āxt die my mēschē moghen doen.

Aldus is dese heylige mā lebuinus ghereyst totten rade onueruaerlick in hem seluen ouerdenckende dat salighe euangelium ōs lieues heren cristi ihesu die hi mitter herten altijt gheofēt heeft. mitten mōde ghepredict. eñ inden wercken altijt gheāteert. Eñ als hi stont int midden vā hem allen eñ hi sach als dat si nae der statuten vā haren vaders eerstē offerhande deden den duuelen. soe heft hi opgheboert zijn stemme ghelijck als eyne trompette eñ hi heeft redargueert eñ ooc mede beruspt haren wet eñ hoer sonden. eñ heuet inder waerheyt gheropen mit luder stemmen aldus.

¶ O ghij menschen van groter eñ wonderlijcket onghefinder herten ghedachten meyninghen eñ wercken. eñ sonderlinge oock mede ymmers ghelijck den beesten. Die heer scepper hemelrijcks eñ aertrijcs des meers eñ alre creaturen eñ dinghen. die welcke daer binnen zijn. die is ymmer alleen god eñ anders gheen god en is sonder hem. Dese ghelijckenissen figuren end̄

beelden die ghi luden meent goden te we
sen eñ hem eerlike oefent. die zijn golt fil
uer eñ holt. die niet en leuen noch nyet en
gheuoelen noch hē seluē noch ander luden
niet helpē en moghē Eñ hier om heeft dye
here iesus cristus mi tot v ghesant op dat
ghi solt penitencie annemē ende mit eenen
waeraftighē gheloue tot hē bekerē want
ghi alle zijn creaturē zijt. Eñ waert saeke
dat ghi also dedē eñ v allen dopen dedet in
den name des vaders eñ des soens eñ des
heilighē gheestes eñ fine ghebodē daer on
der hielt so sal hi v behoedē voer alle quaet
eñ hi sal v gheuē hier te verblidē mit tijtlic
ken goede eñ in die toecomēde tijt te ghe
bruken dat ewighe leuen Mer ist sake dat
ghi mijne vermanige eñ fine ghebodē sult
versmadē fiet so bootscape ic v te vorens
als dat v een ordel vā sware pyne anstaen
de is eñ seer haestelic sal op v comē een gro
te quaetheit vñ ouerdachte tribulacie Eñ
wāt die here heeft ghescict eñ gheordinie
ret enē starckē coninc den alrewreetstē die
men vindet die mit starckē oploepe sal tot
uwen lāde comen eñ lal mittē swerde dan
alle dat volck verslaen Eñ als een wreker
des toorns gods sal hi een dele mittē swer
de verslaen eñ een dele verderuē mit een be
droefnisse der ewigher armoedē. Als dese
mā vutlden gheest der prophecien alle dese
dinghē hē voeseide so zijn die zassen v̄uolt
mit enē duuelschē gheeste vol tornicheyt
eñ rasende gheroepē ouer alle mit scandeli
ke stēmen eñ seide aldus Siet dese verley
der den vyant ende den benijder onser go
den eñ des gheheelen lants. dat is wel te
recht dat hi dese besculdighe pynen ōntfan
ghe in finen bloede Eñ altehāt namē si ste

nen om hem te doden. mer ōse here die en
bescermer is zijnre trouwer vriendē die he
uet hē bescermt Eñ onder hē luden so wa
ren oec zōmighe vā goeder hertē die nerste
like verboden datmē dese dinghē nyet en
solde doen in desen heilighē man Van den
welcken een dye eerbaerste van hem allen
bi name ghehyeten Buto staende an die
hoechste fide aldus tot hem allen ghesecht
heeft O ghi bescheiden mānen ende o ghi
alrewijste der eerden hoort nu alle nae mi
Dicwijle ende menichwerue so zijn an ōs
ghesant legaten ende boden van norman
dijen van slauonien ende oeck mede vut
vrieslant ofte van velen anderen landē dye
welcke dat wi eerlick ende mit goede vre
de ontfanghen ende ghetractiert hebben.
Ende als wi die brieuen ende die woordē
van haerder bootschap ontfanghen heb
ben ende nerstelick verstaen so hebbē wij
hem luden rijckelick begaeft mit grooten
scatte ende hebben se eerlick wederōme to
haren lande ghesant Ende nu soe is an ōs
ghesant die legate des alreouersten conin
ghes ons brenghende die gheboden des
ewighen leuens eñ der ouerster salicheyt.
ende hem so hebben wij mit onrechte ver
uolghet ende ghequellt. ende dz hi oec seer
moghende ende gheweldich is die welcke
dat hē tot ons gesant heft dat heft hij seer
openbaerlick bewesen want hi soe seer ge
weldelick ende moghentlick ende oeck me
de seer wonderlick vut onsen handen hem
ghevrijet ende verlost heeft. waer omme
dat die dinghen die hi al dreyghendē heeft
gheprophetiert ende voerseyt ons thoe te
comen soe sult ghi waerachtelick onderui
den dat soe wāneer si v bi den ordel zijns

godes sullen wordē toe ghesonden die soe zeer moghende is Eñ als si aldus beruspt waren eñ meer mit vresen beroert so begō sten si een weynich saftmoedich to wordē eñ si hebben gheordineert mit ghemeynē rade als dat hi van hem luden niet en sold̄ ghequelt worden mer waer dat hi wesen wolde soldemen hem vrij eñ ōghehindert laten teecken.

¶ Wanneer aldus dese heylige mā sinte lebuinus aen ghemerct hadde dat hi nyet en solde v̄woruē die victorie d̄ martelaren die hi begheerde hoe wel dat hi omme toe setten zijn siel voer sine broederē. te v̄sakē hem seluē. te draghen zijn cruce nae iesum cristum. te castidē zijn vleysch mit hōghe ren eñ dorst. In bedinghe. in wakinghe. eñ in vele louē paciētelic in vreden langhe martelie gheledē heuet. ¶ Nochtan hy beholdende enē starcken moet vol barnē. de minnē soe heeft hi ghescēct die officie d̄ apostolē daer hi in geset was

¶ Sijn ghetughenissen zijn ghewordē gheloeffelic wāt dat hi mittē mōde v̄maē de heeft hi mittē werckē volbracht. Ende na dat hi ōtallicke leringhe d̄ doechdē vol. bracht hadde eñ die crachtē zijns lichams ouermits olthedē hem beghōsten te ōtgā ghen soe heeft hi loen begheert vā sinē ar. beyde eñ zijn begheertē zijn ghebrocht ge. weest voer den ouersten coninck bi dienst heden der enghelen.

¶ Aldus voer hem ropende mijn siel he uet dorst ghehadt totten leuēden god wā neer sal ic comē eñ opēbaren voer dat aen. schijn godes. ¶ Eñ anderwoue. Och here der doechden hoe zeer zijn bemint dy ne tabecnaculen mine siele begeertse ende wort crāck in hoer.

¶ Doe wort hi gheroert mit een cleyne coertse eñ hi is ghereyst tottē heer optē eer sten dach vā nouēber. eñ ōtfanghē heuet een croen onbesmet die hem geholdē was mit allen heyligen. eñ zijn licharm wordt ter aerden ghedaen mit groter eerwaerdē inder hauen to deuenter vā enē eerlickē eñ machtighen man ghehietē dauo. die den heyligen man sinte lebuinus binnē sinē le uen zeer bemint heuet.

¶ Exempel.

Een karcke wort ghetimmert vandē mā dauo mer vāden ōgelouigē wert si v̄brāt eñ is nu wed̄omme costelic getim mert Daer ghescieden vele mieaculen doer beden sint lebuinus Doer ihesum cristum ōsen heer die ewelijckē ghebeuedijt moet wesen inder ewicheyt Amen.

B

¶ To romē sinte iohānes eñ paulus ge broed̄s die vandē keyser iulianum aposto ta ōthoeft worden.

¶ Inder stat therentijn sinte vigilius eē bisschops dach die scilico den rechter ōme cristus naem mit een groten hoep steenge mul zijn martelie v̄uolde.

¶ In pickaerdiē sinte maxēcius priester eñ cōfessoers dach.

¶ Optē seluē dach sinte perseuerēde iōc vrouwen dach.

¶ Eñ noch vele meer and̄.

¶ Die legende van sinte ioānes eñ pau lus martelaren.

Iohannes ende paulus die warē constācien constantinus des key sers dochter eerbaerste proesten.

Tot dien tijde doe dat volc vā ficiliē deen-
mercken eñ tacien had ghewōnen eñ men
solde sendē teghēs dat volck gallicana den
leydsmā vāden roemschē heer so eyschede
hi datmen hē vor zijn loen eñ voer fine ar
beit gheuē solde te wijue cōstenciā constā
tinus dochter Eñ die princē vā romen ey-
schedē dit nerstelic mer haer vader die was
seer droeuich. want hij wiste wel dat zijn
dochter so vaste was in suuerheit te bliuē
sint dat si ghenesen was vā sinte aecht dz
men se bet solde moghē doden dan totter
echscap brenghē. mer dese maghet hadde
betrouwē in gode eñ si riet haren vad dat
hi se hē belouē solde als hi die vyāden ver-
wōnen had eñ weder kerē solde. Mer dat
galaciaen zijn twe dochterē die hi had vā
fine erste wijue die doet was latē solde mz
cōstancia dat si vā hem solde moghē wetē
haer vads seden Eñ soldē hē leuerē beide
hare prouoesten iohānes eñ paulus als in
een ghedaente vā vaster lieften Eñ si badt
god dat si haer eñ fine dochteren tot hē be
keren solde Dit ghenoechde hē allen ende
Gallicaen die nam mit hē ioānem eñ pau
lū eñ een groot heer eñ voer wech mer zijn
heer wort ghescoffiert vāden volcke vā fi-
cilien eñ wort beleghē in een stede vā traci
en vāden vyāden Eñ doe iohānes eñ pau
lus seidē tot gallicaen Doet gode van he-
melrijc een belofte eñ du sultste bet zijn v̄-
winre dā du hebste gheweest. Eñ als hij
dat ghedaen had soe opēbaerde hē tehant
een iōghelinc die op fine scolderē een cruce
hadde ende hi seide tot hem. Neemet dijn
swaert eñ volghe mi Eñ hi nam dat ende
ghinc midden doer die scare eñ hi quā tot
den conic ende hem en sloech nyemāt mer
allene mit vresen so dede hi ōder alle dz he-
re ende dede die van romen onder. want
daer soe openbaerden twee ghewapende
ridders die hem in beyden siden openbaer
den ende verwaerden. Ende hier ōme soe
wort hi kersten eñ quam weder te romen
Ende als hi mit groter eren ende waerdic
heit ontfanghen wort soe badt hi dē key-
ser dat hi hē dat vergaue dat hi fine doch
ter viet en name want hi begheerde voert
meer in suuerheit te leuen om godes wille
Doe dit den keysec leer wel ghenoechden
eñ gallicaens twe dochteren tot cristū be-
keert waren so gaf gallicaen die heerscha-
pie op eñ hi ghaf alle zijn goet den armen
eñ dienden gode in armoede metten ande-
ren godes knechten Hi dede vele mira-
culrn also dat hi alleen mitten aensien dye
duuelen vut die mēscen v̄dreef Die heilige
nyeuwe mare vā desen mā wiesch also se-
re alle die werelt doer dz die ghene die qua
men vā oest eñ van west saghē desen mā
wasschē der armer ludē voetē. die tafelē
setten eñ hantwater gheuen eñ nerstelicke
den fieckē dyenē eñ aldusdauighe heilighe
werckē doen Doe cōstantinus doot was
so wort des grotrn cōstantinus sone key-
ser die seer verarghert was in Arrius on-
gheloue Mer constācius constantin⁹ broe
der die hadde ghelatē twe sonen galliū en
de iuliañ Ende constancius die keiser die
maecte den voerseiden galliū keiser Ende
hi seynde hem teghen dat lant van iudeen
dat hem rebelle was nochtans soe doden
hi hē daer nae Eñ om dat iuliaen ontsach
dat hi van constancio solde wordē ghedo
der als zijn broeder was so ghinc hi in een
closter eñ vensde hē daer heilich Eñ wort

daer leesmeester Eñ hi ghinck bi thoueriē den duuel raet vraghē die hem ātwoerde dat hi keyser worden solde.

Nae een tijt omme nootsaken maecten cōstantius iulianum keyser eñ senden in gallien eñ hi dede alle dinghē vromelijc Mer doe cōstantius doot was beual iulianus dat gallicanus dē afgodē offeren soude of dat hi wech ghinghe. wāt hi en dorste hem niet doden. eñ gallicanus voer in alexandrien. Eñ daer wort hi vāden ōgelouigen doerstekē. ¶ Julianus die ghierich was maecte zijn ghiericheit vast mit dat euāgelium wāt hi nam dē kersten hare ghoeden eñ seyde. Cristus segt int euāgelium die niet ouer en gheuet al dat hi besittet die en mach mijn iōger niet wesen.

¶ Doe hi hoerde dat iohānes eñ paulꝰ die arme kersten voedē mit die ghoede eñ die maghet cōstantia hadde after ghelatē soe ōtboet hi hem dat dat si hem alsoe aen hāghen solden als si cōstantinum deden. doe cōstantinus eñ cōstantius zijn zoen de gloriose keysers blide waren dat si kerstē waren soe diēden wij hem. mer omme dz du hebste ghelatē die eersame gheestelicheide die vol doechdē is so zijn wij vā dy gesceyden eñ v̄onwaerden dy to dienē.

¶ Julianus ōtboet hem. Ic was in die karcke clerck eñ hadde ic ghewilt ic hadde ghenomē den hoechstē staet der karckē mer ic mercke dattet idelheyt is der ledichheyt to volghē eñ d̄ traecheyt. eñ ic ghaf mijn herte tot ridderscap. eñ omme dat ic den goden offerhāde dede soe ben ic bi hore hulpe totten keyserijck ghecomē Ende daer omme ghij die ghenodet zijt in die coninclijcke sale en sal niet vā mi zijn op dat ick v mach hebbē die ouerste van minē palase. Mer worde ic van v luden v̄onwaert soe sal ict doen van noede dat ic niet v̄smadet en mach worden.

¶ Si luden antwoerden eñ seyden hem aldus. Omme dat wij god bouen di holden soe en ōtsien wij alle dine ghecke dreyghinghe nie een enkel haer omme dat wij des ewicheden godes onvrientschap nyet en verdienen. ¶ Hier thoe soe antwoert die keyser apostota die valsche quade end̄ boose iulianus. Ist dat ghij bouen thyen daghen uwes danckes eñ willen v veronwaert hier tot mi to houe te comen soe sal dijt daer nae bi dwanghe doen dat ghij uwes danckes niet doen en wilt.

¶ Dese heylighe ōtboden hem aldus. Meenstu of die thien daghen gheledē waren recht eñ watstu dan dreyghest te doen dat doe nu op desen dach ¶ Julianus die antwoerde. meendi des dat ick v martelarē maken wille. En doet ghij mynen wille niet ic en sal v niet castien als martelaren mer als mijn opēbaer viandē.

¶ Johannes eñ paulus deylden aelmissen alle die thien daghen doer eñ ghauē alle hoer ghoet den armē. eñ optē thienden dach soe sende iulianus tot hem therēciaē eñ hi seyde hem. ¶ Ons heer iulianꝰ heuet tot v ghesent iupiters beelde omme te offerē eñ daer omme suldi storuē. Die heylighe seydē hem Is iulianus dijn heer soe hebbe ic vrede mit hem. mer ōs en is and̄ gheen heer dan ōs heer ihesus cristus

¶ Doe hiet hise heymelijck ōthoefdē eñ binnē dē huys grauē in enen put Eñ hi dede een nuwe maer ghaen dat si in eylande

ghesent warē Hier na wort terencianus sone mitten duuel beseten eñ hi begōde in een huus te roepē dat hi verbrāde vanden duuel Eñ do dat terēcianus sach so belide hi sine misdaet eñ wort kerstē eñ bescreef dese heilighē hoer passie eñ zijn sone wort v̄lost. ¶ Sij waren ghepassiet int iaer ons heren ccc. eñ xliij.

¶ Gregorius secht dat eeñ vrouwe doe was die dicke deser martelarē kercke te visitieren plach Eñ doe si op enen dach van daen weder keerde so vāt si twee monickē staen ghelijc twe pellegrims Eñ si meende dattet twe pelegrims haddē gheweest Eñ si beual datmē hē almisse gaue mer eer dat haer scaffenaer tot hē quā om almisse te gheuē so stōden si bi die vrouwe eñ seidē Du visitiers ons nu eñ wi sullē di versoecken indē daghe des ordels eñ wi sullen di gheuē alle dat wi moghē. Doe si dit ghesproken haddē so voerē si wech vā hare oghen. Ambrosius seit vā dese martelareñ aldꝰ Die heilighe martelarē iohānes ende paulus voldeden waerlic dat Dauid Siet hoe goet eñ hoe vroechdelic ist ghebroedꝰs in een te woenē Eñ si warē ghesellet inder gheboortē ende te gader gheuoecht in geselscap des gheloues. eñ ghelijc in gheliker passie altoes glorioes in enē here.

C

¶ In die stat tburtina in ytalien sint simphorosa dach die mit hare seuen sonē als crescens iuliaen nemesius primitiuus iustinus stacteus eñ eugenius die mꝫ hare seuen sonē onder adriaen den prince ghemarteliet wort. Eñ

D

TE lyoen in walslant sinte sireneus biscop eñ martelaers dach. die onder seuerus den keiser ghemarteliet was

¶ Te romen die anderde Leo des heylighen paeus dach.

¶ Opten seluen dach sinte benignꝰ bisscop ende martelaers dach. Eñ

Die legende vā sinte Leo paeus

LEo die paeus alsmen in die miraculē vā onser vrouwen leest Doe hi op enen paesche dach in onser vrouwē kercke misse dede Eñ als alle dat volc gods lichaem ōtfinc eñ een vrouwe sine hāt custe so rees daer of i hē ene groote becoringhe vā oncuyscheit mer die goede mā street teghēs hem seluē als een wreet wreker Eñ optē seluē dach sloech hi of die hāt die hē scandalisierde eñ werp se vā hē Hier en binnē wort een groot gheruft onder dꝫ volc waer om dat die paeus gheen misse en dede als hi plach. Doe keerde hē leo tot ōser vrouwē eñ hi beual hen seluen haerder godertierēheit Do quā onse vrouwe hē altehāt te voren eñ sette hē mit haer hāt sine hāt wed̄ an Eñ si beual hē dat hi voert solde gaen eñ offerē harē sone sacrificie leo predicte doe den volcke wat hē ghesciet was eñ toonde hē allen die hāt die hē ōse vrouwe angheset had. Dese leo hielt op dē raet vā calcedoniē Eñ daer wort ingheset dꝫ die moed̄ gods solde hetē die maghet maria. Tot dien tijden dat athalia ytalien v̄nielde so was leo drie daghē end̄ drie nachten in bedinghe in der apostolen kercke Eñ hier na seide hi tot sine ghesellē Die mi volghē wille die volghe Als hi aldus ytalien ghenaecte eñ hij sinte leo sach so ghic hi vā sine paerde eñ vyel voer sine

voetē eñ badt hem te eyschē wat hi wolde Eñ hi eyste dat hi voer vā italien eñ dē ge uāghen vri ghaue.

¶ Doe ytalia wort beruspt vā sinē here dat hi hem soe liet v̄winnē ātwoerde hy. Ic behoede di eñ mi wāt ic sach aen zijnd̄ siden een ridder staen mit enē bloetē zweer de die my seide. En bistu desen niet ōderda nich du salt wordē gheslaghē mit dinē lu dē eñ volcke.

¶ Exempel.

Doe sinte leo ghescreuē hadde tot fabi anum bisscop vā cōstātinopolē tegen enthicien eñ vestorine so leyde hise op sinte peters graft eñ hiet hem bedē eñ vastē eñ seyde. Wat ic in desen brieue bescreuē heb be dat corrigeer du. Eñ nae xl dagē daer hi bede opēbaerde hem sinte petec eñ seyde Ick hebt gelesen eñ v̄betert. Eñ leo nam den brief eñ vāt hem vā sinte peters hant ghecorrigeert.

¶ Exempel.

Deo was andermael in bedinghe eñ in vasten xl daghē bi petrus graft eñ hy bat hem omme ghenade vā sinē sondē. eñ petrus opēbaerde hem eñ seyde Ick hebbe voer di ghebedē ēñ dijn sondē zijn verghe uē Mer alleen saltu ōdersocht worden vā die handen opt hoeft to legghen. of duse wel of anders yemāt opt hooft gheleydet hebste. ¶ Hi starf int iaer ōs heren cccc. eñ viertich.

E

¶ To romen der princen der apostelen passie petrus eñ paulus

¶ Opten seluē dach sint marcellus mar telaer die mitten vromen ridder anastasi⁹ ōthoeft worde.

¶ Inden lande vā zenon sinte benedicta der heyligher iōcvrouwen dach die omme cristo ōthoeft was.

¶ Eñ noch vele meer and̄.

¶ Die passie der heyligher apostolen pe trus eñ paulus.

Peter die apostel was onder alle die ander apostolen meere in lief ten wāt hi wolde weten des he ren verrader wāt als sinte augustin⁹ secht had hi hē gheweten hi solde he mittē tan den ghescoret hebben Eñ hier om en wol de die here dē verrader niet noemen want als ōs guldemōt seyt hadde hi hem genoe met petrus soldē ghedoot hebbē. Petrus ghick opt water eñ was v̄corē mede to si ne i ōs heren trāscfiguracie eñ ind̄ iōcferē v̄weckinghe Hi ōtfinc dē hemelschē slotel eñ hi vāt in des vissches mōt dē pennic sta ter. eñ cristus hiet hem zijn scapē hoeden. indē pinxter dach bekeerdy drie dusent lu dē. hi voerseyde ananyā zijns wijfs doot Eñ hi ghenas eneam die lam was Eñ hy doepte cornelium vā cesarien eñ v̄wecten tabita Eñ ghenas die siekē mittē scheme vā sinen lichaem Hi was vā herodes ghe karckert eñ vāden enghel v̄lost. Hoedaen dat zijn spise eñ cleder waeren dat tughet hi in sinte clemēs boeckē eñ seyt. allee bro de mit oliue blader. eñ seldē mit coelmoes plach ic to ethen. Ende dat cleet dattu sie ste mi draghen eñ dat ic hebbe is een rock mit enen mantel. eñ ick en begheere oock anders niet.

¶ Men leest oec dat hi altijt i sinē bosem de ge den hooftdoec daer hi altijt zijn tra

nen mede droghede wāt wāneer hi ghedochte ihesus soete sprake eñ sine wāderinghe so en cōde hi sine tranen niet ōtholden vā groter lieften Eñ als hi oec ghedochte dat hi sinē meister ghelochent had so screp de hi oueruloedelicke seer Hier ome hadde hi dat screpē alsoe zeer in zyne hertea dat sine aenlicht scheen bescrompen vā tranen als clemēs sept Die selue clemēs sept oock als hi plach te horen die haen crayen des nachtes .dā plach hi op te staen te biddē eñ dan plach hi leer te screpen Also men in scolastica historia leset soe scrijft clemens doemen peters wijf leide ter passien alsoe wort hi verblijt mit groter blyscapē ende hi riep haer na bi harē name O wijf mijn ghedeelte des herē .¶ Op ene tijt doe peter twe vā sine iongherē sende te predickē eñ ti .xx. dachuaerden ghegaen warē soe stark die ene eñ die ander keerde weder tot peter ende sepde wat daer ghelschiet was Men secht dat dit merciliaen was .of die sulcke segghen dattet martijn was .Anderswaer leest mē dat die eerste was sinte franco Eñ die gheselle die daer door was dat was sinte iouis Doe gat hē sint peter sinē stock eñ hete hē tot sinen geselle gaen eñ hete hē daer op leggē Eñ doe hi dz gedaen had so stōt die ghene op die xl. dage doat gheweest hadde.

¶ Tot dien tyden was te ierusalem een thouenaer die simon hete Dese seide dz hij die eerste waerheit was .eñ die in hē ghe loefden seide hi dat ti dat ewighe leuē solden hebben Eñ hi seide dat hi almachtich was . Men leest oec in clemēs boecke dat hi seide Ic sal wordē aenghebedet mit ere eñ wat ic will dz mach ic doen Sulcke tijt dat rachel mijne moeder mij beual op dat velt te gaen dat ic coern solde snidē eñ doe ic die setel sach gheset doe btual ic haer dz ti snede eñ ti sneet alleen tienwerf meer dā die āder Hi seide oec als ieronimus seit Ick bin gods woort eñ ic bin die brudegō eñ de ic bin die sone eñ ic bin die troester Ick bin almachtich . ic bin godes siele Eñ corporen serpenten dede hi verdoren eñ hi dede die metalen beelden lachen .eñ die houden sinaghen als linus secht . Doe dese Simon wolde disputieren teghens peter ende thonen dat hi god was Ten ghesetten daghe quā peter tot die stede daeemē disputierē solde Eñ hi seide dē ghenē die daer bi stōden . Broeders die die waerheit liet hebt vrede ti mit v Symō seide hē Wij en hebben dijne vrede niet te doen wāt ilt dz hier vrede ti eñ eendrachticheit soe en moghen wi dā gheen profijt doen die waerheit te vinden wāt moordenaren hebben onderlinghe vrede Daer om en roepet die vrede npet mer den strijt want daer twee vechten soe sal die ene vrede hebbē als ope āder verwōnen is . Eñ sinte Peter sepde Waer om ontsietste die vrede te horē noe men wāt vāden sunden risen strijden mer daer ghene sunde en is daer is vrede Jn dit putacien vindetmē die waerheit eñ in den wercken die rechtuaerdicheit Symon sepde En segghe ic niet wāt ic sal di tonē dye moghentheit mijnre godheit so dattu mi haeltelic aenbeden sultste Jc bin die eerste cratte eñ ic mach vlieghen in die luchte eñ nyeuwe bomen maken eñ stenen in broet verwādelen eñ duerē in dz puer zōder verbarnen Eñ oeck al dat ick wil dz mach ick doen Doe simon sach dat hi sinte peter nz

en mochte wederstaen soe worp hi alle die boeckē in die zee vā touernieu datmē nyet ghewaer en solde wordē dattet een toeuenaer waer. Eñ hi toech to romē waert dz mē hem daer voer een god holdē solde.

Doe dat petrus v̄nam volchde hi hem nae Int vierde iaer vā claudius dyes keyses ryck eñ hi sat daer xxiiij iaer. End̄ hi ordineerde twee bisschoppē linum ende cletum. die een binnē der mueren eñ de ander buytē der muerē. omme dat si hem solden helpē. ¶ Eñ hi predicte eñ bekeerde vele volckes eñ ghenas vele sieckē. eñ in sine predicacie verhief hi eñ prees zeer die suuerheyde. Eñ daer mede bekeerde hi vyer amyen die agrippa hadde dat si nymmermeer tot hem comen en wolden.

¶ Daer om worde agrippa toernich eñ soe zeer v̄bolgen tegēs petrum eñ socht saken tegens hem ¶ Hier nae soe opēbaerde god petrus eñ seyde. Symō eñ nero peinsen tegens my mer en ontsich di niet want ic bin mit dy eñ sal dy v̄lossen. eñ ick saldi geuen tot een solaes paulum minē knecht die morghen binnē romen comen sal. Eñ omme dat petrus wiste dat hi to hāt storuē solde soe v̄ghaderde hi die broeds. Eñ hi nam clemēs eñ ordineerdem paus to romē. eñ dwāck hem daer toe.

¶ Hier nae quam paulus to romrn als die heer ghesegt hadde eñ begōste myt petro cristum te predicken. Mer simon de touenaer was soe wel mit nero den keyser. dat hi hem voerwaer hielt voer die behouder zijns leuēs eñ zijnre salicheyt eñ al dye stat. ¶ Leo ¶ Simō stōt voer nero eñ zijn aensicht wort haestelic v̄wandelt eñ scheen als nu older eñ als nu iōger. Doe dat nero die keyser sach hieldt hi hem voer die zoen des almachtigen godes. End̄ hi seyde tottē keyser nero ¶ Ghoede keyser dat ghij weten moghet dat ic die ghewaerige zoen godes bin soe doet my ōthoefdē eñ ick sal to dē dorden daghe v̄risen.

¶ Hier omme beual nero datmē hem ōthoefden solde. Eñ doe die stocker meynde simō to ōthoefden. soe ōthoefde hi eē weder of een scaep. eñ simō berchde hem drye daghen eñ dat bloet vāden weer bleefter verhardet. Eñ opten dordē dach v̄toende hem simō voer nero eñ seyde. Doet mijn bloet dat wtghestort is v̄gaderē wāt si t heer keyser ic die ōthouet bin als ic seide so bin ic tē dordē daghe verresen. ¶ Doe v̄wōderde hem nero eñ hielt hem voer dye ghewarige godes zoen.

¶ Sulcke tijt als simō mit nero in zijn camer was so sprack die duuel in ghelikenis den volcke toe Eñ die vā romen haddē oock hem in groter waerdicheyt dat si hē maecten een beelde. eñ screuēder desen tytel op. Simō den heyligē god. ¶ Leo

¶ Doe ghinghen petrus eñ paulus ten keyser nero eñ ōtdecten hem al simōs touernie eñ seyden. Ghelijck dat in cristo twee ghesachten zijn dats godheyt ende mēschelicheyt alsoe zijn oec in desen touen naer twee substācien als des mēschen eñ des duuels. Eñ simō seyde Omme dat ic desen peter niet langer ghedoghen en wil minē viāt soe wil ick minen engelen gebieden eñ beuelen dat si my wreken ouer hē. Petrus die antwoerde eñ seyde hem alds Ick en ontsie dijn engelen nyet mer si ont

sten mi Nero seide En ōtsietste simō nyet
die sine godheit in den wercken vertonet
Sinte peter die seide hem Is godlicheit in
hem so segt mi wat ic nu dencke oft wat
dat ic nu doe ende ic sal mine gedachten i
dijne oren segghen op dat hi nyet lieghen
en mach wat ick dencke Nero seide Comt
hier eñ segt mi wat du denckes Peter die
ghinck tot hem ende seide heymelic. Doet
mi brenghē gherstē broot eñ mi heymelic
gheuen Eñ do dz ghebrocht was eñ peter
ghebenediet had eñ in sinen bosem verbor
ghen so seide hi Simō die hē seluē god ma-
ket die seg nu wat hier gedacht eñ gedaen
is Simō seide Peter segt bet wat ic dēcke
Peter seide. wat simō secht sal ic in werc
ken tonē dat ic weet Do wort simō vtor-
net eñ riep grote hōden eñ gheboot dat si
peter versindē solden Eñ tehāt quamē dar
grote hōden eñ scotē op peter mer hi ghaf
hē dat gebenedide broot eñ veriaechdense
daer mede Peter seide tot nero Ick tone v
dat ic wel wiste dat simō teghēs mi pens-
de niet in wordē mer in werckē wāt hi be
loefde dat de enghelē soldē comē teghē mi
eñ hi dede honden comē Eñ daer bi toont
hi dat hi gheen godlike enghelē en heeft.
mer hōden Eñ simon seide Hoort peter eñ
paulus al en mach ic v hier niet doen wij
sullen comē daer ic v sel doemē mer hier so
spare ic v. Als egesipp9 secht eñ linus soe
wort doe simō also houaerdich dat hi sey
de dat hi doden mocht verweckē. Eñ dat
gheuiel dat een iōghelinc starf eñ men riep
daer simō ende peter Eñ bi simōs raet soe
beloefdē si alle vaste datmē den ghene do-
deē solde die dē iōghelinc niet en cōde ver-
wecken Doe simō opten dode siue thouer

nije dede so saghen die ghene die daer om-
trent stōden dat die dode dat hoeft roerd
Doe riepen si alle eñ woldi peter stenen.
mer peter en cōde naeuwe dat volck doen
swighen eñ seide Ist dat die dode leeft hoe
en staet hi dā niet op eñ wādere eñ spreeke
āders soe weet dattet die duuel is die des
doots hoeft doet roeren mer men doet Si
mon vā die bare gaen eñ die dode bleef al
stille legghen Mer peter stōt van oerre eñ
dede zijn ghebet Eñ doe riep hi eñ seide Iō
ghelinc inden name ōs heren iesus vā na-
zareth die ghecrucet was stant op Eñ te-
hant so stōt die ionghelinck op eñ wāder-
Eñ doe dat volc simon wolde stenen so sei
de peter. Hem is pyne ghenoech dat hi be
kenne dat hij in sine consten verwonnen
is Want cristus iesus onse meister de leret
ons dat wi voer quaet goet gheuē sullen
Symon seyde. peter ende paulus weet dz
dat v nyet gheschien en sal dat ghi begheret.
dat is dat ghij waerdich worden sult
vā martelien Doe antworden si. ōs moe
te gheschien dz wi begheren mer di en sal
nūmer wel zijn wāt dat du sprekes dat is
loghen Als marcellius seit soe ghinck doe
simō tot mercellius hous die peters disci-
pel was eñ bant enen groten hūt voer die
dore van sinen huyse ende seyde Nu soe sal
ick sien ofte peter die tot di pleghet te co-
men sal hier moghen in comen. Ende nae
een luttel tijts so quam peter eade maecte
een cruce eñ onbant den hōt. Eñ die hont
was alle den volcke goedertieren Mer hi
volchde simon aliene end hij greep hē end
werp hē ter eerden onder hem ende hi wol
de hem doot biten Ende peter quā toe ge
lopen end riep dat hij hem nyet en quetste

Eñ die hōt en quetste zijn lichaem nyets
mer hi scoerde hem alle zijn cleder eñ maec
ten al naect. Eñ dat volck mittē kind lye
pē nae simō als hōdē nae den wolf wāt si
hem altemael wt der stat dreuē. ¶ Eñ
omme dat dese schande niet v̇draghen en
en mochte soe en opēbaerde hi hem in een
iaer niet.

¶ Eñ doe marcelis dese miraculē sach so
bleef hi voert an bi petrum.

¶ Exempel.

Daer nae quam simō wed̄ eñ wordt ef
ter in nero vriētscap ōtfange. Simō
v̇gaderde alle dat volck eñ seyde dat hi v̇
bolghen was zwaerlickē vā die vā galileē
eñ seide dat hi die stat de hi plach te bewa
rē daer omme laten wolde. eñ hi sette enē
dach dat hi ten hemel varē solde eñ woldē
niet lāgher op aerdē wāderen. Tē dage
doe hi gheset hadde so ghinck hi op enē ho
ghen thoorn eñ haddem ghecroēt mit lau
ren boem eñ spranck of eñ beghōst to vlie
ghen. ¶ Doe sprack paulus tot petrū
Wy hoort to bidden eñ dy to ghebieden.
Eñ nero seyde Dits een ghewarich man
mar ghij zijt verrad̄s Eñ petrus seyden to
paulum. Paule boor dijn hooft op eñ sich
Doe hi zijn hooft op boorde end̄ sach simō
vliegen so sprack hi tot petrum Wat beyt
stu voldoch datstu beghonnen hebst wāt
ons god cristus roopt ons nu. Petrus sei
den doen. Nu besweren ick v duuelen dye
hem in die lucht draghē bi ōsen heer iesum
cristum dat ghij hem laet vallen. Eñ doe
lieten si hem eñ viel eñ brack dē hals

¶ Doe dit nero hoerde was hi drouich
dat hi aldustanigen mā v̇loren hadde. eñ
hi seyde tottē apostolē. Ghij hebt mi ghe
maect een wātrouwich herte daer omme
sal ick v̇dorven ten quaden exempel.

¶ Leo ¶ Nero ghaf die apostolen indē
handē paulini eēs edel mās. eñ paulinus
leuerdese in mamertinus wachte. Onder
dese twee sorghē processijs eñ martiniaēs
eñ petrus bekerrde dese twee ridders so dz
si dē karcker op daden eñ lieten hem vrilic
ken wech ghaen.

¶ Exempel.

Daer nae liet paulinus processien ende
martyniaen tot hem bringen Eñ als
hi v̇nam dat si kerstē warē soe dede hise ōt
hoefdē. ¶ Dye broders badē petrū dat
hi vā daer ghinge eñ hy en wolde nochtā
wort hi ten laetsten v̇wōnē mit bedinghe
dat hi wech ghinck ¶ Leo ¶ Doe hi to
der poertē quam totter stat die mē noemt
maria ter passien soe sach hy cristū teghēs
hem comen eñ hi seyde. Heer waer gaestu
Hi ātwoerde Ic ghae to tomē omme we
der ghēcruyst to wordē. Petrus seyde He
re saltu efter wordē ghecruyst Die heer sei
de. Ja ic peter daer omme sal ic wed̄ keren
omme dat ic mit di sal worden ghecruyst
Doe dit gheseyt was voer die heer totten
hemelschen lande

¶ Doe petrus dit v̇stōt keerdi wed̄ om
eñ hi wordt gheuāgen eñ ghebrocht voer
dē prouoest agrippa Agcippa sach hem an
eñ zijn aensicht was claerder dan die zōne
eñ vraghede hem aldus. Bistu die man
die hem verblides dat hy die wiuē sceides
van hoer mannen onder dat volck. Ende
petrus beruspten hem ende seyde dat hi hē
verblide in ons heren cruce. Doe beual hi
petrū to crucē als een vreemt mā eñ om dz
paul⁹ was eē burger vā romē dede hi hem

sinen hooft of slaē.
¶ Dyonisius ¶ O mijn broed timo-
thee hadstu ghesien die pijn deser apostelē
eynden du soldest in ommacht ghecomen
hebbē vā rouwē. ¶ wye en solde nyets
weynē in de vre als teghēs hē die sentēcie
ghegaen was datmen petrum crucen sol
de eñ paulum ōthoefden. Du soldest doe
ghesien hebbē scaren vādē ioden eñ vādē
heyden diese sloegen eñ bespoghen in hoer
aensichte.
¶ Die die tijt quam dat si gesceyde wer
den van een soe bōden si die calumpne der
werlt niet sond groet ghesucht eñ weyn-
den die broeds. Doe seyde paulus tot pe
trum. Vrede si mit dy fundament der kar
ken. harder der scapen eñ des lammerē go
des. ¶ Petrus seyde tot paulum. Eñ
ghanck du oeck mede in vreden predicker
der ghoeder. middelaer eñ leytsman dyer
gherechticheyt eñ der salicheyt. ¶ End
doen sise verre vā malcander gesceydē had
den soe volchde ic paulum minen meyster
wāt si en dodense niet op een stat.
¶ Dionisius leo eñ marcellijn segghen
Doe petrus ten cruce quam so seyde hij.
Omme dat mijn heer vāden hemel in aer
den neder quam soe wort hi rechteuoert i
den cruce vheuē mer mi den hi wt aertrike
inden hemel ghewaerdighet heeft to ropē
soe sal mijn crnys dat hoeft inder aerdē ne
der hebben eñ die die voetē opwaert tottē
hemel. wāt ic en bin niet waerdich inden
cruce to hangen als mijn heer dede.
Daer omme keert mijn crnce dat onderst
opwaert. ¶ Doe keerden si dat cruus
eñ setten die voeten opwaert eñ die hādē
nederwaert. Doe wort alle dat volck ver

toornt eñ woldē nero eñ dē prouoest dodē
end dē apostel verlossen. mer hi badt hem
dz si sine passie nz belettē en soldē Als linus
eñ egesippus segghē soe opēde onse here d
gheenre oghē die screiden eñ si saghē daer
enghelē staen mit cronē van rosen eñ van
lelien ghemaect bi peter indē cruce eñ dz hi
ōtfinc een boec vā cristo daer hij in las dye
woordē die hi sprac Als egesiprus seyt soe
begōde peter te segghē Here ic heb di ghe-
secht nae te volghē eñ begheert mer ick en
dorste niet recht wordē ghecrncet wāt du
biste altoes recht eñ hoghe. mer wi zijn ki
der des eerstē mēsces die zijn hoeft neder i
die eerde Eñ sinē val beteikēt wel die ghe-
daente der mesceliker gheboortē wāt wij
wordē also gheborē dat wi schinē altoes
bereit in die eerde neder te vallen Oeck so
is die cōdicie verwādelt. wāt dese werelt
waent dat te zijn vorspoet datmē wel pro
uet te zijn dat achterdeel Here du bist mi al
dinc dat du biste Du biste mi al eñ niet zō-
der di alleen Ic dācke di mit alle minē ghe
ste daer ic mede leue eñ daer ic di mede ver
stae eñ daer ic di mede anroepe. Daer om
sechtmē twe āder redenē waer om dat pe-
ter niet rechtop en wolde wordē ghecrucz
Do peter sach dz de rechtuardige sine glo-
rie haddē gesieu so beual hi hē god eñ gaf
sinē gheest. ¶ Twee broeds marcellis
eñ apuleus sine iōgherē dedē do zijn licha
me vā dē cruce Eñ si balsemdē dz mit vele
saluē eñ begroeuē dat Isidorꝰ in dz boeck
vā dē doot der gherechtigher eñ van dye
gheboorte secht aldus Nae den dat peter
ghesticht had die kerc vā antiochiē onder
den keiser claudio so voer hi te romen te-
ghens simō den thouenaer Eñ daer was

hi paeus xxv. iaer eñ predicte daer cristus
euangelie mer in dat xxvi iaer nae cristus
passie so wort hi vā nero ghecrucet neder
waert also als hi wolde In dē seluen iare
doe opēbarde hē petrus eñ peul⁹ dyonisio
als hi secht in die selue epistole in dese wor
deu Mercke dese miraculē fiet dit wonder
broeder mijn thimotheus vāden dach ha-
re doot wāt ie was daer si scheiden eñ nae
haren doot sach icse te gader hāt bi hande
in die stat comen ghecledet mit enen clede
des lichtes Eñ si waren verciert mit cronē
der claerheit. ¶ Dii secht dyonisius
Nero en blef niet onghepinicht mē om
dese misdaet eñ ander die hij ghedaen had
so dode hi hē seluen mit sinr eyghene hant
Eñ van sine misdaden willen wi een lut-
tel scriuen Alsoe mē leest in een histori Do
Seneca zijn meister vā hē hoopte te heb-
ben een waerdich vā sinē arbeide soe hete
hē nero kiesen in wat bome hi verhāghen
wolde zijn Eñ seide dat hi dz loen also heb
ben solde van sinen arbeyde Mer do hem
seneca vraechde waer mede dat hi dē doet
ende die pyne verdient hadde soe scudden
hi haestelic douē zijn hoeft een bloet zwer
de mer seneca die neyghede mitten hoefde
vāden dreighenden swaerde ende ontsach
hem anxtelic ouermits die vrese des doets
Ende nero die seyde doe tot hem O mey-
ster waerommē soe neyghestu mitten ho-
uede vā mijnē swaerde Do āworde hem
seneca Ic bin een mēsce eñ daer ōme ontsie
ic dēdoot eñ sterue noge Nero seide Ic ont
sie di noch als ic plach do ick een kit was
waer om ic nz rustelic leuē mach soe lāghe
als du leueste. Ende seneca seide Ist noot
dat ick steruen moete soe ooer loeft mi dan
dat ic kyesen mach wat doot ic wille.
Nero seyde Kies haestelic eñ en vlange dy
ne leuē niet. ¶ Doe dede seneca een bat
maken int water eñ dedem laten in beydē
armen Eñ alsoe bleef hi daer doot mitten
bloede dat hi daer wt liet lopē. Eñ alsoe
hiet hi waerlic als bi enē voerteykē seneca
Wāt seneca bedudet hem seluen dodende
wāt al dede hijt noede hi dode nochtā hē
seluen.

¶ Exempel.

Men leest dat dese seneca twe broeders
hadde die een hiet iulius gallius eñ hi
was een taelmā. dāder hiet mela lucan⁹
Dese lucanus dede nero snidē in zijn zenen
eñ soe storf hi.
¶ Efter wort nero vsot vā herten eñ hi
beual zijn moeder to doden eñ op te snidē
omme dat hi sien solde hoe hi in horē buy
ke opgheuoet was. Mer die meysters be-
ruspten dat hi zijn moeder wolde doē doe
den eñ seyden dattet die rechten vbieden.
¶ Nero seyde hem. Soe doet mi dan eē
kint draghen eñ daer nae ghebaren dat ic
weten mach hoe grote pine dat mijn mo
der leet. ¶ Oock mede hadde hi desen
wille begrepē vā kinde to draghē. omme
dat hi een wijf die in arbeyde lach hoerde
roepen daer hi doer die stat reet Die meys-
ters seyden hem hets onmoghelickē dat te
ghens die menschelicke nature oock mede
is noch een mensche en machs ymmer nz
gheweten noch oeck mede bekennen wat
die reden of die sake is dat ghi heer keyser
een kint draghen solt. Daer omme seyde
hi hem En doet ghi mi gheen kint dragē
eñ ghebaren soe sal ic v allen quader doot
doe storuē. ¶ Doe maectē si enen dranck

eñ gauen hē heimelic een vorschē rit te drie
ken eñ dat deden si mit hoere meisterie in
sine lichame wallen eñ altehāt begōde si
ne lichame te swellē om dat hi niet lidē en
mochte dat der natuerē cōtrarie was also
dat Nero vmoede dat hi swaer hadd ghe
weelt mit kide Eñ si deden hem holdē den
dach nae dat si wilden dat die vorschē vol
wallen soldē wesen. Eñ si seidē dat hi dit
eñ dat om die drachte solde moetē holden
Eñ te laetstē wort hij soe seer ghepinighet
eñ hi seide dē meisters. Oezhaelt dē tijt der
dracht wāt om die pyne der ghebaren soe
en cā ic nauwe verademē Doe gauē si hē
enē dranc eñ hē cozen eñ hi coerde een gru
welic wozm ofte vorsche die vnaerlic was
in aenscoowē mit onreynicheit eñ mz blo
de besmit Eñ doe hi zijn drachte sach so v.
scricte hi eñ hi verwōderde hem dat si soe
lelick was Eñ si seiden hē dat hi also lelike
dracht ghebaert hadde om dat hi niet ōt,
beiden en wolde den tijt der dracht Eñ hi
seide was ic also ghedaen doe ic vut mijns
moeder buyc quā Eñ si seidē Ja ghi Ende
daer om beual hi datmē sine drachte voe,
den solde in enē sconē toozne eñ daer behol
den. ¶ Dit leestmē in een cronike.

¶ Daer nae hadde Nero wōder ho gro
te eñ hoedanich dat die brant van troyen
was eñ hi dede vij. daghe eñ seuen nachte
romen ōtsteken Eñ hi lach eñ sach vā enē
hoghē toozne eñ wozt vōbliit in die schoen
heit des vuers eñ sanck enē spottelikē sanc
in sconē habite ¶ Also mē leest in die cro,
nike so villschede nero mit guldē netten eñ
hi was altoes veronledicht mit sanghe so
dat hi alle harpē spele eñ orghelē spele bo,
uen ghinc in cōste Hi nam een man te wij
ue eñ wozt vā enen man ontsaen als van
een wijf als ozosius secht Oer doe dye vā
romen sine verwoetheit niet lāgher lijden
en mochtē so liepē si mit gheruchte op hem
eñ iaechden hē vut die stat Eñ doe hi sach
dat hi niet en solde mogē ontgaen so scar,
pede hi enē stoc bitende mit sine tāden en,
de hi doerstack hem seluē daer mede. Eñ
aldz eynde hi zijn leuē Nochtā leest mē oec
wel āders dat hē die woluē aten. Eñ doe
die vā romē weder ghekert warē so vōdē
si dē vorsche vborghē inden boghenē woz
pen hē vut die stat eñ verbrāden hē Ende
daer om hiete die side vāder stat lateranen
Als zōmighe segghē a rana dat es een v,
borghē vorsche.

¶ Exempel

IN cornelius des paeus tijdē quamē
die griecke eñ stalen der apostolen li
chamē eñ voerden se hymelic wech mer de
duvelē die indē afgodē waren die worden
ghedwōghen vā gode dat si riepē O mā,
nen van romen helpet v eñ weert v want
mē ontdraghet v uwe godē Om dit ver,
stōden die kerstē van der apostolē lichamē
eñ die heidē vā harē goden eñ si vergader
den tesamē een grote menicht eñ volchdē
hē nae Eñ die griecke ontsaghē hem ende
wozpē die apostolē in enē putte eñ die ker,
stē toghē se wedē vut Oer die kerstē trōj,
seldē welc sint peters beure warē eñ welc
sint pauls Eñ doe si daer om valten eñ be,
den soe wozt hē gheāt wozt vāden hemele
Di meeste beure zijn des predickers ende
die milte zijn dis villschers Eñ so schepdē si
die beure vā een ende leiden se in die kercke
die ghewijet was in sinen name. mer zō,
mighe segghen dat die paeus siluester doe

hi die karcke wolde wyen dat hy beyden die grote beenre eñ die cleyne mit groeter waerdicheyt woech in een schale. eñ deen helft leyde hi in die een karck. Eñ dander helft leydi in dand karck ¶ Gregori⁹

In sinte peters karcke daer zijn licham lig ghet was een man ghehieten aggentius zeer ootmoedich eñ heilich. Mer doe in sinte peters karck een lamme iōcfer was dye ouer hāden eñ voetē croep eñ hoer ledē nae hoor toech ouer die aerde eñ lāghe omme ghesontheyt sinte peter ghebeden hadde. Soe opēbaerde petrus hoer in een visioen eñ seyde. Ghanck tot aggentiumeñ hi sal dy ghenesen. Eñ die iōcvrouwe begōster to treckē hier eñ daer alle die karck doer. eñ begonste to vraghē wie aggētius ware. Eñ hi quam hoor to hant toe eñ si seyd hem. Ons pastoor eñ ons vad petrus sendet mi tot dy datstu my verlossen salt van mijnre siectē. Hi antwoorde. Bistu van hem ghesandt so stant op. ¶ Hi nam hare hāt eñ hiefse op eñ si wordt ghenesen soe datter gheen teykē en bleef.

¶ Exempel.

Gregorius seit Dat galla een edel ionc vrouwe vā romen die sinachus dyes des rechters dochter was eñ si was tē wiue ghegeuē enē man. eñ binnē dē iaer soe wort si wrduwe. Eñ doe hoor oltheit eñ rijcheden eyschedē dat si wed omme hilijcken solde soe koes si meer gheestelic to hilicken eñ mit gode gheuoecht to worden. Vāden welcken men beghint aen mitten screyen eñ men coemter mede ter ewigher bliscappen. Vleyscelicke bruloft beghindt mit bliscappen eñ tidet ter doot mit screyē ¶ Omme dat dese iōcvrouwe zeer barnēde was inden lichaem soe begōsten dye meysters to segghē waert dat si hoer toe manne ghaue soe solde si vcoelen.

¶ Dit ghesciede alsoe eñ si en ōtsach ghene lelicheyt vā buyten die den gheest van binnen beminde Eñ si en scaemde hoer oec niet al wort dat lelic aen hoer op dattet nz vsmaet en wort vādē hemelscē brudegom Aldus dede si of dat waerlicke habijt eñ si begaf hoer in een cloester tot sinte peters karcke. daer diende si gode in simpelhede in bedinge eñ vasten.

¶ Ten laetsten wort si mit grote swerē aen hoer borste geslagen eñ omme dat altoes voer haer bedde twee kandelarē lichten alsoe was si een vriēdinne des lichtes Alsoe en hate si niet alleen die geestelicken dōckerheyden mer oock die lichamelijckē Soe sach si eēs petrum den apostel staen tusscen die twe lichten neuē hoer bedde eñ vā lieften wort si stolt eñ seyde blidelic Here mijn wat ist zijn mijn sondē vgeuen. Hi ātwoerde vriēdelic Sij zijn dy vgeuen Coem. Si seyde Ic bidde dat mijn suster benedicta mit mi mach comen Hi seyde. si en sal mer dese sal mit di comē Eñ dese seyde dit hoer abdisse eñ si storf mit hoer and de des anderen daghes eñ voeren to samē in die ewige vroechde.

¶ Welcke vroechde ōs allē gōnen wille god inder ewicheyt Amen.

¶ Exempel.

Inden seluen boecke segghet sinte gregorius alduus Dat was een een pape die van heyligen leuen gheweest hadd Doe hi tot zynder doot naeckēde was eñ quam so begōste hi mit grote bliscap to ropen eñ seyde. Willecoem zyn mijn lieue he

ren die ghewaerdiget to dinē cleinē kneht
te comen Jc dācke v Jc dācke v Doe vra-
gheden si hē die bi hē stonden tot wien hi
dit seide Doe antworde hem al verwōde-
rende En siet ghi niet dat hier ghecomen
zijn die heilighe apostolen peter eñ paulus
Eñ doe hi dat noch weder seide so voer die
heilighe siele vāden lichame.

¶ Sommighe luden twijfeldē of peter
eñ paulus op enē dach ghepassiet waren
Eñ die zōmighe seiden dat si op enen dach
ghepassiet waren mer een iaer na den an-
deren Mer ieronimus seit eñ oec alle heyli-
ghen die hier vā scriuen die comē ouer een
dat si op enē dach eñ op dat selue iare ghe-
passiet waren Also oeck dyonisius claerli-
ke bescrijft Eñ als Leo secht eñ bescrijft in
een sermoen aldus Wi en willlen niet ver
moeden dattet zōder sake gheschiede dz si
ghepassiet wordē in enē daghe eñ in eenre
stadt eñ eens tyrans sentencie v̄droeghen
si Si wordē in enē daghe ghepassiet om
dat si te gader tot cristū varen solden End̄
in een stat om dat romē haerder ghene en
ontbrake Eñ onder een tyrā om dat si bey
de steruen soldē mit eenre wreetheit. Hier
om so was hē den dach ghewesen op ha-
re loen eñ die daet voer glorie eñ die tyran
voer doghet Dit secht leo ¶ Mer al wa-
ren si ghepassiet op enē dach eñ in ene vre
nochtā so en warē si nyet ghedoet die ene
bi den anderen mer verscheiden Want al
secht leo dat si in een stadt ghepassiet wa-
ren nochtās ordinierde gregorius dat die
dach zōderlinghe sulde toebehorē sinte pe
ter als indē dienst der kerckē. Eñ datmen
des anderen daghes holdē solde sinte pau
us ghedenckenisse. want opten dach dat
sinte peters kercke ghewijet wort Eñ om
dat sinte peter meerder is in waerdicheide
Eñ om dat hi bekeert was alreeerst Ende
oek om dat hi te romen paeus was

¶ Die legende van den heylighen apos
tel sinte Paulus.

Paulus die apostel leet veruolghi
ghe nae dat hi bekeert was soe
als sinte hylarius cortelick noe-
met eñ secht. Paulus die apostel wort in
philippen gheslaghen mit roeden eñ in dē
karcker gheleyt eñ in enē stoc mit sine voe
ten Te listeren wort hi ghesteent Te ny
comen eñ te thessaloniē wort hi gheiaghz
vāden quaden. Te ephesien wort hi dye
wilde beesten gheleuert Te damasco soe
wort hi votghelatē ouer die mure in eenre
mande Te ierusalem wort hi gheslaghen
eñ ten ordele ghebrocht eñ ghebondē end̄
zijn lijf ghespiet. Te cesarien wort hi ge
kaeckert eñ quaet op hē gheleit Doe hi in
ytalien voer mit schepen so was hi bi nae
verdrōcken Do hij te romen quā do wort
hi van Nero verdoemt eñ ghedodet. Dit
secht Hylar9 Hi wort die apostel der hey-
denen eñ hi maecte recht gaende een ver-
crōpen lam mensche In listeren v̄wecten
hi enē iongheling die doot gheuallen was
vā een veynster Eñ hi dede vele ander mi-
raculen Int eylant vā meleten so hinc een
slanghe an zyn hant mer si en deerde hem
niet mer hi scudde se int vuer. Oeck secht
men dat alle die ghene die van des mans
gheslachte die daer paulus herbergheden
dat hem gheen tenijn deren en mach End̄
daer om als haer kinder gheborē worden

soe legghen si by hem een serpent ind' wie ghen eñ daer bi prouē si oft waerlijckē ha re kinder zijn.

¶ Exempel.

MEn seyt oock dat paulus sulcken tijt minre is dan pecrus eñ sommige tijt meerder. eñ sommighe tijt hem ghelijck. mer trouwent hi is minre in waerdichey den. mer meerre in predicacien. eñ ghelijc in heylicheden. ¶ Haymo ¶ Paulus wrochte vāden hanecray mittē handen to der vijfter vren toe. Daer nae predicte hy sulcke tijt totter uacht mer den anderē de de hi tot eten eñ slaepen

¶ Doe hi to romē ghecomē was eñ ne ro noch keyser was Eñ nero hoerde dz tus schen paulum eñ den ioden ghescil was. eñ dat vāden ioden eñ kerstē euwe soe ach ten hijs niet zeer. Aldus predicte paulus wat hem beliefde A ¶ Iheronimus

Inden xxxv iaer na cristus passi dat was nero andde iaer vā sinen rijcke. Doe pau lus was gheuāgen gesent to romē eñ twe iaer bleef hi in vry hoede eñ predicte tegen die ioden. Daer nae wort hi vā nero ghe laten eñ predicte in oestlāt dat euangeliū. Mer inden viertichsten iaer vā nerons rij ke soe wort hi ōthoeft optē seluē dach dat petrus ghecruyst was Wāt zijn wijschei de eñ zijn predicacie wort ouer al v̄maert Eñ alle luden hadden in wōder.

¶ Hi hadde oock vele vā des keysers ge sinde in zijnre vriētscap eñ bekeerdese Oec soe lasen zommige ludē sine scriftē voer dē keyser. eñ si presense alle wōderlijcke zeer. Eñ die senatoers haddē in groter waerdi cheyt eñ loefden sine saken.

¶ Exempel.

OP een tijt doe paulus teghēs dē auōt op een camer predicre wasser een ion gelinck ghehietē patroclus eñ was dyes keysers scēcker. Op dat patroclus to bat horen solde clam hi op een venster eñ wor de ōtslapē eñ viel doot. Doe was nero ze re drouich eñ hi sette een and' in zijn stede. Doe paulus inden gheest bekende seydy tottē ghenē die bi hem stonden dat si daer ghinghē eñ patroclum tot hem brochten Paulus v̄wectē eñ senden tottē keyser.

¶ Doe nero hoerde dat patroclus wed' omme leefde v̄uaerde hi hem zeeer eñ lyetē niet tot hem comen. nochtās ten laetsten liet hi hem tot hem in comen by sinen vriē den raet. Nero seyde Patrocle leefstu hy seyde keyser ic leue waerlijck Eñ nero sey de. wye dede dy leuen Eñ hi seyde Onsen heer ihesus die almachtighe god vā alle. Nero wort gram eñ seyde Sal hi dā ewe lic regeren eñ breken die rijcken van desen werlt. Patroclus seyde Jae hi heer keiser Doe ghaf hem nero een kinnebackē slach eñ seyde Dienstu dan dē conick Eñ hi sey de Jae ick wāt hi heuet mij v̄wect vāder doot. ¶ Doe seyden des keysers heren die bi hem waren. Waer omme slaet ghij den iōghelinck die wijslic eñ wel spreect. wāt wij willē oock mede dyenē den ōuer winnelicken coninck.

¶ Doe dat nero hoerde sloet hijse in een karcker omme dat hise zeer quellen soude die hi to voren zeer beminde eñ wōderlijc ke liefghetal ghehadt heuet eñ oock mede alle dogeden hem luden bewees eñ toe be troude. ¶ Doe dedy allē kerstē soecken eñ hi dedese doden sonder vraeghen myttē

onsichteliker pinē Doe brochtmē hē pau-
lus ghebōden Nero seide hē. O meusche
knecht des groten conics mer du biste nu
mijn gheuāghen. waer om ondergaetste
mi mine ridders eñ vergaderste totti Doe
seide paulus tot hē Ic en hebbe niet alleen
vut dinē hoorne ridders v̇gadert mer oeck
vā alle die werelt welcke ōse coninc ghif-
ten gheuē sal die nūmermeer v̇minderē en
sullen eñ alle ghebrekē vutsinten Eñ wilt-
stu desen coninc ōderdaen zijn so wortstu
beholdē die vā so groter macht is dz hi co
men sal een richter alre mēschen eñ hi sal te
breken alle dat maecsel deser werelt in een
vuer Doe dit Nero hoorde dat dit paulus
seide. dat dit maecsel vā der hellen gebro
ken solde wordē mitten vuere so wort hij
seer tornich eñ hier om liet hi alle die kerstē
ridders barnē mer paulus dede hi ōthoef-
den als een misdader der moghentheit. en
de doe wort so grote scare der kersteue ge
dodet so dattet volc vā romen in des key-
sers pallaes brac eñ wolde hē ghedoet heb
ben eñ riepen Die ghlouighē verderftmē
keyser sette die manire eñ v̇mindere dijne
ghebot. het zijn die ōse die mē verderft en-
de si bescutten dat rijc vā romen Doe ver-
wādelde die keiser zijn ordel dat nyemānt
den kerstenē genaken en solde eer dat dye
keiser volcomelic daer thoe gaue Hier om
wort paulus weder tottē keiser gebrocht
Eñ doe hem Nero sach doe riep hi anxteli
ke seer Doet hem wech dē thouenaer end̄
onthoeft den quaden eñ en laet den rerra-
der nyet leuen Doet hē wech vāder wer-
elt die die herten eñ die ghedachtē verwā-
delt Paulus sede hem Nero ic sal noch een
luttel tijts lijden mer ic sal ewelic leuen in
den here iesu cristo Nero seide Slaet hem
dat hoeft of dat dat hi verstaen mach dz ic
machtigher bin dan zijn coninc als ic hem
verwōnen hebbe eñ laet ons sien of hi oec
altoes sal moghen leuen Paulus seide hē
Om dat du weten sult dat ic ewelick nae
den doet sal moghē leuen als mi dat hoeft
ofgheslaghen is so sal ic di leuende opēba
ren om dattu dā sultste moghē bekennen
dat cristus is god des leuens end̄ niet der
doot Eñ doe hi dit ghesecht had so leiden
men hē ter doot Eñ doe mē hem leidē doe
seiden drie ridders die hē leiden. Paulus
segt ōs wie is die conic die ghi so lief hebt
dat ghi lieuer om sinē wille wilt steruē dā
leuen eñ wat loen dat ghi daer of ontfaen
sult Doe predicte hē paulus so vele vā dat
hemelrijc eñ van die pine der hellē dat hise
bekeerden tot christum. Ende doe si hem
beden dat hi ewech ghinghe waer dat hij
wolde soe seyde hi. broeders dat en moet
mi nyet gheschien dat ick solde vlien wāt
ick en bin nyet vluchtich. mer ick bin een
starck vroem vutuercoren ridder want ic
weet wel dat ick ouermijs desen tijtlijckē
doot varen sal in dat ewighe leuen. want
altehant als ick onthouet bin soe sullē dye
ghelouighe menschen mijn lichame nemē
mer merct die stede ende comet daer mor
ghen vroech weder ende ghi suit daer vin
den neuens mijn graf twee mannen Thi
tum ende lucam oetmoedelicke bedende.
Ende als ghi hem segghet waer ōme dat
ghi comet ende dat ick v tot hem seynde
soe sullen si v dan dopen ende maken v erf
ghenoten des hemelrijckes Ende doe si al
dus mit malcander spraecken soe sanden
daer Nero om te besien ofte hij noech eefl-

de of doot was. Eñ doe hi die bode wou de bekerē so seydē si. Alstu doot salste zijn eñ wedomme v̄resen so sullē wij ghelouen datstu segste. mer com haestelic eñ ātfāge dijn v̄diētē.

¶ Doemē hem ter stat waert vā zijnd passien leyde so ghemote hem een vrouwe in die poort vā hostiēciē ghehiete pantilla die paulus discipula was Eñ si hadde een and naem leucobia. ¶ Dyonisius Si hadde bi auōturē twe namē Eñ si weē dē eñ bat paulum dat hi voor hoor byddē woldē. Hi seyde. Ghanck pantilla in vre den dochter d ewigher salicheyt. Leē my dē doeck daerstu dijn hooft mede deckest. daer mede sai ic mijn oghē bindē eñ dā sal ic hem di wedomme bringhen. Eñ doe si se hem ghaf soe bespottense die stockers eñ seidē wat leenstu desen v̄leyder eñ toue naer soe costelickē hooftdoec omme to ver liesen. ¶ Eñ doe paulus quam ter stede zijnder passien soe keerde hi hem oestwert eñ stac zijn hāden ten hemelwaert op end bede langhe mit trauē in sine vadlike stem me eñ dācte gode.

¶ Hier nae beual hi sine broeds to gode eñ v̄bant selue zijn oghē mit pātillen doec eñ knielde neder op beyde sine knien opter aerden eñ wtstac sinē hals eñ doe sloeghē si zijn hooft of. Eñ to hāt als zijn hooft vāden lichaem was soe seydet eenpaerlijc Jhesus die hem in sinen leuen soe ghoedti ren gheweest hadde.

¶ Exempel.

Men segt dat in zijnre epistolen ihesum of cristum hi of beyde to ghader wel vijfhodert woruē noemt. Eñ wt zijnder wōdē sprāck water als melck eñ daer na soe lieper bloet wt. Eñ bouē hem in dyer lucht scheen grote claerheyt eñ wt dē lich aem quam soeten toeck. ¶ Dyonisius segt tot timotheum vā paulus doot ald9

¶ O mijn lieue broeder In die vol seric hede vre doe die stocker seyde Bereyde dy dijn hals. soe sach die apostel opwaerts inden hemel eñ zeghēde zijn voerhoeft eñ zijn lichaem mittē teykē des cruces eñ sey de. Here in dinē hāden beuele ic minē gest Doe rechte hi sinē hals wt eñ ōtfinck die croen. Doe die buedel sloech Soe ōtdede paulus mit sine handen den hoeft doec eñ ōtfinck zijns selfs bloet daer in eñ bewāt eñ ghaft so dē wiue mittē hoeftdoec.

¶ Eñ pātilla seyde tottē stocker doe hy wederomme keerde waer hebdi minē mei ster ghelatē. Die ridders ātwoerden myt sinen ghesellen Hi leyt daer bute der stadt indē kempen dale eñ zijn aensicht is v̄bon den mit dinē hoeftdoeck. Si ātwoerde eñ seide. Siet petrus eñ paulus quamē nu in die stat to ghader ghecleet mit duerbaren clederen eñ si haddē op hoor hoofdē blēckē de cronen lichtēde mit groter claerheiden. Ende paulus ghaf mi minen hoeftdoeck siet mit desen verschen sinen bloede.

¶ Hier omme gheloefden vele ludē ende si worden kersten.

Doe nero v̄hoetde wat daer ghescyet was soe ontsach hy hem wōderlicke zeer eñ hi beghonste mit alle dese to sprekē ende ymmers sonderlinge mit philosophi en ende oock mede mir sinen naeusten vri rnden. Ende doe si aldus onderlinghe eñ mit malcanderen sprake ende heymeliken raet hielden so quam de apostel paul9 mit

besloten doren eñ stōt voer dē keiser eñ sey
de Keiser siet hier paulus des onuerwinli-
ken conics ridder gheloue nu wāt ic en bi
niet doot mer ic leue mer du katijf du sult
ste den ewighē doot steruē om dat du go
des heilighē onrechtelike dodes Eñ do hij
dit gbesecht had so voer hi wech mer nero
wort bi nae verwoet vā groter vresen en-
de en wiste niet te doen mer bi dē rade vā
sine vriende so verloste hi patroculus end̄
barnabas eñ liet se vrilic gaen waer dat si
wolden. mer die ridder longinus eñ necē-
sius quamen vroe morghēs tot paul⁹ gra-
ue Eñ si vōden daer titū ende lucā eñ pau-
lus tusschē hem beiden staen bedende Eñ
doe titus eñ lucas dese saghē so worden si
veruaert eñ begōden te vlien eñ paulus die
voer wech Eñ dese begōden nae te roepē
eñ seiden Wi en iaghen v niet als ghi wa
net mer wi willen van v ghedopet wesen
als ons paulus seide die wi mit v saghē be
den Doe si dit hoordē so keerdē si wed̄ en-
de mit groter blijscape doeptē si se mer sin
te paulus hoeft wort gheworpē in een dal
Eñ om die grote menichte vā den anderē
die daer ghedodet waren eñ daer ghewor
pen so mochtmē hē daer niet vindē

¶ Men leest als dyonisius bescrijft Do
men op ene tijt die graft suuerde eñ paul⁹
hoeft daer vutgeworpē was mit āder on
suuerheiden soe hief eeñ hierder zijn hoeft
op mit een roede eñ sette dat voer sine sca-
pis coye Eñ hi sach drie nachtē nae dē an-
deren eñ zijn here oec op dat hoeft schinen
een ontallick licht Eñ doe si dat dē bisscop
eñ den volcke gheboot scapt haddē so seidē
si Waerlic dit is paulus hoeft Eñ do ghic
die biscop eñ eñ alle dat volc vut eñ broch-
ten dat hoeft mit hē eñ si leiden dat op een
gulden tafel eñ pynden dat an den licham
te voeghen Mer die patriarche ā twoorde
Wi weten dat daer vele ghelouighe men-
schen ghedodet waren eñ haer beenre oec
gheworpen Eñ hier bi twijfelt mi dit ho-
uet an paulus lichaem te brenghen end̄ te
legghen Eñ laetō s god anroepē oft pau-
lus hoeft is dat dā dat lichaem kerē moet
eñ hē an dz hoeft voeghē. Do hē allen dat
goet dochte so leiden si dat hoeft an pau-
lus voeten Eñ siet do si alle in bedige wa-
ren soe keerde hē dat licham ōme eñ voech
de hē an dat hoeft Eñ si v̄wonderdē hem
alle eñ dancten gode eñ bekenden waerlic
dat dit paulus hoeft was.

¶ Gregorius vā toers secht dat een mā
vā wanhope hē seluē verhāgen wolde eñ
hi riep altoes an sinte paulus hoeft Sint
paule helpt mi Doe quā tot hē een dōcker
scheme eñ riep hē eñ seide. Ay goede man
doe dattu doeste eñ maect gheeñ beyden.
eñ die man bereide altoes den strop eñ sey
de Sinte paule helpt mi Doe die strop al
ghemaect was doe quā een ander scheme
tot hem als van een mensche eñ seyde tot
den ghenen die den man riet. Vliet katijf
want paulus die hier gheroepen is dye co
met Doe voer die doncker scheme ewech
ende die man quā tot hem seluen eñ werp
die stroppe wech ende hi dede waerdighe
penitencie.

¶ Gregorius secht in een register dz ve
le miraculen gheschien bi sinte paulus bā
den ende soe wanneer die luden biddē een
luttel gheuijleds van desen ketthenen soe
staet daer die priester neuens mit einre vi
len Ende als dā die zommighe bidden soe

valter haestelic wat of vā sinen kethenen daer gheen merringhe in en scinet. Mer oeck als sommighe ander bidden al treckt men die vile langhe daer ouer. eñ daer en valt niet of.

¶ Sinte dyonisius beweent in die selue epistel paulus zijns meesters doot eñ segt aldus. Wye sal onse oghen gheuē tranē eñ ons winbrauwen een fonteyne der wateren. dat wi bewenen moghē dach ende nacht tlicht vander karcken. dat gheblusschet eñ wt ghedaen is. wie solde niet an doen gheween eñ suchten of worden ghecleet mit rouwen eñ en solde niet v̄wōderē van herten. Siet hoe pettus dz fundamēt der karckē eñ glorie der apostolen vā ons ghesceyden is. Eñ paulus der heyden vryent eñ v̄troestet ōs vaders ghebreect ōs. eñ men en vindes voert meer nimmermeer

¶ Die vader der vaderen was een lerer der leraers eñ een harder der harderen Ic segghe dat paulus was een afgront dyer wijscheyt. een hoech ludende der pipē. eñ een onuermoyelic predicker der waerheyt Dese was een aertsche enghel eñ eens hemels mēschen beelde. ghelikenis der godheyt hi heeft ōs allen ghelaten. eñ hi is in ghegaen tot cristo

¶ Wach mijn broder thimothee gemin de mijnre sielen wāt hi is dijn gheminde vader eñ meyster. waer mede sal hi di vele meer grueten. wāt sich du bist eē weese gheworden eñ du biste alleen ghebleuen. Hi en sal dy niet meer scriuē mit zijnre hant eñ seggen. O alre liefste kint. Wee myne broed timothee. wat ghescieden hier wōderlijcke vele sericheden eñ dōckerhedē eñ scade. wāt wij zijn ymmers weesen ghe-worden nu en sullen wij sine epistolē nymmermeer tot di comē daer in ghescreuē sal zijn Paulus die cleine knecht ōs heren ihesu cristi. ¶ Nu en sal hi niet meer scriuē totten steden eñ segghen ōtfanghet minē lieuē zoen. Broer luke op der propheten boecken eñ teyken daer bouē. wāt wi en hebbē gheen beduder vāder parabolen eñ vāden raetselen eñ vāder gheestelickē sprakē eñ bedudenissen.

¶ Dauid die propheet beweende sinen zoen eñ seyde. Wach mi ouer di mijn zoen absolon wach mi. eñ ic segghe wach my meyster ouer di wach mi.

Nv voert aen sal ghebreken die ghoede v̄gaderinge vā paulus iōgherē die te romen sullē comen omme hem to soecken Nu en sal nyemāt meer seggen Ghaē wij eñ besien ōs leraers eñ vragē hem hoe wy regeren moetē die karck die ōs beuolen is Eñ si sullen ōs bedudē die sprake ōs herē ihesu cristi eñ gods woordē eñ der propheten. ¶ Eñ wye zijn dese kinder die berouet zijn vā horen gheestelickē vad̄ Broed̄ ōs is oock wee die beroeft zijn vā ōs geestelicken meyster die v̄ghadert hadde v̄stādenis eñ cōst eñ die wijscheyt vāden older

¶ Eñ waer is nu die ouer clare lerar eñ dat costelicke licht der eerwaerdiger eñ heiligher karcken die lieue apostel paulus gelopen die een predicker was der waerheit eñ waer is die arbeyt zijnder heyliger voeten. Eñ waer is nu oock mede ghebleuen zijn wel sprekende mōt eñ sine radighe tōghe. eñ sonderlinghe die gheest wel behagende sinē god. Eñ wye en solde niet hulen ende schreyden. want die bi gode ver-

dient hebben glorie eñ ere die wordē in dē doot gheleuert als quade mēscen . we mij wāt ic sach in die vre zij heilighe lichaeme mit bloede bebloedet . We mi vader ende eñ meister wāt du en hadste alsulckē doet niet verdient mer glorie der kerstenē ende der ghelonigher lof waer sal ic di nu gaen soeckē wie dede stom wordē min stemme O pijpe der kerckē eñ hoghe ludende pijpe eñ noper der sanctorien mit tien snarē Eñ siet du bilte inghegaen tot dijnē god ende totten here die du begheert heues Jerusalem eñ romen mit quader vrientscape zijt ghi ghelijc ghewordē in quade Jerusalez die cruuste onsen here iesum cristū Wer romen heeft sine apostolē ghedodet . ierusalem dpent den ghenē die si cruusten Eñ romen glorificiert; al vierende dpe si dooden . Eñ nu broeder mijn thimothee die du minnes eñ mit alre hertē Ic leg dat saul die coninc eñ ionathas nz en zijn ghescheydē in harē leuen noch in harē doot . noch ick en wordē noch niet gheschei dē vā den heren minē meister dā doe ons die alrequaetsten ongherechtige mēscen scheidē . mer dz verscheidē deser vren en sal altos nz zijn wāt zijn siele bekent altoes zijn ghemude wāt datmē hem niet en spreket welcke ghemide nu vā hem veruaert zijn wāt inden daghe der verrisenisse waer het groot achter deel vā hem ghescheiden te wordē C Dit secht dyonisius C Johannes gulde mont die prilet menichfoldelic desen glorioseñ apostel in den boecke vā paulus prijs ende sept aldus . Si en dwaelden niet mit allen die pauls siele hietē ene soaderlic mēsce ende een gheestelic paradijs wāt wat tōge sal men moghē vinden die waerdich wa-

re zijn prijs te spreken als sine siele alleene hadde alle dat goet dat indē mēsce is . Eñ als hi die goede dinghen al volmaectelick hadde niet alleen der mēschen mer der enghelen Eñ hier om en sullen wi oeck nyet swighen mer wi sullen al luttel seggheñ . want dit is een grote maniere van prijse als die doghet gaet bouē die mate des prises ende die groetheit des men prisel Eñ dat wi aldus verwonnen zijn dat is vele eerlijcker dan dat wi dicwile verwonnen worden . waer of soe sullen wi dan beste beghinnen sinen prijs sonder in dat wi to nen moghen dat alle doechden in hē waren van alle creaturen . C Abel offerden gode sacrificie eñ daer bi so is hi ghepresen wer ist dat wi voert brenghen paulus oferhande soe sal hi hogher schinē dan abel also verre als die hemelen zijn bouen dieder de want hi offerde hem selven alle daghe in twe manieren want hi doot maecte hē selven beyde int herte eñ inden lichaeme . want hi en offerden nyet scapen noch olsen mer hi offerde hem selven in twe maneren Eñ hier mede en liet hi hē selue nz ghenoeghen mer hi pijnde hem selue te offerē alle der werelt want hi liep alle die werelt doze eñ die zee van griecken eñ van barbarien eñ alle dat ōder die sonne was als oft hi gheuloghen hadde Eñ hi maecte vādē mesce enghelē . wat solde mē vindē dat dese offerhāde is gelijc die paulus offerde mittē sweerde des gheeltes eñ brachte to dē altare dat bouē indē hemel is mer abel die bleef oeck doot mit sinen bruoders val schept mer die apostel paulus was vandē ghenen ghedodet die hi van seer ontallike quaden verlosten . wiltstu dan dat wi dij

thonen al zijn reden wāt dier wasser so ve vele als hi dagen leefde

¶ Exempel.

MEm leest dat noe hem seluē mit sinen kinde barch in die arcke. mer paulus vlosse die werlt. Eñ dat dede hi niet myt der archen die vā barderē was mer mittē epistolen die hi screef wt groter lieften end caritate die hi hadde omme salicheyt alder menschen.

¶ Exempel.

PAulus die prees caritate den menschē to holden in allen dinghen. Hi predicte in eenre epistolen aldus. Broders hadde ic alre mēschen eñ der enghelen tongen mer eñ hebbe ic gheen caritate soe en byn ick niet. Eñ al hadde ic so grotē ghelouen dat ic daer in verbrāde. sonder caritate ist niet. Eñ al deylde ic mijn ghoedē in spise der armen eñ en doe ic des niet wt caritate eñ minne so ist al to vgheefs.

¶ Exempel.

DIe ludē vwōderdē dat abraham omme godes ghebot liet zijn lāt eñ sinen maechschap mer hoe machmē hem gheliken bi paulum die niet alleen zijn lāt eñ sine maechscap en liet. mer oeck mede al de werlt. ¶ Abraham die leuerde hem seluen ouer in wonderlijcken vele eñ groten sorghen eñ vresen omme to verlossen zijns broeders zoen loth vanden handen eñ vā ghenissen zijnre vianden. Mer omme dat dese eerwaerdighe eñ heylighe apostel eñ claer licht der heyliger karcken paulus alle die werlt wt des duuels handen begeerde to vlossen wt gtoter caritaten lictē eñ minnen. soe heeft hi oock mede sonderlinghe eñ wōderlijcke ontallijcke vele sorgen gheleden eñ vresen eñ mit zijns selfs doot cofre hi den anderen menschen alte groten sekerheyt. Abraham wolde oock sinē zoē offeren. mer dese heylighe apostel paulus wat heeft hi ghedaen. Hi heeft hem seluen inder waerheyt hem seluen gheoffert hondertdusentich woruen.

¶ Exempel.

SOmmighe vwōderen die ghedoechsaemheyt in ysaac omme dat hi gedoghede die putte die hi ghemaect hadde dz men die toe volde. mer paulus en sach nz dat die put mit steynē gheuolt was. mer liet zijn lichaem stenē. niet alleen weeck hi als ysaac dede. mer oock die ghene dye hem oock quaet deden pijnde hi hem indē hemel to brenghē. wāt soe mē meer op dese fonteyne worpte soe si meer vloeyde eñ soe meer riuieren wt haer vloeyden.

¶ Exempel.

DIe scrifture vwōdert vā iacobs gedurichеyt eñ gedoechsaemheyt. eñ wat ghedoechsaemheyt ist diemē rekenē mach tegēs paulus ghedoechsaemheyt. want hi en diende niet alleen seuen iaer omme d bruut ihesum cristum als iacob omme sine bruut dede. mer hi diender omme alsoe laughe als hi leuendich was hier inder aerden. Eñ soe en was hi nymmer tijt noch stonde sonder dienst eñ arbeyt des heren ihesu cristi.

¶ Exempel.

MEn leest dat ioseph was vciert mitter doget der suuerheyt Eñ ic ōtsie dattz spot waer paulum daer tegē to rekenē die hem seluen cruuste. Eñ hi en vsmade niet alleyne die schoenheden vanden menscen lichamen. mer ooc alle dinghen die schoē

eñ claer schinē in eertsche dinghē sach hij
ansien assche eñ hi bleef onberoerlic mz al-
len als die die dode bi dē dode Alle mēscen
verwōderen iob wāt hi was een wōder-
lic verduldich mā mer paul9 en gheduerde
niet alleen een maent mer menich iaer blef
hi volstādich in starcker pynē Eñ hi scrap
te die etter niet of mit enē scherue mer hij
was v̄duldeliker dā enich steen lopēde al-
tijt stadelick tot des leuwes dat is des du
uels mont eñ vechtendr teghēs die becori
ghe eñ dat onrecht eñ die scarē Eñ hi en v̄
droech niet vā twe of vā drie vriendē mer
vā alle onghelonighē eñ vā sine brueders
leet hi laster Hi was v̄stoten eñ vermaledi
det vā hem allen Job herberghede eñ be-
sorghede seer dē armen. mer die sorghe de
iob hadde ouer die siele int vleisce die had
paulus die in der siele quelde Jobs huus
dat was open alle dē ghenē die quamen.
mer paulus siele was open alle der werlt
Eñ om dat iob had ontallike vele ossen eñ
scapen so was hi dē armen milde. mer sin
te paulus en hade āders niet dat hi soe lief
had als zijm lichame Eñ daer dien den hij
ghenoech dē armen Dat bedēcket hi i ene
stede mijnre notorftē seit hi eñ der ghenre
die mit mi zijn dyenden dese hāden mer de
worme eñ die wōden dedē den grotē iob
grote pyne. mer mercstu paulus slaghen
zijn hōgher eñ sine bāden eñ sinē anxt die
hi leet vā sine huusludē van sine broeders
eñ van alle die werelt. Eñ die sorchfoldic
heit die hi had om die kercke eñ die brant
die hi hadde voer elc die scāde leet so sulstu
sien dat dese siele harder was dā enich ste
ne. Eñ si gaet bouen yser end den adamāt
wāt dat iob leet indē lichame dat leet pau
lus inder hertē want hi verteerde vā droe-
fenisse van hem allen den hi heymelic ghe-
doghede ende dat was pynliker dā enich
worme Daer om vloeyden vut hē stadeli
ke tranen. niet allene des dages mer oeck
des nachtes wāt in elc wort hi seer ghepi
nitht swaerliker dan enich wijf die in ar-
beide leit Eñ daer om seyde hi kindekē dye
ick efter ghebare tehāt dat cristus i v we-
der wort vermaect. Moyses coes om der
ioden salicheyt dat god hem vut dat boec
des leuens gheplaemt had aldus soe offer
de hem moyses selue mitten anderen ver-
doruen te worden. mer paul9 wolde vut
gaen voer den anderen niet mitten mē om
dat die āder beholdē solden wordē so wol
de hi die ewighe glorie deruen Moyses de
wederstont pharao. mer paulus weder-
stont daghelix den duuel. Moyses street
om een volc eñ paulus om alle die werelt
niet mitten swaerde mer mittē bloede Jo-
hānes at der locusten spijse eñ velt honich
Glosa. Als Jsidorus secht so en warē die
locusten gheen sprinchañen die vlieghen.
mer eenrehāde cruut dz also hiet. mē pau-
l9 wāderde in dat middel der gherufte de-
ser werelt also rustelick als in die woesten
nyen Eñ iohannes was gheuoedet mz lo
custen eñ mit wilt honich. mer paulus de
was ghespijset mit vele snoder spijse wāt
van node liet hi die spijse after om zijn he-
te begheerte te predicken Sinte iohannes
volstandicheit die scheen seer groot teghēs
herodes ende herodias. mer die heylighe
apostel paulus en berispten nyet alleen een
ofte twee ofte drie menschen mer ontallijc
ke vele die tot enen hogheren state waren
eñ wreder tyrānen dā herodes Nu hoort

ōs toe paulum to rekenē teghē dē engelen
ōder welckē wȳ hem groet predickē. wāt
mit alle sorghe was hi god ōderdanich.
¶ Dat dauid al vwōderde seyde mach-
tich vā doechdē die zȳn woerdē doet.
wāt wat die propheten vwōderdē inden
engelen doe hi seyde Die zȳn engelen geel
ten maect eñ zȳn dienres bernēde vupr.
¶ Dat moghen wȳ in paulo vindē die
alle die werlt omme liep als een vupr endē
een gheelt eñ ommelopēde suuerde hȳse.
Eñ dese die de werlt omme liep heeft te lo
neñckaen den hemel.

¶ Glosa.

¶ Dits wōder dat dulcanich mēsce wā
derde in die aerde eñ ommehāghen was
mitē steflickē lichaem. wat grote verdo
menis zȳn wi dan waerdich na dyen dat
in enē mēsche die doechden vergadert zȳn
eñ wi ōs niet en pinē die minste deylvā dē
na to ghaen. wāt h. ea hadde ghepn andē
natuer noch en ghecreech ghepn ander sie
le noch en wrude in ghepn ander waerlt
mer in die selue aerde eñ coninckrike. eñ op
gheuoēt ōder die wet eñ seyde.
¶ Paulus ghinck mit die doghet der sie
len bouen allen menschen die nu zȳn of ge
weest hebben.

¶ Exempel.

In paulo eñ is niet alleen dat wōderly
ken is dat hi ouermits die oueruloedi
cheyt der deuocien in eenre manieren met
en gheuoelde die pine die hi ontfinck ōme
die doghet eñ rechtuaerdicheden die hi le-
rende was eñ predicte soe heet was hi indē
barnender minnen eñ liefden cristi iheslu ō
ses lieuen vlollers.

¶ Exempel.

Men leest van paulum hoe heet dat hy
was barnende inder minnet eñ carita
ten cristi iheslu ōs vlollers. omme dat hy
in allen zȳn epistelen die hi screef eñ den lu
den predickende was belooet hi altoes mz
soeten woerden seggende aldus In crist
to iheslu domino nostro Dats to seggen
in cristo iheslu onsen heer.

¶ Exempel.

Doe paulus sach dat hem die doot ge
naecte soe vwerdy ander totten ghe-
meenscap eñ ghenoechten der blischap seg-
gende aldus Verblȳt v eñ weest wolic mit
my Eñ den lacker eñ ten ourechte dat hi ly
den moeste omme der neernstichepts wille
die hi hadde omme die ghemeyne kercken
eñ omme salichept alre menschen soe was
hem berept die doot.

¶ Exempel.

Paulus was alsoe naernstich eñ barn
de inder minnen eñ caritatem omme
allen menschē tot gode to brynghen dooz
die caritate dat wōder was. wāt hi pre-
dicte die caritate te holden bouen al eñ sey
de aldus Broeders wat is caritas. Doer
die cracht der caritaten moeste god wt dē
hemel neder comen omme ōs arme snode
sondarrn to vlossen. Daer omme wat dz
wȳ doen ist nier wt caritaten eñ liefdē soe
ist al to samen omme niet eñ to verghets
Hier omme hebbet caritate eñ liefde to god
eñ oock mede tot uwen euen menschē hier
inder aerden.

¶ Oyer noch al sonder dit so en begerde
paulus voer dese caritate gheen gheselle te
wesen der hemelscher engelen. noch dyer
dominacien. noch der potestaten. mer hy

begheerde meer mit deser liefden te zijn die
alderste vāden heilighē of een ōder den v.
doemden dā zōder dese liefte zijn ōder dye
ouerste eñ die hoechste herē Wāt dz was
hē een groot eñ een sonderlinc torment ge
scheidē te worden vā deser caritaten. Dit
was hē dat helsche vuer eñ alle pyne ende
dit was hē een onlidelich torment. mer te
ghebruken cristus caritate dat was hem
leuen Eñ dit rijke eñ die beloften. dit doch
te hem alle goet. hi versmade alle dese dye
wi ontfien allmen pleghet te veronwaer.
den verrot cruut Hi achte oec die tyrānen
eñ vele volcs die verwoethept vut schotē
als ofte dat vloen gheweest hadden Eñ hi
rekende voer kinder spel die doot eñ de toz
mēten als hi se om cristo mochte liden Hi
was meer gheciert ghespānen mit ene ke.
tene dā ghecroent mit ene croue wāt als
hi ghesloten was in een karcker soe wan.
derde hi inden hemel Eñ lieuer ontfinc hij
slaghen eñ wonden dā der ludē lof Eñ hij
mmde mer pynē dan der luden ghiftē om
dat hi die pyne rekende voer zijn loen ende
daer om noemde hi se gracie. wāt dat ōs
ene salke is der sericheit dat bracht hē gro.
te ghenoechte in Hi barnde oec mit grote
dzoetheit Eñ daer om seide hi Wie wort
ghescādelisiert eñ ic en barne niet Eñ seyt
yemāt dat in dzoetheit ghenoechte is wāt
zōmighe luden die ghewont worden mit
hare kinder doot die ōtfanghē enighe tro
ste als si bliuē in hare ghescrepe Eñ allmē
se verbiet te screyen soe hebbē si te meerder
rouwe Also ontfinc paulus nacht eñ dach
vā sine tranen Nyemāt en was die also se
re zijn selues quaetheit bescrepde als hi de.
de der ander luden Hoe waendi dat hi ge.
daen was doe hi bescrepde der sundarē be
derfnisse wāt hi begheerde dat hi verstotē
hadde ghewees vten hemelrijcke om den
sundarē dat si moghē beholdē zijn Want
hē dachte dattet veel meer scande was dz
si niet beholden en worden dan dat hi sel.
ue vergaen hadde. wien salmē teghen de
sen mā moghen ghelijcken wat yserē ofte
wat adamanten. mer zijn siele is te gheli
ken bouen golt oft bouē adamāte want
hi harder was dan enich adamante of col
telijcker dan enich ghesteente. wāt hi bo
uen die ene ghinc in hardicheit eñ bonē dē
anderē in doechdē. Teghē wat dinck sal
men desen moghen ghelijken dese edel siele
eñ rekenē teghēs die ghene die nu zijn niet
mit allen. wāt waert dat men den golde
ghenen mochte die hardicheit des adamā
tis ofte den adamante die duerbaerhey de
des golts so solde mē bi auōture in ene ma
nire rekenē moghen teghens paulus siele
Oyer wat rekenē ick dat golt ofte den ad
amant teghens paulū want hinghe dye
werelt in een waghe teghen paulū du sol
des sien dattet paulus al opweghen solde
Wi seggen dat paulus waerdigher is dā
die werelt eñ dat daer in was want al en
was die werelt zijns niet wardich bi auō
turen noch oec die hemel. mer dit vint mē
oeck neder want nyet alleen sette hij dē he
mel mer alle dat daer in is achter christus
caritate waer ōme en solde die here dan nz
die alsoe veel meer goedertirē is dan pau.
lus als die goetheit bouen die quaethept
gaet oordelen dat paulus beter is dan vee
le hemelen want die here en heeft ons allē
so seer lief niet als hi van ons allen seer lief
ghehadt wort mer hi mint ons alsoe vele

meer dattet gheen reden en can geseggen God toech oock desen paulum int paradise eñ hieuen op indē dorden hemel. eñ dat was recht wāt daer hi in de aerde wāderde so regierde hi hem in allē dinghē als of hi in dat gheselscap d' ēghelen hadde geweset. Eñ hi v̇smade alle die aertsche dingen als of hi inden hemel gheweest hadde. Doe hi noch ghebōden was indē lichaem soe v̇blide hi in eenre volmaectheyt Ende hi waecte in stadigher menighe zijns herten als of hi onlichamelick doghē hadden ghederuet. Eñ oock mede soe zijn die engelen dicwijl beuolen die hoede van meniger hande luden to bewaren eñ oock mede to bescarmen van allē quadē. mer gheen en regeerde soe tvolck dat hem beuolen was als paulus alle die warlt dede. want als een ghoed'tirē vad' medelidē heeft mit zijn kint dat onsinnich eñ dol is so hi meer vā dē kinde wort ghenoopt mit lasterē eñ mz stekē also hy dyes kindes meer ontfarmet eñ beschreydet.

¶ Aldus dede oock paulus tot dyē dye hem meest queldē dede hi meer wercken d' ghoedertirēheyt. wāt die wijl screyde hy eñ hadde altegrotē rouwe voor dē ghenē die hem vijfworuē hadden gheslaghen. Eñ die zijn bloet begheerden to storten eñ hi bat voer hem doe hi seyde Broed's dye wille mijns hertē voer gode ter salicheyt. Eñ doe hise v̇ghaen sach so haddijs alle te groten iammer. wāt ghelijck dacmē dat yser datmē int vuyr steect al vuyr wordt. alsoe was paulus die lieueue apostel cristi ihesu ōs v̇lossers die al ōtstekē was mit d' caritaten al gheheel caritate eñ oock mede liefte worden.

¶ Exempel.

Efter of paulus een ghemeyn vad' alle der werlt gheweest hadde alsoe v̇hoe gede hi eñ v̇blide hem wōderlijcke zeer in sorchuoldicheyt eñ oock mede in ghoedertirenheyt eñ sonderlinghe in allen menscē minne eñ vriētscap. Eñ daer toe soe node hi alle die vad's. niet alleen die vleyschelicke mer oock die gheestelicke. wāt hi begerede allen mēschen tot gode to bringhen. wāt als of hi alle die werlt ghewōnē hadde alsoe haeste hijse in hemelrijck te bringē Eñ hi lette voer hem luden die hi beminde zijn siel eñ oock mede zijn lijf.

¶ Dese mensche onedel eñ ommeghanger diē zijn ambacht plach to oefenen ond' den volcke hadde soe groten voertghāc in doechden dat hise naeuwe in dortich iarē en conste onder dat iuck der waerheydeu brenghen. Die van romen die vā persen vā meden eñ vā iudeen vā siten eñ dē moeren. die satomate eñ die sarracenē eñ dat gheslachte vā mēschē.

¶ Eñ als dat vuyr v̇teert stoppelē ende hoy so v̇teerde hi d' duuelē werckē. want doe hi mitter tōgen sprack begōsten si toe vallen eñ vlogē in die oefeningē der werlt der duuelen eñ die dreyginge der tirannē eñ des huysluden laginge. wāt ghelijcke dat mitter radien der zonnē als si hē sprey den die dōckerheit vliet. ¶ Die ouerspelers eñ die dieuē in graftē hem v̇berghen. Ende die manslachtighe to holen ende to ghaten waert vlieden. ende alle dinghen worden claer ende licht vander radien die daer op schinen. alsoe vloech alle sins eud' ouer al wech die dwalingen daer paulus dat ewangelium predicte eñ die waerheyt

bleef Eñ ouerspeelres eñ ander werckē die
lelick zijn te segghē die wijcten eñ worden
verteert mitter hetten des vuers eñ v̇uoe-
ren als gestubbe Mer een claer vlāme der
waerheit quam daer vut eñ voer al blinc-
kende tot die hoecheit des hemels Eñ dye
vlāme wort verheuen vā den ghenē die se
schenē te lesschen mer si en mochten nz be-
letten noech mit vresen noch mit ghescalle
harē voertganc Die dwalinghe seide hi is
dit Als yemāt haer teghen gaet so wort
si ōder eñ brect of Mer der waerheit staet
is dusdanich. als daer vele luden wed̄ ste-
ken so wort si weder verwect ende wast
Om dat god aldus onse ghesslachte veree-
delt heeft soe laet ons pynē hem ghelijc te
worden gheuōden Eñ wij en sullen nyet
wanen dat dit onmoghelic si wāt paulus
hadde een lichaem den onsen ghelijc alsulc
was zijn siele eñ een god schiep hem eñ dij
eñ also als hi zijn god is alsoe is hi oec dijn
god woltstu mit paulo gods ghiftē bekē
nen Eñ sine cleder warē den dunel een vre-
se. mer dit is meer te verwōderen in paulo
noch men en mocht niet begripē vā dwa-
se stoltheit als hi gheuallen was i die vre
se noch vā boetheit doe hi die vrese vloech
wāt hi minde dit leuen om dz ghewin vā
leren Eñ efter verwōderde hi al te seer om
die philosophie daer hē der werelt smaet-
heit toe ghetoghē hadde. daer om als du
sietste paulū die vrese vlien so en verwon-
dert hi niet meer dan doe hi verbliden dat
hi hem teghens der vresen versetē mocht
wāt ghelijc dat dit vā starcheit was also
ist āder oec vā wijscheit. Eñ als du hoor-
ste dat hi yet vā hē seluē secht so v̇wonders
oec als of du saghes dat hi hē seluē veron

waerde wāt ghelijc als dat van stercheyt
was soe is dit vā wijscheit Eñ als du hor
ste dat hi yet vā hem seluen secht so v̇wō
ders oec als du saghes dat hi hē selnē v̇on
waerden wāt ghelijc dat hi dit erste doet
vā groter oetmoedicheit wāt hij v̇diende
meer prijs dat hi dit van hem seluen seyde
dan of hi dat gesweghen had wāt hadde
hi dat niet ghedaen so hadd̄ hē dat misda
digher gheweest dā die hē seluen hebbē ge
leert te prijsen sonder mate wāt en hadde
paulus hem seluen niet verblidet inden di-
ghen so hadde hi alle verlorē de hem beuo
len waren Want als hi hem soe sere v̇oet-
moedighet solde hebben soe solde hi se alle
van hem ghedaen hebben. want paulus
ghenoechde doe meer ende verblide dā en
ander die zijns selfs lof begheert Nochtās
so en dede nyemant also vele profites als
hi sine verdiensten verberchde als dese sey-
de doe hi se seide. want het is grote sunde
dat een man hem seluē yet goets oft wat
wonderlics van hem seluen secht Ende dz
is ene grote verwoetheyt dat yemant hē
seluen vercieren wil mit sinē prijs als dat
gheen noot en is wāt da is na gods von
nisse te spreken bet dwaescheyt want dese
verydelt alle loen ende alle dat mit arbeide
vercreghen is māt dat hoort enē anderen
toe onsen name te verheffen. mer enē on-
ghestadighen die hem seluē beroemt. mer
die dinghen aalleen te segghen die der the-
ghenwoordighen saecken notruftich zijn
is des gheens die die vruchte lief heeft end̄
die dencket veelre luden profite als paulꝰ
dede doe hi vā den quaden geuāghē wort
so wort hi ghedwōghen hem te prisen zō
denlinghe in den dinghen dye sine waer-

dicheyt toende nochtā sweech hier vele eñ meer Ic sal comē sprack hi to v̄toninghen eñ godes visioen. mer ic spaer v.

¶ Doemen paulum gheuāgen voerde doer die wilde zee daer v̄blide hi hem also zeer in als ofmen hem gheuoert hadde tot enen groten keyserijck. mer nae dyen dat hi binnen romen quam soe en wolde hi nz daer bliuen mer hi doerliep hispanien. Eñ hi en liet niet enich dach ledich gaen noch rustelic liden. mer in hettē vā predicke soe was hi heter dan vuyr. Hi en ōtsach hem anxt noch en achte gheē spot.

¶ Si seyden paulo datmē hem solde ned̄ laten ouer die muerē eñ hi ghedoechdet eñ dat dede hi omme to langer te predickē eñ dat hi mit vele mēschē tot cristum romen solde wāt hi ōtsach vā hier to varen arme eñ onrijck vā vele ludē salicheyt.

¶ Exempel.

MEn siet dat die ghene die enē kemp of ōder enen meyster vechtē so si sien als hi ghewōt is eñ zijn bloet lopen eñ noehtā den viāden niet en wijct mer vromelicker staet eñ valt mitter sperē indē viādē meer stekende eñ zijn quetsinghe niet en acht so wordē si dan ōderdaen aldustanigen ridd̄ mit meerder vromicheyt.

¶ Dit ghesciede aldus in paulo. want doe si hem saghen mit kethenē ghebōden eñ nochtās predicte. eñ doe si hem saghen ghewōt eñ dat hi den ghenē die hem sloeghen te meer predicte. voerwaer soe ontsinghen si stoltheyt dat si wel beteykendē eñ seyden. alsoe dat vele van onsen brod̄s betrouweden in onsen banden dar si dorsten oueruloedelick eñ sonder vrese godes woort spreken.

¶ Doe eñ daer nae nam hi oeck mede sekeren vroemheyt. eñ hi worp hem stadelicken eñ vromelicken teghens die vianden. Want ghelijcke dattet vuyr onder tiden in menigerhande materie daert valt vermeerdert ende to wassen neemt. Alsoe dede oeck mede des eerwaerdighen eñ heylighen apostel paulus tonghe wes rehande luden dat hem aenroerden keerden toe handes tot hem waert.

¶ Sijn aenuechters worden zijn ghestelijcke voetsele Daer omme wāt ouermits hem luden die vlamme des euangelies die wies te meerder.

F

¶ To romen des heylighen apostel paulus ghehogenissen dach.

¶ To romen sinte lucinen dach. Desen was der eerwaerdigher eñ heyliger apostelen discipulinne.

¶ Inder stat lenonicas sinte marcialis dach bischop mit twee priesters alpiniaē eñ anstriclianus

¶ Opten seluen dach sinte secundus die heylighe ridder.

¶ Eñ noch vele meer and̄.

Die legēde vā sinte secundus

SEcundus was een edel ende vrome ridder ende kersteu eñ hi worde een martelaer in die stede ascēsijs. Ende die stede is verciert eñ oock mede verblijt daer of als van enen patroen. Secundus dese heylighe eñ vrome ridder onsinck hi cristus ihesus ons v̄lossers gheloue van den heyligheu man sinte calacianus den sapricius die prouoest hielt geuāgē

in een karcker tē ascensijs Eñ do sint mer
ciaen gheuāghen was eñ lach in een karc
ker in een stede die tridon hete so wolde sa
piricios die weert varen om dz hi hē wold
doen doden Eñ secūdus voer mede om dz
hi merciaen begheerde te sien Eñ do si bu
ten ascensijs warē so quā en duue op secū
dus hoeft Eñ sapiricius seide hē Secunde
siet hoe onse godē di minen so dat si tot di
sendē te vandē die voghelē vut dē hemele.
Eñ do si ghecomen warē tot die vloet sta
nagrū so sach secūdus ōs herē engelē wā
deren opt water eñ si seiden tot hē. secūde
hebt gheloue so sultu bouē de afgodē wā
derē moghē Do seide sapiricius. broed se
cūde ic hore die godē di to sprekē Do seide
secūdus laet ōs gaen daer wi begherē eñ
doe si ghecomē warē tot die riuiere van d
poort so seide die enghel efter tot secūdus
secude gheloefste in gode of twifelste noch
secūdus seide hē Ic gheloue die waerheit
zijnre passien. sapricius seide. wat ist dat
ic hore Eñ do si binnē tridō quamen so be
ual die enghel godes marciaen dat hi vutē
karcker ghinc tot secūdū eñ hi dede dat eñ
seide hē. secūde comet indē wech der waer
heit eñ comet mit mi dat wi beide ōtfaen
die palme vāden geloue Eñ sapiricius sey
de Wie is dit de ōs aldus anspreket bi enē
slape Do seide secūdus Het is di een slape
mer het is mi een vmaninghe eñ een starc
kighe. Hier na ghinc secūdus te melanen
eñ ōs herē engel bracht hē vuten karcker
tot secūdus butē die stat tot faustino end
ionire die daer gheuāghen warē Eñ secun
dus wort daer ghedopet eñ een wolck vā
bouē gaf hē daer water to Eñ dar quā al
tehāt een dune vādē hemel eñ bracht ons
herē lichaem eñ zijn bloet eñ gaft faustino
eñ ionite Eñ faustinus gaf secundo ōs he
ren lichā eñ zijn bloet dat hi dz merciaē sol
de brēghē Eñ do secūdus wed keerde end
het nacht was eñ hi quā ten oeuer vā den
riuieren so quā de engel eñ nam dē breidel
vā sinē paerde eñ voerde hē ouer die riuiere
eñ leiden hē tot tridon in marciaens karc
ker Eñ secūdus seide tot merciaen Ic brē
ghe di faustinē ghifte eñ hi ōtfic eñ loef dē
gode Eñ secūdus ghinc vten karcker doe
hē dat die enghel hete eñ ghinc in sine her
berghe Hier na wort merciaē ōthoeft eñ se
cūdus nā zijn lichā eñ begroef dz Do dat
sapiricius hoorde doe riep hi hē to hē eñ sei
de In al dz ic sien mach so bistu kerstē. se
cūdus antworde Waerachtelic so belye ic
dat ic kersten bin Doe seide sapricius Ick
sie wel dat du enē quadē doot begheerste
Doe ātworde secūdus Du biste selue enē
quadē doot meer sculdich te steruē Eñ doe
secūdos dē afgodē niet offerē en wolde so
dede hi hē ōtcleden Eñ tehāt was die en
gel gods gaf hē een cleet Do dede hē sapri
cius an een balc hāgen eñ dede hē so lāghe
quellē tot datmē sine armē vā sine ledē scel
dē. mer doe ōse here hē weder genesen had
so dede hē sapricius iden karckee leggē Eñ
doe quā die engel gods tot hē eñ seide. se
cūde staet op eñ volghe mi nae eñ ic sal dij
leiden tot dinē scepper Doe leide hi hē in de
stede vā assensijs eñ leide hē in een kercker
daer dz colocenus lach. Eñ onse here was
daer gecomē om hē te vāden Doe secūdus
ōsen here sach so viel hi ned voer sine voetē
Ende onse here die seide hē. secude en ont
sie di niet want ick bin dijn here ende dij
nen god dye di nu verlossen sal van allen

quaden. Eñ ōs heer ghaf hem die benedictie eñ voer inden hemel.

¶ Des morghēs sendy sapricius tē karker daer hi secūdum in leggen solde eñ vō dense wel ghesloté eñ niemāt daer in. Eñ sapricius voer vā tridon ter stat ascēsijs ōme dat hi noch calocenum doden solde. eñ hi sende omme calocenum Doe seyden hem die boden dat secūdus bi calocenum was. ¶ Doe sapricius dat hoorde ded̄ hise beyde voer hem bringhē eñ seyde. Al weten ōs goden dat ghise v̄smaet nochtā suldi to samē storuē. Eñ doe si die afgodē niet offerē en woldē so dede hi pec eñ hars smeltē eñ dedet hem opt hooft eñ indē mōde ghietē eñ si drōckēts mit groter begeerten als soet water eñ seydē. Heer hoe soete zijn ōs stroten dijn wtsprakē.

¶ Doe ghaf sapricius sentencie op hem datmen secūdum ōthoefden solde ind̄ stat ascensijs eñ datmē calocenum senden sold̄ to abigam omme to ōthoefdē. ¶ Ende doe secūdus ōthoeft was soe namē die engelen zijn lichaem eñ begrouēt mit groter bliscappen.

¶ Opten dorden dach in october die legende vā sinte gheraert.

Die mā godes eñ heylige abt gheraert was gheboren in der stat stablecellas des lanlamosensis Sijn vader was ghenoemt stantius eñ gheborē vāden ghe slacht haganonus des hartogen vā oestē rijck. eñ zijn moed̄ was genoemt plutrudis die suster was heer steuēs bisscop van tongeren. ¶ In die tijt doe berēgalius die greue eñ heer was vāden slote nanussenci wies gheslachte noch hudē to daghe heerscappie heeft. Dese graue voernoemt wort vā sinte gheraert ghediēt als ridder eñ was vā hem sonderlinghe zeer lief ghe had. ¶ Dese ridder gheraerdus plaech den naecten to cleden. den hōgerighen to spisen. dē ghenē die in arbeyt eñ last waren bi to staen. den cleynmoedigheu menschen to troesten. ¶ Hier omme was de graue zeer blide eñ vrolick wāt hi dicwijl ōderuōden hadde mit opēbaer teykenen dat die hāt ōs heren ihesu cristi mit gerardum zijn ridder was mit wyēs hulpe hē alle dinghen in voerspoet quamē.

¶ Exempel.

Op een tijt reet die greue mit sinē ghesinde wt iaghen eñ hem dochte nutte wesen dat hi desen heylighen ridder myt hem nam. Eñ doe si den arbeit des iagēs tot horen wille soetelick volbrocht haddē eñ die greef to middaghe to huys toech ome sinen maeltijt to doen soe bleef die heylighe man gheraert sonder ethen in eender karcken die daer bi lach mit ander landen eñ ghoeden die hem van zijn olders an gecomen waren. ¶ Vā deser karckē vintmen ghescreuē datse puppinus prins van vrāckerijc had doē timmerē eñ was vā sinte lambert ghewiet. Eñ wāt dese karck lach aen dē bosch daer die prins plach toe iagen op dat hi daer ghemackelic dē godlickē diēst mocht horē. In deser karckē so vintmen voermaels een mirakel gesciet te wesen dat wt enen keselinck die bisschop lambertus dat teyken des heylighen cruces ghemaect hadde mitten heyligē gebenediden oli dat daer lange tijt daer nae o

oueruloedelike oli vloeyde Eñ do dese hei
lighe ridder Gherardus in die voerscreuē
kercke verbeidende was enen priester die
misse solde doen so wort hi beuāghen mit
enē godlijcken slape eñ hi sach een visioen
dat die heilighe apostolē petrus eñ paulus
bi hē stōden eñ dat petrus des ridders ge-
rardus hāt in sine hant nam eñ leide hē in
die kercke in dat hof dat daer bi lach Endē
doe die heilige ridder dē apostel vraechdē
wat dz dese onledinghe bedude. do begā
hē die heilighe apostel petrus te vmanen
vā die timeringhe deser kercken eñ seide hē
dat hi die stede vercoren had eñ dat zijn so
ne die heilige martelaer eugenius zijn me-
dehulper gheweest had Eñ seide Ick wil
wesen patroen vā deser steden eñ naest go
de een goet bewaerder Doe wort die hey
lighe ridder gherardus seer verblijt eñ sey
de O waerdighe ende heilighe vader hoe
solde ic dit moghē hoepen te vercrighē dat
lichaem des heilighē martelaers Doe āt-
worde die apostel Gode almachtich en is
gheen dinc onmoghelic Laet daer om dye
sorghe vā desen staen op gode vā hemelri
ke eñ op mi. Eñ du sultste dese kercke van
grōde opbreken eñ sulstese meerder groter
eñ scoenre weder op timeren. Eñ doe dit
visioen vā den heilighē apostel gheeyndet
was doe wort dese heilighe mā gherard9
ontbondē vāden soeten slape. mer die prie
ster begōde een luttel teghē hē te murmu-
rierē dat hi langhe na hē hadde moetē bei
den om zijn slapes wille. Doe ōderwees
die heilighe ridder dē priester mit goederti
ren woordē eñ seide Ic bidde v knecht go-
des en wilt hier of niet worden ghestoort
wāt het mi seer profitelic is dat ic nu gesla
pen hebbe Eñ ic en mach gode nūmerme-
re te vollen daer of dācken wes grote wō
derlike dinghē ic in so grotē slape heb ghe
sien Dese heilighe mā gerardus heeft dye
gercke vertimert als hem beuolen was eñ
heft daer in gheordiniert priesterē eñ clerc
ken om den dienst godes daer nacht ende
dach daer in te doen Endē hij began seer te
ouerdēcken eñ te ouerlegghē vā die belof-
tenisse die hem vā godes weghe ghedaen
was hoe dat hi dat lichā des heiligē mar-
telaers solde moghē vercrighen Eñ als al-
le sine ghedachtē daer toe stadelic gheke-
ret warē so ist gesciet dat die voerseide gre
ue barangarius een sake te doen had daer
hi een eerbaer ghesinne ōme solde moeten
senden in francrijc tottē edelē hertogge ro
berto die naemaels ghecroent wort conic
vā francrijc Aldus heeft gheroepen to hē
den ridder gods gherardū ende heeft hē al
leen te kennen ghegeuē die verborghēthei
de zijns herten ende heeft hem beuolen en-
de oeck mede ghebeden dat hij aennemen
wolde een reyse ende ene boetschap in frāc
rijc van die saken daer si of gesprokē had-
den Ende terstont was die vutuercorē hei
lighe vrient gods bereit ende heft mit sine
ghesinne die reyse anghenomen ende is in
corten daghen ghecomen te parijs Eñ do
die dach ten auōt ghecomē was so dat hij
niet verder reysen en mochte soe beual hij
sommighe vā sine knechten dat si hē voer
sien solden om ene goede herberghe daer si
des nachtes in solde moghen rusten Ende
hi ghinc mit zōmighe van sine ridders tot
sinte dyonisius kerck om die heilighē to si
ne hulpe an te roepen Ende als hi al daer
ghecomen was ter seluer vre so songhē die

monickē die vesper welcke soetē sanck als die mā godes gerardus eendachtelic aēho rende was soe is ghecomē totter stat dat choer der broderē bisondē aen to roepē suf fragia dats hulpe der heylighē . Eñ als hi sommighe heylighē binnē ghenoemt eñ aengheropē haddē soe is daer oeck ghe uolghet ghedēckenis eñ aēropnighe dyes heylighē vadis eñ martelaers eugenius . Eñ nae dat die vesper volbrocht was soe liet hi comē tot hem bi sonder somige van den oltsten broedis eñ sprack tot hem ludē int heymelike eñ seyde . Ic biddes v mijn lieue heren eñ vaders wilt mi doch seggen wie dese heylighe martelaer eugenius is die ic nae der vesper onder de suffragia ho rende was nomen . Eñ die broedis aensae ghē die simpelheyt eñ ōnoselheit des mās Doe ātwoerden si hem mit eendrachtiger stemmen eñ seyden . Eu weet ghi niet wer dighe vader dat dese gheweest heft bisscop der stat vā tolaen . eñ dat hi was een hul per eñ een gheselle ōs patroēs sinte dyoni sius omme dat woert godes to predicken die mit groten tormēten eñ pinē omme dz gheloue cristi ghepalliet eñ ghepinicht is ghewest eñ naemals mit victorie zijn hey lighe siel ten hemel heeft gheseat bestortet mitten bloede zijure martelien .

¶ Doe die waerdighe mā gherardus dit hadde ghehoert soe en conste hi niet lāger vberghen die bliscap zijns hertē eñ ghaef hem luden to kennē die beghertē eñ oplet zijns ghoedē wille eñ bat hem luden dat si dat gheynē mēschen voert to kennē geuen en solden . Daer nae doe hi alle zijn sakē eñ voerwaerden wislickē volbrocht eñ ghe eyndet hadde is hi weder herwaert geco men totten graue die hem wtghesendet hadde . Welcke hi dat mit vriēdelickē wo erden eñ seyde . Ic bidde di o edel mā datti ghewaerdighen wilt to volghen dat ick v bidde . Ic hebbe langhe onder v ghedient eñ gheāteert waerlicke ridderscap eñ die ti de eyschet nv dat ic den ewigen coninck diende eñ een monics habite aentreckē sal Doe dit die graue hoerde wort hi bedroe uet eñ seyde . O mijn alreliefste vriēt bouē allē vriēden . waer omme willtu afterlatē dinen vrient die mit dy een herte eñ moet heeft . wat mach dijure liefden in my mis hagen . Eñ waert van gode niet dattu mi biddest gheen mensche en solde ōs mogen van een scheyden . mer omme dat ic nz wedi staen en wil die ordinacie godes soe moet ghescieden die wille godes eñ datti bidt .

¶ Hier nae toch hi tot heer steuen vā tō geren omme vā hem in deser sakē raet toe nemē eñ oorlof to vōrighē . Dese bischop vā tōgheren vōblide hem vā zijure deuocie eñ ghaf hem willichlicken oerlof .

¶ Doe toech dese heylighe mā gerardus wedomme to parijs totte cloester vā sinte dyonisius eñ als hi daer gheproeft ende be socht was in alre ghehoersaemheyt wort hi daer monick ghemaert nae der reguleu vā sinte benedictus Eñ voertghaende in alleu ghoedē werckē quam hi totter ereu eñ staet der prielterscap . Eñ als hi aldus ouerleyde in hem selue dat die bequaem ti de ghecomen was dat hi hoepte to biddē eñ te vōrighē dat eerwaerdighen lichaem des ouer heylighen martelaers sinte euge nius dat hi zeer hertelijcken ouer langhe ti den begheert hadde . Hier omme vōghader de hi die broeders vanden cloester eñ ghak

hem allen daer seer oetmoedelick, sine bede
te kennen hoe dat die wille goodes was.
eñ des heylighē apostels sinte peter dat hi
dat hi dat heilighe lichaem des martelars
voerscreuē hebben solde Doe ātwoorden
si alle O lieue vader het is seer groot dz du
bidste Mer wāt du segste dattet die wille
godes is so cōsentierē wi mit alre goeder-
tierēheit uwe bede Doe wort voert ghe-
haelt die kasse daer des heelighē martela-
res licham in ontholdē wort eñ gauē dat
sinte gheraert om dat na sine begheerte te
brēghen tot zijnre kerckē Hier en binnē o-
baerde hē die cōfessoer cristi iuslenus die i
den lande vā henegouwen rustet in enre
nacht bi een visioen herē gisleberto eñ sey
de Slaepstu of waerstu die so seer werelt-
like dinghē sochste. Hoert mine woerden
gisleberte eñ volbrenct die. ghif mi bid ic
oetmoedelic o hertoghe een scilt die ic voer
mi mach hāghē om scuttē eñ slaghē daer i
te ōtfanghē die die viāden niet of en laten
in mi te worpē Welcke die hertoghe gisle
betus aldus heeft gheātwoort O heilige
cōfessoer cristi waer toe sulstu mi behoeuē
den scilt des ridders die zōder twijfel ende
al toes beschermt biste mittē scilt der god-
liker beschermenisse also dat du ōse wapē
niet en behoefste Doe ātworde die heilige
confessoer eñ seide Op dat du niet lāgher
gheholdē en wortste in dē twifelachtighē
bedecten woordē so seg ic di opebaerlic dz
ic niet langher verdraghē en mach die scā
de eñ laster die mi vā daghe te daghe aen-
doen die clerckē eñ priesters mijns closters
Dat in mijn closter so en wort ghene ghe-
stelicheit des leuēs gheholdē. alle soecken
si haer eyghē pofite eñ bate eñ v̄smaden dz
gode angaet Si voerē mijn lichaem al dz
lant ouer op dat si vā die almissen der gelo
uigher veruollē mogē die behoefticheit vā
hare armoede Een stede is indē lātscap vā
lamosensi die ghenoemt is bronij in welc
is die heilige mā gerardus een bescouwē-
de leuen leidēde in ene nauwe cluse de hem
ghemaect is bi die sacristie vā den cloester
Tot desen wilt varē eñ neemt hē medē en-
de beueelt hem die sorghe vā mijn cloester
Gislebertus toech te verdonē den biscop
vā camerick eñ tot raginerū den graue vā
henegouwen eñ gaf hē beide dit visioē te
kennē Eñ si ātwordē hem eñ seidē. Wien
doruē v āders niet radē dā dat du segst als
du vā hem ōtfanghē hebste vāden hemele
Do ātworde hi. wilt dā o waerdige mā
nen eñ herē tottē knecht gods trecken end
brēghē hem willich of onwillich daer toe
dat hi anneme dat regimet der kerckē vor-
screuē Doe toghē si derwaerts eñ do si mz
vele woordē dē man gods daer to nz brē-
ghē mochtē die last der kerckē an te nemē
so hebbē si te laetstē dat ghebodē te doen
te doen bi ghehoorsamheit Doe dit Ghe-
rardus hoorde eñ bi die ghehoorsaemheyt
v̄wonnen was doe wort hi seer screyende
eñ seide Ic had v̄corē eñ meende alle mijne
leuē in strēghicheit der penitencien eñ in e
nicheit te sliten mer als mi dūcket so moet
ic mijn opset eñ mijn strēghe leuē willens
ofte onwillens achterlate. In desen tijdē
was arnulphus die marckgraef heer van
vlaenderen een mā die seer rijc was in allē
tijtliken dinghē Dese was seer sieck ende
belast van den steen ofte alsoe dat men hē
mit gheenrehande medicinen vā deser siec-
ten helpen noch ghenesen en mochte.

¶ Dese als hi ghehoert hadde vander fa
mē des heylighē mās sinte gerardus ende
sonderlinghe dat hi een blint wijf sienden
ghemaect hadde, seynde hi tottē man go,
des dat hi tot hem solde comē, eñ hem van
zijnre siecten solde ghenesen. dat alsoe ghe
sciet is eñ volbrocht. ¶ Eñ op dat wi dye
reden niets to lanck en maken soe vinden
wi dat hi was een wacker besorgher, end̄
bewaerder vā xviij cloesters. ¶ Hier na
wort hi gheleert vāden heyligen gheest dz
hi to voren bekende den dach zijn steruēs
Waer omme dat hi alle die cloesters visen
teerde eñ soe is hi ten laetsten wed̄ gheco
men tot bronium zijn eerste cloester. End̄
als hi daer alle dinghē gheordineert hadd̄
soe wort hi zeer ctāck vā olderdom eñ be
ghā to ōtbrekē. Eñ doe hi sach dattet eyn
de sines leuēs ghecomē was eñ hi groten
begherte hadde mit cristo te wesen so gaf
hi alle den ghenē die daer bi warē vrede eñ
liet hem bewaren mittē sacramēten d̄ hey
liger karckē Doe gheboet hi datmē luden
solde die clocken die hi hadde doen ghietē
eñ mitter benedictiē des biscops gekerstēt
was Eñ ōder dat ghelupt der clockē heb,
ben die heylighe enghelen die salighe sielen
mit hemrischer melodien int ewighe leuen
ghebrocht

¶ Die legende vanden heylighen mā eñ
abt sinte pastoer.

Pastoer die abt woende menich ia
ren inder woestinē in groeter ab
stinēcien. Op een tiit doe sinen
moed̄ eñ sine brod̄s begeerdē hem te sien.
eñ si des niet v̄crighē en mochtē so v̄wach
ten si enen dach dat si ter karcken waert
ghinghen Eñ si ghinck teghē hem ende si
vloden eñ ghinghē in hoer cellen eñ sloten
die doer voer hoer aensicht. Eñ si bleef vo
re die doer staende eñ riep zeer al wenēde.
Eñ pastor quam totter doren eñ seyde to
hoer. O olt wijf waer omme roepstu d9
Eñ doe si hem hoerde soe riep si noch meer
eñ weende eñ seyde Mijn zoen ic wil v sien
en ben ic niet v moed̄ die v soghede. eñ ick
ben nu al vol oltheden. Hoer sone seyden
hoer Weder wildi ōs hier sien of int āder
leuen. ¶ Si ātwoerde. kinder of ick v hyer
niet en sie sal ic v dan hier namals sien. si
seyden moechdi vriēdelic v̄draghē dz ghy
ōs hier niet en siet soe suldi ōs daer sonder
twiuel sien. Doe ghinck si blidelic vā da
er eñ seyde. sal ic v daer sien soe en wil ic v
hier niet sien.

¶ Doe die rechter vāden lande begerde
den abt pastoer to sien eñ hi niet en mocht
soe leyde hi sine suster zoen in eynē karcker
voer enen miscdadighen eñ seyde. Coemt
die abt pastor eñ bidt hi daer voer soe sal ic
hem laten ghaen. Doe liep des kints mo
der voer sine doer eñ seidet hem al wenēde
Eñ doe hi hoer niet en ātwoerde soe seyde
si Al hebstu een yseren herte eñ du nyet en
wordes beroert mit medeliden laet doch di
bugē ōtfermhertichept dines bloedes om
dat dit mine eengeborē zoen is Hi ōtboet
hoer Pastor en wan nye kint. Doe si mz
rouwen ghinck soe seyde hoer die rechter.
Segghe hem dat hy mi beuele mit woor
den eñ ic sal hem laten ghaen Mer hy ont
boet hem weder omme eñ seyden aldus.
Ondersoeke die sake nae recht eñ heeft hy
den doet v̄dient soe dode hem. mer en ist
niet alsoe soe doch dan dastu millest.

¶ Eñ pastor leerde sinen broeders ende

seide dat hē een macht eñ merct eñ onder-
scheidenheit heeft. dit zijn werckē der fie
len Armoede vernoy eñ onderscheidēheyt
zijn werckē van een salich leuē Wāt het is
ghescreuē. zijn dese drie voer mi Noe Job
eñ daniel Bi noe verstaetmē die ghene die
niet en hebben. eñ bi iob die in liden zijn.
bi daniel die onderscheidinghe. Een monic
die twe dinghē hatet die mach vri wesen
van deser werelt Eñ doe hē een broed vra
ghede welc si warē so seide hi Vleiscelijke
ruste eñ ydel glorie. wiltstu rust vindē in
deser werelt eñ hier na in allen saken. wie
bin ic eñ en ordele nyemāt. Als een broed
vāden gheselscap misdaen had soe v̄dreef
hē die abt bi eens heremitē rade Eñ doe hi
vā gheween in wanhopē gheuallē was
so dede hē de abt pastor tot hem brenghen
eñ hi troeste hē vriendelic eñ hi sande hē to
den heremite eñ seide Ick heb vā di gheho
ret eñ beghere di te sien Eñ daerō ghewar
dighe di tot mi te comen Eñ doe hi gheco
men was so seide pastor. Twe mēschen
warē die hare dodē haddē eñ die ene liet si
ne dode eñ ghinc des anderen dode te be-
wenen Doe dit die heremite hoorde so ver
stōt hi dat eñ hi creech berouwe in siue re-
dene. Eñ een broeder seide tot sinte pas-
tor dat hi ghestoort was dat hi sine stede
laten wolde om dat hi zōmighe woorden
ghehoort had vā enē broeder die hem niet
ghesticht en hadde Eñ pastor seide. dat hi
dese woordē niet ghelouē en solde om dz si
niet ware en waren wāt hem hadde dat
een ghetrouwe broeder ghesecht End die
abt pastor seide tot hem Hi en is nyet ghe
trouwe die di dit seide want hadd hij ghe
trouwe gheweest hi en hadde di dit nyet
ghesecht Ende die seide Ick sach dat mz mi
nen oghen Ende doe hi hem vraechde van
den caue ende vāden balcke wattet waer
so antworde hi dat caf is caf eñ die balcke
is een balcke Eñ pastor seide legt in dijne
herte dat dine sundē zijn als een balcke eñ
dat sine sunden zijn als een caf. ¶ Het
was een broeder die grote sunden gedaen
hadde ende hi wolde daer drie iaer penitē
cie voer doen Ende hi vraechden den abt
pastor ofte dat vele waer. ende hi seide dz
is vele. Ende die daer bi stōden seiden dat
hi xl. iaer penitencie dede. so seide hi dz is
vele Ende hi seide daer toe Ick mene heeft
hi berouwe vā alle zijne herten eñ en doet
hi die sundē niet meer dat onse here ōtfan-
ghet penitencie van drie daghen Doe mē
hem vraechde vā dē die tornich wort op si
nen broeder sonder sake. so seide hi vā allē
sakē daer di dine broeder swaerheit mede
doen wil so en werde op hem niet toornich
voer dat hi dijne rechter oghe vut steeket
Eñ doet ghi dat āders so wort ghi zonder
sake op hē tornich Mer wil di yemāt van
gode verscheiden. hier om so werde toor-
nich op hē Eñ pastor seide efter. wie hē be
claghet hi en is gheen monick Die monic
is. hi is alcos oetmoedich saftmoedich eñ
vol caritaten eñ altoes heeft hi gods vrese
voer hem dat hi ghene sunde en doe. Hij
seide efter. want zijn daer drie te samē vā
welckē die ene wel rustet. mer die āder is
sieck eñ danct gode. mer dat die dorde si-
ne dyenre si ouermits caritate. Dese drie
zijn ghelijck recht of si een werck dedē En
de doe hem een broeder claeghede dz hi ve-
le ghedachtē hadde daer hi mede in vresen
was so hete hi hem in die lucht naect gaen

eñ seyde. Doe op dinen stoet eñ begripe den wint. Eñ die seyde Ick en mach. Eñ pastor seyde Du moghelste die ghepensen alsoe niet vbieden dat si in di niet en comē mer di behoert toe dat ghise wederstaet. Hem wort gheuraghet vā eñē broed wat hi doen solde vāder erfnis die hem gelatē was Eñ hi seyde dat hi ouer drye daghen tot hem weder omme quame. Eñ doen hi weder ghecomē was soe seide hi hem. seg ghe ic dy datstuus d karckē gheues so sullen si daer mede werscappē. Segghe ic gaues dine olders soe en hebstu gheen loen. Daer omme ghift den armen eñ du salts seker zyn. Doe daer omme wattu willest ic en achtes nz. Dit staet it vad boeck.

¶ Die legende van iohannes die abt.

Iohannes die abt doe hi xl iaer in der woestinē ghewoēt hadde wasghede hem een hoe vele prophyts hy daer mede dede eñ ghedaē hadde Eñ hi seyde. Van der tijt dat ic eenlic beghā te wesen so en at ic niet bi der zōnē Eñ iobānes seyde Noch mi en sach nye pemāt tooznich. Men leest daer dier ghelike doe die biscop epiphanius hilarionem vleysch ghaf so seide hi vghestet mi Wāt siet dat ic dit abyt aen toech soe en hebbe ic niet stozuēs ghegheē. Die bisschop seyde Eñ vā dier tijt dat ic dit habyt ōtsinck soe en liet ic niemā de slapē die pet teghē mi hadde noch ic en sliep niet als ic pet teghē pemāt hadde Eñ hi ātwoerde. vgheuet mi wāt du bist beter dan ic. Omme dat iohānes niet wercken en wolde ter ghelikenissen der engelen Eñ omme dat hi sonder enighen ablaten hem veronledighen wolde mit godē ōtleide hi hem eñ bleef een weke inder woestyn den Ende doe hi in vresen was vāder houghet eñ doe hem die vlieghen eñ oock mede die wespen daer zeer staken. soe keerde hi weder omme eñ clopte voer zyn brods doer. Eñ hi ātwoerde Wie bistu Eñ hi seide Ic ben iohānes Eñ die broed seyde Ou en bist niet wāt iohānes is een engel ghewozden eñ hi en is niet meer ond de menschen Eñ iohannes seyde inder waerheyt eñ waerlicken ick bens. eñ hi en ātdedem die doze niet. mer hi liet hem daer sitten hent des morghens thoe. eñ doe dede hy die doze open eñ hy seyde aldus. Bistu een mensche soe hebbestu noot weder omme to wercken of datstu moghelst ethē eñ leuen. mer bistu een enghel wat saltu dan inder cellen doen. Eñ iohannes die seyden hem aldus Broeder vgheues my. want ic hebbe ghelondighet. Ende doe hi stozuen souden soe vraghede hem die broeders dat hi hem laten wolde voer erfnis enighe salich woert dat cozt waer. Doen vlucht te hi eñ seyde. Nye en dede ick myn eygen wille noch ic en leerde nye yemant dat ick niet voert ghedaen en hadde. Dit is indē vaderen boeck.

¶ Die legende vā mopses die abt.

Mopses die abt seyde enen broeder die van hem reden epsschedz. Dit te in dynre cellen eñ hi sal dy alle dinghen leren. Doe een olt sieck vad wilde in egipten ghaen omme dat hi die broeders niet to zeer belwaren en wolde so seyde hem die heylighe abt mopses Eñ ghanghe daer niet. want du saltste in ōcapsche den vallē. Eñ hi wort bedzoghē eñ seyde. Myn lichaem is nu doot. eñ du legste my dit. Eñ doen hi daer ghegaen was ende

hem daer een maghet diende vā deuocien
so wort hi ghenesen eñ viel daer mede in
oncuyscheit. Eñ doe si een kint ghebaert
hadde so nam dese olde mā dat kint in si-
ne armen in enen groten festdaghe end hi
hi ghinc voer alle die broeders in de kerck
Eñ do si alle weendē doe seide hi Siet hier
dit kint dit is een kint der onghehorsaem-
heit. brueders daer om wacht v wāt dit
heb ic ghedaen in mine oltheit eñ bidt vor
mi Eñ hi ghinc ter cellen eñ keerde tot sinē
eersten state. ¶ Een ander oltuader die
seide tot enē anderen Ick bin doot Eñ hij
seide En hebt gheen betrouwē in di voer
dat du sterues wāt also seit die siel dat du
doot biste nochtā en is die viāt nyet doot
¶ Doe een broeder ghesundicht had so
sanden si hē tot den abt moyses eñ hij nā
een māde vol sants eñ quā tot hem Ende
do hē die brueder vraechde wat hi dar me-
de meende so seide hi. mine sunden de zijn
achterlopēde eñ ic en sie se niet eñ ic bin hu
den ghecomē om ander ludē sundē te doe-
men Eñ doe si dit hoordē so waren si den
brueder goedertierē. ¶ Men leest oeck
dit vā den abt prior wāt doe die brueders
saten eñ spraken vā enen misdadigē brue
der so sweech hi eñ hi nam enē sac vol san
des eñ des droech hi veel achter eñ voer lut
tel Eñ doe si hem vraechden wat hij daer
mede meende doe seide hi Die vele sanden
zijn mine sunden die ic after mi draghe en-
de die en mercke ic niet noch en hebbe daer
ghene rouwa of. Eñ dat luttel sants dat
zijn mijn broeders sundē die ic voer hebbe
eñ die mercke ic als ic nochtās mine sundē
altoes voer mi draghen solde eñ daerōme
dencken eñ gode daer voer biddē ¶ Doe
die abt moyses clerc ghewordē was eñ hē
die biscop een choer cleet aenghedaen had
so seide hi abt du biste wit ghewordē Eñ
hi seide. buten here ofte binnē. Om dz hē
die biscop proeuē wolde so sede hi sine cler
ken Als die abt totten altare comen solde
dat si hem onwaerdelic verstoten solden
eñ dat si hē dan nae volghē solden eñ ho-
ren wat hi seide eñ si stieten hē eñ seiden
Moriaen ganc daer buten Eñ hi ghic vut
eñ seide Asschevijster eñ ketelboeter si heb
ben di wel gedaen wāt als du gheen mē-
sche en biste waer om woldestu onder die
mēschen gaen. Dit is in der vaderē leuē.

Van die historie van Barlaam

Barlaams historie screef Johānes
damascenus wāt barlaā bekeer
de bi der gracien gods iosaphat
die conic totten gheloue gods Eñ do alle
Indien vol kersten eñ monicken was soe
verrees daer een machtich coninc die Aue
nier hiete die die kerstē eñ die monickē seer
veruolghedē eñ oec alle kerstene waer dat
hi se vant. Het gheschiede dat een vā des
conincs vrienden die die erste in in zijn pal
laes was eñ wort een monic Do dit de co
ninc hoorde so wort hi alte toornich ende
hi dede hē alle die woestenie doer soeckē eñ
do mē hē nauwe gheuōden had so dede hi
hē tot hē brengen Eñ d hi hē mit enē qua
den roc ghecledet sach eñ hi sach dz hij vā
hongher ghemaghert was de mit ghehe
len clederē gecledet plach te wesan eñ gro
te rijcheiden plach te hebbē so seide hij O
dwaes ende vlorē vā herten waer ōme so
hebste dine ere i laster ghekeert. siet du he-

wes dy ghemaert der kindet spel. Hi seide Wiltu vā my reden hoze waer omme dat ic ghedaen hebbe soe vlekke dyn viādē vā di Doe die coninck waghe wie dese viādē waren soe seydr hi. Gramscip eñ begeert wāt dese twee beletten datmen die waer heyt niet hozen en mach. mer omme te ho ren datmen seggen sal Doe sullen toecomē wijsheyt eñ gherechtichept. Die coninc seyde hem Het sal ghescieden alsu seggelt Eñ hi seyde Die onwise vlmadē die dingē die zijn recht of si niet en waren eñ de niet en zijn begripē si als of si warē. want dye niet en heeft ghemaert die soetichept van die dinghen die zijn. hi en sal niet moghē le en die waerheyt vā den dinghen die niet en zijn. Eñ doe hi vele seyde van ōs heren mēschelichept eñ vāden gheloue soe seyde die coninck En hadde ic di niet gelouet dz ic die gramscap wech doen solde soe soude ic di vbarnē Daer omme stāt op eñ vliede wt minē oghen. Doe ghinck hi drouelic wech omme dat hi niet ghemarteliet woz de. Hier en binnē doe die coninck gep ne kinder en hadde soe wort hem een zoen ghebozen ghehieten iosaphat. Eñ die co ninck vghaderde een grote menichte ōme den afgod to offeren Eñ hi vghaderde oec rsellich astronomos omme to weten wat vā sinē zoen ghescriedē solde. Eñ doe si alle seyden dat hi groet in moghēthedē wesen solde eñ in rijcheden. Doe seyde een die de wijste was vā hem allen O coninc dit kit dat di ghebozen is dat en sal in dinē rikeu niet wesen mer in een ander rike dat ōtalli ke veel beter wesen sal Wāt hi sal een ghe warich oetenaer wesen vanden religioen datmen kersten gheloue hiet. Dit en seide hi vā hem selue niet mer doer ingheue des heyligheu gheestes

Doe dit die coninck hoorde so ōtsach hi hem zeer eñ hi dede in die stat beidē eē alte sconen pallaes makē eñ daer dede hy dit kint wonen. eñ hi deden daer mit hem alte sconen iōghelinghen eñ hi beual hem dat si sinen zoen niets nomē en soldē noch oock segghen enighe sierthept noch oec ar moede noch pet dat hem droefheyt in brē ghen mochte mer dat si hem alle wolicheit voer leggheu solden op dat zijn herte verō ledighē solde mit blijscappē eñ dan niet pē sen en solde wat hier nae comē solde. Eñ waert dat enich van sinen knapen sierkeli ken worde soe beual die coninck datmen dese to hant wech dede. eñ datmē een an der ghesonden daer in zijn stede deden die hem van crisko niet segghē en solde.

Tot dien selue tiden was mittē conic een ghoet kersten mā mer dat was heime lic die een prince was vā des conics prince Het ghescriede dat dese mittē conick ghinc iaghen eñ hi vāt een arm mā die gequetst was vā een beest an dē voet eñ lach op ter aerdē. Eñ hi bat desen prince dat hy hem ōtsaen woude. wāt hi solde hem ergents in profijt doen. Die ghoede kersten ghelo ughe eñ ghetrouwe ridder seyde hem dz. Ick ōtsanghe dy wonderlicke ghoedertie relicke ghaerne mer ick en weet niet waer omme eñ waer inne dat ick dy profitelijc vinden sal. Eñ hi seyde Ick ben een men sche een aertsche dier van woerden. want waert yemant ghequetst in woerden soe can ick ende weet daer ghoede eñ oerbaer lijcke medicinen toe te doē. Ende dye rid der en achte die woerden niet die hy sey.

de nochtā ontfinc ic hem eñ ghenas hem
om gode mer om zōmighe mānen die beni
den dat dat dese ridder was in soe groter
gracien voer den coninc Eñ si wroechden
hem voer den coninc dat hi niet alleen ker-
sten en was mer dat hi oec wolde zijn rij-
ke ondergaen Eñ daer ōme maecten si te
vrienden dat volc eñ si seiden Wiltstu we
ten o coninck dat dit aldus is so roepet hē
heymelic eñ segt dattu dit leuen haestelick
aennemen wiltste Eñ dat du dat to noch
to ouermits onwetenheit veruolghet heb
ste eñ dan sultstu horen wat hi di ātwoor
den sal Doe die coninc al ghedaen had dz
si hem rieden. ende die ridder die hem hier
voer niet en wachte die wort van vroech-
den screyende end prees den coninck sinen
wille end hi voerseide hem die ydelheit vā
deser werelt eñ hi riet hem dat hi dit hae-
stelike volchde Doe dit die coninc hoorde
eñ hi voerwaer hielt dat hem die ghene ge
secht hadden so wort hi seer toornich noch
tan en antworde hi niet Eñ doe dese ridd
ghewaer wort dat de coninc zijn woordē
swarlic ghenomen had so ghinc hi vuaert
wech Eñ hi ouerdochte dat hi een arsedier
vā woordē hadde eñ hi verteldet hem alle
Eñ die seide. Du sultste weten dat die co-
ninc waent dat du dit hier om seides om
dattu hem zijn rijc ondergaen soldes ende
daer ōme so staet op eñ schere dijn haer eñ
doet vut dine clederen eñ doet een harē cle
de an eñ gaet des morghēs vroe totten co
ninck Eñ als die coninc vraghen sal. wat
du hier mede menes so sultu antwoorden
Siet conic ic bin bereyt di te volghē wāt
al is die wech sware daer dz du voergaen
wiltste om dynē wille sal hi mi nochtans
licht wesen wāt also du mi een geselle ge-
hadt hebste in voerspoede alsoe sultstu mij
oeck hebben in wederspoede Ende daer ō
bin ick nu bereyt wat du ghebiedeste. Eñ
als die ridder dit aldus ghedaen had so v̄
wonderde die coninc eñ versprac zijn wed
sake eñ verhief desen ridder in meerder erē
¶ Des conics sone wort gheuoedet in dē
voerseiden pallayse eñ quā tot sine oltheit
eñ was in alre wijscheyt gheleert mer hē
hadde wonder waer om dattet zijn vader
aldus besloten hadde eñ hi vraechden hey
melic een vāden knechten die hem son der-
lincste was wat dit beduden mocht End
hi seide dat hi in groter droefheit ware dz
hi daer buten niet comen en mochte so dz
hem spise noch dranck en smaecte Do dat
die vader hoerde soe was hi seer droeuich
eñ hi dede goede paerden beryden ende hi
dede voer hem reye leiden al blaesende dat
hem niet vuyls tevoren comen en solde eñ
dat verboot hi seer nerstelick Eñ doe dese
iongheline aldus vutuoer so quamen hem
te ghemoete malaetsce menschen eñ een bli
de Eñ doe hi se sach so verwonderden hem
eñ hi vraechden hem wie dat si waren en-
de wat dat si hadden Eñ die knechtē seidē
Dit zijn luden die die die menschen pleghē
te ghenesen Ende hi seyde Pleghet dit al-
len luden te gheschien Eñ doe si seidē neen
so antworde hi hem Weetmen dā wie dz
dit liden moeten Eñ si seidē neen wāt ghe
ne mensche en mach dat weten Eñ dese iō
ghelinc begonde in anxte eñ in vrese te we
sen om dese dinghen End op een āder tijt
so vant hi een seer olt man die eeñ berōpen
aensichte hadde end enen crōmen rugghe
eñ hi sprac al stamerende. eñ hi hadde des

wōder eñ waerhde dit wōder . eñ doemē
seide dat hi tot desen staet ghecomē was
omme menichuoldichept d iaren dien hy
hadde . soe seyde hi . Eñ wat eynde is hyer
van . Die doot seydē hi . Hi seyde . Is dye
doot alre luden . of enighe luden sonderlin
ghe Doemē hem seyde dat alle die luyden
stozuē moesten soe waerhde hi hoe menich
iaer datmē leefde . Eñ hi seydē In tachtich
of in hondert iaren wozdmē olt eñ daer na
coemt die doot . ¶ Dit ouerdochte dye
tōghelinck stadelick in sine herte eñ was
grotelick bedzoeft . mer hi hielt hem blide
voer sinē vader . Eñ hi begheerde zeer hier
in to wozden gheleert Eñ het was int lāt
van sammer een monick wonachtich dye
volmaect was inden leuen eñ hiet barlaam
Dese bekende inden gheest die wille van
des coninghes zoen . eñ hi nam eens coop
mās habyt eñ quam totter stede Eñ ghic
an des coninges zoens camerlinc eñ seyde
Ic ben een coepmā eñ hebbe enē duyrbarē
steen die den blindē siende maket eñ dē do
uē hozēde . eñ dē stommē sprekēde eñ stozt
den onwisen wijsheyt in . daer omme so
seyde my tot des coninges zoen op dat ick
hem desen steen gheuē mach . Die camer
linck ātwoerde hem Du scinelt een mēste
vā riper wijsheyt to wesen mer dine wo
erden en zyn niet eēdrachtich mitter wijs
heyt . mer nochtās omme dat ic die steinē
kenne soe thoen mi den steen eñ is hi soeda
nich alstu seggheft eñ soe gheproeft word
soe sal di grote eer gheschiedē vā des conin
ghes zoen . Barlaam seyde . minen steyn
heeft noch mede desen craft dat die ghene
die gheen claer begripe vā ogen en hebbē
eñ die niet en holdet volle suuerheyt waer
dat hi hem saghe hi solde den craft verlye
sen die hi heuet . mer ic die wel cōsten van
medicinen weet ic sie dat ltu gheen ghesou
de noch claer oghen en hebbelt eñ ic hebbe
ghehoert dat des coninghes zoen is suuer
eñ schone claer ghesonde oghen heuet Hy
seyde Ist alsoe soe en thoense mi niet . om
dat ic gheen ghesonde oghē en hebbe end
ick ben ōsuuer vā sondē . Eñ hi seyden tot
des coninghes zoen haestelicken .

¶ Doe hi voer hem ghecomen was soe
seyde barlaam . Coninck du hebbelt wel
ghedaen dattu vā buten niet en saghelte
die nederhept van mi . Want het was een
groet coninck die wtvoer op enen gulden
waghen eñ hem quam een arm mēsche to
ghemoet mit quadē cleder die zeer magher
was eñ die coninck ghinck vā sinen wa
ghen eñ viel voer die voetē des armē men
schē eñ aenbedē eñ stōt op eñ culte hem .
oyer sine herē haddēs des onwaerde ende
si en dozstēs nochtā den coninck niet lalle
ren . eñ si seydēt sinē broeder . ¶ Die bro
der berispete hier vā den conick . Dese co
nuck hadde een ghewoente allsmē yemāt
doden solde bi sinen consente eñ verwissin
ghe iae sonderlinghe die den doot mit eyp
gerhande saken verdient hadde soe t ynde
dese eerwaerdighe coninck sinen eraut va
re des veroerdelden mans doze mit eender
trompetten die daer toe ghelet of gelsickt
eñ ghezordineert was eñ liet hem daer dat
trompet blasen in een tepken dat hi stozuē
solde . Ende doet auōt ghewozdē was soe
dede die coninck den eraut haestelicke gaē
eñ blasen die trompette voer zyns eyghēs
broeders doze . ¶ Doe zyn broeder dat
was hozende soe wozt hi wāhopende vā

ſine ſalicheit eñ hi waecte alle den nachte eñ maecte zijn teſtament Eñ doe het dach ghewordē was ſo dede hi ſwarte cledere an eñ quā mit ſinē wijue eñ mit ſine kinde ren al wenēde tot dien pallayſe Eñ die co, nine dede hē in comē eñ ſeide O dwaes of du dijn broeders heraut ofte bode den du niet miſdaen en hebſte ſo ſere ontfietſte eñ waer om en ſal ic dā npet ontfien den bo de mijns godes den ic ſo vele miſdaen heb die mi claerlic doet te wetē mit die trōpet, ten mijnē doot eñ boetſcapt mi die vreſeli, ke toecomſte vādē doemſdage ¶ Daer nae dede hi maeckē vier ſcrienē eñ de twee dede hi butē verguldē eñ dede ſe binen vol len mit doder mēſcen beenre die ſtoncken. Eñ die ander twe dede hi mit peck beſme, een eñ dede ſe vollē mit duerbare ſtenē endē riep die heren die hē ouer ſinē broeder ghe claghet hadde endē hi ſette deſe ſcriuē voer hem eñ vraethde hē welcke die duerbaer, ſte warē Eñ ſi ſeidē dat die twe verguldē ſcrienē vele goets waerdich warē eñ dz die twe āder luttel goets weert warē Eñ do dede die conic die verguldē ſcriuē op eñ al tehāt ſo quā daer grotē ſtanc vut Eñ dye conic ſeide hē Deſe zijn ghelijc die coſtel cle dere an hebben mer binnē zijn ſi vol ſtāc, kes ¶ Daer nae dede hi die āder opbreken eñ daer quā een ſoete roke vut eñ die conic ſeide hē Deſe zijn ghelijc dē armen wāt al iſt dat ſi quade cleder an hebbē nochtā ſo zijn ſi binnē vol vā goedē roke der goeder werckē. mer ghi merct allleen dat vā butē is eñ ghi en merct niet dat vā binnē is Al, ſoe die conic dede alſo hebſtu oec ghedaen mi goedertierlic ōtfanghende. ¶ Eñ do begōde hē barlaam te ſeggē hoe die wer elt gheſcapē was eñ hoe die menſche eerſte ſunde dede. hoe die ſone gods mēſce wort eñ van ſine paſſie eñ van ſine verriſenniſſen eñ vanden doemſdaghe eñ van dē goeden eñ quadē haer loen ſo ſeide hi hē vele ende laſterde ſeer die afgodē an te beden.

¶ Eñ doe ſeide hi hē een exēpel van ha, re dwaeſcheit eñ ſprac aldus. Een ſcutte vinck een nachtegael eñ doe hi ſe dodē wol de doe wort die nachtegael ſprekēde ende ſeide O mēſche wat ſalt di batē of du mij dodes wāt du en ſultſte dijn buuc mit mij niet moghen vollen. mer wiltſtu mi laten gaen ic ſolde di dzie dinghē leren eñ ſo wie die nerſtelic ontholt die ſal daer grote voz baerlicheit of ontfaen Eñ die ſcutte vwō, derden doe ſi ſprac eñ hi beloefde haer dat hi ſe ſolde laten gaen woldē ſi hē dit leren Eñ die nachtegael ſeide Nūmermeer ſo en ſultſtu arbeidē om dinghē die du niet vōri, ghen en moghes Eñ en weeſt nūmermeez dzoeuich om een dinck dat du verlozē heb ſte ende niet weder crighen en moghes. Ende en ghelouet oeck nūmermeer enich dinck dat onghelouelick is. wachte deſe dzie ende di ſal wel weſen Ende doe liet ſe die ſchutter vlieghen alſoe hi haer beloeft hadde Ende doe vloech die nachtegael ha ghe in die luchte ende ſeide to hem Wee di arme menſche wat quaden raet hebſte ge hadt ende hoe groten ſchat hebſtu huden verlozen want ick heb enen ſteen in mi die vele meerder is dā een ſtrups ey Eñ do hij dat hoozde ſo wort hi ſeer dzoeuich dat hij die nachtegale hadde laten varen Ende hi hi arbeyde nerſtelic om die nachtegale we der te vanghen ende ſeyde Comet in minē huyſe ick ſal di alle goedertierenheyt doen

ēn ic sal di eerlic laten ghaen Die nachten gael seyde hem Nu bekenne ic dattu ghebiste wāt vā dien dat ick di ghesept hebbe soe hebstu cleyn profijt ghehad. want du biste drouich datstu mi vlozē hebbest noch tā en moghestu mi niet weder ghecrighē. ēn du hebste dy ghepijnt omme mi to vanghen ēn ghelouelt dat ic in my hadde den grotē steen nochtā en is mijn lichaem soe groet niet. ¶ Aldus zijn si gheck die inden afgodē ghelouē. wāt si aebedē dat sy ghemaect hebben. Ēn hi beghōste vele te disputeren teghēs die valsche ghenoechte ēn ydelhept der werlt. Ēn hier toe seyden hi vele exempelen.

¶ Exempel.

Die vleyschelicke ghenoechte beghērē ēn hoer siel laten vā hōgher stozuē die zijn ghelike eē mēsche die vloet vā een eēhoren dat hi hem niet dodē en solde ēn hi viel in enen groten put ēn begreep enne boem ēn sette zijn voetē op enē glattē struuc. Ēn hi sach twee musen de een wit ēn dander zwart die altoes de wottelē knaechdē vāden boem die hi begrepē hadde Ēn doe sach hi ōder indē put enē vreselickē draeke die vuyr wtblies ēn ghaepte omme hem te vōlinden. Doe sach hi op den strupck daer hi zijn voet op gheset hadde vier alpidē of serpentē die hoer hoefden naernstelick wt staken nae hem. Ēn dese mensche die hiet zijn oghen op ēn hi sach een weynich hoe ninghes aen die telghen vāden boem endē hi verghat zijnder vreesen die hi an allen sijden hadde ēn hi ghaf hem seluen ghanselicken gheheel ēn altemael totter soetichedē des honinghes.

¶ Nota gheestelick.

Dese eenhozen bedudet den grūwelickē doot die den mensche altoes naghet. ende begheert hem to begripen. mer dye putte dat is die werlt die vol is van allen quaden ēn die boem is elck zijn leuen dat hi nachte ēn hi daghē wozt vteert ēn dōcker nacht als bi een zwarte ēn witten muse. Ēn die vier serpēten die an den strupck waren bedudē den lichaem de ghemaeckt is vāden vier elemēten ēn witten serpēten wozt dat lichaem ghecraect mit onsuuerē begheertē. Die drake dats die helle die vswelghet Ēn die soeticichept vā den honic is die bedziechelijcke ghenoechte van dyer werlt daer die mensche alte iammerlicken zeer mede verlept wozdt dat hi sine vresen niet en aensiet. ¶ Ēn hi seyde noch eyn ghelikenisse totten ionghelinck.

¶ Die ghene die de werlt beminnen die zijn ghelike een mensche die dzye vzyenden hadde vāden welckē hi die een meer bemīde dan hem seluen. ēn den anderen ghelijc hem seluen. den dozden min dan hem seluē ok niet. Ēn doe hi in groter vresen was ēn ghedaecht was vāden coninck soe liep hy totten eersten vrient ēn socht te hulpe ēn hi seyde hem hoe hi hem altoes bemint had, de Ēn die ātwoerde hem. O mēsche ic en weet niet wye du biste ic heb ander vrienden daer ick my ymmers hudē mede vblyden moet die ick nu voert aen to vrienden hebben sal. nochtās soe wil ick dy gheuen twee haren cleyderen datstu di daer mede moghest bedecken dijn naecte leden Dy wozde doe beschaemt ēn ghinck tot sinen anderen vrient ende hi badt hem oeck mede omme sine hulpe. Ēn die antwoerde.

Ic en heb die moet niet mit di te ghaen te
dadighen wāt ic heb vele sorghē mer noch
tan sal ic een luttel mit di gaen tot die do-
re vāden pallayse eñ dā sal ic weder te hu-
se comen eñ doen minē orbaer. Eñ aldus
so wort dese mēsche droeuich eñ ghinc to
finē dordē vrient eñ sede hē mit bloedighē
anfichte Ic en hebbe ghenē mōt mit di te
spreken wāt ick en heb di niet liefghehadt
als ic sculdich was te doen. mer nu als ick
sculdich was te doen mer nu als ick in tri-
bulaciē bin eñ ic ghene vriende en heb soe
bid ic di dattu mi helpes eñ dattu mi ghe-
nadich biste Eñ die seide hē mit bliden an
fichte. Waerlic ic belijc dattu mijn lieue
vrient biste eñ ic sal bedēcken alle dine cley
ne weldadē eñ gaen voer di eñ ic sal dē co-
ninc voer di bidden eñ hi en sal di niet leue
ren in dijnre vyāden hāden.

¶ Om te bedudē dit exēpel. die erste vriēt
was die rijcdōme vāden goedē daer dz de
mēsche in vele vresen om is. mer als dye
doot comet so en heeft die mēsche niet me-
re hier of dā enen armen doec daer men hē
in begrauet. Die āder vrient is dat wijf
eñ die kinderē eñ die maghen die alle mede
gaen totten graue. eñ tehāt kerē si weder
eñ veronledighē hem mit hare tijtlike sor-
ghe Die dorde vrient is dat gheloue hope
eñ caritate ende aelmissen eñ ander goede
werckē die voer ons gaen moghē alle die
wijle dat wi in den lichame zijn eñ dese de
moghen ons helpē voer gode eñ moghen
ons vā onse vyāden ende vanden duuelen
verlossen. ¶ Doe seide hi noch een āder
ghelijckenisse aldus ¶ Het was een ghe
woente in ene grote rijckestede so dat si al
le iaer coren tot enen prince een vreemt mā
die mē niet en kende. Eñ als hi ghecoren
was so mochte hi doen alle dat hi wolde
Eñ hi regierde alle dz lāt als hē goet doch
te te wesen. Mer als dese in alre weelden
was eñ hi waende dattet hē altoes bliuē
solde so stōden die borghers teghēs hē op
eñ sleepten hē naect alle die stede doer eñ si
senden hē in een eylāt daer hi te eten noch
te drīcken en hadde noch clederē en hadde
eñ hi wort ghepinicht mit hōgher eñ mit
colde Eñ ten laetstē so quā daer een āder i
die heerscapie Eñ doe hi hoordde wat zijn
voer uaders gheschiet was so sende hi tot
desen eylande enē groten scatte Eñ als hij
daer nae dat iaer in dat eylāt ghesent was
eñ die āder daer in groter armoedē waren
so hadde hi daer grote weelde ¶ Te be-
duden dit exempel. Dese stede is die wer
elt. Die borghers zijn die duuels die ons
bedrieghen mitter valscher ghenoechten
deser werelt Eñ als wi des niet en v̄moe-
den so comet ōs die doot eñ wi wordē ge-
uoert in die stede der dōckerheit Eñ de rijc
dōme die mē voerseyndet dat is aelmissen
die mē den armen gheeft ¶ Doe barlaā
dat kint aldꝰ volcomelic gheleert hadd̄ eñ
hē dat kint volghen wolde eñ den vad̄ la-
ten so seide barlaam tot hem Doetstu dit
so sultstu wesen ghelijc een iōghelinck die
een ydel wijf ōdertrouwē wolde mē noch
tan v̄onwaerde hijt eñ vloech Eñ do hi in
een stadt quam so sach hi eens arm mās
doehter arbeidēde eñ si loefde gode mitten
mōde eñ hi seide haer O wijf wat is dat
du doeste wāt als du arm biste nochtans
so dancstu gode al hadstu groot goet van
hem ontfanghē Si seide Ghelijck dat dic
wijle een cleyne medicine een van groeter

fiecheyt gheneest alsoe wort die danck in cleynē ghifte nochtā dat buten is en is ōs niet mer dat binnē ōs is is ōs . dat ic heb be heb ic voet groet vā gode ōtfaē wāt hy heeft my nae zijn beelde ghemaect eñ heft mi v̄stādenis ghegeuē eñ geropē tot zijnre glorien .

¶ Omme aldus vele grote ghiftē soe ist wel tamelijckē datmē hem louet

DOe dese iōgelinc hoer sach eñ hare wijscheyt hoerde so eysten hy hoer to wiuē vā harē vader . Die vader seyde . Du en mogest mijn dochter niet nemē Wāt du biste edeler ludē kindt eñ ick bin een arm mā Mer omme datten die iōgelinck zeer an lach seyde hi . Ick en machse dy niet gheuē omme dattuse to dynes vad̄s huys voerē soldes wāt si is myne enige dochter . Die iōgelinck seyde . Ic sal mit v bliuē eñ my voeghē mit v in allen dinghē . Doe dede hi zijn costelijck cleyder wt eñ des oldē mās habijt an . eñ hy bleef mit hem eñ namse to wiue .

¶ Eñ doe hem die olde mā lāge tijt ghe proeft hadde so leyde hi hem in een camer eñ toende hem een onuertallijcke borde vā rijcheden so dat hi des gelikē nie gesien en hadde eñ gaft hem .

¶ Exempel .

DEse bispele sprack iosaphat hoert my toe eñ ic v̄moede datstuus vā mi segst Vad̄ seg mi hoe olt dattu bist eñ waer du wonest . wāt ic vā di niet sceidē en wille . Barlaam seyde . Ick ben xlv iaren olt eñ ick ben wonachtich in dyer wildernissen des landes van samaar . Eñ hy seyde . Vader my duncket datstu meer dan tseuentich iaer olt en biste Barlaā seide wilstu wetē hoe olt dat ic bin vā den dat ick gheborē was so heefstu wel ghewaent . mer ic en heb niet gherekent noch en rekene hoe menich iaer ic gheledē bi vāder tijt dat ic gheborē was wāt doe was ic van binen doot . eñ die iarē de ic doot was en rekene ic nūmermere mettē iaren des leuēs Eñ doe Iosophat volghē wolde i die wostenije so sede barlahā tot hē Doetstu dit so sal ic in dine gheselscap blijuē mer ic sal wesen wercker mijnre broederē in v̄uolgi ghe mer als du sien sultste dattet nutte is so sultstu tot mi comē ¶ Aldus doopten barlaā des conics sone eñ hij leerden hem wel int gheloue eñ hij custe hem eñ keerde weder tot sine stede . Eñ na den dat de conic hoorde dz zijn sone kerstē was so wort de conic alte droeuich Eñ een zijn vrent de arathijs hete troste hē ende seyde Heer coninc ic kenne enē olden mā een heremiten de vā ōser wet es de barlahā alte ghelijc is eñ dese sal hem vensen barlaam te wesen . eñ hi sal eerst bescermē dē kersten gheloue eñ daer nae sal si sine wet v̄wādelen ende wederroepē alle dat hy gheleert hadde en de aldus so sal des conincs sone tot ōs keren Ende die coninc nam mit hem dē prīce eñ een groot heer om barlaam te soecken ende hi vinck dē heremijte ende seyde dat hi barlaam gheuāghen hadde Ende doe weende die sone seer bitterlijcke . mer dar nae soe vertoonde hem god dattet barlaā niet en was Ende do quam die vader totē sone eñ seide Sone mijn du hebst mi i groter droefenissen ghebracht ende du hebste mijne oltheit onteeret ende du hebtste mij ghenomen dat lichte van mijnen oghen .

Sone waer om hebstu dit ghedaen ende
hebt ghelaten onser goden dienste Joso-
phat seide Vader ic vlie die donckerheyt
eñ bin totenlichte gheuloghen Ick hebbe
die dwalinghe ghelaten eñ die waerheyt
bekent eñ ic en arbeyde niet te vergheefs
wantmen en sal mi niet weder moghē co
pen van cristo. want also dat onmogelic
is mit die hāt den hemel te reyckē ofte die
grote zee te verdroghen also weet ick wel
dit oeck te wesen. Doe seide die coninck
Eñ wie is mi een wercker vā deser quader
sundē die ic so grote dinghē di gedaen heb
die nye vader finē kinde en dede Hier ōme
heeft di teghē mi doen setten die quaethei
de dijns willes teghens mijn hoeft Ende
wel te recht seide de astronimus in dijn ge
boorte dattu wordē soltste houerdic ende
onghehoorsaem dinē olders Eñ en wiltu
nu minē wille niet doen so en sultstu mijn
sone niet wesen eñ du sultste dijns vaders
vyāt worden eñ ic sal di doen dat ick nye
vyant en dede Josaphat seide hē Coninck
waer om wortste serich om dat ic om dat
ic prince ben vā doechdē. wat vader was
ye droeuich in zijns kints ghelucke want
nu en sal ic nūmermeer hietē vader mē bis
tu mi teghen so sal ic vā di vlien als vā een
serpēte Eñ die conic ghinc vā hem mz tor-
nicheit eñ seide Arathijs finē vrient zijns
soens hartheit Eñ hi riet hē dat hi nz har-
delic mit hē en sprake eñ dat hi hem te bet
an hem trecken solde mit soete safte woor
den ¶ Ende des anderen daghes so quā
die coninck tot sinen sone eñ custe hem en-
seyde. Lieue sone ere dijns vaders oltheit
eñ ontfiet dinen vader En weet ghi nyet
dat ic dijn vader bin. eñ hoe groet goet dz
dat is die vader lief te hebben ende te ver-
bliden Eñ weder ōme hoe groot quaet dz
dat is dē te vernyeuwen eñ te veronwaer
den want hoe vele dat dit ghedaen hebbē
die zijn alle qualic gheuarē. Josaphat sei
de Het is tijt ghehoorsaem te wesen ende
lief te hebben ende tijdt vā vrede ende tijt
van stride. wāt wi en zijn nyemant nyiet
sculdich ghehoorsaem te wesen in quade
noch vader noch moeder. Doe zijn vader
sine volstādicheit sach so seyde hi Om dat
ick dijne hardicheit sie ende du mi nyet en
wiltste onderdanich zijn so comet doch en
de laet ons gaen te gader ende laet ōs der
waerheit wijcken der waerheit wāt bar
laam die di verleydet heeft den hebbe ick
gheuanghen Nu laet ons ende die onse en
de oeck mede die uwe vergaderen mit bar
laam Ende ick sal een bode vutsenden dat
alle die kersten comen moghen sonder vre
sen in desen lande ende in deser stadt End
alsmen dan disputieren sal. verwint dan
uwe barlaam soe sullen wi v alle ghelouē
mer ist saeke dat die onse dan verwinnen
soe sult ghi ons ghelouen ¶ Dit was ds
conics sone lief. eñ ds conics ludē ghingē
totē geuāghen mā dat hi hē veinsen solde
of hi barlaā ware eñ hē erst pinen der ker-
stē geloue te beseuttē eñ dat hi hē daer nae
solde latē verwinen Eñ dus vgaderdē si
Eñ iosaphat keerde hē tot nathor eñ seide
O barlaā weetstu wel hoe du mi gheleert
hebste. eñ ist dat v geloue dattu mi ghe-
leert hebste mogheste bescermē so sal ic al-
le mijn leuen in die leringe bliuē mē wort
stu vwōnen so sal ic ouer di wrekē minen
laster eñ ic sal dijn tōghe eñ dijn herte vut
trecken mitter hāt ende gheuēse dē hōden

dat die andere niet en sullen dorren der co
ninghen kinder ter dwalige brīgē
¶ Doe nathor dit hoerde wordt hi zeer
drouich eñ v̄uaert doe hi sach dat hy vallē
solde inder kulen die hi ghemaect had. eñ
dat hi gheuanghen was mit sinen stric eñ
hi wercte dat hem beter was dat hy hem
aen des conincs zoen hielt omme dat hi dē
doot ōtghaen solde wāt die conīck hadd̄
opēbaer gheseyt dat hi zijn gheloue sond̄
vrese beschermē wolde
¶ Eñ een vāden rethoren stōt op eñ sey
de. Bistu barlaam die des conincs zoen v̄
leyt heeft. Eñ hi seyde. Ic bin barlaam de
des conincs zoen niet in dwalinghen ghe
brocht en hebbe. mer ic heb hem daer van
ghebrocht eñ v̄lost. Die rethor seyde.
Omme dat grote eerbaer luden ōs goden
aenghebedet hebben. hoe dorfstu tegens
die steken. Hi ātwoerdes eñ seyde. Dye
caldeen eñ die grieken eñ dye van egipten
si doelden eñ hietē eenrehāde creaturen ho
ren goden. wāt die caldeen waēden dz die
elemēten warē gode omme dat si ghesca
pen zijn ter nutscap der mēschē omme dat
si ond̄ hoer heerscap zijn. eñ omme dat si
daer vā mit vele pinē wordē beulect End̄
die gricken wanen dat die miscdadighen
menschen goden zijn als saturnus. Ende
men segghet dat dese hoer kinder aten eñ
hem seluen hoer mannelicheden of sneden
eñ worpēse in die zee. Eñ daer nae wordt
venus gheborē vā iupiter horē zoen de ge
bōden gheworpē wort in die helle.

¶ Fabule

Men scriuet dat iupiter die coninck vā
alle den goden is eñ hem dicwijl v̄scie
pe in een beest. Sij segghen ooc dat venus
die afgoddinne was een ouerspeelster eñ
si hadde somtijts eynen peutier dat was
marten eñ somtijts adomden.
¶ Die vā egiptē ofenē beesten als scapē
caluerē varckē eñ aldustanighe dingē mer
die kersten oefenē den alre hoechsten zoen
die vāden hemel ghecomē is eñ mensce ge
worden is. Eñ nathor beghōst zeer nern
stelic dat kerstē gheloue to bescermē eñ al
vast to makē mit redē. eñ die meysters die
wordē soe stom dat si hem niet ātwoerdē
en mochtē.

¶ Exempel.

Iosaphat die was zeer blide omme dz
ōs heer bi den viāt der waerheyt dye
waerheyt bescermde. mer die conic was
zeer gram eñ hi hiet den raet sceydē als oft
hi des and̄ daghes noch hier van spreken
wolde. Doe seyde iosaphat sinē vad̄ laet
mijn meyster to nacht mit mi bliuē dz wij
to ghader sprekē moghē vā dyen dat wij
morghen segghen sullen. eñ neem du dye
dijn mitti eñ spreke du mit hem. Of nem
mijn meester mit dy eñ laet dyne meyster
mit my of anders eñ doeste gheen gerech
ticheyt. mer craft. ¶ Hier om gaf hy hē
noch nathor eñ hoept. dat hi hem bedrye
ghē solde. Eñ als des conics zoen mit na
thor to huys ghecomē was seyde hem io
saphat. Meēstu dat ic niet en weet dattu
barlaam biste eñ. du biste nathor astroni
mus Eñ iosaphat beghōst hem to prijsen
eñ to predicken dē wech d̄ salichey. eñ hy
bekeerde hem eñ sende hem des morghes
totter woestinen waert. ende daer word
hi gedoept eñ wort heremijt
¶ Ende doen was daer noch een ghoke
laer dye theodas hyet Ende hi hoerde dyt

eñ quam totte conic eñ hi beloefde dat hi
ſine ſone ſolde brenghē tot ſine vaderlijke
wet Eñ die conic ſeide hem . moghelke dit
doen ſo ſal ic di een guldē beelde makē en
de ic ſal di offerē ghelijc dē goden Ende hij
ſeide En hebt ghene ſorghe om dijn kynt
mer ghebiede ſcone wel vercierde wyuen
in te comen om dat ſi altoes mit ioſophat
ſoldē zijn eñ hē dienen eñ mit hem wādelē
ſolden . wāt hi ſeide ic ſal een vā mine ghe
ſten tot hē ſenden endē hi ſal hē tot oncuyſ
heit verweckē wāt gheen dinc en vlepdet
een iōghelinc ſo ſere als dz anſicht der wy
uen wāt een conic was die nauwe een ſo
ne ghewinen eñ cōde Eñ doe zijn ſone ge
bozen was ſoe ſeiden die groote meiſters
waert dat hi binnen tien iare ſonne noch
mane en ſaghe dat hi blint ſolde worden
Eñ die conic dede maken een hol in enē ſte
ne eñ daer dede hi ſinē ſone vijf iaer holdē
Eñ doe die gheleden warē ſoe dede die co
ninc alrehāde dinc voer hē brenghē op dz
hi dat alſo ſolde moghē kennē Eñ doe dit
voer dz kint ghebzocht was als golt ſilue
re eñ duerbaer ghelceente cñ ſcone clederē
eñ paerden eñ alrehāde dick eñ hi vraghdē
ho mē elc dinc hete . ſo ſeidē dz die knechtē
Eñ doe hi vraechde hoe die wiuē hieten ſo
ſeide hē del conics camerlinc al boertēde dz
duuelē warē die die mēſchē verleiden . Eñ
doe die conic ſinē ſone vraechde wat hi vā
allen meeſt begheerde eñ meeſt liet had ſoe
ſeide hij Niet vader ſo en beghere ick alſo
ſere als die duuelē die dē mēſchen verleydē
Jn gheen van hem allen ſoe en is mijn her
te alſo ſere ontſteecken als in hem . Ende
daer bij ſoe weten dat dijn ſone nyet en ſal
verwonnen wordē dā in deſer manieren

Doe dede die coninck alle die knapen van
ſinē zoen eñ hi dede ſcoen iōcvrouwē bi hē
comen eñ de pozzeden hem altoes to ōcupſ
heden Eñ ioſephat en hadde nyemāt dē hi
aenſien mochte . oft daer hi mede ſpreken
mochte . of daer hi mede bekent was Eñ
die quade gheeſt den die gokelaers ſende
die ōtſtack den iōghelinck zeer eñ die mage
den pozden tot ōcupſcheden . Ende doe hi
ghewaer wort dat hi aldus zeer ghepint
was ſoe wort hi gheſtoert eñ beual hem
al gode eñ ōtſtinck godlickē troeſt . eñ alle
ſine beczunghe vloet vā hem

¶ Daer nae ſende hi tot hem een al ten
ſconē iōcvrouwe eēs conics dochter . Endē
doe hoer ioſaphat predicte ātwoerde ſi
Wiltſtu mp bewarē vāder afgodē oefeni
gen ſoe neem mp to wiue . wāt die kerſtē
en vonwaerdē die echtſcap niet mer ſi pry
ſens Wāt hoer patriarchē eñ prophetē eñ
perrus hoer apoſtel haddē wiuē Joſaphat
ātwoerde Wijſt du legſte dit om niet wāt
men oozloft dē kerſtē wiuē to nemen mer
niet den ghenē die criſtum beloeft hebben
ſuuerhede to holden . Hy ſeyde Nu het ſi
allſtu willeſt mer wiltu mijn ſiel vlolleu ſo
doet mp een cleyn bede eñ ligge bi mi deſe
nacht alleen ic ſal dy belouē morgē kerſtē
to wordē . wāt iſt ſoemē legt dat dē enge
len bliſcap is indē hemel vā enē ſondaer de
penitencie doet En ilmen dā niet ſculdich
to gheuen hem wonderlijcke groten loen
den gheuen die enen anderen beholdē ma
ket . Hier omme mijn wtuercozen eñ wō
derlijke zeer ghemindе ionghelinck eñ co
ninck ioſaphat Doe eens dat ic wille . eñ
alſoe ſaltſtu mp beholden . Eñ hier mede
ſoe beghonſte ſi hem zeer to beroetē .

Doe dat die duuel sach soe seyde hi tot sinē ghesellen Siet hoe hem dese iōcvrouwe beroert heeft die wi niet en mochtē beroerē Daer omme coemt eñ laet ōs starckelickē op hem lopen al die wile dat wij den tijdt hebben.

¶ Eñ doe dese iōghelinck ansach dat hi starckelicken gheuāghen was wāt sinen begeerten beroerden. eñ die iōcvrouwen vporden oock bi des duuels rade doe wort de hi wenēde. eñ ghaf hem tot bedingen eñ in die bedinghe wort hi slapēde eñ hem dochte dat hi gheuoert was in een prieele dat vol schoenre blomen was eñ die bladēr blomē ghauē soetē roke. eñ daer was die vrucht zeer schoen vā aensien eñ vā soeten smake. eñ daer stōden setelē gemaeckt vā siluer eñ van golde eñ duyrbaer steynē eñ ouerleit mit costelicken clederen eñ daer nae leydē si hem in een stede daer die murē of waren vā golde eñ wōderlicke zeer lichtende eñ een hemelsche gheselschap songhen daer soetē sanck eñ hem wort gheseggher aldus.

¶ Dit is der heyligher stede. Eñ doe hē die man wedomme brenghen wolde badhi omme daer to bliuen. Hem wordt ghesegt Du salt hier moetē comē mit groeten arbeyde. ¶ Doe leyden si hem tot enen zeer dōckerē stat die alre vuylheyt was vuolt eñ seyden Dits der quader stat Eñ sō ōtwaecte hi. eñ hem docht alle deser ionc wouwē schoenheyt vuylre dan misch zijn. Oyer doe die quade gheesten weder ōme ghecomē waren eñ hise vsprack soe seydē si Eer hi hem seghēde soe vyelen wi op hē eñ vstoerdē hem wonderlijcken zeer starckelicken mer doe hi hem gheseghēt hadde vuolchde hi ōs mit gramschap.

¶ Exempel.

Doe ghinck theodas mitten coninge des ionghelincs vader totten edelē eñ bequamen iosapaat eñ hoepten hem wel to gheraden nae haren wille eñ meninge. Oyer die ghoetelaer wort gheuāghen van den ghenen die hy vanghen wolde eñ hy dede hem dopen. eñ doen soe leyde hy een heylich leuen.

Doe wort die coninck wāhopēde eñ hi liet sinen zoen bi sinen vrendē raet halt zijn rijcke. Eñ al walt dat iosaphat begheerde in die wildernissen to gaē noch tā omme dat hi dat gheloue vermeerderē wolde soe ōtsinck hi dat rijck tot enen tyde eñ hi maecte in sinen steden kercken eñ crucen eñ bekeerdese alle tot crystum Ten laetsten worde die coninc ghelouēde in zijns zoens predicatien eñ wort kerstē eñ wort ghedoept eñ hi liet zijn rike gehel eñ al sinē zoen. eñ hi ghaf hem seluen tot groter penitencien eñ hier nae stort hi heylichlick. ¶ Josaphat maecte barlaam conic eñ ghic ind woestinē eñ daer ghat hyenē armē mēsche zijn cledē eñ die duuel dyde beroerden zeer. Dulcke tijt viel hi op hem mit enē blotē zwaerde eñ dreychdē to slaē Dulcke tijt openbaerde hem die duuel in die gheliickenissen van menigerhande beesten loepende ende brieschende mer iosaphat die ghoede ionghelinck seyde. Ons heer is mijn hulper eñ ick en sal niet ōtsien wat mi die mēsche of die duuel doet.

¶ Dus bleef iosaphat twe iaer dwalen de ind woestinē eñ hi en cōde barlaam nz vinden. Oyer ten laetsten vant hy zijn tyt.

luncke eñ hi stont voer die doze eñ seide. Benedije vader benedije Doe barlaã zijn stẽme hoorde so ghinc hi daer butẽ eñ cus ten die ene dẽ ander eñ des en mochtẽ si nz versadet wordẽ Eñ iosophat seide barlaã alle dat hẽ ghesciet was eñ barlaã dãcten gode sere Eñ iosophac bleef daer menich ia re in strengher penitenciẽ Eñ ten laetsten wert barlaams tijt voleyndet eñ hi starf i den iare õs herẽ cccc. eñ lxxx. Eñ iosophat liet zijn rijc doe hi xxv iaer olt was ende hi was xxx. iaer heremite Eñ daer na sterf hi vol vã goedẽ werckẽ eñ hi wort bi barla ams lichaem begrauen Eñ doe die coninc barachias dat hoorde so voer hi derwert mit enẽ grotẽ here vã volcke eñ hi nam se re eerwaerdelic haerder beider licham en de voerdẽ se in sine stede Eñ tot harẽ graue gheschiedẽ vele miraculẽ.

Die legende van sinte Joest

Sinte Joest wies hoechtijt op sin te lucien dach is was een kint iu dahelis des conics vã britãnien eñ hadde enẽ broeder die older was dã hi die ghenoemet was iudahel die na ds va ders doot conic was vã britanien Eñ hij dochte dat tijtlike rijc after te laten om dz hemelsche rijc te vercrighẽ eñ in een beghe uen leuẽ gode te dyenẽ Waer õme dat hij voer hẽ comẽ liet sinẽ iongher broeder sin te ioest meynende hẽ dat rijc ouer te gheuẽ Mer sint ioest niet min barnẽde in de god like liefte die nam zijn beraet tot achte da ghen toe dat hi oec nauwe vã sinẽ broder vercrighẽ conde. als dã die heilighe sinte ioest woenende was in een clooster tot dz hi in die heilighe scrifte gheleert was end daer stadelic in sine ghebede duerẽde ouer dochte in zijn herte hoe hij dat rijc eñ oeck zijn lantscap laten mochte so gheuielt dat daer quamẽ elf pellegrims die reysen wol den totten heilighẽ apostel sinte pete ende sinte paulus te romen mit welc hi hem v sellede eñ quã also te parijs daer hi van dẽ heilighẽ gheest die hẽ in allen dinghẽ regi rede vã binnen vermaent wort dat hi dye begõnen reyse niet vorderẽ en solde mer hi keerde hẽ totten lande vã ponthi die volle van boschagien ende wilde beesten eñ vo ghelen waren ende daer anders nyemant en woende. Tot deser plaetsen was hi so sere gheneyghet also dat hi meenden sine woeninghe daer te maeckẽ op een ryuiere Mer Haymon die hertoghe vã dien lande voerscreuen behinderde hem daer in seuen iaer lanck. binnen welcke tijt hi noch vele bet in de heilighe scrifturen gheleert wort ende ghewijet tot enẽ priesterlikẽ stat en de ene gheestelike oordene Eñ doe hi prie ster gheworden was so hief hi vuter fon ten des princẽ sone die hẽ seer lief had En de tenden die vij iare so keerde hi bi orloef des princen tot die woestenie in enre stede ghehetẽ alzeye die al õme mit lopende ry uieren becinghelt was daer hi een kercke timmerden ende een cleyne huyskijn daer hi sine deuocie in mochte ghebruken daer hi doe mit grote miraculen verciert wort ¶ Onder alle miraculẽ die hi dede so qua men tot hem die voghelen ende alle die vis schen ende lieten hem handelen ende tastẽ nae sinen goeden wille ende namen daer spise van sine heylighe hant ende toghen dan van hem recht als f si tãme gheweest hadden. ¶ Op ene tijt als hi nyet dan

een cleyn broet en hadde vā to leuen mit si
nen discipel soe quam een arm mēsche bid-
dende omme godes aelmis ¶ Als dz die
mā godes v̄nam soe gheboet hi sinē discy
pel dit broot to deylen in vier deylen ende
den armē een deel to gheuē. ¶ Dese en
was naeuwelick wech ghegaen eñ eē an
der arm mēsche quam bidden des gheliic-
kes. eñ die heylighe mā godes gheboetē
to gheuē dat ander deel. ¶ Die dorden
quam ter stōt eñ hi badt des ghelijck ende
hem wort dat dorde stuck ghegeuē.
¶ Eñ die vierde arme mēsche quam bid
dende des ghelijck Doe seyde mirmerus
die discipel O heylighe vad gheefdi dit vy
erde stuck wat sullen wi dan beholdē tot
ōser noetruft. Doe seyde die heyligē man
Ic wil dat ghi dat ghi dat alre beste deele
oock mede gheuet Wāt god ōs heer de is
machtich te voersien ōs nootruft. Ghedē
ke des woerdes ōs heren daer hi segget al
dus. Gheeft eñ v sal ghegeuē wordē.
¶ Ter wilen dat hi sinen discipel was
troestende eñ die arme mensche naeuwelic
wech gheghaen was soe quamē daet ind
riueren vier scepē mit spise eñ drāck ghela
den nae den ghetale der vier armer mēschē
den hi zijn broet al hadde ghegheuē. Van
waen dat dese scepen quamen of waer dz
si weder voerē doe si ōtladē warē en wiste
nye mensche tot desen daghe toe
¶ Dese eñ dese ghelike miraculen die d9
ghescieden v̄weckende alle dat volck van
dien lande omme to comen tot hem ōme
to besien eñ oeck mede sonderlinghe ōme e
nighe hulpe van desen eerwaerdighen hey
lighen man godes sint ioest te v̄woruen.
¶ Nae dien dat hi hier acht iaren gewe
sen hadde eñ oock sonderlinghe soe wond
licke zeer vanden volcke v̄socht wort als
dat hi die grote moyenisse vāden volcken
niet langher v̄dragen en mocht soe toech
hi al van daen dieper inder woestinē ende
timmerde daer een karcke in die eer gods
eñ des heyligen bisschops sinte marten eñ
oock een cleyn huseken daer hi in woēde.
eñ vierthien iaer een enich leuē in leyde. eñ
hem daer die bose viant vele laghen leyde
omme hem van daer to v̄driuen.
¶ Daer hadde hi elf hennē eñ enē haen
die hi alle twaelf to voedē plach mer een ar
ne plach daer to comen eñ nemē allenckē
een vāden hennē thent si alle wech ghenoe
men waren. Eñ doe hem dit mirmarus si
nen discipel to kennē hadde ghegeuē ende
den aern in sinen claeuwen den haen ghe
uat hadde omme daer mede wech to vlye
ghen Eñ die mā godes daer van bedruct
was soe sloech hi dat teykē des heylighen
cruces den aern nae daer hi inder lucht vlo
ghe hem ghebiedende dat hi den haen we
deromme brochte. Ter stōt was die aern
hem ghehoersaem eñ brochtse weder. eñ
die hennen die hi hem onthaelt hadde dye
quamen doe oock mede allencken een we-
deromme biden eerwaerdigen eñ heyligē
mā godes sint ioest. eñ ten laetsten so viel
die aren voer sinē voeten neder eñ storf.
¶ Daer nae soe v̄wandelde hem die bo
se gheest die duuel in eender gedaenten vā
eens veruaerlijcken serpentes eñ hy beet
den heyligen man in sinen voet Waer wt
hi verstont biden heylighen gheest dat hy
van daer trecken solde.
¶ Doe gbinc hi mittē prince haynon al
die wildernis doer om te soecken waer hy

en bequaem plaetse vinden mochte ōme te woenen Eñ do die prince enē grotē beer gheuōden hadde so wort hi ghenqelet vā groten horste vā moeytheit zijns arbeits eñ viel neder eñ wort ontslape Eñ daer en binnen gaf hē die knecht gods sinte Joest tot sine ghebeden eñ nam sinē staf daer hij op ruste eñ maecte op die eerde een teyckē des heilighē cruces eñ daer sprāck terstōt een grote fonteyne mit water vut waer of dat die hertoghe mit sine ghesinne seer v̄blijt was daer alle zijn volc mede ghelaeft wort eñ naemaels vele mēschen hare ghesontheit daer of creghē vā wat crācheidē dat si oec warē Hier na ghinc hi omtrent die zee in een dōcker dal daer hi vāt een stede daer hi wōderlike wel te vreden was eñ seide Dit is eñ sal wesen mijne ruste in der ewicheit Eñ doe die hertoghe vā hem gheuarē was tot zijnre stedē soe timerden die heilighe vrient gods twe kercken. dye ene in die ere vā sinte peter eñ die āder in die ere vā sinte paulus Eñ hi reysden daer nae totten heilighē vader dē paeus martinū die hē ontboden hadde eñ oeck langhe tijt begheert had te sien Eñ daer bleef hij een wijle tijts bi dē heiligē vad dē paeus martinū eñ wort begaeft vā hem mit vele costele reliquien Eñ hi is daer nae weder ghekeert mit blischape tot die landen van ponthi mit alle die reliquien tottē berghe daer hi te woenen plach daer nu zijn heilighe lichaem rustet. ¶ Doe wort to hē ghebrocht een iōghe maghet die blint ghe boren was eñ sonder oghē welc als si indē slape vāden enghel gheleert was wyesch haer aensicht eñ die stedē daer die oghen staen soldē mitten water daer die heilighe man sine hāden in ghewassen had Eñ terstōt so creech si oghē eñ sach claerlick Die prince haymon ghinc hē te ghemoete mit alle sine gheestelike eñ wereltlijckē volcke doe hi quā mitten heilichdō die hij sette in sinte mertijns kercke die doe cortelic nyeu getimert was vāden voerseidē prince dar nu zijn lichaem rustet. daer hē doe die heylige mā sinte ioest bereide om misse te doen eñ als hi andē altare stōt indē heiligē dienste mit groter deuocien so opēbaer de hem die godlike hāt sienlic eñ ghebenedide sinē heilighē priester eñ die stede eñ confirmierde die mitter ewigher benedixien Eñ daer wort ghehoort ene wonderlike stēme die alsulcke beloftenisse tot hē sprac eñ seide. Wāt du o heilighe mā versmaet hebst die tijtlike rijcdōme eñ ghelaten hebste dijns vaders conicrijc eñ vercorē arme te wesen ende onbekent eñ verworpen te wesen in deser eerden so heb ic di bereit die crone der ewigher glorien ōder die scaren der enghelen Eñ ic sal wesen deser steden daer ghi in steruē sult een beschermer eñ een ewich bewaerder. Eñ alle die ghene die dese stede versoecken sullen inder ewicheit inden name godes mit deuoter herrē tot uwer ghedēckenisse. dat die inder eerdē der godliker gracien niet en wordē beroeft eñ dat si namaels sullen comen tot die ewighe vroechden inder ewicheit. ¶ Nae dese tijt soe leefde die heilighe vrient godes sinte Joest indē vleysce als een enghel recht of hij sonder vleische had gheweest eñ gheen mensche Eñ hi ruste inden here opten ydꝰ van december gheuādet vāden heilighē enghelen in teghenwordicheit ōs heren wies teghewordicheit bewijsde die onbegripelijc

heit der claerheit eñ soeticheit des godlikē rokes . wes lichaem wāt hi maecht ende repn was also heel bleek tot lx . iarē in den graue recht of hi gheleeft had Eñ diezyn lichaem bewaerdē pleghē alle saterdaghe sine naghelē te corten vā sine hāden ende vā sine voeten eñ dat hare vā sinen horkō eñ oec vā sinen baert wāt si wallendō waren te scherē recht of hi noch gheleeft had totter tijt toe dat die naevolghende prīce die nae hay mō quāzōder eerwaerdichept dat graf op liet breken teghen den wille dī gheeure die dat bewaerdē ōme te sien dat heilighe lichaem ofte dat noch heel ware alsoe mē seide Eñ so vroech als hij dat mirakel sach so wort hi terstōt blint ende hij quā vut sinē sinne eñ riep al bespottende a a a sinte Joelst Eñ hi bleef oec doef tot sinen sterfdach toe ende onmachtich vā alle sine leden zyns lichaems .

¶ Die legende van sinte Cecilia die heylighe ionctrouwe .

CEcilia was een vruchtbare maget ghebozen vten edelen ghellachte vā romen Eñ si was gheuodet i cristus gheloue vut hare wieghe Eñ si behielt altoes verborghē in haer herte cristē euāgelie eñ des nachtes eñ des daghes so was si onledich mit gode eñ badt hem dz hi hare suuerheit wolde bedoldē Eñ doe si ondertrouwet was enē iongheling die valeriaen hiete eñ men gheordiniert hadd den dach dat mē die bulokt holdē solde soe dede si aen ouer haer blote lichame een hare ende daer bouē was si ghecledet mit v. gulden cledere . Ende doe men daer op orgaen speelde soe sanck si alleen den here in hoer herte eñ seyde . Heer mijn herte eñ mijn lichaem moet wesen onbesmit so dat ic niet beschaemt en moet worde Eñ sy vaste drie daghen in bedinghe eñ bevaller gode diese ōtsach .

¶ Eñ doe die nacht quam dat si bi hozē brudeghom solde ghaen slape sprack si tot hem aldus . O lieue waerde iōghelinc . ic weet een heymelichept die ic di segghē sal wiltstu mi zweren dat to holdrn . Eñ doe valeriaen zwoer dat hijs ōswigen solde so seyde hi . Ick hebbe enen engel godes tot enē minnaer die mijn lichaem zeer wacht Eñ wort hi gheware datstu mi nakesten mit ōsuuere liekten soe sal hi di slaen eñ du sal te vliesen dijn minnelicke ioghet . mer waert datstu mi beminnelt mit suuerē beminnelichedē soe sal hi di oec beminnē als my eñ hi sal di thonen zyn ghenade .

¶ Doe wort valerianus beroert mit gode eñ seyde . Wiltu dat ic dy gheloue so tone mi hier dinē engel eñ proue ic waerlick dattet een ēgel is soe sal ic doen dattu mira des mer bemistu een andō soe sal ic v beydē slaen . Cecilia seyde . wilstu di doē dopen soe saltu hem sien . Hier omme ghāc dzye milen vāder stat inder stratē ghehieten appia eñ segghe den armen diestu daer vindē salt Cecilia heeft mi tot v gheseut dat ghij my toent den heyligen olden man vbaen wāt ic hebbe tot hem een heymelic gebot dat ic hem van haren weghen seggē moet Ende allstu hem dan sietste soe segge hem dan alle mynen woerden die ick totty gesproken hebbe . Ende als dese heylige mā vbanus dy ghedoept heuet ende du wedō omme coemste so saltu dē engel sien .

¶ Doe ghinc valeriaen derwaert eñ hi
vāt vrbanū den paeus binnē der martela
ren graue Eñ doe hi hē alle Cecilie woor
den seide so stac hi sine hāden ten hemelen
eñ seide Here iesu christe die een sayer biste
vā suueren sade ōtfanghe die vruchte van
den sade dat du ghesayt hebste in Cecilia
Here iesu christe goede hierde Cecilia dijn
dyenster dyeuet di gelijc een stridighe bije
wāt haer brudegom dye si ontfinck alsoe
wreet als een leeuwe dē heft si tot di ghe-
sant als een saftmodich lam. Eñ do open
baerde daer haestelic een olt mā ghecledet
mit witte clederē eñ hi hielt een boeck mit
guldē letterē ghescreuē Eñ doe dat valeri-
aen sach doe vyel hi in onmachte vā vrese
Eñ die olde man hief hē weder op end hi
seiste leest Ende hi las aldus Een god een
gheloue een doepsel. een here vad van allē
die bouen alle is eñ mit allen dinghen end
in ons allen. Eñ doe hi dit ghelesen hadd
so sede die olde mā Geloefstu dit of twifel
ste noch. Doe riep Valeriaen ende seyde.
Gheen dinck en is onder den hemel dz bet
te ghelouē is Eñ altehant so voer die olde
man wech Eñ valerianus dede hem vā vr
bano dopen. Ende doe hi weder quā soe
vant hi Ceciliā spfekende mitten heylighē
enghel in die camer Ende die enghel had i
sine hant twe crantzen van rosen eñ van le
lien ende hi gaf den enē sinte cecilia end dē
anderē Valeriano eñ seyde Holt dese cran-
sen mit suuer herten eñ mit suuerē lichame
want ick hebbe se v ghebrocht vut gods
paradise Ende si en sullen oeck nūmerme-
re verdorren noch oeck haren goedē roke
verliesen. ende niemāt en sal se moghē sien
sonder alleen die ghene die suuer zijn. En-
de du valeriaen omme dattu eē oerbaerlic
ke raet gheloeft hebste soe eisce dattu wilt
eñ tsal dy ghesciedē. Valeriaen seyde Ick
en heb niet lieuer in desen leuē dā mijn bro
der eñ daer om bid ic dat hi mit mi d waer
heyt bekenne. Die ēgel seyde. Gode beha
get dine bede eñ ghi sult beyde tot hem co
mē mit martelie.

¶ Hier nae quam daer in zijn broeder ti
burcius eñ doe hi die rosen roeck seyde hy
Mi v̄wōdt dat hier nu is roke vā rosen.
wāt al had icse in mijn hāt so en mocht ic
hoer niet bet ruken. Ic v̄wādele mi al vā
desen roke. Valeriaen seyde Wij hebben
hoede diestu niet sien en moghest die ald9
ruken vā blomē eñ claer zijn. eñ soe du se
gherokē hebste soe saltu se oock sien wiltu
ghelouē. Tiburcius seyde Valeriaen wed
hore ic dit in slape of segstuus inder waer
heyt. Valeriaen seyde Tot noch toe hebbē
wij gheslapē. mer nu zijn wij ind waer-
heyt. Tyburcius seyde Waer bi weetstu
dat. Valeriaen seyde Godes engel heeftet
mi gheleert den du salt moghē sien doestu
dy dopen eñ v̄sakest die afgodē.

¶ Eñ doe toende hem cecilia dat alle die
afgoden waren sonder gheuoelē eñ stom.
alsoe dat hem Tiburcius antwoorden en
de seyde hem Die dese dinghen nyet waer
achtelick en ghelouet die is ghelijc een be-
ste ende een onredelic creatuer Doe custen
die heilighe ioncfrouwe cecilia sine borste
ende seyde Huden so belijde ic dat du mijn
maech biste. want die liefte godes also si
mi heeft vergadert mit dijnen broeder dz
du moghes ghesuuert wordē ende die en-
ghelen des hemels sien moghes End doe
seyde tiburcius tot valeriano zijn broeder

Broeder mijn Jc bidde dattu mi seggest tot wyen du my leydē willest. Valeriaen seyde. Tot vrbanum den bisschop Tiburtius seyde Js hi dat die soe dicwijl verwesen is eñ noch v̄borghē is in heymelicheit want vondemen hem men solden barnen Eñ als wij soeckē die godheyt indē hemel die v̄borghen is soe sullē wy der grāscap ghenieten inder aerden.

¶ Doe sprack cecilia En waerder mer dit leuē alleen. soe mochtens wij ōtfien to v̄liesen. mer daer is een and̄ beter leuē dat men nymmermeer v̄liesen en mach. dz ōs die zoen godes gheleert heeft. wāt al dat ghemaect is dat heeft die zoen ghescapen eñ alle dat ghescapen is dat maect die heylighe gheest leuēdich.

¶ Dese zoen godes quam inde werlt eñ leerde ons mit woorden eñ miraculen datter een and̄ leuē waer.

¶ Exempel.

Doe seyde tiburtius Sich du segghest datter een god is eñ ooc datter dryen zijn. Cecilia ātwoerde. Ghelijc dat eens mēscen wyscheyt drye dinghen zijn. dats die abelheyt die memorie eñ v̄stādenis. alsoe zijn ooc drye personē in dies godlickē wesen. ¶ Doe beghā si tiburcio te predicke hoe die godes zoen mēsche wort eñ ghepassiet is. Eñ si thoende hem vele oer baerlichedē vā zijnre passien. Wāt die godes zoen was daer omme gheuāghē omme dat die mēschen solden worden ōtbonden vādē sonden. Hi wort gheuloect omme dat die maledixie benedixi solde ōtfanghen. Hi liet hem bespottē omme dē mensche to vlossen vāder spottinghe der duuelen. Hi ōtfinck die doornē croen omme dz hi vā ons doen solde die verdomenis. Hy ōtfinck bitter ghalle omme den mensche to beholden den soeten smake. Hi was ōtcleet omme dat hi ons naecte old̄s decken solde. Hi wort aen den holte ghehāgē om dat hi die sonde des holdes to niete doen solden.

¶ Doe sprack tiburtius tot sinē broed̄. Ontferme du mijnre eñ leyde mi tot godes man daer ick mach wordē ghedoepet Eñ doe hi ghedoept was sach hi dicwijle godes engheleu eñ alle dat hi bat eñ begerde dat ghesciede hem.

¶ Doe geduerden valerianus eñ tiburcius in aelmis to gheuē eñ begrouē der heiliger lichamē die almachius die rechter dode. Eñ almachius riepse tot hem eñ vraeghede hem hoe dat si soe coen waren datsi dē ghenē begrouē diemē dode omme hoer quaerheyt. Tiburcius seyde hem Of wij hoer knechtē waren diestu segste dat v̄domet zijn. wāt si hebbē v̄smaet dat hier scinet wesende eñ niet en is eñ si hebbē geuōden dat niet en scijnt to wesen eñ is. ¶ Die rechter seyde hem wat is dat. Tiburcius seyde hem. Dat scijnt wesende ende niet en is dats al dat in deser werlt is dat die mensche v̄leedet niets to wesen. End̄ dat niets schijnt to wesen eñ is dats dyer gherechtigher leuē eñ der quad̄ pijn.

¶ Die rechter seyde tot hem aldus. Jc en waen ymmers niet datstu dit mitten herte segghest. ¶ Doe dede hy valeriū by hem staen eñ seyde Dijn broeder en is niet ghesont vā hoefde. du saltste doch geuen moghen wise ātwoerde. wāt hi dwalet wōderlijce zeer die der blischap v̄smaet eñ begeert al dat onnutte is der blischap.

Do seide valeriaen tot hem dat hi ghesien
hadde doe het gheuorē was eñ die zōmi-
ghe ledich staen eñ spelende eñ die werckē
de ackerludē besportende. Eñ doe die tijt
quā vāder glorioser vruchte soe verbliden
dese gloriose ackerlude eñ die āder begōdē
te wenen Aldus salt mit ōs zijn. Nu ghe-
doghē wi scande eñ pyne mer hier nae sul-
len wi ōtfanghē ewighe glorie. mer ghij
die dese vergāckelike blijscap hebt ghi sult
hier nae vindē die ewighe pyne. Die rich-
ter seide So sullen wi dā die onuerwinli-
ke princen sien hebbē die ewighe torment
eñ ghi onwaerdeghe personē sult hebben
die ewighe vroethde Doe seide valeriaen
Ghi zijt mēstelkens eñ ghene princen. ghij
wort tot uwen tijdē gheboren eñ ghi sult
haestelic steruen eñ gode redene gheuē vā
alle uwe werckē Doe seide die richter tot
hem Wat merren wi in desen woordē of-
fert dē goden eñ gaet wech zōder hijndere
Si seidē wi gheuē den waerachtighē go-
de alle daghe alle daghe offerhāde Do sei
de die richter Hoe is zijn name Valeriaen
seide. du en mogheste sinē name nyet vin
den al vloghestu mit plumē. Die richter
seide Daer om en is iupiter godes naeme
niet Valeriaen seide Dat is een manslach-
tich eñ een putiers name Almachius seyd
So dwaelt alle die werelt eñ du eñ dijne
broed bekenste allene die waerheit Do āt
woorde valeriaen. Wi en zijn niet alleen
mer oec ene grote menichte heeft dese salic
heit Doe leuerde hi se maximo te wachtē
eñ seide hem O scone bloeme der iōgher io
ghet O bruederlike begheerte waer bi so
haest ghi v totter doot als tot ene wersca
pe. Valeriaen seide. wolde hi louē dat hij
ghelouen solde hi solde hare glorie sien nae
harē doot Maximus seide Verteert moet
ic wordē mit dat vuer des blirōs belije ic
niet allen dē god dē du anbedes ist dz ghe-
schiet dattu segste Daer ōme soe worden
maximus eñ alle sine ghesinne eñ alle zijn
ludē die daer ōtrent stōden ghelouich mit
Valeriaens woorden Eñ si wordē ghedo
pet vā sint Vrban⁹ die daer heymelic quā
Eñ doe die dagheraet verghinc so riep Ce
cilia eñ seide O ghi gods ridder werpet of
die werckē der dōckerheit eñ doet aen wa
pene des lichtes Doe leide mē dese twe va
leriaen eñ tiburciū vier milen vā der stadt
daer iupeters beelde stōt Eñ doe si niet of
feren en woldē so wordē si beide onthoeft
Doe swoer maximus dat hi in die vre vā
haren doot scone enghelē sach. eñ hare sie
len vut hare lichamē varen als maechden
vut hare camerē Eñ die enghelē voerdense
in hemelrijc Eñ doe Almachius hoorden
dat maximus kersten ghewordē was soe
dede hi hem so langhe mit wappers slaen
tot dz hi sterf Eñ cecilia begroef zijn licha-
me neuens tiburciū eñ valerianū Do soch
te almacius haerder beider goet eñ hi ded
ceciliā voer hē brenghē Valeriaens bruut
eñ hi gheboot haer dat si dē afgodē offer-
den ofte si solde datr om steruen Eñ doe se
die pijnres hier to dwōghen eñ si seer we-
neden dat so scone iōcfrouwe haer al wil
lens indē doot gaf so seide si tot hē. Lieue
iōghelinghen dit en is niet om dye ioghet
te verliesen mer om te v̄wandelen. dat is
dat wij slijc gheuē ende ontfanghē golt.
Eñ wi gheuē ene quade woenighe eñ ōt-
fanghē een duerbare Eñ wi gheuē ene clei
ne stede eñ wi ōtfanghē weder ene wijde

maret. Wolde v yemāt om peninghē scel
linghen gheuen ghi solt v daer toe seer ha
sten. ende god ontfanct eenuoldich eñ hij
gheeft weder hōdertuolt Gheloue dit dat
ic v segghe Wi gheloue dat cristus waer
achtich god is de aldusdanighe dienster he
uet Eñ si dedese roepen vrbanū den paeus
eñ hi doepten daer meer dā. cccc. Doe so
riep almachius sinte cecilia tot hem ende
hi seyde Van wat luden bistu Ende si seyd
hem weder Ick bin enich ende edel. Doe
seide Almachius Ic vraghe. vā wat ghe
stelicheit du biste Cecilia seide Dijn vrage
heeft een dwaes beghinne wāt du wilste
twe antwoorden besluten in ene vraghe
Doe seide almachius. waer of bistu dus
houerdich in antwoorde Si seide vā goe
der consciencie ende van gheloue dat nyet
gheuenset en is Almachius seide haer En
weetste niet van wat machte dat ick bin
Doe seide si Dijn machte is ghelijck enen
buke die vol wijnts is eñ steect een naeld
daer in so wort hi tehant slicht eñ alle dat
daer stijf in was dat vergaet Almachius
seide. du hebste begōnen onweerdelick en
de du gheduerste in onwaerheiden Sinte
Cecila antwoorde Ghene onwaerdicheit
en machmē heten dā die mē mit valscheyt
secht. wāt wi die godes name weten wij
en moghens niet lochenē. want het is be
ter salichlic te steruen dā salichlick te leuen
Doe seyde Almachius tot haer O onsali
ghe en weetstu niet dat mi machte ghege
uen is te doden ende leuende te maecken.
Dooe seyde Cecilia Nu proeue ick dat du
teghens die openbaer waerheit hebste ge
loghen. want du mogheste die leuenden
dit leuen benemen mer du en mogheste dē
doden det leuen nyet weder gheuē. Doe
seide Amachius tot sinte cecilia. Iaet of di
ne verwoetheit ende offert dē goden Sin
te Cecilia seide Ick en weet nyet waer dat
du dijne oghen verloren hebste want dye
ghene die du goden hietste. wi sien allega
der wel dat dat stenen zijn Ende daerōme
steket voert v hant ende lere tastende dat
du niet sien en moghes mit dijne vleysche
like oghen Doe wort Almachius die rich
ter toornich ende dede se leydē tot sinē hu
se Ende daer dede hi se enē nacht ende enē
dach lanck sieden in een siedende badt mē
si bleef daer in als in enē colden bade Endē
si en liet gheen sweet noch en gheuoelden
ghene hette Eñ doe dat Almachius hoor
de soe dede hi se in dat badt onthoefdē En
de die stocker sloech drie slaghen in haren
hals nochtās soe en mochte hi haer hoeft
niet offslaen. Eñ om dattet gheordiniert
was datmē gheen vier slaghē slaen en sol
de om een mensche te onthoefden so liet hi
se half doot Eñ si leefde daer na drie dagē
ende ghaf alle dat si hadde den armen Eñ
alle die si totten gheloue bekeert hadde die
beual si vrbano den biscop eñ seide Ic heb
drie daghen vorste gheeyschet op dat ic di
dese beuelen solde. eñ dattu dit mijn huys
wijen soltste in een kercke Eñ sinte vrba
nus die begroef haer lichaem onder de bis
schopen ende wijde haer huus in ene kerc
ke alsoe si ghebeden hadde.

¶ Si was ghepassiet in den iare ons he
ren twe hōdert ende xxiij. in Alexanders
des keysers tijden. ¶ Men leest oeck op
een āder stede dat si ghepassiet was ī mar
cus aurelius tijdē. die regnierdē in dē iare
ccc. ende xx.

¶ Van finte Seuerinus biscop van der stadt vā Colen.

Die heilighe biscop Seuerinus de was eerste een rechtuaerdich mā eñ was ghehilict eñ sat scamelick eñ bouwede Eñ wāt god den ghenen die hem ontfien altijt ghedachtich eñ barmhertich is so en liet hi finē trouwē knechte niet alene an dat ambocht bliuen mer hij liet hē daer of wordē biscop op dat zijn lonē bi gode also vele te meer solde zijn.

¶ Op ene tijt so ghinck dese mā godes eren bi finen ploech Eñ fiet so quā op zijn scolder een voghelkijn finghēde Seuerijn seuerijn ghi sult biscop vā colen zijn. Dit en achte dese goede mā niet wāt hi meend dat hi daer onbequaem toe was ōme dat hi een leec was eñ ghene scrifte en conde. Hier nae so gheuielt dat die bischop sterf. eñ fiet die edelinghē eñ die clerckē ordinier den een tijt dat alle dat volc te kerckē comen soldē om daer mit enighe teikene te v̄nemen wie dat god v̄corē had den stoel te besitten Eñ doe alle dat volc bad soe was daer oec heimelic seuerinus ghescolē seuerinus om te besien op wie die graci gods quā Eñ doe si alle haer ghebeth ghedaen hadden so quā daer een teikē in eenre blickender schinē ende ōmebeuinck Seuerinus dat hi tot dien dienste waerdich was Eñ doe dit dat volc sach so en woldē si dē wille godes niet wederstaen. mer si setten hē op dat altare hē āndoende priesterlike habijte eñ si wijedē hem biscop Eñ god verleende hē in corter tijt alle die cōsten vāder werelt vut ingheuē des heilighē gheestes Eñ wāt hē god vercorē had tot een hierd vā sine scapen soe ghick hi hē voer in allen goede werckē blinckēde vā doechden end miraculen te doen.

¶ Och wie solde sine heilicheit vā abstinencie vasten eñ waken eñ ghebeden moghen vutsprekē Minlic was hi den armē in hare noot te hulpe te comē. dē crācken eñ mistroestighē was hi een medicine end den sundarē een straffer Dese heilige man seuerinus was indē tijdē doe die heilighe man mertinus ten hemel wort ghebrocht vāden enghelen Wāt hi hoorde der enghelen sanc des morghēs doe hi ghinc eñ visitierde die heilighe stedē om zijn oflaet Eñ daer hi dat hoorde was bi sint pathaleōs cloester Eñ die stede daer dat was die hietet noch finte martinus cāpe Eñ ten lestē doe onse here finē knecht wolde lonen soe riep hi hē in vrede eñ gaf gode sine siele eñ liet sine reliquien dē mēscen Eñ hi wort sere eerlic begrauē in zijn selues kerck diemē hiet finte seuerinus kercke dat een eerbaer collegiū is daer vele miraculē gheschieden welc te lāghe waer te v̄tellen.

¶ Nu is zijn ghebeente eerlic v̄heuen in een guldē casse Eñ daer wort hi angheroepen vā alle collegien eñ ghemene volck vā die stat vā Colen om reghen eñ maticheit des weers als alte droghe iarē zijn want hi daer een maerscalc ouer is. ¶ O heili Seuerine bid god dat hi ons wil gheuen vochticheit der tranē dat wi hier ōse sun alsoe moetē bescreyē dat wi nae dese leuen mit hem moeten regnieren in dat ewighe leuen. A M E N

Hier eyndet eñ wtgaet dat eerste eñ dat win-
ter stuck vanden passionael ofte ghulden legē-
de mitten martirilogium. eñ is gheprent inder
eren gods eñ zijnre lieuer moeder maria eñ oec
alre heylighen Eñ tot salicheyt alre menschen
by my Peter vā os in die stat zwolle. Inden
iaer ōs lieues heren. M CCCC. eñ XC. in no
uēber des donre daghes voer sinte katherine.

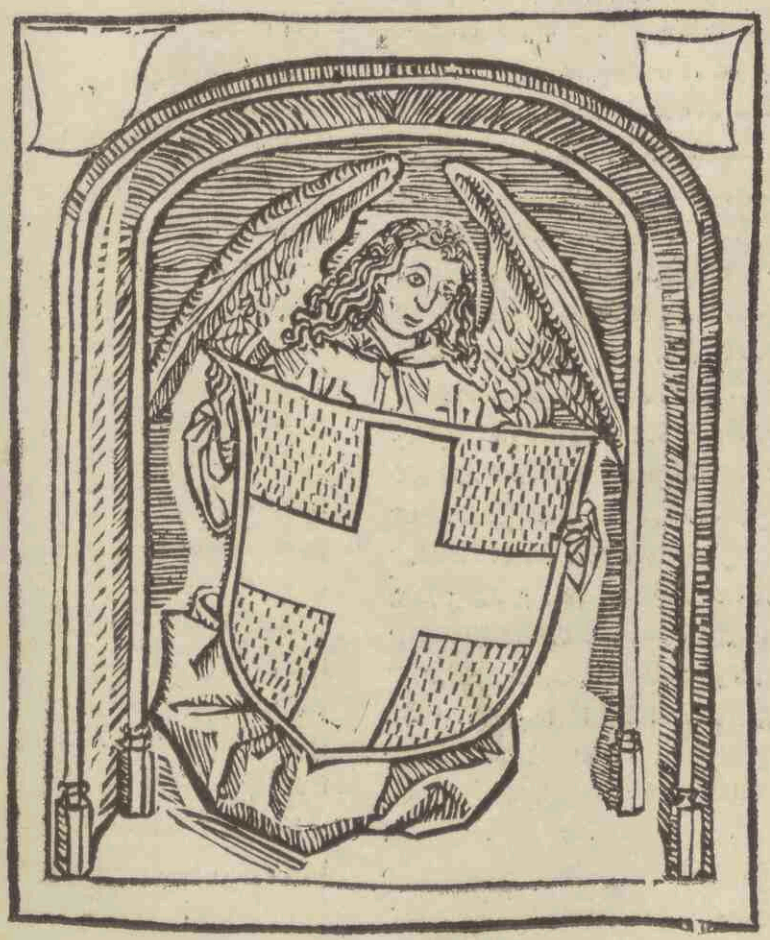

Euert Hermanseen
Vande Poll.

Salomon autem edificauit illi templum. Sed
excelsissimus ille non habitat in templis
hominum manibus factis. Sicut dicit propheta

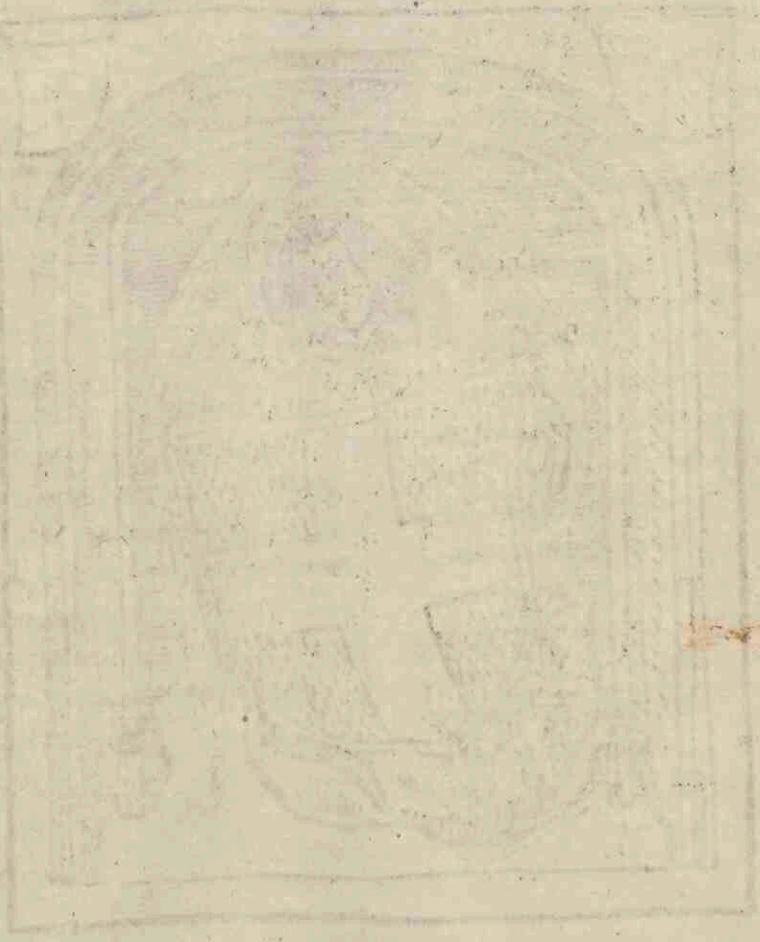

Passionael mitten martirilogio Dat Sommerstuck.

BL Julius heeft xxxi. daghen
Die maen xxx.

v	xiiij	xxviij	g	Octaue van sinte Johannes baptista	
			A	Onser vrouwē vandinghe	M
xiij	x	xxxvij	b	Thomas verheuen	
ij	xxiij	xviij	c	Mertijn verheuē	
x	xix	xxvi	d	Nycomedis martelaer	
			e	Octaue van sinte Peter ende van sinte Paulus	
xviij	viij	viij	f	Willibaldus bisschop	
vij	xx	xlviij	g	Barbare verheuen.	
			A	zenon martelaer	
xv	xv	lvij	b	Seuen broeders martelaren.	ij
			c	Benedictus abt eñ Scholastice zijn suster verheuen	
iiij	v	xl	d	Felix end' Naboris	
			e	Margaretha iōcfrouwe ende martelaerster.	iij
xij	i	xlix	f	Marcellijn confessoer ende Focas bisschop.	Leo
i	xiiij	xxx	g	Scheidighe der twalef apostolen.	
			A	Eustachius end' Hilarius eñ Alexius.	
ix	x	xxxviij	b	Theodosius biscop	
xvij	xxiij	xij	c	Frederic⁹ bisscop van vtrecht ende martelaer	
			d	Arsenni⁹ een heylich abt ende een heremijte.	vi
vi	xij	o	e	Sabinus martelaer end' ioseph die rechtuaerdighe	
xiiij	viij	ix	f	Praxedis der heiligher iōcfrouwen ende marrelarster	
iij	xx	l	g	Marie magdalene.	vi
			A	Appollinaris een heilich glorioes martelaer	
xi	vij	o	b	Cristina iōcfrouwe end' martelaerster xi	Vigilie
			c	Jacob apostel ende Christoffel martelaer	xvi
xix	v	xl	d	Anna onser lieuer vrouwen moeder marie	xviij
			e	Die seuen slaepers	xx
viij	i	l	f	Nazarius martelar	xxij
xvi	xiiij	xxi	g	Martha Felix ende simplicius	xxiij.
			A	Abdon ende sennes coninghen. martelaren	xxv
v	iij	xij	b	Germanus biscop ende martelaer	xxv

guldē ghetal vren . minutē

Augustus heeft xxxi. daghen.

Die maen xxx.

xiij	xxiij	xxix	c	Peter in den bāden xx vij Eusebius xxix.
			d	Stephanus paeus de vij broeders machabeus xxx
ij	xij	ij	e	Hoe Stephanus gheuōden wort xxxi
x	viij	x	f	Julianus prieſter
xviij	xx	lij	g	Onſe vrouwe in die snee Dominicus xxxiij.
			A	Sixtus paeus eñ martelaer xl
vij	ix	xxxij	b	Donatus martelaer xli
			c	Cyriacus een glorioes biſcop eñ martelaer xli
xv	v	xli	d	Romanus martelaer Vigilie
iij	xviij	xxiij	e	Sinte laurencius martelaer xlij
			f	Tiburcius een glorioes onuerwinlic martelaer
xij	xiij	xxxij	g	Clara ionchrouwe vā die minrebroeder orden
			A	Ypolitus een glorioes heilich marelaer xlix.
i	ij	xiij	b	Eusebius Vigilie Virgo
ix	xxij	xij	c	Onſer lieuer vrouwē hemeluaert li
			d	Rochus ſoect int eynde Arnulphus biſcop.
xvij	xi	lvi	e	Jeroen prieſter eñ martelaer lvi.
vi	xxiij	xiij	f	Agapitus martelaer
xiij	xx	lij	g	Magnus martelaer. Iudowijck confeſſoer
			A	Bernardus abt een mā vañ groter heilicheit lix.
ij	ix	xxxiij	b	Priuatus biſſchop eñ een heilich martelaer
			c	Thimotheus ende Simphorianus lxiij
xi	v	xlij	d	Appollinaris martelaer. Vigilie.
xix	xviij	xxiij	e	Batholomeus apoſtel criſti lxiij.
			f	Gregorius biſſchop van vtrecht Mamertinus
viij	xij	xxxiij	g	Analtalcus martelaer Seuerinus paeus.
			A	Rufus een duerbaer martelaer
xvi	ij	v	b	Auguſtinus een biſcop ende en groet leraer lxviij
v	xv	xlvi	c	Sinte johans baptiſten onthoetdinghe lxxv
			d	Felix ende adauctus martelarē lxxix
xij	xj	v	e	Paulinus biſſchop Saminus Samina

Iarich gheuen . . . maen

BIL

September heeft xxx dagē
Die maen xxx.

ij	xxiiij	xlvi	f	Lupus	lxxix	Egidius abt	lxxx
x	xx	liiij	g	Justus anthonini		Agnete verheffinghe	
			A	Remaclus een eerwaerdich bisschop			
xviij	ix	xxxvi	b	Marcellinus een groet martelaer			
vij	xxii	xvi	c	Victorinus martelaer		Herculanus	
			d	Magnus confessoer.			
xv	xviij	xxv	e	Euortius een heylich bischop			
			f	Ons vrou gheboerte	lxxxi	Adriaē	lxxxv
iiij	vij	viij	g	Gorgonius een martelaer			lxxxvij
			A	Hilarius eendeuoet heylich paeus.			
xij	xiiij	xxxiij	b	Prothus eñ iacinctus martelaren.			
i	xv	lviij	c	Maximinus episcopus eñ confessoer			
			d	Philippus een heylich eerwaerdich bisschop.			
ix	xij	vi	e	Heylich cruus	lxxxix	Cornelius	xci
			f	Octaaa van ons lieuer vrouwen gheboort			
xij	o	xl	g	Eufemia ioncvrouwe eñ martelars			xcij
vi	xiij	xxviij	A	Lambertus een bisschop van ludyck			xcij
xiiij	ix	xxxvij	b	Fereolus een eerwaerdich eñ heylich martelaer			
iij	xxij	xiiij	c	Fausta ioncvrouwe		Januarius.	
			d	Dyonisius eñ priuatus martelaers		Vigilie.	
xi	xviij	xxvi	e	Matheus apostel eñ ewangelista			xciij
			f	Sinte mauricius mit sinen ghesellē martelaers			xcv
xix	vij	viij	g	Tecla een deuote eñ heylighe ioncvrouwe			
			A	Die ontfanghenis iohannis baptista			
viij	iij	xviij	b	Lupus bisschop		Cleophas eñ firminus	
xvi	xv	xlix	c	Sinte Justina eē martelars			xcvij
			d	Cosmas ende damianus ghebroeders.			xcix
v	iiij	xl	e	Forceus		Wenselay coninck	
			f	Sinte micchael archangel			Ci
xiij	o	xlix	g	Jheronimus een eerwerdich priester			Cv

gulden · vren · ghetal · minutē

October heuet xxxi daghen.
Die maen xxx. ☌

ij	xiij	xxx	A	Remigius ende Bauo.	C vij
x	ix	xxviij	b	Leodegarius billchop	C viij
x viij	xvij	xx	c	Twee ewalden	
			d	Franciscus confelloer	C ix
vij	xi	o	e	Palmacius een martelaer.	
			f	Sancta fides	
xv	vij	ix	g	Marcus paeus Marcelli eñ apulei.	
iiij	xix	lij	A	Pelagia eñ regenfledis	C xiiij
			b	Dyonisius mit finen ghefellen.	C xv
xij	xvi	i	c	Victor eñ gereon ende finen gefellen.	C xvij
			d	Sinte auguftin⁹ verheuē Nichafius eñ fine ghefellē.	
i	iiij	xlij	e	Cipzianus ende Felix martelaren.	
			f	Venantius abt. Theophilus hoechtide mede.	
ix	o	l	g	Colixtus paeus	C xviij
xvij	xij	xxiiij	A	Vier hondertich mozianen eñ lx.	Scozpio
			b	Sinte galle een heylich eerwaerdich confelloer.	
vi	ij	xij	c	Flozentius een billchop.	
xiiij	o	o	d	Lucas euangelifta.	C xix
iiij	xi	ij	e	Januarius martelaer. Veronicus.	
			f	Quirinus martelaer. Capzafius dach mede	
xi	vij	x	g	El dulent maegheden dach martelaerflen.	C xxij
xix	xix	lij	A	Seuerus een bullchops dach.	C xxiiij
			b	Seuerinus Soect int anbluck in die laefte quaterne	
viij	xvi	ij	c	Columbaeñ martelaer. Felix eñ adauctus	
			d	Crifpinus eñ crifpinianus	C xx
xvi	iij	xxxij	e	Amandus bullchops dach	
v	xvij	xxiiij	f	Mamiaen martelaer. Vincentius.	Vigilie.
			g	Simon eñ iudas apoftolen.	C xx vi
xiij	xiij	xxxij	A	Narcifcus een billchop van heyligher leuen.	
			b	Eufebius billchop. Twee dulent eñ xx martelarē.	
ij	ij	xiij	c	Quintinus martelaer	C xxviij Vigilie.

Ghent van Ghendt.

NOuember heeft xxx daghen.
Die maen xxx.

x	xxij	xx	d	Alre eerwaerdighen heyligher	Cxxix
xxiij	xi	iij	e	Alre sielen ghedenckenisse	c xxxiij
vij	xxiij	xliij	f	Hubertus een eerwaerdich billchop	Cxxxvij.
			g	Amantius een deuoet confessoer	
xv	xix	liij	A	Sacharias een wijs propheet	
			b	Leonardus abt vā enen deuoten oerden	c xxxix
iij	viij	xxxvi	c	Willibrordus een billchop vā vtert	c xli.
			d	Die vier ghecroenden martelaren	c xlv
xij	iij	xlv	e	Theodorus martelaer.	c xlv
i	xvij	xxvi	f	Martijn een eerwaerdich heylich paeus	
			g	Martijn billchop eñ confessoer	c xlvi
ix	xij	xxxiij	A	Iebuijn billchop eñ confessoer	cl
			b	Brixius een confessoer ende een billchop	
xvij	ij	viij	c	Sagittarius.	
ix	xij	lvi	d	Sinte Secundinus eñ eerwaerdich martelaer	
xij	xi	v	e	Othmarus een heylighe confessoer	
ij	xxiij	xlvi	f	Florinus een confessoer van groten werckē	
			g	Romanus een voerbarich martelaer	
xi	xix	liij	A	Elizabeth weduwe eñ een grauinne.	c li
			b	Ponciaen een voerbarich deuoet paeus.	
xix	viij	xxvi	c	Maurus een starck voerbarich martelaer	
			d	Cecilia magher. Soect int eerste stuck int eynde	
viij	iiij	xlvi	e	Clemens een paeus vā heyligen leuen	c lviij
xvi	xvij	xvij	f	Crisogonus een deuoet martelaer	c lxiii
			g	Katherina ioncxrouwe eñ coninginne	c lxiii
v	vi	vi	A	Iuuus een eerwaerdich paeus	
			b	Jacobus martelaer vāder prediker oorden	c lxvii
xij	ij	ii	c	Theodolus een sonderlinghe confessoer.	
ij	xiij	xiij	d	Saturninus een deuoet martelaer	Vigilie
x	xi	xi	e	Andreas apostel eñ martelaer	c lxviii

Gulden getal. xxx.

KL

December heeft xxxi. daghen.
Die maen xxx.

xviij	xxiij	xlviij	f	Loy bischop eñ confessoer	Crisantus c lxxviij
			g	Longinus een vutuercorē heilich maltelaer	
vij	xij	xxviij	A	Cassianus een heilich martelaer.	
			b	Barbare der heyligher iōcfrouwen	Clxxx
xv	viij	xxxvij	c	Julius een heylich glorioes martelaer	
iiij	xxi	xx	d	Nycolaus erwardich biscop eñ cōfessor	Cxcvij
			e	Octaue van den heilighen apostel sint andries	
xij	xvij	xxix	f	Oonser lieuer vrouwen ontfanghenisse.	
			g	Cipriaen abt een mā van groter heilicheit	
i	vi	x	A	Melchiades paeus dach	
			b	Damasus paeus een mā vā groter heilicheit	
ix	ij	xviij	c	Faustinus een hlorioes heilich martelaer	
xvij	xiiij	lij	d	Lucie ioncfrouwe eñ martelaerster	CC ii
			e	Nycasius martelaer cc iii	Capricornus
vi	iiij	xl	f	Martinus een heylich confessoer	
xiiij	o	o	g	Ignacius een heylich bischop	
iij	xij	xxx	A	Lazarus biscop ende martelaer	cc v
			b	Winibaldus biscop ende confessoer.	
xi	viij	xxxviij	c	Quiriacus een glorioes heilich martelaer	
xix	xxi	xx	d	Anastasius biscop cōstantinopolen.	Vigilia.
			e	Thomas een vāden twalef apostolen	cc vi
viij	xvij	xxx	f	Gregorius een heilich martelaer	
			g	Victoria ioncfrouwe eñ martelaersce	
xvi	vi	i	A		Vigilia
v	xviij	lij	b	Ons herē geborte. cc ix	Anastasia cc xii
			c	Sinte Steffen die eerste martelaer.	CC xiij.
xiij	xv	ij	d	Sinte Johaones euangellsta	cc xv
			e	Alle onnosele ninderen	CC xviij
ij	iij	xli	f	Thomas vā cantelberch	CC xx
x	xxiij	xxiij	g	Dauid coninc end̄ prophete	
xviij	xij	xxxi	A	Siluester paeus eñ cōfessoer	CC xxi.

gulden dhetal. vren. minutē

Hier beghint dat ander de stuck vanden passionael wel te inden latine ghehieten is aurea legenda. dat is in onsen duutsche soe vele te seggghen of te beduden als die gulden legende ofte dat passionael.

¶ Ende ghelijckerwijs als wij inden eersten boke van dit passionael ghesproken hebben van den ses eersten maenden des iaers die aldus genoemt zijn. ¶ Januarius. Februarius ¶ Marcij. ¶ Aprilis ¶ Mayus Junius.

¶ In welcken maenden oock mede dat martirologium mitten passionael in een ghetoghen is veruolghende van daghen tot daghen alle den ses maenden wt. ¶ Alsoe sullen wij oeck mede in desen anderen boecke spreken vanden anderen ses maenden als ¶ Julius ¶ Augustij September ¶ October ¶ Nouember ¶ December. ¶ In welcken dat martirologiū mitter ghulden legenden oeck mede in een verghadert is veruolghende vā daghē tot daghen alle den ses maenden wt.

¶ Item op een yeghelijcken dach soe staen die heylighe martelaren cōfessoren eñ iōfren ghenoemt bi namen die hoer martelie op die daghen gheleden hebben oft die ander gheslozuen zijn. Eñ wāt sinte iheronimus schrijft in zijnre epistolen datter ghenen dach binnen den iaer en is. behalue dē iaers daghe alleen daer en zijn wel vijf dusent martelaren in ghedoot eñ ghepallijt ofte meer.

¶ Om dat wij die alle niet en kennen ofte nomen soe is int martirologium tot een yeghelijcken dach after aen ghesettet dyt punt. ¶ Eñ noch vele meer ander heyligher martelaren confessoren eñ iōcvrouwen dach.

¶ Den eersten dach van iulius.

Julius.

¶ Die eerste dach van der maent Julio.

IN den berch ghehiten Horstorf dye dach ende hoechtijt des eersten priesters Aaron.

¶ Opten seluen dach die octaue vā sinte Johannes baptista.

¶ In den gherichte vā syon sinte domiciaen abts dach Dese die leide daer eerste een enich leuen eñ vergaderde te samen in den dienst gods vele iongheren Eñ te laetsten mit grote doechden eñ gloriose miraculē verclaert soe voer hi tot sinē vaderē in ghedaechder oltheit.

¶ In den gherichte vā ryemen sinte diderick priester eñ con. dach.

¶ In die stat eugolisma sinte eparchiꝰ monick eñ confessoers dach. Eñ noch vele ander heilighē maetelarē eñ confessoren eñ ioncfrouwē dach.

A

OP desen dach die eerwaerdige hoechtijt van die visitacie der saligher eñ glorioser maghet marie.

¶ Te romen ten weghe tot aurelia sint marcus eñ marcellianus der heyliger martelaren dach Dese waren vā sint peter gedoper end̄ worden onder nero den keyser nae menigherhande pynen eñ tormenten mitten sweerde onthoeft eñ ontfinghē alsoe die crone der martelien.

¶ Opten seluen dach drie dusent martelaren dach die mit sinte paulus dē apostel ghemarteliet waren.

¶ Item der heyligher martelaren dach Arelion Crestantianus vrbanꝰ euticianꝰ Vitalis Justus Felicissimus Felix marcia ende Simphorosa die alle inden lande vā sampaengen mit glorioser martelien ghecroent worden.

¶ Te toers sinte Monegont der heyligher ioncfrouwen dach. Ende noch vele ander heylighen. ꝛc

B

TE edissen in mesopotanien translaci des lichaems sinte thomas des heylighē apostels.

¶ Opten seluen dach te geneocesarien i ponthen sinte gregorius bisschop eñ martelaers dach. die als in dat seuende boeck der kerckeliker historien ghescreuen is doe twe brueders twisten om ene waterighe so dede hi zijn ghebeth eñ verdreef dat water mit die godlijcke crafte eñ leuerden den tween bruederē eñen groenē camp lāts de altehāt doe si dat ghesien haddē verenicht wordē Eñ op een āder tijt op dz hi een bequame stede had een kerc te setten soe verdreef hi enen berch mit sine ghebed̄.

¶ Te loadicien in sirien sinte anatholiꝰ biscops dach die vele wōderlike scriftē afterghelaten heeft. Eñ noch

C

TE thoers in thoereynen sinte martinus translacie bisscops eñ confessoris dach eñ hoe hi biscop gheordiniert ende ghecoren was.

¶ In affriken sinte iocundianus martelaers dach die in die zee v̄droncke wort.

¶ In die meyerie van barri sinte lauria nus martelaers dach welcs hoeft tot dye stat hispalū in spaengen ghebrocht wort

¶ Eñ noch vele. ꝛc

D

In syrien sunte domicius martelers dach die sinē volcke weldaden menichfoldelich pleghet te verlenen.

In romē sunte zoe apostratus martelers wijf dach dese doe si bi sunte peter dē heiligē apostels graf in bedinghe was so wort se vā dē veruolghers gheuanghē eñ in een duysker karkerghelotē daer wort si bi dē hare eñ halse an een boem gehanghē eñ vā epselikē roeke de onder oer ghestort was. so ghat si inder beldinghe ons herē horen ghest op. Ende noch etz

E

In iudeen ysayas des heiligen prophetē dach dese wort ontween ghesacht eñ wort begrauē onder den akerboom roghel bi den wech der wateren

Te romē sunte tranquillin9 martelers dach die sinte marcus eñ marcellanus vader was dese wart van sinte sebastiaen bekeert eñ was vā den hepdenē op des heyligen apostels sinte pauwels graue vā dē hepdenē mit stenen doot ghewozpen Eñ noch veel meer ꝛ.

F

Te alexandrijen sinte Panthenius dach die een apostolick mā was eñ mit alre wijsheyt verciert dese hadde soe grote liefte tot dat woert godes te predicken dat hi ouermits vuericheit des gheloues in dat vterste oestlant was getoghē om den hepdenen dat woert godes te predicken.

Te Romen der heyligher martelaren dach claudius apostratus castozius endē simphozianus die fabians de richter tien daghe lanck mit dzepghen ende mit slaen aenghinck eñ doe hi se in gheeure maniere beweghē en mochte doe liet hi se der dewerf mit tozmenten quellen eñ ten laetsten in die se werpen. Eñ noch etz

G

In dat minre alien sinte aquilla endē prisilla zijns wijfs dach vā welcken in dz boeck van den wercken der apostolen ghescreuen is

In Palestina sinte procopius martelaers dach. dese quā vā iacopolien tot cesarie eñ wert ouermits sine eerster stantastichept sinre antwoozden van fabiano den richter onthoeft

Op den selue dach sinte kylianus martelaer dach ende zijnre ghesellen. dese quā van den eylande der vterster zee in dat rijcke van germanien tot ene stede ghehieten Herbipolim Eñ daer soe veruolden si oere martelie onder den hertoghe gosbert endē wozden onthoefdet mit eenre bylen

Op den selue dach die verheffinghe vā sinte barbara die coninck kaerl oueruoerde vā romen tot placentien

Op den seluen dach sinte epicrius priester eñ Action monick der heyligē martelaren dach Eñ etz

A

Te romen tot der dzopel die altoes dzupet sinte zenon martelaers dach. eñ noch ander tien dusent ende twee hōdert eñ ij. martelaren dach

Op den selue dach sinte cyrillus biscop endē martelaer. dese was in den vuer ghewozpen eñ doe hi ongheschadet weder vut quā doe wert hi ouermits dz grote mirakel weder quijt ghelaten eñ daer nae om die stātastichcit zijnre predicatiē wozt hij

van den seluē richter onthoeft

In der stadt Tyrus passie der heilighē Anatholia eñ Audax ōder Decij des keysers persecucie. vā welckē die heilighe iōcfrouwe christi mit menigherhande maniren van sware plaghen ghemoeyet wort eñ to lesten in orē ghebede mittē sweerde doer slaghē eñ Audax wort in den kercker ghedaen eñ tohant onthouet.

In d̄ stat martula sunte brixius biscop eñ cōfessoers dach de na vele pynen eñ tormentē de he vor den cristen ghelouē ghele den hadde. eñ vā den enghel eñ van sunte peter dē apostel ghesterket enē grotē hoep ghelouighes volkes dē almechtighē gode vercreghē hadde in vredē rustede.

B

In affriken d̄ hilligher martelerē dach Januarius nabor eñ felix de alle onthoeft weren.

Opten seluen̄ dach te ghent in dē cloester blandinio sunte amelberga d̄ hilligher iūcfrouwē dach Eñ noch vele meer and̄ hilligher martelerē cōfessorē eñ iūcfrouwen.

De legende van den seuen broders.

DE seuen broders marteleren weren sunte felicianus kinderē. eñ ore namē werē aldus Januaci⁹ felix philippus siluanus alexander vitalis eñ marcialis. Publius de prouest dede anthonius des keysers gheboet dat he alle desse broders mitter mod̄ vor em brenghē solde. eñ reet der moder dat si orē soens ontfermē solde Si seide myt dynē smeyken woerdē en sal ik nit werdē vorleyt noch mit drouwinge verkerē. want ic bin seker vā den hillighē gheeste den ick hebbe dat ic v leuende verwinnē sal Eñ als ic doot bin so sal ic v bet vorwinnē Eñ si keerde oer tot oren soens wert eñ seede Myn leuē soens siet opwert in dē hēmel want cristus onbeydet uwer daer. Vechtet sterkelick ōme cristus wille eñ zijt ghetruwe ōme cristus lieffden. Do dat de prouest hoerde do liet hi se bij de kēnebackē slaen Eñ do bleuē de sonē vromeliken mitter mod̄ int gheloue Do liet hi se alle dodē dattet de moder sach myt mēnigherhande pynē eñ starkede se in dē cristē ghelouē. Gregori⁹ heet desse vrouwe Felicitas meer dan ene martelersche. want si wart seuēwerff ghepassyet in orē seuē sonen. eñ ten viij in hoer selues lichā. Gregorius secht in zijne omelie sunte felicitas de ghelouede se was cristus deerne predikende so wort se ock cristus martelaerster Si ontsach oer so seer dz si oer sonē leuen dich latē solde na oer in dem vleysche als vleyslike olders pleghē te bedrouē als si se doet latē soldē Si ghebaerde oec i dē gheste die si i dē vleysche ghebaert hadde ōme dat si myt oer predikē gode ghebarē solde de si mittē vleysche d̄ werlt gebaert hadde wante si en mochte sond̄ rouwe niet sien steruē oer sonen de se bekende oer vleysch. mer de craft vā lieftē was binnē die droefheyt des vleysches verwaen. Myt rechte mach ik dan wel seggē dat dit wyff meer dan marteler was. wente do si mēnighe martillie gheleden hadde do wan si oec de martillie palme. wente ouermits cristus leeften so en ghenoechde oer nit allene oer doet. Si werē ghemartert int iaer ons heren hundert eñ ix.

C

Sinte benedictus abtes end' sinte sin te scholastica zijnre suster translatie Te Romen in viaticano sinte Pyus des paeus eñ martelaers dach. dese wert ghe bootschapt vā den enghel datmē dē paes dach op den zōnnedach vieren solde.

Te nycopolus in dat minre armenien der heylighen martelarē dach ianuarius eñ pelagia. dese worden vier daghe lanck in den recraem mit crauwelen eñ scaerden vā cānen ghepinicht eñ veruolden also ha re martelie

Te romen die passie der heylighē mar telaren stephanus ende leoncius

Te potyers sinte sabinus confessors dach Ende noch veel meer ander heilighē martelaren ende confessoren ende heiliger iuncfrouwen dach.

D

Te meylanen der heilighē nabor end' felix die martelarē dach die voer maxima no dē keyser wordē besculdicht eñ daer na auolijn den rechter ouergheleuert eñ ont fenghen vā den seluē die sentencie des ont hoefdinghes

In Cipers sinte Nasons dach die een van den alden discipulen ons herē was.

In aquilegien sinte hermagoras bis cops dach die sinte Marcus euangelisten discipel was die nae vele miraculen zijnre ghesontheit na vliticheit zijnre predicaciē ende na vele menschen bekeringhe menni gherhande pynen doghede ende ten lesten mit fortunatus sinen archidyaken mit de sentencie der onthoefdinghe den ewighē zeghe der martelaren verdienden. Ende noch vele meer ander. ꝛc.

E

Iohel ende esdras der heyligher pro pheten dach.

Te romen sinte Anacletꝰ paeus dach dese was die derde na sinte peter eñ doe hi ix iaer hadde gheregiert doe wort hi ōder dē keyser domiciaen mit die crone der mar telien ghecroont

Te anthiochien sinte margaretē der heyligher ioucfroumen dach. Dese doe si xv iaer olt was ende doe si onder den rech ter des landes Olibrius na menigherhā de manieren vā pynen nae verwonderen de miraculen stantaftich bleef in den ghe loue so veruollede si ten laetsten die victo rie haerder martelien

Te macedonien sinte silas apostels dach dese was een vā den eerstē brueders eñ wort van den apostolen ghesant onder den heydenen eñ doer die volheyt der god lijcker gracien ons heren christi iesu so ver uollede hi den dienst zijnre predicacien en de in zijnre pynlicheit so glorificierden hij cristum iesum ende ruste in vrede

In affrica der heylighen confessoren eugenius biscop vā carthagen een mā se re gloriose in den gheloue ende in alle sine clergie die bi hem was die bi ghetale om trent vijfhondert waren Ende daer bouē allegader mit slaghen ende noothongher vermaghert worden. onder welcken oec waren lectoers ende ionghe kinder verbli dende in den here die alle wredelike in ellē de versant worden. Eñ noch vele āder heylighen. ꝛc.

Die legende vā die heilighe ioncfrou sinte margaretha.

Margareta die was theodosij des hei
denschen patriarchen dochter vā an
tiochiē eñ men leuerde se haerder voetster
eñ doe si olt ghenoech was doe wort si ge
dopet eñ daer om haten se haer vader sere
Eñ op ene tijdt doe si in haer roiaer was
eñ mittē anderē maechdē haerder voetster
scapē hoede so leide daer voer Olibrijs dye
richter sinē wech . Eñ doe hi dese iōcfrou
also scone sach altehāt wort hij ōtstekē in
hare liefte eñ hi sande kinder an hoer ende
leide Gaet eñ brenct se tot mi . is si wi soe
sal ic se te wiue nemē eñ is si een dienstma
ghet so sal ic se tot eure ampe nemē . Doe
margareta voer hē ghebracht was so vra
ghede hi hoer na haer gellachte eñ vā ha
ren name eñ vā hare ghestelicheidē Si āt
woorde . weet dat ic edel bin vā gellacht
eñ ic hete margareta eñ bin kerstē vā re
ligioen Die richter seide . die eerste twe be
tamē di wal wāt du worts edel geholden
eñ du bilte ene schone margarita . Oyer die
derde sake is dat du kerstē hetes dat en be
tamet di niet dat du enē crupsten god heb
ste Si seide waer bi weetstu dz cristus ge
crucet was Eñ hi seide vut der kerstē boec
ken Margareta seyde hē Ofmē daer leest
cristus pine eñ sine glorie wat scaemte is
di dā dat du dz ene gheloues eñ dat ander
lochens Doe margareta seide dz hi vut si
nē eighen wille gecrupst was om ōse ver
lossinghe eñ dz hi nu ewelic lefde so wort
die richter tornich eñ dede se legghē in enē
karcker Eñ des anderē daghes dede hij se
voer hē brēghen eñ sede haer . Lieue iōfrou
ōtferme di dijnre scoonheit eñ anbede on
sen god op dz di wel mach zijn Si seide ic
aenbede den daer die eerde of beuet eñ dye
see eñ die wijnt ende alle creaturē ontfien
Doe seide die richter . ten si dat du doetste
dat ic wil ick sal dijn licham doen schozen
Margareta seyde Cristus gat hē seluen om
onsen wille in dē doot daer om en scame ic
mi niet om sinē wille te sterue . Doe dede
die richter haer an enē stake binden eñ de
de se wredelic mit roeden slaen eñ daer nae
mit yseren crauwelen thent mē haer blote
beenre sien mochte alsoe dattet bloet vut
haer liep als vut ene tōtepne Alle die dar
bi waren screiden eñ seiden . O margareta
wi hebben rouwe om di om dz wi sien dz
mē dijn licham so wredelike scoret O wat
schoenheidē hebdi vlozē om dine onghelo
ne . gheloue doch nu op dz du leuē moghe
ghelte . Doe seyde si O ghi quade raders
gaet ewech vā mi . dese tormēte des vley
sces is in der sielē beholdinghe Eñ si seyde
tottē richter Onscamel hōt eñ onversade
like leu du hebste macht in dē vleysce mer
cristus sal die siele beholden Eñ die richter
bedecte zijn anticht mit sinē mantel eñ hij
en mocht niet sien die grote vutstortighe
haers bloets Daer na dede hi se ofdoen eñ
dede se weder in een kercker sluten . Ende
daer scheen een wōderlike scone claerheyt
eñ daer bat si ōsen heer dat hi haer daer to
nē sienlick harē onsienliken viant die mit
haer vochte Eñ doe opēbaerde daer een al
te grotē draec eñ doe hi se verslinden wol
de doe macten si een cruce eñ hi voer wech
Oyer men leset op ene ander stede dat hi si
nen mōt leyde op haer hoeft ende hi stack
sine tonghe onder hare voeten ende doe si
slijnden hi die heyligue maghet . mer doe
hi se verslinden wolde doe seghende haer
die hyeligue maget margareta eñ altehāt

keerde die drake mit die crafte des hillighē
cruces ende finte margaretha quam vut
onghequetst Eñ om datse die duuel bedrie
ghen wolde so verwādelde hij hem in een
mēsche Eñ doe hē finte margaretha sach
doe viel si in hare ghebede Eñ do si opstōt
quā die duuel tot haer eñ hielt hare hāden
eñ seyde Laet di ghenoeghē mit dat du ge-
daen hebste eñ holdet op vā mijne persone
Mec si greep hē bi den hoefde eñ werp hē
onder haer neder op die erde eñ si sette op
sinē hals harē voet eñ seide Strecke di du-
uel ōder eens wijfs voeten Mer die duuel
riep o margareta ick bin verwōnen hadd̄
mi een iōghelinc verwōnen so en achte ic
des niet mer ic bin v̄wonnē vā di ene ma-
ghet eñ daer of bin ick vele te droeuigher
wāt dijn vader eñ dijne moeder warē mi
ne vrienden Eñ margareta dwanck hem
dat hi segghē moste waer om dat hij dye
kersten so menicfoldelike becorde Doe āt-
woorde hi dat hi natuerlikē hate hadde te
ghens die goede luden al wort hi dicwile
vā hem verwōuen mer nochtās om dz hi
se so gherne verleydē solde soe legt hi hem
altoes an Eñ om dat hi dē menschen wan
gōnet van der salicheit die hi verloes al en
mach hi se niet weder crighē so pijnt hi se
oec een āder te beletten eñ doen te verliesē
Eñ die duuel seyde noch dat salomon ene
ontallike menichte vā duuele bsleotē had
in een vat Mer na salouons doot doe dye
duuelen vuer vut den vate bliesen eñ dye
mēschen meenden dat daer ene grote scat
lach so braken si dat vat eñ die duuelē voe
ren vut eñ veruolden die luchte Doe hi dit
ghesecht hadde so hief margareta harē vo
te op eñ seyde Vlie onsalighe eñ die duuel
vloech altehāt ewch. Hier bi so wort dese
maghet seker dat si dē prince verwōnen
had dat si zōder twijfel den knecht v̄win
nen solde Des āderē dages doe dz volc ver
gadert was so brachtmē margareta voer
den richter Eñ doe si niet en wolde offerē
doe ōtcledemēse eñ branden haer lichame
mit barnēde fackelen so dat alle die luden
v̄wonderden hoe dat so tederē maghet so
vele pynē mochte liden Daer na dede hi se
in een groot vat vol waters bindē om dz
die crafte vā der pynē wassen solde om de
verwādelinge der pynē Mer altehāt wert
ene eertbeuighe eñ doe si alle in grotē anx
te waren doe wert die maghet v̄lost Doe
wordē daer vijfdusent mēscen ghelouich
eñ wordē alle om cristo onthoeft Ende de
prouoest sorchde dat daer noch meer beke
ren mochtē eñ daer ōme dede hi margare-
ta onthoefden Eñ si badt oerlof haer ghe-
bet te sprekē eñ si badt deuotelike voer har
seluē eñ voer hare vianden eñ voer alle die
haerder ghedēcken solden Eñ si badt daer
toe so wat vrouwe in haren arbeyde vrese
hadde eñ haer anriep dat si een kint zōder
scade baren solde Eñ tot hoer sprac ene stē
me vāden hemel dat haer gebet verhoort
was Eñ si stōt op vut harē ghebede ende
sprack totten bodel Brueder nemet dijn
sweert eñ sla mi Eñ hi sloech mit enē slage
haer hoeft af Eñ ald⁹ so wert si martelar
Si was ghepassijt op die dertiende calēde
vā iulio alsmē in haer historie vindet Mer
op een āder stede leestmen dat si op die der
de ydus vā iulio sterf Vā deser maghet soe
secht een leraer ald⁹ Margareta wort ver
ciert mit stadigher vresen godes ouerghe-
dect mit gheestelicheidē bestort mz berou

Si was priselic in allen dogheden eñ men
vant in haer niet dz der kersten gheestelic-
heit teghēs was . Eñ si was ghehatet vā
harē vader eñ vā cristo lief ghehadt .

F

¶ Te lyon in walslant der heylighē bis-
copen dach iustus eñ amicus

G

¶ Die scheydinghe der apostolen die al
so als beda scriuet in dz xij . iaer nae dz cri-
stus ghepassijt was gheschiede

A

¶ In firien te antiochien sinte eustachiꝰ
biscop dach die ōder cōstantijn dē prince
om dē kerstē gheloue in trayanopolin der
stat vā tracien i den eylande v̄dreuē wort
¶ Op den seluen dach te maestricht sinte
mōdolf eñ sinte gōdolf biscopē dach Eñ ⁊

B

¶ Te romē ten latijnscē weghe sinte a-
lexius dach die zijn legēde hier volghet

Alexius was eufemiaens sone een e-
del mā vā romen die die eerste was
in des keysers sale Bi hem so waren wel
drie dusent kinderē de alle guldē gordelen
droeghē Eñ dese eufemiaen was seer ont-
farmhertich eñ hi bereiden alle dage drie
tafelen voer arme luden weduwen eñ we
sen eñ pellegrimen eñ hi dienden hē altoes
Eñ ter none nam hi mit gheestelike luden
sine spise mit godes vrese Eñ zijn wijf die
alglaes hiete die was vā dese selue sede Eñ
om dz si gheen kint en haddē so v̄leende hē
god een kint doer haer gebede Eñ na dien
dz dit kint geborē was so droeghē si ouer
een als dz si in reynicheit leuē solden Doe
dz kiut gheleuert was om alle goede sedē
te leren eñ doe hi alle cōsten gheleert hadde

eñ hi altehāt so verre ghecomē was dz hij
een wijf trouwē mochte doe wort hē vt
des keysers huys ghecorē ene iōcfrouwe
eñ men gaf se hē te wijue . Doe die nacht
quā dat hi bi sine bruyt slapē solde soe be-
gōde die hillighe iōghelinc sine bruyt i go
des vresen te leren eñ hi begōde haer te tro
sten tot suuerheyde Daer na gaf hi haer si
nen guldē vingherlinc eñ dz hooft vā sinē
rieme te holden eñ seide . Ontfanghet dit
ontholt dat tot ōs heren wille eñ die here
si tusschen ons beiden Hier na nā hi vā si-
nen goede eñ hi ghinc ter zee waert eñ hij
ghinc heimelic in een scip eñ quā tot loadi
cien Eñ van daer voer hi voert in die stede
vā edissa vā firien daer mē in een linnē cle
de hadde dat beelde ōs heren cristi iesu dat
zōder mēscen hāden ghemaect was Doe
hi daer ghecomē was doe gaf hi alle dz hij
daer ghebracht hadd̄ den armē eñ hi dede
quade cleder an eñ begōde mit dē anderen
armen mēscen te sitten op ōser lieuer vrou-
wen kerchof eñ hi hielt vā de aelmissen al
so vele als hē noot was eñ dz hē ouerbleef
gaf hi den armen . Mer die vader die al te
droeuich was dz hē zijn kint ōtgaen was
die sande alle die werelt doer sine knechtē
dz si hē soeckē soldē Eñ doe zōmighe vā si
ne knechtē ghecomē waren tot dye stede
vā edissa so kande hi se wal mer si en ken-
den hē niet eñ si gauē hem almissen mittē
anderē armen Eñ hi ontfinc die aelmissen
eñ louede god eñ seide . Here ic dācke di dz
du mi hebste doen ōtfanghē almissen van
mine knechten Die knechtē keerdē weder
eñ seidē sinē vader datmē hē nerghēs vin-
en cōde . Vā den tidē dz hi ewech gegaen
was so spreide zijn moed̄ enē sac op die de

le vā die slaepcamer eñ daer lach si eñ gaf
iamerlike stēmen eñ sede Hier sal ic altoes
in ghescrep bliuē tot dat ic mijn kint wed̄
crighe Eñ die bruyt sede tot harē swagher
Ic sal enich mz di bliuē thent ic verhorē sal
vā minē lieuē brudegom eñ sal suchtē als
ene tortel duue. Doe alexius op dē kercho
ue xvij iaer had gheleeft in der vresen go-
des so seide ten laetsten een beelt vā onser
vrouwē dat daer stōt totten koster vā der
kercken Doet incomē den godes mā wāt
hi is d̄s hemels weerdich eñ die gheest go
des rustet op hē wāt alle zijn ghebede dat
gaet op voer gode als wyerooc Eñ om dz
die coster niet en wiste vā wie dat si dz sei
de doe sede si hē weder Die ghene die bu-
ten op den kerchoue sit die ist Doe ghinc
die coster hastelic vut eñ brachte hē in die
kercke Eñ doe dit die luden vernamē ende
hem begōden eer te doen doe ghinc hi van
daer om dat hi die mēschelike ere schuwen
wolde eñ quā te loadicien Eñ daer ghinck
hi in een scip om dz hi te thersen in cecilien
wolde varen Mer mit godes wille wort
dat scip mitten wijnde v̄dreuen eñ quā in
die hauen vā Romen. Doe dit alexi⁹ sach
doe dachte hi in hem seluē Ic sal onbekāt
bliuē in mijns vaders huus eñ ic en sal an
ders niemāt lastich wesen. Eñ zijn vader
quā hē te ghemoete mit grotē volcke dye
bi hē waren daer hi keerde vā den pallase
Eñ hi begōde achter hem te roepē eñ seyde
O godes knecht ghebiede mi die een pel-
legrim bin te ōtfanghē wordē in dinē hu-
se eñ doet mi voedē mit die crumen vā di-
ne tafele dat ōse heer moet ōtfermen dijn
kint die een pellegrim is. Doe dit die vad̄
hoorde om die liefte vā sinē kiude soe ghe-
boot hi datmē hē ontfanghē solde ende hi
gaf hē ene eyghē stede in sinē huyse eñ hij
ordinierde hē spise te gheuē vā zijnre tafele
als hi at. Eñ hi gaf hē enē sonderlinghen
knecht Mer alexi⁹ die was in sine gebede
eñ in sine waeckē eñ in sine vastē volstan
dich eñ castide daer zijn lichame mede mer
die knechtē vā den huyse bespotten hē me
nichfoldelike eñ si goten hem dicwile ene
scottel waters op zijn hoeft Mer hi was
in allen dinghen seer lijdsaem Eñ aldus le
uede hi xvij iaer in zijn vaders huus dz hē
niemāt en kande Mer doe hi in dē gheste
sach dz dz eynde zijns leuēs naeckēde was
doe eyscede hi paeckemēt eñ yncket eñ al-
so screef hi daer in alle die ordināciē zijns
leuēs Op den seuēden dach na dz die mis-
sen gedaen warē so riep een stēme in de sa
cristie Comet tot mi alle die arbeydē ende
verladen zijt eñ ic sal v vermaeckē Doe si
dit hoordē doe vielē si alle i die eerde op ha
re aensichten Ende doe riep die stemme an
derwerue ende sprack tot hem allē. Soec
ket den goeden man op dat hi voer de van
romen bidden mach. Ende doe si hem alle
sochten ende hē nyet en conden vindē doe
doe sprack die stemme ten derdē male we-
der tot hem Soecket hem in Eufemianus
huys Ende doe men Eufemiano nae hem
vraghede doe seyde hi dat hi daer nyet vā
en wiste Doe quamen die keysers Archa-
dius ende Honorius mit Innocentio den
paeus in Eufemianus huus Ende siet A-
lexius knape quam tot sinen here ende hij
sprack tot hem Gesiet here of dit die pelle
grim yet is. want hi is een mensche van
enen heilighen leuen end̄ vā groter doghe
den Doe liep Eufemianus ende hi vant

hem doot eñ hi sach zijn aneficht blincken
als een enghels angheficht eñ hi wolde dē
brief nemē die hi in die hāt had . mer hi en
cōde hē daer niet vut crighē Doe hi weder
vut ghecomē was doe sede hi dz dē keyser
eñ den paeus Eñ doe si binnē tot hē gheco
men waren doe seidē si Al zijn wi sundarē
nochtās holden wi dat regimēt vā dē rijc
ke eñ die sorghe ghemeenlic vāder kercken
daer om so gheeft ōs den brief dat wi we
ten moghē wat daer in ghescreuē is End
die paeus ghinc voert eñ nam den brief in
die hāt eñ Alexius liet dē brief gaen eñ hij
dede hē lesen voer al dat volc Doe dat dye
vader Eufemianus hoorde doe wort hi se
re veruaert eñ verwōderden hem sere end
viel in onmachte Eñ do hi een luttel beco
men was doe scoorden hi sine cleder eñ be
gōde zijn haer te trecken eñ hi viel op dat
dode lichame ende riep O mijn lieue kint
waer om hebste mi aldus bedroeft eñ also
menich iaer in groter droefenisse ghelatē
Ay mi wat sie ic di legghē in een bedde eñ
en sprekes teghēs mi niet du die een wach
ter biste mijnre oltheit Ay mi wat troost
sal ic ūmermeer ōtfaen Doe dit de moeder
hoorde . ghelijckerwijs als een leuwinne
een nette scoort so scoorde si haer cleder eñ
hadde hoer haer ōtuloechten eñ hief hare
hāden ten hemel Eñ wāt si ōme die grote
scare vā den volcke niet en mochte tot den
lichame comē so riep si eñ seyde O ghi mā
nen gheeft mi een toeghāc dat ic doch mi-
nē sone sien mach die een troeste is mijnre
sielen eñ die mina borstē ghesoghē heeft .
Eñ doe si tottē lichame ghecomē was do
viel si daer op eñ seyde . O mijn lieue kint
een licht mijnre oghē waer ōme hebste mi
eñ ons aldꝰ gedaen . Du saghes dijn vad
eñ mi screyen onsalichliken eñ du en open
bardes di ōs niet . dijn knechten deden dij
smadelicheit eñ du leetste dz goedertierlick
Eñ si viel oetmoedelic op dat lichame end
als nu so spreyde si hare armē optē licham
eñ als nu so custe si hē eñ riep Ghi alle dye
hier zijt screyet mit mi wāt ic heb hē xvij
iaer in minē huyse ghehadt eñ ic en wiste
niet dattet mijn enighe sone was wāt al
le mine knechtē dedē hē onere eñ si gauen
hē kinnebacslaghē Ay mi wie sal minē o-
ghē geuen ene fonteyne vā tranen dat ick
dach eñ nacht bescreyen mach die rouwe
mijnre sielen Doe quā daer sine bruut ge
lopen tot hem eñ was ghecledet mit enen
droeflikē clede eñ seyde Ay mi hudē so bin
ic zōder troeste eñ weduwe gewordē om
dz ic niemāt en heb dar ic op sien mach eñ
mine oghē op slan Nu is mijn hope vlorē
eñ die rouwe begōnen die gheen eynde en
heuet . Dat volc die dit hoordē screidē ia-
merlike sere Die paeus eñ die keyser leydē
doe dat lichaem op ene bare eñ droeghen
dat in dat middel vā der stat eñ mē boot-
scapte dē volcke dat die godes mēsche ghe
uōden was dē alle die stat sochte Eñ si lie
pen alle dē hillighē mā te ghemoete eñ so
wat siectē den hillighē licham ghenaectē
die wordē altehāt ghenesen . Die blinden
wordē daer siende eñ die beseten ludē dye
wordē daer vlost als si dat hillige licham
roerdē . Doe die keysers dit grote wōder
saghen doe begōden si selue mit dē paeus
dat lichame te draghē om dat si vā den li-
chame ghehillighet soldē worden Doe be
ualen die keysers datmē in den straten sol-
de stroyen siluer eñ golt ōme dz dat volck

hem becōmeren solde mit den ghelde end̄ dat si dā dat hilighe licham ter kerckē sol-den laten draghen Mer dat volck liet dat ghelt legghē eñ liepē meer na dat hillighe licham om te tasten Ende ten laetsten so brachtē si hē mit groten arbeyde tot sinte bonifacius des martelaers tempel End̄ si bleuē daer seuē dage in godes lof eñ maec-ten ene tūbe vā golde eñ vā siluer end̄ vā duerbare stenē eñ daer leydē si mit groter waerdicheide dat lichame in op den xvij. dach vā iulio Eñ vut dē graue quā so soe-ten roke dat hem allen dochte of dat graf vol cruyts had gheweest. mer hi sterf op die seuētiende calende vā augusto Int ia-re ons heren. ccc. eñ xxviij

C

In die stat vā Meths sinte Arnulphꝰ biscops dach Dese was v̄ciert mit heilic-heit eñ gracie der miraculē eñ ruste in enē salighen eynde. Eñ noch vele. ꝛc

D

Sinte epafras dach dese was vā sinte paulus die apostel te tholosen biscop ghe-ordiniert eñ verciert mit vele doechdē Eñ hi ōtfinc voer die schapē die hē beuolē wa-ren mit enē gloriosen stride den palme der martelarē

Dat leuē van sinte arsennius

Arsenius doe hi noch in den pallayse was eñ hi badt dat hi tot sine salic-heit moste wordē gheleyt doe hoordeu hi ene stēme Arsenni vlie vā den mēschen soe sultstu beholdē wordē Eñ doe hi monick gewordē was eñ noch dat selue badt doe hoorde hi Arsenni vliet swighet eñ rustet Men leest vā desen vader doe hē sine disci-pel seyde Vader du biste olt ghewordē dar om laet ōs in die werelt bi den ludē gaen Dat hi doe ātworde Gha wi daer gheen wijf en is. Eñ die discipel seide wat stede is daer gheen mijf en is ten were die woe-stenie. Ende doe seyde hi weder tot hem laet ons dan daer in die woestenie vlien. Arsenius die heilige vader die hadde alle si-ne leuen lanck daer hi sat in die woestenie enen doeck in sinē scoot om der tranē wil-le die altoes so oueruloedichlike vut sine o-ghen liepen. Ende hi waecten alle nachte eñ des morgēs als hi vā moeytheidē slapē moste so seide hi totten slape. Comet qua de knecht Ende alsoe sliep hi dā een luttel al sittende Ende altehant stont hi dā we-der op ende seide Het is enen monick ghe-noech dz hi ene vre slapet op dz hi een vech-ter is. Doe arseninus vader die edel was ende een senatoer steruen solde ende hij in sine cestamente arsenio groete erfnisse gaf so brachtē hem sine vrienden dat testamēt ende hi nam dat eñ wolde dat scoren. mer magistraen die hem dat brachte viel voer sine voeten eñ badt hem dat hi dat niet en wolde doen wāt men solde hem daerōme zijn hoeft of slaen Ende Arsenius die sey-de tot hem Ick bin eer doot dan hij ende hoe mach ick mi dan zijn erfghename ma-ken om dat ick eer doot bin Ende hi sende dat testament weder om ende wolde dat niet onfanghen. Op enre tijdt soe quam tot hem ene stemme eñ seide Comet eñ ick sal di tonē die werrkē der mēschen eñ hi lei-de hē vut in ene stadt eñ hij toondē hē enē mā die holt houwede eñ maecte een groet bret dz hi niet draghē en mocht Daer na houwede hi noch een holt ende leide dz op

dat bzet eñ dit dede hi langhe Eñ hi toon-
der hē echter een mā die water schepte vt
een viuer eñ den putte daer mede vollede
eñ hi toondē hē echter dē tempel ende twe
mānen die holt dzoeghen ouer dwers op
enē paerde eñ si woldē ouerdwers mittē
holte ter dozen vā den tempel in varē endē
si en cōden dat niet doen Eñ hi bedude hē
dit ende seyde Dit zijn de ghene die dzagē
dat iuck der rechtuaerdicheyt als mit ho-
uaerdie eñ si en wozdē niet oetmoedich eñ
daer om bliuē si butē dat rijke godes Die
holt houwet dat is een mēsche dye in vele
sunden is eñ al doet hi penitencie hi wach
tet hem niet van dotlike sundē mer hi lept
altoes dat ene quaet op dat āder Die wa
ter scept dat is die mēsche die goede werc-
ken doet mer om dat daer quaet mede ge
menghet is so verliest hi zijn wercken Eñ
des saterdages te vespertijde doe die zōne-
dach quā so liet hi die zōne achter hē ende
hi stack sine hāden ten hemel waert totte
zonnendach des morghens toe dat hē die
sonne weder int aenāchte scheen tot des
morghens dat si rees eñ dan sat si.

E

Sinte iosephs dach wies toenaemin
stus was dz is rechtuaerdich Dese
was arbeydende in den dienste der heylic-
heit eñ der prekinghe eñ doechdē vā dē io
den om dē gheloue cristi menigherhande
vervolghinghe eñ tē laetste mit enen sali
ghē eynde ruste in iudeen in vreden vā dē
welckē mē leest dz hi indē gheloue cristi ve
nijnt dzāk onghescadet

In die stat corduba sinte paulus dyakē
en martelaers dach. Eñ noch ꝛc

F

Te romen sinte praxedis iōcfrouwen
dach Dese was in alre suuerheit eñ godli
ker scrifte gheleert Eñ na dat si haer lāge
mit wakē mit ghebede becōmert had soe
ruste si in cristo eñ wort begrauē bi sinte
potenciāen haer suster butē der stadt indē
weghe salaria Int iaer ōs herē hōdert eñ
viertich ōder den keyser marco āthonio.

Te straelbozch sinte arbogastus bis
cops dach Eñ noch ve. ꝛc

G

Sinte marie magdalenē dach vā welc
haer legende hier na vulghet

In galacien der stadt antyra sinte pla
tons martelaers dach

Die legende van sinte maria magda
lena.

Maria magdalena was also ghehietē
vā enē bozghe die magdalō hiete eñ
si was vā edelē ghellachte als vā dē ghe-
nen die vā conicliken ghebooxten quamen
Haer vader hieten Sirus eñ haer moeder
Eucharia Dese besat mit lazaro hoer bu
der eñ mit martha hoer suster enen bozch
ghehieten magdalon die twee milen lach
vā genazareth Eñ bethania dz bi iheruza
lem lach eñ een groot vā ierusalem Eñ dit
haddē si also ōder hē ghedeylt soe dat ma-
ria hadde tot haren dele magdalon daer si
magdalena of hiete Eñ lazarus hielt dat
dele vā ierusalem Eñ martha bethaniē Eñ
om dat maria magdalena haer gat al te
male tot ghenoechtē haers lichames endē
lazarar9 die ridderscap volchde so regierdē
marta haerder dzier goet om dat si voet
was Eñ gaf sine knechtē dz hē not was
Eñ na ōs herē opvaert vercoftē si dz goet
eñ leiden dz voer der apostolē voeten Als

magdalena aldus vele goets hadde want
daer oueruloedicheit is vā goede daer mē
ghet oer die ghenoechte des vleysches Eñ
so si meer vā goede hadde eñ vā schoonhe
den claer was so dat si haer lichame meer
tot der ghenoechten gaf. Eñ hier ōme soe
verloes si harē name eñ men hietse sunder
sche Mer doe daer christus anderwerf pre
dicte doe wort si met gods gracie verlich
tet eñ verwect Eñ ghinc tot simons des
lazarus huus daer si hoorde dat cristus at
Eñ om dat si niet en dorste comē onder die
gherechtighen wāt si een sundersce was
also bleef si after cristus voeten eñ daer soe
dwoech si sine voeten mit tranē eñ droech
de se mit hoer hare eñ salfden se mit saluen
Wāt die luden vā dien lāde pleghē hem te
saluē voer dat baden om die hette vā den
lāde. Eñ om dat simon in hē seluē dachte
Waert dat dese een prophete waer soe sol
de hi hē niet latē handelen vā ene zōderste
Doe berispte hē onse here mit die gherech
ticheit eñ vergaf dē wijue alle hare sundē
Dit is die maria magdalena die ōsen he
re so grote weldadē ghaf eñ so grote teike
nen vā lieften toonde wāt hi vut haer ver
dreef seuen duuelen eñ hi ōtstack se al mit
zijnre leeften eñ hi maecte se zōderlinghe si
ne vriendinne eñ sine weerdine Eñ in den
weghe wolde hij se hebbē sine voersitster
eñ procuraerster Eñ altoes onsculdichden
hi se suetelic wāt hi ōtsculdichdese voer dē
phariseus die seide dat hi onsuuer was eñ
voer haer suster die seyde dz si ledich was
eñ voer iudas die seyde dat si ontallic goet
verloes Doe ōse here haer sach screyē doe
en cōde hi hē niet ōtholdē vā screyen End
om hare liefte verwecte hi harē brueder la
zarus Eñ om hare liefte verloste hi marta
haer suster vā den vloeyen des bloets dat
si xij iaer ghehadt had Eñ om horen wille
maecte hi weerdich marcellā marthē ma
ghet dat si riep dz in dē euāgelio staet Sa
lich is de buyc die di droech Wāt ambrosi
us secht dz hi martha van den bloede ver
loste ende haer dienstmaghet was die dat
riep Wāt dit is maria die ōses herē voetē
wiesch mit horen tranen eñ droechden se
mit harē hare eñ salfde se mit costele salue
Eñ si was die eerste die in dē tidē vā gra
cie penitencie dede Si verloes dz alrebeste
deel dat si tot ōs herē voetē sat eñ hoordē
sine woordē ende ōs herē voetē salfde Si
was bi dē cruce in ons herē passie eñ si be
reyde salue eñ wolde sine lichā saluē Eñ si
en ghinc vā den graue niet doe die iōghe
ren ewech ghighen Eñ doe cristꝰ verresen
was doe opēbaerde hi haer eerst eñ hi ma
kede se der apostelē apostelinne. Nae ōs he
ren opuaert dat was in dz vientiende iaer
na ons heren passie doe die iod en sinte stef
fen ghesteent haddē eñ si die ander iōghe
ren verdreuē haddē vut horē lande so ghin
ghen si alle die lāden doer eñ sayden daer
dat woort godes. In den tiden was mit
den apostolē sinte maximꝰ een vā dē twe
enseuētich discipulē eñ sinte peter hadde hē
maria magdalena beuolē In dese veruol
ghinghe was marta mariē suster eñ mar
cella haer dienstmaghet eñ sinte tridoniꝰ
die blint gheweest had vā zijnre gheboor
ten mer onse here maecten hem siende Eñ
maria magdalena eñ maximus ende vele
ander kersten mēscen wordē te samē ghe
set vā den onghelouighē in een scip zōder
stuermā in die wilde zee om dat si daer in

verdrenckē soldē. mer mit godes hulpe so
quamē si te lestē an marcellien. ende dose
daer nemāt en vundē de se herberghē wol
de. so woendē si vnd' een portael dat vor
dat volck van den lande tēpel stont. mer
do maria magdalena sach dz volk in den
tempel vergaderē dz se den afgodē solden
offerē. do stont se vp mit blidē anghefich
te eñ myt wiser vnd'scheydelyker tunghē
eñ wolde se bekerē vā den afgodē. eñ alle
de ludē verwōderdē sik vā oer schoenheit
eñ vā oer zotē sprake Des en was gheen
wond' dat de munt de so zote cussene had
de ghegheuē op vns herē votē meer van
goeds roke wt gheuē solde. Hier na ghe-
uielt dat de prince van dē lande quā myt
sinē wyue den afgoedē te offerē ūme een
kint te crighē Eñ maria magdalena ont-
retet em de offerhāde te doen eñ predicte
em vā cristo. Hier na doet een tijt vorle-
dē was do apēbaerde maria magdalena
den vrouwen in een visioen eñ seyde waer
ōme latestu de hillighē des herē verghaen
vā hunger eñ vā kolde. alstu doch ouer-
ulodich rike biste vā gude Eñ se droudē-
se sere ten ware dat si orē māne riede dat
hi d' hillighē armode verlichtede eñ te hul
pe quame. si solde vergaen. mer de vrou
we ontsach dit orē māne te seggen Ende
des anderē nachtes do openbaerde se oer
echter eñ seede dit selue. mer noch verro-
kelosede zeet orem māne te segghen. mer
opte dorde nacht do opēbaerde si em bey-
dē seer toernich eñ gram mit enē bernēde
angesichte off al dz huus vul vuers were
eñ sede aldus. du tirāne slapestu een lit
des duuels mitter slanghe dijn wyff de di
niet wolde seggē de vision eñ mine wor
den. rustestu o viant des cruces cristi du
bist veruullet mit mēnigher hande spisen
eñ du latest de godes hillighen vā hunger
verderuē Du ligghest in dē pallase ghedec
ket eñ ghecledet mit laken eñ mit clederen
vā siden Eñ du fietste d' hillighē sund' her-
berghe eñ laet se alzo zijn Quade minsche
du en salst alzo niet ontgaen dat en sal nit
bliuē vnghewrokē dattu dus lange ghe-
beidet hebst dit gued te doen. si sprack al
dus eñ ghinck ewech Do de vrouwe ont
spranck doe versuchtede si eñ beuede ende
seide dat horen heren die om die selue sake
oeck suchtede Eñ si sprac Here saechstu dē
droem wel die ick sach Hi seyde. ic hebt ge
sien eñ mi verwōdert eñ ic onturuchte al
te seer mer wat sullen wi daer om doen eñ
dat wijf seyde hem Dat is beter dat wij
doen dat si wil dan dat hoer here god op
ons toornich wort Eñ daer ōme so namē
si se ter herberghe eñ gauen hoer notorfte
Op enen dach doe maria magdalena pre-
dicte so seyde die voerseyde prince meenstu
datstu soltste moghen beschermē dat ghe-
loue dat du predikes Si seyde des bin ick
bereyt also als du daghelix fietste in minē
miraculen die ick doe Ende oeck soe mach
ick dit vast maeken mit sinte peters predi-
cacien ons meysters die re romen sit End'
de prince seyde haer mit sine vrou. siet wi
sullē doen al dz du segst ist dz du ōs een kit
verweruē wilste vā dinē god die du predi
kes Maria seyde daer om en salt niet ach-
ter bliuē Doe badt maria magdalena on-
sen heren dz hi hē een kint wolde gheuē eñ
die vrouwe ōtfinck een kint Doe wolde
haer mā to sinte peter te romē varē om te
onderuinden dz maria magdalena vā cri-

stus predicte Eñ zijn wijf seyde hem. Heer wat ist meyndi sond' mi heen te varē. neen ghi niet. wāt als ghi vaert dā wil ic met varen. eñ alstu comes soe sal ic comē. eñ daer du rustes sal ick mede rusten. ¶ Die man seyde hoer Vrouwe ten sal alsoe nyet zijn omme die vresen wille der zee. Si viel wenēde voer zijn voetē eñ bat soe langhe tot hijt cōsenterde. Maria magdalena die set haer een cruce op hoer scolderē dat hoer die duuel niet hinderen en solde inden weghe. Eñ si laden een scip alte grotelijck vā alle dat hem noot was eñ si lietē alle hoer ander ghoedē in magdalenē hoedē eñ si toghen voert.

¶ Doe si enen dach eñ nacht in dier zee gheweest hadden beghōste die zee te heffē eñ die wint to wayen dat si alle crāc worden wāt die storm alsoe groet was dz dye vrouwe in arbeyde wort van pinē also dz si inder pinen des lichaemes eñ anxt enen soen ghebaerde eñ si starf to hāt. ¶ Doe dat kint gheborē was roerdet hem eñ weēde eñ soech des moeders borstē.

¶ Och leyder dat kint wort gheborē leuedich. eñ was moederslacht ghewordē eñ bem behoerde to storuen omme datter nyemāt en was diet soghen mochte. Wat sal die pellegrym doen die zijn wijf doot siet. Hi weende zeer eñ seyde. Aimi ay mi wat saltu mā nu doen. du begher des een kint to hebben eñ du hebbeste den moeder mitten kinde verloren.

¶ Die scipluden riepen eñ seyden. Men worpe den lichaem in die zee eer wi allen daer mede bedereuen wāt alsoe lāghe alst mit ōs is soe en sal dat onweder mit ons niet opholden. ¶ Eñ doe si den lichaem begrepen hadden omme in die zee te worpen soe seyde die pellegrim Spaert spaert eñ en wildi die moeder niet sparen ōtfermt v doch des wenēden kindes. Laetse een luttel thouen eñ ōtbeyt of die vrouwe yet in onmachte is vāder pinen ofte si noch yet mochte to liue comen. eñ si en saghen nz verre vāden scepe enen berch.

¶ Doe die pellegrym den berch sach soe dochtet hem beter dat hi den lichaem end' dat kint daer op voerde dan dat hijt indē zee solde worpen omme die vissche te eten Eñ nauwe en conste hijt mit bede eñ mit ghelde vanden scipluden vercrighē ¶ Eñ omme dat si vā die hartheyt der steynen gheen graft maken en conden soe leydē ñ den lichaem in die heymelicste stat vāden berch. eñ hi leyde dat kint aen hoer borstē eñ hi seyde aldus. O maria magdalena waer omme quaemstu aen marcelline tot mijnre ōsalicheyt eñ sondlinghe oock mede tot mijnre v̄deruenis Onsalighe man waer omme aenghinck ic desen zwaren v̄droefden wech eñ reyse by dinen rade. Waer omme eyschestu dat mijn lyeue husesvrouwe ontfanghen solde omme dat si den bitteren doot daer van storuen soude. want sie si heuet inder waerhedē ontfanghen mer int ghebaren is si den bitteren doot ghestoruen. ende dat kindekijn datter gheboren is sal oeck mede moetē v̄smachten eñ storuen. omme datter niemēt en is diet voedet. siet wat mi gheschiet is omme dijn bede dz beuele ic di eñ god den ic al mijn ghoet beuolen hebbe Is hi moeghende eñ machtich soe moet hi gedēcken des moeders siele. eñ mit dinē ghebede so moet dat kindeken beschermt wesen dat.

tet n et en bederue Doe ouerdecte hi dat li
chame eñ dat kint mitten mãtel al õme eñ
daer na ghinc hi wed int scip . eñ doe hij
te romẽ quã so quam hẽ sint peter te ghe-
moete . eñ do peter sach dz teykẽ ds crucis
gheset op sine scolderẽ so vraechde hi hem
wie dat hi waer eñ vã waen dz hi quame
so seide hi sint peter al dz hẽ ghesciet was
Do seide sint peter Vrede sal di gheschien
du biste wilcome eñ du hebste enẽ goeden
raet ghevolcht . eñ en weset niet droeuich
al slapet dijn wijf eñ dat kint mit haer rus
tet wãt onse here is machtich wen hi wil
ghiften te gheuẽ eñ weder te nemẽ dat hij
ghegeuẽ heeft eñ oec dat hij ghenomẽ he-
uet weder te gheuẽ eñ dine droefheit in bli
scape v̇wandelen Eñ peter voerde hem te
ierusalem eñ toonde hẽ alle die stedẽ daer
cristus predicte eñ sine miraculẽ dede ende
die stede daer hi ghepassiet . eñ daer hij ten
hemel voer Eñ eer hẽ sint peter nerstelic it
gheloue leerde soe voerleden dat twe iaer
Eñ doe ghinc hij weder te te schepe om te
huus te varen Eñ doe si voerẽ so quamẽ si
mit gods gheleyde an den berch daer hi si
ne vrouwe mittẽ kinde leide Eñ hi v̇creech
vãden scipluden mit ghelde eñ mit bede dz
si daer an voerẽ Eñ dat kint was daer ge
sont vã maria magdalena eñ dz kint plach
stadelike te gaen an dat oeuer vãder ze eñ
daer plach dat te spelen mit cleinen steen-
kens eñ mit scilpẽ als kinder pleghẽ . Eñ
doe si daer aen ghecomẽ waren so sach de
se man dit kindekijn lopen spelen als dat
plach bi dat oeuer vãder zee Eñ hẽ doch te
alte groot wõder wat dat wesen mochte
eñ hi ghinc vut dz scip Eñ doe hẽ dat kint
sach om dattet nye alsnlc dinc gesien had

so wort dat v̇uaert eñ liep tot zijn moeds
borsten als dat plach eñ bedecte hẽ onder
den mãtel Eñ om dattet die pellegrim bet
besien wolde so ghinc hi daer to eñ hij vãt
daer een scoen kint sughende zijns moeds
borsten Ende hi nam dat kint eñ seide O
maria magdalena hoe salich solde ic zijn
eñ hoe wel solde alle mine reyle v̇gaen we
sen wort nu mijn lieue wijf leuende dat si
mit mi te lãde mochte varen wãt ick weet
wel eñ sonder twijfel gheloue ic dat du mi
dit kint hebste ghegeuẽ eñ twe iaer hebst
gheuoet in dese steenroedse dat du de moe-
der oec mogheste ghenesen ter eerster ghe-
sontheit . Doe hi dit seide so wort dz wijf
weder leuende als of si van een slaep ont-
sprongen had eñ seide O maria magda-
lena du biste vã groter verdienstẽ die vol-
dades een vroede vrou dienste eñ doe ic in
arbeide lach eñ in alre noot soe hebstu vol
daen dijnre deernẽ dienst Doe dit die pele
grim hoorde so verwõderde hi hem eñ sey
de . O mijn lieue wijf leefstu noch Ende
si seyde weder Ick leue ende ick bin nu er
ste ghecomen van der pellegrymmaedsen
van daen dat du ghecomen biste Ende al-
soe di sinte peter gheleydet heft tot die stat
van Jeruselem ende di ghetoont heeft alle
de steden daer cristus onse here ghepassiet
was ende begrauen ende vele ander stedẽ
Also was ic oec mit vludẽ mit maria ma
gdalena die mi leide eñ ic sach elcke stadt eñ
hebse ontholden Ende si begonde te ver-
tellen alle die heilighe steden daer haer mã
gheweest hadde ende ghesien hadde alsoe
dat si in ghene pũcten en miste Eñ doe de-
se pellegrim aldus zijn wijf eñ kint õtfan-
ghen hadde leuende soe ontfinc hi blidelic

te scepe eñ cort daer na quamen si en marsilien Eñ doe si uut dē scepe waren gegaen vondē si daer mariam magdalena mit hare discipulē predicken Eñ si vielen al screpē de voer hoer voeten eñ vertelden alle dat daer gheschiet was eñ si worden vā sinte maximus ghedopet. Doe destrueerdē si eñ braken der afgoden tempelen eñ si maectē kercken in cristus ere Eñ si cozen daer laza rū tot enen biscop. Ten laetsten als god wolde so quamē si tot eure stat die aquen se hiete eñ mit vele miraculen die si dedē so brachten si dat volc totte gheloue Eñ daer wort sint maximus tot een biscop gheor diniert Hier binnē so ghinc maria magda lena in al te woesten wildernisse om bet te ghebruken die godlike contemplacie Endē si woenden xxx. iaer in eure stede die haer die enghelē berept hadden. Cyer in dese ste de so en was gheen solaes vā water noch riuiere noch vā bomen om dat hier in opē bare solde zijn dat se ōse here dachte te spi sen eñ te voedē mit hemelscer spisen eñ niet mit eerdsce ghenoechtē Eñ alle daghe soe voerden se die enghelē ten hemel waert tē seuen ghetiden vā den dage Eñ si hoozdē mit hare lichamelike ozen der enghelē sanc Eñ om dat si alle dage veruollet was mit so soeter spisen eñ dat se die enghelē weder brachten tot hare stede als si dit ghehoort hadde so en behoefde si ghene eertsche spi se Eñ dar was een heilich priester de ghez ne een enich leuē had ghelept eñ hi maectē ene celle in te woenē op twalef stadien na der stede. Glosa Hercules die gygant liep vijftich treden in enen adem eñ daer bleef hi staende eñ daer om so hietēt stadien eñ elcke strede was vijf voetē lanc eñ vij sta dien maecken ene mile. Op enē dach on dede onse here des priesters oghen endē hij sach mit sine vleysselike oghen hoe dz dye enghelen neder quamē tot der stedē daer maria magdalena lach eñ hoe dat si se op voerden ten hemel endē hoe dat si se weder op die selue stede brachten mit godlikē lo ue Eñ om dat die priester wolde wetē die waerheit vā desen godliken visioen so be ual hi hem selue gode eñ ghinck stoltelike to der steden Ende doe hi daer so nae was alsmen mit enē stene werpen mochte doe begonden hem sine benē te begheuē ende wort binnen mit grotē anxte beuanghen Eñ als hi achterwaert gaen wolde so cō de hi wel gaen op sinē benen mer als hi hē pijnde tot deser stede te gaen so dwāck hē so grote crācheit eñ stijfheit zijns lichams Aldus so verstōt die goede mā dz dit was een hemels sacrament daer ghene mēscelike nature toecomen en mochte Eñ hi riep an god eñ seide Ick beweer di bi god ist dat du een mensce bisse ofte enighe mēsce like creatuer die daer woones in dē hole dz du mi antwordes endē seggghet mi wie du bisse Doe hi dit derdewerf ghesecht hadē doe ātwoorde hē maria magdalena Comt naerder eñ du sultse moghē weten alle dz du wiltse Eñ doe hi al beuende was ghe comen ten haluē weghe doe seide si tot hē Ghedenct v vut den euāgelio pet van dye vermaerde sundaerine maria die mit hozē tranen ōs heren voetē wpesch eñ mit hozē hare dzoghede eñ daer mede verdiende v latenisse der sundē Die priester sede ic ghe dencke des wel eñ dat is meer dā xxx. iaer gheleden dat dat gheschiede alsoe die hilli ghe kercke ghelouet Doe sepde si Ick bin

die maria die hier ghewoent heb xxx iaer
dz mijns niemāt en wiste Eñ also di ghis-
teren ghetoont was also is mi ghegheuē
dz ic alle dage mit der enghelē hāde wor-
de opgheuoert tottē hemele tottē vij ghe
tijden vā den daghe eñ ic hore dē soetē san
ghe der enghelē Eñ om dat mi ōse here ver
tonet heft dz ic steruē sal soe gaet tot sinte
maximinus eñ segt hem dit dat hi en paes
daghe tot dien tijden dz hi plecht op te sta
ne te mettene dat hi dā allene in zijn ghe-
bede huus ga eñ hi sal mi daer vinden ghe
bracht mit der enghelē hande Eñ die prie-
ster hoerde haer stēme als een enghel mer
hi en sach niemāt eñ hi ghinc altehāt tot
sinte maximinus eñ sede hem dit Eñ sinte
maximin⁹ wort veruollet mit bliscape eñ
dācten onsen here alte seer Eñ op dē dach
eñ op die vre als hē beuolen was so ghinc
hi allene in dat bedehuus eñ hi sach mariā
magdalenā staen in der engelē gheselscap
die se gebracht haddē eñ si was twe ellen
hoghe vā der eerden verheuē staende ōder
die enghelē eñ si hadde hare hāden opghe
steken eñ bede Eñ doē hē sinte maximus
ōtsach tot oer te gaen so keerde si hoer eñ
sede Vader comet hier naerder eñ en vlyet
vā dine dochter niet Eñ do hi oer naerder
quā alsmē leest in sinte maximus legende
so blincte oer aensicht so clare vā die gesel
scape der engheleu dat hi bet had sien mo-
ghē in die zōne dā in haer ansicht Eñ als
alle die clergie vergadert was eñ oeck dye
voerseyde priester so ōtsinc si ōs herē licha
me mit vele tranē Daer na strecte si oer li-
chame an dē enen cant vā den altare ende
hoer hillige siele voer bi gode Ende als si
dootwas so bleef daer so soetē roke dz mē

vijf dage lāck dat roock Ende sinte maxi
mus dede haer hillighe lichame balsemen
eñ hi begroef se eerlic ende hi beual dz men
hem na sinen doot neuē hoer solde grauē
Egesippus of als zōmige seggē iosephus
ouerdraghet genoech in die voerseide his-
torie wāt hi secht in een vā sine boeckē dz
maria magdalena na cristus opuaert om
die hettē vā cristus liefte eñ om verdriet dz
si hadde dat si nūmer man sien en wolde
Mer na dien dat si ten lāde van aquensen
quā so ghinc si in de woestine eñ si woen-
den daer xxx. iaer dat dat niemāt en wis
te Eñ daer wort si opgheuoert totten he-
mele Mer hi secht doe die priester tot hoer
quā vant hi se besloten in ene celle ende hij
gaf har dz cleet dat si eyschede end si dede
dat an eñ ghinck tot hē. Eñ als si onsen
here ontfanghē had soe hief si hare hāden
ten hemel in hare ghebede ende si ghaf op
haren gheest.

Een exempel

IN degroten Carolus tiden in den ia-
re ons heren cc eñ xlix. gheraert die herto-
ghe vā burgōdien doe hij van sine wijue
ghene kinderē crighen en mochte so ghaf
hi mildelic om god zijn goet den armen eñ
maecte vele closteren Ende doe hi dat clo-
ster vā verselay had ghesticht so sande hij
den abt vā dien cloester eñ enē monic mit
eerbare gheselscap tot der stede va aquen-
sen om dat hi vau daer brenghē solde van
marie magdalene hilichdom Eñ doe dese
monick mit sine geselscap totter voerseide
stede quā eñ hi se vant dat si v̄destrueert
was van den onghelouighen heydenen
So vant hi mit auōture marie magdale-
nen graf Want dat ghescrifte dat in den
marmoren steen ghewracht was dar be-

toende dat maria magdalena daer begra-
uen was Eñ in den graue was die histo-
rie vā maria wōderlick bescreuen . Eñ bi
nachte brack hi dat op eñ nam dz heyme-
lic daer vut eñ droech dat mit hē tot der
herberghen Eñ in der seluer nacht so opē
baerde maria desen seluē monick eñ seyde
dat hi hē niet en ontsaghe mer dat hi dede
dat hi beghōnen hadde Eñ doe hi weder
keerde eñ hi op ene halue mile tottē closter
quā so en mochten si in gheenre mauieren
dat heylichdom vā der stede crighen voer
dat die abt mit sine monicken quā eñ dro-
ghen se voert mit waerdigher processien
ende mit loueliken sanghe .

Een exempel

HEt was een ridder dye alle iare plach
te comen tot sinte maria magdalena End
hi wort verslaghē in enē stride Eñ doe hē
sine olders bescreiden daer hi in der baren
lach so seiden si eñ beclaechden hem op ma
ria magdalena waer om dat si hē had la-
ten steruen harē deuotē ridder zōder bich-
te eñ penitencie Doe stōt die ghene de daer
doot was op daer zijt alle saghen eñ dede
tot hē comē een priester Eñ doe hi deuote
lic ghebiecht was eñ godes lichaeme ont-
fanghen hadde do sterf hi in vrede

Een ander exēpel

EEn scip dat gheladē was mit mānen
eñ wijuen dz brac in die see Eñ daer was
een wijf mede die een kint droech die sinte
maria magdalena anriep al dat si mocht
doe si sach dat si in groter vresen van der
zee was Eñ si beloefden mochte si vā den
anxte ontghaen eñ si enen sone ter werelt
brachte dz si hem in haer cloester brēghen
solde eñ altehāt openbaerde haer een scho
ne wijf vriendelic int ghesichte die se nam
bi dye kinne eñ bracht se ghesont te lande
daer dye ander in anxte eñ vrese waren eñ
bleuen Eñ daer nae ghebaerden si enē so-
ne eñ si voldede hare ghelofte Die zōmige
segghen dat maria magdalena was sinte
iohan euangelisten bruyt die hi ghetrou-
wet hadde doe hē cristus vut die brulofte
riep Eñ dat si hier ōme hadde alte groten
onwaerdicheit dz cristus harē brudegom
ontnomen hadde so dz si wech ghinc ende
gaf haer seluen tot alre ghenoechten Mer
dattet niet behorlic en was dz sinte iohā
bekeert solde wordē in een oersake vā ma
rien v̄doemenisse daer om bekeerde se cri-
stus mit ōtfermherticheit tot penitencien
Eñ om dat hi se riep vā der hoechster ghe-
noechtē des vleisces daer ōme v̄uollede hi
se mitter hoechster gheesteliker ghenoech
ten bouē die āder welc is die liefte godes
Eñ die zōmighe segghē vā sinte iohā dat
hem cristus v̄cierde mit die hochste soetic-
heit zijnte vrienscap bouē die āder om dat
hi hē vander voerscreuen ghenoechte riep
mer die zommighe die holden dat dz alsoe
niet en is

Exempel

EEn mā was die beyde sine oghē v̄lo-
ren had eñ doe hi gecomē was tottē cloe-
ster vā verselay om te v̄soeckē marie mag
dalenē licham Eñ doe hē de ghene sede die
hē leide dz hi haer kercke sach so riep hi mz
luder stēme O maria sal ic nūmermerr di-
ne kercke moghen sien eñ altehāt wert hij
siende .

Een exempel

EEn mā was die sine sundē in ene cedele
screef eñ hi leyde se onder die dwale op sin-
te mariē magdalenē graf eñ badt dat si
hē daer oflaet of verweruē solde eñ na een

luttel tijts nā hi die cedule weder eñ vant dat alle die sundē warē vutghedaen

Exempel

EEn mā was die men gheuāghen hielt dm ghelt dz hi sculdich was eñ hi riep maria magdalena vaeck an dz si hem helpen moste Hiet op enē dach so opēbaerde hem ene scone vrou eñ si brac die bāden eñ dede op die doze eñ hiete hē vut gaen. eñ doe hij sach dz hi vlolt was doe liep hi vā daer.

Exempel

HEt was een clerc vā vlaenderē die sterven hete die in soe grote sunden gheuallen was dat hi alle quaetheit dede so dz hij nz doen of horē en wolde dz hem salich was nochtās had hi maria magdalena in also groter deuocie dz hi harē auōt vaste ende haren dach vierde Ende doe hi haer graf versocht had so opēbaerde si hē dat hij en sliep noch en waecte als een schone wijf. mer si had bedzoefde oghē eñ twe engelen die hieldē se an beyden siden eñ si sepde hē Heuē waer om soe lonestu mi qualic dat ic doer di doe waer om en wortstu niet bezoet tot berouwe mit mijnre neerstlicheit wāt vā der tijt dz du begōste in mi deuocie te hebbē so heb ic god voer di nerstelic gebeden hier om staet op eñ biecht di end ic en sal di niet laten voer dat du tot godel vrienscap weder comes Altehant begōde hi te voelen ene gracie die in hem gheskort was eñ hi liet alle die werelt eñ ghinck in een cloester daer hij seer volcomelic in leefde In sinē doot so sach mē maria magdalena staen mittē enghelē bi zijn bedde end dz si sine sielen opuoerdē in den hemel als ene witte duue mit loue eñ mit sanghe

A

CSinte appollinaris biscops eñ martelaers dach. Eñ noch ꝛc

APpollinaris die was sint peters discipel eñ hi wort van hem ghesant te Rauenna endē hi ghenas daer des princen wijf eñ doopte se eñ haer mā mit alle hare ghesinde Dit wort eenen richter ghebootscapt eñ dede altehant appollinaris halen eñ men lepde hem in iupiters tempel dat hi den afgoden offerē solde Ende doe hi der afgoden prieskeren sepde dattet beter waer datmē dat golt endē dat siluer dat omtrēt den afgoden hinc dē armen gaue dan datmē dz alsoe voer dye duuelē hanghet Doe venctmē hē altehāt eñ sloech hem alsoe mit cluppelen dat hij bi nae doot was mer sine ionghēren droeghen hem in eenre weduwē huus daer hij binnen ses maende weder vut quam Ende van daer quā hi in die stadt van classen dat hi daer ghenesen solde enē edelen stoutmen man Eñ doe hi in dat huus quam soriep daer een maechdekijn dat beseten was eñ sede Godes knecht ghāc vā hier of ick sal v vut die stadt doen slepen Eñ appollinaris berispte hem eñ bedwāc hē vut haer te gaen Eñ doe hi ōs heren name anghe roepē had ouer die stōme endē hi ghenesen was so gheloefden daer meer dā vijf honderd menschen oyer die heydenen die sloeghen hem mit cluppelen endē verboden hē dat hi ihesus niet en solde noemen oyer al daer hi op die eerde lach soe rpep hij all dz hi mochte dat christus iesus die waerachtighe god waer Doe deden si hem mit sine bloten voeten op hete barnende colen staen mer om dat hi dē name christi noch vromelic predicte soe verdzeuen si hem vut

der stadt tot dien tiden dat rufus patricius de hertoghe vā rauenna ene sieke dochter hadde eñ hi appollinaris had gheroepen om haer te gheneſen eñ altehant doe hi in dat huus quā doe sterf ſi Eñ rufus seyde hem Och ok du nyet ghecomē en waerste in mijn huus wāt die grote goden zijn v tooznet eñ en willen mine dochter vz gheneſen ende wat sultstu hier moghē doen Appollinaris seyde hē En ontſiet dinpet allene swere mi ſtāt dat die iōcfrouwe weder opstaet dz ghi haer niet verbieden sult haren scepper vae te volghen. Doe hi dat had gedaen doe badt appollinaris eñ dye iōcfrouwe stōt op eñ belijede cristū naeme eñ ſi eñ haer moeder eñ ene grote menichte wordē gedopet eñ ſi bleefmaghet Doe dat die keiſer hoorden doe screef hi tot den richter vā den dinchuse dat hij solde doen offeren appollinaris den afgoden of dz hij hem in een eylant solde sendē Eñ om dz appollinaris niet offeren en wolde ſo dede hi hē mit cluppelen slaen eñ dede hē vutghecken ophāghen eñ dede hem alsoe pynighen Eñ doe hi daer inne dē here alſo stoltelick predicte doe dede hi heet water in ſine verſche wōden ghieten Eñ doe hi hem mit vele ylers alſo ghebōden int eylāt senden eñ die luden die grote onghenadicheit saghen doe liepen ſi toe eñ worden ōtſtelken in haren moet op die hepdene eñ sloeghen meer dā twe hōdert mās doot Doe dat die richter sach doe berchde hi hem eñ leide appollinaris in enē nauwen kercker Daer na leide hi hē ghebōden in een ſchip eñ sende hem in een eylāt mit dzie clercken die hē volchdē Eñ daer ōtghinc hi allene mit twe clercken endē mit twe ridders die vreſe haddē van den onweder vāder zee eñ die ridders wordē vā hem gedopet Daer nae quā hi te rauēna eñ wort vā den ongelouighē gheuāghen eñ men leide hē tot appollijs tempel eñ doe hi zijn beelde sach doe vermaledide hi dat eñ dz viel altehant neder Doe dat die biſcopē saghē do brachten ſi hē tot thauro den richter Eñ do appollinaris des richters sone die blint was vluchtet had ſo gheloefde hi hē eñ dede hē vier iaer in ſine gheſelſcap woenē Hier na doe hē die biſcopē hadden beſculdicht voer veſpaſiano doe gheboot Veſpaſianus Doe wie den afgodē enighe laster dede dat hij voldden solde ofte neen dat mē hē verbrande eñ zijn goet neme Ten is niet recht dz wi den godē wreken ſolden mer ſi moghē hem ſelue wreken ouer hare viāden op dz ſi toznich worden Do lcuerde demoſtenes die prince appollinaris die niet offerē wolde enen prince die kerſten was eñ sede appollinaris dat hi ghinghe in den lazarus ſtrate op dat hi hē daer ſolde moghen berghen voer der toozne der heidenē eñ der iodēn oyer die hepdene volchden hē daer eñ sloeghen hem ſeer langhe tot bi der doot. oyer hi bleef ſeuen daghe leuēde eñ predicten daer ſine diſcipulen eñ doe gaf hi op ſinen gheeſt Eñ daer wort hi vā den kerſtenen begrauē in dē iare ōs heren lxx. ōder veſpaſiano den keiſer Ambroſius ſecht vā deſen martelaer aldus Appollinaris dye weerdige biſcop wort van den prince der apoſtolē geſant te rauēna om dē onghelouighē ieſus name te botſcapē Eñ doe hij wōderlike teikene dede dē ghenē die in criſto geloefdē ſo wert hi dickmit felle gheiſelē gegheiſelt eñ zijn olde lichā wort van

quade tormentē wredelic ghepiniçht mer om dat vā sine tormentē dye gherechtige niet en solden verueren so voldede hi in die crafte des names ons heren ielu cristi der apostelen tepkene na den tormēten hi verwerte ene dode iōcfrou eñ hi gaf den blinden dat sien weder eñ den tōme zijn sprake hi verloste enē beseten mēsce vā den duuel eñ hi suuerde die smette vā lazarie hij ghenas oec die lāme leden vā den quaden euele Eñ hi werp neder der afgodē beldē eñ horen tempel. O waerdige biscop mit wōderliken prise die weerdich waerste te ontfanghen mit biscopeliker waerdichei de die macht der apostelen. O sterche godes martelaer die in dinē olden daghen iesum cristum vromelic predikes der werelt verlosser te wesen

B

Te romen ten weghe tiburtina sinte vincencius martelaers dach.
In ytalien der stat tyro sinte cristinē dach die haer legende hier voert volghet Eñ ꝛc

CRistina dye was ghebozen vā edelē olders in tyro der stadt in den lande vā ytalien Eñ si was vā hozen vader ghedaen in enen toozne mit xij. iōcfrouwen Eñ si hadden mit hē silueren eñ gulden goden Eñ om dat si seer scone was soe wort si gheepschet vā vele luden te wijue. Oer haer olders en wolden dat niet doen ende woldē dat si bleue in der afgoden oefeninghe Oer si was gheleert vā den hilligē gheelt eñ veronwaerdichde der afgodē sacrificie Eñ si berchde in een venster die offerhāde die si den afgoden offeren solde. Eñ doe haer vader tot haer quā doe seden hem hare iōcfrouwē Dijn dochter eñ onse vrouwe vonwaerdighet dine goden te offeren eñ si secht dat se kersten is Doe dz hoer vader hoozde doe belmeerte hi se endē hij node se dat si die afgoden offeren solde Doe sede si hē En hietet mi dijne dochter niet mer godes dochter die die offerhande des loues betamet wāt ic en offer niet dē sterliken goden mēr gode van den hemel offere ic sacrificie Die vader sede haer lieue dochter en offer niet enen god sacrificie allene op dat die āder op di niet tornich en werden Si seide du hebste wel ghesprokē al en weetstu die waerheit niet wāt ic offere sacrificie den vader den sone eñ den hilligē gheelt Die wader sede haer. Of du drie goden anbedes waer om anbedes du die ander niet Si sede hem die drie die zijn een god Hier na brac cristina die afgoden eñ dat golt eñ dat siluer vā den afgodē eñ gaf dat den armē Eñ doe haer vader quā om de godē te anbeden eñ hi se niet en vāt eñ hoorde vā die iōcfrouwen wat cristina daer mede ghedaen had so dede hi se ōtclēden eñ vā rij. mānen also seer slaen soe dz si niet meer en mochten Doe sede cristina tot haren vader Vōder ere eñ zōder scaem te eñ gode onwaerdich. siet de mi slaen en moghen niet meer bidt hē crafte vā dinen goden of du moghelke Ende doe dede hi se mit kettene gebōden in een kercker leggē Doe dit haer moeder hoorde doe schoerdē si hare cleder ende liep haestelic tottē kercker ende si viel voer hare dochters voeten eñ sede Oijn lieue dochter cristina een lich te mijnre oghen ontferme di mijnre Doe sede si hoer Wat segstu mi dijn dochter en weetstu niet dat ic mijns godes name heb

Doe ſi haer niet en mochte gheraden doe
quā ſi tot haren man eñ ſi ſede wat dat ſi
haer gheātwoordet hadde Doe dede ſe die
vader voer dat gherichte brenghen eñ hi
ſede haer Offer die goden eñ en wiltſtu dz
niet doen ſo ſultſtu vele tormēten liden eñ
du en ſultſte mijn dochter niet heten Hi ſe
de hē. du hebſte mi grote graci vleent om
dz du mi nūmer en hetes des duuels doch
ter wāt wat vā den duuel wort ghebozē
dat is des duuels wāt du biſte des duuels
ſone Doe dede hi haer dat vleyſche oftrec
ken mit crauwelen eñ hare teder leden ſco
ren oÿer criſtina nā vā haren vleyſce ende
werp dat in haer vaders anſicht eñ ſeyde
Nemet tyran eñ ete vā dijns ſelues vleyſce
dz vā di ghewōnen is Doe leide ſe die va
der op een rat eñ lede daer vuer eñ olie on
der met die flāme die daer vut ſprāck ont
ſtack eñ verbrāde vijfhōdert mānen Endē
hoer vader meende dat ſi dit alle dede mit
gokelie eñ dede ſe weder in enē kercker leg
ghen eñ alſt nacht was ghewozden ſo be
ual hij alle ſine knechtē dz ſi haer enē gro
ten ſteen an dē hals bōden eñ in die ſee ſol
den werpen Doe ſi dat ghedaen hadden
doe ōtfanghen ſe die enghelen altehāt endē
chriſtus quā tot haer neder eñ doepten ſe
in die ſee eñ ſede Ic dope di in dē here minē
vader eñ in mi ieſu criſto ſinē ſoen ende in
den hilighen gheſt eñ hi beual ſe michael
den archāgel die ſe weder te lande brachte
Doe dit haer vader hoerde doe ſloech hi ſe
voer dat hoeft eñ ſeide oÿt wat touernie
doeſtu dit dz du in de ſee touerē cōſte Doe
ſede ſi Onſaligbe ſot dit heb ic ōtfanghen
vā onſen here criſto ieſu Doe ſande hij ſe
in enen karcker eñ gheboot datmē ſe woe
ōthoefdē ſolde men binnē die ſelue nacht ſo
ſterf vrbanus haer vader Na deſen volch
de een quaet richter die dinus hiete endē hi
dede bereidē een yſerē wiege diē ghegloey
et was eñ liet ſe ontſtekē mit olie harſe eñ
peck eñ hi dede criſtina daer in werpen eñ
hi dede die wieghe vā vier mānen wiegē
om dat ſi te haſtelicker ſolde zijn verbrant
Doe loefde criſtina gode om dz hi wolde
dat mē ſe wiechde als een clepn kint i ene
wiege ghelijc of ſi eerſt ghebozē had ghe
weeſt. Doe dede dye richter haer houet
ſcherē eñ dede ſe al naect doer die ſtadt lep
den tot appollijn Eñ daer gheboot ſi den
beelde ende dat viel eñ wort te puluer ghe
maect Doe dat die richter hoorde doe ver
ueerde hi hē eñ gaf op ſinē gheeſt. Na de
ſen ſo volchde iuliaen eñ dye dede enē ouē
ōtſteken eñ hete criſtinā daer in werpē eñ
ſi bleef daer in vijf dage eñ wandelde mit
den enghelen daer in eñ loefde eñ danckte
gode Doe dit iuliaen hoorde doe ſeyde hij
dat ſi dit dede mit touernie eñ hi dede aen
haer legghē twe aſpidē eñ twe vipers eñ
twe ander ſlanghen mer die ſerpēten lictē
hare voeten ende die aſpiden hinghen aen
die borſt ende en mis deden haer niet Endē
die ſlanghen wōden haer om den hals eñ
licten haer ſweet of Endē iuliaen die rech
ter ſeide tot enen touenaer Biſtu een tho
uenaer ſoe doet dat deſe ſenijnde beeſten
haer lichame ſcadighen moghen. Eñ doe
hi dat dede doe voeren alle die ſerpentē op
hem eñ doden hē altehāt Doe gheboet cri
ſtina die heilighe maghet alle die ſerpen
ten eñ dede ſe gaen totter wildernijſſe ende
criſtina verwecte die doden mēſche. Doe
hiet iuliaen datmē haer borſtē oſſnede eñ

daer quā melc voer bloet vut. Daer nae dede hi hoer die tonghe ofsniden mer cristi na die en verloes hare spraecke niet mer si nam dat stuc vā hare tonghe eñ werp dz iuliaen in zijn anghesicht eñ werp dar me de zijn oghe vut Doe wort iuliaen gram eñ schoot in hoer twee gheschutte die ene omtrent hoer herte eñ die ander in hoer si de Eñ daer na gaf si harē gheest in den ia re ons heren cc. eñ lxxxvij. ōder dyoclesia no den keyser Haer lichame is begrauē in een borch die buffele hiet die daer gesticht is tusschen die olde stat eñ tusschen vitbiū mer tyrus die bi den borch was is al ghe destruiert.

C

Sinte iacob des hilligē apostels dach die sinte iohānes euangelisten broe der was

In licien der stadt Samon sinte cristoffels dach Eñ noch ꝛc.

Die legende van sinte iacob die meerder apostel.

Die apostel sinte iacob zebedeus sone doe hi in iudeen eñ in samarien nae die opuaert ons heren predicte so wort hi ten laetsten ghesant in hispaniē dat hij dz woort gods daer solde predicken. Eñ doe hi sach dz hi daer gheen profite en dede eñ hi daer allene ix. discipulē vgadert hadde so liet hi daer twe dat si daer predickē sol den eñ hi nam die āder seuē mit hē eñ ghic daer mede in iudeen. Mer iohānes beleth secht dat hi daer niet dā een en bekeerden Eñ doe hi in iudeen dat woort godes pre dicte doe sande een gokelaer die hermoge nes hiete sinē discipel philetum tot sinte ia cob dat hi hē verwinen solde voer die iodē dat zijn predicacie valsce solde wesen mer doe hē die apostel voer hē allen verwā mz onderscheidē redenen eñ hi vele miraculen voer hem hadd ghedaen so quā philetus tot hermogenū eñ prijsde iacobus lerighe eñ vertelde sine miraculen eñ sede dz hij si ne discipel wesen wolde eñ hi riet hem oec dat hi sine discipel worde. Doe wort her mogenes toornich eñ maecte hem lam mz sine gokelie so dat hi hē niet en mocht om keren noch beroeren eñ sede wi willen sien of v iacob mach ghenesen. Doe philetus dit mit enē kinde sinte iacob had ōtboden doe sende hem sinte iacob zijn cleet eñ seide Hi neme dit hoeftcleet eñ segghe Die here heffet op die neder gheworpen zijn eñ die here ontbindet die gheuāghen eñ altehāt doe hē dz hoeftcleet ghenaecte doewort hi ontbōden vā hermogenes gokeli ēñ hi be spotte hē eñ ghinc tot sinte iacob Eñ her mogenes wort tornich eñ riep die duuelen voer hē eñ gheboot hem dz si iacob eñ phi letū ghebōden voer hem brochten dz hi hē vā philetū solde moghē wreken dz hem si ne iōgheren nyet meer en solde bespotten Mer doe die duuelē tot iacobū quamē doe begōden si in die luchte te vlieghen eñ sey den Jacob gods apostel ontferme di ouer ons wāt eer onse tijt ghecomē is soe ver barnen wi ons Jacob seide hem waerom sidi tot mi ghecomen Si antwoordē Her mogenes heft os hier ghesant dz wi di eñ philetū tot hem brenghē soldē mer als wi tot di gecomē zijn so heft ōs god mit vuri ghē kettenē ghebōden Jacob sede Die en ghel ōtbinde v eñ keert weder tot hermo genes eñ brenct hē mi ghebonden onghe

quetst Eñ doe si ewech gheuarē warē soe
grepeu si hermogenem eñ bōden hem sine
hāden op sinē rugge eñ brachten hē ghe-
bondē tot iacobū eñ seiden Du sendest ōs
daer wi verbrāt wordē eñ swaerlick ghe
pynicht. Eñ die duuelen seden tot iacobū
Gheeft ōs in hē macht dz wi dijn onrecht
wreken moghen eñ onse pine Eñ iacob sei
de Siet philet⁹ staet voer v waer ōme en
holdet ghi hē niet Si sedē. siet wi moghē
niet genaeckē ene mugge die in dijn slaep
camer is Eñ iacob seide tot philetum. om
dat wi goet voer quaet weder gheuē sullē
als ōse here leert hermogenes bant di mer
du philete ōtbinde hem Eñ doe hermoge
nes ōtbōden was doe stōt hi bescaemt eñ
iacob sede Gaet vri daer du wiltste want
ōs en behoort niet toe dz wi yemāt teghē
sinē wille totten gheloue sullen brenghen
Eñ hermogenes sede Ic bekēne der duuelē
tornicheit ten si dat du mi yet vā dē dinē
gheues dz ic mit mi nemē mach si sullē mij
doden Eñ iacobus gaf hē sinē stoc eñ her-
mogenes ghinc wech eñ brachte alle sine
boecken vā sine touerie om dat mē se ver-
barnē solde eñ iacob dede se hem in die zee
werpen om dat de stāck vā den vuere nie
māt hinderen en solde. Eñ doe hi die boec
ken in die zee gheworpē hadd doe quā hi
weder tottē apostel eñ hielt sine voetē eñ
seide Verlosser der sielen ontfanct den in si
ne berouwe den du tot noch toe hebste v-
draghen di hatēde eñ lasterende Do begō
de hermogenes so seer volmaect te wesen
in godes liefte eñ vrese so dat hi vele mira
culen dede Doe die ioden saghē dz hermo-
genes bekeert was doe wordē si toornich
eñ ghinghē tot iacobū eñ beruspten hem

waer om dat hi cristū predicte Eñ doe ia-
cob mit die scrifte bewesen hadde cristus
toecoemste eñ sine passie doe gheloefdē ve
le ioden in hē Mer abyacher die biscop vā
den iare was die maecte een groet geruch
te onder den volcke eñ hi werp sinte iacob
een seel om den hals eñ leyde hem also tot
agrippā Eñ doe men hem vutleide om te
ōthoefden bi dē gebode vā herodes agrip
pa so lach een lam mēsce bi dē weghe ende
riep tot hē dz hi hē ghenesen wolde Eñ ia
cob sede tot hē In dē name ons herē ihesu
cristi om wes geloue ic nu worde gheleyt
om te ōthoefden so sta op gesont eñ gebe-
nedije dinē scepper Eñ hi stōt op ghesont
eñ gebenedide ōsen here Mer die scribe die
hē dat zeel om den hals gedaen haddē eñ
die hē leide wes name iosias was doe hij
dit sach doe viel hi tot sine voeten eñ badt
ghenade eñ hi begheerde dz hi hem kerstē
wolde maecken Doe dit abyacher sach so
dede hi hē holdē eñ seide Ten si dat du cri
stus name vloeckes anders so suldi mz ia-
cob wordē onthoeft Iosias sede vermale-
dijet bistu eñ alle dine godē zijn v̄maledijt
Mer die name ons heren ihesu christi dye
moet zijn ghebenedijet in der ewicheyt.
Doe dede Abyacher dye biscop sine mont
mit vusten slaen ende hi sanden boden tot
herodes agrippa ende vercreech datmē hē
mit sinte iacob solde ōthoefden Ende doe
men se beyde solde onthoefden doe badt de
hillighe apostel ihesu cristi sinte iacob den
stocker die hem onthoefden solde ōme enē
potte mit water Ende daer mede so doop
ten hi iosiam Ende altehant daer nae soe
sloechmen se alle beyde dat hoeft of. ende
sinte Iacob dye wort onthoofdet op den

achsten dach van aprille calende dat was
op ōser lieuer vrouwen bootscap eñ op dē
achsten dach vā augusto wort hi te com-
postelle ghebracht wāt zijn begrauinghe
was v̄langhet van augusto tot ianuario
daer om so ordinierde die kercke dat men
zijn feste vierē solde op den viij. dach van
augusto om dattet betamelic was Johā
nes beleth secht Doe finte iacob onthoeft
was wāt hi scriuet seer nerstelic vā dye o-
uerbrenghinghe finte iacobs So namen
zijn iōgheren zijn lichame bi nacht om die
vrese der ioden eñ leydē dat in een scip end̄
beuolen dat onsen here dz hi hē voersaghe
ene waerdige stede vā begrauighe Eñ si
ghingē mede int scip eñ zōder stuer bracht
se die engel in Galissien in een coninginen
rijc die lupa hieten wāt lupa was conici
ne in hispaniē die alsoe hete om hare boos
heit Eñ die iōgheren leydē dz lichame vut
dē scepe op enē grotē steen eñ die steen dye
smelte als was recht ōder dat licham end̄
maecten ene forme alsoe groot als dz lichā
was Doe ghinghē die iōgheren tot lupa
eñ seiden hoer Onse here cristus iesus he-
uet zijne apostels lichaem tot di gheseynt
om dz du den doot ōtfanghē sultste dē du
leuēde niet ōtfanghē en woltste Eñ si ver-
telden haer hoe dz si daer ghecomē waren
zōder enich bestuer eñ si begheerdē ene ta-
melike stede tot sine begrauēghe. Doe dit
die conicine ghehoort had als Joānes be-
leth secht so sendē si se tot al te wreedē mā
vā hooscheidē Of als zōmighe segghē soe
sende si se tot den conick vā hispanien dat
si zijn consente hier of hebbē wolde. ende
dese mā venck se eñ leyde se in een karcker
Mer doe hi at doe ontdede die enghele den
kercker eñ liet se vri vut gaen Doe dat die
here vernam doe sende hi hastelic ridders
na hē die se vanghē solden mer doe de rid-
ders ouer ene brugghe voerē doe brac dye
brugge eñ si verdrōcken alle in die riuiere
Doe die here dz hoorde doe hadde hi rou-
we eñ ontsach hē eñ sine luden eñ sende hē
nae eñ badt hē dat si tot hē weder keerden
eñ si soldē vercrighē al dat si wolden Do
quamen si weder eñ bekeerden dz volc tot
christū Doe dat lupa hoorden doe was si
seer droeuich. Eñ doe die iōgheren weder
tot haer quamē eñ seiden haer des conics
wille doe antworde si Nemet die ossen die
op desen berch zijn eñ doetse in enē waghē
eñ voert se tot uwes heren lichame ende
stichtet ene stalle also als ghi wilt Dit sei-
de lupa mit quader menighe wāt si wiste
wal dz dat die ossen wilde beestē warē eñ
daer bi meenden si dz si se niet en soldē mo
ghē vanghē noch spānen in enē waghen
Of al mochten si se inspānen dz si dā hier
eñ daer lopē solden eñ dat si den waghen
alsoe solden breken ende dat hillighe licha
me of solde werpen Ende die discipulē de-
den alsoe als hem die conicinne heten mer
teghēs god en is ghene wijscheit Eñ die
iongheren en dachten niet om hare boos-
heyt ende si ghinghen op den berch eñ de-
den enen veruaerliken draecke bersten mit
dat teycken des heiligheu cruces die optē
berch teghens hē quam ende vuer vut dē
mōde blees Eñ doe si oec op dye beestē een
cruce ghemaect haddē doe wordē si alsoe
sedich als lāmeren Doe sloeghē si se in dē
waghen ende leyden finte iacobs licham
daer op mit den stene daer hij op lach op
den waghen Ende die ossen voerden dat

lichaem zōder yemāt driuen inder conigin
nen lupa pallaes Doe si dat sach doe had
si groot wōder eñ si gheloefde eñ wert ker
sten eñ gaf hē wat si eyscheden eñ si dede
hoer pallaes wijen in een kercke in sinte
iacobs ere eñ gaf daer groot goet toe end
in goeden wercken so eynde si haer leuen

Exempel

Also als calixtus dye paeus secht soe
was een man die bernaert hete vut
den bisdom vā montinen geuāghen ende
ghespānen eñ hi was gheleit ōder enē tor
ne eñ hi aenriep altoes sinte iacob Eñ sint
iacob opēbaerde hē eñ seide Comet eñ vol
ghet mi na in galissien eñ sinte iacob brac
de ketene eñ ontuoer hem Eñ dese bernart
henck dese ketene an sinen hals eñ ghinck
tot bouen in dē torne eñ zōder quetsen so
spranc hi daer of mit enē spronge nochtās
was die toorne lx cubitus hoech

Exempel

Als beda secht so had een mā alte grote
sunden ghedaen eñ doe hi se sinen bischop
biechtē doe en dorste hi hem niet absolue,
ren mer hi sande dē mēsche mit enē brieue
daer die sunde in ghescreuē was tot sinte
iacobs altaer eñ badt hē dat hi die sunden
doer sine v̄dienstē wolde doen vergheuen
Eñ daer na mam hi dessen brief vā den al
tare eñ dede den op eñ vant sine sundē vut
gedaen Eñ hi dancte god eñ sinte iacob eñ
hi maecten cōdich wat hi gedaen hadde.

Exempel

Also als Hubertus vā bisentinen secht
so waren xxx. mānen vā lottoringien die
tot sinte iacob toghē in den iare ons herē
dusent eñ lxxij. eñ si beloefden alle die ene
den anderen trouwe te doen vutghesecht
ene Eñ een vā hoer ghesellen wort siec eñ
sine ghesellen bleuē xv. daghe bi hem Eñ
ten laetsten lieten si hem alle zonder allene
die gheselle die hē ghene trouwe gheloeft
en hadde wāt die blef bi hen ten voete vā
michaels berghe mer alst auont was doe
sterf hi Eñ die ghene die daer leuēde was
begōde hē selue seer te veruerē om de enic,
heit der wildernissen eñ van dē dode ende
om dat die nacht doncker wort eñ om die
wreetheit des volcs vā den lande Mer sin
te iacob opēbaerde hē in ghelikenisse van
enē mā die reet eñ hi troste hē eñ sede. ghif
mi desen dodē eñ sit achter op dit peert eñ
aldus voeren si binnē dier nacht eer die zō
nē opghinc xv dachuaerden eñ quamē ten
berghe der blijschap die op ene halue mile
na sinte iacobs is Eñ sinte iacob die dede
se daer beide ofgaen eñ beual dē leuēde dz
hi die canonicken vā sinte iacobs solde ver
gaderen om den doden pelegrim te begra
uen Eñ dat hij sine ghesellē segghen solde
dat haer pelegrimmaedse te vergheues eñ
niet en ware ōme dat si hare beloften ghe
broken hadden Ende hi dede dat hi hem
beual eñ seyde sinen ghesellen in haren we
ghe dat hem sinte iacob beuolē hadde

Exempel

Alsoe als calixtus die paeus secht so rey
se tot sint Jacob een man vut den duytsce
lande mit sinen sone in den iare ons herē
dusent ende lxxxviij. ende hi toech in de ste
de van thalosanen ōme dat hi daer herber
ghe hebben wolde Ende zijn weert maec,
ten hem droncken ende doe hij droncken
was doe stac hi al heymelick in sine male
enen siluerē nap Ende doe si des morghēs
ewech waren gheghaen doe volchden hij

se naer eñ dede se weder brenghen als dieuē
Eñ hi sede hem op dz hi hē enē siluerē nap
ontstolen hadden Eñ doe seidē hi. ist dat
men die nap ōder ōs vindet soe hāghet ōs
Eñ doe mē den nap in die male gheuōden
had so liede mē se altehāt voer den richter
eñ men gat die sentencie ouer hem Eñ alle
dat hi haddē ghat mē den weert eñ mē wi
sedē den enē vā den tween te hāghen oc̄er
doe die vader voer dē sone eñ die sone voz
den vader hanghen wolde eñ die strijt vā
hem tween seer groot was so wort die so
ne ten laetsten gehāghen eñ die vader dye
ghinc voert tot sinte iacob Eñ na xxvij da
ghen quā die vader weder eñ quā daer si
nen sone hinck eñ hi beschreide hē sere Endē
zijn sone die ghehāghen was begōde hem
te troesten eñ sede o mijn lieue vadē en screp,
et niet wāt mi en was nye also wel wāt
tot nu to heeft mi sinte iacob gheholdē eñ
gheuoedet mit hemelscer spisen. Doe dat
die vader hoorde doe liep hi hastelic in der
stat eñ sede dat dē volcke Eñ doe dat volc
quā deden si des pelgrims sone dar of do
wort die weert daer weder an ghehāghē
mit zijnre dochter

Exempel

HOgo de sctō victore secht dat die du
uel openbaerde enē pellegrim de tot
sinte iacob ghinc in sinte iacobs ghelijcke
endē hi seide hē vele vā die ydelheit deser
werelt eñ hi sede hē dat hi salich solde zijn
wolde hi hem seluē doden om sinen wille
eñ dese pellegrim nam altehāt een sweert
eñ doden hem seluē. eñ doe men quaet ver
moeden droech op sinē weert daer hi ghe,
herberghet was eñ hi antrte had dat men
hem daer om doden solde doe wort hi we
der leuendich eñ seyde hoe dz hē die duuel
totter pynen toech die hem gherādē haddē
dat hi hem seluē dodē solde eñ dat sinte ia
cob quā ghelopen eñ verloste mi eñ voer,
den mi voer des heren throne. eñ doe mij
die duuel beschuldichden doe verbadt sinte
iacob dat ic weder leuendich solde werdē
eñ mijn leuen solde beteren

Exempel

ALs sinte hugo de clongi secht so was
een ionghelinc in dat bisdom van lyoens
die dicke mit groter deuocien tot sinte ia,
cob plach te gaen Op ene tijt doe hi optē
weghe na sinte iacob toech in eene nacht
in oncuyschept vpel doe openbaerde hem
die duuel op den weghe in enre nachte in
sinte iacobs ghelikenisse eñ sede Weetstu
wie ick bin Ende doe hi sede neen doe sede
die duuel ic bin sinte iacob die apostel den
du alle iaer pleghes te versoecken mer we
tet dat ic seer b lide was in dijnre deuocie
mer nu sint du van huus bistu ghegaen so
hebstu oncuyscheit gedaen eñ onghebiecht
soe bistu tot mi ghecomē als ofte gode eñ
mi dine bedeuaert ghenoechlick ware dat
en behoort also niet mer so wie in pellegri
maedse tot mi wil comē die sal eerst berou
hebben eñ biechtē hē vā sine sundē endē na
die pellegrimaedse sal hi se beteren mit pe,
nitencie Eñ doe dit die duuel ghesecht had
doe voer hi ewech. Doe was die iōgelinc
in groter droefenissen eñ in oplette weder
te huus te keren eñ hem te biechten eñ dā
weder op dē weghe te slaen Eñ doe open,
baerde hē die duuel weder in sinte iacobs
ghelijcke eñ ontriet hē dat eñ seide dat hē
die sonde nūmermere en solde wordē ver,
gheuē ten were dat hi sine mālichept al te
male afluede. mer hij solde veele saligher

worden wolde hi hē selue doden eñ om ti-
nen wille martelaer worden Dese ionghe
linc des nachtes doe sine ghesellen sliepen
doe nam hi een sweert ende sneet hem sine
mānicheit of eñ daer nae stack hi hē selven
doot mitten selven sweerde doer zijn licha
me Doe sine ghesellen ōtspronghē waren
eñ si dit saghen doe liepen si alle vā hē om
dat mē hem dat niet anlegghē en sode vā
den mānacht men doe mē zijn graf maec-
ten hi die doot was wort leuēde eñ hi sey
de hē allen dye daer vā hē ghelopē waren
wat hē gheschiet was eñ sede Doe ic mij
selue ouermits des duuels raet ghedodet
hadde doe grepen mi die duuelen eñ leydē
mi te romen eñ sinte iacob quā ons na ge
lopen eñ berispten die duuelen sere vā ha-
re bedriechnisse Eñ doe si langhe onder hē
stredē bi sinte iacobs dwāghe quamē wij
in ene stat daer ōse vrouwe maria sat endō
sprac mit vele hilligē Eñ doe sinte iacob
haer ouer die duuelen gheclaecht had om
minē wille so versprac si seer die duuelē eñ
beual dat mē mi weder in dē lichame brē-
ghen solde Aldus soe nam mi weder sinte
iacob eñ brachte mi weder tot minē licha
me also ghi siet Eñ dinnē drie daghē was
hi also gheuesen dz hi niet vā den lijcteike-
nen en hielt Eñ hi ghinc voert tot sinte ia
cob eñ doe hi sine ghesellen vāt doe ōtelde
hij alle dat daer gheschiet was

Exempel

Alsoe als Calixtus die paeus secht soe
was een fransoys die tot sinte iacob ghic
mit zijn wijf eñ mit sine kinderen in dē ia
re ōs heren dulent eñ hōdert om dz hi out
lopen wolde die sterkte dye in vrancrijcke
was eñ om dz hi sint iacob wolde vloeckē
Eñ doe hi tot die stat vā pāpilonē quam
doe sterf daer zijn wijf Eñ zijn weert dye
toech nae hem eñ hi nam zijn peert eñ zijn
ghelt daer hi eñ zijn wijf eñ sine kinderen
op voeren . Eñ dese pellegrim toech voert
al screpēde ouer dē wech eñ droech een mā
de mit sine kinderen op sine scolderen ende
die āder leide hi mitter hāt Eñ hem quam
een mā te ghemoete mit enē ezel eñ vā me
deliden so leende hi hē dē ezel dat hi sine ki-
deren daer op voeren solde Endō doe hi tot
sinte iacob ghecomē was doe opēbaerde
hi hem daer bi daer hi waecte eñ bede endō
vraghede of hi hem wel kende Eñ doe hij
sede neen doe sede hi ic bin sinte iacob dye
apostel die di minē esel gheleent heb eñ ick
sal hē di noch weder lenen mede weder te
keren Eñ du sultste weten dat dijn weert
doot sal vallen vā enē solre eñ du sullste al
alle dat weder hebben dat hi di ghenomē
had Eñ als dit alle aldus gheschiet was
soe quā hi blide te huus eñ doe hi sine kin-
deren vā den ezel ghedaen hadde doe voer
die ezel weder ewech .

Exempel

Het was een coopmā berocht vā enen
tyran eñ hi hielt hem gheuāghen Eñ dese
aenriep nerstelic sinte iacob dat hi hē wol
de helpen Ende sinte iacob openbaerde hē
daer die wachters waecten ende hij leydē
hem daer bouen in den toorne eñ altehāt
so neyghede die toorne also sere dat sine o-
uerste top op die eerde quam ende ghinck
daer vut sonder springhen ende hi ghinck
verlost van allen dinghen vā daer . Ende
doe die wachters dz vernomē haddē so vi-
uolchden si hē alle dat si mochtē also dz si
bi hē ghinghē ende nochtās so en saghen

si hem niet

Exempel

Dese voerseyde hubertus vā bisentinē
secht dat op ene tijt drie ridders vā lioens
voeren tot sinte iacob eñ die ene van hem
die voerden eens wijfs sack op zijn paert
om dat si hem des badt Daer na so vant
hi enen sieckē in den weghe die bi nae on
mactich was eñ hi sette dē op zijn paert
eñ hi nam des sieckē last eñ des wijfs sack
eñ droech dat ende volchde dē paerde mer
om dat hi amachtich wert vā die hettene
der zōnen eñ om die pyne vā den wege so
was hi seer sieck doe hi in galillien quam
Eñ doe hē sine ghesellen baden dat hi dēc-
ken solde om die salicheit zijnre siele do so
wort hi drie daghen stom Eñ op dē vier-
den dach doe sine gesellen verbeidēde wa-
ren sinē doot so verluchte hi swaerlic ende
sede Ic danche god eñ sinte iacob wāt bi
sine verdienslen bin ic verlost wāt doe ick
doen wolde dat ghi mi riet doe quamē die
duuelen tot mi eñ pijnden mi so sere dat ic
te male niet spreken en cōde dat behoorlic
is tot mijnre sielen salicheit endi ic hoorde
wel men ic en mochte nyet ātwoordē
eñ nu so quā sinte iacob eñ brachte in sine
luchterhāt des wijfs sack eñ in sine rech-
terhāt des arme mās stock dē ic in dē we
ghe gheholpē had also dat ic den stoc had
voer ene spere eñ den sack voer enen schilt
eñ ic anghinc die duuelen als of ic tornich
gheweest hadde eñ verweerde se mit enē
stock die ic ophiet eñ veriaechde se. nu siet
ic bin mit sinte iacobs verdienslen verlost
endi om sinen wille is mi weder die sprake
ghegeuē Hier om roepet eñ doet tot mi co
men enē priester wāt ic en mach nyet lan-
ghe wesen in desen leuē eñ hi keerden hem
om eñ seide tot een vā hem Vrient en dient
niet meer dinen here wāt waerlic hi es vā
doemet eñ hijs sal cortelick enē quadē doot
steruē Doe dese mā begrauen was seyde
dese ridder dat sinē here mer hij en achten
des niet eñ hi veronwaerdichden hē te be
teren eñ daer nae so wort hi in enē strijde
doerskeecken mit enen spere.

Exempel

Also calixtus die paeus secht soe was
een man van verselay die tot sinte iacobs
ghinck ende hem ontbrack ghelt ende doe
hi hē scaemde te bidden eñ hi onder enē bo
me lach eñ sliep so droemde hē dat hē sinte
iacob voede Eñ doe hi ōtspranck doe vant
hi tot sinē hoofdde een garsken broet ende
daer leefden hi xx. daghe lāck of tot dz hij
te huus quā nochtans so at hi so vele daer
of als hi mochte ende des anderen dages
so vant hi dat weder hele in sinē sack

Exempel

Calixtus die paeus secht dat een porti
re was vā berssalonien die in den iare on-
ses heren dusent eñ hōdert op sinte iacobs
dach voer eñ hi badt dat hi nummermere
vā sine vyāden molte gheuāghen werdē
Doen doe hi weder quam doer sicilien doe
wort hi in die see vā den heidenen gheuā-
ghen ende hi wort dicwijle van hem ver-
cofft in iaer mercten Ende doe hi xiij wert
vercofft was ende hi mit dubbelden ketle
nen ghespānen was so anriep hi sinte ia-
cob. ende sinte iacob openbaerde hem eñ
seyde Doe du wereft in mijnre kerckē do
lietes du achter te bidden om die salicheit
dijnre sielen ende du badeste allene om die
verlossinghe dijns lichames endi daer om
so hebstu dit ongheualle ghehadt men om

dat onse here ontfermhertich is so heeft hi mi ghesent dat ic di verlossen sal Ende altehant so braken die ketene ende hi droech daer of een deel doer der sarracenē lant eñ hare borghen om te tughen dit mirakele eñ quam weder tot sinē lande daer dz alle die luden saghen want als hē yemant vā ghen wolde als hi die ketene sach soe liep hi van hem Eñ oec als in die wildernissen warē wilde ossen ende wilde dierē die to hem quamē altehant als si de ketene sagē so wordē si verueert eñ liepē alle wedē van hem.

Exempel

In den iare ons herē dusent twe hondert eñ xxxviij. so was een iōghelinc van simpelheden bedroghē welcke iōghelinck was van enē borch die praga hete de staet tusschen slozens eñ pilsopen Eñ op sint iacobs auōt so stack hi dat puer in een zijns voechdes coorne om dat hi om dat hi sine erfnisse ondergaen wolde Hier ōme wort hi veroordelt datmē hem slepē solde eñ bernen Eñ hij biechte sine sundē eñ offerde hē selue sinte iacob Eñ doe bi langhe ghelepet was in een hemde op een steenachtich lant so en gheuoelde hi ghene quetsinghe in sine lichame noch in zijn hemde Eñ ten laetsten wort hi an ene staeck ghebonden eñ men leide holt al ōme hem eñ men stac dat puer daer in eñ dat holt eñ die bandē verbarnden eñ hi de altoes sinte iacob an riephi en wort niet ghequetst noch in sine lichame noch in zijn hemde Eñ doe si hem weder int puer werpē woldē so verlosten hem sinte iacob echter Eñ god wort daer of ghedanct endē gheloeft ende sinte iacob sine apostel.

Die legende van sinte cristoffel die hilighe martelaer.

Cristoffel was van den ghesachte van chanaan eñ hi was groot van lichame eñ vreselic van anghesichte eñ hij was xij. cubitus lanc alsoe alsmen in sine wercken leest Op ene tijt doe hij stōt voer enē prince van canaan so quamin zijn hert dat hi soecken wolde den meestē prince van der werelt eñ dat hi mit hē woenen wolde Alsō so quā hij tot enē grotē conic daer die ipeuwe mare of ghinc dz de werelt gheen meerder prince en had Doe hem die conic sach doe ōtfinc hi hē gherne ende dede hē woenē in zijn hof Op ene tijt soe was daer een spelman eñ sanc een liedekē voer dē coninck daer hi vaeck den duuele in noemde Oer om dat die conick een kersten mēsche was so seghende hij hē alsoe dicke als hi dē duuel hoorde noemē in den anſichte mit enen cruce Doe dz cristoffel sach so verwōderde hē sere waer ōme dat die conic dat dede eñ wat dit tekē bedude Eñ doe hi dat dē conic vraechden eñ hi hē des niet seggha en wolde so sede hē cristoffel En segt ghi mi dit niet so en sal ic nyet meer mit di woenē Eñ hier mede soe wort die conic ghedwōghen eñ sede tot hē Doe wanneer ick den duuele hore noemen soe teyksene ic mi mit desen teikē ōme dat ick mi ontsie dat hi enighe machte mocht crighē daer hi mi mede mochte scadē Doe sede cristoffel weder tot hem Ontsietstu dē duuel om dat hi di schaden mach soe schinet dat oec dz hi meerder endē machtigher is dan ghi den du so sere ontsietste aldus en heb ick nyet dat ick beghere want ick meende dat ick gheuōden hadde dē mach

richsten eñ den meesten here vā der werelt
mer nu so bliuet ghesont wāt ick wil den
duuel gaen soecken dat ic hem tot enē he-
re ontfanghen mach endē dat ic zyn knecht
te worden mach Aldus ghinc hi van den
coninck eñ ghinc den duuel soecken Ende
doe hi doer ene wildernisse ghinck so sach
hi eue grote menichte vā ridders Eñ ene
van den ridders weest ende veruaerlic die
quā tot hem ende waechde hem waer hy
ghinghe Cristoffel ātwoorde hem ick gae
soecken den here der duuelen dat ic hem to
mynre behoef tot enē here sal nemē Eñ hy
sede hem Ick bin die ghene dē du soeckes
Doe wort cristofel verblidet eñ verbāt hē
seluē dat hi ewelick zyn knechte solde we-
sen eñ hi ontfinck hē voer sinē here Doe si
beyde aldus te gader voeren eñ si in enen
ghemenē wech een cruce saghen staen al-
tehant als die duuel dat cruce sach staen
so wort hi verueert eñ liet den wech eñ hi
vloech vā daer Ende hi leide cristofel doer
ene wildernisse eñ daer nae so bracht hi hē
weder in den weghe Doe dit cristoffel an
sach doe verwōderde hem endē seyde waer
ōme dat hi vā verre den slichten wech ge
laten hadde eñ dat hy so verre vut dē we-
ghe dwaelde eñ ghegaen waren doer soe
scarpen wech Endē doe hem dat die duuel
in gheenre manieren segghē en woldē soe
seyde hē cristoffel En segstu mi dat niet so
sal ick altehāt van di varen Hier bi wort
die duuel ghedwōghen eñ sede hem aldus
Een man was die mē iesus christus hiete
an den cruce ghenaghelt ende als ick dit
teyken vā den cruce sie soe ontsie ic mi sere
ende vā groter wesen so vlie ick Doe seide
Cristofel tot hem So is dan die cristus ve
le meerder en machtigher dā ghi wes tey
ken daer du voer vliedste eñ so sere ōtsieste
Noch heb ic om niet ghearbeidet eñ noch
en heb ic niet gheuōden den meesten prin-
te van der werelt nu bliuet wol ic wil di
laten eñ cristū soeckē Eñ doe hi lāghe ghe
socht had eñ gheuraghet wie hē cristū sol
de lerē kennē so quā hi ten laetstē tot enen
cluesenaer die hē cristū predicte eñ leerde hē
nerstelic in sine geloue Eñ die heremite sey
de tot hē Dese conic den du meenste te die
nen die wil alduse danigē dienst . dz ghi dic
moet vastē Cristofel sede . hi eyschet enē an
derē dienst vā mi dat en mach ic niet doen
Die heremite die seyde doe weder tot hem
Ghi sult hem oeck vele bedinghe moeten
doen . Doe seyde cristofel weder tot hem
Ick en weet nyet wat dat dat is dē dienst
en mach ick oeck niet doen Ende doe sey-
de dye cluesenaer tot hem Wetestu dye ri-
uiere nyet wol daer vele luden in anxte vā
hare liue ouergaen ende daer oec vele men
schen in bederuē ende verdzencke Doe sey
de hi Ja ick . Doe seyde hem die heremite
Om dat du groot bilde van lichame ende
sterck van leden wiltstu daer sitten bi den
riuiere ende alle die luden daer ouer dza-
ghen so sal dat den coninck den du dyenen
willde seer bequame wesen ende ick hope
dat hi di openbaren sal Doe seide cristofel
tot hem Desen dienst mach ick wol doen
eñ ick beloue hem dat ic om sinē wille den
dienst doen sal Aldus ghinck hi tot die ri-
uiere ende maecte daer ene woeninghe to
zynre behoef ende hi droech ene grote roe
de in zynre hant daer hi hem in den wa-
ter an mochte holden eñ hi droech se ouer
alle die daer quamen Doe hi dat langhe

ghedaen hadde so gheuielt op ene tijt doe hi in zijn huys laech dat hij hoordē eens kints stēme die hē riep eñ seide. Cristoffel comet vut eñ draecht mi ouer Altehāt soe ghinc hi vut eñ en vant niemāt. Doe hij weder quā in zijn huysken doe hoorde hij echter ene stēme die hē riep endē hi en vant daer niemāt. Eñ doe hi weder quam doe hoorde hi echter ene stēme derdewerf roepen Doe ghinc hi vut eñ vant daer een kindeken sitten op dē oeuer vā die reuiere endē het badt cristoffel dat hi hem ouer wolde draghen. Cristoffel nam dat kint op sine scolderen eñ nam sinē stoc in sine hāt eñ stac se in die riuiere om ouer te gaen ende dat water vā die riuiere begōde allencken te heffen eñ dat kint begōde swaer te worden als loet eñ hoe hi veerder ghinc hoe dz water meer wpesch endē dat kint begōde meer ende meer te weghen op cristoffels scolderen mit al te swarē laste also sere dat cristoffel in grotē angste was endē ontsach hem sere dat cristoffel daer verdrēcken solde Eñ doe hi mit pinē bi na ontgaen was eñ ouer die vloet ghecomē was eñ hi daer dat kint an den oeuer had neder gheset so seide hi hem Kint du hadste mi in groten angste ghebracht eñ du waerste soe swaer al hadde ick alle die werelt op mi ghehad ic en hadde nauwe also grotē last ghehad Doe ātwoorde hē dat kint Cristoffel en ō wonder di niet want du en haddes niet al leue op di alle de werelt men du hebst oec op dine scolderē ghedraghē den ghenē dye die werelt maecte wāt ic bin cristus dē du in dese wercken dienes Eñ om dz du weten sultste dat ic waer segghe als du ouercomes so sette dijnē stoc neuē dijn huus in die eerde eñ du sultste sien des morghens dat hi ghebloepet sal zijn eñ hi sal vruchte op hē hebben Eñ altehāt was hi vut sine oghen Doe cristoffel ouer quā doe stac hi sinē stoc in die eerde eñ do hi des morghēs opstont doe vāt hi dat hi bladē hadde als een palmbome eñ hi hadde dattelen daer op Hier nae quā cristoffel te Halon in ene stat vā Iicien Eñ om dat hi haer tōghe nz en verstont so badt hi gode dat hi hē wolde gheuē verstandenisse vā der sprake eñ doe hi in sine ghebede was doe hieldē hē die richters voer enē sot eñ lieten hē gaen men doe cristoffel die tale vā gode ōtfanghen had so decte hi zijn hoeft eñ quā tot die stede daer hi stridē solde Eñ die kerstē die mē daer pijnde stercte hij in onsen here Doe sloech hem een vā den ridders int angesichte Doe ondecten crestofel zijn aen gheſichte eñ sede En ware ic niet kerstē ic solde altehāt mijn onrecht wreken. Doe sette cristoffel sine roede in die erde op dat hi dat volc mochte bekerē so badt hi gode dat si bloeyen solde eō altehāt so ghestede dat also eñ daer ōme gheloefdē in christo acht dusent mēsen Eñ die conic sande cc. ridderē die cristofel voer hē brenghē soldē Eñ doe si hem in sine ghebede vōden ende hē ontsaghen so seden si dz den conic. Doe sande die conic noch cc. ridders die welcke doe si cristoffel vōden in sine ghebeden soe wordē si oec bedende mit hem eñ cristoffel stōt op eñ sede wat soect ghi Eñ do si sine angheſichte saghen so sedē si. Die coninc heeft ons tot v ghesant dat wij v tot hem gheuāghen brēghen soldē Cristofel seyde hem. wolde ic ghi en mocht mi daer niet brenghē ghebōden noch onghebōden Si

seden. wiltstu niet comen soe gaet vrilick
waer du wilste eñ wi sullē den coninc seg-
ghen dat wi di niet en vōden Dat en sal
also niet gheschien sprac hi men ic sal mz v
gaen Eñ cristoffel bekeerde se tottē ghelo
ue eñ hi dede hem sine hāden op sinē rug-
ghe binden eñ dede hē ghebōden voer dē
coninck leyden Doe hē die conick sach do
wort hi verueert eñ viel vā sinē stoel End
daer na boerdē hē sine knechten op eñ hij
vraechde cristoffel hoe hi hiete eñ vā waer
dat hi was Doe sede hē cristofel Eer dat
ic ghedopet was so hiete ic verstoten men
nu hete ic cristofel Doe sede die coninc. du
hebste di enē gheckē name ghegeuē na cri-
stus die ghecruyst was dye hē seluē noch
di niet helpen en sal moghen Nu segt tho
uenaer vā chanaan waer ōme en doetstu
ghene sacrificie ōsen goden Cristofel seide
hem. mit rechte bestu ghehietē dagarijs
wāt du biste der werelt doot ende des du
uels gheselle eñ dine goden zijn der mēscen
hantwerck Doe sede hē die conic Du bist
gheuoedet ōder wilde beesten daer om soe
en moghestu niet spreken dā beestelic end
dat die mēscen niet en verstaen. Hier ōme
wildi sacrificieren so sultstu grote ere ont-
fanghē eñ en wildi des niet doen so sal ick
v seer doen pynighē Eñ doe cristofel nyet
sacrificierē en wolde doe dede hi hē legghē
in ene karcker end hi dede die ridders die ō
cristoffel ghegaen warē om cristus wille
onthoefden Daer nae dede die coninc mit
cristoffel twe scone iōcfrouwen in dē kerc
ker sluten vā welcke die ene hete nycea eñ
die ander aquila eñ hi beloefde hoer groet
goet op dz si hem daer toe brenghē moch-
ten dat hi mit hē misdede Doe dit cristofel
sach doe gaf hi hē tot sine ghebede Ende
doe die iōcfrouwē hē begōden te rorē mit
helsen eñ mit tastē so stōt hi op eñ seide hē
wat soect ghi eñ om wat sake so sidi hyer
inghebracht Die wijuē die verueert wor-
den vā de claerheit zijns ansichtes die sey-
den Hillige man ontferme di ōser dat wij
moghē ghelouē in dē god dē du predickes
Doe dat die conick hoorden doe dede hi se
voer hē brenghē eñ seyde Si di oec verleit
ic swere v bi den godē ten si dat ghi offert
den goden ghi sult quader doot steruē Si
antworden hē. wiltstu dat wi dē godē of
feren so doet die straeten reynighē eñ doet
oec die luden in dē tempel vergaderē Als
dit gedaen was eñ die iōcfrouwē in dē tē-
pel ghecomē warē so ōtgorden si hē ende
bōden hare riemē den goden om den hals
eñ si toghen se neder eñ braecken se ontwe
Eñ si seyden den ghenē die bi hem stōden
gaet eñ haelt medicinē dat si v goden ghe
nesen Doe dede die conic aquila hāghen
eñ dede haer an dē voetē bindē enē grootē
steen eñ also dede hi alle hare ledē scorē eñ
doe si doot was doe werpmen nicea haer
suster in een vuer ende si ghinck daer vut
onghequetst Eñ doe sloech mē se dat ho-
uet of Hier na soe brachtmē cristoffel voer
dē coninc eñ hi dede hē slaen mit yserē roe-
den eñ hi dede hē enē yserē gloeyēde helm
op zijn hoeft setten Eñ daer na dede hi ma
ken een yserē fornace eñ dede cristoffel daer
op binden eñ werp daer ōder vuer eñ pec
eñ dede se barnen mer die fornace smelten
als was eñ cristofel quā onghequetst dar
vut Daer nae dede hem die conick an ene
stake binden eñ hi dede hem van vier hon
dert ridders doerschietē mer die scuttē dye

bleuen in die lucht hāghen ende gheen vā die schuttē en moechten sinte cristoffels lichame ghenaecken Ende die coninc meende dat hi vā den ridders ghescotē was eñ bespotte hem Ende altehant keerden een van den ghescutte vut der lucht ende vpel den coninck in zijn oghe ende hij wort altehant blint Doe sepde sinte cristofel mozghen sal ick sterven men du tyran du sultste maecken moedder van mijnen bloede ende du sultste daer mede dijne oghē salue ende du sultste ghenesen . Doe dede hem die coninck onthoefden ende dpe coninck nam een luttel vā sinen bloede ende lepde dat op sine oghen ende sepde Ju cristofels godes name ende altehant wort hi ghenesen Doe gheloefde die coninck ende gaf een ghebot so wie gode ende cristofel blasphemierde datmen den altehant solde verslaen mitten sweerde

D

Sute Anna onser lieuer vrouwē moeder dach

Sinte heraclius dach die dē philippensen vā den apostel paulo ghesant was eñ wort ghecroent mit die martelie endē rust in die selue stede Eñ ꝛc

Die legēde vā sinte Anna ghenomen vut dē spieghel historiael

Dese hilige mā Joachim ghebozē van galileen vā die stadt nazareth die he uet ghenomē tot een wijf de hillige vrouwe anna ghebozē vā bethlehem Dese hebben gheleeft te samen rechtuerdelic voer gode eñ voer dē menscen also dat si hare tytlijcke goet in drien ghedeylt hebben gheuende dat ene deel dē tempel ende dē dienres des tempels . Dat ander den pelgrimmē eñ den armen Eñ dz derde deel hieldē si to haer selues behoef eñ tot hare huusghesinne Eñ als si alds leefdē xx . iaer lanc eñ ghene kinder en creghē so hebben si gode gheloeft waert dz hi hē ene vruchte vleenden dat si die schicken solden tot den dienst godes Eñ als si aldus alle iaer tot iij . sonderlinghe hoechtijden als gheboden was te ierusalem toghē tottē tēpel soe ilt ghescriet dat in die hoechtijt die in den wijnter comet eñ ghenoemet is festū encenijzū dat ioachim opclam te ierusalē mitten mānen vā zijn gheslachte eñ mit sine ghebuerē dat doe ioachims offerhande te ierusalē inden tempel vā den biscop ysacher nz onweerden vā den altaer ghewozpē is Om dz hij die onvruchtbaer was eñ in die wet mopses vmaledijt was hē vermat mittē vruchbare mānen bi dz hilighe altaer te staen waer om hi seer beschamet wort eñ also bedruct dat hi vā scaemte niet te huus dorste gaen op dat hij dat grote verwijt der scanden die hē die biscop ghedaen had nz hozen en solde vā den mānen vā sine ghesslachte die dat in dē tempel gesien hadden Hier om en keerde hi nz weder te huus eñ hi ghinc tot tot sine hierden die sine beestē bewaerden Eñ als hi een wijle tyts daer gheweest had so gheuielt op enē dach dat op een plaetse daer hi allene was , dz dpe enghel godes hem openbaerde mit groter claerheit ende hem vermaende dat hi npet verueert en solde wesen vā de grote claerheyt ende hi sprack tot hem mit troostelike woozden ende sepde Ick bin die enghel godes des heren van hem tot di ghesant dat ick di bootschapen sal dat dijne ghe-

bede verhoort eñ dat dijn aelmissen voer dat aensicht godes ontfanghen zijn want die here aldus secht tot di Ick heb ghesien dijn scaemte eñ dat verwijt der onuruchtbaerheit dat di onrechtelic is opghelecht wāt god niet en is een wreker der naturē mer der sundē. Eñ daer om wanneer god ōse here yemāt onuruchtbaer holt dz doet hi daer om op datmē wetē sal dz die vruchte die vā den onuruchtbarē mēsce comet niet ghebozē en wert vut ghenoechte des vleysces men dat daer zōderlinghe is eene wōderlike gaue gods Ghi weet wal hoe dat sara abrahams wijf die eerste moeder vā uwen ghellachte onuruchtbaer was tneghentich iaer eñ dat si noch wā pzaac den god beloeft had die benedirie van alle den volck Oeck weet ghi dat rachel lāghe tijt onuruchtbaer was die nochtans ioseph wan die naemaels here vā egipten wort Wie was ye starcker dan sampson of hilligher dā Samuel eñ dese beide hadden nochtās onuruchtbaer moeders wilt daer om die redene eñ exempelē ghelouen dat dz ontfanghen der kinderē eñ die ghebooste die vā onuruchtbare menschen comet alle tijt wat sonderlighes pleghet te beduden. Aldus dā so sal anna dijn huusvrouwe di ene dochter baren eñ du sultste haren name hetē maria Dese sal wesen also als du gheloeft hebste ter stont vā hare iōgher ioecht den here ghehillicht Endē sal van den buuck haerder moeder vol wesen van dē hilligē gheest eñ en sal niet cōuerfieren vut wendelic ōder die ghemeent mē si sal stadelic bliuen in dē tempel des herē op dat gheen quaet vermoeden vā haer en sal wordē ghehadt of ghesecht Ende ghelijckerwijs als si wōderlick sal ghebozen worden van der onuruchtbaerre moeder alsoe sal si maghet bliuende enē sone barē die ieshus sal wordē ghehetē die nae sinen name wesen sal een beholder alre mēsce eñ dat sal di wesen tot een teycken dat soe wānneer du coemste tot iherusalem in dye guldē pozte so sal anna dijn huysvrouwe di daer te ghemoet comē eñ si sal sere sozch voldich wesen vā dine achterbliuē eñ si sal oeck seer verbliden als si v weder sal sien. Ende doe die enghel godes hem dit ghesecht hadde also scheide hi doe van hē ende Eñ hi openbaerden hē des ghelijcke anne zijnre huysvrou oeck aldus segghende En wilt v niet ontsien anna Ic bin die engel die dijn ghebet gode gheoffert heb eñ wete dat ic daer om vā gode ghesant bin to di om dat ick v bootscapē sal dz een dochter vā v ghebozē sal wordē dye ghehietē sal wordē maria eñ van dese maria sal ghebozē wordē die ghesontmaecker eñ die beholder alre menschen nochtans soe sal si een maghet bliuē Eñ dese sone die vā haer gebozen sal wordē die sal wordē ghenoemet ieshus dye sal wesen die salichmaecker van deser werelt Dese selue maghet als si ghebozen is dan soe sal si alle tijdt gode dyenen in den tempel Ende si sal wesen ende ewelīken bliuen ene reyne onbeulecte maghet. Ende si sal wesen ene suuer ende ene cuysce ende ene reyne fontreyne der fontreynen ende oeck mede een bloeme bouen albloemen Ende dese bloeme der bloemē dz sal wesen die reyne onbeulecte kuysce heylighe maghet maria die van v beyden sal ghebozen worden Eñ dz van haer voert comen sal dz sal hetē die hillighe vrucht eñ

die salighe wucht ende die alre edelste dat is die salichmaecker ende die ghesontmaecker deser werelt christus iesus des leuendē godes sonedie van dese hilighe ghebenedide maghet gheboren sal worden ende vō lossen sal die verlozen scapen deser werelt Ende als die enghel hē beiden dit gheseght eñ geboodtscapt hadde dat die dochter maria solde hietē eñ dat si na drie iarē gode in den tempel sal dienē eñ wesen ende bliuen ene hilighe kuysche maghet die den sone godes voortbrenghen sal op deser werelt Daer ōme soe staet nu op endē climmet op te iherusalem ende als du comelste tot dpe gulden poorte die daer ōme die guldē poorte hietet want si verguldet is daer sultstu te ghemoete comen Joachim dinen mānedat di wesen sal voer een teyckē der waerheit Aldus so hebben si beyde ioachim eñ anna nae den gebode des enghels malcānder te ghemoete ghecomen ende verblidet gheweest vā malcander te sien ende verselkert vā dat kint dat hem beloeft was Eñ nae dien dat si god den here anghebeden haddē in den tempel so zyn si weder om te huus ghecomē ende hebbē ene dochter gewōnen die si maria hieten welcke dochter si tot den tempel ghebracht haddē mz eerwaerdigher offerhande nae den tyden dz si drie iaer olt ghewozden was Eñ doe si aldus tot den tempel ghebracht wort soe clam si die vyftien trappen voer dē tempel op in hare tedere ioecht sonder pemants hulpe . Ende als si haer ghebet te samen ghesprokē hadden soe toghen die olders weder ōme te huus endē lieten dat ionghe maechdeken in den tempel bliuen mit den anderē maechden daer dat hillige kint sta delike voortghinck in groter hillicheit endē dicwyle vertroest wort van die godlycke openbaringe ghebuyckende stadelic dat gheselschap der hilligen enghelen Si wzachte ghelyck de ander maechdē mit hare hāden Eñ daer de ander maechdē pleghen te werckē wolle eñ vlas daer wzachte si altoes vā side ende purpur Alsoe dat die ander maechden in een voerblyckende teyckē haer pleghen te hieten coninginne der maghеden . Nae dien dat si was gecomē to haer xiiij . iaren eñ die biscop des tempels haer geboden hadde dat si met den anderen maechden nae de maniere des volcks eñ der oltheit hyliycken solde daer alle dpe ander maechden den biscop ghehoorsaem warē tot huwelic gaende daer antwozde die hilighe maghet maria allene op dat si dat met doen en mochte ōme dat si van hare olders belouet ende ghegheuen was altoes te bliuen in den dienste godes alsoe langhe als si leuede . Ende oeck dat si daz bouen gode van hemelryche den schepper alre creaturen gheloeft hadde hare reynicheit suuer ende onbesmet te bewaren ende te hoeden Hier ōme so was die biscop des tempels seer begaen . In den eersten wāt hi die beloftenisse van der maghet maria niet breken en dozste . Ten anderdē ōme dat hi den volcke den ioden ghene onghewoenlycke seden ofte manire dozste inbrēghen want dat upe ghesien noch oec ghehoozt en was in der ioedscer wet dz enich sterflick menschе gode vā hemelryche reynicheit solde louen Endē wāt daer anskaende was ene grote eerwaerdige hoechtyt der ioden soe worden daer te samen ghеroepen die olde eñ wyse vā den ioetschen

volcke den dat alle goet dochte van gode
raet te vraghē watmē in deser twifelach
tigher saken solde moghē doen Eñ doe si
aldus stadelic in haer ghebede warē eñ de
biscop toeghinc vā gode raet te ōtfanghē
so wort daer een stēme gehoort vā den he-
mel die sprac eñ seide Alle die ghene die vā
dauids huus eñ gheslachte zijn die bequa
me zijn te hylijcken eñ niet ghehylijct zijn
die sullen elc bi sonder ene zōderlinghe roe
de ten altare brenghen eñ als alle dese roe
den tot dē altare ghebracht zijn ende men
dan siet dat een van hem als die prophete
Jzayas gheprophetiert heft bloeyende is
daer die hillighe gheest in eenre ghelijcke-
nisse vā ene witte duue bouē op sit die de-
ser roeden toebehoort die is die ghene dye
deser hilliger maghet ghetrouwet sal wer
den Eñ onder alle dese die van dauids hu-
se warē die hare roede totten altare soldē
brenghen so was allene ioseph hē scamen-
de eñ en dorste sine roede nyet tottē altare
brenghē Eñ daer ōme wāt daer gheen tei
ken vā den hemel en opēbaerde so was de
biscop bedroeft Eñ als hi anderwerf gaen
solde vā gode raet te vraghen so wort hē
gheātwordet vā bouen dat die mā allene
sine roede niet totten altare ghebracht en
had dē die maghet ghetrouwet solde wer
den Eñ altehāt als ioseph vā den bischope
ghebodē was eñ hi sine roede tottē altare
ghebracht hadde so wort si bloeyende eñ
ene witte duue vā den hemel quam eñ sat
op die roede Also dat bi desen teykē kenlic
was dat die maghet van ioseph ghetrou-
wet solde wesen Eñ na dē dat ioseph ma-
riā ghetrouwet had so keerde hi weder te
bethleem in sine stat eñ tot sinen huse om
te beschicken alle dinck de tot der brulofte
noot mochtē wesen Ende die hillighe ma
ghet toech tot nazareth tot haers olders
huus mit seuen ghelijcke olde maechden
die haer die biscop mede ghegeuē had om
die groetheit haers gheslachtes eñ des mi
rakes dat daer gheschiet was. Eñ in den
dage doe maria in hare ghebede was sere
contemplerende doe quam tot haer die ar
gel sinte gabriel eñ brachte haer die boot-
scap dat si ontfanghē solde dē sone godes
als claerlick ghesecht is in die hoechtijt vā
onser lieuer vrouwē bootscap Die hillige
leraer ioānes damascen⁹ scrijft dz coninck
dauid onder sine ander kinder hadde twe
sonen daer die ene of ghehietē was nathā
die een priester was eñ salomon die een co
ninck was Vā die linie van Nathā die da
uids soone was soe is ghecomen leui dye
twe sonē wan die ene die hiete melchi end̄
dee ander hieten panthera Panther wan
perpantheram Perpanther dye wan Jo-
achim Joachim wan die reyne ende onbe
ulecte maghet mariā Dese Joachim als
voer ghescreuen is nam tot enen echtē ge
trouden wijue Anna die van aaron des o
uersten presters moyses brueder ghecomē
was eñ hadde ene suster ghenoemet ysme
ria. dese ysmeria wan elizabeth ende eliud
Elizabeth die wan sinte iohan baptistam
den voerloper christi onses heren End̄ vā
eliud soe is ghecomen ennui. Van dese en
nui soe is gheboren die hillighe biscop ser
uacius welckes hillighe lichame dz rustet
in die stadt van maestrichte op der masen
in den bisdomme van ludick. Anna die
heuet ghehadt drie mānen in hare leuē als
Joachim Cleophas ende Salome. Van

den eersten man als van Joachim heeft si ghewōnen en dochter als mariā die moeder ons heren welc als ghesecht is ioseph ondertrouwet is Eñ nae den dat ioachim ghestoruē was so trouwede si enē anderē man die ghenoemet was cleophas Bi desen so wan si een ander dochter die oec maria gheheten was de si namaels te wijue gaf enē man ghemoemet alpheus . Dese maria wan bi harē man alpheū vier sonē als sinte Jacob die minre sinte Joseph die rechtuaerdighe die oeck barnabas gheheten was eñ die twe apostolen sinte Simō end̄ sinte Judas thadeus Eñ doe dese anderde mā van sinte Anna ghestoruē was doe nam si harē derden man die Salome ghenoemet was vā welcken si een dochter wan die si oec maria hiete welcke si namaels zebedeo tot enen wijue gaf Eñ dese maria wan bi zebedeo hozen man twe sonen als dē hillighen apostel sinte iacob de meerder eñ sinte Johā euāgelista

E

In ephesien der hillighen vij . slapers martelarē dach .

Te nycomediē sinte hermolaus priesters dach vā wes lere sinte pantaleon bekeert wort ende dese wort vā maximiaen geuāghē eñ om dē name cristi ōthoeft

Die legende vādie seuen slapers

Die seuen slaepers wordē gheborē in die stadt vā ephesien Wāt doe decius die keyser die kerstē veruolchde eñ hi te ephesien quā doe dede hi een tempel maecken in dat middel vā der stadt op dat alle die ludē deelaftich soldē wesen an der afgodeu offerhāde . Eñ doe hi alle die kersten soecken dede eñ hi se dwanck te offeren of te doden Eñ also hadd̄ dz volc anxte voer die pine so dat die ene vrient vā den anderen ghinc eñ dat kint vā den vader eñ dye vad̄ vā dat kint Doe worden in die stadt seuē kerstē gheuōden die ald⁹ hetē Martinianus Dyonisius Malcus Maximinianus Johānes Serapion eñ Constātinn⁹ Doe dese dit saghē doe haddē si alte grotē rouwe Eñ al warē si die eerste vā dē pallayse nochtās so v̄smadē si die offerhande der afgoden eñ si hielden hē heimelic in dē huyse eñ daer warē si in bedinghe end̄ in vasten Eñ doe wordē si besculdicht eñ voz Decio ghebracht eñ men ondersocht se al daer dat si waerachtighe kerstene waren eñ men gaf hē verste dat si hē soldē mogē ōme keren eñ men liet se gaen tot dz Decius weder quame eñ hier binnē deylden si dē armē alle haer goet Eñ mit ripen rade so ghinghē si op dē berch Celyon om dz si daer soldē moghē schulē Eñ doe si daer lāghe tijt warē so diende een van hē altoes eñ als hi in die stat ghinc so dede hi an een arm mās roc Eñ doe deci⁹ wed̄ ghecomē was eñ hi se dede soeckē doe wort malcus haer dyenre verueert ende quam vut dye stadt van epesien tot sine ghesellen ende sede hē die grote verwoetheyt des keysers decij Ende doe si dat hoordē ende alle sere verueert waren soe leyde hem malcus dat broet voer dat hi ghebracht hadd̄ dat si te stercker solden zijn te striden als si gegheten hadden Men nae der tijt dat si alle hare auontmale ghegheten hadden ende si alle bi malcanderen saten ende spraecken al screyende alsoe als god onse here wolde soe worden si tehant alle slapende . Ende

des anderen daghes doe men se ghesocht hadde eñ men se niet vinden en mochte so was Decius seer droeuich dat hi dese ion ghelinghē hadde verlozen eñ doe wozdē si ghemeldet dat si laghen in den berch van celion eñ dat si alle haer goet ghedelt had den den armen kerstenē eñ dat si noch vol standich weren in harē wille Eñ hier om gheboot decius datmen haer vaders ende hare moeders solde doen comē eñ hi dreyghede se te doen doden ten ware dz si van hē seden dat si wilden eñ si beschuldichden oec eñ claechdē dat si haer goet den armen ghegeuē hadde. Doe dachte hi wat hi mz haer doen solde Eñ mit godes voersichticheit so liet hi dat gat toeleggen daer si in laghen mit stenē op dat si daer sterue solden van honger eñ van dorste eñ all dat deden die knechten Eñ twe kersten screuē hare martelie welcke ghehietē warē theodorus eñ rufinus eñ leidē dat heimelick in den stenen cōyer doe decius eñ alle sine geslachte ghestoruen was nae drie houdert eñ lxxvij. iaer in den dertichstē iare dz theodosius die keyser hadd ghereguiert doe vrees daer een ongheloue op en de men seide dat die doden nyet en solden verrisen hier na Eñ om dese ongheloue die doe ōder dat volc quam so wart die kersten keiser theodosius seer bedroeft want hi sach dat dat ghelone hier mede seer verdonckert wart Eñ hi dede enē sack an eñ hielt hē besloten eñ screide dagelix al te seer tot gode. Doe dit die ōtfermhertighe god ansach so wolde hi vertroosten die ghene die daer screyden eñ oeck vaste an reckē van die verrisenisse der doden eñ hi ondede den schat der goedertierenheit eñ hi uerwecte dese voesc-

uen martelaren in aldō Onsehere die sanden in ens borghers van ephesien herte dat hi ene stalle op den berch wolde maeken tot zyñre hierden behoef Eñ doe die metselaers die cule opbraken so stōden dese seuen op eñ si grueten die ene dē anderē endē si meenden dat si daer nyet meer dā enen nacht gheleghen hadden Eñ si maechden malcus die hem ghedient had wat dat decius vā hem ghezdelt hadd Endē hi antwoorde hem. als ic v ghister anōt sede so sochtmen ons dz wi dē afgoden offerē solden. siet wat dye keyser van ons dencket martinianus die antworden hē eñ seyde Eñ god weet dat wi niet en sullen die afgoden anbeden Eñ als hi sine ghesellē gesterct hadde soe hiete hi malcus dat hi tot der stat gaen solde om broot te copen endē oec dat hi meer broots brēghen solde dan hi ghisteren dede eñ dat hi oec vernemē solde wat die keiser beuolen hadd Doe nam malcō vijf schillinghē eñ ghinc vut dē cule Eñ doe hi die stenē sach leggē voer de cule so dochte hem dat groot wōder mē om dat hi op ander dinghē dachte so en achte hi des niet seer vā den stenen cōyer doe hy aldus veruaert quā tot die poorte vā ephesien so hadde hi des groot wōder om dat hi daer bouen op die poorte een cruce sach staen Eñ hier ōme ghinc hi tot een ander poorte ende ōme dat hi daer oeck een cruce sach staen op die poorte so verwōderde hē noch meer Eñ doe hi sach dat bouē alle die poorten crucen stōden eñ dat die stadt verkeert was soe seghende hi hem eñ ghinck weder tot der eerster poortē daer hi eerste in quā om dat hē dochte dz hem droemde mer hi verstolte hem seluē endē decten zyñ

hoeft eñ ghinc in die stadt. Eñ doe hi quā tot den gheuē die broot vercoften so hoor de hi dat die lude vā christo sprakē Eñ doe woert hi noch meer verwōdert ende seyde wat is dit eñ wat bedudet dit dat ghiste, ren niemāt cristū doorste noemē eñ nu spre ken alle die ludē van cristo Ick vermoede dat dit die stat vā ephesien niet en is men si is anders vertimert eñ ic en weet āders gheen stadt also ghedaen Eñ doe hi ghe, uraghet hadde eñ men hē sede dat dz wa, re die stat vā Ephesien so meende hij voer waer dat hi dwaelde eñ hij dachte dat hij weder tot sine ghesellē ghaen solde noch, tans so ghinc hi eerst totten ghenē die dat broot vercoften Eñ doe hi sinē siluerē pen ninc voertbrachte so verwōderde dē ghe, nen die dat broot vercoften eñ spraken on der malcāder dat die iōghelinck enē olden scat gheuōden hadd̄ men doe malcs sach dat si mit malcāder spraken so meende hij dat si hē voer den keyser brenghē wolden eñ hi woert verueert eñ badt hem dz si hem woldē laten gaen eñ dat si dat broot mit dat ghelt soldē holdē men si hieldē hem eñ seden vā waer bistu wāt du hebste des ol den keysers scat gheuōden wijset hē ons eñ wi sullen dine ghesellen wesen eñ si vin ghen hē eñ wi sullen swighē wāt anders en sal dat niet moghē verholen bliuē Endē malcus en cōde hē nyet vant worden van wese eñ anxt. eñ doe si saghē dz hi zweech doe woerpē si hē een corde om dē hals endē toghe hē doer die straten doer dat middel vā der stat eñ die mare ghinc vut dz de iō, ghelinc enē grotē scat gheuōden had Endē doe alle dat volc om hem vergadert was eñ si verwōderden soe wolde hi ghenoech doēn eñ sede dat hi ghenē scat gheuonden en had Eñ hi sach al ōme eñ hi en kanden niemāt Eñ hi sach oeck in dat volc op dat hi yemāt mochte kennē van sine maghen die hi meende dz noch gheleeft haddē Endē doe hi daer niemāt en vant so stōt hi als een sot in dat middel vā dē volcke vander stadt Eñ doe dit sinte mertijn dye biscop hoorde eñ antipater die ouerste richter die corzelic eerst in die stat ghecomē was soe ontboden si den burghers dz si hem behē, delike tot hē soldē brenghen eñ die pennin ghē mede Eñ doe hē die knechtē derwaert toghē so meende hi dat mē hem totte key, ser ghebracht solde hebben Eñ die bischop eñ die ouerste richter verwōderden vāden penninghē eñ si vraechdē hem waer hi de se onbekende scat gheuōden hadd̄ eñ hi se de hem dat hi se niet gheuonden en hadde mer dat hij die pēninghen hadde vut zijn olders budel Eñ men vraechde hē vā wat stat dat hi was Eñ hi ātwoerde Ic weet wel dat ic vā deser stad bin op dattet dye stadt vā ephesien is Die ouerste richter sei de tot hem doet comē dine olders op dat si ghetuych gheuē van di Eñ doe hi se ge, noemet had eñ daer niemāt en was die se kende so seiden si dat hijt verfierde om dz hi solde moghē ontgaen Ende die ouerste richter seide hē Hoe sullen wi di moghē ge louen dat dit siluer dijns olders was Als die scrifte daer op holdet meer den driehō, dert ende twe eñ tleuentich iaer Endē om dattet is van decius des keysers tijden eñ si en zijn niet ghelijc onsen siluere pēninghē ende hoe mochten uwe olders in den tiden gheweest hebben. men iongheling du wil ste ons bedrieghē die wijse eñ die oldste vā

epheſien daer om gebiede ick datmē di tot den tormenten leuere tot dat du gheſecht hebste waer du deſe ſchat geuōden hebste Doe vyel malcus voer hem eñ ſeyde Om gode ghi herē ſegt mi dat ic v vraghē ſall eñ ic ſal v ſegghē dat in mijn herte is Dye keyſer decius die in deſe ſtadt was waer is hi Ende die biſcop ſeyde. Sone hi en is in der eerden niet die men nu decius hiete wāt die keyſer was ouer menich iaer hier te vorēs Eñ malcus ſeide hem Here hier in verwōdert mi alte ſere dattet mi niemant gheloue en mach mer volghet mi eñ ic ſal di mine gheſellen tonen die daer zijn in dē berge Celion eñ ghelouet hē wāt ick wal weet dat wi vā decio den keyſer vloghen Eñ ick ſach ghiſteranōt dat decius in dye ſtadt quā op dat dit die ſtadt vā epheſien is Doe dochte die biſcop in hem ſelue endē ſeyde den ouerſten richter dat dit een viſio ne was dat god in deſe iōghelinghē ver, tonen ſolde Aldus ſo ghinghē ſi mit hem eñ ene grote menichte van der ſtadt Ende malcus ghinc eerſt in tor ane gheſellen eñ nae hem ſo ghinc die biſcop in ende hi vāt onder dē ſteen geſeghelde brieue mit twe ſiluerē ſeghelen eñ hi vergaderde dz volck ende laſſe Ende doe ſi dat alle hoordē ſoe verwōderden ſi hem alle ſere eñ doe ſi dye hilligē ſaghen ſitten in der culen eñ hare aenſichten blinctē als blinckēde roſen doe vyelen ſi op die eerde eñ ſi loefden gode eñ altehāt ſoe ſande die biſcop ende die ouer, ſte richter tot theodoſiū den keyſer eñ ba den hē dat hi haſtelic quame eñ dat hij be ſaghe dat wōder dat god nyeuwelic toen de Eñ altehāt ſtont die keyſer op van der eerden eñ van den ſack daer hi op ſat ende ſcreyde eñ danckten gode eñ quam tot con, ſtantinopolim in epheſien eñ ſi quamē hē te ghemoete ende ſi ghinghen alle te ſamē totter culen. Eñ altehāt doe die hilligheñ den keyſer ſaghen ſoe blinckten hare anghe ſichten gheliick die ſonne Ende die keyſer ghinck in eñ viel voer hare voeten endē hij danckten gode eñ hi ſtōt op eñ omhelſede ſe ende hi ſcreyde op een ytlick ende ſeyde Ic ſie v als of ick ſaghe gode lazarū verwec, ken Doe ſeyde marimiaen. gheloeft ons dat ons god om dinē wille verwecket he, uet voer den daghe der groter verriſenille om dat du zōder twifel ſullte ghelouen dz die doden ſullen vriſen wāt wi zijn waer achtelic verreſen eñ wi leuē nu gheliic dat kint dat in zijnre moeder buyck leuet endē ghene quetſinghe en gheuoelt. alſo warē wi leuende legghēde ſlapende eñ niet ghe uoelende Ende doe ſi dit gheſecht hadden daer ſi dz alle ſaghē ſo leyden ſi hare hoef, den neder op die eerde eñ worden ſlapende eñ gauen haren gheeſt alſt god gheboot eñ die keyſer ſtont op ende viel op hem eñ culte ſe ende ſcreyde Ende doe gheboot hi datmen hem ſolde doen maeckē ſcone gul, den callen daermen ſe in legghen ſolde Ju der ſelver nacht opēbaerden deſe voerſcre, uen hilligheñ den keyſer theodoſio endē lei den dat hi ſe liet legghen op die eerde als ſi tot noch toe daer gheleghen hadden tot dat ſe god onſe here weder opuerwecken ſolde Daer om ſo dede die keyſer die ſtede vercieren mit gulden coſtelen ſteuen ende alle die biſcopen die in den tijden die verri ſenilli nyet en wolden ghelouen die beual hi datmen ſe alle van hare dienſten ſolde ſetten O)er datmen ſecht dat deſe ſlapers

driehōdert eñ lxxvij iaer sliepen des is twi
fel wāt si verresen in dē iaer ons herē drie
hondert eñ xlviij. Ende decius die keyser
en regnierde mer een iaer eñ drie maenden
eñ dat was in den iare ons heren twehon
dert eñ lij. eñ aldus so en sliepen si mer en
hondert iaer eñ dertich

¶

Te nycomedien sinte panthaleoens
martelaers dach. dese wort voer dz
gheloue christi van maximianns den key
ser geholden eñ wort mit pinen in der rec
galghen mit flāmen vā barnende lampē
ghecruyst in welckē hi ouermits de open
baringhe ons herē onghequetst bleef ende
veruollede mit enen slach des sweerdes si
ne martelie.

¶ Te meylanē sint nazarijs martelaers
dach

¶ Te romen sinte victor paes eñ marte
laers dach dese was die xiij na sinte peter
añ doe hi x iaer de roemsce kercke had ghe
regeert doe wort hi ghecroent mit marte
lien ōder Seuerus den keyser

¶ Te lyoen sinte peregrinus priesters
dach Eñ noch ꝛc

Die legende van sinte nazarijs

Nazarijs die was eens edelē mans so
ne die affricanꝰ hieten mer hij was
een iode eñ perpetua dz hillige kerstē wijf
was vā romē gheborē zijn moeder die se
re edel was die vā sinte peter den apostel
gedopt was. doe hi neghē iaer olt was
doe verwōderde hē sere dat hi sach dat si
ne vader eñ sine moder in hare leuē so ver
scheyden warē Om dat sine moeder hielt
die wet vā den doopsel ende zijn vader de
wet vā den sabbot Eñ hier bi begōde hi se
re te twifelen wen hi volghē solde om dz
elc van hem beiden hē pijnde dat si hē tot
hē brenghen solde Ten lestē als god wol
de so volchde hi sine moed̄ na eñ linus die
paeus dopte hē Do dat die vader vernam
doe begōde hi hē te treckē vā sine goede le
uen eñ leide hē te vorēs die tormenten dye
mē den kersten dede Datmē secht dat linꝰ
die paeus nazarijs doopte so salmē weten
dz linꝰ noch gheen paeus en was mer hij
wort dz daer na Wāt alsmē vindet so leef
de nazarijs lange na dat hi ghedopet was
wāt hi was vā nero gedodet die sinte pe
ter dede crucen in dz leste iaer vā sinē rijcke
wāt linꝰ was na sinte peters doot paeus
Doe nazarijs sinē vader nz volghē wolde
so ghinc hi vut romē om die bede zijns va
ders eñ zijnre moed̄ die vreesdē dz mē hem
dodē solde Eñ hi nam vij somers geladen
vā harē goede eñ quā daer mede in ytaliē
eñ daer deilde hi dz dē armē Eñ in dz tien
de iaer dat hi vā romen voer doe quā hi te
placencie eñ daer na te meylanen Eñ vant
datmē daer geuāghē hielt sinte geruasiū
eñ prothasiū Mē doe mē hoorde dz nazari
us die martelarē stercte so brachtmē hem
haestelic voer dē richter eñ om dz hi volstā
dich bleef so sloech mē hē mit stocken eñ al
so verdreefmē hē vut die stat Eñ zijn moe
der die doot was opēbaerde hē eñ stercte
hē eñ hiete hē reysen in galliē Eñ doe hi in
ene stat vā gallien gecomē was de gemol
le hiete eñ daer vele ludē bekeert hadde soe
bracht hē een wijf een kint dat Celsus hie
te eñ bat hē dz hi dz dopē solde eñ mit hē le
den Doe dz die richter vā galliē hoerde so
sloet hi nazariū eñ celsū in een karcker eñ

des anderē dages solde hi se doen tormen ten Doe sande zijn wijf tot hē eñ sede dat hi were die die onnosele verderfdē eñ dat hi dorste dē almachtighē verdoemē . Mit dese woordē so wort die richter gecastijet eñ liet se gaen . mer hij beual dat si daer nz predicken en solden Aldus quā nazarius tot die stadt vā trpere eñ daer predictē hij cristū eerst ende bekeerde vele ludē tot den gheloue endē stichte daer ene kercke . Doe dit cornelius die vicarius hoorde soe ontboot hi nero den keyser eñ hi sande hōdert ridders om hem te vanghē Eñ doe si hem geuōden haddē bi een bedehuus dz hi daz gemaect haddē so bōden si hē sine hāde eñ seden Die grote Nero ontbiedet v Ende nazariꝰ sede Een onmaniert coninck die he uet onghemanierde ridderen . als du quames waer om en seides du niet Nero roepet v eñ ic solde wol gecomē hebbē Aldus leydē si hē ghebōden tot Nero eñ si sloghē dat kint Celsus an sine wāghen ōme dat dz screyde eñ dwōghen hē te volghē Endē doe se nero sach doe gheboot hi se in enen kercker te sluten tot dz hi se verderuē solde mit tormēten die hi vifierē solde . Hier binnē do nero iaghers ghesant had om te vā ghen een beelte so quam haestelic ene grote vergaderinghe vā beelten eñ liepē in nero prieel eñ daer so doden si eñ schoerdē vele mēschen alsoe sere dz nero vā anxt vloech eñ mit sinē voete die ghewont was en cō de hi nauwe te pallapse comē . Ende doe hi langhe an desen voet lach so dachte hij ten laetsten om nazariū eñ celsum ende hij meendē dat die godē opē tooznich warē om dat hi se langhe liet leuē Doe gheboet die keyser dat si nazariū solden stotē endē slaen eñ dat si dat kint vut den karcker solden lossen eñ dat si se voer hē brenghē solden oyer doe nero sach dz nazarius anticht te claerre was dā die zōne so meende hi dz si hē duuelic bespotten eñ beual hem dat si hare touernie oflegghē soldē eñ dat si dē afgodē offerē solden Doe nazarius totte tempel gheleydet was so badt hi dz si een luttel soldē vutgaen ende doe hi bede doe worden alle die afgoden ghebroken Doe dat nero hoorde doe beual hi datmen se in die see werpē solden Aldus dede mē nazariū eñ dat kint celsus in een schip eñ men voerde se in dat middel van der see eñ daer worpmē se vut Eñ altehant so wort omtrent dat schip ene grote tempest endē omtrent dē hilighē so walt seer stille Eñ doe dat die scipludē saghē dz si verdzēcken solden ende dat si berouwe hadden dat si teghens die sancten misdaen haddē . Siet soe ghinck nazarius ende dat kint celsus opt water ende openbaerden hem mit bliden aensichte ende si ghinghen in dat scip endē om dat dye schipluden ghelouich waren ghewoꝛden so stillede Nazarius dye se eñ hi voer vā daer mit hem ses hondert screden tot ene poorte die Januen hiete Ende als hi daer langhe ghepredickt hadde soe quam hij ten laetsten tot meplanen daer dat hij ghelaten hadde Geruasium ende Prothasium . Doe dat Auolijn die richter hoorden doe sande hi Nazariū in ellende ende hi liet Celsum daer bliuen mit een wijf woenende oyer doe Nazarius te romen quam ende hi daer sinen vader vant olt ende kersten soe vraechden hi hem hoe dat hi bekeerde ende hi sepde dat hem dye apostel sinte peter openbaerde ende dat hi

hem riet dat hi cristo volghē solde eñ sine wijue eñ sinen sone die voer warē Hier na wort nazarius mit grotē onrecht gedwō ghen weder te keren to melanen vā waer hi te romē in ellende ghesant was eñ dat deden die biscopē van den tempel eñ daer wort hi mit celso den richter ghepresentieret Eñ daer leyde mē hē vut die poorte die romana hiet in die stadt diemē hieten drie mueren eñ daer so wort hi mit celso onthouet Eñ doe de kersten hare lichamē begrauen haddē in hare houē so openbaerdē dese sancten enē kerstē die deraci⁹ hiete ende seyden dat hi om neroens wille hare lichamen dieper grauē solde in zijn huus Eñ hi sede hē Ghi herē ick bidde v dat ghi mine dochter gheneset die lam is Eñ doe si altehāt ghenesen was doe nam si haer lichamen eñ groef se also als si haer beuolē had Nae vele tijt also openbaerde god hare lichamē sinte ambrosius Eñ ambrosi⁹ lyet celsum in die stede men hi vāt nazariū also versche van bloede als ofte hi daer in die selue vre waer ghelecht mit wōderlikē roke walrukende al geheel eñ volmaect mit den hoefde eñ mit sinē hare ende mit sinē baerde eñ voerde hē ouer tot der apostolē kercke sinte peters eñ sinte paulus eñ daer begroefmē hē eerlic Eñ daer na verhief hij oec Celsum eñ leide hē in die seluer kercke Si warē ghepassiet onder nero In den iare onses lvij.

G

Te troeijs sinte lupus biscop eñ confessoers dach

Item martha die weerdinne christi eñ noch vele ander hillighe. ꝛc

Diie legende vā sinte Felix

Felix die wort ghecorē paeus na liberiū wāt doe liberius die paeus niet en wolde cōsentieren arrius onghelouе so wort hi versant in ellenden vā constantino cōstancius sone eñ daer bleef hi drie iare Eñ om dese sake so koren alle die gheler den vā romē felix voer hem paeus bi liberius wille Eñ dese felix v̄gaderde enē raet eñ hi verdoemde xviij. biscopen vā dē keyser costantino eñ van sine priesterē die dat mit hē hielden om dat hi een onghelouich arriaen was Hier om wort constantinus tornich eñ verdreef felix vā sine bisdom eñ hi riep liberius weder in deser manierē dz hi cōuersacie solde hebbē allene mit cōstantino eñ mit enighe ander die hi wolde die welcke felix verdoemet hadd̄ liberius die vermoeyet was van die ellende hij onder screef in der arrianen brieuē van die ongelouighe quaetheit Eñ hier mede so wyes die veruolghinghe alsoe sere dat men vele priesteren eñ clercken dootsloech bi de kercken om dz liberius dat niet en verboot Eñ felix die vut dē bisdomme ghestotē was woende in zijn erue eñ daer wort vā ghenomen eñ men sloech hē zijn hoeft of. In dat iare ons herē. ccc. ende xl.

Die legende van sinte simplicius ende faustinus.

Simplici⁹ eñ faustin⁹ warē twe bruederen eñ om dat si niet en woldē offeren so wordē hem vele tormēten gedaen te romē onder dyoclesiaen Ten laetstē soe ghaf mē hem die sentencie op hem ende si wordē onthoeft Eñ men werp haer lichamen in die vloet Mer haer suster die bea-

trix heete die haelde hare lichamē vut dye riuiere eñ begroef se eerlic ouer lucretiꝰ die richter doe hi haer erue ōme muerden doe dede hi se holdē eñ beual haer dat si die afgoden anbeden solde eñ doe si dat nyet en wolde doen so dede haer lucretiꝰ des nachtes vā sine knechtē verslozen Eñ lucina die maghet nam haer lichame eñ begroef se bi hare bruederē Hier na ghinc lucretiꝰ in dat erue eñ hi maecte daer sine vriendē ene wertscap Doe hi daer die martelaren bespotte so riep daer een kindeken dat in doeckelkens gewōden was daer dz in zijn moeders scoot lach daer si dat alle hoordē Iucreti hoort du heues gheues gedoot eñ ontrachticheit bilte bouē ghebleuē siet du bilte ghegeuē den vpāden in beūttinge eñ altehāt wort lucretius vā aerte eñ vā wesen beseten mit dē duuel endē hi wort in der wen alsoe sere ghepinicht dat hi in de werscap doot bleef Doe dz die ghene saghē de daer warē so wordē si alle bekeret totten gheloue eñ si seden alle dat dat in die werscape ghewroecken wort sinte beatressen passie Si wordē ghepasschet in dē iare ōs heren .cc. eñ lxxxvij.

¶ Die legende ende dat leuen vā martha chrisstus weerdinne.

Martha was geborē van cyro endē eu charia vut den couicklike ghelachte Haer vader was hertoge vā cyrien endē vā zeelanden eñ van vele āder landē ouer martha hadē mit lazaro hoer brueder eñ mit maria haer suster van vaderlijke erue magdalū eñ bethanien eñ een deel vā iherusalem oyen en leest niet dz si ye mā hade of trouwede Si was een edel weerdine eñ dienden onsen here eñ si wolde dat haer suster hem oeck ghedient hadē wāt haer docht dat alle die werelt nyet weerdich en was also grotē gast te dienē Naer ons herē opuaert na dē dat die scipludē gheschepdē waren soe was si eñ lazarus haer brueder eñ maria magdalena haer suster ende oeck mariminus die si beuolē warē vā den discipulē die se gedopet hadden eñ vele ander warē vā den onghelouighē in een scip ghedaen zōder zepl of zōder roeder of sonder spise eñ waren gheuoert in dat middel vā der see ōme dat si daer vergaen solden ouer ouermits hulpe vā onsen here so quamē si te marcelien aen dē lande endē ten laetstē ghinghē si in dē lande vā aquinen eñ daer bekeerdē si dat volc Eñ martha was welsprekende eñ seer scone In den tiden so was tusschen atrecht eñ auencioen en een bosche op die iordane enē grotē drake die halk een dier eñ halk een visch was meerder dan een osse langher dā een paert eñ hadde tāden also scarp als priemē ende an beiden sidē hadde hi hoornē eñ hi was in die riuiere verborghē eñ hi dede vōzenc ken alle die daer ouer woerē eñ die scepē bederuen Eñ dit serpent was ghecomē doer die see vā galillie eñ vut alien eñ dit was ghewōnen vā een serpent ghehietē leuiathan Eñ dit is en serpent dat indē water woenet eñ is alte wreet eñ was vā enen dyere dat bonoke hiet eñ dat vindet mē in galillien Dit dyer pleghet de ghene die dz iaghet te beschiten ouer een dachuaertwe ghes alsoe als een ghescutte vlieghet also vlieghet zijn dreck ende waer op dat sine dreck comet dat ontsteket als vuer. Ende alle dat volck dat badt martha dat si dat

fenijnde serpent verdriuen wolde Ende si ghinck tot desen serpente ende vant hem een mensche etende in den bosche Ende si werp wijwater op hem ende toende hem een cruce ende altehant so was die draeck verwōnen ende stōt als een sachtmoedich lam Ende sinte martha bant den draecke an haren rieme ende dat volck werp hem doot mit glauien ende mit stenen Die luden hieten dese draeck tharascon End om dese sake so hiet noch dese stadt tharascon die te vorens verlies plach te hieten dat bedudet swarte stadt ōme dat daer doncker bosschen ende swarte luden waren. Ende bi den oorlof van sinte maximino end maria haer suster ende lazaro haer broeder so bleyf martha daer woenende ende si becōmerden haer altoes in bedinghe ende in vasten Daer nae so vergaderden martha ene groote gheselscap van susteren ende si stichte daer ene groete kercke in die ere vā onser lieuer vrouwen Ende si voerde daer een harde strenghe leuen vā penitencien. Ende si en at niet meer dan eens in den daghe ende nochtans soe en at si gheen vleysce noch vetheit noch eyer noch kase noch wijn Ende si knielde hōdertwerf des daghes eñ hondertwerf des nachtes. Op ene tijdt doe si tusschen auencioen ende die iordane predicte loe begheerden een iongelinck gherne hare woorden te horen mer hi was ouer die riuiere. Ende om dat hij gheen schip en hadde so ontcleden hij hem ende begonde te swemmen mer die crafte der riuieren begreep hem ende verdrencte hem Mer des anderen daghes doe zijn lichame gheuonden was doe bracht men dat voer martha dat si hem verweckē solde. Eñ si viel op die eerde in ene ghelijcke nisse des cruces eñ badt aldus. Adonay Here iesu christe die mijnē brueder wel eer verweckeste mijn waerde gast aensiet dz ghebreck der gheenre die hier staen eñ verwecke dat kint Eñ si nam sine hāt eñ alte hāt stōt hi op eñ hi wort ghedopet Eusebius secht in dat vijfste boeck vā der kercken historie dat dat wijf emorissa die christus vā den vloeyen des bloedes ghenas dat si in haren hof cristus beelde maecten mit sinē clede eñ mit sine mātele also si hē ghesien hadde eñ den beelde dede si vele erweerdicheit Eñ dat cruyt dat ōder dz beelde wiesch al en warē si vā gheenre crafte als si sine vesen ghenaecten so warē si also craftich dat daer vele sieckē bi ghenesen Ambrosius secht dat dese emorissa marta was Jheronimus secht datmē vindet in drierhande historien dat Juliaen die apostata dat beelde vā daen dede dat emorisse ghemaect hadde ende dat hi daer zijn beelde sette. mer dat wort mit den blixem ghebroken. Onse here openbaerde sinte martha een iaer voer harē doot eer dat si sterf ende alle dat iaer doze hadde si die cortsen Ende si hoorde acht daghe voer haer doot dat die hillighe enghelen haer susters siele al singhende in den hemel voerden. Ende si vergaderde dat gheselscap der bruederē ende der susteren ende seyde Mijn ghesellē ende mijne kinderen. ick bidde v dat ghij mit mij wilt verblijden Want ick sie alle die choren der hillighen enghelen mit mine susters siele tot den hemelen varen mit groter blijschapen. O mijn lieue schone suster leuet nu mit dijnen meyster eñ mit mijnen lieuen ghaste in die salighe ruste.

Ende altehāt so voelde sinte marta dz ha-
re eynde naecte eñ si hiete hare vriendē dz
si dat licht ontsteken soldē eñ bi haer wa-
ken tot dat si doot waer Ende ter midder
nacht doe si sterf doe haer waeckers wa-
ren beswaert mittē slape so quā een groet
wint eñ dede dat licht vut Eñ doe marta
sach die scarē van den quadē gheestē so be
gōde si te beden Mijn vader hely eñ mijn
waerde gast . mijn verleyders zijn verga-
dert om mi te verslinden eñ si holdē dz ge-
screuen quaet dat ic gedaen hebbe . Hely
en wert niet veruaert vā mi mer bista mi
in mine hulpe Eñ siet doe sach si hoer sus-
ter tot haer comē die mit hare hāt ōtstack
die waskerse eñ die lampē . Doe die ene dē
anderē riep bi hare namē so quam cristus
daer eñ seide Comet mijn lieue weerdinne
eñ daer ic bin sultstu mit mi zijn du ōtfin-
ghes mi in dine herberghe eñ ic sal di ont-
fanghē in minē hemel . eñ die ghene die di
aenroepen sal die sal ic horē om dinē wille
Eñ doe die vre quā dat si steruē solde doe
dede si haer daer butē draghen dat si den
hemel sien solde eñ si gheboot datmē se op
die eerde legghē solde eñ dat mē dat cruce
voer hoer solde holdē eñ si badt mit desen
woorden Mijn weerde gast behoede dese
dine arme vriendinne ende also du di ghe-
waerdichste mit mi wordē gheherberget
also ontfanghet mi in dine hemelsche her-
ghe Eñ si hiete datmē die passie die lucas
scriuet voer haer solde lesen Eñ doe mē sey
de Vader in dine hāden beuele ic minē ghe
ste . doe gaf si op harē gheest Eñ doe men
des anderē dages bi haer lichame las om
trent tercie tijt te patragorem daer sinte
franco misse dede eñ slapende wort na die
epistole so openbaerde hem onse lieue here
eñ sede Frāco mijn lieue vrient wilstu vol
doen dat du wel eer mijnre weerdine be-
loefdes so volghe mi hastelic eñ hi dede dz
men hem hiet eñ si quamē te samē tot tha
rascon eñ lasen omtrent haer lichaem endē
onder hē beiden so deden si all die officien
Ende die ander antwordē Ende si leyden
haer lichame mit hare hāden in dē graue
Mer te patragoren doe die sanck gesongē
was so quā die dyake die die euāgelien le-
sen solde eñ hi wecte den biscop eñ hi eysce
de die benedirie . nauwe en coste hi hē ghe
wecken endē hi seide Mine bruederē waer
om so hebdi mi ghewecket want onse he
re leyde mi tot martha zijnre vriendinen
lichame ende wi hebben se begrauē Daer
om so sende haestelic boden derwaert dye
mi brenghē minē vingherlinc ende mijne
hantscoen wāt doe ic mi bereyde dē licha-
me te btgrauē so beual ic dat den coster te
beholden ende ic liet se daer vā verghetel-
heyt om dat ghi mi also haestelic wecten
Ende men sande daer boden ende mē vāt
dat also als die biscop ghesecht haddē ende
si brochtē den vingherlinc endē dē enē hāt
schoen weder wāt die coster behielt dē an
deren tot enē oerconde vā dese dinghē En
de sinte franco seide daer toe . Doe wi vut
die kercke ghinghē nae dz si begrauē was
so quā nae ons een brueder vā der steden
die gheleert was ende vraechde ōsen here
hoe hi hiete ende hi en antworden hē niet
mer hi ondede een boeck dat hi open had
de inzijn hant daer anders niet in ghescre
uen stont sonder dat versken In eweliker
ghehoechnisse sal zijn mijn gherechtighe
weerdinne ende si en sal niet ontsien van

quade indē vterstē dage Eñ doe hi dz boec
ōme keerde so vant hi dit in alle die bladē
ghescreuē Eñ doe op sinte martha graf ve
le miraculē gheschiedē so quā Clodoneus
die conick vā vranckrijck die sinte remigi
us ghedopet hadde tot harē graue end hi
wort verlost vā groter siectē eñ pynē de hi
in sine lenden hadde Eñ daer om so maec
ten hi de stadt rijcke eñ hi gaf daer to drie
milen lāts al ōme die stat an beiden siden
vā die iordane die dorpen eñ dat lant end
die burghen eñ hi maecte die stat vri Ende
marcella martha dienstmaget bescreef ha
re leuen Eñ daer na so voer si in slauonien
eñ daer so predicte si cristus euāgelie End
x iaer daer nae dat martha doot was soe
sterf si in vrede ende voer tot gode.

A

TE Romen der hillighen martelaren
Abdon ende Sennes dach die ōder
decio den keyser gedodet worden

¶ In affriken der stat lucernaria der hil
lighē iōcfrouwē dach maxima donotilla
eñ secūda die ōder den keyser galieno nae
vele tormēten mittē sweerde gedodet wor
dest voer dē gheloue Eñ.

¶ Die legende van Abdon eñ Sennes

ABdon eñ Sennes worden gepassi
et onder dē keyser decio wāt doe de
cius babilonien eñ ander prouincien hadd
ghewōnen so vāt hi zōmige kerstē die hij
mz hē bracht tot die stat corduba eñ daer
dode hi se mit sware tormēten ende die be
groeuē twe olde conighen dz was abdon
eñ sennes eñ hier of worden si besculdicht
eñ voer den keyser ghebracht eñ men san
de se hē na geuāghen te romē eñ mē brach
se voer decio eñ men hiete se weder sacrifi
cierē eñ haren god te ontfanghē ofte men
solde se leueren den beesten te eten Eñ doe
si se veronwaerdichdē eñ spuwedē totten
afgoden doe toech men se tot die speelba
ne eñ men liet vut twe lyebaerden eñ twe
baren Eñ doe si dese hillighe nyet en ghe
naecten men dat si se oec beschermden soe
worpen si sweerdē in hē eñ si vyelen ende
men bantse bi dē voetē eñ sleepten se voer
der sonnen afgod Eñ doe si daer drie dage
geleghē haddē doe nam se quirinꝰ een sub
dyake eñ begroef se in sinē huyse Si wor
den gepassiet in dē iare ōs herē. ccc. eñ liij

B

¶ In die stadt sinnada der hilligē dach
demotrius secūdus eñ dyonisius Eñ

¶ Die legende van sinte Germanus

GErmanus die was geboren vā ede
len luden van der stadt Anthisiodo
ren Ende hi was seer wol gheleert in den
vrijen consten. Ende also voer hi ten laet
sten te romen omme te leren die gheesteli
ke ende wereltlicke rechten. ende daer soe
wort hi in also groter eren verheuē dat hē
die senatorē in gallien sanden ende dat hij
was gheset ende geordiniert te wesen die
ouerste prince ende regierder vā burgoen
dijen. Ende doe hi die stadt vā anthisio
doren neersteliker ende vele wijslijcker re
gierden dan dye ander soe hadde hi eerste
enen boem in dat middel vāder stat staen
de. Ende daer wolde hi dat aen ghehan
ghen waren die hoefden van menigherhā
de wilde dyeren die men mit hōden te van
ghen plach Mer doe sinte amator die bis
schop van der stadt hem dicwijle berispe

de vā deser ydelheit eñ hem vermaende dz
hi dē bome of dede slaen op dat dē kersten
hier ghene quade oersake ēn gheschiede so
en wolde hi dat niet doen Op ene tijt do
germaen vā daer was doe dede die biscop
den bome ofslaen ende al verbarnen Doe
dat germaen hoorden doe verghat hi sine
kerstendom eñ quā daer ghewapent mit
enen hoop ridders eñ wolde dē biscop do-
den Mer die biscop die ouermis godlijcke
openbarighe bekende vā gode dat hē ger
maen volghē solde in dz bisdom so vloech
hi sinē toorne eñ voer te augustudune. eñ
daer nae quā hi weder tot anthisiodoren
eñ mit behēdicheit so sloot hi germaen in
die kercke Eñ daer consentierde hi hē ende
consacrierde hē eñ seide dat hi nae hē solde
biscop wesen eñ dat gheuiel doe also wāt
een luttel tijts daer na doe sterf hi salichlic
eñ alle dat volc eyschede germaen tot enē
biscop Eñ hi ghinc eñ gaf alle zijn goet dē
armē eñ maecte van sine wijue een suster
Eñ xxx iaer lanck castijede hi zijn lichame
dat hi nie en at broot vā tarwe noch wi-
ne noch dranck noch wermoes noch oeck
nye salt om den smake at Mer twewerue
binnē den iare als te kesauont eñ te paescē
so dranck hi wijn nochtās so brack hi den
smake mit water Eñ als hi eten solde soe
dede hi hem eerst voerbrenghen assche eñ
garsten broot daer na Eñ alle dage vaste
hi eñ altoes des auonts in den somer ende
in den wijnter so en hadde hi ghene cleder
an dan zijn hare eñ een roc ende een couel
eñ dese cledere droech hi also langhe dat si
vā groter oltheit alle versletenwaren dat
en hadde gheweest dat hi se yemant ghe-
geuē hadd Sijn bedde was gheciert mit
assche mit hare ende mit sacken. gheen ho
uetpolen en was onder zijn hoeft mer hij
droech altoes an sinē hals der hillighen re
liquien eñ nūmermeer en dede hij sine scoe
vut eñ selden ōtgorde hi hē Al wat hi de-
de was bouen des mēscen macht want al
dus danich was zijn leuē dat die miraculē
zijns lichames warē so groet dat si nyet
te gelouen en warē Want sine miraculen
waren so groot en haddē sine verdiensten
niet voerghegaen mē solde ghemeent heb
ben dattet bedriechnisse hadde gheweest
Op ene tijt doe hi gheherberghet was in
ene stadt eñ men na den auontmael een ta
fel ghinc decken eñ spijse bereyden so ver-
wonderde germaen end vraechde hē wie
si nu die spise bereyden. eñ doe hē sedē dat
si de bereidē den goedē wijuē die des nach
tes wanderē doe setten finte germaen op
den nacht te waecken Ende siet daer soe
sach hij ene vergaderighe van duuelen in
ghelijckenisse van mannen eñ wijuen co-
men ter tafelen eñ hi beual hem dz si nyet
ewech en ghinghē. ende hi wreckeden alle
de mēscen op eñ vraechde hem of si yet die
personē kendē. eñ doe si alle seden dat dat
hare ghebuerē waren doe sande hi tot elc
ken huse eñ hi beual den duuelē dat si ner-
ghens en ghinghē ende siet men vant alle
die ghebuerē op haer bedde Doe beswoer
hi se dz si segghē soldē wie dz si warē Doe
sedē si dat si alle duuelē waren eñ die men
schen also bespotten. Tot den tiden was
finte lupus die biscop vā cretassine eñ doe
die coninck vā citilia zijn stat belecht had
de soe stont finte lupus op die poerte ende
riep eñ vraechde wie dat ware die se belei
de Ende de coninck seyde hem Ick bin ati

lia godes ghelelle Hier op antwoorden die oetmoedighe biscop al suchtende eñ screp ende eñ seide Eñ ick bin een wolf wee mi een verderuer mijnre scapen eñ ic heb godes gheselle te doen Eñ hi dede tehant die poorten ontsluten mer dat heer wort van gode verblint eñ si toghē doer die stat dat si niemāt en saghē noch en hinderdē upemant Eñ sinte germanus nam mit hē sinte lupus eñ toech in britanien daer die ōghelouighe begōden te rijsen Ende doe si waren in die se doe slōt daer alte grotē ouwe der op eñ altehant ouermit germanus gebede so wort die see stille Si worden eerlic vā den volcke ōtfanghe wāt die duuelen haddē daer voersecht dat si comē soldē eñ sinte germanus verdreef die duuelē vut den ghenē die si beseten haddē. Doe si die ongelouighe verwōnen hadden doe keerden si weder te lāde Doe sinte germaen in ene stat sieck lach doe wort alle die strate daz hi in lach ontsteken Eñ doe mē hem badt dat hi hē liet vā daer draghē dz hi oē vuere ontgaen mochte so werp hi hē selue teghē dat vuere eñ dat vuere verbrādē alle dat daer omtrēt mer sine herberghe so en ghemaecten dat niet Doe hi weder tot britannien voer om die ongelouighe te veriaghē so volchde hē een vā sine iōgheren vastelic naeEñ doe hi tot cozmadze quā so sterf hi daer Eñ doe sinte germaen weder quam doe dede hi zijn iōghers graf opdoen ende hi riep hē bi sinē name eñ vraechden wat hi dede eñ hi vraechde oec of hi mit hē dienen wolde Doe sat die dode op eñ seide dz het wol met hem were dat hi hier uz mere leuē wolde Eñ doe hē dat sinte germanus consentierde doe sepde hi zijn hoeft neder eñ ruste in vrede. Doe hin in britannien predicte eñ die coninck hem ende sine gesellen ghene herberghe gheuen en wolde soe sach des coninks vercken hoeder dye ghecomen was van sine beesten ende sine prouen gehaelt hadde vut des coninks sale ende weder tot sine beesten ghinck dz sinte germaen groten hongher ende colde hadde doe ōtfinc hi se vriendelic in sinē huse ende hi dode hē een calf dat hi te huus hadde eñ berepde dat hem Ende do si ghe ghetē haddē doe dede sinte germanus alle die beesten van den calue wederomme te vergaderen op dat velt. Ende doe hi sine ghebet tot gode ghesprokē hadde soe slōt dat calf weder ōme al gheheel. Des anderen daghes soe ghinck sinte germanus den coninck haestelick te ghemoete ende hi vraechden hem stoltelick waer omme dat hi hem herberghe ontsepde. Doe soe wort die coninck seer beschamet ende hi en mochte den hilighen biscop sinte germano nyet antwordē. Doe sepde hem sinte germaen die hilighe vader Gaet vut endē laet dijn coninckrijc ende beter di Ende bi den ghebode onses heren soe dede germanus den vercken hoeder hier mit sinē wijue comen ende hi maecten hem weder coninck welcke dat alle den luden seere verwonderden. Ende van die tijdt voert so hebben alle die couinghen van britannië gheweest van eens vercken hoeders ghelachte. Doe dye luden van saxonien teghens die luden van britannien oozloechden ende si alle saghen dat si seer luttel waren so toghen si an den hilighē vader sinte germaen ende sine ghesellschap die doer hare lāt reisde eñ bi hare predicacie so deden

si hem alle dopē Eñ op den paesdach dedē
si hare wapenē of eñ setten op te vechten
sterckelic mit die hettene des geloues Eñ
doe dat hare vyāden hoordē so quamen si
stoltelic teghens dese blote luden mē finte
germaen die daer heymelick was hiete hē
allē als hi alleluya riep dat si hem alle mit
enē roepe ātworden soldē Eñ doe dit ghe-
daen was doe wordē hare vyāden also se
re verueert dat si hare wapen vā hē wor-
pen wāt hem dochte dat die hemele ende
die berghē op hem vielen ende si liepē alle
vā hem ¶ Op ene tijt doe hi doer agustu
dunē voer eñ hi gecomē was tot cassiaens
graue so vraechde hi hē hoe dattet mit hē
ware Eñ cassian⁹ ātworde hē tehāt vutē
graue daer si dat alle hoorden aldus . Ick
bin ene soete ruste eñ ick ontbeyde ons he
ren eñ onses verlossers toecoemste Eñ ger
maen seide rustet langhe tijt in cristo end̄
bidt nerstelic voer ons dat wi beholdē mo
ghen die bliscap vā die salighe verrisenisse
Doe germaen te rauēna quā doe wort hi
vā placida die coninkine eñ van valencia-
no harē sone eerlick ontfanghen . Eñ des
auōts sande hē die coniginne ene silueren
scottel volvā die edelste spise diemen hadd̄
eñ hi ontfinc se mē die spise gaf hi sine ghe
selscap eñ die scottel hielt hi om dē armen
te gheuen Eñ voer die scottel sande hi der
coninginne een holtē scottel vol gharsten
broots Eñ si ontfinc se gherne ende si de-
de daer na die scottel ouerdeckē mit siluer
Op ene tijdt doe dese coningine finte ger
maen tot der werscap ghenodet hadd̄ soe
dede hi dat gherne eñ hi voer van sine her-
berghe totten pallayse op enē esel om dat
hi nauwe van crācheide gaen mocht . Eñ
doe hi at doe sterf finte germaens ezel Eñ
doe dat die coniginne hoorden doe dede si
hē geuē alte sconē paert Eñ doe hi dz sach
soe seyde hi Men brenghet hier minen ezel
wāt die mi hier brachte die die sal mi wel
van hene draghen Eñ german⁹ die ghinc
totten doden ezel eñ seyde . Stant op ezel
wi keren weder ter herberghen ende alte
hant stont die esel op eñ hi verscudde hem
seluē recht of hē niet ghedeert en had End̄
doe droech hi germaen weder tot sine her-
berghe Men eer hi vut rauēna voer so sey
de hi dat hi niet langhe leuē solde . eñ nae
ene corte tijdt soe quā hem die rede of die
cortse aen . ende op den seuenden dach soe
sterf hi eñ men voerde zijn lichame te gal-
lien als hi die coninginne gebeden hadde
Hi sterf int iaer ons heren vierhondert eñ
twintich Om dat germaen eusebio dē bis
cop van verselay hadde gheloeft dat hi si-
ne kercke die die hi ghesticht hadde wijen
solde als hi solde weder keren . Doe finte
eusebius verstont dat finte germaen doot
was doe dede hi tortijsen ōtsteken om dz
hi selue sine kercke wolde wijen mer so hij
daer meer hiete ontstekē so daer meer vut
gheblasen wordē Doe dat eusebius sach
so verstont hi datmē die wijenghe op enē
anderē dach doen solde of dattet een āder
bischop doen solde Ende doe finte germa-
nus lichame te verselay ghebracht was
so droechmen dat in die kercke ende alte-
hant so worden alle die tortijsen vā gode
ontsteecken Doe ghedachte finte eusebi⁹
dat hē finte germaen belouet hadd̄ ende
hi bekende dat hi doot voldaen hadde dat
hi hem leuende beloeft hadde te doen Dit
en salmen niet verstaen dat dit gheschiede

in des groten eusebius tyden. die bischop vā verselay was wāt hi stark onder valen te den keyser Endē van des mans doot tot germanus doot warē meer dan .l. iaren men daer was een āder eusebius daer dit onder gheschiede.

¶ Den eersten dach van augustus

C Te romen sinte peter ad vincula.
Te anthiochien passie der hilighen martelaren seuen ghebroederē die mit hare moeder āder anthiochus dē conick ghepassijet waren.
C Te romē te latynschen weghe der hilighen iōcfrouwē fides spes eñ caritas eñ hare moeder sophia die āder adriaen den prince die crone der martelīe ontfinghen.
C In ytaliē der stat versellis sinte eusebius bisschops dach die vā constancio vlandet wort in sicopolim eñ voert in capodocien eñ ten lestē leet sine martelie vāden arriānē voer dat gheloue

¶ Die legende vā sinte peter ad vincula.

Die feeste vā sinte peters bāden was gheset om iij. sakē Dat was i ghedenckenisse vā sinte peters vlotlinghe endē alexāders vlotlinghe eñ hier om der heidenē gewoente of te legghē eñ om te crighē vlotlinghe vā den gheestelikē bāden Die eerste sake was om ghedenckenisse vā sinte peters vlotlinghe Wāt allīmē in scolastica historia vindet. dat herodes agrippa ghic te romē eñ gaius tyberius des keysers neue hadde hē seer lief. Op enē dach doe herodes mit gaio voer op enē wagē so hiet hi sine hāden op ten hemel eñ seyde Of ick des oldē mans doot saghe eñ dit here vā al die werelt Eñ dit hoorde die waghemā eñ seide dat altehāt tyberio hier om wort tiberius tornich eñ sloot herodē in enē karcker Eñ op ene tyt doe herodes sat eñ leende an enē boem op welkē bome enē lupaer sat. so was daer een vā de ghenāghen die geleert was in gokelie eñ hij sede tot hem Eñ ōtliet di niet wāt du sulste altehāt verlost werdē eñ alsoe sere vlieuen dat di dine vriendē beniden sullē Endē in dese herscapie sultstu sterue wāt wānere als du aldus danighē dyere bouē di sien sultste soe en sultstu bouē vijf dage niet leuen Nae ene tyt so sterft tiberius eñ gaius die wort keyser eñ hi verloste herodes vut die gevāghenisse eñ verhiet hē grotelic ende sande hē conic in iudea Doe hi daer gecomē was doe sande hi ene scare vā volcke om dz hi enighe vā der kerckē quetsen solde. Eñ voer dē paesdach so dede hi iacob bū ioānes brueder ōthoefdē Eñ om dz hij sach dat dit dē iodē wel ghenoechden soe vinc hi peter binnē den paesdage eñ sloet hē in een karcker om dz hi hē dē volcke leueren wolde na dē paesdage Oer die enghel ons herē quā tot hē des nachtes i dē kercker eñ verloste hē wōderlic vā den bāden eñ hiete hē wech gaen om te predickē mer des conics ghesinne en mocht ghene vorste vcrighē vā der wrake wāt des anderē dages dede hij peters wachters tot hē comē om dz hi se swaerlic pinighē solde om dz hē peter ōtgaen was Oer hi wort ghehindert om dat hi dit niet doen en solde op dz petrs verlostinghe den anderē nz scadē en solde wāt hi voer haestelic tot cesarien eñ daer wort hi vāden enghel ghesla

ghen ende sterf als iosephus secht Doe he rodes te Cesarien gecomē was eñ voer hē ghecomē waren alle die mānen vandē lā, de so quam hi voert tot die vergaderighe als die dach beghōde eñ hi ghecleet was mit eñē scōnē clede ghewracht wōderlike vā golde eñ van silver Eñ doe dit cleet ōt, sinck die radien van der zōnen so docht dē ghenē die dit saghen dat die claerheit van den blinckende golde eñ vā silver gaf dub belde claerheit so dat hē dochte dat hi vre, selick was an te scouwen van anden En, de om dit so verhiet hi hē selue in zijn herte die bouen menschelike nature toebehoort Eñ altehant riep dz volc op hem mit sme, kende woorden eñ seyden Tot nu to heb ben wi di ōtsien als een mensce mer nu be, kennē wi dat ghi bouē menschelike natu re zijt Eñ doe hem die smekinghe wol ge, noechde eñ hi upet en veronwaerdichden die godlike ere die mē hem dede so sach hij op die coorde bouē zijn hoeft sitten die bo de des doots dat was die luper of die vlee daer hi bi sach dat hi sterue solde . Doe hi hem sach doe seide hi totten volcke Ay mij ic v god sterue . want hi wiste wel na dat hem die gokelaer ghesecht hadd̄ dat hi bin nen vijf dage sterue solde Eñ altehant soe woert hi ghesaghē Eñ in die vijf dage soe doerknaechden die wormē sine dermē en, de hi sterf Dit secht iosephus hier om i die ghehoechnisse der wōderliker vlossinghe sinte peters Eñ vā so grote wracke in den tyran die daer soe hastelike naevolghede so viert die hilighe kercke die feeste van sin te peters banden Eñ daer om leestmen in die epistole in die misse daer dese verlossin, ghe in staet Eñ hier om so schinet dat dese

hieten solde sinte peters te banden C Die ander sake waer om dat si ghelet was is dit . Dat alexander die paeus die die seste was nae sinte peter . eñ hermes die proest van romen den alexander totten gheloue brachte dat si geholdē ware in geuanghe nisse in menighen steden van quirino den prince Endē quirinus seide tot hermo den proest Oi verwōdert dat du die een wijs man bilte dattu lates die ere van der pro, stien eñ dat du een ander leuē kyeses Her, mes die seide hem Voer dese tijt so bespot, te ick al dit eñ ic meende dat daer anders gheen leuen en waer dan dit . Quirinus ātwoorde Bewijse mi dan dat du wetes dat daer een ander leuē is dan dit ende du sultste mi hebbē tot dinē gheloue Hermes seide hē Alexander dē du gheuanghen hol des die sal di dit bet leren Doe vloecte qui rinus alexander eñ seide Ic seyde di dattu mi dit soltste bewisen endē nu sendestu mij tot alexander die ic geuanghen holde om sine quaetheit wille mer nochtan sal ic op di eñ op alexander die bandē dubbelen Eñ can ic v mit hem oft hem mit v vinden soe sal ic sine woorden eñ die dine woordē ghe louen Hi dede dat hi sede eñ hi seyde dit te hant alexander Eñ doe alexander bede so quam die enghel tot hem eñ leide hem tot hermon inden karcker Ende doe se quiri, nus te samen vant so verwonderde hij hē sere daer van Ende doe hem hermes seyde hoe dat alexander die paeus sinen sone v, wecket hadde van der doot Doe sede qui rinus tot alexander den paeus Ick hebbe ene siecke dochter die Balbina hietet ick loue dat ick dine gheloue ontfanghen sal op dz du mijne dochter gheneesen moghes

Alexander seyde Gaet hastelic eñ brenct se tot minē karcker Quirinus seide du biste hier eñ hoe solde ic di in dinen kercker moghen vindē Alexāder seide. gaet hastelick wāt die mi hier brachte die sal mi hastelic daer weder ghebracht hebben Aldus soe ghinc quirinus eñ leide zijn dochter tot alexanders kercker eñ hi vant hē daer ende hi viel hem te voetē Doe begōde zijn dochter innichlic alexāders bādente cussen om dat si ghenesen solde Eñ alexander sede to haer. dochter en cusse mine kethene nijet mer soecket nerstelic sinte peters ringhen eñ cusse die innichliken so sultste dine ghesontheit ontfanghē Eñ doe si geuōdē waren doe gaf hi se zijnre dochter te cussen eñ altehāt doe si se ghecust hadde soe wort si ghenesen Doe badt quirinus ghenade eñ dede alexander vut dē kercker comē Ende hi eñ alle sine ghesinde eñ vele ander worden doe gedopet. Doe sette alexander dese feste te vyeren op den eersten dach van augusto Ende hi stichte in sinte peter ere ene schone kercke daer hi sine banden in leyde eñ hiet se Ten banden In desen dage so is in die kercke grote vergaderinghe vā den volcke eñ dat volck cusset daer die banden ¶ Die derde sake daer dese feste om gheset was is dit als beda secht Die keyser octauiaen eñ anthonius warē so mit maechscape te samen gheuoecht dat si dat keiserrijc onder hē beyden deildē so dat octanianus in dat westlant als ytalien gallien eñ hispanien behielt Eñ anthonius in dz oestlant als asien ponthen ende affriken Mer antonius die lodderachtich eñ oncuysche was doe hi octauianus suster ghenomen hadde tot enē wijue doe verschoef hi se eñ nam te wijue Cleopatrā die coningin vā egipten Hier om so wort octauianus tornich ende voer mit een ghewapent here in in asien teghens anthoniū eñ hi verwā hē Doe vloech anthonius eñ cleopatra ende van rouwe so doden si hem seluē Octauiaen verderfde dat rijck vā egipten end̄ hi maecte daer of een prouincie vā romen eñ van daer voer hi in alexandrijen eñ beroefde se vā alle rijcheide eñ voerde se te romē eñ daer mede so vermerde hi der ghemeenten dinck alsoe sere datmen alsoe vele ōme enen penninck cofte alsmen om vier te copen plach Eñ om dz die orloghē die poorten vā der stadt seer haddē ghecranct soe vermaecte hi se so wel dat hi seyde Ic vāt van tichelstenen eñ laet vā marmor stenē Ende om dat hi aldus grotelic die ghemene saecken vermeerden so was hi die eerste die augustus hiete vā den keysers Eñ nae hem so worden si alle augustus gheheten die na hē keysers wordē Alsoe als hi van Julio den keyser die zijn ome was alle die ander keysers hieten. Ende nae desen Augusto so hetet dat ghemene volck die oest maeut augustus dye te vorens sextilis te heten plach om dat hi die seste maent was nae die meerte In ene ghehoghenisse van der victorien ende seghen die Octauianus die keyser hadde op den eersten dach van den oeste Daer ōme so maecten die romeynen desen dach festelick ende hieldē hem also tot theodosius des keysers tijden die regierde ende regnierde in den iare onses heren vierhonderte ende vijf ende twintich. Eudochia Theodosij des keysers dochter valeriaens wijf voer van innicheyden te iherusalem ende een iode die brachte haer

daer tot ene ghifte twe ketene daer dz sin te peter mede ghespannen was onder herodes Doe si weder tot romen ghecomē was ende si sach dat alle dat volck vā romen teestelick hadde op den eersten dach van oeste in augustus des keysers ere soe mishaghedē dat haer dat men alsoe vele ere dede enē verdoemden man Ende si ghedachte oeck dat mem dat volck npet lichtelick en solde moghen brenghen van dese quade ghewoente Ende al denckende soe ordinierde si datmen dese ghewoente hol den solde. mer datmen se eren solde in sint peters ere Ende dat alle dat ghemene volc den dach solde heten sinte peter indē banden. Hier of so hadden si raet mit pelagio den paeus ende mit vriendelicheit brachtē si dat volck daer toe datmen vergheten sol de die ghehoechnisse des verdoemde prince der heydenen. ende dat men weder vperen solde die ghehoechnisse des princen der apostolen. Doe dit allen den volcke wal ghenoechde so brachte die coningine voer die ketenen die si van ierusalem gebracht hadde ende toonde se den volcke Ende die paeus bracht die ander voert daer sinte peter mede ghespannē was onder nero. Eñ doe men die ketene die een an die ander leide doe worden si ene bi mirakele als oft si altoes een hadden ghesweest. Ende daer om so ordinierde die paeus ende die coninginne altehant dat die luden doen soldē diere den prince van den apostolen sinte Peter die si te vorens ghedaen hadden enen vdoemden prince Aldus so leyden de paeus ende die coninginne die kettene in sinte peters kercke die men hiete ten banden ende gauē daer toe grote ghiften ende gauē en de goet toe eñ mīheden Ende hi ordinierdē datmen doer alle die werelt den dach vperen solde Dit secht Beda Hoe groot dat craft vā dese ketenen is dat wort opēbaer inden iare ons herē neghen hondert eñ xliij Die duuel besat eñ begreep soe wredelick enē graue die des keysers otto neue was dat hi hē selue mitten tandē scoorde Doe beual die keyser datmen hem voeren solde tot iohānes den paeus ome dat men hem sinte peters ketenē om den hals solde hanghen Oer doe mē den onsinnighē een ander ketene om den hals dede eñ hem daz of ghene boete en quam om dat daer ghene craft in en was so brachtmē hē ten letstē voer sinte peters ketenē eñ men leide se dē verwoedē om den hals Ende die duuel en mochte niet verdraghē den last van deser craft mer voer hē allen so voer he al roepēde vut Doe begreepse theodricus die biscop vā meten eñ hi seide dat hi se in ghenre manierē en solde laten gaen tē were dat men hē die hāt afsloeghe Eñ doe hier om tusschen den biscopen eñ den paeus eñ den clercken ene grote twiste was Ten lesten so bracht die keiser dē strijt ten eynde ende hi creech enen rinck tot des biscops behoef Miletus secht in een cronike eñ mē vindet oec in tripartita historia dz in desen dagete Spere een groot draec opēbaerde Eñ donatus die hillige biscop spijede hē in auen mōt eñ dode hem also mer te vorē hadd hi een cruce ghemaect mit sinē vingher voer zijn hoeft eñ hi toonde hē den selue rinc eñ die draecke was so groot so dat hem nauwelick seuen paer starcker ossen en condē ghetrecken tot der stadt daer men hem vbarnen solde omme dat die stāck die lucht

niet verarghen en solde Noch secht hi dar
alsmen in tripartita historia vindet dz in
crite die duuel moyses in ghelijckenisse o-
penbaerde eñ hi vergaderde vā allen sidē
die ioden eñ leidese op dz hoechste vā enen
berghe bi die see eñ hi beloefde hem dat hi
voergaen solde eñ leide se mit droghē voe-
ten in dat lant vā beloften endˀ aldus dede
hi daer vele verdrencken Endˀ men meent
dat dit die duuel dede om te wreken teghē
die iodē om dat die iodē die ketene der co-
ninginne gaf eñ daer mede wort belet oc-
tauianus feeste Mer vele ioden die ōtghin
ghen wordē ghedoopt wāt om die berch
ofheldende was eñ die eerste vā den ioden
hem seluē opkeerden so viel die berch ende
zōmighe wordē ghescoort vā die scarpen
stenen eñ oec verdroncken si in die see Eñ
doe die ander ioden dat selue oeck wolden
doen eñ si nyet en wisten wat den eersten
gheschiet was so seden hē die vischers die
daer voerbi leden hoe dat die ander v̇dor-
uen warē eñ aldus wordē si bekeert. Die
vier saken vā der feesten machmen setten
want onse here verloste sinte peter bi mi-
raculen vā den bāden eñ gaf hem machte
te binden eñ te ontbinden Mer wi zijn ge-
bōden mitten bant der sundē eñ wi hebbē
node gheabsoluiert te wesen van onse sun
den Daer om so doen wi hē ere in die feste
vā sine bāden ōme dat hi ōs sal ōtbinden
vā die bāden onser sunden also als hi ver
diende dat hē onse here verloste vā sine bā
den eñ hem macht gaf te binden eñ te ont-
binden Dat daer om dese leste sake dese fe
ste gheordiniert is dat mach elc wel marc
ken op dat hi siet datmē inder epistolē sine
ghehoechnisse holt vā sinte peters verlos-
singhe Ende dat dit euangeliū is van dye
macht die hē god gaf te bindē ende te ont-
binden Eñ dat die collecte vā huden bidt
sinte peter dat hi ons ontbinde van onsen
sundē Hoe dat sinte peter bi die slotelē die
hem god gaf zōmighe tijt ontbindet die te
verdoemē waren of verdoemet soldē wor
den dat vindetmē in een mirakel dat ghe-
screuē is in een boeck vā onser lieuer vrou-
wen miraculen. Te colen in sinte peters
cloester daer was een monic seer licht vā
seden endˀ oncuysch ende die starf hastelick
ende de duuel besculdichde hem in alle ma
nieren vā sundē teghens hē Doe die ene
seide ick bin die ghiericheit daer du altoes
mede begherende waerste teghēs godes
gheboden. Die ander seyde ic bin die ydel
glorie daer du di seluē voer dye ludē mede
verheuē hebste. Eñ een ander sede ick bin
die loghene daer du mede loghes Eñ de an
der seidē elc dz zijn Eñ zōmige goede werc
ken ōtsculdichden hē eñ seyden Ic bin die
gehoorsaemheit die du altoes dijnē ouer-
sten dedes Ic bin die sanc vā psalmodijen
die du dicwijle songhes Mer sinte Peter
wes monick dat hi was ghinc voer gode
om voer dē monick te bidden. eñ die here
antworde hem En voerseyde die prophete
niet. here wie sal woenen in dine woenin
ghe of wie sal rustē in dinē hillighē berge
die ingaet zōder smette Hoe sal dese behol-
den moghē wordē die niet en is ghegaen
zōder smitte noch die ghene gherechticheit
en heeft gedaen Eñ doe sinte peter mit die
moedˀ gods voer hē badt so gaf god de sen
tencie dz die siele wedˀ indē lichame comen
solde eñ solde penitēci doen Doe v̇ueerden
sinte peter die duuelē mittē slotel dee hi in

die hant hielt eñ veriaechde hē eñ hi leuer-
de die siel in eens mans hāt die oec in dat
selue cloester een monick gheweest hadde
eñ hi beual hē dat hi hē totten licham we
der brenghen solde Eñ die badt dat hi al-
le daghe ouer hem lesen solde den psalme.
Miserere mei deus ende dat hi dicwijle si-
ne graf mit enen bessem suuerē solde voer
dat loon dat hi hem weder tot sine licha-
me voerden Eñ dese monick wort weder
leuende eñ seide dz hē gheschiet was.

Die legende vau dat leuen des hillighē
biscops sinte Eusebius

Eusebius die altoes maghet bleef do
hi noch cathecuminus was Cathe-
cuminus is een kint als dat voer die kerc-
ke belesen is eer datmen dat dopet. Ende
wel eer pleghen si dit wel langhe te ōtfan
ghen voer hare doopsel Mer om die vrese
vā der door soe beleestmense eñ dopet se te
gader so wert hi ghedopet eñ ghenoemet
vā eusebio den paeus Ende in zijn doopsel
sachmen hemelsche hāden die hē vut de fō
teyne hieuen Een vrouwe die gheuāghen
was in sine sehoenheit doe si tot si tot zijn
bedde gaen wolde so en mochte si daer nz
comē om der enghelen wille die hē wach-
ten Ende doe die dach ghewordē was so
viel si hier om tot sine voeten eñ badt hem
om verghiffenisse Doe hi priester gewor-
den was so was hi so hillich datmen sach
ghestelike v̇holentheit inder missen tuscen
sine hāden Hier nae doe die ongheloue vā
den arrianē alle ytalien besmitte om dz cō
stantijn die keyser een beschermer was vā
die ongheloue soe consacrierde iuliaen dye
paeus eusebius biscop te verselay wāt die
stadt hadde doe die herscapie vā twe ste-
den in ytalien Doe dat die onghelouighe
hoorden so deden si alle die dorē vā de kerc
ke sluten Eñ doe eusebius in die stat ghe-
comē was so knielde hij voer die dore van
die meeste kercke vā onser liener vrouwen
Eñ mit sine gebede ghinghē alle die doren
op Hi verdreef anxenciū den biscop vā me
lanen vā sine bisdom om dat hi onghelo-
uich was eñ voer hē ordinierde hi enē ghe
louighē man dyonisius gehietē Aldus su-
uerde eusebius alle die hillighe kercke van
weste Eñ anastasius die kerckē vā oosten
vā alle ōgheloue wāt arrius was een pre
ster vā ale xādrijen eñ hi seyde dat cristus
allene mensche was eñ hi seide dat hi was
die hi niet en was eñ dat hi om ōs ghema
ket was om dat hi ons god bi hem als bi
een instrumēt sceppen solde Eñ die groete
constātijn dede hier om holdē den raet vā
nycenē eñ daer om wort sine ongeloue v̇-
doemt Mer Arrius sterf daer na alte kati
uighē doot wāt alle sine dermē eñ alle dz
hi binnē hadde scoot hē te fundamēt vut
mer constantijn die cōstancius sone was
die was mit dese ongeloue besmit Eñ de-
se constantijn wort sere verstoort teghēs
eusebiū eñ vergaderde enen raet van vele
biscopen eñ dede daer comē dyonisiū ende
hi sande vele epistolē tot eusebiū. Eñ ōme
dat hi wiste dat die quaetheit inder meni-
ghe solde bouen bliuē so en wolde hi daer
nz comen Eñ daer ōme ordinierde die key-
ser dat men den raet holden solde te mela-
nen om dz dat bi eusebiū was. eñ doe hij
sach dat eusebius daer niet en was so he
te hi die arrianē hare gheloue bescriuē eñ
hi hiete dē biscop vā melanē dyonisiū mit

xxx. biſcopē haer cōſente toſcriuē Doe dit eusebius hoorde ſoe voer hi vut zijn ſtadt om te meylanē te varen eñ hi voerſede dat hi vele lidē ſolde Doe hi tot ene riuier gheromen was om tot meylanē te varen ſoe quā een ſcip dat verre ouer die riuiere ſtōt tot hem doe hi dat beual eñ voerde hē ouer ſonder yemāts hulpe mit ſine gheſelſcape Doe quā hem die voerſeide dyonijs te gemoete eñ viel hē te voetē eñ badt gheuade Eñ doe die keyſer euſebiū mit ghiftē noch mit dzepghē niet en mocht tot ſinen wille brenghē ſo ſeide hi hē allen Ghi ſegt dz de ſone minre is dā die vader waerom hebdi dā minē ſone bouē mi ghetoghen eñ mine iōgheren wāt die diſcipel en is upet meerder dā die meiſter noch die ſone bouen den vader Eñ om deſe woordē ſo wordē ſi alle beroert dat ſi hē gauē de hātueſken de ſi ghelcreuē haddē eñ daer ſinte dyonijus oec āder geſcreuē hadd eñ hi ſeide. in ghene maniere en ſal ick onder minē ſone ſcriuen daer ick bouē bin in machte mer laet ons deſe hātueſkinghe verbarnē eñ ſcriuen ene ander daer ick oeck onderſcriuē mach of ghi wilt Eñ aldus wort die hātueſkinghe vbrāt doer gods voerſichtichept daer dyonijus mit xxix. biſcopē onderghelcreuē hadde Echter ſcreſmen den arrianē ene ander hātueſkinghe eñ gauenſe euſebio eñ den anderē biſcopen dat ſi oec daer an ſcriuen ſoldē mer ſi en woldē niet op die hantueſke conſentieren om dat ſe euſebius verſterckt haddē mer ſi warē harde blide dat ſi die ander hātueſke verbrant saghē Doe wort cōſtantijn toornich eñ leuerde euſebiū hē tot harē wille vā den arrianē Endē ſi namē hem altehāt vut dat middel van den anderē biſcopen eñ ſloeghen hem ſere eñ ſleepten hē van dat ouerſte vā den pallaſe alle die trappē neder tot op die eerde eñ weder vā die eerde tot bouē alſo dat ſine hoeft ghewōt was eñ zijn aenſichte belopen was mitten bloede Endē doe hi hem noch niet en wolde cōſentieren ſo bōden ſi hem ſine hāden op ſi rugge eñ deden hē een ſeel om ſinē hals eñ ſleepten hē daer mede. mer hi dācte gode eñ ſeide dat hi bereidet waer te ſteruē om dz geloue daer mede te beſcutten Doe gheboot cōſtantinus datmē hen ſenden ſolde in ellende mit libario den paeus eñ alle die ander biſcopē die gelkerct warē mit euſebius exempele ouer die arrianē leidē euſebiū tot ſicopolim ene ſtadt inder paleſtinē lant eñ ſlotē hē in ene nauwe ſtat die cozter was dā hi lāc was dz hi ſine benē niet ſtreckē en mocht noch ouer die āder ſide niet kerē en mochte mer hi moſte ſittē bockende mittē hoefde eñ hi en mocht nz dā ſine ſcolderē eñ ſinē ellebogheroerē Eñ doe conſtantijn doot was doe volchde hē Juliaen na Eñ om dat hij alle dē volcke behaghē wolde ſoe beual hij datmen alle die biſcopen die in ellende waren ſolde weder doen comē eñ datmē hare kercken weder ſolde doen maeckē eñ dat een ptlick in vrede ſolde weſen onder wat wet dat hi weſen wolde. Ende aldus ſoe quam euſebius ende voer tot den hilligh biſcop athanaſiū ende ſeyde hem wat hij gheleden hadde ouer doe iuliaen die keyſer doot was eñ iouiniaen regnierde ende doe die arrianen verleſchet warē ſo keerde euſebius die biſcop weder tot verſelay eñ dat volck ontfinck hem mit groter bliſcape. mer doe valent regierde ſo groepde die

arriauē weder Eū si quamen in eusebius eū sleepten hē vut dē huse ouer de eerde eū si steenden hē Eū aldus so voer hi salichlike tot gode eū hi is begrauē in die kercke die hi stichte Men secht oec dz eusebius gode ver bat dat gheen arriaen leuē en mach in zīn stadt so alsmen inden cronicken leest so leefden hij lxxxvij. iaer Eū hi was ghepallit in den iare ons heren ccc. eū. l.

¶ Die legende van den seuē broederē machabeeuschen.

DIe machabeusche martelarē waren seuen broederē eū haddē een eerbare moeder eū hoer vader hiete eleazar endē hi was een priester Eū na dat si ouermidts die weerdicheit des wets gheen varckēs vleysce en wolden eten so leden si alte ongheoorloefde pyne als in dat āderde boec vā den machabeuschen gescreuē is Ende men sal weten dat die kerckē vā oestwert viert die sancten teesten vā beyden testamēten Oer die kercken vā oestwert en haldē niet vā den oldē testamēte om dz si ter hellen voerē vutghesecht die onnosele kinder die om cristus wille gedodet warē wāt i elc vā de kinder so wort cristus ghedodet Eū vā den seuen machabeuschē mer hyer toe zīn vier redene waer om dz die kercke vā dese teestē haldet al walt dz si ter hellē voeren Die eerste is om die voerbaricheit der martelarē wāt si waren gedodet mit onghehoorde martelien bouē alle die sancten vā den olden testamente Daer om so hebben si voordeel datmen mit rechte hare pallie vieren moet Dit secht scolastica historia. Die ander is die gedenckenisse der misterie dat is der ghestelicker verstandenisse wāt dat ghetal van seuē toebehoret der ghemeenheit Eū daerom wordē bi dese martelaers alle die vaders vā den olden testamente te verstaen die weerdich zīn te vyerē al en holt daer die kercke ghene fest of om dat si ter hellen voeren. Eū oec om dat die menichte der sanctē die in dz nyeuwe testtestamēt zīn ghecomē in dese seuen so gheuet de kercke alle waerdicheit wāt also voersecht is bi den seuē wort alrehande ghetal beteikent. Ten derden om exēpel van liden wāt men setse in een exēpel voor die goede om dat si bi dese exempelen sullē worden ghesterct ter liefden vāden ghelouue Eū om te liden voer die wet der euāgelie also si stredē womelic om moyses wet Die vierde is om die sake vā den tormenten om hare wet mede te beschermen alsoe die kersten werdē ghepalliet om te beschutten die wet der euangelien Johannes beleth secht dese dzie achsterste redene in den somme vā dē dienste.

D

¶ Te romen op sinte calixtus kerchof sinte steffens paeus dach die zīn legende hier voert volghet Eū noch

STeffen die paeus als hi vele heydē mit woorden eū mit exēpelen haddē bekeert eū hi vele martelarē lichamen begrauē hadde doe wort hi seer nersteliic gesocht van valeriaen ende galieno in dē iare ons heren cc. eū tsestich dat si hem ende sine clercken solden dzinghen te offeren den afgoden ofte dat si se verderuē solden mit vele tormenten Ende si gauen vut soe wie dat se venghe soldē alle haer goet hebben Ende aldus soe worden tien van sine clercken gheuanghen ende sonder beyden

onthoeft Des anderē dages wort steuen die paeus gheuanghen eñ men leyde hem tot mars tempel dat hi daer die afgodē an beden solde ofte datmen hem onthoefden solde Mer doe steffen inden tempel ghecomen was eñ hi gode anghebedē hadde dz hi den tempel verderuē solde soe viel tehāt een groot deel van den tempel Ende al dz volck vloech vā anxte Ende hi ghinc tot sinte sinte lucien kerchof Doe dit valereanus hoorde doe sanden hi hem noch meer ridderen nae dan hi eerste ghedaen hadde Ende doe si quamen doe vonden si hē misse doen ende doe hi innichlick godes lichame hadden ontfanghē so onthoefden si hē in sinen setel.

E

TE ierusalem die vindinghe des heilighē lichaems vā sinte steffen des ersten martelaers eñ nycodemi eñ gamaliel ende abibou In dat seuende iaer des keysers honorij.

¶ Te constantinopolen sinte hermell⁹ martelaers dach. Eñ noch.

¶ Die legende hoe dat sinte Steffen dye eerste martelaer gheuōden wort.

MEn vindet dat sinte Steffen des eersten martelaers lichaem gheuōden wort in honorius des keysers tijde in dat seuende iaer Eñ in dat iaer ōs herē cccc eñ xvij. Men vint dese festē ghenoemet te sine vindinghe eñ zijn oueruoerē ende zijne toeuoeghē Aldus was hij geuōden Wāt also Gennadius secht soe was een hillich priester te ierusalem vut dē lāde gheboren eñ hiet luciaen Doe dese luciaen op enē vri dach op zijn bedde lach eñ sliep eñ bynae waecte so opēbaerde hē een olt mā scoen eñ lanck met minliken ansichte mit enē lāghen baerde. Eñ hi was ghecledet mz enē blinckende mātel daer duerbaer stenē endē gulden crucē in ghewracht warē ende hij was ghescoeyt mit guldeu cousen die bouen verguldet waren eñ hi hielt in sine hāde een gulden roede eñ hi noepten dar mede eñ seyde Maecke kenlic mit groter neersticheit onse graue wāt wi zijn ontamelike begrauē in ene ontamelike stede Daer om gaet eñ segt iohānes den biscop vā ierusalem dat hi ons legghe in ene eerbare stede wāt als droecheit eñ quellinghe die werelt geslaghē heeft so heft god opgheset die werelt te helpen mit onser bedighe Ende luciaen die priester sede hē Here wie bistu Ic bin gamaliel dē paulus die apostel opuoede eñ hi leerde die wet tot mijne voetē mer dia mit mi lecht dz is sinte steffen die vā dē ioden is ghesteent eñ butē de stat ghestotē om dz hē die beestē eñ voghelen soldē etē Mer god en liet dz nz geschien wāt mit groter nersticheyt nam ick hem eñ groef hē in minē graue Mer die ander die bi mi lecht is nycodtm⁹ mijn neue die des nachtes tot iesum ghinc eñ die ghedopet was vā peter eñ iohānes Eñ hier om waren die princen der priesterē tornich dz si hē doot gheslaghē soldē hebbē en haddē si dat om onsen wille niet ghelaten nochtans namē si alle zijn goet eñ v̄dreuē hem vā sine herscapie eñ sloeghē hē sere eñ lietē hē bi na doot legghē Doe leide ick hem i mijn huus ende doe leefde hi een luttel tides daer nae Ende doe hi ghestoruē was doe dede ick hem begrauen tot sinte Steffens voeten. Mer die derde dye daer bij

mi is dat is babyas mijn sone die in sinen twintichste iare ghedopet was eñ hi bleef maghet eñ hi leerde mit paulo mijnē disci/pel godes wet Mer ethea mijn wijf ende selemias mijn sone en zijn mit ons niet be/grauen om dz si met ōs cristꝰ geloue nyet en ontfinghen mer du sultse op ene ander stede vindē begrauen eñ hare grauē suldi vinden ydel eñ hol Doe dit sinte gamaliel ghesecht hadd̄ so voer hi wech Eñ doe lu ciaen ontspronghē was so badt hi god of dit visioen waerachtich waer dat hi hem anderwerf eñ derdewerf openbaren solde Op den anderdē vridach so opēbaerde hi hem als hi te vorēs ghedaen hadde eñ hij vraechde hē waerōme dat hi dz verroecke loest hadde dat hi hē ghesecht hadd̄ Ende hi sede Here mijn ic en heb des nyet verro/keloest mer ic bad god of dit waer wesen mocht dat hi mi anderwerf eñ derdewerf opēbarē moste End̄ gamaliel seyde Om dat du in dine herte denckes of du ōs von des hoe du elcke reliquien soltste moghen onderkennē daer om sal ic di gheuē ghelijc kenisse daer du elcke reliquiē mede onder/scheidē moghes eñ hi toende hē drie guldē coruē eñ die vierde silueren Eñ die een vā dese was vol rode rosen eñ die ander twe vol witte rosen Mer die vierde die siluerē was die was vol saffraens Eñ gamaliel die seyde Dese coruen zijn onse tumben of grauen eñ dese rosen zijn ōse reliquiē Die korf die vol rode roseu is dat is sinte Stef fens tumbe die allene vā onsen volck ghe marteliet is . Die ander twe die vol wit/te rosen zijn dat is die mijne eñ nycodemꝰ tumbe die vostandich waren mit reynen herten en cristus gheloue Mer die vierde silueren korf die vol sofferaens was is ba bye mijns soons tumbe die suuer vā licha me was eñ maghet eñ hi ghinc suuer vut die werelt Eñ als hi dit ghesecht hadd̄ so voer hi ewech . Op den vridach in de we ke daer na so openbaerden hi hē weder al ghestoort eñ hi berispte hem sere vā zijnre traecheit Daer om ghinck lusiaen te ieru salem hastelic eñ al dat hi ghehoort hadd̄ seide hi tot iohā den biscop Aldus voer io hānes mz de biscopen die hi ōtboden had tot der steden die luciaen ghewijst hadde Eñ doe hi begōde te grauen ende men die eerde roerde so quā daer vut al te soetē ro/ke Eñ mit desen roke eñ mit die hulpe van dese santen soe worden daer ghenesen vā menigherhande siecten lxij . mēschen Eñ aldus droeghen si dese hillighe reliquien mit groter blijscape in die kercke vā syon die in iherusalem was daer sinte Steffen dyaeck in ghemaect was eñ daer groeuē si se eerlick Ende in die seluer vren so vyel ene grote reghē . Van desen visioen eñ ver toninghe vertelt Beda in sine croniken . Sinte Steffen was aldus gheuōden op den dach datmen sine passie viert End̄ hi wort op desen dach ghepassiet alsmē segt mer dese feesten die waren verwādelt om twe redenē Die eerste is wāt cristus ghe/boren wert in eertrike om dat die mensce solden worden gheboren in dē hemel Hier omme so wast wel betamelick datmē na christus gheboorte sinte steffens geboor/re vyeren solde om dat hij die eerste was die om cristus wille die martelie leet Ende daer mede wort men gheboren in den he/mel om datmen mercken solde dat die ene nae den anderen volghen solde waerōme

datmen oec van hem singhet Ghisterē so
wort cristus geborē inder eerden om dat
steffen huden solde wordē geborē indē he-
mel Die ander redene is . wāt men plach
die feste vā sinte steffens vindinghe te fest
liker te doen dā die feste vā sine passie Eñ
dat was om die werdicheit vā cristus ge-
boorte eñ oec om vele miraculē de onse he
re dede datmē vant Eñ om dat sine passie
is waerdigher dā sine vindinge eñ dat si
sculdigher is festeliker te zijn . daer om v̄-
leide die kercke die feeste vā sine passie tot
der tiden datmense in meerder waerdichei
de solde hebben Als sinte augustin⁹ secht
so wort sinte stefens oueruoerighe aldus
gedaen Want alexāder die senatoer voer
mit sinē wijue te ierusalem eñ hij maecten
steffen die martelaer alte sconē capelle eñ
hi beual datmen hem neuens sinte steffen
grauen solde als hi storue Eñ doe seuē ia-
re ouergheleden warē doe wolde Juliana
zijn wijf weder te lande kerē wāt si leet ve
le moeyenisse vā den prince eñ si wolde ha
re mans lichame mit haer voeren Doe si
dit gebeden had vāden biscop soe brachte
haer die biscop voer twe siluerē cassen eñ
seyde ick en weet niet welck vā dese twe
dijns mans casse is Eñ si sede Jc kenne se
wal eñ si greep sinte steffens casse end̄ om
helsde se Eñ als si aldus meende hars mās
lichame te voeren so nam si steffens licha-
me Eñ doe si int scip mitten man gegaen
was so hoorde mē die enghele louē eñ een
soete roke brack vut eñ die duuelē riepē en
de maecten grote tempeest eñ seydē . Wee
ons wāt steffen die eerste martelaer vaert
hier ouer eñ hi slaet ons mit wreden vuer
Eñ doe die scipluden hē ontsaghē te beder
uen so anriep si sinte steffen eñ tehāt open
baerde hi hē eñ seyde Jc bint en ōtsiet v nz
eñ altehāt so wort dat weder stille Doe so
hoorde si die duuelen roepen Wrede prin-
ce ōtsteket dat scip wāt steffen onse vyant
is daer in Doe sande die prince vā den du-
uelen vijf duuelen dat si dat scip ōtsteken
solden mer die enghel onses herē verdrāck
se in die gront vā der see Doe si ghecomē
waren te Calcedonien so riep die duuel de
knecht godes comet die vāden ioden ghe-
stenet is Aldus soe quamē si gesont te con
stantinopolim . Eñ si groeuē hem daer in
ene kercke mit groter eerwaerdicheit Dit
secht sinte augustin⁹ . Die toeuoeghighe
vā sinte steffens lichaem mit sinte laurēs
lichame ghesciede aldus ¶ Dat ghesciede
dat eudosia theodosius des keysers doch-
ter beseten wort vanden duuel . Ende doe
dat den keyser theodosio hoer vader ōtbo
den wort die doe te constantinopolē was
soe dede hi sine dochter tot hem brenghen
om dat si tasten solde die hillighe reliquiē
des eersten martelaers sinte steffens End̄
die duuel reep in haer . dat en si dat steffen
te romen come ic ensal āders niet vutgaen
want alle die apostolen willen dat aldus
Als dat die keyser theodosius hoorde soe
vercreech hi van den clercken ende van dē
ghemenen volcke van constantinopolim
dat si die van Romen gheuē solden dat hil
lichame sinte steffens des eerstē martelars
ende si soldē sinte laurens licham daer voer
hebben . Doe screef die keyser daer of ouer
tot pelagio dē paeus . Ende die paeus mit
alle di cardinalen consentierde des keysers
bede . Ende die keyser theodosius brachte
sinte steffens licham te romen Eñ die van

constantinopolen quā mede om sinte lau
rens lichame te ontfanghē Aldꝰ soe wort
sinte steffens lichaem ontfanghē te capua
ne eñ si creghē mit groter bedinghe sinen
rechten arme Ende daer soe wort in sinte
steffens ere die kerck vā capuaen ghestich
tet Doe si te romē quamē eñ si dat licham
draghē wolden in sinte peters kercke ten
banden doe bleuē si staen de hem droeghē
eñ en mochten niet voertgaen eñ de duuel
riep in die ioncfrouwe ghi arbeider om nz
wāt hi en heuet hier ghene stede vercoren
mer bi sint laurens sinē brueder wil hi rus
ten Ende altehant droechmen dat licham
tot der stede Ende doe hem die iōcfrouwe
taste doe wort si verlost Ende sinte laurēs
die verleide zijn lichame an die ander side
in sinē graue om dat hi hē verblide in dye
toecomste sinte steffens zijns brueders eñ
hi liet die helfte van sinen graue ydele tot
sinte steffens behoef; Ende doe die grieckē
hare handen an sinte laurens lichame sloe
ghen om wech te draghen so vielen si tot
der eerdē of si doot gheweest haddē. mer
doe die paeus eñ die clergie eñ alle dz volc
ouer hem baden so quamen si tot hem sel
uen nauwe te vespertijt nochtāns so stor
uen si daer nae binnē x daghe Eñ die hem
ghegeuē hadden daer toe te volbrenghen
die wordē vut harē sinne eñ en mochtē nz
ghenesen voer dat dese twe lichamen te sa
men begrauen waren Doe hoerde mē ene
stēme van den hemel O salighe romē die
in enē graue beslutes sinte laurens licha
me van hispanyen ende steffen van ierusa
lem die gloriose panden Dese begrauighe
gheschiede indē iare ons heren neghē hon
dert eñ xxv. Sinte augustijn bescriuet dz
ses dode lichame verresen ouermits anroe
pen van sinte steffens name die ene lach so
doot datmen verbant sine knyen end doe
men bouē hem sinte steffen anriep so stōt
hi wederom op. Ende noch een doot kint
daer dat eenwaghen ouer gheuaren hadd
ende die moeder droech dat kijnt tot sinte
steffen ende daer om ontfinc si dat kint le
uendich weder. Ende noch ene nōne dye
men droech in sinte steffens kercke eñ doe
si in haer eynde lach doe sterf si eñ daer na
stont si ghesont weder op daer si dat alle
saghen Ende echter een iōcfrou te yponen
doe hoer vader haer rock ghedraghē hadd
in sinte steffens kercke ende daer na werp
hi se op sinte peters dode lichame en si stōt
altehant weder op Ende echter een iōghe
linck te yponen alsmen besaluet hadd zijn
dode lichaem mit sinte steffens olie so stōt
hi weder op Item noch een doot kint doe
men dat droech in sinte steffens kercke eñ
doe men sinte steffen ouer hem aenriep soe
stōt hi al ghesont weder op ¶ Van desen
martelaer so secht sinte augustijn Gama
liel openbaerde dese martelaer ende saulus
steenden ontcleet eñ cristus maecte hē rijc
doe hi in doeckelkens was ghewōden eñ
croende hem mit sinen duerbaren bloede
Item sinte Augustijn In steffen so blincte
die schoonheyt zijns lichames die bloeme
zijnre oltheyt eñ scone sprake vā redenen
eñ wijscheyt zijnre hilligher herten eñ dat
werck der godheit

F

TE romen ten weghe tyburtina Jus
tinus prester eñ martelaers dach de
in decius gallus ende volusianus veruol
ghiughe mit glorie det belijdinghe die al

re edelste was.

Te romen ten latijnschen weghe sinte terculinus martelaers dach die onder an-reliaen den keyser na menigherhande tor-mit ōthalsinghe zijns lichaems veruolle-de sine martelie. Eñ noch ꝛc

G

In italien te bononien sinte dominicus confessoers dach.

In die pronincie vā recien der stadt au-gustaen sinte Afra martelaers dach. dese doe si noch heyden was end' een ghemeen wijf so wort si bi sinte narciscus leringhe bekeert eñ doe si mit alle hare huusghesin-ne gedopet was so wort si voer dē name cristi in een vuer verbrant

Opten seluē dach sint oswaldus conic vā enghelants dach. Eñ.

Die legende vā dat leuen des hillighē vaders sinte dominicus

Dominicꝰ die leydsman eñ vader vā der prediker oorden die was gheboren na den vleysce vut his-panien vut ene stadt die men hiete colloro-go vut dē bisdōme vā oxoniens eñ zijn va-der hiete felix eñ zijn moeder iohāna End' eer dat hi gheborē wort soe sach zijn moe-der in een droem eñ haer dochte dat si een kindekijn droech dat in sinē mōt een bar-nende flāme droech die alle dye werelt ōt-stack Doe hi geborē was eñ ene vrouwe hē vut die fonteyne hief so dochte haer oec dat dominicus dat kindekē hadde ene cla-re sterre an zijn voerhoeft die alle die wer-elt verlichte Doe hi noch en kindekē was eñ hi noch onder sine voetster was so vāt men dicke dat hi vā sinē bedde was gaen legghē op die blote eerde Ten laetsten soe sande mē hem te palenciē ter scholen ōme dat hi so gherne wijscheyt gheleert hadde so en drāck hi binen x iaren ghene wijn. Eñ doe daer ene starcke duertijdt was soe vercoft hi alle sine boecken mit alle sine re-scap end' hi gaf dat ghelt daer of om gode den armē. End doe die nyeumare vā sine heilicheit wiesch so maecte hem die biscop vā exoniens in zijn kercke regulier Eñ om dat hi wort vā hem allen een spieghel vā heilicheit so wort hi vā den canonickē on-derprior ghemaect mer des dages eñ des nachtes veronledichde hi hem in bedighe eñ in studierē eñ bat god nerstelic dz hij hē dese gracie instortē wolde dat hi hē seluen gheuē mochte tot salicheit zijns euen ker-stens Eñ hi las nerstelic in der vaderē col-lacien eñ vant daer in volmaectheit vā le-uen Eñ doe hi mitten biscop op eneltijt te tolosen voer so wort hi gheware dat sine weert ongelonich was eñ den bekeerden hi tot cristus geloue eñ presentierde dē on-sen here als die eerste gherue vā sinē ooste die hi naemaels doen solde Men leest indē gestē des grauē vāden starcken berge dat dominicus op enē dach ghepredict hadde teghēs die ongelouighe dat hi die proeui-ghe vā der scrifte die hij ghepredict hadde screef in enē brief eñ gaf den brief enē onge-louighen dat hi hē daer teghēs solde voer sien eñ dominico daer op antwoordē Op dē nacht so vergaderden die ongelouighe bi een vuer eñ die ene onghelonighe men-sche brachte voert desen brief eñ sine ghe-sellen seiden hē dat hi se worpe in dē vuere eñ waert dat si verbrande soe waer al ha-re ongheloue waer. mer en mocht si nyet

verbarnen also solden si predicke dz waer achtighe gheloue der kercken van romen hier om so worpen si dē brief int vuer. endē doe hi ene wijle int vuer hadde gheweest so sprauck hi vut dē vuere onghebrāt Da hē dat alle verwōderde so seide die ene die harder was dan die ander Men werpe hē weder daer in ende also sullen wi dat beth beproeuē eñ men werp hē daer echter in. ende hi sprauc weder onuerbrāt daer vut Doe sede hi. men werpe hē derdewerf in so sal mē weten zōder twijfel de waerheit van der saecken Ende men werp se derde werf daer in eñ si sprauc daer weder vut onuerbrant Over dese ongelouighe bleuē in hare ongeloue eñ swoerē alte grotelick onder malcāder dat si dat nyemāt segghē en solden nochtās so was daer een ridder die tot onse geloue nepghede eñ hi bracht naemaels dit mirakel vut Dit gheupel in victoriaels berghe. Men secht oec dat al. dus danighē dinc ghesciede oec in iupiters tempel. Op ene tijdt was daer ghelecht eñ beroepē enen groten dach te ghens die onghelouighe wāt doe in dat lāt vā albi ens die ongheloue seer wpesch eñ tot den tempel enen groten dach ghelecht was te ghens de ongelouighe. so was daer ouer een ghedraghen dat men ōdermeisters le. ueren solde elc int scrifte sine punctē daer hi sine gheloue wolde mede staende holdē Aldus wort daer ontfanghē sinte domi. nicus boeck bouē alle die ander luden der ghelougher scrifte eñ men bracht dz vort mer om dz die meisters die dese dedighe on derscheydē solden onder malcāder in sche. linghe waren so gatmen vut dat men dye boecken an beyden siden int vuer werpen solde ende wes boeck dat niet en verbran. de des gheloue solde best wesen Endē men maecte een groot vuer ende men worp die boeckē daer in Eñ der ongelouigher boec ken die wordē altehāt verbrant Ende sin te dominicus boeck dat en vbrande nyet mer dat sprauck al onuerbrant daer vut. Ende men werp dat anderwerf eñ derde werf daer in ende altoes so sprāck dat on. uerbrant daer weder vuut Over doe die an der een ytlick weder te huus voer endē dat die biscop van exoniens doot was so bleef daer sinte dominicus mit een luttel ghesel scaps ende predicte vromelic dz woort go des teghens die onghelouighe menschen mer die wederpartijen en de die wederspre ken van der waerheit die bespotten hē eñ worpen nae hem modder ende spekel ende alsmē hē dzeyghede te doden so ātworden hi onuerueert Ic en bin niet waerdich die glorie der marteliententfanghen Ende hi ghinc vromelic al singhēde daer mē hē sei de dz hi vlaghet was Eñ hē vwonderde eñ seidē hē En ontfietstu di niet voer den doot wat soltstu moghē hebbē gedaen of wi di begrepē hadden Hi sede ic solde v ghe beden hebbē dz ghi mi nz hastelic ghedoot en had mer dz ghi mi vā lede te leden ont. ledet hadt eñ dat ghi dā voz mine oghen ghelecht solt hebbē die stuckē vā mine le. den ende dat ghi mi dan oeck mede mijne oghen soltste hebben vutghestecken vut mijnen hoefde Ende dat ghi dan ten laet. sten alsoe alle mijne lichaeme soldeste heb. ben laten wentelen in sinen bloede ouer doot of dat ghi dat dan ghedodet soltste hebben tot uwen wille. Op een ādēr tijt doe hi een man gheuōden hadde die an die

onghelouicheit gheuallen was vñ armoe de so sat hi op hē seluē om te vercopē om dz hi mitten ghelde dē man helpen solde vut die armoede eñ verlossen vut die onghelouue Dit solde hi bebbē voldaen en hadd̄ dat god anders niet voerlien Op ene tijt doe hi gheherberghet was in dat lant vñ tolosen in enre vrowēhuus de bedroghē was vñ die ongeloue mit groter heylicheit dye si vepnlde. so vaste hi eñ sine ghesellen alle die vasten doer te water om dat hi dē enē naghel mitten anderē verdriuē wolde eñ hi waecte des nachtes cyer do hē de noet dwanc so lepde hi sine moede leden op ene blote tafel eñ aldus so brachte hi die vrouwe weder tot kēnisse der waerheit Daer nae so begonde hi te pensen om ene oerde in'te setten eñ die orde te makē die alle die werelt soude doer gaen prediken teghens die onghelouighe om cristus geloue te behoeden eñ te beschermē Eñ doe hi tien iare hadde ghewoent te tolosen nae den dat die biscop vñ exoniēs doot was to der tijt datmē den raet vñ latrauē hielt so voer hi totten ghemenē raet te romē mit fulcoue den biscop vñ tolosen Eñ hi eyscede eñ bat vñ innocentio den paeus dz hi hē sine nae volghers beuelighē wolde ene oerde die hieten eñ wesen solde der predicker oerde Eñ doe die paeus niet willich en was soe sach dese paeus op eenre nacht enē drome dat die kercke vñ latranē nepghede te vallen. doe hi dit mit wese sach also sach hi dz sinte dominicus daer teghens liep end̄ hij stōt daer onder eñ hielt se mit sine scolderen so dat si niet en vpel Doe die paeus ōt spranc eñ hi dit visioen verstōt soe dede hij dominicus bede eñ badt hē dat hi tot sine bruederē gaen solde eñ dat hi kyesen solde en beproefde regule eñ dat hi dā weder to hem quame eñ hi solde dā dat beuelighē als hi begheerde. Doe keerde sinte dominicus weder eñ hi seide sinē bruederē des paeus woordē hi hadde omtrēt xvi bruederen eñ si aenriepē den hilligē gheest eñ si corē sinteaugustinus des lerarers regel om dat si in name eñ in werckē predikers woldē werden Eñ daer toe so nanē si scerper puntē die si holdē woldē mit die voersede regule cyer hir en binnē so sterf innocentius die paeus eñ honorius quā nae hē eñ hi beuelichde hē hare regule In dē iare ons herē dusent. cc. eñ xvi. Op ene tijt doe een wijf claechde iamerlick dat haere bruederē onder die sarracenē geuāghē weren eñ dat si ghenē raet en had dat si hem verlossen mochte aldus so gaf sinte dominicus hē seluē datmē hē vercopē solde om die mānen te verlossen cyer god die voersacht dat hi orbaerliker solde zijn om te vlossen die ghestelic gheuāghen warē eñ en liet dat also niet gheschien. Doe sinte dominicus te romē in sinte peters kercke om dat verlanghe vñ sine oorde ōsen here bad so sach hi dat to hē quamē die gloriose prīcen vñ den apostolen sinte peter end̄ sinte paulus Ende die eerste vñ den twee prīncen dat was sinte peter ende dye gaf hem enē stock ende paulus die gaf hem en boec eñ si seyden hem Gaet predicken wāt du bisse hier toe vercorē van gōde Ende alte hant so dochte hem in die selue vre dat hij sine broederen alle die werelt doer sach gespreydet ende dat si twe ende twee te gader ghinghē ende dat si den volcke predicten dat woort godes Eñ doe hi te tolosen

weder quā so deylde hi sine bruederen endē sande die zōnighe in hispanien eñ die ander te parijs eñ oec die ander te bononien mer hi keerde weder te romen. Het was een monick eer die predikers begōden die haer oorde sach in een vijsoen dat ōse vrou knyelde voer haer lieue kint eñ leide hare hāden te gader eñ badt hē voer dat men. scelike ghelachte mer doe hi dierwijle sine lieue moeder ontleide eñ si hē altoes meer badt so seide hi Moeder mijn wat mach ick hem meer doen want ic sende hem pa. triarchē eñ prophetē eñ si en beterdē hem niet Ic quā selue tot hem eñ daer na sande ick hem mine apostolen ende si dodē mi eñ die ic hem sande Eñ ick sande hem die martelaren ende confessoren eñ si en hoor den die oec niet Oyer het en is niet behoor lic dat ic di yet ontseggē solde so sal ick hē gheuē mine predickers daer si mede sullen worden verlicht eñ gheluuert. mer anders sal ict tegheus hē comē. Op ene tijt doe rij abten van der graeuwer oorde waren ghesant te tolosen tegheus die ongheloui ghe so sach een monick dit vijsoen want doe onse here gheantwordet haddē zijnre moeder alst voer ghesecht is so antworde si hem. sone du en sultste hē niet doen nae hare boosheit mer na die ontfermhertic. heit Doe wort die sone verwōnen mit si. ne moeders bede eñ seide. om dine bede so sal ic noch ontfermhertigheit doen mit hē dat ic hem mijne predikers sanden sal dye se vermanen sullen eñ leren ende en bete. ren si hē dan niet so en sal ick se nūmere spa ren. Een minrebrueder die alte lāghe sin. te franciscus gheselle gheweest hadde ver. telde vele bruederē van der prediker ordē dat doe sinte dominicus te romē lach om die vestinghe vā sine orde te crighē van dē paeus daer hi des nachtes in sine ghebede was alsoe sach hi in dē gheest cristus i die lucht drie sperē hebben in sine hant eñ dat hi se op die werelt hielt Eñ zijn moeder de quā haestelic teghēs hem eñ vraechde hem wat hi doen wolde eñ hi seyde Siet al die werelt is vol vā drie sundē. dat is van ho uerdie vā oncuyscheit eñ vā wrachede Eñ daer om wil ic se verderuē mit dese drie spe ren Doe vyel onse vrouwe tot sine voeten ende seide lieue kint laet di ontfermen en de en verminre niet dine ōtfermenisse vā dine gherechticheit Cristus seide. en sielstu niet wat onrechte datmē mi doet Si sey de laet dine toornicheit een luttel wāt ick hebbe enē ghetrouwē knecht eñ enē sterc. ken campioen die ouer alle lopē sal eñ dye werelt verwinnen eñ sal se onder di doen eñ ic sal hem oec een ander knecht te hulpe gheuen die oeck mit hem striden sal Chri stus seide haer Ick bin gheuredet endē heb dijn anrichte ontfanghen mer ic wil sien wie si zijn die du senden wiltste tot aldus grote wercken Doe brachte onse vrouwe voer haren ghebenedideu sone sinte domi nicus Ende christus seide tot sine moeder waerachtelick sinte dominicus is een wa me campuechter ende hi sal nerstelic doen alle dat ghi ghesecht hebt Ende si brachte daer oeck toe sinte franciscus Ende de pri sede cristus oeck also als hi den eersten de. de Ende sinte dominicus die mercten ner. stelijcke in desen vijsone sinē ghesselle die hi te vorens nye ghesien en hadde in sine le. uen den vant hi des anderen daghes i dye voerghenoemde kercke ende bekenden hē

sonder yemāts wijsen bi den dat hi hē in den visioen ghesien ghesien hadde ende hi omhelsde eñ custe hē eñ seide Du biste mine gheselle eñ du sultste mit mi lopen ende wi sullē vromelic vechtē eñ gheen wedersake en sal ons moghē hinderē eñ hi seyde hem dit voerseide visioen Eñ van die tijt wort hem een herte eñ ene fiele in ōsen here eñ dit beuolen si dat men ewelic holden solde in onsen here. Doe sinte dominicus enē nouicius in die orde ghenomē hadde sommighe die des nouicius gesellē haddē gheweest verkeerdē hē so sere dz hi weder totter werelt kerē wolde eñ hi eyschede alle dat hi mochte sine wereltlike cleder weder Doe dit sinte dominicus hoerde so gaf hi hē in sine ghebede Eñ doe si desen ionghelinc dat habijt vā der ordē vutgedaen haddē so begōde hi sere te roepen eñ seyde Ay mi ic verbarne Ay mi ic worde ontsteken trect vut trect vut dit v̄maledide hemde dat alle mijn lichame verbarnet Aldus soe en mochte hi in ghene maniere rusten voer datmē hem dat hemde vut toech end̄ men hē weder clede mitten religiosen habijte eñ hem weder in dat cloester leiden. Doe sinte dominicus te bononien was eñ die bruederē slapen warē gegaen so wort een leeck cōuers beseten mittē duuel eñ doe rayarius zijn meester dat hoorde soe seyde hi dat sinte dominicus eñ sinte dominicꝰ liet hē voer dat altare draghē Doe hi daer mit pynē ghedraghen wort so seyde sinte dominicus Onsalighe ic beswere di dz du mi segste waer om dat du godes creaturē aldus quelleste waer om dz du hier in quameste hi ātworde. ic quelle hē om dz hi dz verdient heeft wāt hi drāc ghisterē in die stadt zōder orlof vā sinen prior eñ hi en seghende dē dranck niet eñ daer om ghinc ic in hem in ghelijckenisse vā ene padde end̄ alsoe drāck hi mittē drancke wijn eñ men vant dat hi aldus ghedrōcken hadd̄ Hier en binnē so luden mē dat eerste teyken vā die mettene eñ doe dat die duuel hoorde so riep hi eñ sede Ic en mach hier niet lāgher bliuē om dat dese couelarē opstaen Aldus so wort hi ghedwōghen vut te gaen mit sinte dominicus ghebede. Doe sinte dominicus in dat lant vā tolosen ouer een riuier voer so vielen sine boecken daer in zōder ouerdecsel Eñ des derden daghes daer nae so werp een vischer sinen honghel vut eñ doe hi meende enē groten vische te hebben soe toech hi die boeckē vut alsoe onbesmittet als of si in ene leberie geleghē hadden. Doe sinte dominicus in een cloester quā eñ die bruederen op hare ruste waren om dat hi se niet wecken en wolde so bede hi ende ghinc mit beslotenre dore daer in. Dit selue was oec gheproeuet doe hi was op ene tijt mit een cōueers vā der grawer oordē in stride teghens dye onghelonighe wāt doe si des auōts ghecomē warē tot eenre kerckē eñ si se ghesloten vōden. doe sinte dominicus ghebedē hadde doe vonden si hē seluē in die kercke eñ si laghē alle den nacht ouer in hare ghebede. Als hi te wāderen plach eer hi ter herberge quam so plach hi an ene fonteyne sinē dorst te v̄slaen datmē in die herberghe niet en solde moghē merckē dat hi te vele drāck Een clerc was die vele leet vā zijns vleysces oncuyscheden eñ hi quam op ene hoechtijdt totten predikers van bononien om misse te horen eñ dat gheboorde dat sinte domi-

nicus doe misse dede eñ doe dat tot der of-
ferhande ghecomē was so ghinc die scho-
lier voert eñ custe mit groter inncheit sine
hant eñ doe hi se ghecust hadde so geuoel
de hi dat daer vut quā also soetē roke dz hi
nie des ghelijckes gheroken hadde Eñ vā
die tijt voert so vercolde wōderlic in hem
die hetten der oncuscheden also sere so dat
de te vorēs ydel eñ oncuysch was daer na
suuer eñ reyn wort. hoe groot was dā de
suuerheit vā sinte dominicus vleysche die
mit sinen roke soe wōderlijcke suuerde die
smitte van zijnre herten Het was een
priester die sette op in zijn herte dat hi sin
te dominicus orde annemē wolde om dat
hi sach dat hi mit sinē bruederē soe nerste-
lijcke predicte ōme dat hi dat nyeuwe tes-
tamēte tot notrufticheit zijnre predicacien
hadde Doe hi dit dachte soe quā daer een
ionghelinc eñ brachte onder zijn cleet een
testamēte te cope eñ die priester coft dz mz
groter blijscap Mer doe hi een luttel twi-
felde so dede hi sine ghebeth tot gode ende
maecte een cruce op dat boeck Doe dede
hi dat boeck op eñ hi sloech sine oghen op
dat eerste capittel dat hi vant eñ hem quā
voer dat sinte peter ghesecht was in den
werckē der apostolē Staet op eñ gaet ne-
der eñ gaet mit hē eñ en twijfel niet wāt
ic heb se ghesant Eñ altehāt so stont hi op
eñ hielt hē an dē predickers. Doe een gro
te vermaert meister regierde te tolosen in
theologien. op ene tijt doe hi voer daghe
sine lesse ouersach so wort hi beswaert mz
vaecke eñ liet zijn hoeft dalen ouer die ene
side vā den setele eñ sliep eñ hem dochte dz
seuen sterren voer hē quamen Doe hi hier
of groot wōder hadd̄ so wieschē die sterrē
haestelic in grootheide eñ in lichte alsoe se
re dat si alle die werelt doer lichtedē Ende
doe hi ōtspronghē was so hadde hi groot
wōder wat dit bedudē mocht Eñ siet do
hi in die scole ghecomē was eñ las so quā
tot hem sinte dominicus eñ ses bruederen
in sinen habite seer oetmoedelic eñ seidē hē
hare meninghe eñ seidē dat si woldē voer
hem ter scholē comen Doe ghedochte hij
sine visioen eñ hi en twifelde niet si en we
ren die seuen die hē openbaerdē Doe sinte
dominicus te romē was doe quā daer me
ster regmaldus die deken vā sinte emaus
vā orliens die oec vijf iaer had gheregiert
in den gheestelikē rechte Dese quā mitten
biscop vā orliens te romen omme vā daer
ouer zee te varen Eñ om dat hi een opsette
hadde dat hi alle dinck laten solde eñ hem
ten predicarē gheuē mer hoe hi dz mochte
doen en hadd̄ hi noch niet ghemerct. mer
doe hi ghehoort hadde vā den cardinale dē
hi sinē wille ghesecht hadde doe die predi-
caers orde gesticht was eñ hi sinte domi-
nicus hadde doen comē eñ hi hē sinē wille
had ghesecht so opsette hi vā die tijt voert
in die orde te gaen eñ niet langhe daer nae
so wort hi seer sieck eñ hi vreesde te steruē
Doe sinte dominicus in sine gebede was
eñ onser vrouwē daer voer badt dat hi hē
ludē ene corte tijt wolde gheuē. eñ siet de-
se regmaldus daer hi lach eñ waecte eñ hij
den doot ontbeide so sach hi onse vrouwe
comē voer hē end̄ twe schone ioncfrouwē
quamē mit haer ende si seide hē mit vrien-
deliken anghesichte Eyschet van mi wat
du wilste eñ ick salt di doen Eñ doe hi ghe
dachte wat hi eyschen wolde ofte segghen
so beual hij dat onser vrouwē wille Ende

doe hi dat ghedaen had so stac ſi haer hāt voert eñ belalfde hē mit saligher saluē die ſi gebracht hadde sine oze eñ sine nase en de sine mont ende sine handen eñ sine len den ende sine voeten ende seide sonderlin ghe woordē tot elcke saluighe Ten lesten seide ſi Dese lenden woordē ghewōden mit ten gordele der suuerheit Ten voeten sep de ſi Ick salue dine voeten in berepdinghe des euangelien des vreden Eñ ſi sepde tot hem . totten derden daghe so sal ic v sendē een ampulle van volmaecter ghesonthept Ende toonde hen dat habijte zijnre oozdē sich sede ſi dit is dat habijte vā dijnre oozden . Sinte dominicus doe hi in sine ghe bede was soe sach hi oec dat visioen ende des morghens quā sinte dominicus tot hē ende hi vant hem al ghenesen endē hi hooz de vā hem allen die maniere van desen vi sioen Ende hi ontsinc dat habijt dat onse lieue vrouwe hem ghetoont hadde want daer te vozens pleghen de bruederē super plicien te draghen dat wi hieten choer cle der Eñ optē derden dach so quā onse lieue vrouwe endē salfde reginaldus lichaem soe wel dat hi so vut dede die hetten vā den re de eñ die hetten vā oncupscheiden also hij daer nae sepde dat daer na upe berozighe vā oncupschede in hem en rees . Sepde de se visioen sach oec een gheestelic man die van den hospitaliers oozde daer sinte do minicus mede was ende hem verwonder de des Dit visioen sepde hi vele bruders sonderlinghe na sinen doot Alsoe wort reginaldus te bononiē ghesant Ende hij was neerstich in predicacien heet ende der bruederen ghetall vermerende Ende hier nae wort hi te parijs ghesent ende corte lick daer nae so sterf hi Een iongheling die heer steffen des cardinaels neue was van der upeuwer graft die viel mit enē paerde in die graft eñ wort voer doot vut ghehā let eñ doe men hē brachte voer sinte domi nicus so badt hi voer hem eñ hi stont we der op . In sinte sirtus kercke so viel enē boghe vā der kercken op dē grotē cock de ghehuert was so dat hi doot bleef eñ ver smachte onder die stenē Voer sinte domini cus die dede hē tot hē brenghē vut dē hole des doden lichames ende mit sine ghebe de so maecte hi hem weder leuēde eñ ghe sont In der selver kerckē te romē doe daer woenden vier hōdert eñ ix . bruederē eñ ſi op ene tijt luttel broets gheholdē haddē so dede sinte dominicus dat broot deplen in drie delen op die tafelen Ende doe elck ene brocke broots mit blijscapen nam so qua men twe ionghelinghen vā haren habijte ghelijck tot den reuenter ende brachtē ha re cappen al vol broots Ende doe ſi dz ghe lecht hadden op dat hoeft van der tafelen daer dat die hillighe vader sinte dominic sat soe voeren ſi althant vut haren oghē alsoe dat nyemant en conde weeten van waer dat ſi quamen otte werwaert dat ſi weder voeren Doe so stack sinte domini cus sine handen op totten hemel ende sep de Nu eet bruederē . Op ene tijt do sin te dominicus in enē weghe was ende dat dat alte seer reghende soe maecten hij een cruce voer den reghen ende verdreef alsoe den reghen van hem ende van sine ghesel len alsoe dat die reghen hem otte sine ghe sellen nyet en conde ghenaecken hoe well dattet op die selue tijt sere reghende . Op ene tijt doe hi int lant vā tolosen was eñ

mit scepen voer so epschede een schipman enen penninck van hē voer zijn veerschat Eñ doe hem sinte dominicus beloefde dat ewighe leuē voer dē dienst die hi hē hadd ghedaen eñ hi seide dat hij cristus iongher was eñ dat hij golt noch silver en hadde doē toech hē die scipman bi die cappe endē seide du sultste die cappe hier laten ofte mi enen penninc gheuē Doe hief sinte dominicus sine oghen op ten hemel eñ beden in hē selven Eñ al tehāt sach hi op die erde eñ vant daer enen penninck die daer van godes weghe ghelecht was eñ hi sede Houe der sich daer ende neme dat dijn is eñ laet mi mit vreden gaen Sinte dominico ghe boorde somwijlen als hi indē weghe was dat hi hē verselschede mit een religiosen dye in heilicheidē betamelic vā wanderinghe was mer in sine tonghe eñ in sine spraecke so en was hi des niet wāt si en verstonden die ene dē anderen niet Eñ om dattet hem mishaghede dz si mit malcāder niet moch ten spreken vā godlike redenen so vreech hi vā gode dat die ene des anderē tale verstont drie daghen doer dat si te gader ghi ghen Op ene tijt doe mē voer hē brach te een die beseten was mit vele duuelē soe nā hi ene stole eñ lepde se eerst opzijn hals eñ doe want hi se ōme des beseten mans hals eñ beual die duuelē voertmeer dz si dē man niet doen en solden eñ si wordē altehant in des mans lichame ghequelt ende si riepen starckelic. laet vns gaen wāt du doetste ons quellē Eñ hij seide Ic en sal dz niet doen ten si dat ghi borghe set dat ghi nūmermeer weder comē en sult Si seiden Wat borghe sullē wi di setten moghē eñ hi seide Die hilligtge martelaers welcke li chamen hier in dese kercke rusten. eñ si seiden wi en moghē des niet doen wāt onse wercken de en zijn des niet waerdich Ghi moet se gheuē seide hi ofte anders en sal ic v niet vā hier laten gaen sonder tozmēten Doe ātwoorden si dat si hē nersteliclk daer toe gheuē soldē Eñ ouer ene tijt soe seidē si Siet wi hebbent beiaghet al zijn wij des onwaerdich dat die hillige martelarē vor ons borghe zijn Doe hi hier of een tepchē epschede so seiden si. gaet totter calse daer des martelarē lichamen in legghē eñ ghij sultse vinden ōme gekeert. eñ men besach dat eñ men vāt dat also si dz gesecht hadden Op ene tijt doe sinte dominicꝰ predicte so vielē hē te voete zōmighe vrouwē die van die ongeloue warē bestmit eñ si seiden Godes knecht helpe ons ist waer dz du huden predicste soe heuet ōse herte sere verblint die gheest der dwalinghe Eñ hij seide hē weest vrome eñ ontbeidet een luttel dat ghi sien moghet wat herē ghi ghedient hebt eñ altehant saghen si vā onder hē springhen een alte swartē beeste eñ die beeste was een groot hōt eñ had grote oghen eñ barnde eñ een langhe brede tōge eñ bebloedet eñ si was lanc totten nauel ende si hadde ene scarpe starte eñ opwert ghestekē eñ waer dat si haer keerden soe toonde si hare vulicheit eñ daer ghinc ouerdzachlike stāck vut Eñ als dit dyer hier eñ daer omtrēt die wiuē ghelopē had soe clam si te lesten op dē toorne an den reepe vā die clockē op eñ liet grote stāck daer dz ewech voer Eñ dese vrouwen dancte god eñ wordē bekeert totte gheloue Doe sinte dominicꝰ in lāt vā tolosen enighe ongeloue verwōnen had Eñ si verwijsset warē

te barnen soe sach hi onder hē een die ray-
mondus hiete Eñ hi sede den knechtē holt
desen eñ en laet hem in gheenre manieren
mit den anderē barnē eñ keerden tot hem
eñ sprac hē goedertierlic toe eñ seide . So-
ne ic weet wel dat du noch een goet men-
sche werden sultste al sal dz laet gheschien
eñ doe hi was laten gaen bleef hi xx . iaer
in zijn ongheloue eñ ten laetstē wort hi be
keert eñ wort een prediker eñ in die oorde
so leefde hi hillichlic eñ sterf salichlic ¶ Op
ene tijt doe hi in hispanien was eñ een de
le bruederē daer mit hē warē soe sach hi in
een visioen een auxtelic groot draecke dye
scheen dat hi die brueders verslinden solde
die mit hē warē Doe dit sinte dominicus
verstont so beual hi dē bruederen dat si hē
sterckelic in hare ghebedē geuē soldē Na
een luttel tijts so scheyden si alle vā hē zon
der die brueder adam end̄ twe conuersen
Doe hi dē enen vā die tween vraechde of
hi ewech gaen wolde so sede hi Vader dat
en moet mi niet gheschien dat ic di dat ho
uet laten solde eñ den voetē volghen End̄
altehant gaf hi hē in bedinghe eñ bekeer-
den se alle mit sine ghebede Doe hi tot sin
te sixtus in die stat mit sine bruederē was
soe quā haestelick ons heren gheest op hē
eñ riep die bruederē ten captitel eñ seide hē
allen openbaer dat cortelick vier bruederē
steruen solden twe in den licham end̄ twe
in der sielen Nae een luttel tijts soe voeren
twe bruederē twe bruederē tot gode end̄
twe ghinghen daer vut die oorde Doe sin
te dominicus te bononien was doe was
daer een groot meyster inder godheit dye
conradus hiete eñ die bruederē begheerdē
sere dat hi in die orde wolde comē Eñ doe
sinte dominicus mit die prior des cloesters
vā cassamar vā der grauwer orden in on
ser vrouwen opuaerts auōt vriendelic on-
der hem te samē spraken alsoe die materie
die si voer hādem haddē eyscede so seide hij
vā groter betrouwē totten prior Prior ic
sal di segghen dat ic nye yemāt en seyde eñ
du en sultste dat oec nyemāt segghē alsoe
langhe als ic leuen sal wāt ic en badt nye
van gode in dit leuen als ict begheerde dat
en gheschiede mi also Eñ die prior seide . ic
sal mach lchien voer di steruē Eñ sinte do
minicus voerseide hē doe bi prophecien dz
hi langhe nae hē leuen solde eñ dz gheuiel
alsoe Doe seide die prior Vader bidt vā go
de dat hi di dā gheue totter oordē meyster
coenraet dē alle die broeders so sere beghe-
ren . End̄ sinte dominicus seide hē Goede
brueder du hebste een swaer dinck ghebe
den . eñ doe die compleet gedaen was eñ
die bruederē ghinghē slapen so bleef hi in
die kercke eñ vernachte daer i als hi plach
Doe de bruederē te prime ghecomē warē
eñ de sanghers die ymne songhē Jā lucis
orto sidere ꝛc soe quā altehāt een nyeuwe
lichte dat was meister coenraet eñ hi viel
voer sinte dominicus voeten eñ badt hem
oetmoedelic om dat habijt vā der orde eñ
hi ontfinc dat . Dese coenraet was harde
gheestelic eñ een gloriose lesemeister In si-
nen doot doe hi sine oghē gheloeckē hadd̄
ende die bruederē meendē dat hi doot ghe-
weest hadde soe dede hi weder sine oghen
open ende hi sach al omme ende seide Die
here si mit v Ende doe si weder antwoor-
den Ende alsoe moet hi mit dijnē gheest .
Oeck seide hi noch Die salighe sielen dye
moeten ouermidts godes ontfermhertic

heit rusten in vreden so bleef hi altehāt in vreden Sinte dominicus was herde stantaftich vā herten ten hadd̄ gheweest dat hi beroeret wort mit medelidē eñ ōtfermherticheit Eñ wāt een blide herte v̄blidet dat ansicht van buten alsoe scheen hē van buten openbaer goedertierēheyt die hem quā van der ghestadicheit vā binnē Nyemāt en was vriendeliker dan hi onder dē bruederen sine ghesellen in goedē dinghen beholdende altoes in eersaemhede Eñ nye mant en was neerstigher des nachtes in bedinghe end̄ in waecken Den dach ghaf hi sinē euen kersten ende den nacht v̄onledichde hi hē mit gode Sine oghen had hi ghemaect ene fonteyne vā tranen Dicwile alsmen inder misse godes lichaem ophief so wort hi also opghetoghen als of hi cristum daer in den vleysce hadd̄ gesien End̄ om die sake so en hoorde hi ghene misse mz den anderē bruederē Hi hadd̄ altoes in gewoente te vernachtē in die kercke end̄ selden scheen dat hi enighe sonderlinghe stede hadde in te rusten. Eñ als hē die noot van noodruftichеit dwāck dat hi moeste slapen so leide hi zijn hoeft neder op enē stene ende also ruste hi een luttel Elckē nacht so nam hi mit ene yserē ketene drie gheisellinghen mit sine hāt. die ene nam hi voer hē die āder nam hi voer die sundarē die in die werelt warē. eñ die derde voer die sielē die in dat veghevuer warē. ¶ Op ene tijt was ghi ghecorē bischop vā consaranen mer hi en wolde dat niet ōtfanghē Eñ hij seide dat hi lieuer vut dē lande gaen wold̄ dā dat hi consentierē wolde tot die v̄kyesinghe die vā hē gedaen was ¶ Op ene tijt doe mē hem vraechde waer om dz hij niet liener en hadde te tolosen ende in dat bisdom dā te cartelosen eñ in dat bisdōme Doe ātworde hi te tolosen eñ daer omtrēt vinde ic vele ludē die mi vele ere doen mer te cartholosen zijn si mi vele cōtrarie Een man vraechde hē in wat boec dat hij meste ghestudiert hadde Eñ hi ātworde. in den boeck der godliker lieften Op ene tijt doe sinte dominicus te bonononien was eñ in die kercke benachte so openbaerden hē die duuel in een ghelijckenisse vā enen broeder Eñ om dat sinte dominicꝰ meende dat hi een broeder hadde gheweest soe wijsde hi hē dat hi slapen ghinghe mit dē anderen bruederē Eñ die duuel ātworde oeck mit wencke als of hi hē bespot hadde Doe wolde sinte dominicus wetē wie hi ware die niet doen en wolde dat hi hē beual eñ ontstack die keerse an die lampe eñ doe hi hē int aensicht sach soe bekende hi dattet die duuel was eñ doe hi hem sere versprokē hadde so berispten hē die duuel weder dat hi sine silencie brac Ende sinte dominicus ātworde hē eñ seyde dat hi de broederē mochte toesprekē Eñ hi dwanc dē duuel dat hi hē segghē moest waer mede hi die broederē in dē chore meest becoerde Doe sede hi ic doe se laet in comē ende vroech vutgaen Daer na so leyde hi hem op dē dormiter eñ vraechde waer mede dz hi daer die bruederē becoorde. Eñ hi antwoorde. ic doe se vele slapē eñ late opstane eñ aldus doe ic se bliuē vut godes dienste end̄ ick doe se oec somwijle oncuysche ghedachten hebben Daer na leide hi hem in dē reuenter eñ hi vraechden waer mede dat hi se daer becoorde Doe sprane die duuel op die tafel eñ riep dicwijle. min ende

meer min ende meer Eñ doe hē sinte domi
nicus vraechde wat hi daer mede meende
doe sede hi . ic becore zōmige bruederē dat
si te vele etē om dat si alsoe sundē doen sul
len mit vele te eten Eñ die ander becore ick
dat si te luttel eten om dat si te crācker sul
len werdē in den dienst godes eñ in die or
de te holdē Daer na leide hi hē tottē spre,
kehuus eñ vraechde hē waer mede dat hij
se daer becoorde Eñ die duuel roerde slech,
telic sine tonghe eñ maecte een lelic gelupt
Doe hē sinte dominicus vraechde wat hi
daer mede mende so seide hi Dese stadt is
alle mijn want als die brueders te samen
sprekē comē so arbeide ic om haer te beco
ren dat si confuselic spreken eñ om dz si ve,
le onnutte woordē sprekē sullen eñ dat die
ene dē anderē niet en verbeide Ten lesten
leide hi hē in dat capittelhuus . mer doe si
warē voer die dore vā dat capittelhuus so
en wolde die duuel daer niet in gaen . mer
hi seide Hier en sal ick nūmermere ingaen
wāt dit is mi die stat der maledixien end̄
die helle eñ hier verliese ic alle dat ic op an,
der steden winne wāt als ic enighe bruede
ren heb doen sundighē in enighē dinghen
so comet hi in dese vermaledide stadt ende
gheeft hē daer in oetmoedelike sculdich eñ
beroepet hē seluē voer alle die bruederē eñ
hier vermaent men se eñ hier slaetmē se eñ
hier beliden si hier wroeghetmē se eñ hyer
wordē si gheabsoluiert eñ ic heb rouwe dz
ic hier also verliese dat ick op ander steden
ghewōnen heb Eñ doe hi dit gesecht had
doe voer hi ewech . ¶ Ten laetstē doe dz
sinte dominicus doot ghenaecten eñ hi te
bononiē was so begōde hi seer siec te wer,
den Eñ in een visioen was hē zijn doot al,
dus voerkundicht Wāt hi sach enē sconē
ionghelinc die hē riep mit luder stēmen eñ
mit dese woordē eñ seide aldus Comet mi
ne gheminde ter blijscap eñ hi vergaderdē
xij . bruederē vā bononien Eñ om dat hij
se niet wolde latē ongheerft eñ wesen soe
maecte hi zijn testamēt eñ seide Dit ist dat
ic v late te besitten als mijne kindere voer
erfenisse . hebt caritate holt otmoedicheit
eñ besit willighe armoede . Eñ hi verboet
alle dat hi mochte dat nyemāt in sine oor
de brenghē solde enighe besittinghe End̄
hi vermaledide se vā godes weghe eñ van
sine weghe die ghene die die prediker orde
ymmermere besmitten solden van enighe
eertsche rijcdōme Eñ om dat die bruederē
also sere bedroeft warē van sinē doot soe
vertroeste hi se vriendelic eñ sede Kinderen
en laet v niet verstoren al ist dat ic steruen
sal . weet dat ick v orbaerlijcker wesen sal
doot dan leuende Aldus sterf hi in dē iare
onses heren dusent . cc . ende xxi . Doe dye
hillighe vader sinte dominicus doot was
do wort dat brueder guala den prior van
den predikers vā brixia die daer na biscop
was vā die selue stadt geopenbaert wāt
doe dese voerseyde prior sat ende leende an
die muer van die brueder toorne ende dat
hi daer een luttel sliep soe sach hij dē hemel
ontdaen ende hi sach twe clare lederen ne
derlaten in die erde Ende cristus ende zijn
ghebenedide moeder hielden se bouen ende
die enghelē ghinghē daer of end̄ op Ende
in dat middel der lederen was ene schone
setel beneden gheset ende op die setele soe
sat een brueder die zijn hoeft ouerdect had
de Ende iesus ende sine ghebenedide moe,
der maria die toghen dese ledere opwaert

totter tijt dat si den broeder inden hemele
opghetoghē haddē eñ doe wort die hemel
weder ghesloten eñ doe ghinc altehāt de-
se broeder te bononien eñ hi vant dz op de
selue vre sinte dominicꝰ starf ¶ Een broe-
der de axo hieten die op die tijdt te tybur
was eñ die op die selue vre doe sinte domi
nicus starf was ghegaen tottē altare om
misse te doen Eñ doe hi hoorden dat sinte
dominicus sieck was te bononien ende hi
ghecomē was in sine stille daer mē plecht
voer die leuēde te bidden so badt hi voer do
minicus eñ hi wort altehant opghenomē
inden gheest eñ hi sach sinte dominicꝰ ge-
croont mit ene guldē crone eñ hi sach hem
seer wōderlic blinckende eñ hi sach dat hi
was mit tween eerbarē mannen versellet
eñ dat hi mit hē vut bononien ghinc al dē
ghemenē wech Dese man mercte dē dach
eñ die vre eñ bevant dat sinte dominicus
doe ghestoruē was Doe zijn lichame lan
ghe onder die eerde gheleghē hadd eñ dye
grote miraculē die hi dede niet en mochtē
verholē bliuē noch sine heylicheit so droe-
ghen die goede luden ouer een dat si hem
tot ene weerdighe stadt wolde verheffen
Eñ doe mē zijn graf opghebroken had dz
men nauwe doen en mochte mit enighe i
strumēten Eñ doe die steen ofgedaen was
eñ men zijn lichame sach so quā daer vut
alte soetē roke dattet scheen dat dz gheen
graf en was mer ene ander welruykende
camer daer costele cruyden in gheleghen
hadden Eñ desen roke ghinc voer alle cru
den end dat scheen dat hi niet ghelijck en
was enighe natuerlike dinghen End de-
se roeck en was niet allene in sine licham
ende in sine benen mer oeck in den graue
ende in die eerde die omtrent hem was iae
also datmen van die eerde droech in ver-
re landen ende si behielt langhe die roeck
daer of Eñ die roke bleef also dē bruederē
an die handen die hē handelden dat si vele
daghen hē an die handen bleef hoe vele dz
si se wyeschen eñ droechden. ¶ Een edel
man van ongariē ghinc mit sine wiue eñ
mit sine cleyne kinderē tot sinte dominicꝰ
reliquie die mē had te insulē om te vsoeckē
eñ zijn kint dat wort daer sieck eñ sterf eñ
die vader brachte zijns kints lichaem vor
sinte dominicus altaer eñ hi seyde al screy
ende Sinte dominice ic quā blidelick tot
di mer ic gae droeuich wech Ick quā mit
enē kinde mer nu ga ic bedroeft daer of ic
bidde di gheeft mij weder mijn kijnt ghe-
uet mi weder die bliscap mijnre hertē Eñ
siet omtrent middernacht soe wort dz kit
weder leuende eñ hi ghinc wādelen in die
kercke. Een ionghelenc eenre edelre vrou-
wen knechte. op ene tijt doe hi in ene riui
re vischede so viel hi intwater ende hi ver
dranck. Eñ doet ene langhe tijt gheleden
was soe toechmē zijn licham doot vut die
diepheit vā der vloet Eñ sine vrouwe aen
riep sinte dominicus dat hi hē verwecken
wolde eñ si beloefde dat si tot sine reliqui-
en bloots voets gaen solde Eñ altehāt soe
stōt die dode op in dat middel der ludē die
dat saghen eñ wort weder leuende. Doe
dede die vrou dat si beloeft hadde In dese
selue prouincie van ongariē daer was een
man die zijn dode kint seer bescreyde ende
hi anriep sinte dominicus dat hi hem ver-
wecken wolde Eñ omtrent dat die hane
crayde vā der nacht so ondede die dode si-
ne oghen ende seyde tot sinē vader Vader

wat bedudet dat ic mijn aenſichte aldus nat hebbe Doe ſeide hi . ſone dz zijn dijns vaders tranen wāt om dat ic di doot ſach eñ ic allene bleef ſo hadde ic alle mine ghe, ſelſcap verlozē Die ſone ſede vader du heb ſte vele gheweent eñ ſinte dominic⁹ de had de medelidē op dine dzoefheit eñ hij vercrech dat ic di weder ſolde werdē ghegeuē al le, uende .

Exempel

HEt was een ſieck menſce die xviij ja re blint gheweeſt hadd eñ die beghe rede ſinte dominicus reliquien te verſoeckē eñ hi ſtont op eñ pijnde hē te gaen eñ alte haut ſo voelde hi alſo grote macht doe in hem comēde dat hi vaſte begonde te gaen Eñ hoe dat hi des daghes meer derwaert ghinc hoe dat hi ſtarcker wert eñ ſo ſine o ghen claerder wozdē ſo dat hi ten laetſten tot ſine reliquien quā eñ hi wozt daer vol, comelic vā beyden gheneſen . Jn deſe ſelue prouincie vā vngarie daer was een wou, we die beghheerde die miſſe doen te leſen in ſinte dominicus ere mer ſi en vāt ghenen prieſter te tijde eñ daer ōme ſoe wont ſi in een doeck dzie kerſen die ſi daer toe berept hadde die leide ſi op endē ſi ghinc een luttel ewech daer ſi te doen hadde eñ ſi quā we, der eñ ſi vant daer die kerſen alle barnēde Eñ die luden liepen alle om dit grote wō, der te beſien eñ bleuē ſtaen in ghebede tot die kerſen verbarnt waren ſonder arghe, ren vā den doecken . Te bononien was een man die claes hiete die ſo ſere ghepini, ghet was in ſine lenden eñ in ſine bene dz hi vā ſine bedde niet gaen en mochte eñ ſi uen hals was alſo ſere verdzoghet dz daz gheen gheneſen an en was Eñ doe gaf hē god ende ſinte dominicus in zijn herte dat hi ſinte dominicus ſolde verſoeckē mz ene kerſe Eñ doe mē hem mat mitten lijnēlaet ken hoe lanc datmen die kerſe maeckē ſol, de eñ hi lancs ghemeten was ſoe begōde hi daer oeck mede te gozdē ſinē hals ende oec ſine bozſt Ten laetſtē doe hi ſine knpē ōme ghewōden hadde mitten lijnē doeck eñ hi tot elcken male aanriep dē name chri, ſtus ieſus ende ſinte dominicus ſo gheuoe lede hi dat hi verlicht wozt eñ hi riep ic bin verloſt eñ hi ſtont op eñ ſcrepde vā groter blijſcapen eñ ſonder enighe hulpe quā hij ter kercken daer ſinte dominicus lichaeme lach Jn die ſelue ſtadt ſoe heuet god ouer, tallike vele miraculen gedaen bi ſinte do, minicus ſinē knechte . Jn cecilien te au guſtam was ene edel maghet die van den ſtene ſeer ſieck was Eñ doe men ſe daer of ſolde ſnydē ſoe beual ſi haer die moeder go des eñ ſinte dominicus Eñ opten nachte daer nae ſo openbaerde hē ſinte dominic⁹ deſe maghet eñ hi leide haer die ſtene daer ſi of ghepinicht wozt in haer hant endē hi ghinck ewech Eñ doe die dochter ōtſprō ghen was ſo vant ſi haer ſelue verloſt endē gheneſen eñ ſi gaf den ſteen haer moeder eñ ſeide hoer haer vrōden Endē die moeder dzoech dē ſteen totten predikers eñ ſi ghin ghen voer ſinte dominicus belde in een ge hoechnuſſe des groten mirakels Jn cecilie te palencien hadde een wijf een kint dat ſe re gheppnicht was vāden clyerē die de ki, deren in dē hals pleghē te hebbē eñ doe ſi daer toe ghenē raet en vant ſo beloefden ſi gode eñ ſinte dominicus waert dat hi dat gheuaſe ſo ſolde ſi om mz doen werckē aen der predicarē kercke die men doe maecten Eñ op ene nacht cozt daer na ſo openbaer

de hoer een in die predicaren abijt eñ seide
hoer wijf kennestu aldus danighe dighen
niet Eñ hij noemde hoer vier dinghē. dat
was coper eñ spaensgroene eñ lapaten end̄
tsap vā poreyen Eñ doe si seide ic kent doe
seide hi. gaet eñ nemt dit eñ temperiert dit
mit dat sape vā poreyen eñ legt dat op een
blat eñ legt dat alsoe op dijns soons hals
eñ hi sal wordē ghenesen Eñ doe si ōtwa
kede doe dede si dat eñ dat kint wort ghe-
nesen eñ dat dede dat die moeder belouet
hadde Een die was vā pemont end̄ alte
anxtelick gheswollen was beloefde hē tot
sinte dominicus End̄ sinte dominicus die
openbaerde hē daer hi lach eñ sliep ende hi
sneet hē sonder seer doen zijn onghemac eñ
dede al dat quade vut eñ hij dede dat wed̄
toe mit sine hant eñ gheneesde dat all mit
hilligher salue daer hi mede salfde In die
stat augusta doe op die feste van sinte do-
minicus oueruoerighe zōmighe vrouwen
vā den predikers vā der missen quamē so
vōden si een wijf voer haer dore sittē spin
ne eñ si berisptē se vut liefte eñ seidē. waer
om dat si niet en vierdē so grotē hillighen
dach eñ si hadde dat in onwaerde eñ seyde
ghi die der bruederē dochter zijt viert ghij
uwes sants dach Eñ altehat begōden ha
re oghen te swellen eñ daer begōden wor-
men vut te lopen also dat een vā haer ghe-
buerine achtien wormē vut hare oghē de-
de Eñ si creech altehāt berouwe eñ quam
tot der brueder kercke eñ biechten daer ha
re sundē eñ si beloefden dat si nūmermere
sinte dominic⁹ achterspreke̅ en solde noch
lasteren en solde mer dat si innichlic zijn fe-
ste vierē solde doe wort si weder ghesont
Te tripole datmē hiet magdalene daer so

was een edel nonne die maria hiete die in
alte groter crancheit was eñ vijf maendē
seer iamerlic ghepinicht was in hare dye-
en so dat men alle vre meende dat si steruē
solde Eñ si badt ald⁹ in haer seluē lieue he
re ic en bin niet weerdich te anbeden noch
dat du mi oec verhorē sultste mer ic bidde
minen here sinte dominicū om dat hij een
middelaer is tusschen di eñ mi dat hi mi v̄
crighen moet vā di mijne gesontheit Doe
si aldus onsen here anghebedē hadde mit
vele tranē so wort si opghenomē indē ghe
ste eñ sach sinte dominicus mit twe broe-
derē comen tot haer eñ hief op die gordijn
vā haer bedde eñ seide tot haer. waer om
begherestu also sere te ghenesen Eñ si seide
Here om dat ic minē god innichlic dyenen
solde dā ick gedaen hebbe Doe brachte hi
vā onder vut sine cappe salue vā wōderli-
ñen soeten roke eñ hi saluede hare dyen eñ
altehāt wort si ghesont Eñ hi seyde Dese
salue is seer costelic eñ swaer eñ soet Ende
doe die nōne die redene vraechden vā dese
woordē so sede hi Dese saluighe is een tei
ken vā lieften want liefte is seer costelick
wāt men en mach se om gheen ghelt copē
ende in alle godes ghiften soe en is gheen
beter Si is soete want niet en is sotter dā
die liefte godes Si is swaer want men v̄-
lieset se seer lichtelic dat en si datmen se seer
nauwe behoede Binnen der seluer nacht
soe openbaerden hē sinte dominicus haer
suster die in den dormiter lach ende slyep
ende hi seyde Ick hebbe dijne suster ghene
sen Ende si liep tot haer suster end̄ vant se
altemale ghenesen Ende si gheuoelde oec
dat si bestreken was mit saluen. Ende si
veghede se mit enē schonē clede mit grote

weerdicheiden of Eñ doe si dat haer con-
fessoer eñ haer susterē eñ haer abdisse ver-
tellet hadde eñ si vā den seluē hē voerghe-
secht hadde die in dē clede was so worden
si vā den soeten roke wederslaghē soe dat
men ghene specie teghens den roke prisen
mochte Eñ si hieldē die salue in groter eer-
waerdicheit. Hoe lief dat god die stede he
uet daer sinte dominicus lichaem in rust et
al is dat gheopenbaert mit vele miraculē
nochtās so willen wi daer of een deel scri-
uen. Meister alexander die biscop vā yco-
nien secht i sine postille op dat woort ont
fermhertichеit eñ die waerheit quamē hē
te samen te ghemoete Dat een arm scholi
re te bononien was die dit visioen sach eñ
dese scholier hadde hē seluē ghegeuē totter
booscheit eñ tot die oncuyscheit deser wer
elt Hē dochte dat hi in een groot velt was
eñ daer so vyel op hē ene grote storme Eñ
doe hi vlien wolde vāden storme soe quā
hi tot een huus eñ doe hi dat ghesloté vāt
doe clopte hi an die doze eñ hij badt dz mē
hē daer in latē solde. mer die weerdine die
binnē was antworde Ic bin die gherech
ticheit de hier woenet eñ dit is mijn huus
eñ om dattu niet gherechtich en biste so en
moghestu hier niet mit wi woenen Endē
om dese woordē so ghinck hi al screyende
ewech eñ hi vant een ander huus eñ ghic
eñ clopte an die doze eñ badt dat men hem
daer in solde laten Mer die werdine die bi
nen was antworde Ic bin die waerheyt
die hier woenet eñ dit is mijn huus. mer
ic en ontfanghe di niet voer enē gast wāt
die waerheit en verlost die ghene niet dye
se niet lief en heuet Doe ghinc hi van daer
eñ vant dat derde huus eñ quā daer oec eñ
badt dat mē hem in latē wolde om dat on
weder te scuwen Eñ die daer binnē was
antworde hē Ic bin die vrede die hier wo
net mer den nydighen en is ghene vrede
mer die vrede is allene den ludē die vā goe
den wille zijn Mer om dat ic dēcke dz pays
vā goeden vrede eñ niet vā verdriete en is
so gheue ic v goeden raet. gaet beth voert
daer woenet mijn suster die alle onsalighe
helpet. gaet tot haer eñ doet dat si v raet
Eñ doe hi tot haer gecomē was eñ hi clop
te so antworde si die daer binnē was endē
seide Ic bin die ōtfermhertichеyt die hyer
woenet wiltstu hier wordē beholdē van
desen groten storm so ghanc in dat huus
daer die bruederen van bononien woenen
ten predicarē eñ daer sulstu vindē den stal
der ontfermheeticheit mit dye cribbe van
suuerheit eñ voetsel der lerighe Eñ du sul-
ste vinden in die cribbe der scrifturē dē ezel
vā simpelheden eñ van goedē onderschey
de Maria die verclaert eñ ioseph die dyent
eñ dat kindeken iesus dat di verlost Ende
doe dese scolier ontwaecke wort so quam
hi ten predicarē huus eñ seide sine visioen
eñ hi badt om die orde eñ dat habite ende
men gaft hē. Dominicꝰ sach een visioen
eer dat die orde ghemaect was Hi sach cri
stum vertornet eñ hi hadde drie ghescuttē
in sine hāt eñ dreychde die werelt ōme dat
alle die mēschen warē ioden ofte heiden of
ongelouich ofte valsce kersten Eñ onse lie-
ue vrouwe quā voer hē endē badt voer die
werelt eñ seide Spare de werelt lieue kint
wāt ic hebbe enē knecht die di eñ mi so se-
re mint. ic sal die senden predickē van der
waerheit eñ daer toe sullē vele ludē wordē
bekeert totten wech der waerheit Eñ hē

dochte datmē hem daer brachte. Eñ doe onse here haer weder seide dat hi dat nyet en solde moghen doen so brachte hē onse vrouwe sinte franciscus eñ seyde Eñ dese sal sine gheselle zijn Ende ōse lieue here de liet zijn moeders bede geschien Eñ sinte dominicus mercte wel sinte franciscus persone. Daer na doe hi te romen quā om die confirmacie vā sine ordē soe vant hi franciscū te romen eñ doe hi hem sach doe kende hi hem nochtās en hadde hi hē nye gesien Eñ sinte dominicus sede hem. siet du sultste mijn gheselle zijn wāt dit sach ick eñ hi vertelde hem dit visioen. Dit seyde franciscus tot een vā sine bruederē die dit naemaels predicte in der predicaren hule te alcoliten.

A

TE romen ten weghe tot appia in sinte calixtus kerchoff sinte sixtus paeus eñ martelaers dach.

In sinte preteratus kerchof der hilligher martelaren felicissimus ende agapitus dach Dese warē sinte sixtus dyaken eñ wordē mit hem onder decio onthoeft Eñ noch meer ander ꝛc.

Die legende vā sinte sixtus

SIxtus die paeus was gheborē vut die stadt athenen. eerst was hi een philosophe eñ daer nae wort hi cristus iōghere eñ paeus ghecoren eñ hij wort ghepresentiert decio eñ valeriano mit twe vā sine dyakē als felicissimus eñ agapitus. eñ doe hē decius tot sinē wille nyet en mochte brēghen so dede hi hē leydē tot maers tēpel dat hi offerē solde of datmē hē tot ma martinus in dē kercker leide Doe ghic sinte laurēs al roepende na hē endē seide Vader waer gaestu zōder dinē sone waer gaestu priester zōder dinē dieke Sixtus sede. sone ic en laet v niet mer du sulste vele meer liden om cristus wille. binnē drie daghē so sulstu mi volghen mer hier en binnē so ne me dē seat vā der kerckē eñ deylet hem dē du wiltste Doe sinte laurēs dē armē hadde ghedeilt so gheboot valeriaen datmen sinte sixtus leidē solde tot mars tempel om offerhāde te doen eñ wolde hi dz nz doen datmē hem dā othoefdē solde Eñ doe mē hē daer leide doe begōde sinte laurēs achter hē te roepen eñ seide Vader en laet mij nu niet wāt ic hebbe nu dinē schat al vut ghegeuē Eñ doe die ridders vā den schat hoordē doe hieldē si laurencium eñ onthoefden sixtū felicissimū ende agapitū.

Op desen dach so viertmē tot sommighe steden die feeste van onses heren trāsfiguracie eñ men cōsacriert cristus bloet vā nieuwen wijne op dat men se crighen mach. Men sal weten dat op desen dach onses heren transfiguraci gheopenbaert wort mer die transfiguraci gheschiede in dat beghinsel vā de leuten mer om dz ghebot dz cristus sine iōghere dede so vhieldē si dz so lāghe eñ op desen dach so openbaer den si se.

B

In tuskane der stat aretia sinte donatus bisscop eñ martelaers dach

TE melanen sinte faustinus dach die in aurelius eñ commodus der keyseren tiden ghemarteliet wort.

TE romen der hilligher martelaren dach sinte peter eñ iulianus mit noch ander xviij. Eñ noch ꝛc

Die legende van sinte donatus

DOnatꝰ was gheleert eñ opgheuoe-
det mit Juliaen den keyser End̄ die
voerseide iulian wort gheordiniert in een
subdyaec Mer doe iuliaen keyser ghewor-
den was soe dode hi donatus vader ende
moeder eñ donatus vloech in die stadt vā
artenien eñ hi woende mit hilariū dē mo-
nick eñ daer dede hi vele miraculē wāt die
proestvā deser stat hadde een beseten sone
end̄ hi brachte hē tot sinte donatū Eñ die
duuel begonde te roepen eñ sede In dē nae
me iesu cristi en doet mi gheen quaet eñ en
doet mi niet vut mijn huus gaen O dona
te waer ōme dwinghestu mi vut te gaen
mit tormēten Ende doe donatus bede soe
wort dat kint altehāt verlost . Een man
die eustachiꝰ hete eñ proest in cristen leyde
eens publicaens ghelt ōder eufrosien zijns
wijfs hoede eñ doe die viāden die proiun-
cien wisten so begheerdē si dat ghelt ende
si sterf onuersienlic mer doe haer man we-
der ghecomē was eñ hi dat ghelt nz wed̄
vinden en conde eñ men hē daer om mit si-
ne kinderē ter pynē leueren solde so gaf hi
hem altemale tot sinte donatus Eñ dona
tus ghinck mit desen man tot zijns wijfs
graue Eñ doe hi zijn ghebet hadd̄ gedaen
so seide hi Eufrosia ic beswere di bi dē hil-
lighē gheest dat du ons segste waer dz du
dit ghelt ghelecht hebste Eñ si ātworden
hem vut dē graue eñ seide Daer mē in den
huse gaet daer heb ict begrauē Eñ si ghin
ghen eñ vōden dat daer Na en luttel tijts
so sterf satirus die biscop eñ alle dat volck
coes donatū voer een bischop Alsoe grego
gorius secht in dyalogo op enen dach doe
die misse gedaen was eñ dat volc onsen he
re ontfanghē hadde eñ die dyaeck mitten
kelc den ghenē die ghmonicht waren go-
des bloet droech so maecten die heydenen
also groten gheruchte dat die diaecke viel
eñ den kelck mitten wijn storte eñ brack.
Doe hi eñ alle dat volc daer ōme seer rou-
wich warē so vergaderde sinte donatus
die stuckē eñ dede een ghebet tot gode eñ
altehant wort die kelc weder heel. mer de
diake hadde een stuc verborghē eñ dz ghe
brac an den kelcke eñ die stede is ydel om
dat orcōde vā dese mirakel Eñ doe die hei
dene dit mirakel saghē so wordē si bekeert
eñ daer wordē lxxx. ghedoopt. Een fon-
teyne die was also ghefenijnt dat so wye
dat daer of drāck dat hij altehat sterf Eñ
doe sinte donatus derwaert reet op sinen
ezel ōme dat hi mit sine ghebede dz water
reynighen solde doe quā daer een vreselick
draeck vut eñ hi want sinen start om des
ezels voeten eñ rechte hē op teghens dona
to mer doe donatus hē sloech mit ene ghe
ssele als op een ander stede bescreuen is soe
spuwede hi op hē eñ dode hem daer mede
Eñ hi dede zijn ghebeth totg ode eñ via-
ghede alle dat fenijnt vut die fontene Op
ene tijt doe hi eñ sine ghesellen dorst haddē
so badt hi god om ene fontzyne die hi vut
die eerden deden springhen. Doe theodo-
sius des keysers dochter beseten was mit
dē duuel eñmē se tot sinte donatus bracht
doe sede sinte donatus . ghaet vut onsu-
uer gheeste eñ en woene niet langher ī go
des creatuer Eñ die duuel antworde hem
ghif mi ene stede daer ic toe gaen mach of
daer ic lijden mach Donatus sede hē van
waer quaemstu hier . Die duuel seide vut
die woestenie Eñ donatꝰ seide . ghaet daer

weder Die duuel seide Ic sie in di dat tei
ken des cruies eñ daer verbarne ic of end̄
daer om en wete ic niet vā auxte waer ic
gaen sal mer gheeft mi ene stede daer dz ic
gaen mach eñ ic sal vutgaen Donat⁹ sei,
d. siet du moghes voerbi ghaet neder tot
dine stede. eñ hi dede dat huus waghē eñ
ghinc vut. ¶ Doe men enē dode te graue
droech so quā daer een mit een hantueste
eñ seide dz hi hē twehōdert schillinge scul,
dich was eñ daer om en liet hi hē in ghene
m m.ere begrauē Eñ doe dit d̄s dodē we
duwe sinte donaet ghesecht hadde eñ si se
de dat hi alle sculdē betaelt hadde. do stōt
sinte donaet op eñ ghinc daer Eñ hi nam
den doden bi der hāt eñ seide hoort na mij
Hi seide ic hore Sinte donaet sede hē. stae
op eñ besiet wat du mit desen man sultste
doen die di niet en laet grauē End̄ die do
de stōt op eñ verwan hē voer hē allen dat
hi hē al betaelt hadde eñ hi nam die hant,
ueste in sine hāt eñ scoorde den eñ sede tot
sinte donaet Vader beuele mi weder dat
ic slape Eñ hi sede Sone gaet ewech tottē
ruste ¶ Op ene tijt doe het bi drie iaren
niet en hadde ghereghent doe quamē die
onghelouighe totten keyser theodosiū eñ
eyscheden dat hi hē donatū geuē solde die
dat weder mit sine gokelie alsoe ghedaen
hadde Om die bede vāden keyser so ghic
donaet vut eñ hi badt onsen here eñ ghaf
hem enē groten reghen Eñ doe die ander
bereghendē do quā donaet droech thuus
In den tijden dat die gothen ytalien ver,
destruierdē eñ vele mēschen cristus ghelo,
ue achterlieten doe venghē si donaet eñ hi
lariū den proest eñ brachtē hē voerdē rich
ter eñ seyden dat hi hē ghewelt ghedaen
hadde. doe venck hi se beide eñ dwanc se
te offeren Eñ doe si dat niet doen en wol,
den so dede hi hilariū naect slaen tot dz hi
sinē gheest gaf Mer hi leide donaet in enē
kercker eñ daer na liet hi hē ōthoefdē In
den iare ons herē. ccc. eñ lxx.

C

¶ Te romē ten weghe tot Ostien sinte
cyriacus translacie

¶ Te viennen der stadt in walslant sin
te seuerus priesters eñ confessoers dach.

Die legende van sinte ciriacus

Siriacus was gheordiniert dyaecke
vā marcello den paeus Daer na so
wort hi geuāghen eñ gheleidet tot maxi
miano Eñ daer nae sandemen hē mit sine
ghesellen dat hi eerde grauē solde eñ dat
hi se draghē solde op sine scolderē tot ene
stede die men daer maecte Eñ daer was
sinte saturnus een olt man end̄ halp sinte
cyriacū draghen Ten laetsten dede se die
proest in een karcker ligghen eñ daer nae
voer hē brenghē Eñ doe hē appropianus
leide doe quā een licht eñ ene stēme vāden
hemel eñ seyde. Comet ghi ghebenedide
mijns vaders eñ besit dz rijcke Eñ appro
pian⁹ gheloefde doe eñ dede hē dopen en,
de quā voer den richter cristū al noemēde
Doe sede die richter. bistu kersten gewor
den Eñ hi ātworde hē. wee mi dat ick ye
mine dagē v̄lorē hebbe Doe sprac de rich
ter. waerlic nu sultstu dine daghē verlie,
sen eñ hi dede hē ont hoefdē Doe saturn⁹
eñ suffijn nyet offerē en wolden doe dede
hi se sere pynighē eñ te laetstē onthoefdē
Archemia des keyserydyoclesiaens doch,
ter was vāden duuel beseten eñ die duuel

riep in haer eñ sede Jc en sal nyet vutgaen voer dat cyriacus die diake comet Eñ doe daer cyriacus ghebracht was eñ hi dē duuel gheboot so sede hi. wiltstu dat ic vutgae so gheeft mi een ander vat daer ick in gaen mach Cyriacꝰ ātworde Siet hier is mijn lichaem of du moghes soe gaet daer in Die duuel seide Jc en mach in dijn vat nyet gaen wāt dat is ouer alle geslotē eñ gheteikent mer drijfstu mi vut so sal ick v te babilonien doen comē Eñ doe hi dē duuel dwāck vut te gaen do riep archemia eñ seide Dit si die god sach dē cyriacꝰ predicte Eñ doe se cyriacus ghedopet hadde eñ hi sekerlic leefde bi dyoclesiano eñ serena zijns wijfs gracie in een huus dat si hē ghegeuē haddē so quamē brieuē tot dioclesianū van dē coninc vā persen eñ badt hē dat hi hē cyriacū seynde wāt zijn dochter were mittē duuel beseten Eñ om des keysers bede so ghinc cyriacus mit largo end smaragdo blidelic tot babilonien eñ voeren in een scip dat gheladē was mit all dz ghene dat hē notruftich was Eñ doe cyriacus tot deser vrouwē gecomē was soe riep de duuel vut haer eñ sede Cyriake du biste ghemoeyet Cyriacus ātworde Jck bin ouer alle vā gode gheholpē eñ ic en bi niet ghemoeyet Die duuel seide Jc heb di ghebracht daer ic di hebbē wolde Doe se de cyriacus Jesus christꝰ moet di ghebieden dat du moetste vutgaen Doe voer de duuel altehāt vut eñ seide O vreselike namen die mi dwinghē vut te gaen Eñ doe cyriacꝰ die dochter ghenesen hadde so do pede hi se eñ haer vader eñ haer moeder eñ vele ander ludē Eñ doe mē hē vele ghiften brachte so en wolde hi se nz ōtfanghē mer hi vaste daer na xlv dage te water ende te brode eñ voer weder te romē Eñ na twe maendē so starf dyoclesiaen eñ nae hē soe volghede maximiaen Eñ vā toorne ōme archemie zijnre susters wille so dede hi ciriacū vanghē eñ hi dede hē naect mit kettenen ghebōden slepen an enē waghē Dese maximiaen hiete gallerijs Hier om hiet mē hē dioclesiaens sone om dz hi nae hem keyser wort eñ hi hadd milenē sine dochter te wijue Dese beual carpasio zijn vicarius dat hi cyriacus dede offeren mit sine ghesellen of dat hij se mit sware tormēten doden solde Eñ hi hick cyriacū an een stake eñ dede hē ghesodē peck al heet op zijn hoeft ghietē eñ daer na dede hi hē ōthoefden Jn dē iare ons herē ccc. Mer doe carpasiꝰ hadd vercreghē cyriacꝰ huus op ene tijt doe hi bade in die stede daer cyriacus die kerstē plach te dopen eñ hi daer wertscap hielt mit xix. ghesellen so storuē si alle haestelic Eñ vā die tijt voert so sloetmē dat badt end die heidene begōden die kersten te ontfien ende ere te doen.

D

¶ Te romen sinte romanꝰ ridders dach die vā sinte laurēs bekeert wort eñ onder decio ōthoeft wort

¶ Te colla i tuscana sinte secūdianꝰ marcellianus martelarē dach die in decij des keisers tidē na vele tormentē ōder promotus dē richter ōthoefdet worden Eñ.

E

¶ Te Romen sinte laurencius archidyaken dach

Te meths sinte auctor biscops ende confessoers dach Ende noch ꝛc.

¶ Die legende van sinte laurencius

Sinte laurencius die martelaer was een dyaeck eñ gheborē vut hispania Eñ sinte sixtus die paeus brachte hē te romen also als ons ioānes beleth secht Doe sinte sixtus in hispanien quam so vant hij daer twe ionghelinghē als laurenciū endē vincentiū sine neuē die seer tamelick werē in seden eñ blijde in alle dat si deden eñ hij bracht se mit hē te romen Eñ sinte laurencius bleef mit hē te romen mer vincencius zijn neue keerde weder tot hispanien ende daer so wort hi glorioselick ghemarteliet Oer na dien dat hier Johānes beleth scriuet so schinet cōtrarie die tijt vā hare martelie wāt laurencius was ghepalliet ōder decio Eñ vincencius in sine iōcheit onder daciaen eñ dyocletiaen. eñ tullchē decio eñ dyocletiaen warē wel xl. iaer eñ dat warē seuen keysers tusschen eñ doe en mocht vincencius niet ionc hebbē gheweest Sinte sixtus ordinierde laurencīū sinē archidyake Eñ in den tijden regierdē philippus die kersten keyser eñ philippus zijn sone ende si verhieuē sere die hilighe kercke Also mē leest so bekeerde dese keyser ozigenes al leset mē dat hē poncius bekeerde Dese keyser regierde in dat dusenste iaer dat romen ghesticht was Om dat dat dz dusenste iare cristo solde wordē ghegeuē eñ nyet den afgodē Eñ dit dusenste iaer vierdē dye vā romē mit groten spele eñ mit grote wucht baerheit Dese philippus die keyser hadde enē ridder die decius hiete die seer wel me eñ eerbare was in wapene Eñ ōme dat in deser tijt gallien teghēs dat roemsche rijck stack so sande die keiser deciū mit enē groten here om dat hi die van galllien weder brenghē solde onder dat roemsche rijc Decius voer wech eñ hi dede zijn ozbaer wel Eñ doe hi verwōnen hadde also hi wolde so keerde hi weder te romē Doe die keiser hoerde dat hi quā so wolde hi hē noch mere ere doen eñ voer hem teghēs te verona Oer als die quade sien soe men hem meer eren doet hoe si houerdigher wordē Daer om wort decius soe houerdich dat hi nae dat keyserrijck stōt eñ stout na zijns herē doot Ende doe die keyser in zijn tente lach eñ sliep op zijn bedde so ghic decius al heimelick in die tente eñ hi verwozghede sinē here daer hi lach eñ sliep Endē hi toech doe an hem dat here dat mitten keyser ghecomen was mit bede eñ mit ghelde ende mit ghiften eñ mit beloften endē also voer hi te romen Doe dit hoorde philippus des keysers sone soe ontsach hi hē harde sere Ende also als Richardus secht soe beual hi sinte sixtus eñ sinte laurencius alle zijns vaders schat in voerwaerdē waert dat hi ghedoet waer vā decio dat si dē schat dē armē eñ der kercken gheuē solden Nyemant en sal verwōderen dat die scat die sinte laurencius deilde niet ghehieten en is des keiserl schat mer der kerckē schat zijn gheheten wāt het mochte wel wesen dat hi mit des keysers scatte oeck vutgaf enighe scat die der kerckē toebehoorde of philippus hadde hē dē ghelaten datmē der kerckē eñ den armen delen solde Hier nae vloech philippus eñ berchde hē voer decio Die senatoren voerē decio te ghemoete eñ maectē hē vast int keyserrijc om dat mē ōmoedē solde dat decius sinē heer niet vermoort en hadde mit valscheit mer om der afgodē tozne te wreken so begōde hi alte wzedelick die kersten te pinighē eñ hi beual dat mē se zō

der enighe ontfermhertichede dodē solde
In deser veruolghinghe waren menighe
martelaren ghepassiet End onder die me
nichte wort oeck philippus des keysers
sone ghedodet Hier na ondersochte deci⁹
waer zijns herē scat was eñ men bracht
sinte sixtus voer hē als een die cristū ofen
de eñ die oeck wel wiste waer die scatten
warē Doe dede decius hē in een kercker
ligghen tot dat hy mit tormēten hē solde
cristū doen lochenē ende den schat wijsen
Eñ laurencius volghede hē na eñ riep Va
der waer gaet ghi zōder dinē sone waer
gaetstu priester zōder dynen dienre du en
pleghes nūmermere offerhāde te offeren
zōder dienre. wat mishaghet di in mi heb
stu mi onghetrouwe gheuondeu. proeue
doch of du enē goedē dienre vercorē heb,
ste den du hebste beuolen godes lichaeme
te cōsacrieren Sinte sixtus sede hē Sone
ic en laet di nyet noch en verstote di nyet
mer du sultste meerder strijt lidem om cri
stus wāt wi ōtfanghē als olde luden die
minste pine mer di verwachtet een glori,
oser victorie vā den tyran om dattu ionck
eñ sterck biste eñ na den derdē dage sulstu
mi volghē den pape du diaecke Eñ sixtus
gaf hem alle die scat der hilligher kercken
eñ beual hē dat hi se der kercken eñ den ar
men gheuē solde Aldus ghinc laurēcius
in der nacht om die armē te soeckē eñ gaf
hem elck also si te doen haddē Eñ hi quā
tot eenre weduwē huus die vele kersteu
in haer hus verborghē hadde eñ si hadde
langhe wee int hoeft ghehadt. Eñ sinte
laurēcius leide zijn hant op haer hoeft eñ
alle hare crācheit verghinc haer Eñ sinte
laurencius die dwoech dē armē hare voe
ten eñ gaf hē allen almissen Binnē die sel
ue nacht quā hi in een kersten huus ende
hi vant daer een blinde eud hi maecte een
cruce op sine oghē eñ hi wort siende Mer
doe sixtus des keysers wille nyet doen en
wolde noch den afgodē offeren so dede hi
hē onthoefdē Eñ sinte laurēcius liep nae
hem eñ seide Hillighe vader en laet mi nz
wāt die scat die du mi ghaues heb ic alle
vut ghegeuē Doe die ridders hoordē vā
den scatte so hieldē si laurenciū eñ leuerdē
hem partenio den prince eñ die man leyde
hem voer decio Eñ decius seyde hē Waer
zijn die scatten der kerckē die du v̄borghē
hebste die wi wol weten Eñ als hē sinte
laurencius niet en antworde so leuerdē si
hem valeriaen den richter dat hij hē dede
den scatte wijsen eñ die afgoden an te be,
den of dat hi hem dede mit vele tormentē
dodē Eñ valeriaen die leuerde hē een rich
ter die ypolitus hiete dat hi hem wachtē
solde eñ sloet laurentiū mit vele andere in
een karcker Eñ in die kercker lach een hei
dene die lucillus hiete die sine oghē verlorē
hadde mit screyen Eñ doe hē sinte lauren,
cius beloefde dat hi hē siende solde maec,
ken doe wolde hi in cristo gelouē eñ badt
datmē hē dopē solde Doe nā laurēci⁹ wa
ter eñ sede. alle dinc wort in die biecht ge,
wassen Eñ doe hē laurēcius nerstelic had
de gheuraghet die pūten vā den gheloue
eñ hi seide dat hi dz alle geloefde so ghoot
hi hē dat water ouer thoeft eñ doopte hē
in cristus name eñ hi wort altehāt siende
Eñ om dese sake so quamē twe blindē tot
hem ende si worden alle van hem verlicht
Doe dit ypolitus sach doe seyde hij hem
Wiset mi den scatte. ende laurēci⁹ sede hē

O ypolite wiltstu gheloue in iesum cristū onsen here so sal ick di den schat wijsen eñ dat ewighe leue beloue ic di. ypolitus sey de doetstu dat du segste soe sal ic doen dat du mi rades Totder seluer wen gheloek, de ypolitus ende wort ghedopet mit alle sine ghesinne Doe hi ghedopet was so sei de hi Ic sie der martelarē fielē sere verblidē hier nae gheboot valeriaen ypolitū dz hij laurenciū brenghē solde Eñ laurenci⁹ sede tot ypolitū Ga wi te gader wātmē bery det ons beidē glorie Aldus quamē si bey, de voer des richters stoele eñ men vaech, de hē echter vā den schatte. eñ laurencius badt drie daghen vorst eñ dat gaf hē vale riaen om ypolitus wille Binnē dese drie daghē so vergaderde sinte laurēcius arme crepelen eñ blinden eñ brachtse voer decio in dē pallaes eñ seide Sich dit zijn de ewi ghe scatten die nūmermere vermidert en sullē wordē mer si wallen in hē elcken eñ men vindet se in hē allen die schat is inden hemel gheuoert mit alle dese hāden Vale, riaen seide voer den keyser decio. wat be doelste ons aldus doet nu offerhāde ende laet staen dine gokelie Laurenci⁹ seyde hē Wie salmen anbeden of den gheně die ge maect heeft of den ghenē die ghemaect is Doe wort decius tornich eñ hi dede hem mit scorpionē slaen. dz zijn gheysselen mit loden knopen eñ liet voer hē brenghē alle maniere van tormenten Eñ doe hiete hij hem offeren op dat hi die tormenten ont, gaen mochte Doe ātwoorde hem lauren, cius Onsaligh dese spise heb ic altoes be, gheret Decius sede hē Of di dit spise dūc ket soe brenghet voert die vermeysaemde die dijns gheliick zijn dat si mit di moghē eten Laurencius sede hem. hoer namē die zijn gheschreuen in den hemel eñ du en bist niet weerdich datstu se sien sulste Doe ge, boot decius datmen hem naect slaen sol, de mit cluppelen ende mē lepde hem gloe, yende platen an sine siden Eñ laurencius seide Here god iesu criste god vut gode ōt ferme di mijns dijns knechtes wāt als ic ghewroeghet was so en lochende ic dijns niet Eñ decius seide hē Ic weet dat du die tormentē bespottes ouermits gokelie mer nachtās en sultstu mi niet moghē bespot ten Ic swere bi den goden eñ bi den godi, nen. ten si dat du offers anders sal ick di doen verderuen mit vele tormenten. Doe so dede hij hem mit wappers lange slaen Eñ laurencius bede eñ seyde Here iesu cri, ste ontfanghe minē gheest Do sprack ene stēme van dē hemel daer dat decius hoor, de eñ sede Noch moestu vele lidē Do wort deci⁹ vwoet eñ sede Ghi mānen vā rōmē en hebdi niet gehoort hoe die vmeensaem de vertroestē die noch die godē nz en oef, fent noch die tormēten niet en ontsiet endi hi dede hē weder mit scorpionē slaen ende laurencius dye spotte daer mede eñ danc, ten gode ende badt voer die ghene die dar bi stonden. Op die selue vre so wort een ridder die romanus hiete ghelouich. ende hi seyde tot sinte laurencius Ic sie voer di staen een schoon iongheling die dine leden dzoghet mit enen lijnen clede Daer om so beswere ick di bi den here dat du mi nyet en verlates mer haeste di eñ dopet mi Eñ de die keyser decius seide tot valeriano den richter Ick vermoede dat wi verwōuen zijn ouermits gokelie Doe gheboot hi hē te ontbindē eñ dede hē senden in ypolitus

gheuangheuisse Eñ romanns bracht dar
een vat waters eñ hi viel finte laurencius
te voeten eñ hi wort vā hē ghedopet Doe
dat decius vernam doe dede hi romanum
mit cluppelen slaen Eñ doe romanus sede
dat hi kerstē was doe dede hē decius ont-
hoefden Op dē seluē nacht so dede hi lau-
renciū tot hem comen Eñ doe ypolit⁹ screi
de eñ hi segghen wolde dat hi kerstē was
Doe seide laurencius tot hem Verborghe
cristū in dijn herte eñ als ic di roepē sal soe
hore eñ comet Decius dede alle manieren
vā tormentē voer hem brenghē eñ decius
seide tot laurentiū Du sulste dē goden of
feren of men sal alle dē nacht besighen om
di te tormēten Doe sede laurēcius Mijnē
nacht en heeft ghene dōckerheit mer hi ver
claret al int lichte Ende decius seide Men
brenghe hier een yseren bedde op dat dye
houerdighe laurens rusten mach Doe ōt-
cleden hē die knechtē eñ leidē hē op enē ise-
ren rooster eñ si leyden daer barnende colē
onder eñ si roerdē se eñ keerden hē mit yse-
ren crauwelen om Eñ laurentius sede tot
decio Mercket onsalighe dat mi dye colen
solaes gheuē mer si gheuen di dat ewighe
torment wāt die here wetet dat ick hē nz
en lochene als ic ghewroeghet was Endē
alsmē mi om cristus vraechde so belyde ic
hem eñ datmē mi bradet des dancke ic hē
Eñ mit bliden anfichte so sede hi tot decio
Siet onsalighe du hebste die ene fide ghe-
braden. keert ōme die ander eñ etet Ende
hi dancten gode eñ seide Here ic dācke di
dat ic verdient hebbe aldus te comen bin
nen v rijcke. eñ aldus ghaf hij finē gheest
Doe wort decius bescamet endē wander-
de mit valeriaen totten pallayse dat ty be
rius was eñ liet laurentiū op dat vuer lig
ghen Endē ypolitus nam dat lichaem des
morghēs mit iustijn den priester eñ groe-
uen dat ghebalsemt in dē acker veterano
Ende die kerstene waecten eñ vasten drie
dage eñ screyden sere Of laurencius ōder
dese decius ghemarteliet was dēs twifelt
men om datmē in den cronikē vint dat hi
langhe daer na hem was Mer eutropius
secht dit Decius die die kerstē v̄uolchden
onder die ander so doden hi laurenciū den
dyaeck Mer mē vindet oec in een cronike
die waer ghenoech is dat laurēcius ōder
dese decio die na philippū quā niet gepas-
sijt en was mer ōder een ander die oec de
cius hiete prince eñ niet keyser wāt eutro
pius secht dat tusschen decius den keyser
eñ decius den prince die minre was ende
daer laurencius onder ghepassiet was ve
le keysers waren eñ paeusen wāt also als
daer gescreuē is dz na deciū dē keyser vol-
ghede galli⁹ eñ voluciaen zijn sone eñ nae
dē quā valeriaen eñ galien⁹ zijn sone eñ de
se twe maectē den minsten deciū prince eñ
niet keyser wāt iden oldē tijdē so pleghen
die keisers wel een prince te maecken mer
nochtās en hiet mē se niet keiser Alsomen
leest in dē croniken dat dyoclesiaen maxi
miaen prince maecte eñ daer na soe wort
hi keiser Tot dese keysers tijdē dats vale-
rian⁹ eñ galien⁹ so was finte fixt⁹ paeus
te romē Dese decius die prince vā romen
eñ nz keiser pinichde finte laurēcius Ende
hier om is dese deci⁹ nerghēs in finte lau-
rens legende ghehetē keiser mer allene pri
ce wāt decius die keiser en regnierde nyet
dan twe iaer Ende hi martelide Fabianū
den paeus Endē na fabiaen quā cornelius

die ghemarteliet was onder valeriano eñ galieno die xv iaer regnierdē Na cornelius quā lucius Na lucius Steffen. na steffen dyonisius eñ na dyonisius fixtus. dit lesetmen inden croniken Eñ were dit waer so mochte oeck wel waer zijn dat Johēs beleth secht. nochtās so lesetmē in een ander cronike dat die voersede galienus twe namē hadde wāt men hiete hē galien⁹ eñ decius Eñ onder hē warē ghepassiet fixt⁹ eñ cornelius Indē iare ons herē cc. eñ lxiij Gotofridus secht in finē boeckē datmē hē hiete pantheon Dat galien⁹ oec hete decius eñ dat fixtus eñ laurencius onder hem ghepassiet waren. Eñ waer dit aldus soe waer dat oec waer dz ioānes belet secht.

Exempel

GRegorius secht in dialogo dat een nōne was in sabina die suuer was vā leuen mer nochtās also onghestelic in hare tonghe Doe dese begrauē was in finte laurēcius kercke voer dē altare so wort dat een dele van dē graue verbrant bi nachte van den duuelen eñ dat ander dele bleef onuerbrant also datmē des morghens vele ghe ware wort

Exempel

GRegorius vā toers secht doe een priester en kercke vā finte laurens vermaeckē solde eñ hi enē balck had die alte cort was so badt hi finte laurens die dē armen ghe uoedet hadde dat hi hē voersien wolde eñ altehant so wort die balck langher also sere dat hi te lanck was Ende dat daer doe ouerliepe dz sloech die priester daer an stucken of eñ ghenas daer vele crāchedē mede

Exempel

EEn man die dē tantzweer hadde den tast mē mit desen holte eñ hi wort altehāt ghenesen Also als gregorius secht so was een priester die satulus hete eñ hi vermaecte een kercke die in finte laurencius ere gestichtet was eñ die die lombaerdē vbrant haddē eñ hi huerde daer to vele wercludē Op ene tijt doe hi niet en hadde dat hi hē teten gheuē mocht so dede hi fine ghebede eñ sach in een ouen eñ vant daer alte vele schoon broots eñ al schenet dat daer nyet ghenoech en was drie personen of te eten om dat finte laurencius wolde dat hē fine wercludē daer bleuē soe dede hi dat broot so wassen dat fine wercludē x. daghe daer ghenoech an haddē

Exempel

TE melanen in finte laurencius kercke so hadmē alte sconē cristallen kelck Eñ doe se die dyaecke op enen fest dage droech soe vyel hi hē vut die hāt op die eerde eñ brac ontwee Eñ die dyaecke screyde eñ raeptē die stuckē weder op eñ leyde se op dē altare eñ badt finte laurencius dz hij se weder maecken wolde eñ die kelck wort weder altemael gheheel

Exempel

MEn leset oeck in een boeck vā onser lieuer vrouwen miraculē dz te romē een rechter was die steffen hiete die gherne ghiftē ontfinck ende daer mede soe verkeerde hij wel rechtuaerdighe vōnissen. Dese man ontweldichden drie husen die finte laurencius warē eñ enen acker die finte agnietē was eñ hi behielt dat mit onrechte. Het gheschiede dat dese man haestelic sterf eñ doe hem finte laurencius sach so quam hi mit groter onwaerdicheit tot hem Eñ hij duwede hē driewerf alte sere mittē armen eñ quetste hē alte sere Eñ finte agniete en wolde op hē niet sien mitten anderen ma-

gheden mer si keerde haer ansicht van hē
Doe gaf die richter die sentencie op hē en-
de seide Om dz hi ongherechtich goet nā
eñ die waerheit vercofte om ghiften dye
hi nam so leuerde mē hē in iudas stede die
god vercofte Mer sinte protect⁹ die desen
steffen in zijn leuē seer lief ghehadt hadde
die viel voer sinte laurēs eñ voer sinte ag-
niet eñ badt om verghiffenisse vā steffens
weghe End̄ doe dese eñ oec onse vrouwe
voer hē baden so wort hē gheorloft dat hi
weder tot sine lichaem kerē solde eñ xxx.
daghe penitēcie doen solde Eñ onse vrou-
we beual hem dat hij alle dage lesen solde
Beati imaculati in via ꝛc. Eñ doe hi we
der toten lichame ghecomē was so was
zijn arme also stijf eñ also swart als of hij
hē in den lichame leuēde ghedodet hadde
Eñ dit teyken hadde hi also langhe als hi
leefde Hier om soe keerde hi zijn onrechte
goet weder eñ dede xxx. daghe penitenci
eñ daer na so voer hi tot gode.

Exempel

MEn leset dat in henricus des keysers
tiden doe hi eñ kūnegundis zijn wijf te sa
men in suuer heden leefdē dat die duuel de
de dat hi quaet vermoeden hadde als dat
een vā sine ridderē bi haer sliep Eñ ōme te
proeuē hier of die waerheit soe dede hi se
baruoets gaen op gloeyēde yserē xv voet
verre Eñ doe si daer op gaen solde doe sei-
de si Here iesu criste also du weetste dat ic
vā alle māne als vā henrico onsculdich bi
so moetstu mi helpē Doe scaemde hē hen
ricus eñ sloech se an die wanghe Doe sey-
de ene stēme tot haer Die maghet maria
heeft di verlost eñ si ghinc daer ouer ōghe
quetst Eñ doe die keiser henric⁹ doot was
so ghinc voer een heremijts huus een gro
te menichte vā duuelē eñ hi dede zijn ven
ster op eñ vraechdē wie si warē Si seiden
dit is ene scare der duuelē eñ wi gaen tot
des keysers doot of wi yet in hē moghen
vindē dat ōs is Eñ die heremite beswoer
se dat si daer weder kerē soldē Doe si we-
der quamē doe sedē si. wi en hebbē ghene
orbaer gedaen. wāt doe mē in die wage
leyde die wantrouwe die hij op zijn wijf
hadd̄ eñ veel ander goets dat hi ghedaen
hadde so worp noch tot sine doechdē die
ghebraden laurens een guldē pot die alte
swaer was. eñ wi meendē bouē ghebleu-
en te hebbē eñ doe hi dat daer toe ghe-
worpē hadd̄ so voewoech die side vā die
waghe. eñ doe wort ic tornich end̄ toech
een oer vā den potte Hi noemde den kelck
een potte dē die keyser hadd̄ doen maeckē
in sinte laurēs kercke. eñ die kelc had twe
oren om dat hi so groot was Eñ mē vant
dz die keyser ghestoruē was eñ dz dat een
ore vā den kelc gebrokē was.

Exempel

GRegorius secht in dē register doe dye
paeus die voer hē was begheerden enich
dinck te v̄beterē an sinte laurens lichaem
eñ hi niet en wiste waer dat lichaem was
so wort zijn lichaem onuersienlic getoghē
eñ alle die ghene die daer warē beide mo-
nickē eñ ander ludē storuē binnē x daghē
Men sal merckē dat sinte laurēs passie bo
uen alle martelarē vāder hilligher kerckē
hoechlic gheuiert wort Eñ dat in vier pū
ten als maxim⁹ eñ augustin⁹ segghē Eer-
ste om die bitterheit zijnre passie Ten an
derden om die crafte ofte orbaerheit Ten
derdē om sine volstandicheit end̄ om sine

craft. Ten vierdē om sinē wonderlijcken
strijt eñ om die maniere zijns verwinēs
Ten eersten was sine passie alte vrucht-
baer om die bitterheit vā der pynen End
vā dese bitterheit secht maxim⁹ die biscop
aldus of ambrosi⁹ brueders sinte laurens
en wort niet ghepassiet mit corter oft mit
simpele pinē wāt die mē mit swerdē slaet
die steruet eens eñ diemē mit vuer werpt
die wert verlost mit enē anloop Mer dese
wort ghepinicht mit lāgher eñ menigher
pinē om dat hē die doot niet breken en sol
de in den tormēten mer si brac hē ten end
Wi lesen dat die drie kinder wādelden in
den vuere daer si in gheworpen warē end
dat si die colen mitten voeten vertreden
waer bi datmē sinte laurēcius niet minre
maeckē en sal wāt die wandelde in de flā
me van hare pinē mer dese lach in sine tor
menten Eñ si vertraden dat vuer mz haer
voetē. eñ dese lesschede dat mit sinre siden
Eñ die stōden in hare pyne eñ hieuē han-
den op eñ loefdē gode End dese lach ghe-
strect mit alle zijn lichaem eñ badt ōsen he
re Men sal oec merckē dat sinte laurēcius
ōder die ander martelaren na sinte steffen
dat vordel heeft niet om dz hi meerder pi-
ne leet dan die ander om datmen leset dat
vele martelarē alsoe grote pijnē leden ofte
meerder Mer dit is om ses dinghē dye in
sine passie te gader waren. Die eerste is
ōme die stede daer hij in ghepassiet was
want hi wort te romē ghepassiet die dat
hoeft vāder werelt is eñ daer is oeck des
paeus stat. Ten anderdē om dz ambocht
vāder predicacie wāt dat ābocht dede hi
nerstelic Ten derdē om dat priselike delen
van dē scatte die hi also nerstelic den armē
gaf Dese drie reden secht wilhelm⁹ anthi
siodorensis Ten vierdē om sine waerach
tighe martelie want al lesetmē van enige
martelarē meerder martelie nochtans soe
en zijn si niet so seker mer men twifelt dar
en. mer laurēci⁹ martelie die is inder kerc
ken seer openbaer eñ daer ōme prisen vele
saucten sine passie in haer sermoen. Ten
vijften om die waerdicheyt zijns graets
want hi was des paeus archidyaec Ten
sesten om die wreetheyt zijnre tormenten
want hi leet alte felle tormēten want hij
was ghebradē op enē yserē roester Ende
daer om secht augustin⁹ van hē Die key-
ser gheboot sine ghewōde ledē die mit sla
ghe ontwe geslaghē warē op enē roester
te bradē om dz hi bi dē roester dye macht
hadd te verbarnē om dz die tormēten sol-
dē meerder werdē alsmē die ene side na de
ander ōme keerde eñ dz so die pyne te lan-
gher wordē solde. Ten andere was sine
passie alte voerbarich in haer of i haer or-
baerlicheit Wāt als maxim⁹ secht so ma-
kede sinte laurēci⁹ hoghe in dancbaerheit
de wreetheit van sine tormēten Eñ maec
ten hē oec in gherufte veramert eñ festelic
eñ priselic in innicheyde eñ voerbarich in
naeuolghinghe Ten anderden so maec
ten sinte laurencius vermaert end festelic
om die nyeuwe mare zijnre passien want
maximus ende sinte ambrost⁹ segghen al
dus Wij moghen desen hillighen marte-
laer reeckenen teghens dat moestertsaet
om dat hi mit menigherhande tormenten
ghepassiet was daer ōme so verdiende hi
voer alle die werelt verheuē te wordē mit
godlijcken dyenste die te vorens in sinen
lichame was oetmoedich ende onbekent

eñ luttel gheacht Daer na doe hi ghepaſ
ſiet eñ ghebraden was ſo ſtorte hi in allen
kercke alle die werelt doer den roke zÿnre
edelheit . Echter een ander eñ is gode be
haghelic dat wi eren ſullē mit groter er
werdicheit ſinte laurēci⁹ gheboorte wāt
hi heft in deſen dage mit die barnēde flam
me zÿnre martelien alle die werelt doer cri
ſtus kercke verlichtet wāt ſine martelÿe
was ſo groot dat hi alle die werelt mit ſi
ne martelie verlichtet heeft Ten eerſtē ſoe
wort hi in dāchaerheyt hoghe ghepreſen
Daer om ſecht ſinte auguſtÿn . O tyran
du verwoedes teghēs den martelaer mer
du dēdes wallen ſinē prÿs eñ du dedes ū
meerderē dine tormēten eñ want zÿn ghe
penſe mit zÿns helpers glorie als dat ghe
trouwe der ppnē wort ter eren van ſinen
ſtride Etter ſecht maxim⁹ of als zōmighe
legghē als ambroſi⁹ Al wordē die ledē tot
allche verbarnet nochtā en wort de ſterc
heit des gheloues niet verbrāt want doe
doe dat lichaem verlies ghedoghede doe
wā hi ghewōne der ſalicheit Ite auguſti
nus Waerlic was dat een ſalich lichaem
den dat tormēte vā criſtus geloue niet en
ōwādelde mer ſine beſchermīge croondē
hē toter hilligher ruſten . Ten derden ſoe
wort hi mit zÿnre paſſie in innicheide ghe
preſen . Auguſtin⁹ ſecht hoe mē prÿſen eñ
louen ſall in drie manieren eñ ſecht aldus
Wi willē mit alre innicheit ontfanghen
ſinte laurencius Ten eerſtē dz hi zÿn duer
baer bloet ſtorte om criſtus wille . Daer
na vāt hi dat ſine martelie hem gaf grote
nuttcheit voer onſen here endē niet cleyne
dinghē . wāt hi toonden hoedanich eens
kerſten mēſces geloue is ſculdich te weſen
vā welcs geſelſcap die martelarē verdien
den te weſen . Ten drudden dat hi ſo hil
lich vā wandelinghe was dat hi in dē tÿ
den vā vreden martelaer wort Ten vier
den ſo maecte ſine martelie voerbarich in
nae te volghē Auguſtin⁹ ſecht Alle die ſa
ken daer die martelaer om ghepalliet is
dat was dat hi alle die ander raden ſolde
hē ghelÿc te wordē . ſo gaf hi hē exempel
nae te volghē in drie dinghē Ten eerſten
in dē dat hi ſterckelic leet dat hē teghens
was Auguſtinus ſecht Om godes volck
te leren ſo en is nyet ozbaerlÿcker dan die
wel ſprekende tale vā den martelaren . ſi
is licht te gheradē eñ ſeer werckende in ū
maninghe mer nochtā zÿn meerder de ex
empelen dā die woordē eñ meerder is dat
leren mittē werckē dan mitten mōde Eñ
in deſer groter lerighe hoe voerbarich dz
ſinte laurens die martelaer was eñ is i er
werdicheit dz mochtē wol ſine ppnigherſ
beuoelen wāt dat is ene wōderlicke ſterc
heit niet allene te vlien mer oec in exempel
zÿnre lÿdſamheit te ſtarckē ander ludē te
ghebruyckē Ten anderdē in de groetheit
eñ hettene zÿns gheloues Ambroſi⁹ ſecht
Doe hi mit ſine geloue des tyrans flāme
ōwan ſo toonde hi ōs hoe wi mit die het
teue des geloues ſoldē verwinnē dz ewige
vuer eñ hoe wi dē dach des ſtrēghe ordes
daer mede niet ōtfien en ſullē Ten derden
in barnēder lieffte Ambroſi⁹ ſecht Lauren
cius ōlicht claerlic alle die werlt mitē lich
te daer hi mede ōtſteken was endē mit dye
flāmen die hi doghede ſo verwermde hi al
le kerſten herten Vā deſe drie ſo ſecht max
im⁹ of ambroſi⁹ aldus Mit ſinte laurēcius
exēpel wordē wi verwect totter martelē

ende verwermet totten gheloue eñ bereit
totter innicheit Ten derdē was sine pas-
sie alte groot in volstādicheit eñ in crafte
Eñ hier of secht augustin⁹ Sinte laureus
bleef in cristo tot die becorighe end̄ totten
vraghe vā den tyran eñ totter dreighige
eñ totter doot. in welcken langhen doot
wāt hi wol hadd̄ gheghetē eñ ghedrōckē
so en gheuoelde hi die tormēten niet noch
en ōtwijcte hē niet als een de vet was vā
der spise eñ drōcken vā den kelcke mer hij
ghinc voert in dat rijcke Hi was so sterck
eñ so vast dat hi indē tormēten niet onder
en bleef mer als marim⁹ secht so wort hij
vaster in der vrese gods mitten tormēten
eñ heter inder liefte eñ blider in der herten
Van dē eersten secht hi aldus Hi wort ge-
strect op barnēde colen eñ men keerden se
dicwijle om. mer hoe hi meer pynen leet
hoe hoe dat hi cristū onsen here meer ont-
sach Op dat anderde secht marim⁹ aldus
Alsmē een mostertsaet wriuet so wort dz
te meer ōtsteken. eñ doe mē laurēciū meer
pynichdē doe wort hi ōtstekē mit uiewē
verwōderen wāt de zōmige pinichden hē
eñ die ander dedē de tormēten mer hoe de
tormēten wreder warē hoe laurēci⁹ deuo
ter wert tot gode Op dat derde secht hij
aldus Sijn herte was so ōtstekē mit chri
stus gheloue dz hi vonwaerde die tormē-
ten van sine lichame so dz hi bespotte den
tyran mit sine tormēten Ten vierdē ma-
le was sine passie alte groet om sinē won
derlikē strijt eñ om die maniere zijnre vic-
torien Wāt als marim⁹ eñ augustin⁹ seg
ghen so had laurēcius vijf vuerē vā buten
die hi sterckelic verwan eñ lesschede Dat
erste was dat ewigevuer Dat āder was
dat eertsche vuer Dat derde was dz vuer
vā begheerte des vleysces. Dat vierde dz
vuer vā barnēder vracheit Dat vijfste dz
was van toornigher verwoetheit Maxi-
mus secht hoe hi dat eerste vuer lesschede
dat was dat ewighe vuer En mochte hi
niet een luttel brāts liden an den lichame
wes geloue lesschede den ewighen brāt
der hellen. Hi leet ouer een vuer een luttel
tijts mer daer mede ontghinc hi die flam
me vā den ewighen vuere Hoe hi dat an-
der vuer lesscheden dat is dat ertsche vuer
daer of secht ambrosius aldus Hi had py
ne in dat verbarnē in dē lichaem mer go-
des liefte leschedei dat tijtlijcke vuer eñ al
leide die quade conick holt onder hē ende
meerder vuer ontstack noch so en geuoel-
de laurencius dit niet om die hettene van
dē gheloue Augustinus secht Die flāme
en mochte christus liefte nyet verwinnen
Ende dat eertsche vuer dat buten brande
dat was sachter dan dat van binnē bran
de. Hoe hi dat derde vuer lesscede dz was
die vleyscelicke begheerte secht maximus
aldus Sict sinte laurencius lijs ouer dat
vuer ende alsmen daer mede brande soe en
ontsach hi dat niet end̄ hi hi blinckede te
claerder ende hi brāde om dat hi niet bar
aen en solde. Hoe hi dat vierde vuer lesse
de dat was vā vracheyden ende hoe haer
vracheyt ende hare groote ghyericheyt te
niet ghinck die de schatten begheerden te
hebben daer van secht sinte augustinus
aldus Mit twee branden so wort die mā
ontsteecken die dat ghelt eñ die schat be-
gheerde te hebben end̄ een viāt der waer-
heit was mit vracheiden so wort hi ont-
stekē om dat golt te nemen eñ mit onghe-

nadicheide om dat hi hem cristus wolde
doen lochenē Die menscelike wreetheit en
winet noch en vordert niet eñ die starcke
doot wort di te niet daer laurēs bouen in
den hemel vaert daer bliuestu te niet mit
dine flāmen doe hi dat vuer lesschede ende
te niet dede dat was vāder tornigher on-
uroetheit der gheenre die hē pynichdē. so
secht maxim⁹ aldus Hi verwā die knech-
ten die hē brieden eñ daer mede so lessche-
de hi oec alle hetten vā der menschen ver-
woetheit Eñ tot hier so pynichdē die me-
nichte van den duuelē tot dat dese māne
glorioes gheuarē is tot sinē god. Eñ dat
die wreetheit vā sine pynighers mit harē
v uere van scaemte moede worden want
hoe dat die verwoetheit der gheenre dye
hem pijnden vuer was dz toont hi inden
dat hi secht Der heydenē tornicheit wort
ontsteken eñ dede bereyden een gloeyen-
de roester dat hi mitten vuere wrekē sol-
de die vlāme zijnre onwaerdicheit Eñ het
en is gheen wōder al verwan hi dese vijf
vueren van buten wāt als maxim⁹ secht
so hadde bi binnē drie vertroestinghe. eñ
hi droech drie vuerē in zijn herte daer me
de hi alle vueren vā buten verlichte eñ v̇-
wan mit dese hetten vā binnen. wāt dat
erste solaes was dat begheerte vā hemel-
rijcke Dat ander was dat ghepense van
die godlijcke wet Dat derde was die su-
uerheit vā consciencien Mit dese drie ver-
troestinghē so lesschede hi alle die vueren
vā buten eñ maecte se colt. Vā den eerste
solaes dat is die begheerte van der hemel-
scer gloriē so sect maxim⁹ eñ ambrosi⁹ al-
dus Sinte laurēs en mocht niet liden bin
nen die tormēten vā den vuere die hi in si-
nen herte hadde dat solaes vāden paradi-
se laurencius lecht voer des tyrans voetē
verbrāt inden vleysce eñ zijn lichaem lecht
doot nochtās en heeft dat lichaem gheen
verlies om dat hi van binnē in den hemel
was. Van dat anderde solaes dat is vā
die ghepense vā godes wet. secht maxi-
mus eñ ambrosius Doe hi ghedochte go
des gheboden doe wort in hem al colt dz
hi ghedoechde. Vā dat derde solaes dat
is suuerheit der consciencien secht hi aldus
Dese starcke martelaer sinte laurēci⁹ brā-
de in alle sine leden mer doe hi om dat rijc
ke godes dachte doe verwan hij dat alle
mit solaes zijnre hertē mit bliscapen Also
maximus secht so hadde hi oec drie vuerē
vā binnen daer hi drie vueren van buten
mede v̇wan in meerre hetten Dat eerste
was die grootheit des geloues Dat an-
derde was die barnende liefte Eñ dat der
de dz waerachtighe bekennē vā gode die
hē v̇claerde als eeen vuer. Vā den ersten
vuere secht ambrosi⁹. also sere als in hem
ōtsteken was die hettē vā den geloue al-
so vele wort te calder die vlāme vā dē tor-
mentē Si lesen indē euāgelio dz ons herē
vuer is die hetten vā den geloue Ick bin
ghecomē een vuer te sendē in die erde. lau
rencius die mit desen vuer ōtsteken was
hi en gheuoelde dz barnē van der vlāmen
niet Vā dē anderē secht hi ald⁹ die marte-
laer laurēci⁹ brāde vā buten mit des tirās
vuer mer die vlāme vāder liefte cristi bran
de meer vā binnē. Vā dz derde vuer secht
hi aldus Die wrede flāme van den tyran
en mochte in desen sterckē martelaer niet
v̇winen wāt zijn herte was meer ōtstekē
mitten schijnsel derwaerheit. Itē om die

hate der onghelouicheit end̄ om die liefte der waerheit so en gheuoelde laurenci⁹ nz die hetten vāder flāmen die hi leet mer hij verwā se Sinte laurēs heft drie vordelē in dē ambocht bouē die ander martelaren. Dat eerste vordeel is in wakighe wāt hi heeft allene onder alle die ander martelaren wakinghe of vigilia oyer die wakinghē vāden sanctē zijn verwādelt in vastel daghē om vele ontamelicheidē want als ioānes beleth secht so wast wol eer castu me dat die ludē indē hillighen festen quamen mit hare kinder ter kerckē eñ daer so plaghē si alle dē nacht mit kersen te waecken oyer om datmē in die wakinghe vele oncuyscheit bedreef so wast geordiniert datmē die wakinghe in vastē daghē verwandelē solde nochtā so beholdē si haren olden naem wātmē hietse noch vigilie eñ niet vastendage Dat ander vordel is in sine octaue want hi eñ sinte steffen hebben allene octaue onder dye ander martelarē als sinte mertijn doet onder die ander cōfessorē Dat derde vordel is int wederkeren vā der anteffenen want hi eñ paulus hebben dat allene. mer paul⁹ die heft dat om die nuttichеit zijnre predicacien Ende laurēcius heft dat om die vruchtbaerheit van zijnre passie.

F

Te romē sinte suzāne der iōcfrouwē dach Dese was gapus des paeus nichte eñ wort onder dyocletiano mitter bilē ōt hoefdet eñ veruolde also hare martelie

Te romē tusschē die twe lauwer bomē sinte tiburci⁹ martelaers dach die ouder fabiaen den richter na vele pinē mz ōt halsinge vuolde sine martelie

G

In der stadt augustaen sinte hilaren dach die sinte afra moeder was Dese die wort op sinte afra graf gheuāghen eñ in een vuer verbrant

In der stat achis sinte clara der hilligher iōcfrouwē dach die haer legēde hier voert volghet Eñ noch meer ꝛc

Dese hillighe maghet sinte clara is geborē vā edelē gesachte vā der stadt vā achaīō Haer moeder was gehietē Ozolana welcke doe si dat kint in harē buke droech eñ haer ghebet sprekende was vōer dat belde des hillighē crucis hoorde ene stēme vāden hemel haer toesprekende ald⁹ O wijf en wilt v niet ontsien du sultste baren een licht dat die werelt claerlick vlichtē sal Eñ daer om gaf si der dochter enē name dat si clara hietē solde Eñ gheliker wijs als dit kint opwiesch in olthept also wiesch dat oec in doechdē Onder hare costelike cleet vā buten droech si op hare naecte lichaem een harē cleet versmadē de die vleischelicke brulofte eñ was altoes gheskelt tot almissen te gheuē tot vasten eñ tot waken eñ altijt in hare ghebeden. Daer na doe si hoorde die goede fame dē hillighē mans sinte frācisсus soe plach si hē stadelic te versoeckē End̄ hi plach haer dicwijle weder te vijtierē Dat die leringhe eñ vermaninghe des hillighē mans sinte franciscus so maecte si een opsette in hare ludē herten dat si na dē exēpel des heiligē patriarche abrahe haer volc i haer vaders huus achterlatē wolde. Het geboorden opene tijt op dē palmdach dz dese hillighe maghet clara ter kercken quā in die stare

vā anderē wouwē die allegader liepē elc
om palmē te nemē Ēn dese maghet clara
bleef staende beschamet eñ onberoerlic also
dat die biscop vāden choze neder dalende
in een voerteiken der palmen of der victo
rien haer een palm gaf in hare hāden. Ēn
des nachtes daer na doe vloech si heyme
lick vā hare vriendē mit een eerbaer ghe
selschap eñ quā in die kercke vā onser lieuer
vrouwen de prouincia tot sinte franciscū
die haer daer mit sine broeders eñ mit ōt
steken kersen verbeide Ēn daer wozt haer
bi dē handē van hare broederē haer hare
afghescozen eñ daer verlaecte si die werelt
die si achterliet Dese fame wozt ter stōt
vā hare vriendē vernomē die tot haer qua
men eñ arbeidende waren hare goede op
sette mit dreighē eñ mit smeecken te breec
ken Ēn als dit die hilighe maghet sach eñ
hoozde so liep si totten hilighē altare endē
hielt haer vast an die dwalen des hilighē
altaers eñ riep dat si niet weder kerē wol
de totter werelt alsoe dz haer vrūden ende
maghē beschamet wozdē eñ wech ghighē
Ten lesten riet haer sinte franciscus dz si
solde gaen als si dede tot sinte dominicus
kercke Si haddē een iōghe suster de aguel
ghenoemet was die seer schone endē claer
was welcs bekerighe si vanden here mit
hare ghebedē verwōnen hadde want xvi
dage daer na wozt si bekeert eñ quā tot
haer suster sinte clara Ēn als dit die vrien
den eñ maghen hoozdē soe wozden si seer
dzoevich daer om eñ liepen totter iōgher
maghet om die mit smeckende woozdē of
te trecken die hē nachtan wederstōt ende
si toghē hoer mitten hare alsoe dz agnes
seer roepende wozt eñ begherde hulpe vā
den ghebede haerder suster Ēn doe die hil
lige maghet haer ghebet ghesprokē had
de doe wozt agnes also swaer eñ onbewe
ghelic dat se vele ludē niet treckē en moch
ten ouer ene clepne riuiere dz daer bi was
hoe wel dz nochtan vele volcs toeliep den
anderē hoop volcs te hulpe dz nochtan al
le te vergheefs was Ēn doe si alle niet me
re trecken en mochtē so seidē si ōder malcā
der Agnes heeft alle dē nacht loot geghe
ten daer ōme is si nu aldz swaere Het was
een machtich ridder manaldz ghehietē de
sinte agnietē vadz broeder was die wol
dese agnes mit een vuste slaen eñ hi wozt
ter stōt mit groter pynē beuanghen ende
langhe tijt daer nae seer gheppnicht van
dese siecte. Doe quam die hillige maghet
sinte clara toe ghelopē tot hoer suster endē
leide mit groter bliscop van daer Endē sin
te franciscus die schooz hoer dat hare van
hoeren hoefde ende hi leerde hoer nersteli
ke den wech der volcomenheit des hepli
ghen godlijcken leuens. Daer nae als
die fame ende dat gheruchte der hilligher
maghet sinte clara vermaert wozt so heb
ben vele edele maechden hare voetstappē
gheuolghet also dat die oozde der besloterē
re vrouwen ende nonnen daer of doe een
beghinne nam Ende die moeder van de
se voerghenoemde dochterē oztulana ge
noemet die is hare dochteren gheuolghet
ende heeft haer deuotelic tot gode beke
ret. Die hilighe maghet clara heeft den
hilighen man sinte francisco gehoorsam
heit ghelouet welcke ghehorsamheit die
se se oeck daer toe dwanck na dat si drie
iaren bekeert hadde gheweest dat si an
nā dz die sorghe dat conuent der susteren

te regieren Dese hilligue maghet Clara was also seer liefhebbende die hilligue armoede dat si na dē exēpel sinte franciscus gheen rehande dinghē en hielt welc si anders niet er rekende dan lijck eñ dreck te wesen. also sere was si tot armoede ghesinnet dz die hilligue vader eñ paeus gregorius haer cloester voerden wolde vā redelike tamelike reutē of te leuen Oyer die paeus en mochte clara daer niet toe bren ghen mit enighe redene dat si dat toelatē wolde Eñ dat si doe si in haer vterste lach van dē paeus innocētio ówerf dat preuilegiū der armoede daer hi hē seer of ówōderde Als sinte clara nelmissen ghebracht wordē die langhes den huysen ghebeden warē so wort si van dē stucken blide ende wolic die daer ghebracht wordē mer van den helen scheen si bedroeft te wesen.

Op ene tijt so gheschiede dz die susteren luttel broots haddē te etē dat bi bede van sinte clara dat luttelbroots ómenich foldicht wort in .l. stuckē daer si alle ghenoech an hadden. Op een ander tijt als daer ghebreck van oli was of ander suuel so wort dat vaetkijn dat clara gewassen hadd ghevoden vol van olie. Oyen wat sullen wi moghē segghē van die strēghicheit daer si haer lichame mede castide Si decte haer lichaem mit enē snodē roc nyet hebbende die ghewoente schoene an hare voeten te draghen Die blote eerde was haer bedde oft snoplis van wijngaerden daer si op plach te rustē Si hadd een holt ōder haer hoeft in die stede des oercussens Hoer haren cleet dat seer scarp was bant si op haer lichaem mit vele cordē. Oeck plach si somtijts varckens hudē daer dat haer rōdelic of ghescoren was mit de scerpe borstelen op haer naecte lichaem te draghen. Naemaels doe si haer lichaem sere ghecranct hadde so plach si die varckens hudē mit die scarpe borstelen onder haer naecte lichame te spreyden endē daer op te ligghen eñ legghen onder haer hoeft een oercussen dat van cat gemaect was Ter wijlen dat si gesont was doe plach si bi de die vasten van xl. daghe te water ende te brode te vasten beholdelick dat si somwijlen des sonnendages een luttel wijns plach te nuttighen Die daghe in die weke so en plach si gheen rehande spise te nemen Eñ op die ander daghen soe hadde si grote abstinencie die bouē mēscelike maniere was also dat si dē anderen susteren niet allene nauolghelic en scheen mer oec serr wonderlick Eñ desen was si nochtāl altoes blide eñ vrolic van anschijne. Des nachtes was si altijt die erste idē gheridē eñ plach die cloc te ludē totē dienst godes eñ die lampē te ontstekē. Het gheuiel op eenre nacht dat die duuel haer to sprac in ghedaente eens swartē kints doe si screiē de was eñ sede Eñ wilt aldus vele nz screien want ghi daer of blint moet werden Eñ als clara hē antwordē Nyet en mach hi blint wordē die god liet eñ also vloech die duuel van daer. Op een ander tijt so berispte oeck die boose enghel claram do si haer ghebeth mit tranen spract ende seide. Eñ wilt doch nz aldus vele screyen op dat du an den ghebreecke der harnen ghene lelijcke crōme nase en crighet Endē als si hem wederōme antwordē Hij en mach ghene perijnghe of lelicheit lidē die dē here dient Doe wort hi cōtuys eñ voer

van daer Doe onder die wreetheit ds kei
sers fredrici een groot heer vā volc quā te
ghens dies stadt vā achis so gheschied dz
die sarracenē mit boghen eñ mit schutten
gheweldelic opbraken dat beslotē closter
der hilliger vrouwē Eñ als dit clara hoer
de so gheboot si datmē haer so sieck als si
was setten setten solde voer der dorē ende
dede die sebori daer dat hilighe sacrament
in was voer haer draghen Eñ doe si haer
ghebet ghebet ghesproken hadd do wort
daer een stēme een kints ghehoort segghē
de Jc sal v altoes bewarē. Eñ clara seyde
weder O lieue here wilt oec dese stadt be
schermē die ons ontholdet eñ voedet vut
uwer liefte Eñ die here ātworde Die stat
vā achis sal last liden mer si sal nochtans
van mijnre gaue beschermet wordē. Ter
stont als dit gheschiet was soe wort dye
wreetheyt der onghelouiger sarracenē v.
druct also dat si ouer die mueren mit also
groter anxte clōmen daer si te vorens mit
also groter stoltheit inghe clōmen waren
Eñ als dit al gheschiet was soe gheboot
die hillighe maghet clara alle hare doch.
terē dat si alsoe lāghe als si leuēde was nz
openbarē en solden den ghenē die des nz
en wisten hoe dat die stēme des herē mit
haer gesproken hadd Op een ander tijdt
doe die houerdighe mā Vitalis capiteyn
des heers des keysers fredrici anuechtēde
eñ verderuēde was die stadt vā achis en.
de alle dat daer bi doe bestroyede die hilli.
ghe maghet clara hoer hoeft mit asschen
eñ badt mitten susterē tottē here dat hi de
persecucie eñ tribulaci ofnemē wolde Eñ
siet des anderē daghes so verscheiden die
wrede hertoghe zyn heer eñ toech vā dar
eñ onlāghe daer na wort hi mittē swerde
gedodet. Dicwijle gesciede dz sinte clara
vā den here gheuisitiert wort eñ dat si dā
vā haer selue opghenomē wort in die con
tēplaci gods Si plach oec vele siecken ghe
sont te maeckē mittē teiken des hillighen
crucis Wāt brueder steffen die zijnre sin.
nen beroeft was den sinte franciscus tot
haer ghesant hadd dē teykēde si mittē tei
ken des hillighē crucis Eñ doe hi zijn ghe
bet sprac in de stede daer sinte clara plach
te beden daer wort hi ōtslaep eñ onlāghe
daer na ōtspranc hi end was al ghenesen
Doe die tijt ghenaecte dz clara van deser
werelt verscheidē solde eñ si xl. iaer lanck
als dat golt in dē ouen gepurgert was eñ
xiij. iaer gheleeft hadd in enē cranckē siec.
ken lichame doe quā die hillige vader die
paeus innocēcius tot achis eñ visitierden se
eñ absoluierde se van alle hare ghebreken
der misdaet die in haer wesen mochte Eñ
haer suster agnes die begheerde van haer
dz so wanneer dat si van deser werelt ver
scheyde haer dan niet achterlaten wolde
welcke agnes si voerseide ende propheter
de dat si haer haestelic volghen solde ende
niet te min van gode groten troest ōtfan
ghen solde Ende doe sinte clara sieck leg.
ghende xvij daghe lanc ghene spise en ōt.
sinc so was si nochtās also sterck vā craf.
ten dat si alle die ander stercmaectē in den
here. Tot haer soe quam ten laetsten cri
stus iesus onse ghebenedide verlosser end
vertroste haer seer soetelick Ende daer so
soe was oeck bi dese hillighe maghet dat
gheselscap der hilligher maghedē mit wit
ten clederen ghecledet wesende ende heb.
bende op haer hoeft guldē crantsen onder

welcke oec quā die waerde moeder gods maria de claerre was dan alle die andere vā welcker crone soe grote claerheit vut ghinc dat si in dē huyse der saligher maghet claren die dōckerheit der nachtē verwandelden in groter claerheit des lichtes Die moeder godes maria ghinc oec voert totten bedde daer clara op lach eñ neychde hoer oetmoedelic tot haer eñ omhelsde se vriendelic Eñ doe clara mit aldusdanighen sienliken trooste ghestarct was soe gaf si harē gheest. Eñ doe si aldus gestoruen was so bescreide dat cōuent hertelike seer dē doot haerder moeder Eñ een luttel tijts daer nae soe wort agnes haer suster die seer vertroest was vā den teikenē die doer clara gheschiedē so wort si oec geroepen totter bruloften iesu christi.

A

TE romen sinte ypolitus martelaers dach.

Op dē seluē dach in der stadt forosille sinte Cassianus bischop eñ martelaers dach Dese doe hi dē godē niet offerē wolde so wort hi vā sine schoelkinder mit enē swarē daot ghemarteliet

Die legende van sinte ypolitus

IPolitus doe hi sinte laurēci⁹ lichame begrauē hadde so quā hi in zijn huus eñ hi gaf alle sine knechtē eñ alle sine maechden vrede eñ hi liet se alle godes licham ōtfanghē vā iustino dē priester eñ doe die tafele ghedecket was eer hij at soe quamē die ridderen eñ vinghen hē Eñ do hē decius die prince sach al bespottēde seyde hi hē. En bistu oeck niet een gokelaer ghewordē die laurencius lichaem hebste ghenomen Ipolitus seide hē Ic en hebbe dit niet gedaen als een gokelaer mer als een kersten Doe wort decius al v̄woedet end̄ dede hē dat cristelike habijt vutdoen eñ hi dede sinen mōt mit stene slaen Ipolitus seide hē. du en hebste mi niet outcledet mer ghecledet Decius seyde. du biste sot ghewordē wāt du en scaemste di niet dat du naect biste Daer ōme offer nu soe sultstu leuen op dat du niet verderft wordes mit laurencio Ipolitus ātworde Ick moet laurēci⁹ exēpel nauolghē den du niet mit dinē vuylē mōde dorste noemen Doe dede hē decius mit yserē cluppelen eñ mit crauwelē scoren Mer ypolit⁹ die riep stā taftelic dat hi kersten was Eñ doe hi dese tormēten bespotten doe dede hē deci⁹ weder cleden mit sine ridderlike clederē daer hi mede plach ghecledet te wesen ende hij riet hē dat hi hielt sine voerste vrientscape eñ sine gherechticheit Eñ doe hē ypolitus seide dat hi cristus ridder was so wort decius veruollet mit groter tornicheit ende hi leuerde hē valeriaen den richter dat hij alle zijn goet nemē solde eñ hem iamerlic doden solde Eñ doe mē vant dat alle sine ghesinde kerstē was so brachtmen se alle voer hem. Eñ doe mē se dwanc te offeren so ātworde ypolit⁹ voetster voer hem allen Wi hebben lieuer te steruen suuer mit onsen here dā onsuuer te leuen. Valerianus seyde Dienstknechten gheslachte en wort niet ghebetert dā bi tormēten Doe dede hi se voer ypolito slaen mit wapperē alsoe langhe dat si harē gheest gaf Ende ypolitus seyde Ick dancke v here iesu criste want du hebste mijne voetster gesant voer dine hillighe ansichte Daer na dede

valeriaen ypolitū mit sine huusghesinne
leidē buten der poortē ypolite eñ ypolitus
die stercte se alle eñ sede bruederē en ōtsiet
v niet wāt ghi eñ ic hebben enē here End̄
valeriaen dede se alle ōthoefdē voer ypoli
tū Eñ hi dede ypolitū bindē an wilde par
den mitten voeten eñ dede hē slepen ouer
haghe eñ ouer bossche tot dat hi sinē ghe
ste gaf In dē iare ōs heren cc. eñ lvi. End̄
iustijn die priester nam hare lichamē ende
begroef se bi sinte laurēcius mer hi en con
de niet vinden sinte Concordien lichaeme
wāt si was gheworpē in ene heymelijcke
stede want daer was een ridder die por-
phirius hete die meende dat sinte cōcordia
hadde golt eñ siluer eñ costele ghesteentē
an hare cledere eñ hi werp se in ene heime
like stede Eñ hi seide dat enē man die hey
melic kersten was die heyren⁹ hiete. hol-
de dit heimelic eñ trecke cōcordiams licha
me vut die erde wāt ic meende dat si golt
eñ siluer an haer cleder gehadt hadde Eñ
hi seide hē. wiset mi die stede eñ ic salt hei
melic holdē eñ ic salt v segghē wat ic vin-
de Eñ doe dat lichame vutghetoghē was
eñ hi niet en vant so vloech porhirius die
ridder Eñ hyrenus riep altehāt een kerstē
die habūdus hete eñ hi droech dat licham
tot iustino Eñ hi ōtfinc dat licham deuo-
telic eñ hi begroef dz bi sinte ypolitus eñ
sine ghesellen lichamē Doe dat valeriaen
hoorde so hielt hi hyrenū eñ habundū en-
de hi dode se beide in ene heymelicheit Eñ
iustijn na haer lichamē eñ begroef se bi de
ander Hier na ghinc decius eñ valerianus
beide op enē waghen eñ voeren ter spele
merct om dz si die kersten dodē soldē Do
wort decius mitten duuel beseten eñ riep

O ypolite du leides mi ghebōden mit fel-
le banden Eñ valeriaen riep oec O laurē-
ti du treckste mi ghebonden mit vuerighe
bandē Eñ op die selue tijt soe gaf valeria-
nus sinē gheest Eñ decius keerden weder
te huus eñ wort drie daghen ghepinicht
vā den duuel eñ riep laurens ick beswere
di beide een luttel tijts vā mine tormentē
eñ also sterf hi Doe dat tryponia zijn wre
de wijf sach so liet si dat alle eñ ghinc mit
haer dochter cyrilla tot sinte iustino ende
liet haer mit vele ander ludē dopen Ende
des anderē dages doe triponia in hare be
dinghe was so gaf si harē gheest Eñ ius-
tijn begroef haer lichame bi sinte ypolit⁹
lichaem Doe hoordē xlviij. ridders dz die
coniginne eñ haer dochter kerstē waren
ghewordē so quamē si tot iustijn dē prie-
ster om dat si soldē gedopet wordē Ende
sinte dyonisi⁹ die na sixtus paus wort do
pede se alle Claudi⁹ die keyser liet cyrillaz
doden om dz si niet en wolde die afgoden
anbedē eñ hi dede die ander ridders ōtho-
ueden eñ mē begroef se in dē acker vetera-
no Mē sal hier wetē dat na decius quam
claudi⁹ in dat rijcke. Mer claudi⁹ en vol-
ghede niet na decio dē keiser Mer na decio
dē keyser volghede voluciaen also die cro-
niken segghē Ende na voluciaen quā ga-
lienus ende na hem claudius Hier bij soe
moetmen segghen dat die keser galienus
twe namen hadde als datmen hem hiete
galienus end̄ oeck decius also men in zijn
croniken bescreuen vindet Ofte dat galie
nus in sine hulpe maecten enē prince dye
decius hiete mer hi en maecten hem ghe-
ne keyser. Aldus so secht Sicerdus in si-
ne cronike.

¶ Exempel

HEt was een dorpman die pieter hiete die op sinte marie magdalenen dach enen waghen mende eñ hi iaghede die ossen al vloeckende eñ altehant worden die ossen verbrant vā den blixom Eñ dese peter die dese vloeck ghegheuē hadde die wort mit anxtelike tormēten ghepinicht want hij wort so sere ontsteken mit vuere dat alle dat vleisce vā sine knyen eñ van sine dye, en also verbrande datmen dat blote been sach eñ datmen dat men dat been dat een lit vut dē anderē lede stoten mochte Doe dede hē dese man tot onser vrouwē kerc, ke draghen eñ hi hude zijn been in een gat vā der kercken eñ hi badt onse vrouwe al wenende dat si hē verlosseu solde Op ene nacht so openbaerde hē onse vrouwe end̄ sinte ypolitus in een visioen eñ si hete ipo litū dat hi dese peter ghenesen solde Ende altehāt nam ypolitus dat been vut dē ga te eñ hi besalfde dat tot zijnre stede mz en, rehāde sape vā enen bome Eñ in dese sal, uinghe hadde peter also grote pijn eñ āxt soe dat hi mit sine roepē alle dat ghesinne weckede Eñ si stonden op eñ onstakē een lichte eñ vonden dat peter sine twe benen ghesont hadde Mer om dat si meendē dat dat bedriechnisse hadde gheweest so tastē si sine benen eñ worden gheware dat hij waerlic ghenesen was eñ si en cōsten hem nauwelic wecken Eñ si vraechden hē hoe dit gheschiet was mer hi meenden dat si mit hem ghespot hadden mer doe hij dat selue sach so verwōderde dat hē mer ōme dat dat nyeuwe been niet en mochte ver, draghen dē last vā den lichame alsoe wel als dat ander been daer om hincten hi een iare Ende om dat dit mirakel daer mede solde wordē gheopēbaert soe openbaerde weder onse vrouwe eñ seide tot ypolitum dat hi voldoen solde dat daer te ghenesen ware Doe hi outwaecte eñ hi vant dat hi al ghenesen was so ghinc hi woenē in ene cluse. eñ die duuel plach hē stadelike te o, penbaren in ene ghelijckenisse vā enē naec ten wijue eñ si viel naect op hē Eñ hoe hi se starckeliker wed̄stōt hoe si hē bedriech, liker anghinc eñ op hem viel. End̄ doe hi hier mede seer ghequellet wort so nam de se man ene stole eñ bantse haer om dē hals eñ altehāt viel die duuel daer vut eñ daer bleef een doot stinckēde lichame van enen wijue die so seer stāck dat nyemāt die dit sach twijfelen en mochte dat en was een doots wijfs lichaem dat die duuel anghe nomē hadde om desen man te valle te brē, ghen.

B

¶ Te romen sinte eusebius priester en, de confessoers dach.

¶ Op den seluē dach sinte werenfridus priester eñ confessoers dach. Eñ ꝛc

C

¶ Te romen ten weghe appia in sinte ca lixtus kerchof des hillighen martelaers dach tharsicius een accolitus Dese doe hē die heiden vōden draghē die sacramenten des lichaems ōs heren so vraechdē si wat hi droech Eñ doe hi vonwaerde dē vercke nē die margaritē te meldē so wort hi mit cluppelē end̄ mit stenē ghesaghē tot dat hi dē ghest gaf Eñ doe die heidene zijn li, cham verworpē so en vōden si niet die sa crementē ōs herē in sine hāden Eñ de ker sten quamē eñ begroeuē hē eerlijcke

OP dē seluen dach die feste ende eer-
waerdighe hoechtijt van onser lie-
uer vrouwen hemeluaert welche historie
hier voert volghet.

DOe dat die maghet maria op
gheuoert was dat is bescreuē
in een boecxken dat mē secht
dat sinte iohānes euangelista
maecten Doe alle die apostolen hem doer
alle die werelt hadden ghestroeyt ōme te
predikē soe bleef onse lieue vrouwe maria
die moeder christi woenēde in een huus bi
den berghe vā syon Eñ also langhe als si
leefde soe visitierde si stadelic haers soens
steden. daer hi ghedopet wort ende daer
hi vastede eñ daer hi ghedodet was ende
daer hi begrauē was eñ daer hi oeck ver-
rees eñ van daer hij ten hemel voer Ende
alsoe als epiphanius secht so leefde si vier
eñ twintich iaer nae dat haer sone ten he
mel gheuaren was End hi secht dat onse
vrouwe xiiij. iaer olt was doe si onsen he
re ontfinck Eñ doe si hem ghebaerde doe
was si vijftien iaer olt Eñ nae crist9 doot
so leefde si xxiiij. iaer Eñ aldus so was si
eer si sterf twe eñ seuentich iaer olt. Men
leset op ene ander stede dat bet waer schi-
net dat si xij. iaer leefde nae haers soons
doot aldus so was si lx. iaer olt doe si op
gheuoert was wāt also secht ecclesiastica
historia soe predicten die apostolen in iu-
dea eñ daer omtrent langhe tijt. Op ene
tijt so wort onser vrouwen herte also sere
ontsteken inder begheerten tot harē sone

waert dat si alsoe beroert wort vā hettē
so dat si wōderlijcke seer screyende wort
Eñ doe si mit vrede niet en mochte vdra-
ghen dat haer hoer sone ontuarē was eñ
die solaes vā hem so quā die enghel to ha
re mit groten lichte eñ hi gruete se waer-
delic als die moeder zijns heren eñ seyde.
God gruete v maria ghebenedijt ontfan
ghende die benedixie diē iacobs salicheyt
ontboot Siet vrouwe ic hebbe di hier ge
bracht een palme van dē paradijse eñ dat
sultste doen draghen voer dine bare wāt
binnē drie daghē so sultstu sterüen want
dit ontbiedet dijn sone zijnre weerder mo
der Maria ātworde hem. of ic graci vor
dinē oghen gheuōden hebbe so bidde ic di
dattu mi dinen name segghē wilt Ende
ick bidde di oec nerstelic dat tot mi moetē
wordē vergadert te samen alle mine kin
deren eñ alle mine bruederē die apostolen
op dat ic se sien mach eer ick sterue eñ dat
si mi moghē begrauē Eñ dat ic voer hem
minē ghest gheuē mach Eñ dit bidde ick
oeck. dat mijn siele als si vten lichame va
ren sal den duuel niet sien en moet eñ dat
mi gheen sins des viāts macht teghen co
men en moet. Die enghel seide Vrouwe
waer ōme so wiltstu minē name weten
die wōderlic is eñ groot wāt siet hudē so
sullen alle die apostolen tot di vergadert
worden eñ si sullen di een eerlijcken vut-
uaert doen vā dine lichaem eñ voer hē soe
sultstu dinē gheest gheuē Want die wol
eer die prophete vā iuda i babiloniē voer-
de bi den hare die sal haestelic om een wi-
le alle die apostolen brēghen moghē En-
de waer om ontsietste di te sien die qua-
de gheestē als du zijn hoeft ghetredē heb-
ste eñ hem zijn macht beroeft hebste mer
nochtā sal dine wille gheschien eñ du en
sultste hem niet sien Doe hij dit ghesecht
hadde doe voer die enghel ten hemele mit
groten lichte Men die palm die hi bracht
was vā alte groter claerheit end si was
groene indē roedē mer hare bladen blinc-
ten als die dach sterre Het gheschiede doe
sinte iohā in ephesien predicte so ghaf die
hemel een gheluyt eñ een claer wolcke die
voerde sinte iohan ewech eñ sette hē voer
marien doze eñ hi clopte an die doze ende
ghinc in Eñ die een maghet gruete die an
der vriendelic Eñ doe hē onse vrowe sach
so hadde si des groot wōder eñ van blisca
pe en cōde si haer nz ōtholdē vā screyē end
seide Johā sone gedēcket dijns meisters
woordē daer hi mi di beual to eenre moe-
der eñ di tot enē sone siet ic bin vā den he-
re gheroepen om te betalen die menscelijc
ke scult Eñ ic beuele di nerstelic mijn licha
me wāt ic hebbe ghehoort dat die ioden
ouer een ghedraghē eñ si segghē. māneu
bruederē laet ons beydē tot dat det wijf
die iesum draghet sterft eñ wij sullen haer
lichaem nemē ende werpē dat in een vuer
eñ verbrāden dat Daer om so sultstu de-
se palme doen draghē voer mine bare als
ghi mijn licham tottē graue draghet Eñ
iohā seide Och of hier warē alle die apo-
stolen eñ mine bruederē dat wi di een er-
like vutuaert doen mochtē ende voldoen
eerlijcke dijn lof. Doe hi dit seide doe soe
worden daer alle die apostoleē begrepen
vā den wolckē daer si predicten eñ si wor
den ghebracht voer mariē doze Eñ doe si
saghē dat si daer vergadert warē alle te
samen so verwonderden si hem end seidē

Om wat saken mach onse here ons hier
altesamen vergadert hebben Eñ sinte io-
hannes ghinc tot hē vut eñ seide hem dat
onse vrouwe steruē solde Eñ oeck seide hi
brueders wacht v als si doot is dat haer
niemāt van v allen en bescreye op dat dat
volck die dit saghen niet bedroeft en wor
den eñ segghē. siet hoe dese dē doot ōtsien
die den anderē die verrisenisse predikē Di-
onisius die paulus iongher was die secht
aldus Dat die apostolen v̄gadert warē
tot onser vrouwē doot eñ dat hi daer oec
was eñ dat elc een sermoen dede tot chri-
stus loue eñ tot onser lieuer vrouwē loue
wāt hi secht aldus tot thimotheū. Alsoe
du wetes also warē wi vergadert eñ vele
hillighē daer maria sterf die god ontfinc
Daer was oec mede ons herē brueder ia-
cob eñ peter die ouerste hoecheit eñ die me
ste van der godlijcker cōste Daer nae soe
hoorde mē daer dat lof eñ dē sanc vā alle
der hemelscher ierarchien also een yghelic
gheschict was tottē loue Doe onse vrou-
we sach dat alle die apostolen daer verga
dert waren so danctē si onsen here end̄ sat
midden ōder hē luden daer kersen eñ lam-
pen branden Eñ omtrēt die derde vre vā
der nacht so quā iesus mittten ordinē der
enghelē eñ mit die patriarchē end̄ mitten
martelaren eñ mitten confessorē eñ si ston
den voer onser vrouwē bedde eñ daer soe
songhen si soeten sanck Hoedanighe vut-
uaert dz onser vrouwē daer gedaen wort
van dat hemelsche gheselscap dat vindet
men in dat voerseide boeck dat sinte iohā
nes maecte wāt iesus begōde eerst eñ sey
de Comet mijn vutuercoren eñ ic sal in di
setten minē throne want ic heb dine ghe-
daente begheert Onse vrouwe ātworde
Bereyt is mijn herte here mijn herte is be
reyt Doe songhē si alle soetelic die mit ihe
su ghecomē waren eñ seyden Dit is si die
niet en wiste dat bedde in misdaden si sal
hebben vruchte in dat weder anscouwen
der hilligher sielen. Eñ onse vrouwe sanc
van haer seluē Salich sullen mi segghē al
le gheslachtē want die machtich is heeft
mi grote dinghē gedaen eñ heillich is zijn
name Doe begōde die sangher vā dē san-
ghers hoechlijcke voer hē allen Comt vā
libano mijn bruyt comet du sultste wor-
den ghecronet Eñ si seyde. siet ic come int
hoeft vā den boecke is ghescreuē van mij
dat ic god dinē wille doen solde want mi
nen gheest is verblidet in minē salighē go
de Eñ aldus so voer die siele vut dē licha-
me eñ voer in haer soons armen. Eñ niet
meer en hadde si pyne in den doot dan si
besmit was indē apostolen Draghet mi-
ne moeders lichame in dat dal van Josa-
phat eñ legtse in een nieuwe graf dat ghi
daer vinden sult eñ ontbeidet mi drie da-
ghe daer tot dat ic weder tot v comen sal
Eñ altehāt stont omtrent ōser vrouwen
bloemē van rosen dat warē die martela-
ren eñ lelyen van dē dalen dat waren die
scharen van dē enghelē end̄ van dē confes
soren eñ van den maechden Daer na rie-
pen die apostolē eñ seiden Wijse maghet
werwaert dat du vares ghedencket ōser
o lieue vrouwe Die scarē die in den hemel
ghebleuē waren worden verwōdert mit
tē sanghe der gheenre die mit onser vrou
wen quamē eñ voerē hē te ghemoete Eñ
doe si saghen dat een vrouwe in haers he
ren armen lach so gheneyghet op hem so

seiden si vā wonder Wie is dese die opco-
met vut die woestenie eñ oueruloeyet van
weeldicheit ende die gheneyghet lecht op
haren vrient Eñ die mit haer quamē seidē
hē Dese is schone onder die dochterē van
iherusalem also ghi se gesien hebt vol god-
lijcker lieften Aldds so ōtfinck men onser
vrouwē bliscapē in den hemel Eñ men set
te se ter rechterhāt indē throne besiden ha
ren lieuē sone Die apostolen saghē dz ha-
re fiele so claer was dat dz ghene sterflike
tonghe vutspreken en mochte . Doe drie
maechdē die daer warē onser vrouwē li-
chame haddē ontcledet om te wasschē soe
wort haer lichaem also claer datment tas
ten mochte doe mē dz wiesche mer mē en
mocht dat niet sien Eñ dat licht was dar
also langhe tot dat haer lichame ghewas
sen was vā den maechdē Eñ die apostolē
namē dat lichame wōderlic eñ leidē dz op
ene bare Eñ sinte iohan seide tot sinte pe
ter Du sultste den palm draghē voer dye
bare wāt die here heuet di bouē ons allē
gheset eñ heeft di gheordiniert prince end
een here vā sine scapen Peter seide Di be-
tamet bet dat du palme draghes wāt du
biste maghet vā onsen here vercorē Ende
het is wel recht dat een maghet de ander
palmē draghet Du rustes oec op ons he-
ren borstē eñ daer vut soe drōckestu wijs-
heit eñ meer graciē dan die ander Eñ dat
schinet wel recht dat du die meeste ghiftē
hebste ōtfanghē vā haren sone dat du de
se maghet meer eren doen mogheste Hier
om so sultstu die palme draghen voer die
vutuaert der hillicheit die ghedrōckē heb
ste vut den drāke des lichtes vt die fontei
ne der ewigher salicheit Mer ic sal dye hei
licheit draghen mit die bare Ende die an-
der apostolē mine brueders sullē omtrent
die bare gode louē Eñ sinte paulꝰ seide hē
Eñ ick die die minste vā den apostole bin
sal die bare mit di draghē Aldus soe hief
sinte peter eñ sinte paulus die bare op eñ
sinte peter begōde te singhen In exitu ys-
rahel de egipto alleluya Eñ die ander a-
postolē songhē voert eñ onse here decte de
bare eñ die apostolē mit ene wolcke alsoe
datmē se niet en sach mer mē hoorde hare
stēmen Daer quamē oec toe die enghelē
ende songhē mitten apostolē eñ si veruol-
den dat lant mit alte soetē ghelupt Ende
mit dese soete melodie so wordē alle de lu
den vā der stadt ontwrect eñ si liepē hae-
stelijcke vut eñ vraechden wat daer waer
Doe seide daer een Jesus apostelē draghē
mariā vut die nu doot is eñ omtrēt haer
singhen si die melodie die ghi nu hoort .
Doe liepen si alle ten wapenen eñ verstol
ten die ene den anderen eñ si seiden Comet
laet ons alle die discipulē doot slaen ende
laet ons dat lichaem dat den verrader he
uet ghedraghen verbrāden Doe die prin-
ce van den priesteren dit sach so verwon-
derde hi hem ende hi wort toornich ende
seide Siet hoe grote glorie ōtfanghet nu
des mans tabernakel die ons ende ōse ge
slachten so sere verstoort eñ verdestruiert
heeft Ende doe hi dit aldus sprekēde was
so stack hi sine hāden totter baren ende
hi wolde die neder werpen ter eerden En
de altehant so worden alle beyde sine hā-
den seer stijf ende dorre ende si bleuen an
die bare hanghende ende hij wort alte se-
re gheppynicht ende hi riep alte seer iamer-
lijcke mer dat ander volc wort al mz blit-

heidē verslagen vanden engelen die in die lucht waren. Eñ die prince der papē riep eñ seide. Sinte peter en veronwaerde my niet mer ic bidde di datstu gode voer my biddes wāttu biste sculdich te ghedēcken hoe ic eenweruē bi di stont ende hoe ic dy ōtsculdichde doe dat ionckwijf die doerwachster dy wroechde. Peter seyde hem Wij zijn onledich mit die wtuaert vā onset vrouwen eñ wij en moghen di nu niet verstaen te ghenesen mer wilstu gelouē dē here ihesum christum eñ in deser vrouwē die hem droech soe hope ic eñ gheloue dat tu te hant salste werden ghenesen. Hi antwoerde. ic gheloue dat die here ihesus is die ghewarige goods zoen eñ dat dit zijn heylige moeder is Eñ te hāt ontghingen zijn handen van die bare mer om dat hem in den armē eyn eynrehāde stijfheyt bleef eñ die grote pine noch niet wech en was soe seyde hem peter. Cusset dese bare ende segghet Ick gheloue in gode ihesum christum die dese vrouwe droech eñ dat si nae die dracht maghet bleef. Doe hi dat ghedaen hadde soe wort hi volmaectelicke al ghenesen Eñ sinte peter seyde. Neem dese palme van iohānes ōses broeders hāt. ende legse op dijn blinde volck. eñ wye dat gheloue wil die sal worden siende. eñ die dat niet gheloue en wil de en sal nymmer meer siende wordē. Aldus droghen die apostolen onse lieue vrouwe eñ leidense in dat nyeuwe graft Eñ si bleuē daer besidē sittende alsoe hem onse lieue heer beuolen hadde. Eñ ten dorden dage soe quā daer ihesus mit eyne vergaderinghe der enghelen eñ hi gruetese eñ seide. vrede si mit v. Si auntwoerden. Glorie si di here die alleen groet wonder doets Eñ ōse heer seyde tot den apostolen. wat denck et v wat eren eñ wat gracien sal ic nu mijn moder mogen doen. Eñ si seydē Here dijn knechten denckent ghoet te wesen. ghelijc dat tu die doot v̄wonnē hebbest eñ regneers ewelijck datstu oec alsoe sultste verweckē dijnre moeder lichaem eñ datstuse settes tot dijnre rechterhant ewelick. Doe dat onse lieue heer ghoet dochte soe quā daer michael die grote enghel eñ brochte mariē siel voer ōsen here. Doe seide onse here sta op eñ com mijn vriendinne mine duue tabernakel der glorien. vat des leuēs hemelsches tempel. Eñ alsoe du bij ghenoechte des vleysches niet en haddes smettē vā sōden alsoe en sal dijn lichaem inder aerden niet rotten. Eñ te handes voer die siele in marien lichaen eñ si quam vol glorien vtē graue eñ aldus voer die mensche op totter hemelscher salen mit eender groter verghaderinghen vā engelen. mer sinte thomas en wolde dit niet gelouē om dat hi daer niet en was Eñ daer om quam tot hē onser lieuer vruuwen gordel vter lucht daer si mede ghegort was. om dat hi daer bij gheloue solde dat si mit lijf eñ mit siel gheuaren was ten hemel. mer al dit dat hier of ghesecht is dat en is niet ghezekert. Vanden welcken iheronimus secht aldus in eyn sermoen tot paulum eñ eustochiū. Siet dit boec en is niet waerlic in allen te gheloue. mer in zommigē dinghē ist gelouelic die vāden heiligē zijn phepresen dat zijn neghen dingen. dat is datter maghet marien beliuet was eñ ghedaen alrehāde consolacie. eñ die v̄gaderinghe vanden apostolen. ende dat si starf sonder wee dat

haer graf bereit was in dat dal van iosa
phat eñ die innicheit vā hare vutuaert eñ
dat haer cristus eñ dat hemelsche heere te
ghemoete quā eñ die veruolghinghe van
den ioden eñ die claerheit vā den miracu-
len die daer gheschiedē eñ in dien dat si ōt
fanghen was mit siele mit lichame. Mer
nochtans so zijn daer vele redenē gesecht
meer gheuisiert dā waer Als dat thomas
daer niet en was eñ doe hi quā dat hi be-
gōde te twijfelen eñ ander dinghē die sere
ghelijck zijn eñ die sekerre zijn ghelatē dā
gheholdē Men secht dat onser vrouwen
clederē in dē graue bleuē om dē troeste vā
den ghelouighē ludē Wāt men vint dat
dit mirakel gheschiede tot eenre stat daer
een deel vā hare clederē warē Doe de her
toghe vā normādien lach voer ene stat de
Camotense hiete so nam die biscop vā de
ser stadt onser vrouwē rock die daer was
eñ hinc den voer an enē stoc voer een ban
niere eñ hi voer sekerlit vut teghēs sine vi
anden eñ zijn volc volghede hē eñ altehāt
wordē alle die viāden verwoet endē blint
eñ stōden eñ beefden mit hare lichamē vā
vresen Doe dat die vāder stat saghē so de
den si bouē gods sentencie eñ sloeghen die
viāden wredelijcke doot mer dit was on
ser vrouwē leet ende altehāt voer die rock
ewech eñ die viāden wordē weder siende
Men leset in sinte elizabet vertonighe dat
op ene tijt doe elizabeth opghetoghē was
in eēn visioen soe sach si verre in een stadt
een graf dat mit vele lichtes verschenen
was endē haer dochte dat daer een wijf in
lach eñ omtrēt dat graf stōt een grote me
nichte vā enghelē Eñ nae luttel tijtds soe
stōt si op vten graue eñ si wort vā die me-
nichte vā den enghelē opgheuoert ten he-
mele Eñ siet een mā quā haer te ghemoete
seer wonderlic eñ glorioes van dē hemele
eñ hi brachte in zijn rechterhant een cruce
Eñ mit hē quamē vele dusendē van enge-
len eñ si ōtfinghē die vrouwe mit groeter
eren eñ voerden se indē hemel Na een lut-
tel tijts so vraechde elizabeth den enghele
daer si mede plach te spreken van dese vi-
sioen eñ hi ātworde haer eñ seyde Di is
vertoont in dese visioen hoe dz onse vrou-
we opgeuoert is idē hemel beide mit siele
eñ mit lichame Doe seyde si dz haer in de-
se leuen een visioen ghetoont was dat si
opgheuoert was xl daghe nae haer doot
wāt onsevrouwe sprac haer an eñ seyde.
Een iaer na ōs herē opuaert eñ nae alsoe
vele daghē als zijn vā sine opuaert tot dz
hi opgheuoert wort alsoe langhe leefden
ic nae hē wāt alle die apostolē warē daer
ick sterf eñ si begroeuē eerlic mijn licham
mer op dē viertichstē dach daer na so ver-
rees ick Eñ doe sinte elizabet vraechdē of
si dit openbarē wolde of swighē soe seide
si datmēt niet opēbarē solde den onghelo
uighen eñ datmēt niet swighen solde den
ghelouighē Mer men sal mercken dat die
maghet maria opgheuoert is ghehelicke
blidelic eñ eerlic eñ hoechlic want si was
ghehelic opgheuoert inder sielen eñ inden
lichame also die hillighe kercke goederlic
gheloeft Eñ dit en segghen niet allene ve
le hillighē wāt si willēt oec proeuen mit
schone clare redenē Want sinte bernardꝰ
redene is dese Of onse here sine hillighe li
chamē soe hoghelijcken verciert alsoe als
sinte peter ende oeck sinte iacob dye hi soe
glorioselick doet eeren ende die hij oec soe

grotelic heuet verheuē dat hi hem luden heuet ghegeuē een stadt die betamelick is daer men hem grote ere doet soe dat al die werlt derwert loept. Ofmen dat secht dz marien lichaem bouen der aerden is als si niet en heuet enighe stat daer mē se tamelicken in eert of daer ghoede luden ynnichlic daer toe ghaen mogē. so soldet schinē dat cristus veronweerde die ere vā zyne moeders lichaem. als si nochtās bouē der aerden zyn anderen heyligben lichemē alsulcke ere doet Jheronimus sept oec dat maria ten hemel voer op die. xxviij. kalende voer september. mer dat en secht hy niet vā die opvaert haers lichaems. wāt die kerck heeft dat lieuer goedertierlic te ghelouē dan daer of onwilelic te ōtbindē mer hi prouet dat dit is te ghelouē mit desen navolgēden woerden. eñ hi secht aldus Jst dat sommige seggē dat die ewige verrisenisse voldaen wort in die ghene die in cristum verrisen. eñ oec ghelouē sommige dat sinte iohan ōser vrouwē behoed oeck nu is mit zyn siele eñ lichaem in hemelrijc mit cristo. waer om en soldemē dit nz gelouē vāder moeder godes wāt die gesecht heeft eer dyn vader eñ moeder. Eñ ic ben niet gecomē den wet te brekē mer te vuollen. Voerwaer zyn moed heeft hi bouē al gheeert Augustinus prouet dit. eñ voer. waer secht dit aldus te wesen mit dzien reden Die eerste reden is om dat cristus eñ maria waren vā eyne vleysche wāt hy al dus secht. volheit eñ die wormē zyn dyelaster den menschē geboerte. Eñ om dat iheſus vā die laster niet en hadde dats vā eerster sonden. Daer om wort in dese salike mariē natuer wtgenomē om dz ieſus mēschelijcke natuer an haer ontfinc. Die ander is om die waerdicheyt haers lichames. daer om so secht hi. het is wel recht dat godes thzoen eñ godes sale eñ cristus tabernakel si daer hi is wāt meer is recht dan die hemel dese duerbaer scatte houde dan die aerde. Die derde is die volmaecte suuerheyt vā harē suuerē lichaem wāt hy secht aldus o Maria verblijt in blisceppen mit dinē waerdigē lichaem eñ mit dyn siele mit cristo dinē enigē soen. wāt si was niet sculdich te rotten die gheyn sonde en had ghedaen noch smette beusen doen sy desen groten zoen gebaerde Si moet ewelic bliuē ōbesmet die soe vol gracien gegoten was. Si moet wesen gheheel leuēde dat dat gheheelste eñ volmaerste leuē van allen creaturen ghebaerde. Si moet zyn mitten gheuē dē si in harē lichaem dzvech Eñ si moet wesen bi hem die si gheb aerde eñ voede. dat is maria godes moeder eñ sine dienstmaget eñ zyn behoederssche. Eñ om dat ic anders van haer niet en derf gelouen. soe en derf ic oec niet anders seggē Ten anderē mael wort si op gheuoert blidelicken. Hier op secht geraerdus die bisscop aldus Die hemelen hebbē hudē ōser vrouwen ontfaen mit blisceppen. Ende die enghelen verblidende ende die groten enghelen iubilerende. Die thzoenen verwoechgheden. die dominaten al singhende. die principaten mit wonderlijckē zeer soeten ghelude waren spelende. die potestaten spelende op santozien. cherubin eñ cheraphin louēde. eñ si voerdēse tē hoechsten thzoē der godliker mogēthept. Ten dozden wordt si opgheuoert eerlijcken. Want iheſus selue ende alle dz hemelsche

gheselscap seluer quam haer te ghemoete
Sinte Jeronimus secht Wie sal moghen
dencken verwaert dat huyden onse vrou-
we gheuaren is eñ mit hoe grote geselsca-
pe van den hemele haer te ghemoete quā
mit innicheide eñ mit wat groter sanghe
si gheuoert wort tot harē throne end̄ hoe
vriendelic dat si wort ontfanghē vā harē
sone eñ verheuen wort bouen alle creatu-
ren Item wal est te ghelouē dat hudē al-
le dat gheselscap van dē hemel quā haste-
lic te ghemoete der moeder godes end̄ dat
si se ōme schenē mit groten lichte eñ dat si
se voerden totten throne mit loue end̄ mz
gheestelijcken sanghe eñ dat alle dat ghe-
selscap vāden hemelscen iherusalem wort
verblidet mit ouertallike blijscap eñ dz si
hem veruroechdē in ouertallike godlijcke
liefte eñ mit alre vroechdē wāt dese feeste
die ons hudē wort vernyeuwet na den ia
re si is hem allen ghewordē stadelic Men
ghelouet oec dat ihesus haer selue te ghe-
moete quā eñ dat hi se mit blijscapen mit
hem sette indē throne Hoe solde hi anders
hebben ghedaen dz hi gheboot i der wet
Eert vader eñ moeder . Ten vierdē wort
si opgheuoert hoechlic Jeronim⁹ secht dit
is die dach daer in die maghz maria is op
gheuarē tot die hoecheit vāden throne eñ
glorioselic verheuē na christū .

¶ Exempel

EEn clerck was die onser vrouwē se-
re deuoet was eñ hi plach se alle daghen
te gruten mit dese vijf vroechdē teghens
die pyne die si leet vā haer liefs soens vijf
wōden als of hi se daer mede wolde troe
sten eñ seide . v̄blidet v moeder gods onbe
smit . verblide di die vādē enghelē bliscap
ontfinghes Veruroecht die ghebaert heb
ste des ewighē lichtes claerheit Verblide
di moeder Veruroechde di hillighe gods
moeder eñ maghet . du biste alleen moed̄
onbesmit di loueu alle creaturē eñ maecsel
moeder des lichtes weset voer ōs des bid
den wi een ewighe voerspraeckster Doe
dese clerc vā groter crācheit finē doot na-
kede so begōde hi hem te ontfien Eñ onse
vrouwe opēbaerde hē eñ seide Sone war
ōme ontfietste di so sere die mi alsoe dicke
blijscap ghebootscapt hebste weset oeck
blide eñ om dat du ewelic verbliden mo-
ghes so comet mit mi . ¶ Exempel

HEt was een monic seer oncuysch mer
hi was seer deuote tot ōser vrouwē . Op
eenre nacht so ghinc hi tot sine oncuscheit
Eñ doe hi voerbi dē altaer ghinc do grue
te hi onse vrouwe eñ ghinc vut die kercke
eñ doe hi ouer een riuier varē solde do viel
hi int water eñ verdrāck Eñ doe die duue
len sine fiele ghenomē haddē so quamē de
enghelē tot hē dat si se verlossen soldē De
duuelē seidē hem Waer om sidi hier geco-
mē wāt an dese fiele en hebdi niet Eñ alte
hāt quā daer onle vrouwe eñ berispte die
duuelen waer of dz si soe stolt warē dat si
hare fiele begrepen haddē Ende si seyden
dat si se gheuōden haddē dat si haer leuen
gheeyndet hadd̄ in quadē sundighē werc
ken . eñ si seide Dat is valsch dat ghi segt
wāt ic wal weet dat hi mi te vorēs grue-
tede eñ als hi weder plach te comē so dede
hi dat oec Men segdi dat dat ic di onrecht
doe so laet ōs hē setten in gods ordel En-
de doe si hier om streden voer onsen herē
soe was hem seer vtermaten lief dat dese
voerseide fiele weder totten lichame kerē

solde eñ hi solde penitencie doen voer zÿn sonden. Hier en binnē doe die ander monicken sagen datter voer der metten tÿt ghinc so sochtē si die cosker eñ si ghingen totter riuieren eñ vonden daer in verdrōcken. Eñ doe si sinen lichaem wtghetogē hadden eñ si wōder hadden wat hē ghesciet was soe wort hi weder leuēde eñ hy seyde wat hē gesciet was eñ leefde voert aen heylichlick.

Exempel.

HEt was eyn ridder zeer machtich eñ rÿck Eñ doe hi alle zÿn ghoet hadde ouer ghebracht mit onbehoerder ghecheit soe quam hi mit groter armoedē alsoe dz hem cleyne dinghen ghebrakē die groten ghauen plach te gheuē. Dese ridder had een seer eersaem vrouwe die tot onser lieuer vrouwē punich was. Daer na so na kedet eynen groten teesten dat dese ridder plach grote ghauē te gheuē Eñ om dz hy niet en hadde dat hi gheuē mocht so wert hi zeer beschaemt eñ hi ghinc in eyn wilder nisse tot dat die feest lden solde. ōme dat hi daer beweinen solde zÿn quade auōture. Eñ dat hi daer zÿn scaemenisse ontuliē solde. Desiet daer quā tot hem eyn gruwelic man riden als hem docht eñ vraghe de hem waer om dat hi drouich was. Eñ doet hem desen ridder al ghesecht hade wat hem ghesciet was. soe seyde hy hem. Wiltu eyn weynich minē wille doē ic sal dÿ meer ghoedes eñ glozien doen hebben dā du te vozen haddes Die ridder beloefde den duuel te doen wes hi begeerde op dat hi dede wes hi daer beloefde. Die duuel seyde hem sich du salt te huys varen eñ tot deser steden saltu soecken eñ du salt daer vinden groot ghewichte van goude eñ van siluer eñ veel duerbaer steynē. mer du salt my dit doen datstu mi hier tot den daghe salst brenghen dÿn wÿf. Mit dier beloften soe keerde die ridder weder te hu sewaert eñ hi vant in die stede die hem die dune gheweesen hadde al dat ghoet dat hem die duuel beloeft hadde. Doe hÿt gevonden hadde soe coste hi to hant zÿn paes wedee eñ hi quite weder al zÿn lant eñ hi huerde zÿn knapen weder. Doe die dach naecte die gheset was soe riep hi zÿn wÿf ende seyde. Vrouwe ghaet sittrn op eyn peert wāt ghi moet mit mÿ varen. eñ die vrouwe wort zeer in aurte eñ vueer der mer si en dorstes haren man niet wedsegghen. Eñ si ghat haer mit ynnichepdē tot onser vrouwen eñ si volgheden haren man. eñ doe si verre ghereden waren soe vonden si in haren weghe een karcke ende die vrouwe ghinck vanden peerde ende si ghinck in die karck eñ haer man ontbeide haer daer buten. Doe dese vrouwe haer selven onser lieuer vrouwen beual eñ met groter innichept haer bat soe wort si slaepende. eñ onse lieue vrouwe quam vandē oltaer in dier ghelike vā lichame eñ vā clederen ende van ghewade nae der vrouwē ghelicke. ende si ghinck wt ende si sat op den peerde ende die vrouwe bleef slapēde in die karcke ende die ridder meynde dat si zÿn wÿf hadde gheweest ende hi reet mit haer heen. Doe hi ghecomen was totter stede die hem gheset was soe quam de duuel mit alsoe groten gheruste eñ haeste hē tot haer waert. eñ doe hi bi hē quā soe beghonste hÿ te beuen. ende vā aurte en kā de hi niet naerre comē. Ende hi seyde tot

den ridder O du valsche man waer om so hebste mi also groot quaet ghedaen voer soe vele goets want ic hadde di ghesecht datstu mi dijn wijf brenghē soltste eñ du hebste mi ghebracht die moeder godes ic wolde hebben dijn wijf eñ du brenghelte mi mariā want om dat dijn wijf mi vele onrechtes doet so hadde ick mi gherne ouer haer ghewroken eñ du hebste dese tot mi ghebracht dat si mi pynighē sal eñ altehant in die helle werpen Doe dit die ridder hoorde so hadde hi groot wōder endē hi en cōde niet sprekē van aert eñ vā wesen Eñ onse wouwe seide hē Quade ghiste waerom woltstu hinderē minen deuoten dienstmaghet dit en sal di niet bliuen ongewroken Eñ daer om verdoeme ick di mit dese sentencie dat du sultste vallen in die helle eñ dat du nūmermere hinderē en moghes die mi innicheit gheeft Aldus voer die duuel vā daer mit groten roepen eñ die ridder viel vā sinē paerde eñ viel ouer wouwen te voete Eñ onse wouwe berispte hē eñ hiete hē varen tot zijnre vrouwen die in die kercke lach eñ sliep Eñ dat hi alle des duuels goet ewech werpē solde. Doe die ridder weder totter kercken quā ende hi zijn wijf daer noch vāt slapen de so werte hi haer eñ seyde haer wat hē gheuallē was Eñ doe si te huus gecomē waren doe worpen si alle des duuels goet ewech eñ leefden beide deuotelick in onser lieuer wouwen dienst Eñ mit onser wouwen hulpe so wordē si daer nae seer rijc.

Exempel

EEn menschе wort gheuoert ten oordel die seer vele sunden gedaen hadde Endē die duuel was daer eñ seyde Ghi en hebt niet an des menschen siele want si is bet mijn wāt ic hebbe een instrument daer of Onse here seide hē waer is dz instrumēt Die duuel seide dat du selue dichtiste mit dinē mōde eñ hebste dz oec valt gemaect. wāt du hebste ghesecht so in wat we ghi daer of etet so sult ghi sterue Endē om dat dese is vā der luden ghelachte die die verbodē spise eten so moet hi mit mi sterue nae den rechte vā desen instrumente Onse here seide oyēsce men gheeft di oxlof voer di seluē te spreken. mer hi sweech Die duuel seide echter Dese siel is echter mi ouermits prescripcien wāt ic hebbe haer nu dertich iaer beseten endē hi heeft mi onderdanich gheweest als mijn eyghē knecht Endē echter seide die duuel si is mijn oec al dede si oec enich goet nochtā verwinen ouertallijke hare sundē hare doechdē mer om dz ōse here teghē die siele niet haestelic gheuē wolde die sentencie so gat hi een termijn van acht dagē dat si weder comē soldē op den achstē dach eñ hi dan vā alle saken reden solde gheuē Eñ doe dese siele vā onsen here ghinc droeuich soe quā haer een te ghemoete eñ waechde haer waer om dat si so droeuich was Eñ doe si hem dat alle ghesecht hadde so seide hi En ōtsiet niet wāt ick sal v manlic helpē vā den eersten Endē doe hē die siele waechde hoe hi hiete so seide hi ick hiete die waerheit Ende si vant enē anderē die haer wal beloefde te helpē vanden anderē Ende doe si hem waechde hoe dat hi hiete doe seide hi ic hiete die gherechticheyt. Ende doe die achsten dach ghecomen was so quā dese voerghenoemde siele voer den richter Ende die duuel seyde eerst an eñ die waerheit ātwoorde hē

ende sepde. wij weten datter twee doden zijn. vanden lichaem ende vander sielen. mer duuel wat instrumenten datto voert brengste dat en spreect niet vandē ewigē doot mer vanden doot des lichaems. endō dat is hier bi openbaer. om dat alle menschen daer in besloten zijn om dat si sterue moeten. nochtan en stozuen si alle niet dē doot vander sielen. want des lichaems doot duert altoes mer der sielen doot is vlost mit christus bloede. Doe die duuel sach dat hi vanden eersten onderginck soe begonste hi der sielen dat ander op te leggen oyer die gherechtichept verātwoerde aldus voer haer eē sepde. Al hebstu de se siele menich iaer beseten als een knecht. nochtan wedersepde dy altoes dyn ondsepdinghe reden. wāt die reden murmureerde altoes dat si alsoe wreden here dienden. Ten derden dat haer die duuel opsepde soe en hadde si ghepn hulpe. Doe seide onse here. oyen brenghe die waghe ende men weghe ghoet eē quaet. Eē die waerheit eē die gherechtichept sepden totten sondaer. Valle an ons heren moedō die bij hem sit mit alle dine herte eē aenroepse in dynre hulpen. Doe hi dit ghedaen hadde soe quam onse vrouwe in zijn hulpe. eē si sepde haer hant totter siden vandē wage daer luttel ghoets in was Ende die duuel pijnde hem ouer die ander side neder toe trecken. mer die moeder der barmhertichept bleef te bouen eē verlosste dē sondaer Eē dese mēsche quam weder tot hē selue eē beterde zijn leuen totter doot toe.

Exempel.

IN die stat bituers opten paeschdach doe die kersten onsen heer ontfingen soe ghinc mittē kerstē kinderē eens ioden kint totte oltaer eē ōtfinc godes licham Doe dit kint thuys gecomē was eē hem zijn vader vraghde vā waen dattet quame soe antwoerdet dattet mitten kersten kinderen daert mede ter scolē ghinc totter kercken was ghegaē eē dat hi godes lichaem had ōtfaen. Doe wort die vader al verwoet. eē hi greep zijn kint eē wozpet in eynē barnē dē ouen die daer was. endō onse vrouwe quā totte kinde in dier ghelikenisse des beeldes dattet kint opten oltaer sach staen eē hielt sonder quetsinghe vāden vuere. Eē die moeder vādē kinde had mit harē roepē vgadert vele iodē endō kersten. eē doe si sagē dattet kint onghequetst was toghen si dē kinde wt eē vaghedē hē hoet vlost was vāden brande. eē dat kint ātwoerde dat die waerdighe vrouwe die doe opten oltaer stont hē ghepolpē had eē dat si al dat vner ōdreuē had Doe verstōden die kerstē dattet onse lieue vrouwē beelde was Eē si namē des kints vader eē wozpē inden ouen. eē verbrāde tot poluer.

Exempel.

EEnrehande monicken die stonden voer den daghe op eynen tpuiere daer si spraken sotte pdele redenen. Ende si hoerden weyers weyen vreselikē doer die tpuiere Eē die monicken die sepdē hē wie sidi. Dij sepden wij zijn duuelen die ebronis des priesters vā des conincs huys van vranckerijcke zijn siele voerden in die helle die vten cloester vā gallus apostaet was. Doe die monicken hoerdē soe ontsaghen si hem alte seer Eē si riepen stercke lijcken o sancta maria bidt voez ōs. Die

duuelen seidē. ghi hebt wel mariā anghe roepen wāt wi wolden v schozen eñ ver drencken om dat wi v vinden mit sotten ydelen spreken onledich. Eñ doe keerden die monicken weder totten cloester eñ die duuelen voerē ter hellen.

Exempel

Het was een wijf die seer ghepinicht was mit enen duuel die haer eenpaerlike openbaerdē Eñ si hadde daer vele aertse die toe ghedaen. nu mit wijwater nu mz desen nu mitten ghenē dat si daer toe de de Eñ si en mochte daer nyet of onledich worden Eñ een hillich man riet haer dat si als die duuel tot haer quame haer han de op solde heffen eñ solde segghen Sinte maria helpt mi. Doe si dit dede doe bleef die duuel staende of hi gheslaghē had ghe weelt mit enē stene Eñ daer nae seyde hi enē quaden duuel moet in sinē buyck va ren die di dit leerde. eñ altehāt voer de du uel ewech eñ hi en quā niet meer tot haer

D

Jn der stadt van meths sinte arnul phus confessoers translatie die bischop in die selue stadt was

Te romē sinte Serenē dach die dyo cletiaens des keysers wijf was Eñ ꝛc

E

Sinte Jeroen priester eñ martelaers dach welcs legende hier voert volghet.

Dle hillighe martelaer sinte Jeroen was ghebozen vā edelen hoghen ol ders welck also vroech als hi dat hillighe doepsel ontfanghē hadde so dacht hi ouer in sine iōghe herte dat hi dē bosen viāt vā der hellen eñ die houaerdie deser werelt v

saecken wolde Hier in gaf hi hē seer deuo telic tot hilighe kerckē te visitieren hozen de daer die godlijcke diensten mit puerre herten eñ alle die woordē der ewigher sa licheit die hi daer hoorde onthielt hi ner stelic eñ ouerleide die in sinē herte mit gro ter vuericheit Als dit sine olders mercten so worden si seer droeuich daer om want hi haer enighe kint was die allene ōtfan ghen solde die erfnisse van hem Endē daer om op dat si hem oftrecken solden van si ne hilighe opsette dat hem van gode in ghegeuē was soe leiden si hem voer oghē dese verghanckelijcke glozie deser werelt grote ere die hi inder tijt hebben solde ve le goets eñ rijckdōme die hi besitten solde eñ alle die ghenoechte des teghenwoordi ghen leuens Oeck soe leyden si hem voer oghen hoe swaer eñ arbeidelijcke dat dat was te comen tot enē saligher eynde om dat men mit groten arbeide des lichamel eñ groter swaerheit comet tot die doech den te vercrighen Oyer die voerghenoem de iōghelinc anmerckende dat woort del hilighen apostels pauli daer hi secht. dat alle dat lijden deser tijt niet te rekenen en is teghens die thoecomende glozie die in ons gheopenbaert sal wozden Eñ hi ant woozde sine olders mit alduldanige woz den eñ seyde Alle dese dinghen die ghi mi belouet eñ voergheset hebt die moghē ha stelike vergaen eñ to nyet comē eñ verlo ren wozden mit snoder auontuere ofte bi den dode Oyer die dinghen die god berey det heeft den ghenē die hem liet hebbē die en moghen mit ghenen eynde gheeyndet wozdē Eñ doe sine olders hē van den op sette dat hi begōnen hadde nyet oftreckē

of ontraden en mochten soe wordē si oeck
vetwandelt vā binnē vter cracht goods
eñ toe rieden den iongelinc dat hi zijn hey
lighe opset dat hi voer ghenomen hadde
als hi eerst mochte volbrengen solde Doe
ghinc dese heilighe ionghelinc sonder ver-
treck ende keerde hem totter scholen ende
beghan mit stadelicker neernsticheyt zeer
te leeren eñ te ondersoecken mit wat wa
penen den knechten godes wt hulpe van
gode si den strijt aen te ghaen omme den
bosen gheest te verwinnen. Eñ doe hij ve
le tides buten lants gheweest hadde end̄
inder leringhe der heyliger scriftē hē neer
stelick gheoefent hadde soe keerde hi wed̄
tot sinen lande eñ arbeyde mit vuerigher
minnē. alle die hi konde wederropen van
der dwalinghē des wechs der waerheyt
toe daer si wt verdoelt waren
Eñ naemaels doe hi tot sinē behoerlicken
iaren ghecomē was wort hi bi der graciē
goods v̄heuē eñ verciert mitter groter erē
der priesterscap Ende wāt hi soe heylichlic
leefde dat hij sonder achterclap eñ weder
sprake der nidigerboser menschē dat heyli
ge euāgeliū niet prediken mochte. doe ar
beide hi opēbaerlickē te predikē eñ te leren
dat volck daer hi bi woende alle dat ghe
ne dat hi te voren heymelic elck bijsonder
gheleert hadde Hoe wel nochtan hem gro
te zwaer becoringe der werelt eñ des bosē
mās bedroch hem niet ongemoyt en liet
die hi dicwijl mit grotē arbeide v̄droech.
Eñ als hi in hē seluē ouerleide eñ cōpareer
de die goetheit des mēschelickē leuēs tegē
die ewicheyt. soe nam hi dat starflijcken
voer dat hi den becoringhen des bosen vy
ants niet wijcken en wolde. Mer vasten
de zijn ancker inder hulpen des almachti-
ghen god die zijn ghetrouwe dienres niet
achter en laet secht hi mitten heyligen pro
pheet dauid inden solter sprekende. Ist dz
sake dattet heer eñ menichuoldicheyt der
boser vianden eñ haerre becoringhen tegē
mi staende zijn mijn herte en sal niet ontsi
en noch beduchtet wesen Mer ic sal mijne
vianden veruolgen ende en sal niet ōmeke
ren eñ aflaten ter tijt toe dat si ontbreken
ende verwōnen zijn. Dese heylighe man
aldus verciert mitter ghauen des heyligē
gheestes arbeyde meer vlitelicker dan hij
plach. den staet zijnder priestelicker waer
dicheit te vercieren mit heylicheit end̄ mit
eerbaerheit zijns leuēs. Dese heilige pri
esterr sinte ieroen op dat hi deelachtich sol
de worden des hemelschen loens die nae
manieren des heilighen patriarch abzahā
achter ghelaten hebben haers vaders hu
sen ende al dat hem toe behoerden. Alsoe
heeft oeck dese heilige man achter ghelatē
zijn lantscap vrienden eñ maghen eñ alles
dat hem toe behoerde. Eñ hi ghaf hē stāt
taftelicken ouer inden handen godes hem
te senden soe waer dattet gode beliefde
Aldus is hi vander godlicker gracien ghe
comen in vrieslant daer hi sommige men
schen noch vant den afgoden noch dienen
de inder heyderscher manieren. Eñ som
mighe ander die nae kennisse der waerhe
den ouermits valschen leerers ghebrocht
zijn toe menigerhande dwalinghe. Dese
heylighe man sinte ieroen liet hem dūckē
dat hi van gode daer ghesent was om sa
licheyt der menschen te wercken. Ende
ghelikerwijs als hi te voren zijns selues
borghers eñ zijn eygen volc tot beteringe

haers leuēs plach te v̄manē Also dede hij
oeck mit dese vriesen mit alre neesticheide
dat si hē keren solden vā der macht ende
stricken des bosen viants eñ dat si ōtfan-
ghen soldē dat soete iuck haers sceppers
eñ den trouwelic anbeden eñ dienē eñ sey
de O wat ouerdracht mach wesen den tē
pel godes mitten afgoden Heillich is die
tēpel gods die ghi selue zijt . o mijn alrelie
ueste brueders en wilt niet sien in die ydel
heydē eñ vasce raserie der onghelouigher
menschen dat si also den tempel gods die
ghi selue zijt mit die ongheloue besmitten
de eñ moortculen eñ grauē woeninghen
der boser vyāden wordet Ouermits dese
eñ deser ghelijcke woordē der salicheit he
uet sinte Jeroen cristū predickende ghetē-
met eñ sacht ghemaect die wreetheit des
volcks Eñ gode vercreghē een ōtfanclick
volc Eñ doe aldus dat hillighe kerstē ge
loue ouermits sine hoenichuloeyende, en-
de godlijcke lere bi die graci gods in allen
plaetsen began te wassen eñ voertgāc te
hebben . so quamt daer toe dat hi vā alle
den volcke om reuerēcie zijnre heylicheyt
met wonderlijcker begheertē gheeert te
wordē Hi plach in hem selue dic wijle mit
vresen ouer te legghen eñ in sine memorie
te hebben die sentencie des herē daer dz hi
secht So wie lief heeft zijn siele dat is zijn
leuen die sal se verliesen . verstaende daer
vut dat so wie vā enighen goede werckē
lof eñ prijs begheert dat hij beroeft wor-
den sal in die tocomēde tijt der wederghe
uinghe des ewighē loons . Hier vut soe
wort hi vuerichlic ontsteken in zijnre her
ten dat hi begheerde vut liefte sine siele dz
is zijn leuē ouer te gheuē om gods wille
vele tormēten te liden Welcks begheerte
ansach die godlijcke goedertierēheit end
beschicte dat hi teghē den oldē vyant een
prince der hellen victorie vercrighē solden
in manieren als hier naeuolghet . In dē
tijden doe die heidene alle vrieslant bero-
uēt hadden vā alle hare goeden ende vele
menschen beide man eñ wijf mittē swaer
de ghedodet haddē eñ oeck vele mēschen
gheuāghen hadden ghebracht soe was
sinte Jeroen een mede vā dese geuāghen
die zōderlinghe gheholden wort ōme dat
mē hē solde ondersoeckē voer dē gherich-
te Eñ als he aldus totten gherichte ghic
eñ ghetoghē wort so was hi seer blide dz
hi waerdich gheuōden was om dē nae-
me iesu laster eñ scaemte te liden eñ badt
den here eñ seide . O here gheleyde mi in
dine rechtuaerdicheyt om mijnre vyandē
wille eñ scicket minē wech in dinē ansich
te Eñ doe hi ghebracht was voer ds rich
ters stoele doe was daer vele gheruchtes
vāden onghelouighen volcke daer die zō
mighe mit luder stēmen of riepen . Doet
ewech doet ewech desen bosen mēsche eñ
neemt hē van der eerden eñ en laet hē niet
langherleu die een vyāt is onser goden .
Sōmighe vā den anderē na dz die hillige
man besocht was mit vele manieren van
tormenten rieden den richter dat hi hem
noch meer pynighē solde mit scarpe pinē
op dat si versadet mochten wordē van si-
ne pinē Eñ dz ghelouighe volc dat hē an
hinck in der lieften godes vā alsulcke exē
pel veruaert soldē wordē Aldꝰ wort hi ge
slotē in een kercker op dat hi des anderen
dages willichlic offerē solde of wolde hij
dat nz doen dz hi dā gedodet solde wordē

mit eynre wreder doot. Dese heylige mā
aldus in die duyster karcker sittende sanc
blidelicken sonder opholden segghēde O
heer inden licht dijns aensichtes moet ick
wāderen eñ in dinen naem moet ick ver-
hueghen al die daghen mijns leuēs Des
anderen morgens wort dat kint des lich-
tes ghenomen wt die stede der duysternis
sen eñ wort gheset in haren raet voer dē
rechter die hem toesprac eñ seide O ieroen
hebben di oeck die pinen vā ghisteren eni
ghe letsel of wee aenghedaen. Ieroen ant
woerde blidelic eñ seyde Niet alleyn en heb
ben si gheyn pijn aenghedaen mer si heb
ben mij veel starckeliker ghemaect dan ic
was wāt nae veelheit der pinē die ick in
mijnder herten hadde hebben die twistin
ghe godes mijns heren mijn siel te meer v̄
blidet. Doe vraechde hem voert die rech-
ter van wat cōdicien dat hi was oft wat
secten dat hi hielt. Ieroen ātwoerde Ick
belie mi edel te wesen vā gheslachte dat ic
niet en segghe vā vermetelheit mer mitter
waerheit. Eñ dat ic cristum den warach
tighen godes soen vā mijnre kintscheden
heb gheeert eñ ghedient Eñ dat ick dē yde
len afgoden nye en heb wille mijn houet
neyghen om haer aen te bedē Om datter
ghescreuē staet. Dijn god dinē heer saltu
aen beden eñ hem alleyn dyenen. Doe be
gan die rechter hem mit vele smekenden
woerden aen te leggen eñ seyde Hoert my
ieroen eñ doet offerhande den afgoden op
dattu die tijt diestu noch leuē moghest mz
groter blischaopē brengen moghest tottē
olderdom eñ ōse vrientscap moechste ghe
bruken. Doe ātwoerde die heylighe mā
du radest dwaselic mi eñ beloefste dinghē
die twiuelech zijn Ic wil int seker offerhā
de doen den almachtigen leuēden god ihe
su cristo die alleyn macht heuet dē mensce
te brengen totten olderdom. Eñ die rech
ter seyde Ick bids v segt ōs wie is dese dē
du aldus predicste weerdich te wesen al-
les loues Ende ieroen antwoerde Daer
is ghescreuen En wilt dat heylige nz wor
pen voer die honden eñ en wilt die costelic
ke ghesteynten niet stroyen voer den varc
ken. Darr om en salstu nymmermeer vā
mij verstaen die kennisse deser waerheyt.
Mer wāt ic sommighe vā die hier bij staē
voerkenne te wesen vāden ghenen die dat
ewighe leuen besitten sullen. dese predike
ic eñ leer hem dit te wesen onse hoechsten
religien Dat wij ghelouen den vader wt
welcken alle vaderlicheyt is Eñ zijn soen
ihesum cristum onse heer eñ den heyligen
gheest. eñ datmen dese drieuoldicheit dey
len mach in personen wesende een end̄ on
deylbaer inder substancien. Eñ in dese dri
uoldicheit en is niet dat eyn voer dander
ghaet of deen nae dandet is. eñ niet dat
een minder of meerder is dan die ander.
Mer dat alle drie dese personē euen ghelijc
ewich zijn eñ in allen ghelijck Eñ wie eni
ghen anderē god eert bouē dese driuoldic-
heit die beliden wij dat hi inder ewicheit
verlorē sal wesen. Wt desen woerdē wor
den die kerstē menschē zeer v̄blijt eñ vueri
ghe totter doechden eñ der gheenre die ha
re gheloue noch niet starcke ghenoech en
was wort haer geloue hier wt gestarckt
Tot desen woerdē stopte die rechter hem
eñ gheboet datmē hem haestelijck pinigē
solde mit swaren pinen Ende doe hi tot-
ter pinen gheleydet wordt soe sprack hij

mit groter deuociē zijns hertē O here ic
en hebbe niet verborghē in mijnre herten
dijn ontfarmherticheit eñ dijn waerheyt
vā dinē rade daer om biddē ick lieue here
wilt niet vreemde vā mi maecken dine ōt
fermenisse Mer dine ontfermherticheit eñ
dine waerheit moetē mi altoes ōtfanghē
Doe hi dese end deser ghelijcke bedinghe
gedaen hadde eñ dat deuote volc mit sine
gheloue eñ predicacie sterc ghemaect had
de booch hi sine knyen eñ gaf mit vrolic-
heit sinē hals dē sweerde des stockers en-
de wort also een hillich martelar eñ toech
tottē lande des hemels daer hi ewelick le
uen sal Doe quamē sine discipulē vut vre-
sen bi nachte in die duysternisse eñ bereidē
hē ene stede zijnre begrauighe Welcke ste
de lāge tijt vele kerstē mēscen na sine mar
telie onbekent bleef Mer na dattet beha-
ghelic was dē godliken wille so wordē si
ne hillighe reliquiē gheopēbaert in mani-
ren als hier na volghz. ¶ Int iaer ons
herē doe mē screer neghenhondert doe die
goedertierē graue dirick die anderde dat
lant vā hollant regerde was daer een lāt
man genoemet nodbodo rechtuerdich eñ
god vresende niemāts āders goet beghe-
rende Mer vut godlijcker liefrē zijn selfs
goet dē armē kerstē menscen mildelic me-
de deylde Dese daer hi lach in eenre nacht
in twifel vā slape opēbaerdē een olt man
rijp vā wesen segghēde dese woordē. O
brueder nothbodo du seltste weeten dat
doer di mine reliquiē sullē wordē verheuē
Gaet daer om ten oestē vā den dorp van
noertich daer sultstu vindē mijn graf dat
belecht eñ ghemaect is mit clene steenkēs
eñ ouerbrenghet mijn licham to egmont
daer mijn brueder adelbertus rustet Als
nothdodo dese woordē hoerdē so wort hi
veruaert eñ meende dat een fantasie of be
droch des duuels hadd gheweest eñ teikē
de hem mitten teiken des hileghen cruces
eñ seide Segt mi heer wie bistu Eñ die an
der ātworde Ic bin die prester Jeroen ge
marteliet inden name ons herē iesu cristi
gaet eñ doet als ic v ghesecht hebde. mer
nothbodo noch twifelende dat hē die bo
se viant transformerē mochte in eeu ghe-
lijckenisse des lichtes sprack tot gode al-
machtich eñ seide. O here is dit visioene
van di so bidde ic dat dz mi anderwerf eñ
noch derde werf openbarē moet. Aldus
gheschiede op een ander tijt in eenre nach
te dat hi dit visioen āderwerf horde daer
hi seer in berispet wort om dat hi die vor
seide woorde nyet gheloeft en hadde mer
wāt hi verbeidēde was dat derde visioen
so geschiede vut die verhēghenisse godes
dat hi sine henxsten verloes Eñ doe hi de
paerdē verlorē hadd sprac hi tot sine bue-
ren eñ badt hem dat si mit hē gaen wol-
den indē bosch om sine henxstin te soeckē
Eñ si ghinghē te samē om die te soecken
tot dat die zōne int heetste vā den daghe
schinēde eñ verbarnende was End doe si
se niet vinden en cōden eñ si seer vermoeyt
warē van der hettene der zōnen gauen si
hem seluē te rustē bi sinte Jeroens graue
dat si nothtā niet en wisten dat dat daer
was. Ende doe si aldus daer bi den gra
ue rustende waren soe quam sinte Jeroen
tot een van nothbodus ghesellen die sere
simpel eñ rechtuerdich was daer hij in si-
ne slaep lach eñ sede Sone segt nothbodo
dz hi tot minē graue ga eñ de reliquiē dar

wt verhef ghelikerwijs als ic hem tween wonen gheopēbaert heb. Ēn wāt die ō ghelouighe mēl hē teykenē so ghāck oest wart int wolt daer saltu vinden dē heuxsten lijflic ghebōdē. Doe dese mā ōtwoordede spzac hi ouer lude. Ic weet die heuxsten to vinden staet op ic salse v wisen Allegader ghinghē si mit hē eē vōdē die hēxsten daerse sinte ieroen gheopēbaert had. Doe seyde die voerghenoēde man tot not bodo Diet datstu doeste die opēbaringhe vād ē reliquien te vhelpen oft di comet om dijnre ōgelouigē meer quaet. Doe nothbodo dat hoerde wozt hi verblijt vā dat doode wiven eē nam aen dē wech te gaē totten voerseydē graue dirck eē vertelde hem al dese dinghen die hem eē zijn gesellen ghesciet waren Ēn die graue ghaftet mit groter ghierichept te kennen den bisschop vā vtricht Die om des graué wil sonder vertreck gh: comē is eē zijn te samē gecomen totte graue des martelaers eē hebbēt op ghedaē eē verheuē mit groter eren die reliquien des heiligē martelaers eē hebben se doen brenghē tot egmōt bi dē heilighen cōfessoer sinte adelbertus. Doe die draghers dit heilige lichaem sonder waerghē al moede ghedragē hadddē eē quamē tot eē water genoemt rennemeer sprakē si murmurerēde dat si vten bosschen mochten holt gheholdē hebbē eē een baer haddē ghemaect om hem daer op te draghē Ēn si saghen in den meer comē dziuē eē baere daer si dat lichaem blidelic sonder verdziet op droghen tot egmōt seggende tot malcander. Diet hoe ghoet eē hoe soet is te wonen broeders in eē. In deser manieren voerscreuē is gheuoden dat heylige lichaems sinte ieroen eē ghebzocht tot eg mōt vten wille ihesu cristi den lof si inder ewicheyt Amen.

F

Ē romen ten weghe lauirana sinte helena des keysers constantijns moeder Ēn noch ꝛc.

G

Jnte magnus of sinte andries des heyligen martelaers dach mit sinen ghesellen als dulent vierhondert eē seuen ende tnegentich.

A

Daniel propheten dach welckes heyligheu ghebeynten als sint iheronimus tughet archadius die keyser wt indien in tracien ouer brochte.

Juden slichte van lengiers sinte bernardus des eersten abts van clareuallen dach eē man glozioes van leuen leringe eē miraculen.

Juder stat cozdula der heyligen martelaren dach ende monicken leonigildus ende cristoferus welcker lijchamen na dat si onthoeft waren eē ghemartelijt indeu vuyer uerbzandet wozden ende efferden onsen here.

Opten seluen dach sinte auctoz bisschop van trier. Ende noch vele anderen heyligheu martelaren.

Die legende vā sinte bernardus

Jnte bernardus was ghebozen in eē burch in burgundien die fontanus hiet vā herde edelē eē ghepsteliken ludē Dyn vader hiet cercellinus eē was een voerbarich ridder ter werelt eē gode gheestelic eē ghetrouwe Ēn

hiete malech Dese vrouwe wan seuē kin
derē ses sonē eñ een dochter eñ die wordē
alle moneckē eñ die dochter wort een nō,
ne Altehāt als dese vrouwe een kint ghe,
wōnen hadde soe offerde si dat gode mit
hare hāden eñ si en liet dat niemāt soghē
dā haer seluē als of si begheerde mit hare
melc den kinderē die doghet in te storten.
Eñ doe haer kinder groet ghewassen wa
ren also langhe als si onder haer warē soe
sande si se bet totter woestenie dā te houe
wāt si voedese mit grouer spise als of si se
altehāt totter woestenie solde sendē Ende
doe si harē derden sone dat was bernart
begordet hadde in dē lichame alsoe sach si
enē drome eñ dat voerteikē van dē dat to
comēde was Eñ haer dochte dz si droech
enē wittē hont die op sinē rugghe al roet
was eñ dat hi bassede in haer lichaem Eñ
doe si dit enē goedē man seide so ātworde
hi mit eens prophetē mōde Du sulste mo
der wesen vā alte goedē hōt die wachter
wesen sal vā godes huse eñ hi sal seer bas
sen teghēs die viāden des geloues wāt hi
sal wesen een eerbaer prediker eñ hi sal ve
le ludē ghenesen mit sine medicine der edel
re tonghen Doe bernardus noch een kin
dekijn was eñ hi seer sieck was int hoeft
so quā een wijf tot hem om dat si mit ha,
ren sanghe die siecheit solde verlichtē mer
hi riep mit groter onwaerdicheit eñ stiet
se vā hem Mer dit goede kint en ontbrac
godes barmherticheit niet mer hi stōt al,
tehant op eñ wort gheware dz hi altehāt
ghenesen was ¶ En kerstnacht doe ber,
nardus dat kint des nachts ōtbeide i die
kercke datmē mettene doen solde Eñ hij
begheerde te weten op wat vren van der
nacht dat cristus geborē was Doe open,
baerde hē cristus als een kindekijn als of
hi voer sine oghē hadde wordē gheboren
vut zijns moeders lichame Eñ daer bi soe
hielt hi dat also langhe als hi leefde dz doe
was die vre vā ons herē geboorte Eñ van
die vre so wort hē ghegheuē dieper eñ ho
gher verstantnisse den dat behoort die sa,
cramentē van deser gheboorte Eñ om de,
se sake so maecte hi naemaels in die ere vā
onser vrouwē eñ haer kint int beghinsel
vā sine boecken een zōder lincschoen werc
daer hi dat euāgeliū bedudet Die enghel
gabriel wort ghesant van gode Doe die
duuel vernam dese salighe opset deses ki,
des suuerheit so had hi des hate eñ bracht
hē voer vele strickē van becoringhe Doe
bernaert een luttel tijts zijn oghē op een
wijf hielt so seaemde hi hem tehant ende
wreecte dat wredelic ouer hem seluē eñ hi
spranc in een staende water beurorē mit
yse eñ duerde daer in also langhe tot hi bi
nae al verstijft was Ende dat hi alsoe bi
der graciē ons herē sine becoringhe quijt
wort Omtrēt die selue tijt quam een ma
ghet ouermits raet vā den duuel eñ vyel
al naect in sinte bernaerts bedde daer hij
al naect lach eñ hi keerde hem ouer die an
der side eñ sliep Eñ dit onsalighe wijf bey
de een tijt eñ ten lestē begōde si hē te tastē
ten ende te te beroeren mer doe si sach dz
hi hem niet en verroerde al was si alre ōt
scamel nochtans schaemden si haer ende
stont op ende vloech van grote wonder
ende van groter vresen. Op ene tijt doe
sinte bernardus gheherberghet was in
eenre vrouwen huys soe mercten dese vor
seide vrouwe dat die ionghelinck schone

was van aenlichte eñ si wort seer ōtsteke in zÿnder minnen eñ deden hem eyn bed. de beiden haer maken eñ des nachtes soe quam si al heymelic to hem Doe haer ber nardus gheroelde riep himordenaers mor denaers Doe hi dit riep vloet dat wÿf eñ dat ghehinde quā eñ sochten den mordena re mer si en vondens niet eñ ghinghen we der to bedde. mer dat onsaligh wÿf si en ruste niet eñ stōt echter op eñ ghinc to sin te bernaerdus bedde. eñ hi riep efter mor denaers mordenaers. men socht efter dē moerdenaer. mer bernaerdus dien alleyn kenden en openbaenden hem niet. Eñ al. dus veriaghede bernardus drie weruen dit wÿf nochtā en const si haer nauwelic ontholden. Des anderen daghes doe bernardus voer opten werch belpottē hē zÿn ghesellen hoe hi soe gheropen hadde. Hi antwoerde hem waerlic soe wolde mÿ te nacht eyn mordenaer beroerē wāt onse vaerdinne die pÿnde haer te stelen dē scat der maghedomme den ick nymmermeere en hadde weder moghen ghecrighen.

Doe sinte bernardus marcte dattet niet seker en waer te wonen mittē serpētē soe beghōst hi te pensen om te vlien eñ hÿ dochte in der grauwer ordē te gaen. Doe dit zÿn broeders vernamē eñ si hē pÿndē te ontraden soe ghaf hem god also groter gracien datmēs hem niet ontraden en kō de mer ouermits zÿn bedinghen soe wan god zÿn broeders eñ oeck vele ander tot. ter oerden. mer geraert zÿn broeder dye eyn vroem ridder was hÿ hielt zÿn broe. ders woerden al voer sothept. Eñ hi ver. ontweerde al datmen hem seyde Doe wor de bernardus die al barnende was in dat gheloue wonderlic vergramt mit thoerne van godlÿcken munnen eñ seyde broeder mÿn ick weet dat wel dat mopenisse allei ne verstandenissen gheuen sal dynen ozen Ende hi seyde sinen vinghers aen zÿn side ende hi seyde. Die dach sal noch comē oz eyn spere dese side sal doerstekken ende den raet den dÿ nu verstekes die sal dan tot u wer herten ghaen. Nae weynich da. ghen soe wort gheraert van sinen viāden gheuanghen Ende in dese stat die hem si. ne broeder wisede mitten vinghers in zÿn side soe droech hi eyn speer ghestekken endē alsoe toerhmen eñ leyden in die vangenis oyer bernardus quam tot hem. mer doe men hem niet en liet spreken doe riep hi te hem Gherit broeder weet dat wÿ corteli ken ghaen sullen inden cloester. Opten seluen nacht soe vpelen die pseren van sinē beynen ende die doze ghinck voer hem o. pen bÿ haer seluen. ende hÿ vloet doe blÿ delÿcken wech van daer ende hi seyde zÿn broeder hoe dat zÿn opset verwādelt wa. re ende dat hy eyn monick wordē wolde

Inden iaer ons heren dusent hondert eñ twelue Eñ in dat vÿftiende iaer na dat die grauwe oerden beghōste soe ghinc sin te bernardus die twee eñ twintich iaren olt w s mit dertich sinen ghesellen in die grauwe oerden Eñ doe hi mit zÿn broede ren wt zÿns vaders huys ghinck guido die de oltste was Doe hi vinardum zÿn minste broeder die noch eyn kint was sa ghe spelen opter straten mit anderen kide ren soe seyde hi Vinert broeder sich di bly. uet alleyn al ōse goet eñ dit kint ātwoorde niet kindschelicken mer het seyde Ghi salt oeck aldus den hebbē hemel. ende ghi heb

bet mi allene ghelatē die eerde. dit en is niet effen ghedeylt Daer nae bleef hi een luttel tijts mit zijn vader mer hij volghede daer nae sine brueders. Doe sinte bernardus in die orde ghegaen was so wort hi so sere verswolghē indē gheest eñ so v̄onledicht mit gode so dat hi gheen lichamelike sinnē besichde wāt doe hi een iaer gheweest hadde in der nouiciē celle soe en wiste hij niet of dat huus een verwulfte hadde Doe hi lāghe tijt vut eñ in de kercke ghegaen hadde so meende hi dat daer mer een venster en hadd̄ gheweest in dat hoeft vā der kercken daer der drie waren Die abt vā cistercien sande bruederē om te fundieren dat huus vā clareuallis ende hi sette hē bernardū tot enē abt ende hij was daer langhe tijt in groter armoeden eñ hi maecte die wijle zijn wermoes van wilden bladen Eñ bernardus waecte bouen die mēschelike nuture want hi nlach hē te beclaghē dat hi ghene tijt alsoe sere en verloes dā als hi sliep Eñ hi achted̄ bi nae alleens die slaep eñ den dooe wāt die slapen schinē doot te wesen mitten menschen also die dodē schinē slapēde voer gode Eñ daer om als hi yemāt hoorde sere snorcken of als hi yemāt ontamelick sach legghen slapen so en mochte hi dat nauwe doechsaemlike liden wāt hi meenden dat si vleiscelic of wereltlic sliepē Sint bernaert begherlicheit en wort nauwe mit enigher begheertē ghetoghē op eten mer om die vrese vā te misdoen so ghinc hi ten eten als tot enē tormente als hi gheghetē hadde so plach hi altoes ouer te dencken hoe vele dat hi ghegheten hadde mer als hi ghewaer wort dat zijn begheerte ouer zijn mate was ghegaen soe en liet hij dat niet onghecastijdet bliuen Hi hadd̄ eerste zijnre kelen begheerte also ghetēmet dat hi in vele manieren sinen smaeck verloren hadde wāt bi rokeloesheide soe was hem eens olie voergheschencket eñ hi drāc se altemae vut ende hi en wiste dat niet Men brachte hē oec eens bi onwetenheide verhardt bloet eñ dat et hi langhe tijdt voer botter eñ hi en wiste dat nyet wāt hi seide dat hi allene water smakede om dat sine kinebackē eñ zijn kele colt was als hij drāck wat dat hi in die hillighe scrifte geleert hadde hadde sonderlinghe dat hi dit in bosschen of in velden ōtfaughen hadde mit gedachtē eñ mit bede seide hi. Eñ hij seide tot sinē vriendē dat hi gheen mester en hadde ghehadt zōder die eyken bomen Op ene tijt seide hi oec dat hē daer hi ghedeckende was of in bedinghe was openbaerde die hillighe scrifte altemael als ōtbonden eñ oeck bedudet Also als bernart secht in cantiken doe hi eenwerf sprac vā den die hē den gheest in gaf Eñ hi daer vā een deel of binnē behielt op dat hi op een ander tijt wat of hadd̄ te sprekē so quam tot hē een stēme eñ seide Alsoe langhe als du dit beholdes so en sultstu anders nyet ōtfanghē In die clederē ghenoechde hem altoes armoede mer onreinicheyt hatede hi Eñ dz was om dz vā butē niet schijnē solde enige begheerte vā ydel glorie daer om havd̄ hi altoes dese bisprake i zijn herte eñ in zijn mōt Wie doet dz niemant en doet des verwōdert alle menschen. Ende hier om soe droech hi menich iaer een haren cleet also langhe als hi dat verberghē mochte Mer doe hi dat wiste datmē dat

wiste soe leyde hijt of eñ hielt die ghemey
ne ghewoente. Niet en lache de hi soe de,
det hem meerre crachte dat hi solde mogē
lachen dan om dat lachen weder te staen
Eñ pijnlicker was hem te lachen dā hem
daer van te wachten. Hi plach te seggen
dat die ghedoechsaemheyt in dryen ghe,
deylt was Dat is te wetē in quadē woer
dē eñ tottē verliesen vā gode eñ tottē sla,
ghē vādē lichame. Eñ in eyn exempel soe
heeft hijt gheproeft dat dese ghedoechsa,
meheyt in hem was. ¶ Doe sinte bar
nardus eyn bischop eynē brief hadde ghe
screuē daer hi hem vriendelijck in vermaē
de tot doechdē soe haddet die bischop i al
te grotē ōwaerde eñ screef hem weder eyn
alte fellē brief Eñ seyde indē beghine aldꝰ
Saluyt eñ niet dē gheest vā blasphemiē.
Daer op ātwoerde bernardus aldus Ick
en gheloue niet dat ick dē gheest vā blas,
phemiē hebbe eñ ick en hebbe nyemāt ge,
uloect noch vloeckē en wil. sonderlinghe
dē prince vā minē volcke. ¶ Eyn cano,
nick regulier quam tot sinte bernart ende
hi bat neerstelick datmē hem ōtfaen solde
in eyn monick Eñ doet sinte bernart niet
doen en wolde mer doe hi hem riet dat hij
weder tot zijnder karcken ghinck so seide
die canonick waer omme hebstu dan i dy
nen boecken soe grotelic ghepresen die vol
maectheyt ofstu den ghenen daer toe niet
en helpest diese begheren te vercrighen.
Of ick dijn boecken hadde dat icse al scue
ren of riten mochte Sinte bernaert seyde
En laes du nye in enighē vā minē boeckē
dattu niet volmaect en moghest wesen in
den cloester. Ick hebbe in al mijn bokē ge
secht eñ gheraden datmē die seden beterē
solde eñ niet die stat te vwādelē Eñ die sot
te canonic scoet op bernardum eñ sloechē
aen zijn wāgen dat hi roet wort Die ghe
ne die daer bi stondē schotē op desen cano
nic mer bernardus vboet hem al ropende
eñ bezwoerse dat si hem niet en dedē. Hij
pleech die nouicien te segghen Of ghij co
men wilt tot dien dat binnē is soe laet bu
ten den lichaem die ghi vter werlt brocht
hebt. ende die gheest come alleyn hier bin
nen wāt dat vleysch en profijt niet.
¶ Sinte bernardus vader die alleyne to
huys ghebleuē was ghinc ten cloester eñ
starf daer in ghoeder oltheit. Sijn sustere
die in echtschap was om der werlt vresen
doer haer rijcheyt eñ weldicheit soe voer
si totten cloester om haer broeder te verso
ken. Eñ doe si daer ghetomē was mit ho
uaerdigher gheselscap eñ mit groter beha
ghelicheyt soe verweerdese sinte bernardꝰ
als die duuels nette dat ghespreyet was
om die sielen te vanghen Eñ hi en liet nye
mant tot haer ghaen. Ende si sach datter
gheyne van haren broederen tot daer en
quam besonder die eyn die des cloesters
portenaer was ende die seyde tot haer.
Ghij zijt recht als eyn bewonden stront.
Doe wort si zeer screyende eñ seide Al bin
ick eyn sondaer al om aldustanighē meu
schen starf cristus Eñ omme dat ick weet
dat ick eyn sondaer ben daer omme soke
ick raet eñ sprake aen ghoeden luden. Eñ
al veronweertet mijn broeder minen vley
sche doch soe doet godes des heren knech,
ten comen tot mijnder sielen. ende hi ghe
biede ende alle dat ghene wes hi mij ghe,
biedet dat sal eñ wil ick ghern doen. Doe
bernardus hoerde wat si belouede ghick

hi mit sine bruederē tot haer . eñ om dz hi se niet en mochte scheidē vā harē man soe verboot hi haer ten eerstē alle die houaer die vāder warelt eñ hi beual haer te leuen als haer moeder hadd̄ gedaen eñ also liet hi se varen Endō doe si weder keerden soe wort si also verwādelt dat si in die werelt leefde als of si in die woestenie hadde ghewoent eñ si scheiden haer van alle die werelt Ten laetsten vercreech si mit groeter bede vā haren man dat hi haer oorlof gaf eñ si ghinc in een clooster . Op ene tijt doe sinte bernaert also sieck was dat dat scheene dat hi sinē gheest gheuen solde doe wort hi opghenomē indē gheest Eñ men beual datme hē brenghē solde voer gods ordel Eñ daer was oec die duuel teghē hē eñ beschuldiehdē hē mit valsce claghē Endō hi seide daer al dat hi ghedaen hadd̄ eñ arbeide daer sinte bernaert alte sere te hinderen Oer sinte bernaert die niet vuaert en was die seide Ic weet wel dat ic mit mine verdienten niet waerdich en bin dz hemelrijc mede te vercrighen mer mijn here ielus cristus behoedet ōs mit dubbelden rechte . dat is vā de crafte zijns vaders eñ om die verdienste vā sine passien Ju den eerstē laet hi hē ghenoeghē Eñ indē andere so gheuet hi mi eñ ouermits die ghifte vā deseu rechte so en scame ic mi niet ic en sal vercrighē Eñ mit dese woorden soe wort die duuel beschamet eñ alle die vergaderinghe sceyde eñ sinte bernaert quam weder tot hē selue Hi dede zijn lichaem onder mit vasten ende mit waeckē dat hi altoes so zōderlinghe sieck was dat hi dat cōuent niet volghē en mochte . Op eenre tijt doe die bruederen voer hem beden soe wort hi gheware dat hi verlicht wort eñ hi vergaderde die bruederen eñ seide wat beholdet ghi enē onsalighen menschē ghi zijt star.ker eñ ghi hebt verwōnen spaert ick bidde v spaert eñ laet mi sterue Bernaert wort vā vele stedē ghecorē tot enē biscop Eñ sonderlinghe te iānuen ende te melanen die hē sere begheerden Oer hi en ontseide des nz noch hi en ōtsinc dat niet mer hi se de dat hi zijns selues niet en was mer dat hi gheset was tot āder ludē dienste wāt die bruders waren op hare hoede eñ hadden bi sinen rade vercreghē van den paeus dat hem nyemant van hem luden en solde moghē nemē . Op ene tijdt doe die bruders van den statropsen voer hem beden eñ hem hadden versocht end̄ si in vele saecken in hem wol ghesticht weren so was een dinck daer die prioz vā de se voerseide stede alte seer in verwonderde dat was sinte bernaerts sadel waer bi dz hi behaghelick was Doe dit die prioz een van sinte bernardus bruders seyde ende vraghede ende dit die monicken voert seyden so hadde hi des selue alte groot wonder ende hi vraghede doe hoe dat die sadel was want hi was daer op ghecomē vā Clarauallis totten Cartupsen mer hi en wilte niet hoe dat zijn sadel was Hi voer oeck enen helen dach neuens dat water van lossanen eñ hi en sach dat niet ofte hi en dochte niet dat hi ghesien hadde wāt des auōts doe sine ghesellen van dz water spraken soe vraghede hi hem waer dz water was Ende doe si dat hoorden soe hadden si des groot wonder . Die oetmoedicheit zijns deuotē herte verwan de hoecheit zijns hiligē names eñ al de wer-

relt die en mochte hem alsoe hoech nz verheffen hi en worp hem selue meer onder . Alle mēschen hieldē hem voer heylich mer hi achte hem selue cleyn . eñ al vbyeué alle menschē hem nochtās en vbiet hi hem selue bouen nyemāt . wāt alsoe dicwijl seyde hi als hi erghent was onder grote eerlicheyt eñ onder grote gonste vā volcke so dochte hem dat een ander daer voer hem stont den hi die ere liet . eñ hi hielt in hē seluen dat hi daer niet en was eñ hieldet als voer eynen droem mer daer hij onder sinen pelre broeders was daer die oetmoedichede onder ghemint was dat hi hē daer vāt des was hi blide . eñ dat hi weder in hē selue gecomē was Altoes soe vātmen hem voer die ghetidē lesende of screuēde of dēr kende of den broeders prekēde . Op eyne tijt doe hi den volcke predicte eñ si alle zijn woerden aernstelijcken eñ ynnichlijcken ontfingen . soe quā in zijn ghedachte aldustanige becoringhe waerlick du prekedijste nu alte wel eñ si horē di gheerne . eñ si holden di alle voer wijs Doe sinte bernardus ghewaer wort van dese becoringe soe zweech hi eyn weinich eñ dochte of hij voert ghaen wolde dā niet . Eñ te hāt soe wort hi verstoltet mit godes rade eñ antwoerde sine bedoere . Ic en begās om dij niet eñ ic en sals om di niet eyndē . Eñ aldus so predicte hi sekerlic totte eynde Eyn monick was die eyn ribaut was ter werelt eñ eyn speelre eñ wolde weder ter werelt keren om die duuel diet hem riet . Eñ doe hem bernart nz en mochte holden soe waghede hi hem waer bij dat hij solde leuen Hi ātwoerde ic can dobbelen daer bij sal ic leuen Bernaert sepde of ic di ghaue eyn deyl gheldes om halt dat ghewin eñ wiltu elck iaer tot mij comen eñ deilē mij die ghewinninghe Doe hi dit hoerde soe wort hi zeer blide eñ sepde dat hi des geerne doen wolde . Eñ bernaert dede hē xxx . scellinghen gheuē eñ hi ghinck daer mede wech . Dit dede bernaert om dat hi hem aldus ten cloester weder brenghē wolde . Eñ het gesciede also doe dese monic wech ghegaen was soe verloes hijt al . eñ quā van scande voer die poorte . Doe dit bernaert hoerde ghinck hi blijdelickē tot hem daer buten . eñ hi ontdede zijn scoyt om dz si tghewin te samen deylen solden . Die ribaut sepde hem . vader ic en heb niet ghewonen mer of ghi wilt soe neemt mi voer v deel Bernaert ātwoerde vriendelic tot hem Jst alsoe so ist beter dat ic v neme dā dat ic beyde verlore . Op eyn tijt doe bernaert reet soe claghede hi eyn lātman dye mit hem opten wech ghinck dattet herte soe ongheskade in bedinghe was Doe dz die lantmā hoerde soe vwonderde hi sinte bernaert eñ sepde dat hi eyn valt geskade hert in bedinghē hadde Eñ om dattē bernaert wolde bekerē eñ vā zijn onwetēheyde bedwinghen soe sepde hi . schepde di vā mij eyn luttel eñ ghāck eñ segt eyn pater noster mit alre innicheyt . Eñ moghestu dat pater noster seggen mit alre innicheit eñ sondē ander ghedachten dijnre hertē so salic di sonder twiuel geuē dat peert daer ic op sitte mer beloue mi bi dijnre trouwē dattu mi segghen saltste of du daer en tusschen anders niet penste . Dese lantman wort blide eñ hielt dz peert thāt ghewonnen . eñ ginc womelic aen deen side eñ vergaderde hē selue mit therte eñ begōste dat

pater noster . mer eer hi int middel quam
so quā hem int herte of hij die sale mitten
paerde hebben solde Doe die lantmā dit
mercte so ghinc hi haestelick tot sinte ber
naert eñ seide hē wat hi ghedacht hadde
in sine ghebede Eñ hi en vermat hē seluen
so onwijslijcken niet meer als hi te vorēs
dede Broeder robertus sinte bernaerdts
monick eñ zijn neue na der werelt mit zō-
migher luden rade so ghinc hi in sine iōc-
heit in die orde te clongi Eñ als bernaert
dit een luttel langhe hadde laten lidē so op
sette hi hē weder te roepen mit enen brief
Doe bernaert desen brief dichte daer butē
endē desen brief een ander monic vut sinen
mōde screef so viel een haestelick reghene
Eñ doe die ghene die dē brief scref dē brief
wolde hebbē doe seide sinte bernaert Het
is gods werc eñ en outsiet di niet te scriuē
aldus screef hi dē brief middē indē reghen
al wast dattet al ōme reghende nochtan
verdreef die craft der godlijcker liefden dē
reghen vā daer Doe in een cloester oz ber
naert ghemaect hadde ghecomē was ene
grote vergaderighe vā vlieghen ia so gro
te dat si die monickē also grote pyne dedē
so seide hi Ick verban se Eñ des morghēs
vonden si se alle doot Doe bernaert was
van den paeus te melanē ghesant dat hij
versoenē solde mitter kerckē Ende doe hij
te papien ghekeert was so brachte hē een
man zijn wijf die beseten was Eñ die du-
uel begōde vut des wijfs mont te roepen
eñ bernardus lasker eñ scande te seggheñ.
Dese die porepe eet in wermoes en sal mi
niet verdriuē vut mine woeninghe Ende
sinte bernaert sanden se tot cyrus kercke
mer sinte cyrus wolde zijn gast oz vorde
le gheuē ell en wolde dit wijf niet ghene-
sen Eñ aldus brachtmē se weder tot sinte
bernaert Doe begōde die duuel vut harē
mōde te spreken Cyrus en sal mi niet ver-
driuen noch bernardus du en sultse mi oz
vut iaghen Hier op ātwoorde bernardus
Cyrus noch bernaert en sal di oz verdriuē
men onse here ihesus crist9 Eñ hi dede zijn
ghebet eñ die duuel sepde Hoe gherne sol-
de ick vut dese quade quene gaen om dat
ic so swaerlic in haer ghepinicht bin Ick
solde gherne vutgaen mer ic en mach niet
wāt die grote here en wilts niet Bernar
dus sepde Wie is die grote here Die du-
uel seide ielus vā nazareth Bernaer sepde
hē Hebste hem ye ghelien Doe ātworde
hi iae ick Doe seide bernaert Waer laeth
stu hem Hi seide In der glorie Eñ bernar
dus seide . woerstu idēr glorie Doe ant-
woorde hi Ja ic Doe seide bernard9 . hoe
quaemstu daer vut Doe sepde hi mit luci
fer vielē wi ene grote menichte Dit spraet
al die duuel droefelick daer si dat alle hoor
den vut der quenē mont Bernaert sepde
hem Soltstu wel willen weder keren in
der glorien Eñ die duuel lachte al schate
rende in wonderlijcke maniere endē sepde
Het is te laet Eñ doe bede bernaert ende
die duuel voer voer vuten wijue Hē doe
bernardus vā daer gheuarē was so ghic
die duuel daer weder in Ende haer man
liep tot sinte bernaert eñ seide hē hoe dat
daer gheuarē was Ende bernardus dede
haer een briefkē andē hals hāghen daer in
ghescreuē was Duuel ick beuele di inden
name ons herren iesu cristi dat du nūmer
mere en ghenaeckes desen wijue . do dit
ghedaen was so en dorst hi haer oz meer

ghenaken Te equitanien was eyn wijf die zeer onsalich wort vā eyn alf die duuel Dese alf reetse vij .iaren eñ besmettese mit ongelouiger oncuyscheit Doe daer sunte bernardus quam dzeyghede die duuel dit wijf dat si tot hem niet en ghinghe want hi seydt tot haer dat hi haer niet helpē en mochte .eñ oec ghinghe si tot hem hi soldē als bernaert wech waer soe zeer quellē die hi te vozē zeer beminde .Oyer dit wijf ghic mit groter betrouwē tot bernardū eñ cla ghede hem al streyende haren noot .Ber nardus seyde Neemt minen stock eñ legtē in v bedde can hi dan wat doen dat doe . Doe si aldus op haer bedde lach quā dye alf mer hi en mochte niet doen dat hi mit haer plach te doen noch hi en mochte dat bedde niet ghenaken mer hi dzeyghede dz wijf anxtelijcken dat hi dit wreken solde als bernardus wech waer .Doe si dit ber nardo ghesecht hadde vergaderde hi allen dat volck eñ gheboet dat eyn yeghelic een bernēde keerse in die hant dzaghen soude eñ voer alle die verghaderinghe verbande hi den alf Eñ verboet hem dat hi desen wi ue noch gheyn ander meer ghenaken en moeste .Eñ soe wort die vrouwe vander oncuyscheden verlost . Doe sinte bar nardus ghesendt was in dese selue pzouin cie om dat hi hi den hertoghe vā aquitani en weder soenen solde mitter heiliger kar ken Eñ die hertoghe in gheynder manie en wolde worden ghesornt soe ghinc sin te bernardus misse doen eñ die hertoghe bleef staende buten der dozen vnder kar ken als eyn verbannen man Doe sint ber nardus pax domini sit semper vobiscum ghesproken hadde soe seyde hi dat ghebe nedide lichaem ons heren ihesu christi op die patene ende hi droghet mit hem Ende hi ghinck mit eynen ontsteken aengesicht ende oeck mede mit bernenden oghen endē hi aenghinck den hertoghe mit vreselijkē oghen ende woerden ende seyde aldus Wij hebben di ghebeden ende du hebtes veronweert mer sich marien sone die eyn heer vander karcken is die du vervolgest hi is tot di ghecomen Sich hier is dynen rechter in wyens name alle knyen wordē gheboghen inden hemel inder aerden endē inder hellē .Besich hier dijn rechter daer dijn viel voer sal comē saltu hem alsoe ver ontwaerden alstu sinen knecht verswaer ste wederstane hem nu ofstu mogheste Eñ te hant wort die greue verstijft eñ beefde mit alle sinen lichaem eñ viel alsoe voer sin te bernardus voeten . Doe stiet hem bar nardus mit voeten eñ hiet hem op staen omme der sentencien godes te hozen . Eñ hi stont op al beuende eñ hi volbzocht hē al dat sinte bernardus beual . Dese greue of hertoghe was sinte willem alsmen in sinen leuen leest Doe bernardus in alle manien ghecomen was omme eyn grote onruste te vreden . soe sende hem eyn aertsbischop een eersamich clerck te ghemoete Ende als dese clerck seyde tot sinte bernar dum dat hem zijn heer te ghemoet gesent had soe ātwoerde hi Een ander here heeft di ghesepnt Des hadde die clerck wond eñ seyde dat hem nyemāt ghesenpt en had de sonder sinen here die eertsche bischop . Sinte bernardus seyde weder du dwael ste sone du dwaelste wāt die here cristus heeft di gesent Doe dit die clerck vstōt so seyde hi meyndi dat ic eyn monic worden

wil dat en moet mi niet gheschien want
dat en dachte ic nie noch in mijn herte eñ
binnē den seluē weghe soe liet die clerc die
werelt eñ hi wort een monic vā bernaer-
dus hant ghecleet Doe hi een edel ridder
in sine orde ontfanghē hadde eñ dese rid
der bernardū volghede so wort hi alte se-
re becoort Mer doe een vā den bruederen
hē alte droeuich sach so vraechde hi hē die
sake daer of eñ hi ātworde hē ic weet wel
dat ic nūmermere blide wesen en sal Doe
die brueder dit woort sinte bernard⁹ ghe
secht had so bad hi neestelic voer hē Eñ de
brueder die te vorēs droeuich was ende se
rich scheen die wort vā die tijt voerr vro-
limer dā die ander Endē doe die voerseide
brueder den ridder verweet die droeuic-
heit die hi hē gesecht hadde soe antworde
hi Seide ic dat ic nūmermere blide wesen
soude so seg ic nu dat ic nūmermeer droe-
uich wesen en sal . Doe sinte malachias
die biscop vā hierlant in sinte bernaerts
cloester ghestoruē was eñ sinte bernard⁹
ouer hē misse dede so openbaerde hem god
malachias glorie Eñ mit ons heren ispre
kinghe so verwandelde hi die forme van
dercollecten na dien dat hi dat sacrament
gheuomē hadde eñ seide eñ sanc blidelick
ald⁹ God die dē hillighē dijnre hillighe v̄-
dienstē hebt ghelijcket ghif dat biddē wij
dat wi die zijnre duerbarē doot feesten be
gaen naeuolghē moetē die exēpelen zijns
leuēs ouermits onsen here ilesum Eñ doe
hē die rigiere des choers seide dz hi dwael
de so seide hi ic en dwale niet wāt ic we-
te wel wat ic segge Daer na ghinc hi tot
malachias lichaem eñ custe zijn heylighe
voeten Doe beruaert in dat beghinsel vā
der vasten wort versocht vā vele nieuwe
ridders so badt hi hē dat si hē in die hilli-
ghe tijt woldē opholdē vā ydelheit eñ vā
lodderie wachtē Eñ doe si hē dat nz louē
en woldē so hiete hi datmē hē wijn solde
voerschenckē eñ seide drinct der sielē drāck
Eñ doe si ghedrōcken haddē voerē si alte
hant totter stadt Eñ si die niet gelouē en
woldē een luttel tijts hē te wachtē si ga-
uen doe al haer leuē lāc gode Ten laetstē
doe sinte bernaert sinē doot naecte so sey-
de hi sine bruederē Ic late di drie dinghen
die ghi holdē sult die ic in mine leuē gehol
den hebbe so ic naest mochte Niemant en
wolde ic vertoornē noch schāde doen Eñ
viel daer zomwijle yemāt in dat v̄huede
ic als ic best mochte . eñ altoes loefde ic mi
seluē min dā een āder . alsmē mi misdaen
hadd̄ so en begherde ic ghene wrake ouer
den ghenē die mi misdede Siet ick laet v
godlike liefte verduldicheit eñ oetmoedic
heit Na dien dat hi vele miraculē gedaen
hadd̄ . eñ hi C eñ lx cloesterē gesticht had-
de eñ hi vele boecken ghemaect hadde do
hi xliij . iaer olt was Jud. iare ons heren
M C eñ liij . soe sterf hi onder sine kinde-
ren ende on der sine deuoten bruederē hā-
den Nae sinen doot ende na dat hi van de
se verghanckelike werelt ghescheidē was
vertoonde ende openbaerden hi menich-
werue sine glorie want hij openbaerden
enen abt nae sinen doot in zijn choer end̄
hi hiete hem dat hi hem volghen solde eñ
Ende doe hi hem volghede so seyde hem
sinte bernardus Siet wi comen ten ber-
ghe lybacus ende du sulste hier bliuē ende
ick sal daer op ghaen . Doe hem die abt
vraghede waer ōme dat hi daer op gaen

wolde. soe seyde hi Ick willeeren. Dese abt haddet wōder eñ seyde vader wat ist datstu leren wilst wāt wi en weté nu nie māt die dijns ghelijc is in cōsten Eñ sinte bernart seyde gheyn cōste en is hier noch hier en is gheyn bekennē der waerheyt. Eñ mit desen woerden ontuoer hi hē. Eñ die abt merckede desen dach eñ hi vāt dat doe sinte bernaert ghestoruē was. Onse heer dede veel miraculen bi bernaerdum si nen knecht.

B

Inder stat salona sinte anastasi⁹ martelaers dach Dese doe hi ridder was eñ sach dat sinte agapitus inden tormenten cristum starckelick beliede soe riep hy eñ seyde der kerstenre god is groet eñ daer en is andets gheyn god dan hi. eñ doe de rechter dese woerden aurelianus den keyser gheboetscapt hadde soe geboet hi dat men hem doden solde.

C

Die octaue van onser lieuer vrouwen hemeluaert.

Te romen sinte thimotheus martelaren dach dese wort gheuāgen vāden rechter der stat traquinus eñ mit langher hoede des karckers vsaluwet eñ doe hi noch den afgoden niet offeren en wolde so worde hi dorde weruen gheslaghen ende mit ouer swaten gheyselinghen mishandelt. eñ ten laetsten ōthoeft.

Die legende van den heylighē mā sinte thimotheus.

Thimotheus wort onder nero vandē rechter der stat ghepassijt Eñ doemē hem pijnde eñ men zijn wōden bestroyde mit leuēden calcke eñ hi hier in gode danckede stonden daer twee enghelen besiden hem eñ seyden. heft op dijn hoeft tottē hemel eñ hi sach dē hemel ope eñ ihesum houdende eyn croen vā costelen steynē Eñ hi seyde Dese croen ōtfanghe vā mijnre hāt Dit merckēde eyn ghehietē appollinaris liet hem dopen. eñ si worden te samē ont hoeft indē iaer ōs herē. lvij.

Die legende van sinte simphoriaen eē martelaer.

Simphoriaen was gheboren in eynre stat augustubune. Doe hi eyn iōghelintk was so was hi swaer vā seden dattet scheen zijn olders seden te bouē te gaē Eñ doe die heiden venus feest hieldē eñ venus beelde droghē voer eradiaen den rechter soe was daer simphoriaen eñ en woudes niet aenbeden waer om si hem slogen eñ worpen in eyn karcker. Eñ daer na beloefden si hem veel ghoedes op dat hi den beelde offeren solde. mer hi seide Ghelijc dat onse lieue here can ghelden weldaden alsoe can hi oeck ghelden misdaden ende sonoen. Dat leuen dat wij cristum schuldich zijn te betalen van sculde laet ons dat ghelden mit begheerten. wāt het is al te spade berouwenisse alsmen voer den rechter eetst rouwe heuet. want ydele beloftē die ghemenghet zijn mit sotheyden vā honighe gheuen den herten die daer dwaselic in betrouwen venijnt in dat si wt storten. uwe begheerte al geheel zijn al uwē wille nochtās en besit si niet. want si is mit des duuels conste ghebonden eñ gheholden in onsalighenghewinne Ende als v blischappen beghinnen te claeren ghelijke den glase dan breecse. Doe worde dye richter toornich. ende hi ghaf die sentēcie

datmen simphoriaen dodē solde End doe
men hē tot sinē dode leide so riep zijn moe
der vā achter end seide Sone sone laet di
ghedencken des ewige leuēs siet opwert
eñ besiet dē ghenē die indē hemel regniert
men ontnemet di dat leuē niet mer mē v̄-
wandelt di in een beter leuē Eñ altehant
so wort hi onthoeft Eñ die kersten namē
zijn lichaem eñ si begroeuē dat eerlic En-
de tot sinē graue daer gheschiedē vele mi-
reculen also dat hē die heiden oeck haddē
in groter erē Gregori⁹ vā toers die secht
dat een kersten man daer hi ōthoeft was
die stenē die mit sinē bloede besprongheu
warē Eñ hi leide se in een siluerē vat dat
ōme becledet was mit holtē brederē End
doe hi dit in enē borch gheset hadde ende
die borch v̄brāt wort so haelde mē dz vat
ghehele eñ onuerbrāt daer vut . Hi was
ghepassiet in dē iare ons herē . cc . eñ lxx .

D

¶ In licien der stadt egea der hilligher
martelaren dach claudius asterius eñ neo
nis die na wrede tormēten gecrucet wa-
ren .

¶ Op den seluen dach sinte zacheus bis
cop die de vierde na sinte iacob die kerc vā
iherosalē ouerclaerlic regierde Eñ ꝛc

E

Sinte bartholomeus apostels dach
dese predicten dat euangeliū in in-
dien eñ veruollede daer sine martelie

¶ In die stat vā ruwaen sinte adoenus
biscops eñ confessoers dach . Eñ ꝛc

¶ Die legende van den hillighen apo-
stel sinte Bartholome⁹

Bartholome⁹ doe hij i indiē quā
dat in dz eynde vā der werelt is
so ghinc hi in den tempel daer dz
een afgod in was die astaroth hiete eñ hi
bleef daer woenende als een pelegrim In
desen afgod was die duuel die seide dz hij
die siecten ghenas mer hi en ghenas se nz
Mer hi dede dat haer hare siecte nyet soe
sere en quellede Eñ die tēpel was vol siec-
ker menschen mer si en mochten gheen āt
woort ontfanghē van dē duuel Eñ si ghi
ghen tot een ander stadt daer een afgod
was die berith hiete . ende doe si hem vra
ghedē waer ōme dat astaroth haer god
niet en antwoorde . Doe seide hij . Dijn
god is mit vuerighe ketenē ghebōden eñ
hi en mach niet spreken noch zijn ademe
verhalen eñ van die tijt dat gods apostel
sinte bartholome⁹ in den tempelghecomē
was Si seyden hem . wie is dese bartho-
lomeus Die duuel seide Hi is des almach
tighē gods vrient eñ hi is ghecomē in de-
se prouincie dat hi alle die goden vā indiē
verderuē sal Si seidē Segt ons een teickē
van hem dat wi hem moghen vindē Die
duuel seyde hem . zijn haer is swart ende
kerspel ende zijn vleysche is wit Ende si-
ne oghen zijn groot ende zijn nase holen
zijn effen ende recht eñ slecht Ende sinen
baert die is lanc eñ heuet een luttel graeu
haers ende hi is een middelbaer man vā
lancte ende sine stēme ludet als een basu-
ne ende hi heuet eēn witte heucke an dye
verciert is mit purpure ende hi heeft oeck
ōme enen wittten mantel ende die heft in
elckē hoecke enen roden stene Ende binnē
ses ende rwintich iaren en zijn sine cleder
niet versleten noch oec sine scoen vuyl ge

worden Eñ hōdertwerue des daghes be
det hij al knyelende eñ hondertweruē des
nachtes . Eñ die enghelen wanderen mit
hem eñ si en laten hem nymmermeer moe,
de worden noch hongher hebbē eñ altoes
vā aenghesichte gheduert hi alleis mit bli
den eñ mit vrolijckē ghemoede Hi voerseit
alle dinghen eñ hi can alle tonghē vā allē
luden Eñ alstu hem soecken saltste wil hij
alsoe sal hi hem vertoenen Mer en wil hy
niet soe en saltu hem niet connen vindē
Eñ ic bidde als ghi hem gheuonden hebt
dat ghi hem bidt dat hi hier niet en come
dat mij zijn enghelen niet en doen dat sy
mijn ghesellen ghedaen hebben . Eñ doe
si hem twee daghen doer eñ weer doer ge
socht hadden eñ niet gheuinden condē soe
riep eyn die beseten was op eynē dach eñ
seyde . Berthdlomee apostel godes dyne
bedinghe die onsteken mij Eñ bartholo,
meus seyde hem swijch eñ ghāck wt hem
Eñ te hant wort hi v̇lost . Als dat die co,
ninck polmius sach eñ vā dien lande hoer
de die eyn beseten dochter hadde eñ hi sen,
de totten apostel eñ bat hem dat hi tot hē
comē wolde om zijn dochter ghesondt te
maken . Doe die apostel tot hem gecomē
was eñ hi zijn dochter mit ketenē ghebō
den sach wāt si pleechse te scueren die tot
haer quamen . Doe dedese die apostel te
ontbinden eñ niemāt en dorste doe bi ha,
re comen mer die apostel seyde Ic holde dē
duuel die in haer is ghebōden eñ hi ōtsiet
v eñ te hant wort si ōtbonden eñ verlost .
Doe dede die coninck cameels laden met
siluer eñ mit golde eñ mit duerbaer ghesteē
ten Eñ hi dede den apostel soeckē mer mē
en condes niet vinden mer des saterdages
vroe soe openbaerde hem die apostel dē co
ninck alleyn in zijn camer ende seyde hem
Wat hebstu mij alle den dach ghesocht in
golde in siluer eñ mit costelicken ghesteyn
ten Dese ghifren zijn nootruftelijcke den
ghenen die eertsche dinghen soecken mer
ic en beghere eertsche noch vleyschelicken
ghoets . Bartholomeos beghan hem doe
vele te leren hoe wij verlost waren Eñ hi
thoende hem onder die ander hoe crist⁹ dē
duuel verwan ouermits wōderlijcke beta
melicheyt bi crachte eñ bi gherechticheyt
eñ bi wijscheden . Want het was wel be
tamelijck dat hi der maghet sone v̇wan
dat was adam die ghemaect was vanḋ
aerden die noch maghet was . hadde ver
wonnen . die wort verwonnē vander ma
ghets sone . Hi verwan oeck machtelijck
als hi hem oeck machtelijck verdreef van
zijn re heerscappie welcke heerscap die du,
uel aen hem toech omme dat hi adam ver
steken hadde daer wt Eñ alsoe eyn tyran
verwonnen heeft die zijn ghesellen sendet
dat si ouer al sinen tytel verheffen souden
eñ den tytan verdryuen solden . Alsoe seyn
det ihesus christus die eyn verwinre is al
lesins ouer al zijn boden om dat hi des du
uels oefeninghe niet maken solde eñ criū⁹
oefeninghe setten . Hi verwonnen oec ge
rechtelijcken wāt dat was recht dat dye
die den mēschen gheuāghen hielt om dat
hi hem mitten eten verwan dat hi soude
worden verwonntn vā eynen mēsche die
vaste so dat hi hem niet lāger gheuāgē en
solde holdē Des duuels conste wort oeck
dicwile bespot mit des dnuels consten .
Want des valschē duuels cōste was als
een valcke eyn voghel vanget inder wilḋ

nisse also christū vanghē solde opwert dz hi daer vastende gheen hōgher en hadde dat hi zōder twifel god wesen solde . mer waert dat hē hongherde dat hi hē becorē solde als hi adā dede eñ mit die spÿse verwinnen Mer om dz hē hongherden so en mocht hi niet wetē dat hi god was noch noch hi en mochte niet v̇winnē want hi en cosenterde sine becoringhe niet Doe hi die sacramēten vāden geloue ghepredict hadde so seide hi dē coninc Wolde hi ghedopet wordē also solde hi hē sinen god tonen ghebōden mit yseren ketttenē . Des anderē daghes doe die biscop besiden des conics pallaes dē afgodē offerdē so begōde afgod te roepen eñ seide Ghÿ onsalige mēschen holt op ons te offeren op dat v niet quader en werde dā mi die ghebōdē bin vā cristus enghelē den die ioden cruceden mit gloeyēde ketenē wāt si meendē dat hi vā den dode solde wordē gheholdē Mer hi vinc die doot die ōse coningine is Eñ hi heeft onse grote prince ghebonden mit barnēde ketenē Eñ altehāt namen si selen eñ bōden se den afgod om sinē hals om dat si hē neder treckē solden mer si en mochtē niet Eñ de apostel beual dē duuel dat hi vten afgod solde varē eñ hē breken solde Eñ altehāt voer hi vut eñ brac al die afgoden vā den tempel Eñ daer na dede die apostel zÿn ghebet eñ ghenas alle die siecken vā den tempel Eñ die apostel wide den tempel in godes ere eñ beual dē duuel dat hi wech voer i die wildernisse Do openbaerde daer die engel gods eñ vloch al dē tempel doer Eñ hi maecte mit sinen vingher in die vier hoecken vāden tempel een cruce eñ seide Dit secht die here . ghelÿc dat ic v alle ghesuuert hebbe van alle uwe crācheidē also sal dese tempel ghesuuert wordē vā alle smitten Eñ die ghene die daer in plach te woen: den die apostel heeft versant in die wildernisse dē sal ic v tonē Eñ als ghi hem besien hebt dat ghi hē niet ontsien en sult Met aldusdanighe teiken als ic in desen steen ghemaect hebbe alsulc maect in v voer hoeft Doe toonde hi hē als een moriaen die swarter was dā een cole die een scarp ansicht hadde eñ enen langhē baert totten knyen toe ende haer totten voeten lanc die vuerighe ogē hadde die vonckē gauē als gloeyēde yser Eñ hem scoten vten mōde eñ vut die nase vuerighe vlāmen vā sulphur eñ hi hadde achter sine hāden ghebōden mit vuerige ketenē Eñ die enghel seide hē Om dat du ghehoort hebste dat di die apostel ghebōden heft dat du alle die afgoden vāden tēpel ghebroken hebste soe sal ic v ontbindē dat du gaetste in ene stede in die wildernisse daer gheen mensche en woenet Ende daer sulstu wesen tot doemsdaghe toe Ende doe die duuel van den enghele ontbonden was so voer hi ewech mit grotē gheschalle ende mit vreselÿcken gheruchte ende die enghel godes voer totten hemel daer si dat alle saghē . Doe wort die coninc mit zÿn wÿf eñ mit zÿn kinder eñ mit vele volcs ghedopet eñ hi liet zÿn rÿc eñ wort des apostels discipel Doe vergaderden alle der afgodē biscopen te astragen totten coninc sinē brueder Ende si clagheden teghen den apostel godes dat hÿ alle hare afgodē v̇dorue hadd̄ eñ den tempel ghebroken Ende dat hÿ den coninck ouermits gokelie bedroghen hadd̄ . Doe

wort astrages die conick toernich eñ sein de wapēde mānen omme dē apostel te vā ghen. Eñ doe hij voer den coninck ghe, brocht was soe seyde hem die coninck Bi stu die ghene die minē broeder verkerdest Die apostel seyde hem Ick en hebbe hē nz verkeert mer bekeert. Die conic seyde hē Alsoe du minē broeder hebste doen laten sinen god eñ in dinen god ghelouet alsoe sal ick di dinē god doē laten eñ minen god doen offerē. Die apostel seyde ick bāt den god die dijn broeder oefende eñ ick toendē hem ghebōden eñ ick dwāck hem dat hij den afgod brack mogestu dit minen god doen soe saltu mij dinen god doen aenbe, den, mer doe ick dinē god breken so ghelo ue in minē god. Doe dit die apostel seyde soe quam die coninck die boetscap dat na stach zijn god ghebrokē was Doe schoer de die conick zijn purpurē cleyt dat hi aen hadde eñ liet dē apostel mit cluppelē slaen Eñ als hi gheslaghē was dede hij hem al leuēde villē eñ die kerstē begronē zijn lich, aem eerlick. Mer die conick astrages end̄ der afgodē bischop wordē mittē duuel be setē eñ si storuē alle Mer die conic pollinio was gheordineert tot eyn bischop eñ xx. iaer dede hi ynnichlick eēs bischops dienst eñ sterf in vreden.

Hoe sinte bartholomeus ghepassijet was zijn menigherhāde vermoedē. wāt sinte dorothe9 secht dat hi ghecruyst was wāt hi secht ald9 Bartholomeus predic, te die vā indien eñ hi ghaf hem sinte ma, theus euāgelium bescreuē in haerre spra ken Hi sterf in die stat albana gecruyst ne derwaert mittē hoefde Eñ theodorus seit dat hi gheuilt was Eñ men leest in velen boecken dat hi ōthoeft was. Dese cōtra rie machmen aldus verschonē eñ men ma ghe oec seggen dat hi eerst gecruyst was eñ eer hi aen den cruce starf detmē ofdede eñ deden villen om dat hi te meerder pinē immers liden solde. ende datmen daer na dede ōthoefden.

Exempel.

Inden iaer ōs heren. ccc. eñ. xx. soe quamen die sarracenē in ciciliē eñ verderfden dat eylant van lipaticanen daer sin te bartholomeus lichaem was en de si braken zijn graf eñ stroydē zijn beyn der. wāt zijn lichaem quam in dat eylant van indien aldus Doe die heyden saghen datmen sinte bartholomeus lichaem vele eren dede om die grote miraculē die hi de, de soe haddē si des ōwaert eñ beslotē hem i eyn lodē vat eñ worpē in die zee Eñ ald9 quā hi mit grotē gheleyde ten eylāde. Eñ doe die sarracenē zijn beynre gestroit had den doe si wech waren opēbaerde hē dye apostel segghēde. Stāt op eñ v̄gadert mi ne beynre Die monick seyde waer om sal ic dijn beynre v̄gaderē of erē alstu ōs heb best laten verdoruē Die apostel seyde On se heer heuet lange dat volck gespaert om minen wille eñ doer beden van mij. mer omme dat haer zware sonden alsoe won derlijcke groet worden soe en mochte icse niet langher verbidden. Ende doe die mo nick seyde eñ vraghede hoe hij zijnre ghe beynre solde moghen gheuinden onder al soe vele andere vreemder ghebeynten soe seyde die apostel. Du saltste des nachtes ghaen vergaderē eñ du salt die beenderen op nemen die blencken sullen als een vuer Ende die monick vantse allegad̄ alsoe die

apostel seide Eñ hi ghinc in een scip ende voerde se te beneuentanen dat is apulien in metropolen oÿer men secht nu dat si te romen zÿn Nochtā segghen die vā beneuentanē dz si zÿn lichaem noch hebbē

Exempel

Een wÿf brachte een vat vol olie om dat si se ghietē solde in sinte bartholomeus lampe mer hoe sere datmē datmen dat hielt ouer die lampe daer en quā niet vut Nochtā doe si harē vingher in dz gat stac soe reicten si daer natte olie vut Doe riep daer een Ic mene dat dz den apostel nz ōtsaudic en is datmē dese olie in sine lampe ghietē solde Eñ hier om goten si se in een ander lampe eñ altehāt quā daer olie vut

Exempel

Doe die keyser frederic⁹ beneuentanz verderfde eñ alle die kercken die daer waren Eñ doe hi gheboot datmē alle die stat tot een ander stede voerē solde so mercten een man eñ vant vele edel mānen mit wit ten ghecleet dye schenē onderlinghe enen raet te hebben Eñ doe hē dat groot wonder hadde wat dat wesen mochte endē hÿ dat een vā dien ghuraghet hadde so seide hi Dit is bartholom⁹ die apostele mitten anderen hilligē die in dese stadt kercken haddē Eñ si zÿn vergadert om dat si onderlinghe vraghen sullen eñ ouer een dra ghen wat doot dat hi sterue sal die se vut hare stadt verdreuē heeft eñ si hebben onder malcander mit waerachtighe sentencie vutghegeuē dat hi zōder verbeidē solde moeten comē voer gods ordele eñ daer vā dese dinghen moeten ātwordē Eñ na een luttel tÿts so sterf die keiser enē onsalighen doot

Exempel

Men leset in een boec vā die hilligē miraculen dat een meister alle iaer sinte bartholome⁹ feste hoechlic vierde Eñ daer de se meister predite so openbaerde hē die duel in die ghelÿckenisse eenre schone iongrouwen Eñ hi werp sine oghen op haer eñ node se ten eten Eñ doe si ter tafelē waren gheseten so arbeide si sere den meestet te ōtsteken mit hare liefte oÿer sinte bartholomeus quā voer die die doze in ghelÿckenisse van enē pelgherim eñ badt sere datmē hē in lite om sinte bartholomeus wille Eñ die iōcfrouwe ōtriet hē dz eñ mē sande hē broot mer hi en wolde dz nz nemen Nochtā badt hi dē meister hi dē bode dat hi hē seghē solde wat hi meenden dat meest proper ware in dē menschē Doe hē die meester seyde dat lachen van den aensichte so seide die iōcfouwe Het is die sunde daer die mēsche wort mede ōtsanghen eñ gebozē eñ leeft Daer op antwordē sinte bartolome⁹ . dat dit die meyster voert brochte mer dat wÿf gröderden dat bet Anderwerf sande die pelgrim totte meyster dat hi hē seggē solde welck die stadt waer een voet groot daer god in de werelt meest miraculē dede Eñ doe hē die meister seide die stede daer dz cruce stont daer onse here god groot wōder an dede so seide dat wÿf Het is der mēsceen hoeft daer i is die liefte der werelt Eñ die apostel pÿsde haerder beider redene Ten vierdē waghede hi . hoe verre dattet was vā dē hemel tot in der hellen Eñ doe die meister sede dat hi dz niet en wilte so seide si Nu sie ic wel dat ic werde te neder gescupt wāt ic weet wel dz ic vā dē ene totē ādere ghevallen bin eñ ic sal di dz moetē tonē Doe

viel die duuel ōder die ander mit grotē ge
schalle Eñ doe si dē pelgrym sochtē soe en
vonden si hem niet. ¶ Dustanighē mi-
rakel leestmen oeck vā sinte andries Dye
abt sinte theodorus die eyn groet leeraer
was secht aldus Sinte bartholomeus die
apostel predicte in icaonia. eñ daer nae in
indien. Eñ ten laetsten in die stat albane
dat was in grote armenien. daer was hy
eerst gheuilt. eñ daer nae ōthoeft eñ daer
is hi begrauē Eñ doe hi vā gode was ghe
sendt om te prediken. so seide hi hem mijn
iōgher ghāck prediken ghāck vten stride
wes ōtfanckelic die vresen ick veruulle mi
nes vaders werck. Eerst orconde onder
dine broeders volle dat vat dat nootdruf-
tich is volghe dijn meyster nae eñ doch al
soe dijn here dede bloot teghen bloot endē
vleysch teghen vleysch leuerē. doe ic ghepi
nighet was doghede ick vrede du salt wa
pen hebbē dat sal ghoedertirēheyt wesen
in die pine sachtmoedich eñ in quadē ghe
doechsaemheit in die ghene die verlorē bli
uē. Dese apostel en was niet wederstrib
bēde mer veruollēde dat ghebot des herē
Eñ hi ghinc wech verblidēde als eyn licht
deser werlt om dat hi verlichtē solde die v̄-
duystert waren. Eñ als solt der aerdē om
dat hi solten solde die onwise luden Ende
als eyn acker mā om dat hi gheystelijcke
oeffeninghe solde doen. Sinte peter leer-
de die gheslachten mer bartholomeus on
dersochte naerstelick dat lantscap. Peter
dede grote wōderen mer bartholomeus
grote miraculen Peter was ghecruyst ne
detwaert mittē hoefde mer nae dien dat
bartholomeus leuēde gheuilt was wort
hi ōthouet. Alsoe veel gheeystelichedē als
peter mochte doercomen alsoe vele mocht
bartholomeus begripē. Sij maecten endē
verhieuē zeer die karcke Eñ bertholomeus
hadde die ander gheystelike gracien als
sinte peter. ¶ Dese was die middelsten
vāden twaluen apostelen eñ hi gheuet an
beyden siden gheluyt vā godlijcke reden.
ghelijck dat die cythare haer gheluyt ghe
uet an beyden siden. Die apostelen deildē
hem oner alle die werlt eñ worden verbo
den eñ erauten des conincs vā allen conin
ghen. Dese hadde te deyle eñ tot harē ca
uele armenien vā euilath tot gabaoth Si
et hoe hi mitten ploech zijnre tongē doer
aerde die velden sonder redē Eñ doe hi die
woerden des gheloues leyde in die diephe
den der herten hoe hi godes paradijs ende
zijn wijnghaert plante eñ hoe hi tot allen
siecheyt medecijn ghaf Eñ hoe hi die ōuer
stādelijcke doerne wt grauede. eñ hoe hij
timmerde die lere der ōuechtichede. mer si
ghauen den schepper ōghelijcken loen dat
was voer oneer voer benedictie vloeken.
voer ghiften pine. eñ voer een rustelic leuē
den bitterē doot. wāt nae dien dat dese a
postel onuertallijcke tormēten ghedoghet
hadde eñ vā hem ludē ghedoot was nae
dien dat hi vā deser werlt ghesceydē was
soe en verrokelosede hi die ghene niet dye
hem doden mer hi ōtfincse in sinē miracu
len. mer haer beestelick herte en haddes
niet dat sy oeck begheerden noch nyet en
was datse vander quaetheyden ghetrec-
ken mochten. Wat doen si doe voert aen
si worden doe alle te samen gheckelijcken
versot teghens sinen eerwaerdighen heili
ghen lichaem. Die siecken veronweerdē
die ghene die de werlt ghenas. ende den

ghenen die den blindē leydet mitter hant die bestuert dat schip dat verderuen solde eñ die die doden verwect Eñ hoe deden si dit wāt si worpen zijn hilighe lichaem in die se Mer dat sehrene wort verheuen mit gheruchte vten lande van armenyen mit vier ander martelaers screnē die mit hem oeck in die see ghewoꝛpē warē om dat si oec miraculē deden Eñ si voerē doer die lā ghe se eñ si dienden als knechtē dē apostel eñ quamen in cicilien in een eylant dat he te liperarijs Also dat openbaer wort ho, sti den bischop die daer was Dese rijcke scat die quā tot enē armē wijue Ende de, se costele steen die quā tot enē onedelē en, de dit alte clarē licht dat quā tot enē droe uer Die ander vier scrienē voerē elc in een zōderlinghe lant eñ lieten des apostels li, chame in dat eylant wāt dese apostel san, de dese vier mattelarē weder ostwert Dē enen dat is te weten papinū sende hi te mi las in syrien Mer den anderē dat was lu ciaen sande hi te messiam Ende die ander twe stuerde hi int lant vā calabris dz was gregorise sande hi te columne Eñ acasiū sande hi in ene stat die cale hiete end daer doet hi noch op den dach vā huden grote miraculē Aldus wort bartholomeus ōt, fanghē in dat eylāt mit grotē loue eñ mz vele keersen Eñ men stichte daer een eerli, ke kercke In dit ēylant was een berch de vulcaen hiete eñ hij was seer hinderlic die luden in dien eylande om dat hi drie milē verre eñ een half vuer vut schoot . Dese berch vloech wech ter ter se waer eñ bleef daer hanghende soe dat dat noch schijnet ende duncket den ghenen die dat sien als ene ghelijckenisse vā vuere dat vlieghet .

Nu salige apostel bartholomeꝰ god groe, te di die biste claerheit des godlijcken lich tes eñ vischer der hilligher kercken vā die onderscheidē vischen die vā den verderfli, ken gheuāghen zijn Soete vrucht van dē leuēdighē wijngaert die dē duuel wōdes die welcke de werelt wōdet mit sine mor dinghe Die zōne vāder werelt moet vbli den die alle dinc verlicht Mont godes fō, teyne die altoes vutuloeyet ghesontheyt die die se ghehillicht hebste mit dine voet stappen die alle dat lāt hebste root ghe, maect mi, mit dinē bloede die opgheuarē biste ten hemel daer blincste in dat middel van godes scarē du blincste daer in claer, heide vā onuerghāckelijcker gloriē ende verblides daer in groter bliscapē van on, uersadelijcker gloriē ende vroechdē . Dit secht Theodorus .

F

In den lande van vermandoys sinte hunnegundis iōcfrouwē dach

Opten seluen dach sinte gregorius biscops van vtrechts eñ confessoers dach Ende noch meer ander . ꝛc

G

Te romen sinte seuerijn paeus ende martelaers dach die die viertiende na sin, te peter was eñ wort ghecroont mit die martelie eñ wort begrauen op sinte calix tus kerchof .

Te romen der heilligher martelareñ hyreneus eñ habundius dach die in sinte laurēcius leuen bescreuē worden

In ytalien sinte secundus martelars dach Dese was vri edel eñ een leydsman vten legioen der hillighen thebeen marte leren . Eñ noch .

A

TE capuaen sinte rufus martelaers da ghe die sinte appollinaris sinte peter des heylighē apostels discipel leerde doe hi noch eyne groete vorste was van groeter weerdicheyt.

¶ Inder stat aralatensi sinte cesarins eē bischop ende eyn man van wonderlijcker heylicheyt.

B

IN affrijcken des heylighen vader sinte Augustinus dach eyn biscop en eyn hoghe leerer wies reliquien eerste wt zijnre stadt yponen om den barbaren tot sardinen ghebrocht worden eñ daer nae vāden coninck vā lombardien te papi en weder ghebrocht eerweerdelijcken is verheuen.

¶ Die legende van sinte Augustinus leuen.

AVgustinus die heylighe eerwaer dighe eñ hoghe leere was gheboren wt affrica vā eender stat ghe hieten carthago. eñ vā edelen vader endē moeder. Sijn vader hiet patricius eñ zijn moeder monica. Hi was gheleert indē vij vrien cōsten soe datmē hem hielt voer een groet meyster vā naturen wāt al aristoti les boecken eñ alle boecken vā vryen consten die hi ghelesen conste die leerde hy bij hem seluen eñ verstontse alsoe hi secht indē boecke der biechten. Doe ic eyne quaden knecht vol quader begheerten was so las ic eñ verstont bi mi seluen allē boeckē dye ic las Oeck secht hi so wat ick cōste van sprekē vā ōdersokē eñ vā metē der figuren vā musica eñ vā ghetale dz vstōt ick sondē pine. Du wetes here god dat snelheiden des vstandes eñ scarpheit des lerēs dz dyne ghifte is mer daer of en dede ic gheyne offerhāde des loues Mer om dat die const sonder godlike liefte niet en sticht. mer sy maect houaerdicheyt soe viel sinte augustijn in die ōghelouelicheyt vādē maniche en die segghē dat christus ghedrochnissen was eñ dat gheyn verrisenis en is den doden. Eñ daer i duerde hi xv iaer. Hi was oec in desen loghenachtich dat eyn vighe boem plach te weynē alsmen daer of brac eyn vighe of eyn blat. Doe hi neghētien iaren olt was eñ hi las in een boec dat een natuerlic meyster maecte in welckē hi leerde datmē dit leuē vsmadē solde eñ die consten der naturē volghē soe ghenoechde hē aldustanighe boken Mer om dat hi daer niet in en vant ōs heren ihesu cristi naem die hi gheleert hadde vā zijnre moedē des mas hi zeer dronich. Eñ zijn moeder weynede zeer eñ si pijnde hem te bringhen tot eyndrachticheyt der karcken. ¶ Op eyn tijt alsmen leest in dat boeck zijnre belidinghe soe dochte haer dat si stont in eyn holten regule al was si drouich eñ zerich Ende neuen of besiden haer stont eyn schoen ionghelinck ende hi vraghede haer die sake haerder drouicheyt Doe seyde si Ic beweyne dat verlies mijns kīdes augustin⁹ Soe ātwoerde hi. Wes des seker waer du biste daer is hi. ende sich omme eñ doe sach si augustinū haer kint bi haer staen Doe si dit augustinum ghesecht hadde so seyde hi. du dwaelste wāt di en is also nz ghesecht daer hi is daer bistu mer daer du bist daer is hi. ¶ Alsoemen leest inden seluen boecken. Soe badt sinte augustinus moeder eēpaerlic eynē bischop dat hi wol

de bidden voer haer kint. Eñ doe si desen biscop hier of seer moeplic of was so antwoorde hi wt des prophetē mōde Gaet eñ weset seker wāt het is onmogelic dat een kint daer mē aldus vele om weent verderuē solde Eñ doe sint augustijn menich iaer te carthaginē rechorica gheleert hadde so voer hi al heimelic te romē dat dat si ne moeder niet en wiste Endē daer vergaderde hi vele iōgheren Eñ doe hē zijn moder gheuolghet was totter stede dat si hē mit hāer weder brenghē solde of dz si mit hem gaen solde. so bedroch hi se eñ vloech des nachtes al heimelic vā haer Des morghēs doe si dat sach so vuolde si godes oren mit roepen Eñ in elckē dage so ghinc si des morghēs eñ des auōts ter kercken eñ si badt voer haer kint Tot desen tijdē so epschede die vā melanē vā simacho den richter vā romen dat hi hem senden solde een leraraer in rethorica Ende tot melanē was sinte ambrosius biscop eñ om die vā melanēs bede so sande hi daer augustinū Oer zijn moeder die niet rusten en conde quā mit groter pinē tot hem eñ si vant dz hi noch wel Manicheus noch wel kersten en was Eñ augustinꝰ begōde ambrosiū nae te volghē eñ sine predicacie nerstelick te horē Eñ augustinus was seer vlitich i sine predicacie of ambrosiꝰ pet seggē wolde dat teghēs die ongheloue waer vā dē manicheus of dat mit hē waer. Op ene tijt so disputirde sinte ambrosius langhe tijt teghēs die ongheloncheit eñ hi besca mede se mit openbare redenē also dat alle die dwalinghe verdreuē wort vut augustinus herte Eñ wat hē hier na gheschiedē dat secht hi indē boecke der biechtē aldus

Doe ick di eerste bekende so versloeghes die traecheit mijns schouwēs eñ du blincste sterckelic in mi eñ ic beuede vā liefte eñ van anxte eñ ic vāt dat ic verre vā v was in een lant vā onlijckenisse eñ mi docht dz ic een npeuwe skēme hoorde van bouē Ic bin grote lude spise walle ende du sultste mi eten eñ du sultste in mi niet verwādelen ghelijc die spise dijns vleisches mer du sultste in mi werden verwādelt Eñ alsoe hi daer secht so hem christus seer weighe noechde mer dat hem noch verdroot doer den nauwē wech te gaen. also sande god in zijn herte dat hi varen solde tot simpliciaen daer gods gracie seer in was dat hi hē segghē solde sine manierē Ende dat hi van hem vernemē solde welc die beste maniere ware vā leuen om te wāderen i godes weghen. in die welcke die ene aldꝰ eñ die ander alsoe ghinck wāt hem was ongheoechlic wat dat hi dede in die werelt ouermits die soeticheit godes endē der schoonheit des huses die hi liefhadde Eñ simpliciaen begōde hem te raden eñ seide Dat kinderē eñ maechdē binnen der kercken gode dienen eñ en sultstu niet vermoghen wat si doen Ofte vermoghent dese ende dese in hem seluen ende niet in gode wat so bestaestu in di eñ en staets nz werpe di seluē in hē eñ hi sal di ontfanghē endē ghenesen di En deser sprake so ghedoghte hi victorie Eñ daer of simpliciaen verbliden eñ vertelde ho die man doe hi noch heiden was om die wijsheit vā hem hadde te roemen op die merct een belde staende welcke wijsheit doe alte groot was geacht Eñ doe augustyn seyde dat hi kerstē was doe seyde simpliciaen Ic en gheloue

niet ick en saghe dij in die karcke Doe sey
de hem augustinus mit eynen bliden aen
sichte maken die muere eyn mēsche kerstē
Ten laetsten doe hi ter karcken ghecomē
was eñ hem al heymelijck als eyn bescha
met man dat boeck ghebrocht was daer
die punten vanden ghebodē ende vāden
gheloue in ghescreuē warē alsmen plach.
soe ghinck hi hoghe staen eñ lasse mit lud
stemmē daer die vā romē verwōderde. eñ
die karcke worter of verblijt. Doe quam
daer oeck eyn vā augustinus sonderlinge
vrieuden vā affrica die ponciaen hiet Eñ
hi vertelde hem des groten anthonius le,
uen eñ sine miraculen die cortelick ghestor
uen is in egipten onder constācien dē key
ser Eñ augustinus wort anxtelijcken ont
steken mit desen exempelen so sere dat hij
alipiū zijn gheselle ghestoort vā aensichte
eñ van herten anghinck eñ anxtelicke riep
wat ghedoghē wi wat horen wi. die on
gheleerden staen op eñ gripen den hemel
Eñ wij versinkē inder hellē mit onse lerin
ghe Of sellen wi ons schamen nae te vol
ghen om dat si voer ons ghegaen zijn eñ
en schamē wi ons niet dat wi doch nae en
volghen Eñ hi liep in een hof eñ viel onder
een vighe boem als hij seyt indē boeck der
biechten Eñ hij weende al te bitterlick en
de seide Hoe langhe salt morghē wesen eñ
morghē. eñ ontbeide nu eñ ontbeyde een
luttel nu eñ dat nu en hadde gheen eynde
Eñ ontbeide een lutel voer ghinc een lāge
tijt ende hij beclaechde hem seer vā zijnre
traecheyt al so hij naemaels scriuet inder
seluer boecke der biechten Ay mi hoe ho,
ghe is hi inder hoecheyt. Eude hoe diep
inder diepheyt. Ende du en ghaeste van
gheynre steden wech Eñ wij keren wed
omme tot dij. wercke here eñ doch eñ ver
wercke eñ roept ons weder. come voert
eñ begrijp eñ ghef roeke eñ beghin weder
te soecken Ick ontsach dat ick aldus solde
worden verdelighet van allen onledichey
den eñ alsoe veronledighet te worden dat
is te ontsien Ay olde schoenheyt ick bemin
ne di late eñ ic beminne di late die soe nieu
we biste. du waers binnen eñ ick buyten
Eñ daer sochte ic di eñ ick viel lelick in de
sen schonen dinghen diestu ghemaect heb
best Du waerst mit mij eñ ick niet mit di
Du riepste eñ brochste mine drofheyden.
eñ du verlichste eñ du verclaerste eñ veria
gheste mijn donckerheyt Du roecste ende
ic vertdech mijn adem ende ick adem dij.
eñ ick hebbe di ghesmaket eñ ic hebbe hon
gher eñ dorst tot dij. Du tastes mij ende
ic ben ontsteken in dinē vrede. Eñ doe hij
aldus bitterlijc weynde soe hoerde hi eyn
stemme die seyde. Neyn les neyn les Eñ
hi dede te hant sinte pauwels boec op eñ
hi sloech zijn oghē op dat eerste capittel eñ
las Doet aen onsen dere ihesum cristū eñ
te hāt vloeghē vā hem alle donckerheydē
der twiuelinghē. Hier en binnen beghon
den hem zijn tanden alsoe zeer te zwerē eñ
hi wort binae verleydet alsoe hi seyt te ge
louen cornelis des philosophē woninge.
Die seyde dattet opperste ghoet der sielen
waer die wijscheit. mer dat opperste des
lichaems waer in te gheuoelen gheyne pi
ne wāt die pine vā sinē tandē was so gro
te dat hi sine sprake verloes. Eñ alsoe hij
secht inden boecke der biechten soe screef
hij in wassen tafelen dat si alle bidden sou
den voer hem op dat onse lieue heer die py

ne minderē wolde Eñ doe viel hi mittē an deren op sine knyen ende altehāt wort hi gheneſen Aldus ōtboot hi mit enē brieue sine begheertē sinte ambrosius eñ hi badt hē dat hi ōtbiedē solde wat hē best ghele, sen waer vāden hilligē boeckē daer dz hi meeste profijt in doen mochte om den ker sten gelouē mede te volstaen Eñ ambrosi us ōtboot hē te leſen pzaiam dē prophete om dz hi opēbaerlic voerseide van cristus euāgelien eñ van der heidenē salicheit Eñ doe augustijn9 zijn beghinē niet en verstōt so liet hi achter te leſen eñ meende dat dz al alsoe gheweest hadde eñ dochte die we der te leſen als hi bet gheoefent were i die hilligē scrifte Eñ des paeschēs daer nae so wort augustijn9 gedopet doe hi xxxv. iaer olt was mit sinē sone adeodato dat een kint was vā alte groeten sinnen den welcke augustijn wan doe hi noch heyden was eñ philosophe eñ mit alypio sinē son derlinghen vrient Eñ dat geschiede ouer, mits die verdienste zijnre moeder eñ ouer mits ambrosius predicacie Eñ alsoe men secht alsoe seide doe ambrosi9 Te deū lau, damus Eñ augustijn ātwoorde Te domi nū confitemur Eñ aldus maect dese twe deſen ymmen die een dat een deel ende die ander dat ander dele endē si songhē totten eynde Aldus so secht houori9 in sine boec, ken die mē hiete spieghel der kerckē Ju zō mighe olde boeckē vint mē deſen titel daer voer die sanct die ghemaect is vā ambrosi us eñ augustinus Eñ altehāt wort hi so vast int gheloue dat hi liet alle sinē hope die hi in die werelt hadde eñ hi liet die sco le die hi regierde Hoe grote soeticheit dat hij doe hadde in der godlijcker lieften dat

secht hi in den boeck der biechtē Du doer schozelte mijn herte mit dijnre lieften ick dzoech dine woozdē doerschoten in mine binnesten ende dijnre knechten exempele die du vā swerte wit endē van doden leuē de ghemaect hadste vergaderde ic ende si branden mi in den schote mijnre ghedach ten eñ si namen vā mi ene grote traecheit Eñ du gaeste mi die op quā van den dale des screpeus Eñ die di sanc den sanck van trappen scarpe pilen eñ verderuēde colen Eñ in den daghe in wort hi niet ghesadet mit bittere soeticheit . te merckē die hoech heit vā gods rade op die salicheit des mē sceliken ghelachtes Hoe lere screpde ic in dinē loue eñ dinen sanghe doe ic beroeret wort in die stēme der kercken die soetelick sanck Die stēmen vielen sterckelic in mijn ozen eñ dine waerheit die vloepde in mijn herte eñ mine tranē liepen eñ mi was wel mit hem Doe ordinierde ic in die kerc vā melanen datmen dit singhē solde Eñ ick riep mit luder stēme mijns herten om ze, de . o in dat selue o die seide i dat selue sal ick slapen ende slaep nemen wāt du bistе dat selue die upet en woozdes verwandelt ende in di is ruste die verghetende is alle arbeyt Ick las alle den psalme ende ick ō brande die daer een wzeet blaser had ghe weest ende blint die litteren die versoetet waren mitten honighe des ewighen he, mels ende die daer verlichtet waren mit dijnen lichte Endō op dese scrifture so had de die ick groote onluste Jhesus christus mijn goede hulper hoe soe wort mi vlus te deruen die soeticheit van mijnen lache, nen want du verdreefste se van mi . Ende den ghenen dye ick mi weesden te verhe,

sen ic was blide dat icse latē mochte wāt och du opperste soethept wozpest wt cū du quaemste daer in voer hem die soet bist den vleysche noch den bloede eñ du biste claerder dā enich licht. mer du bist i waer der dan eynich heymelichept eñ hoger dā eynich eerlicheit. mer niet dan die hem sel uen verheffē. Hier na nam hi mit hem ne bzidiū eñ euodium eñ zyn moeder eñ voer woeder te affrica Eñ doe hi tot holtin van tiberinē quam so starkzyn ghoede moedē. Nae haerre doot soe keerde augustyn we der tot zyn erue. Eñ daer oefende hi hem mitten ghenē die mit hem waren in bedi ghe eñ in vasten te gode. eñ hi beschreef bo ken eñ hi leerde die ōgheleerde Eñ zyn nie mare wies ouer al. Eñ men hadde grotē wonder in alle zyn boken eñ werckē. Eñ hi en wolde tot ghepare stede comen dye ghepn billchop en haddē om dat hi nz ge hindert en solde worden indē voersepden dienste.

¶ Exempel.

TOt iponē was epn rijck mā die sinte augustiuū ōtboot waert dat hi te hē quame eñ hi woerdē wt sinē mōde hoerdē soe hi die werlt latē solde Doe dat augus tinus hoerde wāderde hy tot daer. Doe valerius die billchop vā ypponē hoerde sin te augustinus npemaren ozdineerde hi hē in zyn kercke epn paep teghēs sinen wille Eñ doe sommighe augustinꝰ tranē houa erdelic keerden recht ott si hem ghetroest haddē soe seiden si. al waert dat hi meer weerdich waer dā tot dier staet der priel terstap nochtā maecte hi die ozdē des bis schops Eñ augustinus stichte doe te hant epn cloester vā clercken eñ hy beghōde to leuē nae die regule die de apostelē ghema ket hadden eñ wt sinē cloester wozdē ghe cozen thien billchoppē Eñ omme dat dye voersepde billchop grix was eñ niet wel gheleert in die latijnsche tonge. daer om ghaf hi augustinum die macht dat hi vo re hem in die kercke solde predicken tegē die castume der kercken van oeste Eñ doe vele billchoppen om dese sake veel quaets afterspraken soe en achtes niet op dat au gustinus vollede eñ voldede dat hi selue niet en mochte voldoen. ¶ Tot dien ty den soe verwan sinte augustyn den pape fortunatum die manicheus was eñ andē ōghelouighe die anderwernē ghedoepet waren donatisten eñ manicheen. Eñ sin te valerius beghōste hem te ōtsien datmē hem sinte augustyn benemen solde eñ sen den in epn ander stat toe epnen billchop te kyesen wāt men hadden dieweyle ontuo ert ghehadt en hadde hi hem niet doē we sen in epn heymelycke stat. soe datmē hē niet vinden en mochte. Hier om vercech hy vāden billchop cartagium als dat hy dat bischdom mochte laten. eñ dat hy au gustyn te ypponē billchop ozdinerē mocht mer doe dit augustyn niet doen en wol de nochtās soe dede hyt vā node zyns ō danckes Eñ hi ontsinck die sorghe vāden bischdom Eñ daer nae sepde hy eñ schreef datmē hem dit niet ghedaen en solde heb ben alsoe lāghe als zyn bischop leuede om dat ghebot vander ghemeynder raet den hi eerst wilde dat hi ghezdineert was. Eñ hi en liet den anderen niet doen dyes hy dzouch was dat hem ghedaen was Eñ daer om pynde hi hem datmen ozdine ren soude inden billchoppen rade dat die

gheen die te wijen waren dat mē hem die statuten der vaderē openbaren solde van den gheuē die se wijeden Wāt men leest doe hi naemaels vā hem seluē seyde Jc en gheuoele in gheen dinck dat mi god also verbolghen is als in dz dat ic nz werdich en waer te werden ten eyeme dat ic ghe. set bin ten roere dat is in der kercken regi' ment . Sijn clederen eñ oer zijn schoen eñ zijn'āder ghewade die en was niet te col. telicke noch oec niet te quaet mer si warē in snoden habite wāt men leset dat hi van hem seluē seide Jc lide dat ick mi scame vā enen colteliken clede Daer om alsmēt mij gheeft soe vercoop ict Eñ want dat cleet niet ghemeen wesen mach soe si de waer. de daer of ghemene Hoberlijcke spise soe was hi altoes ghebruikende endē mit wer moes eñ mit pottagie so at hi alsulcke tij den vleische om der gasten wille Eñ ouer die tafel so gāf hi meer te lesen of toter dis putacien dā ter werscapen Ende om die achtersprake so hadde hi op die tafel ghe. screuen Ho wie mint mit woordē ander lupdē leuen te knaghē hi weet dat hem de se tafel is verboden Wāt op ene tijdt doe zōnighe biscopē die hem alte vriendelick waren begōlke achter te lasteren Doe be. rispte hi se so sere dat hi seide En lieten si des niet of dat hi de versen ofdoen wolde of si soldē vander tafele gaen . Op ene tijt doe hi sine vriendē ten eten hadde gheno. det so ghinc een vā hem ludē die sorchfol. dich was in die coken Eñ doe hi dz al colt vant so keerde hi weder tot sinte augusti no eñ maechde hem wat hi hadde berept ten eten Sinte augustijn antworde hē eñ sede die niet sorchfoldich en was vā alduf danighe spijsen Jc en weets oec mit v nz Augustinus seide hē dat hi drie dinghen vā ambrosio hadde gheleert Dat eerst dz was dat hi tot niemants behoef een wijf eyschen solde Dat ander was dat een die ridder werdē wolde daer toe niet stolt en solde maken Dat derde was al nodetmē ter werscap dat hi daer niet en ghinghe . Die sake vā den anderē is waert dat die ridders onrecht deden dat die misdaet op hem niet comen en solde Die sake vā den derden is op dat hi niet en verliese die ma. te vāder manierlicheit Die sake vāden er. sten is waert dat si niet ouer een en droe. ghen dat si hem niet vloeckē en soldē Sin te augustinus was so suuer eñ so oetmoe dich dat hi gode belijde die alreminste sun de die wi niet en achten eñ hi wroechden daer of hem seluen alte oetmoedich voer gode Wāt in den boecke der biechten soe wroechde hi hē seluē dat hi plach mitten balle te spelen doe hi een kint was endē hi ter scolen solde gaen Eñ oeck daer of dat hi niet en wolde leren ofte lesen zijn vader ende zijn moeder ofte zijn meyster en had den hem daer toe ghedwonghen Ende oeck mede daer of dat hij gherne las der poeten fabulen doe hi noch een kint was ende den doden adumden dat hi se gherne plachte beschrepen om die liefte Ende daer of oeck dat hi gherne plach te stelen uut zijns vaders kelre ofte oeck van zijns va. ders tafele dat hi gheuē solde den spelendē kinderē Ende oeck mede dat hi in den spe le die ander kinderen plach te bedrieghen Ende oeck mede dat hi op ene tijt doe dat hi seslien iaer olt gheworden was peren te stelē plach vā enē bome die bi sine wijn

gaert stont Inden seluen boeck vāder by
echten soe wroeghet hi hem seluen vāden
cleynē ghenoechten die hi somtijts voeld
in eten eñ seyde Du hebbest mi alsoe ghe-
leert dat ic spise nemen solde als medicyn.
mer als ic ouerlide vā ruste der salicheidē
tot noet toe vā ghebrekē in den ouerlidē
soe lidet mij eyn strick vā begheertē wāt
dat ouerlidē dat is wellust eñ niet anders
en ist daer die noet toe dwinghet ouer te
ghaen Eñ al is die salicheit alleyne die sa
ke vā ethen eñ vā drincken. nochtā so vo
ghet si hoer hier toe als eyn camerier dye
onsienlijcke vroechde eñ si pijnt haer som
tijts voer te ghaen soe dat si die sake wor
de soe dat ic meyne of ic wille te doen om
die saken vā salicheden. drōckenschap is
verre vā mij ōrferme du mijns dat si mij
niet en ghenake. Oueraet bedriecht som-
tijts sinen knecht. du saltste mij ōtfermē
dat si verre van mij ghaen. Heere wie ist
die somtidē niet en wort begrepē butē der
maten vā nootdruftighē soe wye dat is
hij is waerlick groet hi loue dinen naem
ick en bens niet. wāt ic ben eyn sondaer.
Hi hadde in hem seluē misrouwe inden ru
ken eñ seyde Ick en achte des niet altezeer
vāder ondadicheyt des rokes als icse niet
en hebbe. ick en soecse niet eñ als si mij te
ghenwoerdich is soe en versteke icse niet.
Eñ oeck altoes ben ic bereyt dij te deruen
dat dūct mi seluē of bi auōturē ic dwale.
Niemāt en sal seker wesen in desen leuen
dat al beeoringhe wort ghehietē eyn dye
vā quaetheyt mochte beter worden Och
of hi niet vā die birete quaet en worde.
Hi beliet oeck vāden horen eñ seyt Die
begheerte vādē horē v̄werredē mi vaster.
eñ dedē mij onder mer du ōtbōdes mi wā
neer dat mij gheschiede dat mij die sauck
bet quam dan dat dinck datmē sanck soe
beliede ic dat ic grorelic misdede. eñ dā so
en had ic lieuer niet te horē singhē Hi wro
ghede hem seluē oec van sien aldus. van
dien dat hi somtiden altegaerne sach den
hōt lopen eñ dat hi gheru iaghede te veld
Eñ vā dieu doe hi to huys was sach hy
ghern die spinnē den vlieghe vāghē myt
haren nettē. Eñ hier of gaf hi hem misda
dich voer gode. Alsoe hi indē boeck secht
om dat aldustanighe dinghen belettē goe
den ghepeysen eñ bedinghe. Hi wroge
de hem seluē oec van begheertē zijns prij-
ses eñ vāden beroeren vander ydelre glori
en eñ seyde Die gheprijst wil wordē van
den mēschen als duytslasters hi en sal niet
worden bescermt vāden menschen alstu
oerdelen saltste ende hi en sal niet ontgaē
alstu verdoemē salste. Een mensche wort
ghepresen om enighe ghifte die du hē ghe
gheuē hebste mer hi verblidet meer datmē
prijst dan die ghifte Daghelics worden
wi becoert mit deser becoringhe sonder ey
nich opholden Die mēschelijcke tonge is
ōsen oeuen. mer ick en wolde niet datmē
mi enighe blischap dede vā enigen ghiftē
mit hulpe eēs anders mōt mer ick belijde
dattet niet alleyn en meerret dat lasteren
mindert Ick worde sulcke tijt oeck versee
richt mit minē prisen alsmē dat in mi pry
set daer ick mi seluen in mishage eñ alsmē
meerre rekēt die lichte cleyne doechdē dā
sezijn alsmense ondersoect Dese heylighe
augustinus verdreef vromelic die onghe-
louicheyt soe dat si seyden openbaer dat-
tet gheyne sonde waer datmē augustijn

dootsloech wāt si seidē dat men hem wel
slaen mochte als een wolf Eñ si seidē wie
dat hem doot sloeghe dat hem god alle si
ne sundē vergheuē solde He leet menighe
verraderie vā hem luden so dat si laghen
leiden inden wege daer hi voer mer ouer,
mits godes voersichticheit so dwaeldē si
inden weghe eñ en mochten hē nyet vin,
den Hi ghedochte altoes den armē eñ vā
den dat hi hadde so versach hi se mildeli,
ke wāt hi hiete somtijt breken van ons
herē vaten eñ dede se smelten om de armē
eñ om der gheuāghen wille eñ hij dede dz
hem gheuē Hi en wolde nie copē noch hu
sen noch acker noch dorpe Hi veronwer
de vele eerlike rentē die hem ghelatē wa,
ren wāt hi seide dat dit sculdigher waer
te hebben der doden kinderē of hare nae,
sten . In dien dat die kercke hadd̄ al was
hi daer mede beladē hi en ghinc daer noch
tans niet mit liefte an Mer des nachtes
eñ des daghes arbeide hi om die hillighe
scrifture Nie en leide hi zijn herte op nyen
ghestichte te maken eñ scuwede dat zijn
herte daer niet aen hanghē en solde wāt
dz wolde hi altos hebbe vri vā alle moey
nisse vāder werelt om dat hi hē seluē zon,
der cōmer altoes solde moghē veronledi,
ghen mit ghedachten eñ in scrifturē mer
die ghestichte maken wolde hi en v̄boot
hem dat niet dat en hadde gheweest dat
si dat onmanierliken haddē gedaen Oeck
prees hi sere die begherē haddē te steruē
Eñ hier op seide hi dicke exempelē vā drie
biscopen wāt do ambrosius in sinē doot
lach ende men hem bad dat hij god biddē
wolde dat hi langher leuen mochte Soe
antworde hi Ic en hebbe alsoe nyet ghe,
leeft dat ic mi scame onder v te leuen ende
ic en ontsie mi oec niet te steruē want wi
hebben enē goedē here Eñ dese antwort
verhief sinte augustijn sere Hi seide noch
vā enen anderē biscop alsmen dese seide dz
hi noch der kercken orbaerlic waer end̄ dz
hem onse here daer omme sparē solde soe
seide hi Of mi nye wel en was op enighē
tijt waer om eñ solde mi nu niet wel we,
sen . Van enē anderē biscop secht hi noch
doe hi sieck was so badt hi hem dat god
sine ghesontheit gheuē wolde Eñ hē opē
baerde een schoen iōghelinck mit groter
onwaerde op hem siende eñ seide als ghij
bereyt zijt so en wildi niet vutcomē . wat
wildi dat ic v doe Nye en liet hi wijf mit
hem woenē om te dienē noch sine sustere
noch sine brueders dochteren wāt hi sey
de al mochte daer quaet vermoedē vallen
vā sine suster noch vā sine nichten nochtā
so en moghen aldusdanighe vrouwen nz
wesen sonder ander vreemden vrouwen
die hem helpen moeten ende tot hem sol,
den dan ander vreemde vrouwē comē en
de van den solden dan ander cranckē mo,
ghen dencken ofte in beroerighe worden
gheproeft ende si soldē daer of worden te
schande om dat quade mismoeden vāden
anderen menscheu Nye en wolde hi spre,
ken mit enighen wiuen allene dat en had
de een seer heymelike sake gheweest End̄
hi en dede sine vrienden ende sine maghen
alsoe vele niet dat si groot goet hebbē sol
den mer dat si gheen ghebreck hebben en
solden Selden so wolde hi oeck voer ye,
mant biddden bi enighe brieuen ofte oec
bij woorden ende hi plach te ghedencken
om een philosophe die niet veel sine vrien,

den dede . om dat hi hem vermeerē ſolde . Eñ hi ſeyde dicwijl dat die maget bid tot ſulcker tijt ducket . mer als hi dit dede ſo ſcreef hi ſoe matelic dat hi niet zwaer weſē en ſolde mer datmē te bet hozē ſolde die wijſcheit zijns dichtēs Hi had lieuer die ſaken te hozē tuſſchē die gheene de hi niet en kende dā vā ſine vriēden . wāt hi ſeyde dz hi wilic tuſſchē vremde mocht kennē dye ſaken Eñ als hi dit eyne vā ſinē vrienden doen moeſt ſo dat hi teghē hem ſentēci gaue ſoe moeſt hi eyn vā ſinē vriēdē vlyeſen Hi was ghebede vā vele karckē om te predickē gods woert . Hi plach ſulcke tijt in zijnder predicacien vā zijnre materie te vallen eñ dan ſeyde hi dat ōs heer dat dede al om yemāts ſalicheit ſo ſcheen in een coepmā vādē menicheuſen die tot ſint auguſtinus ſermoen was eñ hi viel vā zijn materie eñ predicte teghē die ōgelouichept endē die coepmā wort bekeert .

Exempel .

TOt dien tiden dat die heidē grote roemen wōnē ſoe beſpottē ſi die kerſten Eñ om die ſake maecte auguſtinus tboec vādēr ſtadt godes waer in hi ſcrijft dz de gherechtighe in deſen lenē moetē liden eñ die quade bloepē Eñ daer ſcrijft hi vā twee ſtedē dats vā iheruſalem eñ babilonie . eñ vā haren coningē . wāt die conick vā iheruſalem is criſtus eñ vā babilonien is die duuel alſoe hi ſecht ſoe maken deſe tween ſteden twee lieſten ende mynnen . want des duuels ſtede ſtichtet eyne mitter minnen ende lieften zijns ſelfs dye ſoe in hem waſt dat hi gode den here verſmadet Ende des ſtadt ſticht goods minne die waſt ſoe dat eyn hem ſeluen ſoe verſmadet In ſinte auguſtinus des eerwaerdigen leraers dach dat was Inden iaer ōſes heren vyer houdert eñ viertich ſoe verderfden de wā delen alle affriken . Ende ſi en ſpaerden niet noch wijf noch man noch kint . Hier nae quamen ſi te pponen eñ ſi beleyden ſe mit machtigher hant . In deſen verdriete bouen allen verdriete van zijnre olthedē ſoe was hi in bitteren droefheyt leuende Eñ des nachtes eñ daghes waren hem ſine tranen bloet omme dat hi ſommighen ſach verſlaghen eñ die ander verdreuē . eñ die karckē beroeft vā papē Eñ die ſteden daer neder gheworpē mitte volcke . Oyer ōder alle dit quaet ſoe vertroeſten hi hem ſelue mit des wiſen mans lere die ſegget aldus . En ſalt niet groet weſen waeſtu dat die ſteynē eñ die holten vallen eñ dat die ſteruelic zijn ſtorue eñ hi vergaderde ſine broeders eñ hi ſeyde hem aldus Ic hebbe dē here ghebedē dat hi ōs wil verloſſē vā deſer vreſen of dat hi ons ghedoechſamicheyt gheue of dat hi mi hale vā deſen lenen dat ic ymmers niet ſien en moet vā deſer groter ellendē eñ armoedē . Eñ ſiet hi vercreech dat dorde dat hi bat eñ i die dorde maent nae dat die ſtadt beleghen was ſoe quam hem die reden aen eñ hi bleef al ligghēde . Ende doe hi ſach dattet ſinē dode naecte ſoe liet hi hem die ſeuen pſalmen ſcriuen eñ hi dedeſe ſettē ter wātwaert vā den bedde daer hi lach eñ hi ſalle dicwijle al wepnēde bitterlijck . Eñ omme dat hij hem ſelue ymmers mit gode ſinē ſcepper verſoenledighen ſolde eñ oeck mede dat nie maent zijn oplet eñ mepninghe ſolde beletten . ſoe en liet hi in thien daghen voer zijn der doot nyemant daer tot hem comē ten

hadde gheweest dat si ghecomē warē mz
medicinē of alsmen hē teten brachte Tot
hem quā een siecke eñ hij badt hē sere dat
hi die hant op hem leyde eñ dat hi hē ghe-
nesen wolde vā alle sine crācheit End̄ au-
gustinus ātworde Sone wat segstu me-
nestu of ick dit doen mochte dat ict mi sel
uen niet doen en solde mer hi leide hem an
eñ seide dattet hem in ene vertonighe ghe
heten was dat hi tot hē gaen solde eñ hij
solde hē ghenesen Eñ doe sinte augustijn
zijn geloue ansach so badt hi voer hē end̄
hi wort ghenesen Hi dede vele miraculen
wāt hi scriuet vā hem seluē in den boecke
vāder stadt gods twe miraculen als of se
een ander gedaen hadde eñ secht Ic weet
een maghet vā yponien die haer bestreeck
mit olie daer een prester die voer haer bat
sine tranē hadde horē drupen Eñ altehāt
doe si dat ghedaen hadde soe vant si haer
ghenesen vāden duuel die se beseten hadd̄
In dē seluē boeck secht hi aldus Ic weet
enē biscop die voer enē ionghelinc bad eñ
hi wort altehāt verlost vāden duuel End̄
in den seluē boecke secht hi ald⁹ Doe men
enē siecken mensche sniden solde end̄ men
sere ontsach dat hi vāden sniden solde ster
uen Eñ doe die siecke mit vele tranē gode
anbede dat doe augustijn mit hē end̄ voer
hem badt so wort hi zōder enich snidē ghe
nesen Niemāt en sal twijfelen hi en seyde
dit vā hem seluē. mer vā otmoedicheit en
wolde hē seluē niet noemen Doe hi steruē
solde doe leerde hi dit ghedēcken dat men
ghenē mensche hoe hillich dat hi waer en
solde laten steruē zōder biechte eñ godes li
chame te gheuē Hi bleef ghesont in alle si
ne leden tot zijnre doot toe Hi sterf voer si

ne brueders doe hi lxxvi. iaer olt was eñ
doe hi biscop hadde gheweest xlv. iaer hi
en maecte gheen testamēt wāt hi en had-
de niet daer hi dat of maecken mochte Hi
verscheide indē iare ons herē vier hondert
Augustin⁹ was een licht vā wijsheit een
beschermenisse der waerheit eñ een v̄bre-
der des vreden Hi verwan alle die leraers
der hilligher kercken Eñ hi was een exē-
pel van doechden eñ van de oueruloedige
leringhe Eñ daer bi secht remigi⁹ daer hij
vertelt ieronimus eñ ander leraers so seyt
hi aldus Bouen alle dese ghinck augusti
nus in conste eñ in leringhe Wāt al ist dz
ieronimus dat hi las ses dusent vā orige-
nes boecken uochtās so screef augustin⁹
nacht ende dach so vele boeckē dat se nye
māt en solde moghē lesen. Voluciaen tot
welcken augustinus brieuē sande die seit
aldus vā hem Dat en is in godes wet nz
dat augustin⁹ niet en wiste Dese scriuet
oeck in enen brief tot augustinū aldus.
Die alte wol gheleert waren in alte vroe
den sprake hi en michte dine boecken niet
antworden Wat datmen segghen moch
te in der eerden ende begripen mitten sin
nen. wantmen scheppen mochte vut die
fonteyne der hilligher scrifturen dat heb-
stu ghesecht ende vutghesproken mer ick
bidde dine eerwaerdicheit laet mi een lut
tel prisen dinen sinne Iheronimus de scri-
uet aldus vā hem Augustinus vloech als
ouer die houelen van den berghen als een
een aern ende hi en mercte niet dat was
in den wortelen vā den berghe daer ōme
scrijft hi in vele schone redenen dat spaci-
um van den hemel ende dat maecsel vāder
eerden ende den loop van den wateren in

hoe grote waerdicheit dat hē iheronimꝰ
hadde gheopenbaert inder epistelen dye
hi hem seynde. eñ sonderlinghe segget hi
in sinen heilighen here sinte augustijn Jhe
ronimus altoes hebbe ick in dine heiliche
de also dat betamelic is gheeert eñ ic min
ne den heer eñ den beholder die in di is.
Eñ nu op dat wesen mach soe meerrē wi
yet tot dinē hope eñ al vol soe veruollent
wij Eñ wij en latē niet eyn vre ouergaen
wij en ghedēckē dijns naems In eyn an
der briet scrijft hi oec aldus tot hem dz en
moet niet wesen dat ic yet solde minderē
vādē boecke dijnre salicheyt. want mi is
ghenoech dat ick die mine proue eñ ghey
ne ander en laster. Gregorius secht in si.
nē brieuē tot innocētium den rechter van
affrica vā sinte augustinus boeckē aldus
Dat ghi woldet dat wij v sendē soldē die
bediughe vādan ghoedē mā Job. des so
zijn wij blide vā uwē ghoedē wille. mer
wildi ghemest wordē mit weeldiger spij
sen soe leest sinte augustijns uwes lants.
mās wercken Eñ en rekēt ōse callen niet
teghen dat morch vā sinen wercken. Hij
segt oeck inden register aldus Men leest
dat augustinus mit zijnre suster nyets en
wolde wonē wāt hi seyde die bi mijn sus.
ter zijn dat en zijn mijn susterē uiet Ons
sal grote leringhe wesen die behoetheden
des gheleerden mans Prosper segt vā sin
te augustino inden dorden boke vāder be
scoudinghe des leuens aldus Die bisscop
sinte augustijn was scarp van sinnē soet
in spreken eñ gheleect inden waerlijcken
rechten Ende wonderlijcke zeer claer in si
nen daghelixe disputacien. ende beset in
alre wercken. ende oeck mede scarp in al.
len vraghen te ontbinden ende te voersien
omme den onghelouighen te verwinnen
Ende gherechtich te ontbinden vā onsen
gheloue. eñ behendich om te beduden die
heylighe scrifture Bernaerdus bescrijuet
oeck vā hem aldus Augustinus is dē gro
tē hamer venden onghelouigē.

¶ Hier nae doe die barbarinen dat lant
verderfden ende si die heylighe steden ont
suuerden soe namen die onghelouige sint
augustijs lichaem eñ si voerdēt te sarda.
nay nae zijn doot twee hondert eñ tachtē
tich iaer. ¶ Jnden iare ōs heren achte
hondert eñ achte lybrādus die ynnighen
hertoghe vā burgōdien Doe hi hoerde dz
sardanay verderft was vāden sarracenē
sojeende hi grote boden dat si brēgen sou
den te papien sinen lichaem of sine reliqui
en eñ si coften mit vele ghelts zijn reliquiē
eñ sinte augustijns lichaem eñ voerdens
vā daer tot ianuen. Doe dat die innige
coninck hoerde voer hi hem te ghemoete
tot die voerseyde ꝑar eñ ontfinc hem wer
delic. Ende des morghēs doe hi den lich.
aem wolde wech voeren soe en mochmē
dat niet vroeren vāder stat voer dat dye
coninck beloefde waert dat hi hem lieten
vā daen voereñ dat hi daer in sinen naem
eyn kaccke solde maken Eñ doe hijt beloe
uet hadde soe voerdemen hem vā daer son
der enighe pine eñ die coninc dede dat hij
beloeft hadde eñ stichte daer in sint augu
stinus ere eyn zeer schone karcke.

¶ Des ander daghes soe ghescieden al.
sulcken schonen mirakel in eyn karcke wt
den seluen bischdomme van trudone dye
caseyle hiet Ende hi stichte oec daer in sin
te augustijns ere eyn karck Eñ oec gaf hi

daer toe al dat dorp mit al dīē dat daer toe behoerde dē ghenē die dyenē soldē in sint augustinus kercke Eñ om dat die coninc sach dattet sinte augustijn liet was dat mē in sinen naem kercken stichte eñ oeck ōtsach hi hem dat hi solde willē op eyne ander stede rustē dā hi begheerde. soe lyet hi in elcke stat daer dat lichaem des nachtes ruste eyn kercke mak in zijn ere. Eñ aldus brochtmē mit groter blischappē te papien Eñ men lupdē eerlijck in sinte peters kercke.

Exempel.

HEt was eyn molenaer die sonderlige ynnichept hadde tot sinte augustijn Doe hi zeer sieck was in zijn beyn vā eyn euel soe aenriep hi zeer sinte augustijn dz hi hem helpen solde Eñ sinte augustijn o pēbaerde hem in eyn visioen eñ hi taste si ne beyn eñ ghenaest des dācte hi zeer sinte augustijn.

Exempel.

EEn kint was dat ghepinighet was vāden steyn eñ doemēt luydē solde bi des meysters raet soe ōtsach die moeder vandē kinde dattet stouē solde. eñ si aen riep ynnichlick augustinū dat hi haer kit helpen wolde Eñ te hant doe si ghebeden hadde pilte dat kint den steyn vt eñ wer de gheneselen.

Exempel.

IN eyn cloester ghebietē sinte augustinus aelmissen wort eyn monic op ge heuē indē gheyst eñ hi sach eyn claer wol ke vāden hemel comē daer sinte augustijn op sat ende hi was ghecleydet mit billcop pelicken ghewade. eñ zijn oghē die vlich ten alle die kercke als twee lichtē eñ daer

quam soetē roke wt.

Exempel.

OP eyn tijt doe sinte bernaerdꝰ te met ten was eñ hi daer eyn luttel wordt slapende. eñ men die lesen las vā sinte augustinus eyn tractaet so sach hi bestādē hē staen eyn schoen ionghelinck. eñ wt sinē mōde quam soe groten vloet van water dattet scheen alle die kercke te vernollen. Eñ hi en twiuelde niet dat en was sint augustinus die mitter sonteynē zijnd lerinc ghe alle die kercke vuolde.

Exempel.

EEn man die sinte augustijn seer lyet hadde ghaf dē monick veel gheldes die sinte augustinus lichaem te wachten hadde omme dat hi hem vā sinte augustinus vinghere gheuen solde. mer doe dye monick dat ghelt ontfanghen hadde. soe ghaf hi hem eyn vingher vā eynē dodē ge wōden in sindael. eñ die man ontfincket zeer weerdelijcken ende mit ynnicheyden eñ hi leidet dicwijl op zijn oghe eñ epaer licken droech hi dat op sine borst. Doe ō se heer sine ynnicheden aensach soe worpe hi die vingher wech eñ gaf hem wonderli ke ouermits mirakel een van sinte augul tinus vinghere Ende doe hi die ghewon den had eñ daer vele miraculen ghesciedē so quam die nuwe mare tot papien oyer doe die voersepde monick sepde dattet een vingher was van enen anderen dode. so deden si zijn graf op ende vonden dat hē een vingher brac Ende doe si dese bedruege nisse saghen soe deden si dye monick vā sinen ambacht eñ begrepen hem sere endē settende een ander in zijn stede.

Exempel

IN burgōdien in eyn cloester ghehietē fontimetum soe was eyn monic ghehieten hugo die zeer ynnich was tot sinte augustijn eñ hi hadde grote ghenoechte in sine scrifture eñ hi plach hem altoes te bidden dat hi hem niet en liet storuē dan op sinē dach. Opten vijftiēdē dach voer sinte augustijns dach quam hem die cortse of febris aen soe zeer datmē op sinte augustinus auōt op die aerde leyde als of hi doot waer gheweest Eñ hi sach daer vele heren eñ maechdē comen schone ghecleyt mit witte mit processie in die karck vādē cloester. Eñ daer volchde eyne waerdich here ghecleydet mit bisschoplickē ghewade Eñ eyn monic die daer in die karck sat diet sach die hadde wōder wie si warē eñ werwaerts dat si ghinghē vraghede hij eñ eyn vā hem ludē seyde tot hem dat dit sunte augustinus waer mit sinen canonijken die qnamē tot sinē ynnighē vrient de daer ghestoruē was eñ wolden zijne siele mit hem voerē in hemelrijck. ¶ Hier na quam die processie in dat siechnys eñ doe si daer eyn weynich toefde voer die siel al vten lichaem Eñ augustinus maectese seker eñ vrij vāden duuelen eñ voerdese idē hemel.

¶ Exempel.

MEn leest doe augustijn leefde eñ las so sach hi den duuel voer hem staē eñ hij beswoer hem dat hi hem seggē solde wat ghescreuē waer inden boecke de hi droge eñ hi seyde datter des mēschē sondē in ghescreuen warē die hi ouer al vgaderde. eñ hi beual hem te hant of daer enige sondē in bescreuē warē die hi ghedaē had. Eñ doe hi hē liet lesen en vāt augustinus augustinus anders niet ghescreuē dan hi op eyn tijt vā verghetelheyt had ghelatē cōpleet te lesen eñ hi beual den duuel dat hij hem ōtbeyden solde eñ hi ghinc in die karke eñ voldede ynnichlic die compleete als hi plach eñ doe hi weder ghecomen was seyde hi tot den duuel dat hi hem weder die stat solde toenen om te lesen eñ doe hi dat boec haestelijcken omkeerde eñ sochte die stat eñ hi se ydel vāt wort hi toernich eñ seyde. Du hebste mij scandelick bedroghen mij is leet dat ic di mijn boeck toende. wāt mit die cracht dijnre bedinghen soe zijn dijn sondē vgeuē eñ soe voer hi vā daer wit scandē.

¶ Exempel.

EEn wijf was die vā eynrehāde ludē onrecht leet eñ si ghinck hier ōme tot sinte augustijn om dat hi hiet enen ander raet nemen solde. eñ doe si hem studerēde vant eñ si hem waerdelic hadde ghegruet eñ hi haer niet en antwoerde noch oec mede op haer niet en sach soe dochte si dat hi vā groter heylicheyt niet sien en wolde in eens wijfs aensichte. eñ si ghinc bet naer der ende seyde hem neernstelic haren raet mer hi en keerde niet tot haer noch en sach niet op haer daer omme ghinck si wech mit groter droefheden Eñ des anderē daghes doe sinte augustijn zijn mis dede eñ dat wijf daer was nae dien dat ōse heer gheheuē was soe wort si opghenomē idē gheest. eñ si sach dat hi stōt voer die trinitheyt ende si sach oeck mede dat sinte augustinps mit neghenderhande hoefden pensende was van die eerwardighe ende heilighe drieuoldicheit. ende dat hi hogelijck daer disputeerde. Ende eyne stem,

me quam tot haer doe du tot augustinū ghinghes doe disputierde hi aldus innich lic vāder glozien der dzieuoldicheit eñ daz om en wilte hij niet dat du daer waerste mer gaet weder stoltelic tot hem wāt du sultste hem goedertierē vinden eñ hi sal di goedē raet gheuē Doe si dit dede so hooz de si augustinū goedertierlick eñ gaf haer goeden raet.

¶ Exempel

Men leset oec dz een hillich man eens wozt opghenomē in dē gheeste endē hi sach die hilligē inder glozien Eñ do hi sinte augustijn niet en sach so waechden hi ene vā den hilligē waer augustinus waer Doe ātwoozde hi Augustijns sit bouen inden hoechstē eñ daer disputiert hij vā die glozie der hilligher dzieuoldichept

¶ Exempel

Men hielt op ene tyt zōmighe luden te anthiochien vā papien in een karcker eñ men verboot dat mē hem nz teten gheuē en solde noch tedzincken om dat mē alsoe veel ghelts vā hem crighē solde so dat zō, mighe crancken vā hongher stozuē eñ zō mighe dzdncken haer pisse Eñ daer onder was een iōghelinc die grote deuocie had. de tot sinte augustijn eñ hi aenriep hem i sine hulpe Eñ omtrent middernacht opē baerde desen iōghelinc sinte augustijn eñ hi nam sine hāt eñ leide hē tot ene riuier de grauelle hiete Eñ daer vercoelden hi sine tonghe alsō dat hi niet meer sine vrine en begheerde te dzincken.

¶ Exempel

Een proest van een kercke die groote deuocie tot sinte augustijn hadde Doe hi drie iaer so grote crancheit leet soe dat hij te bedde lach Eñ do sinte augustijns dach quā endē men op sinē auōt te velper lude so gaf hi hem mit alre deuocie tot sint augustijn Eñ sinte augustijn openbaerden hem in witten clederē eñ hi noemde hem mit sinē name eñ seide Siet ic bin hier du hebste mi dicke gheroepen. staet op haste lick eñ doet mine velper Eñ hi stōt op gesont daer dat alle den luden wōder hadde eñ hi ghinc in die kercke endē hi dede deuotelick die velper

¶ Exempel

Een hierde rees tusschen sine scholde ren alte sellen clpere die so seer wozt dat hi daer alle sine crafte mede verloes. Ende doe hi sinte augustijn aenriep so opē baerde hem sinte augustijn in een vīoen eñ hi leide zijn hāt op zijn clpere eñ hi ghenas hē eñ hi wozt al gesont.

¶ Exempel

Int iaer ōs heren vijfhondert ende twalef so ghinghen veertich mānen van germanien te romenwart die wel cranck waren om die apostolen te versoeken Dō mighe van desen cropen derwart op scamelen eñ die ander ghinghen op stocken eñ sommighe waren blint ende volghedē al vast nae Eñ si quamē ouer in een stede diemen hiet carbonarien Eñ doe si bij die stadt ghecomen waren diemen hiet cana die dzie milen van papien is so quam sinte augustijn in biscoplike ghewade vut sos mas eñ damianus kerck eñ ghinck hem te ghemoete eñ grue tede eñ vraechde hem werwaert dat si ghinghē eñ doe zijt hem ghelept hadden so seide hi gaet te papien endē vraghet daer nae sinte peters cloester die gult hemel hiet eñ daer seldi ontfermhertichept vercrighen die ghi begheert. Eñ doe si hem vraghede hoe si hietede so

ic bin augustijn bisschop vā iponē eñ soe
voer hi hem vtē oghē Eñ si ghingē te pa-
pieu indē cloester eñ seydē dat daer augus
tinus lichaem sach soe hieuē si op haer stē
mē eñ roepē Augustine helpt ōs eñ die mo
nickē wordē v̄wect eñ liepē toe Eñ wt ha
rē senē liep soe vele bloedes dat die aerde
daer vā bloedich worde tot augustin⁹ tū
be toe eñ daer wordē si alle genesen. Doe
beghonden sinte augustinus nyemarē te
wassen eñ vele sieckē ghenas hi Eñ desen
teykenē warē soe vele vā crukē eñ vā sulc
kē dingē dat sinte augustijns capelle end̄
zijn portael daer of vol warē. Men sal we
ten datter drie dinghen zijn die alle mēscē
begherē dat is. weelde. rijcheyt. eñ ere.
Nochtās hadde sinte augustijn alsoe vol
maect dat hi die rijcheit v̄smade eñ de ere
veronwaerde eñ die weeldicheit ōtsach.
wāt dat hi die rijcheit versmade secht hij
indē boeck der alleyniger sprake daert hē
die redē vraghet begheerstu enige rijchey
de eñ augustin⁹ ātwoert neyn ic nz noch
eerst wāt al bin ic. xxx. iaer olt so zijnt bi
cāt. xl. iaer dat icse niet en begheerde end̄
niet anders en begheer icker vā dā die no
drufticheit. ¶ Dat hi oec die eer v̄ont-
waerde dat seyt hi oec inden seluē boeke.
daer hem die redē vraghet eñ secht begeer
stu ere eñ augustinus ātwoert eñ seyt ick
belide dat icse nu in desen daghe hebbē la
ten te begherē. weelden eñ begheertē ver
onwaerde hij Eñ oeck beide in oncuysche
den eñ in smake. Op dat eerste vraghet
hem eñ secht ald⁹ Wat ghenoget dij eyn
wijf ghenoeget di niet eyn scoen wijf die
scamel is eñ wel ghemaniert eñ rijcke eñ
sonderlinghe als du wetes dattu gheyne
quaet vā haer ghedochtet en hebste End̄
augustinus ātwoerde Hoe schone dattu-
se makē mogest of hoe rijc datse ware vā
allē ghoede ic en begheerder niet. Die re-
den seyde hem. Ic en vraghe niet watstu
begheres of oerdelste mer ofstu daer du
yet wordest gheporret. Augustijn ātwo
erde. niet en begheer ic vā desen men ick
ghedencke eñ ghepense mit groter swaer
heyt eñ anxte eñ mit onwaerde. Op dat
anderde vraghet hem die reden Wat seg-
ghestu vander spysen Eñ augustinus ant
woerde en vraghe mi niet vā spise nochte
vā drācke noch vā ander weeldichedē des
lichaems Ic en begheer niet meet dā mijn
noetdrufticheit.

C

Onthoefdinghe sinte iohānes bap
tisten welcke gheschie ontrent die
hoechtijt vā paesschē als die lexi der euā-
geliē tughet diemē nochtās hier beghaet
doe anderworuē zijn hoeft geuōdē was
inder stadt emesa.

¶ Te romen der edelre maghet sabinen
dach die onder adriano den keyser mittē
zweerde verslaghē wordt.

¶ Optē seluen dace sinte cādida der ionc
vrouwen dach.

¶ Te anthiochien in syrien sinte nycea
eñ paulus dach.

¶ Ju firinia sinte basilleu dach.

¶ Tis oec huyden des heylighen confes-
soers eñ bisschop sinte ewouts dach. Eñ
noch vele meer ander heyligher martela-
ren confessoreu ende oeck mede ioncvrou-
wen dach.

Die legende van sinte Johānes baptisten onthoefdinghe.

Sinte iohānes baptista onthoefdinghe was om vier pūcten ghe ordiniert. Dat eerste was om sine onthoefdinghe. Dat ander om dat sine beenre verbrāt waren eñ weder v̀gadert. Dat derde om dat zyn hoeft gheuōden was. Dat vierde om dz zyn vingher ouegebracht was eñ sine kercke ghewiet Eñ hier om hietmē dese feste menigherhāde. dat is ōthoefdinge vindinghe v̀gaderighe eñ wyenghe. Eerst so viertmē dese feste om dz hi ōthoeft was eñ dz gheschiede ald9. Wāt mē leset in scholastica historia Herodes antipa die des grotē herodes sone was doe hi te romē voer eñ hi reysde voer bi philippū sinē brueder so maecten hi heymelike beloften mit herodiana philippus wyue dye herodes agrippa suster was. dat als hy weder quame zyn wyf versteken solde eñ dat hi herodiana te wiue nemen solde Mer dit vernam herodes wyf die des conincs arethe dochter was van damasco ende daer om en beyde sinz tot dz haer man weder quam mer si voer hastelic tot harē lande. Doe herodes weder ghecomē was so benam hi philipp9 zyn brueders herodias zyn wyf Eñ daer mede worden si vyanden Arethe den coninck ende herodes agrippa ende philippus sinē brueder. Ende sinte Johannes baptista die berispten herodes ende seide dat hi nae die wet die hi ontfanghē hadde nyet hebbē en mochte zyns vleischelycken brueders wyf alsoe langhe als hi leuede. Doe herodes sach dat hem Johānes hier om also haestelycke berispte. Eñ om

dat hi eyn groet volck verghadert hadde
mit sine predicacien eñ mit sinen exempelē
Daer omme leyde hi hem in eynen karc-
ker om dat hi zijn wijf begheerde te beha
ghen Eñ oeck dat hi ōtsach dat verlies dz
iohānes volghede. hi haddē gherne ghe-
dodet mer hi ontsach dat volck eñ om dz
herodes eñ herodias enighe sake mochtē
vinden dat si iohānes mochtē doden soe
schijntet dat si onderlinghe ouer eyn ghe
draghē haddē heymelic dat herodes ma-
ken solde eyn werschap om zijnder gebor
ten wille voer die vorsten vā galileen eñ
princen. Eñ dat herodias dochter die spri
gē soude eñ dat hi haer solde belouē te ghe
uē wat si eyschē solde dat hijt om sinē eet
solde doen. mer dat hi hem dat vēsen sou
de eñ dat hi dan daer omme drouich wa-
re om sinen eet. ¶ Dat si dese scalcheyt
versierdē dat secht scolastica historia in de
sen woerden aldus Het is wel te ghelouē
dat herodes mit sinē wiue ouer eyn droe-
ghen al heymelic dat si ald⁹ iohānem sou
den doden Jheronimus secht oeck Hero
des zwoer dwaselic om dat hi oersake vi
den mochte iohānem te doden wāt had-
de die maghet gheeyschet haers vad's oft
haers moeders doot ten waer haer nz ge
gheuen. ¶ Doe die werschap gheseten
was soe quam daer die maghet eñ sprāc
voer hem allen Eñ die coninc zwoer haer
dat hi haer gheuē solde wat si eyschede.
Eñ doe si raet aen haer moeder ghenomē
hadde eyschede si thoeft iohānis baptistē
Eñ die scalcke herodes vensede hem droe
uich om den eet. Eñ om te volbrēghē sinē
eet maecte hi hem drouich vā aensichte al
was hi blide vā hertē Eñ hi otsculdichde
den misdaet mittē eede op dat hi ouermits
eyn sake der gherechticheyt wreet wordē
mochte Eñ aldus sende hi eynē stocker eñ
sloech of dat hoeft iohānis baptista. eñ
men ghaft der maghet eñ die maget gaft
der moeder eyn onerspeelster ¶ Augustin⁹
secht dit exempel om oersake vā desen ede
in eyn sermoen vā sinte iohānes baptistē
onthoefdinghe.

¶ Exempel.

HEt was eyn onnosel ghoet man dye
mij dit seyde dat ic scriue. Doe hem
eyn lochende dat hi hem gheleent had. of
dat hi hem sculdith was soe wort hi ghe
stoert eñ eyschedē tot sinē ede. ald⁹ zwoer
die ghene eñ hi verloest Daer om seyde hi
dat hi optē nacht daer nae ten oerdel ghe
uoert was eñ datmen hem vraghede mit
desen woerden Waer om dedestu den mē
sche zweren die du wel wist dat hi qualic
zweren solde Doe hi ātwoerde hi lochen
de mi mijns dinghes Die rechter seyde te
hem En haddet niet beter gheweest. dat
du dit dinck verloren haddes dan datstu
sine siele mitten ede dedes verliesen. Hier
omme soe dedemen hem neder worpē en-
de alsoe seer slaen datmen sach zijn litteke
nen vāden slaghen op sinen rugghe doen
hi ontwakede. mer men verghaffet hem
doen hi vtermaten zeer wel ghecastiet eñ
ghegheyselt was.

¶ Sinte iohannes baptista en was in
desen maent van augusto op desen dage
niet ghedodet ofte onthoeft. mer hi was
onterent die grote ende eerweerdighe ho
echtijt ende solemnitheyt van paesschen
onthoeft ende ghedodet. in dat iaer voer
dat onse ghesontmaker onse heer ihesus

ghepaſſiet was Daer om ſo moeſt hi wi
ken den miure die meerre om ons herē ſa
cramente Hier of ſo ſecht ſinte iohā gulde
mont Johānes baptiſta die een ſchole is
vā doechden meeſter des leuēs vrome vā
hilicheiden regule vā gherechticheidē ſpie
ghel vā ſuuerheden . oghen der claerheit
exempel van reynicheit . wech der penitē
cien . ghenadicheit vā ſundē . tughenisse
des gheloues Johānes is meerre dan dye
menſchen ghelijck den enghelen . ſomme
des woets . een valtmakinghe der euāge
lien . der apoſtolen ſtemme . ſwighen der
propheten . der werelt licht een voerloper
des richters eñ een middel der droeuicheit
Eñ deſe die aldus groot was wort ghe
geuen een ouerſpeelinne eñ men preſenter
de hem een ſprincker Herodes die en bleef
niet oughecaltijet mer hi wort verdoemt
in ellende Wāt alſmen leſet in ſcholaſtica
hiſtoria Die ander herodes agrippa om
dat hi was alte vrome mer alte arm En
de om dat hi wanhoopte vā armoede ſoe
ghinc hi in een toorn om dat hi hem ſelue
daer dodē ſolde mit hongher Doe dat he
rodias zijn ſuſter hoorde ſoe badt ſi haer
man herodes den prince dat hi herodē a
grippam vut den toorne trecken wolde .
Doe hi dit gedaen hadde eñ ſi op een tijt
ſaten eñ werſcapten . doe wort herodes
die prince verwarmet vāden wijne eñ hij
begōde herodes agrippa te verwijten dz
hi hem gedaen hadde Dit ghinc herodeſ
agrippa alſoe ſeer na dat hi weder te ro
men voer Ende gaius die keyſer ōtſinck
hem in groter bliſcape Ende hi ghaf hem
twe heerſcapijen dat was vā Iſanien eñ
Abilien Eñ hi croonde hem eñ ſande hem

coninck in iudeen Doe herodias ſach dat
haer bzueder hadde een coninckx naem so
lach ſi haren man an mit groeter bede dz
hi te romen varen ſolde eñ dat hi ūwerue
ſolde eens conicks name merſom dat hi i
groter rijcheden oueruloeyde ſo en wolde
hi des niet doen endē hi hadde lieuer ledic
heit dā een pijnende ere dyer ten laetſten
wort hij van zijns wijfs bede verwōnen
eñ voer mit haer te romen Doe dit agrip
pa vernam ſo ſande hi bzieuen an dē keyſ
ſer dat herodes vrientſcap haddē gemaect
mit den coninck van perſen om dat hi te
ghens dat rijcke vā romen ſteken wolde
Eñ om dit waer te maken ſoe onboot hij
hem dat hi in ſine ſteden hadde wapenē
tot tſeuētich duſent man Doe gaius die
bzieuē ghelesen hadde ſo begōde hi nā ver
re herodē an te ſpreken eñ te vraghen van
ſinen ſtate Eñ ten laetſten vraechde hi hē
of hi alſoe veel wapenen hadde binnē zijn
ſteden als hi vernomen haddē eñ herodes
en lochende des niet Doe gheloefde gay
us dattet waer was dz hē herodes agrip
pa gheſcreuen hadde eñ hi ſande hem in el
lende mer zijn wijf om dat ſi agrippē ſul
ter was die hi ſeer lief hadde ſo gat hi har
macht dz ſi wedē kerē ſolde in haer lāt mer
ſi wolde varē mit hozē man in ellende endē
leide dat ſi den ghenē daer ſi mede hadde
in zijnre erē dz ſi hē niet laten en wolde in
zijnre ōere Aldus voerdemen ſe te leons
eñ daer ſtozuē ſi beide onſalichlic . Een
anderdē was deſe ſelfe ghelet om dat zijn
beenre verbrāt eñ vergadert waren Die
op euen dach verbrāt waren ende weder
vā den kerſten vergadert . Ende hier om
ſo ghedoechde Joānes ſine anderde ma-

telie doemen sine beynre verbrāde Eñ da
er omme so viert die karcke dese hoechtijt
als zijn anderde martelie wāt men leest i
scolastica historia Doe sinte iohānes disci
pulen zijn lichaem begrauē haddē in dye
stede sebasten tusschen helizeum eñ abdiā
Eñ veel miraculen ghesciedē tot sinē gra
ue soe gheboet iuliaen apostota dē heydē
dat si zijn beynre verstroyē soldē. Eñ doe
zijn miraculen noch niet op en hieldē also
verghaderdēse eñ verbrādēse tot puluere.
eñ dat poluer stroyden si op die veldē aldꝰ
secht scolastica historia Eñ beda secht idē
cronijckē dat si zijn beynre vergaderdē eñ
worpese verre vā eyn Eñ aldus schijntet
dat hi anderwerue marteli doechde. Vele
luden al en wetē zijs niet weder presente.
ren dit die in zijnre gheboortē holt eñ stro
vergadere eñ verbrādēt al Mer doe de hei
den iohānes beynre vergaderden soe qua
mē daer sommighe monickē vā iherusalē
eñ ghinghē mittē ghenē diese vergaderdē
eñ si creghēder vele eñ ooerdēse tot philip
pum den bisschop vā iherusalem. eñ si sen
dense namaels athanasie den bisscop van
alexandrien Eñ theophilus die bisscop ley
dese naemals in seraphus tempel als hij
hem wel ghesuuert hadde vā allen smet.
ten Eñ hi wieder eyn karcke of in sinte io
hānes baptisten ere mer nu zijn si te ianu
en alsoe alexander eñ die vierde innocēciꝰ
tughen. Ghelijc dat herodes dede sint io
hannes ōthoefden die pijn zijnre misdaet
ghedoechte alsoe wort oec iulianus die si
ne beynre dede verbrāden vā gode ghesla
ghen. hoe hi gheslaghē wort vintmē i sin
te iulianus legende.

¶ Exempel.

MEn leest in historia tripertita hoe iuli
anus ghecorē was eñ vā zijnre felhei
de eñ vā zijnre doot aldus. want cōstan
cius des grotē cōstancius zoen die hadde
twee sonē galliū eñ iuliaen doe die groete
cōstantijn doot was maecte cōstantijnꝰ
sinē zoen galliū prince nochtan dode hi hē
nae. Eñ om dat hem iuliaē ōtsach so wor
de hi monick eñ hi beghōste mit waerseg
ghers te rāde te gaen of hi noch solde mo
ghē comē totten keyserijck. Hier nae ma
kede cōstantijn iuliaen prince eñ sendē tot
gallien daer hi veel stridē hadde. Het ghe
uiel dat eyn croen van lauwerbomē hinc
tusschē twee calumpnen aen eyn zeel. eñ
doe iulianus daer onder reet soe brac dat
zeel ende die croen viel op zijn hoeft ende
si croende hem alte zeer tamelijcken ende
si riepen allegader dat dit eyn teyken wa
re dat hi noch keyser werden solde. Ende
doe hem die ridders keyser hieten eñ daer
gheyne croen en was daermen hem mede
mochte cronen doe soe nam daer eyn van
hem luden eyn gulden cirkel dat hi om dē
hals hadde ende hi settet iuliaen op zijn
houet ende aldus maecten si hem keyser.
Doe worp hi of dat habijt vander kerstē
hede ende hi dede op der afgoden tempele
ende hi dede den afgogen offerhande endē
hi hiet hem seluen te wesen bisschop van
den heydenen. Edne hi eqavel rfommen
dat teyken des heylighen cruces

¶ Op eyne tijt soe viel op sinē clederen
ende oeck mede opten ghenen die mit hē
waren die douwe ende die droppelen la.
ghen ghescapen teikenen des cruces Doe
constantinus al doot was ende iulianus

begheerde alle die luden te behaghen soe
gaf hi vut dat een ytlic hē keren mochte
tot wat castume dat hi wolde Eñ hi ver-
dreef vut sinen houe die ghelubde mānen
eñ die barbiers eñ die cocken om dat zijn
wijf doot was eñ na haer en nam hi ghe
ne ander Die cocken verdreef hi om dz hij
simpele spyse at Hi verdreef die barbiers
wāt hi seide dat veel luden ghenoech had
den an een Hi maecte vele boecken in den
welcken dat hi alle die ghene die voer hē
ghe weest haddē te niet maecte wāt dz hi
die cocken eñ barbiers verdreef daer in so
dede hi des philosophē werck eñ niet eens
keysers mer dat hi lasterde eñ prees dz en
hoorde noch philosophie noch keyser toe
Op een tijt doe iuliaen offerde so wort hē
daer ghetoont binnē in dat beeste dz daer
doot was een crone die al onbesmit was
mit crude Doe dit die dienres saghen soe
voerseiden si dat die eendrachticheyt des
cruces comē solde eñ dattz solde wesen en
onuerwinentlike victorie Mer iuliaen v̄-
sprac se eñ seide Dit teicken is dat ōs leert
datment vut christelike gheloue verdriue
so dattet hem ouer die werelt niet en ver-
brede Doe iuliaen te constantinonolē der
auōturē offeren solde soe quā tot hē mari
nus die biscop vā calcedonien die vā olt-
heide blint ghewordē was Eñ hi hiete iu
liaen apostota eñ sonder god End iuliaen
seide hem Dijn galileus en mocht di niet
ghenesen Die biscop seide Hier of so dāc-
ke ick minē gbd dat hi hier om mijn licht
berouet heeft dat ic di niet sian en sal En-
de iuliaen en antworde hem niet eñ ghinc
ewech. Te anthiochien vergaderden hij
die hillighe vaten eñ dwalen eñ hi werp
se op die eeede eñ sat daer op eñ dede laste-
re daer op Eñ altehāt wort hi daer ghesla
ghen dat vut sine liue wormē cropen end
zijn vleysche doerknaghedē Eñ alsoe lan-
ghe als hi leefde en mochte hi vā dese pij-
ne niet worden verlost Eñ doe iuliaen die
richter om des keysers ghebot die hillige
vaten vāder kercken ghenomē hadde soe
piste hi daer op eñ seide Siet in wat vatē
datmē dient marien sone Eñ tehāt wort
sine mōt verkeert eñ zijn mont wort een
gat daer zijn nase doerghinc Doe iuliaen
die apostota in der auōturen tempel quā
eñ die dyenres den tempel besprengheden
mit water om dat si se suuerē solde de ghe
ne die daer in quamē also sach voluciaen
een dropel daer of op sinē mantel ende hi
wort doe seer tornich eñ sloech die dienres
eñ seide dz hi meer besmit was dā ghesu-
uert Doe dat de keiser sach doe dede hi hē
opholdē eñ dede hē ter wildernisse senden
wāt hi was kersten eñ hier om sot wor hi
naemaels vā gode in dat keiserrijck verhe
uen Om die bate die iuliaen teghens dye
kersten hadde so hiete hi der ioden tempel
vermaecken eñ daer toe ghaf hi den ioden
mildelick goet Ende doe si een groten ho
pe van wortelen vergadert hadden alsoe
quam daer haestelick een groot aartelick
wijnt ende waeyde dat al ewech. Daer
na wort ene eertbeuighe Eñ daer na quā
vten fundamēt een vuer eñ dat verbrāde
vele ludē Eñ des anderē dages sach mē in
den hemel een cruce eñ daer of bleuē bene
den an die clederen alle vol swarte crucen
gheteyckent Doe iuliaen de keiser te per-
sen voer ende hi te thesifonten ghecomen
was ende hi daer enen groten coninc be-

leyt hadde. Doe presenteerde hem die co
niuck eyn deel zijns rijckes had hi willen
van hem varen mer hi en woldes niet doē
wār hi meynde nae platoēs sentencie dat
die fiel befittēde was vtē verwādelingen
des lichaēs of dat si na die doot voeren in
eyn ander lichaem mer daer qvam onuer-
fienlick eyn scutte eñ vloech hem in zijn si
de eñ soe storf hi. Sommighe segghē dat
dit eyn scote was diemē niet eñ sach An
der segghē dattet eyn herder scoet vandē
hismahelitē Die ander segghē dattet eyn
ridder dede die ghepijnt was vā moethe
den eñ vā hōger. Mer weder of hi een mē
sche was of eyn enghel en weet mē niet.
mer tis opēbaer dattet bi godes wille ge
daen wort. eñ calixtus de zijn vriēt was
seyde dattet vā eynē duuel ghedaen wort
¶ Ten dordē viertmē dese feeste om dat
sinte iohānes hoeft gheuōden is. Wāt so
men leest soe wort zijn hoeft op desen da-
ghe gheuōden. Eñ soe mē in ecclesiastico
leest soe was sinte iohānes hoeft in eyn ca
steel ghehietē macherōta in arabien Ende
herodias dede sint iohānes hoeft voeren
te iherusalem eñ dedet grauē neuē herodes
woninghe wāt si ōtsach dat hij verrisen
mochte had si dat hoeft mitten lichaeme
begrauen.

¶ Exempel.

Inden iaer ōs heren dryehōdert ende
drye eñ vijftich soe verthoēde sinte io
iohānes zijn hooft tween monickē dye to
iherusalem quamē eñ si ghinghē tottē pa
layse dat herodes toe behoerde Daer von
den si zijn hoeft ghewōden in eynen harē
sack eñ oec die cleder die hi plarh re dragē
inder woestinē. Eñ doe si mit desen heyli
ghē hoefde voerē tot harē lande waert so
was daer een pottemaker die vā emissenē
was eñ hi vloe der armoeden eñ hi versel
lede mit hem Eñ doe dese droech den sack
daer dat heylighe hoeft in was soe wort
hi des nachtes vermaēt vā sint iohānes
eñ hi vloe van hem luden eñ quam in dye
stadt van emissenen mittē heylighē hoef
de. eñ hi woende daer in eynrē spelūcken
eñ al zijn leuē had hi dit hoeft in grote wa
erdicheit eñ wat hi dede ghinc hem voer-
waert eñ doe hi storuē solde wijsede hi si
ne suster dat hoeft op trouwē Eñ aldꝰ soe
lietē zijt int geslachte deyn dē ander lāge
tiden toe.

¶ Exempel.

Hier nae vele tiden verthoēde hem sin
te iohānes mercello den monick dye
in zijnre spelūcken woende in deser manie
ren Hem dochte dat hi sach dat daer eyne
grote scare in quam al singhēde eñ seyden
Johannes baptista coemt eñ doe sach hij
sinte iohannes comē eñ had aen elcke side
eyn die hem leydē eñ si quamē eñ ghingen
eñ wordē van hem ghebenedijt. Eñ doe
mercellus tot hem ghecomē was soe hyef
hi hem op eñ nam hem bider kinnen ende
custen Doe vraechde hem mercellus ende
seyde Here mijn van waen bistu tot ōs ge
comē Hi seyde ic ben ghecomē vand stat
sebasten Eñ doe hi ōtsprōghen was ende
hem zeer vwōderde van desen visioē Op
eyn nacht doe hi weder lach ende sliep so
quam daer eyn tot hem ende wrecten.
Doe hi ghewect was soe sach hi eyn cla-
re sterre staen in die dore van zijnder cellen
Ende doe hi op stōt eñ hise aentastē wol
de soe ghinck si te hant in die ander side.

eñ hi begōde naect te gaen tot dz die ster
re bleef staen in die stadt daer sinte iohan
nes hoeft was Eñ daer ghinc hi grauen
eñ vant daer een cāne eñ dat hilighe ho.
uet daer in Eñ een die des niet en ghelo.
uede stac zijn hant ter cānen waert ende
sine hant wort altehāt droghe ende bleef
an die cāne hāghen Eñ doe die ghesellen
voer hem baden so toech hi zijn hāt wedē
of wer si bleef onmachtich Eñ sinte iohā.
nes baptista openbaerde hem eñ seide All
mijn hoeft inder kercken wert ghebracht
dan so sultstu die cāne talken eñ dan so sul
stu ghesont wordē Eñ doe dit marcellus
iuliano den biscop vander stadt ghesecht
hadde so verhieuen si dat hoeft eñ brach.
ten dat in dee stat Eñ van die tijt voert so
begōde men sinte iohānes ōthoefdinghe
te vierē Alsoe als scolastica historia secht
so wort naemaels sinte iohās hoeft ouer
ghebracht te constantinopolen in den sel.
uen daghe daer dat in gheuonden wort
Want alsoe mē leset in scolastica triperti
ta. doe die keyser valant beual datmē sine
hilighe lichame op een waghen legghen
solde eñ te constantinopolen voerē solden
Eñ als hi daer teghens ghecomē was te
calcedonien also en mochtmē die waghen
niet trecken hoe seer datmē de ossen sloech
eñ daer om so moltmē dat lichaem neder
ligghen Oyer daer na begheerde theodosi
us die keiser dat hilighe hoeft vā daer te
voeren Eñ doe hi badt ene maghet die dit
hoeft wachtende was dat si hē dat orlof
de so dede si dz wāt si meende dat dz hoeft
hem niet solde laten verporrē also als dat
hoeft dede in valēts daghen Eñ do nam
dat die keiser innichlic eñ eerwaerdelic in
sine purpurē clederen eñ voerde dat te cō.
stantinopolen Eñ daer stichte hij in sinte
iohānes ere alre schonē kercke Eñ daer na
in puppinus des keysers daghen so wort
dit hoeft ouerghevoert in vranckrijck te pu
tiers eñ daer ghescheen noch vele miracu.
len Eñ daer zyn oec vele dodē verweet vā
sinte iohānes Eñ ghelijc dat herodes die
sinte iohānes dede onthoefden. eñ Julia.
nus die sine beenre verbrandr ghepinicht
wordē also wort herodias daer oeck om
ghecastijet die der maghet riet dat si sinte
iohānes hoeft epschē solde Eñ also wort
die maghet oec die dat epschede Oyer die
zōnighe die legghen dat herodias niet en
wort ghebānen in ellende noch dz si daer
niet en sterf mer dz si sinte iohānes hoeft
in die hant hielt eñ si verblide. hem seer vi.
weet soe blies dat hoeft alsoe god wolde
hoer int aensichte eñ altehāt so sterk si.
Dit sechtmē ghemeenlic dat die hilighen
legghen in haer cromben alst voer is ghe
secht dat si mit herodes ghesant wort in
ellende eñ dat si daer onsalichlic sterf endē
dat is best te ghelouē Oyer doe haer doch
ter op dat ijs ghinck so smelte dat ijs en.
de si verdrencte tehāt Oyer mē leset in een
cronike dat si al leuende inder eerdē sanc
Eñ dat machtmē verstaen als die vā egip
die in die see verdrōcken dat vā hem ghe.
screuen is eñ die eerde verslinde se // Ten
vierden male so was dese hoecktijt inghe.
set om die oueruoeringhe zijns heilighen
vinghers. Ende oeck om dat sine kerck
ghewijet was Want alsmen leset soe en
mochten si sinen vingher niet verbarnen
daer dat hi christum onsen here mede ghe
wesen hadde Eñ den vinghee vonden die

voerseyde monicke Eñ soe scolastica hilto
ria secht soe brochte sinte tecla die vinger
dat gheberechte eñ leyde in sinte martinus
kercke Dit secht oec iohãnes beleth Dat
sinte tecla die vinger die niet vbrãdē moch
te brochte ouer die zee in normãdien ende
daer stichte si eyn kercke in sinte iohãnes
ere Eñ als zommighe seggheñ wort de ker
cke op desen dach ghewiet Daer om wort
vãdē paeus geordineert datmē desen da
ghe alle die werlt doer vierē solde i die ere
iohãnis ōthoefdinghe.

Exempel.

Also sigilbrecht secht soe was in vrã
crijck in die stat vã manerēcie eē wou
we die sinte iohãnes baptista in groeten
waerdicheit hadde eñ si dat gode ueerste
lijt dat hi haer wat gheuē wolde van sin
te iohãnes reliquiē Doe si sach dat si des
mit bedinghe niet vercrigē en mochte soe
wort si groot betrouwē hebbēde in ōsen
heer dat si zwoer dat si nymmermeer eten
en solde si en ōtsinck dat si begheerde Eñ
doe si eyn luttel daghen gheuast hadde so
sach si optē oltaer eyn duue die zeer claer
was eñ si ōtsinck blidelijckē godes ghif
ten. eñ doe daer quamē drie bisschoppen
eñ elck wolde wat vãdē duue hebbē soe
dropē daer drie droppelen bloedes wt op
die dwael ende elck was blide dat hi eyn
droppel hadde.

Exempel.

Theodolina die coninghinne die vã lõ
berdien stichte te mederēcien die bij
melanen is eyn schoen kercke in sinte io
hãnes ere ende si ghoedense als paulus
seggheт inder lombertscher historiē Daer
na doe cōstātijn wolde ytaliē bescutte soe
vraechde hi eyn heilich mã hoe die strijt ũ
ghaē solde Eñ hi gaf hem des nachtes in
bedinge eñ des morgēs ātwoerde hi Die
coninginne stichte sint iohãnes eyn kercke
daer om dat hi eynpaerlic voer dē lomber
dē biddet daer om en machmēse niet vwi
nen Nochtā sal die tijt comē dat die stede
sal worde versmaet eñ dā salmēse verwi
nen Ende dit selue dat was in karolus ti
den voldaen.

Exempel.

Also gregorius secht in dialogo was
eyn heylich mã ghehietē santul9 hiet
Eñ doe hi ōtfaē hadde te wachtē vã dyeu
vã lomberdien eynē dyakē die gheuãgen
was in deser maniere. Waert dat hi hem
liet ōtgaen dat hi voer hem zijn hoeft ver
lieſen solde Eñ dese santulus dwãck den
dyaken dat hi vloet eñ hem selue vloste.
Eñ hier om leytmē santulū te ōthoefden.
Eñ daer toe soe namē si den alrestarcken
stocker die dat doē solde Doe santul9 zijn
hals wtsteck eñ dē starcken stocker die sy
ne hant op gheheuē hadde. also seyde san
tulus. sinte iohãnes help mi eñ ōtsange
die hãt eñ des stockers hãt bleef stijf op
waert mittē zweerde staēde Eñ hi zwoer
nēmermeer kerstē te doden eñ zijn haudē
wordē ghelont.

D

Eromen sinte felix priester dach oud
dyocletianum eñ maximianum wor
de hi ouhoeft eñ hem ōtmoete eyn kersten
mã die hem selue willichlic ouer ghaf end
belide hem kersten te wesen dese wordt te
handes mit hem ōthoeft Eñ mē en wiste
sinen naem niet so hietē hem die kerstene
adauctus dat is gheoert.

Die legende vā sinte felix

Felix die priester eñ een zijn brue-
der die oec felix hiete die worden
beide ghepresentiert dyoclesiaen
eñ maximiaen Eñ doe mē den oltstē ghe-
leidet hadde tot seraphis om dat hi sacri-
ficierē solde so blies hi in des argodes aen
sichte eñ altehāt so viel hi Daer leyde mē
hem oec tot mercurius belde eñ soe blies
hi oec op hē eñ hi viel oec altehāt Eñ der-
dewerf leide mē hem tot dianē beelde end̄
hi dede oeck alsoe Doe hinckmen se an een
stake eñ men sloech se sere Daer leidemen
hē ten vierde tot enē vermalediden boeme
dat hi daer offeren solde eñ hi bede op zijn
knyen eñ blies op den bome eñ die bome
die brac eñ viel neder eñ brack den afgod
eñ dat altaer end̄ den tempel Doe dit die
richter hoorde so beual hi dat mē hē daer
onthoefden solde Doe quā daer voert een
eñ seide dat hi oeck kersten was Eñ ald⁹
custe die een den anderē eñ si wordē daer
te samen onthoeft Eñ om dat die kersten
sinē naem niet en wisten so hietē si hē ad-
auctus om dat hi sinte feltx gheselle wort
tot die crone vā martelien Eñ doe se dye
kersten begrauē hadde in die graft dē die
bome ghemaect hadde mittē valle. Ende
die heiden die se weder opgroeuē die wor
den mitten duuel beseten. Eñ si warē ge-
passiet In den iare ons herē cc. eñ lxxxvij

E

Te trier sinte paulinus biscop eñ cō-
fessoers dach die in die veruolghin-
ghe der arrianen vā constantino den key
ser om die kersten gheloue totter doot toe
in mengherhāde ellende ghemoeyt wort
eñ ten laestē in frigien die crone zijnre pas
sien vercreghē heeft Eñ noch. ꝛc

Den eersten dach van december

F

Item die alre heylichste prophetissen
sinte annen dach.

Te romen sinte sixtus dach dese was
die eerste biscop in die voerseide stede

Te capuaen ten weghe aquaria sin-
te priscus martelaers dach dese was een
van cristus olde discipulē

Op dē seluē dach sinte egidi⁹ abt

Te zenon sinte lupus dach welcks le
uen hier voert volghet. Eñ. ꝛc

Lupus was te aurelien gheborē vut
den conenclike gheslachte End̄ om
dat hi vol doechden was so wort hi ghe-
coren tot een eertsche biscop van zenonen
Ende als hi vol nae alle zijn goet den ar-
men ghedeylt hadde ende hi op enen dach
vele luden ten eten ghebeden hadde eñ hij
daer toe niet half wijns ghenoech hadde
so antwoorde hi sinen knechte aldus Ick
gheloue dat god die die voghelen voedet
onse godlijcke liefte veruollen sal Eñ alte
hant quā daer een bode eñ seyde dat daer
voerwaer hōdert mudde wijns was Eñ
doe hem alle die van den houe quaet spra
ken dat hi een maghet was die zijn voer-
seten dochter was alte onmanierlike lief
hadde Aldus so begreep hi de mahet voer
alle die ghene die hem achterspreken ende
custe se ende seide. Vreemde woorden en
schelen een mensche niet die sine consciēcie
niet en besmit want om dat hi wiste dat
si god lief hadde soe had hi se oeck lif mit
suuer herten. Doe lotharius die coninck

van mauerijcke in den lande van burgon dien voer ende hi sinen marschalc gesent hadde teghens die van zenonen dat hi die stede belegghen solde so ghinc die hilligbe bisscop sinte lupus in sinte steffens kercke ende hi begonde die clocken te lude Ende doe se die vyanden hoorden so quam hem alsoe groten ruste ende so grote vrese an alsoe dat hem alle dochte dat si solde moeten steruen dz en waer dat si alle vloghe Ende ten laetsten doe si burgondien ghewonnen hadden ende die coninck lotharius enen anderen maerschalc te zenone gesant hadde ende hem sinte lupus upet te ghemoete en was ghecomen mit colkelen ghiften ende gauen so wort hi so toornich dat hi den coninck teghens sinte lupus so sere verkeerde also dat hi hem in grote ellende sande Ende daer was hi seer oerbaerlick ende wachtbaer in sine goeden leringhen ende grote miraculen. Hier en binnen so vloeghen die van zenonen enen bisscop doot die sinte lupus sine stadt onder ghegaen hadde Ende si vercreghe mz groter bede van den coninck dat sinte lupus weder keren solde van die ellende Ende doe die coninck sach dat hi alsoe ofghenomen was va die ellende so wort hi also godlijck verwadelt dat hij voer hem vpel ende bad hem om verghiffenisse Ende hij gaf hem vele ghiften ende sette hem wed in sine stadt. Ende doe hi te Parijs voer so quam hem ene grote schare va ghesaghen luden te ghemoete doe die doren opghedaen waren ende die baden ofghesproughen hadden al willens. Op enen dach doe die hilligbe bisscop sinte lupus mille dede soe vpel van den hemel een duerdaer stene in sinen kelcke ende de lepde hi bi sine reliquien. Doe die conit lotharius hoorde dat sinte steffens clocke haddee alte soeten ghelupt so seide hi dat men se te parijs brenghen solde ome dat hi se dicke horen solde Ende om dattet de hilligben vader sinte lupus niet liet was daer ome doe si uut die stad van zenonen wort gheuoert alsoe verloes si altemael hoer ghelupt Doe dat die coninc va frankrike lotharius hoorde soe dede hij se daer weder voeren End doe ghaf si also soeten ghelupt als si te vorens plach te doen dat men se seuen milen verre hoorden van der stadt Ende dat sinte lupus mit rouwe verlozen hadd dat vercrech hi weder mit ere. Op eenre nacht doe hi in sine ghebede hadd ghewelt. ouermits de duuel die he dat dede so dorste hem sere eñ hi dede hem water brenghen Doe hi verstont dat dat des duuels berozinghe was soe sloech hij zijn cleet op dat vat ende belloot daer den duuel binnen Ende hi riep alle den nacht daer in ende maecte groot ghelupt ende groot gherukte End doet was dach ghewordē hi die daer heymelick ghecomen was om te berozen hi ghinck mit scande ewech. Op ene tijt doe hi die kercken vāder stadt omgegaen hadd als hi plach doe hi te huus quā doe horde hi sine clercken kijuen ome dat si mit wijuen te doen wolden hebben Ende hi ghinc in die kercke ende hi badt voer hem ende altehant verlore si alle die begheerte van die sunde eñ si quamen tot hem ende baden ghenade. Ende ten laetsten sterf hij in vele goeder wercken. In den iare ons heren ses hondert eñ tien.

Die legende vā sinte egidius den hil ligheu abt.

EGidius was ghebozē van athenen vā coninclycke ghellacht eñ van sine iōcheit was hi gheleert in die hilighe scrifte Op enē dach doe hij totter kercken ghinck so gat hi sinē rock euen crācken siecken man die op die strate lach eñ almissen badt Eñ doe die siecke den rock anghedaen hadde so wozt hi al ghesont Hier nae doe zijn vader ende sine moeder doot warē also maecte hi cristum ōsen here erfghename vā sinē goede Op ene tijt doe hi vā der kerken quā so quam hem een man te ghemoete die gheesteken was van een serpente mer doe sinte egidius een bedinghe ghedaen hadde so werp hi die siecke dat tenijnt vut Het was een die beseten was die in die kercke mittē anderen spottende die goede luden stoozden mit sine gheroepe Den ghenas sinte egidiꝰ eñ veriaechde dē duuel mer om dz egidius ontsach die vrede vā den weerlicken prise so ghinc hi al heimelick totten oeuer vāder see Eñ hi sach scipluden in die vrese vāder see Eñ doe dede hi een bedinge endē velde hem die tempeest vā der see Eñ dye schipladē quamen an eñ si hoozden dat hij te romē wolde warē so danctē si hem dat hi hem gheholpen hadde Eñ si beloefden hem dat si hem gherne mit hē wolde voeren Eñ als hi aldus te arelanē ghecomen was eñ hi daer mit sinte celario dē biscop twe iaer ghewoent hadde eñ dat hi daer een wijf gheuesen hadde die drie iaer dye coertze ghehadt hadde also begheerde hij in die woestenie te woenē. Eñ hi ghinck heymelickewech eñ hi bleef langhe woenende mit een heremite die zōderlinghe sere hillich was Eñ daer verdreef hi mit sine verdiensten die ondrachticheit vā den lande Eñ om dat hi ouer alle vermaert eñ vernoemt wozt vā miraculen die hi dede so ontfach hi die vrese van menscelike prise Eñ hi liet den heremijte eñ voer in die binnenste woestenie eñ hi vant daer een spelunche eñ een fonteyn daer bi eñ oeck een hinde die god berept hadde die hadde hij tot ene voetster Eñ si gat hem in seker tijden zijn prouen vā melcke Oyer doe daer des coninchs kinderen iaghede doe si dye voerseide hinde saghen so lieten si alle die ander eñ ghinghen se iaghen mitten houden Eñ doe haer zōmighe vā die hōden al te grote moeynisse deden so vloech si voer sinte egidius voeten Endē doe hē wonder hadde waer ōme dat si meer loepdē den si plach so ghinck hi vut Doe hi die iaghers hoozde soe badt di gode dat hi beholden wolde die voetster die hi ghegeuen hadde Eñ gheen vāden hōden e n dozste na comē op een steen werp weghes mer si keerden weder mit alte groten gheruchte totten iaghers Eñ om dat hem die nacht opquā so keerden si weder te huus Eñ des andē ren daghes quamen si weder om nyet eñ keerden weder te huus Doe dit die conic hoozde so hade hi een zōderlinc vermoedē eñ hi quā mitten biscop eñ mit enē groetē hoop iaghers tot der voerseide stede mer doe hi die honden niet en dozste na gaen also si te vozens oec deden mer dat si mit gheruchte weder keerden so ōleiden si de stede die also dic was van doozne soe dat men daer niet gaen en dozste ende een vā hem luden schoot onbehendelick een ghe

ghescutte om dat hi die hinde daer wt ia
ghen wolde. Eñ hi scoet egidiñ voer dē hi
de eyne grote wonde mer die ridders ma-
kedēt eyn wech mit harē yserē eñ quamē
totter spelūckē Eñ doe si desen olden man
saghē ghecleyt mit monickes cleyderē eñ
si saghē dat hi eerlic was in olthedē eñ dz
die hinde voer zijn voetē lach Soe ghinc
die coninck eñ die bisscop alleyne tot hem
eñ hi liet die andē butē staen. Sij vraechdē
hem wye hi waer of vā waen hi quaem.
eñ waer om dat hi lach in dese dicke woe
stine eñ wye hem soe zwaerlick ghewont
hadde Eñ doe hem sinte egidius opelickē
gheātwoert hadde eñ si hem v̇ghiffenis
ghebedē haddē soe beloefde hi hem eynen
meyster te sendē om sine wōdē te genesen
Mer hi en wolder gheyne medicine tegen
doen eñ v̇onweerde ghiftē daer vā te ont
fanghen. eñ hi en wolde niet opsien mer
hi wiste dat die doghet volmaect was in
crāchedē. daer om badt hi gode dat di in
alle sinē leuē niet ghenesen en moeste Eñ
om dattē die coninck dicwijl besochte eñ
hi hem dat woert godes predicte so boet
hem die coninck groet ghoet mer hi en be
gheerdes niet. Mer hi riet hem dat hi der
mede eyn cloester stichtē solde Doe dz die
coninck ghedaen hadde soe bat die conick
sinte egidium al weynēde dar hi dē cloes-
ter regeren solde Eñ al dede hi dat noede
nochtā ōtfinc hi den last.

¶ Exempel.

Doe die coninc kaerle die niemare van
sinte egidius hoerde soe dede hi hem
tot hem comē eñ ontfinck hem weerdelijc
Eñ onder ander redē bat hem die coninck
dat hi zeer voer hem bade wāt hi eyn zeer
grote sunde hadde ghedaen die hi hem of
niemāt anders biechten en wolde. Optē
sonnēdach daer nae doe sinte egidius mis-
se dede eñ hi voer den coninck bat soe opē
baerde hem eyn enghel eñ leyde eynē brief
optē oltaer daer des coninghes sonden in
ghescreuē warē eñ dattet hem vergheuē
was doer sinte egidius bede ia op dat hise
biechtē wolde eñ hi hem daer voert meer
vā wachtē wolde. Eñ daer was oeck in
ghescreuē soe wye dat sinte egidium aen
riepe eñ wat sonden dat hij ghedaen had
de eñ wolde hi hem des voert meer wach
ten dattet hem vergheuē solde werdē om
sinte egidius bede. Doe sinte egidius den
brief voer den couinck bracht eñ die conic
daer zijn sonde sach soe badt hi oetmoede
lick ghenade eñ egidius keerde weder mit
groter eren. Eñ inder stat vā ramensi ver
wectē hi vander doet des princen zoen de
doe ghestoruē was.

¶ Nae eyn tijt soe voerseyde hi dat zijn
cloester vāden viāden solde wordē v̇dorft
Eñ hi ghinr te romē ende v̇worf vau den
paeus die hātuesten vā sinē cloester Endē
twee doren vā cipressen daer der apostelē
beelden in ghesneden waren Eñ die leyde
hi in den tyber eñ beualse gode dat hijse
gheleyden wolde Eñ doe hi tot sinē cloes
ter wert ghinck alsoe vant hi die doren in
die hauē eñ dācte gode dat hijse beholden
hadde doer vreese vāder zee Eñ hij hincse
voren aeu die karrke omme der karcken
daer mede te vercieren. eude omme haer
dencken der beloften vanden eerwaerdi-
ghen heylighen aertschen vader die paeu
wes van romen. ¶ Mer hier nae tottē
laetsten alsoe verthoende onse lieuen heer

ieſus ſinte egidius dat hi ſteruen ſolde eñ den tijt ſeide hi ſine bruederē Eñ hi badt dat ſi voer hē bidden ſolden Eñ alſo ſterf hi ſalichlic Eñ vele lupdē ſeydē dat ſi daer hoorden die chozen der enghelen die ſine ziele inden hemel voerden Hi ſterf int iaer ons heren vij.hōdert.

G

¶ Te lyoen alle rona ſinte iuſtꝰ biſcop eñ confeſſoers dach. deſe ſterf in egipten eñ wort mit ſinte maters licham te luoen ghebracht.

¶ Op den ſeluen dach in die voerſeyde ſtadt ſinte elpidius biſchops ende confeſſoers dach. Eñ

A

¶ Te romen ſinte ſeraphia der hilliger iōcfrouwē dach die ōder adriaen dē prince nae vele pynē eñ martelien ōthoett wort.

¶ In den lande vā ludick inden cloeſter ſtabuletum ſinte Remaclus des glorioſen biſcops eñ confeſſoers dach Eñ noch.

B

¶ Te calons ſinte marcellus martelaer dach deſe wort vā den hoefde totte voetē int middel doerſneden onder prijſꝰ den richter eñ veruolde alſo indē derdē da ghe ſine martelie. Eñ noch ꝛc

C

¶ Te romē ſinte victorijn prieſter ende marterlaers dach. deſe wort onder neruā den keiſer mitten hoefde neder ghe hanghē drie daghe lanc eñ veruolde alſoe ſine martelie

¶ Op den ſeluē dach ſinte bertijn abts dach Eñ noch meer ander. ꝛc

D

¶ In capadocien te reaten ſinte totidꝰ dyaecken dach.

¶ Op den ſeluē dach ſinte magnus cō feſſoers dach. Eñ noch. ꝛc

E

¶ In nycomedien ſinte iohānes marte laers dach. deſe wort onder diocle ciaen eñ maximiaen na dat hi dat boeck ghecoort hadde daer vele inſettinghē te ghen die kerſten inghecreuen warē. mit menigherhande onghehoorde martelien gheeroont

¶ Te orliens ſinte euorciꝰ biſcops ende confeſſoers dach. deſe wort gheopēbaert bi eenre duue in die ſelue ſtat biſcop te we ſen. Eñ noch. ꝛc

F

¶ Te nycomedien ſinte adriaen marte laers dach mit xxxiij ander martelarē

¶ Op den ſeluē dach die ghebdzte ma rie der ſaligher moeder chriſti: welcke hi tozie hier voert volghet. Eñ noch ꝛc

¶ Arie onſer vrouwē ghebooz te was van conincliken ghe ſlachte vā dauid Oyer mathe us eñ lucas die en ſcriuē nyet marien ghellachte mer ioſeps ghellachte Nochtans ſoe was ioſeph onſer vrouwē behoeder altemael vreemde van chriſtus ghellachte Wāt der ſcrifturen ghewoen te was dat mē beſcruē ſolde der mānē ge ſlachte eñ niet der vrouwē Oyer waerach telick ſoe quam maria vten ghellachte vā van dauid Ende dat machmen mercken i dat wāt alſo die ſcriftuē tughen ſoe quā chriſtus vut dauids ghellachte Eñ om dz chriſtus vander maghet ghebozen was

alsoe ist opēbaer dat die maget maria ghebozen is vā dauid eñ dat vter veterē van nathan Wāt dauid hadde mit zyu kinderen twee sonen nathā eñ salomō Alsoe io hānes vā damasco secht soe wan vter siden . an nathā leui melchi eñ pāthere Eñ pāthera die wan perpāthere eñ perpāthere die wan ioachim eñ ioachim wan mariam Oer wt salomōs side soe hadde nathan eyn wyf daer hi iacob vā wan Doe nathā doot was melchi die vā natās ghelachte was die leuys zoen was eñ panthers broeder nam te wiue nathās wyf die iacobs moeder was Ende hi wan an haer heli Eñ aldus wozden iacob eñ help broeders vā eyare moeder Eñ iacob was vā salomōs ghellachte . eñ help vā nathā Eñ hēlp die vā nathan was sterf sonder kinderē Eñ iacob zyn broeder die vā salomōs ghellachte was nam zyn wyf eñ ū wecte zyns broeders saet eñ wāner iosep aen Eñ aldus was ioseph na der naturen iacobs zoen comēde vā salomō . mer na die wet soe was hi helij zoē die vā nathā quam . wāt dat kint datter gebozē wert was des gheēs diet wā ider naturē mer het het was des gheēs die doot was naer wet . Dus vintmē in ecclesiastica histozia eñ beda beschyftet in zyn cronikē Om datmē alle die ghellachtē vādē iodē eñ vādē vremdē ghellachtē behilt in heymelijckē boeckē vāden tempel soe dedese herodes al verbarnē eñ peyslede dat hi dā edel schinē solde om datmē waēde dat syne ghellachte wt israhel quame alsmē anders niet en solde moghē proué . nochtan warender sommighe diemē hiet heere eñ dat om dat si cristi soe na bestōden . Eñ die waren nazarei die cristus ghellachtē leerden eyn deyl dat si ghehoozt hadden van haer olders eñ eyn deyl soe zyt vōdē wt enighē boeckē die si te heymē hadden

Joachim nam eyn wyf die anna hiete eñ hi hadde eyn suster ghehieten hilmeria Dese hilmeria die dzoghe elizabeth eñ eliud . elizabeth wan sinte iohan baptist Dan eliud wozt ghebozē eminē . eñ van eminē wozt seruacius ghebozē die tot mastricht is indē bischdom van ludick .

Omen lest dat anna dzie mannē hadde Joachim cleophas eñ salome . want van ioachim harē eerstē mā had si een dochter dat was ōs heren moeder maria eñ die soghaf si ioseph to wiue Doe ioachim doot was doe nam anna cleophan die iosephs broeder was eñ hi wan an haer eyn āder dochter die oeck maria hiet eñ ghaffe tot eynen wiue alpheo Dese maria hadde bi alpheo vier kinderē welck warē iacob de minre ioseph die gherechtighe die oec barsebas hiet eñ simō eñ iudas Doe cleophas annen man doot was nam si dē dozdē mā die salome hiet Eñ van hem had si eē dochter die oeck maria hiet eñ ghaf haer zebedeū te wiue . Dese maria hadde twe sonē vā zebedeus harē man . dat was die meerre sint iacob eñ iohānes euangelista Eñ hier van zyn versen ghemaket . Annen soplachmen toe te scriuen dat dzye marien ontfink . welcke die ghewonnē waren vā desen mannen . Joachim . cleophas . ende salome . welck dat die dzie mannen warē ende elcke maria hadde eynē man Joseph Alpheus ende zebedeus . Die eerste wan cristum iheſum onsen ghesontmaker Die anderde wan sinte iacobum die minre .

Diederde iacob die meerre eñ den voghel
iohānem Mer het schinet wōder hoe ōse
vrouwe mocht wesen elizabeths nichte
als voerghesecht is wāt wi weten dz eli-
sabeth zacharias wijf was die vten ghe-
slachte vā leui was Eñ nae die wet was
elc sculdich zijn wijf te nemen vā sine ghe
slachte eñ vā sine ghesinne Eñ lucas scri-
uet dat elizabeth vā aarōs dochterē was
mer als iheronim⁹ secht so was anna vā
bethleem die vten gheslachte vā iuda ge-
borē was Mer men sal weten dat aaron
ende yoyoda die meeste pape dat si beide
wijuē hadden vā iudas geslacht Eñ hier
bi so proeftmē dat dat priesterlike geslach
te eñ dat coninclike gheslachte altoes ge-
maghet waren Als beda secht so mochte
die versameninghe aldus wesen wāt tot
dien tiden in der iodē wet die wijuen lie-
ten echtscap hebbē vā die ene gheslachte
in de ander op dat dat openbaer waer dz
maria die vā iudas gheslachte was had-
de mitten priesterlijcken gheslachte Eñ al
dus was maria vut beiden gheslachten
wāt onse here wolde dat om die gheeste-
like verstādenisse dat dese twe gheslachtē
onderlinghe wordē ghemēghet om dz hij
vā hem luden wolde zyn gheborē die om
onsen wille offeren solde als een pape en-
de als een coninc Eñ om dat hi sine vrien
dē die hier in de ridderscap des leuēs vech
ten regeren solde eñ nae die victorie cronē
Dit is oeck beteykent in ons heren name
wāt cristus bedudet ghesaluet wāt in de
olde wet plachmē allene te saluē die coni
ghen eñ die priesteren eñ die prophetē Eñ
hier om hieten wi vā cristo kersten Ende
wi zijn ghehieten vercoren gheslachte eñ
een coninclicke priesterscap Mer dat ghe-
screuē is dat die wijuē nae die wet echt-
scape doen solden allene binnen haer ghe
slachte dat was om dat niet ghemēghet
en solden wordē die deylinghen der landē
Mer dat gheslachte vā leui en hadde ghe
ne cauel onder die ander gheslachtē Daer
om mochtē die wijuē vā dien gheslachte
echtschap doen waer dat si woldē Alsoe
ieronimus scriuet in een prologo so las hi
in een boecxken doe hi een ionghelinc was
die historie vā onser vrouwen gheboorte
Eñ nae vele tijts doemē hem daer of badt
so ouerscreef hi se nae dien dat hi ontholdē
hadde dat hi daer las Joachim was vut
galilea vut een stadt die nazateth hiete eñ
hi nam te wijue annam die vā bethlehem
was Si warē beide rechtuerdich eñ si hel
den ons herē ghebodē zōder begrip End
si deelden alle haer goet in drien wāt dat
een deel gauē si den tempel eñ den ghenē
die inden tempel diendē Eñ dat ander de
le gauē si den armē eñ den pelgrimen En-
de dat derde deel hielden si tot haer selues
behoef eñ haer ghesinne Eñ aldus leefdē
si beyde te gader twintich iaer lanck ende
en conden ghene kinderen ghewinnen.
Mer doe loefden si gode aelmachtich on-
sen here. waert saeck dat hi hem een kint
verleende dat si dat dā totten dienste go-
des gheuē solden Ende om dat si om de-
se saecke alle iare in den drien zonderlighe
feesten tot iherusalem ghinghen soe ghe-
uyel op ene tijt dat ioachim in die feste vā
die wijenghe des tempels mit sinen ma-
ghen te iherusalem ghinck ende wolde si-
ne offerhande gode almachtich in den tē
pel offeren mittē anderē Eñ doe hē die pa

pe sach soe stiet hi hem onwaerdelic after waert eñ versprack hem hoe hi ten oltaer dorste ghenakē eñ seydem dattet ontbetamelic was dat eyn die ōder die v̄maledijt heit des wets waer gode offerē solde. eñ dat ōder die drachtighe een ondrachtich staen solde die godes volck niet vermeert en hadde.

¶ Exempel.

Doe ioachim scandelic vten tempele was hiete ghaen en dorst hi niet tot heyme ghaen op dat hi vā sinē maghen dier ghehoert haddē niet verwijt en solde horen. Hi ghinc aen die eyn side tot sinen herders waert eñ doe hi daer eyn wijl geweest hadde soe openbaerde hem alleyne op eynē dach dē enghel mit groter claerheyt Eñ omme dat hi veruaert was van hem soe seyde hi dat hi hem niet en ōtsage Ic ben eyn engel godes tot dij ghesendet om dij te sedghē hoe dine bedinge v̄hoert is Eñ dz dijn aelmis voer god is gecomē Wāt ic hebbe ghesien dijn scamenissen eñ ick hoerde dat dij sonder recht dē lastere vā ōdrachticheyt verweten was wāt onse heer god is wreker vā die sonden eñ nz vāder naturen. Eñ hier om als hi yemandes lichaem sluut dat doet hi om dat hise mit meerre wōder ōtsluten sal. Eñ oeck datmē weren sal datter gheborē wort dz daer niet toe en behoert der ōcuyscheyde mer dattet is vā godes ghauē.

¶ Die eerste moeder vā desen gheslach is sara en ghedoechde si niet dē laster van der ōdrachticheit tot neghētich iaren mer nochtā ghebaerde si ysaac dē die benedixi vā allen ludē gheloeft was Eñ dat was rachael niet lāghe ondrachtich. nochtan soe wan sy ioseph die heer was vā egiptē Wie was starcker dā sampson. of heyligher dā samuel nochtās haddē si beyden ondrachtelijcke moeders Hier omme gheloue bi reden eñ bi exempelen dat wōderlike plach te wesen die v̄langhe ōtfanckenisse eñ die ōdrachtighe drachten Hiet om sal anna dijn wijf ghebarē eyn dochter eñ du saltse hietē maria. Dese maria sal van hogher kintscheyt wesen gode gheheylighet Eñ in haers moeders buyck sal si v̄uult wordē mittē heylighen gheest Eñ si en sal buten onder dat volck niet wesen. mer si sal wesen binnē den tempel dat vā haer nyemāt gheyn quaet en penset. Eñ alsoe si gheboren sal worden van eyne ondrachtighe moeder alsoe sal wōderlijc die godes zoen vā haer gheboren wordē. eñ sinen naem die sal wesen ihesus eñ vā hē sullen alle luden ghesalicht worden. Eñ dit sal di eyn teyken wesen. alstu comen saltste te iherusalem in die gulden poorte soe sal anna dijn wijf di te ghemoete comen die nu drouich is datstu soe langhen merres. eñ wāner si di siet soe sal si haer verbliden.

¶ Doe dit gheseyt was voer die engel van hem Eñ om dat anna bitterlic weende dat si niet en wiste waer haer man geghaen was soe opēbaerde haer die seluen enghel eñ seyde haer dat selue dāt hi harē mā ghesecht hadde Eñ dat hi haer tot eyne teyken ghaf te ghaen te iherusalem in die gulden poerte daer solde si haren man te ghemoete comen Eñ aldus moete deen den anderē als hem die engel gheseit hadde. ende si worden verblijt deen vādē anderen eñ versekert vanden kinde dat hem

belouet was Eñ anbeden onsen here endē ghinghē te samen te huus eñ verbeidē bli delike dz hē god beloeft hadde eñ anna de ontfinc eñ baerde een dochter endē hiete se maria Doe si dzie iaer olt was eñ si ghe spaent wās vāden melcke soe brachten si dese maghet totten tempel mit ghiftē. eñ beneden anden tempel warē xv. trappen daer men op ghinc wāt om dat die tem pel op enē berch stōt so en mochtmē nyet gaen op den altaer des offerhādes dat bu ten stōt zōder te gaen op die trappen Eñ doe maria beneden an dese trappe stōt so ghinc si vllene alle die trappen op sonder pemāts hulpe als of si alle hoer oltheit ge hadt hadde Eñ doe si haer offerhāde ge daen hadde doe lieten si die maghet mittē anderen maechden in dē tempel eñ ghin ghen weder te huus. Endē onse vrouwe die hadde dagelix voertghāc in doechden eñ in hillichede eñ si wort alle dage vā dē enghelen eñ si ghebruycte dagelix godlÿc ke cōtemplacie Jeronimus secht tot cre mariciū eñ helidozū dat onse vrouwe hat selue dese regule sette dat si vā des morgēs tot die tercie tÿt toe in bedinghe was eñ vā die tercie tÿt tot die noene soe wracht si eñ van den middaghe so en hielt si nyet op vā bedinghe voer dat haer die enghele openbaerde eñ haer spise gaf Jn haer vier tiende iaer so gaf die biscop openbaer oz lof datmē die maechdē die men in dē tem pel ieerdeeñ die hozen tÿt voldaen haddē dat si weder te huus varē solden eñ dat si echtscap doen soldē Doe die ander maech den zÿn ghebot gedaen haddē so ātwoz de maria dz si dit niet doen en mochte om dat se haer vader eñ haer moeder gheghe uen hadden tot gods dienst eñ oec om dz si onsen here suuerheit belouet hadde Doe wort die biscop mit vrese beuanghen om dat hi wilte datmē die belofte niet breec ken en mochte also gescreuē is Belouet eñ betaelt Eñ op dat si sine volcke ghene nyeuwe sede op solde brenghen so hadde hi op enē feltdach raet mitten oltsten der ioden Eñ si seden alle datmē om dese twi felende sake mit gode te rade gaen solde. Eñ doe si om dese sake in hare gebede wa ren eñ die biscop mit gode te rade was ge gaen inden tēpel so spzac altehāt een stem me vā die stede des bedehuyses eñ seide dz si dat alle hoordē. dat alle die mānen die vā dauids geslachte warē eñ gheen wÿf en hadden dar elc brenghen solde totte al tare ene roede eñ wes roede dz daer bloy de eñ daer die hillige gheest op quā in ghe lÿckenisse vā eenre duue also ysayas voer ghesecht hadde dat hi die mā were die mē dese maghet gheuē solde Eñ onder die an der was ioseph van dauids huus Eñ de se ioseph dochte onbehoorlick dat een olt mā so tederē maghet te wÿue nemē solde Eñ doe die ander hare roeden droeghē so en brocht hi die sine niet. Ende doe daer noch niet en openbaerde vā dyen dz god voersecht hadde so ghinck die bischop tot onsen here weder te rade Ende onse here antwoorde ende seyde hem Dat die ghe ne die sine roede niet ghebracht en hadde die men die maghet gheuen solde. Ende doe die voerseide ioseph sine roede totten altare brachte so spzutede altehāt een bloe me daer vut ende daer op quam altehant ene schone duue van den hemele ende sat daer op Doe saghen si alle opēbaerlic dat

men hem die maghet gheuē solde.

Doe maria aldus ōdertrouwet was ioseph soe ghinck hi in zijnre stat bethlehem om zijn huys te bereyden eñ omme te voersien dat in die bruloft behoeflic ware Mer die maghet voer mit seuen maechden die haer ghespelen waren die haer de bisschop ghegeuē hadde om dit grote wōder dat daer ghetoget was tot nazareth in haer vaders huys.

In dien daghe soe openbaerde haer die enghel godes gabriel daer si bede eñ boetschapte haer dat die zoen godes van haer solde gheborē worden. Die dach vā ōser lieuer vrouwen gheboorten was lāghe verholen. mer soe iohannes beleth secht soe ghesciede dat eyn heylich mā die in stadelijcken bescouwē was hoorde alle iaer optē achsten dach vā september als hi in bedinghē was een alte groten bliscape eñ feest onder dē engelē Doe hi oetmodelic bat datmē hem verthoenē solde ofte vertellen waer om dat hi dat hoerde meer op dien dach dā op eyn ander. Doe worde hem gheātwoert dat ōse lieue vrouwe op dē dach geborē wort eñ dat hi der heyliger kerrkē kinderē sayde dat si hier in eē drachtich wordē mittē engelē Eñ doe dese mā dit dē paens eñ cardinalē gheseit had soe ghauē si hem tot bedē eñ vastē eñ ōder sochtē die olde scrifture eñ si vōdē ōser lyeuer vrouwē gheboerte Men en plach oec eer niet re holden dese octaue mer de paeuwes innocētius die vierde vā ianuen ordineerde datmen dese octaue vieren solde. eñ dit was die sake daer vā. Doe die neghende gregorius doot was soe besloten die romeynē den cardinalen in eyn huys omme dat si te eer der kercken versien souden mer om datter vele waren die nietes ouer eyn ghedraghen en mochten eñ si vele moyenissen hadden vanden romeynen soe beloefden si onser lieuer vrouwē mochten si ouer eyn draeghen ende vrilic mochren heen ghaen soe solden si voert aen ordineren re vieeen ende te holden die octaue van haerder gheboerten die langhe verrokeloest ende versumet waer Ende aldꝰ verrnichden si hier in celestine Ende si deden haer beloften bi den paeus innocentium want celestinus die leefde onlanghen daer nae ende daer omme en mochtē zijs bi hem niet doen.

Exempel.

Men sal sonderlinghe marcken dat die heylighe karcke drye gheboortē holt eñ viert. Dat is ctistus gheboerte. Onser lieuer vrouwen gheboerte. Eñ sint iohānes baptisten gheboerte. Ende dese drye gheboerten beteykenen drye gheystelijcken gheboerten. wij worden gheboren mit iohānes inden water ende mit d̄ maghet marien inder penitēcien. eñ mit cristo inder ewigher glorien. Eñ wāt ōs dat berouwe voer die gheboerte des dopsels wesen moet in die ghene die haer oltheit hebbē eñ soe voer die geboerte d̄ glorien Daer om hebbē die twee feeste vastē mer om datmen alle penitencie nutbaer achten mach als vasten soe en wast gheyne noot dat onse vrouwe vasten hebben solde mer si heeft octauen. want wij zijn alle begherende den achstē dach des opuerstandenissen.

Exempel.

Het was eyn ghoet ridder die zeer yn

was tot onser lieuer vrouwē Op ene tijt
doe hi te ternoy wert voer so quā hi vor
een cloester dat in onser vrouwē ere ghe
sticht was eñ hi voer daer in om misse te
horen Eñ doe men daer die ene misse nae
deu anderen dede eñ ghene achter latē en
wolde om onser vrouwē wille Ten laet-
sten voer hi vten cloester eñ voer haestelic
te ternoy waert Eñ siet die vā de ternoy
quamē eñ ghemoeten hem die seidē hē dat
hi alte vromelic gheternoyt hadde eñ doe
si alle seidē die daer warē Eñ zōmige qua
men eñ seiden dat hi se gheuāghen hadde
so verstont dese wijse mā dat dese hemel-
sche coniginne hē machtelic gheeert hadd̄
eñ hi sede wat hi ghedaen hadde ende hij
keerde weder inden cloester eñ hi dienden
daer onse lieue vrouwe alsoe lanck als hij
leefde.

Exempel

HEt was een biscop de onse vrouwe
in groter deuocie ende weerdicheyt
hadde eñ van deuocie so ghinc hi ter mid-
dernacht tot ōser vrouwen kercke. Ende
siet onse vrouwe quā desen mā te gemoe-
te mit ene groter vergaderinghe der ma-
gheden eñ si ontfinc hem mit groter eren
eñ si leide hem totter kercken daer dz hi to
ghinc Eñ twe vāden maechden songhen
voer eñ seden Ghese linne singhen wi on
sen here singhen wi onsen here alle ere cri-
stus soete liefte moet luydē doer een god-
dienstighen mōt Eñ dese versen songhen
alle die ander gheselscap Eñ die twe voer-
seyde sanghers songhen voer die twe ver
sen die hier nae volghē Die eerste houer-
die viel vā den groten lichte in de diepheit
alsoe viel oec die eerste mensche ter neder-
heit doe hi hem verhefte. Eñ aldus leiden

si mit processien desen hillighen man ter
kercken Eñ die twee songhen voer eñ die
ander antwoorden.

Exempel

HEt was een wijf die haren mā ver-
loren hadde eñ si hadde een sone dē
si seer lief hadde. Op ene tijt so wort ha-
re sone vāden vy āden gheuāghen end̄ hi
wort in een kercker ghelecht Doe si dat
hoorde doe screyde si seer bitterlic eñ badt
seer nerstelic onser vrouwē de si seer deuo
te was dat si harē sone verlossen wolde
Ten laetsten doe si sach dat hoer dit nyet
en halp so ghinc si allene in die kerck daer
onser vrouwē beelde stōt Eñ si ghinc vor
dat beelde staen eñ sprac aldꝰ. O hillighe
maghet ic heb di dicke ghebedē om die v-
lossinghe mijns kints end̄ noch en hebste
mi niet gheholpē Ic anroepe di ouer mijn
kint eñ ic en vinde ghene troest Daer om
als mijn kint mi ōtnomē is alsoe sal ick v
kint weder nemē eñ salt leggē voer mijn
kint tot een pant Doe si dit seide so eghic
si naerder ōser vrouwē kindekijn dz si op
harē schote hadd̄ eñ ende ghinck te huus
eñ si vant dz kint in een suuer lijnē doeck
eñ si sloet dz in een coffer eñ was blide dz
si so goedē pāt hadd̄ voer harē sone End̄
in de middernacht opēbaerde ōse vrouwe
desen iōghelinc eñ si dede dē karcker op eñ
hiet hem daer vut gaen eñ seide Sone du
suste dijn moeder seggē dat si mi mijn kit
weder gheue om dz ic hoer sone haer we-
der ghegeuē hebbe Eñ hi ghinc vut ende
quā tot sine moeder eñ hi vertelden haer
hoe dat hem onse lieue vrouwe gheholpē
hadde eñ verlost ende si wort seer blide eñ
si nam dat beelde vā den kinde eñ si ghinc

in die kercke eñ ghaf ōse vrouwe haer kit eñ seyde Vrouwe ic dācke v dat ghij mij mine zoen hebt weder ghegheuē. eñ nu gheue ic v uwē weder wāt ic belide dz ick mine soen ōtfanghē hebbe.

Exempel.

HEt was eyn dief die dicwijl stal mer hi hadde ōser vrouwē in groeter yn. micheden eñ hi gruetese dicwijl. Op eyne tijt so stal hi eñ wort gheuāgen eñ mē oer delden te dodē. Eñ doemē ghelept hadde ter ghalgen so quam ōse lieue vrou tot hē eñ hem dochte dat ōse vrou hē drie dagen ōthielt mit harē hādē doe hi ghehāghen was also dat hi gheirehāt pijn. en woelde Eñ die gheue die hem ghehāgen hadden ghingē alle daer eñ si vōdē hem leuēde eñ blide vā aenschtē mer si waendē dat hij mittē stroppe niet wel en was geuoecht eñ si woldē doot steke mittē zweerde eñ si en mochtē hem niet hinderē. Eñ doe dye hāghemā seyde dat hem ōse vrou holp so dedē si hem of eñ lietē hem vrij ghaē eñ hi ghinc in eyn cloester eñ diēde marien alle zijn leuen lanck.

Exempel.

HEt was eyn clerc die onser vrouwen zeer beminde eñ hielt haer ghetidē yn nichlick Eñ doe zijn vader eñ moedē doot waren bleef hem haer erue. Dus so wort hi ghedwōghē vā zijn vriendē dat hi eyn wijf nemē solde eñ zijn erue besitten. Op eynen dach doe hi voer om zijn brulofte te holden soe vāt hi inden wech eyn kart eñ doe ghedochte hi ōser vrouwē diēst eñ hi ghinc in die kercke eñ begā haer ghety den te lesen eñ ōse vrouwe opēbaerde hem eñ seyde sellick O sotte eñ ōghetrouwen waer omme laetstu mij eñ ic dijn vriēdinne eñ dijn brupt ben eñ setstu voer mij eyne ander wijf Hier om wort dese clerck droe uich eñ ghinc tot sinē ghesellē eñ vzwege des al. eñ als die brulott ghedaen was so liet hijt al eñ vloet ter middernacht vtē hu se in eyn cloester eñ daer diende hi ynnich lic ōser vrouwen.

Exempel.

HEt was eyn eerlaem prochipaep endē hi en cōde gheyn misse doen dā vā ō ser vrouwē eñ die plach hi dicwijl te lesen tot haerder eren Hier om wort hi gewro ghet voer dē bisschop eñ die ōtboet hē ha estelijcken Doe hi voer den bisschop quā soe seyde hi dat hi gheyn ander misse en conde soe ber usptē den bisschop als eyn v leyder eñ hi settē vā sinē diēst eñ vboeten meer misse te doen Eñ op die nacht soe o pēdaerde ōs vroawe dē bisschop eñ si ver spracken zeer eñ waechdē waer om dat hi harē capellaē so aēgedaē had eñ si seyden hem dat hi binnen dortich dagen daer na stouwen solde waert sake dat hij haren ca. pellaen niet weder tot sinen dienste en or dineerde ende sette. Die bisschop wordt in anxten ende hi dede den paep weder co men ende hi bat hem omme verghiffenis sen ende hi beual hem dat hi gheyne andē misse en soude doen dan van onser vrou. wen alleyne.

Exempel.

HEt was oeck mede noch eyn ander cleric die wonderlijcke zeer ydele ende oncuysch was van sinen soudighen leuen. mer nochtans soe beminde hi ende had zeer liet onser lieuer vrouwen godes moeder eñ hi plach haer ghetidē te holdē

ende te lesen innichlic al staende Op enen
nacht wort hi gheuoert vor gods ordel
eñ god seide totten ghenē die omtrent hē
stonden Onderscheidet wat ordel dat de-
se verdient heeft die ōs fiet dē ic so langhe
verdreuen hebbe eñ ick vant noch teyken
vā beteringhe in hem Doe gaf onse lieue
here die sentencie alsoe hē allen goet doch
te Eñ fiet onse vrouwe stōt op tot harē so
ne eñ seide Ick bidde dine goedertierēheit
dattu saftes dinen toorne ouer desen eñ si
ne sentencie der verdoemenisse. laet desen
leuen om minē wille die mit sine wercken
den doot verdient heeft Eñ onse here sey-
de haer Je gheue hem di om dine ghebede
op dat ic sine beteringhe ghewaer wordē
mach Eñ onse vrouwe keerde haer tottē
clerck eñ seide Ganc eñ en doet niet meer
sunde op dat di gheen quaet en gheschie
Doe dese clerc ontsproughē was so beter
de hi zijn leuen eñ ghinc in een cloester eñ
daer leefde hi een salich leuen.

¶ Exempel

IN den iare ons herē vijfhōdert ende
lxxxvij. so was in cecilien een mā die
theophilus hiete Eñ also philibertus dye
biscop vā carnoten secht so dede dese theo
philus des biscops dienst soe wol soe dat
alle dat volck doe haer bischop doot was
hē ooe coren tot enē biscop Mer dese goed̄
man liet hē ghenoeghē dat hi des biscops
dienst dede eñ hi hadde lieuer dat men een
ander biscop maecte Ten laetstē soe dede
hē die biscop vā sinē dienste eñ hi wort so
onuerduldich dat hi te rade ghinc mit enē
iode die een gokelaer was hoe dat hi we-
der an sinē dienst comē mochte End̄ dese
iode die vermaende doe den duuel end̄ hij
quā voert Eñ theophilus verlochende bi
des duuels rade god eñ zijn moeder ende
sine kerstendoem Eñ doe hi hē aldus ver-
lochent hadde eñ hē seluē aldus dē duuel
opghegeuē hadde eñ daer of screef hi enen
brief mit zijn bloet eñ gaf se den duuel be-
seghelt mit zijn selfs seghel Eñ d̄s anderē
dages hadde die duuel toe ghebracht dat
die biscop theophilus weder ontfinck in
vrientscapen eñ hi sette hē weder in sinen
dienst Ten laetsten quā hi weder tot hē
seluē eñ had groot berou van den dat hij
ghedaen hadd̄ eñ viel mit alle zijnre hertē
tot onser lieuer vrouwen dat si hē helpen
wolde. Op ene tijt so openbaerde hē on-
se vrouwe in een visioen eñ berispte hem
vā sine quaetheit eñ si hiet hem dat hij dē
duuel lochenē solde End̄ si dede hē weder
belijden dē godes sone end̄ al dat gheloue
vā sine kerstendōme Eñ aldus brachte si
hem weder tot haers soons end̄ tot hare
vrientscap Eñ tot een lijcteiken dattet hē
vergheuē was so gaf si hem den brief we-
der die hi den duuel ghegheuē hadde Eñ
si leide dē op sine borst om dat hi wetē sol
de dat hi al verlost waer Doe theophilꝰ
weder sinē brief hadd̄ so was hi seer blide
Ende hi seyde voer den biscop eñ voer al
le dat volck wat hem gheschiet was end̄
doe hem dat alle groot wōder hadde soe
sterf si binnen drie daghen.

¶ Exempel

HEt was een man ende een wijf dye
ene enighe dochter hadden ende si
gauen se enen ionghelinck te wijue Ende
om hare dochter wille soe hieldē si oec den
man in den huyse Ende die moeder was
den ionghelinck seer vriendelick om haer

ghelinc so zeer minnēde om haer dochters
wille dat si hem alsoe lief hadde als haer
dochter Hier en binnē soe begōstē de qua-
de ludē te seggē dat si dit niet en dede om
dat si gherne mit hem te doen had gehad
Doe dese valscheit dit wijf zeer int herten
toech . eñ om dat si ōtsach dat si hier me-
de indē luden woerdē comē solde soe huer
de si mānen . wolden si heymelijckē haer
dochter mā dodē dat sise elck gheuē solde
thien scellinghe . Op eynē dach besloet si
dese ludē al heymelic in haer kelre eñ ryet
horen man elwaert te gaen eñ haer doch-
ter Doe hiet si haren zoen dat hi in die kel
re ghinghe eñ wijn brochte eñ daer wort
hi vermoert . eñ die swagher leyden te hā
des op haer dochters bedde of hi gheslae
pē hadde Eñ doe haer mā eñ haer dochter
ghecomē warē eñ si ter tafelē saten doe so
hiet die moeder haer dochter dat si haren
man wecken solde totten ethen eñ doe sy
hem daer doet vant soe wordē si alle wey
nēde eñ dit wijf die hem totter doot ghe
brocht hadde weynde mitten anderē
Ten laetsten hadde dit wijf vā desen
misdaet groten rouwe vā deser misdaden
eñ biechtet harē priester . Hier na op
eyn tijt worde die priester mitter vrouwē
sceldēde eñ die paep verweet haer dat si dē
moert vā hare dochter mā besculdich wa
re Eñ doe dit hoerdē des iōghelincs vrien
den soe leyden si dit wijf tottē rechter eñ
die rechter wisede datmēse barnē solde eñ
doe dit wijf sach dat si storuē solde keerde
si haer al tot ōfer lieuer vrouwē eñ si ghic
in haer karcke eñ bede mit vele tranen tot
haer . Daer nae dwācmēse wt te ghaen
eñ men werpse in eyn groet vuer . eñ alle
die daer bi stōdē saghē dat si inden vuere
bleef onuerbrāt eñ onghequetst Die rich-
ter die daer mede was haddes groet wo
der eñ gheboet datmen haer niet meer en
dede eñ hi mercte naernstelick eñ hi beuāt
dat si gheyn quetsinghe vāden vuer en ge
creech dan alleyn die quetsinghe van dier
sperē daer si mede ghesteken was . Ende
doese haer vriēden in haer huys besloten
hadden eñ woldēse doen ghenesen mit sal
ue eñ mit baden . Omme dat ōse heer
wolde dat si niet meer vermaert en solde
wordē mit quader nyemaren soe haelden
hise in dryen daghē in ōser vrouwen loue
gheduerende .

Die legende van den heylighen sinte
adriaen martelaer .

Adrianus die was ghemarteliet
onder maximiaen den keyser .
wāt doe die voergheseyde maxi
miaen in die stadt van nycomedien dyen
duuelschen afgoden offerde soe dede hi dē
ketsten soeckē Eñ sommighe omme dyer
vreesen vander pinen eñ sommighe vāder
beloften van ghelde datmen hem beloefde
soe toech die eyne ghebuere den anderen .
ende die eyne vrient den anderen tottē tor
menten ende groete pinen . Ende onder al
le die andere soe worden daer . xxxiij . ghe
uanghen ende men brorhtse daer voer dē
coninck . Die coninck seyde hem en hebdi
niet ghehoert hoe groete pinen dat teghē
den kerstenen menschen gheset zijn . Sij
ātwoerden hem wij hebbent gehoert eñ
wij bespotten dat ghebot dijnre dwaesc-
heyden . Doe wort die coninck gram eñ
hi dedese slaen mit droghē peserickē eñ hi
dede haer mōt mit steynē slaen eñ hi dede

se ghespānen in enen karcker legghē Do
adrianus die die vruchtbaerste was van
der ridderscape daer haer vroemheit sach
so seide hi hē Ic beswere v bi uwen gode
dat ghi mi segt wat loon dat ghi verbeyt
vā deser pynē Hier op antwordē die heyli
ghen Gheen oghe en heeft ghesien noch
gheen oghe ghehoort noch in gheen her-
te des menschen en ist opghegaen dz god
bereyt heeft den ghenē die hem volmaecte
lick dyenē eñ liefhebben Doe spranc adri-
aen int middel eñ seide. bescriuet mi oeck
mit desen wāt ic bin oec kersten. Doe dit
die keyser hoorde eñ om dat adriaen nyet
offeren en wolde so leide hi hem ghespan
nen in een karcker Do nathalia zijn wijf
hoorde dat haer man in een karcker was
scoorde si hare clederen eñ screyde sere mē
doe si hoorde dat hi gheuāghen was om
cristus gheloue so wort si verblidet end si
liep totten karcker eñ si custe haers mās
banden eñ der gheuāghen want si was
kersten mer om de veruolghinghe en dor
ste hi hoer niet openbarē Eñ si seide to ha
ren man Here mijn adriaen du biste salich
wāt du hebste rijcdōme gheuōden die dij
dine olders niet en hebbē ghelatē welcke
sullen die ghene deruen moetē als die tijt
niet en sal wesen vā woecker noch vā on-
derlinghe te nemen Als niemāt den ande
ren vā pynen en sal moghen vlossen noch
die vader dat kint noch oeck die moeder
die dochter Noch een kint sinē heer noch
die ene vrient den anderē. noch dat goet
den here End doe si hem vermaent hadde
dat hi vā hem dede alle eertsche glorie Eñ
dat hi op sine vriende eñ sine maghen nz
achten en solde mer dat hi altos zijns her
te totten hemel hadde Doe seide adriaen
Mijn suster gaet wāt tot mijnre passie so
sal ic ontbiedē datstu mijn eynde moghe
ste sien Eñ aldus beual si horen man den
anderen hillighen dat si hem sterc maken
solden eñ si ghinc te huus Hier na do adri
aen hoorde datmē hē passien solde soe gaf
hi den wachters ghelr eñ die heilighē liet
hi te borghe die mit hem waren ende hij
ghinc te huus om dat hi nathalia roepen
solde als hi haer belouet hadde dat si we-
sen solde tot zijnre passien Eñ dit hoorde
een wijf eñ liep voer tot nathalia eñ seide
haer aldus Adriaen is ontbōden end siet
hi comet Doe si dit hoorde so en gheloef
de si dat niet eñ seide Eñ wie mach hem
van dē banden verlossen eñ van dē hilligē
verscheidē Eñ doe si dit seide soe quā daer
een kint vāden huse eñ seide Siet mijn he-
re is ghelattn Eñ om dat si meende dz hij
hem ontsach vā die martelie so begōde si
bitterlic te wenen Eñ doe si hem sach co-
men doe stōt si haestelic op eñ sloot hē die
dore voer zijn hoeft eñ seide Die vā gode
gheuallen is die moet verre vā mi wesen
Tot sinē monde en wil ic niet spreken die
onsen here verlochent Eñ si keerde tot hē
eñ seide O onsalighe zōder god wie dwāc
di aen te gaen dat du niet voldoen moch-
tes wie heeft di verscheidē vā den hilligē
of wie heeft di verscheidē vā die heillighe
vergaderinghe Segt mi waer ōme bistu
gheuloghen eer du enich tijt saghes ende
eer du yemāt saechste die teghen di vocht
waer om dattu ghewont biste end noch
gheen ghescutte op di en quā Eñ si hadd
wonder datmē yemāt zōder god ofte van
den luden gode offerē solden Aymi onsa-

lighe eñ catiuighe mēsche wat sal ic doen
die mit desen inder echtscup bin die vāden
quadē gheslachte is Mi en is eyn vre niet
ghesciet dat ic eyn vre lanc ghehietē wa
re eēs martelaers wijf mer ic mach seggē
dat ic eyn ouertreders wijf ben Ay mi mi
ne blijscap was alte cort ewelic salt mine
scande wesen. Doe dit sinte adriaen hoer
de soe verblide hi hem zere eñ verwonder
de hem vāden wiue de iōck was eñ schoē
eñ edel. eñ die viertien maendē inder echt
schap gheweest had hoe dat si dit spreken
mochte. Hier omme wort hi te meer ont
steken totter martilien ende hoerde haer
woerden alte gherne mer doe hi sach dz
si zeer drouich was seyde hi haer. Natha
lia vrouwe doet mij die doer op want ic
en vliede vāder martilien niet. mer ick co
me di te roepē soe ic dij beloefde mer si en
gheloefdes niet eñ seyde. Siet hoe du mij
bedrieghē willest alstu bedroghē bist. be
siet hoe die ander iudas v̄wōnen wordet
Onsalighe vlye vā mij wāt ic sal mi seluē
doden op dattu ghesaet wordes Eñ doe
zijt lanc maecte eer si hem in liet seyde hij.
Doet haestelic op die doer wāt ic sal gaē
eñ du en salt mij niet meer sien Eñ hier na
saltu weynen datstu mij voer mijn doot
niet ghesien en hebbest. wāt ic heb borge
ghelatē die heilige martelarē eñ coemtmē
mi soeckē soe sullē si haer tormēten mittē
minē liden Doe dit nathalia hoorde ont
sloet si die doer eñ ghinc mit hem tot dyen
karcker Ende daer droechde nathalia der
den heylighen haer wondē seuen daghen
gheduerende Ende daet nae soe dedese de
keyser voer hem brenghen. Ende doe hē
die veteren of ghedaen waren ende ōme

dat si niet ghaen en mochten soe droech
mense ghelijck als beesten. Ende daer na
brochtmen adriaen eñ presenteerden voer
den keyser Ende nathalia ghinck mit hē
eñ seyde O mijn here sich dattu di niets
en veruaert alstu die piue sietste Du salt
ste nu eyn luttel liden mer du salt to hant
mitten enghelen verbliden. Eñ doe adri
aen niet en wolde offerē so wort hi alle te
zeer gheslaghen Eñ nathalia liep mit blij
scappen totten heylighen inden karcker
eñ seyde hem. siet mijn heer heer heeft zijn
passie beghōnen Eñ doe die keyser adriaē
hiet dat hi zijn godē niet blasphemerē en
solde soe seyde hi of ic aldus worde ghepi
nighet dat ic blasphamere dē ghenen die
niet en zijn. hoe salstu ghepinighet wor
den die mijn god blasphameerst die is.
Die keyser seyde hem dese woerdē hebbē
di gheleert die verraders Adriaen seide hē
Hoe moghestu segghē dat si v̄raders zijn
die leraers zijn des ewighen leuēs Eñ na
thalia liep eñ seyde dē heylighē wat haer
man den keyser ātwoerde Doe deden die
coninck vier mānē slaen Eñ nathalia sey
de alle zijn pinē den heylighē die indē kar
ker waren. Adrianus wordt soe zeer ge
slaghē dat zijn inghewāt wt viel Doe so
spandemē efter mit yserē eñ leidē indē kar
ker mittē andere Adrianus was eyn weel
dich schoen ionghelinc vā. xxvij. iarē Eñ
natalia als si sach dat haer man beneden
lach ghewont soe iammerlijcken so leyde
si haer hant op sinen hoefde eñ seyde.

¶ O mijn here du biste salich die aldꝰ
weerdich biste te worden eyn vanden hei
lighen martelaren du biste salich mine sco
ne licht. want du omme hem lideste dye

voer dj ghepalliet was . Vare nu ewech
mijn heue vrient op dat du sine glori en
moghes Doe die keiser hoorden dat vele
vrouwē den hilligh̄ in dē kercker diendē
so verboot hi dat mē se niet meer en liete
daer in gaen Doe dat nathalia hoorden
so schoer si hoer hare of eñ toech mans cle
der an eñ diende dē hilligh̄ also idē kerc,
ker Eñ mit hoer exempel so brachte si an,
der vrouwen oec daer toe Eñ si badt harē
man dat hi dese bedinghe an onsen herē
doen wolde als hi in zijn rijcke quame dz
hi se suuer houdē wolde in dese werelt en,
de dat hi se van hier haestelick wolde ha,
len in zijn rijcke Doe die coninc hoorden
wat die wiuē ghedaen haddē soe dede hij
een anbelt brenghē dz hi daer op der mar
telarē beenre breken wolde eñ dat si alsoe
verderuē soldē Eñ doe nathalia sorchden
dat haer man hē ontfien solde vā die an,
der pinē so badt si den knechten dat si dat
eerste an hē beghinnē solden Doe hem de
voetē otghelleghē waren eñ sine bene ghe
broken so bat hē nathalia dat hi sine hāt
liet offlaen dat hi ghelijck mochte wesen
den anderē martelaren die ghepalliet wa
ren Eñ doe dit gedaen was so ghaf sinte
adriaen sinē gheest Eñ die ander martela
ren sloechmē oeck hare benē of mit haren
wille eñ si voerē bi gode oyer die coninck
gheboot datmē hare lichaemē verbrāden
solde Ende nathalia brachte in harē scho,
te haers mans hāt Doe men der martela
ren lichamē in dz vuer werp so wolde na,
thalia haer seluen oeck mit hē in dat vuer
werpen oyer doe quam daer haestelic als
een reghen eñ lesschede dat vuer altemale
ende behielt der hilligh̄ lichamen onghe
quetst Eñ die kerstēn hadden raet eñ dedē
hare lichamē voeren te constantinopolen
tot dat die kercke vrede hebben solde ende
dan so soldē si se mit eren weder halen Si
waren ghepalliet indē iare ons herē twe
hōdert eñ lxxx . Ende nathalia die bleef te
huus woenende eñ behielt sinte adriaens
hant eñ tot harē troeste soe leide si se altijt
tot harē hoefde . Hier nae doe die richter
sach dat natalia also schone eñ alsoe rijck
eñ alsoe edel was soe sande hi bi des key,
sers ghebot tot haer edele vrouwen dat si
hem neme tot enē man Eñ nathalia ant,
woorde Wie mochte mi gheuē dat ic alsul,
ken mā hebben solde mer ic bidde datmē
mi drie daghe tijt gheuen wille dat ic mij
bereidē mach mer dit sede si dat si ōtalien
mochte Eñ do si onsen here badt dat si ha
re suuerheit moste beholdē so woer si hae
stelic slapende Eñ siet haer opēbaerde een
vāden martelaren eñ hi gruete se soetelick
eñ hi beual haer dat si varē solde totter ste
de daer der martelarē lichamē laghen be,
grauē Doe si ontwaecte so nam si allene
adriaens hant ende ghinc allene mit vele
kerstēn in een schip Doe dat die richter ver,
nam so volchde hi haer mit vele ridderen
totten schepe Ende daer rees ene starcke
veruaerlick wijnt die hem contrarie was
ende dwanc se weder te keren eñ dese vā
sine ridders verdrōcken Ende in die mid,
dernacht openbaerde die duuel den ghenē
die mit nathalia waren i een ghelijcheuls
se van enen stuerman in enē schepe . Ende
hi seyde hem Dan waen so comet ghi en,
de werwaert so varet ghi Ende si seyden
Wi comen van Nycomedien ende wi wil
len varen te constātinopolen wert Eñ hij

seyde hem Ghij zijt vdwaelt vaert totter lufter hāt op dat ghij te rechte varen moghet. mer dit seyde hi om dat si in die zee vdoruē soldē Eñ doe si haer seyl wolden versettē quā adriaen haestelick in eyn scip eñ beual hem te varē soe si begōdē haddē Eñ hi seyde dattet die duuel was diet hē aen seyde eñ sinte adriaen voer vā hem luden om dat hi haer dē wech wisen solde. Doe nathalia sach dat adrianus ooer hē voer wert si zeer verblijt eñ quamē aldus voer daghe tot cōstantinopolē eñ si ghinc in dat huys daer der martelarē lichamen in laghē eñ si leyde adrianus hāt an sinē lichaem eñ si wort nae haer bedinge eyn weynich slapende. doe openbaerde haer sinte adrianus eñ gruetese eñ seyder dat si mit hem quame in die ewige vroechde

¶ Doe si wakēde ghewordē was doe beual sise alle gode eñ ghaf haren gheest. Eñ die kersten namen haer heylighe lichaem ende begrouen dat besiden der martelaren lichamen.

G

TE nycomedien passye der martelaren dorotheus eñ gorgonius die dyoclesianus gheboet te hāghē eñ mit gheyselē al hoer lijf te riten. eñ mit solte eñ edic ouer gheghotē eñ soe indē roester ghebradē eñ ten laetstē mit strickē ghewoorcht. Eñ in corter tijt daer nae wordē si tot romē ghebrocht ende si wordē daer ghelecht buten ten latijnschē weghe.

¶ Indē lāde vā doernic sint adomarus dach bisschop eñ cōfessoer.

¶ Te sabijn in die dortichste mile van der stadt sinte Jacinctus alexāder ende tiburcius dach. Eñ noch meer āder.

¶ Die legende vā sinte gorgonius ende dorotheus.

GOrgonius eñ dorotheus die tot nycomedien waren die eerbaerste van dyoclesianus palase. Si ghauē haer olde ridderschap ouer om dz si te vrilicker cristum harē coninck solden volghē Eñ si seyden opēbaer dat si kerstē waren Doe dat die keyser hoerde so was hi alte drouich eñ nam dat zwaerlic. dat hij aldustanighe mānen verliesen solde de inden palase gheuoet waren eñ die edelheide vā sedē eñ vā ghesslachte vheuē haddē Eñ doemēse niet en mochtē verwinnē mz dreyghinghe noch oeck mit smekinghen soe rectmēse op eyn tafel eñ men sloechse mit gheyselen eñ scoerdese mit haken Eñ doe haer binnēste bicāt al ontdect was. soe ghoetmen in haer wōden edick eñ solt Doe si dit vromelic leden soe brietmēse op eynē roester eñ daer op laghē si als op eē roester eñ daer op laghē si als op eyn bedde vā rosen eñ het scheen dat si geyn zerichheyt en gheuoeldē Daer soe dedese die keiser hanghē eñ dede haer lichaem worpen voer die hōdē nochtā wordē si vādē kerstē begrauē. ¶ Sij warē ghepassijt inden iaer ōs herē. cc. eñ. lxxx. Nae vele tijdes wort gorgonius lichaem tot romen ghebrocht Int iaer ōs herē seuē hōdert eñ viere eñ tseuētich soe voerdē die bisschop tot metens die philippus des coninckx neue was gorgonius te vrāckerijc eñ leydē int cloester vā gorsie.

A

TE romē sinte hilarius paeus In affrikē der heyliger bisscoppē dach nemesianus felix eñ lucius.

In calcedonien sinte sostenes end̄ victors dach. die om belidinghe des ghelo-
ues onder priscus den richter hare marte
lie leden.

Op den seluen dach passie d̄s hilligē
theodardi die biscop vā maestrichte was
Dese was remaclus nae neue ende sinte
lambrechts leraer. Eñ.

B

TE romen ten olden weghe tot sala
ria der heiliger martelarē prothi en-
de iacinthi dach.

Te lyoen sinte Pacianus bischops
dach. Eñ noch

Die legēde vā sinte prothus eñ iacint⁹

PRothus ende iacincthus waren
ghesellen in te studeren vā philo
sophien mit eugenia philippus
dochter des alre edelsten man van romen
Eñ dese philippus hadde ontfanghen vā
den senatoren die prostije vā alexandrien
ende hi hadd̄ daer mit hem gheuoert clau
diā zijn wijf ende sinen soone amicū ende
sergium ende eugeniā zijn dochter Euge-
nia was volmaectelic gheleert in den libe
ralen cōsten eñ prothus eñ iacinctus had-
den mit haer ghestudiert end̄ waren vol-
maect in allen cōsten Eñ do eugenia xv.
iaer olt was so eyschede haer te wijue a-
quilus des richters sone Eñ si seide hē mē
sal gheen man kiesen om sine maghē mer
om sine seden Eude sinte paulus lere quā
haer te hant ende mit al haer herte eñ sin
nen wort si kersten Eñ den kersten was
gheorlouet dat si woenē mochten bi alex-
andrien eñ daer om voer si als om solaes
tot die stede eñ si hooroe die kerstē singhē

Alle der heiden goden zijn duuelē mer die
here maect den hemel Doe sede si tot sinte
prothus eñ iacinct⁹ die mit haer ghestu-
diert hadden Wi hebben mit scrupelosen
studieren ouer ghelesen der philosophien
leringhen eñ arestotiles eñ platonis argu
menten Eñ socrates vermaninghe Ende
cortelic wat die meisters vā philosophien
ouerghedacht hebbē dat wort al beslotē
in dese sentencie Ic mocht tot v hebbē als
een vrouwe ouermits macht Eñ die wijs
heit heft mijn suster ghemaect Laet ons
daer ōme brueders wesen end̄ christū vol
ghen Dese raet die behagheden haer wol
eñ si toech eens mans habijt an eñ si qua-
men tot een closter daer Helen⁹ een vrient
godes abt of was Eñ dese man de en liet
ghene vrouwē tot hē comen. Op ene tijt
doe dese man mit enē onghelouigē dispu-
tierē solde doe hi gheen argumēten seggē
en mochte so dede hi een groot vuer ma-
ken op datmē proeuē mochte dat die ghe
ve die daer niet verbarnē en mocht dat hi
dat beste gheloue hadd̄ Eñ als dat ghe-
maect was so ghinc hi daer eerst in eñ hi
ghic daer onghequetst vut Eñ doe die on
gelouige daer niet in gaen wolde so dwō
ghē si hē daer toe Eñ doe hi daer toe ghe-
gaen was eñ hi seide dz hi een mā was so
seide hi Mit recht so hiet si een mā wāt al
bistu een wijf du doeste manlic wāt haer
staet was hē vertoont vā gode Eñ aldus
ontfinck si vā Heleno dat habijt van den
monicken mit prothus ende mit iacintus
de si dede haer seluen hieten bruder euge-
nius. Daer na doe brueder eugeni⁹ moe
der ende vader saghen haren waghen le-
dich ende ydel wederōme te huus comen

haddē si soe groten rouwe Eñ si dedē doe allesins haer dochter soecken mer si moch tense niet vinden Soe vraechden die philosophen wat haer dochter ghedaen was Eñ si seyden dat si vādē goden op ghenomen waer ōder den sterren. Eñ hier ōme dede die vader zijns dochters beelde maeken eñ vā allen luden aenbeden mer si bleue mit haren ghesellen in godes vresen. Eñ doe die proest ghestoruen was wordt si proest.

Exempel.

IN alexandrien was eyn edelen rijcke vrouwe ghehieten melācia eñ sint eugenia besaluede mit olye eñ in ihesus cristus naem verloste sise vāden vierden dach coertse Daer om sende si hoer veel ghiften mer si en ōtfincse niet. Eñ dese vrouwe de hadde ghemeynt dat eugenius eyn man waer gheweest eñ si ghinck dicwijle tot hem. Doe si sach zijn vrome iōcheit ende die scoenheyt zijns lichaems alsoe wordt si zeer bernende mit zijnder lieften eñ si beghōste te pensen hoe dat si mit hoer moch te hebben te doen. eñ si vensede haer sieck eñ sende tot eugeniū eyn bode dat hi comē solde omme haer te visiteren. Doe eugenius tot haer ghecomen was soe beghōste si te segghen hoe si ontstekē was mit zijn re lieften eñ si bat hem of hi bi haer liggē wolde. Broeder eugenius hadde dit in onweerde eñ seyde mit rechte hietstu melancia. wāt du hietest zwart eñ du bist al vol zwarter ōghelouicheyt. eñ aldus bist du eyn dōcker dochter eñ des duuels vriē dinne der vulicheyt. eñ voetsel der oncuyscheden eñ suster des ewighē anxtes eñ eē dochter des doots. Doe dit wijf sach dz si aldus bedroghē was eñ omme dat si ōt sach dat eugenius dese scande solde opēbaren soe wolde si eerst ontdeckē haer seluē eñ si beghōste te roepen datse eugenius v̄crachten wolde Eñ hier omme ghinck si tot philippum den proest eñ si claechden segghende aldus Een kersten ionghelinck quam tot mij eñ wolde mij v̄craften ōbetamelic. eñ en hadde mij mijn dienstmaghet niet gheholpen die inder camer was hi solde mij vercraft hebbē. Doe dit dye proest hoerde so wort hi verthoernt ende hi sende veel knechten wt eñ dede eugeniā eñ die ander godes knechten voer hē brenghen ghespannen mit yseren. eñ hi settede eyn dach datmense alle leueren solden den beesten omme te vetslinden. Eñ hi de dese tot hem brēghen eñ hi seyde tot eugeniam O quade mēsche segghe ōs heeft v dit cristus gheleert dat ghi v tot oncuyscheden gheuē solt eñ dat ghi die vrouwen vercraften solt. Eugenia hielt hoer hoeft neder om datmēse niet bekēnen en solde. eñ si ātwoerde hem wiselickē Onse heer die leeft suuerheyt eñ hi heeft dat ewighe leuen belouet die suuerhede holden. Dat dese malancia valsch is dat mogē wi proeuen. mer tis beter dat wij liden dan dat wijse verwōnē eñ dat si dā moest wordē ghepijnt eñ dat wij verlorē die vrucht vā lidesaemheyt. mer doet hoer dat dienste wijf eerstworuē brenghen eñ dat si oercōde gheue wie van ōs allen die baersculdighe is van deser miscdaet op dat wij dye grote valscheyt ende die loghene prouen moghen mit hoer selues monde. Eñ doe dese dienstmaghet daer ghebrocht worde soe seide si ghelikerwijs als hoer vrouwe

haer vrouwe te vorens gheleert hadd' als
dat eugenius haer vrouwe wolde v̄craf-
ten Ende als alle deser vrouwē ghesinde
die mit dese valscheit besmit warē seyden
dat dat alsoe waer. so seide eugenius De
tijt vā swighen is gheleden leñ die tijt vā
spreken is ghecome wāt ic en wil niet dat
dit ōscamel wijf meer aldusdanich quaet
godes knechten ansegghe Eñ om dat die
waerheit die loghen verwinen sal end' die
wijscheit die quaetheit so sal ick de waer
heit tonen. niet om beroemē mer om go-
des glorie Doe si dit sede so schoorde si ha
ren rock van bouen tot haer gordel. doe
sachmen dat hi een maghet was Eñ si sei-
de den proest Ou biste mijn vader eñ clau
dia was mijn moeder Eñ dese twe de mit
di sittē amicus eñ sergius zijn mijn brue-
ders eñ ic bin eugenia dijn dochter eñ de-
se zijn prothus eñ iacinctus Doe dit dye
vader hoorde eñ hi sine docter bekende so
begōde hi se mit haer moeder te omhelsen
eñ si weenden sere Eñ men clede eugeniā
mit guldē clederē eñ men verhiefse hoghe
Mer daer quā een vuer vāden hemel end'
verbrande melanciā eñ haer gheselschape
Eñ aldus bekerde eugenia haer vader eñ
haer moeder eñ haer brueders eñ alle dat
ghesinne tot christus geloue Eñ hier om
wort haer vader van der prostie ghedaen
eñ hi wort vāden kersten biscop gemaect
Eñ doe hi in sine ghebede was doe wort
hi vāden onghelouighen ghedodet. Mer
claudia die keerde weder mit eugenia eñ
mit hare sonen te romen ende daer bekeer
de si vele menschen totten christen geloue
Ende die keiser dede eugeniam een steyne
anden hals binden ende in die se werpen

mer si ghinck op dat water als op dz lant
Daer nae dede hi se weder werpen in enē
barnenden ouen ende dye ouen die wort
ghelesschet Doe leydemen se in enen donc
keren karcker ende daer quā alte schonen
licht vut Ende doe si tien daghe daer zon-
der eten gheleghen hadde soe openbaerde
hem onse lieue here eñ ghaf hem alte scho
nen broot ende seide Nemet spise vā mijn-
re hant want ick bin dijn beholder dē du
mit alle dinē herte hebste lief ghehadt Op
den seluē dach doe ic in eertrijcke quā soe
sal ic di in den hemel ontfanghen Op dē
kersdach so sande men daer een stocker eñ
men sloech haer dat hoeft of Eñ daer nae
openbaerde si haer moeder Eñ op eē zon-
nendach doe claudia in bedinghe was so
gaf si haren gheest.

¶ Doe mē proth⁹ eñ iacictus voert be-
gōde te trecke so beden si eñ braecken dye
beelden Eñ doe si niet offeren en wolden
soe sloechmen hem dat hoeft of eñ so wor-
den si martelaren. Si worden ghepassiet
onder valeriaen eñ galieno doemen screef
twe hōdert eñ lxvi.

C

Inder stadt Ticinū der hillegher con
fessoren dach Sirus eñ euencius die van
sinte hermagoras inde voerseide stede ge-
sant warē eñ daer eerst dz euāgeliū predic
ten eñ storuē daer salichlick

¶ In aquitanē sinte maximin⁹ dach de
te trier ertschebiscop was

D

In egipten in die stat alexādria sinte
philippus biscops dach die sinte eugeni⁹
vad' was dese liet achter titlike ere eñ ōt-
sinc dz hillige doopsel ende v̄creech ten les

ten die ere des bisschoppelijcke staets eñ wort vā perhennius dē rechter die wijle dat hi in sinē ghebede was gheboden to worghen in volusiaens eñ galienus des keysers tiden.

¶ Te toers sinte lidorius bisscop eñ cō fessoers dach Eñ noch.

E

Die verheffinghe des heyligē cru ces onder eraclius den alregoddi enstighē keyser dies wt persen lā de weder omme tot iherusalem brochte. eñ daer nae ouer eyn deel iarē soe vāt sar gius die paeus ouermits der opēbaringe godes in sinte peters calle eyn stuc vāden seluen holte dat zeer groet was dat allen iaren opten dach der verheffinge voerscre uen van alle dē volcke gheeuit eñ aenghe bedē wordt.

¶ Optē selnē dach tot romen sinte cor nelius paeus eñ cerealis eñ zijn wijf salus tia die tsamē ōthoeft wordē.

¶ In afrikē sinte cipzianus bisscop eñ crescēcianus victor rosula ende generalis martelaren.

¶ Te trier sinte maternus bisschop die sinte peters discipel was.

¶ Te colen sinte euergislus bisschop eñ martelaers dach Eñ noch.

¶ Die legende hoe dat heylige cruys verheuen wordt.

Des cruces verheffinghe viermē hoechlijck in die heylige karcke wāt dat gheloue waller zeer me vheuē Wāt int iaer ōs heren ses hondert eñ xv gheyselde ōs heer zijn volck Eñ cos dre die conic vā persen dede die rijckē vād werlt ōder zijn heerstappie cōer doe hi to iherusalem quam keerde hi weder mit scā dē vādē heilighē graue nochtā voerde hij mit hem eyn deel vādē cruce dat helena da er ghelatē had. Eñ om dat hi wolde aen ghebedē zijn voer eyn god soe dede hi eyn thoern makē vā golde eñ vā silver eñ cost like stepnē eñ daer sette hi in die figure vā der zōnē eñ manē eñ mit subtilē cōdutē de de hi daer water reghenē eñ ōder die aer de liepē peerdē mit eynē wagē dattet sche ne die toern daer vā te roeren. ¶ Dese co nincks ghaf zijn zoen zijn rijck eñ bleef idē thoern Eñ hi sette beūdē hem ōs herē cru ce eñ gheboet datmē hem god hietē solde Eñ allmē lest indē boke mitrale de officio so dede cos dras als oft hi die vader waer gheweest an zijn rechter hāt settē dāt cruce voer dē zoen. eñ an die lufter hāt dē haen voer dē heilighē gheest. ¶ Eraclius vga derde doe eyn groet heer eñ quam totter vloet danubien om te vechtē teghens cos dras zoen Eñ ten lesten soe ouerleyden en de dochten die heren princen ende vorsten van beyden siden dattet alrebest waer eñ ghoet dat beyde dese twee coninghen sol den strijden ende eynen camp vechten op eyne brugghe vander riuieren ende die dē anderen verwinnen mochte die solde dier heerschappie holden sonder strijden van e nighen heer. ende si ordineerdent oec wie hem des onderwonde sinen princen to hel pen of bistant te doen datmē hem hāden ende voeten of slaen solde ende worpense in die lopende riuiere. Ende eraclius gaf hem seluen ghanselijckē gode op ende hij beual hem mit alre punicheit den heyligē cruce. Doe si beyde vechten soe ghaf on

se here heraclio die victorie Eñ alle dat an
der volc wort hem so sere onderdanich soe
dat alle cosdras volc kersten wordē ende
si wordē alle ghedopet Mer cosdras dye
en wiste niet hoe dat die strijt verghaen
was Eñ om dat si hem alle haten so en se
de hem dat niemāt Eñ aldus so quā he-
raclius tot hē Eñ doe hi hem sittē vāt op
den gulden trone so seide hi hem Om dat
du dat hillighe cruce gheeert hebste nae di
ne maniere eñ wiltstu nu ghedopet wor-
den eñ cristus geloue ōtfanghē so sultstu
noch dijn lijf eñ dijn rijck beholdē behal-
uen dat ic een deel ghiselen vā v nemen sal
ende en wiltstu dit niet doen soe sal ick di
mit minē swerde dat hoeft ofslaen Ende
doe dit cosdras niet doen wolde so toech
heraclius zijn sweert vut eñ sloech hē dat
hoeft of Eñ om dat hi een coninc was so
dede hi hem begrauē. Eñ zijn sone die hij
mit hē vant den dede hi dopen eñ hief hē
selue vut die fonte eñ liet hē zijn rycke Eñ
hi brack den toorne eñ gaf dat siluer sinē
heren te re roue mer dat golt eñ duerbare
stenē behilt hi om die kercken te maecken
die die tyrānen vernyelt haddē Hi nā dat
hilleghe cruce eñ voerde dat weder te ieru
salem Eñ doe hi neder quā vāden berghe
vā oliueten eñ hi doer die poorte varē sol-
de daer onse here in quā tot zijnre passien
opten palmdage eñ hi daer in varē solde
op zijn coninclike peert eñ mit sine keyser
like cyeringhe so quamē haestelic die stenē
vā der poorte neder eñ ghinghen legghen
die ene op die ander als een muer i dz gat
vāder poorte Eñ doe alle die luden dz wō
der saghen so openbaerde hē die engel go-
des op die poorte staende eñ hi hadde een

cruce in zijn hant eñ seide Doe die coninc
vā hemelrijck doer dese poorte quā tot si-
ne passie so en quā hi niet mit coniclicken
ghesinne mer op enen ezel om dat hi laten
wolde een exempel der oetmoedicheit sine
vrienden Eñ doe hi dit ghesecht hadde so
voer die enghel ewech Doe wort die key
ser screyende eñ ontschoeyde hē seluē ende
ontclede hem oeck tot zijn hemde toe end̄
hi nam ons heren cruce eñ droech dat oet
moedelick totter poorten Eñ altehāt ghi
ghen die stenē weder tot hare stede mz go
des craft eñ die porte wort gheopēt vor
alle die ghene die daer i gaen woldē. Die
soete roke die op den dach eñ op die vre be
gōde doemē dat hillighe cruce nam vut
cosdras toorne welcke roke duerde alle dē
wech doer vā persen tot iherusalem daer
men dat cruce voerde hi vermaecte se alle
mit wōderlijcken soeten roke Eñ dese de-
uote keyser loefde dat cruce aldus eñ seide
O cruce die claerre biste dan alle sterren
festelic der werelt eñ seer lieflic allen luydē
hilligher dā enich dan enich dinck die alle
ne waerdich waerste te draghē den prijs
der werelt O soete holt soete naghelen so
te scarpheit O soete spere die die soete last
draghes beholdende dese vergaderinghe
die hudē vergadert is in dine loue eñ dye
mit zijn teycken gheteikēt zijn Eñ aldus
sette men dat hillighe cruce weder in sine
stadt Eñ de olde miruculē wordē v̄nieu-
wet wāt daer wort een dode v̄wect end̄
vier lamme worden van hare ghebreecke
ghenesen ende ghesont ghemaect ende x
malaetsche menschen ghesuuert van hare
laserie Ende vijftien blinde menschen dye
worden weder sienden ende vele duuelen

worden daer verdreuē eñ vele luden wor den daer ghenesen vā vele fiechedē Aldus vermaecte die keyser die karcke eñ ghoede se grotelijcken ende hi keerde weder te ro men waert.

Exempel.

MEn leest in eynder cronicken dat doe cosdras alle rijcken ghewōnē hadde eñ hi tot iherusalem eñ zachariam den pa triarche eñ dat heylighe cruce ghewōnen hadde so wolde eraclius mit hem vreeden maken eñ cosdras zwoer dat hi mit dyen vā romē gheyn vrede makē en wolde ten waer dat si cristum lochende eñ die zonne aenbaden. Doe wort eraclius ghewapēt mitten gheloue eñ voer eyn heer tegē hem eñ hi doerwoeste mit menighe striden die vā persen. eñ dwanck cosdros te vlien to rhesifunte eñ daer ghecreech hi dat buyc euel eñ hi wolde sinē zoen coninc cronen. Doe dit fioris zijn eerste zoen hoerde mae kede hi beloftē mit eracliū eñ hi iaghede si nē vader esi nam hem gheuāghen eñ hielt hem te water eñ te broede eñ ten laetsten soe liet hi hem doot schieten Eñ doe sende hi alle die gheuāghē eñ dē patriarchen eñ dat heylighe cruce tot eraclius eñ die voer de dat duyrbaer cruce tot iherusalem Eñ daer nae tot constantinopolē. Dit so leestmē in vele cronickē Sibilla secht oec vanden holte des cruces aldus onder den heydenē als historia tripertita secht. O onsalighe holt daer god ōse scepper an ge recket was.

Exempel.

TOt constantinopolen soe ghinck een iode in sinte sophien karcken ende hij sach daer eyn crucifix staen Ende doe hy sach dat hi daer alleyne was soe begreep hi eyn zweert ende hi ghinck den cruce al naerre staen eñ hi stacken in zijnder kelen eñ te handes soe quam daer bloet wt ende het spranck den iode op zijn aensichte end̄ oec mede op sinē cleyderē eñ hi worde ver uaert daer omme nam hi dat beelde eñ hij worpt in eynē putte eñ hi liep van daer. Hem quam eyn kerstē te ghemoete die hē seyde Vā waen coemstu iode du hebbest eynē mā ghedoot Eñ hi ātwoerde het is gheloghē Die kersten seyde hem waerlijc du hebbest māslachte ghedaē daer omme bistu besprenghet mittē bloede. Die iode seyde Waerlic soe is der kerstenē god zeer groet eñ hoer gheloue wort gheproeft to mael vaste te makē wāt ic en hebbe ghey ne mēsche gheslaghē mer ic hebbe cristum zijn beelde ghewōt eñ te hāt liep dz bloet wt zijndec kelē eñ hi leyde dē mā tot dien putte eñ si toghē dat heylighe beelde daer wt Alsoe men secht soe fietmē noch hudē des daghes die wonde in cristus kele Eñ die iode worde doe van stondeñ aen ghe louich eñ bekeert.

Exempel.

IN sirien in eynre ghoeder stadt die be rith ghehieten was was eyn kersten mensche die eyn huys of eyne woninghe bij iaerlixe huere ghehuert ofte ghepacht hadde omme seker ghelt. Ende hi hadde in zijnder slaepcameren bi sinen bedde an die want eyn beelde van eynen crucifixen staende ende daer voer soe plach hi deuo telijc zijn ghebet te spreken eñ te beden. Ende nae eyn iaer huerde hi eyn and̄ huys ende hi verghat daer in zijn beelde eñ eyne iode quam daer ende hi huerde dat huys

Op enē dach so node hi een vā sine magē
eñ doe si ouer die tafel saten so sach de ghe
ne die daer ghenodet was al ōme eñ hij
sach dat daer een belde ghenaghelt stont
an die wāt eñ hi wort tornich op dē ghe-
nē die hē ghenodet hadde eñ vraechde hē
hoe hi so stolt was dat hi hielt cristus bel
de vā nazareth Eñ om dat die iode dz bel-
de nye ghesien en hadde so swoer hi alsoe
duer als hi mochte dat hi vanden belde nz
en wiste Doe veynsde hi hē of hi gheure-
det was eñ hi nam orlof vā hem eñ ghic
totten prince vā sinē volcke eñ claechden
ouer desen man vā den dat hi daer in zijn
huus gesien hadde Aldus so vergaderdē
hē die ioden eñ quament ot sinē huse ende
doe si dat belde saghē doe dedē si hem vele
lasters eñ verdreuē hē vut die stat eñ lietē
hem daer half doot Eñ si ghinghen end̄ si
vertradē dat belde mit hare voetē Eñ si v̄
nieuwedē daer alle die smaetheit die ōsen
here in sine passie gedaen was · Eñ doe si
ene spere in sine side haddē ghesteken also
quā daer tehant water eñ bloet vut so dat
en vat datmen daer onder sette vol of liep
Dese ioden droeghē dit bloet vā wonder
in haer sinagoga eñ alle die siecken diemē
daer mede bestreec wordē ghesont Ende
die ioden vertelden alle dat si gedaen had
den den biscop vā den lande eñ si ōtfingē
alle cristus gheloue eñ worden alle gedo-
pet Eñ die biscop hielt dat bloet in cristal-
le eñ in glase vaten eñ hi dede comē de ker
sten die te vorens in dat huus woendē en
de vraechden hem wie dat schone beelt ge
maect hadd̄ ende hi sede Nycodem⁹ maec
ten dz eñ do hi sterf doe liet hi dz gamaliel
Eñ gamaliel lietet zacheo eñ zacheus liet
iacobum eñ iacobus lietet simonem eñ al
dus wasset i iherusalem tot dattet al ver
nielt was Eñ daer nae wort dat van dē
kersten ghebracht in agrippen rijcke end̄
daer nae wort dat in mijn lātschape ghe-
bracht eñ dat bleef mi vā vader eñ vā mo
der Dit gheschiede int iaer ons heren vij-
hōdert eñ vijf Doe wijedē die ioden hare
sinagoghen in kercken Eñ van die tijt so
quam die ghewoente datmē die kercken
wijeden wāt te vorens plachmē alle dye
altaren te wijen Om dit mirakel so ordi
nierden die kercke dat men op die vijfste
calende vā der maent die september hiete
ghehoechnisse doen solde vā ons herē pas
sie Of alsment op ene ander stede leset op
die vijfste ydus vā nouember · Wāt doe
was te romen een kercke ghewijet in on
ses heren ere Eñ daer is noch een ampulle
van desen bloede · Ende daer soe holtmen
dan grote feste eñ hoechtijt ·

¶ Exempel ·

De craft vāden heylighē cruce is dicke
groot ghrepoeft eñ oeck onder die on
louighen want gregorius secht in dialo-
go Doe andreas die biscop van fundano
een nonne mit hem woenen liet so begon
de die duuel zijn herte te beroeren op zijn
bedde van haer alsoe dat hi oncuysche ge
dachten van haer hadde Op enē dach soe
quā een iode te romen eñ doe hi sach dat
hem die nacht anghinc eñ hi niet en wiste
waer hi herberghen solde so ghinc hi i een
tempel die appollonis was om al daer te
bliuen Eñ om dat hi hem ontsach in de on
ghehillichde stede al en gheloefde hi niet
inden cruce nochtā so seghende hi hem mz
den cruce Te middernacht doe hi waecte

soe sach hi eyn grote scare vā duuelen vo
er enē machtighen heer dyenē. Eñ hi dye
bouē die ander was ghinc int middel vā
hem sitten eñ beghā te ōdersokē die saken
eñ dat werck dat die gheestē die onder hē
waren ghedaē haddē. Wat eñ hoe velen
quades elck ghedaē had Eñ hoe hi dit on-
dersocht bescriuet sinte gregorius cortelij
ken aldus.

¶ Exempel

¶ Men leest inder vaderē boeck eyne ex
empel aldus wāt doe hi inden afgo-
den tempel was ghegaen sach hi den du-
uel sittē eñ zijn gheselscap stōt bi hem Eñ
doe quam eyn vāden quadē gheystē ende
aenbede hem Die duuel vraechde hem vā
waen coemstu Hi ātwoerde ic was in de
se prouincie eñ daer heb ic veel stridē gema
ket eñ onrustē eñ ic hebbe daer veel bloets
doen storten eñ daer omme come ic hier te
dij omme dit te boetschappē. Eñ die du-
uel seyde In hoe lāghe tijt hebstu dit ghe
daen. hi ātwoerde in dortich daghen Eñ
die duuel seyde hebstu aldus langhe daer
ouer gheweest eñ hi gheboet datmē hem
zeer slaen solde. ¶ Daer omme quā een
ander eñ aenbedē eñ seyde Here ic heb ge-
weest in die zee eñ maecte stormē daer vele
scepē ouer verdoruē eñ mēscijē verdrōckē
Die duuel seyde In hoe lāghe tijt hebstu
dit ghedaen Hi ātwoerde in twintich da
ghen Hi liet hem oeck zeer slaen eñ seyde.
En hebstu niet meer ghedaē in soe vele ti-
den. ¶ Die dorde quam aēbedē eñ sey-
de Ic was in die stat eñ maecte eyn gekijf
in een bruloft eñ dede daer veel bloets stor
ten eñ dē brudegom dodē eñ come omme
di dit te boetschappē. Die duuel seyde in
hoe lāghe tides hebstu dit ghedaē Hi ant
woerde in thien daghen Die duuel seyde
En hebstu niet meer ghedaen in ald9 vele
daghen eñ hi dede hem slaen vādē ghenē
die ontrent hem stondē. ¶ Eyn andere
quam eñ seyde ic hebbe tsestich iaren ghe
weest inder woestinen eñ eñen monic be-
coert in oncuyscheyt zijns vleysches eñ ic
en kondes niet wel te valle brēghē. Doe
dit die duuel hoerde stōt hi op vā zijn stoe
le eñ custē eñ sette hem zijn croen op sinen
hoefde eñ hi dedē sittē eñ seyde Du hebste
vromelick eyn groet dinck ghedaen ende
meer ghepijnt dan alle die ander.

¶ Dit is wel nae die manier die grego-
rius achter laet eñ doe elck gheseyt hadde
wat hi ghedaen had soe spranck eyn van
hem ludē op eñ seyde In hoe grote becori
ghe dat hi die bisschop ādreas gheb rocht
hadde in sinē vleische totter nōnen waert
Eñ hi seyde dat hi des anderē daghes tot
ter vesper zijn herte daer in gheholdē had
alsoe zeer dat hise vā minnē aen haer rech
ter wāghe ghesiaghē hadde. Doe riet hē
die duuel dat hi volbrocht dat hi begōnen
hadde dat hi eyn sonderlinghe seghe holdē
mochte onder die ander vāder daet Eñ hi
beual datmē besien solde wie hi waer die
daer inden tempel dorfst ligghen.

¶ Eñ doe hem dese iode ōtsach teykēde
hi hem mittē cruce daer omme en dorsten
si hem niet aen tastē. Soe riepē si vā anx
te wee wee tis eyn idel vat mer tis ghetei
kent. Ende mit desen roepen soe voeren
alle die ontsichghelijcke ende vreselijcken
scharen der bosen gheysten ende der duue
len wech ende die iode ghinck haestelic to
dē bisschop eñ hi seyde hem alle dat hi ghe

sien hadde Doe die biscop dit hoorde soe versuchte hi sere eñ dede alle die wijuē vā sinē houe eñ hi doopte dē iode.

Exempel

GRegorius secht in dyalogo dat een nōne in een boemgaert quā ende si sach daer latuwe eñ si begheerde se eñ at se sonder seghenē eñ die duuel voer in hare eñ si viel Eñ doe sinte equicius tot haer quā soe begōde die duuel in haer te roepē eñ seide. wat heb ic misdaen ic sat op ene latuwen blat eñ dese quā ende at mi End mit des voerseide mās gebode so voer die duuel vut naer lichame.

Exempel

MEn leset in scholastica historia dat die heidene al alexandrien doer screuen an haer wāden seraphis wapen mer theodosius die keyser dede dat ofdoen eñ dede daer scriuen dat teycken des cruces Doe dit die heiden saghē eñ der afgoden priesteren so worden si ghedopet. want vā den olders was hē ghehietē dattet solde staende bliuē dat si oefenden tot dz een teycken comē solde daer dat leuen in ware mer nochtās hadden si een litter die gemaect was als een cruce eñ die hietē si hillich Eñ si seyden dese beteyckēde dat leuē dat toecomende was.

Die legende van sinte cornelius ende Ciprianus.

COrnelius was paeus na fabiano eñ hi was vā decio den keiser ghesant in ellende Eñ dar ōtfick hi litteren vā troste vā cipriano dē biscop vā carthaginē Daer nae haeldemen hem weder vāder ellende eñ men brachte hem voer decio Eñ doe hi altoes volstādich idē gheloue bleef soe dede hē decius mit loden wappers slaen Eñ hi hiete datmē hē leyden solde tot mercius tempel dat hi daer offerhāde dede of datmē daer zijn hoeft of sloeghe Eñ doe mē hem derwaert leide so badt een ridder datmē hem tot sinē huyse leydē solde op dat hi biddē mochte voer sine wijue salustia die vijf iaer crāck ghelegen hadde Eñ si wort mit sine ghebede ghesont Eñ de ridder eñ zijn wijf gheloefden doe in onsen here Eñ decius gheboot datmē se solde leidē tot mars tempel ende om dat si op hē spuwedē soe wort hij mit sinte cornelius onthoeft. Si waren ghepassiet in den iare ons herē. cc. eñ xxiij. Eñ cypriaen die biscop vā carthaginē die wort in die selue stede ghepesentiert voer den richter Eñ doe hi dat gheloue niet en wolde ofgaen soe wort hi in ellende ghesant Eñ die richter galerius die na prothe quā ontboot hem vut die ellende eñ dede hem onthoefden Doe hi die sentencie ghegheuē hadde doe seide cipriaen God hebke danck Eñ doe hi mitten stocker totter stede ghecomē was so beual hi sine vrienden dat si den stocker gheuē soldē xxv gulden voer zyn loon End hi nam een hooft cleet eñ bedecte sine oghē mit sine handen eñ alsoe wort hi onthoeft Int iaer ōs heren. cc. eñ lxi.

E

TE romen ten weghe numētana sinte nicomedis preester eñ martelaers dach. dese wort onder domiciaen den keiser mit loden codden dootgheslaghē voer dē name christi eñ veruolde also zijn martelie. Eñ noch meer. ꝛc

G

Te romē sinte lucia eñ geminianus . die dyocletianus martilide

Het is oeck huden sinte franciscus dye de wōden ōtsinc opten berch vā aluernē die inletter vāde minrebroeder ordē .

Te calcedoniē sint eufemia iōcfrouwe eñ martelarse Eñ noch .

Die legēde vā sinte eufemia .

Ufemia was eyn senatoers dochter in dyocletianus daghen Doe si die kerstē sach mit vele pinē pinighē soe ghinc si tottē richter eñ belieden cristum eñ si maecte die mānen vroeme in haerder vroemheit . Esi doe die richter dē kersten deen nae den anderē dode soe dede hi die ander daer beliden staen dat hi dā vā wesen offerē solde als si saghe datmen die ander soe kellijc doden . Eñ doe si voer eufemien oghen dē heylighē soe iammerlike verloghē soe wort si te vromer mit hare vromicheyt eñ si riep dat si ghepiniget wort vādē richter . Doe wort die richtere verblijt eñ meynde si wolde dē godē offer hande doen . Eñ doe hi vā hoer vraghede wat onrecht dat hi hoer dede soe ātwoorde si om dat ic edel vā ghellachte ben waer om settu voer mi onbekēde vremde luden eñ doeste die eerst tot cristum varē eñ tot beloefde glorie comē . Die rechter seyde hoer Ic waēde datstu weder ghekeert haddest tot dijnre hertē eñ ic waēde dattu weder ghedocht haddest dijnre edelheyde . Doe doet hijse al mitten anderē indē karcker sonder bandē al waren die ander ghespānē Eñ des anderen daghes doemē haer wt brochte soe beclaghede si alte zeer datmense spaerde teghens des keysers gebot datmēse mit yserē niet en spāde . Doe dede haer die richter langhe tijt aen hoer wanghē slaen eñ weder indē karcker legghen Eñ die rechter volghede hoer eñ hij woldese vercraftē . mer si weerde hoer mā lijcken eñ mit godes craft wort hem sine hāt stijf Hi meynde doe dat hi betoeuert gheweest hadde eñ hi sende tot hoer dyen proest vā sinē hupse dat hi hoer daer belaue solde veel goets op dat si hem doch cōsenteren solde sinē wille mer hi vant dyen karcker ghesloten eñ hi en mochtes mittē slotel niet ōtdoen voer dat hi besetē was mittē duuel . eñ hi al ropēde eñ hem seluē schozēde nauwe ontulien en mochte .

Daer nae brochtmēse wt eñ settense op barnēde colen die in yseren tammen laghē Eñ die meyster had eyn rat ghemaeket daer die cammē in eñ beliden waren . eñ hi ghaft dē ghenē diet trecke soldē eyn teykē als hi ropē solde dat si dan alle trecke solden eñ dat dā dat vuer vtē cammen comen solde eñ dat hoer lichaem dan van den cammen solde wozde ghescoert oyer als god wolde soe viel dat yser daermen dat rat mede keerde wt zijn hāt eñ maecten eyn ghelupt . eñ doe togē si alle eñ dz rat toech die meyster al en stucke eñ gode hielter op staende eufemia ōghequetst .

Eñ doe weynde des meysters vader ende moeder eñ leydē vuer ōder dat rat eñ wol dē eufemia mittē rade vbarnē oyer mē sa ghe dat rat vbernē eñ dat eufemia ōtbonden wozde vanden enghelen . ende wozde gheset in eyne hoghe stadt onghequetst . Ende ampuliaen seyde totten rechter . Die kerstene craft en wozdt niet verwon

nen dan mit yser daer om rade ic v dz ghi
se doet onthoefden. Doe rechte men daer
ene ledere op eñ daer ghinc een op Eñ doe
hi tot haer zijn hāt wolde reyckē so wort
hi al lam eñ men cōste hem nauwe leuen-
dich daer of brenghē Doe ghinc daer een
ander op die sostenes hiete eñ hi wort al-
tehant verwādert eñ badt ghenade eñ hi
toech een sweert vut eñ seide tottē richter
dat hi hē selue lieuer dodē wolde dā dz hi
hoer ghenaecken solde dē die enghelen be
schermden Ende doe si daer of ghebracht
wort so seide die richter tot sinen cancel-
lier dat hi tot haer alle die iōghelinghē v̄-
gaderē solde dat si also langhe mit haer i
oucuyscheit wesen solde dat si vā moeyt-
heide sterue solde Mer doe die cācilier tot
haer quā eñ hi se bedende vāt mit vele ma
gheden so wort hi tehāt mit harē rade be
keert eñ wort kersten Mer die richter de-
de die maghet hāghen bi den hare eñ doe
hi se niet v̄wīnē en mochte so dede hi se i
ene kercker sluten zōder eten ofte drincken
op datmē se op dē seuēden dach solde ver-
pletten tuschen vier grote stenē als olyue
mer die enghel brachte haer dagelix teten
Doe die seuēde dach quā eñ si tusschē vier
grote stenē ghelecht was so wordē ouer-
mits haer ghebede alle die stenē so cleyne
als assche. Eñ hier om schaemden hē die
richter dat hi ald9 v̄wōnen wort vā enre
iōcfrouwe Eñ hi dede se werpē in en graf
daer drie so grote beestē in warē dat si elc
een man mochtē v̄slinden Eñ dese beesten
quamē altehāt smekende tot dese maghet
eñ si leyden hare sterten te gader eñ si ma-
keden haer een setel daer si op sitten solde
eñ hier om wort die richter bi na doot eñ
die stocker ghinck daer in om dat hi zijns
heren onrecht wreken solde eñ stack haer
een sweert int herte Eñ also wort si chri-
stus martelaer Eñ die richter dede hē aen
voer zijn loen een siden cleet eñ een guldē
cirkel gaf hi hem om sinē hals Mer doe hi
vutghinc doe begreep hem een leuwe en-
de at hem op Eñ zijn ghesinne sochte hē
langhe eñ ten laesten vonden si een luteel
vā sine benen eñ dat siden cleet eñ dat gul
den cirkel Mer priscus die richter at hē sel
uen eñ sterf Ende eufemia wort mit gro-
ter eren begrauen te calcedonien Eñ doer
hare verdiensten gheloefden vele heidenē
eñ ioden in cristū Endē si wort ghepassiet
doe men screef. cc. eñ. lxxx.

A

TEludick finte lambert biscops endē
martelaers dach die vā den misda-
dighē onnoselic ghedodet wort

Te romen ten weghe tot tyburtina
finte iustinus priesters dach die in die per-
secucie vā gallus eñ volusiaen mit glorie
der belijdinghe edel was.

Die legende van finte lambert

LAmbertos was edel vā geslach-
mer hi was vele edelre vā volco
men heylichede Van sine iōcheit
was hi wel gheleert in clergyen Eñ om si
ne heilicheit so haddē hē alle die ludē so se-
re lief dz si hi na theoderdū zijn mester bis
cop wort Eñ zijns beniders quaetheit de
wiesch dat si hē verdreuē sonder sake vur
zijnre eren ende si setten seremundus in si
ne stede. Ende lambertus ghinck in een
cloester ende wandelde daer in alle heilic-
heide. Op enre nacht doe hi vā zijn bedi-

ghe was op ghestaen soe maecte hi mit si
nen schoe die hem ōtuiel ghelupt optē dor
miter Als dat die abt hoerde seyde hi. dye
dat gherucht maecte hi ghae tottē cruce.
Lambert⁹ ghic al beruoet totten cruce eñ
bleef daer so lāghe staende in die snee tot
dat die broeders nae dē mettē hem werm
den. eñ doe vernam die abt dat hi daer nz
en was eñ hi vernam dat hi ten cruce stōt
soe dede hi hem in brēghen eñ die monikē
baden hem om verghiffenisse eñ hi v̄gaft
hem ghoedertierlic eñ hi predicte hem vā
die lijdsaemheyt.

¶ Exempel.

Nae seuen iaren wort seramūdus ver
dreuen eñ papinus gheboet dat lam
bertus weder keerde tot zijnre karckē Eñ
doe hi noch als hi te vorē plach mit woer
den eñ exēpelē dē volcke predicte so stōden
op teghen hem twee quade mēschē eñ be
ghōden hem te beruspē. eñ des bisschops
vriendē dodēse als si verdiēt haddē.

¶ Tot dien tiden soe beruspte lamber-
tus papine om eyn ampe die hi hyelt Do-
do een die der gheenre maech was die ghe
dodet waren. eñ dier ampe broeder v̄ga
derde eyn heer vā des conincs gesinde eñ
ommeleydē des bisschops palaes eñ wol
dē op lābertū wrekē der gheenre die doot
v̄sleghē warē Doe dit lambertus eē kint
gheseyt hadde daer hi in bedinge was so
hadde hi betrouwē in gode Eñ om dat hi
se veriaghē wolde soe begreep hi eyn scar
pe zweeet mer hi quā tot hem seluē eñ hij
quam tot hem seluē eñ worpt zwaert wt
zijn hāt Eñ hem dochte dat hi volstonde
verwāse mitter doot dā dat hi zijn heilige
hādē besmettē soldē mitter quader bloet.

Eñ lamberus v̄maēde hem dz sy hoer son
den biechtē solde eñ dat si ghoedertierlijkē
dē doot ōtlingē eñ die wrede mēschē sloe-
ghē te hāt inwert eñ dodē daer sinte lam-
bert daer hi in bedinge was Int iaer ōs
heren seuē hōdert eñ neghētich. Eñ doe si
wech warē soe namē sommighe vā sinen
knechtē die ōtgaē warē zijn lichaem. end̄
voerdent al heymelic mit schepen tot zijn
karcken Ende wordt begrauē al daer mit
groter droefheit.

B

Te melanen sinte satirus cōfessoer sin
te ambrosius broeder

¶ Der heyliger trophinus occean⁹ eñ
eustorgius. Eñ noch

C

Inder vriheyt vā lengiers sinte sequa
nus abts dach eyn priester van vele
rechtuaerdicheyt.

¶ Sint eustacius te thoers Ende noch
meer ander.

D

Inder stadt corduba sinte eulogius
priester.

¶ In frigien sint dyonisius eñ priuatus
Eñ noch meer and̄

E

Sinte matheus apostel eñ euangelistē
dach die in ethiopien predicte. Sijn
euangelium int hebreusche ghescreuē wer
de gheuōden ouermits zijn openbaringe
in zeneōs des keysets tidē.

¶ Te romen sinte pamphilus martela-
ren dach.

¶ Item opten seluen dach te romen alexā
der bisschop. Eñ noch meer ander goede
heylighen.

¶ Die legende vā den hillighen apostel eñ euāgelista sinte matheus

Matheus die apostel doe hi predic
ten in ethiopien in een stadt dye
men hiete wagdabar Eñ daer so
vant hi twe gokelaers zaroes eñ arphar
at Eñ dese gokelden die luden mit hare cō
ste dat si alle dye luden die si wolden sieck
maecten Eñ si waren also houerdich dat
si hem dedē anbeden als god Eñ doe ma
theus die apostel in die stac ghecomē was
eñ hi gheherberghet was vā candata der
conicinne camerlinc den philippus ghedo
det hadde. so ondecte hi hem deser goke
laren gokelie so wat si den menschen van
quaetheiden deden dat verwādelde hi hē
al in goet Eñ doe die camerlinc sinte ma
theus vraechde hoe dat hi mit alsoe vele
tonghen sprake eñ verstōt. doe seide hem
matheus hoe si mitten hillighē gheest die
in hē gecomē was dat verstāt vā alle tō
ghen ontfanghē haddē Eñ ghelijc dat dye
mēschē vā houerdie een toorne totten he
mele maecken wolde eñ haer werck laten
mostē om dat haer sprake also verwādelt
wort. dat die apostolen also stichten sol
den een toorn niet vā stene mer vā doech
den bi die cōste vā alle tōghen. oñermits
welcke toorn alle die ghelouē willē sullen
in den hemel climen Doe quamē daer zō
mighe mēscen eñ seidē dat die gokelaers
gecomē waren mit draken die vuer vā sul
phur vutspoghen eñ die luden doden Eñ
die apostel seghende hē mit een cruce ende
ghinc vromelic tot hē Eñ altehāt doe hē
die draken saghen so bleuē si slapende vor
sine voeten Eñ hi seide totten gokelaren
Waer is v conste wectse ofte ghi moecht
eñ en hadde ic ōsen here niet gebedē si had
den v gedaen dat ghi dachte dat si mi sol
den doen Eñ doe oat volc v̇gadert was
so beual hi dē draken in iesus cristus nae
me dat si ewech ghinghē Eñ si ghinghen
ewech zōder yemāt te schadē Eñ sinte ma
theus dede den volcke een groot sermoen
vā die glorie des eertsce paradijs. Eñ doe
hi seide dattet bouē den berghē was bi dē
hemel eñ dat daer niet en warē noch dor
ne noch distelen Eñ dat die lelien eñ rosen
daer niet en v̇dorreden eñ dat daer nemāt
olt en wort mer dat daer een mēsce altoes
iōc blijft eñ datmē daer hoorde der enghe
len sanck eñ alsmen die voghelē riep dat si
dā een op die hāt qnamē Eñ si seiden dat
adā eñ eua verdreuē waren vut desen ert
sche paradise mer dat hi weder wort ge
roepē in dat hemelsche paradise ouermits
cristus geboorte Doe hi dit dē volcke pre
dicte so wort daer een gherufte eñ mē sey
de dat des conincks sone doot was Ende
doe hē die gokelarē nz v̇wecken en cōden
so seidē si den coninck dat hi opgheuoert
was in dat gheselscape der goden eñ dat
hi hem daer om solde doen maeckē een tē
pel eñ een beelde. Ende doe die voerseide
camerlinck dede dese gokelaers verwach
ten ende ontboot dat den apostel. Ende
die apostel dede een bedinghe eñ verwec
ten altehant den doden mēsche Daer om
doe dit die coninc Egippus sach soe sande
hi alle zijn lantschappe doer ende liet den
volcke segghen. Comet ende besiet god
in eens menschen ghelijcke Hier om qua
men si mit ghulden cronen ende oeck mit
menigherhande offerhande ende wolden
hem daer offerhande doen. Doe dit sinte

matheus sach seide hi Ghij mannen wat doet ghi Ick en ben god niet mer eyn diē re godes Eñ mittē golde eñ mitten siluer dat si hem ghebrocht hadden dede hi eyn grote karck maken Eñ die volmaecten sy in dortich daghen eñ in die karcke sat hij xxxiij .iaer eñ bekeerde egipten totten ge loue Eñ die coninck egippus wort ghelo uich mit sinen wiue eñ mit alle den volke Die apostel cōsacreerde gode ephigenien des coninghes dochter eñ settese wel .cc. maechden te regeren . Hier nae quam dye coninck hirtacus eñ begheerde desen ma ghet te wijue eñ hi beloefde al zijn rijck dē apostel op dat hijse daer toe brengē moch te dat si hem naem te manne Eñ die apos tel seyde hem dat hi optē sonnēdach daer nae quame ter karcken alsoe zijn voersaet plach eñ hi solde hozē mit ephigenien hoe ghoet dat die echtscap waer . eñ die conic quam haestelic eñ meynde dat die apostel ephigenien raden solde totter echtschap. Doe alle tvolck eñ die maechdē vghadert waren soe spracke hi lāghe vā die goetheit des echtscaps Eñ die coninck prees hē zeer wāt hi waēde dat hijt daer omme predic te dat hi ephigenien soe brēghen solde tot ter echtscap hoer cōsent te gheuē Daer na gheboet hi te zwighē eñ nam een and sez moen aen eñ seyde Al is die echtscap goet als mense wel holt soe weet ghi allen wel waerder yemāt va des coninckx knechtē die den coninc zijn bruyt ondergaen won de dat hi daer mede den doot verdienē sol de niet omme dat hi eyn wijf ghenomen hadde mer omme dz hi sinē heer zijn wijf onderghaen hadde ende sine echtscap ge broken hadde . eñ alsu coninck wel wetē dat ephigenia des ewigen coninx bruyt is vtcozen eñ mittē wiessel is ghewiet hoe moghestu nemen of begherē eyn machti gher zijn bruyt dan du selue bilte eñ die te wiue nemen .

Doe dit die coninck hoerde soe word hi mit gramscip verwoet eñ hi ghinck vā daer . eñ die apostel godes bleef ouerlaget eñ stantastich eñ starctese allē mit lijdsaē hept eñ stantastichept eñ hi ghebenedide ephigenien eñ die ander maechden die vā vreesen voer hem laghen . Eñ na dien dat die misse ghedaen was seynde die co ninck eynē stocker die vā after matheum den apostel doot sloech mit eyneu zweerde daer hi aen den oltaer stōt eñ zijn handen totten hemelwaert opghehauen hadde in bedinghe . Doe dit dat volck hoerde soe liepē si alle tottē palayse des conics eñ woldēt verbrādē mer die papen eñ die dia ken verbodēt hem om dat si des apostels wtuaert tamlijck doen mochten .

Eñ doe die coninc ephigenien daer ni et toe brenghē en mocht bij wiuē die hij aen haer sende eñ sinē wille niet doen en wolde soe ōtstac hi al haer huys mittē vu re om dat hi hoer verbernē wolde mitten andere maechdē mer die apostel opēbaer de hem eñ lesschede dat vuer Eñ dat vuyr voer ouer in des coninghes palaes eñ die coninck en conste naeuwelijcken ontco men noch ontulien mit eyneu kinde alsoe verbrande dat vuer al dat daer was ende to hant wordt zijn kint beseten mittē du uel . Ende dese iongheling des coninckx zoen die quam haestelijcken al belidenden zijns vaders sonden tot des eerwaerdigē eñ heyligheu apostels graue eñ die coninc

wort malaetsace Eñ als hi niet ghenesen
en mocht so dode hi hē seluē mit enē swer-
de Eñ dat volck maecte epigenie brueder
coninc dē die apostel ghedopet hadde end̄
hi regnierde tseuētich iaerē eñ hi gaf sinen
sone dat rijck eñ hi verhief sere de christen
gheloue eñ hi veruollede alle ethyopiē mit
kercken . Van den daghe dat des conics
sone verwect was vā der doot so vloeghē
saroes eñ arphaxat in persen . mer simon
eñ iudas die v̄wōnen se daer . ¶ Men sal
weten datmen in sinte matheus vier din
ghen mercken mach Dat eerste is de snel
heit zijnre gehorsamheit wāt altehāt do
hem cristus riep doe liet hi sine tollē eñ ōt
sach sinē here niet eñ hi liet die rekenighe
te doen vā den tolle . Vā dese snelheyt der
ghehoorsaemheit so namē zōmighe orsa-
ke vā hare dwalinghe als sint ieronimus
secht op dit pūte In deser staet so berispte
porphirius eñ die keiser iuliaen valschelic
die onwijscheyt des gheens die dit screef
Of der gheenre dwaescheit die ōsen here
volgheden . recht ofte si hē onredelic vol-
ghedē zōder te onderscheidē dē ghenen de
se riep wāt crist9 had vele miraculen end̄
wōderlike dinghē ghedaen die de aposto-
len ghesien hadden ia eer dat si gheloefdē
Eñ oec wāt die claerheit eñ die moghent
heit der godheit die in cristo was de welc
ke hē oeck vut sinē ansichte scheen de was
tot hē te trecken machtich mit tē eerstē an
scouwē die dz saghen . wāt ist dat de cos-
telike steen vā alsulcke crafte dat si tot hē
erecket ringhen eñ stof Veel meer die here
van alle creaturen mochte tot hē trecken
die ghene die hi wolde secht sinte iheroni-
mus . Dat ander was sine mildicheit of
sine liberaelheit want hi maecten christo
altehant ene grote werscape welcke nyet
groot en was ouermets leckernien mer si
was eerst groot om sine begheerten wille
ende mit groter begheerten . Ten ander-
den wast groot om hoer ghestelike betey
kenisse want dit was een voerteyken vā
groter gheestelicheit Ende dese ghestelike
beteykenisse bedudet die glose op sinte lu
cas euāgelien Die cristum binnen in sine
herberghe ontfanghet hi wort geuoedet
mit grote oueruloedighe weeldicheyden
Ten derden was si grote om de leringhe
want daer grote lerighe ghetoont wort
Dat was Ic wil ōtfermhertichеit eñ niet
offerhande Ende de ghene die gesont zijn
en behoeuē den meister niet Ten vierden
ōme der gheenre wille die daer ghenodet
warē wāt daer warē grote luden gheno
det ten eren ende dat was christus end̄ si
ne discipulen . ¶ Dat derde datmē merc
ken mach in matheus is oetmoedicheyt
eñ die scheen wel in twe dinghen . Eerste
daer in dat hi hem openbaerde dat hi een
publicaen was wāt also de glose secht so
verswe ghen die ander euāgelisten sinen
voernoemden name ouermits scaemte eñ
ere vā den anderē euāgelisten Mer hi selue
alsoe ghescreuen heeft want die rechtuer
dighe menschen dye beschuldighen hem
seluen inden eersten want hi hete hem sel
uen matheus ende oeck publicaen om dz
hi tonen wolde dat nyemant die hem be-
keren wil wanhopenen sal van zijnre sa-
lecheyt want alsoe haestelicke van enen
publicaen een apostel ende een euangelis-
ta ghemaect wort . Dat anderde is dat
hi seer oetmoedelike leet ende v̄droech dz

onrecht datmē hem dede wāt doe die pha
rizeen murmureerden dat christus ghegā
ghen was tot eyn sondaer so had hē ma
theus moghē ātwoerdē. ghy zyt bet ōsa
ligher sondaren die v selue voer gherechti
ghe holt eñ vliet vāden meyster der salich
heyt Want men mach nu niet seggen dz
ic noch eyn sondaer bin wat ic bin gheulo
den tottē meyster der salichept eñ ic en ver
huede hem myn wōden niet.

¶ Dat vierde datmen in sinte matheo
marcken mach dat is datmen zyn euāge
lium inder heyligher karcken zeer ghebru
ket want men bruket inder karckē meer
zyn euāgelium dan der ander euāgelisten
Ghelyck datmē daunds solter eñ sint pau
lus epistolen meer ghewoenlikē is te ge,
brukē dan die ander. Eñ dats omme de
se reden also sinte iohānes secht soe zynd
drye manier vā sonden. als houerdie ghi
richeyt eñ oncuyschept Saulus de sondi
ghede in houerdien die alsoe geheten was
vādē houerdighē coninck saul Dauid son
dichde in oncuyschept die ouerspel dede.
eñ omme des ouerspels wille brocht vrpā
ter doot. Sint matheus sondichde in ghi
richeden eñ om zyn ghierichepts wille be
gheerde hi vreemde ghewinne wāt hi eyn
tollenaer was eñ sat op eyn hauē vander
zee eñ ōtfinc die tollen vā die ghoeden dye
daer an quamē. ¶ Eñ al warē dese drie
sondarē nochtās was hoer penitencie soe
bequame dat hem onse heer hoer sonden
niet alleyne en verghaf mer hy ghaf hem
oeck grotelyck ghauē wāt hi maecte van
eynen fellen tyran eyn ghetrouwe predi
ker Vā een ouerspeelre eñ mālachtige ma
kede hi een propheet Eñ vā euē ghierighē
maecte hi een apostel eñ euāgelist. Ende
daer omme leestmen meest dese drie leringē
omme dat niemant wanhopen en sal dye
hem bekerē wil als hi siet dat die ghene de
misdadich warē soe groet siet wesen i gra
cien.

¶ Exempel.

¶ Men sal mercken in een exempel als sin
re ambrosius secht in sinte matheus
bekerē dat sommighe saken onderlinge to
behorē den meyster. eñ sommighe dē siec
ken die ghenesen wordē. eñ sommige der
manierē daer hi mede ghenas. Indē mey
ster waren drie dinghē dat was wyschey
de daer hi mede bekende vā waen de siec
hede quam die groetheyt daer hi die medi
cine mede daer toe dede. Eñ die macht da
er hi hem alsoe haestelic mede ghenas

¶ Vā desen dryen secht ambrosius alds
in sinte matheus persoen. dit is hi die mi
ne herte zeer wech doen mach eñ die bleec
heyt myner sielen die alle heimelicheit we
tet dat is op dat eerste. Ick heb gheuōdē
een meyster die indē hemel woent eñ inder
aerdē sine medicine stropt. dits opt ander
Dese mach eñ can alle myn wonden ghe
nesen die selue gheyn en heeft. dits op der
de. Inden siecken die daer ghenesen was
dat was sinte matheus daer in soe marct
men drie dinghen als ōs sinte ambrosius
secht wāt hi ondecte volmaectelyckē dien
meyster zyn smetten ende wonden. ende
hy was oeck mede danckelyck ende hi be
hielt hem altoes suuer ende reynelycken
in die ghesontheden die hi vāden meyster
ontfanghen hadde Ende daer om segget
hi Matheus volghede nae blidelyckē eñ
wackerlick ende al verwroechdende so sey

de hi Ic en draghe nu niet den publicaen
ic en draghe nu niet leui wāt ick dede leui
vutdoen doe ic cristū andede. dat is op dz
eerste Ic hate mijn gheslachte eñ ick vlye
mijn leuen. mer allene volghe ick di here
iesu criste die mijn wōden gheneset. dit is
op dat anderde Wie sul mi verscheidē van
cristus liefte. verdriet of quellinghe of hō
gher of naectheit ofte sweert. Alsoe finte
ambrosius secht soe was dese maniere vā
ghenesen drierhāde wāt crist⁹ bant hem
eerst mit bāden. Ten anderdē maecte hi
hem een teyken dat was een gat Ten der
den so suuerde hi daer vut alle oncuysheit
Eñ hier om so secht ambrosius in mathe-
us personne Ic bin ghebōden mitten na-
ghelen des gheloues ende mitten yser der
godlycker lieften Here ihesu doe of die on
reynicheit mijnre sundē als du hebste mi
ghebōden mitten bāde der godliker lieftē
Snijt of alle dat mi quaet is. dit is opdz
eerste Ic sal dine gheboden holdē als een
gat eñ al brant dat gat noch brāt dat vut
alle die onreynicheit van den vleysche dat
dat niet weder en kere tot finē beghinne
Eñ al bijtet die medicine nochtans trec-
ket si vut die quaetheit vāden wōden. dit
is op dat anderde Comet haestelic als du
ghenesen hebt die heimelicheit eñ die vho
len passie. ondoet haestelic die wōden dz
die quade vochticheit niet en scade eñ su-
uer alle dat onreyne is. dit is op dat der-
de Sinte matheus euāgelie die hi self mit
fine hant screef die wordē gheuōden mit
finte barnabas reliquien. wāt finte bar-
nabas plach dese euāgelien mit hē te dra-
ghen end hi leyde se op die siecken Eñ om
finte matheus verdienstē eñ finte barna-
bas grote gheloue so wordē si alle ghene-
sen.

F

IN walslant in die stadt sediuo finte
mauricius mit fine ghesellen de on-
der maximiaen ghemartelet warē.

¶ In den lande omtrent constancia fin
te laudon biscops dach.

¶ Bi pictuers finte florencius biscops
eñ confefossoers dach.

¶ In bauaria finte emerannus biscops
eñ martelaers dach. Eñ noch. ꝛc

¶ Die ledende vā finte mauricius mit fi
ne ghesellen.

MEn leset dat finte mauricius her
toghe was in die hillighe schare
vā thebea. Dese martelarē hie-
ten vā thebea wāt haer stadt hieten alsoe
ende die stadt staet in orienten in dat eyn
de van arabien ende die voerghenoemde
stadt is seer vol van rijcdōme mer sere on
drachtich van vruchten ende ghenoechlic
van bomen Men secht dat die luden van
dien lande seer groot zijn ende dat si seer
vrome van wapene zijn ende starck in dē
strijde ende scarp van finnē ende vol wijs-
heiden. Dese stadt hadde ses poorten en-
de was ghesticht op een riuiere die nylus
gheheten was die vut den paradise comt
Eñ men hietse oec gyon Eñ hier of is ghe
secht Siet die olde thebea lecht onderghe
worpē mit hōdert poorten Dese luden so
predecte iacob ons herē brueder eñ leerde
hē volmaectelic dat gheloue christi Ende
dyoclesianus ende maximimianus wol-
den christus gheloue te nyete maecken.
Ende si sanden in alle prouincien daer die

kerstene woenden aldustanighe bryeuen Soldemē yet bescheydelijc mogē maken of waer yet noot te wetē eñ alle die werlt te samē vergadert waer aen die eyn side. eñ romē alleyn ouer die ander side soe sou de al die werlt verwōnē vlien eñ romē sol de alleyn bliuē in die hoecheit der consten Eñ ghi cleyn volckē waer omme weder, staet ghi tghebot vā romē Nu ōtfaet der ōtsteruelijcker godē gheloue oft mē sal te ghen v wt comen eñ gheuē eyn sentencie diemē niet verwādelen en sal ¶ Doe die kersten desen brief ōtfinghē sendē si al die boden ydel weder omme.

¶ Exempel.

Doe worden dyoclesiaen eñ maximi, aen also ghestoert dat si alle haer pro uincien doer senden eñ beual hem dz si mit hem dat si mit alle haer wapenē to rome quamē eñ dat si alle die rebellen onder dē rijcke vā rome brenghen soldē mit vechtē Eñ des keysers brieuē quamē tot thebea eñ nae godes ghebot ghaf dit volck gode dat gode was. eñ den keyser dat des key sers was. Sij ghingen eñ vergaderden een legioē dat warē ses hōdert ses dusent eñ lxvi mānen eñ sendese tottē keyser dz si hem helpē solden in gherechtighen strijdē mer dat si teghēs gheyne kerstē en daden eñ dat sise bescutten soldē. Bouē dit hey lighe legioen was eyn voerbarich mā ley desman ghemaect die mauricius hiet Eñ die banner dragers warē candidus inno cencius exuperius victor eñ cōstācius Eñ dioclesiaen sende maximiaen den hi geno men hadde tot eynen geselle vā sinē rijcke teghē die vā vrāckerijck mit eynē groeten here ende hi ghaf hem mede dat legioen van thebea mer dese waren vermaent vā den paeus marellline dat si hem lieuer sol den laten verslaen dan si christus gheloue af ghinghen.

¶ Doe alle dit volck ouer dat gheberch te ghecomē was soe beual die keyser dat alle die ghene die mit hem waren dē afgo den offeren solden eñ dat si starcklic vech ten solden teghens die ghene die daer sta kē teghen den roemschen rijcke. ende son derlinghe teghens die kerstene.

¶ Exempel.

Als dese heylighe voerghenoemde rid ders dit hoerden soe toghē si acht mi len vāden heer eñ bleuē op eyn rume stede ligggende op die iordaen welcke stat dye angane hiet. ¶ Doe maximianus des hoerde sende hi ridders to hem eñ beualse dat si comen solden omme den goden of, ferhāde te doen mittē anderen Sij ātwo erden dat si des niet doen en mochtē om, me dat si cristus gheloue haddē. ¶ De keyerc wort doe zeer thoernich eñ seyden Dese houaerdighe ridders die mij eñ my ne goden versmaden die doen tegē die oef feninghe vā romē daer om ic niet mer my ne godē begherē daer wrake vā. Doe sen de die keyser zijn ridders dat si hem luden solden dwinghen omme offerhande te do en den goden of dat si den thiēdrn mā vā hem onthoefden solden. Hier omme stakē die ridders blidelijcken haren hals voert ende die eyn haeste hem voer die anderen omme te storuen. Doe soe stōt mauricius op ende hi seyde onder alle den anderen ic byn verblijt mit v want ghi zijt alle berei det te storuen omme cristus geloue Onse ridders liet ic doden wāt ic sach dat ghij

berept totter passien, om cristus wil ende
men moet ons heren ghebot holdē die to
sinte peter seide. wi zijn ōme gheset mz on
sen ridders lichamē eñ mit harē bloede so
zijn onse clederen root ghēwordē laet ōs
selue volghen der martelien eñ duncket v
goet so sullen wi dit den keiser ātworden
Wi zijn ridders uwes keyserrijc ende wi
hebben onse wapenen anghedaen om de
ghemene dinghē te beschermē In ons lu,
den en is ghene verradenisse noch vreese
mer in gheenre manierē en sullen wi chri
stus gheloue achtelaten Doe dit die key,
ser hoorde so gheboot hi weder datmē dē
tienden man weder onthoefdē solde Doe
dit gedaen was soe begreep exuperius de
bannier eñ hi stont onder sine ridderē end
seide Mauricius ōse gloriose leydsmā he,
uet onder ons luden vā onser glorien ghe
sproken in exuperius die bāneer dragher
eñ heuet sine wapenen oec nyet ofgheno
men om dat hi in desen wederstaen wol,
de. onse hāden sullen dese vleischelike wa
pene ewech werpen Eñ wi sullen ōs wa,
penen mit doechden eñ of ghi wilt soe laet
ons den keiser dit ontbiedē Wij zijn ridds
dijns keyserrijcks mer vrilic so belidē wij
iesum cristū eñ wi zijn di schuldich ridder,
scap eñ hem onnoselheit Vā di ōtfanghen
wi solt vā onsen arbeide eñ van hem ōse
leuen eñ wi zijn berept om sinen wille al,
le tormentē te liden eñ wi en sullē nūmer,
mere sine gheloue laten Doe gheboot oe
keiser zijn heren dat si alle dit legioen om
leiden alsoe dattet niet en ontgaen moch
te Aldus worden cristus ridderen omleit
mit des duuels ridders eñ sloeghē se doot
eñ die peerdē vertradē se Eñ aldus wor,
den si cristus martelarē Si warē ghepas,
siet int iaer ōs herē cc. eñ lxxx. eñ mit go,
des hulpe so ontghinghen daer vele ende
si ghinghen in ander lātscapen eñ predic,
ten den name cresti eñ in anderē steden so
worden si glorioselic ghedodet Eñ vā de,
se waren solutor eñ euentor eñ octonius
eñ secundus eñ constantijn eñ victor ende
nysus eñ veel andere. ¶ Doe die man,
slachtighe dē root deilden eñ si tegader al,
le werscapten so noden si enē oldē mā die
daer voerbi ghinc dat hi mit hem eten sol
de Eñ hi vraechde hē hoe dat si onder also
vele dusent menschen die daer verslaghen
waren mochtē mit blilcapē werscapē Eñ
doe hi hoorde dat si verslaghē waren om
cristus gheloue so versuchte hi sere eñ sey
de. dat hi salich waer hadde hi mit hē lu,
den oeck doot gheweest Eñ doe si vuamē
dat hi kerstē was so sloeghē si hē altehāt
oec doot. Hier na so leidē si haer purnure
op enē dach maximian⁹ te melanen ende
dyoclesiaen te nycomedien ōme dat si een
sonderlinghe leuē leiden solden Eñ constā
cius eñ maximus eñ gallus die si princen
gemaect haddē die worden keysers Mer
doe maximiaen weder wredelic wolde re
geren so vdreef hē cōstanci⁹ zijnre dochter
man eñ hi vhenc hē seluē Sinte innocēci⁹
licham die vā dese scare was die in die ior,
dane verdrōcken wort eñ daer na van do,
miciaen van geneuen eñ van garato van
augustano ende van prothasio die biscop
pen waren vā den seluen lande soe wort
hi begrauen inder kercken mitten anderē
Ende doe men dese kercke stichte so was
daer een heyden werckhman die des son,
nendaghes wrachte doe die ander vierdē

Eñ dit heer vā desen heylighen quam tot hem eñ begreep hem eñ sloech hem eñ beruspten dat hi zijn werck boeslijck dede. eñ dat hi des zonnendaghes wrochte als alle andec ludē vierden eñ gode diendē Eñ doe hi aldus beruspet was liep hi ter karken ende hij wordt ghedoept ende wordt eyn kersten mēsche.

¶ Exempel.

DEn vrouwe was die haer kint gaf te leren eynē abt vā eyn cloester daer dese martelaren in begrauē warē Dat kint storf cortelijck eñ die moeder beweindet droeflijck. eñ mauricius opēbaerden hoer waer omme dat si hoer kint also zeer beweynde eñ si ātwoerde hem dat si nimmermeer opholden en solde vā weynē al soe langhe als si leefde Mauricius seyden hoer En beweynt hem niet als eyn dode mer wetet dat hi bij ōs is. eñ wilstu des prouen soe saltu morghen eñ alle dijn leuē to mettentijt zijn stemme horē singhē onder die monickē. eñ si stōt altoes te mettē op eñ hoerde altoes zijn stemme singhen miteē monickē indē choer.

¶ Exempel.

DOe die coninck gutturam die warelt lyet eñ hi sinē scat der karcken eñ den armen deylde soe beual hij enen pape dat hij brēgheu solde van deser martelarē reliquien. Doe dese paep mit die reliquien quam mit scepen doer den laeck vā lauēnen eñ eyn zwaer tempeest quam op hem soe dat si allegader meyndē te v̄drēcken soe hielt hi dese reliquien teghēs dien tempeest ende to handes wordt daer eyn grote stille opter zee.

¶ Exempel.

INt iaer ōs herē negēhōdert eñ lxiij so sommighe monickē mit coninc karolus hulpe haddē vādē paeus nicolaus dē lichaem vā vrbanus dē paeus eñ tyburcius dē martelaer. eñ doe si weder gekeert waren eñ der martelarē karcke v̄sochten ghecreghē si vādē abt eñ vādē monicken dat si voerē mochtē sint mauricius lichaē tot anthisiodore in die karcke die sint germanus stichte in deser martelarē ere

¶ Exempel.

DEter damiaen secht dat in burgōdia was een houaerdich clerc eñ ouerdadich die eyn vā sinte mauricius peccke gecreghē hadde teghēs eēs machtich mans wille eñ op eynē dach doemen daer misse sanck eñ mē int eynde vā dat euāgeliū seyde Elc die hem verheffē sullē v̄nedert wordē eñ die hem vernederē sullē verheuē werdē. soe bespotte dese ōsalighe eñ seyde Dz is valsch wāt had ic mij veroetmoediget voer mijn viādē ic en sold so veel goets vā der karckē niet hebbē. Daer quā doe eyn vuerich zweert vā bouē hē indē mōt daer hi die blasphemie mede ghesprokē hadde eñ hi bleef doot.

G

IN silenciam sinte tecla die heylighen iōcvrouwe. ¶ Eñ inder vriheit vā cōstās sinte patenus bisschop eñ confessoren dach Eñ noch ꝛc.

A

¶ Ontfankenisse van sinte iohannes baptisten dach.

¶ In auernen sinte rusticus bisschop eñ confessoers dach. Ende andochius priester tircus dyaken eñ felix Eñ noch.

B

Sinte cleophas dach die men leset dz
biden casteel emaus in dē seluē huse
daer hi onsen here die tafel toemaecte voz
den gheloue verlaghē eū in glozioser me
mozien begrauē wozt.

Te amiens sinte firminus biscop die
onder rictiouarus dē richtez na menigher
hāde tozmēten onthoefdet wozt. Eū.

C

Der hilliger martelarē dach cipziaen
biscop eū iustinā ioncfrouwe
In de stad albano sinte senators dach
Te romen sinte eusebius biscop end eū
confessoers dach Eū noch. ꝛc

Die legenda vā sinte Justina.

Justina de was eens prielters vā
der afgoden dochter vā anthio-
chien eū si badt alle daghe voer
een venster eū hoerde prielo dē dyake lesen
dat euāgeliū Eū ten laetsten wozt si van
hem bekeert Doe dit haer moeder haeren
vader ghesecht hadde daer si opten bedde
lāghen eū sliepen so opēbaerde hē cristus
mit sine enghelen Comet tot mi eū ick sal
v gheuē dat hemelrijcke Eū doe si ōtwa-
ket waren so deden si hem altehāt mit ha
re dochter dopen Eū doe cypziaen iustine
groot verdziet an dede so wozt hi ten laet
sten vā haer bekeert Wāt cipziaen hadd
vā sine kintscheit een gokelaer gheweest
want doe hi seuen iaer olt was so hadde
hem zijn vader eū sine moeder den duuel
gheoffert Hi hielt hem an die gokelie. die
wijnen scheen hi te wandelen in beesten.
ende vele ander gokelee die hi dede Eū hy
wozt so seer barnende in iustinē begheer
licheit eū liefte Eū hi dede ouermits toue
rie al dat hi mochte om haer toe sinē wil-
le te brenghen ofte dat si een ander mānē
solde hebben die agladius hiete de welc,
dat se oec seer lief hadde Hier ōme riep hij
enen duuel dat hi hem helpen solde dat hij
iustinā crighen mochte Eū die duuel die
quā tot hē eū seide. wat roepstu mi Cy-
prianus sepde. ic hebbe lief een maghet vā
galileen sultstu pet moghē doen dat ick se
hebbē mach minē wille mede te doen De
duuel seide hē Ick die machtich was den
mensche vten paradise te verdziuē ende de
capm sinen bzueder dede doden eū die die
ioden cristū dede doden eū die die mēsceu
ghestoozt hebbe en sal ic niet mijnē wille
moghen doen datstu dijnen wille hebste
vā enre maget Nemet dese salue eū stroit
se buten an haer huus eū ic sal daer comē
eū haer herte ontsteken mit dijnre liefden
eū ick sal se dwinghen te doen dat ic wil
Opeenre nacht daer na quā die duuel to
iustine eū hi pijnde hem haer herte te ont-
steken mit quader liefte. Doe si des ghe-
ware wozt doe beual si haer seluē deuote-
lick gode eū si seghende haer mit een cru-
ce Ende van dat tepken des cruces wozt
die duuel veruaert eū hi vloech ewech Eū
hi quā voer cypziaen staen Cypziaen sep,
de hem waer om en hebste die maghet nz
tot mi ghebzacht Die duuel seide hem Ic
sach een tepkē an hoer eū alle mijn macht
ghinck daer mede te nyet Eū cipziaen liet
die gaen eū riep enen starcker. Die duuel
seide hem ick hebbe dijn ghebot ghehoort
eū ghesien dat die ander niet en vmochte
mer ick salt beteren eū dinē wille voldoen
wāt ic sal vutgaen end haer hert so doer-
wonden eū du sultste mit haer doen al dz

stu willest. ¶ Dese duuel ghinck tot sin
te iustine eñ wolde haer dit raden eñ hoer
herte tot ōcuyscheit beroerē Eñ doe si des
gheware wort soe beual si haer seluē god
eñ seghēde haer eñ blies optē duuel eñ ver
iaghede alsoe al sine becoringhe Eñ die du
uel vloet mit scandē eñ stōt voer cipriaen.
eñ cipriaen seyde waer is die maget daer
ic dij toe sende Die duuel seyde Ic belide dz
ic verwonnē bin eñ ic ōtsie die godlijcken
macht wāt ic sach een anxtelijck teykē an
hoer eñ daer mede v̇loes ic alle mijn mach
ten Doe bespottē cipriaen eñ liet hem gaē
eñ riep dē prince der duuelen Doe hi to hē
ghecomē was soe seyde hi wye cleyne is
v macht dat si verwōnē wort vā een ma
ghet. Die duuel seyde sich ic sal tot hoer
ghaen eñ ic sal hoer grote siecte an seyndē
eñ hoer herte hetelick doen ōtsteken eñ ick
sal haer lichaem doen ōtstekē mit alte gro
ten hetten eñ ic salse doen vallē in onuroet
heyt eñ brēghen haer veel beeldē in haren
herten eñ to middernacht sal icse to di brē
ghen. ¶ Doe verwādelde hem die du
uel in een ghelikenisse vā een maghet end̄
quam tot iustina eñ seyde Sich ic come to
dij eñ wil mit dy in suuerhedē leuē nochtā
soe bidde ic di dattu mi seggest wat loen
ōs wesen sal vā onsen verdiensten.
¶ Iustina seyt Dat loen is groet eñ dye
pine is cleyn. Die duuel seyde hoer. wat
ist dan dat god beual wast eñ wort v̇mei
nichuoldicht eñ veruult die eerde. daer om
ontsie ic mij lieue ghesellinne ist dat wi in
suuerheden bliuen dat wij ōs herē woert
te niet makē. eñ wij sullē in een groet or
del vallen als die versmaders eñ die onge
hoersaem zijn. eñ daer wi loen vā hopen
te hebben duchte ic grote tormēten voere
te liden. ¶ Mit aldustanighe reden soe
ōtstack die duuel iustinen hett alsoe zeer to
der oncuysscheyt dat si beghōde op te staē
eñ wech te gaen. Doe quam dese maget
tot haer seluen eñ verstōt dattet die duue
le was die mit hoer sprack eñ si seghende
hoer eñ si blies optē duuel eñ si dede hem
smelten als was eñ te hāt wordt si verlost
van alle becoringhe. ¶ Daer na so ver
sciep hem die duuel in een schoen iōghelinc
ende hi quam in iustinen camer ende viel
op haer bedde daer si lach eñ hi woldese ō
schamelijcke omhelsen eñ cussen. Doe dit
iustina sach eñ si bekende dattet die duuel
was soe maecte si to hāt een cruce eñ dede
dē duuel smelten als snee.
¶ Doe maecte haer die duuel siec bij go
des wille eñ hi dode veel ludē mit vee ende
mit scapen Eñ hi voerseyde wt den besetē
mēschen dat grote sterftē in āthiochien co
men solden ten waer dat iustina hoer tot
echtschap gheuē wolde Eñ hier omme v̇
ghaderde alle die stat voer haers vaders
huys eñ riepen datmē iustina ter echtscap
ghaue op datmē alle die stat vā die vreese
verloste Eñ doet iustina aldus niet doē en
wolde eñ si haer dreygheden te doden soe
bat si in dat seste iaer vāder sterften voer
die stat eñ die plaghen hielt op. ¶ Doe
die duuel sach dat hi hoer niet ghedoen of
verwinnen en mochte soe verwādelde hij
hem in iustinen ghelijcke omme dat hi ius
tinen mit nuwen marē besmetten mochte
Ende omme dat hi cypriaen bespottē sou
de in dien dat hi meynen solde dat hi insti
na tot hem ghebrocht hadde. Aldus soe
ghinck die bedriegher die duuel tot cipria

num in die ghelijckenisse vā iustina ende
wolde hē cussen als of si hē mit liefte ghe
dwōghen hadde Eñ doe hē cipriaen sach
doe meende hi dattet iustina hadde ghe-
weest eñ hi wort veruolt mit blijscape eñ
sede Wellecome moetste wesen iustina de
schone bist bouē alle wiuē Altehāt do die
duuel iustinē name horde noemē so moch
te hi die crafte vāden name niet verdragē
mer hi voer ewech als een roke Eñ doe ci-
priaen sach dat hi bespot was so wort hi
droeuich eñ wort te meer ōtstekenmit ius
tinen liefte eñ hi waecte lāge voer iustinē
dore Eñ mit sine touernie soe verwādelde
hi hē somtijt in een wijf eñ weder somtijt
in een voghel Mer wāneer hi in iustinen
dore quā so en scheen hi mā noch voghele
te wesen mer cipriaen selue Agladi9 hadd
hē verwandelt oeck mitten duuel in eenre
moschen ghelijckenisse Eñ doe hi tot iusti
nen venster quā in vlieghen doe en scheen
hi gheen mosche mer agladi9 Eñ hi was
in grotē anxte wāt hi en mochte niet vlie
ghen noch springhē Eñ om dz iustina ōt-
sach dat hi vallē solde so dede si hē een lede
re of halen Eñ si v̇maende hē dat hi vā si-
ne sotheit opholdē solde dat mē hē niet en
pynichde na de wet als een gokelaer Dit
deden si alle mittē duuel Eñ doe de duuel
vā allen v̇wōnen was so quam hi weder
tot cipriaen eñ hi stōt voer hem onbesca-
met Eñ cipriaen seide hē En bistu oec niet
v̇wōnen O onsalighe wat machte hebdi
dat ghi ene maghet niet en cont v̇wīnen
noch macht ouer haer hebbē mer dat si v
verwīnet ende dat si v also onderwerpet
Ick bidde di segt mi waer in is dine grote
stercheit Die duuel seide hē wiltstu mi dz
sweren dat du vā mi niet scheidē en wil-
ste so sal ic di segghen die crafte van hare
victorie Cypriaen seide. waer bi sal ick di
sweren Die duuel seide Sweert bi mijne
grote macht dat du nūmermere vā mi en
sultste gaen Cipriaen seide Ic swere bi di
ne grote macht dat ic mūmermerē vā dij
gaen en sal Doe seide die duuel als ofte hi
seker ghenoech hadde gheweest Dese ma
ghet maecte een cruce eñ altehāt smolte ic
als wasse eñ ic verloes alle mine machte.
Cipriaen seide Soe is dan die ghecruyste
meerder dā ghi Eñ die duuel seide Jae hij
is meerre dā wi alle Eñ hi sal ons eñ alle
die wi bedrieghē ouergheuē den ewijghē
vuer Cipriaen seide. daer om wil ic dē ge
cruysten vrient wordē dat ic in dese pyne
niet en come Die duuel seide hē Du heb-
mi ghesworen bi die craft vā mi daer nie
māt bi sweren en sal dz du mi nūmermere
laten en sultste Ende cyprianus sede hem
Ick aersmade di ende alle dine ghestuuen
de macht Eñ ick verlochene di end alle di
ne duuelen Ende ick seghene mi mittē hei
lighen cruce ende altehant so voer die du-
uel van hem. Doe ghinck cipriānus tot
den biscop Ende doe hem die biscop sach
doe meende hi dat hi quame om die goe-
de menschen in dwalinghe te brenghen.
Ende die bischope seide tot Cipriānum
Laet di ghenoeghen cypriane mittē ghe-
nen die buten zijn wāt du en sultste nyet
moghen vorderen teghens godes kercke
want die crafte ons herē christi ies us ino
uerwinlick Ende hi vertelde den bischope
wat hem gheschiet was Daer nae hadd
cipriānus alsoe groten voertghāc in con-
stē ende i leuē dat hi biscop wort gheordi-

neert doe die biſchop ſtarf Eñ hi ſette iuſtina in een cloeſter eñ maectele daer vā ab diſſe vā vele maechdē die daer waré . Eñ cipriaen ſende dicwijl den martelarē bzye uen eñ ſtarctele in haer ſtrijden .

¶ Doe die graue vāden lande deſe upeu mare hoerde vā cipriaen ſoe dede hij hem mit iuſtina voer hem bringhē eñ ſeide dat ſi offerē ſoldē ſinē god . Eñ doe ſi valten duerdē in haer gheloue dede hile ſetten in euen ketel die vol was vā geſmoltē was eñ peck eñ onghel . nochtā haddē ſi daer i gheyne pine . Eñ die pape der afgodē ſeyden totten richter Doet mi voer dē ketele eñ ic ſal al haer macht verwinē eñ doe hij gecomē was bij dē ketel ſeyde hi . die god hercules is groet eñ iupiter die vader vanden goden eñ te hāt vloech daer een vupr vreu ketel eñ verbrāde dē paep tot poluer Doe worde cipriaen eñ iuſtina wt den ketel ghe toghē om dat mēſe ōthoefdē ſolde eñ hoer beyder lichamē waren voer die hōden ghewozpen . Eñ daer nae worden ſi tot romen gheuoert mer nu zijn ſi tot pla ceoncien . ¶ Hij warē ghemartilijt op d en xxvi dach in ſeptembzi Int iaer ōs he ren cc eñ lxxx ōder dyocleſiaen .

D

Onder ſtat egea der hepliger martelaren coſmas eñ damianus dach de ou der dyocleſianus des keyſers tiden haren tormenten leden .

¶ Opten ſelue dach der hepliger gebzoderen adulphus eñ iohānes die inder ſtat cozduba ghecroēt zijn

¶ Sedinio ſunte florētinꝰ de mit hilariū nae dat zijn tōghe of gheſnedē was woz de ōthoeft Eñ noch .

¶ Die legēde vā coſmas eñ damianus martelaren .

COſmas ende damianus waren twee broeders wt der ſtat egea van heyligher olders ghebozen ende hoer moeder hiet theodora . ¶ Deſe twee broeders waren zeer abel eñ wel geleert in medicinen Eade ſi hadden beyden alſoe grote crakten vanden eerwaerdigen heyligher gheeft dat ſi allen ſiecten beide vanden menſchen eñ oeck mede vanden beeſten ghenaſen ende ſi dedent al om goddes wille . Een vrouwe was die paladia hiet ende ſi hadde al haer ghoet aen medicinen ghelept ende ſi quam aen deſe tween broeders eñ ſi wordt volmaectelic ghenaſen . Eñ doe brochtſe damianus al heymelic een ghifte Eñ doe hi niet nemē en wolde ſoe zwoer ſi alte vreſelijc ſoe dat hijt nemen wilde . hem brochte daer toe niet de ghierichept mer des wijfs punichede diet hem brochte om dattet niet ſchinē en ſoude dat hi ōs heren naem verſmade .

¶ Als dit coſmas vernam beual hi dat mē zijn lichaem neuē hem niet legghen en ſolde mer des nachtes daer nae ſo opēbaer de hem ōs heer eñ verōſculdichde ſinē broder vāder ghiftē die hi ōtfanghē hadde .

¶ Als leōas die richter hoer upeu rē verhoerde ſoe dede hile voer hem brenghen . Eñ hi vraghede hem haer namen . Deſe twee heyligher ſeyden hem wij hietē coſmas eñ damianus ende wij hebben noch dzye broeders die ghehietē zijn Antimius leoncius ende euprepius eñ ōſe lantſchap is arabien ende wij zijn kerſten mēſchen .

¶ Hier omme ſoe beual die richter dat ſi hoer ander broeders mede brochtē eñ dz

si te gader die afgoden dienē soldē eñ doe si niet en wolden offeren so dede hi se sere pinighen an hāden eñ oec an voeten Endē om dat si sine ppnē eñ tozmēten bespottē so dede hi se mit vele ketheuē binden ende in die se werpen mer die enghel vlosten se vut de ze eñ man leide se wedē voer dē richter Doe die richter dit mercte so sepde hij Ghi zijt ghewozden gokelaers bi den goden eñ daer om leert mi in dine gokelie eñ ic sal v volghē in adziaens gods name eñ doe hi dit seide so quamē daer twe duuelē eñ sloeghē hem sere in zijn anscht ende hi riep eñ seide Jc bidde v goede mānen dat ghi voer mi bidt tot uwen here Eñ doe si beden doe ghinghē de douelē ewech Endē die richter seide Siet ghi wel hoe dat dpe godē teghēs mi vertoozt warē daer om dat ic se dachte achter te laten Daer ōme en sal ic v niet langher liden dat ghi mijn goden blasphemerē sult Doe dede hi se in een groot vuer werpen mer dat en scaden hē niet Eñ die flāme spzāck verde vā daer eñ verbzāde vele ludē die daer omtrēt stō den Doe dede hi se an een stake binden eñ die enghel gods behuede se dat si niet ghequetst en wozdē Hoe moede dz die knechten wozdē hē die pine an deden Eñ mē leide se onghequetst voer den keiser Ende hi liet die dzie bzueders slutē in een kerker eñ hi dede sinte cosmas eñ damian stenighē vā sine ludē eñ cruce ouer die stenē keerden weder teghē die ghene die se wozpen Doe wort die richter al verwoet eñ dede hare dzie bzueders vten kercker bzenghē eñ liet se neuen dē cruce staen Eñ dede cosmas eñ damianus bi dē cruce ligghē ende hi dede se vā vier ridders doerschietē mer die ghescutten keerden achterwert end si wōden vele luden Eñ doe die richter sach dat hi in allen dinghē ōwonnen was soe wozt hi dzoeuich totter doot eñ dede dese vijf bzueders te samē ōthoedē. Doe ghedachten die kersten dat woozt dat sin te cosmas seide. datmē se niet te samen begrauē en solde Eñ si dachten hoe dat dese martelarē wolden begrauē wesen. Doe quā daer altehant een cameel eñ riep mit mēscelikē stēme dat mē dese martelarē in ene stede begrauē solde Hi wozdē ghepast siet onder dpocletiano indē iare os heren cc. ende. lxxxvij.

¶ Exempel

Net was een bouman die in dē oeste lach opt velt eñ hi liep mit opeuen mōde Eñ hem liep een serpente in sinē buke Eñ doe hi ōtspzonghē was so voelden hi dz hi seer gepinicht wozt vā binnē eñ hi riep an sinte cosmas ende sinte damian? ouer doe hem altoes sine pijne meerder eñ groter wozt so ghinc hi in der martelaren kercke eñ daer wozt hi tehāt slapende eñ die serpent liep vut sinen buyck als hi daer in ghecomen was.

¶ Exempel

Een man die Sogius hiete ende anders waer vutreysen wolde daer hi te doen hadde so beual hi den hilligē martelaren cosme ende damiano zijn wijf eñ hi ghaf haer een tepken den si belouen solde waert dat hi daer mede haer pet ontboot. Die duuel die dat tepcken wel wiste dat hoer haer man ghegheuen hadde die verschiep hem in eens menschen ghelijc kenisse endē brachte dat wijf dat tekken eñ seide Dijn man heeft mi tot v gesant van

dier stadt omme dat ick di tot hem leydē
sal. Oer dat wijf was noch in vresen eñ
leyde Dit teyken dat en is mi niet vreem,
de noch onkundelijck mer ick bekenneus
vtermaten ende van alle voerdel nae mijn
verstandt. mer mijn selues echte man die
heuet mij afhandich ghemaket ende ghe,
nomen den tween lieuen broederen ende
heyligheu wel gheleerden doctozen cos,
mas ende damianus die expert eñ beuon
den waren inder medicinen bouen allē an
dezen doctozen. Wiltstu mij sweren dat
stu mij sekerlijcken leyden sullest tot harē
oltaer inder eerwaerdigher heyligher ker
ken soe wil ick ghetrouwelijckē eñ wilic
ken mit dij tot daer ghaen. Ende die val
sche bose bedziegher die duuel de zwoer al
daer to handes alsoe si seyde eñ hertelijckē
op hem begheerde als dat hi haer leyden
solde tot der heyligher mannen oltaer eñ
dese wouwe die volchde hem nae ende hij
reet mit haer heen Ende doe si ghecomen
waren op eyn heymelijcke plaets veer bu
ten allen menschen soe wolde die duuel de
wouwe vanden peerde wozpen eñ doden
hoer. Doe dese ghoede wouwe des
mercte ende sach dat si aldus iammerlijck
verleydet ende bedzoghen was soe riep si
aen den tween lieuen heyligheu ghebzoe,
deren sinte cosmas eñ damianus om go,
des hulpe eñ seyde O eerwaerdighe eer,
bare heyligheu eñ ghetrouwe maanen ick
bidde v dat ghij mij te hulpe comen wilt
wāt ick hebbe alle mijn betrouwen in v.
eñ omme v te besoecken soe ben ic hier ge,
comen ende desen man gheuolghet.

Eñ to hant quamen daer twee mar,
telaren mit eenre vtermaten schoenre me
nichte die alle te samen ghecleet waren mit
witte eade si verlosten der wouwen wt
des duuels handen. Ende die duuel dye
voer te handes van daen eñ dese heyligheu
seyden totten wine. Wij zijn cosmas endē
damianus op welcken eet diestu gheloef,
deste quamen wij di nu hier te hulpe ende
verlossen dy wt des valschen bosen mans
handen ende oeck mede vāder doot Wāt
zijn oplet eñ meyninghe en was anders
niet dan dij te doden eñ den hals to brekē
Eñ mittien voeren si van daer eñ die wou
bleef in vreden.

Exempel.

Dese ghoede heyligheu paeus onse aert,
sche vader felix die timerde eñ maecte
een schoen karcke binnen romen in die eer
ende waerdicheden der heyligher marte,
laren sinte cosmas eñ damianus In deser
karcken soe was wonachtich een goet eñ
ghetrouwe man die desen heyligheu mar
telaren cosmas eñ damianus ghetrouwe
lijcken mit ghāser herten ynnichlic dienē
de was mer die kanket hadde al zijn been
doerghaten. Op een tijt doe hi lach
eñ liep alsoe opēbaerden hem dese eerwa
erdighe mannen cosmas eñ damianus eñ
si brochten mit hem yseren eñ salue Eñ die
een seyde totten anderen Waer sullen wi
best vleysch nemen of ghecrighen daer wi
dese ydele plaetse mede weder omme ver,
uollen sullē als wij dat quade vleysch mit
ouser consken wt ghecreghen sullen heb,
ben eñ als wi die wōde ghesuuert eñ ghe
repnicht hebben. Doe seyde die ander in
sinte peters karchof ten banden daer is
huden een moerman ofte een mozinen be,
grauen daer omme soe laet ōs vā dē wat

halen dat wi hier in legghen Doe ghinck die ene totten kerchoue endē brachte wat vā den moriaen eñ si sneden den siecke sine been of eñ si setten des moriaens bene daer weder an mit hare hāden eñ si salue den nersteliс die stede endē dat siecke been droeghē si weder an des moriaens licha me Doe dese ontwaerte eñ hem zijn been niet we en dede soe dede hi sine hant daer an eñ hi vāt daer ghene sericheit aen Doe Doe ontstac hi een keerse eñ doe hi gheen quaet aen zijn been en sach soe sprāc hi op vā blijscapen vā sinen bedde ende hi sepde hem allen de daer warē wat hi in sinē sla pe ghesien hadde ende hoe dat hij ghene sen was Ende si sanden altehant tot des moriaens graf ende si vonden dat die mo riaen zijn been ofghesaghē was Ende dz in die selue stede des siecke mans been we der ghelet was.

E

TEtholosen sinte eruperius bischop endē confessoers dach. Dese hilligha man hoe sparich dat hi was hem selue en de hoe milde den armen menschen dat be screuet sinte iheronimꝰ mit ene edele ōma ninghe.

TTe praghe der stadt vā van bemē sin te wenselaus coninck eñ martelaers dach Dese was seer deuoet in dē dienst godes so dz sine werdicheit vgat eñ ghinc selt in die tijt des bouwes eñ vgaderde die heili ghe offerhāde de doer der priesterē hāden gheoffert soldē wordē

TOpdē selue dach sinte elzearius con fessoers dach Dese was een brueder van die derde orde sinte frāciscus. Eñ

F

TIn tracia der heyligher eu ticius pla tus ende eraclea.

TTe oer sinte fraternus bischop endē confessoers dach.

TIn den berghe garghanus die eerba re beghāghenisse des hilligher archāgell sinte michael daer in sinen name een kerc ke ghewijet is van sinde marcel ghesor met mer beghauet mit hemelscer weerdic heit welcke historie hier voert volghet.

SInte michaels feeste hietmen opē baringhe ende wijnghe ende se ghe ende herdencken. Des en ghels openbaringhe is menigherhande Want die eerste openbaringhe was in dē berghe gargano. In apulien is ghelegē een berch die garganus hiete befiden ene stede die men Sipoute hiet Ende in den ja re ons heren dziehōdert eñ tneghentich so was in sipoute een man die gargaus he te Ende also die zōmighe segghē so was hi alsoe ghehieten nae den berch Ende de se man hadde vele scapen ende koeyen en de doe dese mā beesten wepden bij die ene side vāden berghe so ghinc een stier vā dē anderen beesten Ende clam opten houcle vanden voerseyden berghe Endē doe dye ander beesten te huus quamē ende de stie re upet. so vergaderden dese mā sine koa pen ende hi sochte dese stier al ōme dē ber ghe Ende ten laetsten vant hi hem opten houcle van desen berghe beneuen dē ber ghe in een een gat staende. Dese man die hadde groot wōder waer ōme dat desen styer allene daer stont. Ende hi schoot in dat gat een schutte mer altehāt so keerde dat gheschutte weder ōme op dē die dat

schoet als oft een groot wint hadde doen keren. Eñ die borghers haddet soe groetē wōder eñ ghinghē totten bisschop eñ vragheden hem wat dat wōder beduden cōde Eñ hi hiet hem drye daghen vasten eñ vernemen vā gode te weten dit wōder.

Doe dit ghedaen was openbaerden sinte michael den bisschop eñ seyde. weet dat die man mit minē wille geschotē was mit sinē ghescutte. wāt ic bin michael die grote enghel die dese stede wachte in der aerdē Eñ staphādes soe ghinck die biscop eñ dat volck tot der stat mit processien eñ si en dorsten niet in ghaen mer si bleuē vore dat ghat in bedinghe.

Die andere opēbaringhe is die ghesciede int iaer ōs herē acht hōdert eñ thiē wāt in die stede diemē tumba hiet neuen der zee eñ was seuē milen vāder stat adriaken daer opēbaerde sinte michael dē bisschop vāder stat eñ beual hem dat hi in die voerseyde stat een karck makē solde eñ sinte michaels haerdēckē solde alsmē doet in den berghe gargane Eñ om dat dat dye bisschop twiuelde in wat stede hi die karke settē solde seyde hem michael dat hyse daer settē solde daer hi een stier vindē solde v̄borghē voer die dyeuē

Exempel

Men leest dat dese bisschop twiuelden hoe wijt dat dese stat wesen solde soe seyde hem sinte michael dat hyse so wijde maken solde als die voergeseyde stier daer mit sinen voetē betreden hadde Doe waren doer twee steenroetsen diemē mz gheinē craft verroerē en mocht. Dit opēbaerde michael enen mā eñ hiet hem daer gaē eñ die steenroetse wech doen

Eñ doe hi daer quam verroerde hi so lichtelijcken die steenroetse soe dat hi schene gheen last to hebben.

Exempel

Doe dese karke ghemaect was brochtemen daer in die dwalen die sinte michael ghelecht hadde optē oltaer indē berghe gargane eñ een stuck vanden marmoren steen daer hi ghestaen hadde Eñ doe si groet ghebreck waters haddē hiet hē michael dat si een ghat makē soldē in enē stene eñ daer liep soe grotē water wt datmē tot noch toe daer vā ghenoech heeft.

Dese opēbaringhe viertmen hoechlijke optē xvi dach in nouembri opten voerseidē berch eñ in die stat.

Exempel.

Men leest dat in dese stat een mirakele schiede die wel te v̄wōderē is wāt al omme dē berch loept die zee eñ si wert in sinte michaels dach tweeworuē ōtdaē eñ maect dē volcke enē wech Eens doe daer groet volc was was daer een wijf die kint droech eñ dz water keerde weder te ghad̄ mit groten gheruchte eñ alle tvolck wort verueert eñ vloet tottē lande waert. mer dat wijf diet tkint droech en mochte niet gheulien wāt si op haer vterste was mer si wort begrepen vanden vloet vandet zee eñ michael die enghel behielt eñ bescermd̄ dat wijf onghequetst eñ si ghebaerde in der zee een schoen kint eñ ōtlinghet in haren armen eñ si soghedet Eude die zee makede haer wech ende si ghinck wt blidelijken mit haren kinde.

Die dorde openbaringhe is die te romē ghesciede in des paeus sinte gregori⁹ tiden Want doe dese paeus om die starft

van den clieren die grote letanyen oerdi-
nierden ende deuotelick inlette ende ue-
richlick om des ghemenen volckes salich
heit badt soe sach hi op den berch diemen
wel eer in voerleden tijden adriani plach
te hieten. een enghel des amachtighen go
des staen die een een bloot sweert in dye
scheide stack Ende daer bi so verstont pe-
lagius die voerghenoemde paeus dat on
se gebenedide here christus ielus sine bede
verhoort hadde eñ hi stichte daer een kerc-
ke in die ere van allen hilligher enghelen
Ende hier om so hietmen noch huden des
daghes die voerleide berch noch die hey-
lighe enghelberch Oyer dit is een ander o
penbaringhe die ghescheide in den berch
gargano doe hi die sipontane victori gaf
Ende die viertmen op den seshienden dach
vāder maent die meye hiete. Die vierde
openbaringhe is die inden ierarchien der
heyligher enghelen is gheleghen. want
die eerste ierarchia hiet epiphania dat is
die eerste openbaringhe Ende die middel
ste hiete oeck epiphania dat is die middel
ste openbaringhe Ende die laetste opēba
ringhe dat is die onderste openbaringhe
Ende perarchia is ghesecht van perar. dz
is heylich ende archos dat is prince Ofte
mea seyde heylighe heerschapie Ende elc
ke ierarchie die heeft onder drie ordinen of
drie choren der hilligher enghelen want
die bouenste ierarchia die holt ōder haer
Seraphin ende Cherubin ende oeck dye
thronen. Die middelste ierarchia de holt
onder haer als die godlicke leraer Dyoni-
sius secht die Dominaten die Potestatē
ende die virtuten. Die achterste perar-
chia die holt onder haer die principaten en
ende die princen van den enghelen. Ende
die ghelijckenissen machmē hier of sien in
die heerschapie deser verganckelijcker en-
de bedrieghlijcker werelt. want van den
knechten ende dyenres die ōder enen sterf
liken coninck zijn die zijn soe veronledicht
ende becōmert omtrent den coninck als
die camerlinghen ende des coninckx raet-
gheuers Dese die zijn ghelijck die ordenē
ende choren der hemelicher perarchien.

Ander zijn die dienst hebben ouer alle
dat coninckrijck int ghemene te regieren
ende niet in die ene of in die ander prouin
cie gheset ende gheordiniert zijn als pan-
ren des heren ende des richters vāden ho
ue Dese dye zijn te ghelijcken bi die orde
van die āderde perarchia Sommighe an-
der menschen die setmen om te regierē en-
de te berichten enich deel vā den ryncke all
die prouoesten eñ die baeliuwen ende der
ghelijcke van den minsten diensten. Dese
die zijn ghelijck der oorden van der derde
perarchie. Die drie eerste ordenē ofte co-
ren van dye derde perarchie in dien dat si
altoes bi gode zijn ende hem tot gode ke-
ren Ende hier om so zijn drie dinghen no-
truftich dat is die alre hoechste liefte dye
behoort tot die ordene seraphin ende be-
dudet alsoe vele als barnende Ten ande-
ren ordene ofte choze so behoort volmaect
kekennen Ende dit behoort tot cherubin
Ende dat bedudet volheit der consten.
Ten derden so behoort ewelic ghebruken
ofte begripen Ende dit so behoort totten
thronen Ende dat bedudet setelen want
god si in hem ende ruste als hi se in hē rul
ten doet. Die drie ordinen van die mid-
delste ierarchie verstaetmen dat si in dien

bouē zijn eñ regerē alle die menichtē vādē volke Dit regimēt is in drye dinghē

¶ Die eerste is in ghebiedē eñ dit behoert tot die ordenē vādē dominatē dat heerscappie beduyt. eñ hem behoert toe dat si bouē die ōderste zijn. eñ dat sise sendē i allē godlijckē diēsten eñ dat si hem allē ghebiedē datmē bewiset in zacharias vijfste capittel daer een enghel dē āderē seyde loepet eñ spreect tot desen kinde. ¶ Die ander orden verstaetmē int wercken eñ dat behoert tot die orden vāden virtutē. wāt hem is niet ōmoghelic te voldoen datmē hem beueelt. wāt hem is ghegeuē macht bouen al dat groet is dat ōs heren dienst toe behoert eñ daer omme is hem gheghe uen miracule te doen.

¶ Die dorde oerden verstaetmen int bedwinghen omme dat si bedwinghē de duuelen die ōs hinderē eñ becoren. eñ dit behoert toe die orden vāden potestatē wāt si hebben macht te bedwingē des duuels macht. eñ dit is beteykēt in thobia daer die enghel raphael sende die duuel eñ bātē in die bouēste duysternisse Eñ die drye ordinen vāder nedetster yerarchien verstaetmen in dien dat si hebbē een bescheidē regimēt wāt zommighe zijn die geset zijn bouē dat recht vā eenre prouincien dese zijn vāden ordinē principaet. Alsoe die prince vā persen was ouer zijn volck daer daniel vā scriuet ¶ Ander zijn geset te regeren als een menichte. eñ die hietē engelen om dat si die minste dinghē boetschappē Mer die princen der enghelē boetscappen die meeste saken wāt tghoet vā eenre menichte is meerder dan van enen mensche. Gregorius eñ bernaerdus die zijns eens mit dionisio int bescriuen vāder eerster yerarchien eñ van haren orden. wāt die verstaetmen in hoer ghebrukē welcke is i heter lieften eñ dat behoert toe cheraphin in diepen bekennē. eñ in euwelijckē te ghebruken eñ ghedueren eñ dat behoert thoeden thronen.

¶ Hets te weten dat gregorius eñ bernardus schelen teghen dyonisium in dye mildelste eñ die onderste yerarchien in die twee ordinen principaten eñ virtuten. Wāt si hadden een ondermercken in dien datmē die mildelste yerarchie verstaet by heerscappie eñ dat nederste bi diēste. wāt heerscappie is inden enghelen dryerhādē want sommighe enghelen zijn bouen ander enghelē eñ dese hietmen dominaten. Eñ sommighe enghele zijn bouen die goede luden. eñ dese hietmen principaten. eñ sommighe zijn bouē die duuelē eñ men hietestse potestaten. ¶ Eñ die ordinācie eñ die graet der weerdicheyt is in desen ghenoech claer mer die dienst is drierhande. dat een in wercken dander in leren eñ dat is in twerehande of in leren de meeste leer of die minste. deerste behoert tottē virtuten dat ander die pricen der engelen.

¶ Die vijfste openbaringhe der engelē leestmen in historia tripartita want bi cōstantinopolen is een stadt daermen wel eer plach te oeffenen der goddinnen vasta mer daer is nu bij der verhenghenisse ōs lieues herē ihesu christi ghestichtet een zeer schoen suuerlijcke karcke i sinte michaels ere eñ die stat hiet michaelum Eñ doe een man zeer was bernēde die aquilus hyete vander febres soe ghauen hem die meyster een dranck die hij weder wt coerde alsoe

sere so wat hi at eñ drāc daer na dz coorde
hi weder vut Eñ doe hi bi dē dode was
so dede hi hē brenghē tot deser stat want
hi hoopte dat si ghenesen of steruen solde
Eñ sinte michael openbaerde hē end̄ seide
dat hi solde maeckē een drāc vā honich pe
re eñ wijn eñ dat hi daer in dopen solde al
dat hi ete eñ hi solde alsoe ghenesen noch-
tans so was hē dit cōtrarie nae gherechte
medicine datmē hē dranc gheuē solde die
hete vā naturen was ¶ Ten anderdē
so hiete dese feste sint miechals zeghe Mē
vint meniggerhāde seghe vā sinte micha-
el eñ vanden enghelen Die eerste seghe is
die hi gaf den volcke vā sipontane aldus
¶ Nae een tijt doe die stede opten berge
gargano gheuōden was so quamē de vā
napels die noch heidē waren mit en gro-
ten here eñ streden teghē die kersten vā si-
pontane eñ van beneuentane nochtās so
woenden si vijftich milen vā sipontanen
Eñ dese luden baden drie dagherespijt bi
haers biscops rade om dat si drie daghen
vasten solden ende dat si michael haer pa-
trone aenroepen solden in hare hulpe Op
den derden nacht so openbaerde hē micha
el den biscop eñ seide dat haer ghebet ver-
hoort was eñ dat si verwinen soldē End̄
hi hiete dat si optē vierdē dage teghēs die
viāden toghen Eñ doe si vut toghen doe
begōde die arghe gargan⁹ seer te beuē en
de daer quamē grote blixemē vut eñ al de
berch was ouerdect mit grote neuelighe
dōckerheit so dat ses hodert mānen van
dē viāden wordē ghedodet mitten blixe-
me eñ van den luden vā sipontano . Die
ander saghē sinte michaels macht eñ si lie-
ten hare afgoden te dienē eñ worden alre-
hant kersten . ¶ Die ander seghe die mi-
chael hadde was doe hi lucifer mit alle si-
ne gesellen vāden hemel werp Eñ hier of
is bedudet dat in apocalipsi ghesecht is .
Een strijt wort ghemaect indē hemel mi-
chael eñ sine enghelē vochtē mitten drake
Wāt doe lucifer gode ghelijck wolde we-
sen so quā michael die de bannier dragher
is vāden hemele eñ hi stac lucifer, eñ alle si
ne gheselscap vut eñ werp hē in der hellen
totte doemsdaghe wāt men liet se niet in
den hemel ofte in dat ouerste vāder luchte
wāt dat is een brede claer stede . nochmē
lietse mit ōs niet inder eerdē om dz si ons
niet te seer becorē en soldē Mer si worden
gheworpē in die lucht tusschē hemel ende
eerde om dz si als si opwert sien eñ de glo
rie bescouwē die si v̄lorē hebbē dat si dan
des te meerre pyne hebbē sullē End̄ als si
nederwerts sien eñ sien dat die mēscen der
waert opuarē daer si vut gheuallen zijn .
dz desi far o mit nidicheit ghepinicht sullē
wordē Nochtās ouermits de godlike vor
sichticheit so comē si dicwil tot ōs om ōs
te becorē waer bi zōmige deuote mēschē
is vertoont dz si omtrēt ons vlieghē wāt
si zijn ontallic eñ hebbē die luchte v̄uollet
wāt haymo secht eñ ander leraers . Dese
luchte is so vol duuelē als die radien van
die zōne zijn vol cleyne gestubbeleñ al zijn
der daer vele nochtā v̄minderen wi hare
ghetalle Also origenes secht als wi se ver-
winen . wāt so wat duuelen dat vā een
goet mēsche verwōnen wordē die en mo
ghen dē mēsche niet meer ghenaecken om
te becoren vā de sunde daer hi of v̄wōnen
is . Die derde v̄ winighe is die die enghe
len hebben vā den duuelen als si om onse

wil teghēs hem vechtē eñ si ōs verlossen
vā haer becorighe. wāt i drye manierē v̄-
lossen si ōs vā hoer becorighē ¶ Eerst soe
bedwighē si die macht des duuels In apo
calipsi daer die enghel dē duuel bāt i die o
uerste eñ worpē neder i die dieptheyt
¶ Item i thobia daer die ēghel dē duuel
bāt i die ouerste wildernisse dit bidē bedu
det een bedwinghen. ¶ Tē āderē ōme
dat si ōs begheertē vercoelē. dat is betey-
kēt i genesi daer ghescreuē is dat die ēghel
taste iacobs senē eñ si verdordē to hādes
Ten dorden in dien dat si ōs voertbrēgē
ōs lieues herē passie dats beteykēt in apo
calipsi En wilt niet hinderē der aerdē oft
der zee noch den bomē voer dat wij teike
ne sullen godes knechtē aen hoer voerho-
uet. ¶ Item in ezechiel staet een teyken
een thau. inder mānē voerhoet de suchtē
wāt thau is een letter ghemaect als een
ce Eñ die hier mede gheteykēt zijn en ōtsi
en dē slaendē enghel niet want daer staet
gheschreuē op wien du sietste rhau dē en
slach niet.

¶ Die vierde seghe is die michael heb-
ben sal vā antekerst als hi hem doeden sal
als daniel secht Soe sal die grote prīce mi
chael op staen eñ hi sal voer die ghoeden
staen teghēs antekerst als een hulper end̄
een beschermer Alsoe die glose secht in apo
calipsi Ic sach enē man zijn hoernē of ge-
sneden Soe sal antekerst hem seluē doot
vensen eñ hi sal hem drye daghē berghen
eñ daer nae sal hi hem weder omme open
baren eñ segghē dat hi verresen is. eñ sal
hem vāden duuelē latē op voeren in dyer
lucht eñ die ludē sullē hem alle vā wonder
aenbeden.

¶ Daer nae sal hi optē berch vā oliuetē
ghaen alsoe de glose segt eñ ōse heer iesus
christus sal hem doden. ¶ Hi sal opten
berch van oliuetē staen in een tabernakel
eñ op sinē throen in die selue stat daer ons
heer vā ten hemel voer eñ daer sal sint mi
chael comē eñ dodeu hem. ¶ Eñ van de
sen strijde verstaetmē als gregorius secht
Een strijt was ghemaect indē hemel. dit
v̄staetmē vā drien stridē die michael heeft
ghedaē Die eerste die hi had mit lucifer dē
hi vtē hemel dreef. eñ vādē strijde der du-
uelē die ōs quellē. eñ vā desen teghē ante
kerst. ¶ Ten dorden hietmē dese feest
wijnghe ōme dat michael op desen dach
wiede die stede optē berch vā gargano.
wāt doe die vā sipōtane die vā napels v̄
wōnē soe begōst en si te twiuelē of si noch
dorste ghaen in die stat of si die stede sou-
dē doe wien. Hier op ātwoerde die paus
pelagius soldemē die karcke doe wijen dz
soldemen moeten doen op den seluen dach
dat die seghe was ende die karcke ōtwij
det was mer ist dattet den groten princen
sinte michael ghoet duncket des salmē an
hem raet nemen. ¶ Doe die paeus ende
die bisschop hier omme beuolen haddē dē
volcke drie daghen to vasten so openbaer
de michael den bisschop op desen dach end̄
seyde Ven behoert niet te wijen die karck
die ick ghewiet hebbe Ende hi beual den
bisschop dat hij des anderen daghes mit
alle den ghemeynen volcke toe ghinghen
in die selue stede ende dat si ymmets dye
heylighe stat oeffenen solden in deuotelijc
ken eñ ynnighen ghebeden eñ si soldē dat
gheuoelen dat hi haer sonderlinge patro
ne waren Eñ hi ghaf den bisschop een tey

ken vā deser wijnghe dat hi vā oesten er-
ste ingaen solde eñ hij solde daer mēschen
voetstappē vinden staende in een marmo
ren stene Des anderā dages vroe soe quā
die biscop eñ al dat volc eñ si ghinghē tot
dier stede eñ si ghinghē totter spelunken
eñ si vonden daer in drie altaren die twee
totter suytside end' dat derde in dat oeste
Eñ dat was al ōme ouerdect mit enē ro-
den clede Eñ die biscop dede daer misse eñ
doe hi alle die ludē ghemonicht hadde so
keerden si alle tot horen huse mit grooter
bliscape Eñ die biscop sette daer priesters
eñ clercken die daer altoes dienst doen sol
den Eñ vut die selue spelūcke loepet claer
water eñ soete Eñ daer na doe dat volck
gemonicht was so plach daer of te drickē
eñ daer mede so worden menigherhande
siecten ghenesen Doe die paeus dit hoor-
de so ordinierde hi datmē desen dach vierē
solde in sinte michaels ere eñ in alle enghe
len ere alle die werelt doer.

¶ Ten vierden so hietmen dese feste sin
te michaels herdencken Ende om dat wy
in desen daghe doen herdencken van alle
hillighe enghelen so eren wi se ghemeenli
ke want wy zijn schuldich hem ere eñ lof
te doen om vele redenen wāt si zijn onse
se wachters eñ onse dienres onse bruede-
ren eñ onse ghesellen. Eñ si draghen onse
sielen inden hemel eñ si presenterē onse ge-
beden voer gode. si zijn des ewighē coni-
ghes ridderen eñ vertrosters der gheenre
die in liden zijn Erst soe zijn wi se sculdich
te eren om dat si onse wachters zijn wāt
elc mensche twe enghelē heeft. een quaet
om dat hi hem becoren sal eñ een goet om
dat hi hē behoedē sal Men gheeft den goe
den enghel den mensche in sine gheboorte
eñ in zijn moeders lichame Eñ altehāt als
hi gheborē wort so blijft hi altoes mit hē
wāt in dese drie statē so is den mēsce noot
dat hem die enghel behoedet wāt als die
mensche inden lichame cleyn is so mochte
hi inden hemel steruē eñ worden verdoe-
met Eñ als hi geborē is soe mochte hi eer
hi olt ghenoech were wordē behindert eñ
belet vā dat hillige doopsel Eñ als hi sine
oltheit heeft so wort hi ghetoghē tot me-
nighe sunden wāt die duuel verleidet dye
redene inden mensche mit scalcheiden end'
mit smekinghe verwinet hi sinē wille tot
consente. sine crafte werpet hi onder mit
machte eñ vercraft hem Daer om so was
noot datmen hem gaf enē goeden enghel
te behoeden om dat hi dē mensche leren sal
eñ opheffen ende dat hi hē berade teghēs
de bedriechnisse Eñ dat hi hem verwecke
tottē goede teghen d's duuels smekinghe
ende dat hi se also beschermen solde vā ver
drucke teghēs die v̄craftinghe. ¶ Men
mach in vier manieren bewisen dat werc
dat die mēsche heeft vā die enghelsche be-
waringhe. dat eerste is dat die siele voert
ghanck heeft in allen goede vā gracie Eñ
dit ooet die enghel in drie manierē. Dat
eerste is dat die engdel ewech doet alle dz
behinderē mach vā gode Eñ dat was be-
kent bi ezechiel daer dit enghel sloech dye
eerste gheboren vā egipten. Ten anderē
dat in dien dat hi die traecheit verwecket
dat is beteikent in zacharia daer gesecht
is Die enghel godes verwrecten mi alsoe
als een mensche dye verwrect wort van
enen slape. Ten derden dat hi hem in den
wech der penitencien leedet eñ weder leyt

dat is beteyckēt bi thobia in die enghel die hem leyde eñ weder brochte.

Dat āderde werc is dz hi hem wacht dat hi niet en valle in der sonden der mis. dadē Eñ dit soe doet die enghel godes in dzyen manieren Dat eerste is dat hi belet tet die sonden die toecomē solden dat si nz en ghescieden. dit is beteyckēt in numerus in balaam die dat volck van israel solde vermaledidē mer die enghel behindert hē

Ten āderen in dien dat die voerledene sonden beruspet omme dat mēse laten sal. dit is beteyckēt in des richters boeck daer die enghel dē kinderē vāi israel berusspede vā haerder quaetheden

Doe hieuē si hoer stemmē op eñ si be stōden te weynē. Ten dozdē in dien dat hi ghewelt doet aen op dat hi vā die tegē woerdighe quellinghe verlosse eñ dats be teyckēt in loth dē si mit craftē leydē wt zo doma dats vter ghewoēten der sondē

Dat dozde werck is dat die menschē gheuallen is eñ dat hem die enghel weder omme doet opstaen. Eñ dit doet die enge le in dzyen manierē Eerst hi beroert die be rouweniſſe dit is beteikēt in thobia daer thobias sinē vader bi dē enghel gheboet si ne oghen te salnen mitter galleu. eñ daer bi is te verstaen berouweniſſe van herten Dat ander is dat hi die lippen suuert om te biechtē. eñ dits beteyckēt bi ysaya doe hem die enghele zyn lippen suuerden. Dz dozde is in vōbliden vā ghenoech te doen. Sint lucas secht dheerre blischap is mdē hemel op enen sondaer die penitencie doet dā op neghen eñ neghentich rechtuaerdi. ge die ghene penitēcie en behouē

Dat vierde profyt dat die engel den menschē doet is dat hi den duuel bedwin ghet dat hi alsoe dicwyl dē mēschē niets hinderen noch schaden en mach als hi soe ghern dade. Eñ dit doet die enghel i dzyē manierē. dats in dien dat hy des duuels macht bedwonghet eñ die quade begher ten crācket eñ ōs herē pallie in ōser hertē duckt.

Ten anderē sullen wy die enghele erē wāt si zyn ōse dienres Sinte paulus secht si zyn alle gheesten des diēstes wāt si om onsen dienaten worden ghesent. wāt dye ouerste comē totten middelsten eñ de mid delste tottē nederstē. eñ die nederste woz den tot ōs ghesent. Eñ dese sendinghe be hoert toe der godhept wāt hier in wordet ghetoent die ghoetheit godes hoe zeer on se salichept hi bemint eñ die gheestē die hē naerre zyn neder sendt omme onse saliche de te verwozuē. Eñ ten anderē merct men die bernēde liefte vādē enghelē wāt hets alte groet bernēde liefte te begheren die ander salicheyt. Daer bi secht ysayas siet heer ic bin hier sende mi Eñ die engelē die moghen ons menschen helpen om dat si sien dat wy haer hulpen van groten no de te doen hebben eñ wōderlyckē zeer be hoeuen Eñ veck mede omme dat si sien dz ōs die duuelen iammerlyckē zeer aenuech ten. Eñ daer omme behoert der mynne vanden enghelen toe dat si ōs gesent woz den. Die enghelen worden ten dordē gheleupdt om die begheertē te ontsteken totter liefden eñ in dese beteyckenisse leset mē dat die enghelen ghesendt waren op enen vueringhen waghen. Eñ ten anderen om me te velichten onsen verstandenissen dat wy comē mogē tot bekennissen. dit is be

teikent in apocalipsi inden enghel die een
open boeck voerde in die hant. ¶ Ten
derden om te verstolten eñ te verstercken
al dat in ōs luden onuolmaect is tot indē
eynde Eñ dit is beteikēt in der coningheu
boeck daer die enghel helie broot brachte
in die assche ghebacken eñ een vat waters
eñ hi at eñ drāc eñ wandelde in die starc-
heit der spisen tottē berghe gods oreb.
¶ Ten derden sal mē die enghelen eren
wāt si zijn onse brueders eñ onse ghesellen
wāt alle goede mēscen wordē opgheuoe-
ret tot die orde vā den enghelē Sōmighe
die varen totten ouersten. zōmige totten
ōdersten Eñ zōmighe tottē middelstē als
si verdient hebben al ist dat onse vroechde
is bouē al Eñ dit schinet sinte gregorius
te segghē in sine omelie eñ secht Sōmige
zijn die cleyne dinghē ontfanghē mer dit
en laten si niet after horē broeder te seggē
dese lopen inder enghelē ghetal Eñ zōmi-
ghe zijn die grote hemelsce dinghē ende si
bootscapen dit hare brueders oec. dese lo-
pen ōder die princeo der enghelen Sōmi-
ghe zijn die grote machtighe teiken doen
eñ dese zijn onder die virtuten Eñ zōmige
zijn die veriaghen die quade gheesten mit
die craft vā hare ghebede eñ mit die crafte
ende macht die si ōtfanghē hebben Ende
dese zijn mitten potestaten End zōmighe
zijn die mitten doechden die si ōtfanghen
hebbē bouen gaen haer brueders Eñ dese
hebben hare v̄dienstē mitten principaten
Eñ die zōmighe die zijn die hem seluē bo-
uen alle quaetheit macht hebbē. dat si vā
suuerheit onder die mēschen goet hieten
moghē Eñ daer bi so seide god tot moises
Siet ic heb di ghesant pharons god End

dese zijn mitten dominatē. Eñ ander zijn
daer god in sittet als in enē setele eñ bi hē
wordē ander wercken ondersocht Eñ om
dat die kercke bi aldus danighe ludē wort
gheregiert. also wordē alle die goedē ge-
ordelt na hare crācke werckē Eñ dese goe
den zijn mitten thronē Eñ die zōmige die
zijn die so vol zijn mit gode bouē de ande-
re eñ haer euen kersten lief te hebbē dat si
anders nerghēs op en achten Dese nemē
hare loon ōder cherubin wāt cherubin be
dudet volheit der cōst Eñ also paulꝰ secht
so is die godlike lieft dat veruollē der wet
Eñ zōmighe zijn die also ōtstekeñ zijn vā
liefte vā hemelsce bescouwinghe soe dat si
alle an haer schepper hanghē soe dat si nz
in deser werelt en begherē mer si wordē al
lene mit die liefte der ewicheit gheuoedet
ende si werpen alle wereltlicke dinghē vā
hem ende gaen mitten herten bouē alle tij
telike dinghē si minnen ende barnē ende si
rusten in hare hetten minnende barnen si
sprekende ontsteken si Ende soe wie se an
roepen mit woorden die altehant barnen
in ons heren liefte. waer hebben dese ha-
re gheselschap dan onder die seraphin
¶ Ten vierden soe salmen die enghelen
eren om dat si onse sielen inden hemel dra-
ghen. Ende dit doen si in drie manieren
Eerst dat si onsen wech bereiden. Mala
chias die secht aldus Ick sande minen en-
ghel ende hi sal bereyden dinen wech voer
dine aenghesichte. Ten anderden male
om dat si ons voeren ende brenghē in den
hemel ouer den wech den si bereyt hebbē
In Exodo. Siet ick sande minē engel die
di behoeden sal in den weghe ende die di
inleydē sal in dz lāt dat ic dine vaders be-

louet hadden. Tē dorden om dat si ōs in den hemel settē. Lucas Het ghesciede dat die arme starf ende hi wordt vanden enghelen ghedraghen in abrahams schoet.

Men sal ten vijfsten die enghelē eren omme dat si ōse sielen inden hemel dragē wāt si presenterē gode eerst onse bedinge. Thobie. Alstu bades mit tranē eñ dn die doden begrouest soe offerde ic god dijn bedinge. Ten āderē omme dat si daer voer ōs bidden Job. Ist dat een ēghel voer hē spreket eē dinck vā dusendē alsoe dat hy boetschapte die rechtuerdicheyt des mensches so sal hi zijns ōtfermē. Item zacharie. ōs heren enghel ātwoerde eñ seyde. Here du en sulste niet ōtfermē iherusalem eñ den stedē vā iuda die du v̄bolghē bist. Ten dordē brēghen si ōs godes sentencie Danielis. Daer staet dat gabrie tot hem vloech eñ seyde Vāden beghinsel dijnder ghebedinghe is een redē wt gheghaē dat was die sentēcie vā gode eñ daer volghet nae eñ ic ben ghecomē dat ick di botscappē solde. wāt du bist een mā vā begerten

Ten sesten salmē dē enghelē erē ōme dat si zijn ridders des ewighē conics Job Vā sinē ridders en is gheen ghetal Want wij siē in eēs conics ridders dz zommighe wonē altoēs i des conics sale eñ ander behoedē die steden eñ borghē vādē rijcke eñ die ander vechten teghē des conics viāden Soe ist oeck vā cristus ridderē sommige zijn altoes in des conincks sale. dat is idē hemel altoes eñ si singhen altoes tot zijnd̄ eren eñ tot sinē louesanghe vā blischappē eñ glorien eñ segghē Heylich heylich heylich benedictie eñ claerheyt eñ dāck eñ lof si ōsen gode. Ander bewaren die stedē eñ wtlāt eñ die dorpen eñ die sloeten eñ borghen dat zijn die enghelen die ons tot behoeders zijn ghegeuē Eñ dese wachtē die staet vādē maechdē eñ vāden ghenē de hē voertmeer suuer holden eñ vā den ghenē die in echtschap zijn. eñ die borghe vandē cloester. ysayas op dijn muerē vā iherusalem soe hebbe ic wachters gheset. Ander veruechten zijn vianden dat zijn die duuelen Apocalipsis Een strijt wordt indē hemel ghemaect na eenre bedudinge is dat te verstaen in dese karcke michael eñ zijn enghelen vochten teghen den drake.

Ten seuenden eñ ten laetsten salmen die enghelē eren omme dat si vertroesters zijn vāden ghenē die in bedroeffenis zijn. zacharias. die enghel sprac in mi ghoede troestelijcke woerdē. Itē thobias. wes starck vā herten wāt hets bi dattu van gode salste worden ghenesen Eñ dit doen si in drien manieren Eerst verstoutende eñ verstarckende. Ten anderē om dat si behoeden vā onuerduldicheyt Dauid hi heuet sinē enghel ghebodē van dij. si sullen dij in haren handen draghen. Ten dordē omme dat si die quellinghe vercoelen end̄ verminderen Eñ dit is beteykent in dyen propheet daniel daer ōs lieues heren ēgel toe quam neder mitten dryen kinderen in den ouen. ende makeden dat midden van den fornace ofte ouen als een wint blasende vā douwe.

G

TOt bethleem in iudeen sinte iheronimus priester dach. een groet leerre d̄ heyligher scriften eñ hi starf int iaer ōs herē cccc eñ xxiij. eñ hi was olt xcviij iaer eñ vi. maenden.

In wallant ten burch salodoro pas-
sie der heiligher martelarē victor eñ vrsus
vten gloriosen legioen der thebeen Dese
worden nae meniggerhande pinē eñ tor-
menten mitten sweerde ōthoeft.

Op den seluen dach sinte anthonius
confessoers dach. Eñ noch.

Die legende van sint iheronimus dē
heilighen leraer.

Iheronimus de was eusebius so
ne die een edel man was ghebo-
ren van ene stadt ghehetē strido
na die lecht bi dalmacia eñ pannonia. do
ieronimus een kijnt was doe ghinc hi te
romen ende daer wort hi volmaectelic ge
leert in griexe ende in hebreusche ende la-
tijnsche sprake In gramerien so was do-
naet zijn meister In rethoriken victorin⁹
Mer daghes ende nachtes oefenden hi hē
seluen in die heilighe scrifturen ende daer
schepte hi ghyericheit vut die hi namaels
oueruloedelick vutstorte.

Op ene tijt so hi scrijft tot eustochiū
doe hi des daghes las tullium ende des
nachtes platonem om dat hem in der pro
pheten boecken die groue redenen niet en
ghenoechden so wort hi omtrēt midual-
ten so sieck vā die cortze ofte saghe dat al-
le zijn lichame colt wort zoder dat een lut-
tel warmhede omtrent zijn herte was.
Eñ doe men bereyde dat tot sine vutuaert
noot was so wort hi hastelic voer dē rich
ter ghebracht Eñ doe men hem vraechde
wat mā hi waer so seide hi dz hi een ker-
stē was Doe seide die richter Du lieghes-
te wāt du en biste gheen kersten mer een
poete wāt dar dijn scat is daer is dijn her
te Eñ sinte ieronim⁹ sweech Eñ die rich-
ter dede hē seer slaen Doe riep sint ieroni-
mus eñ seide Here ontferme di mijns end
die ghene die omtrēt stōden baden dat hi
dese iōghelinc ghenade dede Eñ hi swoer
eñ seide Here heb ic voertmeer ymmerme-
re wereltlike boeckē oflese ic se so sal ick di
lochenē Eñ mit desen ede liet mē hē gaen
eñ tehāt wort hi leuēde Eñ doe vāt hi hē
al nat vā tranē eñ hi vant sine scolderē al
blaeu vā slaghē die hi voer dē richter ont-
fanghē hadde Daer na las hi mit groter
nersticheit die hillighe boeckē als hi te vo
rens hadde ghedaen der heidene boecken
Eñ doe hi xxix iaer olt was doe wort hij
te romē cardinale eñ priester gheordiniert
Eñ doe liberius die paeus doot was so rie
pen alle die ludē dz ieronim⁹ werdichwa-
re paeus te zijn mer omme dz hi die boos-
heit vā zōmighe clerckē eñ monickē plach
te berispē so haddē si hē in groter onwaer-
de eñ arbeidē om hē te bedrieghē eñ te ver
radē Eñ als ioānes beleth secht so bespot-
ten si hē mit een wyfs cleet Wāt doe hi al
lene opstōt te metten als hi plach so vant
hi een wijs cleet bi zijn bedde dz daer sine
viāden haddē ghelecht Eñ ieronim⁹ meen
de dat dz zijn cleet hadde gheweest end hi
dede dat an eñ ghinc also ter kerckē. Dit
haddē sine viandē ghedaen om datmē me
nen solde dat hi ds nachtes een wijf bi hē
hadde gehadt Doe ieronimus dit sach so
liet hi hē haer dwaescheit end ydelheit be-
holden ende hi voer tot gregorio dē bisco-
pe van cinstantinopolen. Ende doe hi vā
hem gheleert hadde die heillighe scrifture
so toech hi in die woestenie Ende wat hij
daer om cristus wille leet dat scrijft hi tot

eustochium eñ sept Alsoe langhe als ic in der woestinē lach in die woeste ynnicheit die yselick is den monickē in te wonē om die hettē vāder zōnē diese verbrāt so doch te mij dat ic was in die weelde vā romen mij gruwelde vā minē leden ghecleyt mit enen sack die mit enen harden velle ouer ghetoghen was als een moers vleysch. Daghelics hadde ick tranē eñ suchten eñ als mij die vaeck vā node verwā leyde ic mijn leden op die bloete aerde mijer ic zwi ghe vāder spisen eñ drācke om dat oec die siecke monicken colt water dricken eñ so wye dat daer yet gheloden naem dattet ghepheyt waer. Eñ nochtā daer ic was mit scorpioenen eñ mit beesten soe dochte mi dat ic i der maghedē dāse waer i mine colde lichaem eñ dode vleysche soe oprees alle die brāt der ōcupsichede Eñ hier ōme weyāde ick altoes eñ ick dede mijn vleys tonder dat teghē mij vocht Eenpaerlijck brochte ic den dach ouer mitter nacht eñ ic en liet mi seluē op mijn lendē niet slaen voer dat god mij vloste vā mijn becorigē eñ hier om liep ic alleen gram al die woestine doer. Eñ alsoe god mijn oercōde is. soe dochte mi dat ic onder die ēghelē waren vele trauen.

Dus dede hi vier iaer zijn penitecien Eñ hij voer tot stat vā bethleem waert. eñ daer ghaf hi hem seluē te bliuē bi ōles heren cribbe als een voerdienre Eñ zijn li bzie die hi nernstelic vgadert hadde ouer las hi weder eñ hi valte tottē auōt toe Eñ hi verghaderde daer vele iōgherē eñ woē de daer in een heylich leuē eñ hi ouerlette daer die heylighe scrifture lx iaer lanc ghe duerende ende les maenden

Dese eerwaerdighe heyligbe ieronimus was mahhet eñ bleef maghet tot in zijn doot toe nochtā scrijft hi van hem sel uen elders tot palmacien Ick verhelke in den hemel die maghedomheyt niet dat ic maghet ben mer om verwōdert meer dat ics niet en ben. Eñ doe hi vā fierten ende van moetheyden to bedde lach soe hadde hi een seel doen binden aen een balcke daer hi hem seluē mede op plach to trecken. op dat hi den dienst vanden cloester dede soe hi best mochte

Exempel.

Op een auōt doe sinte ieronimus sat bij sinen broeders om te horē de com plete lesse soe quam daer een leeuwe al hin kende inden cloester Eñ doen die brodrs saghen soe vloen si mer sinte ieronimus ghinck hem te ghemoete als of hi een toe comēde ghast gheweest hadde Eñ doe de leeuwe sinte ieronimus toende sinē voet die ghequetst was soe riep hi die broeders eñ liet datmen sinē voet dwaen soude eñ nernstelick soecken die quetsinghe Eñ als dit ghedaen was soe vōden si dat des leu wen voet onder zwaerlick ghequetst wa re van doornen ende si waren naernstich omme dat te gheneseu. ende als hi ghene sen was liet hi sine wilthept eñ wādelde daer als een lam.

Doe sinte ieronimus sach dat ōs he re den leeuwe gheseut hadde niet alleyne omme hem te gheneseu mer om haer pro fijt soe beual hi hem dat hi dē ezel wt eñ i leyden solde. welck ezel plach dat holt wt den bossche te draghē tottē cloester.

Eñ dat gheschiede alsoe ende wāt dye leeuwe beuolen was den ezel te bewareu

also leide hi hem ter weyden als een goet hierde eñ hi brachte hem weder eñ behoede hē wal oyer als hi eten wolde eñ dē ezel sinē dienst doen moste so brachte hi hē te tijde eñ tot ghewoenlikker vren te huus. Op ene tijt doe die leuwe dē ezel wachten so wort hi slapende eñ daer repsden coopluden voer bi mit camelen Eñ doe si dē esele allene saghē so namen si hē Doe die leuōtspronghē was eñ hi zijn geselle niet en vant so liep hi hier ende daer brieschende Eñ doe hi hē niet en vāt so quā hi droeflic totter poortē vāden cloester eñ hi en dorste niet ingaen vā scandē als hi plach endē doe die brueders saghē dat hi later quam dā hi plach eñ sonder ezel so meendē si dat hi dē ezel vā honger ghegheten hadde endē si en wolden hē sinē proué niet gheuē mer si seidē gaet eñ ete dat ander deel vādē ezel dat daer ouer gebleuē is eñ volle dine wratcheit oyer om dat die brueders twifeldē of hi dit oec gedaen hadde so ghinghen si wt die weyde om te besien of si yet mochten viden vāden ezel Eñ doe si niet en vonden so seidē si dat sinte ieronimo Doe bewael sinte ieronimus den leeu des ezels ombocht eñ si houwedē dat holt eñ loedē dat holt op den leeu eñ die leeu droech dz goedertierlic. Op een tijt doe die leeu zijn werck voldaen hadde so ghinc hi wt die weyde eñ liep hier endē daer eñ begheerden noch te weten wat dat zijn gheselle ghe schiet was Eñ doe sach hi verre eñ hi sach dat die copludē mit camels gheladē quamen eñ die ezel quā voer want dat is ene castume vā dien lande als de camels verre gaen om dat si dā te rechter gaen sullē so volghen si eñē ezel Doe die leeuwe sinē gheselle kende so liep hi op hē al brieschen de eñ verwaechde alle die coepludē Endē de leuwe brieschede yselic eñ sloech die eerde mit sinē sterte eñ dreef dē ezel mittē camelen alsoe totten cloester Doe dit die bruders saghē so seidē si dit ieronimo eñ hi se de lieue bruders berept onse galtē spyse eñ walchet hē hare voetē endē ontbeidet hier ons herē wille Doe liep die leeu ouer dat cloester al blidelic als hi plach ende hi viel voer der bruederē voeten eñ badt ghenade mitten sterte van die misdaet die hij niet ghedaen en hadē Eñ ieronimus wilde voer wat daer na comē solde eñ hi lede dē bruederē Gaet bruedis eñ berept dē galtē dat hē behoet wesen sal Doe hi noch spract so quā een bode tot hē eñ sede dat voer de poorte galten warē die dē abt ghernesapen ghen Eñ doe ieronimus tot hem ghecomen was so vielen si voer sine voeten eñ baden ghenade vā hare misdaden endē hi hiet se goedertierlic op eñ hi hiet dat si haer goet weder namen eñ dat si vā ander ludē goede niet en wolden onderwinden. Eñ doe baden si sinte ieronimus dat hi vā benedicti halt wolde ontfanghen olie die de camelē brochten Eñ hi en wolde nauwe cōsente gheuen nochtās als hi van hem daer toe ghedwōghen wort so ghebeet hi te ontfanghen Eñ si beloefden dat si alle daghe die selue mate vā olie brenghen solden eñ van hare erfghenamē solden doen gheuē ewelick. ¶ Wel eer doe elc in die kerck las ende sanck dat hi wolde so badt odolfus die keiser dam. sinū den paeus vā romē dat hi enighē gheleerdē mā beuelen solde dat ambocht vāder kercken te ordinieren Eñ om dat die paeus wilde dat sinte iero-

nimus volmaectelic geleert was in grixe
en in hebzeusche en in latijn en in alle con
sten En daer om beual hi hē dit ambochte
te ordinierē En ieronimus deylde dē psal
ter bi de daghen en hi ghat elckē dach een
eyghē nocturne En hi ordinierde datmē
in elckē eynde vā den psalmē singhē solde
Gloria patri En daer ordinierden hi hoe
mē die epistolē en die euāgelien holden sol
de alle dat iaer doer En die ander dinghē
die tottē dienste godes hoordē ordinierde
hi tamelick En die eynde hi vā betlehem
totten paeus En vā hē ende vāden cardi
nalen woert dat seer ghepresen En hi ordi
nierde dat also ewelick te holdē.

Hier nae dede hi makē tot zijnre behoef
een graf bi ons herē iesu cristi cribbe ende
doe hi xcvij. iaer olt was en ses maende
so sterf hi In hoe groter werdicheit dat
hē augustijn hadde dat schinet wel in dē
brieue die hi tot hē sande en daer hi in scri
uet tot hē aldus en seide zijn lieuē end seer
ghemindē here en alte suuer vā oetenighe
en van godlijcker liefdē weerdich te dyenē
en te omhelsen Jeronimo augustinus sa
lutem Anderins schrijft hi oeck aldus van
hē Die priester sinte ieronim⁹ die volmaec
telic gheleert was in gryex in hebzeusche
en in latine. hi leefde in sine oltheit in dat
hillighe lāt ende in heilighe letteren Ende
die edelheit zijnre sprake verlichtet vandē
oeste totten weste in die heylighe kercke
als een radie ofte een strale vander zonnē
Prosper die secht aldus in eenre cronicke
van hem. Die priester ieronimus van
bethlehem luchtet alle die wereit doer en
de dienste mit sine vruchtbare sinnen ende
mit alle sine merlichede alle die kercken.
Hi secht oeck van hem selven aldus. Van
mijne ionchept heb ick wel also ghearbei
det te vlien ende te schuwen hoghen dra
ghenden moet ende enē stiuē hals die go
des toornicheit verwecket. Efter secht hi
oeck aldus Ick ontfie dz seker schijnet Jē
in den cloester zijn wij merlich te herber
ghen ende wi ontfanghē mit blidē anschi
ue alle die ghene de tot ons comen en wij
wasschen hare voeten. Isidorus secht al
dus van ieronimo Jheronimus was ge
leert in drie dingē ende sine ouersetinghē
gaen bouē alle die ander want hi is stren
gher van woorden dan alle die ander en
de claerre in sine sentencien ende hi is dye
waerachtichste also dat enen kerstenē mē
sche toebehoort. In seuerus sinte martī
nus discipel dyalogo die tot sinē tidē was
so is aldus van Jheronimo gheschreuē Je
ronimus was in gryex in hebzeusch ende
in latijne sonder die ander verdienstē van
den gheloue die hi hadde en sonder sine an
der doechdē En niemant en mach bi hem
gherekent worde in conste hi hadde een
paerlick gheuechte teghē die quade. ende
die onghelouighē hateden hē wāt hi ver
uolghede altoes haer leuen en de hare sun
dē mer alle die goede mēschen haddē hē lief
ende in groter weerden wāt die ghene de
meendē dat hi onghelouich was die wa
ren dwaes end onwetende want hi was
altoes merlich in sine leringhe ende in dye
heilighe scriftuere ende in goede boeckē so
en ruste hi dach noch nacht. of hi las ofte
hi screef En also dat wel schijnt vut desen
woorden ende alsoe hi dicke selue secht so
ghedooghede hi vele veruolghers die hem
begherdē te lasterē i sine werckē. mer hoe

gherne hi dit leet dz schinet wel in dien dz hi secht in een brief tot azellā Ic dācke go de wāt ic bin weerdich dat mi die werelt hatet eñ si segghē dat ic een touenaer bin mer ic wete een rijcke te comen mit quad nieumare. Och of mi alle quade mēschen veruolchdē om die weerdicheit mijns he ren eñ om sinen name eñ om sine gherech ticheit Och of alle die werelt verres i mi ne laster eñ ic daer mede mocht wordē ghe presen vā cristo Dat ic daer mede mochte hopen dat loon zijnre beloften. want dat is bequame becoringe eñ werdich datmē se begheert daer men vā cristo loen op ho pet inden hemel Eñ die maledidinghe en is niet swaer die v̄wādelt wort ouermits godlijcken loue Hi sterf indē iare ons herē ccc. ende xcviij.

Die eersten dach vā october

A

IN der stadt te riemen trāslatio des heilighen biscops ende confessoers sinte remigius.

Te ghent sinte bauo confessoer dach Eñ noch meer ander ꝛc

Die legende van sinte remigius

REmigius bekeerde den coninck vā franckrijck eñ zyn volc totten geloue Wāt die conick had een wijf die sotilde hiete eñ was kersten End si arbeide seer om haer mā te bekerē tottē kersten gheloue mer si en v̄mochte dz niet Eñ doe si enē sone ghebaert hadde so wol de si hē dopen mer die conic en wolde dat niet liden mer si en mochte niet rusten Eñ ten laetsten v̄creech si dat an dē conic dat hi dat kint dopen liet Eñ doe dat kint ge dopet was so sterf dat tehāt Eñ die conic seide tot zijn wijf Nu ist openbaer dat cri stus een soon gods is om dz hi di nyet en mochte holden leuende daer zijn geloue al so sere bi mocht hebbē gheweest verheuē Sl seide. ymmer werde ic hier in ghewa re dz mi god seer lief heeft om dat hi ōtfan ghē heeft die eerste vrucht mijns lichaems wāt dijn sone is ghegeuē een rijcke dz on ghelijc beter is dā dijn rijcke Si oncfinck noch eñ baerde een ander sone eñ den dede si oeck dopen mit groter pinē als si dē eer sten dede Eñ doe wort hij haestelic so siec datmē meende dat hi steruē solde Eñ dye conic seide Waerlic dijn god is cranck die niemāt te liue holdē en mach die in sinen name ghedepet is eñ al brochstu dusent ki deren ter werelt eñ dedestu se alle dopen si solden alle steruen Mer doe dz kint ghene sen was also dattet na sinē vader regnier de Eñ dit ghetrouwe wijf pijnde horen man te bekeren mer hi wederstōt dz al dz hi mocht Mer hoe dat hi bekeerde dat is bescreuē in zijn ander feste die na dertien dach comet Eñ doe lodowicus wolde be gauē die kercke vā remens nae dar hi een kersten ghewordē was soe seide hi tot re migiū dat hi hē gaf alsoe vele goets daer toe als hi omgaen solde binnē die tijt dat hi zijn noene slaepe sliep Eñ dat geschiede also Mer een man die een molen hadde bi nen sinte remigius termijn Eñ hi werp re migiū ewech mit groter onwaerdicheyt vā zijnre molen doe hi omghinc Eñ sinte remigius seide Vrient ic en neme dat niet hardelic dat wij dese molen te gader heb ben Ende also gheringhe als dese man re

migiū verstoten hadde alsoe keerde dz rat vāder molē wedersins omme eñ dese mā riep after remigiū eñ seide Godes knecht coem eñ laet ōs die mole te ghader holdē Remigius antwoerde. si en sal dijn noch mijn wesen Eñ te hāt ōtdede die eerde eñ die sanck daer in. Remigius voersach eē duertijt toecomēde ¶ Doe hi daer teghen verghadert hadde in een stat een grotē hope coerns soe warē daer zommighe dorpers die sine voersienicheyt bespottē eñ si stakē vuer in dat coern ¶ Doe dat remigius hoerde ghinck hi derwaerts eñ ōme die colde die hi hadde om sine olthede ende vander nacht soe beghōste hi hem teghēs dat vuyr te v̄warmē. Eñ hi seyde mit gestadigher hertē. Dat vuer is altoes goet mer die ghene die dat ghedaen hebbē dye mannē sullē after gehscoert zijn eñ die wiuē sullē haesch wesen Eñ dit ghesciede soe in die stat totse karel v̄dreef.

¶ Exempel.

MEn sal wetē dat sinte remigius feeste diemen viert in die maent diemē hiet ianuarius dats die dach doe hi starf. mer dese dach is van zijnder oueruoeringhen. want doemen naezijn doot zijn lichaem droech mitter baer tot sinte thimotheus i appollinaris karcke. alsoe beghōste hi so zeer te weghen teghē sinte cristoferꝰ karcke datmēs niet en mocht verroerē.

¶ Ten laetsteñ baden si gode vā noede dat hi hem vertoenē solde of hi in sint cristoferus karcke wolde begrauen zijn daer soe veel heylighē laghē Eñ to hāt drogen si dat lichaem lichtelic wech eñ si grouent daer eerlijc. Eñ omme dat daer veel miraculen ghescieden soe maectē si die karcke wijder eñ si maectē een kelre of een crofte after dē oltaer Eñ si ōtgrouē zijn lichaem omme dat si hem daer leggē woldē. mer si en mochtēs gheensins verporrē Eñ doe si alle die nacht in bedinge warē wordē si to middernacht ōtslapē Eñ des morghēs optē eersten dach vā october vōden si sint remigius graft inden voerghenoēdē croft vāden enghelen ghedraghē.

B

INden lande vā atricht inden dorpe siricimo des heylighen martelaers leodegarius biscop vā ansberch die mit meygerhāde pinē ghedoot was vā ebroniꝰ dē proest vā vrāckerijck.

¶ Optē seluē dach sinte germus martelaer sint leodedarius broeder

¶ In anthiochien der heylighen sinten primus quirillus eñ secundianus. Ende noch veel meer.

¶ Die legende van den heylighen sinte leodegariꝰ

LEodegarius bisschop vā dune hi was zeer ghemoyt dē rijcke te regeren na dotharius des conincs doot eñ mitter princen rade maecte hi coninck enen ionghelinck cilderiū dothariꝰ broeder mer ebronius pijnde hem coninc te maken enen ghehieten dideric die tildericus broeder was niet om dē profijt van den profijt vāden rijc mer om dat hi v̄dreuē was vāder macht eñ die ludē hē verontweerden. Ende omme dat hij den coninc ende oeck mede dē princen niet en ōtsach hier omme als hi den anxt hadde soe eysce de hi des eerwaerdigen conincs oerlof eñ ghinck in een cloester. Als hem die conic

orlof gaf eñ hi gheuãghen hielt diderick
om dat hi gheen dinc pinẽ te doen en sold̃
teghẽs dat rijcke mit des biscops heylic-
heit eñ sine vorsichticheit so haddẽ si wõ
derlijcken grotẽ vrede Mer na corter tijt
wort die conic v̇iaghet mit boser ludẽ ra
de eñ hi wort dese goede man so seer hatẽ-
de dat hi in alle manierẽ sochte hoe hij hẽ
ter doot brẽghen mochte Mer die bischop
v̇droech dat eñ hi hadd̃ sine vyanden lief
ghelijc sine vriendẽ Eñ hi dede mitten co-
ninck dat hi dẽ paeschdach' vierẽ solde in
sine stadt daer die bischop was End̃ siet
op den dach wort hẽ ghesecht dat die co-
ninck voer hadde te doen op die nacht al
dat hi ghedocht hadde vã sine doot Mer
die biscop en ontsach hẽ niet. mer op den
dach sat hi mitten coninc an een tafele al-
dus dat hi gode diende in een cloester van
lugineus eñ dat hi mit eenuoldighe liefte
diende Ebronio die daer verborghẽ was
int habijt vã desen cloester Na corten tij-
den so sterf die conic eñ diderick wort co-
ninc Eñ om die tranẽ eñ om die ghebede
vãden volcke om dat ghebot vanden abt
so keerde leodegarius weder tot sine kerc
ke Eñ ebronius wort tehãt een verlopen
monick Eñ hi wort tehãt des coninghes
droessaet. Eñ al was hi te vorens quaet
nochtãs so was hi daer nae noch quader
Eñ hi pijnde al dat hi mochte leodegari⁹
te doden Eñ doe hi ridders ghesant had-
de die hem vãghen soldẽ Eñ doe leodega
rius dat vernam so vloech hi harẽ toorne
Eñ doe hi in sine bischopelike habijt vut
ghinck so vinghẽ hẽ die ridders eñ staken
hẽ altehãt sine oghen vut Eñ na twe da-
ghen daer na so wort leodegarius mit si-
ne brueder garino dẽ ebronius ellẽdicheit
ghemaect hadde in des conics pallaes ge
bracht Ende doe si ten spotte vã ebronio
wijslick gheantwort haddẽ so hiete ebro
nius datmẽ garinũ solde stenighẽ Eñ dẽ
biscop dede hi alle dẽ dach lopen bloots
voets op alte scerpe stenẽ neuen een riuie-
re Eñ doe hi hoorde dat die bischop gode
loefde so dede hi sine tõghe vut sniden Eñ
daer nae leuerde hi hẽ te wachten õme dz
hi hẽ holdẽ wolde tot ander nyeuwe py-
nen eñ hi dede hẽ sine tõge vut snydẽ. mer
die biscop en verloes sine spraeke niet mer
hi hi predicte eñ leerde als hi dz best moch
te Ende hi voerseide welcke tijt eñ hoe dz
ebronius steruẽ solde Eñ een groot lichte
als een crone quã op zijn hoeft Eñ doe dit
vele luden gesien haddẽ so vraechdẽ si dit
den biscop wat dit ware Mer hi vieil vor
gode in bedinghe eñ hi dãcten gode End̃
hi vermaende alle die ghene die bi hẽ ston
den dat si haer leuẽ beteren soldẽ Doe dit
ebronius hoorde eñ sach soe sande hi vyer
stockers dat si hẽ õthoefden soldẽ Eñ doe
si hem leiden soe seide hi. brueders dat en
is gheen noot dat ghi v lãgher pinighet
mer voldoet hier d̃s gheens wille die v ge
sant heeft. Hier mede wordẽ drie vã dẽ
stoekers bekeert eñ vielen voer sine voetẽ
eñ baden ghenade Eñ doe die vierde stoc-
ker den biscop eñ die drie stockers õthoeft
hadd̃ so wort hi tehant vã den duuel bese
ten eñ hi wort int vuer gheworpen eñ al-
so bleef hi iamerlick doot Nae twe iaren
doe eubronius hoorde dz daer vele mira-
culen gheschieden voer dat hillighe licha-
me so hadde hi des alte groten nijt end̃ hi
sande derwaert enen ridder dat hi verne-

men solde oft alsoe waer ¶ Dese houer dighe ridder doe hi daer quam stiet hi des heylighē mās tumbe mittē voet eñ riep. Hi moet storuē die gheloeft dat een doden miraculē doen mach eñ doe wort hi bese ten mittē duuel eñ bleef daer doot.

¶ Doe eubronius dit hoerde soe hadde hijs te meerre nijt. eñ hi pijnde hem te nie te te makē des sants niemare mer soe dye heylighe sant te voren ghesecht hadde soe wort dese die valsch was metten zweerde valschelijck ghedoet.

C

Sinte dyonisius bisschop eñ martelaren dach die mit zwarē tormētē ghe croēt wort inden beghinne dee kerstenen gheloue.

¶ Onder die olde sassen der heyligher martelaren dec twee ewalden dach priester vā groter verdienten.

¶ Te romē sinte candidus martelaren dach Eñ noch.

D

Te assijs sinte franciscus cōfessoer end̄ stichter der minre broeder oerden.

¶ Te corinthen sinte crispus eñ gayus dach.

¶ In egipten marcus ende marianus martelarē eñ ghebroeders

¶ Te parijs sinte aurea der heyligher eerwaerdigher ioncfrouwen dach. Ende noch meer ander.

¶ Die legende vā sinte franciscus die heylighe vader.

Franciscus was ōs heren getrouwen vrient eñ knecht eñ was geborē in die stat assuzijs Eñ was een coepmā tot zijn xx iaren toe. hi hadde zijn tijt ydelic ouerleden mer ōse heer casti de hem mit siecten eñ v̄wādelde hem haestelic in een ander mā. alsoe dat hi brgā te propheterē Wāt op een tijt doe hi mit vele ander gheuāghē was in een quade karker was hi blide daer alle die ander drouighe waren. Doe si hem daer vā beruspte seyde hi Weet dat ic mi v̄blide omme dz ic ouer alle die werlt sal gheofent wordē vore een sant. ¶ Op een tijt ghinck hij vā ynnichedē te rome eñ wtdede zijn clederē eñ eens armē mās cleder dede hi aen ende hi ghinck sitten onder die arme voer sinte peters karcke Eñ hi solde dicwijl ald9 gedaen hebbē en hadde hijs niet ghelatē om die ghene die hem kendē. Die duuel pijnde hem om frāciscū vā sinē ghoedē wil to brenghen eñ sende hem int herte een wijf vā zijnre stat die zeer houaerdich was eñ hi dreychdē dat hi hem soedanich maken solde ten waer dat hi of liet vā dyen dz hij beghōnē hadde mer ōse lieue heer verstarcte hem eñ hi seyde hem. Frācisse nem dye bitter dinghen om die soete eñ v̄smade di seluē ist dattu mi bekēnē willest.

¶ Op een tijt soe quam desen eerwaerdighen heylighen franciscum in zijn ghemoete een lazarus of melaets mēsche ende alle menschen gruwelden natueelijcke vā aldustanighen menschen. nochtan doch te dese ghoede heylighe man sinte franciscus dat hem god desen mensche ghesendt hadde Ende hi liep tot desen mensche end̄ nam hem inden armen ende custen. ende te hant ontuoer hem die mensche. Hier so liep hi omme daer noch drie lazaren woēden ende hi custe mit ynnicheden haer hādē eñ hi ghaf hē ghelt ¶ Op een tijt ghinc

hi in damianus kercke om te beden ende
hi hoorde dat hē cristus crucifixe ansprac
bi miraculē eñ seide Francisce ganc end̄ v̄
maect mijn huus dat alte seer ghebroken
staet als du sietste Eñ van die tijt voert so
wort zijn siele ghesmolten in cristus liefte
eñ cristus passie wort wōderlic gheprent
in zijn herte Hier om wert sinte frācisc̄us
nerstich om die kercke te vermaecken end̄
hi vercofte al dat hi hadde eñ gaf alle dat
enen armē priester Eñ doe dat die preister
niet nemē en wolde om die vreese vā sinen
vader eñ sine moeder so worp dat sint frā
ciscus voer sine voeten eñ veronwaerden
dat als ghemull Daer om dede hē zyn va
der vanghē eñ gaf hē dat ghelt weder eñ
zijn cleet oeck eñ liep alsoe naect tot onsen
here eñ hi dede een haren cleet an Hier bin
nen so riep franciscus tot hem een simpele
man eñ hi ōtsinck hē ouer sinē vader ende
hi badt hem om dat hē zijn vader vloecte
dat hi hem daer voer ghebenedien wolde
Sinte franciscus brueder doe hi indē vor
ste end̄ in den sne sinte franciscū sach mit
quade cleder ghecledet ende bededen al be
uende so seide hi tot enē Segt frācisco dat
hi mi een penninck weert hetten vā sinen
swete vercope . Doe dat sinte franciscus
hoorde so seide hi vromelic . waerlic ic sal
di desen rock minē here vercopē Op enen
tijt doe hi horde wat ōse here sine iōgherē
seide hoe dat hise te predicken sende so ar
beide hi na alle sine macht dat te holdē eñ
te voldoen eñ hi dede sine schoen vut end̄
hi en dede niet dā enē quadē rock an ende
hi gorde hē mit ene corde

Op ene tijt doe die sne lach so ghinck
hi doer een bosche eñ die mordenaers vin
ghen hē Ende doe si hem vraechden wye
hi was so seide hi dat hi godes bode was
Eñ si grepen hē eñ werpen hē in de sne eñ
seiden legt daer gods bode Vele edele end̄
onedele clercken lieten die werelt eñ volch
den hem nae Eñ sinte franciscus leerde hē
dat si dat ghebot vāder euangelien holdē
solden in volmaecter armoede eñ dat si in
hilligher simpelheit leuē solden . Hi screef
ene regule vten euāgelien tot hē seluē end̄
tot sine brueders behoef Eñ innocēci9 die
paeus maecte se vast Eñ vā die tijt begon
de hi vuerigher in borghē eñ steden te pre
diken eñ ōme te ghaen

Een brueder was die van buten alte
heylich scheen mer hi was alte zōderlick
schalck eñ hi hielt so nauwe zijn swighen
dat hi niet spreken en wolde mer hi maec
te teykene eñ also plach hi te biechtē End̄
doe hē alle die luden presen dat hi also hil
lich was soe quā franciscus tot hem ende
seide Swighet brueder end̄ priset mi niet
in hem dat is des duuels bedriechnisse mē
segghe hē dat hi eenwerf of twewerf ter
weke biechte eñ en doet hi des niet soe ist
des duuels becorige eñ een scalcke bedrie
ghenisse Eñ doe hem die brueders dit ver
maenden te doen so leide hi sine vigher op
sinē mont eñ hi scudde zijn hoeft eñ wijs
de dat hi in ghene maniere biechtē wolde
Eñ nae ene corte tijt keerden hi weder rot
de werelt eñ bleef doot in quadē wercken

Op ene tijt doe sinte franciscus moe
de ghewordē was vā gaen eñ hi op enen
ezel reet Eñ brueder leuardus zijn ghesel
le die oeck moede was die begōde pensen
in hem seluē Des mans vader eñ moeder
ende die mijne en speelden niet ghelijck te

hope. Eñ te hāt ghinc franciscus vāden ezel eñ seyde tot sinē broeder. Tē betaemt mi niet dat ic riden solde eñ ghi te voeten ghaen wāt du waerst edelre dan ick Doe vwōderde hem die broeder eñ viel voer si nen voeten neder eñ bat hem omme ver ghiffenissen.

Exempel.

EEns op een tijt daer sinte franciscus leet quam hem snellic een wijf gelopē te ghemoete eñ vā moetheden verademse zeer eñ frācisc̄us vraechde hoer wat si be gheerde ende si seyde Vader bidde voer mi want ic en mach niet volbrenghen vā mi nes mans weghen een salich opset dat ick ben begherende. ende hi is mi teghens in den diensten cristi. Ende francisus seyde. Dochter ghanck van heeñ want du salst haestelic van hem troest ōtfaen eñ segghe hem vā godes weghen eñ vā minē wege dattet nu een tijt is vā salicheden. Doe si dit haren man seyde verwandelde hy eñ beloefde suuerheyt.

Franciscus verworf mit sinen gesellē een fonteyne enen bouman die inder wil dernissen woende. Hi seyde dese heylichei den enē sinē broeder die zijn sonderlinghe vriēt was. hudē is enich knecht godes in aertriicke omme wiēs wil god dē hōgher niet en sal laten comē indē volcke Eñ men secht dat hi dit selue was wāt doe hi ghe storuē was quam die hoñgher eñ nae sinē doot opēbaerde hi den broeder eñ seyde. sich nu coemt die hōgher die ōse heer nyet en lyet romen op die werlt alsoe lange als ic leuede.

Exempel.

OPten paeschdach doe die broders die tafel mit wittē dwalen eerlic haddē bereit eñ franciscus dat sach ghic hy weder wt eñ sette eēs armē mās hoet opt hoeft ende een stock in die hāt eñ stōt voer de doze eñ bat als een arm mēsche om een aelmis eñ doemē riep quam hi naerre eñ hi at allene op die aerde. Doe dit sine broeders saghē soe haddē zijt groet wōder Eñ hi seyden Ic sach uwe tafel verciert eñ bereyt mer ic en sach ghenē armē mēschen daer wesen die ter dozen biddeu. Armoede bemi de hi soe zeer in hem seluē eñ oec in anderē dat hi die armoede zijn vrouwe hiet wāt hadde hi yemāt ghesien die arm geweest hadde meer dan hi soe pijnde hi hem te hā des des ghelijcs te zijn. Wāt op een tijt soe ghemoete hem een arm mensche eñ hy seyde tot sinē ghesellē Des menschē armo de doen ōs grote scāden eñ si beruspt zeer ōs armoede wāt ic heb vercorē tot mijnre rijcheyt mijn vrouwe die armoede eñ siet si schijnt meer in desen mēsche Die een ar me mensche voer hem leet eñ franciscus beroert wort mit ynnighe medeliden soe seyde hem zijn gheselle. Al ist dat dese mē sche armer is in willen is hi rijck Frācisc9 seyde doch wt dinē rock eñ gheffen hem. eñ valle voer sine voetē eñ segghe dat stu hem mischdaen hebbest eñ dese dede alsoe als hi hem beual.

Exempel.

OP een tijt ghemoetē frācisc9 drye wy uen die alle te samen ghelijc warē vā clederē ende vā aensichten. ende si gruetē aldus. Wel moeten ghecomen wesen dye vrouwen armoeden. Ende doe voeren sy wech ende hi en sachse niet meer Doe hy ghecomen was ter steden van arecien

ende daer enē groten strijt onder die bur-
gheren verrees so sach sinte francisc⁹ dat
die duuelē in dat lant alte seer verblidē eñ
hi riep silnester zijn gheselle eñ hi seede to
hē. ganc totter poertē vander stadt eñ be-
uele den duuels dat si vut die stede ghaen
vā godes weghe Eñ hi liep haestelic end̄
riep mit luder stēmen voer die poorte Ick
beuele v duuelen vā godes weghe eñ van
sinte frācisc us onse vaders weghe dz ghi
alle vut die stadt vliet Eñ aldus worden
die burghers na een luttel tijts gheuredet
Dese voerseyde siluester doe hij noch een
wereltlic priester was soe sach hi in sinen
drome een guldē cruce vut sinte frācisc us
mōde gaen dat tot indē hemel ghinc En-
de die siden vāden cruce die reyctē tot bei-
den siden die eyndē der werelt. Dese prie
ster wort doe bekeert eñ volghede sint frā
ciscus nae eñ hi liet die werelt.

¶ Op ene tijt doe sinte frācisc us in sine
ghedede was so riep hē die duuel driewer
ue bi sinē name Eñ doe hē sinte feācisc us
antworde so seide hi Ten is gheen sunda
re alsoe groot in dese werelt wort hi beke
ret god die vergheuet hē sine sundē mer so
wie hē selue dodet mit sware penitēcie hij
en sal nūmermere ōtfermenisse vercrighē
Mer sinte frācisc⁹ kende tehāt ouermits
gods opēbaringhe des duuels bedriech-
nissen dat hi hē gherne in traecheit hadd̄
ghebracht Eñ doe die duuel sach dat hij
hē alsoe niet verwīnen en mochte so san-
de hi hē an ene grote becoringhe van sinē
vleysche Eñ doe dat sinte frācisc us v̄nam
so dede hi sine cleder vut eñ hi sloech hē sel
uen mit ene harde coorde end̄ hi seide. Ay
ezel brueder di betamet aldus te bliuē end̄
aldusdanighe slaghē te ōtfanghē mer doe
sine becoringhe niet vā hem en ghic so ghic
hi daer butē legghen wentelen in enē gro
ten hoop snees al naect Eñ hi nam sue eñ
maecte seuen lockē als ballē eñ die leide hi
voer hem eñ begōde hē seluē an te spreekē
eñ seide Siet dit meeste is dijn wijf eñ die
ander twe zijn dine sonē eñ die ander twe
zijn dine dochterē ende die ander twe zijn
dine dienstmaechdē eñ dine knechtē Dar
om haest di eñ clede di eñ hem wāt si ster-
uen vā colde Mer om dat menigherhāde
sorghe vā hem ludē pinighet so diene enē
here nerstelic Eñ aldus so vloech de die du
uel ewech oā scande eñ sinte franciscus lo
uede gode eñ hi ghinck weder in sine celle

¶ Op ene tijt doe sinte franciscus ghebe
den was van leo den cardinale so dat hij
een tijt mit hē woende so quamen die du
uelen op enen nacht ende sloeghen hem se
re Ende doe riep frācisc us zijn gheselle en-
de seide hem Die duuelen zijn onses heren
wrekers ende die seynt hi om die sundarē
te castiden mer ic en dēcke ghene misdaet
in mi die ic niet ghebetert en heb mit go-
des ontfermherticheit mer het mocht ghe
schien dat ōse here liet zijn wrekers comē
op mi dat ick niet ghebetert en hebbe mit
godes ontfarmherticheit Eñ om dat ick
in groter ende machtigher luden houe bi
ende bi auonturen mine arme bruedes de
zijn hier of niet wel te vreden wāt si me-
nen bi auonture dat ick hier van grooter
weelden oueruloeye Hier omme so stont
hi op den wech des morghens vroech en-
de reysde vā daer. Op ene tijt doe frācis
cus i sine gebede was so horde hi op dye
vorste vāden huse enē groten hope duue-

len lopen mit groten gherufte Eñ hi ghic te hãt buten eñ seghẽde hem eñ seyde ghij duuelen ic segghe v vã godes weghẽ dat ghi voldoet in minẽ lichaem. soe wat dat v god georloeft heeft in my te doene wãt ic gheen meerre viãt en hebbe dan mynen lichaem soe suldi mi wrekẽ vã mijn viãdẽ omme dat ghij ouer mi wrake nemẽ sult vã minẽ lichaem aldus soe voeren die duuelen wech mit groten scãdẽ.

Exempel.

Op een tijt was sinte frãciscus gbeselle op ghenomẽ inden gheest eñ sach een schoen setel onder die ander setelen vã den hemel die mit groter glorien was verciert Eñ doe hi wõder had wyemẽ desen setel hielt alsoe wort hem ghesegt. Dese setel die was een van den princen die vyelẽ Eñ nu holtmẽse dẽ oetmoedighẽ francisco Eñ doe hi sine bedinghe liet vraghede hy francisco eñ seyde Vader wat dẽcket di vã di selnẽ Eñ hi seyde Mi dũckt dat ick een alte groten sondaer ben. Eñ te hant seyde die gheest in des broeders herte. bekenne dattet een waer visioen was datstu saghest want die setel die de honaerdige v̇loes mit sine houaerdicheyt daer in wort verheuẽ die oetmoedighe mit sine groete oetmoedicheyt.

Exempel.

Men leest dat sinte franciscus sach i eenre bescoudinghe godes bouẽ hem gode ghecruyst. eñ hi prẽte in frãcisco die teikẽ zijnre passien soe volmaectelic dat franciscus oec scheen ghecruyst te wesen. wãt hi ghecrech die vijf wõdẽ eñ hy berchdese voer des mẽschẽ oghẽ. nochtãs saghense sommighe die wile dat hi leefde. mer nae zijn doot saghense vele ludẽ. Eñ dat dese teyken ghewarich waren dats vertoent mit vele miraculen eñ wij sullender twee scriuẽ van dyen die daer ghescieden nae sinen dode.

Exempel.

In apulien was een mã die rogerus hiet eñ doe hi voer sinte francisc⁹ beelde stõt begã hi te pẽsen oft oec waer was dat sinte frãciscus die vijf teykẽ õtfangen hadde of dattet een bedrieghenisse was. Doe hi dit in zijnre herten dochte soe hoerdr hi een ghelupt als een pijl vlieghẽde vã eenre armborst eñ hi geuoelde dat hi zwarelijcken ghewõt was in zijnre lufter hãt mer doe hi in zijn hãtschoe gheen litteykẽ en vãt soe toech hi dẽ wt eñ sach een grote wõde in zijn hãt eñ daer quam so grotẽ hette wt dat hi vã hettẽ eñ vã anxt mein de verdornẽ. Eñ als hi berouwe hadde vã sine sonden eñ bekende dat frãciscus had die vijf teykenẽ soe worde hi daer bi in sine hant ghenesen.

Exempel.

Inden rijcke van castelle doe een man ghehietẽ franciscus zeer ynnich was ende totter completen waert ghinck soe worde hi ghehindert wt dwalinghen ouermits laghen die daer ghemaket waren ouermits eens anders mans doot eñ hy wordt daer zwaerlijck ghewont voer half doot. Daer nae soe quam daer een ander ende hy stack hem in zijn kele eyne scharp zweert ende omme dat hijt immer niet wt trecken en mochte soe ghinck hy van daer ghewont. Ende alle dat volck liep al omme tot hem al ropẽde eñ beweẽden desen man ouer doot Mer to midder,

nacht doe dese bruederē te mettene luden
so begōde zijn wijf te roepen . Here mijn
staet op te mettene want die clocken roe-
pen di Eñ altehant hief hi sine hāden op
end' hi scheen yemant te wijsen dat hi dat
sweert vut toech End' siet daer si dat alle
saghen so wort dat sweert vutghetoghē
eñ verre gheworpen als ofte dat een sterc
man gheworpē hadde Eñ altehāt wort
hi volmaectelic ghenesen . eñ hi rechte hē
op eñ seide Sinte franciscus quam tot mi
eñ leide sine teykene op mine wōden end'
hi besaluede se mit soeticheit zijnre teyke-
nē eñ also ghenas hi mi mit groter won-
derlicheit Dese twe lichtē van der werelt
franciscus eñ dominicus warē te romen
voer ostiēsi die namaels paeus wort Eñ
die biscop seide hē Waer om en maecken
wi vā uwen bruederē niet biscopē end' pre
laten die ander ludē leren in woordē ende
exempelē Hier of so wort groot ghescalle
om te antwordē onder dese twe hillighen
Eñ ten laetsten wort frācifcus v̄wonnē
van die oetmoedicheit dat hi hē seluen af-
terwert sette Eñ dominicus wort v̄won
dat hi eerst bi ghehoorsaemheit antwor-
de eñ ald⁹ seide dominic⁹ Here mijn brue-
derē zijn in enē goedē state verheuē op dz
si dat verstaen . eñ nae mine macht en sal
ic niet ghedoghē dat si enighe ander din-
ghen hebben sullen in hope van weerdic-
heit . Hier nae antworde franciscus ende
seide Here mijn brueders zijn daer om ghe
hietē minrebrueders om dat si niet en sul-
len begherē meerder te wordē Franciscus
die simpel was als een duue hi noden alle
creaturē totten loue godes eñ hi predicte
die voghelkens eñ si en vloghen nz wech
voer dat hi hē dat beual Eñ als hi predic-
ten eñ die swaluwē songhē eñ hi hē dz v̄-
boot so sweghē si Bi zijn celle te portunel
le so sat op een vigheboem een voghel die
altoes sanc Eñ finte frācisc⁹ stac sine hāt
vut eñ riep eñ seide Suster mijn comet to
mi Eñ die voghel quam altehant op zijn
hant Eñ franciscus seide Suster mijn sin-
ghet eñ louet ōsen here Eñ die voghel be-
gōde singhē ende hi en vloech niet ewech
voer dat hi hē dat hiete doen . Op de ste
nen ghiuc hi mit groter weerdicheit ōme
finte peters ghehoechnisse die stene ghehe
ten is Eñ hi plach in den winter goet ho-
nich dē bijen te gheuē om dat si vā armo
de niet steruē en soldē . hi hiete alle die bee-
sten brueders Als hi die zōne eñ die maen
ansach so wort hi seer veruollet mit gro-
ter bliscapē eñ hi badt hē dat si harē schep
per liefhebben soldē Hi verboot hē datmē
ghene grote crune maectē eñ seide Ic wil
dat mine brueders een simpel teykē dragē
opt hoeft . ¶ Een waerlic man was dye
finte frācisc⁹ predickē vant tot finte seue-
rijn Eñ hi sach als doe hē god vertoonde
dat frācisc⁹ gheteikēt was mit twe swer
den seer blinckende als een cruce End' dat
ene sweert ghīc van sinē hoefde tot sinen
voetē eñ dat ander ghīc wederkeert vā de
ene hāt tot die āder hāt Eñ als dese man
dit ghesien hadde so creech hi berou ende
ghinc in die orde eñ leefde in heilicheit .
¶ Doe frācisc⁹ ouermits vele scryen si-
ne oghē crāck wordē eñ hē sine brueders
riedē dz hi hē wachtē solde vā screyē so āt-
worde hi Men sal nz v̄driuē de vādinghe
des ewigē lirhtes om die liefte vā dese lich
te dat wi ghemene hebbē mittē vlieghen

Eñ doe hem die broeders dwōghē dat hy die crācheyt zijns ghesichtes liet genesen Doe die meyster een gloyēde yser in sinen hāden hadde seyde frāciscus Mijn broed vuyr wes mi nu ghoedertiren eñ ic bidde ōsen heer die dij sciep dat hi mi die hetten saft make. Eñ doe hi dit seyde maecte hij teghen den vuyr een cruce eñ doemen hem dat yser in stack vā ōder zijn oghen tot bouen zijn wintbrauwen en gheuoelde hijs niet. ¶ Doe sinte franciscus tot sint vrbanus woestine zeer sieck lach eñ hi gheuoelde dat hem zijn natuer zeer brack eysschede hi wijn to drincken. Eñ omme dat daer gheen wijn en was eysschede hi water eñ maecter een cruce ouer eñ doe wort dat water wijn eñ hi ghenas mittē drincken. ¶ Sinte franciscus hoerde lieuer laster vā hem dan prijs eñ om dat hi niet en wolde datmē hem om sine heylicheyt verhieue soe hiet hi van een zijn broeders dat hi tot hem segghen solde ōwaerdelike woerden hem daer mede te bedrucken Eñ doe hem die broder al dede hijs noede een die kaerle hiet eñ een ōwijs eñ eē huerlinck soe wordt frāciscus verblidet eñ seyde gode ghebenediende di want du segste waer. eñ dit betaemt mi te horen. Franciscus en wolde niet soe zeer bouen wesen als onder noch soe zeer niet onder zijn als onderdanich Hier om ghaf hi ouer dat gemeyn ābacht eñ eyschede een gardiaen. Hi plach oec dē broeder daer hi mede ghic ghehoersaemheyt te belouē eñ te holden. Als enich broeder teghen ghehoersaemhede ghedaen had eñ hi berou hadde soe dede frāciscus sinē caproen int vuyr worpē omme die ander daer mede te verueren eñ als die caproen oft kouel een wijl tides in dat vuer gheleghē hadde soe dede hijse wt teeckē eñ den broeder weder gheuē eñ wā neermen den kouel wt den vuyr toech soe was hi onuerbrāt.

¶ Exempel

Op een tijt doe sinte frāciscus ghinck doer die broke vā venecien eñ hi daer vāt een grote cudde vā voghelen singhen de soe seyde hi tot sinē gheselle Onse susteren die voghelen louē haren scepper comt laet ōs ghaen onder hem eñ laet ōs onser ghetiden mit hem singhen. Doe si onder die voghelen quamen soe en vloghen si nz wech mer omme dat die voghelē soe zeer songhen en conden si malcāder niet horen Franciscus seyde suster voghelen swighet ghi tot dat wij ōsen heer ōse ghetiden ghesecht hebben. Die voghelen zweghē stille tot dat si haer ghetiden ghedaen hadden Doe ghaf hem frāciscus weder omme orlof te singhē eñ si songhē aen.

¶ Franciscus wordt eēs ynnichlic genodet vā enen ridder Eñ doe seyde hi he broder ghaet herwaert doet dat ick v rade eñ biecht v sonden wāt ghi sult haeste ander waer eten. Dese ridder dede sinē raet end ordineerde zijn huys eñ dede salighe penitencie Eñ doe si totter tafelen waren ghesetē soe starf die ridder.

¶ Exempel.

Op een tijt vāt frāciscus een menicht vā vogelē eñ gruetese eñ seyde hem. ghij broeders mijn voghelen ghij zijt alle schuldich te louē uwer scepper die v gecleydet heuet met uwen plumen ende vloghelen ghegheuē heeft mede to vlieghen eñ v verleent heuet die suuerheyr vāder lucht

ende v voedet sonder v besorghē Eñ de vo
ghelē begōden doe harē hals teghēs hem
vt te treckē eñ hare vloghelen te ōtluken
eñ hare beckē te ontdoen eñ nerstelick op
hē te sien Eñ hi liep in dat middel vā hem
eñ ghenaecte se mit sinē rocke nochtās so
en vloghē si niet ewech voer dat hi hē al-
len gaf orlof ewech te vlyen Doe hi te cas
telle vā almaer predicte eñ men nyet horē
en cōde om dz gheruchte vāden swaluwē
die daer woendē so seide hi hē . Susteren
ghi swaluwen het es nu tijt dat ic spreeke
wāt ghi hebt ghenoech ghesecht end' ghe
sproken . swighet tot dat ōs heren woort
gheyndet is eñ altehāt so sweghē si Doe
finte frāciscus doer ampuliē ghinc so vāt
hi indē weghe enē grotē budel mit ghelde
Eñ doe dz zijn gheselle sach so wolde hij se
nemē om dē armē te gheuē Mer frāciscꝰ
en liet dat niet gheschien eñ seide . Du en
moghes niet nemē dat di niet en is Ende
do dat zijn geselle ymmer nemē wolde so
bad finte frāciscus een luttel eñ hete hem
dat hi den budel name mer daer was een
slanghe ghewordē voer dat ghelt Do dit
die brueder sach so ōtsach hi hē mer om dz
hi ghehoorsaem wolde zijn soe nā hi den
budel mitter hāt . eñ altehāt soe quā daer
een groot serpent vut Eñ finte frāciscꝰ sei-
de Godes knechtē en is dz ghelt nyet an-
ders dan die duuel eñ een slāghe vol fenijn
¶ Een brueder die seer becoort was die
dachte . hadde hi yet dat finte franciscus
ghescreuē hadde mit sine hant dz dan dye
becorighe van hē vlien solde mer doe hi in
ghene maniere dat finte francisco segghē
wolde so riep hē finte frāciscꝰ op enē dach
eñ seide hē Lieue kint brenghet mi parkel-
ment eñ ynt wāt ic wil godes lof scriuē .
Eñ doe hi dat ghescreuē hadd' seide hi . ne
met desen brief eñ holt hē nerstelic tot dinē
dode toe Eñ altehant vloech die becorin-
ghe van hē . ¶ Dese selue brueder dachte
doe finte franciscus sieck was . Siet onse
vader naecket sinē doot ende het solde mi
een groot troest wesen hadde ic na mijns
vaders doot sinē rock Eñ na een corte tijt
so riep finte frāciscus desen brueder eñ sey-
de Na minē doot so gheue ic di mijnē roc
dat hi dine si . ¶ Doe finte franciscus te
alexandriē in lombardien gheherberghet
was mit enē eerbaren man so badt he die
goede man dat hi om dat gebot der euā-
gelien etē solde van al datmen hē voer sol-
de setten Eñ doe finte franciscꝰ orlof ghaf
tot sine innicheit so ghinc die man eñ be-
reyde een capoen Eñ doe si aten quam een
onghelouighe eñ badt almissen om gode
Eñ doe finte franciscus ōs herē name hor
de so sande hi hē zijn ghebenedide stuc vā
den capoen Dese onghelouighe behielt dz
hē ghegeuē was Eñ des anderē daghes
doe franciscus predicte so toonde hi dz en-
de seide Siet wat vleysche dat dese brued'
at deñ ghi eert voer heylich want dit gaf
hi mi ghister auont mer do scheen dz stuc
van den capoen een stuc vissches te wesen
eñ alle die ludē berisptē voer een sot Ende
doe dese onghelouighe mensche dit wiste
so schaemde hi hem seer ende badt van hē
verghiffenisse ende doe wort dat weder
vleysche doe die sundighe mensche hem sel
ue bekende . ¶ Op ene tijt doe francis-
cus ter tafelen sat eñ si spraeken van onser
lieuer vrouwē eñ haers liefs kints armoe
de soe stōt altehant finte franciscus op vā

der tafelen zeer suchtende eñ al weynende ghinck hi sitten op die aerde ¶ Hi wolde datmen grote weerdicheyt dede den priesters hāden den ghegeuen is godes lichaē te consacreren Eñ daer omme plach hi to segghen waert dat sinte laurēcius quaē vāden hemel eñ ick een paep ghemoete so solde ic des papen handen cussen eñ seggē sinte laurentio aldus Site laurenti ōtbei de mij wāt des papen hāden hebben ghe handelt den zoen godes eñ hebben gecreghen macht bouen alle mēschelicheyt

¶ Exempel.

MEn leest vā vele exempelen eñ miraculen die sinte franciscus dede bynnē sinen leuen Hi hadde broet ghebenedijt dat vele ludē eñ siecken ghenas Hi verwādelde water in wijn eñ een siecke die daer of dranck ghenas te hant. ende hi deder vele miraculen mede. ¶ Doet zijn doot genakede was hi langhe sieck eñ hi dedem leggen op die aerde eñ hi dede daer allen den broeders tot hem comen ende ghebeuedidese ende hi ghaf een ygelijck een brocke broedes als ōse heer dede opten witten donredach alsoe hi plach soe noede hi te loue zijns sceppers alle creaturen. want die doot den alle die luden ōtsien die vermaende hem tot godes loue. ende hi ghincghe haer blidelic te ghemoete ende noetdese to zijnre herberghen ende seyde. Mijn suster die doot moet willecoem zijn ende ghaef soe sinen gheest.

¶ Doe sach een broeder zijn siele op varen in een ghelijckenisse van eender sterren ghelijck die mane in groetheyt ende ghelike der zōnen in claerheden. Een minister van den broederen gehieten augustinus hiet in dat lant laboroes die doe lach in sinen laetste ende zijn spraeck verloren hadde riep hi haestelick eñ seyde ¶ Ontbeyde mijns vader ōtbeyde mijns want ic come te hant mit dy. Doe hem die broeder vrageden waer omme datti so riep soe seydy Siedy niet dat ic sie dat ōs vader franciscus to den hemel vaert eñ so sterf hi eñ volgede sinen vader.

¶ Exempel.

HEt was een vrouwe gestoruen dye sinte franciscꝰ gedient had. eñ doe die papen eñ die clercken ōtrint haer baer stōdell soe rechte hoer dat wijf op eñ si ryepe een vā den papen eñ seyde. Vader ick wil biechtē wāt ic was doot eñ in enen zwarē karcker gheworpen omme dat ic niet ghebiecht en hadde een sonde die ic v segghen sal Mer omme dat sinte franciscꝰ voer my bat so wordt mi ghegeuē weder indē lichaem te comē omme te biechtē eñ als de sonde ghebiecht is sal ic voer v allen hier storuen. eñ soe ghesciedet doe si gheabsolueert was storf si.

¶ Exempel.

DIe twee broeders die daer waren baden enē man omme dat hi hoer enen waeghen lenen wolde soe antwoerde hi vā onwerdē Ic solde lieuer v tween mit franciscum villen Mer hi wort pēsende ende versprack hem seluen ende hem berouweden dese blasphemie eñ hy ontsach godes des heren gramschap Ende te hant worde sine zoen siec eñ starf Eñ doe hi sach dat zijn eyghen soen doot was soe wentelde hi op die aerde al weynende soe riep hy aen sinte franciscum ende seyde. Ic ben die di die sonde dede ende du soldest mij gheslagen

hebben daer om gheeft mi nu weder dz ic deuotelic bidde dat du mi ghenomē hebste om dat ic blasphemierde Eñ tehāt soe stōt zijn sone op eñ seide Doe ic doot was doe leide mi frāciscus voer een nauwe dōc keren weer eñ ten laetstē sette hi mi in een schoon groen velt Eñ daer na so sepde hij mi keer weder tot dinē vader want ic en wil di niet langher houdē.

Een arm man was schuldich enē rijcken man ende hi bad hē dat hi hem sinen tijt verlanghē wolde om sinte frāciscus wille Eñ die rijcke antwoorde hem houerdelike eñ seide Ic sal di i alsulcke stedē sluten daer di sinte frāciscus eñ niemā āders en sal moghē helpē Eñ tehant leide hi hē in enē pserē kercker eñ altehant soe quam daer sinte franciscus eñ ōtbant hē van dē pseren eñ verloste hem vanden kercker eñ lepde hem in zijn huus. Een ridder was die sinte franciscus leuen lasterde eñ op ene tijt doe hi dobbelde so seidē die ghene die daer omtrēt stōden van sothede eñ ōghelouicheide Of franciscus een sant is so moeten wij oghē comē op dpe tarligē eñ altehant soe quam op elcken tarlic sesoghen Eñ to die ene sotheit dede hi de ander eñ seide Ist oeck waer dat dese franciscus oec een sant is so moet huden mijn lichame vallen ende verlaghē wordē mitten sweerde oer is hi oeck gheen sant so moet ick ontgaen sonder scade. Doe dat spul ghedaen was dat sine bedinghe solde wordē in sundē soe dede hi een sinē neue ouerecht eñ de neue greep een sweert eñ stac zijn oem in zijn buyck eñ dode hē alhant. Een man was die veel na zijn been verlozen hadde so dat hi hē niet roeren en mochte eñ seide. Sinte franciscus helpet mi eñ ghedēcke mine innicheit endē den dienst de ic di ghedaen hebbe wāt ick heb di gheuoert op minē ezel eñ ic heb dine heilighe hāden eñ dine voetē ghecusset eñ siet ic sterue vā groten pinē Eñ tehant opēbaerde hē sinte franciscus mit een palster de bouē een crucke hadde Eñ daer so talte hi mede die stede die hē seer was endē zijn swelle brack vut eñ hi ghenas tehant mer een lijtrepckē van die crucke bleef altoes staen op die stede tot een tepkē ende mit dese crucke plach sinte franciscus altoes sine letteren te tepkenē.

In apulië was een enighe dochter vā grotē ludē gestozuē Eñ die moeder die sin frāciscō seer inich was die was bi vā rouwe gestozuē Eñ sinte frāciscō opēbaerde haer eñ seide Eñ screpe nz wāt dz licht vā dine oghē dat doot is eñ dz du bescrepeste dz sal di weder gegheuē wordē doer mine gebede Die moeder hadd hier in betrouwen eñ en liet haer dode lichā nz vut dzawen eñ en liet haer dode lichā nz vut dzaghē mer si aanriep sinte frāciscō name eñ si stont al ghesont op. Een kint was doot gheuallen vut een venster van enen pallayse in die stadt van rauenna Eñ doe mēden hilligē vader sinte franciscō aenriep so wort dat kint weder leuēde.

Een bruder iacob vā reatinē voer op een tijt mittē bruderē ouer een riuier endē doe si te lāde gecomē warē droge eñ do hi hem berepde om vut te gaen so keerde doe dat schip weder omme ende hi viel in dat wāter ende hi verdrāck Ende doe de bruderen sinte franciscus om hulpe aanriepen dat hi weder verlost mochte worden ende hi oeck in zijn herte sinte frāciscō hadde

soe quam dese voerghenoemde broeder ge
ghaen opten gronde ghelijckerwijs als
of hi op dat lant gheweest oft gheghaen
hadde ende hi greep ende aentaste dat sel
ue scip dat daer verdrōcken was ende hy
brachtet weder omme totten lande. Hier
van soe en waren zijn cleyder niet nat ge
worden noch een ynkel droppel waters
en was daer van aen sinen lichaem noch
aen zijn cleyder ghebleuē.

E

IN den lande van cicilien der heyliger
martelaren dach placid9 euticius eñ
noch ander xxx.

In smirnea sinte trasee bisscop wies
dat vijfste boeck der karckelijcker histori
en tughet.

In henegoude to valencijn sinte ap
pollinaris bisschops dach.

F

IN capua der heyligher martelaren
dach marcellus castus emilius end
saturninus.

Optē seluen dach sinte sagaris mar
telaer eñ bisschop vā laodicien een vā sint
paulus olde discipulen.

In walschlant te aginno sinte fides
der heyligher iōcvrouwē dach ourrmits
wyen sinte capra inden strijde der martili
en ghestarckt wordt.

G

TE romen totten weghe to appia in
sinte balbinen karchof sinte marcus
paeus eñ confessoers dach.

Inder prouincien die augustia eufra
tesia der heyligher martelaren sargius eñ
bachus dach welcke onder maximianus
den keyser ghemartiliet wordē eñ zeer ge
slaghen soe dat bachus sinē gheest ghaf
mer sargius wort daer ōthoeft.

Opten seluē dach marcellus eñ apule
us die ouermits sinte peter hem ghauē to
der kerstenheyt eñ lietē dē gokelaer simō
magus eñ ōder aurelianū een raetsmā vā
romē die croen der martilien ōtfinghen.
eñ si worden begrauen niet verre vā dyer
stat van romen.

In augusta eufratesia sinte iulia der
heyligher martelarē dach eñ iōcvrouwen
Esi noch vele meer ander.

A

DEs ouerheylighen olden simeōs
dach die ōsen heer ontfinck in si
nen armen doe hi ghepresenteert
wordt inden tempel op lichtmissen dach
vā zijnre lieuer moeder maria.

Inden lande van lansdunen sinte be
nedicta der heyligher iōcvrouwen die om
me den ghebenediden naem ōs heren ihe
su cristi haer seluen totter martilien ghege
uen heeft.

Opten seluen dach sinte pelagia dye
een sondersche was ghehieten.

Te cesarien der heyligher iōcvrouwē
sinte reparata die onder decius den rech
ter mit siedende heet loet of bly ouer ghe
ghoten wordt eñ doe mit bernenden lam
pen hoer borsten of ghebrandet worden
eñ alle hoer inghedoemsen gheopent. doe
si oec enen gloyenden ouen verwōnen had
de veruolde si ten laetsten hoer martilie eñ
si worde mitten zweerde hoer heylighen
hoeft af gheslaghen ende ghecrornt mit
ter cronen der martelaren.

Belesie sinte amator confessoer dach
Eñ noch vele meer ander.

Die legende van sinte pelagia

Pelagia was dye vruchtbaerste ioncfrouwe van anthiochien eñ si was rijck eñ vol van goede eñ alte schone van lichame van ghewade houerdich eñ hoemoedich eñ ydel van menigherhande eñ si was onreyne van lichaeme. Op ene tijt doe si doer die stat ghinc mit grote ghesinne eñ mit grote houerdie so dat an haer niet en was dan golt ende siluer eñ duerbaer ghesteente, Jae so werwaert dat si ghic dat si die lucht v̇uollede mit menigherhande roke van crude Endͤ voer haer eñ achter haer quamē veel ioncfrouwē eñ kinderē die oeck costelic ghecledet waren Eñ doe nomius die biscop van helipoleos dat nu damiata hiet sach dese iōcfrouwe so begōde hi seer te wenē dat si meerre nersticheit hadde totter werelt te behaghen dan si tot gode dede Eñ hi viel op die erde eñ hi sloech zijn aensicht eñ hij maecte die eerde nat mit sine tranē eñ sede Hoghe god vergheeft mi mine sundē wāt die cierheit vā enē dage des ghemene wiue heeft bouē ghegaen al myns leuēs nersticheit Here en laet mi niet cōfuus werdē vā dit ghemeen wijf voer dat ansicht dine vreseliker moghentheit Dat wijf heft haer verciert mit grooter nersticheit om eertsche ghenoechte Eñ here ick hebbe op gheset te behaghē di die onsterflick biste. Eñ ouermits mine versumenissen en hebbe ic dit niet al volbracht. Eñ hi seide tot den ghenē die bi hē stōden Voerwaer seg ic v dat god dit ghemeen wijf teghē ons brenghē sal ten doemdaghe wāt si v̇ciert haer so nerstelic om haer liefhebbers te genoeghē Eñ wi v̇rokeloseu ons ghenoech like te waken den hemelscen brudegō Do hi dit gesecht hadḋ doe wort hi slaepende eñ hem dochte dat een swarte stinckende duue op hē vloech daer hi misse dede Endͤ doe hi beuolē hadde dat die cathecumine vutgaen soldē so voer die duue ewech eñ si quā weder nae der missen Eñ doe se die bischop ghedopet hadde in dat water soe quā si daer claer vut eñ reyne eñ blinckende eñ vloech daer vut dat mē se niet mochte sien Doe hi ontwaeck was op ene tijt daer nae so ghinc hi ter kercken ende predicte Eñ pelagia was daer eñ begōde berouwe te crighē so dat si hē brieuē sande mit enē bode ende seide Den hilligheu biscop gods iōgher eñ pelagia des duuels iōgher biste waerlic godes iongher die om der sundarē wille vā den hemel ghecomē is also ic ghehoort hebbe so ōtfanghe mi sundaerster die berouwe heeft. Eñ hi ontboot haer weder Jc bidde di dattu mijne oetmoedicheit niet en becoorste wāt ic bi een sundich mensche. wiltstu worden beholdē so en soltste mi alleen niet sien moghen mer du sulste mi onder den anderen sien Eñ doe si tot hē gecomē was voer vele āder ludē so begreep si des biscops voeten eñ si weende bitterlic eñ seide Jc bi pelagia die zee der booscheit die vol vloeden vā sunden bin Jc bin die diepheit des verlies Jc bin die verslindinghe eñ een strick der sielen Jck hebbe daer vele bedroghen mer nu gruwelt mi vā allen Doe vraechde haer die biscop eñ seide Hoe hietstu Si seide Van mine gheboorte hiete ick pelagia mer om die cyerheit vā mine clederen soe hietmen mi margaretha Doet ōtfinc se die biscop goederteerlic eñ hij sette haer

ōtfincse die bisscop ghoedertierlijc eñ sette hoer penitēcie eñ leerder naerstelick in godes vresen eñ hi doeptese Eñ die duuel seyde. o grote ghewelt dat ic nu lide vā den olden man o ghewelt o quade oltheit dit is die v̄maledide dach daer du mi in cōtrarie bist eñ hebst mi mijn hope ghenomen

¶ Op een nacht als pelagia lach eñ slyep quam die duuel tot hoer eñ wectese. Vrou margarita wat quaets heb ic di ye ghedaen en vercierde ic dij niet mit allen rijcheden eñ glorien segghe mij dat bidde ic dy waer in dat ic dy bedroeft heb eñ ick sal di to hāt ghenoech doen. Ic bidde dy dattu my niet of en ghaeste op dat ic voer die kersten niet te scāde en worden Mer si seghende hoer eñ blies optē duuel eñ voer wech. Eñ optē derdē dach verghaderde si al dat si hadde eñ ghaft den armē.

¶ Nae die tijt so vloet pelagia des nachtes vā daer dattet niemāt en wiste eñ quā tottē berghe vā oliuetē eñ daer nam si eē heremijts leuē an eñ oec abijt eñ woende in een cluse eñ diende god in groter abstinēcien. eñ si wort daer alte zeer vermaert eñ si dede hoer hietē broeder pelagius

¶ Exempel.

Hier nae sende een bisschop zijn archidiakē tot iherusalem eñ beual hē als hi alle die heylighe steden versocht had so solde hi ymmers vraghen omme enen monick ghehietē pelagius eñ dat hi hem versoecken solde wāt hi waer een ghewaere knecht godes. Eñ doe die dyakē dit ghedaen hadde soe kendem pelagia mer hi en kende hoer niet omme dat si vermaghert was vā soberhede Pelagia seyde hem en hebdi niet enen bisschop Hi seyde Ja ic here Si seyde hem hi bid voer mi wāt hi is waerlick ihesus christus apostel Die dyaken ghinc vā daer eñ quam opten dorden dach weder eñ clopte voer haer dore ende als hi daer niemāt en hoerde soe dede hy die doer op eñ hi vantse daer doot. eñ doe liep hi eñ seydet den bisschop. Eñ doe quā die bisschop eñ die clergie eñ die monickē om sinen wtuaert te doen.

¶ Doemen hem vter clusen brochte soe beuōden si dattet een wijf was end si verwōderdē hem zeer eñ dācten gode eñ si begrouēse zeer eerlijcken Si starf optē achtē dach vā october. Int iaer ōs herē cc ende tneghentich.

B

Abraham des heylighen patriarchen dach.

¶ Te parijs der heyligher martelaren dach dyonisius bisschop rusticus priester eñ eleutherius dyaken die vādē paus clemēs in walschlant ghesendet worden omme te predicken eñ wordē mittē zweerde ghedoot.

¶ Die legende des heylighen martelaren sinte dyonisius

Dyonisius die wort to cristꝰ ghelaue bekeert bi sinte paulus. hi hiete ariopagia vā eēder stratē wāt ariopagus hiet die straet daer mars tēpel in stōt wāt die vā athenen hieten elc straete nae den god diemē daer in oefende Ende die straet daermen maers in was oefenende hiet ariopagus Eñ die straet daermen paui in oeffent die hiet panopagus Ende aldus hietmen elcke straet nae harē afgod. Mer ariopagus dat was die alre meeste straet vāder stat wāt daer was d̄

edelre luden hof eñ die ſcholen vā die libe-
ralen conſten In deſe ſtrate woende dyo
niſius die meeſte philoſophe Eñ om dz hi
ſo hoghe van der godlicheit eñ ſo vol ſche
ne ſoe hietmen hem theoſephe dat is go-
delmakende Ende mit hem was oeck ap
polliphanus zyn gheſelle in philoſophien
Daer warē oeck ephicuri . dit warē phi-
loſophen die ſeiden dz der mēſcen ſalicheit
was allene in dē weelden vā dē lichamen
Eñ daer warē ſtoyci die ſeidē dat die ſalic
heit ware in der zielen doechdē . Op den
dach doe onſe here ghepalliet was doe de
duyſterniſſe warē ghemaect ouer alle die
werelt ſo en mochtē dye philoſophē die te
athenen warē niet vindē bi naturē waer
bi dit gheſchiē mochte wāt dat die zōne
verghick dat was teghēs die nature om
dat die mane was bi nae onder die ſonne
als an die ander ſide des hemels wāt dye
zōne pleghet allene te vergaen daer ſonne
ende mane vergaderen dat is in die nyeu
maen Eñ die mane was doe xv . daghen
olt eñ ſi begode te breken eñ ſi was verre
vā die ſonne Eñ oeck pleghet die ſonne te
vergaen alle der werelt licht niet te bene-
men Eñ oec en mach die zōne dzie we lāt
niet vergaen Oer dat die zōne hier al dye
werelt haer licht benam . dat ſecht lucas
om dat hi die een heer was vā al de wer-
elt eñ oec vā al dz daer in is vā noot was
Eñ om dat deſe ſonne oec vergaen was i
egiptē tot eliopolim Eñ om dat oec te ro-
men eñ in grycken eñ dat mmre alle waſ
Dat die zōne vergaen was te romē ſecht
oroſius Doe ōſe here andē ceuce ghellagē
was ſo wort alte grote eertbeuighe al de
werelt doer eñ die ſtenē ſchoordē indē ber

ghen eñ een groot deel viel vā den ſteden
daer neder mit die eertbeuighe Eñ op den
ſelue dach vā der ſelker vren verghic dezō-
ne eñ die dach wort verwādelt indē nach
te alſo datmē de ſterren an den hemel ſach
Deſe duyſterniſſe was oeck in egiptē eñ
dit ſecht dyoniſius in een bzief tot appllo-
nus Alle die werelt doer ſo was die duy-
ſterniſſe geſtropt tot dat die zōne weder
quā tot hare middel vā den hemel vā ha-
ren lope Daer wi philoſopheu onſe regu
le of hebben ghenomen Eñ doe wi vōden
dat die zōne doe niet ghedoghē en ſolde dz
oeck harde openbaer was ſoe wort mijn
herte vertraghet in onſtadicheit ōme dat
ic noch niet en wilke die hilighe heimelic
heit vā allen dinghē O appolliphane dye
een ſpieghel vā leringhe bilke wat ſuleſtu
ymmermere vā deſe heymelecheit ſcriuen
moghē Eñ daer op gheeſtu mi godlycke
redene eñ niet mēſchelike verſinnē O goe
de dyoniſius dit zyn die verwandelinghe
vā godlyckt wercken Efter ſtreef hier of
dyoniſius tot policarpo eñ ſpreect vāhem
ende vā appolliphano eñ ſecht aldus Wij
warē beide te erhiopolim eñ daer ſaghen
wi eñ alle die ghene die bi ons waren ver
gadert dat die mane teghēs die ſonne ſat
Eñ wi ſaghen efter dat ſi teghē die natu-
re vā none totter veſpertit recht weder de
zōne afgheſet was Wi ſaghē in orienten
die zonne vergaen eñ ſi quā ten eynde vā
dē der ſonē lope Daer na keerde ſi weder
niet in dat ſelue ghebreke mer wederſins
ſo trectſe haer na die rechte linie wāt dyo
niſius was doe gheuarē mit appolliphā
no in egipten tot erhiopolim om aſtrono-
nomie te leren Eñ daer nae quam hi wed

van daer. ¶ Dat deser sonnen vergaen in azyen was dat secht eusebius i zijn cronicken aldus dat hi las inder ethikē scriftē dat doe was in bethunia dat minre asien is dat doe was grote eertbeuinghe en dōkerheyt vāder sonnē ia meer dan ye was Eñ datter sester vren die sonne v̄wandelt wordt in duyster nacht soe datmē die sterren an den hemel sach eñ die eertbeuinghe worp veel huysen neder in sena een stat vā bethunien. Alsoemē leest in scholastica historia worden die philosophen mit desen daer toe ghebrdcht dat si segghen moestē die god der naturen is in liden

¶ Men leest op een ander stede dat si seiden Of die ordinācie der naturen sal verghaen of die elemētē zijn ghebōden of der naturē god lidet eñ die elemētē hebbēder medeliden op. ¶ Men leest anderfins dat dyonisius seyde. Dese macht die wij verwōderen si beteykenē dat dat ghewarighe licht alle die werlt toecomē sal

¶ Doe maecten die vā athenē desen gode een oltaer eñ si screuēder desen tytel bouen. den onbekendē gode. Wāt opelckē oltaer was dese tytel ghescreuē wat gode toebehoerde bewisende. Eñ als si hē wolde offeren seyden die philosophen Hi en heuet ōs ghoet niet te doē mer ghi sult voer hem knyelen eñ ghij sult hem bidden myt ynnigher herten.

¶ Als sinte paulus tot athenen ghecomen was soe disputeerden teghens hem die epicurij eñ stoyci Eñ sommighe vā hē luden seyden wat wil desen woerdē saeyre segghen Ander seyden het schijnt dz hyern boetscapper is vā nuwē duuelē Ende si leyden totten philosophen omme dat si daer sine nuwe leringhe souden ōtfaen eñ seyden Du hebst ōs een eenrehāde nuwe dinck in ōsen oren ghebrocht. eñ daer om soe willen wij weten wat dat is. want die vā athenē en deden anders niet sondē te horen ofte segghen altoes yet nuwes Eñ doe sinte paulus der goden oltaer hadde ghesien eñ besach des ōbekēden godes oltaer soe seyde hi tottē philosophen. Ick boetschappe v den ghij niet en kent ende nochtā oefendi hem in desen oltaer welck ghewarich god is die hemel eñ aerde ghemaect heuet. ¶ Daer nae seyde hi tot dyonisium die dat bet gheleert was dan die ander O dyonisi wye is die ōbekende god. dyonisius seyde hem dat is die ghewarighe god die ōder den goden niet vertoent en is mer ōbekent. eñ hi sal comē in die werlt die hier nae comē sal eñ ewelick regneren. Paulus seyde weder is hi mensche of gheest. Dyonisius seide Hi is god eñ mēsche eñ daer om is hi onbekēt want sine wādelinghe is alleen inder hemel. Paulus seyde hem. hi ist den ic ghepredicket hebbe die neder ghecomen is vādē hemel eñ vleysch ōtfangē heeft eñ ghedodet was eñ opten dordē dach verrees vāder doot. Als dyonisius noch mit paulo disputeerde soe ghinck doer de straet een blinde mau Ende to hant seyde dyonisius tot paulum sietstu desen blinden In dinen godes naem soe make dat hi siende wort eñ wordt hi siende soe sal ick mit dy ghelouē in dinen god. mer omme datstu hier niet toe en sultste segghen van gokelarien dye du in enigher manieren soldest moghen laten ghescieden doer hulpen der duuelen of enighe const daerment mede doet soe sal

ic di scriuē die maniere vā den woordē eñ
dese woordē sultstu tot hē segghē In ihe-
sus name die gheborē was vā eenre ma-
ghet die ghecrucet eñ ghedodet eñ v̄resen
is eñ ten hemel gheuarē is in des name so
wort siende Mer om dat paul⁹ wolde dz
men gheen quaet vermoedē hebbē en sol-
de soe seide hi tot sinte dyonisi⁹ dathi selue
dese woordē seide Eñ doe dyonisi⁹ dē blin
de beuolen hadde mit die selue woordē dz
hi siende worc so wort hi tehāt siende Eñ
dyonisius dede hē eñ zijn wijf eñ alle zijn
ghesinne dopen Eñ al dus wort hi drie ia
re lāc vā paulus gheleert eñ wort gema-
ket biscop vā atheuen Eñ daer predicten
hi so nerstelic dat alle die stat eñ een groet
deel vā den lande tot cristū bekeerde Men
secht dat paul⁹ desen dyonisio opēbaerde
dat hi ghehoort hadde in dē derdē hemel
also dz wel schijnt dat dyonisius opēbaer
de in vele steden Eñ hier om disputierden
dyonisi⁹ vāden ierarchien der enghelē end̄
vā hare ordinē eñ van hare ambocht also
claerlic datmē menē mochte dat hi oec in
den derden hemel gheweest hadde eñ dat
hij dat selue al ghesien hadde . Hi hadde
den gheest der prophetiē also dat wel schi
net in enē brief dē hi tot sinte iohā euauge
liste in pathmos sande daer hi in ellenden
hesant was wāt hi prophetierde dat hi
weder vā daer comē solde eñ seide Verbli-
ne di waerlike gheminde vā den ghenen
die waerlic minlic is begheerlic is eñ lief-
lick is du seer gheminde Du sultste wor-
den ghelatē vut der wachten die in path-
moes is Eñ du sultste weder in asien kerē
ende du sultste maeckē cristus nauolghers
eñ du sultste leueren den gheuē die di nae

comen sullen . Dyonisius was daer onse
vrouwe sterf alsoe als hi selue scriuet End̄
doe hi hoorde dat petrus eñ paul⁹ in den
karcker ghelecht warē te romen van nero
so ordinierde hi onder hem een biscop end̄
ghinc te romen om hem te vesoecken mer
doe si ghedodet waren eñ clemens paeus
ghewordē was soe sande hem clemens in
vranckrijck Eñ hi ghaf hem te gheselscap
Rusticū ende Eleutheriū . Ende doe hij al
dus ghesant was soe quā hi te parijs end̄
hi bekerde daer vele luden totten gheloue
ende stichte daer vele kercken ende hij set-
te daer in clercken van alle ordinen Hi had
de so grote gracie van gode doe der afgo-
den biscop dicwijle onder dat volck teghē
hem groot gherufte maecte ende dat dat
volc dicwijle vutliepen mit hare wapenē
om hem te doden altehāt als si hem ansa
ghen dat dā hare toornicheit vetghic end̄
si vielen voer sine voetē ofte si worden also
veruaert dat si vloghen . Mer doe dit dye
duuel sach doe hadde hij des nijt dat sine
oefeninghe daghelix minrede ende dz dye
hillighe kercke daghelixe wassende was
vā ghelouighe menscheu Daer om soe be
coorde hi domiciaen den keyser tot wreet-
heiden dat hi een ghebot gheuē solde dz so
wie enighe kerstē vonde dat hi hem dwō
ghe te offeren of dat hij se pynichden mit
vele tormentē . Hier om so wort de proest
of die richter van romen Trecanius ghe-
sant te parijs ende hi vant daer den heyli-
ghē dyonisiū dē volcke prekēde eñ altehāt
so dede hi hem vanghen end̄ slaen end̄ be
spijen eñ bespotten end̄ mit stercken yserē
spānen ende hi dede hem voer hem bren-
ghen mit rustico eñ eleutherio . Ende doe

ſi vromelick voer hem ſtondē eñ ſi ghedue
rich warrn indē gheloue . ſiet ſo quā daer
die edel vrouwe eñ ſeyde hoe haer mā van
deſer gokelien bedroghē was Eñ mē ſen.
de om hem eñ hi wort ghedoot in criſtus
gheloue . Eñ xij ridders ſloeghē deſe heyli
ghe ludē . eñ daer nae leydemēſe in eē karc
ker Eñ des anderē daghes leydemē dyoni
ſium naect op enē yſeren roeſter mit vuyr
eñ daer ſanch hi ōſen heer eñ ſeyde . Dijne
ſprake is zeer vuerich eñ dijn knecht heeſe
bemint . Sij namen hem doe eñ worpen
voer wrede hongherighe beeſten . Eñ als
ſi wredelijck op hem quamē lopen maecte
hi voer hem een cruce eñ ſi wordē tam eñ
ghoedertirē . Oyen worp hem doe in eneu
glopēden ouen mer dat vuyr en hinderde
hem niet eñ ghinck wt . Doe naghelden
ſi hem aen een cruce eñ deden hem vele tor
mentē aen . eñ men deden hem weder of .
eñ men leyden mit ſinen gheſellen in eneu
zwaren karcker Eñ daer dede hi mille . eñ
doe hi den volcke ōſen here ghaf ſoe open
baerde hem onſe here ihesus criſtus mit
groter claerheyt eñ nam broet eñ ghaeſtē
legghēde Oyn lieue vrient nem dit . wāt
mit mij is dijn loen alte groet . Hier
nae ſoe brochtmē dionijſium voer den rich
ter eñ wort ghepijnt mit nuwer pinē . eñ
men ſloech daer drye hoefden of mit eenē
byle bi den afgod mercurius omme dat
ſi ghedurich bleuen inden kerſten ghelo
ue . Eñ dyonijſius lichaem ſtont op ende
hy nam zijn hoeft tuſſchen ſinen armen eñ
mit eens enghels ghelepde ende mit eynen
groten lichte dat claer ſchinēde voer hem
ghinck ſoe droech hi zijn hoeft twee milen
van parijs dat is vā daer ſi onthoeft wa.
ren . Eñ daer zijn heylighe lichaem ruſtet
tot daer is gheheetē der heyligher martela
ren berch .

Exempel .

Een leeſt doe ſinte dyonijſius mit ſinen
gheſellen ōthoftt woert daer gehoert
alſoe ſoeten ſanck vāden enghelen ſo dat
tet vele luden hoordē eñ wordē ghelouich
Hier ōder deſen quā larbā der rechter wijſ
eñ riep dat ſi kerſten waer eñ ſi wort ont
hoeft eñ in harē bloede ghedoept Oyer ha
re zoen gheheetē niſebius die diende tot ro
mē onder den keyſer Daer na quā hi wed
tor parijs eñ wort ghedoept eñ ghinc in
een cloeſter Eñ omme dat die ōghelouige
ſaghen dat die kerſten ruſticum eñ eleu .
therium begrauē ſoldē ſoe dedē ſiſe ydzēc
ken in die ſeyne . Eñ een edel wou node dē
gheuē tottē ethen die dē lichamē voerden
eñ die wijl dat ſi aten liet ſi dē lichamē ſte.
len eñ begrauē in harē acker . eñ nae dye
vuolghinghe liet ſiſe brēghen by dyoniſi
um . Sij ſtaruē int iaer ōs heren xcvi
onder domicianen den keyſer . eñ dyoniſiuſ
was xc . iaren olt .

Exempel .

In iaer ons heren acht hondert ende
twalue in ludouicus tiden die dyes
keyſers legaet was . ſoe droeghen ſi ōder
veel eyande ander ghiften tot ludouicum
die des groten karolus die keyſer ende co
ninck was zijn zoen was dyoniſius boec
ken vanden yerarſien die wt den grieſen
inden latine ghetranſlateert ouer gheſedt
waren . Eñ die bokē wordē blidelic ōtfā
ghen Eñ op die nacht wordē in zijn karc
xix . ſiecken gheneſen .

Exempel .

DOe sinte regulus die biscop vā orliens misse dede eñ hi der apostolē namen ghenoemt hadde in die stille van der missen so noemde hi daer deser drie martelarē namē toe dyonisiū rusticū eñ eleutheria Eñ doe se die biscop ghenoemt hadde doe hadd̄ hi groot wōder wāt hi meende dat si noch leefdē Eñ altehāt sach hi sitten opten cruce vāden altaer drie duuē die an hare borste deser drie martelarē namē gescreuē haddē mit versche rodē bloede End̄ doe verstōt hi dat drie santen doot warē.

¶ Exempel

INt iaer ons herē vijfhōdert eñ xliiij. so was een conic van frācrijck die dagobertus hiete die langhe voer puppino regnierde Dese hadd̄ dyonisiū vā sine iōcheit in groter innicheit wāt als hi ōtsach dz dotari⁹ sine vader tornich was so ghic hi in dyonisi⁹ kercke Eñ doe dese heilighe conic doot was soe wort een heilich man v̄toont dat zijn siele ttotē ordel gheuoert was Eñ vele heilighē beteghē hem dat hi vele vā hare kercke beroeft hadd̄. Eñ doe die duuelen sine siele totter pijnen trecken woldē so quā daer toe sinte dyonisi⁹ end̄ mit sine gebede wort hi v̄lost vāder pinen eñ zijn siele quā tot sinē licham eñ hi dede penitencie Die conic clodoneus ondecten onwaerdelic sinte dyonisius lichaem end̄ hi brac een been vā sinen arme eñ droech dat ewech eñ altehāt wort hi v̄woet.

¶

¶ Te colen sinte gereoens martelaers dach mit noch drie hōdert martelarē die ōder maximiaen ōthoeft warē

¶ Te xsanten indē lāde vā cleue sint victor eñ ccc. eñ xxx. martelarē dach

¶ In verona der heyligher martelaren cassi⁹ eñ florēci⁹ eñ vij. ander martelaren dach.

¶ In britaengen sinte paulin⁹ bischops dach.. Eñ noch.

¶ Die legende vā sint gereon eñ victor mit hare ghesellen.

DIe keiser dyoclesiaen sande maximianū zijn geselle teghē walslāt dz rebel was dē roemscē rijcke eñ gaf hē mede te hulpe een legioen volcs dz is ses dusent ses hōdert eñ lxvi. ridderen vut orietē vā ene stede ghehetē thebea de gheleghē was op een riuier ghehetē nyl⁹ eñ comt vtē paradise. daer sinte iacob die minre dz geloue cristi ghepredict had. Vā dese stat warē dese ridderē ghenoemt thebei eñ warē goede cristē mēscen die ōtfanghē haddē dz kersiē geloue vā den biscop vā iherusalē zelda ghenoemt welcke van marcellino dē paeus doe si te romē quamē also indē geloue gheuesticht wordē dat si lieuer steruē solde dā dz geloue of te gaen dat si ontfanghē hadden Doe dese voerseyde ridderen mit maximiano ende mit een groot heer vā volcke ghemenghet vā ghelouighe end̄ onghelouighe menschen te samen ouer dat gheberchte ghecomen waren ende ghenaecten den walsche lande Ende maximianus die vernam dat een seer edele man ghehieten Carausius hem sette teghens dat roemsche rijcke Eñ dat dede hi omtrent den walschen lande ende der sassen Aldus so sande hi een deele van sinē here ouer den rijn eñ ghaf hem mede die edele heren ende hertoghē vā dat thebeeusche volcke die ghenoemet warē Ge-

reon victor callius florēcius eñ maluius
welcken volghende waren die salige schaer
der kerstenre ridderē.

Hier en binē als maximianus quam
an dat gheberchte dede hi zijn volck rus-
ten eñ sette ené afgod ghebiedēde dat een
yeghelijck vā alle sinē volcke sinē afgod eē
yeghelic bisonder sacrificie doen solde mit
groter feestelichept. Eñ als dit aldus ghe
schiede soe was die edel hertoghe sinte gere
on mit sinē volcke voerbi gheledē eñ ver-
stōt vāden bode die tot hem vāden keyser
ghesendet was dat die heylighe hertoech
mauricius mit sinē legioen volckes sinen
afgoden niets offeren noch aenbeden en
wolden Eñ daer omme dē tienden mā vā
sinē volcke een weruē eñ āderweruē ōtho
uet wordt eñ dat die keyser voert een ghe
bot hadde ghegheuē datmen alle die āder
die niet sacrificeren en wolden dodē solde
waermēse vōde.

Als dā die heylighe mā mauricius
mit sine ghesellē alsoe ghedoet warē eñ de
deenre des dodes ghecomen waren tot eē
stat ghenoemt verona die ghelege is optē
rijn. soe vōden si daer die principael rid-
ders callium eñ florēcium mit zijn andere
vrome ridders vāder seluer starckelichept
des gheloues eñ noch vele ander mit hem
vander seluer scharē. mer niet van der sel
uer valschept hes gheloues Eñ als si be-
kēden dat dese voerseyde ridders callio eñ
florēcius mit haren seuē ghesellen waren
vāden volcke dat wt oesten ghecomē wa
re soe beghondē sise wredelic te hātere eñ
te waghen vāden heylighē gheloue welck
si hoechlic belieden eñ en woldēs niet ver
saken.

Eñ als dese vrome ridders aldus ghe
vōden worden volstandich eñ vā horē ge
sellen die te voren omme dat heilighe ghe
loue ghedoet waren noch mitten willen
haers herten noch mitten belieden haers
mōdes niet schepden en wolden soe wor-
den si omme cristus naem onthoeft.

Exempel.

Men leest dat doe die wrede dictare des
dodes alsoe gheringhe als die samen
vā deser martelaren doot toe quam to sin
te gereon eñ zijn ghesellen die daer waren
ccc eñ xviij die mitten gheloue der waerhe
den ghewapēt waren eñ waren nochtās
een wepnich voer die nauolghende vuol-
ghers eñ doetslaghers gheghaen indē cā
pen eñ pleynen velden ter stat vā colen al
daer si wachtēde waren de glorie der mar
tilien eñ maectē malcāder starck eñ vollstā
dich te bliuē oec inden doot in dat heylige
gheloue. Doe die ghene die vāden keyser
ghesendet waren omme die te doden sagē
dat in hem luden noch wille en was van
den gheloue te ghaen noch oec hem seluen
te vweren mer meer vōden stātastrichept
den naem cristi te beliedē daer offerde hē
die edel hertoghe gereon mit zijn ghesellē
gode een willighe offerhāde. Die selle ver
uolgers dodē die heylighe mānē eñ beblo
dich sleptē sise ouer dat velt eñ worpense
in enen put. Ter wilen dat dit ghe-
schiede soe vroech dat heer dat sinte victor ver
uolgede totter stat rsantē eñ sloghē hoer
tenten neder op een groen velt daer die be
bloedighe menschen quamē ende sloghen
doot ende vermoerden den heylighen mā
sinte victor mit alle zijn ghesellen ccc ende
dortich eñ worpen die heylighe lichamen

indē broecke eñ sloten ¶ Op die selue tijt doe vut dē moeriaensche lande dat dz meste dele van affrica is vele ridders ghesant wordē den keyser vā romen om te bedwighen dat onghehorsame walsce volck soe worden daer oec ghemartaliet ccc. eñ lx. moriaensche martelarē om dz geloue mit sinte gereon eñ mit sine ghesellen die oeck haer memorie eñ ruste ghenomen eñ ghecorē hebbē in die heilighe stat vā colen de dat heilighe gheloue vā maternus dē biscop eerst ontfanghē heeft. dat daer om do eeñ goede ghewoente ghecomē is dat die heilighe martelaer gereon victor cassiꝰ florencius mit hare gesellē dye in drie steden ghemartelijt zijn eñ eerlic ontholdē dz mē haer vierdach al op enē dach holt end' dat nochtā niet seker en is of si op enē dach gemartelijt zijn Naemaels heft die vrouwe helena constantinus moeder ter eren des heilighē martelaers sinte gereon mit sine ghesellē ghetimmert een schone kerck mit blinckende metalle wōderlic verciert end' mē sechc dat die kerc ghetimert is sonder enich holt of ander materie die lichtelic v̄ ghāckelic is eñ blincket mit een ghulden schijnsel dat vā den burghers vā colē ghenoemet wort ter guldē martelaers

¶ Exempel

Op ene tijt was de hillige biscop euergislus de derde na sint seuerijn seer gequellet vādē hoeftsweer eñ ghic tot sinte gereons kerck om zijn gebet te sprekē eñ begā dat versikel Exultabūt sci in gloria. dat is die heiligē v̄blidē hē in glorien Eñ alte hant ātworde hē ene stēme vut die crofte daer die heilige lichamē laghē Letabūtur in cubilibꝰ suis. dz is si sullē v̄blidē in hare slaepcamerē. als dz die heilige bischop hoorde to wort hi seer v̄blijt in gode ende nā vā die erde vā der stede eñ leide se op sine hoeft Ende altehāt wort hi al ghesont van den groten hoeftsweer

D

¶ In den dorp vilcasino passie der heiligher martelarē nycasiꝰ biscop eñ sine ghesellē quirinꝰ eñ pyencie die ōder fessenio dē richter hare martelie volbrachtē. Eñ

E

¶ Te rauēna ten weghe laurētina sint hidistus martelaers dach. Eñ noch.

F

In troada sinte carpus dach die sinte paulus des apostels discipel was.

¶ In anthiochien sinte theophilus dach dese was die seste die dat bisdom der heyligher kercken nae sinte peter behielt

¶ Te toers in franckrijc sinte venancius abts dach. Eñ noch meer ander. ꝛc

G

¶ Te romen ten weghe aurelia sinte calixtus paeus ende martelvers dach.

¶ In die stadt tudurtina sinte fortunatus biscops eñ confessoers dach Dese die blinckede seer in gracie die bose gheesten te veriaghen. Ende noch meer āder. ꝛc

¶ Die legende vanden heilighē paeus sinte calixtꝰ

Calixtus die heylighe paeus dye onder alexander den keyser in dē iare onses heren doe men schreef twehōdert ende xxij om welcks wercken dat hoechste deel vā romen gebrant wort ende iupiters luchterhant wort ghesmolten Ende doe quamē alle die biscopen vā

den afgodē tot alexander den keyser eñ si seydē datmē den afgodē weder omme sol den te vrede scickē mit offerhande ¶ Eñ als si des dōderdages vro offerdē wordē daer vāden blixom verbrant vier papen. eñ iupiters oltaer wordt ůbrant soe dz de romeynē vloen buten der mueren.

¶ Doe dit palmacius die prouoest hoer de dat calixtus heymelic mit zijn clercken hielt ouer den tyber bat hi datmē alle dye kerstē vter stat driuē solde eñ hi reet mit si ne ridders tot calixtū mer si wordē allen blint. Doe gheboet alexander dat opten woensdach alle tvolck vergaderen solde eñ mercurio offeren omme dat hi hier van antwoerde gheuen solde Eñ doemē dit de de wort daer een maget roepēde vanden tempel die iuliana hiet eñ besetē was end seyde. Calixtus god is ghewaer god eñ hy is gram op onsen goden.

¶ Doe ghinck palmacius tot calixtum eñ lier hem dopen mit sinen wyue Eñ die keyser wort toernich eñ leuerden den sena toer simplicio om hem te vraghen ofte hy oerbaer sochte des gemeender saken Als palmacius geduerich bleef in gebedinghē soe bat hem simplicius dat hi zijn wijf die lam was genesen wolde hi solde mede ge louich worden Si wort doe ghenesen eñ quam voer palmacium eñ seyde Dope mi in cristus naem die mi bider hant nam en de toech mi op. Calixtus quam ende doe pede haer mit haren man ende veel ander luden mit haer.

¶ Doe liet die keyser onthoefden allen den ghenen die daer ghedoept waren En hi dede calixtum vijf dagen holden sond eten ende drincken eñ liet hem alle dagen slaen. Ende daer ñae dede hi hem an enen steē binden eñ doer een vēster in een puttē worpen mer asterius die paep die nam si nen lichaem vten put ende groefen in ca lopodius karchof.

A

TE colen der heyligher martelaren moermānen ccc eñ lx. dese waren wt der heyliger legionē der thebeē eñ veruolden mit horē leydsmā gregorius die eerwaerdighe man bider seluer stat dē loep haer strides.

¶ Inder meyerie vā ryemē sinte basolus confessor ¶ Eñ noch vele meer ander.

B

IN almaengen sinte gallus abts dach eñ confessor. dese was in scotlāt ghe boren ende hi rust inden lāde vā zwedē

¶ Inder meyerien van barri sinte am brosius dach Eñ noch veel meer.

C

IN anthiochien sinte herons dach. die een bequaem discipel was van dē eerwaerdighē vader des heylighen mar telaers sinte iguacius ¶ Dese worde na hem bisschop ghemaect ende als een god dienstich naeuolgher dyes weghes zijns meysters wordt hi minner cristi ghedoot voer dat beuolen vee zijns volckes

¶ In der stat aransica dies eerwaerdi ghen man sinte florentinus bisscops dach Dese selue was in vele dogheden verciert doer die lieften cristi ihesu leefde hi in allen soberheden ende hi ruste in vreden.

¶ Te nycomedien der heyligher victor alexander ende marianus dach Eñ noch vele meer anderen heylighen. ꝛc.

D

Sinte lucas euāgelisten dach . Dese was olt lxxiij . iaer eñ sterf in bithinien welcs gebeente in dz xx . iaer des keysers cōstācij te cōstantinopolē ghecroont wort

Te romē sinte triphonie dach dese de was decij des keysers wijf .

In de meyerie vā beluaes sinte iusts martelaers dach .

Die legende vā den heyligen euangelista sinte lucas .

LUcas out syrien vā ghebozte endi hi was vā antiochien meister in medicinē Eñ zōmighe segghē dz hi een was vā dē lxxij . discipulē oyer om dat ieronimus secht dat hi der apostolē ionghers was eñ niet ons herē Eñ als en glose secht dz hi ōsen here mede volchde doe hi predicte mer na sine verrisenisse wort hij bekeert Daer bi ist bet te gheloue dat hij niet en was vāden lxxij . discipulē mer die zōmighe meendē dz eñ hij was volmaect in goeder leuē tot gode eñ tot zijn euē kersten tot hē seluē eñ tot sinē dienst . Eñ om dese vier sakē so is hi ghescreuē dz hi vper aensichtē hadd . dz is eens mēsceñ ansicht eñ eens leeus ansicht een ossen eñ een aers wāt elc vāden vier dyerē hadde vier aensichtē als ezechiel bescrijft Eñ hoe dat wesen mochte laet ōs merckē oyerct enich dire dz en viercāt hoeft heeft als een viercāt holt Eñ laet ōs merckē in elcke side vā vieren een ansicht dat is een voer eñ een achter eñ in elcken sidē een Des mēschen aensichte stōt voer . ter rechter side een leu . eñ ter luchter sidē een calfs ansicht eñ achter des aers ansicht oyē secht dz de aers boeuen die ander was dz was om des woerstekers hals welckē hals ghelāghet wort als indē aers Eñ daer om sechtmē dz dyers bouē den anderē was en elck vā dese beestē haddē vier vloghelē wāt om dz elc dier viercāt was so haddē si op elckē eindē een vloghel . Bi dese vier beestē zijn de vier euāgelisten beteikēt eñ elc hadde vier ansichten wāt si screuē van godes mēscheyt vā sine passie eñ van sine verrisenisse ende vā sine godheit oyer nochtās hadde elck euangelist zijn sonderlinghe toeghescreuē ansichte ouermits eenrehāde eyghēdōme als ieronimus secht . so is sint matheus bepeykēt bi dē mēsche wāt hi screuet zōdetlighe cristus mēscheit Eñ lucas is beteikēt bi dat calf wāt hij bescriuet vā cristus priesterscap oyerc9 is beteikent bi dē leu wāt hi screuet van cristus verrisenisse wāt alsoe men secht so bliuen der leuwen iōghē doot legghen tot op den derden dach toe Eñ opten derden dach so worden si dā vpwecket mitten brieuschen van den leewen Joāues is beteikent bi den aern want hi screef hogher dā die ander van die godheit Eñ cristus daer si of screuē Hij was oec in hem seluen dese vier wāt hi was menssche gheboren vāder maghet maria Endi hi was een calf in die offerhāde zijnre passien Endi een leeu in sine verrisenisse Endi een aern in sine opuaert . Bi dese vier aensichten daer lucas bi beteikent is alsoe die ander euangelisten zijn soe verstaet men hoe dat hi in die vier manieren was gheordiniert wāt bi des mensceñ ansichte soe verstaetmen hoe wal dat hi gheordiniert was tot zijn euen kersten dē hi leerde mit vele redenē eñ mz sachtmoedicheit an hem

doe toech eñ mit mildicheden voede.

¶ Dy des aerns aenſichte verſtaetmē dat hy wel gheordineert was tot gode. want hy aenſchouwede god int beſchouwē mitten oghen zyñder verſtandenſſen. Eñ hy worde gheſcarpt indē beck mittē craft van ghoeden ghepenſe. want dye aern is van ſcarpen gheſichte. ſoe dat hy ſonder pine mit ſinen oghen in die zon ſiet eñ daer hi hoghe bouen die zee vlieget ſiet hi die villelkēs onder den water. Eñ als zyñ beck te crom wort ſoe ſteect hi den op enen ſteen eñ maectē plomp of ſleede ōme dat hi hem niet hinderen en ſolde indē etē Als hi verbrant is vander hettē der zōnen ſoe vlighet hi haeſtelic in een riuiere eñ ver ioghet hem weder. Die hettē der zōnen verdriuē die dōckerhept van ſinē oghen. eñ ſi verlicht zyñ vloghelen.

¶ Dy dē aenſichte vanden leeuwe verſtaetmē dat hi wel gheordineert was tot hem ſelven. want hi was edel in wandelinghen van ghoeden ſeden eñ wetende i dien dat hy ſcuwede die verradenſſe zyñre vianden eñ was gedoechſaem om datti hadde medeliden opten bedroefdē want die leuwe is een edel dyer eñ coninc bouē allē dyerē. Hi is oock wetēde. want hy doet of zyñ voetſtappē mit ſinē ſtart als hi vliet dat mēs niet en vindē. Hy is oock ghedoghende want hi heuet den vierden dachrede. ¶ Biden aenſichte vāden os verſtaetmē dat hi wel gheordineert was om zyñ officie dat was die euangelie toe beſcriuē. want hi beſcriuet verlanc voert ghaende wāt hi beghōſte van des voerlopes gheboert eñ van criſtus gheboerte eñ ghinc ſoe alleynſkē voerwaert totter paſſien toe. ¶ Hi began wiſelic na die and twee euāgeliſten. wāt dat ſi after lieten dat verwolde hi eñ dat ſi volcomelic gemaniedē liet hi after Hi geduerde optē tempel in zyñ offerhande eñ dat ſchynt in zyñ beghin eñ middē eñ in zyñ eynde. want dye oſſe is een zwaer beeſt eñ heeft zyñ claeuwen ghedeelt eñ daer by verſtaetmen zyñ onderſcepdenhept.

¶ Hoe dat ſinte lucas in deſen vier wel gheordineert was ſullen wy noch bet vinden op dat wy zyñ leuen ōtſien. Hi was eerſt ghefundeert tot gode. In dien manieren wort die mēſche geordineert to gode wert ſoe bernardus ſegt. dats mit beghеertē mit ghepenſe eñ mit meninghe. Die begheert ſal weſen heplich. eñ dat ghepens ſuuer eñ die meninghe gherechtich. Hi hadde heplighe begeertē wāt hi was vuolt vanden heplighen gheeſt Hier van ſecht iheronimus indē prologus op lucas Hi ſtarf in bitinia vol vādē heplighē gheeſt

¶ Ten anderden had hi ſuuer ghepēſen want hi was ſuuer vā lichaem eñ vā herten eñ daer in marcketmen ſuuerheit des ghepēſes. ¶ Ten dorden hadde hi oeck mede rechte meninghe want in al dat hy dede ſochte hi godes eer. Van deſen twee ſecht iheronimus in die prologus ōder die apoſtolen werck hi gheduerde in ſuuerhede ſonder miſdaet. Hier in was hi ſuuer god te dienen dat is hi ſochte godes eren eñ in dit was zyñ menige gherechtichept

¶ Ten anderden was hi wel gheordineert tot ſinen euen kerſten want wi zyñ gheordineert tot onſen euenē kerſten als wy hem wel doen dat wy hem ſchuldich zyñ Richardus van ſinte victor ſecht dat

drie dinghen zijn die wi onse vermoghen
eñ onse weten eñ onse wille eñ dat vierde
mach men daer toe doen dat is doen wij
zijn hē sculdich ōse vermoghē in hulpe eñ
onse kennen in rade end onse wille in be-
gheerten eñ onse doen in diensten Hier in
was sinte lucas wal gheordiniert wāt hi
ghaf eerst zijn euen kersten zijn vermoghē
in hulpe wāt in alle moeynisse so was hij
sinte paulus eñ hi en ghinc niet vā hē end
hi was hulpe der predighe Als hi scrijft
tot thimotheo Lucas is alleen mit mi in
dien dat hij secht mit mi so verstaetmē dz
hi zijn hulper was eñ beschermer. eñ hoe
dat hi hē bistōt Eñ in dē dat hi secht alle-
ne so merctmē dat hi hē vromelic bistōt.
Ten anderdē ghaf hi zijn euen kerstē zijn
weten i rade want doe ghaf hi hē zijn we
ten i rade doe hi screef tot zijn euē kersten
orbaer der apostolē leringhe eñ der euan-
geliē also hi selue hier of tughet scriuende
tot theophilo den hi der apostolen werck
screef Hoe hi zijn euen kerstē zijn te beken
nen gaf dat is openbaer in een woort dz
sinte ieronimus secht in een prologo wāt
sine woordē is een siecker sielē medicine.
Ten derden gaf hi hē sinē willle i begher
ten Eñ dat is oec daer bi dz hi haer ewige
salicheit begheerde Sinte paul⁹ tot collo-
censes V gruete lucas die meester van me
dicinē. dat is uwe salicheit begheert hij.
Ten vierdē gaf hi hē zijn doen in dienste.
eñ dat merctmē in dien dat hi ōsen here dē
hi meende te wesen een pelgheri ōtfinc in
sine herberghe eñ hi dede hē alle dienst vā
godlijcker werckē eñ lieftē want hi was
cleophas gheselle als zōmige seggē doe si
ghinghē in emaus Eñ gregori⁹ secht oec
al sechtmē āderswaer dattz een āder was
Ten derdē so was hi wel gheordinert
tot hē seluē. wāt bernardus secht dz drie
dinghen zijn die een mēsche wal ordinerē
tot hē seluen eñ die hē heilich maeckē. dat
is sober eten. gherecht werc goddienstich
zijnde Eñ elc tā desen drien is in driē ghe-
deilt vā sinte bernardus. dat eten sal so-
ber wesen op dz wi ghesellic suuer eñ oet-
moedich leuen Die daer gherechtich we-
sen sal op dat si gherechtich is onderschey
dich ende profitelick ouermits stichtighe
Die lieft sal ghedienstich wesen op dz wij
gheuoelē dat god almachtich is eñ die al
re wijste eñ die alre hoechste in dogheden
so dat wi ghelouē dat onse craft ghehol-
pen wort vā sine crafte eñ dat ōse wijshe-
de bi sine wijsheit wort ghebetert eñ dat
wi ghelouē dat onse quaetheit wort ver-
heuē bi sine doghet In alle dese was lucas
wal gkeordiniert Eerst soe was sine lijf-
tocht sober ende dat in drie manierē wāt
hi leefde suuerlic wāt ieronim⁹ secht dz lu
cas nye wijf noch kint en hadd. Ten an
derdē leefde hi ghesellic eñ dat merctmē in
den dz hi vā hē seluē secht eñ vā cleophas
als voer ghesecht is in luca Twe vanden
iōgheren ghinghē in dē dage wāt ghesel-
licheit merctme daer in Twee iōgherē dz
is wel ghemaniert. Ten derdē so was hi
oetmoedich tot sinē euē kerstē eñ die oet-
moedicheit merctmē in dat om dat hi sine
gheselle name cleophas screef ende sinē na
me sweech want die sommighe seggē dat
hi sinen name sweech van oetmoedichey-
de. Ten anderden so hadde hi gherechti
ghe wercken ende dat werck dz was ghe
rechtich bi meninghe ende dat was on-

derscheydich bi ghematichedē Eñ daer bi
soe was hi ghelijc dē osse die zijn clauwē
deylt eñ daer is ōderscept bij beteykēt
Het was profitelic ouermits stichtin
ghe wāt hi was zijn euen kerstē soe profi
telick dat hem alle mēschen lief hadden.
Eñ daer omme hiet hem paulus alreliefst
eñ seyde V gruete lucas die alre liefste mei
ster in medicine. Ten dordē hadde hi
enē goddiēstighē sin. wāt hi gheloefde.
wāt in zijn euāgelie segt hi dat god bouē
al machtich is eñ bouē al wijs eñ goet is
Vandē tween eerstē secht hi indē euangeli
si v̇wōderdeñ in sine leringhe wāt sine re
den waren in machte. Vāden dorden seit
hi oeck indē euāgeli. Niemāt en is ghoet
sonder god alleen. Ten vierdē was
hi oeck wel ordineert tot zijn ambocht dz
was die euāgelie te bescriuē Hier in open,
baerde zijn ordineringhe totter euāgelien
wāt zijn euāgelie is verciert mit vele wa
rachticheden eñ v̇uolt mit vele oerbaerlijc
hedē eñ gheuestighet mit warachtige ge
tughē. Ten eersten zijn die euāgeliē
verciert mit vele waerhedē. Die waerhe
de is drierhāde. als vā waerhede vā leri
ghe eñ vā gherechtichedē. Die waerheyt
des leuēs is dat hande eñ tōghe ghelijck
zijn Die waerheyt der gherechticheyt is
dat sentēcie eñ sake ghelijck zijn De waer
heyt der leringhe is dat een dinck eñ v̇stā
denisse ghelijc zijn.
Mit dese drie waerheden zijn sine eu
angelien verciert eñ in sine euāgelie is dri
rehande waerheyt gheleert want lucas
toent dat cristus dese drie waerheden iñ
hem hadde. Ende dat hise den volck leer
de. wāt hi toent dat cristus dese drie wa
rachticheden hadde biden orcōtscap van
sine wedersake. Alsoe hi scrijft inden euā
gelio. meyster wi weten dattu warach,
tich biste eñ leerste Siet hier die waerheit
vander gherechticheyt eñ du leerste godes
wech inder waerheit. Siet hier die waer
heyt vāder leringhe eñ du en neemste ghe
ne personē wt. Siet hier die waerheden
des leuēs wāt een ghoet leuen is godes
wech. Ten eersten soe toent hi dat crist⁹
dese waerheden leerde in zijn euāgeli wāt
eerst leert hi daer in die waerheyt des leuēs
Eñ dats in dyen datmē godes gheboden
holt. Lucas Du salt lief hebbē dinē heer di
nē god. doet dat eñ du salt leuē Item
wat sal ic doen op dat ic dat ewighe leuē
besitte Eñ daer volghet Du bekenste dye
ghebodē. du en salste nyemant doden
Ten anderē leert hi die waerheyt der
leringhe Eñ daer omme seyde hi tot som
mighe die dese leringhe veronwaerden eñ
verkeren. Wee v luden die thiendet men,
te ende oeck mede alrehande coel. eñ gaet
ouer ende breket godes ghebot.
To den dorden leerde hi die waerheit
eñ sonderlinghe oeck mede die gherechtic,
heyt. Lucas Gheeft den keyser dat des
keysers is. eñ gheeft gode dat godes is.
Item brenghet mijn vianden voer mi die
niet en wolde dat ick regieren solde bouen
hem ende doetse heerwaerts. Item
daer hi oeck mede scriuet vanden doems,
daghe dat is den vtersten daghe daer hy
dan den quaden segghen sal. Ghaet alle
te samen van my die quaet hebben ghe,
daen. Ten anderen soe is zijn euāge
lie vernollet mit groter oerbaerlicheyden.
wāt hi diese screef was eē aersater om te

bekennen dat hi ons daer mede alte oer-
baerlike medicine beſcriuet Want medici
ne is drierhãde Dat is vermaeckende ont
holdende eñ beterende Eñ lucas die toont
in ſine euãgelien dat die hemelſche medi-
cijnmeiſter ons deſe drie medicinẽ ſchenc-
kede wãt die medicijn die vermaert is die
die crãcheit geneſet Eñ dit is penitẽcie de
alle ſieckẽ gheneſet Hi ſecht dat die hemel
ſche medicijnmeiſter õs deſe medicine gaf
doe hi ſeide Ghenese die onuedighe hertẽ
eñ prediken die gheuãgen verlatenisse Ick
en bin nyet ghecomẽ die gherechtighe te
roepen mer die ſundaren . Die medicine
die te verbeterẽ is . is die de ghelonthept
vermeerdert . eñ dit is die beholdeniſſe vã
den raden wãt die raden maeckẽ een men
ſche beter eñ ozbaerliker Hi tonet dat chri
ſtus ons deſe medicine ghaf daer hi ſecht
Al dat du hebſte dat vercopet eñ gheuet
den armen . Die medicine die ontholt is
die voerwachtet van valle Eñ dat is dat
ſcuwen vã ſunden te doen eñ vau quade
gheſelſcap Eñ lucas tonet ons dat criſtuſ
deſe medicine ghaf doe hi ſeide Wacht v
vã der phariſeen ghiften Eñ dat leert hij
datmẽ quade geſelſcap ſcuwẽ ſal . Of mẽ
mach legghẽ dat zyn euangelie veruollet
is vã alle ozbaerlicheit wãt daer is in dye
doghet van alle crancheit . Hier of ſecht
ambroſius aldus Lucas begripet in ſinen
euãgelien alle doghet der wijſcheyt wãt
hi leerde natuerlijcke dinghen doe hi open
baerde dat ons herẽ gheboorte mittẽ hey
lighẽ gheeſt gheſchiede Eñ alſo leerde da-
uid oeck wijſcheit natuerlick doe hi ſede .
Sende vut dinẽ gheeſt eñ ſi ſullẽ worden
gheſcapen . Hi leerde oeck natuerlike din
ghen doe hi ſcreef dat in criſtus ons heren
paſſie die duyſterniſſe ouer alle dz lãt quã
eñ dat die eerde beuede eñ de zõne verghic
Hi leerde ſedelike dinghẽ doe hi ſeide Dye
inden minſte ghetrouwe is hi is indẽ me
ſten ghetrouwe Sonder deſe drie wijſhei
den en mach in den ſiecke niet weſen dan
ghelouẽ die heymelike beteikeniſſe der hil
ligher drieuoldicheit . Ten derdẽ wort lu
cas euãgelie verciert mit vele minlicheidẽ
wãt die maniere vã ſine ſcrifte is ſeer be-
quamelicke ende ſchone Tot dien dat ye-
mant holdet minlicheit ende ſchoenheyde
daer toe zyn drie dinghen behoorlick als
Auguſtinus ſecht . dat is dat hi behaghet
ende verſtaet ende dat hi vermaent . Om
dat hi behaghet ſo ſal hi vercierlic ſprekẽ
datmẽ verſtaet ſo ſal hi openbaerlick ſpre
ken ende verſtandelic . eñ dat men vmae-
net ſoe ſal hi ſpreken mit heter begherten
Deſe drie manierẽ hadde lucas in predikẽ
eñ in ſcriuen . Van den tween ſeide paul9
tot die vã cozint hien Wi hebben mit hem
gheſant enẽ brueder dz was barnabã oft
lucam welcs prijs in die euãgelie ouer al-
le die kercken In dien dat hi ſecht prijs ſo
verſtaetmen dat hi ſprac vercierlic In den
dat hi ſecht ouer al die kercken ſo verſtaet
men dat hi opẽbaerlic ſprac Dat hi mz he
ter begherten ſprac dat is opẽbaer om dz
hi een heet herte haddẽ Lucas int euange-
lie Eñ was onſe herte in õs niet barnẽde
Ten vierden ſo is zyn euangelie gheueſti-
ghet mit vele perſonen waerachtighe ge-
tughen want dat was van dẽ vader ghe
ordiniert . Jeremias Hiet die daghen co-
men ſecht onſe here ende ick ſal belouẽ mz
den huyſe van yſrahel ende van Juda een

nuwe belofte na dat die belofte die ic mit
harē vader dede mer dat sal wesen die be
lofte die ic belouē sal mitten huse vā israel
Nae dien daghe secht ōse heer sal ic mynen
wet gheuen in hoerre hertē . nae die letter
soe spreect hi nae der leringhe der euāgeliē
¶ Ten anderē was zyn euāgelie geuelt
vāden zoen wāt daer is in gheschreuē Die
hemelle eñ die aerde sullen verghaen . mer
myn woerden en sullen niet vergaē ¶ Ten
anderen was zyn euāgelie in ghegheuen
vāden heyligē gheest . Also iheronimus
secht Ouermits toeskeninge vādē gheest
screef hi zyn euāgelie int lāt van achia .
¶ Ten vierden was betepkēt biden en,
ghelen daer vā in apocalipsi staet Ic sach
enē engel vliegen midden doer den hemel
die dat ewighe euāgelium hadde . Dit eu
angelium hiet ewich ewelick wāt twas
vā ewelyt ghemaect dat was vā cristum
die ewelic is . ¶ Ten vyfften was die eu
angelie voer ghesept vādē propheē wāt
ezechiel voersepde dit doe hi sepde dat een
vāden dyeren hadde eens ossen aensichte
eñ daer bi is lucas euāgelium betepkent
Eñ oeck daer ezechiel sach een boeck dz bi
nē eñ buten gheschreuē was eñ daer warē
in gheschreuē ghewene liedekē eñ wee . Bi
desen boeck vtlaet men lucas euangelium
wāt dat is binnē gheschreuē mit verholen
theyt der heyligher dyepen betepkenissen
eñ buten mit claerre historien . eñ daer is
gheween in vā cristus passie eñ dat lyde
ken van ōs herē verrisenisse . eñ wee van
die ewighe vdomenisse . ¶ Ten sesten
was zyn euangelium vertrecket van ōser
vrouwē . wāt si behilt alle die dighē i ha,
re hertē eñ sepdet naersteliyckē op . Also lu
cas segghet . omme dat si namaels dē scri
uers segghen solde alsoe die glose daer op
secht al dat si wilde eñ hoerde dat ōs heer
sepde of dede dat ōthielt si al op omme dz
si solde berechtē moghē die hoer praechdē
alst tyt waer datme predickē solde cristi
gheboerte ¶ Iher bi scriuet bernardus
een reden waer bi dat die enghel marien
boetscapte dat elizabeth iohānem dzoeth
eñ sepde Daer omme boetschapte hi elyza
beths drachte omme dat hi als hi nu leer,
de ōs beholders eñ wyf zyn voerghāgers
roemste dat maria ōtholdē solde den tyt
eñ die ordinācie . eñ daer nae solde mogen
segghen den predickers eñ scriuers omme
dat si alle verholēthept vanden beghinsele
totten eynde toe opēbaren solden . Ende
sonderlinghe ghinck een aen hoer omme
dese saken int te lucas als totter archē vā
den testamēte Eñ si maecten vā allen din
ghen seker eñ sonderlinghe vā dien den si
selue wilde als die enghel haer die botscap
brochte eñ hoe dat cristus gheborē was .
Eñ hier oā scriuet lucas alleen .
¶ Ten seuenden was dit euangelium
opēbaer vanden apostelen wāt omme dz
lucas niet en was mit cristo in alle sinen
wercken eñ miraculen . Daer omme soe
screef hyf zyn euangelium alsoe hyf dat ghe
hoert hadde vā den apostelen diet seghen
alsoe hi seluen segget eñ scriuet in sinē boe
ken in dat prologus . Alsoe als si luden
ōs ghesecht hebben die sine ghebenedidē
wercken ghehieu hebben vanden beghin
ne ghanselyckē al toten ghehelen eynde
toe omme datmen in tween ordinancien
ende manieren oorcontschap ende kennis
sen der waerheden pleghet te gheuen dat

is vā sien eñ van horē daer om wolde on
se here hebbē also augustin⁹ secht. twe tu
ghe vā dien dat si saghē dat was mathe-
us eñ iohānes eñ twe van horen dz was
lucas eñ marcus Eñ om dat die tuyche-
nisse vāden datmē ghesien heeft vaster eñ
sekerre is dan vā horen daer om als augu
stinus secht soe staen de twee euāgeliē de
zijn vā ghehore der oerconschap tusschen
matheus eñ iohānes die cristus wercken
saghē om dz si te vaster soldē wesen.

¶ Ten achstē is lucas euāgeli wondlic
ghepresen vā sinte paul⁹ om dat hi mit lu
cas euāgeli sine woordē vast maecte En-
daer bi secht ieronim⁹ zōmighe menen dz
so wāneer paul⁹ scrijft in sine epistolē na
dat euāgelie dat hij dat vā lucas boecken
nemet. wāt hi prees oec wōderlick lucas
euāgeliē doe hi vā screef tot die vā corin-
thien wes prijs is in die euāgelie ouer alle
die werlt in die kercke Mē leest in die his-
torien vā anthiochiē. doe de kerstē te anti
ochien warē eñ hem seluē tot quade werc
ken ghegheuē haddē dz si worden belecht
vāden turckē eñ dat si doe iamerlick ghe-
pynicht wordē vā hongher eñ dorste mer
doe si hē volmaectelic bekeert hadē to on-
sen here mit penitencie so opēbarde dar in
onser vrouwē kercke te tripolē een mā in
wittē clederē Eñ doe si hē vraechden wie
dat hi waer so seide hi dat hi lucas was
die vā anthiochiē quā daer ōse here v̄ga-
dert hadd̄ die apostolē eñ martelarē eñ si
vechtē soldē voer zijn pelgrime Aldus soe
veriaechdē die kersten alle dz here van den
turchen.

E

¶ Te anthiochien in sirien der heiliger
martelaren dach veronicus pelagia ende
noch ander lx.

¶ In der stadt puteolos der heyligher
martelarē dach proculus ende nycea zijn
moeder. Eñ noch

F

In die prouincie vā amens sinte mari
mus leuita eñ martelaers dach Dese
wort na vele tormēten die hi leet om den
name cristi mit stenē doot gheworpē.

¶ Op den seluē dach der heilighē marte
larē dach georgius diake eñ aureli⁹

¶ Indē dorp vā riemē sinte sindulphus
priesters eñ cōfessoers dach. Eñ noch

G

¶ In palestina sinte hilarioens abts
dach wes leuē sint ironim⁹ bescreuē heft

¶ Te colen der heilighē xi. dusent ma-
ghede dach wes legēde hier vulghet

Die elf dusent maechden wordē al
dus ghepassiet. In britaniē was
een kerstē conic die noth⁹ of mau
rus hiete die een dochter hadd̄ die vrsula
hiet Dese was seer eersame van seden end̄
oeck mede seer wijs van sinnen ende seer
schone van lichame alsoe dat si in alle lan
den seer vermaert was Ende die coninck
van enghelant die doe seer machtich was
ende menich rijcke ende menich lant on-
der hem ghewonnen hadde. Doe hi dese
fame ende dese nyeuware hoorde so meen
de hij dat hij salich ware were dat saecke
dat zijn sone dese ioncfrouwe mochte heb
ben te wijue. Ende zijn sone hadde oeck
grote begheerte hier toe Hier om so san-
de hi doe grote boden totten vader van de
se voerseide maghet ende beloefden grote

ghiften eñ grote ghauē eñ dreyghinghe. op dat si ymmers niet ydel en keerden tot horen conick. Eñ dese coninck was ī groten anxte omme dattet hem docht dattet ō tamelijckē was dat hy zijn kersten dochter ghaue een heydē Eñ omme dat hi wiste dactet zijn dochter niet doen en solde eñ oock dat si ōtsach die felheyt des coniges van enghelant mer mit godes voersienicheyt riet si horē vader dat hi dē coninc cōsent ghaue by deser manierē. Dat die coninck eñ zijn zoen hoer leuerē solden thien maechden hoer mede te versolaceren end dat hi hoer eñ die ander elck gheuē soude dusent maechdē. Eñ datmē elf grote schepen bereyden solde eñ gheuē hoer drie iaeren respijt omme hoer megheden mede to heylighen. Eñ dat hem hier en binnē dye ionghelinck solde doen dopē eñ cristus geloue solde leren. ¶ Dese wisen raet omme dat hi zijn herte van hoer keren soude vant si by ingheuē vā gode eñ omme dat dit pijnlic solde wesen te doen. ofte dat si in desen manieren die ander maechden to den gheloue brenghen mochten. Eñ dye iōghelinck ontfinck dese voerwaerden zere gherne ende lach den vader aen Eñ die vader dede dit to hant eñ lieten dopen eñ dede bereyden al dz vrsula gheeyschet hadde. Ende deser iōcvrouwē vader ordineerde dat zijn dochter dē hi zeer lief had hebbē solde mit hoer mannē die hoer eñ horen gheselschap oorbeerlic wesen solden.

¶ Aldus verghaderdē van allē sidē dye maghedē eñ die mannē quamē van allen sins omme dit wōder te sien. Eñ oock so quamēdrr vele bisschoppē tot desen magedē omme dz si mit hē varē mochtē.

Ende daer was oeck onder pātulus dye bisschop vā basilien eñ hi brochtse te romē eñ van daer keerde hi weder mir hem eñ hi wort mit hem ghepassijt ¶ Die conighinne van cicilien die vā horē fellen mā hadde ghemaect een lam Doe vrsulen vader die deser coninghinnē neue was hoer hadde otboden al heymelic in brieuē vrsulen wille soe nam si mit hoer vier dochter die si hadde. basillen iuliaen victorien eñ aureen. eñ horen iōghen zoen adriaen die omme der lieften van zijn susters liet sinē rijcke eñ voer mede Eñ mit deser coningirade soe vergaderdemē die maechden wt menighen landen. eñ si voer mit hem ludē als een leydesvrou eñ wort mit hem ludē ghepassiet.

¶ Doe dese maechdē aldus vergadert waren eñ die scepē gheladen mit allen haren nootdruften soe seyde dese conighinne hoer gheselschap alle hoer heymelicheden Eñ si zworen alle op een nuwe ridderscap Wāt als nu beghōsten si te strijden in spele als nu liepen si hier als nu liepen si daer somtijt venseden si hem dat si stredē somtiden vloden si. Eñ si deden alle manierē vā spele eñ si en lieten niet te doen dz haer herte versierde. eñ somtijt keerden si weder te middaghe somtijts des auōdes Princen eñ baroenē vghaderden omme dit wonder te sien eñ si worden al veruolt mit blijschappē eñ van wōder. ¶ Ten laetstē als vrsula alle dese maechden bekeert hadde soe quamē si alle mit enen ghoedē winde binnen enen daghe in die hauen vā tyla in gallien eñ van daer quamen si te colē Eñ daer openbaerde een enghel vrsula eñ seyde tot haer dat si daer alle weder comē

ſoldē eñ worde ghepaſſit Eñ die engel be
ual haer dz ſi vā dar te romē voer eñ alſoe
quamē ſi te baſileen toe eñ daer lietē ſi ha
re ſchepen eñ ghinghē te voete te romē eñ
die paeus cyriacus wert ſeer verblijt in ha
re comſte om dat hi ghebozē was vut bri
tanien eñ om dat hi vele nichten onder hē
hadde eñ hi ontfinc ſe mit groter weerdic
heit eñ ere eñ mit ſine clergie Eñ op de ſel
ue nacht wort dē paeus vertoont dat hij
mit die maechdē ghepalliet ſolde worden
eñ hi hielt dat valte eñ doopten daer vele
vā die maechdē die niet ghedopet en wa
ren Eñ doe hi ſach dattet tijt was endē hij
die neghentiende paeus was na ſinte pe
ter Doe hi een iaer eñ elf wekē die kercke
gheregiert hadde ſo ſeide hi voer hem allē
zijn oplette Endē voer hē allen gaf hi op ſi
ne weerdicheit eñ zijn ambocht endē doe ſi
dat wederſtōden eñ ſonderlinghe die car
dinalen ſo meendē ſi dat hi dwaelde ōme
dat hi latē wolde die glorie vā ſine weer
dicheit eñ na dwaſe wijuē volghē wolde
Eñ doe hi dat niet laten en wolde doe or
dinierde hi eñē heilighē man paeus te we
ſen die anicetus hiete Eñ om dat deſe cyri
acus liet zijn paeuſcap teghē die clergijen
wille daer om dedē ſi hē vten ghetale der
paeuſen Eñ vā dien tijden verlozē alle dye
maechden alle de gracie die ſi in dz hof vā
romen hadden Doe affricanus endē mari
mus deſe twe quade princen vā romen dit
ſaghē dat deſe grote menichte vā maech
den eñ dat vele mānen eñ vrouwē tot hē
vergaderdē ſo ontſaghē ſi dat die kerſten
daer mede wallen ſouden Eñ hier om ſoe
vñamē ſi nerſtelic werwaert dat ſi varē
ſolden Eñ ſi landē een bode tot iuliū harē
neue die prince was vāden hunen dat hij
een heer teghē deſe maechdē brachte ende
dat hij ſe dodē ſolde als ſi te colen quamē
om dat ſi kerſtē waren Sinte cyriacus die
voer aldus mit deſe ſcarē vut romē endē hē
volghede vincencius die preſter eñ cardina
le eñ iacobus die vut ſine lande was van
britaniē gheuarē te anthiochien Eñ daer
was hi vij. iaer eertſche biſcop Eñ op die
tijt hadde hi dē paeus verſocht Eñ doe hi
weder gheuarē was ſo hoorde hij vā dye
comſte der maechdē Eñ doe keerde hi ha
ſtelic wedē eñ voer mit hē Eñ mauricius die
biſcop vā leuitauē die baſiliē oem wal
eñ iuliaen eñ follarius die beſcop vā lucēt
eñ ſimplicius die biſcop vā rauēna die do te
romē ghecomē warē die voerē oec mit de
ſe maechdē Etheus ſint vrſulen brudegō
die noch in britaniē was die wort vā ōs
heren enghel in een viſioen vertoont dat
hi zijn moeder riet dat ſi kerſtē wort wāt
zijn vader ſterf op dat iaer dat hij kerſten
geworde was eñ Etheus zijn ſone wort
na hē coninck Eñ doe deſe voerſeide ma
ghedē te romē mit deſe biſcopen keerdē ſo
wort etheus vermaent vā onſen here dat
hi zijn bruyt te ghemoete voer dat hi te ro
len mit haer martelaer mocht worden eñ
hidede dz hem god beual eñ dede zijn moe
der dopen Eñ hi voer mit haer eñ mit flo
rentina zijn ioncſte ſuſter die onlanc ker
ſten ghewozden was eñ mit clemente dē
biſcop deſe maechden te ghemoete endē hi
wort mit hem ghemarteliet Hercules dye
biſcop van grypecken ende conſtancia ſine
nichte die dochter theus des conincks dochter
van conſtantinopolen was de ondertrou
wet ende belouet was enen ionghelinck

eens conics zoen. mer eer die bruloft quā soe starf hi eñ daer omme beloefde si suuer heyt. Dese wordē v̄maent in een visioen eñ si quamē te rome eñ si gheselden hē mit die maechden tot hoer martelien

¶ Alle dese maechdē quamen mit desen voergheseyden bisschop tot colen eñ si vō den die stat al omme beleyt vāden hunen Eñ doe die hunen die maechdē saghen soe liepen si omme hem mit gherufte eñ alsoe als woluen op schapen lopen alsoe doden si alle die menichte Eñ doe alle die andere doot waren gheslaghē eñ die prince to vr sula quam doe hi alsoe wōderlike scoenhe den hoer sach so verwōdert hem eñ hi troe ste hoer vāden maechdē die daer ghedoot waren eñ hi ghelouede hoer dat hyse tot enē wiue nemē solde mer doe si dat veron waerde soe doerschoet hise eñ soe wordet si ghemartilijt.

¶ Exempel.

EEn vāden maechdē ghehietē cordula die huede hoer vā āxte bi nachte int scip mer des morghēs soe offerden si hoer willichlick totter martilien. Eñ mē vier de haer feest niet om dat si mittē anderen niet ghemartilijt en was. mer si opēbar de hoer enen clusenaer eñ begeerde datmē haer feest vierē solde des anderē daghes.

¶ Sij waren ghemartilijt int iaer ōses heren cc eñ xxxviij.

¶ Exempel.

MEn sal weten dat dese maechden alsoe zommige segghē tot desen tidē nz ge passijt en warē wāt ciciliē en was noch gheen rijck noch cōstātinopolē om datmē secht dat de coniginne mittē meechdē wa re daer om meyntmē dat si ghepassijt wa ren nae cōstātijn dē keyser doe die hunen eñ die gothen tlāt v̄derfden. Eñ dat was doe marciaen die keyser regeerde Int iaer ōs herē cccc. eñ lx.

¶ Exempel.

HEt was een abt die vercreech vander abdissen vā colen een vāden meechde lichaem eñ hi beloefde dat hijt lehghē sou de in een silueren casse in zijn karcke. mer doe hi dat lichaem een iaer had gheholdē in een holten casse onder dē oltaer. Soe o pēbaerde hem dat lichaem eēs onder met ten daer si mettē songhen eñ stōt op eñ ney ghede oetmoedelicken voer den oltaer eñ ghinck wech doer dat midden vāden cho re Eñ die abt liep totter cassen eñ hi vātse ydel eñ hi toech te colen eñ seydet dier ab dissen. Eñ si ghinghē totter stat daer sijt lichaem ghenomē hadden eñ vōdens we der. ¶ Doe die abt omme verghiffenissen badt hadde hijt gheerne weder ghehadt eñ een silueren casse doen maken mer hi en mochtese niet v̄wornen.

¶ Exempel.

MEn leest van enen ghoeden eñ eerbarē deuoten monick die dese eerwaerdige heylighe maechden in groter waerdichey den hadde Op een tijt als hy sieck was o penbaerde hem een zeer scone maghet eñ si vraghede hem of hi hoer kende Eñ hi had de des groet wōder eñ ātwoerden dat hy hoer niet en kende. Doe seyde si Ick byn een van die maechden daer du soe groeten deuocien eñ oeck mede ynnicheyden thoe hebbest Eñ op datstu ymmers mogheste worden gheloent eñ seggheste ommr ōsen wille xi. dusent pater noster soe salstu ōs hebbē tot een solaes eñ een beschermenisse

in dinē doot Eñ doe si wech gheuarē was so volbrocht hi dit end̄ doe riep hi den abt eñ liet hē olien Eñ doe men hem oliden so riep hi hastelic dz si vloghē eñ rumden die heilighe maechden End̄ doe hem die abt vraechde wat hi hadd̄. eñ als hi hē ghesecht hadd̄ der maechden belofte soe ghinghen si alle wech eñ quamē wed̄ nae een luttel tijts eñ si vonden dat hi bi gode geuaren was.

A

Te adrianopolim tracie der heilliger martelaren philippus biscop eusebius eñ hermes dach.

Item sinte salome die als dat euāgeliū tughet bi dē graue sorchfoldich was

Te ierusalem sinte marcus bischops dach. dese was die eerste vut dē heidenen die de kerc te ierusalē regierde eñ na nz vele tijts v̄uolde hi sine martelie

die legēde vā sinte seuerus

Sinte seueer die voer gode een heilich cōfessoer was dye lāghe tijt in snode cleder ghic die ghenerde hē mit die draperie Eñ hi hadde een echt wijf die hete vincēcia eñ hi hadd̄ een dochter die hete innocēcia Eñ si pleghē te gad̄ har broot winen mit weuē eñ spinen also dz hi ghehetē was ōder die ghemeente lanari⁹ Eñ in den tijdē gheuielt dz i dye stat die hiete rauēcia die biscop sterf Eñ die ouerste ghebodē dat een ytlick vasten solde drie daghē om te wetē wie waerdich ware biscop te wesen dat hē god dē mēsce vertonē wolde Eñ doe een ytlick ter kercken liep so sprack sinte seueer tot zijn wijf vut richter onnoselheit want hi rechtuerdich eñ onnosel was Ick wil gaen in die kercke eñ sien wie daer biscop sal wesen Sijn wijf antworde hē mit groter onwaerden eñ sprac Het waer goet dz ghi mede ghict mit uwe smoltighe clederē eñ dringhede ōder die eerbare ludē die ghecleet zijn mit purpurē clederē wāt si moeten raet aen v nemē nochtans soe waert beter dat ghi v pijnde mi eñ v dochter dat broot te winnen Doe antworde hi haer eñ seide. wat mach dat hinderē of ic daer ga Si sprack weder Ist dat ghi gaet so gheue god dat ghi mit vuystē eñ mit slaghen ōtfanghen moet wordē eñ mit grote cōfuus vā daer scheidē moet Eñ hoe dz si quaet sprack hi ghic nochtā ter kercken eñ trat onnoselic onder die ouersten Eñ do dat volck wort biddēde so quā een duue vāden hemele op sinte seuerus hoeft rustēde also dat de pricen bekenden hē een biscop te wesen End̄ die zōmighe sprakē doe hoe dz een onreyn mēsche mit so snode vule cleder ōder de heren solde moghē comē eñ een biscop te wesen Eñ daer holpē si hem vut die kerc mit vuysten alsoe hem zijn wijf voerghesecht hadde Ende des anderen daghes soe quā hi weder in die kercke ende hi schoel in enē winckel Ende die duue vloech weder op zijn hoeft als si te vorens dede ende hi liep heymelick vut als hi best mochte. Des anderen daghes quam dat volck weder totter kercken om te vernemen ofte si een biscop hebben solden ende die teyken van gode te ontfanghen. ende alsoe alst voer gheschieden also quam die duuue voer alle dat volc ende openbaerde hem op sinte seuerus Doe riepē si alle ouer luyt mz ene stēme Wen kiesen wi bet dā die god heb-

ben wil eñ driewerñē selue ghecoren heff
Eñ daer nae soe toghen si hem vten volck
in een camer eñ si toghen hem clerckelijck
abijt aen. eñ si cōsacreerdē hem ter stont
tot euen bisschop eñ sommige die daer by
stōden lyepen to vincēcien twijf eñ boet-
schaptē haer hoe hoer man bisschop geco
ren was. Si ātwoerde al lachēde bespot
tēde den boden. Ick weet wel dat seuer⁹
in grammatica wel gheleert is eñ hē wel
verstaet eñ daer bi mach hy wel bisschop
wesen Alsoe wel als dit wijf dat in scamp
seyde soe lichtelick ōtfinck hi die cōst van
den heylighē gheest Eñ si sprack voert. dz
waer recht dat hi bisschop waer. wāt hi
plach die wolle vā minē hoefde te spinnen
eñ het solde hem wel staen in eēs bisscops
stoel te sitten. ¶ Eñ doe si dit eñ des
ghelijck sprack. die ander eñ die dorde de
quam eñ boetschapte hoer als die eersten
dede Eñ doe liep si eñ hoer dochter mit v̇
wōderen ter karcken Eñ doe si sach dattz
alsoe was dācte si gode eñ sprac hem lof.
Eñ daer quamē si op beyde heilich te wor
den. Die moeder voertmeer leefde in we-
duen staet eñ die dochter in maechdelickē
staet. ¶ Die bisschop seuerus was doe
voertghaende in ghoedē wercken eñ vele
miraculen doende alsoe dat doer alle dat
lant mare van hem ghinck.

¶ Exempel.

Men leest vā sinte seuerus dat hi dē mē
schē leerde ghoede exempelē eñ hi leer-
de inder heyligher scriftē nernstelick eñ die
hem saghē haddē hem lief. eñ si v̇wōdde
hoe een so rudē mēsche soedanich clerck eñ
meester wordē mochte mer ōs heer en nā
niet alleen grote meesters die zijn volck re
geren solde. mer arme snode visschers die
verkoes hi eñ si predicten alle die warelt
doer. Nerghēt en was hi versumēde mer
inder heyligher scriften was hy haer alre
meester. ¶ Doe hi sach dat zijn wijf eñ
zijn dochter ofliuich waren ghewordē.
doe groef hise in een graft dat hi had doen
maken. Doe hi zijn tijt wiste te storuē de
de hi misse eñ hi ghinck ten graue daer de
se twee lichamē in laghen. eñ dat graf dz
worde hem gheopēt Eñ hi sprack tot zijn
wijf eñ tot zijn dochter Dit graft heb ick
mij doen makē eñ v vā weerdicheyt ghe-
leent eñ hebbe v daer in ghescict laet mi bi
v rusten Wāt wij mit malcāder ōsen tijt
in der werlt toe ghebrocht hebbē laet ōs
nu inder aerdē te samen rusten. Eñ doe
trat hi in dat graft als sint iohānes euan
gelista dede eñ teykeude hem mitten hey
lighen cruce eñ ghaf sinē gheest.

¶ Exempel.

Men leest vā den kinde dat zijn missen
ghedient hadde doet desen heyligen
mā sach inden graue ghaen eñ die steē die
optē graue lach ghinck doe of Eñ dat kint
liep totten graue roepēde mit luder stēmē
eñ greep een stuck vāden casulfel dat tus-
schen den sarcke clemmede Ende dat volc
dat doe daer een weynich to voren sinen
misse ghehoert hadde eñ vter karcken ghe
ghaen was quam ghelopen eñ sach wat
daer gheschiet was. Ende omme zeer soe
riep doe dat selue knechtkē Mijn heer die
bisschop seuerus die is hier onder dē steen
inden graue gheghaen helpt my doch om
godes willen dat hi onder desen sarcke ni
et en versmoert. Ende doe verstonden die
mannen wel dattet godes werckē waren

eñ songhen gode lof eñ sanc vā die gracie
Eñ so wat siecken of crācke dat daz qua-
men die wordē ghesont ofte ghetroest Eñ
daer gheschiedē alsoe ontallike vele mira-
culen dat dat niet te vertellē en waer

B

Te colen die agrippina hiet sinte seue
rijn biscop eñ confessoers dach
Te anthiochien in sirien sinte theodorus
priester eñ marcelaers dach. Eñ noch

C

In den cloester vertauo sinte marijns
dach. Ende noch. ꝛc

D

In die stadt petragorias sinte fron-
to die vā sinte peter biscop gheordi-
niert was die mittē heylighē priester geor
gio die hi mittē stoc des heilighē apostels
in dē wege vā der doot tot een gheselle ōt
sinc eñ bekerde die voerseide stadt tot den
christen gheloue.

Te sisoen sinte crispijn ende crispini-
aens martelaren dach

Te florēs sint minias dach die onder
decio dē prince ghemarteliet was.

Ee legende vā sinte crispijn ende sin-
crispiniaen martelaren.

Crispijn eñ crripiniaen warē twe
brueds eñ quamē mit quintijno
eñ si sine ghesellē in frācrijc vā ro
men om te prdikē dz kerstē gheloue end si
quamē te sisoen of swessien in der stadt eñ
daer leerdē si beide schoen maecken om dz
si hare notruftichept daer mede solde mo-
ghen winnen End oeck om dat dz een stil-
le ambocht was ende si leerden dat bouē
denar menschen. Ende si eynden dat om

gheen sonderlinghe loen dā mē hē vā lief-
ten gaf Eñ hier in eñ in anderē goedē din
ghen so wordē si vermaert soe dat si vele
mēschen bekeerdē mit hare leringhe. Nu
gheuyelt dat te sisoen inder stadt quā dye
felle rectionaer eñ verhoorde vāden santē
Eñ hi dede se vanghen eñ voer hem bren-
ghen eñ leide hē an mit vele saeken om of
treckē vāden gheloue mer si en achtē des
niet Doe dede hi se mit stocken slaen Daz
na dede hi dē enē na den anderē mit scar-
pe priemē van yser of elsene in hare vinge-
ren eñ in hare teen slaen tusschē vel eñ vley
sche Daer nae dede hi se op een bāck ghe-
rect legghen eñ dede vut hare scolderē suy
den lāghe riemē eñ in dese tormēten sprō-
ghen die priemē vut eñ wōden daer die zō
mighe totter doot toe Doe dit rictionaer
ansach so beual hi datmē een ytlic een ste-
ne an dē hals bindē solde eñ werpen se in
die riuiere eñ versmoren se also onder dat
ijs wāt het doe winter was. Men dede
dat hi gheboot mer dat watere noch dat
ijs noch die colde en scade hē niet mer dat
dochte dē heilighē een wel ghetēpert bat
te wesen Eñ si quamē te lande zōder noet
Eñ doe gheboot die tyrā datmē se in ghe-
smolten loot werpen solde alsmē dede Eñ
altehāt als si haer ghebet haddē ghespro
ken soe spranck een dropel loots in rictio-
narius oghen ende hi wort blint Mer do
dede hij peck eñ olie te samē sieden eñ doe
hiete hi die heilighē daer in werpen Ende
alle dat en deerde hē niet wāt die heilighē
enghel die halp se daer weder vut sonder
enighe pyne Mer doe dat die richter ricti-
onari⁹ sach so wort hi v̄woet dz hi se niet
viwinen en mocht eñ hi viel in een groot

vuyr eñ vbrãde hem seluẽ wãt die vognis sen godes loende hem om dat hi menighẽ mensche mitten vuer ghepijnt had.

¶ Doe baden die heylighen dat hem õs heer dray halen wolde Eñ des nachtes daer nae dedem god openbaer weten dat cortelijcken haren loen õtfanghen solden Wãt die keyser maximiaen hadde verno men hoe hi verloren hadde sinen rechteren rictionaer. eñ hi gheboet crispijn eñ crispi aen sonder thouen tõ thoefden.

¶ Exempel.

MEn leest dat dit ghesciede in october opten xviij dach Eñ die lichamen die worden gheworpen int velt voer vogelen eñ dyeren. mer god sende sinen enghel to enen olden persoen dat hi die martelaren begrauen solde. Die olde nam zijn doch ter mede eñ ghinghen daer die lichaemen waren eñ hem vecdroet dat si gheen hulp en hadden omme hem te brenghen daer si dochten. Eñ si saghen to hãdes een scyp in die riuier eñ daer leyden si den lichaem in opten troeste õs heren eñ si traden oeck mede daer in eñ tscip ghinc voert tegens stroem inder riuieren. Eñ si quamẽ tẽ lan de voer haer woninge mit blidẽ ghemoe de eñ begrouẽse in hoer huys

¶ Doe die persecucie ouer was opẽbaẽr de god den kersten als dat daer ghoet to gaen was eñ menich mirakel daer gescie de eñ noch huden to daghe.

E

IN nycomedien sinte lucianus eñ flo rus dach.

¶ Opten seluẽ dach die verheffinghe des heylighen confessoers sinte amãdus. Eñ noch vele meer ander.

F

SInte simons ende iuden der heyliger apostolen auont vigilie. Eñ ooc me de botuasten.

G

DEr heyligher apostelen dach simõ die chananeus eñ iuda thadeus. vã wel ken simon in egipten eñ thadeus in meso potanien predicten. Vã daen voeren si in persen lande eñ daer veruolden si te samẽ haer martelie.

¶ Te romen sinte cirilla decius des key sers dochter die onder claudius den prin ce om christo gheworghet wort eñ mittẽ zweerde ghedoot.

¶ Inder stadt meldis sinte faronis bis schop eñ confessoer.

¶ To parijs trãslacie der heyligher iõc vrouwẽ sinte genofeuen Eñ noch.

¶ Die legende van sinte simon ende iu da apostolen.

SYmon vã chanaan eñ iudas tha deus warẽ twee broders eñ iuda wort ghesent tot abagarũ dẽ co nick die õsen heer aldus ghescreuẽ had. Abigarus euthanien zoen ihesum dye sali ghe beholder die een coninck is binnen ie rusalem heyl. Ick hebbe ghehoert vã die ghesontheyt dyestu gheueste datstu allen siectheden gheneeste sonder mediciue ofte cruden eñ datstu mittẽ woerden die blin den sien doet ende die crepelen ghaen laet die lazarus zijn die suuerstu eñ de dodẽ ma kestu leuẽdich Eñ omme dz ic dit gehoert hebbe soe pense ick in minen moet dat een vã tween is datstu god biste ende du bist ghecomen vanden hemel om dit te doen

Of du biste die soen godes die dit doetste
Eñ hier om scriue ick eñ bidde di dat du di
wiltste weerdighē tot mi te comē eñ mi-
ne crācheide te ghenesen daer ic laāghe me
de ghequelt hebbe ghewest wāt ic hebbe
oec vernomē dat die iodē teghē di murmu
reren ende si willē di v̄radē Daer om soe
come tot mi ic heb een cleyne eersame ste-
de die ōs beyden ghenoech wesen sal On
se here ātworde hem in fine woordē Du
biste salich dat du in mi gheloefste eer du
mi sagheste wat vā mi is ghescreuē. Die
mi niet en sien sullē in mi ghelouē eñ de mi
sien en sullē mi niet ghelouē Vā den dz du
tot mi scrijfste dat ic tot di solde comē ick
moet al voldoen daer ick om ghesant bin
mer als ic opghenomē bin so sal ic een vā
mine iōgherē sandē tot di die di ghenesen
sal. Doe abagarus sach dat hi cristū in si-
ne licham niet en mocht also iohānes da-
mascen⁹ secht. so sande hi tot cristū en ma
ler dat hi een belde nae hē maeckē solde dz
hi doch in dē beelde siien mochte dē hi in
sinē ansichte niet sien eu mochte Mer doe
die maelre tot cristū ghecomē was soe en
mochte hi om die grote claerheit die van
hē scheen in zijn ansicht niet sien eñ alsoe
en mochte hi sine figure niet maeckē Do
onse here dat sach so nam hi des maelres
cleet eñ leide dz op zijn ansicht eñ hi pren-
te zijn ansicht daer in eñ hi sande dz aba-
garo Eñ hoedanich dat ons heren beelde
was dat is ghescreuē in die voerseide his-
torie wāt hi wel gheoghet was eñ hadd̄
schone wijnbrauwē eñ een lanc ansichte
nederhāghende dat was een teyken van
rijpheide. ¶ Men secht dat die brief den
onse here screef is vā also grote craft dz in
ghen heidē duerē en moghē noch tyrā hē
hinderē en mach wāt als enich volck ghe
wapent quā so stont een ghedopet kijnt
op die poorre vāder stadt eñ las den brief
Eñ op den seluē dach so vloghē die vyan-
den vā vresen eñ si maecten vrede End̄ al-
dus so gheschiede dz wel eer mer naemals
wort die stat vā den satracenē ghewōnen
eñ si ontheilichdent wāt hare gaue was
hem ōtnomē om hare sundē. ¶ Na dē
dat onse here ten hemel gheuarē was als
men leset in ecclesiastica historia soe sande
thomas die apostel abagaro den coninck
iudā die thadeus hiete also hē god beuolē
hadde Eñ doe iudas tot hē ghecomē was
eñ sede dz hi crist⁹ discipel was dē hi hē be
lonet hadde te sandē so sach abagarus in
iudas ansichte een wōderlike claerheit eñ
doe abagarus dat sach vā wonder eñ vre
se anbede hi hem eñ seide Du bist waerlic
iesus des soons gods iōgher die mi seyde
Ic sal di senden een vā mine iōgherē die di
ghenesen sal Indas antwoorde Gheloef-
stu in godes sone so sultstu hebbē alle dat
dijn herte begheret. Abagarus seide Ick
gheloue waerachtelic eñ ick solde gherne
die ioden verslaen die hem cruceden had-
de ic die machte ende en behindeeden dat
die van romen niet Alsoe men secht was
abagaras malaetsche eñ iudas nam dye
iesus brieuen eende wreef daer zijn ansich
te mede ende hi wort ter stont gesont Iu-
das predicte eerst in mesopotanien end̄ in
ponte Ende Symon in egipten. Eñ daer
na quamen si beyde in persen ende al daer
vonden si twe gokelaers zaroem ende ar-
pharat die die heylighe apostele finte ma-
theus verdreuē hadde vut ethiopiē Wa-

radach die hertoghe des conincs vā babi
lonien solde doe te stride varen teghē dye
van indien eñ hi en conde gheen ātworde
ōtfaen vā sinen goden. Eñ doe voerē si to
der naerster stat tottē afgoden ende daer
was hem gheātwoert dat hoer afgoden
niet ātwoerden en mochtē omme der ap
postolen wille die daer ghecomē warē
¶ Doe dede hoer die prince soeckē ende
si gheuādē waren soe vraghede hi wye si
waren eñ vā waer eñ waer om dat si ge
comē waren. Sij ātwoerden Wij zijn io
den eñ wij zijn ōs heren ihesu cristi knech
ten eñ wij zijn hier ghecomē om uwe sali
cheyt. Die prince antwoerde Als ick dā
salich weder ghecomē byn soe sal ick v ho
ten Die apostolen antwoerdē Het betaēt
dij bet datstu tot bekēnis coemsten eerstu
treckest striden op datstu victorie mogest
v̄wornen. Die prince seyde Ick sie datty
machtigher bist dan ose gbden ic bidde v
dat ghij ōs voersegghet dat eynde vandē
strijde. Die apostelen seyden Om datstu
weten saltsten dat dijn goden logenach
tich zijn soe beuelen wij hem dat si v ant
woerden gheuē des ghij hem vraghē sult
eñ als si segghen sullen dat zijs niet en we
ten soe sullen wij prouen dat zijt alle liegē
¶ Doe antwoerden die afgoden dattet
een groot strijt wesen solde eñ dat an bey
den siden veel volcks v̄slaghē solde wordē
Doe lachten die apostolen eñ die prīce sey
de. Ic sorch eñ ghy lacht. die apostolen
ātwoerden. En ontfirh di niet want die
vrede is hier mit ōs ghecomen. eñ morgē
te middaghe sullen comē legaten van dye
van indien eñ sullen hem onder di gheuen
sonder striden. Doe beghōden die bisscop
pen te lachen eñ seydē den prince. Dese de
willen dy sonder hoede doen wesen ōme
dat dijn viāden dy ōuersienlic ouer comē
soldē Eñ die apostelen seyden Wij en heb
bē dy niet ghesecht vā een maent te ōtbey
den mer enē dach eñ du sultse morgen mit
vrede verwinnē.
¶ Doe dedese die prince hueden omme
dat hy die der waerheyt seyde eer solde an
doen eñ omme die loghenachtighe te casti
den. Eñ des anders daghes ghesciedet dz
die apostolen ghesecht hadden eñ die prin
ce wolde die bisschoppen doen verbrādeu
mer die apostolen en ghehēgedes niet om
dat si niet ghesent en waren dē leuendē te
dode mer om dē doden leuēdich to makē
Die prince verwōderde hem waer omme
dat sise niet en lyetē doden eñ om dz si ghe
ne ghiftē ōtfanghen en wolden. doe leide
hise totten conick eñ seyde. Conic dit zijn
goden die v̄borghē zijn in eēs mēschen ge
likenisse.
¶ Doe die prince deñ voerseydē gokela
ren ghesecht had wat daer ghesciet was
seyden die gokelaers dit zijn ludē die den
rijcke valschelick v̄raden wolden. eñ dye
leydesmā seyde hem. of ghij dorfst stridet
mit hem Die ghokelaers seydē wiltu sien
dat si voer ōs niet en sallen moghē sprekē
soe doet hier voer ōs luden comē welspre
kende luden ende doruen si dan voer ons
spreken soe moechstu vrij segghen dat wi
dwaes eñ ōgheleert zijn. ¶ Eñ doemen
veel aduocatē voer hem brocht soe wordē
si stom dat sinz wisen en en cōdē haer mei
nighe eñ die gokelaers seydē totē coninck
Omme datstu weten salt dat wij goden
zijn soe sullen wise doen spreken. mer si en

sullen niet moghen gaen eo wi sullē se we
der doen gaen mer wi sullen doen dz si nz
sien en sullen unt opene oghen . Doe si dit
alle ghedaen hadden so leide dese leydsmā
dese aduocatē die sere bescaemt warē voz
die apostolen Eñ do dese aduocatē saghē
dat si snodelic ghecledet warē soe vsmadē
si se Symon seide Dicwijle sietmē dz ghe
schiet datmē in vergulde screnē snode din
ghen belloten heeft Eñ datmen in holten
screnē vele duerbare dinghē heeft ghelept
Eñ daer om so wie enich dinc begheret te
vercrighē die en merct niet die behaghelic
heit des gheens die dz draghet mer dz mē
draghet begheert hi . wilt ghi belouē dpe
afgodē te laten eñ den onsienlikē god aen
te beden soe sullē wi voer v voerhoeft ma
ken een truce eñ ghi sult die gokelaers ver
winnen Eñ doe si dit beloefdē eñ die apo
stolen een truce voer haer voerhoeft ghe
maect haddē soe ghinghē si weder in tot
dē coninck voer die gokelaers . Eñ doe se
die gokelaers niet verwinnen en mochten
mer allene dat si se bespotten soe worden
die gokelars toornich eñ deden comen ene
grote menichte vā serpenten Eñ altehāt
dede die coninc die apostolen comen ende
eñ si raepten hare mantelen eñ worpen se
op die gokelaers eñ seiden Jn ons heren
name en sterf niet mer die serpēten moetē
v quellen also dat ghi vā aart roepē moet
Eñ doe die serpenten haer vleysche atē so
riepen si als woluen . Eñ die coninc eñ dz
ander volc baden die apostolē dat si se lie
ten doden van die serpenten Doe seidē die
apostolē . Wijn ghesant om die dodē le
uende te maecken ende npet die leuende te
doden Eñ die apostolē deden een ghebeth
eñ beualen die serpenten dat si vut sughē
solden al dat venijn dat si in hē ghesoten
hadden eñ dat si daer na eweck gaen sol
den Eñ die gokelaers haddē meere ppneu
doe die serpenten hare venijnt wedē vut so
ghen dan si te vozens dedē doe si hare vle
sche eten Eñ die apostolen seiden den go
kelaers Dzie daghen sult ghi ppne hebbē
eñ daer nae sult ghi ghenesen op dat ghij
alsoe uwe boosheit wilt laten Eñ doe si
dzie daghe sonder eten ende sonder dzinc
ken eñ slapen gheweest hadden in groter
ppnē so quamē de apostolen tot hem endē
seidē Onse here en wil niet hebbē enighē
bedwōghen dienst dar om so staet op eñ
gaet ewech eñ doet dat ghi wilt eñ si ble
uen in hare boesheit eñ vloghē vā die a
postolen eñ si beroerdē alle dat volck van
babilonien teghē hem . Hier nae wort
eens princen dochter een kint draghende
eñ si gaf dat kint eneu heylighe dpake eñ
seide dat hij haer verkraft hadde eñ dat si
also wort draghende Eñ doe haer vader
ende haer moeder hem doden wolden doe
quamē die apostolē eñ waechdē welc tijt
dat dat kint ghebozē was Doe seiden si
Huden ter eerster vre vā den daghe . Dpe
apostolen seiden Brenghet hier dat kynt
eñ den dpake die ghi wroeghet Doe si dz
ghedaen haddē doe seidē die apostolē tot
den kinde Jn ons heren name so segt kin
dekyn ofte dese dpake dijn vader is Dat
kint seide . Dese dpake is suuer eñ heylich
eñ hi en besmitte npe zijn lijf Eñ doe de lu
den baden dat die apostolē vraghē solden
wie dat dit ghedaen hadde doe sedē die a
postolen Ons behoort die ōtsculdighe te
ōtbinden eñ niet die mildadighe te wroe

te wroeghen.

Exemael.

HEt ghesciede dat twee wrede beesten ghehieten tigriden liepen wt harē holen daer si in ghesloten waren. eñ doden hem allen die hem teghēs quamē. Eñ dese apostolen ghinghen tot hem eñ maectē se alsoe mackelijckē als of si lammerē waren gheweest Eñ doe die apustolen vā daer ghaen wolden soe verbatmen hem eñ si bleuen doe daer noch een gheheel iaer eñ drye maenden. eñ daer en binnen doepten si meer dan ix dusent menschen sonder die kinder. Die voergheseyde ghokelarē quamen tot een stat ghehieten sannir Eñ daer waren lxx bisschoppē van afgoden. Den beroerden si teghens die apostolen. dat sise solden doen offeren of doen doden

Doe die apostolen alle die prouincien doer ghegaen waren eñ si ghecomen waren in die stat om te predicken soe begrepē haer die voergheseyde bisschoppen mittē volcke eñ leydēse totter sonnen tempel Eñ die duuelen beghōsten vten afgoden te ropen wat is ōs eñ v apostolen des leuende godes. siet wij verbarnen sint dat ghi hier gecomē zijt Doe opēbaerde hem een enghel eñ seyde kyest vā een twee deser ludē verderfenisse of uwe martelie Eñ die apostolen seyden wij begheren dat dese bekeerret wordē eñ wij ghemarteliet.

Doe maecten die apostelē een ghestil eñ seyden. Om dat die duuelē in dese beelden zijn soe beuelē wij hem dat si wtgaē eñ brekense To hāt quamē daer wt twie zwarte moermānen eñ braken die beeldē Doe dat die bisschoppē saghen liepē si op den apostolen eñ sloghense doot. Mer vā den hemel quam dōder eñ blixem eñ scoerde den tempel in drien nochtās wast schone eñ claer weder. eñ de twee gokelers verbranden tot colen toe.

Die coninck voerde den apostolen in zijn stat ende maecte in haerre ere een scone grote karcke.

Exempel.

MEn vint bescreuē dat simon ghecruist was welck segghē ysidorus eusebiꝰ beda eñ iohānes beleth. wāt si segghē so si in egipten gepredict haddē keerdē si weder omme tot iherusalem Eñ na iacop de minre doot wort hi ghecorē bisschop tot iherusalem. Eñ men leest dat hi xx doden verwecte voer zijn doot. Doe hi dye karcke vā iherusalem langhe gheregeert hadde eñ hi c iaer eñ xx olt was in trayaē des keysers tiden wort hi gheuāghē van den rechter vā iherusalem eñ die dede hem zeer slaen eñ liet hem crucen dat zijt alle v̄wōderden dies saghen dat sulck olt man mocht v̄draghē die pinen des cruces

Norh tans soe segghen sommighen alsoet waer is dattet dese simon nietes en was die ghecruyst was mer het was een ander simon cleophas zoen iosephs broeder. Ende dit segghet eusebius in sinen cronifken wār ysidorus ende oec mede meyster eusebius dat si voerghesegget ende ghetughet hadden dat corrigeren si ende versekerent nae in horen gesten boecken ende cronijcken. Ende dit ghetughet oeck mede die wijse ende gheleerde man vsuardas in zijn martilogium dat hi beschriuet. Eñ aldus zijn dese apostolē ghematilijt doer die lieftē godes.

A

TE ierusalem sinte narciscus des bis schops dach die ouermits lijdsaemheit eñ gheloue seer vruchtbaer was

Op den seluen dach in die stat sidon sinte zenobij priesters eñ martelaers dach die onder diocletiano ghemarteliet was

B

IN anthiochiē sinte seraphion biscopes dach .die claer i lerighe was

Op den seluē dach sinte germanus dach die te capua biscop was welcs siele sinte benedictus indē hemel voerē sach Eñ.

C

TE romen sinte nemēlius diakē dach ende lucilla zijn dochter die onder galieno ende valeriano ōthoeft warē

IN Vermandoys sinte Quintinus martelaers dach .

Die legende van sinte quintijn

QVintinus was edel vā ghesiacht te vut die stadt vā romen endē hi quam in ene stede die hiete abiamen en dede daer vele miraculē Eñ bi den beuele vā marimiaen so vick hem de richter vā der stadt eñ dede hē slaen dat hij bi nae doot was Eñ daer leyden si hē in een kercker mer die enghel verloste hem ende ghinc int middel vāder stadt eñ predicten daer den volcke Eñ daer vincmē hem weder eñ men recten hem an een stake to dat men hē zijn aderē scoorde .Eñ men sloech hem mit raeuwe pezericken eñ men goot op hē siedende olie eñ pec eñ smolt .Ende hi bespotte den richter eñ die richter wort toornich eñ dede in zijn mōt werpen calc edick eñ mostaert Eñ doe hij noch vast in den gheloue bleef so bracht mē hem te veremande eñ men dede hem slaen twe naghelen int hoeft totten benē toe Eñ thien dede mē hem slaen tusschē naghel eñ vleysche Eñ daer nae dede hem die richter ont hoefden eñ dede dat lichame werpē in eē riuiere eñ daer lach hi lx .iaer in. Ende daer na vāt hē een vrouwe alds Wāt doe si stadelic in hare ghebede was so vermanede haer een enghel dz si voer te veremāde ende dat si daer op die stede solde sinte quintinus heyligh lichaem soecken ende dat si hē eerlic begroeue Eñ doe si tot dese stede ghecomē was mit grote ghesellscap Eñ doe si daer haer ghebede dede so begōde dat lichame altehāt te vlotē onbesmit eñ al ghehele mit soetē roke Eñ si begroef dat licham eñ si was te vozens blint ende doe vercreech si weder dat licht van hare oghē Eñ doe si daer een kerck ghestichtet hadde doe voer si weder te huus .

Die eerstē dach vā nouēber

D

DE hoechtijdt onser lieuer vrouwen eñ alre martelarē dye vā bonifacio den paeus ingheset was .Oyer die vierde paeus gregorius insette dese hoechtijt in alre heyligē ere te begaen .

Op dē seluen dach sinte benignus priesters dach Dese wort vā policarpo i walsche lant ghesant Eñ na dz hi vā terencio mit menigherhāde tormēten gepinighet was so wort zijn lichaem ten laetsten mit een glaue doorsteken eñ veruolden alsoe sine martelie .

Item te tiburborch sinte seuerijn monicks dach . Ende noch vele ander heyligh martelaren .ꝛc.

Die legende vā allen heylighen.

Alre heylighen dach was ghe ordineert om vier saken Eerst omme een tempel die ghewijt was Ten anderden omme te verhalen datmen after ghelaten hadde. Ten dorden om datmē die rokeloescheyt daer mede solde moghen verhalen. Ten vierden om datmē onse bedinghe te lichter solde moghen vercrighē.

Eerst was dese feeste gheset om dye wijnghe vāden tempel Wat doe dye van romen alle die werlt onder hem ghedaen hadden soe maecten si een altegroren tempel eñ daer soe setten si inden middēwert horen afgod eñ si setten omtrent hem alle die ander afgoden vāden prouincien die si onder hem hadden. alsoe dat si mit horen aensichten stōden ghekeert tot haren afgod waert Eñ wāneer enighe prouicie stack teghē romē haddē si ghemaect mitten duuelē dat die afgod vā dier prouincien keerde sinē rugge ten afgode waert vā romē. Eñ daer mede thoende hi dat hi teghēs hem stack. Eñ dan soe sendē die vā romen daerwarts een heer volcs eñ dwōghēse weder omme tot haerder heerscappiē

Die vā romē en ghenoechdē nz dat si in haer stat haddē die afgodē vā allē prouinciē mar si maectē by na oock elcken afgode vā elcker prouicien enem tempel in hoer stat tot horen loue. recht oft si heren hadden ghemaect vā allen prouincien. Mer omme dat alle afgoden daer niet en mochten hebben haren tempel. soe maecten si mit horen sotticheyt een meerre eñ een wonderlijcken tempel. meerder dan die ander tempel in die eer vā allē goden Wāt die bisschoppen vādē afgoden venseden hem umme den volcke te meer te bedrieghen dat si vā sibille dē si alre godē moeder hietē ghebodē waer. of si vā allē heydenē woldē hebbē seghe dat si hoer sonen stichtē soldē enen tempel.

Hier omme leyden si een fundament vā enen grotē tempel al rōt omme te thoenen in deser manierē vā ghesceppenis der ewicheyt vāden goden. Eñ om datmē dē tempel mitten stenen niet en hadde mogē weluen omme dat si alsoe zeer wijt was Eñ doet een stuck bouē der aerdē quam. soe droechmēt vol aerde eñ in die eerde saydemen dat ghelt eñ daer op soe wolfdemē den tempel alsoe hoghe lietmen die aerde

Eñ doe die tempel aldus volmaect was soe gafmen oerlof wye die aerde wt droech die solde beholdē alle tghelt dat hi daer in vonde.

Exempel.

Die vā romen slaeghē een pijnappele van metael eñ verghulden eñ maectē die bouen den tempel. Mem segghet dat in desen verghulden dinghe alle die prouicien die onder haer dominaci waren vā alle der warelt wonderlijcken daer in ghebeelt waren. Jae soe wie te romen quam dat hi mochte weten werwaert dat zijn prouincie lach. mer naemaels soe viel dyt of. eñ daer omme bleef bouen opten tempel een open ghat.

Exempel.

In focas des keysers tiden doe die vā romen weder omme christus eñ dier kerstenen gheloue ontfanghen hadden. Bonifacius die doe de vierde paus was

na sinte gregorius Int iaer ons herē ses hondert eñ vijf so verreech hi den tempel vā den keyser Eñ hi dede vut veghen alle die ourepnicheit vā den afgoden Endē hij heilichden dē tempele op den vijfstē dach vā meye in die ere vā alle martelaren endē hi hiete dese kerck sinte maria ten martelaren Eñ men hiete se nu sinte maria rotū da wāt doe en plach mē in die kercke dpe cōfessoren niet te vieren . Eñ om dat tot dese feste een grote menichte vergaderden vāden volcke eñ om dat si hem npet gheuen en mochtē tot dese vperinghe om dat ghebzec vā die lijftochte dar om ozdinierde een paeus die gregozij hiete dat mē deser festen vieren solde op dē eerstē dach vā nouember om dat dz volc dā te bet is voz sien vā lijftochten vā coozne eñ van wine Ende hi ozdinierde dat men alle dpe werelt doer desen dach vieren solde in die eere vā alle heilighē die te vozēs was ghewijt ter eren vā alle afgoden Eñ daer men die die veelhept der afgoden plach te oefenen daer louet mē nu die veelheit der heilighē Ten anderden was dese feeste gheset om verhalē datmen verlettet hadde want wi hebben vele heyghen ghelatē dat dat wi ghene feste ok en holden wāt wij en moghen se all niet vierē wāt daer so vele zijn Eñ oec om onse crācheit wāt wi zijn sieck eñ cranck eñ wi en mochtēs al npet doen om die cortheit des tijts wāt wi en soldē niet tijts ghenoech hebben Wāt sinte ieronimus secht in ene epistole die hi voer sine calendier scriuet dz gheen dach en is binnen den iaer is sonder den iaers dach dat zijn seuen martelaers in ghedodee Eñ dat om heeft die kercke wel gheozdiniert om

dat wi alle die heilighē niet vierē en moghen elc bisonderlinghe dat wi se doch allegader npet vperē en moghen waer ōme dat gheozdiniert is dpe heilighe daghe te vpereu . Daer toe secht wilhelmus anthiodozensis ses redenen . Die eerste is om die ere die wi gode doen dat wi hem eren in sine heilighē eñ om dat wi hē wōderlijke louen in sine heilighē wāt wie die heyligheu eert die eert bisonderlinghe dē ghenen die se heylich maecte Die āder is om de hulp vā ōse crācheit wāt bi ōs seluē en moghē wi ghene salicheit vertrighē Endē daer om hebben wi noot dz die heyligheu voer ōs biddē eñ om dat vā hem ōs mach wozdē gheholpē so doen wi hem ere . Ten derden om dat ōse salicheit solde vermeerderē Eñ om dat ōs onse hope eñ onse sekerhept sullē wozden vermeerdert vā die heilighe glozie die mē ons predickt op hare festen wāt of sterflike menschen also mochtē verheuē wozdē de ons ghelijc waren om hare verdientē also is oec te ghelouen dat wi oec sullen ilt dat wi dat vdienē wāt gods hant en is niet gherāct . Die vierde is om hare exēpelen nae te volghen want allmē hare feste viert so wozdē wij ghetoghē hem nae te volghen want versmaden wi bi hare exempelē dese eertsche dinghen so minnen wi die hemelsche dinghen . Dat vijfte is om die schult die wi die ene den anderen schuldich zijn want de heyligheu hebben van ons feste inden hemel want die heylighe sielen hebben blijmel schape van een sundaer die penitencī doet Ende daer om op dat wij antwoordē soe ilt recht om dat si van ons festen doen in den hemel dat wi oec van hem feste doen

inder aerden. ¶Die seste reden is
omme te vercrighen ōse salicheyt eñ eer
wāt als wij den heylighen eren soe doen
wij ōse saken eñ beiaghē ōse eer want ha
re feeste is ōse weerdicheyt. wāt als wij
ōse broeders eren soe eren wij os seluen.
wāt godlicke minne maect alle dinck ghe
meen. eertsche hemelsche eñ ewighe din-
ghen. Sōder dese reden secht iohānes vā
damasco noch ander reden dat is hoe wij
haren gheest eñ harē lichaem of hare hey
licheyt eren sullen eñ sommighe van dyer
reden worden ghenomē omme der heyli-
gher waerdicheyt. Eñ sommighe omme
die duirbaerheit van harē lichamen.
¶Haer waerdicheyt is vierehande.
want si zijn godes vrieden godes kinderē
godes erfghenamē eñ os leydesmannen.
Eñ hi secht dese waerdighe ghetuge Van
den eerstē iohannes inder euangtlieu Hy
ghaf hem macht kinder godes te wordē.
Vādē anderē iohannes inder euangelen.
Nu en salick v niet hyetē knechtē mer vriē
den. Vandē derdē paulus tottē romeynē
Sijn wi kinder so zijn wi erfghenamen.
¶Vanden vierden secht hi aldus Hoe se
re soldi pinē dat ghi een leydesman viden
mocht dat hi dy leyde tottē ōtsterflickē co
ninck eñ voer hem voer dy sprake. Dye
leydesmānen zijn die heylighen van onsen
gheslachten die gode voer ōs biddē Dese
eren wi als wi in god willen in hoer eren
tempelen maken daer wi hoer ghedencke
nis in eren. Ten anderdē neemtmē in dye
duyrbaerheit van haren lichaem Eñ daer
secht iohānes damascenus vier reden toe
eñ augustinus doeter die vijfste toe daer-
men mede openbaert die duyrbaerheit vā
den heylighen lichaem waren godes va-
ten cristus tempel. eñ bussen mit gheesteli
ke salue. godlike fonteyne eñ een reescap
daer die heylighe gheest doer weret wāt
eerst warē si godes vaten. Wāt hugo die
secht Godes vatē zijn die suuer cameren d̄
heylighē. ¶Ten anderden warē si cri-
stus tempel waer omme volchter nae dat
god ouermits verstādenissen in haere her
ten woende. Daer by segget paulus En
weet ghi niet dat v lichamen tempelen sin
nē des heyligen gheestes die in v wandelt
wāt god is een gheest
¶En soldemē dā niet hier om eren den
leuēden tempelen godes eñ tabernaculē.
Waer vā dat secht sinte iohā gultmōt
Die mensche heeft ghenoecht in die wan
den te stichten. mer god heeft ghenoecht
in des mēschen bekeren ¶Dauid ¶He-
re ic bemide die scoenheyt dijns huyses.
welcke scoenheyt. niet die scoenheyt dye
menigerhāde marmorstenen makē. mer
die ghemaect worden vā gracien. Die eē
ghenoecht den vleysche mer dāder maect
dē gheest leuēdich. die een worpt neder in
der tijt eñ bedrieghet die oghen. die and̄
sticht inder ewicheyt die vstādenissen
¶Ten dordē waren si busschen vā geest
telijcker saluen vā ghoeden roecke gheuē
de den heylighē reliquien. Eñ dit en twy
uelt nyemāt wāt of daer inder woestinē
wt een steenrotse water vloyede. eñ wt
een ezels kinnebacken sampson drāc doe
hi dorst hadde. soe en ist oock mede nz on
ghelouelick den ghenen die godes macht
weten ende die eer der heylighen die van
gode den here is dat wt der heyligher lich
amen vloyen saluē van ghoedē roeke.

Ten vierden zijn si fōteynē der godlijcker
lieften Daer om ghescreuē dese bleuē leuē
de in die waerheit eñ si staen mit vrijer te
ghenwordicheit voer gode Cristus heeft
ons ghegeuē die fonteynē der gesontheyt
zijnre heilighe reliquiē de ōs menigherhā
de weldaet gheuē. ¶ Ten vijfsten so zijn
si reescap daer die heilige gheest doer ple-
ghet te werckē Dit secht augustin⁹. Der
heilighē lichamē en sal men niet v̄smaden
mer mē sal se ereñ want doe si leefdē so be
setse die heilige gheest tot alle goede werc-
ken Eñ daer om secht paul⁹ Soect zijn ō-
deruindenisse die in mi spreket dat is chri-
stus Eñ van sinte steffen is gescreuē dz si
niet wederstaen eñ mochten die wijsheit
eñ die gheest die vut hē sprac Itē sinte am
brosius sprac in een exametro dat is de al
re duerbaerste dat eeñ mensche is herscap
der godlijcker stēmen eñ vutspreect mit li-
chamelike lippen die godlijcke ātwoorde
¶ Ten derden wert dese feste gheuiert eñ
is gheset om te verhalen v̄sumenisse wāt
al doen wi luttel santē festen nochtās die
wi doen die doen wi versumelick end̄ wij
laten in die feste vele achter ouermits ver
sumenisse eñ onwetenheit Eñ so wat wi
in der sancten festen versumelike doen dat
moghē wij al voldoen in dese festē eñ wij
mogoē ons suuerē vā onse versumenissen
Eñ dese redene is ghescreuē in den sermo
ne datmē op desen dach leset daer ald⁹ in
staet Het is gheordiniert dat mē in desen
daghē sal hebben ghehoechnisse vā allen
heilighē om dat so wat die menschelijcke
broscheit bi verghetelheit oft onwetende
of bi onlede vā wereltlike dinghē nie wel
volmaectelic en heeft ghedaen dat dat i de
se heilighe festen sal voldaen wordē.
¶ Men sal weten dat daer vierrehande
heilighē zijn vā den nyeuwē testamēte de
wi festelic vierē binnē den iare eñ die wij
te gader vierē in desen daghe om dat wij
hem voldoen solden die wi versumelic ge
uiert hebben. dat zijn apostolē martelarē
confessorē eñ maechden Eñ also rabanus
secht so zijn dese beteikēt bi die vier hoeckē
vā der werelt Bi oest so zijn beteikent die
apostolen Bi den suyden die martelaren
Bi noorden die cōfessoren Bi weste dye
die maghedē ¶ Die eerste dz zijn die apo
stolen eñ hare waerdicheit eñ hare vrucht
baerheit is opēbaer om dat si bouē allen
sancten zijn om vier saken. Die eerste is
in hoecheide vā waerdicheden wāt si zijn
die wijse princē vāder kercken eñ si sullen
sitten bi den ewighē richter eñ si zijn sote
hierders vā ons herē cudde. Bernardus
Het was betamelick datmen aldudanige
leraers ende hierders settede den mensche
lijcke gheslachte die sacht wesen solden eñ
machtich eñ wijse Sachte om dat si ons
goederierlic ontfanghen solden Machte-
lick om dat si ōs machtelic beschermē sol-
den doer den wech die toter stadt leydet.
Ten anderden zijn si bouē die anderen in
hoecheit vā machte Eñ hier of secht augu
stinus God onse here die ghaf macht sine
heylighen twalef apostolen bouen de na-
ture dat si se ghenesen solden bouē de hel-
sche duueleu dat si se verdriuen solden. bo
uen alle die elementen dat si se verwande-
len solden. bouen die siecke eñ crancke mē
schen dat si se vā hare sundē solden ontbi-
Ende oeck bouen den doot alsoe dat si se
versmadē solden. bouē die heilighe enghe

len dat si ōs heren lichaem maktn.
¶ Ten dorden zijn si bouen die ander.
omme die voerbaricheyt hore heylicheyt
eñ volheyt vā graciē die in hem was. soe
licht cristus leuē eñ zijn wāderinghe i hem
als een spieghel Eñ men bekēde in hem lu
den alsoemē die zōne bekēt aen hoer claer,
heyt eñ die rose aen hoer roeke eñ dz vuyr
aen zijn hettē. ¶ Hier vā secht gultmōt
op matheum Cristus sende zijn apostelen
als die zonne hoer radien eñ alsoe die rose
horen soeten roeck wt sendet eñ dat vuyr
sine vōcken op dat te ghelijckē als die zon
ne in haer radien opēbaert wort. eñ also
men die rose in hoer roke gheuoelt eñ also
men dat vuyr in sinen vōckē siet datmēse
alsoe bekende in horen doechdē crist9 craf
ten. ¶ Ten vierden zijn si bouen die an,
der in die craft hoerder oerbaerlicheyt
¶ Augustin9 ¶ Vādē verworpesten
eñ plompstē eñ luttelsten soe wordē si edel
ghemaect. verlicht eñ v̄menichuoudicht
die soete spraken. die claerste verstādenis
eñ die menichuoldighe schare der scarper
der welsprekēder eñ der leerers.

¶ Vādē martelaren.

Die ander partie der heyligē zijn mar,
telaren eñ hoer waerdicheyt is open
baerlic eñ vromelick. Menichuoldelic zijn
si ghepassijt. sonder haer bloetstortē. son
derlinghe in drye manierē. want soe ber,
naerdus secht soe zijn drye manieren van
martelien sonder bloetstortē dats sparich
heyt in oueruloedicheyt dat dauid hadde
eñ miltheyt in armoede die thobias had.
eñ suuerheyt in iōchedē die ioseph had in
egiptē. Gregorius secht datter drye mar
tilien zijn sonder bloetstorten. wi mogen
sonder yser martelaer worden op dat wij
int herte waerlick holden ghedoechsaem,
heyt Eñ in dien dat wij medeliden hebbē
op die ghene die in liden zijn. wāt hi seyt
Die rouwe heeft in ander ludē crācheyt.
hi draghet ōs heren cruce in zijn herte. eñ
datmen oeck die vrādē bemint daer bi seit
hi te verdraghen laster eñ den ghenē te be,
minnē die hem haet dats martelie in heme
lijckē ghepēse. ¶ Ten anderden soe is
si oerbaerlick Eñ dese oerbaerlicheyt was
den martelaers verlatenis vā allen sondē
eñ ghaf hem groet loen vā verdienten eñ
die ewighe glorie. want hem dit ghesciet
omme dat loen vā haren bloede ende hier
omme hietmen hoer bloet duyrbaer dats
vol loens. ¶ Augustinus ¶ Wat is
duyrbare dā die doot daermen die sondē
mede verlaet eñ den loen mede v̄ meert.
Cristus bloet is duyrbaer sonder sonde.
nochtans heeft hi oeck ghemaect zijnder
martelarē duyrbaer bloet daer hi zijn ge,
benedide bloet omme ghaf ten loen wāt
en maecte hi sine martelarē bloet nz duyr
baer soe en soldemē dat niet moghē seggē
Duyrbaer is in ōs heren aenscijn zijnder
heylighen door. ¶ Bernard9 ¶ Drye
dinghen zijn die der heylighen bloet duyr
baer maken. Dat is. Ruste vander pinē
Blischappe van nuwicheden Ende seker
heyde van ewicheden. ¶ Ende weten so
is ons luden van noede dat ons luden hier
in is drierehande oerbaer. Want die hey,
lighe martelaren dye zijn ons luden ghe,
gheuen tot een exempel omme te strijden.
Jan guldemōt seyt. Du kersten biste een
derten riddee. meynstu datstu sonder rech

ten verwīnen moechste eñ sonder strijt se-
ghe hebben. ghebruke dine cracht eñ stri
de vromelic mit dine macht. Stride vro-
melic in desen stride merct dine beloftē ne
met verstant in dine staet ansiet dine rid-
derscap dat du gheloeft hebste eñ dē staet
daer du toe ghegaen biste Eñ die ridder-
scape daer du dinē name to ghegeuē heb-
ste wāt om dese beloften hebbē si alle ghe
uochtē. om dese staet hebbē si alle v̄won
nen. mit dese gherechticheit haddē si alle
victorie. ¶ Ten anderden zijn ons die
heylighē ghelatē in patrone om ōs te hel-
pen wāt si helpen ons mit hare verdientē
Augustinus secht. O hoe groot is gods
goedertierēheit wāt hi wil dat der marte
telarē verdientē zijn onse hulpe wāt hi be-
proeuet die om dz hi ōs leren sul de wrijft
hi om ons te wīnen eñ hi wil dat hare py
nen zijn ōse profijt. Vā den anderē secht
ons sinte ieronim⁹. of die apostolen ende
martelarē doe si leefdē. nochtās bidden si
voer die ander doe si voer hē seluē ghesor-
ghet solden hebben. hoe vele meer mach-
tes hebbē si nu als si verwōnen hebbē eñ
ghecroont zijn Wāt moyses was een mē
sche eñ hi vercreech bi gode ghenade ouer
ses dusent mā Eñ nu als si bi christo zijn
sullē si dan min v̄moghē. Sinte paulus
secht dat hē van gode vergheuē warē in
den scepe cc. eñ lxxvi. sielen. eñ na dien dz
hi mit cristo is sal hi dā swighē. Die der-
de sancten zijn confessoren end̄ hare heilic
heit is openbar om dat si god in drie ma-
niere beliden Dat is int herte mittē werc
ken eñ mitten mōde wāt bilidē mittē her
ten en is niet ghenoech zōder beliden mit
mitten mōde Als ioānes guldemōt bewi
set mit vier redene. Op dat eerste secht hi
Die wortele vā belijdinghe is dz gheloue
van der hertē want belijen is die vruchte
des gheloues Daer om ghelijc dz also lā-
ghe als die wortel is leuede in die erde soe
datter noot dat zijn telgherē eñ bladē vut
schiet. mer en schiet si niet so verstaetmen
sonder twifel dat haer wortel verdorret is
in die eerde Also ist alsoe langhe als dz ge-
loue vā der herten gheheel is soe gheeft si
altoes belijdē in dē monde Eñ ist dat beli-
den v̄droghet in dē mōde so verstaetmen
dat dz gheloue vā der hertē verdroghet is
Op dat ander secht hi. vordert di mitten
herten te ghelouē eñ voer die mēscen niet
te belijden so batet oec datmē cristū belijt
mit ypocrijtscap al en gheloeftmē oeck nz
mitter herten mer of si di niet en vordert
die zōder gheloue belijen alsoe en batet di
oec nz te gelouē zōder belijen. Op dz der-
Op dz derde secht hi Ist cristo ghenoech
dz du hē kēneste al waert dz du hē nz beli-
deste voer de mescē so is di oec genoech dz
di crist⁹ bekent al en belijdet hi di nz voer
gode eñ ghenoecht di nz dz hi di bekēt soe
eñ ghenoerht hē oec nz dijn geloue. Op
dz vierde secht hi ist dz di ghenoecht waer
dz geloue vā der hertē so solde god dijn her
te alleen gescapē hebbē Nu heft hi di oeck
een mōt gescapē om dz du mittē herte ghe
louē sultste eñ mittē mōt belijen. Ten der
den hebbē si gode belijet mittē werckē ho
een in wercken gode beliet of lochēt secht
ieronimus ald⁹ op dz woort. Si segghen
dat si gode kendē end̄ secht Cristus is die
wijscheit die gherechticheit ende die hey-
licheyt die waerheit ende oec die stercheit
Men lochent oeck bi onwijscheyden dye

wijſcheden . bp ongherechtichepden dpe ghherechtichepdt . bi loghen die waerheit . bij die ſonden die heplichepdt . bp bloetheiden die ſtarchepdt . Ēn alſoe dickwijlen als wij ẏwōnen worden in ſondē ēn in quaetheden . alſoe dickwijl verlochenē wi gode Ēn alſoe dickwijl als wij wel doen ſoe beliden wij hem Die vierde zijn die maechden ēn haer weerdichepdt is opēbaer . eerſt om dat ſi bruden zijn des ewighen coninckx Ambroſius Wpe mach enighe ſcoenheit meer verſieren dan die dat ghelijck is dpe vāden alrehoechſten coninck ghemint is ēn hi ghepzijſt wordt vāden rechter ende vā gode ghehepliget is altoes bzupt . altoes ondertrouwet . Ten anderden wāt men rekentſe mitten enghelen . Ambroſius . Die ſuuerhepdt ghaet bouē die meſcelijcke natuer wāt daer mede worden wp menſchen ghelijck den enghrlen . mer dpe maechden ſeghe is meerre dan die engelen wāt die enghelen lenē ſonder vleyſch mer die mageden verwinen inden vleyſche . Ten dozden . wāt ſi zijn voerbariger dan die ander ſanten Cipzianus ſecht . die magedom is die bloem vanden kerſtelickē gheſlachte ſcoenhepdt ēn vercierhepdt van geeſtelijcker gracien ēn nuwe mare des louws ēn der eren volmaecter wozt ēn ōbeſmet godes beelde Ten vierden . Wāt men rekētſe voer ghetrouwe luden: Ēn wāt deſe voerbaerhepdt die de ſuuerhepdt heuet is voer die ghetrouwe is opēbaer bp vele renē wāt echtſcap maert den lichaem dzaghēde vucht mer ſuuerhepdt maert dz hert vucht dzaghēde .

Auguſtinus . Edelijcker vliegtp nu inden vleyſche nae te volghē een ēgelsleuē dā die ouermits dē vleyſche ẏmeert dat ghetal der mēſchē . wāt ſuuerhepdt is beter eñ ſaligerin dzachtichedē . mer nz dē bupt zwaer te makē mer omme dat herte te meerrē . wāt echtſcap baert kiderē des rouwe eñ ſuuerheit des blijſchaps Aug⁹ Die ſuuerhepdt en is niet ōdzachtich mer een eēdzachtighe moeder vā kinderē dper bliſcap . ouermits den man die du biſt here die veruolt die aerde mit kiderē eñ mit deſe den hemel . Hieronim⁹ Echt ſchap veruolt die aerde eñ magedom dat paradijs . Gilbert⁹ Magedom is een gheſtille vā ſorghen vrede des vleyſches verloſſinghe vān ſonden heerſchap vā doechdē . Hieronimus Alſoe vele is tuſſchen echtſcap eñ magedom als tuſſcen gheen ſonde te doen eñ wel te doē of ſcilt als die doern bp den roſe . Hieronimus Ick prijſe echtſcap om dat ſi mageden winnē ſo lees ic roſen wt dē doern eñ vter aerden gholt eñ wt dē ſcilpē paerlen Ten vijfden omme dat ſi vele vordels hebbē wāt die maechdē ſullē hebben die croen aureola . Aureola die croene ſal weſen die ſonderlinghe croen haers magedoms Ende ſi ſullen allene enen nuwē ſanck ſinghen . Ende ſi ſullen ghecleet weſen mitten ſelue clederen daer chriſtus iheſus onſe gheſontmaker mede ghecleet is ende oeck mede ſo ſullen ſi altoes dat lam nae volghen .

Ten vierden ſoe was deſe eerwaerdighe feeſte gheſtelt . omme dat wij te lichter vercrighen ſullen dat wij bidden omme dat te ghelijcken dat wij allen eerwerdighen heplighen eren . Ende dat ſi alſoe ghemeenlicken voer ons bidden ſellen . eñ

also te lichteliker gods bamherticheit ver
crighen sullen wāt ist sake dz dz onmoge-
lick is dat god veelre ludē bede niet en sol-
de wordē verhoort so ist seker dat dat her
de onghelijc waer dat alle heylighen dye
voer ons beden niet en solden vorden ver-
hoort wāt die heylighē bidden voer ons
mit verdienten eñ mit begheertē Mit ver
dienstē om hare weldadē in stade te staen
Mit begheerte om dat si begherē dz onse
begheerte ōs gheschien. mer dat en doen
si niet si weten dattet gods wille is Dat
op desen dach alle heylighē voer ōs biddē
ghemeenlic dat was ghetoont in een vi-
sioen dat gheschiede in dat iaer nae dz de-
se feste gheset was Doe op desen dach de
coster vā sinte peters kerck te romen van
ynnicheiden alle die altarē versocht hadd̄
eñ alle die heilighē aenghebedet hadde eñ
hi weder ghecomē waer tot sinte peters
altaer so wort hi slapende eñ hi sach dē co
ninc der coninghen sitten op enē hoghen
setel eñ alle die enghelen omtrēt hē staend̄
Doe quā die maget maria ghecroont mz
en blinckēde crone eñ haer volchde ene on
tallike scare vā maechdē Eñ die conic dye
stont teghē haer op eñ dede haer sitten op
ene setel besiden hem Hier nae quā een die
ghecleet was mit cameels hare eñ hē vol-
ghede ene grote menichte vā olde eersame
ludē Eñ een ander quā daer ghecleet mit
biscops ghewade eñ hē volghede een ghe
selscap also ghecledet Daer na quā en on-
tallick gheselscap mit hemelsche ridderscа-
pe Eñ daer na quā een grote scare vā me-
nigherhāde luden Dese quamē al te samē
voer des conics setel eñ si anbeden hem al
le al knyelende Eñ die ghene die mit bis-
scops habijt ghecleet was die begōde die
mettten eñ die ander songhē nae Eñ dese
enghel die den coster leide seide hē dit visi-
one eñ seyde dat die maghet die voer ghic
die moeder gods was Eñ die mittē came
len hare ghecleet was dat was sinte ioā-
nes baptista mitten patriarchen end̄ pro
pheten Eñ die biscops habijt an hadd̄ dz
was sinte peter mittē anderen apostolen
Eñ die ridders dat warē die martelaren
Eñ die ander scaren warē die cōfessorē die
daer al ōme voer den coninck quamē om
dat si hē danckē soldē vāder eren diemē hē
op desen dach dede in die werelt eñ daer si
hē ouer alle die werelt bidden soldē Daer
nae voerde hi hē in een āder stadt eñ daer
sach hi wiuē eñ mānen sulcke legghen op
guldē beddē. die āder sittē v̄blidēde ouer
die tafele mit godlycke weelde Ander die
sach hi naect eñ ellendich hulpe biddende
Eñ hi seide dat dit dz veghevuer was Eñ
hi seide dat die oueruloedighe warē de sie
len die vā hare vrienden grotelic ghehol-
pē warē eñ die daer ī armoede waren dat
mē die ī die werelt niet en ghedochte Eñ
hi hetē hē dz hi dē paeus seggē solde dz hi
nae alre heylighē dach settē solde alre sielē
dach om dz mē op dē dach ghemene wel-
daden doen solde ouer die sielē die ghene
zōderlinge weldaet crighē en moghē.

E

Die ghehoechnisse van alle ghelouī-
ghe sielen.

Te romen sinte eustachiꝰ die oec placidus
hiete eñ zijns wijfs theopista mit hare ki
kinder agapito eñ theopistus

In loadicia sinte theodotus biscops
eñ confessoers dach.

Te viennē sinte georgius een voerbare bisschop inder seluer stadt. Eñ noch vele meer ander.

Die legende vā allen sielen.

Alre sielen ghedēckenisse viertmē op desen dach. omme dat die sielen die ghene sonderlinghe hulpe en hebbē dan sullen worden gheholpen mit gemeyne hulpe Wāt petrus damiani secht doen sinte idolio hoerde datmē eenpaerlijcken hoerde in cicilien die duuelen roepen eñ claghen dat die sielen wt haren lande warē verlost by aelmissen eñ mit bedinghē ordineerde hi in zijn cloester datmē na alre heylighen dach vierē solde alre sielen ghehoeghenisse Eñ dit wort vā alle die karck gepresen. Hier machmen vā tween dinghen sien. Eerst die te reynighē zijn Ten āderē vā haer hulpe. Of eerst salmē drye dinghen sien. Eerst wye si zijn diemē reynighet Ten anderen by wyen si ghereinighet worden Ten dorden waer si ghereynighet worden.

Drye manieren zijn vādē ghenen die ghereinicht worden Die eerste zijn de ghene die steruē eer si voldaen hebben dat hē ghesettet is. Mer nochtās soe mochtē si wel alsoe groten rouwe hebben dat si alle hoer sonden daer mede of doen solden eñ te hāt tot hemelrijck varen al en hadden si niet voldaen dat hem gheset waer want berouwenisse is een groet ghenoech doē voer die sonden. Jheronimus segt. Voer gode en vermach niet soe veel den tijt der penitencien als die rouwe. noch deruē vā ethen en vermach niet soe veel als dat doden der sonden. Mer die niet voldaen en hebben haer penitēcie eer si storuē si worden ghereynighet mitten veghevuyr ten si dat yemāt vā haren vrienden voer hem voldoen.

Exempel.

Men leest hoe datmē penitenci een ander beuelen mach in vier sakē. Die eerste sake is datmēse een ander beuelē sal dz dit voldaen meer wesen by des biechtuaders wille Die ander sake is datmēse vwādelen moet om des gheēs noet diet te doene heuet wāt hi moet wesen in alsulkē staet dat hijs selue niet en solde moghen doen. mer dat hi noot heeft datmē hem hulpe. Dat dorde is vā des gheeus wegheu die penitēcie ōtfaen sal. dat is dat hi si in godlijcker lieften die dat ghenoech doen ende die penitēcie doet wesen volmaect. Dat vierde is vander pinen wege ghewarige deylinghe dat is datmen een minre pinen moet verwādelen in eenre meerre. want een mensche voldoet bet god. dat hi selue zijn penitencie doet dan een andere voer hem Wāt die is dryerehāde pijn. Deerste is eyghen eñ willighe. eñ alremeest doet dese ghenoech. Die ander is eyghen ende niet willich. eñ die is inden vegevuyr. Die dorde is willich eñ niet eyghē. alsoe is indtn verwādelinghen voergheseyt. eñ dese voldoet min dā deerste om dz si nz eyghen en is. eñ meer dā die ander om dz si willich is. Mer nochtās al valtet dat die ghene daermē peniteucie voer ontfaet tot voldoen starft. nochtā moet hi inden veghevuyr daer van ghepinighet worden. mer nochtans ouermits dyer pinen die hi ghedoeghet. Ende die de ander voer hem doet. soe wordt hi te eer verlost

waat onse here ieſus die rekent ſine pyne eñ der ſielen pynē te gader waer bi hi ſolde in den veghevuer hebbē gheweeſt twe maendē so mach gheſchien dat hi binnen ene maent verloſt mach werden nochtās en mach hij nūmermeere daer vut comen voer dat die ſchult betaelt is mer als dye ſchult dā betaelt is datmē daer doet dz is des gheens die dz doet eñ het wederkeert in ſinen ſchote Ende en heeft hi des niet te doen so keert dat in der kerckē ſchote ofte dat helpet enē anderē die hem naeſt is die indē veghevuer lecht.

Die ādere die int veghevuer varen dz zijn die ghene die voldaen hebben die penitencien die hem gheſet waren mer ouermits des prieſters verſumelheit so en waſ ſi bi auōturen niet groot ghenoech Dese die moeten voldoen int veghevuere dat ſi te luttel in in dit leuen voldeden ten ſi dat dat grote berou voldede wāt god die dye mate vāden ſundē weet eñ vāder pinē hi toedoet die pine alſo dat behoorlic is om dat ghene ſunde onghecaſtÿet en bliue. waer bi die penitencie die gheſet is ofte ſi is meerre ofte minre of ghelijc Is ſi meerre ſo ſal hem dar comē tot meerre glorien dat hi meer doet Is ſi ghelijc ſo iſt oec genoech die ſunden daer mede of te doen Is die penitencie minre ſo ſechtmen dattet te luttel is dat voldoet god mit ſine gherechticheit oÿer vā die ghene die in haer eynd̄ om penitencie roepen. Hoort wat ſinte auguſtinus ſecht die ghedoopet is corteliC hi ſterft ſekerlic Een menſche die wel leeft hi ſterft ſekerlic mer die int eynde peniten cie doet endō dan verſoent wort verſchept hi ſeker vā hier des en bin ic niet ſeker. eñ daer ōme holde dat ſeker ende laet dat om ſeker Sinte auguſtinus ſecht dit om dat die zōmighe luden pleghē meer rouwe te hebbē vā node dā van wille eñ meer van weſe dā van liefte der glorie.

Die derde die int veghevuer comē dz zijn die ghene die mit hē dermaerts dra ghen holt hoy eñ cat. Dat zijn die ghene die in hare rijcheden nochtās onder gode hem holdē mit vleeſchelijcker begheerten wāt haer vleeſcelike begheertē daer ſi in legghen zijn hare huſen eñ haer wijuē eñ haer goet niet. nochtās dat ſi yet vor gode ſetten deſe zijn beteikēt bi dien dinghē eñ ſi ſullen verbrant wordē nae hare mate van liefden. of te langher als holt. cor ter als hoy ofte dat alre cortſte als cat Eñ alſoe als auguſtinus ſecht Al en is dz vu re niet ewich nochtā ſo is dat wāderlicke ſwaer wāt dat gaet bouē alle pinē die ye yemāt doghede in deſer werelt in dat leuē Nye en vantmē allulcke pine in deſe leuē al hebben die martelarē alre grote pyneu gheleden op der eerden.

Op at dander dat is bi wien die ſielen gherepricht wordē So ſalmē weten dat ſe die duuelen pynighē eñ repnighē eñ niet die goede enghelen wāt die goede en ghelen en quellen die goeden niet mer dye goede enghelē quellen die quade ende die goede. ende die quade quellen die quaden Nochthrans mach men wel ghelouen dz die goede enghelen dicwijle haer bueds eñ haer gheſellen vanden eñ troeſten Endē ſi vermanē hem dat ſi ghedoechlaemlijck verdraghen Si hebben oeck anderen troeſte om dat ſi ſeker zijn in die ewighe glorie comen wāt ſi hebben ſekerheyt vā glo.

rien . nochtās minder dā die ghene dyer in zÿn mer meerder dā inden weghe zÿn . Want der gheenre lekerhept die inder glorien zÿn is sonder arbeidē eñ sonder vresen wāt si ōtbeydese niet om dat sise hebben eñ niet en ōtsien te verliesen mer der gheenre lekerhept die indē weghe zÿn . die indē weghe zÿn die is mit ōtbeydē eñ mit vresen Eñ die indē weghe vuyr zÿn die is in dz middē waert wāt si is mit ōtbeydē seker wāt si ōtbeydē die glorie sondē vresen . ende omme dat si horen vrien wille hebbē al vast ghemaect . soe weten si dat si nymmermeer sonde en solde moghen doen .

Wÿ hebben oec noch anderē troest . wāt si hopē datmē hem helpt .

Exempel .

Met ghescieden dattet waer is dat dye duuelen die sielen niet en pinighē mer si worden ghepiniget bi godes gherecht Opt dorde waer die sielē ghepiniget worden soe salmē weten dat si wordē ghepinighet in een stat die bÿ der hellen is dyet veghevuer hiet soe wÿse ludē segghen Al segghē sommighe dattet inder lucht is of in die vuerige aerde daer die zōne rechte ouer ghaet . mer nochtā wordēder vele gepynighet op menigerhāde stedē bi dē wille godes . eñ bi vele saken om dat si lichtelÿckē wordē ghepinighet om haerstelic vloslt te worden of omme ōs te leren . of om die miscdaet die si in die stat miscdede . oft omme pemāts beden wille . Eerst ghescriet omme hoer lichte pine Als gregorius secht dat sommighe sielen gherepnighet worden in saduen . Ten anderden omme dat si te eer verlost solden worden omme dat si den anderen haer noot moghē open baren . eñ vā hem hulpe epschen eñ alsoe te eer verlost te worden .

Exempel .

Een leest vā enigerhāde villchers dye inden heruft vischedē eñ vinghen een stuck ÿs voer een visch eñ vblidē hem om dat haer billchop ghepynt was vā brāde in zÿn voeten eñ si lepdē dat ÿs ōder sinen voeten eñ hi hadder groet solaes vā .

Op een tÿt hoerde hi een stemme vā enē menschē vten pse doe bezwoer hem de billchop te segghen wie hÿ waer eñ hi sep de Ic ben een siel die in dat verurozen ÿs worde ghepinighet omme mÿn sonden . Eñ ick solde wordē vloslt woldestu xxx da ghē lanc ouer mi telckē een misse lesen . Doe die billchop half die missen ghedaen had eñ hi hem tot een ander misse berepet had dede die duuel dē volcke vaader stadt ōder een vechtē eñ die billchop wort gheropē omme dat gheruft te doen stillen . Des anderē daghes beghan hi weder de missen voert te doen eñ doe hi dē tweden deel vander missen ghedaen hadde quam daer een groet heer voer die stat liggē eñ van noede moeste hi oeck die misse laten . Eñ daer nae beghōste hi die missen weder Doe hise al ghedaen hadde totter laetster toe eñ hi die beghinnē solde ōtstack al die stat eñ zÿn huys Eñ doemē hem sepde dz hi die misse liet antwoerde hi Al solde alle die stat verbranden ick en salder die misse niet omme laten te doen .

Ende als die ghoede billchop die misse ghedaen hadde soe worde dat stuck ÿs ghesmolten ende dat vuyr dat si saghen ende meynden dat voer alle wech als een bedrieghenisse van dyer stadt ende ten de

de gheen scade. ¶ Ten derdē om onse
leringhe om dat wi weten sullen dat dye
dat die sundarē grote pine liden Alsoe dat
te parijs gheschiede eñ also die cātor van
parijs scriuet wāt alsoe meister filobat se-
re een scholier die sieck was badt dat hi to
hem comē woude als hi doot waer eñ hē
van sine state segghē Eñ na sinen doot, so
openbaerde hi hē mit een cappe ghemaec
ket vā perkelmēt die al vol gescreuē was
mit sophismata eñ hi was binnen al ghe-
dect mit vlāmen vā vuer Eñ zijn meister
vraechde hē wie hi waer Eñ hi ātwoerde
Ick bin die scolier dye di beloefde tot di te
comē Eñ hi vraechde hem van sinē state.
Eñ hi sede. Dese cappe verweghet mi me
re eñ verdrucket mi meer dā of ic enē toor
ne op mi hadde si is mi ghegheuē te dra-
ghen om die glorie die ic hadde in mine so
phismaten Eñ dz vuer daer die cappe me-
de ghedect was opt velle dat is mi ghege
uen om die houerdighe eñ menigherhan-
de cleder die ic droech eñ dese vlāme brant
mi sere Eñ doe die meister seyde dat dz een
lichte pyne was so seide die dode hē dz hij
sine hant voertstac Eñ doe hi sine hāt vor
ghestekekē hadde so liet hi daer op vallen
een luttel sweets eñ doerboorde des mey-
sters hant eer dz een ghescutte solde heb-
ben ghedaen eñ hi wort daer seer of ghe-
pinicht Eñ die dode seide Aldusdanech bi
ick ouer al. Dese meistet also hi verueert
was ghewordē om des mās pine so doch
te hi die werelt te laten eñ in een closter te
gaen. ¶ Ten vierdē om die misdaet de
si ghedaen hebbē in een stede wāt augus
tinus secht dat die sielen somtijt haer ve-
ghevuer doen in steden daer si in sundigē

Eñ hier om bescrijft gregori⁹ eem exēpele
in dyalogo dat een priester was die gher
ne plach te baden eñ hi vant een man den
hi niet en kende altoes bereyt tot sinē dien
ste eñ hi diende hē altoes nerstelic Eñ doe
hi hē gaf op enē dach een ghewijet broot
voer een benedixie eñ voer dat liden zijns
arbeydes so ātworde hi droeflick. Vader
waer ōme gheefstu mi dit. Dit is heilich
broot mer ic en mach dat niet eten wāt ic
was hier voermaels here vā deser stat eñ
ic bin hier nu gheset int veghevuer na mi
nen doot. eñ ic bidde v dat ghi dit broot
gode offers voer mine sunden eñ dā sulste
weten dz du ghehoort biste als du hier co
mes te wassen end du mi hier niet en vin-
des Eñ dese priester pascasi⁹ seide een we-
ke lanc alle daghe een misse ouer hem Eñ
doe hi daer weder quā se en vāt hi hē nyet
¶ Ten vijten om eens heiligē bede alsmen
leest dat patricius een veghevuer v̄creech
in yerlant eñ daer of is ghescreuē na bene
dictus dach. ¶ Op dat ander dat is
vā die hulpe dat die sieckē moeghē hebbē
daer salmē drie dinghē op merckē. Eerste
van die hulpe die men doet Ten anderden
daer men se ouer doet. Ten derden die se
doet. ¶ Op die hulpe die men doet zijn
vier manieren die sonderlinghe den doden
helpen Dat is de goede ludē. eñ der vrien
den bede. ende haer aelmissen eñ die mis-
sen ende vasten Dat beden vāden vriendē
delpt den sielen Eñ dat is openbaer bi een
exēpel dz gregori⁹ scriuet in paschasio dye
een man was van wonderlijcke grooter
heilicheden. Ende doe si in dien daghen
te romen twee paeusen hadden ghecoren
ende doe dye kercke daer nae op den enen

ouer een droeghen soe sette paschasius al-
toes den ãderen voert als ouermits dwa
linghe. eñ daer in bleef hi totter doot.

Doe hi doot was eñ op die baer stõt
quam daer een beseten mẽsche die hem an
taste eñ wort v̇lost

Exempel.

DOe germanus bisscop vã capuaneñ
te baden ghinc vant hi daer staen die
voerseyde paschasium om hem to dyenen
Die bisschop wort verueert eñ vraghede
hem wat hi daer dede. Hi seyde dat hi ghe
set eñ ghewijst was tot dier pinen alleen
omme dat hi zijn ghoetdũckẽ hielt tegen
die ander in die kyesinghe die voer gheseit
is eñ hi bat hem dat hi gode voer hem ba
de Eñ hi seyde dat hi hier bi weten soude
als zijn bedinge verhoert als hi daer wed̃
quaem eñ hem daer niet en voude. Als hy
voer hem gebeden hadde eñ na luttel da-
gen daer weder quam en vant hi hem doe
daer niet eñ tgebet was verhoert.

Hoe die doden tgebet der leuẽdiger be
gerẽ is opẽbaer i een exẽpel dz de cãtor vã
pariis bescriuet.

Exempel.

HEt was een man die van ynnicheidẽ
als hi voer een karchof ghinck soe sey
de hi De profundis Eñ doe hem zijn vian
den iaechden ouer een karchof soe stõden
die doden op. eñ elck hadde in zijn hãt si-
ne ghetouwe vã zijn ãbocht eñ si bescud
den hem eñ v̇iaechdẽ zijn viãden.

Exempel.

PEter van clungi segt datter een pape
was die anders gheen misseu en las
dan ouer die doden. eñ daer omme setten
die bisschop vã sinẽ dienst. Als die biscop
eẽs ouer dẽ karchof ghinck soe stõdẽ dyt
doden op eñ seyden. Dese biscop en heeft
õs gheen misse laten doen eñ hier en bouẽ
heeft hi õse pape benomẽ mer en betert hi
dat niet soe sal hi storuẽ. Daer nae absol-
de hem die bisschop eñ hi dede voert aen ze
re gheerne misse ouer die doden.

Die ander manier vã hulp is dat hẽ
aelmissen helpen. Hier vã is ghescreuẽ in
den boeck machabeorum. dat die starcke
mã iudas nae dien dat hi een somme van
ghelde ghemaect hadde sende hi tot iheru
salem thien dusent põt siluers datmẽ daer
offeren solde voer die dodẽ. om dat hi rech
telic eñ gheestelic pensede om die verrisenis
se. Eñ hoe zeer dat die dodẽ aelmissen hel-
pen. daer of segghet gregorius een exem-
pel in dyalogo.

Exempel.

EEn ridde wort gheuoert wt den lich-
aem eñ hi quam haestelick weder eñ
seyde wat hem ghedaen was. wãt hi sey
de dat hi ghenoert was tot eender brug-
ghen daer een zwart stinckende vloet on-
der liep Eñ doe hi ouer die brugghe quã
soe quam hi in enen camp die vol was vã
welrukende bloemẽ. Eñ hem dochte dat
daer waren verghaderinghe vã menschẽ
mit wittẽ clederen ghecleet eñ si wordẽ ge
saet vãder groter soeticheyt der blomen.
Eñ dese proue was op die brugge so wie
datter niet ouerlidẽ en mocht dat hy dan
viele in die stinckende dõcker vloet. mer
die hier ouer ghinghẽ quamẽ tot dese soe
te stat. Eñ doe daer die ridder quam sach
hi een die peter hiet die verladen was mit
enen groter laste van yser. Eñ doe hi vrae
ghede waer om dat die man doghede soe

wort hem ghesecht. dit lijdet hi daer om
wāt alsmē hē yet beual te doen van wrv-
ke dat hi dat dā meerre dede vā nydicheit
dā van ongherechticheit. Eñ hi seide oec
dat hi daer een pellegri sach die dese brug
ghe also stoltelic ouerghinc als hi heilich-
lic gheleeft hadde. Een ander was dye
steffen hiete doe hij daer ouer ghaen solde
so viel hi daer of eñ bleef half op die brug-
ghe eñ half daer of Doe quamen vut dye
vloet zōmighe swarte morianē eñ toghē
hē mitten benē nederwert eñ ander witte
luden toghē hem mitten armen opwert.
Eñ doe si aldus stredē soe quā dese ridder
die dit sach weder tot sine lichame mer so
wie daer verwā dat en mocht hi nz wetē
Eñ daer in machmē verstaen dat de almis
sen die steffen dede hem daer comē te hul-
pe in desen stride wāt in dē datmē hē mit-
ten benē nederwaert toech eñ mittē armē
opwert daer in v̄staetmē dat hi nyet wel
wederghestaen en hadd̄ sine vleische. eñ
dat hi gherne almissen gaf. ¶ Dat die
missen die doden oec seer helpen dat wetē
wi bi vele exempelē. ¶ Gregorius secht
in dyalogo dat daer een monick was in
zijn cloester die iustus hiete Eñ doe hi ster
uen solde seide hi dat hi heimelic hadd̄ dre
gulden eñ doe hi was in desen rouwe dye
hi hier of hadde so sterf hi Eñ gregori⁹ die
beual den brueders dat si zijn lichaem mz
die drie guldē grauen solde in die misse eñ
dat si segghē solden. Dijn ghelt si mit dij
int verlies Ten laetsten beual gregorius
een vā den brueders dat hi xxx. daghe o-
uer hem misse dede Eñ doe hi dit voldaen
hadde so opēbaerde hem dese dode op den
dertichsten dach een vā den brueders end̄

seide Tot nu toe heeft mi qualic gheweest
mer nu is mi wel wāt huden heb ic dz ge
selscap der heylighē engelē ontfangē wāt
het is menich werf vertoont dat die misse
niet alleen en helpt die dodē mer oec dē le-
uenden Wāt gregorius secht secht oec dz
een man was die siluer groef in een steen-
roedse eñ die steenroedse viel op hē end̄ do
de alle sine ghesellen eñ hi bleef an een side
vā dye steenroedse mer hi en mochte daer
niet vut comē Eñ om dat zijn wijf meen-
de dat hi doot gheweest hadde so liet si al
le daghe misse ouer hem doen eñ si offerde
ouer hē broot eñ wijn eñ een keerse Ende
die duuel hadde des nijt eñ quā dē wijue
te ghemoete drie dage die ene na dē ande-
ren eñ hi seide haer dat die misse ggedaen
was eñ dat si om niet ghinc Eñ also liet si
drie daghe die misse achter Eñ hier na soe
groef een āder in die steenroedse eñ hi hor
de eens mās stēme in die steenrodse roepē
eñ sede. houwet sacht wāt op mijn hoeft
lecht een grote steen. Eñ ooe hē dese man
ontsach eñ vele volcs v̄gadert hadde ōme
dit gheroepe te horē so groef hij weder eñ
horde dz selue gheroep Doe ghinghē si al-
le naerder eñ seidē wie bistu Hi ātworde
eñ seyde Houwet sachtelick wāt op mijn
hoeft lecht een groot stene Eñ si groeuen
vā besiden eñ quamē tot hem eñ vonden
hem ghesont ende toghē hem vut Ende si
vraechden hem hoe hi daer also lāghe tijt
leuende was ghebleuē Eñ hi seide dat hē
alle daghe sonder drie dage quā een broet
ende een canne wijns ende een barnende
keerse. Doe zijn wijf dit hoorden doe soe
verblide si haer sere end̄ si bekende dat hi
daer leuende ghebleuen was mit hare of-

ferhande. eñ dat haer die duuel hadde be-
droghen dat si die drye daghen gheen mis
se en had doen lesen. dit ghesciede te ferari
en it bischdom vā garnoble.

Exempel.

GRegoris secht vā enen de scipbrakich
was in die zee eñ een priester dede o-
uer hem misse eñ hi quam weder vter zee.
Eñ doemē hem vreghede hoe hy ōtghaen
was soe seyde hi datter een tot hem quam
doe hi int midden vāder zee was Eñ doe
hij dat broet gheghetē hadde doe worde
hi weder ghesont eñ starck. Men nam hē
in een scip dat voer bi hem eñ men vāt dz
hi dat broet ōtfinck tot den tiden doe dye
priester ouer hem misse dede.

Die vierde manier dat de sielen helpt
dat is datmē ouer hem vastet Daer vā so
secht gregorius aldus Der doder sielen de
wordē in vier manierē verlost. dats mittē
offer. eñ mitter heylighē bedinge. eñ mit
harē vrienden aelmissen. eñ mit haer ma
ghe vasten. Oeck helpt hem die peni
tēcie die hoer vriēden ouer hem doen. hi
er seit een leerre een exempel.

Exempel.

HEt was een wijf die in wanhopē vie
le nae haers mās doot doer armoedē
eñ haer opēbaerde die duuel eñ seyde haer
dat hijse rijck maken solde wolde si sinen
raet doen. Doe zijt hem beloefde soe hyet
hi hoer eerst dat si arme luden herberghen
solde. eñ stotēse des nachtes vten huyse.
Ten anderen dat si des nachtes gheeste-
licke personē herberghē solde eñ latē haer
ōcuysscheyt mit hoer pleghē Ten dorden
dat si mit haer clappē inder karcken dien
dienst godes belettē solde Ten vierdē dat
si dat nymmermeer biechtē en solde. Ten
laetsten doe hoer die doot an quam eñ doe
haer zoen hoer vmaēde dat si biechtē sou-
de seyde si hem wat si beloeft had. want
dat biechten en mochte haer niet baten.
Mer doe hi haer aenlach mit tranen ende
hy louede dat hi die penitencie voer hoer
solde doen. soe beghan si rouwe te vercry
ghen. ende si sende hoer zoen omme enen
priester. mer eer die priester quaem vyelen
die duuelen op hoer eñ si storf vā anxt eñ
vā vresen. eñ die zoen biechte dien sonden
voer hoer eñ dede penitēcie Eñ als hy dye
penitencie voldaen hadde dācte hem zyn
moeder vā haer vlossinghe.

Den sielen helpet oeck oflaten vāder
karcken daer vā leestmē een zeer schoenen
exempel vā enē ridder.

Exempel

DEn legaet badt vāden paeus enē vro
mē ridder dat hi int lant vā albanen
wolde stridē inden diēst der heyliger karc
ken omt aflaet datter toe stōt. Eñ hi voer
daer eñ bleef daer xv weken ouer zyns va
ders siel mit xl mānen. Eñ daer nae open
baerde hem zijn vader claerder dā die zon
ne eñ hi dācte zijn zoen daer van.

Op een ander dat is vanden ghenen
daermen weldaden ouer doet salmen vier
dinghen mercken Eerst wye si zijn de wel
daden moghē helpē. Tē anderē hoe si hē
helpē moge Ten dordē of si hem allē euē
ghelijc helpē Ten vierdē hoe si weten mo
die weldadē diemē ouer hem doet. Vādē
eersten is te wetē dat alsoe augustinꝰ segt
Alle die hier storuē si zijn herde ghoet oft
herde quaet ofte in maten tusschen beydē
die hulp dyemē doet doer die zeer ghoede

dat zijn dancke die mē doet ouer die har-
de quade zijn ewighe vertroestinghe van
den minderē eñ ouer die matelijcken goet
zijn. so zijnt suueringhē Dese hiet mē har
de goet die na dē doot niet en lidē veghe-
uuer noch helle Eñ van desen soe zijn drie
manierē Dat zijn gedoopte kinderē mar-
telarē eñ volcomē ludē dat zijn si die vol-
maectelic gheleeft hebbē Eñ hebben ghe-
sticht golt siluer eñ duerbaer stene dat is
die liefte gods ende de liefte haers euē ker
stens ende goede wercken soe dat si nz en
dēcken die werelt te behaghē mer god a-
lene Eñ al daer dese somtijt daghelixe sen-
den. nochtās so werden die sundē vteert
mitter herten vā godlijcker liefden als en
dzopel waters in een vuer wort verteert
daer om en voerē si niet vā hene dz te bar-
nen is Die dā voer yemāt vā dese drie ba-
de in der manierē of enighe weldaden wz
hem dede die dede hem onrecht Alsoe au-
gustinus secht Die voer een martelar bid
die doet hem ōrecht Oyer die voer enē goe
den menschе bidt daer hi vā twifelt of hij
in hemelrijc is dan solde die bedinghe zijn
lof eñ danck eñ si soldē comē tottē ghenē
die se dede als dauid secht Oijn ghebede
sullē weder kerē in minē scoot Desen drie
wort terstōt den hemel opghedaen als si
sterue eñ si en hebbē gheen veghevuer eñ
dit is beteikēt bi deñ drien dē die hemel ōt
daen mas wāt doe cristus ghedopet was
doe wort hē die hemel ontdaen. Lucas.
Doe jesus ghedopet was endē hi bede soe
wort hē dpe hemel ōtdaen Eñ daer bi es
beteikēt dat die hemel ontdaen wort alle
den ghenē die ghedopt zyn waer si iouck
of olt zijn dz si dā storuē so voerē si terstōt
in dat ewighe leuen wāt doopsel mit die
cratte vā cristus passie die suuert dat van
alle sunden. Ten anderden wort den
hemel ontdaen sinte steffen Jn der apol-
telen werck Siet ic sie den hemel ontdaen
Daer bi so is beteikent dat die hemel alle
martelarē ontdaen wort alsoe dat si daer
ter stōt in varē als si sterue Eñ al hadden
si pet an hē dat te barnē waer hare passie
suuert dat al. Ten derdē was de hemel
ōtdaen sinte ioānes euāgelista Jn apoca-
lipsi Jc sach een doze ōt daen idē hemel Eñ
daer is bi beteikēt dat is bi beteikēt dz de
volmaecte luden die alle hare penitencien
voldaen hebbbē eñ gheen daghelixe sun-
den en hebbē Eñ doen si dat mit godliker
liefden ofleghen desen wort terstōt dē he-
mel ontdaen als si sterue Die in de hel
le varē zijn har de quaet eñ wilt mē die ghe
ne die in die helle vareē eñ de vdoemt zijn
in ghene manier en soldemē daer voer bid
den Als augustin? secht Wiste ic dz mijn
vader in die helle waer ic en bede nz meer
voer hē dā voer den duuel. mer dede men
enich goet werc ouer yemāt die vdoemet
warē welcker vdoemenisse mē niet en we
tet het en solde hē niet batē dz si daer bi v-
lost soldē moghen worden vāder ppne eñ
dat haer ppne daer ghene verlichtenissen
mede ontfanghen solde noch oeck soe en
solde hare ppne noch enigherhāde tozmē-
te daer te lichte' iker of solden worden ghe
draghen want inder hellen so en machmē
ghene verlossinghe crighen in enighe van
die voerseide manieren. Die te mate goet
zijn dat zijn die ghene die mit hem voeren
dat ghene dat barnen moet als holt ende
hoy ende cal ofte soe wie niet voldaen en

heuet zijn penitẽcie die hem gheset was. om dat si te haestelijc stozuẽ. Dese en zijn soe ghoet niet Tis noot dat men hem helpt. noch si en zijn soe quaet nier die hulpe en coemt hem te profite. Die weldadẽ diemen doer dese doet dat zijn hoer suueri ghe. Wãt dit zijn die ghene die weldaden helpen moghen.

Eñ omme dese te helpe pleecht de kerc dzye manierẽ vã daghẽ te holdẽ. Dat is die seuẽde dach. die dertichsten dach. eñ iaer ghetide. Vã dese redẽ is ghescreuẽ indẽ boeck dat mitrale hiet. Omen holt den seuẽden dach op dat die sielen to dat sabbaths des ewigẽ rusts comẽ mach ofomme dat al hoer sonden moetẽ vergeuen worden de si ghedaen hebben in hoer leuen dat in seuen daghen ouer gheleden is. of dat hem die sondẽ sullẽ wordẽ vgeuẽ die si deden inden lichaem dat gemaect is scoen vãden vier elemẽten eñ in die siele heeft dzye krachten.

Omen holdet die doztichste die dziwerẽ thyen heuet omme dat si misdaẽ hebbẽ die dzeuoldicheit eñ teghẽs die thien ghebodẽ godes Omen doet die iaer getide omme dat si comen sullen vãdesen iare den allendighen tottẽ ewelikẽ iaer. Eñ alsoe wij vieren dat iaer ghetide der heyligen tot hozen eer eñ ose oerbaerlichept. Alsoe sullen wij oeck doen der doden iaer ghetiden omme hoer oerbaerlicheit eñ to oser punicheit. Op dat and hoe hem weldaden moghen helpẽ salmẽ wetẽ dz si hem moghen helpẽ in dzye manierẽ Eerst om dat si emch zijn wãt si zijn een lichaem mittẽ ghenẽ die indẽ karcken noch strydẽ eñ daer om sal haer ghoet ghemeen zijn. Ten ãderẽ om hoer waerdichept die si verdienẽ ot si leedẽ dz hem dit solde helpẽ soe salmẽ dẽ ghenẽ helpẽ die dẽ ãdere gheholpen heft. Ten dozden om die noot want si zijn daer si hem nz helpen en mogen

Opt dozde dz die weldaden hem allẽ staet i staden salmen weten. Jst dat men weldaet doet soe helpt si den enen bet dan den ander. mer doet men se it gheneen soe helpense meest den geen die meer weldaet ghedaen hebben

Hoe die vrienden mogen weten weldaden diemen ouer hem doet mogen wi i dzye manierẽ weten. Eerst als hem god dat vertoent. Ten anderen by wyen dat hem die ghoede enghelen boetschappen. Want die enghelen die ons luden behoeden ende die alle oren hãden merken die wij hier inder aerden doen si gaen to hem neder eñ boetscappen hem te hãt als i een oghenblic. Ten dozden bydẽ sielen dye steruen eñ die bi hem comen wãt die sielẽ die wt deser werlt varen si mogẽ hem dit eñ ãder dinghen boetschappen.

Ten merden moghẽ si dit weten int gheware bi vertoninghe. wãt als si ghewaer wordẽ dat hoer pine wort ghecort eñ verlicht soe wetẽ si dat si wordẽ verlichtet eñ dat mẽ hem helpet.

Op dat dozde dat is vãdẽ ghenẽ dye de weldaden doen. soe salmẽ wetẽ of dye weldaden sullẽ moghen helpen soe sulle se moeten doen die ghene die in godlijckẽ minen eñ liefftẽ zijn. wãt doese quade luden soe en moghen si niet helpẽ. Eñ hier van leestmẽ een exempel.

Exempel.

Men vint beschzeuen hoe dat op eẽder

tijt een ridder op zijn bedde mit sine wou we en het was een schoen mane schijn en hi wort sprekende vā een ridder dye doot was die zijn gheselle hadde gheweest En terstōt quā die dode ridder in die camer en seide hē heue vrient en deucket vā niemāt quaet en vergheeft mi of ic di pe mis daen hebbe En doe hē die ridder vraechde hoe dattet mit hē stōt so seide hi Ic doghe menigherhāde pijne ten voxken wār ick beslaitte op een tijt een kerchof en daer vāt ic een man dē ic zijn cappe nam En de cappe is op mi ghelecht en si weghet swaerre dan een berch. En hi badt hē dat hi ouer hē dede biddē En doe die ridder vraechde of hi van desen pape ofte van een anderen misse wolde hebbē ghelesen so en ātwoorde die dode daer npet op mer hi schudde zijn hoeft. Daer nae doe seide die leuende ridder of hi wolde dat emich heremiten voer hē bade Do seyde hi O gaue god dat hij voer mi bade En doe die leuēde ridder beloefde dat hi dat doen solde doe seyde dye dode En ic seg di dat ghi binnē twee iarē steruen sult Aldus so voer die dode ridder ewech en die ridder beterde zijn leuē ende sterf in gode. Dat wi segghen dat dye weldadē die die quade doen npet en helpē dat is te verstaen ten waer dat dat sacramentalike saeken warē als missen te doen want de misse en wort niet bestāt vā een sundighen priester En ten waer dat ware dat die ghene die daer doot waer of ye mant vā sine weghe ghegheuē hadd om gode te gheuē of dat vutrepcken mer dat salmē sonder beidē gheuen op dat hē npet en gheschiede allmē vā emen lelet

Exempel

HEt was in des groten caerls tijden
Stride Een ridder die teghēs die mo
riaens vechten solde en hy badt sinē neue
waert dat hi inden stride bleue dat hi zijn
paert vercofte en dat ghelt den armē ghā
ue Doe hi doot was doe ghenoechde zijn
neue dat peert also wel dat hi dat selt be
hielt En na een luttel tijts so openbaerde
hem die dode blinckēde als die zōne en sey
de. Goede neue du hebste mi doen wesen
acht daghen in die pyne des veghe vuers
om dat peert dat ic di hiete vercopē en dat
ghelt om gode tē gheuē mer dat en sal di
niet bliuē onuergolden wāt die duuelē de
sullen huden dijn siele halen en voeren se
in die helle En ic bin ghereynicht en bi ge
uaren in hemelrijc En terstōt hoorde men
in die lucht als ghebrielleche vā leuwē en
van beren ende van woluen ende voerden
hem ewech.

F

In capadocia te celarien der heyligher martelarē germanꝰ theophilꝰ en vita lis dach die ōder decio vele tormēten leden

In dē closter ardigino sinte hubrecht biscop en cōfessoers dach.

Die legende van sinte hubrecht

IN den tidē doe die boscheit des wredē ebronij al krācrijck bestalt hadde so was een iōghelic vā de gestachte vā aquitanē ghenoemet huber tus en was graue des pallaes geleert in derlike wapene. Dese wāt hi wijs was anmerckēde dat ebronijs tot alle boscheyt ghenepghet was en zōderlinghe dē ghestelikē personē een mant te wesen so toech hi vut krācrijck en quam in oltenrijck tot

den hertoge puppiin. wyes iusticie allen boescheyt die omtrent hem wesen mocht hadde bedwōgen. ¶ Onder dese ghaf hi hem eñ stelde hem den heer to dyenen. Bi desen tiden als in die perrochie vā tongheren die voerseyde hubert een vol tides bidē ooernoemdē prince puppinū cōuerserede. soe v̄nam hi die fame eñ godlicke leuē eñ lere des heylighen bisschops lambertus die hi zeer begheerde te sien eñ te horē waer omme hi toech tot maestricht. Eñ als hi daer quam soe ontfinck hem die heilige bisscop seer vriendelick eñ hielt hem vele dagen by hem. alsoe dat vten heyligen gheselscap eñ exempele des bisschops eñ sine dagelixe vermaninghe dat herte dyes edelen graefs huberti alsoe ōtstekē wordt inder begheerten des ewighē leuēs dat hi ofleyde dat gordel des ridderscaps mit v̄smadenissen des tijtlicken moghentheyt begherēde indē gheestelikē habijt ōder dē gheestelickē dienrē godes in ghescreuen te worden Eñ solde dat mit alre deuociē after volget hebben had hi niet inder echten an zijnre huysvrouwe ghebōdē ghewest in beloftenissen.

¶ Op die tijt wrocht die heylige ghest heymelick in hem bi leringhe sinte lāberti dat namaels tot salicheyt vā veel menscen verthoent wordt. Doe hi by v̄maninge des heylighē enghels na dē heylighen bisschop zijn meester biscop geordineert werde der karckē vā maestricht. eñ fundeerde der karckē vā ludick. ¶ Hier nae wt rade lamberti toech hubertus tot romē om te versoetkē petrum eñ paulum die heylighe apostelen omme dat hy ymmers vercrighen solde vuericheyt des gheestelicken leuēs ende oeck mede sonderlinghe v̄smadenissen der werlt by haren verdienten. Ende dat hi hem beuelen solde den ynnighen deuotē ghebeden des heyligē paus van romen dat hem altemael lambertus die heylighe bisschop gheraden hadde ende gheleert.

¶ Exempel.

Die paeus sergius was ten tiden vermoyt vā waken eñ vā bedē eñ geuallen in enen lichten slaep als des morghēs bi die dagheraet In welckē tijt die heilige bisscop lambertus bidē hāden des boesen mensche ghehietē dodo om die waerheyt eñ bescermenisse der kuysscheyt ghemartiliet was Eñ siet die enghel des herē mittē hemelschen claerheyt stōt bi den paus eñ seyde tot hem Wilstu nernstelic aenmercken dat di vā gode by my ōtboden word eñ gheloef mijn woerden eñ veruolse vlytelick. lambertus die bisschop vā tongeren is tot deser vren inder karcken omme die waerheyt van den bosen ghemartilijt eñ heuet vercreghen dat loen der martelaren inden hemel. siet hier sinē bisschoppelijcken staf die ick brēghe vāder stedē daer hi ghemartilijt is eñ die saldi ōtfangē

¶ Dit dochte die paeus in sinen slapen dat hi hem den ghaf eñ seyde aldus. In deses bisschops stede saldi setten totten regiment des bischdoms vā tongeren lambertus discipel die van gode nu vercoren is totten staet des bischdoms voergeseyt den eerwaerdigen ende edelen man hubertum die huden comen sal bynnen romen. omme die apostelen te versoecken dē ghy oeck bekennen sult bi sekerē teykenē die ick nu gheue. ¶ Als hi ōtwaken ghewor

den was eñ vā den vischoen dochte so sach hi bi hem legghē sinte lambertus biscops staf den hi vā den enghel ōtfanghē hadde Doe nam hi mit auxte eñ grooter wesen den staf eñ hi belach hem wel eñ vant dz dat ghene tantalie en was mer bi godlicke vertoninghe bekende hi dat vischoen te wesen waerachtich eñ hi liet daz tot hem comē gheestelike mānen die hi in sinē dienste hadde eñ gaf hē te kennen alle dat daz gheschiet was . Daer nae als die paeus zin ghebet ghesproken hadde eñ totte lone gods mille ghedaen hadd̄ so sette hi hē bi den heilighē apostolen om des enghels ghebot te volbrenghen eñ beual te vernemen die namē der pellegrims die daz quamen Doe hubert⁹ aldus vāden paeus geuōden eñ bekent was so brocht hi hē om te beden voer die heilighe apostolē eñ sepde hem doe vā dē doot zins meesters waz om hi seer screpēde wort Hier na vmaende hem die paeus vā aen te nemē dat regiment des bisdoms vā tongherē tot welcke sinte hubrecht gheen consente en ghaf eñ seide dat hi een groot sundaer was eñ onwaerdich tot alsulcken dienste Eñ ten laetsten wort hi vā den paeus vwonnen eñ was ghehoorsaem eñ an nam dē biscopelikē staet Eñ allinē hem andoen solde die priesterlike ornamentē ghelijck die biscopen antrecken so ontbrac daer die stole die hē bi den heilighen enghel terstōt ghebrocht wort vā onser lieuer vrouwen die doe was patronisse der kerckē van tōghren eñ naemaels oec die kercke van ludick welcke stole ghemaect was vā witte side inghewracht mit golde diemē noch hudē des daghes vertoont in die abdye vā sint hubert in ardennen doer welcke onse here tot bewijs der verdienstē des heilighē biscops huberti vele miraculē daghelix ghelschien laet . Doe de heilige mā hubertus vāden paeus bischop ghewijet was so ghemelt op ene tijt als hi mille dede dz eer hi vā romen scheide dz hē sinte peter openbaerde eñ gaf hē een stotel ghemaeckt vā metale of dat golt in een teiken dz die gheestelicke stotele der kerckē van tōghren als wijsheit onderschept eñ macht te binden eñ ontbinden sinte hubert ghegeuen waren eñ van gode beuolen die noch is in sinte peters kerck binnē ludick daer sinte hubert eerst begrauē was . Daer na nam hi oerlof vāden paeus endō die benedixie te huus te reysen bischop ghewordē die als een pellegrim daer ghecomē was Eer hi te huus quā ter wijlen datmen die eerlike vntuaert dede des heilighē biscops eñ martelaers in onser lieuer wouwē kerc te maestricht so wort daer vā bouē een stē me ghehoort dat die paeus vāder kercken voerden hadde vā enen weerdighē pastoor een discipel des heilighen mans lamberti die hubertus ghenoemt was Als dā dye eerwaerdighe biscop hubertus ghecomē was vā romē brenghēde mit hem dē biscops staf eñ die biscopelijcke ornamenten vā sinte lambert brenghende oec den stole dē hi vā sinte peter ōtfanghē hadde soe wort hi vāden gheestelikē volcke eerbarlike in die stadt vā maestricht ontfanghē ende in den biscops stoel gheset . Dese eerbare mā hubertus was de xxx . eñ laetste biscop van dye stadt van tonghēren ende van maestrichte ende die alre eerste te ludick . In dz xiij . iaer des bisdōms brocht

hi sinte lambertus heylighe lichaem dz te maestricht in sinte peters karck in zijn ol ders graft ghegrauē was mit groter eren in dat dorp dat nu ludic is eñ namals mit ten bloede lamberti cōsacreert. eñ hij sette daer zijn cathedraels bisschops stoel dye te voere te tōgheren eñ te maestrichr had de gheweest eñ maecte daer die cathedrae len stat van alle den suchte eñ sette hem lu den rechtuaerdighe rechtē eñ ghaf den na me dattet hietē solde leodium dats ludyc dat te vorē legia plach te hieten. Eñ ordi neerde daer alle maten vā wijn eñ vā coer ne eñ gbewicht. Oeck maecte hi daer een munte daer die pennick of had zijn beelde opgheset eñ maecten oeck dat segel vand stat daer hi sinte lambertus beelde in dede setten.

Exempel.

Op een tijt doe sinte hubertus na der ghewoēten zijnder karcken twoert godes predicte zijn volck dat die bose viāt benide soe voer hi in een wijf die soe groe tē gheruft maecte dattet volck twoert go des niet horē en mocht. Als dat wijf roe pēde tot hubertum quam ghelopen ghaf hi hoer een kinneback slach eñ gheboeter te zwighen. doe viel si ter aerdē eñ lach lā ghe tijt voer doot mer doe si lāghe ghele ghē hadde lieppen onreyn seeuer wt harē mōt eñ vlusch daer na was si vādē duuel verlost.

Exempel.

Sinte hubert was eens visschēde tot niuelen eñ vā moyten leide hi die hāt ōder thoeft omme terusten op een tuunsta ke diemē inder aerden slaeen solde soe ghe boerde dat een van zijn dienaers den ha mer op ghehauen eñ gheboert hadde end hi en conde den slach niet weder omme ne der halen dat hi den heylighen bisscop op zijn hāt sloech eñ hi sloech hem die vinghe ren ontween Die quetsure leet hi verdul delijck eñ hi ghinck te huys eñ hi leet daer soe grote pijn aen dat hy niet slapē mocht Orye maēden lāck liep wt sinen vinher et ter eñ hi wort ghequelt mit groter pinen. hi las mit screydelicker stemmē den psalm der penitēcien Miserere mei deus Dat is te segghē Ontferme du mijn o god nae v grote barmhertichept

Op een nacht als hi wt groter pinen zijn leden te rustē had ghegeuē soe stonde bi hem een hemelsche bode eñ seyde. In dijnre tribulacien hebstu my aengheropē eñ ick hebbe dy vlost. Eñ hi verthoenden een alte groten sael sonderlinghe scoen wr sende eñ seyde Mijns vaders huys blinckt mit veel woningen wt welcker dit huys ghecoren is tot uwer woninghen eñ hy voerseyde hem sinen storfdach. Nae dit teghenwoerdighe iaer sal ic ōtbinden den bant dijnre tribulacien eñ di sult met my dan glorificeren.

Doe hi dē tijt ziins storuēs wist visi teerdi die heylighe stedē eñ quam tot sint lambertus graft inder kerckē die hi getim mert hadde eñ die heilighe ghebeente lam berti daer begrauen hadde. eñ daer was hi langhe in zijn ghebeden. Van daen soe ghinck hi voert in die karck die hi ghewy det hadde in sinte peters des heylighen a postels eer omme zijn ghebet te sptekē Eñ voert soe ghinck hi voer den oltaer dat hy ghewidet had in der erē des heilgē mari telaers. albini. daer hi zeer lāghe mit

gheboghen knyen biddende was. Daer
nae keerde hi weder totter want eñ recte
vut sine armen ende mat die stede vā zijn
graf eñ seide Hier wil ic dat in der eerden
mijn graf wesen sal wāt ic hebbe gheor-
diniert dat dit ongheuallighe licham hier
ghelecht sal wordē Die tijt comt dat dye
gheest dese traghe leden laten sal om sinē
richter ghepresentiert te wordē om ordele
te ontfanghē Op dese tijt doe hi wiste de
tijt zijns steruens so wort hij gheleit van
edele mānen te tersen in brabant ōme ene
kercke te wijen En doe hi mit vrolicheyt
ghecomē was ter stede daer hi ghebeden
was eñ solde daer wijen die kerc soe vra-
ghede hē die proest vā sine discipuleñ ōme
te weten of hi noch sterck ghenoech was
dat officiū volmaectelick eñ verlanghe te
doen eñ seide Hoe wildi dz officiū verlan-
ghe doen of cortelic eñ hastelic. Doe ant-
worde hi wāt zijn herte volcomenheit be
gheerde eñ seide En wilt niet achterlaten
dz daer toe hoort also vele als ghi moghz
mer laet alle dinghe manierlic eñ mit alre
volcomēheit gheschien Aldus so begā hij
dat officiū mit priesteren dyakē eñ alle an
der graciē der heiligher kerckē ende hi vol
brochte dat mit alre eren eñ reuerenciē tē
eynde toe als daer wel toe hoert eñ wijde
dat huus tot ene kercke Doe quā hem an
die cortse mit colde eñ op dē xxx. dach na
dat hi dat graft mit sine voetē ghemeten
hadde in sinte peters kercke als voer ghe-
secht is op enē vridach des morghens i die
dagheraet als hi mitten sacramenten der
heiligher kercken al wel bewaert was so
ruste hi indē here Int iaer ons herē vij. op
die derde calende in Junio Hoe wel dz si-
ne hoechtijt gheholden wort op die derde
nonas in december doe karolomānꝰ zijn
lichame vut die eerde verheuē heeft.

G

In walslan der stadt redoyn sinte a-
mancius biscops dach
Op den seluen dach sinte perpetua sinte
peters ds apostels wijf.

A

In die meyerie van lengiers in dē clo
ster carenualle sinte Malachyas bis-
schops ende confessoers dach welcs leuen
mit doechdē claer blinckede
Te orliens in francrijc sinte letus bis-
schops dach. Eñ noch

B

In affriken sinte felix martelaer. in
deses hoechtijt soe schijnt sinte au-
gustijn een psalme den volcke bedudet te
hebben.
Item op den seluen dach sinte leonar
dus confessoers dach. Eñ noch. ꝛc

Die legende van sinte Leonardus

Leonardus was int iaer ens he-
ren vijfhondert remigius disci-
pel die eerste bischop vā remens
die hief hem vut de fonte eñ leerde hem in
alle goede seden Eñ zijn vader eñ sine moe
der waren van die eersten in des conicks
pallaes vā franckrijck Eñ die coninck die
hadde leonardū alsoe lief dat hi alle de ge-
uanghē verloste die hi wolde Eñ doe sine
nyeuware vā sine heilicheit wiesch so de-
de hem die coninck langhe tiidt mit hem
woenen in sinen pallayse tot dat hi hem
een bisdom gheuen wolde Mer sinte leo-
nardus en wolde dz niet mer hi begheer-

de inder woestinen te wonen Eñ hi liet al le dinghen eñ quam mit lisardo sinẽ broe der al prekende tot aureute Eñ doe si daer in een cloester ghewoent hadden soe bleef lisardus wonen in een cluse op een riuiere ende leonardus dpe culten eñ schepden vã een Eñ hi ghinck prediken in aquitepne eñ leonardus daer hi predicte daer dede hi ve le miraculen.

Exempel.

Het ghesciede dat een coningin inghen solde in een bosch by der stat leonice daer des coninghs sadel ghemaect was eñ daer sinte leonardus inder cluse woende Eñ daer wort si in arbepde vã enen kinde Waer om die coninck eñ zijn ghesinde al weenden Als leonardus dit suchtẽ inden bossche hoerde ghinck hi tot hem. Doen hem die coninck sach vraghede hi hem soe wpe dat hi waer. Leonardus ãtwoerde dat hi sinte remigius iongher waer ghe weest waer vã die conic hem verblide eñ te bet ghetroest was Eñ omme dat hi vã enen ghoedẽ meyster gheleert was als de conick vermoede. soe sende hi hem totter conighinnen eñ bat hem dat hi voer hoer bidden wolde dat si ghenesen mochte. eñ dat kint ghebarẽ mochte õme dat si daer vã twee blischappẽ ỏwozuẽ mochtẽ

Dit veruolde leonardus mit sine ghe bedinghe.

Exempel.

Men leest dat sinte leonardus ỏsmade vã desen conic grotẽ scat vã golde eñ vã siluer hi begherde alleen te wonẽ inden bosch om crisstum te dpenẽ Eñ doe hem de coninck dat bosch gheuẽ wolde ãtwoerd hi Ic en begheers niet al mer ick bidde dat ghi mỹ alsoe vele gheuẽ wilt als ic in een der nach mit enẽ ezel omme dzuen mach. Des dede hem die coninck wonderlijckẽ zeer ghaerne.

Doe ghinc leonardus thoe eñ sticht daer een groet eñ schoen cloester eñ leefde daer mit vele monicken in groter abstinẽ cien. oyer si hadden groet ghebzeck wa ters eñ moesten ouer een mile dat water halen vãden cloester. Doe ghinck leonar dus doer inspiracie vã gode eñ liet eynen put grauẽ eñ mit zijnder bedingen quam die put vol waters Desen cloester so hiet hi nobilitacum comme dat hỹse ỏtergẽ hadde vã enen conic. eñ hi dede daer veel schoen miraculen.

Exempel.

Men leest dat leonaerdus ghenas allẽ gheuãghen eñ verlosse die sinẽ naem aenriepen eñ den sprõghen die pinen oft eñ brochtẽse indẽ cloester. Van desen gheuãghen bleuẽ der veel mit hem eñ dien den õsen heer. Seuẽ iõcvrouwẽ vã sinẽ ge slachte ỏcostẽ al hoer ghoet eñ quamẽ tot hem. eñ hi deylde hem den bosch eñ bleuẽ by hem wonende. eñ si toghender noch vele meer tot hem. Leonardus stort opten selten pdus in nouenber vol heylich heden eñ doechden.

Doe leonardus daer veel miraculẽ ge daen hadde soe wort dẽ clarcke vãder kar ken gheseyt dat die stadt to clepnen was om dat anual vãden volcke eñ dat si op eẽ ãder stat een grotet karcke tymmerẽ sou den eñ leonardus lichaem daer brenghen

Als si aldus dzye daghẽ bedẽ eñ vas ten saghẽ si alle dat lant ouer ghedect mit witte snee. mer die stat daer leonaerdus

rusten wolde die saghen si al ydel Eñ doe hi aldus ouergheuoert was so dede onse here om sinē wille sonderlinghe miraculē in gheuāghen luden alsoe dat daer menigherhande yseren bouē zijn graft hāghen Die graue vā leonisin hadde een alte groten ketene doen maken om die quade dar mede te veruaren End die hadde hi doen slaen in enē toorne Eñ soe wie die kettene om sinē hals hadd eñ teghē enighē stanc vā der lucht daer mede ingheleydet wort die en sterf niet enē doot mer dusent dodē Het gheschiede dat mit dese ketene wort ghebōden een vā sinte leonardus knechtē zōder misdaet Eñ doe hi bi nae doot was so badt hi in hē seluē als hi best mocht sinte leonardus dat hi die ander ludē verlost hadde dat hi doch die zijn knecht was oec helpen wolde Eñ altehāt opēbaerde hem sinte leonardus in een wit cleet ende seide Staet op eñ ic sal di dese kethene helpē draghen tot mijne kercke volghe mi eñ ic sal di voergaen Eñ hi stōt op eñ volchde sint leonardus die voerghinck tot sine kercke Eñ doe si voer die dore quamē doe ōtuoer hem sinte leonardus eñ hi ghinc i die kerc eñ seide hē wat sinte leonerdus ghedaen hadde eñ die kethene die hinck hi bouen sine graf.

Exempel

HEt was een man die in sinte leonardus stat te nobilitatū woende ende hi was alte deuoet tot sinte leonardo end hi wort vā een tyrā gheuāghen eñ die tyran seide in hē seluē eñ dachte Dese leonardus verlost alle geuāghen eñ alle craft vā yser smelt hi als was. span ic dese in ysere so sal sinte leonardus tot hem comen end verlossen hem mer mochte ic hem holden men solde hem mit dusent schellinghe niet quiten Ic en weet niet wat ic doen sal ick sal in minē toorne doen grauē enē diepen putte eñ ic sal desen mā daer in legghē mz ysere Eñ daer nae sal ic op dē mont vāden putte doen maeckē een holten scryen end daer sal ic gewapēde ridders doen opleghen want al breket sinte leonardus dat yser nochtans en ghinc hi onder die eerde niet Eñ doe hi dit al ghemaect hadde Eñ doe hi dit al ghemaect hadde eñ dese gheuanghen man altoes sinte leonardus anriep so quam sinte leonardus des nachtes ende keerde die scryen om daer de ridders in laghen ende hi decten se daer onder als dode luden in den graue Ende dae ghinc hi mit grooten lichte in die putte ende hij hielt zijn vrients hāt eñ seyde Slaepstu of waeckestu. siet hier is leonardus den du begheert hebste Ende doe die mā dit horde so verwonderde hem sere ende seide Here helpet mi Ende hi brac die kettene daer hi mede ghesloten was ende hi nam hem op sine scolderen ende droech hem op den toorne ende sette hem daer vut Ende daer nae ghinc hi vut al sprekende mit hem als die ene vrient mitten anderen ende leyden hē tot zijn huus daer hi woende.

Exempel.

EEn pellegherim doe hi van sinte leonardus quam ende hi in almaengē gheuanghē was ende gheleyt was in enē diepen karcker so badt hi den ghenen dye hem gheuanghen hadde dat hi hem weder wolde laten gaen om sinte leonardus dus wille ende oeck mede om dat hij hem niet misdaen en hadde Ende hi antworde hē Ten waer dz hij hē seluē grotelic quite

de. anders en solde hi niet wt comen. Eñ hi seyde Weet dat ick leonardus pelgrom byn eñ dat ic hem my beuolen hebbe.

Des nachtes daer nae opēbaerde leonardus hem den here vāden castele eñ hy hiet hem dat hi sinen pellegrym liet ghaē eñ des morghens veronwaerdet die heer als een droem eñ en woldem niet late gaē Des anderen nachtes openbaerdem wed̄ mer efter en liet hi hem niet ghaen. Ende opten dorden nacht soe quam leonardus eñ nam den pellegrym eñ leyden buyten der poerten. Doe soe viel die thoern mitter helfte vāden borch eñ daer versmorden si mer die prince bleef alleen to liue om me sine grote scande. mer hi hadde zijn benen ghebroken.

Exempel.

Een ridder was gheuāghen in brytanien eñ hi aeneiep leonardum Eñ hy opēbaerde hem middē int huys daer zijs alle saghen eñ des verwonderden si hem Eñ hi dede den karcker op eñ ghinck daer in eñ brac dat yser eñ ghaffe den ridder de yseren in die hāt eñ hi leyden int midden der ludē eñ vuerdese mit wōder.

Vā enē anderē sint leonard9.

Noch was daer een and̄ leonaerdus die oeck aldus danich was vol vā doechden eñ zijn lichaem dat ruste tot corbi. Doe hi in een cloester prelaet was ghemaect worp hi hem seluē in soe grotē oetmoedicheyt dat hi minder scheen dan die ander. Mer doe veel volcs tot hem quam riedē sommige quade menschen dē conic segghēde Tē waer dz hi hē wacht voer leonardum. wāt hi veel ludē vergaderde in een gheestelijckē schijn om dat fransche rijck grote scade te doen. Eñ die conick gheboet doe datmēse verdriuē solde. Doe die ridders tot hem quamē so haddē si groetē rouwe om hoer woerden eñ het berouwede oock den coninck eñ hi bat hem om verghiffenis. eñ hi nam den aenbringhers haer ghoet eñ nauwe en gecreghen si dat weder.

Dese leonardus vercreech oock van gode so wat gheuāghē die hem aenriepen dat si vetlost worden.

Exempel.

Op een tijt doe leonardus in bedinge was soe quam een groot serpent crupen van zijn voeten tot in sinen schoet eñ daer omme en stont hi niet op wt sine bedinghe. Eñ doe hi sine bedinghe ghedaē hadde seyde hi totten serpēt. Ick weet dz vā dien tiden dat die mensche ghescapen wos hebstu hem onruste aen ghedaen eñ is di enige macht ghegeuē soe doe in my dat ic verdiēt heb Doe viel die serpēt doot voer zūn voetē. Hier nae soe maecten hi vrede tusschen tween bisschoppē. ende hi seyde dat hy daer na des anderē dages storuē solde.

C

In alexandrien sinte achillen bisschop dach die in leringhe wanderinghe geloue eñ seden edel was.

Inden lande ofte inden stichte vā triere inden cloester epternato sint willebrordus die heylighe vader die bisschop was tot vtricht eñ confessor. Eñ noch vele ander heylighen.

Die legēde vā sinte willebroert

Sinte willibroert ghecomen vut
britannien was gheborē vā ghe
stelike olders eñ edel na der wer-
elt Sijn vader was ghehetē wilgijs van
den sassen geborē die mit alle zijn huusghe
sinne also gheestelijcken leuen leide dat hi
ten laetsten ofleide den state zijnre ridder-
scap eñ wort een gheestelic monic End hi
was voertgaende in groter vuericheit eñ
heilicheit zijns leuens dz hij vele miraculē
dede Mer aldus was dat beghin der ghe-
boortē des heiligē vaders sinte willibror-
dus dat oec vertoont wort dat hē god v̄-
coren hadde daer hi noch was in zijn moe
ders lichame Sijn moeder die een goet ker
sten wijf was wort vertoont een visioen
in haren slape wāt si sach als haer dochte
indē hemel een nyeuwe maen ōtfanghen
die wassende was doe si al vol was End
dat die hastelic in harē mōt gheuallē was
terstōt als haer binenste haers lichaemes
verlichtende mit groten claren lichte Des
anderē daghes vroech ghinc si ter kerckē
eñ gaf dit visioen te kennē enē deuotē pre
ster die haer vraechde of si des nachts na
ghewoenlijcker maniere der echten bi ha
ren mā gheweest hadde . welckē si mit be
hoorlijcker scamelheit eerbaerlic ātworde
eñ seide dat dz also gheschiet was Doe be
dude haer die priester dat visioen eñ seyde
Die mane die ghi saecht vā cleine to gro
te wassen is die sone die ghi in dese nacht
ōtfanghen hebt die mittē lichte der waer
heit die swarte dōckerheyt der ongheloue
sal verlichten eñ ouer alle die werelt wijt
eñ breet stroyen sal dē cloote des ouersten
lichtes bi die gracie gods welcke bedudin
ghe vā hare visioen cortelick waer is ghe
uōden wāt na dat die salighe moder haer
kint voldraghē hadde so baerde si harē so-
ne den haer god also te vorēs v̄toont had
de Eñ dat kint wort ghedopet mit dz hei
lighe doopsel eñ wort genoemt willibror-
dus Mer onlāghe daer na doe dz kint ghe
spaent was eñ tot sine cleyne verstāt ghe
comē was so wort dat deuote lude ouer-
gheleuert om in heilighe scriftē ghelert te
wordē wāt dz een groot mā wordē solde
Eñ daer ōtfinc dat kint zijn erste cruyn eñ
wort vut vuerigher hertē oec een monick
Dat edel kint nam daer in doechdē so se-
re toe dat hi mit rijpheit der sedē ouerleet
die iarē der kintscheit eñ bleef daer in den
godlijcken dienste tot dat hi xx . iaer was
olt . Van daer toech hi do in yerlāt beghe
rende dē heiligē biscop egberto in alre hei
licheyt om dye liefte ons herē iesu cristi te
dienē eñ mit hē te wesen eñ dz gheschiede
also Eñ daer wesende ōder dese grote ghe
leerde meisters die een toecomende predic
ker was des volcs die wort daer vol ghe-
leert xij iaer lanc In zijn drie eñ dertichste
iaer was wassende in zijn hertte so grotē
brant des gheloues cristi dattet hē scheen
cleyn te wesen hē seluen alleen te vorderen
in heilicheit zijns leuēs ten waer dz hi oec
ander mēschen vorderlic waer in predickē
dat woort godes In desen verstōt hi dat
omtrent der zuder see was een groot lant
te bouwen daer luttel wercluden toe wa-
ren gheset waer ōme hi docht derwaerts
te varē op dat hi miten alre claersten licht
der predicacien eñ leringhe dat wort gods
nae deu wille des almachtighen godes v̄-
lichten mochte die harde versteende hertē
die so van langher ongheloueu verduuys

tert waren. Aldus nam hi mit hem eluen broeders mitter seluer lieftē gods ōtstekē als hi was eñ si voerē derwaerts te scepe Vā desen heylighē gheselschap wordē die sommighe naemals om dat si twoert godes predictē mitter croen der martelaren ghecroent Eñ zommighe vā hem bisscoppen gheworden eñ hebbē nae den arbeyt der heiliger predicacien in vreden gherust Doe dese heylighe mā mit zijn ghesellen als voer ghesecht is te scepe ghereist warē soe vleende hem god vā hemelrijck eē goeden wint dat si hoer seyl strekē inden rijn waer dat si opghaende vōden opten rijn voerseyt een starck casteel dz doe ghenoēt was wiltenborch eñ dat nu vtricht is geheten. daer naemals die heylighe mā sinte willebrordus zijns bisschoppes stoelen gheset heuet.

Mer wāt dat vriessche volck by dē slote woende mit haren coninck radbodus die verherdet was in dat heydēsche leuen soe dochte den heylighen man ghoet dat hi toghe in vrāckeryck om te spreken den edelen mā puppinum vā dē lande de welcke hem ōtfinck mit alre eren eñ en wilden niet dat hi noch zijn volck beroeft solden wesen vā soe grotē heyligē doctor. Waer om hi hem voersach inden eynde zijns rijckes zommighe steden. als dat hi daer wt roden solde die distelen eñ die doernē des ōgheloues eñ weder in sayen mitter gracien godes dat saet des claerren godliken gheloues Als doe dese heylighe man mit groter vlijtheyt ouer al lopende dat saet des woerden godes bi der godliker gracien wijt eñ breet in veelre mēschen herten ōtfanghen wordt eñ daer grote vruchte of comende was soe vblide hem die voerseyde puppinus wt menichuoldicheit der vrucht die wt zijn predicacien ghecomen was eñ dochte om meerre ghoet daer vā te comen mit ripē rade hem to romē te senden op dat hi vāden heylighē vader sergius die de paus was bisschop solde wordē ghewiet op dat hi alsoe mitter benedictiē des eertschē vaders eñ mit sinen ghebode mede ghestarct eñ ghesendt mit meerder stātafticheyt dat woert godes soude kundighen Doe puppinus hem dit voerleyde rekende hem die heylighe mā des onwaerdich eñ en woldes eerst niet cōsenteren. aenghemarct dat hi ouerleide die dogheden eñ heylicheyt des leuēs die tot een ghoet bisschop toe behorē die hi nae sine vermoeden niet in hem seluen en vāt. welke doechde ende heylicheyt die heylige appostel sinte paulus sinē discipel thimotheum leerde die in enen ghoeden getrouwē bisscop sullen wesen.

Hier teghen riet hem die hertoge puppinus mit alre gheestelijcker waeedicheyt dat hijt ymmers omme godes willen dat doen solde ende hijt nochtans altijt eerbaerlijckē eñ scamelijckē weygerde. Tē laetsten wort hi vwōnen wt begheerten des hertoges eñ alle die ander. eñ ged wōghen hem bi der ordināciē godes eñ hyghaf doe zijn cōsent verkyesende meer oetmoedicheyt te obedieren veelder mēschen raet dan mit hardicheyt sinen eyghenen wille te volghen eñ te volbrenghen.

Ende aldus soe worde hi doe mit eerlijcken gheselscap te romen ghesent. Mer vier daghen te voren eer hi te romen bynnen quam soe wordt hi die heylige vader

die paeus in sinē slape vāden heiligheñ en ghel vermaent dat hi den heiligē vrient godes mit alre eren solde ontfanghē om dz hi een toecomēde verlichter vā vele sielen solde wesen eñ daer om te romen solde comen om dat hi vā hem een artsche biscop solde ghecōsacriert worde eñ dat hi dē heiligē man niet weyghere solde wat hi hē bidden solde. Ut dese enghelsche openbaringhe wort die heilighe paeus des verslekert eñ verblidet eñ outtinc hē mit groter blijscapē eñ mit alre eren Eñ doe hi in den heiligē man bekende te wesen die vuerighe brāz des heiligē ghzloues endē heilicheit dis leuēs mit volcomēheit vā alle wijsheit totte ghesettē daghe Doe hij te samē vergadert hadd tot sine hulpe alle sine erbare eñ heilighe priesterē so heuet hi dē heiligheñ mā in sinte peters kerc mit behoorlijcker solemnitept opēbaerlic in een archi biscop gecōsacriert Eñ hi gaf hē enē nyeuwen name als dat voert aen clemēs solde hieten eñ toech hem doe an zijn biscopelike habijt eñ gaf hē oec dat cleet ofte superhumerael dz alleen nasc dē paeus niemāt dzaghen en moet hi en si eertsche biscop vierēde hem mit alre eren die tot dien state behoort. Voert so gaf hi hē mit alte vrolicheit zijns herten alle dat hi hē bad i hulpe der heiligē eñ in allen ghesteliken dinghen eñ saecken endē alsoe gheuestict mit gheestelijcker benedixien eñ voersien mit godlijcke gauē hē mede gheuēde eñ beuelende die saligha ghebaden zijnre autoriteiten so heeft hi hē wederōme gesant om dat woort gods te predickē mit alduldanighe benedixie ende machte des heiligē vaders des paeus soe is die heilighe man die een deuoet prediker der heiligheñ eñ gelien weder ghecomē totten voerseyden hertoghe van vranckrijck die hem mz groter eerwaerdicheit ontfinck eñ sande hem in dz werck te prediken eñ te leren dē volcke in allen plaetsen mer zōderlinghe in die noortsde vā sinē rijcke daer om ghebreck van heiligheñ leraers dat lichte des heyligheñ ghenoes min lichtēde was Als dat comēde heuet die heilighe biscop in alle de lāden mz alre nersticheit dz saet dis woerts gods ghesapt daer hem dochte noot ende nutte te wesen om die olde dōckerheit dis ongeloues te verdriuē Wat groter vrucht baerheit hi in die plaetse bi godlijcker gracien ghedaen heeft dat tughen huden op den dach i steden dorpē eñ casteleñ alle dz denote volc dat bi sine lere ghecomē is tot bekennisse der godlijcker waerheit. Dat bewijsen oeck die kercken eñ godes huseñ die hij in allen plaetsen daer ghetimmert ende ghemaect heeft Oeck betughen dat vele vergaderinghen der gheestelijker mē schen die hi in sommighe plaetsen seer behulpelick hadde gheweest. Hier naebeghan hi buten den lande va vrancrijck ander luden vruchtbaer te maecken mittē douwe der hemelscher leringhe, want op die tijt soe en ontsach hi hem niet te gaen tot radbodum den coninck van vriesland mit alle sinen volcke noch in dat heydensche leuen te stain Ende so werwaerts dz hi toech so verondichde hi dat woort godes mit alle stantastricheit Ende die voersepde coninc der vriesen radbodus ōtfinc den heyligheñ biscop willibrordū mit alder gracien der oetmoedicheit mer zijn herde stenighr herte en wort niet bemorwet

vut die fonteyne des salighen woorts der predicacien vā den heilighen biscop Ende doe die heilighe bischop verstont dat hi bi hem gheen vruchte doen en mocht so keer de hi vā daer eñ stuerde finē wech tot dz wrede volc vā deenmercken dz woort go, des te predickē Daer op die tijt regnierde die conic hungerus wreder vā moede dā enich beest eñ harder vā herten dā een ste, ne mach wesen die nochtās vut deu ghe, bode gods dē bode der waerheyt mit gro ter eren tractierde . Mer doe die heilighe biscop sach dat hi eñ zijn volc alsoe v̄har, det waren in older ghewoente der afgo, dieu eñ ghenen hope en hadde vā enighe beteringhe des volcs soe nam hi mit hem vut dien lande eñ keerde weder tottē vut, uercoren volcke vā gode des lants vā frāc rijck Ende die voerseide iōghilinghē leer, de hi in den gheloue eñ gaf hem oeck dat doopsel ōme alle periculen die daer in den langhen weghe der waterē vallen moch, ten of dat hi oec bi auonture om dat bose volck van dien lande ghene scade en solde liden willende daer in vertoneu ende be, wijsen die cloecheit ende boosheit des bo sen vyants als bewarende die vutuercorē fielen mit eerwaerdighen heilighen sacra mente onses heren . Endē doe die heilighe biscop willibrordus aldus reysende was soe quam hi ter plaetsen daer de landē vā deenmerken ende der vriesen an malcāder vergaderden ende daer soe vant hi een ey, lant dat fotecillāt ghehieten ende ghenoe met was van een afgod die daer dienden ende deer oeck eeu tempel of ghesticht endē ghetimmert was welcke afgod fotis ghe noemet was welcke stede daer vā dē hey denen in alsoe groter eren eñ reuerēcien ge holden wort dat nyemāt vāden heydē ra ken en dorste die beesten of enighe dingē die daer in warē dat oeck nyemāt wt der fonteynē die daer sprutēde was water en dorste puttē diefs ghewise .

Als dan die man godes daer te scepe aen ghecomē was soe bleef hi daer eē wij le tides hent dattet onweder der zee ouer gheghaen was eñ voert mochte varen . Hier en bynnē als hi verstōt die soete ghe woente vāden volcke eñ die wrede moet des fellen conincs die mit felre doot te do, den plach alle die ghene die in deser voer, screuen plaetsen die voerscreuē dinghen be ulecten eñ wt den putte water toghē . soe doepte hi mit aenropinghe der heyligher dryuoldicheyt drye mēschen inden putte . eñ hi gheboet oeck tot die koken zijnder nootdruftichеyt der gheenre die mit hem waren slaen solden alle die beesten die in dat eylant ghinghen te weyden .

Als dit die heyden saghen mit ver, wōderen meenden si dat die heylighe bys, schop mit al zijn volck rasende solde wor, den of dat si haesteliker doot storuē soldē Eñ als si saghen dat hem gheen quaet en ghesciede wordē si verueert . eñ ghauē dz te kennē dē conic radbodo die mit verbol, ghētheyt optē heylighē bisschop toernich wesen dochte dat hi wreken wolde dat on recht dat sinen duuelschen afgod was ge daen . ende hy liet drye daghen lanck alle daghen dryeworuen lot worpen optē hei lighen man . of enich vā sinen gheselscap dat hy doden mochte den ghenen daer dz lot op gheuallen waer . Mer god vandē hemelrijcken die beschermeden zijn volck

die vā hem luden mitten lote niet meer dā
een beteikēt en wort welcke martelaer ge
ghemaect wort als hi gode ghebedē had
de Doe wort die heilighe man gheroepen
totten coninck eñ wort swaerlick daer in
vā hem berispet waer om dat hi zijn heili
ghe stede beulect hadde eñ zijn afgod on-
recht hadde ghedaen welcke die bodē der
waerheit mit stātaftigher moet ātwoor
de eñ seide . Het en is god niet mer die du
uel de du anbedes die v also bedrogē holt
dat hi uwe siel brenghē mach totten ewi-
ghen vuer der hellen Daer en is niet meer
dā een god die hemel end' eerde ghemaect
heeft eñ alle dat daer in is Eñ soe wie hem
mit waerachtighē gheloue dient dē ghe-
uet hi dat ewighe leuē wies dienre ic bin
eñ vermane v huden dat ghi doch ten les-
ten oflaten wilt vā die ydelheit der older
dwalinghe die uwe olders gheholdē heb
ben eñ dat du gheloues in enē god eñ laet
v dopen in sinē name eñ also mogheste ge
wassen worden vā alle uwe sundē Mer is
dat sake dat ghi mi versmadet die v den
wech der salicheit wijse so sult ghi sekerli-
ke weten dat ghi die ewighe flāmen mit
den duuel die ghi dient sultste liden pyne
inder ewicheit Hier toe antworde die co-
ninck seer tornich wesende eñ seide Ic sie
wel dat ghi onse dreighen niet en ontsiet
eñ dat uwe woordē ghelijc zijn uwe werc
ken Ende hoe wel dat hi den prediker der
waerheit niet ghelouē en wolde soe sande
hi hem nochtās mit eren tot puppinū dē
here vā vrancrijc die in sine comste seer v-
blidet was eñ badt hē dat hi in dat werck
der euāgelien volherdende wolde bliuen
eñ in alle steden vutroden wolde die diste
len ende doornen der ongheloue eñ weder
insayen dat woort des gheloues welcke
oec de goede prediker niet traechlic en ver
uolchde ōmereysende alle die plaetsen dor
steden dorpen eñ castelen biddende alle dē
ghenē die hi te vorēs ghepredict hade dat
opset eñ vasticheit des ghelones Eñ als al
dus vā dage tot dage dat ghetal der ghe-
louigher menschen wassende was eñ alle
tijt meerder schare der ghelouigher quam
tot kennisse der woordē gods so begōden
vele vā hem luden vut vuericheit des hei-
lighē gheloues den man gods te offerē eñ
te gheuē haer patrimoniū eñ haer erflike
goeden welcke hi ontfinc vā hem eñ ghe-
boot daer kercken onder hē te stichtē end'
sette priesteren in alle die kercken die in dē
woorde gods zijn medewerckers mochtē
wesen op dat alsoe dz nyeuwe volc hebbē
mochte die ghene die haer des heiligē da-
ghes vergaderē solde daer si of mochtē ho
ran die salighe vermanīghe eñ van welc-
ken si ontfanghen mochten dat heylighe
doopsel eñ leren die regulen des kerstē ghe
loues Eñ also ghinc die man gods vā da-
ghe tot daghe voert mit godlijcker graciē
godes . Ende hier nae so gheuielt dat die
voerseide here van francrijcke puppinus
sterf ende dat zijn sone karolus besat dat
rijcke zijus vaders de vele eñ menigherhā
de landen van vacien van volck an de cro
ne van franckrike brachte onder welcken
dat was radbodus die coninck vā vries-
lant mitten swaerde van hem verwonnē
wort ende alsoe is vrieschelant aen de cro
ne vrāckrijcen ghebracht . In welcke lant
van vrieslant die seer heyllghe biscop wil-
librordus van den paeus wort gheset tot

een prediker biscop eñ pastoer eñ sette den biscops stoel op die tijt in dat castel dz nu vtrecht is ghetimmert Die doe meerre orsake hadde dat woort godes te predicken den vrieschē volck dat cortelic mittē swerde vā karolus verwōnen was eñ dz volc mitten lichte des gheloues verlichte alsoe die dopende vermeerde seer dat cristē gheloue daer hi dat vriessche volc bi nae al to brachte.

Van die teikene eñ miraculen des heilighen bischops willibrordi

OP ene tijt als die eerwaerdighe biscop dat woort godes al om hadde ghepredict eñ wederom kerēde ghecomen was tot een eylāt ghehetē walcherē daer een afgod noch ghebleuē vā der older ongheloue welcke afgod die heilighe mā anstuckē brac dat doe die coster vāden afgode seer tornich wesende wolde wreken dz onrecht zijns godes mit rasender hertē dz hoeft des heilighē biscops mit enē blancken sweerde wolde clouē Mer wāt god sinē dienre bewaerde so en hadde hi daer ghene quetsinghe of Eñ sine ghesellen die mit hē waren die begheerden sere de ouerdadicheit des boseu menschen mittē doot te wreken Mer die onsalighe mēsce wort mit soeten woorden des heilighē biscops vut hare hāden vlost welcke nochtās vā den duuel beseten wort iu dē seluē daghe eñ in den derden daghe eynde hi zijn leuē onsalichlic.

Op een ander tijdt doe die heylighe biscop ghecomen was tot ene stede zijns stichtes die ghehieten is swestra nae den name des waters dat daer voer bi leiden de was daer hi eeñ thoepat ghaeñ wolde om cortheit des weghes soe dat hi moste gaen doer een campe eens rijcken mās de vol coorns stont Doe wort die ghene die dat coorn behoede onsteken mit grooter tornicheit om den vrient gods ende hi beghan hem swaerlic te blasphemiren welcke blasphemie des heilighen mans ghesellscap ouer hē wolden wreken mer die goede man dwāck zijn volc mit sachte woorden dat si hem lieten varen end en mochte nochtan den moet des tornighē mensces die op hem tornich was nyet versachten so keerde hi weder om den wech die hi gecomen was om den thoorne des mans te voldoen welcke oec ten derden daghe doe hi noch niet of en liet dē heilighen man te blasphemirē daer dat vele luden saghē Eñ hi sterf op die selue stede dē haestighē doet Doe die heilighe man om dat woort godes te predicken wanderde op die zeecant daer zijn ghesellen groot ghebrck ledē vā soeten water. Eñ die heilighe mā sach dz zijn mede ghesellen seer ghequellet wordē van dorste soe riep hi een vā sine ghesellen ende hi gheboot hem dat hi gaen solde onder die tente die si opgeslaghen haddē om die groote hetten van der sonnen ende si maecten daer een cleyne putte in dat sant Ende doe dat die heylige mā willibrordꝰ sach dat si ene putten ghemaect haddē soe vyel hi op sine knyen heymelick op die erde ende badt god den here scepper alre creturen die zijn vutuercoren volcke bi moyses water dede comen vut dē stene dat hi mit sine ontfermhertichеit van die sandighe eerde sinen volcke ende sine vutuercorē gesellē wolde latē vutspringē en fōtey-

ne des waters eñ terstōt is zijn ghebet v. hoort eñ zōder vertreck sachmē daer een soete fontepne vā water daer si allegader den here of daēcten de den heiligē biscop also groot maecten eñ ghewerdighet had de te verhoren Eñ si drōcken alle van dat soete water tot dat si ghenoech haddē eñ namē daer of mit hē dat si behoeuē solden tot hare notorft des aenstaende weghes

Op een ander tijt als die heilighe mā op repse was so sach hi twalef arme menschen te samē bidden vā den ghenē die hē voerbi ghinghē hem wat almissen te gheuen. welc also als hi seer goedertierē wal ansach mit vriendelijcken anlichte eñ ghe boot een vā sinē dat hi nemē solde die ene sonderlinghe goede vlessche eñ schencken den armen mēschen Eñ als si alle xij. hare ghenoechte ghedrōcken hadden dat si sat waren eñ wech warē ghegaen soe wort noch die voerseyde vlessche vol gheuōden vā den alre beste wijn Eñ doe dit alle zijn volc vernam so loefden si hem daer of

Oec quā op een tijt dese heilighe mā te visitierē zijn cloester ghenoemt euterua cū Eñ als hi zijn ghebet ghedaen hadd to gode eñ alle die brueders ghegruet eñ mz vredeliker vermaninghe toeghesproken so ghinc hi alle die woenighen der bruederē doer om te besien wat daer in enighē ghe brec mochte wesen also een goet vaedr eñ priester toebehoort so quā hi ten laetstē in die kelre daer hi vāt een weynich wijns i ene tōne legghen ende hi stack sinē staf in dat bonghe gat vā die tōne mit de graciē zijnre benedixie eñ ghinc vut Eñ in die sel. ue nacht begā die wijn in dat vat also se. re te wassen dat dat bouē ouerliep. Doe die ghene die dat sach diē dē kelre bewaer de dat bouē zijn hoop die wijn so ouervlo dich ghewassen was so verwonderde hi hem sere ende en dorste dat niet verswigē dat die godlijcke barmhertichеit doer zijn knechtes benedixie hadde laten gheschien Eñ hi liep des morghens vro eñ hi viel dē heyligheu man te voete eñ vertelde hē dat daer was gheschiet Als dat die heylighe mā hoorde so daucte hi na sine ghewoen te gode den here eñ hi gheboot den broe. deren dat si dat mirakel dat si saghen vor sinē doot nyemāt segghen en solden

Op een ander tijt quā die knecht go des mit sine ghesellen tot een huus zijns grotē vrients begherēde daer een luttel ri des te rusten eñ zijn moede leden vā den lā ghe weghe wat te verlichten. Eñ als hi vlkont dat die vader des huusghesins ghe ne wijn bi hē en hadde soe gheboot hi te halen die vier cleyn vlesschēs die sine gesel. len mit haer genomē haddē tot solaes des langhe weghes Eñ hi ghebenedide daer indē name des gheens die in dye bruloste in chana galilee water verwandelden in wijne Siet hier een wonder nae die bene dixie so dronckeu si vut ene cleyne vlessche tot dat si sat waren eñ noch genoech had den tot viertich mānen to

Dese selue prediker repste op een tijt na sine ggewoente mit haestichеit om te predicken dat woort gods in vriesāt Eñ om moeplicheit des weghes so wolde hi dat die moede paerden wat rusten eñ wan den solden in een weyde des rijcke mans Ende doe dat die rijcke man sach so wort hi ontsteken mitt den gheeste der houer. dijen ende die man beghan die peerden te

slaen eñ vter weyden te inghē Welcke die heylighe mā mit vriēdelicke woerdē to be ghan te sprekē eñ seyde. Laet of lieue broe der ōs verdriet te doen. wij en zijn nz ghe comen op v lāt tot uwer scaden mer toc ō ser nootruftichept een weynich te rusten in uwen weyden. wij hebbē te doen dat werck godes daer ghi mede loen vā heb, ben sulē ist dat ghi ōs behulpelick zijt eñ li det ōs nu mit ghoeder hertē ghedēckende des woerdes cristi daer hi alsoe mildelijck belouet eñ secht. Hoe wie v ōtsanghet de ōtsanghet mi eñ wye my ōtsanget die ōt sanghet dē ghenē die mi ghesent heft. Eñ wilt mit wedelicker hertē als eē vriēt mit ōs gaen ōsen wech te vorderē op dat ghy dan ghebenedijt weder keren moghet tot in v huys.

¶ Die rijcke mā in zijnre boser toernit hept duerēde en wolde dese woerden nz in doerhdē ōtsanghē mer hi beghā optē hey lighen mā qualikē te sprekē eñ seyde Ghi noedet mi mit v te drincken eñ vrede mit v te maktn weet dat sekerlijcken dat ic dat voer niet hebbe mit v te drincken.

¶ Die heylighe man nam dat broet mit sinen mōde eñ seyde Hoe ghi mit m niet drincken en wilt so en dricket niet. eñ die heylighe man stōt mit sinen ghesellen op eñ repseden haers weghes ¶ Die rijcke man haeste hem mit houerdigher herten i zijn huys eñ began haestelijc vā bynnē te verbrāden vā groten dorst begherēde die barnēde maghe mit wijn te vercoelen. Oyer die mont daer die heylige man mede ghelaskert was en mochte den dranc des wijns niet ontsanghen.

¶ Tot hem worden die meysters van medicinen gheropen dat si den dorst doen solden verghaen eñ gheuē den siecke raet dat hi drāck in solde nemen. wāt hem sy, ne longher eñ leuer eñ alle zijn inghedoem te vā groter droechept in een ghecrompen waren. Eñ daer en was nyemāt die der barnēder longhen een droeppel wijns in ghieten mochte. ¶ Ten laetsten wort hi beroert mit laten berouwe. eñ keerden in hem seluen eñ wort bekennende dattet sinte willebroert was den hi also vertorēt hadde eñ begheerde mit alder herten zijn wedercoemste.

¶ Des anderen iaer quam die heylighe bisschop weder inden seluen weghe Ende soe vroe als hem die siecke vernam haestē hi hem te moete te comen. eñ beleet sinen schult eñ seyde hem wat pine dat hy leet. eñ bat hem omme die minne cristi dat hy hem vāder siecten ontbinden wolde. Eñ die mā godes wort mit barmhertichept op hem beweghen eñ maecten ghesont eñ ghaf hem mit benedirien drincken wt si, nen nappe. Eñ ter stōt was hi vāder pinē verlost. eñ nae dat hi ghedroncken hadde mit den heylighen man soe keerden hi ge, sont tot sinen huyse.

¶ Dese eerwaerdighe heylighe bisscop sinte willebrordus die was allen eerwa, erdicheden waerdich. want hi was be, quaem van statuer zijns lichaems van eē eerbaer aenghesicht. blide van herten. wijs ende verstandel van rade. vrolick eñ vriendelijck van woerden. beset eñ wise, lic in allen seden. in allen wercken godes wacker. van gode ghemint ende alle den volcke ontsanckelick. Ende leefde was in des oldē karolus heer vā vrāckrijcs tiden

gheworden olt van iaren eñ volcomen in alre volmaectheit eñ ontfinck doe vā gode menichfoldighe vrucht eñ loen zijns arbeyts Eñ zijn heilighe ziele wort vandeu enghelen ghebracht in die ewighe glorie daer ti cristū sien sal in der ewicheit Ende dat salighe lichame wort begrauen i zijn cloester ghenoemt epteruactū in den stichte vā trier daer onse lieue heer doer hem vele miraculen doet an den ghenen die den heilighen man anroepende zijn.

¶ Een groot wōder gheschiede doe die bruederen dat heilighe lichame des biscopes mit ymne ende psalme eñ ander godlike dienſten teu graue brachten wāt daer was soe groten soeten roke die alle de mēschen daer roken welcs rooc ti nye ghereken en haddē so datmē daer vut wel merken mochte dat die heilighe enghelē daer teghē wordich warē om des heilighē biscops vutuaert daer helpē te doen Eñ do men dat lichame in die tumben legghen solde so wort gheuōden dat die tūbe een voet te cort was ghemaect waer om dye bruederē seer droeuich warē eñ keerdē hē tot onsen here in haer ghebede Eñ bi verdienstē des heilighē biscops so vōden ti na hare ghebeden dat die tūbe de te vorē een voet te cort was ghemaect dat die bi miraculē ghewordē was een voet langher dan dat heilighe lichaem waer of ti gode danckten allegader.

D

De romen pallie der heilighē claudiꝰ nicostratus simphorianꝰ castorius eñ simplicius die onder diocletiano dē keiser ghemarteliet waren.

¶ Item te romē die vier ghecroonden dach. Seuerus seuerianus carpoforus eñ victorinus die ōder dyocletiano dē keyser mit loden hamerē worden doot ghellagē

¶ Die legende vā die vier ghecroonde.

Die vier ghecroonde martelaren dat waren seuerus eñ seuerianus carpoforus endē victorinus Dese dede de keiser deocletiaen dootsleen mz loden wappers Eñ doe men dese namen nz weten en mochte die mē nochtās na vele iaren als onse here wolde so wast gheordiniert dat men hare ghehoechuille vierē solde onder vijf ander martelarē namē dz was claudius castorius simphorianꝰ nycostratus eñ simplicius die twe iaren nae dese martelarē ghepasseyt waren Eñ wāt dese martelarē hadden alle cōsten vā beelden te suyden Eñ om dz ti dyocletiano nz en woldē maecken der sonnē afgod noch offerē en wolde soe beual dyocletiaen dat men se werpē solde in loden vaten al leuē de ende daer mede dede hi se in die see werpen In den iare ons heren cc. eñ lxxxvij. Onder dese vijf namē wast gheordiniert dat men die eerste vier vierē solde endē dat men se hieten solde die vier ghecroonde eer datmen hare namen vant Oer na dien dz hare namen gheuōden waren so bleef doe de ghewoente staende datmen se voert al soe heten solde die vier ghecroonde.

E

In amasiam der stadt marmaritāno rū sinte theodorus martelaers dach. dese wort i maximianus eñ maximijn der keyseren tijden nae vele tormenten in een vuer ghworpen ende peruolleden alsoe ti ne martelie.

CVirdonc sinte vitonus bisscop eñ cō
fessoz Eñ noch.

CDie legēde vā sinte theodor9

THeodozus was onder dyocletiaē
eñ maximiaen ghepaelyt in dye
marītāne Eñ doe hem die richter
seyde dz hi offerde eñ zyn eerste ridderscap
aen name. Theodozus ātwoerde Ic die
ne mīnē god Die rechter seyde hē Doe he
uet dyn god dā een zoen Theodozus seide
hem ia hi. Die rechter seide hem soldē wi
hem moghē kennē Theodor9 seyde hem.
Ghi salten moghē kennē eñ to hem comē
Dus ghaf die richter theodozus vorste dz
hi solde offeren. eñ theodozus ghinck by
nachte in maers tempel der afgoden moe
der eñ ōtstacle mit vuyr Eñ een die dz an
sach wzoechdē Doe seydemen hem in een
karcker dat hi daer vā hōger stozuē solde
eñ ōse heer opēbaerdē eñ seyde. Theodore
myn knecht betrouwe dat ic mit dy byn
Juden karcker quam doe een scare vā wit
te mānen eñ begōden mit hem te lesen.

CDoe dat die wachters saghē vloden
si vā wesen Eñ si brochtē theodozum om
te offerhādē. doen seyde hi Al verbernstu
myn vleysch mit en vuyr eñ alle verhefstu
mi mit menigerhande tozmēten alsoe lan
ghe als die gheest in mi is en sal ic minen
god niet lochenē. Doe hincmē hem an eē
holt eñ men schoerde so fellic zyn side myt
yseren crauwelen datmē zyn ribben bloet
sach eñ die richter seyde hem. Theodozus
willtu mit ōs wesen of mit dinen cristo.
Theodozus seyde mit cristo heb ic gewe
let eñ ben eñ sulder by blyuen. Doe geba
de die richter datmē hem bzādē solde eñ
inden vuyr ghaf hi sinē gheest mer noch
tās soe bleef zyn lichaem ōghequest van
den vuyr eñ alle die daer outrent stondē
worden veruolt mit soeten roecke eñ men
hoerde een stemme Coem myn gheminde
inden rycke eñ in die blisscap des heren. eñ
vele luden saghen den hemel ōtdaen.

CDit gheschiede int iaer ōs herē cc ende
seuen en tachtich.

F

SInte martijn paus die om den kerstē
gheloue vā constantio den keyser vā
der karcken ghenomē wort eñ tot coltan
tinopolen ghebzocht eñ hi eynde zyn leuē
in lichen.

CTe oerliens sinte monitor bisschops
dach Eñ noch meer.

G

INwalliant inder stat van toers sint
martijn bisschop eñ cōfessoers dach.
wes leuē soe glozioes was van miraculen
dat hi dzyer dooden groerdadighe verwec
ker verdiende te wesen. Dese wort vāden
vleysche ōtbōdē int iaer ōs herē cccc eñ hy
ghaf gode den gheest.

CTo lyoen int franche ghehieten a le
roen sinte veronus bisschos dach wes le
uen eñ gheloue eñ verdienssten der doechdē
edel was Eñ noch veel.

CDie legende vā sinte mattijn.

MArtinus was ghebozē vā sabari
en der stat in pannonien oyer hij
was gheuoet in papien dat in ita
lien leyt. Eñ hi volghede ridderscap myt
sinē vadē een prins oder cōstāno eñ iuliē
mer dat en dede hi zyns dāks mer. wan

nae dien dat hi een iōc kint was so inghe-
ste hē god do hi xij. iaer olt was eñ teghē
zijns vader eñ zijns moeders ōdanc ghic
ter kercken eñ hi badt dat mē hē cathecu-
minū maecken solde Eñ hi solde doe in die
woestenie ghegaen hebben en hade dz de
crācheit zijns vleisches niet behindert mer
doe die keyser vutghegeuē hadde dat der
olden ridders sonē ridderscap an nemē sol-
den voer hare olders Martinus doe hi xv
iaer olt was doe wort hi ghedwōghe rid
derscap te volghen Eñ allene mit enē kna
de liet hi hem ghenoeghē nochtā dienden
hi dicke zijn knechte eñ hi toech hē zijn sco
ne vut eñ vechdese. ¶ Op ene tijt voer
hi te ambianē in de stat indē winter Endē
doe hi doer die poorte quā so quā hem een
arm man te ghemoete Eñ doe dese arme
man daer vā niemāt aelmissen en ōtfinck
so verstōt sinte martinus dat hē dese ghe
holdē was eñ hi toech zijn sweert vut eñ
deylde hem sinē mantel die hi bouē droech
eñ dat een deel gaf hi dē armē man eñ dat
āder dele dede hi weder an Eñ op dē nach
te daer na so sach hi dat christus ghecleet
was mit die stuckē vandē mantel dat hij
den armē ghegeuē hadde eñ hi hoorde hē
segghen totten enghelē die bi hem stōden
Martinus die noch cathecumin⁹ is die he-
uet mi ghedect mit desen clede Hier of so en
wort die heilighe mā niet opgheblasen in
houaerdie mer hi bekende gods goetheyt
Eñ doe hi xviij. iaer olt was so dede hi hē
dopen Eñ om die bede zijns princen dye
hem gheloefde als hi zijn ambocht haddē
hadde voldaen dat hi die werelt latē soldē
Eñ aldus volghede sinte martinus ridder
scap Hier en binnē quamē die barbarijen
in gallien eñ iuliaen die keiser die daer te-
ghens vechten wolde die gaf sine ridder-
scape vele ghelts mer sinte martinus dye
en wolde niet langher ridderscap volghē
eñ hi en wolde gheen tsolt ontfanghē endē
seide totten keiser Ic bin cristus ridder mi
en is niet gheorloeft te vechten Dat had-
de iuliaen grote onwaerde eñ hi seide dat
hi om cristus wille sine ridderscap niet op
en gaf mer om vrese vāden strijde Eñ sin
te martinus ātworde hem al onuernaert
meent ghi dat ic dat doe vā vrese eñ nyet
om god Ic sal morghē ongewapēt gaen
staen teghēs die scare eñ in ons herē nae-
me sal ic mi beschermē mitten teiken des
heilighē cruces eñ niet mitten schilde ofte
mitten helme eñ ic sal sekerlic doer de viā-
den gaen Eñ hier om so dede hij hē holdē
om dat mē hem bloot settē solde voer dye
barbarē als hi ghesecht hadde Eñ des an-
deren daghes sandē die viāden bodē ende
gauē hem seluē op eñ al dz here Eñ ds en
is g heen twijfel dese seghe ghescieden al-
dus zōder bloetstortinghe om sinte marti
nus wille Eñ vā die tijt liet hi sine ridder-
scap eñ hi voer tot hilariū den bischop vā
pictuers eñ hi ordinierde hē accolitus Eñ
doe vermaende hē onse here in sinen slape
dat hi solde gaen varen eñ versoeckē sinē
vader eñ zijn moeder die noch heidē warē
Eñ doe hi ewech voer doe seide hij dat hij
vele wederspoets haddē indē weghe wāt
int gheberchte vinghen hem die mordena
ren Ende doe die ene een bijl op zijn hoeft
hielt so scutten een ander dē slach mit sine
rechterhāt nochtans so bonden si hem de
handen op sinen rugghe ende si ghauē hē
ouer te wachten een van dese mordenarē

Mer doe die moerdenaers vraechdē of hy den slach niet en ōtsach soe ātwoerde hy dat hi nye so seker en was om dat hi wist dat godes ōtfermherticheit quam sonder linghe in bedructheydē Eñ hi beghōst den moerdenaer te predicken eñ bekeerden tot cristus gheloue. eñ hi leyde martijn wed̄ inden wech eñ beloefde daer na heylichlic te leuē. Eñ doe hi to melanē voerbi ghick soe quam hem die duuel te ghemoet in eēs mēschen ghelike eñ vraechde werwaerts dat hi ghinghe. Hi ātwoerde daer hē god heen riep. Doe seyde die duuel. waerstu ghaeste die duuel sal dij teghē wesen. Eñ doe hem martijn had gheātwoert die here is mijn hulper ic en ofsie niet wat mi de mēschen doen sullen. eñ die duuel voer doe van hem.

¶ Sinte martijn bekeerde doe zijn moeder eñ die vad̄ bleef onghelouich.

¶ Exempel.

Men leest dat doe die ōghelouicheyt alle die werlt doer groyde eñ martinꝰ dat wederstōt soe wort hi gheslagē eñ v̄iaghet. eñ hi ghinck to melanē eñ stichter een cloester. Mer die arrianē v̄dreuē hem daer wt eñ hi ghinck mit een pape tot gallien eñ daer at hi onder vele ander spijse venijnt cruyt. Eñ doe hem docht dat hij op die doot was verdreef hi mit sine bedinge dat venijn. ¶ Hier nae hoerde hi dat hilarius weder keerde vāder ellēden ghinck hi hem te ghemoet eñ maecte een cloester neuen pictuers eñ daer hadde hi een cathecumen.

¶ Exempel.

Op eenre tijt was sinte marten wt sinē cloester ghereyst eñ daer en tusschē soe storf die cathecumē sonder dopsel. Eñ als martinus weder quam ghinck hi legghen op zijn lijf eñ v̄wectē mit sinē gebede.

¶ Dese mēsche plach te segghen doe die sentēcie ouer hem ghegeuē was dat hi varen solde in die duyster stede soe seydē twe enghelen den rechter dat martinus voer hem bat. Eñ doe gheboet hy dat si hem weder omme brenghen solden tottē lichame doer martinus bede.

¶ Exempel.

Noch verwecte hy een ander die v̄drēcket was. Doe quamen die vā toers eñ eyschedē martinum tot enen bisschop. Eñ een vāden auderen bisschoppē die ghecomen was omme den bisschop te maken die wederstōt martinum om dat hi lelijck was vā habijt eñ v̄smadelic vā aensichte Eñ daer was een voerbarich bisschop onder die defensor hiet die nam den salter eñ hi las den eersten psalm die hi vāt daer dit veers in stōt God vter kindere ende suken der mont soe voldedestu den lof om datstu salste verdoruen den viant ende den beschermer. Ende aldus wort die beschermer vā hē allen verstoten.

¶ Doe dese eerwaerdighe heylige martinus bisschop gheworden was om dz hi dat gheruchte vanden volcke niet en conde verdraghen soe stichte hi twee milē vāder stat een heerlijck schoen nye cloester. Ende daer soe leefde hy zeer heylichlicken mit tachtentich discipulen in groter abstinencien. Want daer en bekende niemant van hem allen enighen wijn sonder alleyne die sieken. Saft habijt veronwaerden si ende vele steden koren hoer bisschoppē wt desen cloester. ¶ Doemē daer een oe

sende voer een martelaerr eñ sinte mertijn
niet vinden en cōde vā sine leuen so stōt hi
op ene tijt op zijn graf eñ badt onsen here
dat hi hē vertonen wolde wie hi waer eñ
vā wat verdiensten Eñ doe keerde hi hem
ōme ter luchter hant eñ sach daer staen en
swarte scaduwe eñ sinte martijn beswoer
se Eñ hi seide dat hi een mordenaer hadde
gheweest end dat hi om sine misdaet vslaghen was Eñ sinte martijn die dede alte
hant zijn altaer breken. ¶ Men leset
in dyalogo dat seuerus eñ gallus die sint
martijns discipulen waren die volmaectē
daer vele dinghen eñ bescreuen dat seuer⁹
achter liet in sinte martinus leuen. Dat
sinte martijn voer tot valencien den key-
ser om een orbaerlike sake Mer om dz die
keiser wiste dat sinte martinus eyschē sol
de des hi niet doen en solde willen so seide
hi Slutet die dorē uāden pallayse voer hē
Eñ doe sinte martinus een werf eñ ander-
werf wort verstoten soe dede hi een haer
an eñ bestroyde hem mit asche end vaste
een weke Eñ doe hiete hē een enghele tot
ten pallayse gaen eñ sonder yemāts ver-
bieden so quā hi totten keiser. Eñ doe hē
die keiser comen sach soe en wolde hi van
toornicheit niet teghen hem opstaen voer
dat mit godes wille zijn setel ōtstack end
hi achter begōde barnē Do stont hi op te
ghens sinte martijn om dat hi gods wra
ke ontsach eñ hi omhelsede hem eñ gaf hē
cōsente tot alle dat hi wolde eer hi eysche-
de Eñ hi dede hē vele giften brenghē mer
martijn en ontfinc se niet Men leest in dz
selue dyalogo doe hi den derden dode ver-
wecte Doe een ionghelinck doot was eñ
zijn moeder badt sinte martijn dat hij hē
verwecken wolde so ghinc hi daer die do
de was Eñ onder een grote menichte vā
heidene so knyelde hi eñ doe stonc dz kint
op daer si dat alle saghen eñ doe bekeerdē
alle die heydē ¶ Sinte martijn warē oec
onderdanich die ongheuoelike dinghē en
de groeyende eñ onredelike dinghē Onge
uoelike dighē als vuer eñ water wāt op
ene tijt doe een tempel ōtsteken was ende
die wijnt dat vuer verhief soe clam sinte
martijn op dat dack vāden huse ende hij
ghinc den vuere te ghemoete Eñ altehāt
so kerde dat vuer wedet teghen den wint
so dat dat scheen dat dat een teghen dz an
der vochte alsoe men daer of leset.
¶ Op ene tijt doe een schip verderuē sol
de die scipman die noch niet kersten was
riep Sinte martijns god helpt ons ende
altehant wort ene grote stilte. ¶ Groey
ende dingghē warē hem oec onderdanich
want doe hi in een stadt een olden tempel
ōme gheworpen hadde eñ hij een pijnbo-
me ofslaen wolde die den tempel ghewijt
was Eñ doe dat die dorpers eñ die heide-
ne wederstōden so seide een vā hem luden
Hebstu betrou in dinē god so sullē wij de
sen bome ofhouwen eñ laten op di vallen
Eñ is dine god mit di so en sal di niet mis-
schien Eñ doe hem dit lief was ende de bo
me doerhouwen was ende si sinte marti-
nus ghebōden hadden daer hi vallen sol-
de so maecte hi een cruce teghens dē boem
eñ die bome viel tot die ander side daer dz
die dorpluden stōden ende hi hadse bi nae
doot gheuallen Eñ doe si dese miraculen
saghen so bekeerden si hem. ¶ Onrede
lijcke beesten die waren hem oeck onder-
danich alsmen leset in dat voerseide dialo

go creaturarum.

Exempel.

DOe sinte marten sach die hōdē eē hase iaghen soe gheboet hi dē hō den dat si den hase niet meer en volghedē eñ si bleuē staē. Doe een serpēt ouer een riuier swam seyde martinus tottē serpēte In ōs herē naem beuele ic dy weder te kere eñ to hāt keerden si weder. Martinus die suchte doe eñ seyde Die serpenten horen my eñ die mēschen en horen mi niet

Doe een hōt oock baste op sinte martinus discipel so keerde hi hem tottē hōde eñ seyde In sinte martēs naem beuele ick dy te zwighen eñ die hōt zweech soe stille recht of hi stomme waer gheweest.

Sinte marten was soe oetmoedich. wāt hem ghemoete een to parijs daer hy quam gheghaen een lazarus man die alte eyselick was eñ hi custen eñ ghebenedidē eñ hi worde ghesuuert

Exempel.

MEn leest dat martinus inder sacristiē niet en ghebruycte des bisschops setel vā zijnre eotmoedicheyt. eñ inder karckē en sach hem nyemāt sitten hi en sat i een stoelkē dat niet subtijl en was datmen eē drystal hiet. Hi was vā groter waer dicheyt. wāt men secht dat hi ghelijc den apostolen was Eñ dat om die gracie vā den heylighē gheest die bouē hem quam in een hoep vuyrs als hi in die apostelen quam Eñ daer omme plaghen die apostolen hem dicwijl to vāden als hoer geselle in ghelikē leuen.

Exempel.

MEn leest in dyalogo dat op eē tijt als martinus alleen in zijnre cellen was eñ seuerus eñ gallus voer die doer stōden soe hoerdē si vele stemmē sprekē eñ wordē verueert. Daer na als si martinū daer vā vraghedē seyde hi Ic salt v seggē wildi dz nyemāt segghē Agneta tecla eñ maria de quamē tot my eñ soe deden si dicwijl ende spraken mit hem Eñ hi seyde dat hi petrū eñ paulum dicwile sach.

Hi was oeck mede zeer gherechtich. wāt doe hem die keyser maximus noede eñ men sinte marten voer drintken ghaf. Eñ doe si alle meynden dat hijt dē keysere nae hem gheuē solde soe ghaf hijt sinē pape wāt hi dochte datter nyemat waerdigher en was nae hem te drincken Eñ hem dochte onrecht dat hijt den keyser of des keysers vrienden voer den pape settē solde

Hi was oock harde doechsaem. Hi hadde in allen dinghen soe groten ghe doechsaemheyt al was hi bisschop dat hi hem liet vāden clerckē miscdoē sonder eni ghe wrake. noch hi en verstacse daer om niet van hem. Nye en sach hem yemant gram of drouich noch lachen. niet anders en was hem indē mot dā cristus. Niet en was hem int herte sonder saftmoedicheit vrede eñ barmhertichеyt.

Exempel.

MEn leest i dyalogo dat martinus eēs gecleet was mit enē ruwē clede daer bouē had hi eē zwartē mātel eñ reet op eē ezel soe quamē hem peerdē teghen eñ wordē verueert. Die ridders dier op satē wordē gram eñ slogē hem eñ hi vloet vā hem al zwigēde. eñ si wordē noch grammer. want si lyeten hem duncken dat hoer slaghen niets en gheuoelde noch oeck mede hy die slaghen niet en scheen te achtē mer

haer paerdē bleuen te hāt so vaste staende
hoe seer datmē se sloeghe dat si hē nyet en
mochten verporrē tot dat si tot sinte mer-
tijn weder keerden eñ dat si hare sunden
belijden Eñ doe ghaf hi hē orlof ewech te
gaen doe ghinghē die paerdē voert. Hi
was oec seer nerstich in sine ghebede wāt
alsmē leset in sine legende soe en voerghic
nūmermere vre hi en bede of hi en las end
tusschen lesen eñ arbeide so en hielt hi nū-
mermere op vā sine gebede. Hi was oec
seer hart wāt seuerus secht Doe martin⁹
ghecomē was in zijn bisdom eñ hem sine
clercken zijn bedde ghemaect haddē op ve
le stroys Doe hi daer op lach so v̄scricten
hi hē dattet morwer was dā dat plach te
wesen wāt hi plach te legghē op die blo-
te eerde sonder dat hi onder hem leide een
hare Eñ hier om wort hi beroert eñ stont
op eñ werp dat stroy al ewech eñ hij ghic
op die blote eerde legghē Eñ omtrent die
middernacht so ontstac dat stroy eñ mar-
tinus stōt op Eñ doe hi vutghaen wolde
so en mochte hi niet vut comē eñ dz vuer
begreep hem eñ verbrande sine cleder Eñ
hi gaf hē in sine ghebede eñ hij maecte een
cruce eñ bleef onghequetst in dat middele
vāden vuer eñ hi voelde de flāme douwē
de die hi qualic gheuoelt hadde barnende
Die monickē wordē ghewect eñ quamen
ghelopen tot hē eñ toghen hē vut onghe-
quetst dē si meendē dat verbrāt had ghe-
weest Hi hadde oec groot medelidē op de
ghene de misdan haddē wāt alle de biech
ten wolden ontfinc hi mit mede lidē wāt
doe die duuel sinte martijn berispte waer
om hi tot penintencie ōtfinc die eens ghe-
uallen waren so ātworde hi hē. Woltstu
di wachten van die menschen te hinderen
eñ du dine quaetheit woltste laten berou-
wen ic solde bi der trouwē die ick in gode
hebbe di barmherticheit belouē. Hi was
oec seer goedertierē op die armē Men
leset in dialogo dat sinte martinus op ene
tijt ter kercken ghinc eñ hem een arm mē-
sche te ghemoete quā al naect soe beual hi
sinē archidyake dat hi den armen mensce
cleden solde Eñ doe hi daer mede beyden
so ghic hi in een heymelike camer eñ dede
sine rock vut eñ gaf hē den armē eñ liet hē
ewech gaen Eñ doe hem zijn archidyake
seyde dat hij totter missen solde ghaen soe
antwoorde die heylighe biscop martinus
al sprekende van hem seluen dat hi totter
missen nyet gaen en mochte voer dat dyr
arme mensche een cleet hadde anghedaen
Ende om dat die archidyake nz en sach dz
die heilighe biscop martinus onder naect
was om dat hi bouen ghedecket was mz
die cappe so seyde hi dat die arme mensce
al ewech was Ende sinte martinus dye
seyde tot hem Brenghet mi dat cleet ende
die arme mensche die te cleden is die en sal
nyet van her wesen Ende doe ghinck we-
der die archidyaecke totter merckt waert
ende hi cofte doe omme vijf silueren pen-
ninghen daer een armelick cort rock skijn
eñ werp dat vā tornicheit voer sine voetē
Eñ sinte martijn die dede den an end qua
men totten ellenboghe toe eñ hi ghinc hē
op die knyen Eñ aldus ghinck hi om dye
misse te doen Eñ doe hi misse dede so quā
een hoep vuers opzijn hoeft dat vele ludē
saghē Eñ hier om sechtmē dat hi die apo-
stolen ghelijc is Meister iohā beleth seyt
tot deser miraculē meer Doe hi in die mis

sen zijn hāden ophief soemē pleghet eñ die linden mouwē neder vielen omme dz zijn armen smal waren Eñ zijn mouwē vādē rock niet vorder en reyctē dā ten ellebogē toe soe bleuē zijn armē bloet. Ouermits mirakel quamē der guldē cirkel mit costelikē steenē ghemaect daer zijn armen mede verciert wordē.

Exempel.

Op een tijt sach martinus een ghescoren scaep eñ seyde Dit scaep heeft dat ghebot vāden euāgelio, volbrocht. het heuet twee rocken ghehadt eñ heeft dē enen ghegeuē die gheen en hadde eñ soe souden wi mede doen. Hi was oec mede vā groter macht ouer die duuelen. wāt vten menschen soe verdreef hi menichworuen den bosen gheesten.

Exempel.

Men leest dat een koe was beseten mit ten duuel eñ si verderf vele menschen Eñ si quam lopen teghē martinum eñ hy hietse staen Martinus sach die duuelen op haren rugghe sitten eñ berusptē eñ seyde. ghanck vāder coe eñ en wil niet hinderen dat onnosel beest. Doe die duuel wech was viel die koe voer martinus voetē neder eñ hi hietse mackelick ghaen tot harē cudde. Hi was oeck mede zeer subtijl omme die duuelen te bekennē. wāt si waren hem also sienlick dat hi hoer ghedaen ten opēbaer sach. Wāt die duuelē verwādelden hem somtijt in iupiters ghelijcken af martis of veneris of minerue eñ hy berusptese alle mit horē namē.

Exempel.

Op een tijt opēbaerde martino die duuel in eens conincs ghelijcke ghecleet mit purpuren eñ ghecroēt mit een croene eñ mit ghulden scoon ghescoedet eñ myt enen blidē aensichte. Doe si beyde lange teghēs een hadden ghezweghē so seyde die duuel. Sich eñ bekenne marten wye du biste. Ick ben cristus die neder clymmē sal ter aerden eñ ic wolde dy my eer vertonē Doe martinus vā wōder noch zweech. soe seyde die duuel efter. Martine waer waer omme twifelstu noch alstu mi siest wāt ic bin cristus. Doe wort martinus gheleert vāden heylighen gheest en seyde Onse heer ihesus cristus en heft niet voer secht dat hi comē sal blinckēde mit eender cronē eñ mit purpur ghecledet. ic en sal nz ghelouē dat cristus tot my comē sal ten si dat ick hem sie in die maniere dat hy ghecruyst was. eñ mittē teyken vā sinē wōden. Mit desen woerden voer hi wech eñ liet groten stāck in die ctlle.

Exempel.

Op een tijt als martinus varen solde ī dat bischdom vā cōdelcēs omme vrede te maken Daer hi voer daer sach hi die riuier hoe die dukelaers die visschen vigē eñ hi seyde. Dats die manier vanden duuelen Si saghen nae den ghenen die hem niet en hoeden eñ vāghense dat si des niet en weten. Eñ als sise gheuāghen hebben soe verslinden sise ende si en worden nz gesadet vāden ghenen den si verslinden ende verzwelghen. Hi beual den duuelen dat si vter riuieren voeren ende van daer ind woestinen waert toghen. ende dat moesten si doen altehandes.

Ende sinte martinus was durēde of bliuende in deser prouinciē een luttel tijts ende hy beghonste cranck to worden in

den lichaem eñ hi seide sine iōghers dz hij sterue solde Doe weenden si alle eñ seydē Vader waer om laetste ons of wien laetste ons die bedroeft zijn want ghierighe wolue sullen comen ōder dijn scapē . Doe worp hi beroert mit hare trane eñ hi screp de oec eñ badt Heer bin ic dijn volcke notorftich noch ic en wederseggbe dē arbeit niet dijn wille die moet gheschien māt hi twifelde wat hi wolde wāt hi en wolde dese niet laten noch langhe vā cristo gheschepden worde Eñ doe hi een tijt lāct de corte hadde eñ hem sine discipulē baden dat hi ōder zijn bedde dar vā hare eñ van allche was liet leggbē een luttel stroys so antworde hi Kinderē het en betamet niet enigē kerstē te sterue zōder in hare eñ asce wāt liet ic vādder exempel so dede ic sunde Hi hadde altoes die ogē eñ die hande tot den hemel eñ altoes bleef hi in sine ghebede mitten gheeste Eñ om dat hi opwaert altoes lach eñ hem sine prielters beden dz hi zijn lichaem verlichten solde eñ hem keren ouer sine side so seide hi laet bruders laet mi seluē bewezdē dat ic dē hemel sien mach Eñ doe hi dit seide so sach hi dē duuel bi hē staende eñ hi seide hē Bloedighe beeste wat staetstu hier du en sultste ī mi niet vinden mer abrahams scote sal mi ōt langhen Eñ in desen woorden soe gaf hi sinē gheeste in den tijden der keiserē archadij eñ honorij In den iaer ons heren cccc. eñ lxvij . Eñ zijn anticht wert blinckende als die sonne Eñ vele luden hoorden daer die enghelen singhen Eñ tot sinē doot so quamē die vā pictauē ende van toers Eñ daer wort een grotē strijt want die vā pictauien seyden Hi is onse monick wij epscē die ons beuolen is Ende die van toers de seyden Hi is ōse prelaet ende hi is ons vā gode ghegheuen Mer in die middernacht so worden die van pictauien alle slapende Ende die van toers worpen sinte martijn tot enen vepnster vut ende si voerden hem mit schepē doer die ligiere te toers mz groter vroechden ende blijscapen .

Ende sinte seuerijn die heilighe biscop van colen doe hi op den sonnendach dyen heyligbe steden ōme ghinck alsoe hi plach nae die mettene op die vre dat sinte martinus sterf so hoorde hi die enghelen singhē inden hemel Ende hi riep zijn archidyake ende vraechde hem oft hi dat yet hoorde Ende doe hi seide dat hi dat niet en hoorde so seide die biscop dat hi merstelick toehoren solde Ende hij begonde sinē hels op te steken eñ sine oren op te holdē eñ hij stont op sine teen eñ hielt hem mit eñē stoc Endē doe die biscop ouer hem badt soe seide hij dat hi ene stemme in den hemele hoorden Ende die heilighe biscop seide hem Mijn here sinte martijn is verscheiden vā deser werelt ende nu soe voeren hem die heilige enghelen in den hemel . mer die duuelē die waren daer die hem holden wolden ende om dat si niet en vonden in hem dat hoer was so ghinghen si mit groter schanden ewech Ende dese voerseyde archidyaecke die mercten den dabh ende die vre ende hij bekende dat die heyligbe biscop sinte martijn doe verscheiden was . Seuerus ende gallus die zijn heyligbe leuē beschreuē heeft doe hi na die metten een luttel tijts ontslapen was ghe worden also hi scruet soe openbaerden hem sinte martinus ghecledet mit schonen witten clederē endē mit

enen vuerigheu aensicht eñ mit blinckēdē oghē eñ root haer. Eñ hi had in zijn rechterhāt dat boec daer seuerus zijn leuē ī gescreuē had. eñ nae dien dat hi hem ghebenedijt hadde doe hi hem opuaren sach inden hemel. eñ begheerde mit hem te varen soe wort hi ōtwaken.

Hier nae quamender boden ende seyden hem hoe dat sinte marten des seluen nachtes verscheyden was.

Exempel.

MEn leest hoe dat sinte ambrosius op een tijt den bisschop vā melanē misse dede soe wort hi slapēde tusschē der prophecien en der epistolen. Eñ om dat hem nyemāt wreckē dorste eñ die subdiakē die de epistel niet en dorste lesen hi en haddet beuolen. Doet twe of drye vren gheleden waren wrecten si hem eñ seydē. Die vre is ouergheledē eñ tvolc beydt laet die dyaken die epistel lesen. Hi ātwoerde Weest niet ghestoert wāt sinte marten ōs broeder is ghestoruē eñ ic heb zijn wtuaert gedaen mer om dat ghij my wect en mochte ic die laetste collect niet segghen. eñ si merkedē dē dach eñ die vre eñ vōden dz martynus verscheyden was.

Exempel.

ALsoe iohānes beleth segt soe voerden die coninghē vā vrācrijc haer cappen inden striden eñ die de cappē wachtē hietmē capellanē. Nae martinus doot xxiiij. iaer doe sinte perpetuus zijn karck v̄heuē had eñ martinus lichaem daer in voeren wolde eenworuē anderworuē eñ dorden. woruen. eñ si waren in bedinghē eñ in vasten. soe en mochtē si in gheensins zijnen graft beroeren of verporren Eñ doeu zijs laten wolden opēbaerde hem een altescoenē olden mā eñ seyde Hoe langhe suldi beiden eñ siedi niet dat martinus bereyet is omme v te helpē op dat ghi v hāden daer aen doet. Eñ doe dede hi mit hem zijn hāden daer aen eñ hieuē lichtelijcken dz graf op eñ leydent in die stat daermēts nu versoeckt eñ die olde mā voer van daer.

Dese oueruoeringhe viertmen indē maent iulius.

Exempel.

MEn leest oeck dat twee ghesellen wareu eñ die een was blint eñ die ander was vercrompen. eñ die blinde droech dē v̄crompen eñ die crompe wisede dē blindē den wech. eñ aldus baden si te ghader eñ beiagheden veel gheldes. Mer doe si hoerden dat tot sinte martinus lichaem vele luden gheneseden. eñ doemen hem zijn heylighe lichaem vter karcken brocht mit processien omme ouer te voeren soe begonstē dese te ōtsien datmē zijn lithaem brēgē soude voer dat huys daer si woēden eñ dat si alsoe solden ghenesen. wāt si en wolden niet ghenesen wesen omme dat si haer beiach niet verliesen en solden. Eñ hier ōme ghingen si vten huyse tot enen anderē huse daer si waenden datmen dat heylighen lichaem niet brenghen en solden.

Doe si aldus vanden heylighen lichame vloen soe quamen si hem onsienlijckē te ghemoete teghens haren wille. Ende omme dat god onse lyeue heer den ondācbaren vele ghoedes doet soe worden si alle beyde teghens haren wille ghenesen. Waer vā si drouich waren.

¶ Item te romē sinte bonifaci⁹ de vier de paeus eñ confessoers dach.

¶ Te colen sinte cunibertus biscops eñ confessoers dach.

¶ Te deuenter sinte lebuijn priester eñ confessoers dach.

¶ Op den seluē dach sinte lieuen die vā edelen olders vut scotlant gheborē was eñ gheheilicht in zijns moeders licham eñ een ertsche bischop eñ een glorioes leraer eñ martelaers dach die te ghent in sint ba uen cloester eerwaerdelic verheuē is Eñ.

B

TE toers sinte brictius biscop eñ con fessoers dach. Eñ te rauenna der heiligher martelarē dach sinte valentijn⁹ solutor eñ victor. Eñ

BRicti⁹ was sinte martijns archi diake eñ eñ hi benijden hem sere wāt doe een arm mēsce sint mer tijn sochte so seide hē bricti⁹ Soecstu den sot. siet vā verre wāt hi is dat die als ene onsinnich altoes tottē hemel siet Eñ doe die armen mensche altehant ontfanghen hadde vā sinte martijn dat hi bad so riep sinte martijn brictiū tot hē eñ seide Bric ti dūcket v dat ic een sot bin Eñ doe hij dz vesaecte vā scāde dat hi niet en seide so sey de martinus En warē mine oreñ niet an dine mōt doe du dat vā verre seideste voer waer seg ic v dat ic vā onsen here vercre ghen hebbe dat ghi na mi biscop worden sult mer weet dat du vele wederspoet heb ben sultste in den besdōme. Doe dit sinte bricti⁹ hoorde so bespotte hi dat end̄ seyde En seide ic niet waer dat dit een sot was Eñ na dz sint martijn doot was soe wort brictius biscop ghecorē Eñ daer na gaf hi hē tot bedinghe Eñ al was hi houerdich nochtās was hi suuer vā lichame Op dz dertichste iaer na dat hi bischop was soe was een gheestelic wijf die sine cleder ple ghet te wassen eñ si ontfinc eñ baerde een kint Eñ doe quā dat volc voer bricti⁹ do re eñ seiden. wi hebbē langhe verdraghen dine oncuyscheet om sinte martijns wille mer wi en moghē nu niet meer dine onsu uer hāden cussen Eñ doe bricti⁹ mālike de se loghen lochende eñ hi gheboot dat men dat kint voer hē brachte Eñ doe dat to hē ghebracht was doe dat. xxx. daghen olt was so sede bricti⁹ tot hē Ic beswere di bi godes sone dat dattu voer hē allen segste of ic dijn vader bin Eñ dat kint seide Du en biste mijn vader niet Eñ doe dat volc weten wolde wie zijn vader was so seide sinte brictius Dat en behoort mi niet toe ic hebbe ghedaen dat mi toebehoort Mer dit volc meende dat hi dit al dede mit go kelie eñ seide Du en sultste niet meer ouer ons heerlicheit hebben mitten name des valschen hierders Doe droech sinte bricti us om hem te bewijsen dat hi suuer was barnēde colen in sinē schote tot sinte mar tinus graf voer hē allen. Eñ hi werp dye barnende colen neder eñ zijn cleet was on uerbrant Eñ hi seide. also als dat cleet is onuerbrant ghebleuē vāden vuere also is mijn lichame suuer van alle wijuen. Mer doe dat volck noch niet eñ gheloefde so de den si sinte brictio laster eñ scande end̄ ver dreuen hem vut zijn bisdom om dat sinte merijns woort dat hi voerseide voldaen ende volbracht solde worden. Ende doe voer sinte bricti⁹ al wenēde tottē paeus

wordt . eñ hi bleef daer seuen iaer ende soe wat hy teghē sinte marten miscdaē had de dede hi of mit penitēcie . Eñ tvolck ma kede iulsiniaen billchop . eñ senden tot ro. men teghēs bzictius dat hi dat bischdom beholdē solde teghē hem . Eñ doe hy derwert voer so stozk hi in die stede vercel lēs . eñ alle tvolck koes armenū in zyn ste de . mer int seuēde iaer quam bzictius we der mit des paeus macht eñ nam ses milē vāder stat zyu harberghe . Eñ armenus stozk bynnē der selver nacht eñ bzictius die wilde dat by opēbaringhe vā gode eñ sey de tottē sinen dat si op stōdē eñ dat si mit hem varē soldē om den billchop vā toers te begrauē . Doe bzictius ter eenre poertē der stat i quā wozt die dode ter ander poz ten wt ghedzaghē eñ bzictius ōtsinck we der zyn setel eñ belatse seuē iaer . Doe hy seuen eñ tselsich iaer billchop hadde ghe. weest doe stozk hi .

C

In traes der stat eraclea der heyliger martelarē dach clemētinus theodot9 eñ philomenus .

In alexandzien sinte serapion die ghe pinighet wozt onder decium den princen eñ stozk martelaer . Eñ noch

D

In sampaengen der stat ñola sinte se. lix bischops dach die vā sinē vyftēden iaer voerwerts mit glozie der miraculen edel was eñ stark martelaer onder marci. aen den rechter . ende noch ander doztich mit hem die hi bekeerde .

Opten seluen dach sinte eugenius martelaers dach .

Opten seluen dach sinte magutus cō fessoz eñ billchops dach . Eñ noch meer ander heylighen .

E

In afrycke der heyligen rufian9 mar cus valerius eñ honozatus dach

In almaengen sinte othmarus dach Eñ noch vele meer .

F

Te oerliens sinte auienus billchop eñ cōfessoer wes doot zeer duprbaer is i den aensicht des herē welck tughē zyn sta dighe miraculen . Eñ noch .

G

Te koeuelens sinte slozinus confessoer dach .

Tot romē sinte gelasius paeus dach Eñ noch veel meer ander . Eñ oeck mede sinte martens octaue .

A

In den slichte van mens sinte elyzabet ten dach des coninghes dochter van vnghēren .

Opten seluē dach sinte crispinus dye doer der liefte cristi othoeft wozt

Te viennen sinte seueryn exuperius eñ feliciaen martelaren .

Item sinte faustus dyaken Ende hy stozk martelaer .

Te aulsberch sinte simplici9 billchop pes dach . Eñ noch vele meer ander hepli ghen martelarē ꝛc .

Die legēde vā sinte elizabeth .

Elizabeth was een edel wou van ghellachten eñ des coninges vā vngarien dochter mer edelre int gheloue ende in gheestelichept . Dit edele gellachte maecte si edelre mit exempelen .

eñ verclaerde se hem bi miraculē eñ v̄ciert
mit gracien vā heilicheiden Dese iōcfrou
die verhief onsen here bouē die nature om
dat si coninclic gheuoedet was in weeldē
eñ si alle kinderlike dinghē veronwaerde
of si dedet in gods dienste Eñ hier bi is o-
penbaer hoe haer kijntscheyt groeyende
was in simpelhede end̄ mit hoe soeter in-
nicheit dat si begōde Want vā hare kint-
heit so gaf si haer tot goeder nersticheyde
eñ si versmade alle die ydele spelen eñ si scu
wede alle voerspoedicheit der werelt end̄
si was altoes in godes weerdicheit. Doe
sinte elizabeth noch ionck was doe duer-
de si also stadelic in de kercke in bedinghe
dat haer hare ghespeeline eñ haer cameri-
ren nauwe mochten volghē Eñ als hare
hare denstmaechdē of hare speeline te ghe
moete quamē so volgheden si haer ter ca-
pelle om te spelen om dat si also een oersa-
ke vant om te kercke te gaen Ende doe si
daer in quam so knyeldē si of si lach op die
eerde Eñ al en conde si niet lesen nochtās
so ontdede si dicke voer haer enen psalter
in die kercke om datmē meenē solde dat si
daer in las om dat haer niemāt hinderen
solde als si haer onlededich saghē End̄ si
lach langhes op die eerde mitten iōcfrou-
wen als in ene maniere vā spele Eñ alsoe
mat si haer om dat si in deser manierē go
de solde ere eñ weerdicheit doen In allen
spele so sette si haer hope tot gode Eñ soe
wat si wan mit spelen doe si iōc was end̄
dat si anderfins crighē mochte daer of soe
gaf si den armen maechdē dat tiendede de
le end̄ badt hem dat si dicke voer hoer seg
ghen solden pater noster eñ aue maria eñ
doe si opwiesch in oltheide so wies si oeck

n innicheide Eñ si vercoos onse lieue vrou
we tot een patronisse eñ tot een middel-
laerster Eñ sinte ioānes euāgelista v̄coos
si tot een wachter vā hare suuerheit End̄
si dede scriuē elcs apostels name i enē brie
ue zōderlinghe eñ dede elc iōcfrouwe dye
bi haer warē een trecken bi auōture End̄
si dede haer ghebede eñ toech driewerf dē
brieef daer sinte peters name in was ghe
screuē also si begheert hadde Eñ daer viel
si op mit groter innicheit so dat si niemāt
en ontseide die yet badt in sinē name End̄
om dat haer die voerspoet deser werelt nz
te seer hoenē en solde so brac si haer seluen
een luttel of vā drie genoechlicheidē wāt
doe haer wel ghinc in enighe spelen so liet
si dat eñ seide Ic wil voert gaen mer ōme
godes wille so so laet ict bliuē Doe se ha-
re iōcfrouwen riepen ten danse eñ si een-
werf ōme ghincso seide si .nu soe laet ōs
dat laten om gods wille eñ ald⁹ so bracht
si die iōcfrouwen vā hare ydelheit Altoes
ontsach si die behaghelicheyt der clederen
mer si minde eersaemheit Si hadde oeck
haer seluē gheset een seker ghetal vā bedi
ghen Eñ als si enighe tijt so onledich was
dat si des niet voldoenen mochte Eñ ha-
re camerieren dwōghen hē slapen ghaen
soe waecte si na hare hemelsce brudegom
eñ dan las si hare ghebeden Dese iōcfrou
we vierden dese festelike daghē mit so gro
te innicheide dat si hoer in ghene manierē
hare mouwen liet anbesten voer dat dye
misse al ghedaen was Si en wolde oeck
des sounendaghes ghene hātschoen dra-
ghen voer die midach om dat si der feestē
eer doen wolde eñ voldoen haer in innic-
heiden Eñ daer om plach si haer seluenn i

dustanighen dingen te v̄binden mit belof
ten omme datse nyemāt en solde moghen
brēghē vā haer opset. Si hoerde dē diēst
vāder karckē mit groter eerwaerdichedē
dat alsmē dat euāgelium las of alsmē con
sacreerde dat si haer mouwē ōtbeste doe si
ghebest waren eñ si dede hoer hechtseel of
eñ dat si opt hoeft hadde dat leyde si ned
Ende al wast dat si hoer maghedom wij
selic bedecte eñ ōscalckelic ouer liep. noch
tās wort si ghedwōghē echtscap te doen
vā hoer vader. omme dat si gode vruchtē
offerē solde ¶ Hier omme ghaf si cōsent
tot echtschap al dede si des noede niet dat
zijt dede om genoecht mer om dat si hoers
vaders ghebot niet en wolde v̄smaden.
eñ dat si die kinder die si barē solde tot go
des diēsten gheuē solde. wāt al was si ge
bōden in echtschap nochtā en had si gheē
ghenoecht daer toe Eñ dits hier in opēba
re. wāt si beloefde in meyster conraerdꝰ
hāden waert dat si langer leefde dā hoer
mā dat si ewelick suuerheyt solde holden.
wāt si was des lātgrauē vā hessens wijf
alsoe hoer coniclike gheslachte toe behoer
de. Eñ alsoet ōse heer ihesus cristus wou
de. om dat si daer veel luden brēghē solde
ter lieftē godes eñ dat sise leren solde. Eñ
al wast dat si harē staet verwādelde noch
tās en verwādelde si niet haers herten be
gheerten.

¶ Hoe grote oetmoedicheyt eñ ynniche
dē die si tot gode hadde eñ hoe hard eñ fel
dat si tot hoer seluē was. eñ hoe milde eñ
barmhertich dat si dē armē was dat sellē
wij hier nae segghē. wāt si was soe heet
in bedinghe dat si eer ter karckē quam dā
haer iōcwiuē om dat si mit enighe heyme
lijcke bedinghe enighe godes gracie beia
gheu solde. ¶ Si stōt dicwijl des nach
tes op omme to beden. eñ hoer man badt
dat si haer seluen spaerde eñ haren lichaem
enighe raste aen dede ¶ Si droech ouer
een mit een vā haerder iōcvrouwē die ha
ren sonderlinghe grote vriendinne was
dat si op staen solde ende wan si to lange
sliep soe solde sise aen den voet noepen eñ
si solde haer wrecken.

¶ Exempel

HEt ghesciede op een tijt dat die iōcfer
solde elizabeth harē voet nopē eñ niet
wetende soe roerde si den man eñ hi wort
vā stōden aen ōtwaken. eñ doe si hem die
waerheyt seyde soe was hi te vreden ōme
dat si gode gheuē solde moghelijcke offer
hande vā hoer bedinghe. Si bat hem dic
wijl mit veel tranē eñ storte die blidelickē
eñ sonder enich ontamelijck verkeren van
haer aensichte. Jae al wast dat si altoes
mit rouwen weende dat si nochtā verblyd
de. eñ dat si hier mede een vriēdelic blisca
pe int aenghesichte toende.

¶ Si was soe oetmoedich dat si omme
der lieftē godes niet en verōtwaerde lidē
eñ verworpen wort. mer si dedet mit gro
ter ynnicheyt. wāt si leyde in haren scoet
een sieke die lelick was vā aensicht eñ yse
lick van stancke op zijn hoeft. Eñ si scoer
hem zijn eyschelick haer of eñ dwoech zijn
hoeft eñ hoer iōcvrouwē lachten daer om

¶ Alsmē crucē droech ghirk si al beruo
tes eñ mit linden cleder. Eñ daer men pre
dicten soe sat si altoes onder den armē als
een arme ootmoedich wijf. Als si tot dier
missen ghinghe van kinde soe en vercierde
si hoer niet mit gesteente alsoe die andere

wiuen pleghen. noch en cleden hoer niet
mit gulden cleder Mer nae ōser vrouwen
exempel soe droech si hoer kint in harē ar
men totten oltaer mit een lam eñ offerdet
mit een keerse oetmoedelick. ¶ Om dat si
hier mede wolde gheuē te kennē datmen
die houerdie vāden werlt v̇smadē solden.
Eñ om dat si doen solden als ōse vrouwe
dede. Daer nae als si thuys quam so gaf
si die cleder daer si mede ter missen ghega
en was een arm wijf. ¶ Noch dede sy
dese oetmoedicheyt al wast dat si vrilic bo
uē was in waerdicheden eñ hoghe dat sy
ghehoersaemlic beloefde meester conraert
die arm was eñ een broet bidder Al was
hi vā enen heylighen sonderlige gheestelic
heit mer hi was een groot clerck Jae dit
beloefde si beholdelic haer echtscap bi den
wille vā haren mā Eñ so wat dat hi hoer
beual dat dede si mit groter weerdicheide
eñ blijscap om dz si daer mede solde v̇die-
nen dat loen vā ghehoorsaemheit Eñ dat
si iesus cristus exempel nauolghē solde die
sinē vader ghehorsaem was totter doot.
¶ Op ene tijt soe hiete hi se comē to een
sermoen eñ haer quā eeñ vrouwe ouer soe
dat si niet en mochte comē Eñ dit misquā
hem seer dat hi haer dese onghehorsaem-
heit niet verlaten en wolde voer dat hij se
dede ōtcleden tot harē hemde toe mit een
vā hare dienstmaechdē die hier i misdaen
waren end̄ dat hi se seer hadde doen slaen
Si dede haer seluē oeck so grote penitenci
dat si haer lichame vermagherde mit vas
ten mit waecken eñ mit disciplinē wāt si
bleef dicwijle vā haers mans bedde ende
wakede alle den nacht om dat si solde mo
ghen beden in heimelicheit harē hemelscē
vader Eñ als haer die noot dwāck te sla-
pen so sliep si op die tapete de daer gespre
det was Eñ als als haer man niet te hu-
se en was so vernachte si mitten hemelscē
brudegom in bedinghe wāt si dede haer
dicwijle slaen vā hare iōcfrouwen in ha-
re slaepcamer om dz si haer om gods wil-
le wolde doen gheyselē als hi om haer ge-
gheyselt was Eñ om dz si haer vleische be
dwinghen solde van alre oncuyscheit Si
was so wel ghemaniert in eten eñ in dric-
ken dat si somtijt tot haer mās tafele dar
menigherhande gherechten quamen alle-
ne broot at Wāt meister cōnaet verboot
haer dat si niet ghenaecken en solde vā ha
re mans spise dz haer teghē cōsciēcie ghinc
Eñ dit hielt si so nerstelic als die ander me
nigherhāde spise atē dz si mit hare cameri-
ren van de groefste spise at Nochtan dic-
wile als si ter tafelē sat so nam si die spise
in haer handē eñ sneet se om dat mē menē
solde dz si daer of at om datmē nz mercken
solde eñ om dz si daer mede v̇blide alle die
daer aten ¶ Op ene tijt doe si seer moe-
de was eñ mē haer eñ haer man drierhā-
de spise brochte die v̇creghē was mit gro
ter pine so en at si daer nyet of Eñ si dede
broot weken in water eñ at dz mz hare ca
mererē v̇duldelic Eier om besette haer mā
haer rentē eñ dar of leefdese mz hare came
riren Dicwile so v̇onwaerden si die spise
die vā den houe quā eñ si sande om zōmi-
gher luden spise Ende al dit verdroech ha
re man seer goedertierlic ende hi hadde dz
alsoe gheerne ghedaen en hadde hij nyet
ontsien die verstoringhen zijns huusghe-
sinnes Al was dese vrouwe in hoghe end̄
eerlijcker glorie nochtans soe begherde si

mit alre craft den staet vā armoedē om dz
si cristum nae volghen wolde. eñ dat si in
die werlt niet eyghēs hebbē en solde

Eñ hier om doe si alleen was mit ha
ren iōcwiuen soe cledese haer mit quaden
clederen. eñ si leyde een arm hoeftcleet op
hoer hoeft eñ seyde Ous sal ic ghaē als ic
tottē staet der armoedē comen mach. Eñ
al hadde si haer seluē abstinēcie op gheleit
nochtās soe was si soe liberael op den ar
men dat si hem gheen ghebzec en liet heb
ben. Oyer si diende hem allen so mildelijck
dat sise daer omme hieten der armer moe
der. wāt met alle sorchuoldichept dede si
die seue wercken der barmhertichept. om
dat si dat ewighe leuē daer mede beiaghē
woldē. Eñ si des vaders benedixne beūttē
solde ter rechter tidē mittē ghebenediden.

Si cleede den naectē Die pellegrims
eñ den armē vremden ludē liet si begrauē.
Eñ si hiet vele kinder vter fonten eñ si nay
de seluer haer cleyder. eñ si dienden hem
wiendelijcken.

Exempel.

Het ghestiede eēs dat si enē armen wi
ue een ghoet cleet ghaf eñ doe dz wijf
dese grote ghifte sach doe wozt si so blide
dat si ter aerden viel of si doot gheweſen
hadde. Doe dat elizabeth sach wozt si be
droeft dat zijt haer ghegeuē hadde omme
dat si ontsach dat si daer van stozuē stoz
uen solde. mer si bat ouer haer eñ stōt op
al gheneſen. Si eñ hoer iōcwijf spōnē dic
wijl wolle eñ si dede daer vā cleder maken
omme dat si hier of den loen ōtfangē wol
de vā ghoedē arbeyde Om dat si exempel
vā oetmoedichept gheuen soude eñ omme
dat si gode aelmissen gheuē solde vādē ar
beyde haerre handen. Si voede die hōge
righe eñ den armē ghaf si hozen nootruft
alsoe wel dat doe die lātgraue haer man
gheuaren was tottē keyser vrederic dat si
alle dē pacht eñ alle dat coern vt haerder
scuerē verghaderde eñ sy dede daghelix dē
armen vergaderē eñ diende hem daer van
haren noot wāt daer was doe grort hon
gher eñ duyrtijt. Als hoer ghelt ghe
brack vercoftse hoer iuwelen omme datse
den armen helpē wolde. Wāt si ontoecht
hoer seluē eñ hoer iōcwiuē eñ ghaft dē ar
men. Si ghaf dē dozstighē ghaerne
to dzincken.

Exempel.

Op een tijt doe si den armē bier gedep
let hedde elck ghenoech vātmē dattz
vat niet ghemindert en was Den ar
men harberchde si eñ den pellegrims Eñ
si maecte altegroten hups ōder hozen ho
ghen bozch eñ daer hielt si een groten me
nichte van siecken. Eñ si ghinck alle dagē
tot hem. eñ en lietes niet omme die pijne
van nedercomen eñ op te ghaen. Eñ ghaf
hem haer nootdzuft eñ si troestese ter ghe
doechsaemhept Hoe wel dat si dē roeke nz
wel vāden siecke verdzagē en mocht noch
tā en verōwaerde syse niet doer der liesten
cristi hoe wel dattet hoer iōcwiuē nz liden
en mochtē. Endē seluē hupse voedese
arme wiuē eñ cleyne kinder eñ was hoer
soe ghoedertirē dat sise moedē hiet. Eñ als
si int hups quam so volgheden si hoer alle
als kinderē dē moedē plegē eñ bleuen voer
haer staende. Oyer si dede daer holden vo
ghelkens ende glasen vpoelkens. omme
dat die kinderen daer mede hoer tijt cortē
solden ende spelen solden. Ende het

gheupel doe si opwert reet inden borch dz
si glase vioelkens voerde in hare mātel eñ
si ōtuielen haer vā ene hoghe roedse neder
waert op die stenē eñ nochtā en wordē si
niet ghebroken Si vande die siecken eñ si
hadde also grote medeliden op die onsali-
ghe dat si nerstelic sochte waer si woendē
eñ si v̇socht se nerstelic eñ si ghic vriendeli-
ke in hare camerē bi nachte eñ bi dage eñ
dat en liet si niet om lācheit vāden weghe
Eñ si gaf hē hore notorfte eñ si troesten se
Eñ hier om solde si vijfuolt loen ōtfangē
dat is vā hare v̇soeckinghe eñ vā die py-
ne vāden weghe eñ vā hare medelidē end̄
vā hare v̇troestinghe eñ van hare ghifte
Si ghinc daer mē die armē begroe twāt
mit innigher hertē so ghinck si tot der ar-
mer luden lijcke Eñ die cleder die si mz ha
re hāden ghemaect hadde dede si ouer der
doden lichamē also seer dat si eens har ho
uet cleet schoorde eñ want daer een arme
lichame in Si handelden die dodē mit ha
re hāden eñ si bleef innichlic tot hare vut-
uaert Hier in was oec haers mās in
nnicheit te prisen want al was hi seer on-
ledich mit vele dinghē nochtās was hi in
godes dienste Eñ om dz hi tot aldusdani
ghe dinghē niet en mochte v̇staen so gaf
hi zijn wijf machte dz si alle doen mochte
dat godes eer was so dattet hē beidē co-
mē mochte tot salicheit haerre sielē. Om
dat sinte elizabeth begherde dat haer mā
sine wapene totter eren gods besighē sol-
de so riet si hē dat alre salichste eñ brachte
hem daer toe dat hi totten heilighē lande
varen solde Eñ doe die lantgraue die eer-
waerdighe prince ten heilighē lande varē
solde die volstandich was int gheloue soe
ghaf hi gode sinen gheest tot ene gloriose
vruchte van sine wercken Eñ aldus wort
elizabeth weduwe mit groter innicheyde
om dat si v̇weruen solde dat loon van dē
weduwen dat tsestichuolt is als een dye
tien gheboden holt mitten seuen werckē
der ontfermhertichеit Eñ doe men v̇nam
dat haer man doot was so wort si oneer
lick verdreuen van sommighe van haers
mans maghen als een dye zijn goet ghe-
stroyt ende ghequist hadde ontamelijcke
Om dat bi desen exempel hare verduldic-
heit solde worden openbaer ende om dat
si armoede solde hebben dat si seer langhe
begheert hadde Eñ doet nachte ghewor-
den was so ghinc si legghen in ene schure
daer varckens in pleghen te legghen ende
si dancte daer gode sere. Eñ te metten tijt
ghinc si tot die minrebruedere eñ badt hē
dat si gode dancten van hare moeynissen
ende dat si singhen solden. Te deū lauda
mus ꝛc. Ende des anderen daghes hiet
men se gaen in haerre vyanden huus mit
hare kinderen Ende men wijsde haer ene
snode cleyne stede om in te woenen Ende
doe haer hoer weert ende weerdinne vele
swaerheden deden soe liet si dat ghesinne
achter ende seide Ick solde gherne willen
beuelen enighe goede vonde ick se. Doe
keerde die salighe weduwe elizabeth van
node weder tot horen lande ende si sande
alle hare kinderen op te voeden in vele ste-
den Ende do sinte elizabeth daer doer enē
naeuwen wech daer vele modders lach
ouer stenen solde gaen so quā een olt wijf
haer te ghemoete die si veel goets gedaen
hadde ende doe haer nyet rumen en wol-
de so viel daer sint elizabeth in die modder

Doe stōtse op eñ veghede mit bliscap hoer cleder.

Exempel.

Hier nae quam sinte elizabets moyen een abdisse eñ voerde elizabeth totten bisschop vā banscberghē horē oem eñ wol deuse weder tot echtscap gheuē. Doe dat die gheen hoerde die suuerheit mit hoer beloeft hadde soe seyde zijt elizabeth. eñ elizabeth vertroestese eñ seyde Ic betrou onsen heer omme wes willen ick suuerheyt ghelouet hebbe dat hi mijn meyninge behoeden sal eñ hi sal alle mēschelickē raet te nz maken. eñ wil mi mijn oem een ander to echtscap gheuē ick en sal hem nymmermere consent gheuē eñ ic salt hem ōtsegghen Eñ en mochte ic gheensins ontgaen so solde ick lieuer mi die nose af sniden op dz mi een yegelick man veronwaerden solde.

Doe si tegēs haren willen gebrochter was omme haers oems gebot ter borch soe dede hise daer wonen tot dat hise yemāt ter echtschap gheuē solde. Eñ doe si haer suuerheyt daer al wenende gode beual. siet soe brochtmen haer mās ghebeēte also ōs heer wolde vā ouer zee. eñ daer omme dedese die bisscop weder halen ōme dat si haers mās ghebeēte te ghemoet varen solde ynnichlic.

Exempel

Men leest dat elizabeth eñ haer oem de bisschop ōtfinghē haers mās ghebeēten mit ynnigher processien. eñ si keerde hoer tot god eñ seyde Heer ic dācke di dat stu mi vertroest hebste mittē ghebeenten mijns lieuē mās Here du weetste wat dz hi mi beminde eñ ick hem om die lieftē vā dy soe derfde ick hem ghaerne. eñ ic sendē te hulpe int heylighe lāt. eñ al waert my ghenoechlic noch mit hem te leuē iae myt sulcker voerwerde dat ic arm biddē moch te nochtās soe roep ic dy tot oercōdē dz ic teghen dinē wille niet en solde willē ten leuen weder brēghen noch vlossen om enen pennick. wāt hem eñ mij beueel ic dijnre gracien. Eñ om dat elizabeth niet vliesen en solde die hondertuoldighe vrucht diemē gheuet die volmaectelick holdē tgebot vāder euāgelien. dats dē ghenē de vāder lufter siden tot ōsalichedē ouer ghaen ter rechter sidē vā gloriē. Soe dede si religioes habijt aen eñ si hilt ewelic nae haer mās doot suuerheyt eñ ghehoersaemheyt eñ willige armoede. Haer habijt was soe onwaerdich dat si droech een grijs mantel die ghelanghet was mit lakenen van ander vorwen.

Doe haer vader die coninck vā vngarien hoerde dat zijn dochter tot groeter armoeden ghecomē was sende hi een grauinne to haer diese tot hem weder brēgen solde. Eñ doe sise in die arme cleder sitten sach esi spau soe riep si vā scaemptē eñ wōder seggēde Nye en sachmē conics dochter in aldustanighen snoeden eñ armen habyte. noch oeck mede en sachse nye mensche wolle spinnen. Ende doe si haer starckeliken aen lach dat si to lande weder keeren solde soe en wolde si des niet doen. mer si hadde lieuer in armoede mitten armen te bliuen dan in rijcheden te wesen mitten rijcken. Omme dat al hoer herte in gode ghaen solde ende sonderlinghe dat allen haer ynnicheden gheenrehande hinder en solde hebben. Doe soe badt si onsen heren ihesum christum dat hi hoer doch gheuen

wolde versmadenisse van alle eertsche din
ghen eñ dz hi vut haer herte wolde nemē
die liefte van hore kinderen end' dz hi hoer
gheuen wolde volstandicheit teghēs alle
laster eñ scande End' doe si hare bedinghe
ghedaen hadde soe seide onse here dine be-
dinghe is verhoort Eñ si seide hare came-
riren Onse here die heeft mine bedinghe
ghehoort want ic rekene alle eertsche din-
ghen niet beter dā mis eñ ic en achte niet
meer vā mine kinderen dā van mine ande
re euen kersten mēschen Eñ ic en achte nz
datmen mi laster eñ scande doet eñ mi dū
ket dat ic anders niet lief en hebbe dā god
Eñ meister coenraet beual haer dicke dat
haer swaer eñ teghen was eñ hi dede van
hoer gaen die si scheen lief te hebben. Jae
so dat hi vā haer scheide twe camerirē die
haer alte ghetrouwe warē Dit dede dese
goede man om dat si harē wille brekē sol
de eñ dat si alle haer begherte tot gode sol-
de keren eñ dat ghene vā hare iōcfrouwē
haer solde doen ghedēcken hare erste glo
rie Ja allen desen so vāt hi se bereyt ende
ghehorsaem Eñ daer om hadde si die sco
ne seghe vā ghehorsaemheide Of ick om
godes wille also ontsie enē sterfliken mē-
sche hoe seer bin ic sculdich te ontsien den
hemelschen richter Eñ daer om wil ic mei-
ster conraet die arm is eñ brootbidder ge-
hoorsaemheit doen eñ niet enē rijcken bis-
scop om dat ic van mi doen wil alle oersa
ke vā tijtlicke troestinghe. ¶ Op eene
tijt doe si in een nōnen cloester quā om ha
re beden wille eer si oerlof hadde vā harē
meister soe dede hi se so sere slaen dat men
ouer drie weken die lijcteeken van dē sla-
ghen sach wāt si seide tot hare iōcfrouwē
om haer eñ die te troesten Ghelijc als dat
gras bedruct wort als de vloet daer ouer
lopet eñ alsoe dz wasset als die vloet min-
ret Also sullen wi ōs oec onder holdē als
ons liden ouercomet eñ als dat lidē wech
gaet soe sullen wij ons verheffen tot gode
mit ghestelike bliscap Si was so oetmoe
dich dz si niet lidē en wolde dz hoer hare
dienstmaechden vrouwe hieten ofte oeck
ioncfrouwe mer dat si simpelic sprekē sol-
den tot haer dat beual si hē als die meerre
totten minsten spreken Si wiech die scot-
len eñ die āder reescap vā die cokē Eñ om
dat dit hare iōcfrouwē niet verbieden sol
den so sande si se anderswaer eñ sede Had-
de ic enich ander leuē gheuonden dat on-
waerdigher hadd' gheweest dā dit ick sol
de dz ghecorē hebben Eñ om dz si mit ma-
ria dat beste deel besitten wolde soe was
si stadelick in bescouwinghe. Eñ daer in
hadde hi sonderlinghe gracie van tranen
ende hemelsche visioen te sien ende in an-
dere luden te verwermen in gods liefte eñ
doe si alre vrolicste scheen te wesen so we-
nede si soete tranen van innicheiden alsoe
dat dat scheen dat haer die tranen vut ha
re oghen liepen als vut ene fonteyne also
dat si al wenende blide scheen. Ende si en
mercte nyet op die lelicheit die haer vāden
wenen quam mer si seyde. Die ghene dye
segghen dat dat ansichte van den wenen
lelict die lasteren onsen here wāt si gheuē
mit blijschape onsen here dat ghene dat si
hebben. ¶ Si sach oeck dicwijle in ha
re beschouwinghe hemelsche visioen Op
ene vasten doe sinte elizabeth in die kercke
was soe bleef si daer in die kercke hare o-
ghē holdēde optē altaer als of si daer god

ghesien hadde. eñ een lange tijt wordt si daer vermaert mit godlickē troeste. Doe si vā daer weder ghecomen was eñ si vā amachticheyt hoer hooft liet vallē in eēs iōcwijfs scoet eñ hoer ogen op wert hadden tottē hemel doer een venster siende so wort hoer aensicht soe claer eñ blyde dat si zeer wort lachende daer nae. Eñ doe si hoer lāghe in dit visioen verblijt hadde so wordt si weynende. eñ doe si weder hoer oghen toe loec wordt si weder weynende Aldus bleef si tot completē tijt in desen visioen. Eñ doe si lāghe gezwegen hadden eñ niet en sprac ten laetsten wordt si sprekende eñ seyde aldus Here mijn du willest mit my wesen eñ ick mit di eñ ic en willen nymmermeer vā dy ghesceydē worden.

Daer nae doe hoer iōcvrouwen vraegeden eñ baden dat si omme godes eer eñ hoer leringe wolde seggen wat si gesien hadde Om hoer eendrachticheyt so seyde si hem. Ick sach den hemel ōtdaen eñ ihesum ghoedertierlic hem tot my wert neyghede eñ hi toende mi zijn vriēdelic aēsicht Eñ om dat ic hem sach. so wort ic mit ontallike bliscap beuaen. mer als hi mi ontghinc soe wort ic seer bedroeft. Eñ hem ōtfermde mijns eñ hi verblide mi weder. eñ hi toende my zijn aensichte eñ seyde. Wiltu mit my wesen soe sal ic mit dy wesen eñ ic ātwoerde hē dat ghij my hoerdet segghē.

Exempel.

Men leest doemen elizabeth badt dat si segghē wolde dat vision dz si voer dē oltaer sach eñ si en woldes niet voert segghē nochtā seyde si dat si was in so groeter bliscappē eñ si sach godes wōder Haer bedinghe was dicwijl soe heet datter ander mede ōtstekē wordē. Si riep tot hoer een rokeloes iōgelinc eñ seyde Ic sie dattu ōbequaem leefste alstu dinē scepper dienē soldest Hi badt dat si voer hem biddē sold Doe si voer hem in hoer ghebet was riep die iōghelinck mit luder stemmē O vrouwe holdet op vā uwer bedinghe Eñ doe si noch naernstelick bat soe riep die iōghelinck noch nernstelic eñ seyde. Vrouwe ic bid v holt op wāt ick worde aemachtich eñ verbarne al. wāt hi was alsoe ōtstekē dat al zijn lichaem ōtsette eñ sweette eñ hi worp zijn hāden hier eñ daer of hi al verwoet hadde gheweest soe dat sommighe tot hem liepen eñ hieldem. eñ si vonden alle zijn leden nat vā swete eñ en mochten sine hettē aen hoer hādē niet ghedoghē. eñ hi riep ic verbarne al.

Als elizabeth op hielt vā bedingē soe verghinghen hem zyn hetten eñ hi quam tot hem seluen eñ wort een minre broeder

Dese hette vertoende die grote hette die si in bedingen haddē die so groet was dat si enen colden dede verbarnen. want die ionghelinck die ghewone was totter vleysschelicheit ende noch niet abel en ware totter gheestelicheyt. hy en mochte dit niet verdraghen.

Exempel.

Men leest dat elizabeth oeck mede niet after marien ledicheyt in te fruwen voer dat si ten hoechstē was vā volmaecten leuē eñ hielt oec mariē ambocht so daer voersecht i die seuē wercken der barmhertichеyt Ende nae dyen dat si gheestelick habyt hadde aen ghenomen. so dede si die seuen wercke van ontfarmhertich,

heit wāt si hadden vā duarien vijfhōdert
marcke. daer gaf si een deel den armen of
eñ mit een ander deel stichten si dat grote
hospitael te marpoth Eñ hier om seyden
alle luden dat si was ouerdadich eñ quis-
tende eñ si hietse alle sot Eñ om dat si con
de alle onrecht goedertierlic v̇draghē dar
om so verweeten si alle hoer seer dat si ha-
stelick haren man vergheten hadde die al
dus verblide Na dien dat si dat hospitael
ghesticht hadde so diende si oetmoedelick
daer in als een oetmoedighe dienstmaghz
wāt si diende dē armē so nerstelic dat si se
bade eñ si leide se op haer bedde so dz si mz
blijschapē tot hare dienstmaechde seyde.
Hoe wal is ons gheschiet dz wi onsen he-
re aldus baden moghen eñ legghen Eñ si
was so oetmoedich in der armen dienst dz
si een cleyne ionck kint mit enē oghe ende
dat schurft was op een nacht droech ses
werf totter stille in harē arme eñ si wasse-
de gherne die onreyne cleder Si wassche
de oec dicwijle een wijf die lazarus was
eñ leide se op haer bedde eñ veghede se end̄
verbant se eñ salfde se mit salue eñ si corte
haer die naghelē an hare voeten end̄ ont-
schoeyde se Eñ si brachte die siecken daer
toe dat si hem biechten eñ monighē soldē
Eñ een olt wijf die dat niet doen en wol-
de die dede si slaen also lāghe tot si dat de-
de Eñ als si den armē niet en diende so spā
si wolle die haer ghesant was vut een clo-
ster eñ dat si daer mede v̇dienē mochte dz
gaf si den armen Eñ doe si langhe tijt die
vijfhōdert marck die si vā duwarien had
de den armē ghedeilt Eñ als si alle die ar-
men gheschict hadd̄ elc tot zijnre stat om
dat si hē dienē solde Eñ hier om sette si een
wet So wie zijn stat verwandelde totter
armē achter deel dat si se weder ōtfanghē
solde datmen hoer hare corten solde Ende
het was ene iōcfrouwe die radegūdis he
te die alte schoen haer hadde end̄ si en quā
daer niet om dat si almissen ōtfangē wol-
de mer om dat si vāden solde een vā hare
siecke susteren Eñ doemē se voer sinte eliza
beth brochte als een die die wet ghebrokē
hadde so dede si alle hoer hare cortē al we-
rede si haer sere al wenēde Eñ doe zōmige
die daer omtrent stōden seidē dat si ōschul
dich was so seide elizebeth. si en sal voert
an mit so vele haers ten dāse moghē gaen
noch daer mede ydelheit doen End̄ sinte e
lizabeth vraghede deser maghet ofte noch
enich salich opsette hadde ōtfanghē vā le
uen. so ātworde si dat ouer lanc een ghe-
stelic habijt solde ōtfangē hebben en had-
de si hoer hare so sere nz lief ghehad End̄
elisabeth seide Mi is lieuer dz du dijn ha-
re verlorē hebste dan dat mijn sone keiser
ware Eñ tehāt so dede die maghet dz ghe
stelike habijt an eñ leefde deuotelic mz sin
te elizabet i dat gasthuus. ¶ Doe een
arm wijf een dochter ghebaert hadde soe
hief sinte elizabet die dat eñ si dede dz nae
haer elizabet hietē eñ si gaf hoer hare no-
torfte eñ si sneet die mouwē vā hare ma-
ghet pelse om dz kint daer in te wijndē eñ
si gaf haer sels cousen Eñ nae drie weken
so vloech dat wijf eñ haer man end̄ lieten
daer dat kint Eñ doe dit sint elisabet ghe
secht was so gaf si haer tot bedinghe end̄
die mā eñ dat wijf en mochten nz veerder
gaen eñ si quamē weder tot haer eñ badē
verghiffenisse van hare misdaet Ende sin
te elisadet die berispte se van hare ondāc-

lichept alsoet recht was eñ si leuerde hem haer kint te voeden eñ ghaf haer noetrufft

Doe die tijt naecte dat ōs heer zijn lieue vriēdinne vāder werlt halē wolde. soe dat si dit aertsche rijck verslaet had winnen solde dat hemelrijck.

Exempel.

Men leest dat doe elizabeth siec lach vā die febres eñ haer aensicht totter wāden ghekeert hadde soe hoerden die ghene die bij hoer stōden enen zeer soetē sanck. Doe vraghedē si hoer wat dat waer. soe ātwoerde si dat tusschen hoer eñ die wād sat een voghelken dat soe soetelijck sanck eñ dat dede my oeck mede singhē. Inhaerte siecte was si vrolic eñ si en liet niet af te bidden. eñ op den laetsten dach voer haer doot seyde si hem. Wat soldi doen of dye duuel tot vquaem. eñ nae een luttel rycp si lude eñ ghaf den duuel oerlof eñ si seyde dzyewozuē Vlye. Eñ daer nae seyde si hē. Diet die middernacht naert daer cristus i wolde ghebozē wozden eñ in die cribben wesen ghelecht.

Doe hoer die ze naecte dat si stozuē solde seyde si Nu naert die tijt dat ōs heer zijn vriendinne ter hemelscher bruloft roepen sal eñ si start Int iaer ōs heren dusent cc eñ xxvi.

Exempel.

Men leest doe elizabets lichaem vier dage lach ōbegrauē eñ zeer soetē roeke vā hem ghaf doe quamēder vele cleynen voghelkens opter kerckē eñ nyemant en hadde alsulcke ghesien. eñ si songhen soe soetelick eñ ghauē schone manieren vā sanghe dattet allen luden vwōderde om dattet scheen dat si sinte elizabeths wtnaert deden. Daer was oeck een groet ghe roep vāden armen eñ punichept vādē volke soe dat sommighe hoer haer vten hoet de toghē eñ ander scoerden hoer cleder aen stucken. eñ dit hielden si ouer groten reliquien Doe haer lichaem gelept was inden graue soe vloeyder olie wt. In sinte elyzabeths doot wort opēbaer hoe heylich si was eñ dat indē sanghe vanden voghelkens eñ dat si den duuel verdreef. Wāt dat voghelkē dat tusschen hoer ende die waudt sat eñ soe soetelick sanck dattet hoer dwāck te singhen dat wanen wi dz hoer enghel was die hoer ghegheuē was tot een behoeder die hoer die ewighe blijschap boetscapte. wāt ghelijck dat somtides den quaden wort gheopenbaert voer hoer doot hoer ewelijcke verdoemenissen tot hoer stande alsoe wort oeck somtijt dē ghoeden gheopēbaert hoer ewelijcke beholdenisse tot hozen troeste. Die sanc die si sanck was die grote bliscap die si ōt sinck in deser opēbaringe mit soeter stemmen singhende.

Exempel.

Men leest hoe die duuel pleech te comē tottē heyligē als si stozuē mer om dat hi an hem niet en hekt so ruumt hi mit lelikē ozlof Hier bi merctmē die heylicheyt elizabeth soe die duuel vā haer vloet. eñ dye enghel hoer die ewighe blisap boetscapte Het is oec opēbaer hoe suuer dz si was eñ dat omme die soeten roke die wt hozē lichaem quam. wāt om dat si haren lichaem hielt in hoer leuen in allen suuerheyden. daer om roeck si wel in haer doot. Het is oock opēbaer vā hoe groter waerdicheyt dat si was. ende dat by den voghelkens

sanghe wāt die voghelkens die men sach spelen eñ singhen op die kercke wi vmoeden dat dat enghelen waren die vā gode gheseynt warē dat si haer siel in dē hemel voeren solden endē dat si hoer lichaem eer doen solden mit hemelscher vroechden also totten quaden comē een grote menichte vā duuelen om dat si se mit aerte pynighen solden endē hare sielen totter hellen voeren. Aldus comē totten goeden als si steruen een menichte vā enghelen om dat si se sterkē solden eñ hare sielen indē hemel voeren. ¶ Ten vierden is openbaer ho ontfermich eñ hoe goedertierē si was Eñ om dat die olie vut haren lichame vloeide wāt si was alle haer leuen doer in de werken der ontfermherticheit O mit ho groter mildicheit was hare gheest in ōtfermhertichеiden wes lichame vloepēde wort mit olie daer si diepe in die eerde lach.

¶ Ten vijften is openbaer ho machtich dat si voer gode was eñ van hoe grote vdienste Eñ dat bi vele miraculē die si dede wāt sint dat si sterct heeft god om om haren wille vele miraculen ghedaen vā welcke zōmighe hier nae beschreuē staen Eñ die ander hebben wi ghelaten om die corthe de wille.

¶ Exempel

In lant van sallen in een cloester in dat bisdom van hilten soe was een monick vāder graeuwer orden die henric hete Eñ hi was soe sieck eñ hadde so groten noot dat hij alle die vtstoorde die bi hē warē mz grote geroepe Eñ op eenre nacht te opēbaerde hē een eersame vrouwe dye witte cleder an hadde eñ si seide wolde hi gheselen wesen dat hi hē beloefde tot sinelizabeth Eñ des anderē nachtes opēbarde si hem oec eñ riep dit selue Eñ om dz die abt eñ die prioz daer niet en waren soe belouede hi daer onder des prioers raet Endē op den den derden nacht so openbaerde si hem eñ maerte een cruce ouer hem ende hi wort altehāt gheselen Eñ doe die abt eñ die prioz quamen eñ dit ghehoort hadden so wordē si seer vwondert mer hē begonde te twijfelen of hi schuldich was te voldoen dat hi belouet hadde om dat gheen monick belouen mach zōder zijn ouersten Eñ die prioz seide daer toe dat die monicken dicke alds vā den duuel wordē bedzoghen onder die ghedaente van weldoen. Eñ datmē daerom dese monick radē solde dat hi zijn onghestadighe valt maeckē solde mit biechtē Eñ op den nacht daer nae so openbaerden hē die selue vrouwe die hē te vozens openbaerde eñ seide Du sultste altoes sieck wesen tot du dine belofte voldaen hebste Eñ altehant quā de selue siec te weder eñ pynichde hē so als hi te vorē dede Doe dit die abt hoorde soe gat hi hē altehāt ozlof eñ hi hete hē was gheuē om een belde te makē Eñ hi wort gheselen do hi de belofte voldaen hadde.

¶ Exempel

Net was een maghet die benigna hete eñ si eyscede dzickē vā hare dienst maechdē eñ si gat haer dzicken eñ sede Ne met die duuel moetse dzincken Ende der maghet dothte dat doer haer kele ghinck een barnende brant endē si riep dat si daer of grote pyne in den hals doghede endē altehāt begōde haer de buyc te swellen als een tōne eñ haer docht dz i haer buyc een dic liep eñ si sede sotte redene Eñ mē meen

mitten duuel. Jn aldusdanighen staet soe bleef si twee iaren eñ men leydemēse tote lizabeths graue eñ dedē beloftē ouer haer Als si opter tumbē lach viel si in onmacht eñ doe si hoer daer ghegeuē hadde een lutel broets teten eñ wijwater to drincken. soe stōt si ghesont op daer zijt allegader saghen.

Exempel.

HEt was een mā indē stichte vā utert ghehietē gherijt wies een hāt al lam was dese vlochte sinte elizabets graf twe worden eñ hi en wort niet ghenesen ende dordewouē verlocht sise mit sinen wiue eñ mit groter punicheit Eñ doe hi derwaerdes ghinc quam hem te ghemoet eē eersaem olt man eñ grueten. Doe hi waech, de waer hi ghecomē was eñ hi seyde van marputh daer sinte elizabeths lichaem in ruste eñ daer god veel miraculen doet Eñ doe hem dese mā zijn sieeten seyde soe hiet die olde mā zijn hāden op eñ seghendē eñ seyde. Ghāck sekerlick wāt du salt genesen op datstu dijn crācke hāt steecktste ten hoefde vā haren graue onder den steen. eñ soe datstuse dieper in steecktste soe du eerst ghenesen saltste Eñ dan saltu upcolaum ghedēcken dat hi ghelijc is in miraculē te doen als elizabeth.

Noch seyde hi hem dat si onwijs waren die to hāt wech ghingē als si hoer oferhāde ghegheuē hadden omme dat hem den heplighē ghenoechlic waer datmē by hem duerde allsmē hulp aen hem begeerde Eñ te hant soe ōtuoer die olde man eñ si sagh̄es niet meer. eñ si haddēs groet wondē eñ ghinghē derwerts omme dat si gewa re hope haddē dat hi ghenesen solde.

Die man stack zijn hāt onder dē steē soe hem die olde ghesecht hadde eñ toechste weder wt al ghenesen

Exempel.

HEt lach een mā ghehietē humā geuāgen in een karcker indē stricht vā colen Hi aenriep sinte elizabeth eñ meester coen raert Eñ optē nacht daer na soe opēbaerde si hem beyde mit grotē lichte Tē letstē ghatmē op hem sentencie eñ men hincken eñ men lieten een mile weghes verre hanghen aen die ghalghe. eñ die rechter ghat sinē vader eñ moeder oerlof dat si hem of deden eñ grouē. Eñ doe zijn graft gemaket was eñ doe hem zijn vader eñ zijn oem of ghedaē haddē begōden si elizabet te bidē eñ hi verrees daer si allen dat saghen vander doot.

Exempel.

HEt was een scolier ghehietē onicaert die viel in een riuier Als hi daer lāghe in ghelegen hadde eñ weder wt ghetogen was vātmen hem colt eñ sonder lijf. Doe aenriepen si sinte elizabeth eñ die dode stōt op ghesont.

Exempel.

EEn kint dat drye iaer olt was ende eē halt. dat gheheten was hugho Doe dese doot was eñ zijn lichaem colt eñ stijf had de gheweelt vier milen weghes lanck soe aenriep zijn moeder mit alre ꝓuichepden der eerwaerdigher vrouwen ende santinnen sinte elizabeth ende hoer kint worden weder leuendich des danckte si god eñ sint elizabeth.

Exempel.

HEt was een kint van vier iaren olde gheualle in enen put. eñ daer quam

een om water te scheppen eñ vant dz kint verdrōcken Eñ hi toech dat doot vut mit pynē eñ an dat kint warē alle die teikene die de doden pleghen te hebben Eñ mē beloefde sinte elizabet beloftē op dz si dz kint v̄wecken solde Eñ altehant wort dz weder leuende.

Exempel.

HEt was een man die fredrick heten die zwēmen conde Eñ do hi int water bade eñ hi enē armen man bespotte dē sinte elizabeth zijn licht weder ghegheuē hadde eñ hi hē onwaerdelic water in zijn anghesichte worp so wort die arme mensche tornich eñ seide Die heilighe vrouwe die mi ghenesen heeft die moet mi ouer di wreken so dat du nūmermere hier vut comē moghes zōder door Eñ doe hi de vloeke niet en achte eñ hi int water begōde te zwemmē so verloes hi alle sine craft ende hi en mocht hē seluē niet meer helpē mer hi versanc als een steen Na langhe tijt socht men hem eñ men toech hem doot vtē water Eñ doemē hem sere beweende so begōden zommighe vā sine maghen sinte elizabeth ouer hem te bidden Endē doe wort hi weder leuende eñ ghesont.

Exmpel.

HEt was een man die iohan hiete eñ die wort zōder scult gheuāghen mz enē dief eñ wort verwesen dat mē hē mit den dief hāghen solde Eñ hi badt alle den luden dat si sinte elizabet ouer hem biddē solden dat si hem helpen motste also hi dz verdient hadde Eñ doe hi ghehāghē was doe hoorde hi vā bouen ene stēme die seyde Hebt betrouwen in sinte elizebeth endē du sultste verlost werden Eñ altehāt brac zijn seel eñ hi viel of nochtās so en quetste hi hem niet Mer die ander bleef hanghen de nochtās scoorde een nyeu hemde dz hij an hadde eñ hi wort verblidet eñ hi seyde Sinte elizabeth heeft mi verlost ende si heuet mi doen vallen op een sacht bedde Eñ doe die zōmighe seiden datmen hem noch hāghen solde so seide die richter Den god verlost heeft dē en sal ic niet weder hāghē laten.

Exempel

HEt was een conuaers in een cloester die gheestelic was de zijn vleysche al soe vernederden dat hi xx. iaer een pansier droech naest sinen lijue eñ hi plach op holte eñ op stene te legghen Eñ doe dese man was in die molen so begreep mit onghevalle die molen stene zijn hant eñ v̄perste se so dat hi daer vel ende vleysche eñ zenen in beiden siden of wreef totten bene soe dz scheen dat dat al ontwe ghestotē was in een mortier steen Eñ hi was daer in alsoe seer ghepinicht dat hi bad datmē zijn hāt of slaen solde Eñ doe hi stadelic sinte elizabeth in sine hulpe anriep die in haer leuen hem harde vriendelic hadde ghewest Op eenre nacht so openbaerde si hem eñ seyde Wiltstu ghenesen wesen Doe hi haer antworde Ja ic so nam si sine hant eñ ghenas die zenen eñ vergaderde die benē eñ leyde weder dat vleysche daer op an beiden sidē ende maecten hem al ghesont Eñ des morghens vant hi hem al ghesont Eñ hi toonde alle dat conuent dat zijn hant altemale ghenesen was.

Exempel

HEt was een kint dat blint gheborē was eñ dat wort siende ouermits

sinte elizabets ghebede.

Exempel.

HEt was oeck een maget ghehietē bea
trijs die lāge sieck was eñ tē laetsten
verrees an hoer lijf voer eñ after enen ho,
uel eñ si ghinck nederwērt bockēde mittē
liue soe dat si hoer niet op rechtē mochten
Eñ hoer moed droechse in een māde to sin
te elizabets graft eñ bleuē daer tien dagē
eñ en wordē niet verlost. Hoer moeder die
begā doe te murmurerē op elizabet eñ sey
de. Du geneeste allen mēschen eñ mi laet,
stu ōgehoert daer om sal ic di belettē int v̄
soecken al dat ic mach. Doe daer nae wer
de dese maghet ōtslapen eñ si sach een sco
ne vroowe mit enen blinckenden aensicht
die salfde hoer lichaem op horen rugghen
eñ op die borst eñ seyde. Stāt op eñ ganc
Dese maghet stont op eñ was ghās ghe,
nesen. Si keerde doe weder omme tot ely
zabeths graft. eñ dancten gode eñ sint eli
zabets eñ lyeten daer die mande daermen
die maget in droech.

Exempel.

HEt was een wijf ghehietē geertruyt
die menich iaer lam was inden benē
eñ crom in alle hoer lichaem Een enghele
hiet hoer in drome. dat si ghinghe tot ny
colaum eñ si an hem hulp riepe. Dit wijf
dede hoer draghen tot zijn karcke eñ wor
de ghenesen int een been. Eñ daer nae soe
droechmense tot sinte elizabeth eñ mē legt
se op hoer graf eñ daer worde si volmaec
telyck ghenesen.

Exempel.

EEn wijf was die trigide hiet ende si
hadde een ghans gheheel iaer al blin
de gheweest. soe datmense altoes leyden
moeste ende si bat elizabet mit ynnichedē
eñ si wort siende.

Exempel.

HEt was een man ghehieten henrick
die beyde zijn oghen verloren hadde
en wort weder siende op sinte elizabeths
graft. Daer soe wort dese selue man also
ghepinighet vāden vloyen vāden bloeden
datmen meynde hi solder van ghestoruē
hebben Eñ hi nam vander aerden wt sin
te elizabets graue eñ hi wreefse eñ stemp,
tese mit water eñ drācket eñ hi worden al
ghenesen.

Exempel.

DAt was een maghet ghehiete mech,
telt die sien eñ horen verloren hadde.
eñ si en sprack niet noch si en ghinck nyet
Eñ hoer vader eñ hoer moeder verghittē,
se tot sinte elizabet eñ si wort volmaecteli
ken ghenesen. Eñ si dancte gode ende
sinte elyzabeth.

Exempel.

DAt was een wijf die helderigis hyet.
die een iaer al blint was eñ si aenbat
sinte elyzabeth mit alre ynnicheden om te
ghenesen ende si dede haer leyden tot den
graue van sinte elyzabets graft ende daer
soe wort si mit eenre oghen siende. Eude
doe si weder to huys quam soe ghedoech
de si alte groten pine in die andere oghe.
Doe si weder omme tot sinte elizabeth rie
pe soe openbaerde si hoer eñ seyde Ghanc
totten oltaer ende doe den corporaele op
dynen oghen. ende alsoe saltstu dan ghe,
neset worden. ende si dede des alsoe ende
wort ghenesen.

Exempel.

DAt was een man die diderick hyete.

die langhe in sine benē eñ in sine knyen se
re swaerlic ghepinicht was so dat hi niet
gaen en mochte mē hadde hē ghedraghē
Eñ hi beloue de dat hi sinte elizabets graf
versoeckē solde mit offerhande Eñ hi wo
nede omtrent tien milen vā daer nochtan
so en cōde hi nauwe daer comē binnē acht
daghen Eñ doe hi daer vier wekē hadde
gheweest end' hi ghene bate en hadde soe
ghinc hi weder te huus . eñ doe hij in ene
stadt neuens enē andernn siecken lach en
de sliep so sach hi in enē drome dat een toe
hē quā eñ begoot hē ouer al mit water eñ
doe hi ontspranc seide hi tot sine ghesellen
in toornicheit . Waer ōme hebstu mi mit
water begoten Eñ hi seide Ick en begoot
di niet mer ic vermoede dz du ghenesen sul
ste mit dese beghieten Eñ hi stont op end'
vant hē al ghenesen Eñ hi leide sine cruck
op sinē hals eñ hi keerde weder tot sinte e
lizabets graf eñ hi dācte gode seer eñ sinte
elizabeth eñ hi ghinc blidelic te huus

B

TE romen sinte poncianus paeus
dach Dese wort ōder maximijn mz
cluppelen doot gheslaghē Eñ zijn licham
wort vā fabiano den paeus in sinte calix
tus kerchof begrauē . Eñ

C

SInte rufus dach vā velckē die apos
tel totten romeynē scriuet . Eñ

D

TE romen sinte cecilien ioncfrouwē
dach die tiburciū harē brudegō tot
den gheloue brachte ende beide omder al
machio hare martelie veruolden .

Item te romen sinte maurus marte
laers dach . Eñ noch .

E

SInte clemens paeus dach die vier
de na sinte peter den apostel .

In die stat vā meths die sint clemēs
des paeus oem was vā zijns vaders we
ghe en die eerste biscop vā meths was

Opten seluen dach sinte felicitas mit
hare seuē sonen die ōder anthonino voer
cristo ōthoeft worden . Eñ noch .

Die legende vā sinte clemēs

Clemēs die bisschop gheborē van
edelen gheslachte vā romē . sine
vader was ghehieten faustinia
nus eñ zijn moeder matidiana Eñ hi had
de twee sonen . die een hiet faustinus end'
die ander faustus . Eñ omme dat matidi
ana zijn wijf zeer schoen was soe worden
hoers mās broeder tot hoer ōtsteken mit
oncuysscher lieften . Eñ omme dat hi hoer
alle daghen groten auxt dede eñ si hē gheē
cōsent gheuē en wolde eñ oec dit ontsach
hoer mā te segghē om der onureden wille
soe pensede si dat si een tijt vten lande va
ren wolde tot hem die ontamelicke liefte
verghinge die altoes in hem wies als hise
sach . Eñ om dat si dit vā hoer man solde
moghē vercrighē versierde si een droem eñ
dē drome seide si harē mā ald9 . Siet een
mā openbaerde mi in een visioen eñ seide
mi dz ic mz mine kīder faustino eñ fausto
vut dye stadt voer ende dat ick alsoe lan
ghe daer vut solde bliuen tot dat hij mi he
te weder ōme comen Ende hi seide En de
de ick dit niet so solde ick dan mit alle mi
ñe kinderen verderuen . Ende doe dit ha
re man verhoorden soe dntsach hi hem al
te sere daer of Ende hi sande zijn wijf mit

haer twee kinder eñ mit vele ghelindes to athenen waert dat ſi daer woñē ſolden. eñ hoer kinder doen leren. Mer die vader behilt ſiñē minſten zoen clemēs mit hem i zijn ſolaes tot hi xv iaren oit was.

¶ Doe die moeder mit hoer kinderē in een ſchip voeren ſoe worden ſi ſchipbrokich inder nacht eñ die moeder dreef ſonder die kinderen eñ wort ghewerpē op enē ſteen eñ doe ſi dochte dat hoer kinder beyde ge. dēcket waren wolde ſy hoer vā groeten rouwe weder omme in die zee worpen op dat ſi der kinder lichaem vinden mochten Mer doe ſy dochte dat ſyſe noch leuēdich noch doot en ſolde moghen vinden ſo riep ſy alre iammerlijck eñ beet hoer hāden eñ memāt en mochtſe troeſten. Doe daer ve le wiuen ōtrēt hoer ſtōden die hoer ſeyden haer quade auōturen eñ ſy daer mede niet ghetroeſt en wort ſoe was daer een wijf onder die ander die ſeyde dat hoer mā dye een ioghelinck was verdrāck in die zee eñ dat ſi omme ſiñē wille daer na gheen ech teſcap en wolde doen. eñ doe ōtſinc ſi een luttel troeſtes eñ bleef mittē wiue wonen de. eñ ſi wan mit haer hādē dē coſt.

¶ Cortelick daer nae worden hoer han den ſoe doot vā dat ſiſe ſoe iammerlicken ghebeten hadde dat ſi daer niet mede ghe. werckē en mochte. Eñ dat wijf daer ſi mede woende was lam ghewordē eñ en mocht vā horen bedde niet op ſtaen. eñ ſo moeſt matidiana biddē daer ſi beyde van leefden.

¶ Doe dat een iaer gheleden was ſendē hoer man boden tot athenen omme ma. tidiauam te ſoecken mit haerre beyder ki deren eñ hi en ghecreech vā hem ludē gheē ātwoerde eñ die bodē en quam niet wedē Doe hi noch ander bodē wtſendē eñ wedē ghecomen waren eñ ſeyden dat ſi daer nz vā vernemen en cōden ſoe liet hi clemens ſiñē zoen onder behoeders ſoe toech hi wt omme te ſuekē zijn wijf eñ zijn kinderen mer ſonder vernemen quam hi nz weder noch clemēs en vnammer niet af.

¶ Exempel.

Men leeſt dat ſinte clemēt doe hi verlo ren hadde vader moeder eñ zijn twee broeders was hi zeer drouch eñ twintich iaer ghedurēde. Eñ hi ghinc hem ter ſcolen eñ wort een groot philoſophus. eñ hi be gheerde te wetē eñ te ōderwinden of die ſie le ōtſteruelic was. eñ daer omme ghinc hi eenpaerlic in der philoſophen ſcole. Eñ als hi hoerde dat ſi ōtſteruelick was ſoe v blide hi hem zeer mer allemēt belooet mit re den dat ſi ſterflick was ſoe ghinck hi droe uelic wech. ¶ Doe barnabas te romen quam eñ criſtus gheloue predicte doe ſpot ten hem die philoſophen als een ſot eñ een verwoede. Eñ doe clemēs die oec een phy loſophus was als ſommighe legghe hem ſette vā ſpotte deſe vraghe. Die mogge is een cleyn beeſtken wat beduet dat ſy ſes voeten heuet eñ twee vloghelen. eñ ē olifant en heuet mer vier voeten nochtās iſt een groot dier eñ hi en heeft gheen vlo. ghelen. Barnabas die ſeyde it mach lich telick ātwoerden dijn ſotte vraghen had. deſtu des gheuraghet omme die waerheit te diſcerneren ofte te leren. Mer nu ſoe is dat altemael ſothept dat wij wat leggen ſolden vā den creaturen omme dat ghi nz en weet noch ſonder lunghe oec mede niet en kent dē ſcepper vāde creaturen. Ende

want ghi den scepper niet eñ bekent so ist
eecht dat ghi inden creaturē dwaelt Dit
woort bleef harde valle in clemens herte
so dat hi cristus geloue ontfinck eñ leerde
dat vā barnabā Eñ daer na voer hi to sin
te peter in iudeen eñ hi leerde hē cristus ge
loue eñ hi leerde hem claerlic der sielen on
sterflicheit . ¶ Tot dien tyden hadde si
mon magus twe iōgheren dat was aqui
la eñ upceta Eñ doe si sine bedriechnissen
bekenden doe lieten si hem eñ ghinghē to
sinte peter eñ worden sine discipulē Ende
doe sinte peter vraechde vā wat gellachte
dat clemēs was so seide hi hē wat dz zyn
moeder eñ zyn vader eñ sine broeders ge
schiet was Eñ hi seide dat hi meende dat
zyn moeder eñ sine broeders verdroncken
waren in die zee eñ dat zyn vader vā rou
wen doot was Doe dit sinte peter hoord
so en cōde hi hem niet ōtholden vā wenen
¶ Op ene tyt doe quā petrus mit sine iō
gheren aquila eñ upceta in dat eplāt daer
matidiana clemens moeder woende endē
daer waren eenrehāde glalen calūmen de
wōderlic groot waren des sint peter endē
sine ghesellcap groot wōder haddē Ende
doe hi sach dat matidiana broet badt soe
so vraghede hi haer waer om dat si haer
broot mit hare hāden niet en wōne Endē
si ātwoorde Here ic hebbe alleue een figu
re vā handen mer si zyn so crank ghewor
den mit mine bōten dat ick alle myn ghe
woelen daer in vlozen hebbe Eñ gaue god
dat ic mi selue in die se verdrōcken hadde .
Eñ petrus seide . wat ist dattu segste endē
en wertstu niet dat haer sielen die hē selue
doden ghepinicht worden Hi seide verga
ue god dat die sielen nae den doot leefden
ic solde mi seluen doden op dat ick ene we
myn lieue kinder sien mochte Eñ doe sin
te peter de saken vā hare sericheit gheura
ghet hadde eñ si hē dat alle ghesecht had,
de so seide petrus Ic hebbe een iōghelinck
mit mi die clemens hiet eñ hi secht dat dit
zyn broeder eñ zyn moeder ghewpel . Doe
si dit hoorde doe viel si in onmachte Endē
doe si weder tot haer selue ghecomē was
so seide si al screpende Ic bin des iōghelicf
moeder eñ si viel voer sinte peters voeten
eñ badt hem dat hi hoer haestelic hoer kit
wolde laten sien Petrus seide Alstu den
ionghelinc sien sultste so vepnse di een lut
tel tot dat wi ghevaren zyn een luttel van
den lande mittē scepe Eñ doe si hē dz ghe
louet hadde so hielt se sinte peter bi de hāt
eñ leide se totten scepe daer sinte clemēs in
was Eñ doe sinte clemens sach dat sinte
peter een wyf gheleidē brocht mitter hāt
so lachte hi Eñ altehāt doe dat wyf neuel
clemens quā so en cōste si haer niet ōthol
den mer si omhelsede hē tehant eñ begon
de hē te cussen Eñ clemens stacte vā hem
mit onwaerdicheit als een sot wyf endē hi
woort seer ghestoort Doe seide sinte peter
O sone clemens wat doetstu en verstote
dyne moeder niet Doe dit clemens hoor,
de so woort hi screpende eñ viel op zyn mo
der die in onmachte lach ende hi bekende
zyn moeder Endē doe dede sinte peter haer
weerdine halen die lam was eñ hi ghenas
se . Doe vraghede die moeder sinte cle,
mens om sinen vader Ende sinte clemens
seyde dyn vader die ghinc di soecken en
de hi en quam upet weder Ende doe si dz
verhoorde soe verstichten si alte sere wāt
si hadde seer grote blyschape om haer kit

dat leefde so dat si daer mede harē anderē rouwe v̄troestē. Eñ hier en warē nyceta eñ aquila niet. mer doe si quamē eñ dē wi ue saghē vraechdē si wie dat wijf waer eñ clemēs ātwoorde hets mijn moed die my god weder omme ghegheuē heeft bi mynē heer sint peter. Eñ sint peter seyde hem al hoor ghescieuissen. Doe dit nyceta eñ aquila hoerdē stōde si op eñ vā wōder werdē si ōtuorwet eñ seydē. Heer god is dat waer of ist al droem dat wij horē. Petrꝰ seyde Op dat wij al niet sot en zijn soe is dit waer eñ si wreuē hoor aēsicht eñ seydē Wij zijn faustinus eñ faustus die ōs moeder waēdē dat verdrēctē in die zee. Eñ si lyepē tot hoer moeder eñ cnstense eñ seydē wat is dit Petcus seyde dit zijn dijn sonē faustus eñ faustinus die du waēste dat in die zee verdrōckē warē

Doe dit die moeder hoerde viel si van bliscappē in onmach. doe si tot hoer seluē quā seyde si. Lieoe kinder ic bidde v datti my segghet hoe ghi ōtghinghē Si ātwoerden doe dat scip omme ghekeert was so dreuē wij op een tafel eñ ōs vōden sciplu den eñ namē ōs in hoet scip. Eñ si v̄wandelden ōsen namē eñ vercoftē ōs een rijke weduwe die iusticia hiet eñ si hielt ons al voer hoer kinder eñ dede ōs lerē in allē cōsten Ten laetsten studeerden wij iñ philosophie eñ wij hielden ōs an een touenaere die simō hiet eñ mit ōs opgheuoet was. Ende doen wij sine bedrieghenissen sagē soe lieten wij hem altemael eñ wi zijn geworden sinte peters ionghen.

Exempel.

Men leest dat daer sinte peter dese drie broeder clemens aquilam eñ nicetam brochte op een heimelikr stede omme te beden was daer een arm olt mā die tot hem sprack. Broeders ick hebbe ōtfermenis op v. wāt ic sie dat ghi swaerlic dwaelt ōder een maniere vā weldaden. wāt ghene god is noch gheen voersienicheyt. mer al dat in die werlt ghesciet valt bi auonturen. eñ dat hebbe ic selue wel gheproeft de gheleert ben bouē die ander inder consten mathesis Daer omme en wilt niet dwalē weder ghi bedet of niet dat v gheboerten in heuet dat sal v ghescieden. Doe sinte clemēs op hem sach wort hi in zijn herten beweghet wāt hem dochte dat hi hem tē anderen tiden ghesien had. Eñ doe ouermits sint peters ghebot clemēs eñ aquila eñ nyceta teghen hem ghedisputeert hadden eñ si mit opēbaer reden bewesen hadden dattet voersienicheyt waer eñ si hem stadelicken vader hyeten ouermits reuerīcien soe seyde aquila. wat noet ist dat wij hem vader hieten als ōs ghebodē is nyemāt op aerden vader te hietē.

Eñ hier nae sach hi op die olde mā eñ seyde. Vader en neemtes niet qualic dz ic mineu broeder berispte omme dat hij dy vader hiet. wāt wij hebben dat wi nyemant alsoe hieten en moghen. Ende doe aquila alsoe totten olden manne ghesecht hadde soe worden si alle te samen daer omme lachende die daer bi stonden. Ende doe hi vraghede waer omme dat si lacheden soe seyde sinte clemens want du doeste dat selue daerstu enen anderen van beruspest eñ straffest eñ segghest dattet ons verboden is dat wi nyemāt inden vader hieten en solden ende du hyeteste nu ymmers seluer den olden man vader Ende hi

verlaecte dat eñ seide Waerlic ick en weet niet of ick hem vader hiete Eñ doe si lāge ghenoech ghedisputiert hadde vā de vor sichticheit so seide die olde man. Ick solde ghelouē datter voersichticheyt waer mer mine cōsciencie die verbiet dat mi dat ick ic des niet ghelouē en mach wāt ic weete wel dat mi eñ mijn wijf ghelchiet is dat onse gheboorte ons gat eñ bewijsde Daz ōme so hoort mijns wijfs gheboorte ende ghi sult weten hoe dat verghinc want si hadde in haer geboorte martem eñ venus bouen dat pūte vāden hemel Eñ si hadde die mane ten onderghāc in martis huus ende in dat eynde vā saturno Eñ dit teikē dat maecten ouerspeelres eñ te vrien dienstheluden eñ pelegrimmaedse te varē eñ in dat water te verdzenckē Eñ dat ghelcie de aldus wāt si viel in eens knechtes liefd eñ om dat si ontsach den laster eñ dat onghevalle so vloech si wech eñ si verdzāc in die see wāt als mi mijn broeder seide soe hadde si hē liefr mer doe hi haer nz cōsenti ren en wolde soe creech si enē knechte liefr eñ dat en is haer niet te wijten wāt dit so dwanc haer te doen haer gheboorte Eñ si seide eñ verfierde enē dzome dat si mz ha re kinder te athenen varen solde endi daer verdzencte si in die see Eñ doe sine sonē tot hē lopē wolden eñ hē openbarē so vboot hem dat petrus eñ seide Doet dat nz vor dat ic wille. Eñ petrus seide hē Of ic di hudeu dijn wijf tone mit dine kinderē sul stu ghelouē dat die gheboorte niet en is. Doe seide hi Also di dat onmoghelic is te doen dat du segste also ist onmoghelic dz pet ghelchien solde sonder dat die gheboer nisse wiset Eñ petrus seide hē Siet dit is

clemens dijn sone eñ dese twe zijn knechtf eñ faustinus Doe viel dese mā in ōmach te eñ sine sonen vielen op hem eñ ōtsaghē dat hi sterven mochte Eñ doe hi tot hē sel uen ghecomē was so hozde hi alle dz daer ghelchiet was Eñ doe quā haestelick zijn wijf eñ riep al wenēde Waer is mijn mā eñ mijn here Eñ doe si dit riep so liep de ol de man eñ culte se eñ helsede se al wenende Eñ doe si daer te gader weenden soe quā dver een eñ seide tot apion eñ ambion die faustus alte grote vriendē warē dat si ge herberghet waren mit simō den gokelaer Eñ faustiniaen was alte blide dat si daer ghecomen waren eñ ghinc se daer verloe ken. Ende siet daer quam altehant een bode ende sepde dat in die stadt van antio chien des roemschen keysers bode ghecō men was die alle die gokelaren seer nerst lijcke soecken solde ende doden. Doe soe ghinck simon magus die gokelaer om dē hate van faustino ende fausto sinte clemē tis bruedereu om dat si hem verlaten had den eñ vā sine ongheloue ghetreden warē ende verschiep faustiniani haerder vader anghesichte in sine gheliickenisse also dat hi scheen te wesen simon magus die gho kelaer Ende dit dede simon magus om dz des keisers bode faustinianū vanghē sol de vor hem ende also hem solde doden Eñ simon magus ghinc vut den lande. Ende doe faustinianus ghecomen was tot sin te peter eñ sine sonen so ontsaghen hem si ne sone sonen om dat hi simon magus an ghesichte saghen mer si bekenden dat dye stemme van haren vader was mer sint pe ter die bekende zijn naturlycke anlichte wel Eñ doe sine sonen en zijn wijf van hē

vloden soe seyde hi. waer omme vliedi eñ verontwaert uwer vader. Si seyden dat ſi daer om vā hem vloden om dat ſi ſimōs aenſicht aenſaghē des gokelaers wāt hy hadde eenrehāde salue ghemaect eñ daer mede hadde hi zijn aenſicht beſaluet. endē hadde daer mede zijns ſelfs aenſichte ghemaect. eñ hier omme weende hi eñ ſeyde wat is mi ōſalighe gheſciet dat ick dye bekent bin op enē dach vā mine ſonen eñ vā mannē wiue dat ick aldus ōwādelt bin dat ic mit hem niet verblidē mach.

Eñ zijn wijf toech hoer haer eñ zijn zonen weenden zeer.

Exempel.

Men leeſt dat ſimon magus tot āthiochien ſinte peter een quaet gheruchte maecte eñ ſeyde dat hi waer een gokelaer eñ een verrader. eñ hi hadde tvolck ſo zeere teghen hem beroert dat ſi hem ghaern ghedoert haddē. Daer omme ſeyde petrus tot faulſtinianen die ſimō de gokelaer ſcheē te weſen. Ghāck tot āthiochien eñ ōtſculdighe mi daer voer dē volcke eñ alle dz sy mō voer mi gheſecht heeft dat wederſeghe ick. eñ dan ſal ic tot antiochien comē eñ ſal dit aenſicht vā di verjagen. eñ voer alle dat volck ſal ic di dijn aenſicht wederghеuē. Dat en is niet te ghelouē dat hem ſinte peter hiet lieghē omme dat god ōſe loghē gheen doen en heeft.

Hier omme iſt dat clemēs boeck daer dit in gheſcreuē ſtaet ōſeker is als sommighe ſeghghē eñ niet te ōtſanghē in aldulkanighē pūten. mer nochtā machmē ſeghghē op datmen die woerden wel mercket dat hem petrus niet en ſeyde dat hi ſeghghē ſolde dat hi waer ſimon die gokelaer mer dz hi dat den volcke toenen ſolde die ghelike niſſe zijn aēſichtes eñ dat hi petrus puſen ſolde vā ſimōs weghe. eñ dat hij wederropen ſolde dat quaet dat ſimon gheſecht hadde. Eñ al ſeyde hi dat hi ſy mō was. dat en meende hi niet nae der waerhept. mer nae ſinen ſchine. Aldus ghinc faulſtinus clemēs vader te antiochien waert eñ hi vergaderde dat volck eñ ſeyde

Ghi mannē vā antiochien hoert Ick ſimon ic ſegghe v eñ beliede dat ick valſcelick gheſprokē hebbe vā peter. wāt hi en is verrader noch gokelaer mer hi is geſeu det tot die ſalichept deſer werlt. Waer bi gheuielt dat ic voertmeer pet van hem ſeide ſoe verdzijft mi als een verrader eñ gokelaer. wāt ick doe nu penitēcie. om dat ick nu bekenne dat ic qualic gheſecht hebbe. Daer omme vermane ic dat ghi ghelouet dat ghi eñ v ſtede niet en verghaet Eñ doe faulſtinianus al gheſecht hadde dz hē petrus beuolen hadde eñ hi dat volck tot ſinte peters vrientſcap beroert hadde ſoe quam petrus tot hem eñ hi dede een bedi ghe eñ verdreef van hem ſimōs aenſichte Eñ dat volck van antiochien ontfinck petrum ghoedertierlick mit groter eren eñ ſi ſetten hoghe op enen ſetel.

Doe dit ſimō hoerde ghic hi derwaer des eñ verghaderde dat volck eñ ſeyde. Ghi verwondert dat ic v wel gheſecht hebbe eñ oeck mede wel gheleert dat ghi v vā den verrader petro wachtē ſoldet ende dz ghi hem daer nae noch ghehoert hebbet. eñ hier en bouen verheuē in enen hoghen ſetel. Doe wozden ſi allegader teghens hem gram ende ſeyden. Du ſeydelt ons eerghiſter datſtu rouwe haddeſte datſtu

van hem alſo vele quaets gheſecht hadſte
mer nu ſien wi wel dat du di endē ons be-
drieghē willſte eñ ſi liepē om hē eñ verdze-
uen hem mit ſcāde Al dit beſcrijft clemēs
in ſine boecken Hier nae doe ſinte peter te
romen quā eñ hi ſach dat ſine paſſie naer-
kende was ſo ordinierde hi nae hē clemēs
tot enē paeus Endē doe petrus prince der
apoſtolen doot was clemēs die een voer-
ſichtich man was wolde voerwarē dz na
maels gheſchien mochte dat is dz bi deſen
exempel elc na hem ſolde willen ordinierē
den hi wolde endē beſitten die heilige kerc-
ke ons herē in ertuelle Endē hi ordinierden
voert meer de paeuſen kpeſen ſolde vā die
clergie ende hi liet linus ſine ſtede beſitten
ende daer na cletus Dōnighe ſeggē dz li
nus endē cletus ghene paeuſen waren mer
ſi warē ſinte peters hulpers endē daer om
rekēt men mitten paeuſen Endē ōme dpe
voerſeide ſake ſo gaf clemēs die paeuſcap
op mer hi wort na deſen weder ghecoren
eñ ghedwōghen te weſen paeus Ende hi
was ſo heilich dat hē alle die ludē liet had
den beide heiden eñ kerſten Hi hadde die
armē vā alle lāden beſcreuē eñ die hi ghe-
dopet hadde en liet hi niet van armoeden
bidē Eñ doe hi domicnaens des keyſers
nichte domicellā nōne ghemaect hadē eñ
theodorā ſiſinius des keiſers vrient totē
gheloue bekeert hadē eñ hi ſe liet bliuen i
hare wille mit ſuuerhede ſo ghinc ſiſinius
mit groten toorne al heimelic na zijn wijf
in die kercke om dat hi wetē wolde waer
ōme dat ſi alſo die kercke volghede Eñ do
clemēs een bedinghe ghedaen hadde endē
dat volc gheātwort hadē Amē ſoe wort
ſiſinius blint eñ doet eñ hi ſeide ſine knech
ten Nemet mi haeſtelick ende draecht mi
vut Eñ ſine knechten leiden hē al de kerc-
ke omme mer ſi en mochten die doze upet
vinden Eñ doe theodora ſach dat ſi ald9
dwaelden ſo ghinc ſi eerſt vā hē want ſi
meende dat ſe haer mā kennen mocht eñ
daer na waghede ſi hē wat hē waer Endē
die knechten ſeiden ōſe here wolde ſien eñ
hozen dat hē niet en was gheoerloft endē
daer om is hi blent eñ doet ghewordē Eñ
doe gaf ſi haer tot bedinghe eñ badt god
dat haer mā daer vutgaen mochte Eñ na
die bedinghe ſeide ſi tot die knapen Gaet
nu eñ lepdet uwen heren te huus . Eñ doe
ſi wech waren ſo ſeide theodora ſinte cle-
mens wat daer gheſchiet was Eñ doe ſo
ghinc clemēs tot hē om theodore bede eñ
hi vant hē dat hi niet en ſach mit open o-
ghen eñ dat hi al doot was Eñ do clemēs
ouer hem badt eñ hi weder ſach eñ hoorde
doe hi ſinte clemens ſach ſtaen neuen zijn
wijf ſo wort hi verwoet eñ hij meende dz
hi beſpot mit gokelie eñ ſeide Om dat hi
mit minē wijue te doen wolde hebben ſo
maecte hi mi blit mit touerie Eñ hi beual
ſine knechten dat ſi ſinte clemēs bindē ſol
den eñ ſlepen eñ bonden an calummē endē
ſtenen die daer laghen endē ſi meenden cle
mens ende ſine clercken ghebonden te heb
ben Eñ dat dochte ſiſinius oeck ende dat
ſleepten ſe Doe ſeide clemens tot ſiſinius
Om datſtu ſtenen goden hietes ſoe iſt dz
recht datſtu ſtenen ſleepſte Oyer hi meen-
de dat clemens ghebonden had gheweeſt
ende ſeyde ick ſal di doen doden Ende cle-
mens ghinck ewech ende badt theodorā
dat ſi niet op en ſolde holden vā bedinghe
voer dat criſtus ieſus onſe here haren mā

vanghede Doe theodora dat opēbaerden hoer sinte peter eñ seyde. Om dinen wille sal dyn mā beholden worde op dat vuolt worde dat paulus myn broeder seyde Ee onghelouich mā sal wordē beholden bi ee ghelouich wyf. doe hi dit ghesecht had, de voer hi wech.

Exempel.

Daer was een ghehietē sinnis die ōt, boet zyn wyf eñ begeerde dat si voer hem bade eñ dat si sinte clemēs voer hem liet comen. Doe hi ghecomē was leerden hi hem inden gheloue eñ doeptē mit ee eñ xiij mānen van sinē ghesinde. Bi desen si sinne soe worden veel edele kerstē ludē eñ gheloefdē. Doe ghaf die graue vā su crepen vele ludē ghelt eñ roerde een groet gherufte teghē clemēs Mamertyn de rech ter vāder stat omme dat hi niet verdragē en mochte dat grote gherufte vāden volc soe dede hi sinte clemēs voer hem brengē. Eñ doe hi hem berispede eñ hi hem tot hē waert woldē brenghen soe seyde clemēs Ic begheer dattu tot reden eñ tot verstāt toemste. wāt al waert dat veel hōden op ōs blasfeden eñ si ōs beten sien sullen nim mermeer moghen ōtnemen dat wi vōlen delicke mēschen zyn eñ onverstandelicken honden. wāt dat gherufte dat vā onwe tenden luden gheroert is toent dat si niet ghewarichs noch sekers en hebbē Doe so creet mamertyn vā hem tot trapaen den kepser Eñ hi ōtboet hem weder dat hi hē dede offeren. of dat hi hem voerde in elen de ouer die zee in een woestine die teghēs die stede van trifone leyt. Doe seyde dye rechter al wenende tot clemēs. dyn god die du suverlic bemilte hi moet di helpē Eñ die rechter ghaf hem een schip eñ al dz hem noetruftich was. eñ hem volgheden vele clerken eñ leeken inder ellendē. Eñ doe hi in dat eylāt quam soe vant hi daer vele meer dā twee dusent kerstē die daer ghelept waren omme marmer steynen te holdē. Doe si sinte clemēs sagē wor den si wenēde eñ troestese eñ seyde Onsen heer en heeft mi hier niet ghesent tot y om myn verdiēten mer om dat ic mede deelach tich solde worden unwer cronen. Eñ doe si hem seyden dat si ses milē hoer water ha len moesten op hare scolderē soe seyde hy hem aldus.

Exempel.

Hier nae laet ōs bidden ihesum cristū dat hi ōs in deser stede een fonteyne ontdoe soe hi den steen sloech inder wilde nissen vā sinay. eñ daer ourvloedelyken water wt quam dat hi ōs soe vā andere water wil gheuē op dat wi ōs vblidē mo ghen. Doe si na hoer bedinge hier eñ daer saghē soe sach clemens een lam staen trippelen mitten rechten voet eñ woep de aerde wt. Eñ hier mede vertoghedet hem die stat. ende clemens verstonde doe dat tet ōs heer ihesus cristus was want sinte clemēs sacht alleen. eñ hi ghinc totter stat eñ seyde In die naem des vaders des zoōs eñ des heyligē gheestes so staet i dese stat oyer doe niemant in die stat en ghenake de daer dat lam ghestaen hadde. soe nam hi een cort spadekē ende hi sloech doe daer een wepnich cleen slaechken onder dyes eerwaerdighen lams voeten. ende to hāt sprauck daer een alten zeer groten fontey ne wt. eñ wies in een riviere. Ende doe worden si allegader blide. Ende clemis

seide dat gheruchte des volcs verblide go
des stede Om dese nyeu mare quamē hē
vele luden aen eñ hi dopede op enen dach
meer dā vijfhōdert Eñ si braken der afgo
den tēpel eñ binnē een iaer so stichtē si bin
nen die prouincie lxxv. kercken. Nae drie
iaer daer na dat trayaen die keiser regier-
de In dē iare ōs herē hōdert eñ ses doe hij
dit hoorde so sande hi derwaert een herto
ghe Eñ doe die hertoch sach dat si lale be-
reyt warē te steruē so weer hi die menich
te end nam sinte clemēs allene eñ baat hē
enen ancker an dē hals eñ werp hē in dye
see eñ seide Nu en sullen si hē niet oefenen
voer enē god End al die menichte stōt op
dē oeuer vāder see Eñ cornelius eñ phebꝰ
eñ al de ander martelarē begondē te biddē
dat onse here zyns martelaers licham wi
sen wolde Eñ altehāt ghinc die see drie mi
len ewech eñ si ghinghē daer droech doer
eñ vonden daer ene woeninghe als een tē
pel ghemaect vā marmor stene ende daer
vōden si in een arcke sinte clemēs lichame
eñ den ācker neuen hem Eñ sine iōgheren
wort gheopenbaert dat si hē van daer nz
voeren en solden. wāt alle iare optē dach
dat hi ghepassiet was seuen daghe lanck
so gaet die see drie milen verre ewech end
maect enē droghē wech tot hē.

Exempel

OP enē dach tot sine feste so ghic een
wijf mit enē cleynē kinde derwaert
Eñ doe die daghē der festen voldaen wa-
ren doe dat kint sliep so hoorde mē haste-
lic dz dat water te hope quā lopen Eñ dz
wijf wort veruaert eñ vergat haer kijnt
eñ vloech mitten anderē volcke. Eñ daer
nae ghedachte si haers kints end riep alte
iamerlic vā rouwe eñ si liep al roepēde op
dat oeuer hier eñ daer of si haers kints li-
chame yet vinden mochte Mer doe si dat
nyer en vant eñ si alle hope verloren hadd
so keerde si te huus eñ leefde dz iaer in gro
ter droefenisse Na dit iaer doe die se onde-
de so liep si voer alle de ander om te besien
of si yet vā hare kinde vindē mochte Mer
doe si hē nz en vāt eñ alle hope vlorē hadd
soe gaf si haer in bedinghe neuen sinte cle-
mēs graf eñ doe si opstont soe sach si haer
kint legghē slapēde daer si dz gheleyt had
de eñ si meende dattet doot gheweest had
Eñ do si sach dattz sliep so wecte zijt daer
si dat alle saghē Eñ si vraechde hē waer dz
dat alle dz iaer gheweest had mer dz kint
en wiste nz oft een iaer gheledē was mer
het seide. hē dochte dattet mer enē nachte
gheslapē hadde. Hostiēsis die biscop
seit dz in des keisers michaels tidē een pre
ster was de vā sine ioghet op philosopus
ghehetē was om sine grote sinnē. doe hij
te triphō ghecomē was eñ vraechde nae
sinte clemēs historie so seidē die ludē dat si
daer of nz en wisten recht of si vut een an-
der lant gheweest haddē wāt dz mirakel
vāder zee lāge wech gegaen was om der
sundē wille der gheenre die daer woendē
Eñ oec om dz die heydē den tempel vderft
hadden op die tijt dz die se wech ghinc Eñ
sinte clemēs reliquiē mittē ancker in die ze
gheworpē haddē Des hadd philosophꝰ
groot wonder ende hi ghinc tot een stede
kijn dz Georgia hiete Ende hij ghinc mit
den biscop eñ mit de clergie eñ mitten volc
ke om sinte clemens lichame te soecken in
dz voerseyde eylāt daer mē meende dat hi
wesen solde. Ende daer so groeuen si mit

bedinghe eñ mit loue eñ mit ōs herē verto
ninghe vōden si dat lichaem mittē ācker
eñ voerdēt te trifone. Daer nae quaemt
to romen eñ wort daer eerlic ghelecht i de
karcke die nu hiet sinte tlemēs.

F

TE romen sinte crisogonus martala-
ren dachs die nae menigerhande bā
den onthoeft wortdt onder dioclesianum
dea keyser.

Item sinte romanus priester eñ cōfes-
soer wies lof der heylicheyt die glorie dyer
miraculen tughet.

Te paruse in tusckangen der stat sint
felicissimus dach Eñ ꝛc.

Die legende des heylighen martelarē
sinte crisogonus.

CRisogonus was indē karcker ge
leyt omme tghebot van dyoclesi
anus den keystr eñ sinte anasta
sia die voeden. Doe anastasia ghelegget
was in nauwer hoeden vā harē mā sen-
de si crisogono aldustanighē brief. Den
heyligen vriēt crisogone anastasia ick heb
een ōghelouigen mā wies bedde ic op go
des ōtfermhertichеyt mit loghentalighen
siecheyt scuwe eñ omhelse die voetstappē
ōs herē omme dat hi mijn ghoet daer hy
vā gheeert wort mit ōwaerdicheyden eñ
mittē vuylen afgoden ouer brēget. eñ hy
heuet mi in soe nauwer hoedē gheleit als
een gokelaer eñ een vermaledide omme dz
hi hopet dat ic dit leuē verliesen sal want
anders en is mi niet dā dat ic minē gheest
gheue eñ storue. Eñ al ist dat ick mi in de
ser doot verblide nochtās soe is mijn hert
in zwaren doghen. dat mijn goet dat ick
gode gheloeft hebbe aldus qualickē wor
det verteert. blijft mit gode heylige man
eñ ghedencket mijnre.

Hier op screef hoer crisogonus een āt
woerde weder omme. Gesie datstu niet
en worste verstoert in den datmē di doet
die aldustleueste wāt du en wortste niets
bedroghē mer gheproeft. wāt di sal haes-
telick weder comen die ghenoechlicke tijt
eñ nae des nachtes dōckerheyt saltstu go
des licht bloyende aenscouwē. eñ nae dat
colde ijs sal di volghē die schone tijt. bli-
ue in ōsen here eñ bidde voer mi.

Doe dese heylighe anastasia aldꝰ ver-
nauwet was in hoeden soe dat hy hoer
nauwelijcken ghaf een virēdeel vā eynen
broede. doe waende si to stornen eñ sende
crisogono aldustanighen brief. Cristus
ihesus mijn ghesontmaker confessoer cri-
sogono anastasia. Dat eynde mijns leuē
coemt ghedencket mijns dat hi mijn siele
ōtfanghen moet als si wtuaert omme wi
ens wille dat ick dit ghedoghe dat dy dit
olde wijf segghen sal.

Doe screef hi hoer weder omme aldꝰ
Altoes coemt die dōckerheyt voer dz licht
Aldus soe keert oeck die salicheyt weder
nae die crācheyt eñ dat leuē nae die doot.
mit enen eynde wort beslotē die voerspoe
de deser werlt. eñ dat mischope verhere dē
drouigher of die houerdie den blidē. Een
zee is daer die scepē vā ōsen lichaem in sey-
len ende onder een regeren des lichaems
soe ghebruken ōse sielen der scipluden am
bochte Ende dan sommigher sielen scepē
zijn starckelicken gheuestighet mit won-
derlicker starcken maecsel vanden holte.
Ende ist dat si vanden zeer groten vloye-

den bestoten worden si wadent alle ouer
Ander zijn so broes ghemaect mit holten
naghelen dz si in stillen vloeden bicāt ver-
drencken Du die cristus deerne biste ōme
vāghet mit alle dijnre herten dye victorie
van dē cruce eñ bereyde di seluē tot gods
werckē Dyoclesiaen doe hi int lant van a
quilien was so dede hi alle kerstē dodē eñ
dede crisogonū voer hē brenghē eñ seyde.
Ontfanghet die macht van dijne richter-
scape totter erē van dijnē ghesla.hte eñ of
ferdē kodē Crisogonus antworde Jc an
bede enē god de indē hemel is eñ ic v̄sma
de dine waerdicheit als slijc Eñ men gaf
sentencie op hem eñ men leide hē tot enre
stede eñ daer wort hi onthoeft Jn dē iare
ons heren cc. eñ lxxxviij. Eñ sinte zelus
die priester begroef zijn hoeft mit sine li-
chame.

G

TE alexandrijen sinte katherine der
heiligher ioncfrouwen dach die on
der maxencio den keiser gepassiet was.
Te anthiochien sinte erasmus marte
laers dach. Eñ noch.

Die legende van sinte katherina der
heiligher ioncfrouwen.

Katherina die was Costis des co
nincks dochter Ende si was ge-
leert in allen consten Eñ maxen-
cius die keiser dede altegader beide rijc eñ
arme te alexandrien vergaderen dat si dē
afgoden offeren solden eñ dat die kersten
die nyet offeren en wolden soldemē castiē
Eñ sinte katherina doe si xviij. iaer was
olt doe was haer ghegeuē een schoen pal
lays dat vol goets was van rijcheide end̄
van ghesinde Eñ doe si hoorde dat ghelu
de vā vele beesten eñ die blijscap der ghen
re die songhen soe sande si derwaert enen
bode eñ dede vraghen wat daer waer eñ
doe si dat vernomen hadde doe nam si mz
haer gheselscap vāden pallayse eñ seghen
de haer eñ voer derwaert Eñ si sach daer
vele kersten leiden totter offerhande ōme
die vrese des doots Eñ si wort alte sere ge
pinicht mit rouwe des herten eñ si ghinc
vromelic totten keiser eñ seide aldus. Het
waer tamelick dat ick di gruete om dijne
waerdicheit eñ om den wech der redenen
waert dat du bekenneste dē schepper des
hemels eñ du dine herte van den afgoden
keerdeste Eñ si stont voer die doze des tē-
pels eñ disputierde sere teghēs den keyser
mic menighirhande conclusien vāden poe
ten wijslick eñ gheestelic Eñ daer na quā
si weder tot die ghemene sprake eñ seyde.
Dit heb ic di ghesecht als enē wijsen mā
maer om dattu nu hebste vergadert dese
menichte om te oefenen die sotheit vāden
afgoden Du verwōders desen tempel die
mit handen ghemaect is. du v̄wonders
die duerbare ornamenten die wesen sullen
als ghemulle vanden wijnt Laet di bet v̄-
wonderen vāden hemel eñ vander eerden
der see eñ alle dat daer in is Laet di v̄wō-
deren die ornamenten ofte cyerheiden der
hemelen als die sonne die mane eñ die ster
ren Laet di vewōderen harē dienst hoe si
van beghinne der werelt totten eynde to
dach eñ nacht ōmelopen ten westen wert
eñ nūmermere en worden si moede. Dit
mercket eñ siet welck machtigher is End̄
als du bi sine gracie bekenneste end̄ du hē
gheen ghelijc vinden en moghes so anbe-

de hem eñ loefden wāt hi is god der godē
eñ heer der herē. Doe ſi veel gediſputeert
hadden vā des ſoens menſchelickheyt woz
de die keyſer beſcaemt eñ en mochter niet
op ātwoerden. Ten laetſten ſeyde hi tot
hoer wijf laet ōs voldoen deſe offerhāde
eñ daer nae ſullen wij dy ātwoerden Eñ
hi lietſe leyden tot ſinen palayſe eñ dedeſe
naerſtelick hoeden. Eñ hi verwonderde
haerre wijſheyt eñ ſroenheyt. want ſi al
te ſrone was dattet ōghelouelick waer te
ſeggheñ. Doe die keyſer totten palay
ſe quam ſoe ſeyde hi Katherina wij hebbē
ghehoert dine woerden eñ ōs verwōdert
vā dine wijſcheyt. Eñ omme dat wy on
ledich waren inden goden offerhāde. ſo en
mochtē wi des niet al verſtaen daer ōme
waghen wij na dijn ghelachte. Doe ān
woerde Katherina Tis gheſcreuē du ſalt
dy ſelue niet laſterē noch pijſen. dit doen
die ſottē die de idel glorie begherē. nochtā
ſeggheic dy mijn ghelachte niet vā houer
dien mer vā oetmoedichedē. Jck ben ka
therina des comuns coſtis dochter Eñ al
ben ic op gheuoedet mit purpure. eñ ghe.
bozen edel eñ in aliē cōſten wel gheleert.
nochtās verōwaerde ic al diteñ ben geulo
den tot ōſen here ihesum criſtum. wāt die
goden dieſtu oeffent ſi en moghē hem ſel.
uē noch den anderen niet helpē. Och hoe
onſalich zijn ſi die deſe goden verkieſen al
roept menſe ſi en helpen enē niet in noede
Die coninck ſeyde hoer Jſt alſtu ſeggheſt
ſoe dwaelt alle die werlt eñ du ſeggeſt al.
leen waer. mer nochtās ſoe is alle woert
verſekert in hoerre tweerre of dzper dzcō.
de waerſtu een enghel oft een hemelſchen
craft nochtās en waer di niemāt ſculdich
te gheloue. eñ nu vele te min wāt du biſt
een bzoes wijf. Si ſeyde. keyſer en laet v
niet verwinnē vā gramſcap Wāt dit ſecht
een poete. Regeerſtu dy ſoe ſaltu eē monic
weſen eñ dat lichaem die knecht. Die key
ſer ſeyde. Och dūcket dattu dit woert bzē
ghelte mit quader ſcalcheyt omme datſtu
ōs vertrecken wilſte bi der philoſophē exē
pelen Doe die keyſer ſach dat hi hoer
niet en conde gheātwoerden ſo ōtboet hy
heymelicken mit bzieuē alle die gramarie
eñ philoſophie eñ dedeſe comen tot alexan
dzia totten palayſe eñ beloefdē groot goet
op dat ſi een iōcvrouwe mit diſputere ver
winnē ſolden.

Exempel.

Aldus quamen wt allen landē vijftich
meeſters die bouē allen luden geleert
waren. Doe ſi wagheden waer omme ſi
daer ghecomen waren wt verren landen
Doe ſeyde die keyſer wi hebbē een iouck
vrouwe dier ghelijck niet en is in ſinnen
noch in wijſcheden die allen luden verwi
net eñ ſeggheſt dat ōſe godē duuelen zijn.
Eñ cōdiſe verwinnē ſoe ſuldi tot uwē lan
den keren mit groter eren. Des hadde de
een onwaert eñ ſeyde heimelic O hoe gro
ten raet heeft die keyſer die omme eender
iōcvrouwen wijſcheyt die wiſe der werlt
van ſoe verre ōtboden heuet. omme dat
ſi lichtelick verwinnē ſolden moghen een
die alremuſte van onſen ſcolierenoft diſ.
cipulen. Die keyſer ſeyde tothem lu
den aldus. Jck hadde wel moghen deſer
iōcvrouwen mit bedwanghen doen offe.
ren Oer my dochte het waer beter dat ſi
openbaerlick verwonnen waer mit uwē
argumēten. Eñ ſi ſeyden. Oen brenghe

die ioncfrouwe voer ons dat si dā segghē
mach dat si nie wijse luyden en sach als si
verwōnen sal zijn van ons om hare ouer-
dadicheit Eñ doe katherina v̄nomē hadd̄
den strijt die har añ quā soe beual si haer
seluen onsen here Eñ siet ons heren engel
quā tot haer eñ hiete haer dat si vromeli-
ke wederstōt eñ seyde haer dat si van den
meisters niet en solde verwonnen wordē
mer dat si se bekerē solde eñ dat si soldē ge
passiet worden Eñ doe katherina ald⁹ ge
brocht was voer die meisters soe seide si
totten keyser Hoe v̄moghelste te setten te-
ghen een maechdekijn vijftich meesters
eñ du hebste hem ghelouet te gheldē voer
hem winninghe end̄ du dwinghes mi te
vechten sonder loon mer nochtās sal min
loen wesen onse here iesus cristus die ho-
pe eñ crone is der gheenre die voer hē stri-
den. Eñ doe die meisters seiden dat dz on
moghelic waer dat god mensche wordē
solde eñ oec ghepassiet solde wordē so to-
nede hem sinte katherina dat dit oec hey-
den voersecht hadden Wāt plato secht dz
god al omtrent ront is eñ ghenedert Si-
billa secht oec Salich is die god die inden
holte hanghet vā bouen. Eñ doe de ma
ghet wslic mit dye doctorē disputierden
eñ si se verwan mit clare redenē so wordē
si verwondert ende si en vōden nz wat si
daer op ātworden solden eñ si wordē alle
stom. Doe wort die keiser teghē hē allen
verwoet eñ berispte se waer ōme dat si hē
so lichtelic lieten verwinen vā ene iōfrou-
we Doe seide een vāden meisters aldus.
Heer keiser du sultste weten dat nye nye-
mant teghens ons mochte staen wi en v̄-
wonnē hem mer in dese iōcfrouwe sprect
die gheest godes die ōs in so grotē wōder
ghebrocht heeft dat wi teghē cristū nyet
en weten te segghen wāt wi en dorrē dar
niet teghē segghen. Daer om her keyser
en segste ōs niet een beter redene vā dē go-
den die wi tot nu gheoeffent hebbē siet so
worden wij alle tot cristū bekeert. Doe
dit die tyran hoorde so wort hi al v̄woet
eñ hiet se verbarnen Eñ katherina de sterc
te se totter martelien eñ leerde hē dat ghe-
loue, Eñ doe si rouwe haddē dat si zonder
doopsel steruē solden soe ātworde die ma
ghet En ontsiet v niet wāt dat vutstortē
van uwen bloede sal v gheacht worden
doopsel eñ crone Eñ doe si geseghent wa-
ren eñ si inden vuer gheworpē waren soe
gauen si haren gheest onsen here dat ha-
re cleder noch hoer hare niet en verbrāde
Eñ doe se die kersten begrauē hadden soe
sprac die tyrā der maghet an eñ seide. O
edele maget gherade dine ioghet eñ du sul
ste die anderde vrouwe ghehetē wordē i
den pallaysena die coniginne eñ ic sal di-
ne beelde doen makē eñ setten in dz mid-
del vā die stat eñ men sal di aenbeden als
een godine Doe seide katherina laet di te
seggē dat misdaet waer te dēcken Ic heb
mi gegeuē cristo tot een bruut hij is mijn
glorie eñ mijn liefte wāt smekinghe noch
tormēte en sal mi moghē brenghē vā sine
liefte Doe dede hi se ōtcleden eñ mz ghey-
selen slaen Eñ doe doe dede hi se in en kerc
ker legghen twalef daghen lanck sonder
eten ende drincken. Ende doe die keyser
maxencius voer voer van daer om enighe
saken in een ander lantschap. Ende doe
soe ghinck die conenginne mit den prince
van den ridders porphirio gehetē te mid-

dernacht totter maghet inden kercker. eñ doe die coniginne daer in quā so sach si dē karcker vol van groter claerheit eñ si sach dat die enghelen katherine wōden salueden eñ droechden Eñ katherina begonde hem die ewighe bliscap te prediken ende si bekeerde se totten gheloue eñ seide hē dat si ghepassiet solden worden Eñ aldus bleuen si te middernacht toe iden carcker Eñ doe porphirius al dit ghehoort hadde soe viel hi voer katherine voeten eñ hij ōtfinc cristus gheloue mit cc. ridders Om dz de tyran beuolen hadde datmē haer i xij daghen niet teten gheuē solde so sanden haer cristus mit ene witte duue dageliix hemelsche spise Eñ hier na opēbaerde hoer onse here mit ene menichte vā enghelen eñ magheden eñ seide Dochter bekenne dijnen scepper om wes wille du een pijnlicke stride an gheghaen hebbest wes vroem wāt ic ben altoes mit dy.

¶ Doe die keyser weder ghecomē was soe dede hise weder voer hem brenghē eñ doe hise claer sach die hi waende dat vdoruen solde hebbē gheweest mit soe langhe vasten. soe waende hi dat se yemāt inden karcker gheuoedet hadde. eñ hy worden gram eñ dede die wachters pinē. Doe seyde katherina Ic en hebbe gheen spise van menschen ōtfaen mer cristus heeft mi ghenesen bi sinē enghel. Die keyser seyde ontholde wel in dijn herte dat ic di vermane. eñ en ātwoerde niet ōghelouelijcke reden wāt wi en willen di niet hebbē als eē deerne mer du sels wesen als een machtige coninghinne in minē rijcke. Die maget seyde hem. Ick bidde datstu oeck vstaets eñ oerdrl ghewārighe oerdel. weder dat ick meer schuldich bin te kiesen den ewighen machtighen gloriosen. eñ schonen of een crācken eñ onedel eñ lelick. Dit ghaf den keyser onwaerde eñ seyde. kyese vā tweē een offer dē goden ofstu salst menigerhande tormēten ghedoghen. Si seyde. Pense wat tormēten datstu willest eñ en beyde niet. wāt ic begheer cristum te offeren mijn vleysch eñ mijn bloet als hi hem vore mi offerde. wāt hi is mijn god eñ mijn nyemaer. ¶ Doe riet hem een richter dz hi binnē dryen daghē liet maken vier raderen die al omme eñ omme doerstekē sellen zijn mit yseren priemen eñ mit scarpen messen. Eñ dat hise daer mede ōtweē doē solde sniden eñ scoren. omme dat hem dye ander kersten mit desen exempel ōtsien solden Eñ si waren aldus ghemaect dat dye twee in eenre manieren keerden. wāt die een keerde opwaert eñ die ander nedwert omme dat si den lichaem alsoe scorē soldē. eñ ōtsich dē kersten makē.

¶ Exempel.

Katherina die bat ōsen heer dat hi dat werck breken solde omme zijn eer. eñ omme der gheenre bekeringhe die daer by stōden. Ende ōs heren enghel sloech doe dat werck mit groten gherufte eñ doden vier dusent heyden mittē wercke. eñ de coninghinne die dit vā bouē sach eñ die tot noch toe ghezweghen dadde si ghinck to hāt eñ berispede dē keyser vā deser wreetheyt Die keyser wort verwoet doe die coninghinne niet offeren en wolde soe dede hy hoer vrouwelicke borsten of sniden eñ trecken. eñ oeck mede daer nae liet hi hoer onthoefden. Ende doemen hoer totter passien waert leydēde was bat si katherina

dat si voer haer bede Si antworde en ōt-
siet di met conigine van god vercorē wāt
di sal huden ghegheuē wordē voer dz tijt-
lijcke rijc dat ewighe rijc voer enē sterflijc
ken brudegom sultstu enē onsterflijckē ōt
fanghen Doe wort si verstolt eñ riep den
stocker dat hi niet en beide te voldoen dat
hē beuolen was Eñ die knechten leydē se
vut die stede eñ si toghen haer dye borstē
of mit yseren tanghen eñ daer nae wort
si onthoeft Eñ porphirius begroef haer li
chame Eñ des anderen dages doe mē on
dersochte waer der coniginne licham we-
sen mochte eñ men daer vele luden om do
den wolde so quā porphirius int middele
van hem eñ riep Ic bint die cristus deer-
ne groef eñ ic ben kersten Doe wort max
encius vut sinen sinne eñ ghaf een grooet
ghesuchte eñ riep O mi ōsalighe wat sal
ic doen porphirius die mijnre sielen enige
vrient eñ solaes is van mijnre pynen hi is
oec bedroghē Eñ do hi dit zijn ridderē sey
de so ātwordē si hē Eñ wi zijn oec kerstē
eñ zyn bereit te steruē Doe wort die key-
ser al verwoet endē hi dede se alle mit por-
phirio onthoefden eñ dede hare lichamen
voer den hōden werpen Daer nae so riep
hi katherinā eñ seide Al hebstu mit goke-
lie die coniginne doen doden wiltstu we-
der keren du sultste die eerste wesen in mi
nen palase Wāt huydē sulstu moeten den
afgoden offeren ofte dijn hoeft verliesen.
Doe seide die heylighe iōcfrouwe kathe-
rina weder tot hem Doet dat ghene dat
di dijn herte ingheeft wāt du sulste mi be
reyt sien alle dinc te liden Eñ doe hiete hij
se onthoefden Eñ doe si totter stadt ghe-
bracht was so hief si hare oghen op tottē
hemel ende seyde op hope endē salicheit der
ghelouigher menschen. o scone eñ glorie
der maechden. o ihesu goede coninck ick
bidde di di dat so wie ghehoechnisse doet
mijnre passien. of als hi steruen sal ofte in
wat node dat hi is eñ minen name anroe
pet dat hi dan dijne groote goedertieren-
heit gheware moet worden ende hem dā
moet gheschien dat hi bidt. Ende doe āt
woorde haer ene stemme van den hemele
ende seide tot haer. Comet mijn sere ghe-
minde. comet mijn vutuercoren bruyt eñ
siet di is ontdaen die dore des hemels en-
de soe wie dine passie vieren eñ ghedenc-
ken sullen ick gheloue dat si harē wille v̄-
crighen sullen inden hemel. Ende doe si
ōthoeft was so liep vut haer licham melc
vor bloet Eñ die enghelē namē haer licha
me eñ voerden dat op den berch vā sinay
dat wel twintich dachuaerden van daen
was Eñ daer so begroeuen si se eerlick En
de vut hare benen vloeyet altoes olie dye
alle siecke menschen gheneset. ¶ Ende si
was ghepassiet onder maxencio endē max
imiano In den iare ons heren driehōdert
ende thien. ¶ Hoe maxencius om deser
sunden ende die ander die hi dede ghecas-
tidet was dat is bescreuen in de hoechtijt
vā die vindinghe des heiligē cruces

¶ Exempel.

MEn leset dat een monick vut dz bis-
domme van Ryemen voer rottē ber
ghe van sinay. Ende dat hi daer bleef de-
uotelick seuen iaer in sinte katherinē dien-
ste eñ hi badt mit groter begheette yet vā
sinte katherinē heilichdom Eñ haestelick
quā hē in die hāt een lit vā een vigher Eñ
hi ōtfinc vriendelic gods ghifte.

Exempel.

Men leest oock datter een was die zeer deuote was een sint katherina eñ hy aenriepse stadelijcken in zyn hulpe. Op eē tyt liet hi after dat ghedēcke vā haer. eñ hoer deuocie eñ en aenriepse niet. Eñ op een tyt doe hi in bedige was sach hi voer hem ghaen een grote menichte vā maech den eñ daer waller een onder die claerder was dā die zonne Doe si by hem quā soe decte si hoer aenlichte eñ alsoe ghinc si vo re hem. Eñ doe hi alte groten wōder had de vā hoer claerheit eñ hi vraghede wyen dat si waer. soe ātwoerde hem een.

Dits katherina dieskū wel eer pleech ste te kennē mer nu vghetē hebbeste. daer omme ghinck si di voerbi mit gedectē aen sichte datskuse nie en kendes.

Exempel.

Men sal mercken dat katherina wondē derlijck is in vyf pūten. Eerst in wysheden Tē anderē in veel spreken Tē dorden in volstaen Ten vierdē in suuerheden Tē vyftien in vordele vā hoer waerdichheden. Eerst soe is si wōderlick in wysheden. wāt si hadde in hoer alle die philosophie eñ wysheyt. wāt philosophie is wysheyt eñ is ghedeylt in theorica practica eñ logica. Theorica is ghedeylt i drie In verstādelicheyt in natuerlike eñ matematicam. eñ katherina hadde verstādelicheit wysheyt in te bekēnē godlicheyt.

Eñ dese beliefde si inder disputacie te ghē den meesters den si probeerde dz een ghewarich god was eñ dat alle die ander valsch waren. Ten anderen had si natuerlicke wysheyt in dien dat si bekende alle die dinghē die benedē zyn. die si tegē den keyser voerbaerde. Ten dordē so had si mathematicam in dyen dat si allen aertschen dinghen versmade als voorsecht. si conssen meerstmē die some ofte die materie. Dese had katherina doe si hoer herte toech vā luchamelicker liefden wāt si ātwoerde den keiser Ick ben katherina des conincs coslis dochter. Eñ dese voerbaerde si sonderlinghē mitter conigin nē de si stolt maecte de werlt te versmadē eñ hoer seluē. eñ ōtstack totte hemelriken mit begheerten.

Practicas oock ghedeylt in dyen. Dat is in ethicam in yphonomicam endō politicam. Die eerste leert de seden te regeren eñ doghedē to winnē. welck allen mēschen toe behoert. Die ander leert den ghesinde te regeren. eñ behoert huyslicherē toe. Die dorde hoemē stedē eñ volck regeren sal. dit behoert dē rechters toe.

Dese drie cōstē hadde sinte katherina wāt die eerste hadde si doe si hoer in allen ghoeden seden voghede. Die ander doe si hoer ghesinde dat hoer ghelaten was eñ nae haers vaders doot hoer gebleuē wat wyschelicken eñ wel regeerde. Die dorde doe si den groten keyser mit redenē verwan ende hem wel leerde.

Logica die wordt oock mede in drien ghedeylt. dats in bewisinghe eñ in prouinghe eñ in sallacien. Die eerste hoert die philosophen toe Eñ die ander die meisterē eñ die disputeerders Die dorde den hoeneres ofte bedrieghers Dese drie constē hadde si oock omme dat van hoer ghescreuen is dat si veel disputeerde mitte keyser mit menigerhande conclusien van menigerhande consten.

Ten anderden was si te verwonderen in
sprake wāt si hadde alte schone sprake in
predicken eñ alte onderscheidich in te ant
worden Alst wel scheen daer si dē keyser
seide Du verwōders desen tempel die mit
hāden ghemaect is . Si hadde oec soete
sprake om aen hoer te talen alsoe dat wel
scheen in die coniginne eñ porphirio do si
se mit hare soete redene aen cristus ghelo
ue toech Si hadde die redene also craftich
om te verwinnē Eñ dat scheen wel in die
meisters die si so machtelic verwā ¶ Ten
derden was si te verwōderen in de volstā
dicheit die si hadde in die pyne diemē hoer
dede wāt si versmadese Eñ daer bi so ver-
antworde si den keiser aldus Ghedencke
wat tormentē dat du moghes eñ en bey-
de niet wāt ic beghere cristo te offeren mi
ne vleische eñ mijn bloet . doet al dz du dē
kes wāt du sultste mi bereyt sien te lijden
Ten anderden in den beloften die mē har
beloefde dat si die anderde solde wesen in
zijn pallaes na die conigine want si daer
op antworde laet te seggē dat sunde wa
re te dencken Ten dorden soe was si ghe-
stade inden tormenten diemen haer dede .
want si verwanse . alst wel scheen doe si i
den karcker gheleit was eñ oec opten ra-
de . Ten vierden was si te verwōderen in
suuerheide wāt si hielt hare suuerheit i de
ser werelt . daer die suuerheit in vresen te
wesen plach . Want vijf dinghē zijn dar
die suuerheit in vresen mede is Dat is on-
ghebōden . oueruloedicheit . tijtlicheit eñ
die toebrenghende eñ lodderlijcke iōcheit
ende ōtbonden vriheit end schoenheit die
daer toec trect Hier onder so hielt katheri
na suuerheit Si hadd grote oueruloedic-
heit vā dinghen want si was achterghe-
bleuē nae alte rijcke olders Si hadde had
de oec tytlicheit wāt si was vrouwe van
haer seluē eñ wanderde dagelix onder ha
re knechten Eñ si si hadde oeck die oltheit
haerre iōcheit ende vriheit vā haer seluen
wāt si was allene ghebleuē in harē palla
se Eñ si hadde oeck schoenheit want si bo
uen gheloue was ende wonderlic te sien .
Ten vijften was si te verwōderen in den
vordele vā hare waerdicheit wār zōmige
heilighen die zonderlinghe vordel hadden
doe si storuen als vādinghe des heren als
sinte iohānes euāgelista hadde eñ dat die
olie vut hē vloeyde Als sinte nycolaus de-
dede . End vutuloeyen vā melc voer bloet
was in sinte paulus Eñ dat bereyden vā
den graue was in sinte clemens Eñ dz ha
re bedighe was ghehoort dat was in sin
te margaretha Eñ alle dit hadde katheri-
na also wel schinet in hare legēde . Sōmi
ghe die twifelen of katherina ghepassiet
was onder maxencio of maximiano wāt
haerre drie hielden doe dat keyserrijc . dat
was constantinus die na sinen vader kei-
ser was Ende maxencius die maximianus
sone was . Ende hi was keiser ghehieten
te romen van den dinchuse Ende maxen-
cius die was in oestlant keiser ghemaect
Mer nae datmen vindet in die cronicken .
soe was maxencius te romen mer maxi
mianus regnierde in oestlant ende bwoe-
ste ende verdestruierde daer die goede ge-
louighe kersten menschen . Hier omme so
schinet wel waerachtich te wesen als die
zōmighe segghen dat die scriuers bescreuē
hebben maxenciū voer maximiano .

A

TE romen sinte linus paeus dach. dye nae sinte peter die eerste die roemsche kerck helt xij iaer eñ stort martelaer eñ hi wort begrauē in vaticano.

TE anseberghe sinte amatortor bus schops dach.

Inden cloester wendopera der heyli ghen confessoren leonaerdus eñ faultus. Eñ noch meer.

B

INder stat vā bononia der heyligher martelaren agricola eñ vitalis die ge hanghen worden eñ agricola stort an dē cruce.

Opten seluen dach die ghoede sinte iacobus martelaer.

In wallant sinte marinijn cōfessoer Eñ noch vele meer.

Die legende vāden ghoeden sinte ia cobus martelaer?

IAcobus die martelaer de ghetoe naemt is ghedeylt. Hi was edel vā ghellachten mer noch edelre inden kersten gheloue. wt persen ghebo ren vander stat elape. Hi was ghebozen van alte ghoeden kersten eñ hi hadde een kersten wijf. eñ die coninck vā persen be minde hem zeer Dat ghesciede dat hi vā groter liefte verleydet was vāden pri en die afgoden te oefenen. Doe dit zijn moeder eñ zijn wijf hoerden screuen si tot hem eñ seyden. Omme die ghehoersaem heyt eens sterfelijcken menschen soe heb stu ghelaten dat leuen is. eñ omme te ge noeghen een aes hebstu ghelatē soete roe ke. Daer omme saltu weten dat wij nu voert een vreemde van di wozden sullen. eñ wij en sullen nymmermeer mit dy wo nen Doe iacobus desen bzief ghelesen hadde weende hi zeer bitterlijcken eñ sey de. Ot mijn moeder die my dzoech eñ mi ne wijf vremde van my zijn ghewozden. hoe vele meer is my dan vremder gewoz den mijn heer mijn god. Eñ hem selue al dus quellende omme sine dwalinghen. so quam daer eē bode totte prince seggēde hoe iacobus kersten waer ghewozden. eñ den afgoden versaerte.

DJe prince ōtboet iacobum tot hem eñ seyde Segghe my bistu een nazareen Jacobus ātwoerde nae. Die prince seyde soe bistu dan een gokelaer. Jacobus sey de Jc en ben gheen gokelaer. Doe hē die prince zeer dzeyghede seyde hi. Dyne dzeyghinghe en veruaren mi niet wat so die wint ouer een steen wayet soe wayen ouer mi dijn gramschappen Die prince sey de Eñ doe niet ōwijslic dattu gheen zwae re doot en storues. Jacobus seyde. Wen mach bet segghē dattet een slaep is dā eē doot om datmē nae leeft. Die prince sey de Eñ laet di niet vlepdē wāt die kepsers ōtsien den doot. Jacobus seyde Wij en ot sien den doot niet wāt vāde doot comen wij totte leuen. Doe ghaf die prince die sentencie bi sinē vriēden rade datmē vā leden tot leden deylen solden omme die an der daer mede te veruaren. Eñ doe de scar mighe daer omme zeer weenden van me dehdē seyde hi Eñ weēt niet op mi mer op v selue wāt ic vare teu leuen waert. eaue sult ewelijcken tozmenten ghedoghē.

Doe sloeghen si hem den dumen off

van sine rechterhant Eñ sinte iacobus de
riep mit luder stēmen eñ sede O nazarene
verlosser ontfanc desen telghe dijnre ont-
fermicheit wātmen snidet die wijnrāckē
vāden wijngaert die suere telghē dat hij
dā te bet wassen sal eñ te meer ghecroont
worden Eñ die stocker die seide hē Wilt-
stu weder keren mit cōsente noch sal ic di
sparen eñ di ghenesen Jacobus seide hem
En hebbe ic niet ghesien anden stock van
den wijngaert alsmē hē sine scoten ofsni-
det dat hi al ōme als die daghē verwermē
in dien tiden scoten weder schiet Ofmen
dā die wijngaert snidet om dat hi bat tot
sine tijden schieten sal Hoe veel meer dā so
sal die ghewarighe kersten groeyen i cri-
sto den waerachtighen wijnranc gheplā-
tet is Doe quā die stocker eñ sloech dē an
deren vingher of Eñ sinte iacob sede Ont
fanghet die twe telghē here die dine rech-
terhant plantede Eñ hi sloech den derden
vingher of eñ hi seide Om dat ic van drie
becoringhē verlost bin so sal ic ghebenedi
den dē vader dē sone eñ den heligē gheest
eñ here ic sal di dācken mit die drie kinde-
ren die v̄lost wordē vut dē ouen d̄s vuers
eñ ic sal di in der martelarē chore dinē na-
me singhē criste Doe sloech hi hē dē vier-
den of End̄ sinte iacob seyde Beschermer
der kinderē van ysrahel die indē vierdē ge
slachte gebootscapt waerste ōtfanc van
dinē knechte dē danck vā den vierden vin-
gher. Doe die vijfste vingher ofgheslagē
was so seide hi Mine bliscap is v̄uollet.
Doe seide hē die stocker. Spare doch nu
dijnre sielen dat du niet en verderues en-
de en weest niet droeuich al hebstu nu een
hant verloren want du hebste vele goets
rijcheyt eñ ere Jacob seide Als die hierdē
hare scapen scheren. doen si dan die rech-
eer side of vāden vliese eñ laten dye luchter
side Eñ of en stom beest wil al haer vlies
laten hoe vele meer sal ic dā die een rede-
lick mensche bin niet v̄onwaerdē om go-
de te sterue Doe ghinghē die stockers tot
sine luchterhant eñ sloeghen den cleynen
vingher of. End̄ iacob seide. Here du die
groot biste eñ cleyne om onsen wille wor
den woltste hier om gheue ick di mijn li-
chame eñ mine siel die du ghescapē hebste
eñ mit dinē bloede verlostes. Men sloech
hem die seuende vingher of Eñ hi seide He
re seuen werf seide ic di lof in dē dage Do
sloech men hē die achste vingher of eñ hij
seide Op den achsten dach was iesus be-
sneden eñ op den achstē dach besnidet mē
die ioden na die ewe Eñ here dijn knech-
tes herte moet moet ouerliden vā dese on
besnedene eñ besmitte ouersloue hebbēde
dat ic comē mach tot dijn anghesichte he
re Doe sloechmen hē de neghede vingher
of ende hi seyde Te noentijt gaf cristus in
den cruce sinē gheest. ende daer bi here soe
dancke ic di inder pynen vā minē neghen-
sten vingher Ende daer nae sloech men dē
tyenden vingher of Eñ hi sede Thien zijn
die gheboden godes. ¶ Doe seyden zō
mighe die daer bi stonden. Och die wel
eer onse lieue vrient waerste doet doch dz
wi v raden op dat du leuē moghes want
al zijn dijn handen ofgheslaghen nochtā
soe zijn hier alte goede meisters die di wel
sullen moghen ghenesen Ende sinte iacob
seyde tot hem. Dat en moet mi niet ge-
schien dat ic mij veynsen solde Want nye-
mant die zijn hant an die ploech slaet end̄

after waert siet is waerdich des hemels.

Doe worden die stockers gram eñ si sloghen hem zijn grotē tee af aen sinē rechteren voet. eñ iacobus seyde Cristus voet is doerboert. eñ daer quam bloet wt. Eñ men sloech hem die ander tee of eñ hi seyde. Dits my een groot dach voer alle die daghen mijns leuēs. wāt ic sal hudē ten starckē gode waert ghaē. Si sloghē den dordē teen of eñ worpē voer hem. Jacob spottese eñ seide. Dordē tee ghāck to dijn gesellē. eñ allo een tarwē coern vol vruchten voertbrēghet alsoe saltu oock ten lestē mit dijn ghesellē rusten. Men sloech hem die vierde of. hi seyde mijn siel waer bistu serich eñ waer omme bedroefstu mi hope in gode wāt ic sal hem noch belidē die heil gheuer is mijns aensichtes eñ mijn god. Men sloech den vijfsten of eñ hi seyde Nu sal ick tot ōsen heer beghinē to segghen. wāt hi heuet mi een waerdich ghesellē gemaect in sinē knechtē.

Doe ghinghen si aen den lufterē voet eñ sloghen die cleyne tee of eñ iacob⁹ seyde Cleyne tee worde vromer wāt cleyn eñ groet zijn ghelijc in loen. een haer van den hoefde en sal niet verghaen eñ du vele min sult wordē ghesceyden vā dijn ghesellen. Men sloech hem die ander of eñ iacob seyde Breket dit olde huys wāt mē bereit een schoenre. Men sloech hem dē dordē of eñ iācobus seyde Dat aēbilt wort harder dā die slaghē. Mē sloech hem den vierden of eñ seyde God der waerheyt maect my vroem wāt in di betrout mijn siel eñ ic hope ōder die scheme dijnre vloghelē tot die quaetheyt ouer gheleden is Men sloechē den vijften of eñ hi seyde Heer ick offer my di twintichworuē.

Si slogen hem doe sine rechtere voet of eñ iacobus seyde. Nu offer ic een ghift dē hemeschē conic Si sloghē hem dē lufterē voet of eñ iacobus seide Du bist de wōder doet v̄hoer mi heer. Si sloghē hem sine rechter hant of eñ seyde. Heer dijn ontfermhertichеyt moet mi helpē Ter lufterē hāt seyde hi. Du bist god die wōderlicke dinghē doet. Si sloghē den rechterē arm of eñ hi seyde. mijn siel loeft dē heer ic loef mijn god ī mijn leuē ic sal hem singhē alle mijn leuē. Ten lufterē arme seyde hi Die rouwe der doot hebbe mi ommegaen eñ in godes naem sal ic ghewrokē wordē ouer hem. Si sloghē hem zijn lufter been of totter dien. eñ iacobus riep anxtelickē heer ihesu criste help mi. wāt die v̄suchtinghe des dodes hebbē mi ommeghaen. eñ hi seyde den stocker onse heer sal mi vleischaen doen dat uwe wōden niet en sullē moghen smetten.

Die stockers waren moede omme dz si vāden morghen totten middaghen toe ouer hem hadden gheweest Eñ si sloghen hem doe of zijn rechter been eñ toghens wt totter dyen Doe riep iacobus. Heer d̄ heren hoor mi die half doot bin die eē heer bist der leuender eñ der dodet. Heer ick en hebbe gheen vingheren noch handen dat icse tot dy steken mach. Eñ mine beynen ende oock mede mijn voeten zijn my afgeslaghen. Ende ick en mach noch ic en can voer dy niet knyelen. ende ick ben als een huys dat vallen moet omme dat sine balcken ghemindert eñ ghecort zijn. Here ihesu criste verhoere mij. eñ seyde myne siele

wt desen karcker. Eñ doe hi dit ghesecht hadde soe quam een stocker eñ sloech hem thoeft af Die kersten quamē heymelic eñ namen zijn lichaem eñ grouēt eerlijck Hi was ghepassiet drie daghen voer sinte andries dach.

C

Te romen sinte rufus martelaers dach die mit alle zijn huusghesinne onder diocleſiaen ghemarteliet worden.

N corinthien sinte sostenis dach dye sinte pauwels discipel was.

D

Te romen ten weghe sallaria sinte saturnijn eñ sisinnius martelaers dach dye onder maximiaen den prince nae vele tormenten mitter bijlen onthoeft worden.

Opten seluen dech sinte radbod⁹ confessoers eñ bisscops dach. Eñ.

E

In achayam in die stadt patras sinte andries apostels dach die oeck in sichien predicte.

Optē seluē dach sinte iustina der heilighē iōcfrouwen dach. Eñ.

Die legende van sinte andries

Andreas ende sommighe anderen iongheren waren driewerue vā onsen here cristo iesu gheroepen tot den wech der ewigher salicheyt Wāt in den eersten soe riep hi die discipulen tot bekennisse als doe sinte andries die apostel cristi ihesu mit den voerloper ons herē iohannes baptista ende oec mit enen anderen discipel Ende sinte iohannes seyde Siet dat lam godes siet de wech doet die sunden der werelt Eñ quā andries mittē anderen iongheren eñ asch waer dz iesus woende eñ si bleuē den dach mit hē Ende andreas doe hi sinen brueder simon vant so brochte hi hē tot iesum Mer des anderē daghes keerden si weder tot hare visscherie Eñ duer na riep hi se anderwerf tot sine vrientscap als opten dach doe die scarē quamen tot iesum neuē dat water vā genazareth datmē hiet die zee vā galileen. doe hi ghinc in simon eñ andries schip eñ si vinghen ene grote menichte van visscen eñ doe si iacob eñ iohānem riepen de in dz ander scip waren dat si hē helpen soldē do volgheden si hem oeck. mer si keerden hē weder tot haren goede Mer daer na riep hi se derdewerf tot sine iōgherē doe iesus wāderde neuen die zee vā galileen eñ doe hi se riep vā die visscherie eñ seide. Comet nae mi ic sal v maecken visschers der menschen eñ doe lieten si alle dinc eñ volghedē hem nae eñ si bleuen altoes mit hē eñ si en keerden niet weder tot hare goeden Mer nochtans so riep hi sinte andries eñ zōmighe ander sine apostolen te wesen Na cristus opuaert doe dye apostolen ghedeylt worden doer alle die werelt doe so predicte die apostel andreas in sichien ende matheus te murgundien. mer die mānen vā dien lande versmaden alle matheus predicacie ende staeken alle beide sine oghē vut eñ leiden in enē karcker eñ si meendē hem te doden in corten daghen. Hier en binnen so openbaerde die enghel gods dē heilighē apostel sinte andries eñ hieten hē gaen in murgūdien tot sinte mathe⁹. Eñ doe andreas ātworde dat hi des weghes niet en wiste so hiete hi hē gaen tot die zee eñ indē eersten scepe gaen solde dat hi vō-

de bi der zee .

Exempel.

Andreas was berept te doen dat hem die enghel hiet eñ mittē ghoedē wint quam hi haestelijcken totter voergeseyder stat eñ vāt sinte matheus kercker open . Eñ doe hi hem sach weende hi zeer eñ bede Doe ghaf ōs heer matheus zijn oghē we der die hem die sondarē beroeft hadden . Eñ matheus ghinc van daer eñ quam to ātiochien mer andreas bleef tot margūdi en Dat volck was toornich omme dz ma theus ōtghaen was eñ si grepen andreā eñ bōden zijn handen eñ sleepten doer dye straten . Eñ doe zijn bloet wt rant bat hy voer hem eñ mit sine bedinghe bekeerde se tot cristum . eñ hi ghick van daer tot ātio chien waert .

Dat hier voer beschreuē is vā mathe us oghē datse hem andreas verbat Ick en meyn niet datmēs sculdich is te gheiouen wāt men mochte meynē dat soe grotē en angelijst als matheus was niet en soldeu moghen verbidden dat sinte andries also lichtelicken verbat .

Exempel .

Een edel iōghelinck volghede sinte an dries teghēs zijn older wille Hijn va der eñ moedē ōtsteken dat huys daer hy in woende mit andreas Eñ doe die vlamme beghōste te wallen soe ghoet dat kunt een vat waters int vuyr eñ leste . Doe seydē zijn vader eñ moeder ōs zoen is een toue naer ghewordē . ende si wolden mit led deren opt huys climmē mer si wordē soe ōblint dat si die ledders niet en saghē . Eē riep daer eñ seyde . Waer omme moydi v mz sotter pinē god vecht voer hem eñ ghij en sietes niet . Vele luden die dit saghē ghe loefden in god mer des iōghelincs olders stozuen nae vijftich daghē . eñ wozden in een graft ghelecht .

Exempel .

Een wijf nam een māsachtighen mā eñ omme datse gheen kinderē en cou de ghebaren seyde si tot haer suster . Aen roept doch dpanen ōser vrouwē ofte dye afgoddinne ouer mij . Eñ doe sise aenriep seide die duuel waer omme aenroepstu mi eñ ic di nier helpē en mach . ghāck tot an dzeas die apostel eñ die sal dijn suster help pen . Doe si totten apostel quam seyde si hem tot hoer suster die in wesen was Eñ die apostel seyde hoer Bi gherechten soe ghedoechstu dit wāt du bist qualikē ghehilict eñ boellic wordestu ghedragen eñ du hebste den duuel raet gheuraghet . mer nochtās soe laet di des rouwen ende gheloue in cristum eñ wozp wt die dracht te . Eñ si gheloefde eñ ghebaerde een dodē dracht . eñ die pijn vghic .

Exempel .

Ottē apostel quā een olt mā ghehetē dlaes eñ seyde Heer tseuērich iaer heb ic ōtuplic gheleest . mer op sulke tijt nam ic dat euā geli eñ bat gode dat hi mi voert aen daer of behoedē wil mer om dat ic in sonde verolt was soe keerde ic weder tottē onreynen wercke als ick plach . Op enen dach wozde ick ontsteken mit mijn re begheerten eñ hadde vergheten dat eu angeli dat ic by mi hadde eñ ic ghinck ten bozdeel waert Eñ to handes soe seyde tot my dat lichte bozdeel wijf . Ghanck wt man ghanck wt . want du bist een enge le godes ende ghenaeken my niet nochte

en come hier niet tot mi wāt ic sie wōder op di Eñ ick worde v̄wōdert vā des wijues woorden eñ ic bedachte dat ic dat euāgelie mit mi ghedraghen hadde Nu heilighe gods knecht bidt voer mine salicheyt Doe dit sinte andreas hoorde so begonde hi te wenen eñ hi bede vā terci tijt ter noenen toe Eñ doe hi opghestaen was om te eten so seide hi Ic en sal niet eten voer dat ic wete of god des olde mans ontfermen sal Eñ doe hi vijf daghen gheuast hadde so quā tot sinte andreas een stēme eñ seide Andrea du hebste verbeden den oldē mā mer also du di ghequelt hebt mit vastē also moet hi hē oec moeyen mit vasten dat beholdē worde eñ hi dede also eñ vaste vi maenden te water eñ te brode eñ dar nae sterf hi vol goeder wercken Eñ tot sint andreas quā ene stēme eñ seyde Bi dine ghebede heb ic di weder ghecreghen nycolaūden ick verloren hadde.

Exempel

EEn kersten ionghelinc die seide heymelic tot sinte andreas. mijn moeder sach dat ic scoñe bin eñ si leyde mi voer vā onreynicheide mit haer te doen. Ende om dat ic des niet doen en wolde soe is si ghegaen totten richter eñ wil mi oplegghen die misdaet vā also grote booscheyt mer bidt voer mi dat ic aldus onsculdich niet en sterue wāt als si mi wroeghet soe salick al swighen eñ hebbē lieuer te steruē dā mijn moeder alsoe te ōturuchten Aldꝰ so riep men dē iōghelinc totten ordel ende sinte andrees die volghede hem nae. Dye moeder wroechde harē sone sterckelic dat hi se vercraften wolde Eñ doe mē den iōghelinc vraechde menichwerf of dat alsoe waer eñ so en antworde hi niet Doe seyde sinte andries der moder Du bist wreet bouē alle wiuē die doer dine onreynicheide wiltste verderuē dinē enighē sone Doe seide si den richter Here na dien dat mijn sone dit doen wolde so heft hi hē gheholden an desen man Aldus so wort die richter vertoornt eñ beual dat mē hem steken solde in enen sack die ghesaluet waer mit harse eñ datmen hem in een riuier werpē solde Eñ hi gheboot datmē sinte andries in enē karcker dede tot dat hi hē bedochte mit wat pyne dat hi hē doden solde Mer doe sinte andreas in sine ghebede was soe v̄uaerde se alle een grote donreslach ende ene grote eertbeuinghe sloec se alle neder eñ dat wijf wort ghesaghen vāden blixē eñ viel doot Eñ doe baden die ander den apostel sinte andries dat si niet verderuen en mostan Eñ hi badt voer hem end hielt hem op Eñ de richter eñ alle zijn huusghe sinne wort doe ghelouich.

Exempel

DOe sinte andreas was in dye stede nycea doe seiden hem die burghers dat buten die stat bi den weghe warē seuen duuelen die die luden die daer voerbij ghinghen doden Ende die apostel sint andreas beual hem dat si quamen in ghelijckenisse van honden voer den volcke eñ hij gheboot dat si ghinghen dar si ghene mēschen hinderen en mochten eñ altehāt soe voeren si van daer Ende doe die luden dz saghen so ontfinghen si dat kersten ghelaue Ende doe sinte andreas ghecomē was tot die ander poorte vāder stat so droech men daer enē doden iōghelinck Doe vraghede de apostel wat hem gheschiet was

eñ si seyden hem datter seuen hōden quamen eñ dodē op zijn bedde. ¶ Die apostel weende eñ seyde Heer ic weet dattet de duuelen waren die ic hier voer vāder poortē verdreef Eñ hi seyde den vader Wat saltu mi gheuē of ic dinē zoen v̄wecke Eñ hi seyde Ick en heb niet waerder dan hem daer omme sal ic di hem gheuē.

¶ Die apostel dede een ghebet eñ die iōghelinc stōt op eñ volchdē nae.

¶ Exempel.

Viertich mannen quamen mit scepen tottē apostel omme tgheloue vā hem te leren. eñ die duuelen verstoerden die zee dat si alle verdrēcten. Doe die lichamē to lande quamē brochtmēse voer dē apostele eñ hi verwectese. eñ si seyden daer al dat hem gheschiet wast.

Men leest vā sinte andries in een ymmē viertich iōghelinghē die verdroncken waren die brocht hi weder te leuē

¶ Doe sinte andries in achayen was vollede hi dat lant al mit karckē eñ bekeerde dat volck tot cristus gheloue. eñ doep te egeas des rechters wijf.

¶ Doe dat egeas hoorde quam hi inder stat patras eñ dwāck den kerstē afgoden aen te beden. Andreas quam hem te moete eñ seyde. Di waer noot die een richter bist der menschen datstu bekendest dinen rechter die inden hemel is eñ hem oefēdes eñ dijn ghedachten vāden valschen afgoden keerdes. Egeas seyde Bistu andries die hier prediket die ouerdrachtighe ewe. die de princen vā romē hebbē ghebodē to niet te doen. Andreas seyde hem. Die heren vā romen en weten noch niet hoe die zoen godes ghecomē is eñ gheleert heft dz die afgodē duuelen zijn. welcke afgodtu leren datmē gode vertoorne eñ hem dā vā den mēschē keert. eñ wāneer hi af gekert is dat hise dā niet en verhoert Eñ soe dan des duuels gheuāghē bliuen. eñ wāneer si aldus gheuāghē zijn vādē duuel soe langhe worden si bedroghen tot dat si bloet vten lichaem varen. niet mit hem drahhēde dan alleen die sonden ¶ Egeas seyde tot hem. Omme dat uwe ihesus dese idel dinghen predicte soe wort hi ghecruyst. Andreas seyde hem. Hi ōtfinc zijns danckes die ghalghe des cruces niet om misdaden mer omme onser allē verlossinghe Egeas die seyde hem. wāt hi vā sinen iōger gheleuert was eñ vāden ioden gheuāghen eñ vāden ridders ghecruyst hoe moghestu dan segghen dat hi die pijne des cruces zijns danckes ghedogede.

¶ Doe beghonde hem sinte andreas to bewisen mit vijf redene dat cristus zijns willēs ghepassiet was by dien dat hi zijn passie voersach. eñ dat hi zijn iōgher voerseyde. eñ bi dien dat hi op petrum verbolghen was die hem daer vā keren wolde. omme dat hi seyde Ghāck after mijn wedersake. eñ bi dien dat hi macht hadde vā beyden te ghedoghen eñ te verrisen als hy seyde. Ick hebbe macht mijn siel to settē eñ weder to nemē Eñ by dyen dat hi voerwiste sinen verrader iudas doe hi hem dat gheweecte broet ghaf inden auontmaele daert alle die apostelen mit haren oghē ansaghen. nochtans soe en scuwede hi des niet. Ende sonderlinghe oock mede datti hem niet ontwiken noch ontulien en wolde want hi selue moetwillēs de stat coes

daer hi wiste dat die verrader comen sol,
de Eñ hi seide dat hi hier al mede was eñ
andreas seide oeck dat die verborghētheit
des cruces seer groot is Eñ egeas de seide
men mach dat niet hieten misterie of ver
borghentheit mer tormente Eñ egeas sei
de Ten si datstu doeste dat ic segghe ic sal
di dat misterie doen proeuen Eñ sinte an
dreas seide Waert dae ick die galghe des
cruces ontsaghe so en solde ic niet predic,
ken de glorie des cruces mer ic wil dat du
hores die misterie of verborghentheit ōs
cruces of du yet moghes bekennen eñ be,
holden wordē ¶ Doe begōde hi hē de mis
terie des cruces te ōtbindē eñ mit vijf re,
denen te proeuen hoe beramelic eñ hoe no
truttich dattet was . Die eerste reden is
om dat die erste mēsche mitten holte den
doot inbrachte doe hi dat ghebot brac so
wast betamelic dat die ander mēsche den
doot verdriuē solde mittē holte lidende .
Die āder is om dat adā diet ghebot brac
was vāder onbesmitter eerde . so wast be
tamelic dat die verloster solde wordē ghe,
boren vā ene onbesmitte maghet ¶ Die
derde redene is Om dat adam sine handē
ontamelic outstac totter spijsen dye hē ō,
boden was . so wast betamelick dat die
nader adā indē cruce sine onbesmitte han
den outrecte ¶ Die vierde redene is . om
dat adā soetelic die verbodē spise gheproe
uet hadde seer soetelic so was daer toe be,
hoorlic dat cōtrarie mit cōtrarie wort ō,
dreuenleñ dat cristus wort ghespijset mit
galle . Die vijfste redene is . wāt ons cri,
stus sine onsterflicheit solde gheuē so was
oeck behoorlic dat hi ōse sterflicheit aen hē
nam Wāt en waer god nyet sterflic ghe,
worden die menschē en wort niet onsterf
lic Doe seyde egeas Dese ydele vertelle di
ne luden eñ doet dat ic sehghe eñ offer den
almachtighen goden Andreas seide Ic of
ter alle daghe den almachtighen god een
onbesmitte lam eñ als dat van den volke
ghegheten is so bliuet dat heel en de leuē,
de Doe egeas waghede hoe dat dz mocht
wesen doe seide hi dat hi een discipel woz,
Eñ egeas seide ic sal di dit doen seggē mit
tormenten eñ hi wort verbolghen endē hi
dede hem sluten in enen karcker . ¶ Des
anderen daghes so brachtmen hem ten or
delende men seyde hem dat hi den afgodē
offeren solde Eñ egeas begōde hē ester te
noden eñ seide Ten si datstu doeste dat ic
di segghe ick sal di hanghen an den cruce
dat du pijses Endē als hi hem mit vele tor
menten dreighede soe antwordē hem sin,
te andries weder aldus . Ghedenke wat
tormentē di meest dunckē te wesen want
so ic wonder bin i tormēte so ic bequamer
bin minē conic Doe dede hi hē vā xri mā
nen slaen eñ als hi ghesla ghē was so ded
hi hē mit handen eñ mit voetē an dat cru
ce binden om dat hi also te meer pynē sol,
te liden . Eñ doe men hem tottē cruce ley
de so wort een gheloop vāden volck eñ si
seiden . Dijn onnosel bloet wort ghedoe,
met sonder sake oyer sinte andries bad hē
dat si sine martelie niet en beletten Eñ do
andreas dat cruce van verre sach so grue,
te hi dat eñ seide . God gruet di cruce dat
in cristus lichaem ghewijet bliste eñ verci,
ret mit sine leden als mit duerbaer stenen
Eer onse here opclam in di soe hadstu een
ertsche vrese oyer nu soe hebste een hemel,

sche liefte eñ wordest ōtfāgen voer eender belofte. ¶ Hier omme come ic seker end̄ blide tot di eñ soe ōtfanghe mi verblidēde finē iōgher die an di hinc. wāt ic hebbe al toes di beminet omme te helsen. O ghoe de cruce die vā ōs heren leden ōtfinghesten scoeheyt eñ claerheyt lāghe heb ic di begeret eñ sonder aflaten ghesocht. eñ nu bist du mi nae mijns hertē begherte bereyt. ōtfanghe mi vāden mēschen eñ ghef mi weder mijn meyster dat hi mi bi di ōtfanghe die mi bi dy verloste.

¶ Dit segghēde ōtclede hi hem eñ ghaf fine cleder den hengher eñ wort ghehanghen aen den crucē.

¶ Exempel.

MEn leest dat andreas twee daghē an den cruce hinck leuēdich eñ predicten xx dusent mēschen die omtrēt hem stōden Doe dreyghede tvolck egeam te dodē eñ seydrn dat die heylighe mā ghoedertiren eñ saftmoedich dese pine niet en waer sculdich te liden. ¶ Daer omme quam egeas dat hi hem af doen wolde. Doe seyde andreas Egea comstu hier omme penitencie du saltse vercrighen mer wiltu mi af doen soe weet dat ick leuēdich niet vāden cruce comen en sal wāt ic sie minē coninck dye mi verbeydet. Eñ doe hi hem ōtbindē solde en mochtē si hem niet ghenaken want hoer hāden worden alle stijf.

¶ Als angustinus segghet inden boeck der penitēcien soe dede andreas zijn gebet segghende aldus. Heer en laet mi niet leuendich vāden cruce ghaen mer hets tijt datstu minen lichaem der aerden beuelest want ick hebben alsoe langhe ghedraghē soe langhe ghewaket hebbe ic ghearbeyt wāt mi beuolen was dat ic nu solde werden verlost vāder ghehoersaemheyt eñ vāden zwaren laste worden ōtladen. Ic ghedencke hoe zwaer het is te dragen hoe houaerdich dat lichaem is te temmen. ende cranck in te voeden in te bedwinghē hebbe ick saftelick ghearbeyt. Here du wetes hoe dicwijl dattet mi of ghetoghen heuet vāder suuerheyt dijns scouwēs. Hoe menichworuē dat mi heeft ghepinighet te vwecken vāden slaep dijnre soeter rusten. Hoe dicwijl eñ hoe menichwoeuē eñ groeten rouwe dattet mi in brochte omme dat ick alsoe langhe als ic mochte ghoedertierelick desen vechtēden lichaem hebbe wederstaen eñ verwonnen mit dijn hulpe eñ onder ghebrocht soe eysche ick vā dij dye gherechtich bist eñ ghoedertiren ghelden datstuys mi niet langher en beueelst wāt ick gheue di weder datstu mi beuaelst eñ beueelt enē anderē. eñ mi niet dat icker nz langher mede en worde belet. eñ hi holdē thent hi verrisen sal eñ gheuen dan weder dat hi oeck ōtfanghe dat loen zijnre pinen Beuele minē lichaem der aerdē dat ick nz langher leuen en moet. eñ het en beletten mi niet langher noch oeck mede mi in vresen niet langher en beholde ic en mach comen tot di die een fonteyn biste onghebrekender bliscap.

¶ Doe hi dit ghesecht hadde soe quam daer een grote claerheyt vāden hemel omtrent hem een halue vre alsoe dat hem nye māt sien en mochte. Ende alsoe vroe als dat licht wech ghinck so ghinc zijn gheest oeck mede wech mitten lichte. Ende maximilla egeas wijf nam des heyligē apostel zijn lichaem eñ dedet eerlic ter aerdē.

Mer eer dat egeas tot sinē huse quā so be-
greep hē die duuel in dē weghe eñ hi sterf
voer hē allen Sōnighe segghen dat vut
sinte andreas graf heuels broot vloepet
ghelijc mele eñ oec olie vā alte soeten roo-
ke Eñ daer in wort den luden vā dien lan
de vertoont die vruchtbaerheit vā den ia-
re dat toecomē sal wāt als daer luttel oli
vut vloepet so sal dat lant luttel vruchtes
voertbrenghē mer vloept dat sere so sal dz
een drachtich zijn vā dat iaer Machschien
dit was weleer waer mer nu is zijn licha
me ouerghebracht te constantinopolē

Exempel.

Een biscop die een heiden leuen lei-
de die hadde sinte andries bouē an-
deren heilighē in waerdicheide alsoe in al
dat hi dede so screef hi desen tijtel Tot go
des eren eñ sinte andries Eñ die duuel be-
nide dit eñ dede al sine behendicheit om de
sen man te bedrieghen eñ hi verschepte hē
in alte schonē wijf eñ hi quā tot des bisco
pis woeninghe eñ seide dat si teghē dē bis
cop biechten wolde Doe ontboet haer de
biscop dat si tot sinē penitencieer te biech-
ten solde gaen dē hi alle sine machte ghe-
gheuē hadde. Doe ōtboot si hē weder dz
si ghenē menschē hare sunden ontdecken
wolde zōder hem allene. Eñ aldus wort
die biscop verwōnen eñ dede se tot hē co-
men Eñ si seide Ic bidde di here ōtferme di
mijns wāt also ghi siet ic bin een ionghe
iōcfrou eñ weeldelic opgheuoedet vā mi-
ne iōcheit eñ ic bin vā coninclike ghesla-
te geborē mer ic bin hier allene in pelegri-
mes habite ghecomē tot v wāt mijn vadē
is een machtich groot conic eñ hij wolde
mi to echtscap gheuē euen machtighē pri-
ce Eñ ic antwoorde hem dat ic alle echtsca
pe verssmaden wolde wāt ic ewelic cristo
mine suuerheit belouet hebbe Eñ daerom
en solde ic nūmermere moghē consente ge
uen totter echtscap mer om dat ick also be
dwōghen was dat ic molte sine wille doe
ne of swaere tormente liden so bin ic heime
lic ōtcomen eñ hebbe lieuer ellēdich te we
sen dā minē brudegom sine belofte te bre-
ken. mer om dat ic ghehoort hebbe de fa
me vā uwer heilicheit so ben ic gheuloge
onder die vloghelen uwer beschermenisse
eñ hope bi v te vinden een ruskelijcke stede
daer ic sal moghē ghebruken die heimelic-
heit vā contemplacie ende scouwen die vre
se des leuens ende vlien die moeyenisse vā
deser verghanckelijcker werelt. Ende die
biscop verwōderde hē van hare edelheit
haers ghesla chtes eñ vā schoenheyt haers
lichames Ende van die grote schoenheyt
ende inninicheit van hare sprake Ende die
biscop antwoorde haer mit soeter sprake
ende mit sachte goedertieren woorden.
Weset seker dochter ende en ontsiet di nz
want hi omme welcks liefte dat du di sel
uen ende alle dine vrienden also vrome-
lich achterghelaten hebste die sal di hyer
omme gheuen in dese verghācklike leuen
vele gracien ende nae dit leuen die ewijge
glorie Ende ick die zijn knechte bin die pre
sentiere di my ende allle mijn goet ende vi-
kieset waer du wiltste voer di ene moeni-
ghe ende ick wil dat du huden des dages
mit mi sultste eten. Ende si seyde Here en
bidt mi niet daer ōme op dat daer ghene
suspicie ofte quaet vermoeden daer of en
worde eñ dat v leuē gheen gherucht noch
afterclappe daer of en ghedoghe Ende dye

bisschop seyde. wi sullē mit ōser velen zijn
eñ niet alleen. daer bi en sal daer gheē qua
de ghepēs of moghē wordē.
¶ Eñ doe si aldus ter tafelen qnamē so
sat die bisscop eñ si teghen hem ouer ende
die ander daer omtrent. Die bisschop die
mercte naernstelick op hoer eñ en hilt niet
op van hoer aēsicht te sien eñ verwonder
de van hoer scoonheyt. Eñ doe hi mitten
oghen op hoor staerde so wort zijn herte
ghewont eñ omme dat hi nz op en hilt so
wonde die duuel zijn herte mit enē zwarē
strael Eñ die duuel wort des ghewaer eñ
dede hoer scoenheyt meer eñ meer wassen
Die bisschop was biden wille dat hi hoer
vā onreynicheden becoren solde nae dyen
maeltijt.

¶ Exempel.

Men leest dat doe voer die porte quam
een pellegrym eñ clopte zeer datmen i
laten solde. Doemē hem niet in en liet eñ
hi groet rumoer eñ gheluyt maecte mittē
cloppē soe vraghede die bisschop der iōcfe
ren of si wolde datmē hem in liet. Si seide
hem Men segghe hem enighe zwaer vrae
ghe of questie eñ ōtbint hise mē laten dan
in. eñ ist dat hise niet en mach bedudē soe
verdrijftē vā des bisschops aensicht als eē
onwetēde eñ ōwaerdighe. Hem allen soe
dochtet ghoet dat si seyde. eñ si vraechdē
onderlinghe wie die vraghe voertsettē sol
de. eñ omme datter niemāt ghenoech toe
eu was soe seyde die bisschop. wāt vrou
we niemāt van ōs luden en is ghenoech.
eñ ghi die wiser eñ vroeder zijt van sprakē
dan wi allegader to samen daer ommen
settet ghi een questi ofte een vraghe voert
wt. ¶ Doe seyde si Men vraghe hem
welck dat meeste wōder si dat god ye ge-
dede in een cleyn dinck. Men vraghedet
den pelgrym eñ hi seyde. Die menichuol
dicheyt eñ die voerbaerheyt der aensichtē
wāt onder alle die mēschen die ghewelet
zijn vā beghinnē der werlt eñ die tottē ein
de vāder werlt wesen sullen. soe en soltmē
twee niet vinden die al ghelijck sullē zijn
Eñ in dat cleyne aensicht heeft god allen
sinnen des lichaems gheset
¶ Doe si alle hoerde zijn ātwoerde ver
wōderēden si zeer eñ seyden dattet een al
te gherighen eñ ghoede ōtbindinge was
vander vraghen. Doe seyde dat wijt. mē
gheue hem een ander vraghe daer wi bet
in ghewaer worden zijn wijscheyt. men
vraghe hem waer die aerde hoechste is in
alle hoer stede. Doemē die pellegrym dat
vraghede seyde hi Inden hoechsten heme
le daer cristus lichaem is wāt dat licham
is vā tsmenschē vleysche ghemaect eñ des
mēschē vleysch vāder aerden. eñ wāt dat
cristus lichaem bouē allē hemelen is so is
die aerde daer int alre hoechste. wāt si is
bouē den hemel. ¶ Die bode seyde dat
die pellegrym gheātwoert hadde eñ allen
presen si zijn wijscheyt eñ loefden grotelijc
die ātwoerde. ¶ Si seyde doe wed om
me. men vraghe hem die dorde vraghe die
alte zwaer is eñ oeck mede verborghen eñ
sonderlinghe zeer zwaer omme te ontbyn
den eñ wonderlike duyster. omme dz wi
zijn wijscheyt prouen moghen derdewor
uen. ende dat hi dan ymmers waerdich
si dat hem die bisschop tot zynder tafelen
eerwaerdelick ontfanghe. Men vraghen
hem hoe verre dattet is vanden hogen he-
mel totter hellen. Doemen dat die pelle-

grim vraghede so seyde hi dē bode. ghanc
tottē ghenē die di tot mi sande eñ vraghe
hē nerstelic hier of wāt hi weet dat bet dā
ick eñ daer om sal hij di bet antwoorden
daer of wāt die plaetse heft hi ghemeten
doe hi vāden hemel in die helle viel wāt ic
en vyel nye vāden hemel eñ daer om so en
hebbe ic die plaetse niet ghemeten wāt dz
en is gheen wijf men die duuel die hē ver
schepen heft in een wijf Doe dat die bode
hoorde so ontsach hi hem sere eñ seide vor
hem allen dat hi ghehoort hadde Eñ doe
si des alle verwōderden eñ ōtsaghē so vor
die duuel ewech vut dat middel vā hem.
Eñ die biscop quā tot hē seluen eñ berispe
de hē seluē sere eñ badt god dat hi hē sine
misdaet v̄gheue Eñ hi sande dē bode dz hi
den pllegrim inlaten solde mer hi en vant
hē niet Die biscop vergaderde dat volck
eñ seide wat hem gheschiet was eñ hi ge-
boot dat si alle vasten eñ biddē solden dat
god yemāt vertonē wolde wie die pelegri
me was die hē vā die vrese verloste. Ende
binnen der nacht so wort den biscop ver-
tonet dattet sinte andries was die in pele
grims habite quā om den biscop te v̄los-
sen Eñ die biscop wiesch meer in deuocien
vā sinte andries end̄ hadde hem voert an
in meerder waerdicheit eñ ere.

Exempel.

EEn proest vā eenre stadt nā sint an
dries acker eñ om des biscops bede
vāder stadt so wort hi dar om ghecastiet
mit groter crācheit eñ hi ontboot dē bisco
pe dat hi voer hem bede eñ hij solde hē den
acker weder gheuē Eñ als die biscop badt
eñ hi ghenesen was soe nam hi den acker
weder Doe badt de biscop eñ brac alle de
lampē vander kercken eñ seide Dit lichte
en salmē niet ontsteken voer dat onse here
iesus cristus ghewroeken heeft van sinen
viāt eñ dat die kercke weder crighe dat si
verloren heft Doe wort die proest weder
alte cranck eñ hi ontboet den biscop dz hi
voer hē bede eñ hi solde hē sine acker ende
enē alsulcke daer toe gheuē Die biscop āt-
worde hem Ic badt tehāt eñ god gehoor
de mi. Doe dede hem die proest draghen
totten biscop eñ dwanck hem dat hi i die
kercke ghinc eñ badt voer hem Eñ doe de
biscop in de kerc ghinc doe sterf die proest
eñ die acker wort der kercken weder ghe-
gheuen.

Van die aduente ons heren

Alle die tijt des leuēs wort in vie-
ren ghedeilt als i die tijt der dwa
linghe eñ in die tijt der wederroe
pinghe of der vernyeuwinghe. eñ in dye
tijt der v̄soenighe. eñ der pelegrimagie.
Die tijt der dwalinghe. dz van adam
vā die tijt dat hi vā gode dwaelde mitten
sunden eñ duerde tot moysen toe. Eñ dese
tijt holt die kercke van septuagesima tot
paeschē Glosa Septuagesima is alsmen
laet alleluya voer vastelauōt wāt dan soe
leestmē dz beghīne vā die bibel daer i ghe
screuē is der eerster vaderē dwalinghe.
Die tijt der wederroepinghe of der ver
nyeuwīghe begōde vā moysen eñ duerde
tot dz crist⁹ gheborē was In welckē tidē
die mēscen wordē tottē geloue geroepen
bi dē prophetē eñ vernyeuwet Eñ dese tijt
holt die kercke vā die aduēt tot kersdage
toe. wāt dan so leset mē yzayam dē pro-
phete die van dese vernyeuwighe claerlic

spreket. ¶ Die tijt daer wi bi cristo in v̄soent worden die holt die kercke vā paesschen tot pinxteren. wāt dan leestmē apocalipsis dat is dat boec der verholentheyt dat volcomelic spreket vā die versoenighe ¶ Die tijt der pelegrimagie is die tijt d̄s leuens daer wi zijn pelegrimen eñ altoes in striden Eñ dese tijt holt die kercke van beloken pinxteren tot die aduent wāt dā leset men der conighen boeck daer men in leset vā menigherhāde striden Eñ die machabeusche daer onse gheestelike strijt mede beteykēt wort Mer die tijt die daer is vā kersdage tot septuagesima en deel beteykēt hi onder die tijt der versoeninge eñ dat is vā blijschapē als vā kersdaghe tot die octaue vā dertiendage Eñ een deel beteykent hi den tijt der pelegrimagie Dat is vā die octaue vā dortiendage tot septuagesima Eñ die vlerverwādelinghen van desen tijden machmē nemē na die vier delen vāden iare so datmen die winter schicket totten eersten Eñ den lenten tottē anderen. den somer den dorden Eñ de herfst den vierden ¶ Ten anderdē male machmen rekenē die vier tijden vā den dage. so datmē den nacht rekent totten eerstē. den morghenstōt totten anderen. den middaghe tottē dorden. die vespertijt tottē vierden Want al wast dat die dwalinghe eer was dan die wederroepinghe nochtans so beghint die kercke al haer officien bet ī den tijden der vernyeuwinghe dan inden tijde der dwalinghe als in dē aduent bet dan in septuagesima. Ende dat is omme twe saken. Die eerste is dat si nyet schinen en sal van der dwalinghe te beghinnen want si holt dat dinck mer si en volghet die ordinancie van die tijt nyet alsoe als de euangelisten inden euāgelien dicke doen. Ten anderden male. wāt mit christus thoecomst worden alle dinghen vernyeuwet Eñ daer om so hiet die aduente die tijt der vernyeuwinghe Eñ hier ōme in dese tijt der vernyeuwinghe so beghint die heilighe kercke betamelike harē dienst End̄ om dat wi beholden willen die ordinancie vāder kercken gheset soe sulen wij erste scriuen van die festen die comē binnē die tijt der vernyeuwinghe welcke tijt de kercke holt van die aduent tot kersauont Ten anderen mael vāden feesten die vallē binnen der tijt die de zōmighe toebehoort den tijt der versoenighe eñ sommighe dē tijt der pelegrimaegie Eñ die tijt holt die kercke vā kersdaghe tot septuagestma. Ten derden male vā den festen die vallen sullen binnen die tijt der dwalinghe End̄ den tijs holt die heilighe kercke vā septuagesima tot paeschen toe. Ten vierdē male van den tijden dye vallen sullen binnen den tijt der versoeninghe Ende den tijt so holt die heilighe kercke van paesschen tot die octaue van pinxteren. Ten vijften vā den festen die vallen sullen binnē die tijdt der pelegrimmagie. welcke tijdt holt dye heilighe kercke van beloken pinxteren tot die aduente.

Vier weken holtmen onses heren aduente ¶ Glosa ¶ Aduente bedudet toecomste om te beteykenen dat daer vier aduenten zijn In dē eersten als die thoecomste ons heren cristi iesu indē vleiste. inder hertē eñ in de doot eñ ten doemsdaghe. Mer die laetste weke en

wort nauwe gheeyndet Want die glorie
der heilighē de indē laetsten aduēt sal ge-
gheuē wordē si en sal nūmermere eynden
Hier bi is dat die erste respōse vandē ersten
sonnēdaghe van de aduēt heuet vier ver-
sen gherekēt oeck mede gloria patri, Om
te beteikenē die vier voerseide toecomsten
Mer al ist dat vier tocomstē zijn nochtan
so schijnt dat die kercke zonderlinghe hol
det ghehoechnisse van de ntween. dat is
van crist⁹ ōs herē toecomste indē vleische
eñ totten ordel als dat wel schinet in den
diensten vandē tiden Eñ hier om ist dz die
vasten vandē aduent die zōmighe zijn in
bliscapē eñ die zōmighe ī droefheidē wāt
ouermits die toecomste ōs heren iesu chri
sti īden vleische so hietēt vastē der blyscha-
pen mer ouermits die tocomste tottē orde
le so hietēt vastē der droefheit. Eñ om dit
te beteikenē so singhet die kerck zōmighe
sanghe der blijscapē eñ dat om die tocom
ste der ōtfermicheit eñ blischap mer zōmi-
ghe sanc der blijscap laet si eñ dz ouermits
de tocomst der wreder gherechticheit endē
droefheit. ¶ Op die tocomste indē vlei
sche so machmē twe dinghē marcken als
die betamelicheit des toecomstes endē dz
orbaer des toecomstes. ¶ Ten eerstē soe
maectmē die betamelicheyt des toecoem-
stes om des mēscen wille die erst inder na
turē ewe verwōnen was vā den ghebre-
ke der godlijcker bekennisse wāt doe vyel
hi in alte quade dwalinghen vā afgoden
an te beden Ell daer om wort hi gedwon
ghen te roepen eñ te segghen Verlichte mi
ne oghē dat ic nūmermere inden dode en
verslape Daer na so quā die wet ghebie-
dende. eñ daer in so wort die mēsche ver-
wonnen mit onmachte Doe hi dat eerste
riep die volbrenghē willen ghebreket niet
mer de ghebieden sal wāt in die wet wort
die mēsce allene gheleert mer niet van den
sunden verlost noch mit ghene graci ghe-
holpen tot gode Eñ daer ōme wort hi ge
dwōghen die stēme te verwādelen eñ seg
ghen Die ghebiet en ghebreket niet. mer
die voldoen solden Hier om quā die gods
sone betamelic als die mēsce v̄wōnē was
vā onwetenheide eñ vā onmachticheiden
wāt hadde hi eer ghecomē so solde de mē
sche die salicheit gheacht hebbē dat si bi si-
ne verdiensten ware Eñ dat hi dā der me
dicinē ondanckelic solde hebbē gheweest
¶ Ten anderē male merctmen die beta-
melicheit des tocomstes om des tijts wil
le wāt hi quā hi quā in die volheit des ti
des Als paul⁹ secht Doe die volheit des ti
des quā so sande god sinen sone Augusti-
nus Vele segghen waer om dat cristus nz
eer en quā want noch en was nie gheco-
men die volheit des tijts also de ghene ge
secht hadden die die tijdt naeckede Want
doe die volheit des tijts quā doe quam de
ghene die ons verlossede vanden tijden.
want als wi van den tijden verledicht sul
len zijn so sullen wi comen totter ewicheit
daer ghene tijt in en is. ¶ Ten derdē ma
le maectmen om die die ghemene wonde
ende euel wāt doe dat euel ghemene was
so was oeck seer betamelick daer toe te do
ne ene ghemene ende generael medicine.
Also die heilighe bischop augustin⁹ secht
want doe quam ene groote medicine als
alle die ghantze werelt doer lach quallen-
de Eñ daer bi so tughet die kercke in desen
anthiphone die si si voer den heilighē kers

nuont ſinghet die menichuoldicheit hare qualen eñ teghen elc epſchet ſi des mediti uen boete wāt voer des godes ſoens toe, comſte inden vlepſche ſo waren wi onwe tende eñ blint ghebonden mitter ewighez pinē die duuels knecht mit die quade ghe woente der ſuudē ghelpannen ouerdeuc, ker mit deemſterheden ellendighe vut den lantſcape ende vut verdzeuē Hier ōme ſoe hadden wi ghebzec van enē leraer verlos, ſer ontbinder vutleider verlichter eñ van even beholder Want waer om dat wi on wetende waren daer bi hadden wȳ noot vam hem worden gheleert Eñ daer ōme ſoe roepen wi in die eerſte antiphone. O wȳſcheit die vut des alre hoechſten mōt biſte ghegaen comt eñ leert ons dē wech der wȳſheit cȳer ons ſolde luttel vorderē waert dat wi worden gheleert ende nyet verloſſet. Ende daer bi epſchen wi vā hē te worden verloſt alſoe als wi in die āder antiphona roepen O adonay ende lepdtſ man des huyſes van yſrahel comet ons te verloſſen in dinen wȳden vutgherectē armen. cȳer wat ſolde dat ons vorderen ofte baten ofte wȳ waren gheleert ende verloſt. ofte dat wi noch ghebonden wor den gheholden nae die verloſſinghe Ende daer bi ſoe epſchen wi te worden verloſt. alſoe als wȳ in die dozde antiphona roe, pen ende ſinghen. O woztele van yeſſe coem ons te ontloſſen ende en wilt uz mez ren cȳer wat ſolde dat ons baten den ge, uanghen ofte wi waren verloſt eñ ontloſ ſet mer dat wi noch niet en warē van alle banden ontbōden ſo dat ſi in haer macht waren eñ vulic mochtē gaen waer dat ſi woldē Daer om ſolde ōs luttel batē had, de hi ons verloſt eñ ontloſt waert dat hȳ ons noch ghebōden hielt Eñ daer bi ſo ep ſchen wi vut wordē gheleidet van dē ban den alre ſondē Als wi inden vierde anthif ſen roepen O daunds ſlotel comet eñ leide ons vut die gheuāghenſſe vten huſe des karckers die ſit in donckerhede eñ indē ſce me des doots cȳer die langhe tydt in den karcker hebben gheweeſt ſi hebben die o ghen verdōckert eñ ſi en cōnen niet claer, lick ſien Daer bi nae dat wi verloſt zȳn vā den karcker ſo ghebzeket ons dat wi ver licht worden dat wi ſien moghē waer dz wi ſullen moghē gaen Eñ hier om ſo roe, pen wi in die vȳfſte antiphone. O opri, ſende claerheit des ewighen lichtes comt ende verclare ons die ſittende zȳn in donc kerhedē eñ in die ſcheme des doots. mer ok wi gheleert waren eñ vāden māden al temael verloſt eñ oec verlicht wat ſolde dz ons helpen moghen ten ware dat wi ſol, den worden beholden eñ verloſt Endē hier omme ſo epſchen ende begheren wi in de ander twee antiphonē die daer voert nae volghen. worden beholden als wi ſeggē o der menſchen coninck comet ende behol de den menſche den du van den ſlȳme der eerden hebſte ghemaect. Ende ekker. o emanuel coem ōme ons te beholden here onſe god. In die eerſte vā deſen tween ſo epſchen ende begheren wi der heidenen ſalicheit O der menſchen coninck In dȳe ander der ioden ſalicheit den god die wer ghaf als wi ſegghen ende roepen. o ema, nuel onſe lepdtman ende onſe euwe ghe, uer. ¶ Die oozbaer des toecomſtes chri, ſti is van vele heyligen in menigher ma ren beſcreuen wāt criſtus onſe here ſecht

selue Als sinte lucas bescrijft. dat hi om se
uen saken ghesant was Dat is der armer
troest toter bedroefder ghenesinghe tottē
gheuanghē verlossinge totter ongheleer,
der verlichtinghe. totter sunden v̇latenis,
se eñ tot alle des mēschelike gheslachtes v̇
lossinghe eñ totten loue vā verdientē mer
sinte Augustinus die settet drie oorbaer,
licheidē vā christus toecomste eñ secht In
deser werlt wat is daer. dā wordē ghebo
ren pyne eñ steruen Dit secht die mercerie
ons lantscaps Eñ tot deser mercerie quā
de marcermā neder Eñ wāt elc macermā
gheeft eñ neemt Hij gheeft dat hi heeft eñ
hi nemet dat hi niet en heeft So quā chri,
stus eñ ōtfinc marcerie Hi ontfinc dz hier
oueruloept. dat is te worden gheborē pi,
ne eñ steruen. mer hi ghaf weder te wor
den verboren. v̇risen eñ ewelic regnieren
Efter so quā tot ons die hemelsche merce,
mā om te ontfaen laster eñ te gheuen ere.
ontfaen den doot eñ te gheuē dat leuē. te
sceppen scande eñ te gheuē glorie Grego,
rius settet vier orbaerlicheidē vā christus
thoecoemste eñ secht. Alle die houerdighe
die vā adams gheslachte gheborē waren
si waren nerstich alle die voerspoedē van
deser werelt te soecken. die wederspoedi,
ghe te schuwen. laster te vlien eñ die glo,
rie te volghen. Onder hē so quā onse he
re inder menschelicheit begherēde weder,
spoedichede die voerspoedighe dinghē v̇,
onwaerdende. die laster begripende schu
wende die glorie Efter christus die mē ōt
beide quā eñ comende so leerde hi hi nyeu,
we dinghen ende lerēde dede hi wōder eñ
wonder doende soe verdroech hi ofte leet
quame. Sinte bernaert settet die ander

redenē eñ secht Wi pynē onsalichlic i driē
euelen wāt wi zijn lichte te verleiden end̄
cranc te wercken eñ broesch te wederstā,
ne Willen wi onderscheidē tusschen goet
eñ quaet wi wordē bedroghē. pinē wi te
doen wel so ghebrekē wi of pinē wi ons
quaet weder te staen wi worden v̇wōnē
Hier om so was notruftich die toecomste
onses beholders Op dat hi ouermits den
gheloue in ons woenē solde eñ verclaren
onse donckerheit Eñ dat hi mit ons bliuē,
de helpen solde onse crācheit eñ dat hi vor
ons staende bedecken eñ beschermen solde
onse broescheit

¶ Op die ander toecoemste die voer dē
doemsdaghe comet so machmē twe din,
ghen sien als die dinghen de voer den do
mesdaghe gheschien sullen eñ die mitten
doemsdaghe comen sullen ¶ Drie dingē
sullen voer den doemsdage comē als ver,
uaerlic teikē eñ ātekerst bedriechnisse. eñ
āstelicheit eñ vrese vā vuer wāt die v̇uaer
like teykenē die voer dē doemsdaghe sullē
comen die bescriuet sinte lucas int euāge,
lie. Hetsullen zijn teykene in die zōne en,
de in die mane eñ inden sterren end̄ in die
eerde verdruckinghe vā den volcke om de
die cōfusie des ghelupts vāder see end̄ der
vloeden. Die drie eerste teikene bescriuet
iohānes indē boeck der verholētheit. Die
sonne wort swart als een harē sack eñ de
mane wort als bloet eñ die sterren vielen
op die eerde Die zōne wort v̇donckert of
te om becoringhe haers lichtes om dat si
sal schinē droeuende als die mensche sterft
dē si diende. ofte om dat meerre licht van
cristus claerheit te wijcken Ofte als sin,
te Augustinus secht Die godlijcke wra,

ke sal zijn so wreet dat de zōne zijn wrake niet en sal dorren aensien Of ander ghee-stelike v̄stadenisse wāt die zonne der ghe-rechticheit dat is cristus sal dā dōcker we sen wāt niemāt en sal hem dorre belijden Men hietet hier den lichteliken hemel end̄ die sterren hietmen asub die ghelijckenis-se hebben van sterren eñ na der luden ver-moeden so sechtmē dat die sterren vā den hemel vallen als asub neder comet Glosa Asub dat is als die sterrē schinē nederschie tende ghelijc vuerighe flāmen Eñ omtrēt den doemsdage soe sullē die sterrē seer ned̄ schieten wāt die menichte vāden vuer sal seer oueruloedich zijn. Eñ dit sal god alle doen om die vrese der sundaren. Of daer om sechtmen dat die sterren vallen want vele sterren die schinē dat si vallen sullē vā der heiligher kerckē of dat si haer licht sul len ōmetrecken datmē se niet sien en sal.

¶ Vanden vierden als dat verdruckin-ghe des volcs inder eerden sal zijn so schri-uet sinte matheus Het sal zijn tribulaci dz nie alsulcke en was vā beghinne der wer elt. ¶ Dat vijfste teycken is die confusie der see Eñ dat menen zōmighe dat sal zijn dat die zee mit groter crafte veruaren sal vā hare erster grootheit als in apocalipsi staet Die ze en was nymmer. of nae zom mighe so salt zijn haer eighē gheluut wāt mit groten gherufte so sal haer die see hef-fen bouen alle die berghē veertich cubitus hoech Eñ daer na so sal si weder neder da len. of als gregorius secht so sal een nyeu we eñ een onghehoorde v̄storinghe wor-den in die zee eñ in den vloeden.

¶ Iheronim⁹ die vant inder ioden scriftē vijftien teykene die voer den doemsdaghe comen sullen Mer ofte si die ene na dē an-deren bi termijnē dat en onderscheidet hij niet. opten eersten dach so sal haer die zee oprechten viertich cubitus hoech bouē al le berghen eñ bliuen in haer stadt staende als een muer. ¶ Des anderē daghes sal si so neder dalen datmē nauwe en sal mo ghen sien ¶ Ten derden dage so sullen de beesten vāder zee comen bouē die zee ende roepen eñ briesschen totten hemel eñ hare stēme die sal god allene verstaen. ¶ Ten vierden daghe sal die see eñ dat water bar nen. ¶ Ten vijften daghe soe sullen dye bomē eñ die cruden gheuē bloedighe dou we Eñ in desen vijften daghe als sommi-ghe ander seggen so sullē allle die voghelē des hemels vergaderen indē velde elc ghe-slachte in sine ordināciе eñ si en sullē nz etē noch drincken mer si sullē ontsien die toe-comste des richters ¶ In den sesten sullē die ghetimmerte vallen. In desen sesten also men secht so sullē van daer dye sonne ondergaet verrisen end̄ opstaen vuerighe vloeden ende lopen te hope teghen dat an ghesichte van den firmamente tot daer de sonne opghaet. ¶ Ten seuenden dage soe sullen die steynen die in der werelt zijn die ene teghens den anderen stoten ende si sullen dan schoren in vier delen ende alsoe men secht so sal dan dat ene stuck dat an-der stoten mer die menschen in dese voer-seyde tijt en sullen dat gheluut niet mogē verstaen sonder god onse here allene.

¶ Ten achsten so sal ene ghemene ertbe-uinghe worden die also groot zijn soe als men secht dat gheen mensce noch oec ghe-ne beesten en sullen moghen blijuen staen mer si sullē alle ter eerdē geworpē wordē

Ten neghenden daghe sal dye eerde effen ende slecht worden eñ alle berghen eñ hoelen sullen te puluer wordē ghebroken.

¶ Ten tienden daghe so sullen die menschen vut die holen comen eñ si sullē gaen als verwoet eñ si en sullen die ene dē anderen niet moghē spreken ¶ Ten elfstē daghe so sullen der doden ghebeente verisen eñ staen op die grauē wāt alle die grauen vāder sonnen opghanck tot dat si onder gaet sullen worden ontdaen also dat dye doden daer vut sullen moghen comen.

¶ Ten twalefsten daghe sullen die sterren barnen wāt alle sterren staende ende gaende sullen vut hē stroyen vuerige sterten eñ sullen dā daer schieten. Men secht oeck dat in desen twalefsten daghe alle besten sullen comē ten velde briesschē eñ niet eten noch drincken. ¶ Ten dertienstē daghe so so sullen die leuende steruē op dz si verrisen sullen mitten doden. ¶ Ten viertiensten daghe so sal hemel end' eerde barnen. ¶ Ten vijftiensten daghe sal worden een nyeuwe hemel end' een nyeuwe eerde.

¶ Dat ander teyken dat daer voer den doemsdaghe comen sal dat sal antechristē bedriechnisse zijn wāt hi sal hem allen pinen te dreyghen in vier manieren.

¶ Ten eersten mit subtijlen end' behendighen rade eñ mit valsche bedudinghe der heyligher scrifturen wāt hi sal hem pynē te raden eñ mit die scrifture willen proeuē dat hi is messias die in die wet was belouet want hi tu sal cristū niet bederue mer fine wet setten Daniel secht Hi sal gheuē veronwaerdicheit eñ bedroefheit inden tē pel. dat is Antekerst sal sitten in den tempel gods als god om dat hij gods wet sal ofdoen. ¶ Ten anderden male so sal hi se bedrieghen mit mit miraculē. Paulus secht. Antekerst toecoemst sal wesen mit des duuels werckē in allē lohhēachtighē teikenē woorden eñ wonderē Apocalipsis Hi dede teyckenē dat hi oeck vuet dede neder comen vanden hemel in die eerde. Die glose Ghelijc dat die apostolē die heilighe gheest ghegeuē was in die ghelikenisse vā vuer also sal hi gheuē den quadē gheesten in een ghelijckenisse vā vuer.

¶ Ten derden mael so sal hi se bedriegē mit ghiften Daniel Antekerst sal hē in vele macht gheuē eñ hi sal dat lāt te dācke delen De glose secht Antekerst sal hē vele geuen dē ghenē dye hi bedroghē heeft eñ hij sal dat lāt finē herē delen wāt de hi mit fine vrese niet en sal moghē onder brenghen die sal hi onder doen mit ghierichedē.

¶ Ten vierden sal hij se onder doen mit tormēten Daniel Bouen al datmē ghelouen mach sal hijt al woestē Sinte gregorius secht vā antekerst. hi dodet dē starcken als die ghene die mit herten te gader geuoeghet zijn lichamelijc v̄wint.

¶ Dat derde dat voer den ordel comen sal dat sal zijn die grote anxtelicheit vādē vuere dat comen sal voer des richters anghesichte want onse here sal dat vuer vut sanden. ¶ Ten eersten om die werelt te vernyeuwen want dat sal suueren end' v̄nyeuwen alle die elementen Wāt alsmen leset in scholastica historia soe sal dat vuer vijftien cubiten ofte ellen bouen allen berghen wesen wāt der mēschen werckē die mochten so hoghe comē. ¶ Ten anderden so sal hi dat senden om der menschen

suueringhe wāt den ghenē die dā leuē sal
dat zijn haer veghevuer . Ten derdē om
meerder pyne der gheenre die verdoemet
sullen wordē Ten vierden om der heyligē
meerre verlichtinghe want als basilius seit
als die werelt ghesuuert sal zijn so sal god
dā scheidē de hette vāder claerheit Eñ alle
die hetten sal hi sanden toter verdoemder
lantscape om dat si te meer sullen worden
ghepinicht Eñ alle die claerheit sal hi san-
den ter gherechter lātschap om dat si dan
te meer sullen verbliden .

¶ Vele dinghē sullē zijn die mitten orde
le comen sullē . Dat eerste is des richters
berispē Wāt die richter sal neder comen in
dat dal vā iosaphat Eñ hi sal settē de goe
de tot sine richterhant eñ die quade tot si
ne luchterhāt Eñ het is wal te ghelouē dz
hi comē sal men hoghe stat daer hē alle lu
den sullē moghē sien Eñ mē en sal nz me-
nen dat alle mēscen sullē wordē beuāghē
in so cleynē dale . want iheronimus secht
dat dat kintscheit waer te ghelouē mer si
sullen daer zijn eñ inden stedē die daer om
trēt legghē want in cleyne lāden soe mo-
ghen ontallike vele dusent volckes wesen
zōderlinghe als si nauwe staen Eñ ist dat
dat noot is so sullen die goeden zijn in die
luchte mit die heylicheit haers lichaemes
eñ die quaden sullē daer oec in zijn moghē
mit der godlijcker craft Eñ dan sal die ri-
chter mitten quaden perlamēten eñ sal se
verspreken mittē wercken der ōtfermher-
ticheit dat si se niet en hebben gedaen Eñ
dan sullen si op hem wenē Als iohannes
guldemōt secht Die ioden sullen hē bewe-
nen als si hē leuende sien sullen end' leuen
maeckende dien si achten als enen doden
mensche Eñ si en sullen hare misdaet niet
ghelochenē moghen tegader gheuoeghet
mitten ghewōden lichaem . Die heydene
sullē hem bewenē die bedroghen worden
mitter philosophen prouene eñ hieldē vor
beestelijcke sotheit datmē enē ghecruustē
god oefenē solde Die kersten sundarē sul-
len hē bewenē die die werelt meer lief had
den dā god . Die onghelouighe sullē hē be
wenen die seiden dat hi mensce allene was
die ghecruyst was eñ nyet god . Als si hē
sien sullen richter te wesen den die iodē do
den Alle die gheslachten der eerden sullen
hem bewenen wāt tghens hē en sal ghe-
ne macht zijn te wederstaen noch men sal
nerghens moghē vlieghē vā sine aenghe-
sichte . noch i ghene stede en sal wesen tijt
vā penitencie noch vā voldoen Wāt van
allen dinghē en sal hē nyet bliuē dā screien
eñ wenen . ¶ Dat ander pūcte sal we-
sen onderscheit vā ordinancie . want sint
gregorius secht dat daer twe ordināciē
sullen wesen in der quader side eñ twe in
der goeder side . want zōmighe sullē wor
den gheordelt eñ veruarē die men segghē
sal Ic hadde hōgher eñ ghi en ghaeft mij
niet te drīcken Eñ sommighe wordē nyet
gheordelt eñ si veruaren als die daer men
of secht Die niet en gheloeft die is altehāt
verordelt want die en sullen des richters
woorden niet ōtfanghen die zijn gheloue
mittē woorden nz en wolden holden Eñ
die zōmighe sullen worden gheordelt eñ
regnieren als die men segghē sal Ic hadd'
hongher eñ ghi ghaeft mi eten Ick hadde
dorst ende ghi ghaeft mi drincken Som-
mighe en sullē nyet worden gheordelt eñ
si sullen regnieren als volmaecte mēschen

die die andere oordelen sullen. nyet dat si die sentencie gheuen sullen ouer hem wāt dat sal christus iesus dye rechtuaerdighe richter allene doen. Mer men secht dat si ordelen sullen want si sullen bi den strenghen richter staen. Ende dat bistaen dat sal eerst wesen to der heilighen ere. want het sal hem een grote ere wesen dat si sittē sullen neuens den strenghen richter die ordelen ende sentencie gheuen sal ouer leuēde ende ouer doden als hi beuolen heeft. Ghi sult sitten op die twalef stoelen ende ordelen die twalef gheslachten vā ysrahel ¶ Ten anderdē so sal dat bisitten zijn om die senteneie te confirmeren want si sullē des rechtuaerdighen richters sentenci prisen ende louen. als die zōmighe die bi enē richter zijn. zijn vonnisse ende sine sentencie louen ende scriuen daer onder dat men se louen sal. ¶ Ten dorden soe sal dit bi sitten in dē ordele zijn tot der quader verdoemenisse die si verdoemen sullen mitten wercken haers quaden sundighē leuens ¶ Ten vierden soe sullen mittē oordel comen die voerbarighe teykene vā de passie ons ghebenediden verlossers christi iesu. dats zijn cruce. die naghelen. end dye lijcteiken der wōden inden lichame In dē eerstē so sullē dese zijn om te vertoghē cristus gloriose verwininghe eñ daer omme sullen si in groter glorien openbarē Daer bi secht iohānes chrisostim⁹ Dat dz cruce eñ lijcteyckenē sullen claerder zijn dā dye schijnsel vāder sonnen Eñ daer bi so secht hi Mercke hoe groot is die crafte des cruces Die sonne sal wordē verdōckert eñ de mane en sal ghene claerheit gheuen dattu bekennen moghes hoe vele dat dat cruce claerder is dan die mane eñ lichter dā dye sonne. ¶ Ten anderden soe sullen si dar zijn om te tonē sine ontfermherticheit. dz daer bi openbaren sal dat die goede bi ōtfermenisse zijn beholden ¶ Ten dordē so sullen si daer zijn om vertonē sine gherechticheit. dat daer bi openbarē sal hoe gherechtelick die quade verdoemt zijn om dz si versmaet hebben dat groote loen vā cristus bloede Waer bi dat iohānes ghuldemont secht dat hē cristus verwijtē sal mz desen woordē Ic bin mēsche ghe worden ōme uwen wille. om v ghebōden bespot gheslaghen eñ ghecruust waer is dā dat loon vā aldus grotē onrechte dat mi ghedaen is Siet dat loen vā minē bloede dat ick ghaf om die verlossinghe vā uwe sielē waer is uwe dienst die ghi mi weder ghegheuē hebt voer dat loen mijns bloedes Ick hadde v bouē mine glorie als ick god was dat ic mēsce wort eñ ghi hebt mi onnutter ghemaect dā enich dinc wāt dz alre quaetste dick vāder werelt had ghij lieuer dā mine gherechticheit ¶ Ten vierdē so sal daer zijn die wreetheit des richters wāt hi en sal niet worden gheboghet mz vrese want hi is almachtih Iohānes guldemōt secht Gheen craft en is bouen weder te staen noch hi en sal nyet wordē geboghet mit ghiften wāt hi is alre rijcste. Bernardus secht Die dach sal comē daer waerder sullē wesen snuer hertē dā behēdighe woordē eñ een goede cōsciencie dan een volle buerse. wāt god en sal nz wordē bedroghē mz woordē noch geboghet mz ghiftē Augustin⁹ secht Men ontbeyt dē doemsdach eñde daer so sal zijn de begher te rechter die ghene machtighe personen

vut en nemet welcs pallaes vol golts end̄
siluer is die hem gheene bischop noch abt
noch graue bedrieghen en moghē mit ha
te wāt hi is die alre beste so en mach in hē
gheen hate vallen Int boec der wijscheyt
Niet en hebste ghehaet vā den dinghē die
du ghemaect hebste. noch hi en sal oeck nz
wordē gheboecht mit liefte wāt hi is dye
alre rechtuaerdicste waer bi dz hi sine brue
deren dat zijn die valsche kerstenē niet ver
lossen en sal Hi en sal oeck niet worden ge-
boghen met onwetenheit want hi is dye
alre vroetste. Leo die paeus secht Des al
re ouersten richters sentēcie is dit Dit is
zijn vreselic aensien dat alle ghehele dinck
cleyne is ende alle verborghē dinck open-
baer Die alle donckerlicheyt claer is. den
die stommen antwoorden end̄ die stilheyt
belijdet eñ sonder stēme dat herte spreket
Eñ om dat sine wijsheit soe groot is daer
om en sullen sine sentencie niet vermoghē
cloecheit vā voersprekē noch bedriechnis-
se der philosophen noch schone tale der ta
lemānen noech behendicheide der schalc-
ker menschen Van dese vier secht Jheroni
mus Hoe vele sonder tonghē end̄ stommē
sulllen daer saligher zijn dā die welsprekē-
de Dit is op dat eerste Hoe vele hierdē sa-
ligher dā philosophen Op dat ander Hoe
vele ruden saligher dan die taelmānen op
dat derde Hoe vele plompen sullē daer bo-
ueñ die behendighen zijn. dit is op dz vier
de. ¶ Ten uijfsten sal zijn dat veruaerlijc
ke eñ gruwelijcke wroeghen want daer
soe sullen die wroeghers teghens die sun-
dighe menschen staen. Die eerste wroe-
gher sal zijn die duuel Augustijn Daer so
sal dan bereyt zijn die duuel ende brenghē
voert die woordeñ onser beloften ende hij
sal ons voerwerpen al dat wi in onse leuē
ghedaen hebben ende in wat stede end̄ i
wat vre dat wi ghesundicht hebben end̄
wat goets dat wij ghedaen soldē hebben
want die helsche duuel sal dan segghen.
Gherechtighe richter. toewijse mi desen
mensche om sine misdaet die di niet vresen
en wolde bi gracien. hi is dine bi naturen
mer hi is mijn bi groter onsalicheiden Hi
Hi is dine om dine passie mer mijn om dz
hi minē raet dede. Mi heeft hi gheweest
ghehoorsaem eñ di onghehoorsaen. Van
di so ontfinck hi die stole der sterflicheyt.
van mi heft hi ontfanghen dat pijnlijcke
cleet dat hi an heeft Dijn cleet liet hi ende
mit mijn cleet is hi hier gecomē Gherech
tighe richter or dele hē mi te wesen eñ mit
mi te verdoemē Och och sal aldusdanige
yet sinē mōt op moghē doen die alsodaen
gheuōden wort dz hi bi gherechtenisse v̄-
doemet wort. ¶ Die āder wroegher sal
zijn sine eyghen misdaet wāt die eyghen
sundē sullē een ytlic wroeghē Sinte Ber
naert secht Dā sal een ytlic werc sprekē eñ
segghē Du beues ōs gedaen wi zijn dijn
werckē wi en sullē di niet latē. mer wi sul
len altoes mit di zijn eñ mit di tottē orde-
le gaen Eñ si sullē wroeghē mit menighe
misdaet. ¶ Die derde wroegher sal zijn
die werelt Gregorius Ist dattu vrages
Wie sal di wroeghen. so segghe ic Alle die
werelt. wāt als die schepper verbolghen
wort so wort alle die werelt verbolghen
Johānes guldemōt In dien daghe soe en
sal nyet zijn dat wi antwoorden sullē mo
ghen daer hemel ende eerde water eñ dye
luchte die sonne ende die mane dach ende

nacht eñ alle die werelt staen sullē teghen ons in oerconscap onser sunden eñ al ware dat si alle swieghen onse ghedachtē endē onse wercken sullen teghē ons staen woer gode sterckelic ons beschuldighēde ¶ Ten lesten sal daer zijn die onbedriechlijcke tugher wāt die sundighe mēsche de sal daer hebben drie tughers teghen hem Een bouen dit is god die richter die oorconde sal zijn. Jheremias Ic bin rechter eñ tugher secht die here ¶ Die anderde tugher i hē dat sal zijn die conscientie Augustinus so wie ontsiet den thoecomenden richter. beter dine conscientie wāt die redene dijns mōdes is oorconscap dijnre conscientien cie. ¶ Die derde wroegher die neuens hē sal zijn dat sal zijn die enghel die hē te behoeden was gheset die teghen hē oorconschap gheuen sal als een die dat alle weet wat hi ghedaen heeft Job Die hemelē dat zijn die enghelen dye sullen ondecken alle siue quaetheit.

¶ Dat seuende sal zijn die verdruckighe der sundaren Hier of so secht Gregorius O hoe nauwe sullen dan die weghen zijn deñ quaden Bouen sal zijn die richter tornich. beneden die veruaerlijcke schaemte tot die rechter side die sunden wroeghende. tot die luchter side ontallike vele duuelen totter ewigher pynen endē tormenten treckende Ende binnen die barnende conscientie. buten die barnende werelt Dye onsaligha sundaer die aldus dan beuaen sal zijn werwaert sal hi vlien wāt verborghen te wesen sal onmoghelic zijn eñ daer te openbaren sal zijn onlidelick

¶ Dat achtste sal zijn die sentencie dye men upet en sal moghen wederroepē wāt die sentencie en salmen nymmermeze moghē wederroepē. noch mē en sal se niet appellieren moghē. Glosa Appellierē dat is recht begherē voer een ouer richter wāt om drie sakē so ontfanghetmen ghene appellacie in den saken vā rechten. Ten eersten om die moghētheit vādē richter wāt als een conic een sentencie gheeft so mach men se upet appellieren binnē sinē rijcke want hi en heuet niemāt bouē hē in sinen rijcke noch mē en mach se upet appellierē van den keyser noch vāden paeus. Ten anderdē om die kenlicheit vā die misdaet wāt als die misdaet openbaer is so mach men niet appellierē. Ten derden als een dinck nier ouerdraghē en mach om dz dz niet beiden en mach wāt bi auōturē men solde scade lidē waert datmē ouerdroghe Bi desen drien redenē en salmē nz moghē appellierē vā dier sentencie Ten erstē om die moghētheit vāden richter wāt hi gaet bouē al in ewicheyt. in waerdichede eñ i moghenthedē. wāt die richter en heft ne māt bouen hē. wāt men solde in enigher manierē vāden keiser of vāden paeus moghē appellierē voer gode mer vā gode soe en machmē tot niemāt appellerē want hi en heft niemēt bouē hē. Ten anderē om die kenlicheit vander misdaet want al die misdaet der sundarē sal daer opēbaer endē kenlic wesen Jeronimus die dach sal comen dat ōse wercken sullē worden ghetoghet als of si ghescreuē waren in een tabel Ten derdē om dz dz dinc upet en sal moghē geuerket wordē wātmē sal daer ghene sake verseken mer men salt al voldoen in een corte tijt in een opslach van een oghe.

Die erste dach vā december

F

TE romen der heyligher martelaren crisantus eñ darida iōcfrouwe dye onder numeriaen den keiser nae vele pynē ghebodē wort ōder dz sant te steken

Te mens sinte Albanus martelaers dach.

Te nouinioen sinte loy biscop end' cō fessoers dach.

Opten seluen dach sinte nathalia sin te adriaens wijf dach.

Die legende van sinte crisantus

CRisantus was palonijs een edel mans sone Eñ doe hi in christus gheloue gheleert was eñ doe hē zijn vader nyet en cōde weder brenghen totten afgoden so dede hem zijn vader in ene camer sluten end' dede daer schone iōc frouwen bi hem wesen dat si hem tot on cuyscheyt solden brenghen Ende doe bad hi onsen here dat si hem nyet verwinnen en mochten vā sine vleyschelijcke begher ten Doe worden die ioncfrouwen slapen de ende en mochten eten noch drincken eñ doe men se vutliet doe deden si dat wel. Doe badtmen daridam ene wijse maget die ghewijet was eenre godinnen Vasta ghenoemet Ende dat si tot crisanto ghin ghe ende dat si hem weder brochte to zijn vaders wille Ende doe si toe hem gheco men was ende so berispte hi hoer van dye grote houaerdie vā haee clederen Ende si antworde dat si van houaerdie also nyet ghecleet en was mer om dat si hem to go de ende tot sinen vader weder brenghē sol de Ende doe berispte haer crisantus wāer omme dat si die hielt voer goden die dz ha meysters seyden dat si quade ende houar dighe mannen waren ende ontamelijcke ende onreyne onsuuer wiuen waren End' Darida antwoorde. die philosophen die voldoen den elemementen bi der menschē namen Doe seyde haer Crisantus weder Waer dat sake dat yemāt die eerde waer dicheit dede ende ere als eenre godinnen Ende dat se een ander ploeghede soe schi net dat si meer den bouman gheuen solde dan den ghenē die haer waerdicheit eñ ere ghedaen hadde Doe bekeerde Crisantus daridam ende si veynsden hem in der enic heit des heylighen gheestes dat si in echt schape vergadert waren Ende also bekeer den si vele luden want si bekeerden tot dē gheloue christi iesu onses ghebenedide sa lichmaeckers Claudium den prince dye te vorens Crisantus pinigher was eñ oeck vele ander menschen ende ridderen. Doe dede die prince crisantum in enen stincken den kercker legghen mer die stāck v̄wan delde in enen soeten roock Ende mē brach te daridam in dat bordeel. Eñ doe quam een leeuwe vut die wildernisse lopen ende wachte die dore vāden bordele Doe san de men daer een die bi der maghet legghē solde. mer die leu vinck hem eñ wancte op daridam als of hi weten wolde wat si hē gheboot vāden gheuāghen te doen End' si hiete hē dat hi hē niet en quetste mer dz hi hē tot haer comē liet Ende hi liep daer al ōme die stadt eñ riep dat darida een go dinne ghewordē was Doe sande men ia ghers die dē leuwe vanghē soldē mer dye leuwe vinck se alle eñ hi leide voer daride

voeten eñ si bekeerde se . Doe dede de richter een groot vuer maecken ende hy dede dat werpen inden inghanc van der camere om dat hi den leuwe eñ daridam verbarnen solde . Doe dat die leuwe sach so ontsach hi hem ende viel voer der maghet voeten ende ontfinck oerlof dat hy mochte ewech gaen sonder yemant te quetsen Ende doe die richter Chrisanto ende dari de vele pinē an dede ende men se niet quetsen en mochte so werp men se ten laetsten in een diepe gracht eñ men worp stenē ende eerde op hē Ende aldus soe ontfinghen si die roue der martelien .

Die legende vanden heyligen biscope sinte Ioy

Sinte Ioy was ghebozen vā erbaren olders . Syn vader die was ghehietē eutherius ende zyn moder terrigia Ende als die moeder noch in hare lichame dzaghende was so sach si in hare slape een aern vliegheade ouer haer bedde ende riep die werf tot haer rechte of hi haer wat gheloeft hadde mer si wist niet wat hi seide Eñ als si van die stemme vanden aern wacker ghewordē was so wort si sere veruaert ende si wort denckende vut harē dzome wat dat mocht wesen . Daer nae als si dat kint toter werelt solde baren so was si in groten perikel eñ laste . waer om dat daer ontboden wort een heilich mā dat hi comen solde voer hare te bidden Eñ als hi quam soe sprack hi tot haer En weset upet veruaert o moedi want dit kint sal heilich wesen eñ groet in der heiligher kerkē Eñ doe hi een iongheling gherworden was so liet hem zyn vader goltsmeden leren in den ambocht Eñ als hi dat ambochte wel conde soe quam hi daer nae in vranckrijck ende hy diende mit enen meyster die des coninckx gholtsmit was Ende op ene tijt so dede dye coninck van francrijck besoecken wie dat hem een sadel maecken solde vā golt ende van costelijcke ghesteenten die seer schone waer Daer op soe antwoorde sint Ioyen meyster eñ seyde dat hi enē werckmā ghevonden hadde die den coninck al maeckē solde dat hi begheerde Eñ hy nam vandē coninck een grote clompe golts ende dat ghaf hi sinen knechte sinte Ioy die vut dzghaf hi sinen knechte sinte Ioy die vut dz golt maecten twe alte schone sadelen endē brachte den coninck den enen . ende hi behielt den anderē bi hem alsoe dat hem elck man verwonderden ende die coninck dye loonde hem gratelick . Daer na so brachte sinte loy den anderen sadel voer den coninck ende seyde dat hi die sadele ghemaket hadde van dat golt dat daer ouer ghebleuen was Alsoe dat die coninc hem dese sere verwonderde eñ vraghede hoe dat hi se beide van dat ghewichte hadde moghē maeckē Sinte loy ātwoorde harde wel Doe wort zyn fame eñ zyn name in des coninckx hof seer verbreyt eñ groot ghemaket . Sinte loy hadde die arme luden alsoliet dat hi hē alle ghaf dat hi crighē mochte also sere dat hi hem seluē bi wilen maecte Eñ si haddē hem weder so liet dat si hē volghedē waer hi was also dat wye sinte loy sochte dat hi hē vindē mochte in dē huse daer vele arme luydē voer die dore stōden . Op enē dach doe sinte loy allen selue ghaf mitter hāt soe was daer een de een lāme hant hadde waer om des

hi die ghelonde hant voertstack om de almissen te ontfanghen. Sinte loy seyde hē Kept vut die ander hant Welcke als hij nae sine vermoghē vutrecte so begen sint loy die hant te talten ende vut te trecken ende smeerde se mit olie eñ maeetē se ghe sont. Op een ander tijt als hi al zijn siluer eñ alle zijn golt den armē ghegheuē hadde so quamē hē ouer noch āder arme mēsken Eñ doe hi nz en hadd̄ dat hi hē geuen mochte so leende hi vā een sine ghebu ren een marck golts eñ gaf dat dē armen Eñ noch quamē daer ander arme mēschē die hē oeck baden eñ hi en bedocht niet so wat dat hi te vozēs ghedaen hadde eñ hij ghinck tot sinē budel de hi nochtās te vo rens wel besocht hadde eñ hij vant daer i noch een marck golts dat hij mildelic om gode ghaf eñ danckte dē here die dz vleesch hadde. Sinte loy na zijn ghedaente ende wesen na dē lichaem so was hi root int an schichte schoen vā hare eñ dat ghecruuft. hi was vā aensichte als een enghel eñ hadde een simpel wijfs ghelaet in zijn aensichte Sijn habite was eerste costelic mit golde mit siluer eñ mit costel ghesteente vriert. eñ zijn gozdelē waren oec blanckēde mz gol de mit siluer eñ duerbaer ghesteenten ner stelick ghewzacht Alle sine cledere waren van buten seer costele om sine hepmelicke heylicheit te bedeckē mer onder dzoech hi haren cleder op zijn naecte velle Daer nae ghaf hi alle costelicheit tot behoef der ar mer menschen eñ was daer nae ghecledet mit sinoden clederen ende ghegozdet mit eenre coerde Eñ wozt dicwijle om der ar men behoefticheyt vā sine clederē beroeft Eñ die coninck vā vranckrijck ghaf hem dan weder clederen eñ gozdel want hi hē alsoe liet hadde als zijn eyghen siele waer om hi hem oeck ene woeninghe spet ma ken onder zijn hof Ende hij vertreech van den coninck al dat hij wolde sonder enich vertreck ende dat leide hi altemale an den armen ende siecken eñ an den gheuāghen te coste. In dien tijden der coninghinnen brupachildis totter tijt toe dat dagobertus coninck wozt soe groepde in dat wal sche lāt sere die simonie. dat is tijtlic goet of gōste of dienste te doen eñ te gheue om gheestelic goet of waerdichept daer sinte loy eñ zijn gheselle audoenus seer teghens arbeidē om die vut te roden Eñ doe wozt sinte loy bistop ghecozen vā die stat nou nioen na archadi9 doot! die daer te vozens bistop hadde gheweest Eñ des ghelijc soe wozt oec audoen9 bistop vā ruwaen ghe cozē op dz si te samē nerstelic vutrode tol den die dwaelighe voerleit eñ alle ōgeloue die daer noch i dz lāt was. Sint loy had oec beuele vā vele āder bisdōmen als vā ō omes vā doernic dat te vozēs ene conicli ke stat vā vlaenderē plach te wesen Sinte loy hadde ene sonderlinghe stede daer dat hi op seker daghē inliet comen alle armen ende crancke men schē die hi dan deuotelic diende wallchende hare onrepne hoefden ende haer lelicke haer of te scheren mit sine eyghen handen Ende hi ghaf enen ytlikē armen menschē spijse ende dzancke Ende die naect waren die clede hi oeck. Eñ als dese voerseyde arme mēsken wech ghighē waren daer dan ander buten die her in comen ende dede hem ghelijck den anderē Ende al haddē daer vele scharen vā alsulc ken volcke noch toe gecomē so plach hi hē

allen ondertijdē alleens te doen Alle dage
plach hi te spisen xij. arme mēschen daer
hi oeck selue mede plach te eten end' plach
een ytlic op sine hāden water te ghietē eer
si ghinghen sitten. wijn eñ broot gaf hij
een ytlick mit sine eyghen hāden. Voert
so verwerf hi aa den coninck dat hi alle v̄-
doemde mēschen om haer misdaet in allen
steden dorpen eñ weghen waer hi se vin-
den mochte dat hi die vāder galghē raden
eñ alrehāde bāden lossen mochte eñ gra-
uen se daer hi zijn dienres toesette die dat
vlitelijcke mosten doen.

¶ Op een tijt als hi was in des conics
gheselscap eñ hi quā in den lande vā ostē-
rijcke bi een stadt ghenoemet graefsburch
eñ daer vant hi enē mensche die van dien
daghe mit een stricseel verdaen was ende
ghedoot Eñ als zijn gheselscap bereyden
de warē dat graf so quā finte loy naerder
bi eñ began dat licham te tasten eñ te stri
ken van bouen tot beneden alsoe langhe
dat hi voelde dat die fiele in den lichā we-
der ghecomē was Doe dede hi dat licha-
me sachtelic vā hem eñ seyde. O wat gro
ter quaet solden wi hebben ghedaen had-
de ons god niet geholpē dat wi dat licha-
me mitter eerden haddē bedect want sine
fiele is in hem. Ende doe liet hi dē doden
mensche cleden ende hem vermaecken Eñ
doe dat sine veruolghers verhoorden soe
begheerdē si hem weder totter doot te brē
ghen alsoe dat finte loy naeuwe den man
vut haeren handen mochte ontrecken en
de aldus sohij scuwede voert an sine ghe-
selscape om me die ydele glorie end' werelt
lijcke ere te schuwen Ende die heilige mā
de verwerf hem daer bouen enen brief vā
den coninck dat hi vā alle sine vriende vri
heit ende gheleyde hebben solde.

¶ In zijn stichte was een priester vā qua
der fame die finte loy dicwyle berispte en-
de vermaende dat hi zijn schult solde beli-
den ende sine sunden mit penitencie solde
beteren Mer die ōgheualligh priester be
decte altijt sine misdaet eñ en wolde ghe-
ne beteringhe bewijsen. Doe finte loy an
sach dat hi niet vorderen en mochte so de
de hi hem inden ban dat hi nyet celebrierē
dat is misse doen eu solde eer dat hi open-
bare penitencie hadde ghedaen. Mer dese
priester versmade des biscops sentencie eñ
hi en achte den ban niet Ende onlanghe
daer nae als hi celebrieren wolde soe vyel
hi neder ter eerde ende ghaf op sinen ghe-
ste. ¶ Vele ander miraculen heeft hi ge
daen in sine leuen eñ noch doet nae sinen
doot in vele steden.

¶ In die stadt vā nouinien timmerden
hi een vrouwen cloester Eñ onse here god
maecte openbaer dat lichaem des heiligē
martelaers finte quintijn bi hem in swit-
sen so vant hi oec die twe heilighe bruede
ren martelaren crispijn eñ crispiniaen dye
hi vut een crofte nemēde wōderlic verhe-
uen eñ bi een gheuoecht heeft. Des ghe-
lijck dede hi oeck den lichaem des heilighē
martelaers finte luciaen die finte quintijn
gheselle plach te wesen.

¶ Bi parijs op ene brugghe maecte hi
enē blinde fiende. Item bi parijs botscap
te hem die coster vā finte colūbane marte-
laerster kercke dat inder nacht alle cierhei
de vā den dieuen vut die kercke ghestolen
was Doe ghinck finte loy tot finte colū-
bane der heyligher maghets kercke ende

seide haer O heylighe maghet colūbanā wat ic di segghe mijn verlosser weet. ten si dat ghi weder laet comē die ornamentē eñ cierheiden deser kerckē die ghestolē zijn anders sal ic die dore vā der kercken alsoe sluten mit distele eñ mit dornen datmē di hier ghene ere noch reuerencie en sal doen Als hi dit ghesecht hadde so ghinck hi vā daer Eñ des anderen daghes als de coster vroech opghestaen was so vant hi alle dī ghen weder ghebrocht elc op hare eyghē stede Dit zijn de tumbē die hi vā siluer eñ golt ghemaect heeft eñ mit costelicke ghe, steente verciert. sinte germanus sint seue, rijn sinte pyatoen sinte quintyn sinte luci aen sinte genofene sinte colūbe sinte maxi mijn eñ sinte iuliaen Endē bisonderlinghe daer die tumbe des heylighē biscops van toers sinte mantijn in ghelecht was daer die coninck dagobertus die coste toe ghaf ende die reescap Oeck sinte brictius ende noch een ander tumbe daer sinte martijn eerst in gheleghen hadde Eñ oec te parijs die heylige martelaer sinte dyonisius dar hi oec bouen timerde een tempel vā mar, morstene vā wōderlijcke costelicheit endē ghesteenten verciert Eñ hi maecte oec die crofte eñ decte dat werck dat bouen dē al, tare ghemaect was endē al ōme die crone mit golde. Eñ hi starf doe hi olt was lxx iaer. des iaers daer na do zijn licham vhe uen wort doe wort hi also hele eñ schone gheuonden recht als of hi altoes īden gra ue gheleeft hadde. Ende dat noch won, derlijcker is so sach mē dat zijn haer ende zijn baert die gheschoren waren inder tijt van sinen doot soe seer waren ghewassen indē graue so dat dat wōder was te sien des si god onsen here lof.

G

TE romen sinte viuiaen der heyliger ioncfrouwen dach Dese was sinte faust9 eñ drofosen dochter eñ wort onder iuliaen den keyser mit loden hamerē doet gheslaghen Eñ haer licham dz bleef twee dage op de strate legghē eñ wort ten laet, sten vā iohānes den priester bi nacht indē huse daer haer moeder eñ haer suster deme tria te vorēs begrauē warē.

Opten seluē dach sinte verus eñ secu rus ghebruederen die in in affriken mz de martelie ghecroont zijn. Eñ noch meer ander heilighē. ꝛc.

A

TE romen ten weghe tot sallaria der heiligher martelarē tribunius ende zijns wijfs dach hylaria eñ iason eñ mau rus mz lxx ridderē Vā welckē numerian9 die keiser die keiser claudium gheboot an enē grotē steen te bindē eñ int middel der zee te werpē eñ claudius ridderē eñ sonen te onthoefden. Eñ noch

B

IN thuscana passie der heyligher iōc frouwen sinte barbara die na meni gherhāde pinen eñ tormenten ōder maxi mijn den keyser ghemarteliet wort

In pontum sinte melecius biscops eñ confessoers dach. Dese was zōderlinghe begaeft mit gracie der leringhē

In alexandrien sinte clemens priester ende confessoers dach. Ende noch vele ander heylighen. ꝛc

Die legende vā sinte barbara

MEn vint inden euāgelio gescreuē dat onse here dye dat hoeft is der

heiligher kercken eñ een heer alre creaturē
een woort ghesproken heeft Ghy sult vā
uwe olders eñ van uwe vriendē ende van
uwe maghe ter doot geleuert wordē En,
de dit woort heeft hi daer om ghesprokē
dat die stralen eñ scutten eñ quetsinghen
die onuersiens comē niet swaerlic schietē
en solden der gheenre hertē die in hē ghelo
uen Dit selue woort is vuollet in die heili
ghe maghet sinte barbara op dien dach
dat si nae vele eñ menigherhāde pinē dye
si gheleden hadde onthoeft wort vā hare
eyghen vaders handē Eñ voer vut die du
sternisse deser werelt totten clarē licht d's
hemels Eñ hoe dit gheschiet is dat wort
hier te vollen verclaert aldus .

¶ Doe die keyser vā den roemschē rijck
ghehieten aurelius alexander of liet te ver
uolghē eñ vut te storten der kerstenē bloet
eñ dat ōme ghoedertierē bede wille zijnre
moeder die ghehietē was māmen end hij
om dat selue vā alle mēschen lief wort ge,
hadt Eñ do oec onder die selue keiser sinte
cornelius te romē paeus was die vele ede,
linghē van romen totten kersten gheloue
stercte ende bekeerde alsoe dat si voer dat
kersten gheloue storuē eñ martelarē wor,
den ende hi mit hem. Ende doe noch on
der den seluen keyser in die stadt vā alexā
dria die grote leraer origenes was so vol
ghede nae desen keyser een ander keyser de
ghenoemet was maximianus een van dē
roemschē ridderen eñ was zōder der sena,
toren insettinghe keyser ghemaect. Ende
hi veruolghede sere die heilighe ghelou,
ghe christen kercke Ende sonderlinghe so
sette hi hem te veruolghen ende te verdes,
trueren eñ te nyete te brenghen die bischo
pen eñ leraers der voerseider kercken End'
om dat hi origenes den priester end' leraer
sere hate eñ leet hadde omme des kersten
gheloue wille veruolghede hi oeck sonder
linghe alexander die voer hē keyser was
eñ alexanders moeder māmen eñ haer ge,
sinne . In dien tijden was seer groote tri
bulacie eñ veuolghinghe ouer die kersten
mēschen doer alle die wererelt want des
keysers ghebot ghinc alle die werelt doer
so waer dat die kersten gheuōden wordē
dat mē hem mēnighe pine an doen solde.
Eñ ten laetsten ōthoefden zonder enighe
ghenade Eñ der heidene wreetheyt wort
also groot so dat daer binnē eenre maent
xvij . dusent kersten mēscen ghedodet wa
ren om te verderuē ende te vernyelen dat
kersten gheloue vut der werelt . End' dye
voerseyde wrede keyser maximianus om
sine groote wreetheide ende onghenaden
ende strenghe veruolghinghe die hi ouer
die ghelouighe kersten menschen dede soe
en leefde hi niet lāghe Mer in dat dat der,
de iare zijnre regnacie so sterf hi enen qua
den hastighen doot.

¶ Ende doe dese voerghenoemde keiser
maximianus als voer ghesecht mit groo
ter vewoetheyt ende regnacie ouer al dye
werelt regnierden soe was in dien tijden
in orienten omtrent den lande van egiptē
een groot hertoghe die seer edel was van
gheboorte ende oeck mede seer rijcke ende
machtich van goede mer onghelouich en,
de afgoden aenbedende . Dese voerseyde
herthoghe die woenden in ene stat die ge,
hieten was der sonnen stede in welcke ste
de ioseph die behoeder der ghebenedider
moeder maria mitten soeten kinde ihesu

rādē des liefs ghebenedideñ kindes moed
die suuer maghet maria alsoe als die olde
meisters van der hiltorien ons beschriuen
om wrese wil van herodes die een wijltij.
des woenachtich was Van welcker stadt
oeck mede die heylighe prophete Izayas
scriuet Hen wint oeck van dese voerseyde
stadt dat si van nycomedien den coninck
van bithinien alre eerste ghesticht eñ ghe.
maect was Ende nae hem nycomedis ge
noemt was .Dese voerghenoemde herto
ghe die was ghenoemet ende ghehieten
Dyoscorus Ende hi was der kerstē men.
schen veruolgher dan Thigris die grim.
mende beesten verhefken dede den afgodē
gonste nae zijns naems beduedenisse wāt
Dyoscorus beduedet der goden ghonste en.
de glorie Ende dese Dyoscorus die nam na
sine beramelijcke ghedoorte eñ ghestacht
een seer edel persone te wijue die nae dz de
olde hiltorien segghen ghecomē was vut
die wortel Jesse daer ons die lieue ghebe.
nedide moeder godes maria vut ghebozē
is Mit welcken wijue hi oeck een coninc.
lijck nam dat haer bi bestertē eñ ertmi.
sen anghecomē was Ende daer bi so wast
hi oeck een coninck. Mer ouermidts sine
groete thirāschap ende wrede onghenae.
dichept so wort afghetoghen Mer mz des
coninckx name dese twe edele personen in
der echtschape wōnen te samen bi godes
gracie een enighe dochter van grote loue
ende was voer alle dochteren der mēschē
ouerschone van aenschte eñ oec vā lichā.
me Alsoe dat alle die ghene die se saghen
mochten vā hare schoenheyt verwōderen
Ende dese ouerschone dochter wort ouer
midts die godlijcke voersichtigheit des he
melschen vaders ghehete barbara welc
ke name die beduet in ōser tonghē mee.
met om dat si vreemt is ende verre vā die
anbedinghe der afgoden ende vā der hei
denen wet Also dat si van christo mit die
liefte der sielen segghen mochte Myn lief
mint mi ende ick minne mijn lief. Oeck
mede beduet die name barbara een doch.
ter der tarwen. dat is der tarwen sadekē
Daer die heilighe euangelista iohānes in
zijn euangelio scriuet aldus. Ten si dat
dat tharwen saet vallet in der eerden ende
sterue ende wort doot so blijft dat allene.
Dat tarwen saet is Jesus christus alsoe
als ons sinte Augustinus secht. Onse he
re iesus christus was dat tarwē saet dat
sterue solde eñ weder leuendich worden
sterue in de ōgheloucheit der iodē eñ we
der leuen eñ wassen indē gheloue tanden
heidenschē volcke Die schoenheit vā dese
edele dochter heeft cristus die een sayer is
des repue saets ghetekēt eñ beseghelt mz
dē segel der iōctrouwē reynicheit want si
als een goet kint volghet sine vader na dz
is cristū waer dat hi gaet Eñ oec vā hare
iōghe daghē doe haer godertierē moeder
die coninginne ghestorue was als was si
vā heiden ghecomē nochtās so was si alle
een lelie ōder die dorne beholdēde altoes
gheestelike eyerheit vā doechdelike sedē.

Dat .ij. capittel

Doe dese waerdighe dochter was
vā haren vader ter scholen eñ totter
leringhe gheset van der seuen vrijen con.
sten ende si daer seer in studierde ende toe
nam soe wordē ten laetsten hare inwedi.
ghe oghē mit godlijckē lichte bescheue eñ
opgedaen Eñ doe si na dis volcs gewoen

te al bi tijden in der afgoden tempele quā
so began si mit nerstichait te ouerlegghen
wat dat in hadde of bedude dat redelijke
menschen ydele afgoden anbeden eñ doch
te hier op also langhe also dat si ten laetstē
quā tot beuindinghe der hoger waerheit
Eñ si sprac totten genē die bi haer stondē
in den tempel eñ seide Wat willē dese sco-
ne beelden eñ ghelijckeuissen der menschē
willen si oec anghebedē wesen als een dic
dar onbekent is bi den dinghen die men
sien mach. hebben si oec wel eer menschen
gheweest die wi nu aenbeden voer goden
Eñ men antworde haer aldus Jae si heb
ben mēschen ghewest als wi mer beter dā
wi als die hemelsche godheit op eertrijck
was Doe sprac barbara Jc solde gherne
meer weten eñ vraghen om te weeten oft
gheorloeft waer dat ghetal vā hem ende
oec hoe si hieten want wie oefent dat on-
bekent is en anbedet. ten is gheen dinck
datmen anders dā bi sinen ñame bekennē
mach Si spraken tot haer O cloeke ma-
ghet en wilt niet vraghē hoe vele dz daer
goden zijn of hoe dat si hieten wāt daer
isser so vele datmen ouermits veelheit niet
en cā weten. soe men alle die werelt doze
den enē hier den anderē daer eñ elc na dat
die menschen willen eñ so si vā hem inge-
set zijn eren eñ anbeden Die maghet bar-
bara sprac Jc en verstae niet wat dz te seg
ghen is. zijn si ingheset vāden menschen
wāt si so ingheset zijn so zijn si ghene go-
den vā hem seluen mer vā anderen Si āt
woorden noch eñ seidē Si zijn also wi ge
secht hebben ingheset mer dat is eenrehā-
de wōderlijcke ende onseglijcke maniere.
Eñ hier teghen o maghet is niemāt ghe-
orloeft te spreken of te ghelouē. Mit deser
questien was die reyne maghet barbara
seer becōmert beide bi nachte eñ bi daghe
eñ en wolde nochtans al was si heidē mz
den heydenschen mēschen hier of niet vra
ghen mer ouermits dat licht des golijckē
gheestes daer si mede verclaert was vāt
si dat een ander dinck te wesen eñ enghe-
set te wordē Si vant oeck dat dese twe in
allen stucken niet ouer een en comen noch
en ghelijckē mer dat dz een vā desen dz is
ingheset wesen waer was. Eñ dat ander
is dat si goden waren eñ inder waerheyt
hē ghebrac Eñ hier ōme so voelde si dz die
werelt in dwalinghe was eñ zōder kēnis
se des waerechtighē godes Eñ si ouerley
de in haer seluē eñ ergueerde mit reden vā
desen saeckē aldus Hebbē onse godē alsoe
mē secht mēschen gheweest soe zijn si oeck
gheborē als mēschē eñ soe zijn si ghestoruē
als mēschen welc alsoe niet te holdē en is
want warē si godē soe warē si noch ghe-
boren noch ghestoruen also als inder god
heit noch beghine noch eynde niet en is.
want als mi dūcket die godheit is alsulkē
dinck dat noch beghine noch eynde en he
uet Daer ōme so wat mit die tijt beghin-
neet of eyndet dat en is niet goet. Item
noch soe sal ick hier een ander arguacie of
maeken eñ dat aldus. Die mēsche is van
der eerden ghemaect eñ die eerde is mate
rie. eñ is die mēsche god so solde enich dic
voer god eñ eer god wesen of solde ōtfan
ghen dat is die eerde Eñ alsoe solde ick bet
seghhē dat die eerde god waer dan de mē
sche Item noch so proeue ic dit aldꝰ Noch
eerde noch water noch lucht noch vuer dz
vier elemēten zijn daer die mēsce materia-

lijcke of ghemaect is en zijn vā hem seluē
nyet noch oeck die hemel die wat sake is
dat die mēsche is en heeft zijn wesen nz vā
hem seluē Eñ so ist dā noot dat si moeten
hebbē enen schepper die gheschapen heeft
eñ voer alle dinghē gheweest heeft eñ dye
gheen creatuer en is so is mi vā dese noet
te soecken of ic zijnre enichtins conde ghe-
trighē Dese is mi vut alre hertē te beghe-
ren eñ te eyschen Mit aldus danighe rede-
ne eñ argumentē van dē afgoden Eñ mit
veie ander wapene wapende haer dese iō
ghe maghet. Eñ van desen hielt si raet in
haerre hertē mit haer seluē alleen Eñ als
si ouermits haers vaders wille ymmer in
der afgodē tempel moeste gaen so ghinck
si daer mitten lichame eñ niet mitter her-
ten Eñ als si dat ghemene volcke eñ oeck
die edele luden sach hare kuyen bughē eñ
haer hoefdē neyghē voer die afgoden die
holt eñ steen eñ metael warē so dochte ha
re dattet sotheit eñ ydelheyt waer endē ene
blinde deuocie eñ nam raet mit haer seluē
eñ seyde aldus Of dat gheuiel dat ic aldō
oeck moste doen wat stōde mi dā te doen
sal ic mijn kuyen bughē voer die afgoden
of sal ic teghē houdē Jst dat ic mijn kuyen
bughe voer die afgodē so sal ick die ghene
die gheuoelen heft aenbeden die ghene de
ongheuoelic zijn Jc bin die ghene die spre
ka eñ die zijn stom Jck die hore eñ die zijn
doef Jc die sie eñ die zijn blint. ic die ruke
en si en rukē niet. ic die talke eñ si en talē
niet Jc hebbe vleische eñ si niet al schinē si
leden te hebben of si vā vleische ghemaect
warē. Eñ ist dat ic teghē houde eñ niet en
doe als de āder. allmē mi dā waget wat
sal ic segghē. och waert dā dat ic dē waer-
achtighē godes kennisse hadde dē solde ic
voer oghē setten eñ om sinē wille woldе
ic alle die godē versmadē mer wat ick nu
sal kiesen dat en bin ick met voet. want
bughe ick die kuyen mijns lichaems eñ nz
mijns hertē wat salt mi dā te stade doen
ofte baten. seker niet. Siet soe was dese
maghet aldus onseker eñ twijfelde wat si
best doen mochte Eñ was dat si valte op
wiesch eñ begōde groet te wordē so trudе
si nochtās haers vleysches lust eñ maecte
dat dē gheest onderdanich wāt de beghee
te die si hadde tot gode te kennē lesschede
te mael in haer dē strijt die haer vāden vlei
sche quam.

Hoe dat dese maghet barbara dē gro
ten leraer Origenes enē briet sande.

Dat derde cap.

Als dit aldus gheschiet was so quā
also groten rumoer eñ fame vā gro
ten loue totter stadt van nycomedien dye
daer te kennen ghaf dat daer in die stadt
vā alexādrien een mā was vā seer groter
wijsheit welcs name was ghenoemt ori
genes. zijn wijsheit eñ ghespraectheit in
te bewijsen dz allene een waerachtich god
is Eñ de spraeke was also groet dz nie māt
vā den philosophē hē wederstaen mochte
Eñ die oeck seker mit redene toenden dye
waerachtighe godheit eñ te nyet maecte
der afgodē ydelheit Eñ als dit barba-
ra vernomē hadde so wort si harde sere ō
blidet eñ wort vā alre swaerheit eñ dzuck
des hertē los eñ ledich. Doe begōde si in
haer seluē te dencken eñ mit nerstichеit te
soecken hoe dat si best gheleert eñ onder-
wesen mochte wordē vā desen groten le-

raer eñ hoe si totter waerheit comē moch
te eñ god bekennē Eñ also als si haer vad
dyoscoro hare heimelicheit niet en dorst te
kennē gheuē om dat si wel sach dat hi sere
tot die afgodie gheneyghet was Eñ oeck
daer om alre meest wāt si gheloeft was
der afgodine die vasta ghehietē was die
si vā haer vader beloeft was in ewigher
reynicheit haer te dienē. wat so mocht si
goede maget doen so als si niemāt betrou
wen en dorste. si vāt raet dat si desen wi-
sen leraer enē brief seyndē solde daer si hē
alle haer heimelicheit in solde opēbarē scri
uēde ald9 tot hē Enen wijsen gheleerdē eñ
vā herten edel eñ vermaerde mā tot alexā
drijen gehietē origenes Barbara burghi
ne der stadt vā nycomediē sendet eñ ouer
scriuet als zijn deerne saluut. eer eñ waer
dicheit mit groter blijscap eñ mit begheer
licheit hebbe ic ōtfanghen eñ verstaen dat
du biste een predicker eñ een bewijser der
waerachtigher godheyt wāt van der tijt
dat ic mijn verstāt hadde so hebbe ick vā
hertē seer lāghe begheert te gheraeckē tot
des waerachtigē gods kennisse eñ heb in
mi seluē mit redene gheproeuet eñ gheuō-
den dat in holt steen eñ metal ghene god-
heit en is Eñ dat die figure vā een mēsche
die vā een wercmā ghemaect is in ghen-
re maniere en mach godheit ōtfanghē of
vā enich gheuoelē dat der sielen is. oec ho
schone dat die figure ghefiguriert is End
des ghelijc voele ic oec vā stene eñ vā holt
die welcke hoe si ghefigureert wordē bli-
uen nochtās al dat si warē. bi den dingē
verneemtmē wat der waerheit is Ick heb
dicwile bidē afgodē ghestaen meer om te
beuīden die waerheit dā om hē an te bid-
den. mer om gheinformiert eñ gheleert te
wordē so laet ic v weten wat mi alsulcke
formē duncken die noch en spreeken noch
en horen eñ die noch en tastē noch en ghe-
uoelen al schinē si of si dat vermochtē Eñ
als ic bi tidē ghuraecht hebbe oft mēschē
hebbē gheweest die men eert eñ aenbedet
voer godē so heeftmē mi gheantwort dat
dat mēschen hebben gheweest eñ oec dat
si eerlic hebbē gheleeft Eñ hier om heb ick
ouerlegghende gheuōden in mi dattet al
valsche goden zijn van welckē kenlic is eñ
openbaer dat dat quade mēschē hebbē ge
weest. Ende dat een mensche die mit be-
ghinne ende mit eynde nyet en mach god
zijn die voer alle tijt gheweest heeft ende
wesen sal nae die tijt. want ist dat die tidē
zijn ghemaect alsoe heeft hi voer alle tijdt
gheweest van welcken die tijden ghema-
ket zijn Die mensche die wort inder tijdt
hoe solde dan dat tijtlick is ontijtlick we-
sen Hier ōme so en mochte ick dat nyet ge
louen dat si goden waren die ick wiste oz
sterflicke menschen waren ende gheweest
hadden Nochtans so als ick in menigher-
hande ghedachten ende ondersoeckinghe
mijns herten bin so hebbe ick gheuonden
sonder alle twijfele dat god onbekent is
dye allene sonder tijdt ouermidts de tijdt
maecte die dinghē die tijtlic zijn om welc-
ke dinghen oec die menscen zijn welck die
bedroghē heiden achten godē te zijn Dese
waerachtighe god al heeft hi mi obekent
gheweest ick hebbe hem nochtans altoes
lief ghadt. desen die hebbe ick altoes ghe-
louet van welcken dat ick bin dat ick bin
doer welcs gheeste ic mijn leuē ontfange
als ic gheuoel op dat ic niet opholdē en sol

de noch ruste totter tijt dat ic tot hē quā eñ hi vā mi bekent woort . Hier ōme o eer waerdighe vader so dat ghetuuch eñ ghe ruste vā uwer samē tot minē oren ghecō mē is so hebbe ick in minē sinne myn her te ghescreuē in desen brief om dat dz v cō dich solde wesen dat ic al die afgodē hate eñ voer niet te kenne eñ den god soecke ic al leue wes kennisse ic vernomē hebbe die bij di is Endē hier om oft so is als die same lu det so bidde ic v oetmoedelic dat ghij wilt ofdoen vā uwer dernē herte dē nacht der onbekentnisse eñ brenghe mi in dye sonne der kennisse eñ dat licht des clarē ōdersci des wāt ic beghere te weten eñ te kennen dē waerachtigē god eñ of hi waerachtich een is als ic biwylen in mi selue mit reden ghearguert hebbe eñ gheproeft voztme te wie hi is eñ hoe groet . dat wilt v waer dighē mi te ondeckē eñ mz getughe uwē legaet ofte bode die ghi mi senden wilt te cōfirmeren of ghi mi waerdich achtet mz v ghemeenscap te hebbē int kerstē ghelo ue Valete . dat is blijft gesont Desen brie ue sende barbara in alexandrien leer be hoedelic totten leraer origenes bi eñē dye si betrouwede eñ wie si dz wel ghelouen mochte Eñ want dese twe steden alexan dria eñ nycomedia verre vā malcāder stō den so was dese maghet in twifel eñ anxt of die bode die si ghesant hadde yet in den weghe misschien mochte ouermits siectē eñ ander wederstoet steruen mochte eñ si niet en vercreghe daer hoer so seer na vlan ghede Eñ hier om so keerde si haer in ha re herten camer tot gode eñ badt dit wylc mit tranē voer dē bode dē si gesant hadde eñ seide aldus O here god die liefte eñ be gheerte die ic tot v te kennē so langhe ghe hadt hebbe en heeft mi te vergheets nyet beweghen noch beroert O god vā wien ic ghelone dat ghi allene zijt eñ zōder ghe selle O god bi wies ghelijc die afgode die vāder mēschen blintheyt ghecoesent woz den al niet en zijn O god die dat herte ver lichtes eer du daer in comes . O god die mi hebste doen begheren di doe ic noch nz ghehoort en hadde vā di eñ mi mit reden vā waerachtighe onderscheit ghebzocht hebste tot dine wijsheit doer der afgodē blintheit sotheit eñ pdelheit O here of die begheerte die ic dzaghe in mijn ghedachte comet vā di eñ of du di ghewaerdigē wil ste di te tonē mi so bidd ic di dat tu merkē wiltste eñ sterckē mijns boden woerē den ic tot dijnē knecht origenes gesant hebbe op dat mi noch hē die doot met en voercō me eer dat mi die āt woorde doer hē weder come .

Hoe si haren vader voetmaecten dz si siecк was .

Dat vierde ca .

NOe sinte barbara die reyne maghz mit desen eynd eñ mit vele ander ge beden andachtich becōmert was eñ hacē vader dyoscorus verschalcte in dē dat si hē voet maecte dat si siecк was so quā hare bode gheson eñ machtich tot alexandriē eñ vant die die si ghesocht hadde origenes dē wijsen mā in dat pallaes der eerbaren mouwē mārien des keisers alexāders mo der daer voer of ghelecht daer hi onledich was om haer te leren ende haer ghesinne hoe dat si hem hebben in dye christelijcke wet Eñ doe hi hem ghepresentiert hadde ende hem dē brief ghegheuē hadde den die

sinte barbara hem ghesant hadde doe soe
wort hi soe seer verblijt dat hi rechteuoert
neder viel ende custe die eerde eñ dancten
eñ loefden gode die vten stene der heyden-
scap had voertgebracht doer sine ōtferm
herticheit een dochter die abrahā gheeste-
lic toebehoorde Eñ dit en heelde hi der de-
uoter vrouwē māmea niet mer hi toende
haer sinte barbarē brief end hi prees haer
dat wōderlike gheloue der heiligher ma-
ghet sinte barbare Eñ vele meer so loefde
hi eñ prees god die aldusdanighe dinghē
wercket indē sinē Hi stercte oec hier mede
indē kerstē gheloue der gheenre herten de
onlanghe bekeert warē Eñ hier mede soe
stercte ende vestichde die voerghenoemde
leraer origenes die vuerighe liefte indē ker-
sten gheloue die doergaende is dat morch
der ghelouigher sielen Ende hi ontfoncte
die alsoe dat si anders niet en sochten ofte
en begheerden dan god almachtich cristū
ihesum onsen ghebenediden verlosser der
menscheliker naturen welcke oeck die hei-
lighe vutuercoren maghet sinte barbara
mit alsulcker nersticheit vut haren vrijen
wille ghesocht ende begheert hadde. Do
haeste hem die groete leraer origenes dye
als een vutuloeyende vloet vutghaf dye
christelijcke lere ende bereyde dat hi solde
antwoorden der vuerigher begheertē der
heyligher vutuercoren maghet sinte bar-
bare Ende hi screef haer aldus. ¶ Orige-
nes een onwaerdich priester des almach-
tighen godes ende godes predicker ende
condigher nae sine vermoghen woenende
tot alexandrien ontbiet der maget barba-
re dye een dochter is des onwaerdighen
heydensche volcs ende die ouerghenomen
sal worden tot die aenneminghe der vut-
uerchoren kinderen godes saluut ende sa-
licheit in onsen here ihesu christo die nyeu
we manierē eñ wercken godes maect onse
nyeuwe blijscape eñ si gheuet den ghenen
die dat horen ende kennen een nyeu merc-
kinghe ende ansien. want wie sal horē dz
enich mēsche alleen vā gode ghetoghē en
de vut zijns selues vrijen wille sal hem vā
der heyden dolinghe keren totten kersten
gheloue. ende en sal dat wonder niet an-
sien Nyemāt en heeft dese gracie ghehadt
voer desen tijt dat hi comē mochte tot be-
kentnisse gods sonder meister ofte lerighe
vā buten ende sonderlinghe de verwerret
is inden stricken der afgoden Hier ōme o
reyne maghet en is di anders nyet te radē
ende te leren dā alsoe du ghescreuē hebste
wie hi is daer du of screues eñ hoedanich
ende hoe groet hi is. want wie hi is dat
is in zijnre gracien di wel bekent. Ende
van den anderē tween. dat is hoedanich
ende hoe groot dat hi is dat sal ick wal le-
ren ende onderwijsen. Ende doe screef hij
haer daer of vele schone redene ende lerin-
ghen ende sinnē ende hij ontboot haer dz
si dat wel verstaen solde Ende waert dat
haer yet ghebraeck aen die veruolghighe
haerre begheerten dat solde si vraghen vā
den legaet die haer leren solde die heilighe
kersten wet ende haer solde doen verstaen
vut den boecken die hi van alexandria mz
hem brochte. Voert soe screef hi tot haer
aldus Des sultstu oeck vermaent wesen
ofte dat also gheboorde ende noot ware
dz du ghene pyne ōtsien en solde eñ steruē
vrilick om den name christi ende voer sine
geloue wāt hi secht in zijn euāgelio aldꝰ

So wie zÿn leuen set voer mi in dese wer elt die sal dat vindē eñ bewarē in dat ewi ghe leuē Valete. dat is blÿft gesont Endē god die behoede di o dochter der ewigher salicheit eñ walle al toes na dine begheer ten in doechdē eñ in sterctheit.

CHoe dat origenes barbare een van si ne prieskeren sande.

CDat. v. capit.

NJer na so nam die priester origenes een vā sine mede prieskeren eñ sande hē haestelic tot der vutuercorē maghet sin te barbara mittē bode dē si ghesant hadē die sinē bode dē wech wÿsen solde Eñ als dese twe dē wech bestaen haddē so haddē si groot verlanghē om te ghenakē de stat vā nycomedia eñ ouerleidēt eñ ouerdoch ten dat in menigher maniere hoe dz si best mochtē dē conick dyoscoz9 verscalckē als si quamē in zÿn pallaes eñ sine dochter be gheertē mochtē veruollē. dat was hoe dz si kerstē mochte wordē Eñ als si quamen in die stat so hoordē si seggē dat sinte bar bara siec was eñ cranc te bedde lach Endē daer vut namē si enē vont daer si dē conic mede mochtē bedzieghen Niet dat barba ra yet sieck was idē licham mer haer qua le was allene vā liesten Eñ si was mitten gheestelikē brant alsoe ōtsteken dat si op die tÿt oec mz die minende siele wel seggē mochte Gaet eñ segt mÿn lief dat ick van zÿnre liesten quelle Barbare bode ghinck doe voert eñ quā tot haer eñ sede dat des meisters bode daer hi toe gheweest hadde die stōt voer die doze endē solde gherne tot haer in comē om raet te gheuē vā medici nen op dz mē also ōmoedē solde dz hi wa re een meister vā medicinē woenēde in die stadt vē alexādzia Doe sinte barbara dat hoorde so wort si seer verblidet eñ si sprac vutē grōde haers hertē aldz Die begheer te die ic vā die waerachtighe gotheit ont fanghē heb heeft enē goedē wÿnt ghehat doer welcke ic toe die hauē der godÿcker kennisse gherakē mach Onder dese woor den begheerde si datmē dē goedē man sol de in laten comē Eñ als hi tot haer in ghe comē was soe boet hi haer eerwaerdighe gruete in cristo dē waerachtighē god Eñ doe si dese groete hoorde so stōt si op ende viel neder ter eerdē eñ eerde se beide dē nae me eñ den goeden bode Eñ altehāt doe dit ghesciet was hoorde si segghē dat haer vader dyoscorus tot haer quā Eñ do liep si haestelic te bedde op dat si harē vader al soe als si plach mit sieckelike verwe moch te verscoeckē. Eñ doe haer vader tot haer ghecomē was om te vāden eñ hÿ sach dz buten sine weten een vreemt mā bi haer i haer camer was doe sach hÿ hē wredelike an eñ sprac Wie is dese mā eñ wat doet hi hier Doe sprac die dochter. dit is een con stich meister vā medicinē eñ hi is vā alexā dzÿen eñ hi vermet hē dat hi mi wel halke lick gheneien sal Hÿ secht oec dat hi tot a lexandzien een meister heeft die oec teghen die ghewoente der siectē eñ meisterien cu rieren eñ ghesont makē can. Do dit haer vader hoorde so ghinc hi blidelic van daer eñ ghat sine docter oetlof dat si vilick mit hē sprekē mochte Ende hi seide dat hi van haer een wÿle molke gaen endē dat hi mit anderē dinghē onledich molte zÿn Als dā barbara aldus oetlof hadde te spreken mit den ghoeden man soe spraken si te samen

dat hem ter hertē was Eñ origenes brief
wort hoer daer voergebracht eñ si wort
vā die wel gheleerde maghet barbara se-
re wel verstaen Eñ also als origenes haer
ouergescrenē hadde ghebrac haer yet tot
die veruolghige haerder begheertē dz vra-
ghede si den legaet eñ vant dat in hē al na
harē wille Eñ doe si bekende dz die vader
eñ de sone ende die heilige gheest is alleen
een volmaect god Eñ hoe die sone gesant
is vāden vader ouermits die anghenomē
menscelicheit eñ dat hi den verlorem men-
sche weder gheroepen heeft Eñ die sundē
der menscen ouermits den heiligē doepsel
ofghewasschen heeft so begheerden si sere
ghedopet te wesen al wast dz si ouermits
haers vaders hartheit haer begheere niet
volbrenghē en mochte Mer doe si als dye
conigine vā vā saba ouermits mede spra
ke eñ toesprekē des eerwaerdighē salomō
ghestarct was maecten si haer blide ende
quā voert eñ seide haerē vader dat si daer
bet an waer Eñ daer mede so maecte si hē
blide. ¶ Van die tijt ghinc die heilighe
maghet voert eñ wiessch in nyeuheit des
leuens soeckende allene dat daer bouen is
Eñ si peynsde nacht ende dach in die wet
godes Si las eñ ouerlas die euangelisten
ende sinte paulus epistolen ende dauids
psalmen Ende die boecken die haer die le-
raer origenes ghesant hadd om haer god
te bekennen eñ dat kersten gheloue eñ oec
om wel te leuen Eñ studierde nerstelic bo-
uen matelnin die consten der heiliger scrif
ten al en hadde si gheen meister. mer alle-
ne bi die gracie des heilighē gheestes dye
dat binnenste des herten bedouwet ende
enttet Ende ōme dat die colde herten lan-
ghe redene ende sermonen pleghen te ver-
drieten so laet ick hier af te vertellen ende
voert te brenghen die vruchten der goeder
wercken die die reyne maget barbara go
de volbrochte heymelic zōder opholden in
dē ghenē de waren veruaert te steruē om
christo tot dier tijt dat haer bi gods ghe-
nade ooccasioen ende stonden martelaer-
ster te worden opelijc ghegeuē wort.

¶ Dat vi. ca.

Openen tijdt hier nae doe dese su
uerlijcke maghet sinte barbara
die mitten waerachtighen lichte
seer vele bouen die ander claer eñ verlichtet
was ende ghinck wanderē binnen dē ho-
ue des pallaes ende gode wel behaghede
als hester die verweende conigine so quā
haer te ghemoete coninck dyoscorus ha-
ren vader eñ hi hielt sine oghen langhe op
haer merckende mit andachten ende mit
groter nersticheit die schoenheit van haer
ansichte Eñ so hi quaet was verkeert en
de onghenadich so ghebruycte hi qualick
dat hem seluen goet was Hij hoorde wel
hoe dat sine dochter schoenheyt wijde eñ
verre vermaert was. mer haer inwendi-
ghe schoenheyt die vele meerder was dye
en bekende hi niet Hi ouerleide in zijn her
te ende sochte nerstelic maniere eñ weghe
hoe dat hi dat beelde vā zijnre dochter die
van soe groter claerheit was mochte ber-
ghen end huden op dat niemāt dat suuer
lijcke ansichte en solde ghebruken ¶ Ten
laetsten soe hadde hi raet mit sine vorsten
ende sande vut bi haren rade wijse boden
tot vele landen om te vercrighen gode me
steren eñ werckluden steenhouwers end
beeldemaeckers van stene Eñ doe hi se ge

treghen hadde so maecte hi voerwaerden
mit een ytlic na dat hij constich was wat
hi in dachhueren hebben solde eñ ghaf hē
te kennen hoe dat hi een schoen toern ghe
maect wolde hebben die wesen solde vier
cant starcke ende hoghe eñ daermen nyet
lichtelic toecomen solde moghen Doe soe
wort die reeschap hastelick tot die timme
ringhe toeghemaect end̄ alle dat daer toe
noot was dat wort daer bereyt. die istru
menten worden ghescarpt. die steenhou
wers begōdon dat werck. dat fundamē
te wort ghelecht. men began te metselen
eñ die thoern begōde te rijsen eñ wort nae
des conincks wille betamelic ghemaecket
Ende om dat een viercātighe forme verre
hadde totten viercantighe ōmeganc des
torens als hi ouer alle vensteren heeft also
wolde dyoscorus ende gheboot datmen
niet dan twee veynsterē an den toern ma
ken solde. een an die noortside eñ een aen
die suytside. mer oest eñ west en wolde hi
neet hebben om dat die claerheit der zōne
opghāc niet hinderē en solde der v̄ween
de iōcfrouwe an haren slaep Eñ oeck als
die zōne neder ghinc dz si haer camer nyet
en solde heet maeckē Eñ doe doe in dē tor
ne al dat haer noot was coniclick bereyt
was doe besloet coninc dyoscor⁹ zijn doch
ter daer in als een wijse edele scat Hier na
doe si bequame was eñ olt ghenoech enē
man te nemen doe wort si mit bede eñ mz
brieuē vā vele edelinghen eñ oeck van gro
te princen begheert eñ anghesocht om tot
enē wijue te nemē mer haer vader dye en
ryet dat nyet noch hi en wolde des niet eñ
hi weygherde dat hē allen eñ sprac Mijn
enighe dochter eñ mijn hope eñ huus end̄
moeder mijns leuens onderstant eñ mijn
re oghen solaes en wil ick di nyet van mi
doen noch niemāt te wijue gheuē Bi de
sen sinne en bleef hi nyet langhe mer ōme
dat hi die eertsche dinghen lief hadde end̄
seer begheerlic sochte eñ dat hem vā sinen
ridderen gheraden wort Eñ om dat bar
bara sine dochter der werelt weeldē ende
rijcheit eñ moghētheit ghebrukē solde eñ
hi der princē vrientscap hebbē solde te me
re so clam hi opten toorn eñ leide zijn doch
ter te voren als sathā zijn vader ōsen here
ghedaen hadde ende toonde haer alle der
werelt rijcke weeldē eñ moghētheit die si
hebben mochte of si enē man nemē wolde
Eñ hi becoordese nz als dz hi d̄s wolde dz
si mānen wolde mer om te besoecken end̄
te proeuē of si dz solde willē cōsentierē end̄
sprac to haer Wat ist o dochter hebdi enē
wille māne te nemē Ic worde seer anghe
socht mit grotē bedē om di vut te gheuen
eñ tot noch to en heft dz mi nz ter hertē ge
weest mer ist dattet di ghenoecht so sal ict
mi lief laten wesen Hier to antworde dye
wise maget v̄smadende der werelt mach
te eñ seyde Vader dat si verre vā mi. mijn
herte en moet anders niet willen dā dz du
tot noch toe vā mi hebste ghewilt eñ soe
wat ic in minē sinne hebbe dz wil ic nu be
tughē voer di Ten is gheen mā so schone
so edel so sterc noch so rijc om welcs wille
ofte liefte ic solde willen begheuen dat mi
ter herten is Ja al waer hi des keysers so
ue die mi gheloeft hadde een crone eñ heer
scapie des keyserlijcken rijckes. al āders
vader so is mijn opsette ende mijne menin
ghe Daer toe so antworde die vader Seg
ghet mi wat is dine meninghe Si sprack

O vader der princē smeken eñ menigher-
hāde beloftē en achte ic nyet. Die schone
gulden formē van beelden schinē voer mi
ne oghē als nyet Costelike spānen trede ic
onder mine voetē end̄ der dienstknechten
schone dienstē versmade ick als ic vader bi
uwer gracien al ghenoech hebbe Ick heb
reynicheit gheloeft dye alle dinc vā ertrijc
bouē gaet eñ bi gheen dinck waerdich te
ghelijcken en is Doe si dit aldus sprac so
viel haer die vader om dē hals eñ custe se
langhe tijt om dat hi in haer vāt aldusda
nighe versmadinghe der bruloften dat hē
wel behaghede eñ hi swoer eñ beloefde do
haer te maeckē al dat haer herte begheer-
de dat dienē mochte indē toorne eñ dat hi
dē toorn seer cierlic solde doen maekē ende
oec zōderlinghe een badt daer si in baden
solde of si wolde eñ dat mit edelē wercken
verciert eñ bedect Na dese woordē so ghic
die vader vā haer eñ sande der heren bodē
alle ydel wederōme eñ hi bleef bi dē werc-
ke dat hi pijnde zijnre dochter te maecken
welcke werck een teyken wesen solde van
ouerdracht dat hi sine dochter bi holdē sol
de die ghenē man hebbē wolde Hier nae
gheschiede dat dyoscorus die conic ōtbo-
den wort vā des keysers drossaet die des
keysers macht hadde in dien lande den hi
nyet verhorē en dorste Eñ doe hi nyet lan-
gher beydē en dorste wijsde hi die meiste-
ren vā den wetcke wat eñ hoe si dat ma-
ken soldē eñ beual al dat hi liet onder zijn
re dochter trouwe welcke hi wel betrou-
wede Eñ doe hi vele meisters eñ wercklu-
den vāden vanden wercke gheset hadde
eñ een ytlic ghegheuē hadde zijn loen so be
reyde hi hē te varē om des keysers saecken
wille verre vut sinē lande Eñ hi riep te sa
men sine beste ridderen eñ knechten eñ nā
raet mit hē hoe dat hi sinē wech ansetten
solde Eñ doe die raet gheset was so voer
hi derwaert daer hi wesen solde end̄ was
daer langhe tijt.

Hoe dat die salighe maghet barbara
van den thoern ghinck.

Dat. vij. cap.

DOe die vader vut was eñ lāghe tijt
vut bleef so ghinc die wise maghet
barbara neder vāden toorne om te besien
dat wōderlijcke werck Eñ doe si ghinck
wāderen bi die timerighe eñ quā daer dz
badt stōt dat om haer solaes wille gema-
ket was eñ seer wōderlijke verciert was
Eñ si sach dz dat mit figurē der zōne ende
der manē eñ sterrē des hemels subtilic mit
vutgheholdē beeldē gemaect was so dz al
le de ghene die dit saghē v̄wōderdē vā al-
so costelikē werc Eñ doe si begā te denc-
ken opdē oersprōc eñ muloet deser dighen
vā welckē si die figure sach so stont die en
ghel ōs herē bi hoer eñ storte in haer als i
een bequaem vat de godlike wijsheit mer
wāt die gheest ōs heren nyet en rustet dā
opten oetmoedighen end̄ vreedsamighen
menscen so leerde eñ toende haer de engel
al dat een kersten thoebehoort ghelijcker-
wijs als si oeck te vorens van den legate
den haer die grote leraer origenes had ge-
sant hadde gheleert was. Eñ doe die en-
ghel onses heren bouen alle dit haer leer-
de van die anghenomen menscheit christi
iesu onses heren Ende hoe dat christus in
haer doer sine grondelose godheit ghepri-
tet hadde een teycken van sonderlingher

ende vordeel ende dat in dien dat hij haer
gheteyckent ende ghedect hadde mit den
wyele der reynicheit om dat si buten ghe-
ne ander liefhebber aennemē en solde Eñ
doe so opēbaerde haer onse here iesus chri
stus in een figure eñ ghelijckenisse vā een
suuerlick kindekijn in welckē kinde si ve-
le meer ghenoechtē hadde dā men mochte
gheware wordē Eñ doe dit aldus geschie
de so gaf haer die voersrede enghe te ken-
nen die passie eñ die pyne eñ den schandeli
ken doot die onse here christus iesus om
haren wille eñ om alle mēscen puerlic van
lieften gheledē hadd̄ Eñ hi voerseyde haer
dat si om sinē heilighē name vele pinē sol-
de moeten liden op dat si niet alleen der le-
rarē ende der maechdē mer oec der marte-
larē crone besitten mochte Doe dit die en-
ghel tot tot haer sprac eñ hi se troeste dat
si om die liefte vā cristo harē brudegō tot
martelie eñ tot vele pinē te liden haer schic
ken eñ bereyden solde Doe wort dat scho
ne kint verwādelt ende scheen altemaele
ghepassiet ende gheppynicht eñ temael be-
bloedet eñ ouerghestort mit roden bloede
Eñ doe si dat sach so wort si seer droeuich
ende viel van rouwē haers herten in gro-
ter onmachte ende si beclaechden ende be-
weenden mit alre deuocien ende mit bit-
terheit haers herten die passie ende dz bit-
ter lijden eñ den doot onses herē cristi iesu
Ende hier om so mochte die enghel wel cla
ghen tot haer als totter gheenre daer dat
is of ghesecht dat si mit drierhāde cronen
solde gecroont wordē als ghescreuē staet
Om dine wel gheschicte ghedaente ende
schoonheit sich dijn toeghanck mit voer-
spoede eñ regnyere. wāt dese reyne maget

die een gēme is der maechdē eñ die ald⁹
voer des enghels vermanighē gestercket
wort eñ van Origenes gheleert was ver-
tonde haer die heilige drieuoldicheit claer
liker dā vele ander ouermits dz godlijcke
licht dat bouē in haer quā eñ lichte dat si
oec tot die tijt doe si noch nz gedopet was
mittē heilighē apostel wel sprekē mochte
al wast wōder . Onse wāderin ghe is in
den hemel Als dit ald⁹ geschiet was ghic
die hemelsce maget ōme eñ si ouerleide in
hoer herte die hoecheit des lichtes van die
heilige drieuoldicheit die alle mēscen v̄lich
tet die comē in dese werelt ¶ Eñ si mercte
eñ sach dat daer nz dā twe vensteren ston
den an dē torne Eñ si sprac tottē meisterē
vāden wercke ald⁹ Waerom en hebdi an
den toorne niet dan twee veynsteren ghe-
maect Doe seidē si Dijn vad̄ heft ons al-
dus beuolē eñ so geordiniert Si sprac En
maect mijn vad̄ mi dē torne niet Si seydē
Ja hi Doe sprac si Ist also Eñ si seidē Ja
het is also Doe sprac barbara Ist also soe
moet ghi wel doen dat ic v ghebiede . dat
is dat ghi bi minē beuele eñ onder minen
name settet dā noch een veynster int oeste
Mit dat si aldus sprac wolde si dz ghetal
der heiligher drieuoldicheit veruollet heb
ben den si vut alre hertē oefende eñ anbe-
de Die meisteren vāden werck warē haer
onderdanich Eñ al wast dat si grotē anx
te hadden voer haer vader dyoscorus soe
maecten si nochtans een derde veynster so
hem die maget barbara gheboor . Ende
dit dat is ghesciet alsoe god ōse here wol-
de ōme damen ewelick ghedencken solde
hoe dat dit hemelsche licht die heilige ma-
ghet sinte barbara iae eer dat si ghedopet

was bekende eñ verstōt die maiesteyt en-
de moghētheit der heiliger drieuoldicheyt
Eñ dit en mocht oec niet āders ghelschien
dā die godlijcke ordinācie eyschede eñ als
dat vā god voerlien was wāt ouermits
dit quā die reyne maget sinte barbara tot
die glorie eñ waerdicheit endō hoecheit der
martelaerscap so hier nae in die historie be
wesen sal wordē . Na desen so ghinck die
suuer maghet sinte barbara die was ver-
cieret mit menigherhāde doechdē tot dye
stede daer dz baot stōt daer voer of is ghe
secht dat si in dz oesteynde in enē harden
marmor steene mit harē rechterē dume in
druckte een teyken des heylighē cruces als
of dat in weken walle ghedruct geweest
hadde welcke teykē daer bliuet hudē des
dages ōme tot deuocien te verweckē der
gheenre hertē die dat sien sullen Eñ doe si
neder ghinck in die stede vādn bade daer dz
gheen water in en was so viel si neder ter
eerdē mit tranē eñ si badt dē heren aldus
O here iheſu crijste die doer moyses dinen
knechte dedeste comē in die woestenie wa
ter vut enē harden steene wilt mi hier opē
doen een fonteine vā leuēde water eñ ghe
benedijen dat . op dat ick hier in dē name
der heiligher eñ onuerschepdenre drieuol-
dicheit gedopet mach wordē eñ van allen
mine sundē ghesuuert wordē Ende doe si
mit haren rechterē voet an dē steene gesto
ten hadō eñ daer een figure vā den seluen
voet bleef die nūmermere en sal verghaen
so quā daer ghesprōghen also groten wa
ter dat dz haer totten middel toe quā Dit
water deylde hem terstōt in vier delen na
die forme ende maniere van een cruce Endō
doe daer vper cleyne riuierē vutsprongē
als vut den eertschen paradise vier riuierē
Ende dat noch meer is eñ meer loues endō
pijses is waerdich dat als cristus gedaen
hadde in die iordanen dat alsoe dit watet
gheheylicht wort mit dat dz mittēlicha-
me des heilighē creatuers gheraect was
wāt tot huden des toe vloeyen daer dye
wateren der gracie endō der salicheit ende
der ghenesinghe vā allen siecte eñ qualen
inden ghenē die tot loue eñ tot erē der hey
ligher bruut christi sinte barbara daer in
tradē Dit water wort ghelijc dē water i
iherusalē dat ghehieten is probatica pisci
na daer men die hostiē in die olde wet dat
waren caluerē eñ scapen in plach te reynī
ghē In welcke pisine die vōgichtighe mā
doer ōs herē woordē wort ghesont ende
droech zijn bedde daer hi so lāghe siecke op
gheleghē hadde . Dit water is ghelijc dē
leuēde water daer dē vroukē vā samaria
onse here om badt daer hi op dye put sat
Dit water dat ghelijct wel dat water dz
indē euangelio is ghehietē is natatoria si
loe In welckē die blinde siende wort dye
nut sine moeders buuck blint hadde ghe-
weest do hi hē daer in gedwoghen hadde
Dit is die fōteyne die niet vderuen mach
Dit is die belloten fonteyne der leuender
waterē die lopen vāden berghe libano In
dit doepsel is die onnosel maget cristi bar
bara bi gods wille die gheen dinc onmo-
ghelic is vā sinte iohā baptista ghedopet
eñ gheestelic verborē Eñ mit den dat haer
hoeft driewerf int water ghenettet was
so wort si gheestelic te verstaen i cristo be-
grauē Eñ ouermits nyeuheyt vā leuen so
verres si mit hē vāder doot Eñ dit dz hier
gesecht is dat sinte barbara vā sint iohā

baptist gedopet wort en sal niemāt twi-
felinghe i maken in enighe maniere want
in historien eñ in scriftē lesen wi dz zōmige
heilige fielē die vten licham gescheidē wa
ren in menighe maniere dē mēscen dienste
gedaen hebbē Wāt wi lesen dz sinte peter
der apostolē prince langhe tijt dat hi van
des lichaems bāden ōtbonden hadd̄ ghe-
weest quā hi tot sinte aechtē indē kercker
daer si was eñ maectese ghesont eñ setten
hare borsten die haer ofghesndē warē ge-
helic an harē lichame Des ghelijc so lesen
wi oec vā sinte martijn vā sinte nycolaus
eñ van sinte augustijn ende vā menich an
der sancten eñ sanctinnē die dē mēschen in
die werelt vele weldadē dienstelic eñ als
mit miraculen gedaen hebbē Eñ hier ōme
en ist gheen wōder of die naeuolchster al-
re doechdē sinte barbara vā sinte iohā ge-
dopet is Eñ van die tijt voert so vercoes
de heilighe maghet barbara een vo'comē
leuē eñ si was cōtent eñ liet haer ghenoe-
ghen tot hare notorft mit sprinchane end̄
mit wilde honich eñ volchde also den voer
noemde sinte iohan vā welcken onse here
tughet eñ secht . dat ōder die sonē der wij-
uen en is niemāt opghestaen dye meerder
was dā sinte iohā baptista Eñ daer en is
noch en heeft geweest alsulcke maghet op
der eerdē als sinte barbara was . Nu laet
ons dā seggē dat woort dat in iudith ge-
screuē is Ou biste ghebenedijt vā god dē
hoghē here voer alle vrouwē die op die er
den zijn Eñ gheloeft so si die here die di ge
sant heft eñ . men name so groot ghema-
ket heeft alsoe dat dat lof vā v vut der mē-
schen mont nyet vergaen en moet Eñ wi
moghen noch dit wel daer toe segghē dat
in ruths boec gescreuē staet Alle dat volc
bekent wel dattu een vrouwē name biste
vā groter doechdē Hier om soe clam dese
heilighe maghet sinte barbara seer blide-
lick opten toern eñ si sach daer haers va-
ders beelden eñ afgoden staen die mit gol
de eñ mit costele ghesteentē verciert warē
Eñ si spoech in haer ansichten eñ sprac Al
le moeten si wordē uwes ghelijc die v ma-
ken eñ in v betrouwen Eñ si ghinc hē toe
eñ brac se eñ die stucken ghaf si dē armen
ende si begheerden ouermits die almissen
salich te wordē Als de prophete secht Sa
lich is hij die v̄staet eñ ontfermich is ouer
die ghene die behoeftich zijn eñ arme End̄
op een āder stede secht hi aldus vāden ge-
rechtighē man Hii heuet wijde ghestroyt
eñ dē armen ghegeuē . sine gherechticheit
sal bliuē ende dueren in der ewicheit . Eñ
doe si int hoechste vāden torne was oefen
de si haer seer nerstelic bi daghe eñ bi nach
te in ymnen ende in psalmē ende in ghee-
stelijcken sanghe singhende ende ouerdēc
kende in haren herten ende louede god ha
ren schepper aldus . Den here sal ick louē
ende ghebenedijen tot alre tijt . zijn lof dz
sal altoes wesen in minen mont . Die ach
te salicheiden daer onse ghebenedide here
cristus iesus of secht indē euāgelio beghe-
rede si altoes te hebben Dat is dat si arm
mochte wesen van gheeste op dat si daer
mede mochte vercrighen dat rijcke der he
melen Dat si oeck saftmoedich mocht we
sen op dat si daer doer besitten mochte dz
lant vā beloften . dat is dat lant der leuē-
der . Ende dat si suchten mochte ende we
nen mit den ghenen dye daer woenen in
cedar op dat si dā getroost mocht wordē

mitten ghenē die woenē in iherusalē Dat
si hongherich eñ dorstich eñ begherich we
sen mochte der gherechticheit op dat si v̄
sadet mochtē worden indē hemel. Dat si
mocht ōtfermen end̄ een dochter mochte
wesen der ōtfermherticheit op dz si vā go
de ontfermherticheit mochte vercrighen.
Dat si reyn vā herte mochte wesen op dz
si god mochte beschouwē Dat si vreedsa
mich eñ vreede maeckende mochte zijn op
dat si een dochter godes mochte hietē. dz
si druc eñ veruolghinghe lidē mochte om
die gherechticheit op dat si mochte winē
dat rijcke der hemelē eñ op dat si ten lesten
vāden mēscen vermaledijt mochte wesen
eñ alle quaet vāden mēschen horē om go
des wille op dat si salich mochee worden
eñ oueruloedich loen hebbē mochte in den
hemel Eñ doe si mit allen desen wassen in
dē here wolde ende toenemēde wiesch si al
willende eñ nam toe eñ ghinck aiso voert
vā doechden tot doechdē op dat si als dye
enghel voersprokē hadde mochte mit den
heilighē martelarē sien eñ bescouwē god
der goden in syon. dē welckē der marela
ren crone beloeft is ghedect end̄ ghemerct
mitten dyadema der glorioser martelarē

Dat viij. ca

Nae vele tijdē doe die coninc dyosco
rus barbara vader weder ghecomē
was veronwaerde hi hē vā dat werc dat
barbare ghemaect was wāt hē dat noch
wel ghedachtich was wat dat hi beuolē
hadde te maekē an dē toern eñ sprac Wie
heeft so vermetel eñ so stolt gheweest dz hi
een dorde veynster an dē toorne ghemaec
ket heeft wāt ic daer niet meer dā twe ge
bodē en hadde te maeckē. Tot dese woor
den ātworde hē een eñ seide Dijn dochter
eñ mijn vrouwe heeft dat verworuē van
den ouerstē meyster eñ heeft hē dz half ge
beden eñ dghedwōghen. Eñ rechteuoert
so riep die vader zijn dochter toe hē eñ cus
te se Eñ doe hi se ghecust hadde vraghede
hi haer aldus Dochter heeft dat uwe wil
le gheweest datmē een dorde venster aen
dē toern makē solde Doe ātworde si Jaet
vader eñ wel te recht. wāt drie vensteren
verlichten alle mēschen eñ twe verdusterē
Die vader sprac Hoe ist dat drie veynstere
meer verlichtē dā twe Die heilige maghz
die verlicht was vāden heilighē gheest āt
worde eñ sprac Die drie die claerlic verlich
ten dz zijn die vader de sone eñ die heilige
gheest niet drie godē mer en waerachtich
god eñ onuerscheidē schepper alre dinghē
in welckē men ghelouē moet eñ aenbeden
Eñ die drie personē zijn een waerachtich
god Eñ een vā dese drie personē heft men
schelijcke nature anghenomē die heft mij
ghenomē tot sine bruut wāt god die vad
heeft sinē sone mi versellet eñ oec ghegheuen
Eñ oec eer du vader laetst vā mi vten
lāde voertste Eñ dese heb ic mine maghe
dom beloeft eñ vaste trouwe vā wes lief
te mi en sal moghē scheidē noch tribulacie
noch bāghicheit noch veruolghighe noch
hongher noch dorste noch armoede noch
sweert noch vuer noch gheenrehāde peri
kel ofte vrese Jae waert oec noot ick solde
Ye die stole mijns lichames verwen inden
bloede der martelaerschap op dz dat wor
den mochte een purpurē cleet dat solde ge
waerdighē an te treckē hi die sit indē thro
ne des hemelrijcks. Als sinte barbara de
se woordē ghesprokē hadde so vergat die

vader zijns selues eñ wort al stijf eñ vpel ter erden eñ lach als of hi doet hadde ghe. west Eñ doe hi tot hē seluē quā ende dpe woorden ghedocht te die sinte barbara ge sprokē hadde so verstont hi wel dat si ker sten ghewordē was eñ dat si hiete cristū haren bruedegom te wesen Doe wort dpe vader also sere verwoet eñ greep doe een sweert daer hi sine lieue dochter mede dor houwē wolde mer sinte barbara dede ha re ghebeth tot gode . niet dat si veruaert was of om dat si niet gherne sterue wold mer om dat si medelide mit hem hadd Eñ de Eñ ouermits gods snelle goedertieren heit was daer rechteuoert een ghehouwē marmorsteue die haer in hē ontfinc end si wort ouerghemo mē in een berch die vele holen hadde . Op desen berch so waren twe hierden die daer hare scapē hoedē eñ die dit saghē Eñ doe die vader alle de wic. kelen eñ hoecken vāden huse omghesocht hadde eñ hi se niet en vāt soe ghinc hi vut die stat eñ clam op enē berch eñ hi vraech de dē hierdē eñ begheerde vā hē te weeten waer dz sine dochter haer verborghē had. de Eñ een vāden tweeu wāt hi mit de ma ghet medelidē hadde so sorgheden hi voer haer om dat hi sach dat haer vader woe. dende eñ seer toornich scheen te wesen end hi sprac stoltelic eñ sende Ick en heb se nyet ghesien si en is voer mine oghē nyet ghe. comē nochtic en weet niet waer si is Die ander vāden tween hierden was onghe. nadich eñ wreet . eñ om dattet hē onwaer de hadde eñ onredelick dochte dat die vad also lāgheg hepinicht solde zijn mit zijnre dochter te soeckē so wilde hi se mitten vin ghen Eñ god die een recht richter is die en liet dat niet onghewroken wāt o uermits sine wrake so wort die hierde terstōt ver. wandelt in een marmorsteen eñ sine scha. pen vwandeldē in sprinchanē Eñ also bli. uen si noch hudē des dages tot en anscou wen bi sinte barbarē graue Doe die ghe. hoorsame maget barbara harē vad hoor. de so en merrede si niet lanc mer si quā ha stelic eñ willichlic tot hē Eñ doe hi sach dz si willichlic tot hē quā soe ontfermden hij haer eñ stac dat vutghetoghē sweert we der in die schepde want hij en wolde se op die tijt niet doden mer hi hadde se ghernc tot sinē sinne getoghē Eñ hi ghepūselden se eñ sloech se wredelic eñ hi greepse biden hare eñ toech se vāden berghe eñ bracht se weder indē pallaes daer hi se sloet in enen dōckere camer eñ maecte die starck mit ke thene eñ mit sloten eñ ophielt mit haer te spreken tot des āderen dages Eñ mit dit en was hi niet te vreden mer hi sette oeck wachters die se wachtē soldē dz si nerghēs vut en mochte Eñ doe quā die enghel ga ges tot haer eñ si beual dē here harē strijt eñ haer eynde eñ si sprac mitten prophete tot hē aldus Mijn siel o here heeft gheuā. ghen in di .

Dat ix . ca .

DEs anderē dages pijnde hē die vad zijn dochter barbara vā harē hepli. ghen opsette te trecken . Eñ doe hi dat in ghenrehāde maniere cōde doen so ghic hi als een verwoede mā tottē rechter vā der stat die ghehetē was marcianus eñ hi ver telde hē zijn ongheual dat hē vā sine doch. ter gheschiet was dat si vāden afgodē ge keert was eñ tot cristū bekeert eñ hi seide aldus Die onsalighe auōtuer dede mi rei

sen̄ en̄ vten lande varē en̄ daer ōme heb ick
mine dochter verlorē En̄ een langhe quale
is quaet te ghenesen Waer mijns docters
verwoetheit versch mē solde lichtelick vā
haer doen Mer laetse nu hieer halē en̄ soe
laet ons nu mit hardicheit en̄ nu mit saf-
ticheit haer angaen of si in enighe manie
re mochte ōs volghē ende cōsentierē ende
en wil si des niet doen so sal ic selue na ve
le manieren vā pinē die si liden sal om de-
se dwaescheit en̄ verwoetheit en̄ ten lestē
mit enē sweerde haer hoeft ofslaen Als hi
aldus tottē richter ghesprokē hadde so be
swoer hi hē bi der godē machte dat hij se
bi tormēten doden solde En̄ hi sanden een
vā sine knechten haestelic tot haer En̄ als
sinte barbara sach dat si aldus gheeyscet
en̄ anghetast wort so badt si to god ald⁹
O here die almachtich biste te doen al dz
du wiltste om dinē wille worde ic gheto-
ghen totten dinchuus daer mē die misda-
dighe plach te verordelen tot alsulcke ste-
de en̄ quā ic nye Comet mit mi en̄ staet bi
mi maecke mijn ghemoede sterc gheft mi
die wapen dijnre moghētheit wāt ic tot
ten strijde gae die dijn is en̄ niet mijn Te
ghen die scarē der bosen sal ic stridē Het is
noot dat ic mit dine wapene ghewapent
bin op dat ic staen mach en̄ v̄winnē ende
teykene der victorie weder brēghen Een
wijf is crācker dā een mā mer du here ma
kes wel vā een wijf dat si mās craft heeft
Ic en sal mi niet ōtsien te gaen te stridē te
ghen die bosen En̄ ist dat ick enich en̄ al-
lene vele quaets volcs verstriden en̄ v̄win
ne het sal een grote ere zijn en̄ machschien
aen vele sieckē gheen cleyn ghewin te we-
sen mer groot rechte uoert als sint barba
ra voer dē richter ghebrocht wort die dar
te te rechte sat soe sach si mittē oghē ende
mittē herten opwert tottē hemel en̄ sprac
hē toe aldus Wat woltstu richter dat ick
comē solde tot di. wiltstu mijn geloue be
soecken en̄ weten. siet ic ben kersten ende
ic anbede dē waerachtighē god en̄ v̄sma-
de die valsce godē Doe sprac de richter to
haer Du biste drōcken vādē wijne der on
waerdicheit en̄ daer ōme en scaemstu dij
niet te ātwordē eer du gheuraghet wort-
ste mer wie heft di dat fenijn inghestort.
Dochter du biste bedroghē het is anders
dā du meenste Die bruut cristi ātworde
en̄ sprac Ic en heb gheen fenijn gedrōcken
mer ic bekenne die waerheit en̄ ic en wa-
ne niet mer geloue sekerlic dat dz alsoe is
als ic seide Marcian⁹ die richter sprac. ke-
re weder o dochter ten is gheen wōder dz
di die ydel ere der cristenheit bedroghē he-
uet die oec zōmighe vāden oldē menscen
becōmert en̄ bedroghen heeft Die stercke
maghet vā ghemoede antworde en̄ seyde
Ic bin weder ghecomē wāt ick hebbe ge-
dwaelt ic bin weder ghecomē vā die onge
loue der afgodē tot minē schepper end̄ in
ōs en is gheen ydel noch onwaerachtige
aenbedinghe. mer in v die dye hoefdē ney
ghet ende bughet dē stene ende den meta
le ende en mercket niet dat v godē zijn en
maecsel der cōstigher wercludē ende dat si
ghewracht zijn ende ghemaect vā dighe
die ongheuoelick zijn Doe sprack Marci-
anus Dijn schoon ansichte dat voer vele
menschen suuerlick is ende dijne ioncheyt
is te ontfermen Ende daer omme om di-
nes vaders wille welcken wi di begheren
ghebetert ende ghesuuert vā aldusdanige

dolinghe weder te gheuē. Du biſte noch indē eerſten te liden mer iſt dat du lāgher in deſen ſtate vā herte eñ van ſinnē blijſte ſoe ſal ick ten laetſten di ſtarckelic beco ren eñ onderuiden Die onuerwinlike ma ghet ſprac eñ ſeide Du wilſte mi ōtfermē mer ontfermet dijn ſelues Du dreiges mi te pinighē mer ſorghe voer dijn ſelfs pyn Die tijtlike pynē eñ tozmēten ſullē di ſan den tot die ewige bliſcap Eñ dijn tijtlyke hoecheit eñ ere die mit alre blijſcap eñ wel den verciert zijn ſullē di doen ſteruē eñ brē ghen tot die ewighe pynē Doe wort die richter marcianus ouermits ingheuē vā haren vader ſeer beroert mit tooznichept eñ gheboot datmē ſe naect ſolde maecken eñ ſlaen mit ſcarpē roeden eñ ſprac to haer Die woordē moeten hene gaen eñ den ſla ghen wijſſcken Die glorioſe maghet dye verblide haer indē ſlaghē eñ ſi loefde dē he re dat ſi waerdich was ſlaghe te ōtfangē om ſinē heilighē name eñ ſeide aldus Ge benedijt is die here de mijn ghebet heft ge hoort eñ ſine ghenade niet vā mi gekeert en heeft Deſen dach heb ick verbeyt deſen dach heb ic ghelocht eñ gheuōden Eñ doe ſi ſeer wredelic gheſlaghē was eñ vollkan dich bleef ſo gheboot die richter dat mē ſe weder brēghen ſolde voer hē Eñ hi ghinc haer mit aldulsanige woordē an Is dijn lichaem vā hoozne ghemaect of hebſtu in di een ſtenē herte om dattu noch goedē ra de ōtfanghē noch volghē en wilte eñ du noch ghepſſelen noch ſlaghen ontſietſte. Siet an dijn hoghe edel gheboorte eñ ōt terme der gheenre daer du of ghecomē biſ te eñ dient der godine vaſta welcke di dijn vader beloeft heeft repn te holdē want iſt dat di anders behaecht te doen endō di der godē ſacrificien niet en verlollen ſo ſal ick di dat tot pynē laten comē dattu butē al le der werelt ghewoente der princen ghe bot hebſte verſmaet Barbara ſprack. die ſtijfheit der gherechticheit en laet haer nz bughen noch bewelken mer ſi holt altoes een ſtarck ghemoede Ick achte beter dat ick alle mijne leden vutſette eñ gheue tot der pynē dan dat ick late eñ ga totē wech der gherechticheit wāt gheen dinck en is ſo gherechtich als te oefenē endō te aenbe den enē waerachtighē god die doer ſinen prophete aldus Ick bin god eñ ſonder mi en is gheen ander Eñ gheen dinc en is ſoe ongherechtich noch ſo onbehoozlic als oz men in deſen dele volghet der princē wille datmen die duuelen aubedet eñ die afgo den Daer die prophete of ſecht Si hebbē mōden eñ ſi en ſpreken niet. ſi hebben ozē eñ ſi en hozen niet. ſi hebben noſen endō ſi en ruken niet. ſi hebben hāde eñ ſi en tal ten nyet. want in haren mōt en is gheen gheeſt Hē moetē ſi ghelijck worden die ſe maeckē eñ aubeden eñ in hē hopen. Hier toe ātwoordе die richter Du beſichſte me re woordē dan noot is. legt of dine kinē de woordē eñ volghe minē raet noch mo ghelstu beholdē weſen wāt alsmē oz me re dā eens gheuallē heeft ſo machmē lich telijcke beterughe doen Barbara vandē heilighē gheeſt ghelterct eñ inden kerken gheloue gheueſticht antwoordе hē aldus. Ten is gheen ander beholdingha of ſalic heit dan criſtus ieſus de beholder der wer elt die mi beholdē heeft. Eñ doe dit onder dē voicke quā dat ſinte barbara die ſtarc ke maghet des richters moghentheit ghe

schoffiert hadde doe geboot hi briesschen
de als een leeuwe datmēse ōtcledē solde eñ
mit gedroechde senen vā styerē hoer tede-
re vleisce zōder ghenade breken eñ slaen sol
dat seer wredelic mit harē hemden dat vā
kemels hare gemaet was O grote wreet
heit des tyrans die aldus danige dinghen
dede doen an so tederen lichame. mer dat
maechdelike ghemoede en wort hier med̄
van zijn sceppers liefte niet getoghē End̄
al dit leet si vromelick om harē vutuerco-
ren brudegō Eñ doe si lenghe tijt gheledē
hadde die pyne die haer aengedaen wort
Eñ alle haer duerbaer lichame mit bloede
bestort was eñ daer nae ghebrāt salt i ha
re versche wōden gheworpen was so ghe
boot die onghenadige richter dat meñ se
in enē donckeren karcker legghen solde eñ
daer wentelen op ghebroken scarpe stenē
eñ scaerden eñ vertrecken also haren doot
eñ proeuen of hi haer starcke gemoede yet
beweken mochte Als si aldus sere vā py-
nen ghemoeyt was. oft omdat hi hē be-
raden mochte mit wat pyne hi se wrede-
lick doden mochte soe liet hi se alsoe in den
karcker rusten Mer die heylighe maghet
ghinck vromelick vāden ansichte d̄s raets
eñ conde wel om iesus name laster eñ tor-
mente liden Ende doe si aldus in dē karc-
ker lach soe omscheen haer een claer lichte
des midder nachtes Eñ die beholder onse
here iesus cristus daer si alle haren hope i
gheset hadde openbaerde haer end̄ sprack
haer toe aldus O mijn vutuercoren doch
ter eñ bruut weest sterc eñ betrouwe wāt
inden hemel sal grote blijscap wesen vā di
ne passie ende vā dijn liden Daer ōme en
ontsiet niet die dreygighe eñ die slaghen
des wreden tyrans wāt ic sal bi di wesen
eñ verlossen di vā alle wōden eñ smerten
die di worden anghedaen Eñ rechteuoert
warē alle hare wōden ghenesen alsoe dat
gheen lijcteykē an haer en bleef Eñ do on
se beholder cristus iesus haer ghebenedi-
det hadde so voer hi op tottē hemel daer si
dat ansach Eñ doe verblide si haer mit on
sprekeliker blijscap om dz si aldus vā den
here gheuādet eñ getroest was Eñ al dāc
kende sprac si aldus Den here heb ic ghe-
sien vā anghesichte tot anghesichte eñ mi
ne siele is beholden ghewordē.

Dat. x. capit.

DOe die ander dach an quā gheboet
die wrede richter daer hi te recht sat
eñ hadde dorst nae mēscelijcken bloede dz
men die heylighe maghet barbara weder
brenghen solde voer hem welcs wonden
ende slaghen wonderlick ghenesen warē
also dat si schoonre scheen te wesen dan si
te voren was of ye gheweest hadde Doe
sprac die richter mit bliden mōde O ghe-
nade eñ goedertierē godē sich barbara die
goedertierē godē en hebben di noch nz ge-
laten de di noch soe goedertieren eñ so mi-
lic zijn dz si dijnre iōcheit ōtfermet hebben
eñ alle die wōden die wi di ghisterē an de
den in deser nacht genesen hebbē Du siet-
wal of zijt te recht weghē woldē so en sol
den si di niet ghenesen hebben mer si soldē
di vele pinē angedaen hebbē Daer om so
hebbē si mit di haer genade gedaen om dz
du d̄s soldes gedencken ende comē otmoe
dich tot harē dienste ende offerhāde Do
soe antwoorde die bruut christi barbara
Die tonghē mochten vele bet swighē die

booscheit eñ ongherechticheit clappē dan si spreken Die godē die om hare sundē in die helsce pinē zijn eñ die du te onrechte eñ zōder vruchte anbedes zijn di gelijc zōder verstāt eñ zōder beroerē Si eñ moghē nie māt opter eerdē gesont maeckē wāt ware dat si dat vermochtē si soldē meer ende eerst hē seluen te bate comē voer ander mēschen dat si niet doen en moghen Ghi ongelouige doet hem offerhāde eñ offert dē wyeroock Ghi sult weten dat ghi hē mit aldusdanige sacrificie meer pinē in die helle doet hebben onder die duuelen dā si genade vā minen here iesu cristo ontfangen moghen die welcke mi gesont gemaecket eñ ghenesen heeft vā mine wōden hē offere ick wyeroock. ick geue hem mijn ghebet eñ mijn fiele voer een offerhāde Ende voert meer om de liefte vā hem bereyde ic mijn licham tot der pynē Doe die richter sach dat si noch stolter eñ stantuastigher was dā si ye te voren hadde gheweest so gheboot hi datmēse naect mittē voetē op wert solde hāghen eñ mit yseren naelden haer fide doergrauē eñ haer heilige lichame vā allen siden quetsen eñ schorē als si deden so dat dz bloet liep vā haer heilighe licham als water vut een fonteye Doe so gheboot hi datmē mit barnēde lampē har wōden wredelic barnē solde Als dit aldꝰ gheschiede eñ die starcke maget altoes blider scheen eñ si den here van blijscape loefden so worden an hare fidē gheholdē yseren gloeyende platen op dat die lampē eñ gloeyende platen coken soldē dat die naelden ghewōt hadden. O wreet gellachte vā menschen die aldusdanighe pine een tedere maghet an mochte doen Mer die gloriose maghet sinte barbara stont vast vā god verciert mit doechden end' si en wort van gheenrehande pyne vertsaecht Ende si stercte end' wapende haer seluen mit aldusdanighen hope eñ seide Mijn fiel sal in den here verbliden ende ghenoechte maecken in harē heylgheuer End' in dē here sal mine fiele gheloeft wordē Ten zijn ghene passien ende pynē die te achten ende te gelijcken zijn teghens die toecomende glorie ende blijscap die ons vertoont sal worden Doe die richter dit sach eñ scheen van verwoetheit zijn sinnē te vermissen soe gheboot hi datmē se of solde doen vā daer dz si hinck eñ hi dede se voer hem op een bloc legghen mit omghekeerden hoefde eñ dede dat hoeft mit yserē hamerē slaen ghins ende weder Eñ doe dese heilighe maghet in deser pinē was so sande si dit gebet ten hemel eñ seide Du here die woenes in den hemel wilt dine oren neyghen tot mijn gebeden O mijn coninck eñ mijn god ic bin ghecomē te laster eñ te verwijt eñ ick bin ghedreuē te spotte du biste die saeke mijn re pynē trect an wapene eñ een schilt ende ene spere eñ stant op mij te helpen segt tot mine fiele. sich ick bin dijne salicheyt Als die richter dit ghehoort hadde so wort hij in sine ghemoede seer ghestoort eñ hij begonde nerstelick te ouererdencken ende te ouerlegghen hoe dat hi best dese groete v̄duldicheit eñ stantuasticheit in dese magz verwinnē mochte Eñ hi gheboot woedēde als een grimmende leeu den pinighers dat si hare hāden aen barbare borstē soldē slaen eñ dat si die mit sweerdē alleyncken of solden slaen op dat die verlāghende pyne haer te meer moeylick solde wesen. O

hoe grote is dese oueruloedicheit der god
lycker soeticheit in welcke dese heilige ma
ghet was swymende en leet so grote pine
recht oft een spel gheweest had Ende ouer
mits die grote liefte die si droech tot hare
gheminden dochte haer die daghe der pi-
nen luttel te zijn wat doe dese alre vduldic
ste maget dese pine leet so keerde si haer an
sichte totten richter en sprac aldus tot he
O du wrede beest die mit wolflikken tan-
den mine borsten of schoefste En weetstu
niet dattu alsoe veel te meer mijn crone v
meerders so dat du mijn vleysce meer pp-
nen andoeste wat die ppne mijre borsten
maect mi een vercolinghe. waer om snij-
des du van mi dat is der vrouwe ere ende
tamelicheit. of willtu va mi en ma make
doet wat du wiltste mi ghenoeghet wal
een ma te wordē op dat ic malic mach ver
winne Het is wel betamelic dat die bor-
sten daer gheen kint an gheloghe en heeft
aldus gedadelt solde worden en ofghesne
va eure vrouwe persone op dat die armen
bereider soldē wesen te vechten Doe si dit
ghesproken hadde so sach si op totte heme
le en dede haer gebet aldus O god die sit-
tes op die throne en oedelste gherechtelick
wilt mi wesen een goet beschermer ende
een stede va toeulocht op dattu mi behol-
den maeste wat die bose heeft he teghen
mi ghelet hi schozet mijn vleysche mit hō-
delike verwoetheit. hi heeft sine gruweli-
ke hāden an mine borsten ghelaghe ende
va mine bloede worden si nat Het is dijn
liefte het is dijn trouwe ic lide dat en heb-
be dat gherne dz ic een ma si. om dine wil
le worden mine borste ofghelaghe mer ic
etrouwe en gheloue dattu mi die sulstleb
weder gheue in hogher salicheit daer niet
onghelycks en is. niet dat oneersaem is
en niet dat onuolmaect is Doe aldus der
heiligher maget borsten allenckē ware of
ghesneden en die bose richter sach dat hij i
haer niet vorderē en code so wolde hi rech
teuoert die vterste sentencie gheue te ster-
uen mer hi keerden zijn ghemoede en dede
torter broescheit en ongerechticheit noch
meer quaetheits en gheboot datme de sca
mel bruut cristi die aldus ghewont en al-
dus gepinicht was al naect solde omeley
den doer alle die prouicie en dat si va sine
pynighers tot alle steden geghepsselt end
ghelaghe solde worden op dat si alsoe va
allen volcke gesien solde wesen. O waer
is aldusdanighe swaere ppne ye ghesien of
ghehoort. of waer is veruaerlikker ye ghe
sien of gheuoden mer dit heft die goederti
ren brudegom al geschien late op dat sine
bruut hoechliker ghecroont solde worden
En mit dit wort die glorioste maget niet v
wonnen al wast dat si om der erlaemheyt
wille des ghebodes otsach En do dit wre
de ghebot ghesciede al wast dat si die pp-
ne niet en ontsach nochtas soe sorghede si
voer haer scamelheit en badt mit opgella-
ghe oghe ten hemel aldus O god dye de
hemel mitte wolcke deckes en cledes de le
lien en die bloeme de opten velde staen mz
menigherhāde verwen so dat salomon in
alle sine glorie also niet en mochte ghecle-
det zijn wilt wesen mijn beschermer ende
mijn hulper in deser stonde en decke dijn-
re deerne naecte lichame mitten decsel dijn
re otfermhertigheit op dattet va dese bose
noch oeck va ghene mēsceu aenghesien en
worde. En doe si aldus haer ghebet dede

die here die die sine besorghet ende niet on
ghetrost en laet die sande sinē engel neder
die vāden hemel een clare stole brochte dar
hi sine scamel maget mede bedecte eñ daer
mede vercierde als een bruut die harē bru
degom gheciert is Eñ hier en bouē so sterc
kede se die enghel eñ seghende se mit dz tei
ken des heilighē cruces Eñ maecte se we
der alle ghesont also dat gheen teykē van
quetsinghe an hare lichame en scheen Eñ
die bose wrede knechten die haer dreuē die
worden die wordē alle blint vā die claer
heit des cledes dat haer vā bouen gesant
was Doe scheen si wel te wesen als die e
dele vrouwe iudith dye harde blide was
doe holofernes hoeft af was Eñ daer na
van alle mēscen gheloeft was Aldus was
die heilige maget sinte barbara na de vic
torie vā allen mēscen lief ghehadt

Dat .xi. capittel

Ende doe die bose knechten eeu stra
te die in die stadt vā nycomedia ge
leghen was ghehetē chalassis die heilighe
maghet ōme leiden eñ die voer ds richters
ansicht ghebracht hadden eñ hi se sach al
ghesont gemaect eñ root eñ wit eñ blide
vā ansichte Eñ oec mit so schonē cleet on
uoersiens so edelic gecleet soe wort hi van
wōder vermissende sine sinnē end sat als
een vleiscelic steen Doe dat barbara sach
die harder eñ starcker was dā yser begon
de si aldus tot hē te roepē O du die dinen
vader dē duuel ghelijckes eñ cōfuyst ende
ghescoffiert biste van den here ihesu cristo
wat verstoorstu di vander gracien die mi
van minen brudegom gheschiet zijn Alle
moeten si beschaemt worden die der men
schen hantwerc anbeden . die hē verblidē
van hare beelden die si achten godē te we
sen Doe die richter weder tot hē seluē ge
comen was soe gheboot hi grimende als
een leeu datmē die gloriose maget doe sol
de werpen op gherecte scarpe sweerdē op
dat si alsoe in haer lichaem doersnedē sol
de worden Eñ ten laetsten doe hi bet bekē
de dat si onuerwinlick was so riep hi mit
onmensceliker stēme Het is een gokelaer
ster si nemet dē mēscen hoer herten eñ ma
ket se bijster vā hare sinnē Ist dat wi se lā
gher laten leuē so sal si ōs van leden cranc
maecken Eñ die scharē vāden ridderē die
hem diendē ende dat ander volc dat bi hē
stont begōden tot hē te roepen eñ seyden
Doet ons dese gokelaerster ewech want
si gaet ōme mit quade consten . slaet doot
dese die zōder dranc eñ allene mit woordē
eñ mit nyeuwer wijsen dē mēscen hare sin
nen beroeft . Terstōt dictierde die richter
eñ maecte een onrechte sentencie teghē ha
re eñ sede aldus Der keyseren moghētheit
heeft vutghegeuē eñ gheset Soe wie ver
smadet der heilighē godē wyerooc te bar
nen dat die sentencie vā onthoeft te wor
den sal ouer hē gaen . Die heilige maghet
stercker dā sampson ende altemael onuer
wōnen versmade eñ wedersprack die kei
serlijcke gheboden ende si was bereyt en
de begheerlick haer te gheuen onder meni
gherhande pynen ende tormenten die mē
haer aendoen mochte Ende doe Marcia
nus die richter vā sinte barbara aldus v
wonnen was so bleef die heilighe maghz
barbara volstandich ende onberoert indē
heilighen christen gheloue ende si sloech
marcianū mit alle zynre machte voer niet

eñ gaf cristo harē brudegō groot lof ende
danck Eñ dyoscorus die onghenadige co
ninck eñ wort niet ghestilt noch gheure-
det mit alle die pijnen die ouer zijn dochter
barbara ghedaen waren Mer hi was se-
re toornich om dat marcianus die richter
verwōnen was Eñ hi was daer teghen-
wordich eñ bereyt totten quaden als dye
ghene die hem verblidē als si hebbē quaet
ghedaen Eñ hi greep sine dochtet mit si-
ne sundighe hāden eñ en wolde niet ghe-
dencken dat zijn vleysch eñ zijn bloet ende
zijn eyghen dochter was End hi die wre-
der was dan enich grimende beeste toech
se nae hē op enē berch daer hi haer wolde
onthoefden Eñ si haeste derwaert verbli-
dende eñ volghede daer mede iesum chri-
stum ōsen beholder de totter steden zijnre
passien ghenaecte daer hij voer ons steruē
wolde Also dede oeck sine edele vutuerco
ren bruut sinte barbara op dat si dat vol-
comen loen van hare eyghen victorie ver-
crighen mochte Si haeste haer seer totten
berghe daer haer vader was al was si si-
ne eyghen dochter eñ hi haer mz zijn eighē
hāden ōthoefden solde Eñ si sprac mitten
herte eñ mittē mōde O mijn siel en sultstu
gode niet ōderdanich zijn vā hē so is mijn
heyl allene wāt hi is mijn god eñ mijn ōt
fangher eñ hi en laet mi nyet. ic geloue in
hē ic ere hem eñ ic minne hē hi is mijn be-
holder eñ helpt mi hem beghere ic eñ loue
Eñ om hē eñ om sine liefteen sal ic niet be
roert worden vā enighe pyne of vā lerin-
ghe der quader sundigher menschen ick sal
vromelick holden dat kersten geloue End
doe si gode lof ghesecht hadde eñ aensach
dat dz eynde vā harē arbeide eñ die ingāc
tot hare ewiger salicheit anstaende was
so gaf si haer tot innighē ghebede eñ seide
aldus O here iesu criste die dē hemel ende
die eerde gemaect hebste eñ die see har eyn
de gheset hebste eñ dijn reghē geboden te
vallen op die goede eñ op die quade eñ die
op die see ghegāghen hebben eñ hare gro
te goluē eñ verbolghētheit ghestillet end
gesadet hebste dine heilighe hāden an den
cruce gherecket hebste. eñ ander vele werc
ken gedaen hebste O goedertierē god die
wōderlicke ghewracht hebste verhore mi
dine deerne nu eñ in mijn vterste noot al-
le dinck is di onderdanich O here god du
biste mijn bescermer van mine kintsce da-
ghen. wilt minē strijt doch nu sluten mit
enen goeden eynde Eñ ghif dijn deerne de
se gracie. Als dat alle die ghene die in ha-
ren node mijnre ghedencken end mi trou
welick aenroepen vā dine grōdelose god
heit moeten wordē vertroest Eñ zōderlin-
ghe iaerlix dē dach vā mine passie di te lo-
ue mit inicheit holdē dat si onuoersienlick
niet en steruen mer dat si mit ghātsen be-
rouwe eñ mit waerachtige biecht dijn hei
lige licham voer harē doot moetē ontfan-
ghen op dat si van den bosen vyāt vā der
hellē niet beroeft en wordē van die glorie
dijns heilige ansichtes O here en wilt ha
re sundē oec niet ghedenckē in dē dage ds
ordels mer doet dine ghenade mit hē. O
goedertierē scepper du weetste wal dz wi
vleysch zijn Eñ doe si ghesecht hadde amē
doe quam ons heren stemme van bouen
die tot haer sprac aldus Comet mijn vut-
uercoren bruut comet mijn lieue vriendin-
ne Comet mijn schone dochter mijn bloe-
me ende mine lelie comet tot mi du sultste

mit der maechdē crone gecroont worden die ic di vā beghinne berept hebbe in mijn rijck Eñ alle dattu vā mi begheert hebste dat is di vā mi ghegeue. Doe si dit ghehoort hadde so loefde si gode eñ recten haren heiligē hals vut om onthoeft te worden vā haren vader dat also gesciet is als dat eynde daer of bewiset Wāt dyoscorꝰ haer vader nam een sweert eñ also als hij gheloeft hadde so ōthoefde hi se. optē vierden dach vā der maent december mz groter verwoetheit die hi ter werelt ghewonnen hadde bi zijn selues saet die sanden hi totten hemel bi zijn selfs sundē end grote misdaet Eñ aldus indē iare ons herē. cc. eñ lxvij. doe maximiaen keyser te romen was als voersecht is eñ marcianus te nycomedien des keysers stedeholder was so bloeyede die heilige maget barbara ende eynde haer gloriose martelie doe si was olt xiiij. iaer welcs siele is mit grotē loue vāden engelen blidelick inden hemel ghevoert Eñ doe die edel maertelaerster barbara harē strijt volbrocht hadde end mit grottr victorie ruste indē here So ghinck die wrede coninc dyoscorus die zijn eyghē dochtet gedodet hadde neder vā den berghe der onthoefdinghe eñ achte dat cleyne dat hi gedaen hadde mer hi en ōtghinc gods wrake niet vander groter misdaet. Want god die doer sinen prophete secht. Gheuet mi die wrake eñ ick salt wreeken die sende een vuer vanden hemel daer dat dyoscorus van verbrant wort also dz ene assche niet vā hem en scheen vā hem ghebleuen te wesen Eñ die assche van hē dye vloech totter helscher asschen daer hi te samen mitter sielen mit dubbelder pynen ewelick ghepinicht wort.

Dat. xij. cap.

Ende op dat den hōden nyet ghegeuen solde worden dat gheheilighet was noch dē varcken die margaritē. dz is op dat dat gloriose lichaem der suuer eñ reyne maghet Barbara nyet en solde een spise worden der voghelen eñ der beesten so was daer een goet kersten priester dye der heyliger maghet nyet bekent en was mer doe hi bekende dat si voer dat geloue cristi gestoruē was so ghinc hi doe dz dōcker nacht was eñ haelde dz maechdelicke lichaem mit dat heilige hoeft vut welcke lichaem ghinc enē soeten rooc der heiliger martelaerscap Eñ doe hij dat mit costelre saluen bestreken hadde eñ bewaert soe begroef hi dat mit waerdigher eren in de selue stat nycomedia in dat graf dat hi wel eer voer hē seluē gemaect hadde Eñ hi makede daer een cleyne woenighe. in welcke gode te loue daer vele miraculē gheschien ouermits verdiente eñ gebede der heiliger maget sinte barbara wāt die blinde worden daer siende. die cropelen gaende. dye douen horende. die stōmen sprekende die crancken die worden starck. die droeuige ghe de worden daer verblidet ende de mz enighe ander crancheiden becōmert warē die worden daer volcomelick ghesont tot huden op desen dach toe. Ende doe dat volck vā dier stadt sach al waren si heydē dat daer so grote miraculen dagelix gheschieden ende alle tijt meer eñ meer soe deden si maecken ene scone casse vā wonder lijcken wercke ende schoonheyt al bedect mit golde ende mit seer costele ghesteentē

daer dat suuer lichaem der edelre maghet
sinte barbara tamelick eñ eerlic in legghē
solde Eñ als dit aldus geschiet was so hi-
ghen si dat heilige licham mit de casse op
an vier gulden kethenē in enē tempel van
die stadt mit groter blijscap eñ vrolicheyt
eñ dede daer omtrent ouermits gods wil
lle eñ schickenisse lampē te barnē want si
hadden gheholdē ende veruollet die vyer
euāgelisten gheboden eñ haren raet Endē
si was oeck mit die vier cardinaelsche do-
gheden rijckelick verciert. Dese kethenen
waren oeck wel te recht vā golde wāt dz
golt is dat edelste metaele daer die doecht
der lieften bi beteykent is welcke liefte de
edele vutuercorē maghet sinte barbara al
re edelicste beseten hadde Endē deser heyli
gher martelaerster lichaeme was oeck vā
der eerden verheuen wāt mittē begheertē
was si verre van alle eertsche dinghen en-
de bleef euwelick een suuer maghet Ende
al was si een mensche si leefde nochtās soe
een enghels leuen so dat si mitten heiligē
iob wel spreken mochte Mijn siele heeft v̄-
coren opghehāghen te wesen. dat is te v̄
staen vā allen lijfliken verganclijken din-
ghen verureemt ende veruerret te worden
eñ den godlijken endē den hemelscē dinghē
mit begheerte eñ mit arbeide te ghenaekē
Ende hier ōme so sprect si tot harē hemel-
scen brudegō den si oefende eñ anbeden al-
dus Weest mine naeuolghers alsoe als ic
christus naeuolchster heb gheweest wāt
alsoe dat hier voer bewesen is so heeft dye
heilighe martelaerster christi sinte barba-
ra doer vele tribulacien haer stole schone
eñ claer ghemaect in des lāms bloede dat
daer vutnemet der werelt sunden Welcke
lamme dat si nu volghet doer die lustiche
de des hemelschen paradises daer si toe ge
uloghen is ende versellet is den maechde-
lijcken choren endē draghet daer een crone
des ewighen hemelschen rijcks die mit he
melschen rosen ende lelien beset is Endē sin
ghet mit blijscap ende met vrolicheyt endē
mit ouermoedeliker stēme den soetē nyeu-
wen sanck. Dit lam moet si ghewaerdi-
ghen voer ons te bidden dat hi ons suue-
re eñ reynighe van alle smetten der sunden
ende wil ons cleden mit sinen clede. Ende
die hi mit sinen heilighen bloede heuet ver
lost ende niet en wil laten vallen onder de
vreemde dat is onder des duuels machte
Eñ te loue ende ter eren zijns heylighē ge
benediden names die hi mitten vader endē
mitten heilighen gheest leeft ende regnie-
ret inder ewicheit. Amen.

Hier eyndet die legende van die heyli-
ghe ioncfrouwe sinte barbara. Eñ hier
beghinnet hoe dat haer lichame ouerghe
uoert wort.

GEbenedijt si die here god dēs volc
kes vā ysrahel de zijn kerstē volc
also gewaerdicht te vāden dz hi
alle kerstē mēscen mit eenrehāde gelijcheit
maect ghelijt in die vutstortighe des bloe
des eñ des waters dz vut sine side ran Eñ
doe die here sach dat die werelt ghinc dor
die wilde bijster weghen der sunden endē
dat dat ongheloue in dat volc seer wiesch
Ende dat alremeeste omtrent dē lande vā
egipten aldus so dachte hi ende ouerleyde
in zijnre herten dat hij se solde vergaen la-
ten eñ versmorē se in hare sundē die ghene

die in hare ongheloue bleuē eñ voldueren
wolden Eñ hi dede dz zōmighe kerstē mē
schen herten verwect wordē die begheert
haddē dat dz kerstē geloue eñ die ere ons
heren iesu cristi vermeert solde wordē De,
se zijn gheuarē teghē dat lant vā egipten
om die ongelouige eñ rebelle die daer end̄
in andere plaetsen warē te brenghen ōder
gods rijcke eñ herscapie eñ to die moeder
der heiliger herckē eñ si voerē dat lant do
re eñ sochtē die heiden eñ ketters eñ ander
onghelouighe. eñ die hē nyet bekerē wol,
den hādelde si qualick mer die hē bekeren
wolden ōtfinghē si totten heiligē doepsel
seer goedertierlic eñ si haddē victorie ouer
al waer si quamē al en was dat niet son,
der grote beswarighe haer selfs heer End̄
wāt die heer der herē van welc alle macht
comet die inden hemel eñ inder eerdē ghe,
noemt wort die vacht voer hē Eñ niemāt
en mach sinen wille wederstaen Hi is he,
re ouer al. hi wederstaet den houerdighē
ende den oetmoedighē gheeft hi gracie eñ
victorie Ende hi en wil niet datmē dz hey
lich dē hondē gheeft eñ die margaritē den
vorcken. mer hi wil die sielen die hem de
uote zijn nemen tot hē op dat si te samen
mit christo regnieren Ende hi wil dat die
heilighe lichamē vā den sielen vheuen sul
len worden in die heylighe kercke wāt in
dien heft hē van beghinne wel behaghet
Eñ dit is mitten figure vā den oldē testa,
mente wal bewesen daer ghescreuen staet
dat enoch gode wel behagheden ende hij
is ouergheuoert in dat paradijs. Ist dan
dat Enoch allene om sine gherechticheyt
wel gode behagede hoe vele meerre soe sal
dā die gloriose maghet end̄ martelaerster

sinte barbara mit glorie. eñ mit vrolicheit
in hare lichame ouergheuoert wordē die
in claerheit der gherechticheit blinckende
was seer hoechlic. in die liefte seer barnē,
de was vuerichlic die ouermits die doech
de der stercheit haer lichte vutgaf mit son
derlinghe claerheyt die mit die verduldic,
heit oetmoedicheit puerheit eñ ōnoselheit
verciert is eñ volcomelick mit alle doechde
blinckede oueruloedelic Die gloriose ouer
uoeringhe is haer dā billix ghegheuē als
daer of holt die waerheit der dinghen die
ghesciet zijn wāt die ere volghet de doech
de als haer eyghē loon Als ōse here tuget
daer hi secht Die mi eert dē sal ic geuē glo
rie. Hier na quā die voerscreuē stare van
den kerstē volcke oec tot dye stat vā nyco,
medien Daer die burgherē al warē si hey
den na ontallike vele miraculen die si ghe
sien haddē geschien tot sinte barbarē gra,
ne. haer gloriose licham ouerghedraghen
haddē mit waerdicheit van der stede daer
dat eerste ruste eñ si dat ghelecht haddē in
ene casse die mit golt eñ mit siluer ende se,
re costelike ghesteente gheciert was ende
in enē tēpel die si in die selue stadt aen vier
gulden kettenē ghehāghen haddē ghelijc
kerwijs als dat scrifte vā haer bitter pas,
sie daer of tughet eñ bewijset. Dese stadt
belaghen die voerghenoemde kerstē ende
si wōnen se mer nyet sonder scade vā ha,
harē volcke Eñ doe si se becrachticht had,
den soe sloeghen si se alle doot sonder op,
holden die onghelouighe menschen de go
de hatelick waren mer dye hem bekeren
wolden ende penitencie doen die ontfin,
ghen si ghenadelick totten kersten ghelo
ue End alle dit is sonder twifel ghesciet

om dat de costele scat sinte barbare licha-
me onthaelt sold̄ wordē eñ ontnomē den
ghenē de dat onwaerdelic besaten Eñ na
godes wille verheuē solde wordē in onse
moeder die heighe kercke wāt god en he-
uet niet ghemeens mitten duuel eñ die on
reyne stede der afgodē en betamet nyet dē
heilighē lichame sinte barbare welcke ste-
de der afgoden do si noch in dese leuē was
mit so groter onwaerdicheit versmade eñ
veronwaerde eñ oec brack haers vaders
dyoscorus afgodē mit hare eyghē handē
en si gaf die stuckē den armē eñ bekenden
dat allene in god te verblidē is eñ dz dat ri
ke godes mit almissen te v̄crighē is

HOe mit die hulpe ons herē iesu chri
sti die ons andē cruce seghe ghewō-
nen heeft gheuāghen was die voernoem
de stadt eñ die v̄winres beyde ghesont eñ
ghewont ontliepē als dē striders gewon
lic is doer stratē doer steghē eñ doer husen
om haer ghewīne so quamē si ten laetsten
in de tēpel daer sinte barbaren lichaem in
was niet om daer te beden mer ōme hope
daer een scat te vindē Eñ siet een wonder
lic dinc si en sochtē daer god niet mer si vō
den hē daer nochtās ouer hē ontfermēde
eñ ghenadich Si en kenden sinte barbara
niet eñ si en haddē vā haer nyet ghehoort
nochtā had si se tot hare hulpster wāt soe
vele dat daer vā den ghequetsten eñ ghe-
wōden kersten indē tempel ghecomē wa-
ren worde terstōt allegader gesont. Van
den here is dit aldus gheschiet end̄ het is
wōdetlic in harē oghen eñ oec in den on-
sen Eñ ouermits die blijscap vā dese wō-
der dat is vā dese ghenesinghe begheerdē
si mit nersticheit te soeckē eñ te vinden de
sake vā dese weldaet wāt van naturē soe
begherē die mēschen te weten eñ te kennē
Eñ siet als si hē aldus vērblidē eñ verwō-
derden vā deser gracien eñ vā dese onghe-
woenlijcke ghewoenlike gesontmakighe
eñ nyet en wisten vā waen hē dat quā so
dronghē si vast veerder eñ dieper indē tē-
pel eñ bi die gracie gods so vōden si dat si
begheerdē wāt si voden dat heilighe glo-
riose licham der vutuercorē maghet gods
opgheheuē eñ ghehāghen an vier gulden
ketenen in een ouerschone casse nae forme
eñ maniere als voerghesecht is Eñ die lā
pen brāden daer omtrent die casse mit al-
re waerdicheit alst wel betaemden der sa-
licheit vā alsulcke maechdelike suuerheyt.
eñ martelaerster die in die heilighe maget
sinte barbara blinckende waren want si
en was nyet traech noch versumende oft
ydel als de dwase maechden die verdreuē
waren vāden inghanck des ewighen rijc
kes mer si blincte claerder dā die sonne eñ
ghinc al bereyt den here te ghemoete ende
ghinc mit hem tot dye coniclike bruloft si
is die een conincks dochter was Eñ nyet
allene dit. si heuet oec ghestaen als een co
niginne bi den here starck eñ ghewapent
mit verduldicheit in een cleet vergult mit
die liefte gods eñ beuaen mit alle cyerheyt
der doechden mit vasticheit d̄s kersten ge
loues in alle sine articulen Eñ si heeft ghe
laten eñ vergheten alle tijtlike ere rijcheyt
eñ moghentheit Eñ si heeft oeck verghetē
mit alle den anderen dinghē haer eyghen
vader die een coninc was Eñ daer om so
heeft si verdient aldus gheeert te worden
op die eerde. Doe dye voerghenoemde

kersten ghesien hadden so grote miracu,
len eñ die festelijcke cierheit die daer bi dye
casse was so saghen si oec een olt heyden,
sche priester sitten bi die casse die seer wort
veruaert doe hi dat kerstē volck tot hē co,
men sach eñ mishoopte vā sine liue eñ vre,
sede rechteuoert te steruen mer doe si hem
saghē so worden si saftmoedich eñ sprakē
hem goetelic toe eñ vraghedē hem wat hi
daer dede eñ wat die sake was vā so gro,
ter festelicheit waerdicheit eñ costelicheyt
die daer bi die casse was Doe ātworde hi
eñ seide dat daer in de casse ghelecht was
dat gloriose lichaem der edelre maghz sin,
te barbara daer hi of seide dat si vā coninc
like ghesachte ghecomē was Voert so ver
telde hi alle hare gesten die bilix te louē en
de te vertellen waren. Eñ dat si ten lesten
vā coninck dyoscorꝰ haren eyghen vader
onthoeft was ende cristo haren brudegō
harē gheest ghegeuē hadde welcke si oeck
voer hare deuote dyenres ghebedē hadde
Hi tughet oec dat na hare bitter passie eñ
doot bi haer hulpe ende verdienste vele mi
raculen in die selue stede gheschiet waren
Ende dat daer om alsulcke festelicheit ha,
re lichame dat in de casse is bewesen ende
gedaen waren Als si desen oldē haddē ho
ren spreken so wordē si mit innighen ver,
wonderē al verblidet Eñ also si saghē dat
ouermits verdiente eñ ghebede der heili,
gher maghet ende martelaerster sinte bar
bera al hare wōden ghesont waren ghe,
worden so haeldē si inden tempel die licha
mē van alle die kerstenen die daer in strijt
verslaghen waren Eñ godes wōderlijke
moghentheit eñ goedertierēheyt mer dat
is alre wōderlicste hoe die heer gewracht
ende ghedaen heeft dat zijn heilige bruuts
name ewelic eruen ende duerē solde doer
welcs verdienste eñ ghebede hij alle de ker
sten lichamē vāder doot v̄wert heeft Doe
vielen si alle te samē ter eerden van groter
blijscap eñ weenden vā blijscape eñ danc,
keden eñ loefden den almachtighē god eñ
der heiligher iōcfrouwē sinte barbara Eñ
inder waerheit so is dat volc salich dz den
here heeft voer sinē god. eñ welc volck hē
die here vercoren heeft tot een erfnisse wāt
ter eren ōs heren iesu cristi die in allen eyn
den ouer alle goet werckende is eñ te loue
der heiligher maget barbara zijnre bruut
namē si haer waerde lichaem oetmoedeli
ke eñ mit alre vrolicheit eñ deuote sorchfol
dicheit haddē si raet hoe dat si dat brēghē
eñ oueruoerē mochten als betamelic was
totter hoechster stat vā eertrijc Si haddē
verheuē den groten seghe eñ verbliden hē
allen vāden gheesteliken scat die si gheuō
den hadden dat was dat lichaem der sali,
gher maghet sinte barbara Eñ si brochtē
dat mit alre deuocien tot die stadt van ro,
men Daer nu mit alre bliscape eñ ere ghe
lecht is op ene stede die ghenoemt is sinte
calixtus kerchof daer vele heylighe licha,
men begrauen legghen.

Hier na doe god wolde die een schep
per is alre dinghen ende die den tijt
schicket so hi wil Ist gheschiet tot onser le
ringe eñ tot loue zijnre vutuercorē heiligē
dat sinte barbaren lichaem driewerue ver
uoert is vā stede tot steden also si mit son
derlinghe kennisse der heiliger drieuoldic,
heit edelic gheciert was Dat erste is van
die stede daer si eerst ruste. daer nae so als

voer ghelecht is tot die heilige stadt vā ro
men Die derde volghet nu eñ dat is aldo
ghelciet Coninc carolus die ghehyeten is
die grote Carolus wāt hi was keiser van
dē roemschē rijcke eñ conic vā vrancrijcke
Dese carolus dye hadde een deuote suster
wes name was ghehieten angilberta die
een cloester stichte in ytalien in enre stadt
ghehieten placencia Eñ dat cloester was
vā sinte benedictus orde eñ ghenoemt on
der die luden Sinte sirtus cloester Eñ doe
dese edel coninck quā om daer te vanden
sinte peters eñ sinte pauwels kerc so badt
hi oetmoedelic eñ deuotelic den paeus die
doot was die ghehietē was honorius dz
hi hē wolde ghewaerdighē te gheuē dat
eerwaerdige lichaem der heiliger maghet
eñ martelaerster sinte barbara. Ende die
paeus neyghede hē tot dē keysers inighe
ghebeden eñ ghinc mit die cardinalē ende
mit alle die clergie der heyliger stadt van
romen mit processien daer dz volc volghe
de vā der stadt tot sinte Calixtus kerchof
daer voer of ghelecht Eñ doe si daer mz al
re deuocien haer ghebet ghedaen hadden
so hiet die paeus sinte barbare licham mit
alre deuocien op eñ gat dat dē keyser mez
haer preciose hoeft hielt hij selue tot enen
waerdighen schat eñ tot een ewich ghetu
ghe dat dit aldus ghelciet is Eñ dit en is
niet allene daer om ghelciet als dz dit ho
uet vā dat hoeft alle der scatholders cristi
dat is vāden paeus solde gheholdē worde
mer oec om dattet in die heilige stat vā ro
men die dat hoeft is vāder werelt eerlike
solde ontholden worden. Die edel keyser
die verblide hem sere in gheestelikker blisca
pe doe hi gheuoelde dat hi mit soe groten
cleynode begauet was Ende doe hi gode
lof eñ danck ghesproken hadde Eñ alle dz
daer noot was sine edele lichaem te voerē
ende bezept hadde so brachte hi dat mz al
re eren eñ waerdicheit tot die stadt vā pla
cencia Ende hi leyde dat mit alre waerdic
heit in sinte sirtus cloester dat zijn suster
ghestichet hadde In dē iare achthōdert eñ
xcv. opten eersten dach vā februario Doe
dochte den volcke vā dier stadt van placē
cia dat hem nae wijse der coninginne he
ster een nyeu licht opghegaen was eer eñ
blijscape endē sonderlinghe vroechde oyer
alre meest dochte dat den cōuente der mo
nicken vā sinte sirtus cloester die nu wel
mit recht vā so glorioser maghet spreken
moghen dat woort dat in den boecke der
wijscheit ghescreuē staet Alle goet is mij
te samen mit haer ghecomē Dese dinghē
zijn beschreuen in eenrehāde preuilegiē des
groten coninck kaerls.

NAe vele tijts doe doe dit aldus ghe
schiet was so begōden in die stat vā
placencia een grote twiste op te staen om
dat zōmighe menschen hadden quaet ver
moeden Ende oeck spraecken onderlinghe
als dat sinte barbaren lichaem ouermits
bede eñ gaue vā daer solde ghenomen we
sen Eñ dit heeft god die alle herten beken
net aldus laten gheschien om dat hij als
hier nae ghetoont sal worden alle twijfel
vā die bestittinghe des heilighē duerbaren
lichaems vāder herten zijnre ghetrouwer
knechten ofnemen wolde Want het zijn
zommighe menschen in vele steden de seg
ghen dat si dat heilighe licham vā der vut
uercorē maghet sinte barbara hebben die
nae aristotiles lere nemen ende verstaen

deel voer al Ende aldus gheschiede oec vā dat hoeft der heyligher maghet Mer soe wat reliquiē zijn die men heeft van den lichame der heyligher maghet of van hoer gloriose hoeft hoe cleyne si oeck zijn si zijn nochtās vā groter waerdicheit vā ere eñ van costelheit Eñ daer om sullen alle goede kersten mēscen mit oetmoedighe hertē eñ deuocien eñ mit innighe ghebedē gaen tot alle die steden de mit hare reliquiē ghe ciert zijn of in harē name ghesticht zijn eñ eren die. Doe die burghers vāder stat vā placencia aldus onderlighe twistende weren so ghinc die abt eñ alle dat conuēte vā den voerghenoemde cloester mit groter inicheit eñ eerwaerdicheit als dat behoorlick was eñ mit vele waerdigher personē die daer teghēwordich waren eñ ondecten eñ deden op die stede daer sinte barbaren lichaem in ghelecht was Eñ vonden dat daer indē iare ons herē dusent driehōdert eñ lxx. optē auont vā hare oueruoerīghe of versettinghe des seluen lichaemes daer voer of ghelecht is. Eñ dit is wel te rechte gheschiet opten auōt vā hare trāslacie op dat ouermits die vindinghe des edelen lichams oec vermaert solde wordē wijde eñ side die oueruoeringe des seluē lichames Eñ mede om dat niet alleen wesen solde een ouerueringhe des lichams mer oec een vindinghe. In dien daghe zijn neder ghleyt die twisten ende dat vraghen des volckes der stadt vā placencien die si van dese materie onder malcāder haddē wāt si zijn ouermits vrede eñ eendrachticheyt ghewordē een herte eñ een siele Ende hadden enē goedē wille ouermits verdiensten der glorioser maget sinte barbara vredelic mit malcāder te leuen als brueders Siet dit is zōder twifel der heiligher maget eñ martelaerster licham Die na vele pyne eñ tormenten verbeyde dat vā haren wredē vader dē conick dyoscorus haer hoeft solde worden ofghesslaghē Eñ si badt haren brudegom cristū iesum voer die ghene die se innichlic soldē eren. ghelijckerwijs als in hare passie claerlic ghescreuē staet dz hijse vā dese leuen niet en solde laten scheydē si en hadden eerst gātzen rouwe van hare sundē die si gedaen hadden eñ hadden hē wel ghebiecht eñ warē ghewapent ende bewaert mit sine heilighe lichaem eñ bloede dat si ōtfanghē solden hebben. welcke hi ons ghewaerdighē wil te verlenen die daer leeft eñ regniert waerachtich god zōder eynde inder ewicheit. Amen.

Exempel.

HEt was een ridder die dese heylige maghet eñ martelaerster sinte barbara mit groter innicheit eñ liefte hadde in waerdicheit ghedēckende dat dauid in den psalter secht. Iouet den here in sinen heilighen Eñ hi vaste haren auōt eñ vierden den hoghen dach haere passie Eñ hier omme so en is hi zijns loens niet te min berouet. want die ghoede en blijft niet ongheloont Ende want die ere die men godes heilighen doet oec gode gedaen wort Eñ doe dese voerseide ridder mitter haeste vutooer om sine vyande te veruolghē end te crancken die hem vele te starc warē soe dat hij vā hem wort gheuanghen eñ ten laetsten mit onthoeftdinghe gedodet Eñ die heynste daer hi op gheseten hadde die quam wederōme te huus besprēghet mit sinen bloede Ende doe zijn huysghesinne

hem daer of verwōderden soe ghinghen si
tot harē priester om raet mit hē te nemen
Die nam hi mit hē dat heylighe sacramēt
ons heren lichaem eñ haeste hē als hi eer-
ste mochte daer des dodē ridders lichame
was Eñ doe si daer ghecomē warē so vō-
den si dat hoeft vāden lichame ghescheidē
Eñ doe die priester naerre ghecomē was
so sprac hē dat hoeft toe O knecht godes
die een dragher eñ een holder biste mijns
herē iesu cristi en laet di niet verdrieten mi
te ghenaecken wāt doer di mach ick ont-
fanghē ghesontheit an siel eñ an lijue Do
die priester dit hoorde so wort hi v̄saghet
eñ meende ofte dat een fantasie waer. dat
is een dinck dat schijnt eñ niet en is eñ hij
vreesde naerder te comen Doe sprac dz ho
uet noch bi godes wille eñ sinte barbarē
hulpe eñ seide Coemt hier end̄ toeuoeghe
mi eñ verenighe mi mit minē lichame end̄
doer mine vrouwe sinte barbarē hulpe eñ
verdiensten sal ick indē ghenē die onser al
re heyl is ghenesen eñ beholden worden.
Eñ doe die priester zijn ghebet vut hadde
so stōt die ridder weder op ende gheen lijc
teycken en bleef in hem van den wōden de
hi van sine vyāden ontfanghē hadde. Eñ
hi vertelde in waren woorden hoe dat hi
der heiligher vutuercorē bruut cristi in in-
nicheet ende in groter waerdicheit hadde
Eñ dat hi haren auōt alletijt plach te vas-
ten eñde haren dach te vieren Ende dat si
hem daer ōme beschermet eñ behoet hadd̄
dat hi dat heilighe sacramēte niet deruen
en solde Als hi dit ghesprokē had so biech
te hi den ridder ende ghaf hem dat ghebe-
nedide lichaem ons heren iesu cristi Ende
doe die sone ghemaect was tusschen hem
ende sine vyandeñ ouermets verdiensteñ
der heiligher maghet sinte barbara so rus
re hi in vrede.

Exempel

IN een cloester in brabāt dat ghenoe
met is der heren parck bi louen vā
der oorden vā premonstreyt soe was een
monick die hem zōderlinghe eñ andachte
lic ghaf tot sinte barbare te dienen. Dese
die reet op ene tijt mit sinē heynste onbe-
hendelick in een water dat hi niet wel en
kende Eñ machschien bi gods voersichtic
heit om dat hi openbaren wolde zijnre ho
gher bruut eñ martelaerster sinte barba-
ren verdiensten Eñ doe hi te grōde begon
de te gaen so was daer een schoon iōcfrou
we die dē monick mitten heynste vut den
water leyde te lande Eñ doe hij op dat se-
ker was so vraechde hi mit alre vrese end̄
ere wie die iōcfrouwe waer Eñ si toelach
te hē soetelic eñ sprac tot hē Ic bin barba-
re een derne ōs herē iesu cristi. Du hebste
mi dicke ere eñ dāclikē dienste gedaen dar
om en moechstu nz v̄gaen so god mi dz ge
gheuē heft so lāge als du mi deuoet blijf-
ste Om dese sake was die monic voert an
sinte barbare vele deuoter Eñ doe hi nae-
maels abt ghewordē was in dit selue cloe
ster so eerde hi dese heilige maget eñ dien-
de se mit zōderlinghe deuocie eñ v̄wecten
ander luden daer toe dz si se oeckeren ende
anbeden soldē na hare macht.

Eempel

HEt waren zōmighe wollecopers eñ
ander cooplude die opten kersauōt
hem nyet en ontsaghen teghens also gro-
ten hoechtijt te varen vut enre hauē in en
ghelāt die gehetē was sinte baculph⁹ ha-

nen tot harē lande te varen Eñ die oec dat ghebot gods versmaden in dien datmē de heilige daghē vierē solde Ende dat dedē si om dat si vā hare eyghene ghiericheit verblint waren Aldus ongheacht ghinghen si te schepe teghē die grote feste eñ hoechtijt Eñ doe si vaste voerē so verwecte die here wien die zee eñ die eñ die winden onderdanich zijn een grote storme eñ tempeste om dz hij wolde doen verdrēcken die bose mēschen die daer in dat scip warē Ende eren eñ verheffen wolde die to sine vutuercoren bruut sinte barbara deuoete waren wāt inder nacht doet dat noch ouer al stille was do so stōt daer onuoersiens op een grote storme vā wijnde eñ die se wort v̇bolghē also dat hē alle hope vā te ōtgaen te verdrēcken ontoghē wort Eñ doe daer vele mishoopten eñ verdrōcken so als dat schip ghebroken was so waren daer twe coopludē van louen vut brabāt die lāghe tijt tot die heilighe martelarster sinte barbara vuerighe deuoci haddē ghehadt De se baden se eñ riepen se an mit tranē dat si bi der gracien die haer vāden here in hare passie ghegeuē was hem niet en wolde laten steruē voer dat si mit berouwe ghiechtet hadden eñ mitten heilighē sacramente bewaert warē Tot welcke ghebet die heilighe maget goedertierlic cōsente gaf wāt doe alle die āder v̇drōcken eñ vergaen waren so dreuē si drie dage lanc op plancken in die golghē vander se Eñ ten laetstē doe hare leden vā colde ghestoruen waren soe quamen si ouermits verdiente vā den heyligher heilighe vutuercoren maghet sinte barbara totten oeuer vāder zee Eñ si von den daer zōmighe vischers den si verteldē van die vrese eñ van den arbeide die si ghe leden hadden eñ baden hē oetmoedelic dz si om die liefte vā sinte barbara hē te hulpe comē woldē Ende si seiden oec dat si dz ontfanghen hadden vā gode dat si vā de se ellendige leuē niet en solden scheidē si en waren eerste ghebiechtet eñ hadden ontfanghen dat ghebenedide licham ons heren iesu christi Eñ dat ouermits verdiensten der heiligher vutuercorē maghet sinte barbara Doe dit die visschers ghehoort haddē so ghinghen si tot enē priester ende brochten hē mitten heilighē sacramēte to hem welcke priester biechte die twe voerseide mēschen mit groten berou eñ ontfinghē mit alre deuocien dat heilighe sacrament Eñ si beloefdē den here eñ beuolē hē seluen der reynre maget sinte barbara eñ gauen rechteuoert harē gheest End v̇uolden doer sinte barbarē verdiensten dat sinte iohānes secht Salich zijn si die indē here steruen.

Exempel

INder stad vā colen in der minrebruder kercke so gheuielt op enen dach doe mē hielt die feste vā die passie der heiligher maghet sinte barbara dat dz volcke dat daer to kercken quā eñ grote offerhāde daer doen solde eñ missen eñ ghetide vā den dage eñ oec sermoenē alst ghewoenlic was iaerlix in der seluer kerckē horē solde Eñ o leyder doe daer godes kinder vergadert waren so was daer oeck een onder sathanas die duuel want een rybaut stont daer indē weghe die vā den ghetale was der gheenre die valsch ende quaet spraken Ende die hare oren stoppen als dat serpēt Dese en wolde nyemant horen op dat hij

goet hadde moghen doen mer hi brachte
voert een stēme vā blasphemie eñ seyde to
den volcke Het waer beter dat ghi mi dese
offerhande ghaeft dā uwer sanctine bar-
bara wāt die miraculē de vā haer gesecht
zijn die zijn recht also waer alst is dz ic hier
nu doot legghe Welcker stēme die here en
liet niet onghewroken Tot wien die pro
phete secht. Du sultste laten vergaen alle
die ghene die loghentale spreken wāt dye
mānen die gherne der mēschen bloet stor-
ten eñ vol bedrochs zijn en sullē niet lāghe
leuen Eñ siet zōder merrē wort ouermits
die wrake gods zijn mes in zijn eyghē her
te ghesteken Eñ daer si dat alle saghē dye
daer teghēwordich warē soe viel hi doot
daer neder wāt die here heeft sine barm-
herticheit ghedocht in dien dat hi die hey
lighe maghet barbara gheeert heft Ende
die blasphemie die teghens sine waerheit
tot sinte barbara ghesprokē was soe gru
welick ghewroke heeft.

Exempel.

TE machelen in brabant daer des hei
lighen martelaer sinte rombouts li
chaem lecht begrauē Dese martelaer was
een aertsche bisco Eñ daer ist gesciet dz op
sinte barbarē auōt menigherhande men-
schen waren in een herberghe daer si on-
derlinghe vā so groter maghet vertelden
also dat zōmighe vā hem wolden haer ter
eren des daghes zōder vleysch wesen Eñ
zōmighe ander vut meerre deuocie woldē
daer toe vasten. wāt si haddē wel vstaen
vut der heiligher maget historie dz so wie
iaerlix haer passie deuotelic ghedachtē dz
hi sonder biechte eñ sonder sacramēt nyet
sterven solde Doe die waert vāden huyse
dit hoorde so sprac hi oowijslic aldus Ick
hebbe enē goeden capoen doen bradē dar
ick of eten sal eñ ic sal sien of ic mijn biech-
te niet so wel spreken en sal eñ dat heylige
sacrament ōtfanghē eer ic sterue also wel
als ghi Dese waert ghinc des seluē dages
des auōts ghesont te bedde eñ des anderē
dages is hi doot op zijn bedde gheuondē

Exempel

EEn goet eñ deuoet mēsche was die
oec vā goeder comsten was eñ had-
de die heilighe maghet sinte barbara son-
derlinghe lief eñ plach se te eren mit dat hi
harē auōt mit gebed plach te vasten ende
harē dach langhe tijt alte seer festelic ghe-
uiert Het gheuiel tot eenre tijt doe dese mē
sche mit vele ghesellen in ene thauerne sat
daer si vut siluere vaten droncken Eñ doe
mē die vaten opnam so seide die waert dz
hi enē nap verloren hadde Eñ hi sloet zijn
doze end en liet daer niemāt vutgaen tot
dat hi se al besocht hadde Ende doe daer i
die tauerne groet gheruft was opgestaen
so stack die dief dē nap in des goede mās
sack Eñ do hi hem hadde laten besoecken
so spranck hi voer onsculdich vut die doze
Ten laetsten wort die goede mēsche voer
sculdich anghetast eñ voer dz gerichte ge-
bracht eñ als een dief ghehāghen Hier om
so waren sine vrienden eñ alle die āder se-
re bedruct datmē dat niet te volle spreken
solde moghen Des auōts doe die varckē
ter herberghe liepen ende si voerbi die gal-
ghe liepen eñ hem die hierders volgheden
ende der galghen ghenaecten soe riep dye
goede mensche die daer ghehāghen was
eñ seide Comet eñ doet mi vāder ghalghe
want ick leue Doe voercondichden dit de

hierders in die stadt ende tot dese bootsca
pe so liep groot ende cleyn Eñ sonderlighe
sine vrienden eñ sine maghen ende si von-
den hem als voer ghesecht is leuende Eñ
doe si hem vraechden hoe dat wesen moch
te so antworde hi hem daer hi an die ghal
ghe hinck eñ seide Ic en mach niet steruen
wãt die gloriose maget sinte barbara die
holt mi eñ mit hare heilighe hãden so on-
derstaet si mi End doe hy mit cõsente des
richters vã die galghe ghedaen was so v̇-
telde hi twe dinghen Dat eerste was hoe
dat hi sinte barbara zõderlinghe op haren
festdage te eren plach Dat ãder was dat
hi onsculdelic ghehãghen was Eñ dz dye
ghene die dat gheprocuriert hadde solde
steruẽ enen quaden doot binnen den iare.
Ende do hi wat gheghetẽ hadde so wort
hi ghestarct eñ ghinc te huus eñ leefde dar
na langhe tijt end was tot sinte barbara
deuoter dan hi te vorens hadde gheweest
Cortelick hier nae so gheuielt dat die bose
dief daer voer of ghesecht is om enen doot
slach dẽ hi gedaen hadde geuãghen was
eñ sterf enen scãdeliken doot Eñ hi leet ho
dat hi dẽ nap in des voerseiden mensches
sack ghesteken hadde.

¶ Exempel

HEt was een coopman die mit sinen
ghesellen te scepe ghinc om ouer die
zee te varen Dese coepman doe hi een wi
le tijts gheuaren hadde so stont hi haeste
lick ende onbehoedelick op ende viel vten
scepe. Sijn ghesellen saghen dit mer wãt
si hem nyet helpen en mochten soe voeren
si eerste voert sonder hope dat si hem nũ-
mermeer sien en solden Ende siet een won-
derlick dinck ende hoe dat cristus goeder-
tierenheit te louen is eñ oeck de maget sin
te barbara sine vutuercorẽ bruut wien dz
dese mã iaerlix een dienste plach te doen.
Dese heylighe maghet quã desen man in
der groter vresen te hulpe eñ hielt bẽ bouẽ
dat water dat bouen naturẽ was tot der
tijt toe dat daer een scip mit volcke quam
gheuarẽ die hẽ in dese grote noot hoordẽ
sinte barbare anroepen Eñ si hadden õt-
fermen ouer hem eñ leiden haer scip an mz
haeste eñ namen eñ hielden hẽ al ghesont
daer in eñ voeren so mit voerspoede voert
eñ quamen mit sinte barbarẽ hulpe eer in
die hauen dã dat scip daer hi vut gheuallẽ
was Eñ hi seide gode lof eñ sinte barbare
eñ dancte dẽ ghenẽ die hem verlost hadde
end ghinck so vuten scepe Ende doe hi op
dz oeuer quã so en vãt hi zijn scip niet mer
doe hi daer stõt eñ nerstelic õme sach oft hi
zijn scip yet sien mochte so quã dz scip rech
teuoert in die hauen eñ hi kende dz zijn sel
ues scip was Eñ doe was daer een die to
sine ghesellẽ sprac Siet ic sie õsen ghesellе
die wi meendẽ dz in die zee v̇drõcken was
Die ãder seide hi en ist niet mer een zijns
ghelijc Eñ die ãder seide seker hi ist Eñ do
si op tlanc warẽ end zõder twifel saghẽ dz
hijt was so vraechdẽ si hoe dz hi so anxte
like vrese ontgaen mochte also si meendẽ
dat si zõder twijfel vã die goluẽ vãder zee
v̇slondẽ waren Hi antworde hẽ end seide
hem Van vele iaren soe hebbe ick die ghe-
woenten ghehadt dat ick sinte barbaren
auõt plach te vasten eñ harẽ dach te vye-
ren festelic nae mine macht end ick betrou
wen in hare verdensten hadde dat ick vã
desen leuẽ niet scheiden en solde sonder die
sacramẽten der heiliger kerckẽ eñ mijn sie

le alsoe gode beuelē sal Daer na vertelden hi hem hoe dat hi mit sinte barbarē hulpe vā anderen scipluden vā die goluen vāder zee verlost was die hē vut toghen in haer scip eñ setten hē op dat lāt als si sien mochten all ghesont Dese coopman die gaf hē nae dese meer tot sinte barbara te dyenen dā hi ye te vorens ghedaen hadde.

C

IN affriken te colen die celestijn hiete sinte crispina martelaerster dach die in dyoclesiaens eñ maximiaens tiden onder auolijn dē richter onthoeft wort

¶ Opten seluē dach in ytalien sinte dalmacius martelaers dach

¶ Te trier sinte nycerius biscops dach een mā vol alre heilicheit.

D

IN licien sinte nycolaus biscop van mirrea dach een mā van groter heylicheit. Eñ hi sterf indē iare ons herē ccc. ende lviij

¶ In affrikē der heiligher ioncfrouwen dach dyonisia datiua leoncia Eñ noch vele ander. ꝛc.

Die legende vā sinte nycolaus

NIcolaus was gheborē in der stede patria vā rijcken eñ heilighen olders Sijn vader hyete epiphanus eñ zijn moeder iohanna Doe dese luden in hare ioncheit dit kint ghewonnen hadden soe leefden si voert meer in suuerheit eñ in heilighē leuen. Opten eersten dach doe dat kint sinte nycolaus solde baden so stōt hi al recht op int becken eñ bouen dit so en soech hi mer enswerf die borsten zijnre moeder des woensdages ende des vridages inder weke. Eñ doe hij een iōghelinc was so scuwede hi alle die āder iōghelinghelinghē kintscheit eñ ghinck al toes ter kercken eñ soe wat hi daer vstaen mochte vāder heyligher scrifturē dat ont hielt hi dat Ende doe zijn vader eñ moed doot warē so peynsde hi hoe hi dat grote goet dat hē ghebleuē was betreckē mochte niet toter eren der werelt mer tot gods loue. Eñ doe was een vā sine ghebuerē die drie dochterē hadde eñ maechdē warē eñ hi dwanc se dz si int bordeel soldē gaen sitten om sine armoede. om dat hi leuē solde mitten onscamelen loen dat si alle dage winen solden Doe dat sinte nycolaus vernam so vresde hi vāder sundē end hi wāt een comp golts in enē doeck ende hi werp hē bi nachte doer een veynster in sine huyse Eñ doe die man vroe opstont so vant hi die clompe golts eñ hi dancte gode eñ beriet sine oltste dochter daer mede Niet langhe dacf nae so werp sinte nycolaus noch een clomp golts daer in End die man dye vant dat efter ende hi dācte gode seer grotelick Ende hi dachte dat hi voert meer solde waken op dat hi weten mochte wie dz die ghene was die sine armoede also voer sacch Eñ na luttel daghē so werp sinte nycolaus in dat huus een cloet golts die twee werf meerder was Eñ mittē cloppē van den golde so ōtspranc die man eñ liep nae sinte nycolaus die voerliep eñ sprack hē aldus aen Ontbeide een luttel ende ōtlopet mi niet Ende aldus liep hi haestelic na eñ bekende dat hi nycolaus was Eñ hi vyel altehāt ter eerden eñ wolde sine voetē cussen. eñ hi en wolde dz niet liden mer hi dede hē gelouē dz hi dz niet seggen solde also

langhe als hi leefde Eñ hier na als die bis-
cop vā mirrea doot was so v̄gaderdē daz
vele biscopen dat si daer weder enē biscop
maecken solden Eñ onder hē ludē so was
een biscop vā groter macht eñ haerder al-
re kyesen was in sine macht End̄ als hi se
alle hadde vermaent dat si vasten eñ bid-
den solden so hoorde hi in die nacht een stē
me die hē seyde dat hi te metten tijde voer
die kerck doze staen solde eñ den hij eerste
saghe ter kercken comē die nycolaus hiete
dz hi hem consacrieren solde in een biscope
Dit so openbaerde hi dē anderē biscopen
eñ hiete hē dat si alle in bedinghe zijn sol-
den eñ hi solde wachten voer die kerc doze
Siet wōder te metten tijde so stōt nycola
us op voer alle die ander als vā gode ghe-
sant Eñ die biscop begreep hem eñ seyde.
Hoe is dijn name Eñ nicolaus die vol sim
pelheyde was als een duue sloech zijn ho-
uet neder eñ seide Nicolaus Eñ die biscop
leyde hē in die kercke end̄ sette hem in des
biscops setel al wast hem leet mer alsoe hi
voer dede so hielt hi hē in oetmoedicheyt
eñ in rypen seden Hij waecte mit bedinge
hi dede zijn lichaem ōder mit vasten eñ hij
scuwede geselscap vā wiuē hi was otmoe
dich alle mēscen te ōtfanghē. nerste i spre-
ken. snel in beradē eñ wreet in te berispen
Mē leest in een cronike dz nicolaus ten ra
de vā Nycea was ¶ Exempel

Eenrehāde scipludē die in anxte wa-
ren te verdrēcken so begonden si op
enē dach al screyende te biddē. Nicolaus
gods knecht oft waer is dz wi vā di ghe-
hoort hebbē so moetē wi nu des ghewa-
re wordē Altehāt opēbaerde daer een sine
gelijckenisse eñ seide Siet ic bin hier wāt
ghi hebt mi gheroepen Eñ hi begonde hē
te helpē mit ryemen eñ mit bomen eñ mit
anderē instrumēten vāden scepe eñ tehāt
so hielt die storme op Eñ doe si tot sine ker
ke quamē so bekendē si hē sonder yemāts
bewijsen dē si nye ghesien en haddē Eñ si
dancten gode eñ hem van sine v̄lossinghe
Eñ hi seide dat dat hē ghesciede bi godes
ōtfermherticheit eñ om haer geloue ende
niet bi sine verdienstē.

¶ Op ene tijt soe was in sinte nycola⁹
lande alte groten hōgher also dat alle den
ludē ghebrac daer si of leuē solde. Eñ doe
nicola⁹ hoorde dat in die hauen scepē aen
ghecomē waren gheladen mit tarwe soe
ghinc hi tehant derwaert eñ hi badt den
scipludē dat si vut elckē scape wildē ghe-
hulpē hodert mudde coerns die verdoruē
vā hongher Eñ si seidē Vader wi en dor-
ren wāt wi moetēt leueren bi maten i d̄s
keisers scuerē also wi dz ōtfanghē hebbē
Eñ nicolaus seide hē Doet nu dat ick seg
eñ ic beloue v in gods craft dz ghij des nz
te min en sult hebbē daer ghi dat leueren
sult Doe si dit ghedaen haddē eñ die selue
mate geleuert haddē die si te alexandrien
ōtfinghē so seidē si tot des keisers hnechtē
dit wonder Eñ sinte nicolaus deelden dit
coern elc na zijnre noot also dat si bi mira
kel twe iaer ghenoech hadden bi te leuen
eñ oec ghenoech te sayen.

¶ Doe alle dz volc dē afgodē dienden so
oefende si voer alle āder godē een belde der
ōnutter dyane also seer also dz i sinte nico-
lus tijdē noch zōmige ludē diendē der on-
nutter dyane religien Eñ dat si onder een
bloeme die dyane gheconsacriert was ple
ghen noch te doen zommighe oefeninghē

vanden heidenē mer sinte nycolaus die v̄-
dreef die seden vut alle sine lāden end̄ dede
den boem ofhouwen Hier om so wort de
duuel teghēs hem vertoornt eñ hi maecte
olie die hiete mediacon die teghē die natu
re in water eñ in stenē brāt Eñ hi v̄schiep
hem in ghelijckenisse vā enē heilighē wij-
ue eñ hi quā te ghemoete zōmighe mānen
die in ene scepe voeren tot sinte nycolaus
eñ seide hē aldus Ic solde gherne mz v va-
ren tot sinte nycolaus mer ic en mach niet
daer om bid ic v dat ghi dese olie tot zijn-
re kercken draghet end̄ in mine ghehoech
nisse so saluet daer mede de wāden vā sine
sale Eñ altehāt so voer si wech End̄ siet si
saghē een ander sceepken mit eersame per
sonē eñ onder hē was een die sinte nycola
us alte ghelijc was Eñ hi seide hem aldus
Ay wat heeft v dat wijf ghesecht of wat
brachte si v Eñ si seidēt hem alle Eñ hi sey
de hem Dit is die vuyle dyana Eñ om dz
ghi proeuē moghet dat ic waer segge soe
werpet die olie in die see Eñ doe si die olie
in die see gheworpen hadden so wort een
groot vuer teghē die natuer in die see lan-
ghe barnēde Eñ doe si tot sinte nycolaus
quamē so seidē si Waerlick du biste die ōs
in die see openbaerste eñ verloste ons van
dyane verradenisse. ¶ In dien tijdē soe
was eenrehāde volck dat teghēs dat key
serrijc vā romen street Eñ die keiser sande
drie princen teghēs hem. dat was neopa
cianus vrsus eñ appollo Eñ si quamen an
in die hauen vā adria ouermits dē wijnt
die hem contrari was Eñ sinte nycolaus
node se ten eten mit hē ōme dat hi wolde
dat si haer volc verbiedē soldē te rouen dz
si te doen pleghen in iaer mercten Hier en
binnen dz sinte nycolaus hier niet en was
so was daer die baeliu ghemiedet mz ghel
de ende hadde beuolen drie onschuldighe
ridders te onthoefden Als dat sinte nyco
laus hoorde so bad hi die drie princen dat
si haestelic daer mit hem gaen solden End̄
doe si tot die stede quamen daer mē se ōt
hoefden solde so vant hi se knyelende ende
hare oghen verbonden end̄ den hancman
dat sweert hebben ghetoghen bouen ha-
re hoefden Ende nycolaus wort verwer-
met mit toorne ende liep teghen den hāc-
man ende benam hem dat sweert vut si-
ne handen Ende hi ontbant die onsculdi-
ghe ende leyde se mit hem ghesont ende hi
ghinck snellick tot des richters huns end̄
hi stack mit crafte op die doren die ghesso
ten waren Ende die richter quam altehāt
teghens hem eñ gruete hem Ende nyco-
laus veronwaerde dat eñ seide tot hē Go
d̄s vyāt breker der wet ho dorfste voer on
se oghē comen Eñ du wetes dat du ald9
groten misdaet hebste gedaen End̄ als hi
hē seer versprokē hadde so ontfinck hij hē
tot penitēcie om der princē bede Des key
sers princen ōtfinghē van hē die benedixi
eñ voerē harē wech eñ sonder bloetstortin
ghe so deden si die viāden onder Eñ doe si
weder quamē so wordē si grotelic van dē
keiser ōtfanghē Mer zōmighe benijdē de-
ser princen eerlicheit eñ mit ghelde eñ mit
bede so vercreghē si an des keysers richter
dat hi se voer den keyser wroeghen solde
van groter misdaet. Ende als die richter
dit dē keiseiser ghesecht hadde so wort hij
tornich eñ beual datmē se indē karcker lig
ghen solde Eñ sonder enich vraghē beual
hi se te dodē binen dier nacht Eñ doe hem

die waerheit dit ghesecht hadde so schoer den si haer cleder eñ begōden bitterlick te suchtē Do ghedochte die een vā dzien dat was neopatianus hoe sinte nycolaus die dzie onsculdige ridders verloste eñ hij riep hē dat si hē aanroepen solden Doe si in bedinghe warē binnē dier nacht so opēbaer de sinte nycolaus cōstantino dē keiser endē seyde Waer bi hebstu die princen aldus onrechtelic gheuāghen eñ gheordelt totē doot zōder misdaet . staet hastelic op ende laetse gaen eñ en doetstu des niet so bidd it god dat hi enē strijt toebzenghe daer dz du in vallen sultste eñ die beesten sullen di eten Die keiser seide Wie bistu de bi nacht te in mijn pallaes comste eñ dit dōzres to mi spzeken Eñ hi seide Ick bin nycolaus die biscop vāder stat mirrea Eñ hi vaerde den richter oec in een visioen endē seyde Verlozen vā sinne eñ van herten waerom hebstu cōsente ghegeuē in der onsculdigez princeñ doot tehāt haestc di eñ doetse ontlossen Eñ doetstu dat niet so sal dijn licha me vol wozmē wozden eñ dijn huus dat sal te maal te scāde wozden Ende hi seyde weder Wie bistu die ons aldus dzeghes Eñ hi seide Weet dat ic bin nycolaus biscop vā mirrea Doe die keiser eñ die richter ontwaecten so seidē si die ene totte ander haer visioen Ende si sanden altehant om die geuāghen Eñ die keyser seide hem Wat touerien toondi dat ghi ons mit al dulsaenighe dzomē bespot Eñ si ātwozdē hē dat si ghene touenaers en warē eñ dat si den doot niet verdient en haddē Eñ die keyser seide hē Kendi enē man die nycolaus hyet Eñ doe si sinē name hoozdē so staken si hare hāden ten hemel waert endē si baden gode dat hi se om sinte nycolaus v dienste verlossen wolde Eñ doe die keyser alle zijn leuen eñ alle sine miracule van hē ghehoozt haddē so seide hi Gaet eñ danct gode die v verlost heeft mit zijnre bedighe eñ brenghet hē wat vanden onsen eñ bidt hē dat hi mi niet meer en dreighe mer dat hi god bidde voer mij eñ voer mijn rijcke Na luttel daghē so quamē dese drie princen tot sinte nycolaus endē vylen voer sine voeten eñ seiden Du bistc waerlic godes knecht eñ cristus liefhebber Eñ doe si hem dat alle gesecht haddē soe hiet hi sine handen ten hemelwaert eñ hi danckte god grotelick Eñ hi leerde die princen wel eñ sande se te lande waert Doe hē onse here halen wolde so badt hi gode dat hi hem zijn engelen senden wolde endē hi hielt zijn houet nederwaert eñ hi sach die engelē to hē comen Eñ als hi de psalm ghesecht hadde Here ic hope in di . tot Jn dinē handen bele ic minē gheest . so gaf hi sinē gheeste Jn dē iare ōs heren driehōdert eñ xliij . Ende mē hoozde daer hemelsce soete sanc Eñ do die heylighe vader eñ bischop Nycolaus begrauen was in ene tumbe ghemaect van marmor stene soe vloeyede tot sinen hoefde ene fonteine vā olie . eñ tot sine voeten ene fontepne van water Ende tot huden des daghes soe vloeyet vut sine leden olie die crafte heuet teghens vele crancheiden . Ende nae hem so quā een groot nā die nochtans verdzeuē wozt van quaden bosen menschen Ende doe dese verdzeuen was soe en en vloeyde die olie niet vut sinen graue Eñ doe hi weder ghehaelt was so vloeyde die olie weder Na vele tijts soe verdozuē die turcken de stat vā mirrea en

de xlviij. ridderen van barrea voeren der-
waert eñ vier monicken toonden hem sin-
te nycolaus tumbe eñ deden se op eñ von-
den sine ghebeente vlotēde in olie eñ voer-
den se eerlick te barrea waert Int iaer on-
les heren dusent eñ lxxvij.

Exempel

EEn man ontleende ghelt vā enē
iode eñ swoer hem op sinte nyco
laus altare om dat hi āders ghe
ne borghen en hadde dat hi hē dat weder
gheuē solde alsoe vroe als hi mochte End
om dat hi dat langhe hielt so eyschede dat
die iode Eñ die kersten seide dat hi hem dz
weder ghegeuē hadde Doe riep hē de iode
te gherichte eñ men wijsde dat hi sweren
moste Eñ die kerstē brachte mit hem enē
holen stock die hi vol ghemalen galts ge-
daen hadde als of hi hē plach te besighen
Eñ doe hi den eet doen solde soe gaf hi dē
iode den stock te holden Eñ die kerstē die
swoer dat hi den iode meer ghegeuē had
de dā hi hē sculdich was Doe hi geswo-
ren hadde doe eyschede hij sinē stoc weder
Eñ die iode die dese scalcheit niet en wiste
ghaf hē den stoc weder Doe dese mā dye
bedriechnisse had gedaen eñ weder keerde
so viel hi neder ter eerden op ene sceidighe
van enen weghe vā grotē vake Ende een
waghē die sere quā gheuaren dode hē en-
brack den stock die vol golts was eñ dat
golt storte vut Doe dit die iode hoorden
so quam hi haestelick derwaert Eñ do hi
dese boescheit sach eñ hem vele luden riedē
dat hi dat golt nemē solde eñ hij dat nz en
wolde ten waer dat hi die daer doot was
bi sinte nycolaus verdienste verrese eñ sey
de dat hi hē solde doen dopē waer dat dz
dat gheschiede eñ wolde kersten worden
Eñ die daer doot was stont altehāt op eñ
die iode wort gedopet in cristus name.

Exempel.

EEn iode sach die grote craft vā sint
nycolaus in te doen miraculen ende
hi dede maken zijn beelde end sette dat in
zijn huus Eñ als hi erghēs verre vā huus
reysden so beual hi hem alle zijn goet mit
dreyghinghe eñ seyde dese woordē of des
ghelijcs. Siet nycolaus ick beuele v alle
mijn goet te bewaren end ist dat ghi dit
nyet wel en bewaert so sal ick grote wra
ke nemen vā v mit slaghen eñ mit gheysse
len. Eñ op ene tijt doe die iode eweth ge
uaren was so quamē die dieuē eñ namen
alle dat dat daer was eñ lieten allene daer
dat beelde. Doe die iode quā ende sach dz
hi beroeft was so sprack hi dat beelde toe
mit dese woorden of dier ghelijcke. Heer
nycolaus en sette ick v nyet in mijn huus
dat ghi mijn ghoet bewaren solt vanden
dieuen. waer bi wolt ghi dit doen waer
om en verboot ghi die dyeuē niet Hierom
so suldi grote tormenten liden eñ ghi sult
dat ontgheldē voer die dyeuen Eñ aldus
so sal ick mijne scade verhalen in dine tor-
menten eñ in dine slaghen Aldus so greep
die iode dat beelde eñ sloech dat seer wre-
delick Dit is wōder eñ seer te verwōderē
daer die dieuē dat goet deelden dat si ghe
stolen hadden so opēbaerde hē sinte nyco-
laus dit in deser maniere sprekende Waer
om bin ic om uwen wille aldus sere gesla-
ghen eñ ghegheysselt eñ waer om heb ick
aldus vele tormenten gheleden. siet ho dz
mijn lichaem ghehandelt is. siet hoe roet
dattet is vā bloede Gaet eñ gheft snellike

al weder dat ghi ghenomē hebt of godes
wrake sal op v comen also dat v mis daet
sal gheopēbaert worden eñ elc vā v luden
sal worden ghehāghen Wie bistu seidē si
die ons alduse nighe dinghē segste Ende
hi seide Ic bin nycolaus ieslus cristi9 knecht
te den die iode om zijn goet dat ghij alduse
ghenomē hebt aldus wredeliike heft ghe-
ghepselt Eñ si wordē veruaert eñ quamē
totten iode eñ seidē hē dit miracule Eñ hij
seide wat hi dē beelde hadde gedaen. ende
si gauen hē dat alle weder Eñ dye dieuen
quamen aldus tot gherechticheyt. eñ dye
iode ōrtuñk dat kerstē gheloue.

¶ Exempel.

Een man vierde alle iaer grotelic sin
te nycolaus feeste om zijns kints wil
le dat ter scolen ghinc Tot eenre tijt so be-
reyde des kijnts vader ene grote worscap
eñ node vele clerckē Eñ die duuel quā voz
die doze in eens pellegrims habite eñ bat
een almisse Die vader beual haestelic sinē
kinde dat hi dē pelgrim een almisse gheuē
solde Dit kint haeste hē eñ hi en vāt dē pe
legrim niet mer hi volghede hē nae. Ende
als dat kint gecomē was tot ene weghe-
schepdinghe so begreep die duuel dat kint
eñ worchde dat Doe dat die vader hoord
so suchte hi seer eñ nam dat lichaem eñ lei
de dat in ene camer eñ begonde van rou-
wen te roepen eñ te seggē Soete kint ho
ilt mit di. sinte nycola9 is dit dat loen vā
der eren die ic di langhe hebbe gedaen Eñ
doe hi dat eñ des ghelijc seide so ontwaec
te dat kint als vā enē slape eñ ondede zijn
oghē endē stont op.

¶ Exempel

Een edel mā badt sinte nycolaus dat
hi hem enē sone verweruen wolde vā go-
de ende hi beloefde dat hi dat kint tot zijn
re kerck in bringhen solde eñ enen gulden
nap offeren solde Aldus so wort die sone
ghebozen eñ opgheuoedet eñ hij dede den
nap maecken. Eñ om dat hē die nap wel
ghenoechde so behielt hi den tot zijnre be
hoef eñ dede enē anderen maken die so ve
le weert was Eñ doe si mit sceepen voeren
tot sinte nycolaus kercke so hiete die vad
den sone dat hi hē water brachte in dē nap
pe die hi erste dede maken Eñ doe dat kit
scheppē solde so vielt mitten nappe in die
zee eñ voer wech Ende zijn vader beere d
hem bitterlic mer hi dede sine belofte. Eñ
doe hi tot sinte nycolaus altare quā eñ hi
den anderē nap offerde so viel hi vāden al-
tare als ofmē hē daer of ghewozpē hadde
Ende doe hi hem opgheuen hadde endē
weder op den altare ghelet so wort hi ve-
le vorder daer ofghewozpen Eñ hi hiet hē
derde werf op ende sette hem opten altaer
ende hi wort derdewerf noch vorder daer
or ghewozpen Doe alle die ludē verwon-
derden vā dese grote wōder liet soe quam
daer dat kint ghans eñ ghesont eñ brach
te den eersten nap in sine hāden Eñ dz ghe
schiede voer hem allen. doe hi in die zee vpel
dz altehāt sint nicola9 daer was eñ behielt
dz onghequetst Eñ alds wort die vad bli-
eñofferde se beide sinte nycolaus

¶ Exempel

Een rijck mā hadde een kint bi sinte
nicolaus ydienste eñ dat kint hyete
hi adeodatus. dat is vā gode ghegheuen
Dese mā maecte sinte nycolaus een capelle
in zijn huus ende vierde alle iare zijn feeste
grotelick Ende dese stadt was ghelicht

bi der sarracenē lande Aldus wort gheuā
ghen adeodatus ende hi wort een dienste
vā harē conick gheset Ten anderē iare do
zijn vader sinte nicolaus feste vierde ende
dat kint voer dē conic stont eñ hielt enen
guldē nap doe ghedochte hi sine ghenan-
ghenisse eñ zijns vad's eñ moeders rouwe
eñ der blijscap die mē hadde in zijn vad's
huus op dien dach eñ hi beghonde lude te
suchten Eñ doe die conic mit dreighē hem
hadde doe doen segghē waer om hi such-
te so seide die coninc So wat v nycolaus
doet so sultstu hier mit ōs woenē Eñ alte-
hāt so quā daer een grote wijnt eñ bestiet
dat huus Eñ dit kint wort op ghenomen
mitten nap end' wort gheuoert voer dye
kercdore daer zijn vader end' moeder feste
hielden eñ si wordē alle seer verblijt Noch
tans so leestmē op ene ander stede dat dye
ionghelinc was vā normādien Eñ doe hi
ouer see voer so wort hi vā die soldaen ge
uāghen end' hi dede hē dicke voer hē slaen
Eñ doe men hē op sinte nycolaꝰ dach sere
sloech eñ men hē hielt in ene karcker ende
hi droeuich wort om sine verliesinghe vā
den weeldē die hi doe plach te hebben soe
wort hi slapende Eñ doe hi ōtspranck soe
vant hi hem seluen in zijn vaders capelle.

Ancelmus aersche biscop van cantel
berghe eñ der enghelscen hierde heyl ende
ewighe benedixie inden here.

E

Te alexandrien sinte agathon mar-
telaers dach die onder decio dē key-
ser onthoeft wort.

Opten seluē dach sinte sara der heili-
gher ioncfrouwen.

Item sinte andries apostels dach

F

Die ontfanghenisse van onser lieuer
vrouwen der moeder cristi marie
Te romē sinte euticianꝰ paeus dach Dese
regierde die kercke een iaer eñ wort onder
aureliaen dē keiser ghemarteliet.
Te crier sinte eucharius martelaers dach
dese was die erste biscop eñ een vā de lxxij
discipulē ons herē.

Die historie vā onser vrouwen ōtfan
ghenisse.

Die ontfanghenisse der moeder
moeder cristi eñ maget marie
alre liefste brued's moet uwe
liefte mi vtellende. Inder
tijt dat gode behaechde dz engelsce volck
te corrigerē vā harē quade eñ sterckeliker
ōder te doen sinē denste so dede hi dz selue
lāt ōder al vechtēde Wilhelm die hertoge
vā noerweghē welcke wilhelm wort co-
ninc ouer engelāt eñ vermaecte bet die ere
doer alle der kerckē wardicheit mz de craf
te gods eñ zijnre wijscheit Welcs werck
die goede meninghe de duuel was benidē
de viāt alre goeder dinghē eñ pijnde hem
dicwijle te wederstaen sine voerspoeden
Als nu mit bedriechnisse zijns ghesindes
Als nu mit twiste der vreemder ludē mer
die here beschermde hē Ende die coninck
hem ontsiende ende glorificierēde so wort
die bose gheeste te nyet ghedaen Mer als
dat hoorden dat volck vā deenmerckē dat
dat enghelant onder gheworpē was den
noormānen soe namen si dat swaerlick in
onwaerde dat si beroeft waren als vā ha
re erflike rechten Ende si bereyden wape-
nen ende voechden tot hem vergaderinge

der scepen op dat si tot hem quamē eñ be rouē mochten vādē lande dat hem vā go de ghegheuen was Dat vernam die wise coninck willem eñ gheboet alsmen eender hāde gheestelijcke abt des cloesters remē ciētis Eñ hiwort ghesent iu denemercken op dat hi die waerheit vernemē solde Doe hi dat ghedaen hadde begheerdi we der tot enghelāt to trecken eñ ghinc in de zee Eñ als hi een groet deel mit voerspoet ouer gheleden had soe stōt daer een storm op mit winde eñ reghen an allen siden. Mer doe die scipluden vermoyt waren eñ niet meer wederstaen en mochten eñ dye seylen ghebrokē waren eñ die touwen ne der vielen Doe verlorē si die hope der salic heyt eñ mischoepten van salicheden der li uen of lichamen eñ beuolen haren scepper mit groten roepē alleen den deñ roeke oft achtsomheyt der sielen. Doe aenriepen si deuotelic die alresalichste moeder godes maria als een toevlucht der onsaligher eñ een hope der mistroester.

¶ Eñ sich si sien haestelic een man van eersamen habijc verciert mit een bisschop pen casuffel als onder dat water bidē scepe comen die tot elsmūden abt seyde eñ begā hē mit aldustanighē woerdē te v̄soeken. Wiltu ōtghaen den anxt der zee eñ geson delitken to lande comen Hi ātwoerde dat hi des begheerde mit alre herten. Doe sey de hi. Du salt weten dat ic vā ōser vron wen die moeder godes marie die du soete lick aenriepest tot di ghesent ben eñ ist dat tu ghehoersaem willte zijn mijn woerden soe salstu ghesont eñ weluarende onrgaē der teghenwoerdigher vresen der zee. Eñ hi gheloefde hem to hant dat hi hem in al len dinghen ghehoersaem solde zijn moch te hi ontghaen die vreesen der zee

¶ Hi seyde gheloeft gode eñ my datstu feestelijcken sals vieren ende predicken to vieren den dach der ontfanghenisse eñ der sceppinghe der moeder cristi. Eñ die zeer wise man antwoerde In wat daghe sel men die feest holden. Hi seyde op die seste yde van december Die abt seyde wat offi cium sal die karck holden inden heylighē dyenste. Hi seyde hem weder omme Men sal singhen alle die officien diemen singhet in haerder gheboerten. Dese salmen seg ghen in haerre ontfanckenissen wtgheno men datmen den naem van haerre gheboerte verwandelen sal inden naem haerder ontfanghenissen. Doe hi dit gesecht had de voer hi van daer ende die storm verghic eñ het wort claer weder.

¶ Dese abt quā te lande eñ die dinghē die hi ghehoert hadde opēbaerde hi o uer al waer hi mocht. ¶ Eñ wij alder liefste broeders laet ōs vierē dese hoechtijt op dat wij gheloēt moghē wordē vā harē lieuē soen mitten ewighen loen eñ seylen moghen in die hauen des ewighen salich heydes. Amen.

¶ Exempel.

DEse eerwaerdige hoechtijt ende feeste worde efter noch anders verclaert in een ander manier Wāt in karolus des co ninghes tiden van vranckerijc was daer een eenrehāde clerck eñ diaeck inder brode ren oerden des coninges van sagarien lief hebbende hertelijck die moeder godes eñ naernstich te singhen hoer ghetiden. Hij wolde huwelijcken mit raeden van sinen

olders an een schoen iōcfrouwe Eñ do hij eens dages doe die misse gedaen was vā den priester ōtfanghen hadde die bruloft-like benedixie doe ghedochte hi dat hi des dages die ghetidē der saliger maghet ma rie niet gheholdē en hadde na sine sine ghe woente Doe dede hi se all vut die kercke gaen eñ hi sande die bruut te huus end' hi bleef allene bi den altare Eñ doe hi allene las die ghetidē eñ segghē solde die antiffe ne Quā pulchra es Dat is Hoe schone eñ hoe v̄ciert biste mijn vriendinne Doe so opēbaerde hē onse vrouwe mit twe enge len die hare rechterhāt hieldē eñ hare luch terhāt eñ seyde hē Ist dat ick schone bi eñ verciert waer om so laetste mi dā eñ neem ste een āder bruut Eñ bin ick niet schonre dā si Eñ bin ic niet die alre schoonste hebt ghi oec also schone ye ghesien Eñ hi seyde haer O vrouwe mijn uwe schoenheit die gaet bouē alle schoenheiden. du biste ver heuen bouen die choren der enghelen Du biste opuerheuē bouen die hemelen der he-melen Hierom wat wiltstu dat ic doe Eñ si seide hē Ist dat du lates om mi die vley scelike bruut daer du wiltste an cleuen soe sultstu mi tot een bruut hebben in hemel-rijcke Eñ ist dat du iaerlix vierste die feste mijnre ōtfanghenisse eñ predickes te vye-ren so sultstu mit mi ghecroont wordē in in dat ewighe rijck Do si dit gesecht had de so voer si ewech Eñ die clerck en wolde niet te huus kerē mer zōder raet zijnre ol-ders so ghinc hi heimelick in een abdie bu ten landes eñ wort verciert mit monicks habite Eñ nae corter tijt mit verdiensten der saliger maget maria die altoes eert eñ salich maect die ghene die se lief hebben so wort hi patriarche vā aquileye ende cele-brierde also lāghe als hi leefde eñ predicte te vyeren alle mēscen die ōtfanghenisse on ser lieuer vrouwen.

Een sermoen van dese eerwaerdighe hoechtijt onser lieuer trouwen.

Hier om en moet niemāt verdrie-ten haer feste te vyerē Want dat is te weten als in die heilige kerc gheuiert wort of gheeert haer gheboorte also sal oec gheeert of gheuiert wordē ha-re ontfanghenisse Wāt alsoe wel eer noet was haer gheboorte te holdē dē mensceli-ke gheslachte Alsoe wast oeck noot hare ontfanghenisse Wāt en waer si nyet ont fanghen si en waer niet gheborē. mit den ghebode gods so wort si ontfanghē ende gheborē Ist dan dat aenghesien wort die godlijcke redene so wort die ōtfanghenis-se meerder gheproeft dan hare gheboorte Wāt het was meerder dinc dz Adam vā gode ghescapē wort dā dat adams kinde ren vāder moed' geborē worden Hier om een ytlick prelate ofene eñ vyere nerstelick haer feste eeñ ghebiede se vā alle mēschen gheuiert te wordē wāt ist dz du se lief heb ste mit alre hertē so en wertstu nūmer ont set vā dine waerdicheit Die dinghē die ic segghe hebbe ick gheproeft eñ versocht in mi seluen Ende des moeten si hebbē te ma le schande die ontfinde die verblindet zijn mit dockerheyden der onwetenheyt ende versmaden te vieren alsoe groten eerwaer dighen dach ende alsoe verborghen sacra-mente Daer om want die ōtfanghenisse was ene vleychelijke vergaderinghe des mans eñ wijfs Hier om ist dz dē sottē n

en behaghet te vieren hoer ōtfanckenisse wāt si vreselic was nochtan moet hē lustē te vieren den dach eñ nacht haerre gheestelijcke ōtfanghenissen. eñ oec den tijt eñ vre al ist dat hi den menighē onbekent is indē welcken die scepper die siel verenichde mit haren reynē onbeulecten lichaem. welcke dach die berechter ōser lichaemen tot ōser salicheit ghemaect heeft eñ v̄coes eñ heylichde onder die ander daghē als dē eersten dach onser v̄lossinghe eñ salishedē wāt het is kennelic allen wijsen dat twee ōtfanckenissen zijn allen menschen als eē gheestelic eñ dander vleyschelic.

¶ Een in welcken ghesciet vleyschelike verghaderinghe des mās eñ wiues. Een ander in welckē die gheestelijcke nuwen godlicke siel wort dē lichaem toegeuoget ouermits werckinghe godes

¶ Ist dat sake dat niet en behaghet to vyeren vleyschelijcke ōtfanghenisse der lieuer moeder cristi nochtās moet hem genoghē te eren die gheestelicke verenighe van haerder sielen eñ lichaem. O hoe groet so is die dach in welcken ghescepen wort eñ gheheylicht die siel maria eñ ghesendt is totten alre heylichsten lichaem der waerdigher iōcfrouwē maria.

¶ Exempel.

NOch moeten si hem scamen die onsiēde die daer omme desen dach niet erē en willen om datse die heilighe karck niet en plach te vieren die ōtfanckenisse vā anderen heylighē wāt si en is niet te ghelikē bi nnderē heylighen in welckē god an nā menschelic vleysch Eñ die hi oeck verheuē heeft bouē die hemelen enghelen eñ archāgelen. Wāt al ist sake dattet niet gheghe uē en is anderē heylighē harē dach te eren dat si ōtfanghē worden nochtās ist haer ghegeuen vāden heylighen gheest die beter is eñ heyliger bouen allen anderen heilighen Eñ mit rechre salmēse vieren bouē anderē heylighen want alle ander heyligē van hoer ghesalicht wordē.

¶ Cristus wort ghesecht heylich der heiligē eñ dese heilighe der heyligē Wāt als die ouerste berechter der heyligē haer gaf die waerdicheyt dat si maget ōtfaen sold eñ maget barē selde eñ maget bliuē solde. soe ghaf hi haer oec die waerdicheyt datmen haer feesten vieren solde in die heylighe karck.

¶ Eñ wat solden wij hier op merren te vieren die feest des heren moeder wāt hare ōcfanckenisse is een linie der gheboertē cristi. Eñ daer omme singhen wij in den daghe voer die laudes in ghoeder manirē dat euangelie des boeckes der gheboertē eñ oeck lesen wijt inder missen.

HIer in verstaen te vieren die ōtfanghenisse des soens wāt die moeder eñ die zoen zijn niet verscepdē. ¶ Hier omme celebreren wij huden blidelijcken alle beyde hoer ontfanckenissen als gheestelijc eñ vleysschelic. op dat wij mit haren verdiēten eñ beden moghen verdienen te wordē wtghenomen van waerlicke sorghen eñ van allen sonden. eñ te worden gheleyt to der ewigher blischappen des paradises. Dat verleen ōs ihesus cristus die mit sinē vader eñ mitten heylighē gheest eñ mit sine moeder regneert inder ewigher glorien eñ blyschappen.

G

IN affriken der heylighē petrus suc-
cessor basinnus porphirius ende vr
banus.

¶ Opten seluen dach sinte cipriaen abt
een man van groter heylicheit

A

¶ Te romen ten weghe appia sinte
melchiaaes paeus dach. dese do hij
vier iaer die kercke gheregiert hadd̄ wort
hi mit die martelie ghecroont.

¶ In spaengen in die stat emerita passie
der heiligher maghet eulalie die onder da-
ciaen den richter mit menigherhande py
ne ghemartelie wort in haer xij iaer mz iu
lia haer ghesellīne. Eñ.

B

¶ Te romē ten weghe ardeatina sinte
damasus paeus dach Dese om bede van
sinte ieronim⁹ sette datmē na dz einde vā
elckē psalm gloria patri lesen sal Eñ.

C

¶ Te narboen sinte paulus cōfessoers
dach dē sinte paulus biscop ordinierde in
die selue stede die mit sinte paul⁹ die apos-
tel plach te predikē Eñ eynde zijn lenen in
spaengen mit ouerclare werckē

¶ In die stat emerita sinte hermogenes
donatus eñ noch ander xxij. martelaren
dach. Eñ noch vele.

D

IN cecilien in die stadt siracusaen sin
te lucien der heiligher iōcfrouwē eñ
martelaersters dach

¶ Opten seluen dach sinte Autbertus
confessoer ende bisschop van camerick.
Eñ noch vele meer ꝛc

¶ Die legende van sinte lucia

LUcia was een edele maghet van
gheslachte vuter stadt siracusa-
na Eñ doe si hoorde die nyeu ma
re vā sinte agatha lopen doer alle cecilien
so ghinc si tot harē graue mit euthicia ha
re moeder die vier iaer had ghedoghet der
vrouwē crācheit zōder opholden End̄ het
ghesciede dat mē doe in der missen las dat
euangeliū dat onse heer een wijf vā deser
siecten ghenas. Doe seyde lucia tot haer
moeder Gheloefstu datmē hier leset so ge
loue dat agatha altoes dē ghenē heeft te-
ghenwourdich om wes name si ghepas-
siet was End̄ ist dat du mit gheloue haer
graf ghenaeckes so sultstu altehāt ghene
sen Doe alle die luden wech ghinghen soe
bleef die moeder mit die dochter in bedin
ghe neuēs dat graf eñ lucia wort slapēde
Eñ si sach Agatha verciert mit duerbare
stenē eñ staen int middel der enghelen end̄
seide haer Suster mijn lucia maget goede
gheuoedet wat eyscestu vā mi dz du selue
dine moed̄ doen mughes wāt siet bi dijn
geloue is si ghenesen. Eñ lucia ōtwaecte
ende seyde tot haer moeder Moeder mijn
sich dubiste ghenesen Daer om soe bidde
ick di om haer die di mit hare bedinghen
ghenesen heeft dat du mi voert an nyet en
hietes bruut mer dat du mi totter echtsca-
pe gheuen soltste dat gheue den armē En-
de die moeder sede tot haer Luycke eerste
mijn oghen ende doet dan mitten goeden
wat du wiltste Eñ lucia seyde haer. Dat
du steruende gheues dat gheefstu om dat
du dat mit di niet draghen en moghes eñ
hier om so geue als du leues so sultstu des
loen hebben Eñ doe si ald⁹ wed̄ te huus
ghecomē waren so vercoftē si dagelix haer

ghoet eñ ghauēt den armē.

Exempel.

MEn leest doemē lucien ghoet deylden den armen soe quam haer brudegom eñ vernaemt eñ hi vraghedes der moeder wat des bedude Si ātwoerde behēdelijc dat zijn bruyt een beter schoen ghoet ghe-uōden had dat si tot haer behoef copē wil de. Dese dwaes meende dattet aert sche ghoeden waren eñ hi begā seluē haer ghoeden te vercopen.

Doe al hoer ghoet vercoft was ende den armen ghegheuē. soe toechse die bru deghom voer paschasio den richter eñ sey de dat si kerster waer eñ dede teghen des keysers wet. Doese paschasius wol de den afgoden doen offeren ātwoerde lu cia Gode is een ghenoechlijcke offerhan-de den armen te vanden eñ hem in noedē bi te staen Eñ om dat ic niet meer en heb be dat ic offeren mach soe gheue ic mi self hem te offerē. Paschasius seyde haer. De se woerden moghestu segghen enen sottē korsten die dijns ghelijck is mer te verghe ues segghestuut mi die der princē wet hol de Eñ lucia seyde hem du holdes dijn prin cen wet eñ ic sal mijns godes wet holden Du ōtfiest den prince eñ ic minē god. du en willest hem niet v̄thoernē eñ ic wil mi nen god lief hebbē. Daer omme doet dat di ghoet dūcke eñ ic en ōtfie des niet. Paschasius seyde Du hebbest dijn ghoet mit dinen peutiers ouer ghebrocht eñ spre kest als een hoer Lucia seyde hem Ic heb be mijn ghoet gheleyt in een seker stadt eñ die dat lichaem eñ herre besmettē en bekē de ic nie. Paschasius ātwoerde Wye zijn si die dat lichaem eñ therte besmette Lucia seyde Ghij zijt die dat hertt besmet die ra det den sielen haren scepper te laeten. mer die dat lichaem besmettē zijn die dese tijtli ke ghenoechte setten voer die ewighe bly schappen. Paschasius seyde Die woerdē sullen swigen alsmen teu slaghen coemt. Lucia seyde Godes woerden en moghen niet zwighen Paschasius seyde Bistu dan god. Lucia ātwoerde Ick ben gods deerne die ghesproken heeft aldus.

Als ghi staet voer die coninghen eñ voer die rechters en wilt dan niet voerpensen wat ghi spreken sult wāt ghi en zijt dan niet die daer spreket mer die gheest godes spreec in v. Paschasius seyde Soe is dan in dy die heylighe gheest. Lucia seyde hē Die suuerlick leuen zijn tempelen des hei lighen gheestes Paschasius seyde Ick sal dy doen leyden totten bordeel datmen dy daer vercrafte dattu den heylighen gheest velieses. Lucia seide Dat lichaem en wor det niet besmit ten si bider ghenoechtē d̄ herten. wāt doetstu mijn leuen vercraftē soe sal my die suuerheyt ghedubbelt wor den totter cronen want nemmermeer en salstu moghen minen wille tot consenten eñ mijn lichaē is bereit ter pinē.

Doe dede paschasius peutiers comē eñ seyde Nodet tot haer alle tvolck tot dz si storue. Doe si luciē slepē hieltse die heili ghe gheest vast staende dat si haer niet be roeren en conden noch en mochten. End̄ paschasius dede daer dusent mannen toe comen ende hi liet haer handen ende oock mede haer voeten binden. mer si en moch tense gheensins noch in gheender manirē beroeren Eñ hi dede doe an hoer metten dusent mannen vijftich paer ossen. mer

nochtan bleef lucia ouberoerlic Eñ pasca-
sius riep doe gokelaren dat si se soldē doen
roerē mit hare touernie mer men conde se
niet beroerē Doe seide pascasius wat tho
uernie is dit dat een iōcfrou npet en mach
wordē verpozzet vā dusent mānen lucia
seide Ten zijn gheen touernie mer dz zijn
cristus weldadē wāt waertt dat du daer
noch x dusent dades soe soltstu sien datmē
mi niet en solde moghē verpozrē Eñ pasca
sius meende datmē die touernie solde ver-
iaghen solde waert dat mē haer ouer go-
te mit olie eñ hi hiete se ouerghietē mz olie
Eñ doemē se oeck so niet verpozrē mochte
so wort hi seer vertoornt eñ hiete dat men
omtrent haer een groot vuer makē solde
eñ datmen se mit pick eñ mit herse eñ mit
heten smolte beghietē solde Eñ lucia seide
Jck hebbe vorste ghecreghē vā mijn mar-
telie om dat ic ofuemē sal dē ghenē de ghe
louen dē anxte der pallien eñ die nz ghelo-
uen haer verwiten Doe pascasius mendē
saghen dat hi in anxte was so stakē si een
swaert in sinte lucien kele eñ si en verloes
hier sprake niet men si seyde Jc seg vdat
den kerckē pays weder ghegeuē is want
maximian? is hudē doot eñ dyocletianus
is verdreuē Eñ als agatha mijn suster is
ghegeuē der stede vā cathenēse een behol-
derse also bin ic oec der stadt vā syracusa-
nen ghegeuē een voerbidster. Doe dit lu
cia seide so quamē daer knapē vā romē eñ
vinghen pascasiū ende voerden hē ghevā
ghen totten keiser wāt die keyser had ghe
hoort dat hi alle die lātscapē had bedroeft
Doe hi te romē quā eñ hi berlaecht eñ ver
wānen wort voer die senatorē so ōtwijl-
de mē hē zijn hoeft oyer die maghet lucia
en wort niet vporret vā der stede daer si
ghesteket was noch si en sterf niet voer dz
die priesterē quamē eñ gauē haer godes li-
cham Eñ in die selue stat is si begrauē en-
de daer is een kerc ghemaect Si wort ge-
palliet in constātini eñ maximiaens tijdē
Jut iaer ons herē .ccc.eñ.x.

E

TE riemen pallie der heiligē martela
ren Nycasius biscop eñ entropie d
ioncfrouwē zijn suster.

TE vpenuē sinte lupicinus biscop end
confessoers dach. Eñ noch

Die legende vā sinte nicasius eñ entro
pie zijn suster der heiliger martelarē

IN dē tiden doe die wandalen ve-
le steden vōdestruierden in meni-
gherhande prouicien eñ anders
nz en schenē te soekē dan dz bloet der ker
sten mēsceu te storte Eñ doe waren inden
walsce landē twe grote heilige biscopē cla
re vā grote teikene eñ miraculē Nicasius
die heyligbe eertsche biscop vā riemen en-
de Auianus tot aurelien die mit hare ver-
dienslen ende ghebeden langhe tijdt dese
tooznicheit gods vertoghen hadden also
dat die onwaerde des heren eñ sine wrae-
ke opten menscen niet ghecomen en was
op dat si dat volck brenghen ende weder-
roepen solden tot penitencien oyer si ver-
meerden op hem selue die tooznicheit go
des mit hare sundige leuen ende si en wol
den den saligben gheboden der heyligben
billchopen npet onderdanich wesen hier
en binnen soe sloeghen dat bose wandel-
sche volck hare tenten neder bi der stat vā
rpemen ende si verdestrueerden alle dz lāt

daer omtrent

¶ Eempel.

MEn leest hoe die wandelen begherden den kersten te v̇dorue̅ als via̅de̅ hoerre goden. ¶ Op teu sesten dach doe die stat va̅ rieme̅ va̅ hem luden aen allen siden aen gheuochte̅ wort en̅ verwo̅nen wort doe worden die borghers veruaert en̅ lyepen tot sinte nicasium daer hi lach ter aerden neder in sine̅ ghebede en̅ vraghede̅ he̅ wat beter ghedaen waer. Of dat si hem ouer gheuen solden inden hande̅ en̅ dye̅st afticheit der heyde̅ of dat si ter doot toe de stat beschermē solden. ¶ Die heylighe ma̅ die wt v̇toninghe godes wiste dat die stat omme ghekeert solde worde̅ a̅twoerde mit groter sta̅tafticheyt Wij wete̅ en̅ bekenne̅ wel dat wi dese toornicheyt godes wten rechten oerdel godes mit o̅s sonden op o̅s seluen v̇wect hebben daer omme en laet o̅s niet onwillich wesen totter gheesellē godes mer lijdsaemelick en̅ deuotelic laet o̅s o̅tfanghe̅ niet wa̅hopende en̅ mit groter hope̅ der salicheyt dat perikele des dodes Op dat dese teghe̅woerdighen doot o̅s niet en ghesciede tot ene̅ torment mer tot hulpe der salicheyt. Siet ic als v pastoer bin bereit voer mine scapen te sterven laet o̅s daer omme mit groter nernsticheyt bidden voer o̅se vianden als voer o̅se vrienden tot hoerre salicheyt

¶ Des bisschops suster die heylighe eutropia mit wtgherecte̅ handen totten hemel verwecte oec mede dat volck na haer v̇moghen totter cronen der martilien

¶ En̅ doe die rasende druusticheyt myt groter macht aen ghecomen was ghinck die heylighe man voer ende zijn suster he̅ volghende te ghemoete den verbolghe̅ en̅ verwoeden volcke mit louesanghe en̅ oec mit gheestelicken ghelude totter doren va̅ der karcken onser lieuer vrouwen die hij ghefondeert en̅ ghesticht hadde tot eynen cathedralen stoel zijns buschdoms

Ende doe hi die verwoede scaren sach doe dede hi een teyken mitter hant datmen al zwighen solde en̅ hi seyde. O starcheyt ḋ menschelijcker condicien die biste dienstaftich der godlijcker gheboden waer omme soekeerdi v teghens uwe nature in̅ so groter wreetheyt. afterlatende uwe inghebo ren waerdicheyt wa̅t hier voermaels soe plach dit te wesen die titel en̅ die eer der edelre mannen inden stride. als dat si pleghen te sparen den ootmoedighen en̅ den verwonnen en̅ pleghen te verslaeu en̅ doeden die houerdighen En̅ nu siet dit kersten volck god haren heer oetmoedelijcken en̅ deuotelijcken ghehoersaem en̅ da̅cbaer wesende legghet ghestrecket voer uwe voete̅ en̅ v̇beydet ter doot toe va̅ hare̅ god v̇ giffenisse haerre sonden.

¶ Doet hier omme ghi penite̅cie bekennede de̅ warachtighe̅ god op dat zijn onwaerdicheyt die doer v op sine̅ kinderē gesciet tot correctien der salicheyt v niet loen en worden der ewigher verdomenissen. En̅ ist sake dat ghij verhardet inder boescheyt bliuēde myn scapen soeckēde te dode̅ soe bidde ick v vriendelijcken wt gronden mijns herten dat ghij mi alre eerste̅ voer hem allen offere̅ wilt in der doot der godlijker moghentheyt. op dat wij onder o̅s allen te samen ende te ghaderen waerdich gheuonden moeten worden inder scoenḋ hemelscher salicheden. ende besitten dye

glorie des ewighen leuens Doe die heili-
ghe man dese woorden ghesproken had-
de doe viel hi neder in zijn ghebet eñ hi be
gan te singhē dit verse Mijn siel heeft aen
ghehāghen dē pauimēte . soe was daer
ter stōt bereit dat sweert dat mit enen sla
ghe zijn hoeft of sloech Eñ nochtās butē
monde nyet en sloech dat naeuolghende
woort der ōsterflicheit de hi begheert had
de eñ vercreech eñ seide Maect mi leuende
nae uwe woorden Eñ doe die heylige eu-
tropia sach dat die booscheit der boser mē
schen tot haer versaffet was eñ dz hi hare
schoonheit dē heidenē gheuē solde een sa-
ke daer om te kiuē wie dye tot sinē wille
solde moghē misbruken . so voer si als een
leeuwine toten doorslaghers des heiligē
priesters eñ seyde Ha du wrede tyran dye
den grotē man godes mit dine onwaerdi
ghe hāden ghedodet hebste eñ mi ōtholdē
hebste om te misbruken . die godlijcke sen
tencie vordelt di altehāt Eñ aldꝰ hem ver-
weckende tot hare martelie so spranc si ha
stelic op hē ende crabde hē sine oghen vut
niet mit wijfliker craften mer vut godlijc
ker wrake Eñ hadde alsoe lieuer te vallen
in die swaerdē der veruolghers dā te con-
sentierē in de ghenoechtē der wellusticheit
der heidenē also dat si ter stont mit haren
brueder eñ mit alle dē anderē kersten volc-
ke verdiende te crighē dye palme der mar-
telien Eñ doe alle dat volc verslaghē was
also dat dz heilighe bloet der martelarē al
daer als een grote vloet ouer alle vloeyde
doe worden dye veruolghers haestelijcke
veruaert recht of si haddē hemelsche scha
ren blinckende mit hare sweerden ghesien
Eñ die kerc gaf vut haer een veruaerlike
gheluut also dz si achterlatēde dē roef lie-
pen wech onwederroepelic een ytlick als
hi eerst mochte Also dz die stat langhe tijt
alleen bleef ōder die enghelsce hoede die de
lichaemē der heligher martelaren bewaer
den so dat mē des nachtes daer van verre
sien mochte hemelsce keersen lichtē Ende
dat vā vele mēscen daer gehoort worden
soete sanck der eughelē Daer na vut god-
lijcke opēbaringe so wordē die burghers
die butē warē ghesterct die vut godlijcke
voersichticheit daer ōtholdē waren dat si
grauē soldē die lichamē der heilighē mar-
telaren die ter stadtwert hastē mit vasten
eñ mit beden al daer voelende een die alre-
soetste roock eñ vermenghende droefheyt
mit blijscap so begroeuē si die heilige licha
men omtrēt die stat in bequame plaetsen
mit groter erwaerdicheit Eñ daer na soe
dienden si den here zōder vrese der vyāden
mit groter neersticheit .

F

IN affriken sinte valeriaen bischop
ende cōfessoers dach Dese doe hi bet
dā lxxx iaer olt was so wart hi alleen vut
die stat ghestoten eñ verbodē dat hē nye-
māt herberghē noch woenē en solde latē
binnen dē husen noc indē acker Aldus soe
volbrachte hi zijn leuē in dē ghemenē heer
wech in belidighe der kerstēre waerheit .

G

Te romen der heilighē hyrneꝰ anto
nius theodorus saturninꝰ victor eñ noch
āder xvij die mit sinte luteyēn der heiliger
iōcfrouwē eñ anteyen dē conic. vā persen
die si tottē gheloue brochte ōder elijns dē
richter den loop hare martelien veruolden
Eñ noch ander

A

IN orienten .l. martelarē die ghepas
siet waren ōder die sarracene.
Item sinte lazarus dach maria magdale
nen broeder.
¶ Item martha zyn suster die buten be
thania een kasteel timmerde

¶ Die legende vā sinte lazarus bisschop
vā massilien.

LAzarus mit zyn twee susterē ma
ria magdalene eñ martha zyn ge
bozē vā coninclikē ghesachten eñ
haer vader was hertoghe in sirien eñ doe
lazarus to mānē ghedeghē was ghaf hy
hem tot oefeninghē der ridderscap.
Doe ōse heer ihesus in galileen al dat ioet
desche lāt doer prekēde was eñ miraculen
dede verhoerde dat lazarus eñ heft volcoe
melick after ghelatē die idelheit der werlt
eñ hi is bekeert tot cristū eñ is ghewordē
een sonderlinghe vriēt cristi wāt doe hi ge
storuē was seide ōs heer tot sinē discipulē
lazarus ōs vriēt slaept laet ōs ghaē ende
ōweckē hem vādē slaep. Hier in bewees
cristus lazarū zyn sonderlinge vriēt te sine
in dien dat hi ghestoruē was cristos alsoe
grotē vriēt niet ōtberen en wolde mer ver
wectē daer hi vier daghē doot hadde ghe
weest. ¶ Lazarus nae die verrisenis eñ
opclimmē ten hemel ōs herē doe sinte stef
fen vāden iodē gedoot was eñ die discipu
len cristi gedeylt warē in allē landē eñ bot
scaptē dē heydē cristū warachtich god to
wesen Doe namē die ioden sinte marim9
die een was vādē discipulē cristi eñ lazarū
eñ marthā eñ mariā magdalenā mit vele
ghelouighē mēschē eñ settēse in een scip al
sonder roeder in die zee oīer cristus stuer
dese in die hauē van massilie
¶ In deser stat beghōden si den volcke
te leren den gheloue ihū cristi. Ende hier
nae wordē maximus ontfanghen tot een
bisschop der stat aquensis eñ martha quā
tot aupoen eñ maria magdalena keerder
in die woestine eñ ghaf hoer tot godliker
cōtemplacien
¶ Lazarus wordt ghemaect bischop in
massilien daer hi als een goet pastoer ende
harder den volck des herē wackerlick pre
dicte dat woert godes eñ al dat hi mitten
woerdē leerde dat bewees hi mittē werc
ken eñ exempelen. ¶ Dese heyligbe bis
schop was minlic vā aensichte soet in oet
moedichept saftmoedich in verduldichept
vuerich inder liefte godes soet eñ minlick
vā wtspraeck ghoedertieren vā hertē eñ so
ber eñ strenghe vā leuē.

¶ Exempel.

DOe die vuolghige des keysers domi
cianus zeer wredelicken gheāteert wordt
doe wort lazarus ghebzocht voer dē rech
ter die hem aenghic al smekēde mit grote
beloftē eñ nae mit drepghē Waer op dese
heyligbe mā ātwoerde aldus Mynen wa
rachtighen vrient ihesum cristum des al
machtighen godes soen daer ick eens van
vandem lichamelycken dode verwecket
ende gheluciteert ben en mach ic in gheē
derwys after laten ende dine vermaledi
de bose vpanden dat dine afgoden zyn en
mach noch en wil ic nu noch nymmermee
afterhāde doē Wāt hi warich god is dpe
wt sinen eyghenen wille allen dingē ghe
scapen heeft eñ namaels menschē gheboz

den ende mit finē doet alle dinck leuendich
ghemaect heeft Doe dit die richter gheho
ret hadde so wort die heilighe biscop naect
oncledet eñ seer ghegheysselt eñ alsoe doer
die stadt ghesleept eñ ghestoten in enē dōc
keren karcker dye onder die eerde was op
datmen hem een swaer maniere vā mar-
telie bereydē solde Mer die waecachtighe
vrient onse lieue here iesus cristus hem he
uet hem daer indē karcker gheuandet end̄
sterck ghemaect in finē strijt nodende hē
tot zijn hemelsche pallaes te comen eñ sey
de. O mijn lieue vrient lazare climme op
waert wāt nae een corte tijt die ghi heb-
ben sult so sal dz tijt wesen dat du comste
eñ verbliden sultste in mijn rijck mit dinen
bruederē mine apostolen eñ discipulē End̄
opten derden dach wort de heilige biscop
lazarus vten karcker ghetoghen end̄ ghe
presentiert voer des richters stoel Eñ wāt
hi oeck doe stātaftich bleef cristū te belidē
so heeft hi daer finē hals gheboghē eñ dat
hoeft wort hē daer ofgheslaghē Dat also
fine heilighe fiele opwerts totten here ge-
clōmen is eñ ghenodet tot die ewige wer
scap zijns vrients iesu cristi dat nūmerme
re eynde hebbē sal eñ gheenre bliscap ont-
breken Daer nae wāt cristus groot ma-
ken wolde finen vrient eñ dz heilige licha-
me begrauē was so worden daer gesont
ghemaect die gelouige mēscen vā alle fiec
ten daer si mede becōmert waren wāt dē
blinden wort dat ghesichte ghegeuē. den
douen dat horē. den cropclen tgaen. den
lāmen ghesontheit Eñ bi zōderlinghe soe
wort dē malaetsche mēschen ghegeuē rey
nicheit eñ ghesontheit Dese eñ deser ghe-
ijcke miraculen zijn ghesciet eñ hebbē ghe
duert vā dusent herwaerts tot onsen tidē
toe eñ noch niet op en holdē te gheschiedē
bi fine heilighe ghebeentē die nu ōtholden
worden eñ eerlic gheset zijn in een glorio-
se casse in burgūdien in een stede Edua ge
noemt.

Exempel

HEt was een archidyaeck in die kerc
ke vā riemen ghenoemet vrsus iōc
edel eñ vrome die oeck seer deuoet was in
zijn leuē eñ mit tijtlike goede wel vorsien
Dese ōme quade bewaren zijns lichaems
wort seer malaetsche. eñ hoe hi meer daer
an te coste leide in medicine om ghesont te
worden hoe dat hij meer malaetsce wor-
eñ fiecker Ten laetsten keerde hi hē to hul
pe eñ ghebet der heilighē also dat hen drie
nachtē vertoont wort dat hi ghesontheit
vercrighē solde waert dat hi versochte dz
lichaem des heilighē biscops eñ martelaer
finte lazarus Eñ hi is ghecomē ten lesten
mit groter cost eñ arbeide totten lichaem
des heilighē biscops eñ martelaers finte la
zarus eñ is daer ghereynicht end̄ ghesont
ghemaect va alle zijnre fiecten waer of dz
hi eñ alle die stadt van edua verblijt was
daer hi drie weken lanck bleef end̄ loefden
gode eñ lazaro dat hi alle iaer weder comē
solde op die hoechtijt der martelien d̄s hei
lighē biscops Ende als hi dat menich iaer
lanc ghedaen hadde eñ hi op een iaer on-
ledich was mit tijtliken dinghen eñ oeck
des anderē ende des derden iaers onghe-
dachtich was zijnre beloften so ghesciede
dat hi weder fiecker wort dā hi te vorens
gheweest hadde Eñ als hi dit merckende
was so wort hi bedroeft in zijn herte end̄
toech weder totten graue des heilighen

bischops eñ martelaers eñ sprac zijn gebet mit ynnicheyt eñ oetmoedicheit zijns herten eñ wort anderworuē ghesont. eñ hy besochte daer nae alle iaer die reliquien vā sinte lazarus

Exempel.

HEt ghesciede inder stat edua dat daer een kint ghebrocht wort vā zijn olderen voer sinte lazarus reliquien dat vier iaren olt was eñ blint gheborē was dat bi verdiēten des bisschops siende wort daer si bi stonden

Eempel.

EEn knecht was inder selne stat iosaldus gheñoemt die wt lieftē eenre maghet rasende eñ bisinnich wort eñ gequellet wort vādē bosen viāt dat sprekē noch horē en mocht eñ dede die borgers altoes ghewapēt ghaen mit zijnre vreesen. Hij wort ten laetstē gheuāgen eñ ghebōden mit yseren banden nae dien dat hi veelrehāde quaet ghedaen hadde. Mer op dier hoechtijt vā sinte lazar⁹ wort hi gebrochtet totter tūben des heyligen martelaers lazarus eñ wort gheoffert mit een bernende wassen keers eñ doemē indē euangeliolas hoe dat lazarus vā xpō v̄wecket was doe wort dese mensche ghanselic genesen. Hi began mit luder stemmē te ropen By der gracien godes eñ v̄diēsten zijus moeders eñ sinte lazarus soe hoer ic eñ spreke ic eñ bin ghesont. Eñ ic sie dat mijn hoeft gheholden wort mit tē handē des moeder godes eñ sinte lazarus

Conclusio.

HOe wie dat solde willē in boeckē een tractaet der miraculen des bisschops elc bisonder solde maken hem solde tijt ōtbreken die materie te scriuē. Wie solde cō den v̄tellen hoe vele gheuāghen dat bi hē verlost zijn eñ ander vā menigerhāde siecten ghesont ghemaekt zijn. eñ vele vāder doot verwect zijn. Soe wie dat ghelieuet dese dinghē bet te weten die trecken totter stat edua daer sal hi sien veel yseren ketenen eñ clūsteren eñ ander banden der gheenre die vten karcker verlost zijn eñ vele cruken eñ stauen eñ reescappen der gheēder die crepel eñ lam gheweest zijn. eñ menigerleye manieren van mēschen eñ leden der lichamen der menschen van was ghemaket. Wt welcken men mercken mach wat hulpe eñ graci den mensche gesciet is bi verdienten eñ hulpe des gloriosen martelaers eñ bisschop sinte lazarus. Iaet ōs daer omme ōse siel eñ lichaem den heylighen man beuelen dat hi wesen wille voer ons een middelaer aen sinen vrient ihesum die mitten vader eñ mit den heylighen gheest leeft ende regneert inder ewigheden Amen.

B

IN affrika sinte moyseten martelaers dach.

Te thoers sinte gracianus bisschops eñ confessoers dach.

Eñ noch vele meer ander heylighen martelaren eñ cōfessoren.

C

INder stat nycea sinte darius des heylighen martelaers dach die een man was van godlijcken leuen.

Te ocer sinte gregorius bisschops eñ coufessoers dach. Eñ noch veel and̄ heylighe martelaren. ꝛc.

D

In tracia der stad gelbuba sinte iulis martelaers dach.

In amphitria sinte liberatus dach eñ sinte gregorius bisscops dach.

E

Sinte thomas des apostels dach die die den persen eñ den meden dz gelo ue predicte eñ in indiē gepalliet woer

In eraclea der stadt sinte pallus dach Eñ noch meer. x.

Die legende vā sinte thomas.

Thomas die apostel doe hi te cesarea was so openbaerde hē onse here eñ seide Goadoforus die conic van indien he uet albanū sinen proest ghesant te soeckē enē man die pallapse maeckē can. com ic sal di tot hem senden Thomas seide Here sende mi waer du wiltte zōder tot die vā Indien Onse here sepde Ganck stoltelick want ick sal dijn beholder zijn Eñ als du die vā indien hebste bekeert tot mi so sult stu tot mi comē mit die martelie Endē tho mas seide Du bilte mijn heer endē ick dijn knechte dine wille die gheschie Eñ doe al banus op die merct wāderde so seide onse here tot hē Jonghelinc wat wiltstu copē Eñ hi sepde mijn here heeft mi ghesant dz ick hueren sal knapen dye pallapse cōnen maecken dat si een pallaes maecken na dz woer vā romē Do gaf hē ōse here thomas eñ seide dz hi dz wel cōde Eñ doe si vā daer voerē so quamē si tot ene stat daer dye co. nick brulofte hielt vā sine dochter Endē hi dede ghebiedē dat alle die ludē ter brulofte comē soldē Eñ alban? eñ die apostel ghin ghē daer Eñ daer was een hebzeusch wif eñ hadde een sloyte eñ prijsde een ytic mit zonderlinghē loue Eñ doe si thomas sach so bekēde si dz hi een hebzeusch mā was om dat hi niet en at eñ dz hi dye oghē ten hemel hadde Eñ doe dit wijf voer hē sanc in hebzeusche Een god is der hebzeuscher die alle dinc sciep eñ maecte die zee. so bad haer die apostel dz si dat wedēringhē solde Do een schēcker sach dz hi niet en at noch en drāc mer dz hi die oghē altijt ten hemel hadde so sloech hi hē an zijn wāghe Endē sinte thomas seide Di is beter dz di dit vā. gheuē woet int āder leuē eñ dz du hier een tijtluke pine lides. daer om en salick nz op staen voz dat die hōden hier brēghen dye hāt die mi sloech Eñ doe die ghene water putte so quā een leeu eñ drāc zijn bloet eñ een swart hōt die brachte zijn rechterhant in die brulofte Doe si dit alle saghē so wei wōderden si hē Eñ dat wijf vtelde dē vol ke sine woordē eñ werp die sloepte wech eñ viel voer sine voetē.

Dese wrake laskert sinte Augustijn eñ secht dz dit in sinte thomas legēde ghesche uē was vā enen valsen mā. daerō so helt mē sine legēde in vele suspect Nochtās soe machmē segghē dat hi dat seide upet bid. dende mer in manier dz te voerseggē He sietmē nochtan merkelic sinte augustijns woordē so en laskert hi alle dat niet want hi secht Die manucheusce lesen onghelo uelick ene scrifture die ic niet en wete van wat maniere der loghene si ghescreuen si onder des apostels name die welke warē in den tijdē hare schiners in die nacht der kercken ontaen mer die heyghen ende die leraers die doe in dese leuen waren en de vele ander dinghen exammierē moch ten die bekenden dat si waer ghesait had.

den Nochtans leestmen daer van eender hande schoen exempel.

Exempel.

DOe thomas die apostel i een werscap vā bruloft vreemde eñ ōbekent was sloech hem een knecht mitter hāt eñ hi bat stephāts omme wrede wrake. eñ doe hij ter fonteynē water halen solde dē ghenen die daer aten wort hi ghedodet vā eē leeuwe. eñ zijn hāt daer hi dē apostel mede geslaghē had toech een hōt wtē lichaem eñ brochtse aen die tafel daer die apostel sat. mer daer is ghescreuē dat hem die apostel ghenade bat in dat and̄ leuē Aldus rekēt men dat meeste ghoet teghens dat aldermanste.

OMme dat in deser daet den ghenē die den apostel thomas niet en kenden weten solden hoe bequaem hi gode was eñ dat die gheen die daer doot was na desen leuen ewelick hope solde hebbē mer of dat waer is of en is dat en wil ic niet scepden wāt die manicheuse die de scrifte claer ōtfaen die de karcke lastert si moeten hier belieden die ghedoechsaemheit die ōsen here leert int euangeli. So wye di slaet ind̄ rechter kynnebacken ghif hem oec mede den luchter dat mach zijn in des hertē begheerte. al en doet ment niet mittē lichaē of secht mitten woerden. wāt als die apostel mitter palmē gheslagē was soe bat hi den heer dat hi den ondadighen man v̄ ghaue in die ander werlt eñ wraectet i deser werlt of hi ghaf hem die ander wāghe of hi hiet hem noch eens slaen. nocht ās seker soe behielt hi vā binnen die begerte der liefden eñ butē begherde hi exempel d̄ correctien. weder oft waer was dan verfiert wāt bi dat si willen gelouē dat moyses mit dustanighen wille versloech die dz afgod ghemaect eñ aenghebedē haddē.

Hier vā segt augustinus dat sint tho een benedixie dede ouer die brudegom eñ bruut doer beden des conincs

Exempel

MEn leest dat sinte thomas aldus segghende den brudegom benedide Heer gheue dese ionghe luden die benedictie dynre rechter hāt eñ saye in hoer herten dat saet des leuēs. Doe die apostel wech was soe vant die iōghelinck in zijn hant een telch palme mit dandelen. Eñ die brudeghom eñ die bruut aten beyde vander vrucht eñ si worden slapende eñ sagen beyde eynen droem Wāt hem dochte dat hem omhelsede een coninc mit gemmē verciert eñ dz hi seyde. Mijn apostel heeft v gebenedijt dz ghij delaftich sult wesen nu dat ewige leuē. Doe si beyde ōtwaectē eñ harē droem seyden soe quam die apostel tot hem eñ seide. Mijn coninc is v nu gheopēbaert eñ hi heeft mi hier ghebrocht mit beslotenre doren omme dat hi myn benedictie op v maken sal vruchtelick. ghij hebt suuerheyde uwes vleysches die een coninghine is alre doghet eñ vrucht der ewigher salicheyt. Die suuer is is een suster der enghelen. eñ befittinghe vā allen ghoeden. verwinnersche der onreynicheyt. seghe des ghelouesverwinninghe der duuelen. sekerheyt der ewigher bliscappen. wāt vander vuylhede wort die sonde. van die sonde wordet smette. ende vander smetten wort misch daet eñ vā miscdaet coemt scaemte. Doe hi dit seyde soe openbaerden hem twee en

ghelen eñ seiden Wi zyn die enghelen dye
gheset zyn om v te behoeden eñ ontholdet
wel dat v die apostel secht so sullē wy go
de offeren alle uwe ghebeden Eñ die apos
tel doopte se eñ leerde hem nersteliċ dz ghe
loue Eñ nae vele tyts so wort die bruut
die pelagia hiete ene nōne eñ was gemar
teliet Eñ dyonisius wort biscop vā die ste
de gheconsacriert Eñ nae dit quā tomas
mit albano totte coninc vā indien Eñ die
coninck ghaf dē apostel een wōderlic pal
lays ōder hāden . eñ oec groten schat eñ hi
voer in een ander lant Eñ die apostel dye
gaf alle dē scat dē armen Eñ twee iaer lāc
doe die conick ewech was so predicte hy
eñ bekeerde totten gheloue een ontallick
volck Doe die coninc hoorde wat tomas
ghedaen hadde so dede hi hē legghen mit
albano in enē diepen karcker dat hy se le
uende solde doen villen eñ barnen . Hier en
binnē so sterf God des conincs bruder eñ
men maecte hē enē alte duerbarē graf Eñ
opten vierden dach stōt die dode weder
op Eñ doe si hē alle verwaerden eñ vloghē
so seide hē sinē bruder . Broeder dese man
den du villen eñ braden wiltste is godes
vient eñ alle die enghelē dienen hē eñ si lei
den mi int paradys eñ toondē mi een pal
laes wōuerlycke ghemaect vā golde ende
vā siluer eñ van duerbaren steuē Eñ do ic
verwōderde in dese schoenheit so seiden si
mi Dyn broeder heeft hem seluen des on
waerdich ghemaect . wiltstu daer in wo
nen so sullen wi onsen here bidden dat hy
di verwecke op dat dat du dit wonderlyc
ke pallaes moghes copen vanden coninck
dinen bruder . ende gheeft hem weder dz
hi waent verloren te hebbē Ende dit seg
gheade so liep hi totten kercker endē badt
den apostel dat hi dat sinē bruder verga
ue eñ hi dede hem die banden of doen ende
badt hem dat hi name een duerbaer cleet
Ende die apostel seide Eñ weetstu niet dz
die ghene die inden hemel begheren mach
te hebben gheen vleyscelick noch eertsche
dinck en draghē Ende doe die apostel vut
die karcker quā so quā hem die coninck te
ghemoete eñ vyel voer sine voeten eñ bat
ghenade Doe seide die apostel God heeft
v vele ghedaen dat hi v vertoont heft sine
verholentheit . gheiouet in cristo eñ wort
ghedopet dat ghi alle dedachtich moghet
zyn an dat ewige leuen Des conincs broe
der seide hem Ick sach een pallays dat du
minē broeder hebste ghemaect eñ ic hebbe
dat verdient te copen Die apostel seide . dz
is in dyns bruders macht Doe seide dye
conic . dat sal myn zyn . eñ die apostel die
maecte di een āder . eñ en mach hi dz niet
doen so sal dz dy eñ myn wesen Die apo
stel seide . ontallike plaetsen zyn vā beghi
ne indē hemel gemaect die men coopt mit
ten goede vā geloue eñ mit aelmissen wāt
v goet mach dewaert voer v ghaen . mer
dat en mach v derwaert niet volghē Nae
een maent dede die apostel alle die luden
vanden lande vergaderen ende dede al die
cranckē ende sieckē ouer enē side staen
ende badt ouer hem Ende doe die gheleer
den antwoorden Amen doe quā een claer
heit vāden hemel ende sloech den apostele
ende dat volck daer neder een vre endi een
halue so dat si alle meendē dat si verdoruē
waren vāden blixem Eñ die apostele stōt
op eñ sede Staet op wāt die herē quā hier
als een blixō eñ heft v alle gheneselen Eñ si

stōden alle ghesont op eñ loefden gode eñ dē heylighē apostel sinte thomas

Die apostel leerdese doe xij. graden vā doechden. Die eerste is dat si in gode gheloefden die een is in wesen eñ in dryen personen. Eñ hi ghaf hem drye exempelē hoe in een wesen drye personen zijn. Dat eerste is dat iden mensche is een wijsheyt eñ daer wt coemt verstandenis ghedencken eñ sin. wāt sin is datstu vindest dattu gheleert hebbest ghedencken datstu niet en verghetes verstādenis datstu verstaest datmen wisen mach of leren.

¶ Dat ander exempel is dat in een wij ghaer trancke drye dingen zijn. dats holt vrucht eñ bladeren. ¶ Dat dorde exempel is dat inden hoefde vier sinnen zijn. als sien horen ruken eñ smaken.

¶ Die ander graet is dat si ghedoepet solde moeten worden Die dorde dat si immers hem hoeden solden voer oncuyscheit Die vierde dat si hem ghemaeten solden voer ghierichеyden. Die vijfste dat si die kelen dwinghen solden ¶ Die seste dat si penitentie doen solden. Die seuende dz si hier in volstaen solden. Die achste dat si den armen herberghen solden. Die negēde in al dat si daden godes wille soecken solden eñ die mit wercken doen. Die tiende dat si hem niet soeckē en solden in bedighen te doen. die niet te doen en waren eñ dat si dat scouwē solden. Die elfste dz si vriēden eñ viādē caritate doen solden Die twalfste dat si dit zeer neernstelijc bewaren solden.

¶ Nae dien dat hi hem dit gheprediket hadde worden daer ghedoept xi dusentich mannē sonder die wiuē eñ kinder.

Hier nae toech sint thomas in hoghe yndien daer hi veel miraculē dede. eñ hi maecte oeck siende sinticen middonien vriēdinne carisius wijf die des conics neef was Migdonia seyde tot sinticen. sal ick hem oeck moghē sien Eñ bi sintices raede toech si ander cleder aen eñ q uā onder die arme wiuen daer die apostel predicte Die apostel predicte dat dit leuē katiuich ware eñ broesch te vallen. eñ alsmēt sekerlijc meent te hebben soe valtet. Daer nae soe riet hi hem dat si twoert godes ghaerne horen solden bi vier reden eñ prisede hem dat woert godes bij vier saken. dat was bi blancheden omme dattet verclaert dye oghen ōse verstandenis. eñ bi dē drancke omme dattet suuert onse begheertē vā allen vleyschelijcken begheertē. Eñ bi eenre plaesteren omme dattet gheneset die wōden ōsen sondē. eñ bider spisen omme dattet ōs ghenoechte maket inder hemelser liefden. Eñ ghelijck datten sielen desen dinghen niet en doghen ten si dat sise binnen ōtsae. alsoe en helpt oec niet godes woert eenre sieker sielē ten si dat zijt deuotelic hore. ¶ Doe die apostel aldus predicte geloefde migdonia eñ en wolde niet meer bi haren mā leggen. Doe vercreech carisius vanden coninck dat hi den apostel inden karcket leyde. Eñ migdonia quam tot hē eñ bat hem dat hi hoer verghaue om dat hi omme haren wille gheuāghen waer Hi troestese goedertierlic eñ leyde dat hijt ghaerne ghedoechde ¶ Carisius bat dē coninc dae hi die conigīne zyns wijfs suster to haer sende of sise bekeren mochte.

Doe die coniginne tot haer quā so bekeer
de dese migdonia daer dz si toe ghecomē
was om te verkerē Eñ doe si die miracu-
len sach die die apostolen deden soe seide si
Si zijn vā gode v̄maledijt de dese werckē
niet en ghelouē Doe leerde die apostel alle
die daer waren cortelic drie pūcten. dat si
die kercke liefhaddē. die presters eerdē. eñ
dat si dicke vergaderē soldē om gds woer
den te horen Doe die coniginne wed̄ quā
so seide haer die coninc. waer ōme hebstu
so langhe ghemerret Si ātworde ick ver-
moede dat migdonia sot waer mer si is al
te wijs Eñ si leide mi tot gods apostel eñ
hij heeft mi doen bekennen den wech der
waerheit. eñ si zijn alte sot die in cristo nz
en ghelouē Eñ die cōnigīne en wolde nū-
mer meer bi dē conic ligghē Doe verwon
derde hē die conic eñ sede tot sinē neue Do
ic dijn wijf winen wolde so heb ick mijn
wijf verloren eñ die liefte is mi quader ge
worden dā v die dine Doe hiete die conic
dat mē dye apostel mit ghebōden handen
tot hē brenghē solde eñ hi beual hē dat hij
die wijuen tot haer mānen bekeren solde
Eñ die apostel tughede hē mit drie redene
dat si niet sculdich warē dat te doen alsoe
langhe als die mānen onghelouich warē
Eñ dat bi exempel eens conincs end̄ eens
toorns eñ eenre fonteyne. Hier bi seide hi
du die coninc biste en wiltste gheen onsu-
uer diensten mer suuer maechdē eñ knech-
ten. daer bi so sultstu ghelouē dz god wil
hebben suuer dienste eñ reyn wat m soe
ick dā of ic predicke dat god lief heeft sine
knechten wāt du liefhebste dine knechten
Ic heb enen hoghē toorn ghemaect ende
du segste mi dat ic hē breke den ic gemaec
ket heb Ic hebbe in die eerde diepe gegra-
uen eñ van onder een fonteine ghebrocht
eñ du segste dat ic se volle. Doe wort dye
coninc toornich eñ dede brenghē gloeyēde
ysere platen eñ dede dē apostel daer op mz
blote voetē daer op staen Eñ altehant de
de god daer ene fonteyne vut springhē eñ
si lesschede die platen Eñ die coninc werp
hē bi zijns neues rade in een gloeyendē o-
uen mer die wort soe vercoelt dat hi daer
des āderē dages gesont vut quā Eñ carifi
us seide dē conic Doet hē anbedē der zon-
nen god op dz zijn god daer om grā wor
de die hē heir of v̄lost Doe mē hē daer toe
dwāc so seide hi dē coninc Waer om ver
smaetste god eñ anbedeste een beelde Du
meenste also carifius seide dz mijn god op
mi verbolghē wordē sal als ick dinē god
anbedē sal mer hi sal bet verbolghē wor-
den eñ brekē hē ist dz ic hē anbede daerom
sal ic dinē god anbedē eñ wānere ic hē an-
bede eñ mijn god dē dan niet om en wer-
pet so sal ic hē offerē mer werpt hi den om
so gheloue in minē god Die coninck seide
Noc sprecstu tot mi redelike saken Eñ die
apostel beual den duuel die in den afgode
was in hebreusce dz hi dē afgod brekē sol
de als hi voer hē knyelde Ald9 knyelde die
apostel eñ seide Siet ic anbede nyet dē af-
god. siet ic anbede mer niet metal. siet ick
anbede mer niet dat beelde mer ick aenbe
de god mijnē here Jesum cristū in wes na
me dat ick di beuele duuel die hier in biste
dat du dit beelde brecste Ende altehant so
smelte dat beelde Doe riepen alle die prie
steren d̄s tempels ende die bischop de hief
een sweert op ende doer sloech den heyli-
ghē apostel ende seyde Ic sal mijns gods

curcht wachten Die conic eñ cristus vlo den omme dat sy slaghen dattet volck dē a postel worde wolden eñ dē billchop leuen dich barnē. Eñ die kerstē namē des apos. tels lichaem eñ grauēt eerlick

¶ Exempel.

NAe langhe tijt Int iaer ōs herē cc eñ xxx. soe wordt des apostels lichaem gheuoert in die stede edissa vā alexāder dē keyser doer bede dyer vā syrien. Eñ in die en mach ghen ōghelouighe noch node of heydē leue noch gheē tiran en mach hem hinderē nae dien dat abagaris haer conic ōttinc enē bruef die ihesus ōs heer selue be. screef. wāt als enighe iudē teghēs die ste de quamē eñ als een ghedoept iunt dē bri ef ghelesen hadde stacde op eē der poerten soe vlodē die viādē binnē enē daghe oft si maecte wede omme die craft vā os lieues heren bruef. eñ by sint thomas verdienten pādozus secht vā sint thomas indē boeck vāder gherechtiger doot eñ leuē Thomas cristus apostel eñ ihelus ghelijck hozende soe was hi ōghelouich mer sieude was hij ghelouich. Hi predicte dat euāgelium die vā persen die vā meden die vā perchen. eñ die vā hircanis eñ die vā brachmae. eñ hi ghinck in die oest side eñ predicte daer sine leringhe. eñ tot zijnre passien brocht hise. eñ hi was doerstekē mit spere

¶ Ghuldemōt secht oeck doe die apos. tel sint thomas ghecomē was totter dyre comingen landē die om cristum quamē an te beden eñ te offerē dat hise doepte.

F

TE romen ten weghe tot lauicana tus schen die twee lauwer bomen. xxx. heyligher martelaren die op eenen dach on der dyocletianus den keyser persecutiē ge croont worden.

¶ Inder stat ostia der heyligher dach demetrius honozatus eñ flozus Ende noch veel meer.

G

TE nycomedia xx heyligher martela. ren dach die omme cristus wille per. secutie ghoedē hebben.

¶ Te romen sinte seruulus die van ion. ghes op vergicht lach

¶ Opten seluē dach sinte dagobertus die een coninc was vā vranckrijck Eñ noch veel meer.

A

VIgilie der gheboerten ons heren ihe su cristi Botualteu

In tropolen sinte lucianus dach Eñ noch vele meer ander.

B

IHesus cristus godes soen was in bethleem iude ghebozen int. xlij. iaer des keysers augusti in die ixm weke nae daniels proppecie. eñ in die honder. ste eñ xciij. olympias.

¶ Opten seluen dach sinte anastasia die onder dyocletiano den keyser den cro ne der martilien ontfinck. ¶ Eñ noch vele meer ander heyligher sauten eñ sin. tinnen.

¶ Hier nae volghet die legende vā der gheboerten ōs heren ihesu cristi.

¶ Die legende van dye gheboorte ons heren iesu christi.

Die gheboorte ons heren Iesu christi nae den vleische gheschiede alsoe zōmighe segghen nae dat adā gemaect was ouer vijf dusent iaer eñ cc. eñ xxv. Eñ die ander segghen ses dusent iaer Mer eusebius die biscop van cesarien dye secht in sine croniken vijf dusent eñ neghē hondert iaer in octauian⁹ des keysers tijden wāt die rekeninghe vā ses dusent iaren vāt methodius bet ghestelic dā bi croniken Doe die godes sone in den vleysche quā so was grote vrede in die werelt. eñ daer was een keiser vā romē die octauianus hiete bi sinē eyghē name eñ keyser vā iulio dē keyser des neue dat hi was augustus die erstwerf keyser was ghehietē vā alle der werelt van waerdicheiden om dz hi meerder was dan die coninghē die vor hē geweest haddē Ende als christus onse salichmaecker wolde gheboren worden om dat hij ons vrede des tijts eñ den ewighen leuens wolde gheuen also wolde hi oeck dattet vrede waer ouer alle die werelt in sine gheboorte Hier om so wolde augustus die keyser die bouē al die werelt he here was wetē hoe vele steden. hoe vele castelen. hoe vele dorpen ende hoe vele menschen in alle die werelt ware Eñ alsmen leset in scholastica historia so gheboot hi dz dat alle die luden gaen solden tot die stede daer si vā gheborē warē Eñ dat elc euen pēninc die tien pēnīge weert was gheuē solde dē richter vā den lāde eñ belidē dz hij onder dat keyserrijc vā romē waer Wāt die pēninc hadde des keisers belde eñ sinē name opghescreuē Men hiete die belidinghe of bescriuinge bi tween dinghē Belidinghe hietmēt wāt elc de dē richter dē hoeft tyns gaf die leide dē pennick op zijn hoeft eñ sprac mit sinē mōde dat hi ōderdanich was dē rijcke vā romen Eñ dit dede men voer alle dat volc Men hiete dz bescriuinge wāt alsmē en seker getal had vā dē ghenē die dē tyns brochtē so screefmē dat Eñ dese bescriuinge was erst gedaen vā cyrino dē richter vā sirien Also mē in scholastica historia leset so was dit die erste bescriuinghe die cyrin⁹ dede. wāt men secht dat dz lant middē in die werelt is daer om begōde mē daer eñ dan begōden die āder landē daer omtrēt Of mē mach seggē dz dit die erste bescriuinge was wāt zōmige warē voer gedaen bi desen of bi ander ouersten indē steden. ¶ Die āder was hoe vele steden dat in die lātscape waren eñ dat dede des keysers legaet. Die derde dedemē vā lantscapen voer den keyser vā romen Joseph voer van nazareth in dye stadt van bethlehem om dat hi vā dauids gheslachte was Eñ om dat marie tijt bi was dat si baren solde. om dat hi nyet en wiste in welcke tijt hi weder comen solde soe voer de hi mariā mit hem in bethlehem Ende hi en wolde den duerbaren schat niet latē in vreemder ludē handen dye hem vā gode beuolē was Mer hi wolde selue wachten sorchfoldelic dē schat als broed̄ bartholome⁹ secht in een boec vā crist⁹ kintscheit Doe si i bethlehē quamē so sach maria zōmighe luden vbliden ende die zommighe suchten. Ende die enghel die bedude haer

dat eñ seyde. Dat deel vāden volcke dat hem verblijt is dat heydē volck dat i abra hams saede die ewighe benedictie ōtfaen sal. Eñ dat deel datter sucht dat zijn dye ioden die vā gode versteken worden om hare ōghelouicheyt.

¶ Doe si aldus beyde tot bethlehē quamen omme dat si arm waren eñ omme dz die ander luden die om die selue sakē daer ghecomē warē al die herberghē v̄onledighet hadden eñ si gheen crigē en mochtē. soe keerden si tot een ghemeen huys dat tusschen twee husen een ouerdeesel had

¶ Historia scolastica secht datmen dat huys hiet diuersoriū eñ die burghers plaeghen daer te v̄gaderē of te samē teten By auōturen ioseph had sinē os daer eē cribbe ghemaect eñ sinē ezel. of als zōmighe segghē soe pleghē die dorpludē haren beesten daer in te slaen als si ter marct quamen. Eñ ter middernacht die optē sonnē dach was soe ghebaerde die maghet maria haren soen eñ si leyden opt hoy in een cribbe Eñ dat hoy brochte helena namals te romē wāt die os eñ die ezel en woldens niet eten.

¶ Exempel.

Hets te weten dat cristus geboert is wōderlicken gheschiet beyde vander moeder weghē eñ crist⁹ weghe eñ hoe hy gheboreu wort. ¶ Si ghesciede wōderliken vāder moeder weghē wāt si was maghet voer eñ na.

¶ In vijf manieren ist betoget dat maria maghet is gebleuē Eerst bidē prophete ysayas Siet een maghet sal ontfanghē eñ baren enen zoen eñ hi sal hieten emanuel. ¶ Ten anderen bi figuren Wār dat was beteykēt by aarōs roede die sonder enighe hulpe bloyde. Eñ bi ezechiels poerte die altoes besloten bleef. ¶ Ten dorden bider hoeden wāt omme datse ioseph hoede soe was hi een oercōde haerre maghedom. ¶ Ten vierdē biden onderuīden Wāt als bartholomeus secht wt dē boecke vā cristus kintscheyt. Als maria baren solde al wiste ioseph wel dat crist⁹ solde gheborē worden vāder maget noch tās wolde hi holdē die seden des lādes eñ hi haelde twe vroede vrouwē die hietē zebel eñ salome. Mer zebel ondersochte eñ si seyde dat een maghet dat kit voert brocht Eñ om dattes salome niet en gheloefde eñ si des oec besoeckē wolde so v̄stijfde haer hāt eñ doe si dat kint aen taste wort si al gheneesen. ¶ Ten vijfsten bi grote miraculen als innocēti⁹ secht soe was te romē twelf iaer vrede.

¶ Exempel.

Men leest dat eer der gheboerten cristi die romeynen binnen romen stichten enen alte sconē tempel ghehieten die tēpel des pays eñ si setten daer romulus beelde eñ si raetvraechden appollinen hoe langhe dattet dueren solde eñ si ātwoerde tot die maghet een kint ghebaert heeft Doe zijs hoerden meenden si dattet ewelic dueren solde eñ si hielden des ommoghelijck dat een maghet baren solde eñ daer omme so screuen si desen titel voer die karck.

¶ Ewelijcken tempel des paeys

Mer inder nacht der gheboerten viel den tempel neder eñ daer is nu een karck ghehetē ter numer sinte marieu.

¶ To den anderen mael soe was dese gheboerte oeck wonderlijck vā crist⁹ we

ghen wāt bernardus secht. dz in zijn per
sone vergaderden wōderlick die ewicheit
eñ oltheit eñ die nyeuheit Die ewicheit is
die godheit. die oltheit is dat vleysce dat
hi vā adam ontfinc. die nyeuheit is de sie
le die nye ghescapē en wort Efter bernar,
dus Huden heft god ghemaect drie mixtu
ren eñ drie werckē daer elc so wōderlic of
is dat alsulc en ghesciede noch nūmerme,
re gheschien en sullen. want god eñ men,
sche die zijn te gader ghemenghet eñ moe
der eñ maghet eñ dat gheloue eñ dat men
scelike herte. Die eerste saeke die is harde
wōderlic wāt te gader is ghemēget god
eñ slijm. die moghētheit eñ die broescheit
so grote onreynicheit eñ so grote hoecheit
wāt niet hogher en is dā god eñ niet vul,
re dā slijm Dat ander is harde wōderlic
wāt nie en wort ghehoort dat si maghet
was die baerde eñ dat si moeder was die
maghet bleef. Die derde is minre dan die
twe āder. mer si en is niet min starc wāt
het is wōder hoe die mēsche gelouē mach
dat god mēsce is eñ dat si maget bleef die
ghebaerden. ¶ Ten derden gheschiede
dese gheboorte wōderlick in der manierē
dat cristus geborē wort wāt sine drachte
was bouē naturen om dat een maget ōt,
finc bouē redene om dat si god wan bouē
datmē pleghet. om dat si zoder wee baer,
de bouē ghewoente. om dat si hē ontfinc
vāden heilighē gheest. wāt die maget ōt
finck niet vā mēscelike sade mer mit ghee
stelike gauē. wāt die heilige gheest ōtfinc
vā der maghet alre suuerstē bloede eñ ma
kede daer of cristus licham. Eñ dit was
die vierde maniere daer god den mensche
wonderlick mede maecte. want Ambrosi
us secht In vier manieren so mach god dē
mensche maecken. dat is zōder man ende
sonder wijf als hi adam macte. Van den
man sonder wijf als hi eua maecte Vā dē
man eñ van dē wijue alsmē pleghet Van
den wijue zōder man als maria hudē den
sone gods baerde.

¶ Ten anderden male was cristus ghe
borte menichfoldelic vtoghet wāt si was
vertoont bi alle creaturē. wāt zōmige cre
aturen zijn die alleen hebbē wesen als die
allene lichamelic zijn. eñ sommige zijn dye
hebben wesen eñ leuen also plāten eñ bo,
men zijn Sōmighe zijn die hebben wesen
leuē eñ geuoelē als beestē. zō mige zijn die
hebben wesen leuen eñ gheuoelen end on,
derscheit als die mēscen Sommighe zijn
die hebbbē wesen leuē end gheuoelē ende
onderscheit eñ verstaen als die enghelen.
Bi alle dese creaturē soe was cristus ghe,
borte hudē vertoghet Erste bi dē creaturē
die allene lichamelic zijn. dat zijn die scep
nisse hebbē als bi destruxi des tempels vā
romen als voersecht is Eñ bi romulꝰ val,
le der romeynen god die doe ghebroecken
wort Eñ bi den valle vā anderē afgoden
die in anderē steden vielen. wātmen leest
in scolastica historia dat Jeremias die in
egipten ghinck nae godelias doot dat hij
dē coninck vā egipten een teyken gaf dat
hare afgoden vallen soldē als een maghet
ghebaren solde Daer omme soe setten die
priesteren van den afgoden tempel in eue
heymelike stede van den tempele een ma,
ghet die een kint op harē scote hadde end
daer aenbeden si se Ende daer na doe hem
Tholomeus die coninck vragheden wat
dat bedude soe seidē si dat hem dat won,

der hoer vader ghelaten hadde eñ dat des die heylighe propheet haer vader gheseyt hadde ende si gheloefdens dattet alsoe gescieden solde.

¶ Ten anderē als bi creaturē die alleen lichamelijc waren wāt in die nacht d̄ geboerten cristi wast soe claer oft dach had gheweest. Eñ als orosius eñ innocētius segghē soe v̄keerde te roemē een fonteyne waters in oli. eñ brac wt eñ vloyde tottē tiber. eñ daer is nu een karcke die hiet sinte marie ouer den tiber. wāt sibilla hadd̄ gheprophetеert dat die beholder solde gheborē wordē als een fonteyne olie wt gheuen solde.

¶ Ten derden bi creaturen die lichaemlijck lichtende zijn als bi den lichamē vādē sterren Guldemōt secht dat sommighen seggē dat op dien daghe daer drye conigē bedē op enē berch een sterre opēbaerde de een forme hadde eēs schonē kindes eñ op zijn hoeft een cruce eñ sprac den coninghē aen hoe si inden ioedschē landē treckē souden tot desen kinde.

¶ Eempel.

INden daghe der gheboertē cristi soe openbaerden drye zonnen eñ si vergaderder alle in een. Daer bi wort beteykēt dat alle die werlt toe quā die kennisse der heyligher dryeuoldicheyt eñ eens godes. of dat hi gheborē was in welckē drie dynghen waren. dat was die siele. dat vleys eñ die godheyt in een persoen verghadert mitter menschelicheyt.

¶ Exempel.

MEn leest in scholastica historia dat de se drie sonnē niet en opēbaerden indē kerstdaghe mer daer te voren nae des keysers iulius doot als ensebius secht in cronica. Als innocētius secht doe octauianus alle die werlt ōder dat roemsche rijck ghebrocht hadde soe ghenoechde hi den senatoers soe wel dat si hem wolden oefenen voer enen god mer die wijse keyser die bekende dat hi sterffelick was eñ en woude hem niet aen dragheu enen ōtsteruelicken naem Mer omme hoer aenlegghē liet hy sibilla propheterē of daer nymmermeer in die werlt een solde gheborē wordē meerre eñ machtiger dan hi.

¶ Als hi indē kerstdaghe sinē raet vergadert had eñ sibilla in zijn camer was in bedinghe opēbaerde omtrēt dē middage die zōne als eeu v̄guldē rinck eñ int middē op een oltaer een maghet holdēde een kit in haren schoet. Dit toechde sibilla dē keiser eñ daer hoerdē si een stemme segghēde Dit is die oltaer des hemels Doe seyde sibilla Keyser aenbede dit kint wāt hets vele meerre dan du. ¶ Die selue cawer is ghewiet in ōser lieuer vrouwē eer eñ hyet sinte maria inden oltaer des hemels

¶ Die keyser verstōt dat dit kint meerder was dan hi eñ offerdē wiroeck eñ en wolde niet meer god hietē.

¶ Exempel

ERosius secht hier vā aldus Omtrent tercietijt doe den hemel scoen was eñ claer in octauianus tiden Soe wort harstelijck omtrent der zonnen een rinc die gelijcke was in manieren als een reghenboge tot een teyken dat een noch comē solde die de zonne eñ die werlt gemaect hadde. eñ solde regnerē. ¶ Thymotheus sciuet als dat hi in olden historien van romē geuonden heuet hoe dat octauianus in zyn

xxv a. iaer vā sine rijcke clam optē gheme-
w a toezn eñ vraghe nersteliic vā gode we
d at nae hem reguierē solde in dat rijck vā
romen Eñ hi hoorde een stēme die hē seid
Een hemelsce kint sonder tijt vuten leuen
de gode gheborē dat coztelic sal ghebozen
wozdē sonder smette vā een suuer maget
Doe hi dit hoorde soe stichte hi een altare
eñ daer so screef hi desen tijtel an . Dit is
des leuende godes soons altare.

¶ Ten anderden wozt cristus gheboez
te vertoont bi den creaturē die wesen heb
ben eñ leuen als planten eñ bomen Want
bartholomeus secht dat in deser nacht die
wijngaerde vā engadi die de balseme brē
ghet bloepde eñ vruchte bracht ende tsap
gaf . ¶ Ten derden bi den creaturē
die hebben wesen leuen eñ gheuoelen als
beesten Wāt doe ioseph tot betlehem ker
de mit maria so leide hi mit hē een osse op
dat hi dē vercopen solde eñ daer mede voz
hē maria dē hoeft thijns betalē solde eñ
dat si dat daer ouer bleue vertērē soldē Eñ
oec enen ezel om dat maria daer op rijden
solde Eñ die osse ende die ezel bekenden bi
miraksel harē here eñ al knapelende so an be
den si hem . Een luttel tijts voer cristus
gheboorte als Eusebius secht so ackerden
zōmighe luden eñ die ossen seydē tot hem
Die mēsce sullen ghebreken mer dz coern
sal meerderē . ¶ Ten vierden so wozt
dese gheboorte vertoont bi dē creaturē die
hebben wesen leuen eñ gheuoelen endē on-
derscheit Eñ dat bi dē hierders Want op
dese tijt soe waerten die hierders bi haren
beesten als si pleghē twewerf des iaers in
den lāgsten eñ in dē coztsten nachtē Want
wel eer haddē die hedene een maniere dat
si op elcke tijt als die throen heerde dz is
inden somer omtrent sinte iohās baptistē
dage eñ in dē wijnter omtrent kerstauont
dat si dan pleghē te waeckē des nachtes
om die ere vāder zōnen Eñ bi auonturē de
se ghewoente was opghecomē onder den
ioden vāden heidenen die omtrent hē doe
woendē . Desen hierders opēbaerde de en
ghel eñ seide dat cristus gheborē waer . eñ
hi gaf hē een teiken hoe si hē vinden soldē
Eñ mit den enghel was en grote menich-
te vā enghelen die seidē ende songhē . glo-
rie si indē hoechstē gode eñ inder eerdē vre
de dē mēsce die van goeden wille zijn Al
dus so quamē die hierders eñ vonden dat
also die enghel ghesecht hadde . ¶ Efter
so was dese gheboorte vertoont bi dē key-
ser augusto Eñ hi gheboot dat hē niemāt
god hieten en solde als Orosius secht En-
de bi auōturen doe hi dit visioen sach in de
zōne eñ hi ouerdochte vā den valle des tē-
pels eñ van die fontepne des olijs Eñ doe
hij verstōt dat daer een gheborē was i die
werelt die meerder was dā hi so en wold
hi niet ghehietē wesen heer noch god Dē
leest in die cronike doe christus gheboorte
ghenaecte soe beden octauian9 die keyser
doer maeckende grote weghen eñ verliet
die van romen alle hare schult . Aldus so
was christus gheboorte oeck vertoont bi
die zodomiten die op die kerstnacht alle die
werelt doer ghedodet waren Als iheroni
mus secht Ende dat dede god om dat hij
se alle wolde lesschen om dat men voertme
re niet vinden en solde so grote oncuysche
de inder naturen die hij ontfanghē hadde
want Augustinus secht doe god sach i die
menscelike nature die sude die teghens die

nature was soe hadde hi volnae ghelaten mensche te worden.

¶ Ten vijfsten wort cristus geboert v̄ toent bi natuen die hebben wesen leuē eñ gheuoelen eñ ōderscepdē eñ verstandt als die enghelen wāt die enghelē boetscapten cristus gheboerte

¶ Ten dorden was cristus gheboerte ons oorbaerlic verleent Eerst omme des duuels scade. wāt hi en heuet nu gheyne macht als hi te voren dede Waer bi datmē leest hoe sinte hugo abt vā clūgi sach een kersauōt sach ōser vrouwē haer kint indē arm hebbē eñ seyde Dits den dach daer d̄ prophetē woerdē in v̄nuwet wordē Wat is die viāt de voer desen dach macht hadde ouer den menschē. ¶ Mettien so quam die duuel vter aerdē omme onser lieuer vrouwē woerdē te spottē mer zijns quaetheyts beloech hem seluē wāt als hy der broeders woninghen omme ghic verdreef hem vter karcken der broederē deuocie wt den reuēter die lexe vten dormenter dat harde stroe. ende wt den capittel dye ootmoedicheyt.

¶ Exempel.

MEn leest oeck in petrus boec vā clūgy dat hugo die abt en kesauōt ōs vrou hem openbaerde hebbēde hoer kint in haren schoet eñ speelder mede Eñ tkint seide Moeder ghi weet dat die katck hudē viert mit groter eren mijn gheboerten eñ waer is nu des duuels machc wat mach hi nu dencken of segghē Doe quam die duuele wt een hol eñ seyde Al eu mach ic nier coemen in die karck daermē di louet nochtan sal ick comen inden capilttel dormeter eñ reuenter.

¶ Doe hi dat proefde vāt hi die doer vā den capittel veel te naeuwe eñ die dormē ter doze alle to neder. eñ die reuenter doer ghetralijt mit dienres der caritaten ende mit begheerten der lessen eñ mit soberheit der spisen eñ dranck. Eñ aldus voer hi vā daer mit scanden.

¶ Ten anderen om te vercrighen verlatenisse der sonden Waer bi datmen leest i tboeck der exempelen een exempel vā een onreyn wijf.

¶ Exempel.

HEt was een wijf onreyn vā leuen eñ wāhoepte vāder ghenadeu omme dz si op dat oordel dochte wisede si haer ter hellen. Nae pensede si vanden paradise eñ achte hoer onsuuer eñ vā cristus passie on danckelick. mer doe si dochte dat die kinderkens lichtelijck worden gheuredet soe beghonste si hem aen te roepen bij zijnre kintscheyt Ende tot hoer seyde een stēme dat haer sonden v̄gheuē waren.

¶ Ten dorden omme die siecheyt te ghenesen wāt sinte bernaerdus segget Dat menschelijcke ghesslacht was ghepiniget mit dryen euelen. als inden beghinsel. in den middel. eñ in dat eynde. Dats inder gheboerten inden leuē eñ inder doot. Die gheboerte was onreyn. dat leuē verkeert. eñ die doot vreselick. ¶ Cristꝰ die quam eñ brochte teghens die drye euelen drye remedien of medicinen. want hi geboren wort. hi leefde. eñ hi starf. Sijnd̄ gheboerte suuerde hi onse gheboerten. sine leuen leerde onse leuen. zijn doot vernielde den onsen.

¶ Ten vierden omme den houaerdighē te v̄oetmoedigē. Daer bi secht augustijn

dat des godes sone oetmoedichept die hij ons toonde in sine gheboerte was ōs een exempel in sacramēte ende in medicine Si was een exempel om dat wi zijn leuen na volghē solden In sacramēte daer die bant onser sundē mede solde worde ghebonden eñ in groter medicinē daer ouse houaerdie mede solde worden gheneſen Wāt a dās houaerdie wort gheneſen mit cristus oetmoedicheit Eñ men sal merckē hoe wel dz cristus oetmoedicheit antwoort adams houaerdie wāt adams houaerdie was te ghen god tot gode eñ bouen god Si wasl teghē god wāt si was teghēs zijn gebot dat hi gheboot dat si nyet etē en soldē vā den holte der cōsten goets eñ quaets . Si was oec tot gode . wāt hi begheerden die godheit ende gheloefde dat die duuel ghe secht had . ghi sult zijn als godē . Si wasl bouen gode . wāt hi wolde wesen dz god niet en wolde . wāt doe sette hi sinē wille bouē gods wille Oer als iohānes damas cen us secht . so veroetmoedichde hē die go des sone om die mēsceñ niet teghē die mē sceñ mer tottē mēsceñ eñ bouē die menscē Totten mēsceñ om dat hij wort ghebozē gheliic den mēsceñ . bouē den mēschen om dat hi wort ghebozē niet als die āder mē schen . wāt zijn geboorte was in enighe sake ons gheliic . wāt hi wort ghebozē vā enen wijue eñ doer die selue pozte daer dz wi doer wordē gebozē Eñ si was oerk in in enighe sake ongheliic wāt hi was ont fanghē vāden heilighē gheest eñ ghebozē vā der maghet maria .

¶ Die legende van die heilighe iōcfrou we sinte Anastasia

Van sinte Anastasia

Anastasia was ghebozē vā edele ge slachte vā romen Haer vader hyete pretextat9 eñ was een heiden eñ haer moe der hiete faulta eñ was kerstē Eñ criso gonus leerde haer dat kerstē geloue end si wort palioñe te wijue ghegheuē mer si vensde haer lief te wesen eñ sceuwede alle tijt sine geselscap Eñ doe hi hoorde dat si allene mit ene maget ghinc in kerstē habi te to alle kerckers eñ brachte die geuāghē haer nozorte so wachte hi haer also nau we dat hi haer niet teten en gaf eñ wolde se also verderuē op dz hi haer grote ghoet ghebzukē mochte Eñ doe sinte anastasia meende dat si sterue solde so sande si dzoe uige brieuē tot crisogono eñ hi saade haer troostige brieuē weder Hier en binnē sterf haer mā eñ si wort vloit vā den kercker .

¶ Si hadde dzie scone maechdē die suste ren warē Eñ die ene hieten Agape eñ dye ander Clionia ende die derde perene Dese warē kerstē eñ en woldē den richter i ghe ne maniere cōsentierē Eñ doe dede hi se in een camer sluten daer die reescap vā die co kene in warē Eñ die richter die in hare liet te sere ōtsteken was ghic tot haer om mz hē te sundighen eñ hi wort vut sinē sinne Eñ doe hi dese maechdē meende te ombel sen so ombelsede hi potten pānen kezelen Eñ doe hi des sadt was doe ghinc hij vut swart eñ lelick eñ mit gheselscoorde clederen Eñ sine knechten die buten zijare vwach ten doe si hē also belmit saghen meendē si dat hi in een duuel vwandelt waer ende si sloeghen hem onghenadelick eñ vloghē vā hem eñ lietē hē allene Eñ doe hij toten keyser alos solde gaen eñ claghē hier ouer so sloeghē hem zomighe mit gardē eñ an-

dere speghen hem int aensicht. eñ die andꝰ worpen hem mit slijck. die andꝰ sloghē hē mit vuystē eñ meendē dat hi vꝰwoet waer ghewordē. eñ zijn oghen warē ghebōdē dat hi niet sien en solde hoe lelick hi waer

¶ Doe hem die luden saghen eñ seydē hoe lelick hi waer soe meende hi dat hem die iōcfrouwen bi touernien soe beghadet hadden eñ hi beual datmēse voer hem ontcleden solde dat hijse naect sien solde. mer haer cleder hinghē haer soe vast an dē liue detmense niet ōtcleden en mochte. eñ van wōder wort die rechter ōtslapē soe vaste datmēs niet wrecken en mochte.

TEn laetstē ghaf die keyser anastasia den rechter op omme dat hise dē afgoden solde doen aenbeden. eñ die maechden worden mitter martilien ghecroent. Eñ die rechter wolde anastasia toe wiue hebben. Doe hise in een camer omhelsen wolde soe wort hi blint eñ ghinck mettē afgoden te rade of hi solde moghē ōtgaē Si antwoerden hem Omme datstu anastasien bedrouet hebbest soe bistu ōs gheleuert eñ du saltste voertmeer mit ōs worden ghepijnt inder hellen. eñ doemē hem te huys brochte starf hi in zijnre kindꝰ handen.

¶ Dese kinder leuerdē doe anastasia eē ander richter die seyde Anastasia wiltu eē kersten zijn soe doe dat dijn god ghebodē heeft eñ laet al datstu hebbest soe wordes du oeck mede een vā fine iōgeren. hier omme ghif mij al datstu hebbest eñ ghanck waerstu willest Si ātwoerde Mijn god gheboet Vercoeptet al eñ gheeftet den armen eñ niet den rijcken. omme dattu rijc bist soe solde ic tghebot breken ghaue ict dij ¶ Doe lietmen anastasia in enē karcker daermēse pinighen solde mit hongher eñ theodora die ghemartilijt was die voe dese twe maenden mit hemelscher spisen.

¶ Ten laetsten voerdemēse mit twe hōdert maechden in een eylant ghehietē palmacia omme cristus naem. Na luttel daghen lietse die rechter weder haleu eñ lyet anastasia barnen an een stake. eñ die andꝰ dede hi doden mit menigherhande pinen

¶ Appollonia begroef anastasien lichaem eerlic in een pryeel eñ si maecte daer een karcke.

¶ Si was ghepassiet int iaer ōs heren cc. eñ seuen ende tseuentich onder den keyser dyoclesiano.

A

TE iherusalem sint steffen des eersten martelaers dach die vāden ioden gesteent wordt.

¶ Te romen sinte dyonisius paeus eñ martelaers dach.

¶ Opten seluen dach sinte marinus eē heylich martelaer.

Ende noch vele meer ander heylighe martalaren eñ cōfessoren.

¶ Die legende des eersten martelaers sint stephanus.

STephanus een vanden seuē dyaken die vanden apostolen ten dyensten geordineert waren want doe dat heylighe ghetal vanden iongheren ōs liefs heren ihesu cristi onses ghesontmakers aen wyes die bekeert waren vanden ioden. ōme dat hoer weduen worden versmaet

inden dagelixen dienstē Dit machmen in twe manierē verstaen dat mē haer weduwen niet en ontfint in dē dagelixen dienst of dat si voer dye andere daer in beswaert waren wāt die apostolen haddē dat den weduwen beuolen op dat si nersticlick solden predicken moghē Eñ doe die apostolen saghē dat aldus die murmuracie ghersen was om der weduwen dienst om dat si dit oflegghē woldē so vgaderdē si al die menichte eñ seidē Ten is gheen recht dat wi dat woort godes latē sullē eñ dyenen den tafelen wāt die spise des hertē is beter dā die spise des lichaems Daer ōme brueders schicket ōder v seuē mānen vā goede oerconscap eñ vol des heilighē gheestes eñ wijscheidē die wij setten moghē op desen wercke dat si dienē. of bouen die dienres zijn eñ wi sullē bedende eñ predickēde zijn Eñ dese redene ghenoechde alle de menichte Eñ si cozen seuē mānen eñ daer so was Stefken die erste of eñ si brochtē se dē apostolen eñ si leidē die hāt op hē Eñ Stefken die vol gracien eñ sterckheidē was dede groete teikene eñ wōder in dē volcke Eñ des hadden die iodē nijt eñ begheerdē hē te vwinnen eñ te beschamen Eñ si arbeiden hē te vwinnen in drie maniere. mit disputierē eñ mit valsce tughen eñ mit tormenten oer hi oerwā die disputieres die valsce tughen eñ die pijnres Jn elcke strijt was hem hulpe ghegeuē vā den hemel Jn dē eerstē strijt was hē ghegeuē die heylige gheest dye hē die sprake gaf Jn dē anderē een enghelsce aensicht dat die valsce tughē veruaerde Jn den derdē so sach hi cristū die hē berept te helpen was eñ hi maecen hē stark Jn elcke strijt secht hi drie dinghē. als die angaende strijt eñ die hulpe eñ die seghe te vwinnen. Hijn historie sullen wi cortelic mercken eñ alle dese dinghē sien. Doe sinte Steuen aldus vele teikene dede eñ hij slichtelic den volcke predicte so anghinghē die iodē den eersten strijt mit hem dat si verwinnē soiden bi disputacien. want die zōnighe van der libertinē sinagoghen die stonden Ende die van cyerenen eñ van alexandrie Eñ van den ghenē die waren van cecilien ende die van asien disputierende mit sinte Stefken. Siet hier den ersten strijt daer de seghe naeuolghet Eñ si en mochten nyet wederstaen die wijscheit Ten laetsten de hulpe eñ den gheest die daer sprac Doe si saghen dat si hem mit desen niet en mochten verwinen so worpen si hē totten anderen strijde dat si hem verwinen soldē mz valsche tughen die hem woeghden mit vier blasphemien Want doe si hem brochten inden raet so woeghden si hem vau vier blasphemien teghen god. teghē moyseu. teghen de wet ende teghens den tempel. Siet dit is die anderde strijt Endē alle die inden rade waren die saghen zijn aenschijn wesen als eens enghels aenschijn. siet hier die hulpe. Daer nae volghet die seghe zijre vwinnighe als alle die valsce tughen verwōnen worden. Ende die priesten der priesteren eñ die ouersten des tempels vraechden of dit oec aldus waer Ende doe ontsculdichde hem sinte Stefken vā desen vyeren die hem die valsche tughers oplepdē Ende dat eerste was vā die blasphemie teghens gode Ende hij seyde dat god die totten vaders ende den prophetē sprack dat hi god der glorien was Aldus soe prijset hi god in duen dinghen als dat

hi vol glozien is eñ datmē hem louē sal eñ dat hi glozie gheuē sal. Daer nae ōtschuldichde hi hem vander anderder blasphemien teghens moyses eñ prisede moyses in vele saken. eñ sonderlinghe prisede hi hem in dzyen als vā vuerichept des rechten toerens wāt hi dode den mā vā egiptē die dē iode sloech. eñ vādē miraculē die hi dede in egipten eñ inder woestinen eñ vañ godes vriēdschappen. wāt hi spzack dic wijl mpt gode zeer vriēdelijck

Daer nae ōtschuldichde hi hem vand derder blasphemiē die tegēs die ewe was eñ hi prees die ewe in dzyen sakē datse vā godes weghen was diese gaf. eñ vā des gheens weghē diese voert ghaf. dat was moyses. eñ omme haer epade wāt si ghe uet leuē. Daer nae began hi hem te suueren vander vierder blasphemiē die te ghēs die tabernakel was. eñ hi prisede dat tabernakel in vyer manieren. want god beualt te maken. Eñ omme dattet in vifioen vertoēt was eñ vā moyses volma ket eñ datter die archē des ghetughes in was eñ hi seyde dat die tempel nae dat ta bernakel volchde Eñ aldus suuerde hē sīn te stephanus veel vāder mischdaet die op hem ghelept was.

Doe die ioden sagen dat si hem alde niet ōwinnē en mochten soe ghinghen si hem aen in die derde manier eñ dedē hem aen den dozden strijt dat si hem ōwinnen solden mit tozmēten eñ pinē. Als dat stef fen sach wolde hi ōs heren ghebot holden vā broederlijckē berispinghe in dzyer ma nieren eñ vāder quaethept te bedwinghē Ten eersten ōweet hi hem die hart hepde haerre herten. eñ hoe si die heylighē gedo det hadden eñ seyde. Harde vā nacken eñ onbesneden vā herten eñ vā ozen ghi heb bet altoes dē heylighē gheest weder ghe staen ghelijc uwe vaders sidi oeck. Wye vāden propheten soe en ōuolghedē uwen vaders niet eñ dodense die vā cristus thoe coemst voerseyden.

Stephanus verweet den ioden dzie ma nieren vā quaetheden. Dat eerste dz si den heylighē gheest wederstōden Dat ander dat si den propheten vervolchden. Dat dozde dat si godes vriēden doden. mer si hadden eēs ghemeyns wijfs voer hoeft eñ en conden hem niet schamē. noch en verstonden hoer quaethept niet. Oyer doe si dit hoerden soe verwoeden si in dyer te eñ knerseden op hem mittē tāden. Hier nae berulpte hise mit vresen Daer bi dat hi seyde dat hi iheſum sach tot godes rechter side als berept hem te helpen eñ si ne vianden te verdoemen. Wāt om dat stephanus vol was vanden heyligē gheest te soe sach hi inden hemel eñ sach godes glozie eñ seyde. Siet ick sie den hemel ont daen eñ des menschen soen staende totter rechter siden vā godes cracht.

Alhadde hise aldus mit vreesen ende mit schanden ōwōnen nochtās en hielden si niet up eñ si riepē mit groter stemmē eñ si stopten hoer ozen dat si die blasphempe niet hozen en solden. eñ si maectē in hem een bedzuusch eñ wozpē hem wt der stat eñ steenden hem. Eñ si meenden dat doe nae der ewen die gheboden hadde te stey nen buten der stede die blasphemeren. Eñ die twee valsche tugers die hem eerst wozpen solden nae der ewen ende wet

die deden hare cleder vut dat si niet en sol-
den besmitt worden als si hem ghenaectē
besiden eens iōghelincs voeten die Sau-
lus hiete die namaels ghehietē wort pau
lus Eñ om dat saulus der gheenre clederē
bewaerden die daer sinte steffen steenden
om dz si hem telichteliker solden moghen
stenen so steenden hi hem mit haerre alre
handen Ende doe se sinte steffen noch mit
scande noch mit vresen niet en mochte be
dwinghen vāder quaetheit. Ten derden
male hadde hi se gherne mit liefte bedwō
ghen En wast niet grote liefte die hi hem
toende doe hi voer hē allen badt Voer hē
seluen so badt hi dat sine passie niet verlā-
ghet en wort eñ dat sine vyanden alsoe te
mere misdoen soldē Voer hē ludē badt hij
dattet hem niet en solde wordē gherekēt
voer sunde Ende si steendē sinte steffen die
seide eñ riep Here, ontfanghet minē ghee-
ste mer hi knielde eñ riep mit luder stēmen
ende seide Here en sette hem dit niet in sun
den. Siet hier wonderlijcke liefte. want
voer hem seluen biddende so stont hi mer
voer die ghene die hē steendē badt hi kny-
lende wāt hi begheerde meer dat god dye
bede verhoorde die hi voer hem ludē dede
dā voer hē seluen Wāt daer de meeste sun
de was daer was die bede meest noot Eñ
hier in so volghede hi cristū die in sine pas
sie voer hē seluen badt eñ seide Vader in di
nen hāden beuele ic minē gheest. Eñ voer
die ghene die hē cruustē seide hi Vader ver
ghif hē want si en weten nyet wat dat si
doen. Als steuē dit ghesecht hadde so sliep
hi indē here. Schoen is ghesecht soe sliep
hi indē here eñ niet hi is doot want hi of-
ferde een offerhāde vā lieften eñ sliep indē
hope der vrisenisse. ¶ Sint steffen was
ghesteent indē seluē iare dat cristus ten he
mel voer in die eerste oestmaent daer nae
opten dordē dach Eñ sinte gamalie eñ ny
codemus die in alle der iodē rade voer den
kersten warē die groeuē hē in gamaliels
acker eñ weendē sere op hē Eñ den kerstē
die in iherusalē waren wordē gedaen gro
te veruolghighe Wāt doe steffen ghedo-
det was die een vā den princen was alsoe
begōden si alle die āder te veruolghē also
swaerlic dat alle die kersten behaluen die
apostolen die starcker warē dan die āder
wordē ghestroyt doer alle dz ioedsce lant
als ōse here beuolē had Ist dz si vvuolghē
in die ene stede so vliet in die āder ¶ Au-
gustin⁹ secht dat sinte Steffen vele mira-
raculē gedaen hadde eñ dat hij ses dodē v-
wect heeft eñ vele ludē ghenesen hef vā ve
le siecten Sonder dit so vtelt hi āder mira
culen wāt hi secht datmē op sinte steuēs
altaer bloemē leide eñ men se daer wed of
nam eñ leide se op sieckē eñ si wordē daer
of ghenesen Also dedē oec die lakene de op
zijn altaer gheleghē haddē Wāt sinte au-
gustijn seide datmē die bloemē op een bli
de wijfs oge leide eñ si wort siende Hi sey
de oec dat een price vā een stede die marci
cialis hiete heidē was do hi seer siec was
eñ niet bekerē woldē so had hi een ghehij
lict sone die kerstē was die quā tot sint ste
uēs altaer ende hi nam van den bloemen
die op dat heilighe altare des eersten mar-
telaers sinte steffen laghen ende hij leyde
de bloemē heimelic onder zijn swaghers
hoeft. Ende doe hi daer op gheslapē had
de soe riep dese voerseyde prince marcialis
mit luder stēme voer dage datmē hē dē bis

schop sende. Ende omme dat die bisschop wech was soe quam een paep eñ doepten als hi seyde dat hi gheloefde. Alsoe lange als hi leefde soe hadde hi dit voert aen al toes inden monde Cristus ōtanghe minē gheest. nochtans en wilde hi des niet dat tot sinte stephanus des eersten martelers laetste woerden waren.

¶ Noch soe segghet hi daer thoe een ander mirabel.

¶ Exempel.

HEt was een wijf die pacrania hiet de langhe in groter siecheden was ende vele raets daer toe ghedaen hadde mer si en ontfinck daer van baet noch hulp. Ten laetsten ghinck si tot een iode te raet die hoer een goldt vingherlinck ghaf mit enen steen daer si dat vingherlinck gordē solde mit een coerde op haer blote lichaem dat si daer mitten crachte vanden steen genesen solde ¶ Oer doe si sach dattet hoer niet en halp soe ghinck si tot des heyligen martelaers sinte stephanus kercke wert omme hem naernstelick te bidden omme haer salicheden eñ ghesonthept. Doe soe vel dat vingherlinck alle gheheel op dye aerde eñ die coerde bleef oock mede geheel ende dat wijf gheuoelde dat si wel ghenesen was

¶ Hi secht daer noch een ander mirakel dat oock groet was

¶ Exempel.

TEcelarien in tapadalien daer was eē wijf eñ haer man die was dooot eñ si hadde veel kinderen wāt si hadde seuen sonen eñ drye dochteren. Op een tijt doe dese kinderen haer moeder zeer toernich ghemaect hadden ende vergraemt soe vloekedese haer kinderen eñ to hant soe beliet die vloeck aen den kinderen mitter wraeken godes. eñ si worden alle ghelaghen mit pselijcker pinen wāt si beghonden alle te beuen mitten leden. ¶ Hier omme waren si zeer drouich eñ vō standen begā den si alle de werlt doer te dwalen eñ wer waert dat si ghinghen alle die luden besa ghense ¶ Een broeder eñ een suster van desen gehieten paulus eñ paladia quamē te iponien eñ seyden augustino den biscop wat hem ghesciet waer. ¶ Eñ doe si daer vijftien daghen die kercken hadden versocht eñ sinte stephanum omme die ghesonthept ghebeden hadden inden paesse daghe doe alle twolck verghadert was so ghinck paulus in die capelle eñ vpel voer sinte stephanus oltaer in bedinge mit groter hopen eñ gheloue Eñ die wile dat dye luden ōtbeyden wat hem ghesciede sou de so stont hi op ghestont eñ en beefde niet meer. Eñ men brochten tot augustino eñ thoenden den volcke eñ hi gheloefde hem des anderen daghes enen brief te gheuen van ghesontheden. ¶ Doe augustinus aldus ten volcke waert sprack eñ paulus suster daer bi stont beuēde mit allen leden soe stont si op ende ghinck in sinte stephanus capelle. eñ si wordt slapende eñ stont op al ghenesen.

DOe orosius van iheronime tot augustine weder quam. soe brochte hi mit hem eerlick ende een waerdich heylichdom van des eerwaerdighen heyligen martelaers sinte stephanus daer dese miraculen ende noch vele meer ander exempelen geschiet zijn.

¶ Men sal weten dat sinte Steffen die eerste martelaer onses heren iesu cristi op desen dach voer dat gheloue christi nyet ghedodet en wort mer op dē dach datmē viert hoe dat hi gheuōden wort Mer men secht dat hi op desen dach gheuōden was Mer waer om dat die festen verwandelt zijn dat sal men segghen daer men scrijuet hoe dat hi gheuōden was . Mer nu so sullen wi segghen waer bi dat onse moeder dir heylighe kercke gheordiniert heeft dz dese drie festen den heilighen kersdach volghen Ende dat is om twe saken Die erste was dat cristus onse hemelsche brudegom gheboren wort in dese bedriechlijcke werelt die onse hooft is . soe voeghede hi aen hem drie ghesellen . Ende daer of soe sechtmen in dat boeck dat ghenoemet is Cantica canticorū . Mijn gheminde dye is blinckende ende seer claer schinēde vutuercoren vut dusentighen . Hi was blinckende . dat is te verstaen bi den heylighē apostel sinte iohānes euāgelista den duerbaren confessoer Rosende als bi sint steuē den eersten martelaer . Vutuercoren vut dusentighen als bi den onnoselen kinderē Die ander redene die is . Dat die heilighe kercke alle die menichte der miraculen solde tesamen verghaderen na den grade der waerdicheyt Want die gloriose gheboorte christi Jesu onses ghesontmaeckers die was die saecke van hare martelien . wāt die martelien der heylighen die zijn in drie manieren ghedeylt ende onderscheyden . want die zommighe martelien die zijn in den wille ende in den wercken te ghader Ende die andere martelien die zijn in den wille sonder die daet ofte zōder die wercken . Die derde martelien die zijn in den wercken ofte in der daet zonder den wille . Die eerste martelie die was in den heylighen martelaer sinte steffen die die eerste martelaer nae dat onse ghebenedide here christus iesus sinē bitteren doet om onsen sunden gheleden hadd . op eertrijcke was Die ander martelie was in den heylighē apostel ende euangelista sinte Johannes Die derde martelie die was in den onnoselen kinderen die van herodes antipa gedodet ende ghemarteliet worden ōme dat christus iesus die waerachtighe messias in die werelt gheboren was want hi sorgheden dat hi ouermits hē zijn rijcke verliesen solde alsoe hier nae volghet in die legende vā alle onnosele kinderē

D

In ephesien sinte iohans des heiligē apostels eñ euangelisten dach End hi sterf in dat lxviij iaer nae dat onse here ghepassiet was Doe hi xcix . iaer zijn leuē op eertrijc ouer ghebracht hadde

¶ Te alexandrien sinte maximus biscopis dach een mā vā groter heilicheyt

¶ In aquilegien sinte zoylus priesters eñ confessoers dach Dese do hi sinte crisogonus begrauē hadde so voer hi daer nae opten dertchstē dach tottē here also hē sin crisogonꝰ gheopēbaert hadde . Eñ

¶ Die legende vā sinte Johan euāgelist

IOhannes christus apostel ende euangelista die van gode sere lief ghehadt was ende maghet vutuercoren Nae die hoechtijt vā pinxsteren doe hem alle die apostolen scheyden do so

tide hi in azien eñ stichte daer vele schoen der kerken.

¶ Domicianus diē keiser doe hi die mare van hem verhoerde soe dede hi desen eerwaerdighen heyghen sinte iohannes tot hem halen ende hi dede hem worpen i een vat vol bernender olien voer die latijnsche poerte te romen. Oyer alsoe dat sinte iohannes suuer was van smetten soe quā hi daer wt onghequetst. Ende doe die keiser sach dat hi niet op en hielt van zijnder predicatien eñ leringhe so sende hi hem in een eylant ghehieten pathmos daer was hi alleen in groter armoeden eñ allenden. eñ daer beschreef hi die verholentheit gods eñ dat boeck ghehieten apocalipsis.

¶ Binnen den seluen iaer soe wordt de keyser domicianus ghedodet eñ die senatores van romen wederriepē alle dat ghene dat hi ghedaen hadde eñ aldus ghesciedet dat iohannes weder omme keerde tot ephesien mit groter eren die mit groten ōrechte inden eilande van pathmos gheseen det was Ende alle dat volc quam hem te ghemoete eñ seyden. Ghebenedijt sij hy die daer coemt inden naem des heren ihesu cristi ons verlossers

¶ Exempel.

Men leest dat doe sinte iohannes in de poerte quam soe droechmē doot daer wt drusianen sinte iohannes wiendinne die langhe tiden ghaerne ghesien hadde sine wedercomen wt den eylande van pathmos Eñ drusianen vader eñ moeder eñ alle haer vrienden eñ weduwen eñ weesen die seyden tot iohannem. Siet heylige iohannes wij draghen hier drusianen doot wt die al dede dat ghi beuaelt eñ si voede ōs allen eñ si begheerde zeer dijn wederco mē eñ seyde Hoe sal ick sien gods apostel iohannes eer ick storue. Sich nu bistu gecomen eñ si en mochte dij niet sien. Doe hiet hij die daer neder setten eñ dat lichaē ōtbindē eñ seyde. Drusiana mijn here ihesus cristus moet dij öwecken staet op eñ ghanck in huys eñ bereyde mi te ethen. Eñ si stōt op eñ beghōste te ghaen eñ wal naernstich omme dat gheen dat hoer de apostel beuolen hadde soe dat hoer dochte dat si wt den slape waer verwecket.

Des anderen daghes verghaderdē crathon een philosophe alle dat volck op die marct Eñ omme dat hi thoenen woldehoemen die werlt verswaden solde so hadde hi twee zeer rijke broeders hoer goet ū copen doen eñ dede hem copen twee costele stenen eñ hi hietse daer breken voer dat volck Het gesciede dat de apostel daer voerbi ghinck eñ hi riep dē philosophe tot hem eñ thoende hem bi dyen pūten dat men die werlt verswaden solde Ten eerstē wāt die menschen die prijsen die werlt eñ god verdoemtse Ten anderen dz van alsulcken ölmade die mischdaet niet en wer de ghenesen Ende daer omme ist ydel soe men die medicine ydel hiet daer dat euel niet mede en wort ghenesen Ten dorden dz hoer verswaden wonderlijcke zeer groten loen heuet die tghene dat hi heeft den armen deelt alsoe als ōs heer den iongheling seyde. Wilstu volmaket wesen so ghanc thoe ende vercoep alle tgheen datstu hebbest ende gheue dat den armen.

¶ Ende crathon seydē hem of dijn god ghewarich is eñ wil hi datmē dat ghelt

van desen stenen den armen mēschen ghe-
uen sal soe doet dat si dā wederōme ghe-
hele worden Eñ doet tot zijnre glorien eñ
ere dat ick tot nyeuwicheyt der mēschen
dede Eñ die heilighe vpostel eñ euāgelista
sinte iohā die vergaderde doe in sine hāt
alle die die stucken van den stenen ende hi
anbede god sinen here ende die stenen dye
worden allegader weder hele die te vorē
in alsoe menighe stuckē ghebroken warē
Ende doe die philosophe dat sach soe ghe-
loefde hi altehāt mit den tween iōghelin-
ghen ende si vercoftē die duerbere costelijc
ke ghesteentē ende ghauē dat ghelt den ar
men mēschen.

Exempel

Twe eersame ionghelinghen die ver
coften bi desen exempel alle dat si in
die werelt hadden ende ghauen dat dē ar
men menschen. Ende op enē dach doe sa-
ghen si dat die ghene die hare knechtē ple
ghen te wesen mit duerbare costelijcke cle
deren ghecledet waren ende hem seluen in
armoede mit enen snodē mantel ghecledz
ende si worden daer seer in bedroeft End
doe dat die heylighe apostel sinte iohānes
euangelista mercte om dat si bedroeft wa
ren soe dede hi hem haelen van den oeuer
des meers vele rode cleyne steuē eñ hi ver-
wandelde se in golt eñ in duerbare stenen
Eñ si ghinghē seuē daghe lanc tot alle dē
golt sneden eñ totten ghenē die stenē ken
den Eñ si seidē dat si nye alsoe puer gholt
eñ also duerbare stenen en saghen Ende si
quamē weder eñ seyden dat den heylighē
apostel sinte iohānes euangelista. Ende
doe seyde sinte iohan tot hem Gaet eñ co
pet weder vlāt dat ghi vercoft hebt wāt
ghi hebt dat grote loen des ewigē leuēs
verlorē Weset groeyende dat ghij verder-
uen moet Weset rijcke vā tijtlijcken ende
verghāckelijcken goede dat ghi euwelick
arm moet zijn Ende do begonde die apos
tel teghens dye valsche verghanckelijcke
rijcdōme deser werelt te desputieren ende
toendē dat daer ses dinghē zijn die ōs sol-
den treckē vā die tijtlijcke rijcdōme. Dat
erste is vā den rijcke mā die verdoemt is
eñ van dē armen lasaro die beholden is
Dat ander dat is die nature. wāt de mē
sche wort arm eñ naect geborē ende naect
eñ arme soe sterft hi. Dat derde dz is die
creatuer wāt die zōne de mane sterrē luch
te eñ reghen die gheuē alle creaturen ha-
re weldaden Alsoe solde ōder den mēschē
alle dinck ghenene wesen. Die vierde dz
is die auōture. wātmen secht dat die rijc-
ke mēsce wort een knecht des penninckes
ende des duuels Hi wort des pennighes
knecht want hi en holt dat goet niet. mē
dat goet holt hē Hi is des duuels knecht
wāt dat euāgelie secht Die dat ghelt lief
heeft die is des ghelts knecht. Dat vijf
ste is sorghe want si hebben sorghe dach
ende nacht in te winnen ende te bewaren
want si hebben pyne in te winnē end vre
se ende sorghe in te bewaren. Dat secte
is houaerdie Eñ hi toonde eñ bewijsde dz
dat goet is een saeke der houaerdijen dye
men in twe quaetheidē beiaghet. dat is
nu in dit quaet dat houaerdije is. ende in
dat quaet dat nae comen sal. dat is die e-
wighe verdoemenisse Eñ dat goet is die
sake des verlies vā tween goedē. dat een
goet is in dit leuen eñ dat is godes gracie
eñ dat ander in dat āder leuē dz is de ewi-

ghe glorie.

¶ Exempel.

DOe sinte iohānes aldus disputeerde teghens tghoet so droechmē daer enē doden ioghelinck die binnē xxx. daghē eē wijf genomē had Die moed mittē vriēdē vielen den apostel te voet eñ beden omme verweckinghe in ons heren naem als hy drusiaen ghedaen hadde. Eñ doer des apostels beden verrees die ionghelinc eñ iohannes beual hem dat hi den twee iōghelinghen segghen solde wat pinē si aen geghaen hadden eñ wat glori si verlorē hadden. Eñ hi vertelde vele vāder pinen dier hellen eñ vander glorien des paradises eñ hi seyde O onsalighe ick sach uwe enghelen wenen eñ die duuelen blide wesen

¶ Hi seyde hem oeck dat si v̄lorē haddē die ewighe pallayse des paradijs die van duerbaren steenē ghemaect was ende vol vā vele spijsen eñ weelden ewelijc ghedue rende.

IOhannes was prekende acht pūten vander hellen. dat was worme. dōckerheden slaghen coude eñ hette der duuelen aensien. scande vā sonden eñ gheweē Doe viel die ionghelinc die verresen was eñ die ander twee voer des apostels voetē eñ baden ōtfermhertichеyt Johannes seyde hem Doet dortich daghē penitencie eñ daer binnē bidt dat die roeden eñ steynen weder keren ter eersten naturen

¶ Als dat ghesciet was so seyde hi hem ghaet eñ draghet die roeden eñ stenē van daer ghise brochten. Doe si dat ghedaen hadden eñ die roeden eñ stenen tot haer naturen ghekeert waren ōtfingen si die gracien vā doechden.

DOe iohannes doer al azien ghepredi ket hadde wolden si hem dwinghen den afgoden aen te beden. Johannes dye ghaf hem van desen tween die koes eñ seyde waert dat si mit aen te roepē dianē haren afgod cristus karcke brakē dan soude hi den afgoden offeren. oft worpe hi dyanen tempel omme mit cristus naem aen te ropen dat si dan in cristum ghelouē soldē

¶ Doe dit die meeste partye vāden volcke beloefde eñ tottē tempel warē ghegaē soe bede die apostel eñ die tempel viel end dyanen beelde wort te broken. Aristodemus die bisschop der afgodē maecte gherufte dat die partien vāden volcke onderlīghe wordē vechtende. Eñ iohānes seyde hem wat wilstu dat ic doe eñ worde ghevredet Hi seyde Wiltu dat ic in dinē heren gheloue soe sal ic dij venijnt gheuē te drincken eñ en hidertet dij niet so is hi ghewarich god Eñ die apostel consenteerdet

¶ Aristodemus seyde Ic wil datstu ander luden eerst daer van sietste steruē omme datstu te meer vresen moghest. Doe ghinck aristodemus tottē rechter eñ eysce de twee v̄wesen mannen eñ hi ghaf hem dat venijnt te drincken dat zijt saghen eñ alsoe vroe als zijt ghedrōcken hadden storuen si. ¶ Doe nam iohannes den nap ende seghende eñ hi dranck dat venijnt al wt eñ ten hinderde hem niet eñ si loefden gode. mer aristodemus seude Noch twyuelt mi mer ist datstu v̄weckest die ghedodet zijn mit desen seluen venijn die hier doot ligghen soe sal ic ghelouē.

Doe ghaf hem iohannes sinen rock Ende

hi seide waer om hebstu mi dijnē roc ghe-
gheuen Dinte iohā seide dat du doech mit
scāden van dine onghelouicheit comē sol-
des Eū hi seide. sal mi dijn roc doen gelo-
uen Dinte iohā seide Ghanck eū legt den
rock op die dode lichamē eū segt godes a-
postel heeft mi tot di ghesant dat ghi i cri
stus name opstaet. Doe hi dat ghedaen
hadde so stōdn si op Eū doe doopte die a
postel dē biscop eū den richter in christus
name mit alle haer ghesachte eū si stichtē
in sinte iohans ere een kercke.

¶ Dinte clemens secht alsmen leset in dz
vierde boeck vā der kersten historiē dz sin
te iohānes op ene tyt bekeerde enē schonē
wilden ionghelinck eū hi beual hē enē bis
scop te te bewaren voer enē schat Nae ene
tijt soe liet die ionghelinck den biscop end
hi wort een prince vāden moordenarē Al-
dus quā sinte iohā totten biscop eū eyssche
de sinen schat Doe dese biscop dat vōnt
van ghelde eū hem daer of seer verwonder
de so seide die apostel Ieeysche vā di dē iō-
ghelinck die ick di so nerstelic beual Ende
die biscop seide Heiligher vader hij is doot
in der sielen eū hi is mitten moordenarē in
den berch eū hi is haer prince Doe sinte io
hannes dat hoorde so schoerde hi zijn cleet
eū sloech zijn hoeft eū seide Ic liet di enen
goedē hierde vā dijn broeders siele Eū hij
hiete dat men hem een paert berepdē sol-
de ende hi reet onveruaert totten berghen
Ende doe die ionghelinc siete iohā sach so
sprauck hi haestelick op een paert vā gro-
ter schaemten eū vloech vā hem oyer sint
iohan vergat sine olthept eū sloech oz pert
mit sporē eū riep achter dē ionghelinc Ie
ue sone waer om vlietstu vā dynen vader
ende vā enen crancken man Lieue kint en
ontsie di niet want ick sal christo rekenin
ghe voer di gheuē ende ic wil gherne voer
di sterven alsoe cristus om ons ghedoet
is Keer wedē lieue sone keert weder want
god heeft mi ghesant Eade hi hoorde eū
keerde weder mit rouwen eū screyden bit
terlick Eū sinte iohan vyel hem te voeten
eū begōde sine hāden te cusen als of hi ge-
suuert ware mit penitencie Ende sinte io-
han vaste eū badt voer hem eū creech ghe
nade voer hem ende naemaels ordinierde
hi hem een bischop.

¶ Oyen leest oeck in die selue historie dē
sinte iohannes te ephesien ghinck in enen
bade om hem te wassen Ende doe hi daer
in sach Cherinthū enen onghelouighen
man so sprauck hi daer vut eū seide Vlien
wi vā hier op dat dz badt op ons vyet en
vallet daer hem in badet Cherinthus der
waerhept vyant.

¶ Exempel

Alsoe callianus secht so was sinte io-
han eens een voghel ghegeuē ende
hi hielt hem op sine hant eū streeck hē Eū
doe dat een ionghelinc sach, so seyde hi tot
sine ghesellen al lachende. siet hoe dat die
olde man speelt mitten voghel als een kint
Doe dat sinte iohan in dē gheeste verstōt
so riep hi dē ionghelinc tot hē eū vraechde
wat hi in die hant hadde Eū hi seide enen
boghe Eū sinte iohā seide hē. wat doestu
daer mede Die iōghelinc seide Wi schietē
daer voghelē mede Eū sint iohā sede Hoe
doetstu dat Doe begōde die ionghelinck
dē boghe te trecken eū ghespānen in dye
hant holden Eū doe sinte iohannes vyet
en seide so ontspande die ionghelinc dē bo

ghe Eñ iohānes seyde Hoen waer omme hebstu den boghe ōtspannē Hi seyda hielt men langher ghespannen soe solde hi ctāc ken te schieten Die apostel seyde Alsoe sol den die menschen cranck worden tot con templacien . waert dat hi altoes in stÿthe den bleef eñ gheen solaes en name wāt de aerne vlieghet hogher dan alle voghelen . eñ siet claerder in die sonne nochtā coemt hi neder omme der natuten doot .

¶ Aldus ist oeck mit des menschen ghe dachten als si hoer een luttel of trecket vā contemplacien Als si hoer weder vnnwet soe clymmet si te vaster opten hemelschen dinghen . Als sinte iheronimus secht doe iohānes te ephesien woende tot hi olt vā iaren was eñ men hem nauwe ter kerckē draghē en mochte tot elcker ruslen seyde hi dit . kinder beminet die een den anderē

¶ Ten laesten hadde sine iōgheren wā der waer omme dat hi dese woerden also dicwÿl seyde . eñ si seyden Meester waer omme spreetstu dese woerden altoes . Jo hānes ātwoerde dat dit ōs heren ghebot waer eñ heerlmen altoes liefte tis al ghe noech .

¶ Eliandus secht oeck doe iohānes dat euāgelium screuē solde soe hiet hi dē volck te vasten eñ te beden op dat hi des waer dich mocht zÿn te screuē .

Men leest hoe dat iohānes bat voer de stede daer hi die heylighe scrifte screef dat god daer niet en solde ghedoghē wit noch reghen alsoe lāghe als hi daer ouer onledich waer . eñ die elemētē holdē daer soe hi bat . ¶ Doe iohānes xcix iaer olt was eñ nae cristus passie lxvij iaren ond trayanus den keiser opēbaerde hem crists mit sine iōgheren eñ seyde Mÿn ghemide coemt tot mÿnre tafelen mit dÿn broeder Johānes stōt op eñ beghā te ghaen eñ ōs heer seyde hem En sonnēdage saltu te my comen . ¶ Des sonnēdaghes quam dat volck in die kercke die in sinē naem was ghemaect . eñ hi predicte hem vā dat dye hanē eerst crapdē dat si vast bleuē indē ge bode crisi .

¶ Exempel .

Men leest dat iohānes liet een vierkant graft maken neuē dē oltaer eñ liet die aerde vter kercken wozpē eñ ghick in den graue eñ hief op zÿn hādē eñ seyde Heer ic come tot di eñ dāncke di dattu mi ghewor digheit te noden tot dÿnre werclap Doe hi dit ghebet gheeynt hadde quaem daer soe groten licht op hem dat nyemāt hem sien en mocht . eñ doe dat licht wech was vātmen dat graf vol hemels broet dat vit men tot noch toe daer . eñ vtē boem vādē graue spriget cleyne meel ghelÿc fonteinē springhē . eñ daer worden gheneten vele menschen vā allen siecten .

¶ Exempel .

Radmūdus die coninck van enghelāt hi en conde nyemant ontseggheu die hem dat in sinte iohannes euangelistē na me Eñ het geschiede dat een pellegrim zeer bat om aelmisse in sint iohānes naem Als zÿn camerlinck van hem was ghat die co ninck zÿn vingherlinck die zeer duytbaer was om dat hi niet anders reet en hadde . Meer daer nae ōtsinc dit vingerlinc vā den selven pellegrym een ridder van enghelāt die doe daer ouer die zee was dat hy den coninck weder om draghen solde ende seg

ghen den ghenē die eñ om welcs wille du
dit vingherlinc gaues die sendet di weder
Hier bi soe schijnt dat wel dat sinte iohan
selue dit was die dē conic opēbaerde i ds
pellegrims habite Isidorꝰ secht in dē boec
ke vā dat leuen eñ doot der gherechtigher
Sinte iohan verwādelde golt in garden
eñ steenkens vāder see in duerbare stenen
Eñ die ghebrokē stene vermaecte hi wed
eñ hi verwecte ene weduwe mit sine ghe-
bede Eñ enē ionghelinc maecte hi weder
leuende Eñ doe hi fenijn drāc so ōtghinck
hi der vresen Eñ die die daer mede ghedo
det waren die verwecte sinte iohānes vā
der doot.

E

TE bethlehem in iudea der heilighen
onnosele kinderen dach de vā conic
herodes gedodet warē.

In galissia inder stat aucyna der hey
lighē dach euticius priester eñ domiciaen
dyake.

Die legende vā die onnosel kinderē

DIe onnosel kinderen waren ghe
dodet vā herodes ascolonita De
scrifture secht vā drie herodes de
vermaert hebbē gheweest van hare grote
onghenade Die eerste hete herodes ascolo
nita eñ onder hē so wort ōse here gheborē
eñ die kinder gedodet Die derde hiete he-
rodes ātipa eñ die dede sint iohā buptist
ōthoefdē. Die derde hiete herodes agrip
pa eñ die dede sint iacob die meerder dodē
eñ sinte peter indē karcker legghē.

Mer cortelic willē wi hier die erste he-
rodes sine historie scriuē alsomē in scolas-
tica historie scriuet Antipater vā ydumea
nam des conics nichte vā arabien te wij-
ue eñ wan enē sone an haer dē hi herodes
hiete eñ hi wort naemaels ghehietē ascolo
nita Dese ōtfinc vāden keyser dat rijc vā
den ioedsce lande Eñ doe wort erst gheno
men des conicks roede vā iuda. Dese die
hadd ses sonē. dz warē ātipater alexāder
aristobolꝰ archilaus herodes ātipe añ phi
lippus Alexāder eñ aristobolū wan hi an
een iodine eñ sendese te romē datmē se lerē
solde i conste vā boeckē Hier na quamē si
weder vāder scolen eñ alexāder was een
vrome touenaer eñ hi begōde te disputierē
mittē vad welc nae hē dz rijcke hebbē sol-
de Eñ hier om wort die vad verbolghē eñ
wolde ātipater voer hē settē Eñ si begon
dē te visierē hoe si dē vader mochtē doden
Eñ doe se die vader daer om vdreef so voe
ren si tottē keyser om te claghē ouer harē
vader Hier binnē quamē die conighē te ie
rusalē eñ vraechdē nerstelic waer die nieu
conic geborē was Doe herodes dit horde
soe wort hi seer veruaert ende hi vreesden
eñ ontsach dat yemant gheboren mochte
zijn van der waerachtigher coninghē ge-
slachte die hem verdriuen mochte als een
die dat conincrijc ondergaen hadde. Hier
om so badt hi den coninghen die vut oriē
ten ghecomen waren dat als si den nyeu-
we gheborē coninc gheuōden hadden dz
si hem dat dā boetschapen solden ende hij
veynsde hem dat hi hē aenbedē solde den
hi begheerde te dodē Mer die coninghen
keerden weder enē anderē wech in haren
conincrijcken Ende doe herodes sach dat
si tot hem niet weder en quamen so meen
de hi dat si bedroghen waren in die open
baringhe vāder sterre eñ dz si hē scaemdē

weder te comen Eñ daer bi en sochte hi dz kint niet mer doe hi hoerde wat de herds ghesecht hadden eñ wat simõ eñ ãna ghe propheteert haddẽ so õtsach hi hem eñ hy waende dat hi vuylic bespot was vã den coninghen

Herodes beghã raet te holden om dye kinder te doden die in bethlehem warẽ om dattet kint mede storuẽ solde dz hi niet en kende. mer die enghel beual ioseph eñ hi vloet mittẽ kinde eñ mitter moeder i egipten in een stede hermopolim. eñ daer bleuẽ si seuen iaer tot dat herodes doot eñ ghestoruẽ was

¶ Exempel.

Men leest doe õse heer in egiptẽ quam als ysayas voersecht hadde soe vyelẽ alle die afgoden van egipten Men segget oeck dat in al egipten gheẽ huys en was daer en lach een dode in als die kinder wt egipten ghinghen bi godes toe doen also en was daer nu daer gheen tempel daer en viel enen afgod in. ¶ Cassiodorꝰ seyt dat in hermopolim vã thebay daer is een boem diemẽ persekere hiet die teghẽs vele fiecten ghoet is op datmẽ zijn vrucht oft blader of een weynich vã finẽ bast omme der fieken hals bindet Want doe õs vrou in egiptẽ quã neyghede dese boem totter aerden eñ aenbat cristum.

¶ Doe wort herodes ghedaget vãden keyser finẽ zoen te ãtwoerden. Eñ als hy doer therfis voer nae romẽ so vnam hi dz die coninghẽ vã daer ghesceept warẽ end daer om liet hi die scepẽ barnen als dauid voer ghesecht had. Indẽ ãxteliken gheest saltu die scepen van tharfis brãden.

Doe die vader eñ zoen voer dẽ rechtẽ was doe wort gewijst dat die sonẽ haer vads ghehoersaem wesen solden in allẽ dinghẽ Doe herodes aldus weder keerde was hi te stolter omme dat hi aldus ghestarcket was eñ hi dede doden al die kinderen van bethlehem van twee iaren eñ daer onder tot hi nae dẽ conigen gevraget had.

¶ Dese woerden machmẽ in twee manieren verstaen.

Inden eersten vstaetmen van twe iaren eñ daer onder Dat is vã kinderẽ die twee iaer olt waren tot eender nacht wãt herodes hadde onderuõden vãdẽ coninghen dattet kint gheborẽ was op die nacht dat haer die sterre openbaerde. Eñ wantet een iaer was gheleden binnẽ den dat hi te romẽ voer eñ wed quam eñ daer omme dede hi doden die kinder die ouder eñ iõger warẽ wãt hi õtsach hem dattet kint hem solde older of sceppẽ vã aenficht nae dienstẽ der planeten.

¶ In een ander manier beduutmẽt aldꝰ Van twee iaren eñ daer bonẽ tot vijf iarẽ toe want guldemõt secht dat die sterre dẽ coninghen openbaerde een iaer eer dz kint geboren was Eñ na dien dat dit herodes onderuõden hadde vanden coninghen so ghinck hi te romen eñ hi toefde een iaer. eñ hi meende dattet kint doe geborẽ worde doe die conighen hem die sterre openbaerden. Ende daer omme soe hielt hi dz kint twee iaren olt te wesen. ¶ Ende daer omme soe dede hi doden alle die kinderke van tween iaren tot vijf toe. mer gheen iongher dan van tween iaren ende gheen daer beneden.

Ende dit wil men proeuē om datmē beenre van desen kinderē vint die so groet zijn dat si vā kinderen vā tween iaren niet wesen eñ moghē mer men mach seggħē dz die luden doe meerder warē dā si nu zijn Orosius secht eñ men vijnt dat in een cronike dat een vā herodes kinderē was gegheuē der amme in bethlehē eñ wort mit den anderē kinderē gedodet Doe so wort voldaen dat die prophete seyde Een stēme wort gehoort in dē hoghē vā gheschrey eñ vā hulen vā die moederē der kinderen dye mē daer dode Die gherechtige god allmē leset in scolastica hiltoria die en liet dz niet onghewroken die grote quaetheit van herodes wāt mit gods oedel geschiede dz hi vele ludē vā hare kinder beroeft hadde dz hi iamerlic van sine kinder wort berouet wāt herodes hadde weder in wātrouwe alexādēr eñ aristobolū want een vā hare gesellen seide dat hē alexander vele goets beloeft hadde wolde hi sinē vader tenijnt gheuen Eñ die baertscherre seide dat hē alexander vele goets gheloeft hadde wolō hi sinē vader die kele ofsnijden als hi sinen baert schoer Oec seide hi dat alexādēr seyde datmē niet a hrē solde op enē kaerl dye zijn haer gorde op dat hij iōck schinē solde Hier om so wort die vader toornich eñ dede se doden eñ sette antipater dat hi conic solde wesen. mer na antipater sette hi herodem antipā hier en bouen soe voede herodes herodem agrippā endē herodiadem philippus wijf die aristobolus kinderen warē van vaderlijcke liefte Eñ om desen tween saken soe begonde hem antipater alte seer te haten alsoe dat hij hem gherne vergheuen hadde. Ende doe dat herodes vernam soe leyde hi hem in enē karcker. Doe augustus die keyser hoorden dat herodes zijn kinder ghedodet hadde so seide hi Ic waer lieuer herodes varcken dā zijn sone wāt om dat hi een besnedē toecomelinc is so spaert hi sine varckē mer sine kinder die dodet hi Doe herodes lxx. iaer olt was so vyel hi in alte groter crancheide. want hi wort ghequellet mit ene starcke coortze ofte tsaghe ende vutghellaghē mit vele puncten eñ mit groten tozmen om sinen hals ende sine voeten die swollē hem Eñ sine scamelheit wpesch vol wozmē en hi stanc alte seer eñ verademde eñ vūcht te dijcwijle Eñ die meisters deden hem in olie setten. mer men moeste hē voer doot daer vut trecke oyer doe hi hoorde dz dye ioden sinē doot mit blijscape verbeydē soe dede hi vāghen vut allle dat ioedsche lant die edelste iōghelinghē Eñ hi seide salomone zijnre suster Ick weet dat die ioden hē verbliden sullen vā mijnen doot mer ic sal hebben een groot beschrepe ende ene edele costele vutuaert ist dat du doen willste dz ghene dat ic di segghe Als ick doot bin so doet alle dese ionghelinghē doden die ick gheuāghen hebbe op dat mi alle dz ioedsche lant mi beschrepet hoers ondanckes. want hi hadde in ghewoenten dat hi naer alle sine spijse eneu appel plach te schillen ende te eten Ende doe hi dat mes in zijne hant hadde so pcuuste hi sere ende hij besach of hem yemant beletten mochte ende hi stac sine hant vut om hem seluen te doden mer een die zijn neue was behielt zijn hant ende belette dat Ende altehāt begōde mēn te wenē in des conincs sale ofte hi doot ware Eñ doe dat ātipater hozde soe

verblide hi en gheloefde zyn wachters ve le wolden si hem laten ghaen.

¶ Doe herodes dat wiste soe was hem zwaer zyns zoens bliscap van zyns selues doot en hi sende sarrianten en dede doden en sette archelaum conick nae hem te we/ sen. ¶ Oyst daghen hier nae stark hero/ des die in allen dinghen auoture hadde. mer hi was alte onsalich in dat hem thoe behoerde En salome zyn suster verlostese alle die hi hiet doden. Oer sinte remigius segt dat herodes hem selue dode mitte mes se daer hi den appel mede scellede En dz sa lome die gheuanghen dode soe hoer broe der haer beual.

F

TE iherusalem des edelen coninks da uids dach.

To cantelberch in britanien sinte thomas van cantelberchs dach bisschop en marte laer die omme cristum in zyns selfs kerck ghedodet wort.

¶ Opte selue dach sinte ebzulfus cofes/ soer En noch meer.

¶ Die legende van sinte thomas van cantelberghe.

THomas die eerste bisscop va cantelberch doe hi in des co nincs hof va enghelat was en hi sach datmen daer dede dat niet ghoeden was soe liet hi thof end quam aen de aertsce bisscop to catelberch en wort archidyake en cacellier des conin ghes ¶ Die coninck beminde soe zeer als die bisscop doot was maecte hi hem aerts bisschop. En hi wort te hat vwadelt iee ander ma. en dede zyn vleisch tonder mit cilicien en valken. Hi droech niet alleen ee haren hemde mer totten knyen toe was hi van haer. Oer hi decte soe subtyllicke zyn heplichept dat hi elcken ghelyck was in eerlaemheden va cleder en va dienres. mer altoes soe behielt hi herthept zyne pe nitecien. Alle daghen dwoech hi al knielc de x arme luden haer voeten En als si ghe gheten hadden ghaf hi hem elck vier silue reu pennighen en sendese wech. En die co ninc hadde ghaerne tot sinen wille gehol/ den ter heyligher kercken scade en dat hy vast maken solde die ghewoenten die si/ ne vaders hadden teghes die ghewoente en vrihept der kercken. En omme dat hy des niet doen en wolde soe wordt die co/ninck thoernich op hem.

¶ Op een ander tyt wort hi mit ander bisschoppen soe vaden coninck ghedwon ghen alsoe dat hi hem oec dreyghede te do den. Hi wort oeck bedroghe mit groter lu den rade soe dat hi des coninc wille cosen teerde mitten woerde. mer doe hi saghe d sielen vrese soe sette hi hem seluen daer in groter penitecien en suspendeerde of offet tede hem seluen va zynder officien. tot he die paeus absolueerde ¶ Die conic wol de noch dat hi bezeghele solde dat hi ghe/ sproken hadde mitten mode. mer die goe de man voerleydet en hi droech een crups recht op en hi ghinck wt den houe.

¶ Dye quade rpepen hem nae en seyde Holdet den diet ende hanghet den loghen achtighen verrader. Tot hem so quamen twee grote machtighe baroenen en ghe/ trouwe die seyden hem mit ede dat vele he ren ghezworen hadde hem te doden.

Ende thomas die meer ontsach zijnre kerc
ken dā zijn selfs hi vloech eñ die paeus a-
lexander te zenonis eñ hi beual hem tottē
cloester potenciane Ende daer nae quā hi
in franckrijc Eñ die coninc sande te romē
legaten die sine saken eyndē soldē mer sine
bede en wolde mē niet horen Eñ hier ōme
so wort hi noch meer vertoornt teghens
die aertsche biscop. Ende hi nam alle zijn
goet eñ hi verderf al sine maghē eñ al zijn
gheslachte eñ en verdroech niemant man
noch wijf ionc noch olt Mer die biscop de
badt alle daghe voer dē coninc eñ voer dz
conicrijck vā enghelant Eñ den aertsche
bisscop wort vertoont dat hi weder kerē
solde tot zijnre kerckē eñ dat hi bi marteli
tot cristū varē solde In dē seuendē iare na
dat hi ghebānen was so oerloefdemen hē
weder te comē eñ hij wort vā allen luden
eerlic ontfanghē Na zōmighe daghē vor
des biscops doot so starf een ionghelinck
eñ quam weder bi mirakel eñ hij sede dat
hi gheuoert was tot dat bouenste chore
der enghelē Eñ hi sach onder dē apostolen
een setel al ydel Eñ doe hij vraechde wien
dat die stoel behoorde so seidē hē de enghe
len dat hi waer gheholdē van enē groten
priester vā enghelant.

¶ Een priester was die alle dage misse
las vā onser lieuer vrouwen wāt hi en cō
de anders gheen Ende hi wort ghewroe
ghet voer dē aertsche biscop eñ hi dede hē
comen voer hē eñ suspendierde hē van alle
officien als een leeck die nyet en cōde Endē
doe dese thomas zijn ciliciē nayen lolde eñ
hi dat onder sine bedde berborghen haddē
tot dat hi een tijt crighē mochte te nayen
so openbaerde onse vrouwe enē priester eñ
seide Ganc totten aertsche biscop eñ segt
hem dat die ghene om wes ere du die mis-
se dedes zijn cylicie heeft ghenayt dat ver-
borghen lecht tot dier stede eñ dat si daer
heft ghelatē hare rode side daer si dat me-
de nayde ende si ontbiet hem dat he di we
der misse laet doen. Doe dit thomas hor
de ende hi dat alsoe vant soe verwonder-
de hi hem sere ende hiete den priester misse
doen ende beual hem dat hi dat heimelick
holdē solde ¶ Hi bescermde dat recht vā
der kercken ende den coninc en mocht dz
niet wijcken mit crafte noch mit bede Eñ
doe men hem in gheenre manierē bughen
mochte. siet so quamē des conincs ridde-
ren ghewapent eñ si riepen waer dat die
aertsche biscop waer Eñ hi ghinc hem te
ghemoete eñ seide Siet ick bint. wat wil
di Eñ si seiden Wi comen di doot te slaen
eñ du en moghes niet langher leuē Eñ hij
seide hē Ic bin bereyt te steruē om de ghe
rechticheit eñ vriheit der kercken Of ghij
mi dā soecket so verbiede ic v vā gods we
ghen eñ opten ban dat ghi nyemāt vā de
sen en deert want gode eñ onser vrouwē
eñ alle heilighē eñ sinte dyonijs beuele ick
mi eñ der kercken saken Do hi dit hadde
ghesecht doe sloeghē hem die quaden mit
sweerden int hoeft Eñ si sloeghē die heyli-
ghe crone vāden hoefde eñ sine harsene vie
len opten pauimēte vāder kercken. Eñ al
dus so wort hi godes martelaer In dē ia
re ons herē dusent hondert eñ lxxiiij.

¶ Doe die clercken ouer dē biscop begon
den die misse diemē ouer die dodē doet soe
waren daer altehāt dye enghelē eñ brakē
der gheenre gheluut die daer songhē ende
begōden die misse vā enen martelaer endē

die clercken songhēse voert.

¶ Dit was een teykē zijnder heylicheit eñ hier bi proeftmē hem een glorioes martelaer te wesen die de engelen soe grote eer deden. Dese heylighe mā was ghedodet inder karcken in religionen hāden.

¶ Eempel.

DI der v̄dientē des heyligē mās wort wed̄ ghegheuē dē blindē tghesicht dē douen horen dē crepelen ghanck eñ dē doden tleuē. Dat water daer sine clederē in waren ghedwodhen vanden bloede dat ghaf vele luden ghesontheyt.

¶ Exempel.

HEt was een vrouwe in eñghelant de vā scalcheyt begheerde te hebbē schone oghen eñ vā vele vorwē om scoēder to sine vā liue eñ ghic daer ōme tot sint thomas tombe. Doe si in bedīge lach eñ si opstōt soe was si blint Doe had si rouwe eñ beghōste to bidden dat sint thomas haer die oghen wed̄ gheuē wolde eñ nauwe cōde si dat vercrighen.

¶ Exempel.

EEn bedrieger brocht sinē heer simpel water voet sint thomas water ouereten in een busse Eñ zijn here seyde hem. staelstu mi nye wat so moet di sint tomas hier zijn water late brengē mer hebstu mi wat ghestolē soe moet di twater ōtuarē eñ die busse was ydel als hise op dede

¶ Exempel.

EEn voghel die gheleert was te sprekē doe hem een sparwer iaghede soe beghonste hi te ropen als hi gheleert hadde sinte thomas help mij eñ die sparwer viel dooot eñ de ander voghel doer hulpen vā sint thomas ontuloech.

¶ Exempel.

EEn man was die sinte thomas harde lief hadde eñ hi was zeer sieck. eñ hi ghinck tot sinte thomas tombe eñ hy bat hem omme zijnder ghesontheyt eñ hij wort ghenesen Eñ doe hi ghesonts liues weder omme to huys keerde soe beghonste hi te peynsen dat by auontueren die gesontheyt niet salich en was zijnder sielen ende hi keerde doe weder omme totter tōben van sinte thomas ende hi bat hem en waert niet oorbaerlijck zijnder sielen dat die siecheyt weder omme comen moeste. En to hant so quam die siecheyt wed̄ omme als te voren.

¶ Godes wrake quam den ghenen die sinte thomas dodē soe zeer dat die zōmige hoer vingheren mit stucken of beten ende ander vloynen van etteren. eñ andere dyeder worden verwoet eñ storuen allendich eñ katiuich.

G

TE romen sinte felix dach een heylich bisschop.

¶ Te romen sinte siluester paeus dach die xxxv. nae sinte peter.

¶ Te senon passie der heyliger iōcvrouwē sinte columba die onder aureliaen den keyser v̄slagen wordt.

Eñ noch vele meer ander.

¶ Die legende van die heylighe paeus sinte siluester.

SIluester die paeus was gheboren vā eender coninginen ghehieten iusta eñ hy was gheleert van cyrino den pape eñ boue alle dinck soe herberghede hy den armen. Het

gheuiel dat hi ontfinc ter herberghe enen goedē kerstē man thimotheū . nochtans so scuweden hē die ander om die vuolghi ghe . Dese was ghemarteliet na dat iare om dat hi dat gheloue cristi predicte Endē tarquinus die richter meende dat thimotheus vele goets hadde eñ hi epschede dat van silvester eñ dzeighede hē daer ōme te doden Doer doe hi vernam dat thimotes dit goet niet en hadde so gheboot hi silvester dat hi dē goden offerē solde of hi solde des anderē dages vele tormēte liden Endē silvester seyde hē Dot du sultste te nachte sterue eñ die ewighe tormēten ontfaen eñ wiltstu of en wiltstu niet du sultste wetē dattet die waerachtighe god is dē wi dienen Eñ men leide silvester indē karcker eñ Tarquin? wort ghenodet ten eten Eñ do hi at soe wort een been so vast in sine kele dat hi dat in noch vut brēghen en mochte Eñ aldus sterf hi te middernacht Eñ mē droech hē mit groter droefenisse ten graue Eñ silvester wort mit bliscape verlost vtē karcker . want niet allene die kersten mer oec die heidē hadden hem seer lief . wāt hij hadde een enghels anschijn eñ was bīnckende in spraken eñ gheheel in lichame ende heilich in wercken eñ groot van rade ghewasch in gheloue . in hope alte ghedoechsem . bereit in caritate . Doe melchiades die biscop van romen doot was so wort silvester al wast hem leet vā alle de volcke ghecorē tot een paeus Hi hadde beschreuen in een boec alle der weduwen endē wesen eñ alle der armē namen eñ hi gat hē al hare noot Hi ordinierde oec te vasten dē woensdach den vridach eñ den saterdach Eñ datmen dē donredach vperē solde ghelijc den sonnendach . Oer die kersten vut griecken seyden datmē de saterdach schuldigher waer te vierē Eñ hi antwoorde ende seide dat dat niet en waer om dat die apostolen haddē gheordiniert eñ om datmen optē saterdach medelidē hebben moet vā ons heren begrauinghe Endē si seydē Een saterdach is binnē den iare vā ons heren begrauinghe daer mē in vasten Eñ doe seide silvester Ghelijc dat alle sonnēdage vā ons heren verrisenisse zijn verciert also zijn oec alle saterdage vā sine begrauighe Aldus so lietē si dat goet zijn vāden saterdaghe mer si stredē sere om dē donredach Eñ si seidē datmē den niet vperē solde mit der kercken vesten Eñ silvester die toonde zijn waerdicheit in dzie pūcten wāt op dē daghe so voer god ten hemel Eñ hi sette dat sacramēte zijns lichaems eñ zijns bloets eñ die kercke maect die cristdom eñ si lietēt al goet zijn . Doe cōstantinus de keiser die kersten veruolghede soe ghinc sinte silvester vut die stadt eñ woende mit sine clerckē in enē berch Eñ constantin? om de wrede veruolghinghe die hi dē kerstē dede so was hi lazarus ghewordē Ende ten laetsten hadde hi doen halen bij rade van den biscopē der afgoden drie dusent kinderen die hi solde doen doden endē dat hi in haer varsche warme bloet solde badē Eñ doe hi vut voer tot die stede daermen dat berepden solde soe quamen hem al daer te ghemoete alle der kinderen moeders endē si toghen hoer haer ende si sloeghen hare handen ende dzeuen een yselic ghebere eñ riepen met claghelijcker stemmen . Ende constantinus weenden ende dede den wighen stille staen Ende hi rechte hem op eñ

leyde hoert ghij ridders ẽ̄ baronen. De waerdicheyt vanden roemschen ryche is ghecomen wt der fontey nẽ der ghoeder tenheyt eñ si heeft oec dese wet ghemaeket dat hi zijn hoeft verliesen sal soe wyen een kint dodet mitten stride. Hoe groten felheyt sal dat zijn ot wij ōse kinder dodẽ dat wij den vremdẽ verboden hebben ō. ser vianden kinder te doden Wat helpt ōs dat wij die barbaren ouwōnen hebbẽ ofte wij vā ōghenadicheyt worden ouwōnen wāt dat wij ouwōnen hebben die vremde lātscappen dats mit des volckes crafte eñ vechten. mer die sonden te ouwinnen dat is mitc craft van seden. Inden eerstẽ stride waren wij starcker dan die ludẽ eñ hier in verwinnen wij ōs selues.

Die in desen stride hem selue verwint hi behoit die seghe al wort hi verwōnen. wāt die ouwonnen heeft hi wort vā desen seghe verwōnen op dat die ghenadicheit vāder onghenadicheyt verwōnen wordt Daer omme sal die ghenadicheyt in desen beltaen te ouwinnen wāt wi sullẽ wel mo ghen verwinnẽ alle ōse viāden op dat wi vā ghenadicheyt mogen verwōnen worden. Hi toent wel dat hi vā allen heer is die secht dat hi der ghenadichedẽ knechte is. wāt mi is beter dat ick storue eñ die ō nosel kinder te liue bliuẽ dā dat ic een ōgenadich leuen weder vercrighe mit haerre doot. Dat te vercrighen is nochtās onse ker al ist seker dattet onghenadich waere al vercreghe ict.

Hi hiet doe datmẽ die moeder z haer kinderen ghaue eñ veel ghoedes eñ wagenen mede te varen Eñ die moeders keerdẽ mit blijscap die al wenende quamẽ eñ dye keyser voer totte pallayse.

OP die nacht daer nae opẽbaerden hẽ sinte peter eñ paulus eñ seydeu hem. Omme datstu ōtsaghest die bloetstoztin ghe vāden kinderen soe heuet ōs hier ghelendet ōs heer ihesus cristus omme di toe raden hoestu ghenesen saltste. Doe halen siluester die ouerghen legghet in den berghe seraptim. hi sal di thoenen een fontey ne daerstu dzpewozuẽ in duken salst eñ du salste worden ghesuuert vā allen lazarien Eñ du salt dit cristo weder omme doen in rome salt:: der afgoden tempel brekẽ eñ si ne karcken weder maken.

Doe hi ōtwaecte sendi om siluester. Doe siluester den ridders sach meende hy datmen hem haelde omme te martirizerẽ eñ hi beual hem gode eñ verstolte zijn ghesellen. Constantinus doe hi hem sach soe stōt hi teghens hem op eñ seyde. Wi zijn blide dat ghij wel comen zijt Eñ doe hem siluester weder omme ghegruet hadde so seyde hi hem zijn viāden. Eñ doe constantinus vraghede wie die goden waren die hem openbaerden soe ātwoerde siluester. Het waren cristus apostelen eñ gheen goden. Omme des keysers wille dede siluester der apostelen beelden brenghen. Endẽ doese die keyser sach so riep hi datse dz waren die hem opẽbaerdẽ. Doe maecten siluester catechumin9 Catechumin9 is als een kint beleren is voer die karck eermẽ kerstẽ doet. Eñ hiet hẽ een weke valle eñ hi hiet hem dat hi die karckers op daden Ende doe hij gheghaen was in dat watere daermẽ hem in doepte eñ daer op hem scheen een grote claerheyt eñ aldus quam

hi suuer vut eñ seide dat hi cristū sach Op den ersten dach zyns doepsels so gat hi de se wet. dat mē cristū oetenē solde voer enē waerachtighen god. Des anderē dages gat hi vut eñ gheboot alle dat cristū blas phemierden dat hi dat gheldē solde. Ten derden daghe gheboot hi soe wie een kersten onrecht dede dat mē hē halt zyn goet solde nemē Ten vierdē Alsoe die keiser bouen alle heren is also salmē voer een hoeft houdē den paeus bouē alle biscopē. Ten vyfsten Da wie in die kercke vloghe dz hi vā alle vri solde wesen Ten sesten dat nye maut sonder des biscops oerlof kerckē sol de maecken binnē die muerē vāder stadt Ten seuendē dat mē om die kerckē te stich ten gheuē solde dē tiende vāder conicliker possessien. Ten achsten dage quā die keyser tot sinte peters kercke eñ biechten hem al screpēde vā alle sine sundē Daer nae so nam hi ene spade eñ begōde selue dat sun damē te vā der kercken die hi maeckē sol de te grauē Eñ doech xij. kozuē met erde selue vut op sinē hals Doe dit helena constantini moeder die in brytānia was hoor de so prysde si harē sone in brieuē dz hi die afgodie ghelatē had eñ verspract hē dat hi der ioden god achter ghelatē hadde ende oefende enē ghecruusten god Eñ die keyser screef haer weder dat si mit haer brenghē solde der iodē meesters eñ hi solde brēghen die kersten meisters datmē mit disputacie ondersoeckē eñ proeuē solde welck dat dye waerachtighe god is Hier om so brachte helena mit haer hōdert eñ xlv. alte wel ge leerde ioden Eñ daer daer warē xij. ioden onder die bouen die ander alte constich vā spraken warē.

Doe Syluester mit sine clercken eñ dye voerseide ioden vergadert warē om te dis putierē voer den keiser vā ghemene cōsen te soe setten si twe alte wyse eñ gheleerde heidene meisters die heten Crathōl eñ Zo lophim Eñ tot dien so solde behozē de sen tencie vā datmē segghen solde Eñ al wa ren dese twe heidene si warē gherecht eñ ghetrouwe Eñ si dzoeghē aldus ouer een Als dat die ene solde staen eñ spreekē eñ dz die āder dā swighē solde.

Aldus so begōde die erste vāden twa leuen die Abiacher hiete eñ seide. Om dat dese segghē dat die goden zyn. die vader die sone eñ die heilighe gheest so doen si te ghē die wet die secht Siet dz ic alleen bin eñ dat ghen āder en is zōder mi Segghē si oec dz cristus god es om dz hi vele mira culē dede so zyn daer i onse wet vele die ve le miraculen deden nochtās so en dozstē si daer om nye god hietē als dese iesus dē de se aubeden. Syluester seide. wi dye nen enē god mer wi en segghēs niet in so groter enicheit. dat hi niet en heft bliscap zyns soens Wāt vut uwe boeckē so mo ghē wi v soecken die drieuoldicheit der per sonen. wāt wi segghē god dē vader daer Dauid of secht Hi sal mi auroepē du bis te myn vader Den sone daer hi oeck of secht Du bist myn sone ic heb di hudē gewon nen Den heiligē gheest daer hi oec of secht Vāden gheeste zyns mōdes is al haer do ghet Ju dē oec dz god seide. maeckē wi dē mēsche nae onsen beelde eñ onser ghelycke nisse so wysde hi oeck der personē drieuol dicheit. ende der godheit enicheit wāt al zynt drie personē het is nochtan een god als wi mogē bi exempelē bewisen Eñ hy

hi beweeſt hem in miraculē

Exempel.

Hi nam des keyſers purpur eñ maecte drie voldē eñ ſeyde liet die drye voldē zijn een lakē alſoe zijn drye perſonē ee god Van den dat hi ſecht datmen hem nz god hieten en ſal omme zijn miraculē om dat veel ander miraculen dedē die niet god en wolden hieten. Seker god en liet nie ſonder pine ludē die tegēs hem ſtōden alſt wel ſchijnt in dathā eñ abirop ende in vele ander Hoe ſolden ſi dā moghen lieghen eñ hem ſelue god makē dat ſi niet en warē als hem gheen pijn en volchde.

Doe ſeydē die meyſters abyather is van Siluester verwōnen bi redenē wāt en waer criſtus niet god hi en hadde die doeden niet moghē ōwreckē

Doe quam daer een ander meyſter ghehieten ponas eñ ſeyde. Abraham ōt finck van gode die beſnidenis eñ hi wort daer bi gherechtiget. Hier omme die niet beſnedē en is en mach niet gerechtich weſen. Siluester ātwoerde Hen weet dat abraham gode behaghede voer die beſnidenisse eñ zijn vrient gehieten was hier om meen heylichde hem die beſnidenisſe niet mer dat ghelooue eñ die gherechtichept deden hem gode ghenoghen. Hier bi ōtfinc hi die beſnidenisſe niet omme heylichept. mer omme die onderſcheydenheyt. Deſe was verwonnen eñ ghinck.

Die derde meiſter ghehieten godolias ſeyde Hoe mocht criſtus god weſen als dat ghij ſeggbet dat hi ghebozen is. becoert. vzaden. ontcleet. geſcencket mit gallen. ghebōden ghecruyſt begrauen. Eñ al dat in gode niet en mach zijn. Siluester ſeyde Dit proueu wij al wt uwen boecken dattet voerſept was van criſto. Wāt van zijnre ghebeerten ſeyde yſayas Beſiet een maghet ſal ōtfaen eñ barē een zoen eñ hi ſal heten emanuel Van zijnder temptatien ſeggbet zacharias. Ick ſach iheſum den groten prieſter ſtaen eñ die duuel ſtōt aen zijnder rechter ſiden. Van ſijne verradenisſen ſeggbet dauid Die mijn broet ath ōmeerde op my myn vertredinghe. Vā zijn ontledinghe ſecht hi oeck. Sij deelden mijn clederen eñ worpen tlot op mijn cleet. Vanden dzancke vā gallen ſecht hi oeck In mijn ſpiſe ghaue ſi galle. Van zijn binden ſeggbet eſdras Ghi en bidet mi niet als een vader die v verloſte wt egipten eñ ghi vercetmoedichde mi roepen de voer des rechters ſtoel. Van dat hi gecruyſt was ſept hi oeck ghi leuert mi han ghende inden holte. Van zijn begrauighe ſecht iheronimus In zijn begrauē wordē wedē leuēde die dodē

Die vierde ghehietē āna ſeyde. Du ſeggeſt vā criſto dz vā een and geſcreuē is Siluester ſeyde Tis opēbaer dat de propheten oezcōde gheuē zijnre paſſie. Doe ſeide cōſtātinus ſecht vā wen and iſt beſcreuē Doe hi des niet bewiſen en eu conden moeſt hi verwōnen wech ghaen.

Die vijfte doeth ghenoemt quam doe voert eñ ſeyde Is criſtus vā dauids ſade als ghi ſeggbet ende oeck gheheilicht ſoe en ſolde hi hem niet hebben laten doepē om efter gehepliget te wordē Siluester ſeyde ghelijck dat die beſnidenisſen eynde

nam in cristus besnidenisse soe hadde onse doepsel dat beghinne in christus doepsel. wāt hi en wort niet ghedopet dat hij solde wordē gheheilicht mer om dat hi onse doepsel heilighē solde Eñ doe dese sweech so seide Constātijn Doeth en sweech niet wiste hi wat te segghē ¶ Doe seyde die seste die Thuse hiete Wi woldē dat siluester ōs onbonde die sake vā deser maghets crafte Siluester die antworde hē Die eerde daer adā of gemaect is die was onbesmit eñ maghet wāt si en hadde haer niet ondaen om menscelic bloet te drinckē endē si en hadde niet ōtfanghē die maledixi vā den doornē noch daer en was gheens mēschen lichaem in begrauē noch si en was den serpēten niet gegeuē tetē Daer om so moste vut die reyne maget maria een nyewe adā wordē gheborē die ghelijc dat die serpente adā hadde verwōnen die vander maget gemaect was. dat eene nyeu adā van eenre maghet gheborē dē serpēt wedē verwinen solde Eñ dat hi die adā verwā indē paradise onsen here weder becorē solde inder woestenie Eñ hi die adā verwan etende vā onsen here solde verwōnen wesen vastende.

¶ Doe dese verwōnen was so quā dye seuende die Benyamin hiete eñ seide Hoe mochte v cristus die godes sone wesen die vāden duuel mochte wordē becoort dē hi hiete maeckē vā stene broot eñ den hij op den tempel voerde eñ den hi wolde doen anbeden Siluester seyde Om dat die duuel adā verwan wāt hij hem al etende in den paradise hoorde so wort hi vā christꝰ verwōnen al vastende. wāt wi segghē dz hi becoort was nae der mēschelicheit endē niet nae der godheit. wāt daer om wort hi driewerf becoort om dz hij alle becoringhē verdriuen solde eñ ons gheuen forme vā verwinnen. wāt dicwile volghet den menschē nae abstinēcie becoringe van idel glorie Eñ nae die becorighe vā ydel glorie so volghet begherte vā herscapie Eñ hier bi wort de duuel v̄wōnen in dese sake om dat hi ons gheuē solde forme vā weder te staen.

¶ Eñ doe dese verwōnen was soe quam die achste die Arohel hiete eñ seide Het is openbaer dat god volmaect is eñ nyet en behoeft. wat was hē dā noot gheborē te worden in cristo Eñ waer bi hiete hi christum dat woort Mer dit is oec openbaer dat god niet hieten en mochte vader eer dz hi hadde enē sone Eñ hij is naemaels een vader cristi ghehieten. so is god v̄wādelt Siluester seide hier toe. Die sone is gheboren vten vader voer alle tijdē om dz hij maeckē solde dat niet en was Eñ hi wort indē tijdē gheborē vander moeder dz hi v̄maecken solde dat vergaen was Eñ hadde hi dat mittē woorde allene moghē vermaeckē nochtās en mochte hi ons nz verlossen bi die passie hi en waer erste mensce ghewordē want hi en mochte nyet ghedoghen inder godheit. eñ dit en was niet onuolmaectheit mer volmaectheyt dz hi i sine godheit was onlidelick. Den sone so hiet mē dat woort godes bi dien dat Dauid secht Mijn herte heeft vutgheworpē een goet woort Inden vader was altoes wijscheit als bescreuē is Ic bin ghecomen vten alrehoechsten mōde gheborē voer alle creaturē In hem was die doechde ofte crafte na dit Ick wort gheboren van alle

berghen noch en waren die fonteynē der waterē niet Of dā de vader nye en was sonder dz woert wijscheit eñ doghet. hoe meenstu dat hē dese name anghecomē is vā tijde. ¶ Dese die ghinck wech eñ die neghende quā die Jubal hiete eñ seide Het is openbaer dat god die echtscap niet en lastert noch en versmadet noch en vermaledidet. waer om soe lochent ghi dz hij vā echtscap gheborē was den ghij oefent dā op dat ghi die echtschap wilt verblinden. Ende hoe mach hi worden ghetemptiert of becoort die machtich is of gedoghet de crafte is eñ steruet die leuen is Eñ oeck soe moghestu segghen dattet twe sonen zijñ. die ene dē die vader wan. eñ een ander den die maghet droech Efter ho so mach hi ghedoghē die mēscelicheit die hij aen nā zōder des gheens quetsinghe daer hi of gheborē is. ¶ Sinte siluester seyde hier toe Wi en segghē niet dat cristus geboren was vā ene reyne maghet om dat wi daer bi die echtscap lasteren willē mer om dat wi bi redenē ontfanghē die saken vāder magets dracht Eñ hier bi soe wort die echtscap niet verdonckert mer si wort daer mede verciert wāt die maget die christū droech wort vā echtscap gheborē Cristus onse here die wort becoort om dat hi alle des duuels valsce becoringhē verwinnen solde. Hi ghedoghede om dat hi alle passi eñ alle liden onderdoen solde Hi sterf om dat hi den doot wolde ōder doen Die sone gods is oec in cristo die ghelijcke dat hi die waerachtighe ende onsienlijcke godes enighe sone is alsoe is hi die onsienlijcke christus. mer alsoe vele als hi dan god is alsoe vele is hij onsienlick mer dat daer mensche is dat is sienlick Dat die menscelicheyt ghedoghen mach sonder quetsen der godheyt dat machmen prouē bij schonen exempelen.

¶ Exempel.

DEs keysers purpur was wolle eñ mēdede bluet aen dese wolle eñ het worde weder omme purpur. Doemen dit spā mitten vingherē welcke dan dructemē so die vorwe of die wolle eert purpur wordt ¶ Die wolle is den mensche ghelijc. eñ dat purpur vorwe. God die mede was ī der passien doe die mēsche ghedoechde īdē cruce mer die godheyt en ghedoechde ghene passie.

¶ Doe quam die thiende ghehietē chara eñ seyde. Dit exempel en ghenoecht mi niet wāt mē duwet die vorwe mitter wollen Eñ doe si hem allen weder seidē neemt dan een ander. ¶ Eeu boem daer die zōne aen scijnt alsmen hem houwet soe ontfaet hi den slach mer dat schijn blijft ōghequetst Aldus ghedoechde die menseheyt eñ die godheyt niet. ¶ Die elfste ghehetē sileon seyde of die prophetē van cristo veel voerseydē laet ōs horē die bespottige vā zijnre doot. Siluester seyde hi had hōgher om ōs te saden eñ hi dorste om ōs leuēden drāc te gheuē. hi wort becoert om ōs vāder becoringhen te verlossen. Eñ hy wort gheholden omme ōs vry te makene vander gbeuāgenissen des duuels Hi werde bespot omme ons te verlossen vand' bespottinghen des duuels Hi wort oeck mede ghebonden omme dat hi ons ontbynden solde vanden groten knoepe der gruwelijcker maledixien. Hi wort oetmoedich omme dat hi ōs verheffen solde. Hy

wort ontcledet dat hi decken ſolde mit ge
nade de waerheit der erſtē ſundē Hi wort
mit doorne ghecroont o m dat hi ons we
der gheuē ſolde die bloemē des paradiſes
Hi wort begrauē om dz hi d heiligē grauē
heiligē ſolde Hi verrees om dat hi dē do-
den dat leuen weder gheuē ſolde Hij voer
op ten hemel op dat hi ōs die doze des he-
mels opdoen ſolde Ēn hi ſit aen die rechte
ſide godes om dat hi der ghelouigher mē
ſchen bede verhozen ſal .

¶ Doe dit Siluelter ald⁹ ghelecht had-
de ſo prijſde hē die keyſer ſere eñ die meiſte
ren eñ alle die ioden Ēn doe wort de twa-
leſte die Sambri hiete ſeer verbolghē mz
groter onwaerdicheit eñ ſeide Ic verwō-
der dat ghi alte ſeer wijſe meyſters ghelo-
uet twijfelachtige woorde eñ dat ghij nu
waent dat god almachtich inder mēſchen
redenē mach wordē begrepen . Wyer men
laet die wordē ſtaen eñ laet ōs totter daet
gaen wāt ſi zijn alte ſot die enē gecruuſte
god oetenē Als ic ſpreke des almachtighē
godes name ſoe en moghen die ſteenen die
crāfte daer of npet ghedoghē noch ghene
creature hozē Ēn om dz ghi proeuē mogt
dat ic waer ſegge mē brēghe tot mi eenen
wilden ſtyer eñ ſo wāneer die name ſal lu
den in ſine ozē ſo ſal hi ſteruē Sinte ſiluel-
uelter ſeide hē Hoe hebſtu gheleert dē na-
me of du des niet en hoorſte Sambri ſey-
de Die hepmelicheit en behoort dī npet te
weten du die der ioden vpāt bilte Ēn mē
brachte daer enē wildē ſtyer dē hōdert mē
ſchen daer nauwelic brenghē mochtē Ēn
doe ſambri dat woort in ſine ozen ſeide ſo
ſloech die ſtier ſine oghē neder eñ blatede
eñ ſterf Doe riepen alle die iodē eñ verwe

ten dat ſiluelter . Ēn ſiluelter ſeyde Hij en
noemde godes name niet mer des duuels
name wāt mijn god ihelus criſtus en do
det niet allene mer hi maect die dodē leuē-
de . want doden eñ niet leuende te maekē
dat moghē ſerpenten eñ ander wilde bee-
ſten doen . wil hi dā dat ic gheloue dat hij
ghenē duuels naem en noemde ſo ſpreke hi
weder eñ maecke hē leuende dē hi ghedo-
det heft . wāt van gode is gheſcreuē ald⁹
Ic ſal doden eñ leuende maken Ēn iſt dat
hi nz en mach ſo noemt hi eens duuels na-
me die den leuende dodē mach mer die do
den niet leuende makē mach Ēn doe men
Sambri dwanc dē ſtier te verweckē ſo ſei
de hi laet hem ſiluelter verweckē in ieſus
criſtus name vā galilea eñ wi ſullen alle i
hem ghelouē . want al mochte hi mit vlo-
ghelē vlieghen nochtās en ſal hi dit npet
moghē doen Ēn doe alle die iodē loueden
dat ſi ghelouē ſoldē waert dat hij hem v-
weerte Doe dede ſiluelter eene bedinghe eñ
ſeide in dē ſtyers oze O name der vmale-
dijtheit eñ des doots ghāc vut mittē ghe
bode ōs herē ieſu criſti in wes name ſtyer
dat ic ſegghe ſtaet op eñ gaet ſachtelic tot
dinē ſtalle Altehāt ſo ſtont die ſtyer op eñ
ghic ſachtelic wech Do bekeerde die coni
ginne eñ die meyſters eñ alle die ioden

Ēn na luttel dagē ſo quamē der ofgodē
biſcopen ende prieſteren totten keiſer con
ſtantino ende ſeiden Nieue keyſter diz dra-
ke die in die putte is heft alle daghe mit ſi
nen tenijnden ademe ghedodet meer dan
dzehondert menſchen ſint die tijt dz ghij
chriſtus gheloue ontfanghen hebt Ende
doe Conſtantinus hier of raet vraghede
vā ſinte ſiluelter ſo ſeide ſinte ſiluelter Ick

sal hem bi cristus cracht op doē holdē vā allen hinderen. eñ die bisschoppē beloefdē te ghelouē dede hi dat.

¶ Exempel.

DOe siluester in bedinghen was open baerde hem sinte peter eñ seyde. gāc mit tween papen koenlic neder tottē drae ke eñ spreeck hem aldus toe. Ons heer ie sus die gheboren is vā eenre maghet. die ghecruyst was eñ begrauē. die verrees eñ sit totter rechter sidē zijns vads hi sal hier comen eñ doemen leuēde eñ doden. Daer omme du sathā ōtbeyde hier tot dat hi sal comen. Eñ ghij sult sinen mōt verbinden mit enen drade eñ beseghelen mit eenre vi gerlinck daer een cruce aen staet. ¶ Daer nae suldi mit mi comen ghās eñ ghesont eñ sult eten broet dat ic v bereydē sal.

¶ Aldus ghic siluester mitten tweē pae pen in den putte anderhalf hōdert trappē diep eñ droech twee lantaernē mit hem. eñ verbāt den drake die mule soe hem pe trus beuolen hadde.

DOe hi op quam vāt hi twee touena ren die hem gheuolcht waren omme te besien of hi totten drake ghaen solde eñ warē binae doot vāden stanck des draecs Eñ die leyde hi ghesont mit hem wt eñ hi bekeerdese mit groter menichtē ¶ Aldꝰ waren die vā romen vlost vā twee dodē dat was vāden duuel te dienē eñ vādē dra ke. ¶ Ten laetsten als siluester die hey lighe eerwaerdighe paeus ten dode was nakende soe vermaende hi zijn clergie vā dryen puntē. dat si ymmers altijt sonderli ghe minne eñ liefte onderlinghe hebbē sol den eñ die kacck naernstelijcken bewarē eñ hoer ondersaten vāden woluē wachtē solden.

¶ Hier nae starf siluester eñ offerde god zijn siel In iaer ccc. eñ. xx.

¶ Hier beghint die legende des heyligen iōgelinghes sinte rochus

HEt was een edel ridder ghehe ten heer ian eñ was heer i een stat ghehieten mompelier. welcke stat ghelegen is onder die croē vā vrāckerijck in eender prouincien gheheten hoecmoert of hoccitane welck een vrucht baer lant is ¶ Dese edel heer ian voerscre uen was gheboren vāden edelsten bloede van vranckerijck. Eñ niet alleen soe was hi edel vā gheslachten mer edelder in doe gheden eñ in godlijcken wercken. Ende hi hadde een huysvrouwe ghehieten libe ra. die edelste ende sonderlinghe oeck me de die alre schoenste van allen den ghoedē eñ vruchtbaren lande. die welcke haer e delhede oeck mede zeer vercierde mit godli ken eñ doghentlijcken wercken.

¶ Dese twee edele personen hebbē so naernstelicken ghedient den eñighen zoen godes onsen lyeuen hereihesum cristum. dat si hem in heylighen wercken eñ inder lyeften godes alles onledich maecten. Eñ wāt dese deuote heer van zijnder ghoeder deuoter vrouwen gheen erfghenaem ghe creghen en hadde hebben si gode toe samē hertelijcken en minnentlijcken ghebeden dat hi doch hem luden een vrucht ofte een erfghenaem verlenen wolde. dye welcke ymmers een dienre ōs heren wordē moch te. ¶ Op een tijt doe dese deuote vrou

deuotelic iesum cristū eñ zijnre lieuer moe-
der om een vrucht biddende was so heeft
si ghehoort een stēme vā enen enghel seg-
ghende aldus O libera edel vrou weest v̄
blidet wāt god heeft dijn ghebet v̄hoort
eñ ghi sult vā gode graci ōtfanghē Eñ ter
stōt is si tot harē here ghegaen eñ heft hē
vertelt dat si vāden heilighē enghe heft v̄-
staen Aldus ehbbē si sere verblijt geweest
bi dē wille gods Dat werc des heiligē hij
lics is volbracht eñ die edel vrouwe heeft
enē sone ōtfanghē welcke doe hi gheborē
was hebbē si in den doepsel rochū ghenoe
met Dit kint heft in zijn velle op zijn luch
ter scolder een schon cruus voertgebracht
dat een teikē der lieftē gods was in desen
kinde Vā welcke teykē die olders v̄won-
derēde hebbē gode ghebenedijt Eñ de edel
vrouwe heft dat kint selue ghesoghet end̄
opgheuoedet Eñ als dese deuote moeder
also si ghewoen was twe daghe in de we
ke vaste so en heeft dat cleyne kint sint ro
chus niet meer dā eens zijns moeders bor
sten willen sughē Eñ op alsulckē dach so
was dat kint vele blider dā op āder dagē
dat welcke hē allen groot wōder gaf Eñ
doe hij vijf iaer olt was heft hi hē seluē to
penitenci ghegeuen eñ sine olders seer on
derdanich gheweest Mer doe hi xij. iare
olt was heeft hi doer crist⁹ liefte menighe
vastē anghenomē Eñ ghelijc sine ionghe
leden int vasten groet zijn ghewordē also
is dat cruce daer wij of ghehoort hebben
meerder gghewordē.

¶ Van zijns vaders doot ende hoe dat
hi sine testamente ghemaect heeft.

OP die selue tijt wort de edel here
eñ vader des heilighen kints sin
te rochus mit eenre groter siecte
beuaen Al was hi mit die godlycke liefte
seer ghesterct Eñ do hi beuoelde dat hē die
vterste tijt ziins leuēs naeckende was soe
heeft hi tot hē doen roepen rochū sinē sone
segghēde aldus. O roche mijn lieue sone
du mercste wel dat mijn leuē hier seer cort
sal zijn eñ dat ic dz hemelsce rijc wil besoec
ken Aldus beuele ic di vier dinghē vor mi
ne testamente die welcke du mit mijn rijc
aennemen sultste te volbrenghē. Dat er-
ste is dat du achteruolghende alsoe du be
gonnen hebste Jesu cristo trouwelick dye
nes Dat ander is dz du arme weduwe eñ
wesen ghedachtich biste eñ behulpelick.
Dat derde is. Dat du minē scat in werc-
ken der goedertierenheit bestaetste. Ende
dat vierde is Dat du mit vlitiger begher
ten die husen der armen siecke visitiertste
dicwijle. Dese vier pūcten heeft sinte ro-
chus in sine bloeyēde ioecht sinē vader be-
louet Eñ corts daer nae is de onsterflijcke
siele des edelē mans vten licham gheuarē
Eñ die heilighe ionghelinck sinte rochus
heeft deuotelic ende eerlick dat lichaem be
grauen. Ende doe sinte rochus xxi. iaer
olt was soe heeft hi des ghelike sine lieue
moeder begrauen Ende hi heeft in corten
daghen dat testamente ziins vaders wil-
lichlike volbracht. die gheestelike plaetsen
ende armer luden huysen besoeckende soe
heeft hi den armen eñ bedructe sieckē mit
sinē schat eñ mit sinē raet ghenesen. Ende
arme weduwē eñ wesen vertroest Arme
maechdē mit ziin selfs goet vutghegheuē
Eñ mit alsulcke goede werckē soe heeft hi

zijns vaders scat bestaet

¶ Hoe rochus vten lāde ghinck Eñ van zijnder pellegrymmagien.

DOe die heylighe ionghelinck rochus zijns vaders wille had volbrocht soe heeft hi voer hem ghenomen zijn landen eñ rijcke achter te latē eñ menigerleye pelgrimagieñ aen te nemē eñ hi heeft hem ghecleet mit reysighē cled eñ hi heeft eens pelgrims hoet op zijn houet gheset eñ een palster in zijn hant ghenomen Eñ staende in penitēcien heeft hy op ghenomē te romē te ghaen. Eñ inden wecht heeft hi ghehoert hoe dat in een scone stat ghehetē aquapēdēt zeer groeffelijc die pestilēcie regnerde soe is hi mit groter begheerten in die stat gheghaē eñ vraechde nae der sieckē ghasthuys eñ ghick daer pensende datter meer hulpē te doen was vā welcken gasthuse op die tijt regeerder was eē ghehietē vincētius vādē welcken die iōghelinck rochus v̄woruen heeft dz hi dē sieckē dyenen mocht. Vincētius beduchte dz dese ionghelinc zeer inder ioget bloyēde solde moghē ghequest wordē vā der pestilēcie eñ en cōsenteerdes hem niet ghaerne Eñ soe gheringhe als hi tottē siecken ghecomē was heeft hi hem luden īdē naem ihū cristi ghebenedijt eñ stoltelickē die besmette ledē der sieckē ghetracteert eñ ghehādelt heeft als dat si gewaer wordē dat een heylich mā tot hem gecomē was die hem vāden āxtelijcken brāde verlosset hadde. Daer nae ghinc hi tot alle den husen vāder stat daer pestilenci was eñ doer dat teyken des heylighen cruces. eñ doer die memorie des bitteren lidēs cristi heuet hi hem allen ghenesen. also dat alle die gene die sinte rochus roerden wordē ter stōt verlost eñ ghesont.

¶ Vā die miraculen die sinte rochus tot romen dede.

ALs dese heylighe iōghelinck dier stat aquapēdēt verlost had reysede hi to der seynē een grote stat i ytalien die de pestilenci langhe ghequellet hadde. Eñ dese stat heeft hi cortelijck mede verlost eñ hi is vā daer nae romē gereyset die oec mede inder seluer tijt soe vol vā der pestilētien was. datmē nauwelijckē een plaets viden en mocht die niet besmit en was. Doe was daer een cardinael ghietē cardinael anglerie die oeck mede van der pestilencien ghequelt was Tot deses cardinaels huse is dese iongheliuc ghegaē eñ als hi bij hem een luttel tijts gheweest hadde soe heeft dese cardinael grote boetē beuoelt eñ hi wort blidelijck vertroest in sinen moet. wāt hi verstōt dat dese iongelinck was zeer bemit vā gode twelck sine proper manierē eñ sedicheyt wel betughe den. ¶ Aldus heeft hi hem seluen recōmandeert den heylighen iongheliuck hem vriendelijcken biddende dat hi hem vāder sieccen der pestilentien verlossen wolde. soe heeft sinte rochus den cardinael ghetekent voer zijn voerhoeft mit een teykene des heylighen cruces Ende ter stont so heuet daer een openbaer cruys in zijn voerhoeft ghestaen ende hi wordt verlosset Mer op dat dat teyken des heylighen cruces niet en solde altijt it voerhoeft bliuē he

uet hi sinte rochū seer ghebeden dat hij dz cruce vā zijn voerhoeft wolde v̄driuen op dat hi dē volcke gheen spotte en solde worden Mer sinte rochus heft hē weder gebeden dat hi dat teikē des heilighē cruces alle zijn leuen lanc gherne wolde draghē tot ene ghedēckenisse der passien ons herē ihesu cristi eñ dat mit eerwaerdicheit wāt hi doer hē vā die plaghe der pestilenciē was verlost Daer nae bracht dese cardinael den heilighē ionghelinc toten paeus Eñ alsoe gheringhe als hi bi hem ghecomē was so heft die paeus een schone blinckende claerheit gesien schinēde vten ansichte des heilighē ionghelincs sinte rochus also dat de godlijcke crafte dē paeus bekent wort in den ionghelinc eñ heeft hem gheuraeghet na sine geslachte eñ nae sine lande Mer sinte roch⁹ niet begherēde verheuē te wordē op deser terden noch enighe v̄gāckelijcke glorie. en heft hē seluē noch zijn gheslachte niet laten kennē mer hij heeft begheert volcomen aflaet vā alle sunden eñ die benedixie vāden paeus Eñ hi is vā daer ghegaen mer hi heeft drie iaer mitten cardinale gheweest eñ den armen eñ den siecken willichlic ghedient. Eñ nae die drie iaren is die cardinael ghestoruē eñ sinte rochus is vā romen ghereyst weder in ene stat ghehieten Aruina die hi oec van die pestilencie heeft verlost.

¶ Van die miraculen die sinte rochus in lombardien dede eñ alremeest te placēciē.

Als sinte rochus die stadt vā Aruina vā die pestilencie verlost heeft so is hi ghecomē in dē lande van lombardien in een stat ghehyetē Aruerne die oec mit die pestilencie beswaert was in welcke stede hi dē armen sieckē bi dage eñ bi nachte twe maent lāc heft ghedient Eñ als si vā die pestilēcie v̄lost waren soe ghinc hi in ene stede ghehietē placēcia dar oec die plaghe regnierde End̄ die heilighe mā sinte roch⁹ heft een maniere ghehadt dat hi die sterflike mēscen in dē name christi iesu eñ doer sine bittere passie van dese plaghe verloste Eñ altijt heft hi erste to armer lude husen eñ tot gasthusen ghegaen menēde dat der ludē plaetsen der hulpe mere behoeftich warē.

¶ In wat maniere dat die pestilencie to sinte Rochus ghecomē is

Hoe sint roch⁹ te placēcie lāge in dē gasthuse had geweest eñ hi bi nae alle die sieckē van die pestilēcie v̄lost hadde so heft hi op ene tijt te middernacht een stēme des enghels ghehoort de tot hē sede O roche deuote diener cristi wilt ontwaken eñ bekennē die pestilencie die nu in dine lichaem is eñ arbeyde om dite ghenesen Eñ als hi vut sinen slape ontspronghē was so vant hij hē seluen begauet mit die pestilencie in een vā sine benē van dē welckē hi onsen here grotelick ghedancket heeft Ende doe hi mit groter end̄ swaerre pyne wort ghequelt also dat hij in ghene plaetse vanden bedde en mochte rusten noch ghedueren vā groter pynen. Eñ nyemāt en conde vā groten rouwe eñ droefenisse gheslaepen noch wel varen vā alle die ghene die in dat gasthuys waren waer om die heilighe man haestelick van den bedde is ghetreden ende vut zijnre ca

mer gheghaen eñ is ghaen ligghē voer de vtertste poerte des gasthuys in groter zee richeden v̄wachtende die gracie godes. welck des morghēs vroe als die zōne op ghegaen was die borghers vā placētien die haren wech daer verbi leyden eñ sagē dat die arm pellegrim in groter pinē voer die poerte lach. eñ hebbē dē gasthuys me ester versprokē Mer hi heuet hem verontsculdighet dat rochus buten sinen weten ofte consent daer is ghaen ligghen.

¶ Als die borghers dit hoerden hebben si ter stont sinte rochum wt die stat v̄dreuen omme dat hi hem de stat niet in meer der last ende hinder vander pestilenciē brighen en solde.

¶ Hoe rochus vter stat placētia verdreuen wort eñ ghinck inder woestinē daer hi veel miraculen dede.

HOe wel dat sinte rochus in ont sprekelicker pinē der pestilentien was nochtā heeft hijt v̄duldelic gheledē Eñ is ghegaē in een busch niet al te veer vā placētien daer hi ueder viel end̄ benedide gode. Eñ nae zijn teder machtē heeft hi hem een hutken ghemaect Eñ hy docht haestelic op den naem ihū segghēde aldus Ick bedancke dij zeer hoechlijcken mijn beholder ihesu criste dat ghi mi ghelijcke den armen menschen ende ander mēschen mitten zwaren brande der pestilentien hebbet gheuisiteert ende besocht. Aldus mijn alre ghoedertirenste here ihesu criste willet doch uwe milde gracien v̄lenen ende senden in desen plaetsen eñ steden der woestinen omme mi ghelijck den anderen te ghenesen. Ende alsoe dherige als hi zijn gebet ghedaen hadde soe quam daer haestelic een neuel vanden hemel gheuallen eñ is bider clusen die hi vanden rijskens der bomen gbemaect hadde in eenre scoender claerder fonteynen verkeert. dye men oec opten dach vā huden daer mach sien Vā weicken water dese heylighe ionghelinck ghedronckē heeft eñ is haestelijc vāder plaghen versaecht.

¶ Exempel.

INden seluen bussche niet veer vā daer lach een dorp daer veel edele luden in woenden. onder als was daer een mā vā gode wtnercoren eñ sinen naem was goddaert die vele landes hadde. eñ een groot ghesinde van volck in sinen huyse. Dese goddaert hielt vele iachōden eñ onder dē was daer een hōt den hi zeer lief hadde. so dat de hōt wel sonder vresen dat broet vā der tafelen mochte nemē. Aldus heeft hy een broet ghenomen eñ heeftet doer god inden bossche tot rochum ghebrocht. Ende want dese heylighe ionghelinck sinte rochus desen hont onderwesen hadde ende oeck mede beuolen dat hi hem dicwijle daer broot bringhen solde. soe heeft hē die hont goddienstich gheweest eñ sinen wille volbrocht.

¶ Mer to den latsten soe heeft dese eerwaerdighe ghoede rijcke man goddaert ghetwiuelt eñ heeft ghemarckt dat desen hont soe zeer dicwijlen daer is ghecomen ende een broet vander tafelen nam. so bedachte hi in hem seluen waer dese hont al dese broden mochte brenghē. eñ wāt nye māt vā zijn ghesinde dat en wiste so heeft hi dat wille weten ende vernemen beuelē

de datmen een schoen broot ter tafele sol-
de brenghē Ende alsoe gheringhe als dat
broot op die tafel ghelecht was so quā de
hont nae older ghewoente eñ hi nam dat
broot in sine mont ende brachte dat mz ha
ste tot sinte rochus Goddaert dit merckē
de soe heeft hi van verre den hont gheuol-
ghet also dat si te samen ghecomen zijn to
des ionghelincs woenighe Eñ daer merc
te Goddaert hoe goedertierlic dat die hōt
sinte rochus dat broot gaf Eñ hi heeft dē
heilighē man eerlic ghegruet eñ hi is bi hē
gaen sitten Mer die heilighe iōghelinc vre
sende dat goddaert mede besmit mochte
wordē vā die plaghe der pestilēcie eñ heeft
dz niet willen ghehenghē eñ heeft tot hem
ghesecht Gaet vā mi mijn lieue vrient in
goedē vrede want mi heft beuāghen dye
sware plage der pestiēceie Goddaert ho-
rende dese woordē is te huus ghegaen eñ
heft dē heilighē ionghelic achterghelaten
Mer indē wech bi ingheuē des heilighen
gheestes heft hi tot hē seluē ald⁹ gesprokē
Dese arme mēsce dē ic inden bosche achter
ghelatē hebbe is seeker een vrient godes .
wāt die hōt die een dier is zōder reden die
is hē onderdanich eñ alleen broot brēghz
daer hi in groter siectē lecht v̄ghetē . Mit
meerder reden bin ic dat sculdich te doen
die dit vāden hont ghesien heb eñ een ker-
sten mēsce bin Eñ doer dese heilige inghe-
uinghe is goddaert weder om tot rochū
ghekeert eñ heft tot dē ald⁹ gesprokē . O
heilighe pelegrim die hier indē bossche ver
ghetē legt ic beghere die ōtfeemherticheit
te bewisen wāt ick nu weder tot di come
om nūmermere di achter te latē . welc als
die heilighe iōghelinc roch⁹ hoerde so heft
hi god sere ghedāct eñ ghebenedijt dat hi
goddaert tot hem ghesant hadde . Eñ hij
begōde den seluē goddaert indē wege dye
wet cristi te lerē eñ onderwijsen Mer nae
die tijt dat Goddaert bi dē heilighen ion-
ghelinc ghecomē was so en brachte hem
die hōt niet meer broots Eñ doe goddart
aldus ene cleyne wijle bi dē heilighē man
hadde gheweest eñ hē beiden gheen broet
en wort gebrocht so heft ten laetstē God
daert doer grotē hongher raet gesocht an
dē heiligen iōghelinc om broot te crighen
Eñ sinte roch⁹ heft hē v̄maent na de woer
den ons herē iesu cristi die sprac ald⁹ In dē
swete dijns ansichts sultste dijn broet etē
End dat hi weder to zijn dorp gaen wol
de eñ alle zijn goet achter latē ende in een
teiken vā williger armoede zijn broet bid
den wolde Mer goddaert ātwoerde hem
segghēde dat hi hē scaemden in zijn dorpe
broet te biddē wāt hi daer wel was bekē
net was eñ seer rijc hiete te wesen Eñ ten
laetsten doer vele vermanighen des heyli-
ghē ionghelincs is goddaert te placencie
ghegaen daer hi oec seer wel bekent was
eñ heft daer zijn broet gebedē eñ is vor een
huus gecomē daer hi een gheuader woe-
nen hadde eñ heft daer een almisse beghe-
ret Als dit zijn ghevad̄ hoerde eñ goddart
woorde bekēde so heft hi hē wredelic toe
ghesprokē eñ spitelic verwetē dat hi hem
seluen die een rijck wijs man voernaemt
was zijn husghesinne eñ alle sine vriendē
mit broetbiddē so scādelic bescaemt hadd̄
Eñ hi heft hē mit onwaerdichet vā zijnre
dore veriaghet Ald⁹ heft Goddaert voer
ander ludē dore aelmissen moeten bidden
om godes wille Ende binnen den seluen

daghe wort goddaerts gheunder van go de gheplaghet mit ander vele luden die d aelmissen goddaert ōtsept haddē Eñ wer den gheraect mitter pestilēcien . soe dz die stat vā placentia to allen eynden ōtstekē wort vāder pestilētien

¶ Goddaert is wedee ghekeert ten bus schē eñ rochū te kennē ghegeuē dat hem i placētien ghesciet was Doe sinte rochus dat hoerde sepde hi tot goddaert dat zÿn gheunader cortelÿck steruē solde . eñ tis soe ghesciet .

DOe sinte rochus verstaen hadden die grote plaeghe die placentien was soe is hi doer sine grote barmhertichept wedō omme ghekeert totter stat vā placentien omme die arme siecken te vertroesten eñ hi heeft goddaert indē bussche ghelaten . Hoe wel dat hi seluē mitter pestilentien ge quelt was nochtā bi sinē arbeyt eñ mittē aentasten dat hi den siecken bozghers lei de eñ boerde . eñ doer die benedictie die hy hem ghaf inden naem ōs heren ihū csti . soe heeft hi hem allen hulpe verleent . Eñ den ghansen ghasthuyse eñ die ghebeelen stat gheuriet vāder pestilencien .

¶ Doe ghinc rochus weder omme met zÿnder wōden daer hi bynae an crepel ge worden was inden bussche tot goddaert sinen lieuen gheselle . oyer cortelicken hier nae is die fame van sint rochus eñ oec me de van sinen gheselle goddaert onder dien luden ghecomen . soe dat vele mēschen on der een hem beyden quamen visiterē

¶ Exempel .

DOe dede sinte rochus een schoen tey hen vā miracule voer hem allen Wāt alle die beesten eñ wilde dyeren die daer in der wildernissen waren quamen toc sinte rochus eñ deden hem ere neighendē mittē hoefde . Eñ die enighe ghebzeken hadden zÿn ter stont tot sinte rochum ghegaen eñ hi heeftse ghenesen .

¶ In wat manieren die enghel godes sinte rochum den ionghelinck ghenaeket heeft eñ ghenesen .

COrtelicken hier na so als god daert mitten anderen luyden totter stat vā placentien ghegaen was omme sommighe boetscappē eñ noetsakē die hem daer toe pozrēde wa ren eñ heeft sinte rochum sinen lieuen ghesselle in zÿnder clusen een corte wÿle alleen ghelaten . Eñ sinte rochus heeft daer zÿn ghebet ghedaen aen ihesum cristum sinen ghesontmaker biddēde dat hi hem vander wōden der pestilēcien solde verlossen . Eñ als hi aldus zÿn ghebet hadde volbzocht is hi in slaep gheuallē . Eñ binnē dese tÿt is goddaert weder ghecomē eñ doe hi by hem was heeft hi ghehoert eenre stemme des enghels segghēde aldus O roche vrēt godes die heer heeft ghehoert dÿn begerē sich op wt dinen slaep du bist vander pla ghen der pestilēcien ghenesen eñ ghesont . oyer die heer begheert eñ ghebiedet dy dz du weder omme keerste tot dinen lande .

¶ Vā deser stemmē vlericte hē goddaert eñ hi en had voer die tÿt sinē naem niet ge wetē Eñ hi vertelde rochum al dat hi van den enghel gehoert hadde doe hi vten sta pe ontsprongen was . mer die heylighe iōgelinck heuet alsdaer goddaert sinen ghe

elle ghebedē dat hi sin en sinne nyemāt en solde laten weten wāt hi ghene verghāckelike ere vā sterflike mēschen en heeft begheert Mer want si noch meer ghesellē v̇ creghē hebben die indē bosschē haer leuen begheerden te beteren so heft sinte rochus noch een wijl tijts bi hē ghebleuē eñ hem allē in godlijcke doechdē gheleert Eñ dar nae heft hi zijn cluse eñ sine ghesellē achter ghelaten eñ heft nerstich gheweest in penitencie eñ in godlijcker lieften eñ is alsoe tot sinē lande ghecomē

¶ In wat maniere sinte roch⁹ tot sinen lande reisde eñ gheuāghen wort optē weghe daer hi vijf iaer indē karcker lach

Als sinte rochus weder solde kerē tot sinē lande soe is hi ghecomen in lombardien in eenre stede ghehieten angleria andē lande vā almaengen daer die here vā den lande orloghe hadde teghē enē anderē here Eñ daer wort sinte rochus gheuanghen eñ wort in een karcker ghelecht als een verspyer des lāts Eñ in allen heeft sinte rochus hē dit v̇gheuē eñ is v̇duldelic indē donckerē karcker ghegaen daer hi alle tijt beide bi daghe eñ bij nachte den name cristi angheroepen heeft eñ oetmoedelic hē seluē cristo iesu sinē here beuolen Eñ onse here heft hē alsoe ghetroest als dat hē die karcker niet hinderlic en is gheweest eñ niet anders dā een cluse of een stede vā penitencie eñ daer heeft hij vijf iaer in gheleghē.

¶ Van die miraculen die sinte roch⁹ dede inden karcker daer hi lach.

Int eynde vāden vijfsten iare als gode belieft heeft dat sint roch⁹ siele mit dat gheselscap der engelen solde wordē ouergheset dat hi altijt de godlijcke teghenwoordicheit mochte bescouwen. soe heft die bewaerder van den karcker die sinte roch⁹ teten plach te brenghen tot allen tijdē als hi voer dē karcker quā soe sach hi daer een groet lichte eñ een wōderlijcke claerheit in dē duusterē karcker Eñ hi vāt sinte roch⁹ altijt knyelende op die eerde eñ god sinē here aenbiddende welc hi sinē here heft vertelt Eñ dat gherufte vā desen wōder is alle die stadt doze verbreyt so dat alle dye burghers tot den karcker zijn ghecomē Ende doe si alle des ghelijcs saghē so hebbē gode seer gheloeft eñ den here vāder stadt seer ghelastert eñ versprokē vā die wreetheit die hi hem hadde gedaen.

¶ Van sinte rochus doot eñ van zijn ghebet in die vre zijns doots

Als sinte rochus doer die wille godshadde bekent dat hi zijne sterfdach solde ghenaeckē so heeft hi dē bewaerder vāden karcker tot hē gheroepē eñ hē ghebedē dat hi zijn herscap bootscapē wolde dat hi doer den name iesu eñ zijnre glorioser moed̄ maria een priester wolde senden daer hi zijn biechte teghē doen mochte eer dat hi storue welc hē gheschiet is. Eñ als hi zijn biechte ghesprokē hadde so heft hij oetmoedelic die benedixie vanden priester ghenomē eñ ghebedē datmē hem drie daghe solde latē wesen in enicheit cōtemplierende op dat hi also mit mire letsel mochte ouerdēcken dat bitter lijdn zijns gesont

maeers cristi teghēs die tijt zijns verscep, dēs Ēn dit begheerdi omme dat hi beuoel de dat die kinder vander stat hem vter kar ker wolden vlossen. ēn die priesters hebbē dat dē herē to weten ghedaē ēn so wordt hem enichept vā drien daghē gecōsenteert ēn inden dorden daghen seyde die enghel tot sinte rochus aldus. Roche ic coem vā gode omme dijn siel. begeerstu yet vā go de dat saltu nu vwozuē. Sinte rochus heelt oetmoedelic vā god begheert die hē aenriepē solden god vlossen vāder pestilen cien. ēn daer nae is is hi van aertrijcke v scheydē ēn offerde god die siel.

Hoe die enghel een tafel vten hemele brochte vander wonderlijcker visioen ēn van zijnre begrauinge

Also haest als sinte rochus ghe, storoē was quam een engel vten hemel ēn brocht een tafel mit ghuldē lette ren ēn leydese ondē sinte rochus hoeft. In deser tafelen vātmen bescreuē hoe hē god ghecōsenteert hadde wie sinte rochum de uotelick aenbeden die solden vāder pestilē cien verlost wordē.

Nae den dordē dach heeft die heer si, ne boden totten karcker ghesent omme ro chum daer wt to halen eyer doe si daer to hem quamen lach hi daer doot ēn si von, dē daer claerhept ēn soeten roeck. Ēn ten eynde vā zijn hoeft stōt een grote kerse ēn oeck aen zijn voetē Ēn si hebbē die voesey de tafel geuōden wt welckē si vltaen heb, ben sinen naem. Doe des heren moedet vā der stat heeft ghehoert sinē naem so he uet si bekent dat rochus was heer ian vā mōpeliers zoen een broeder des herē vādē stat Ēn si bekenden dat sinte rochus haer neue was bi den tepken des heilighen cru ces welck sinte rochus mit hem ter werlt brocht op zijn lukter scolder.

Doe hebben si mitten ghemeynē volke vander stat hem eerlijcken begrauen. Ēn corzelicken daer nae zeer glorioselic is hi te romen verheuen. Ēn si hebben hem ter eren een schoen hoechlicke karcke ghe timmert.

.A. .M. .E. .N.

Hier eyndet ēn ghaet wt dat andē de stuck vanden passionaele ofte gulden legende mitten martirologium ēn is ghesent inder stat zwolle bij mi peter van os Juden iaer ons heren. m. cccc. ēn xc. opten eersten dach van septēber.

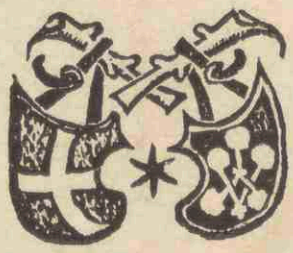

1001711

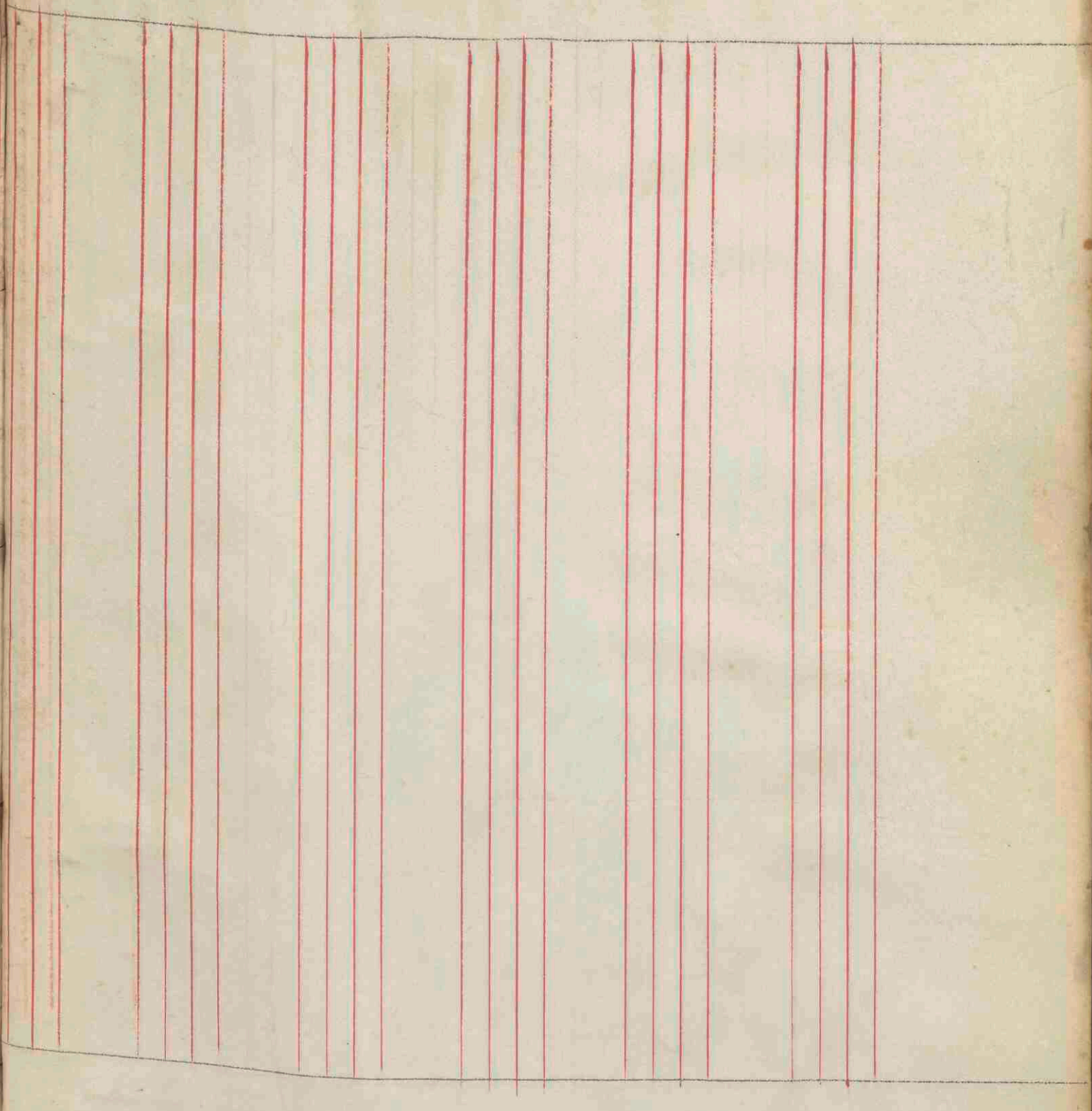

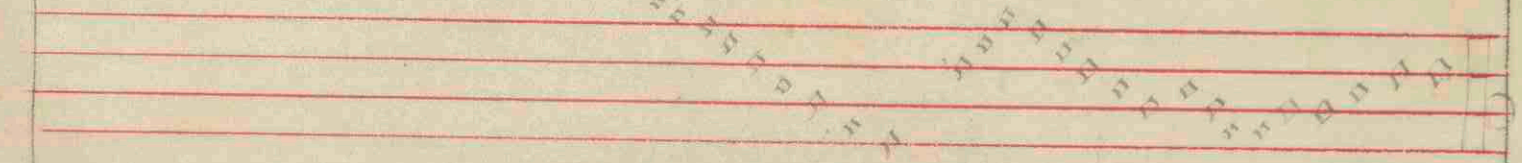

2982.

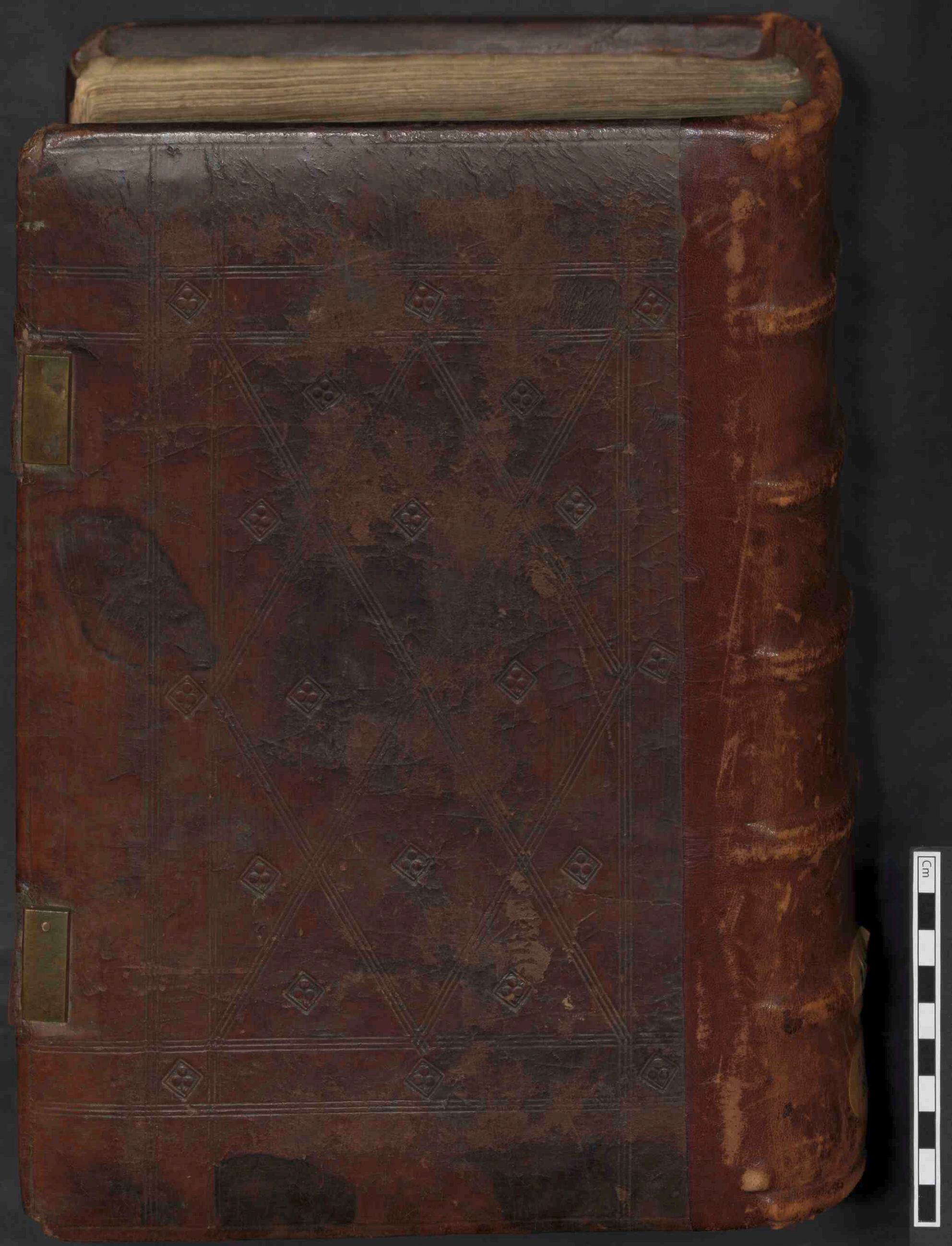

colorchecker DIGITAL SG
DCSG - UBU # MX - 7181
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
A
B
C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
x-rite
mm
0
1
2
3
4
5
6